37
3S D
5

SECVNDVS TOMVS

COMMENTARIORVM IN CONSTITVTIONES REGIAS GALLICAS:

IN QVO OMNIVM RESCRIPTORVM, LITERARÚMVE Regiarum, reſtitutionum, reſciſsionum contractuum, donationum, inſinuationum, præconiorum, & aliarum rerum quæ ad praxim pertinent, quæve in iudiciis quotidianæ ſunt, explicatio fit diligens, ad iúſque accommodata.

Auctore D. Petro Rebuffo de Montepeſſulano iurium Doctore, ac comite, necnon iuris Pontificij quoad vixit ordinario profeſſore Pariſien. & ibidem in ſuprema curia cauſarum patrono.

Summa diligentia accuratóq; iudicio infinitis quibus ſcatebat mendis repurgatus, ſuóque nitori priſtino reſtitutus.

Huius tomi tractatus in ſequente pagina conſcripti continentur.

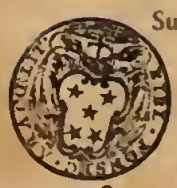

DVRARE MORI, ET NON PERIRE.

B A

LVGDVNI,
APVD CAROLVM PESNOT.
M. D. LXXV.

SERIES TITVLORVM QVI
hoc ſecundo Tomo continentur.

Tractatus de reſcriptis ſeu literis Regijs. pagina 1
Literis dilatorijs annalibus, quinquennalib. ſtatus, & alijs. 64
Literis naturalitatis. 91
Literis requiſitorijs, ſeu rogatorijs, &c. 97
Reſtitutionibus, & releuamentis. 111
Reſciſſionibus contractuum, & intra quæ tempora reſcindi, & quomodo debeant. 157
Mercatoribus & negotiatoribus, & quibus mercari ſit prohibitum. 201
Mercatoribus minutatim vendentibus, & artificibus, & intra quæ tempora debita petere debeant. 215
Famulorum ſalarijs, & intra quæ tempora ea petere debeant. 237
Pannarijs mercatoribus. 249
Pannis aureis, argenteis, purpura, & ſericeis. 257
Hoſpitibus. 274
Magiſtris artificiorum, & monopolijs prohibitis. 303
Regeſtis ſeu libris Baptiſmi, ſepulturæ, & aliorum actuum. 312
Ne beneficiatorum cadauera cuſtodiantur. 323
Confratrus, ſeu artificum conuentibus, & collegijs illicitis. 329
Immunitas eccleſiaſtica, quando, & quibus concedatur. 332
Vt beneficia ante vacationem, vel bona confiſcata peti ante declarationem non debeant, nec concedi. 241
Donationibus, & alijs diſpoſitionibus, tutoribus, & alijs adminiſtratoribus factis, reprobatis. 357
Donationibus inſinuandis. 367
Vt contractus, teſtamenta, ſententiæ, & alij omnes actus Gallicis concipiantur verbis. 392
Conſtitutionibus reddituum: & vt non poſſint niſi a quinquennio peti. 399
Præconijs, licitationibus, & ſubhaſtationibus. 430
Ceſſionibus actionum, & tranſportibus. 453

CELEBERRIMO CONSVLTISSIMORVM IVRIS CANONICI DOCTORVM COLLEGIO IN FOECVNdissima bonorum omnium sanctorúmque studiorum parente Parisiensi Academia, Petrus Rebuffus Doctor & collega deditissimus. S.

CVM ALIQVANDO COGITAREM AMplissimi atque eruditissimi Collega, qua ratione fit vt hoc ius nostrum quod profitemur, à forēsi (quod ἀκριβέστερον Graci vocāt) tametsi non omnino differat, ita tamen seiunctum videatur, vt qui in hoc nostro consenuerit, in altero tyro & planè nouus habeatur: cúmque perpenderem iurisne illius obscuritate, an huius facilitate, an hominum vitio accideret: primum venit in mentem, multos qui docentibus se tradunt in hoc nostro iure, perbellè biennio vel triennio proficere, aliquémque fructum & accessionem non paruam disciplina consequi. Eorum autem qui in foro versantur, pleróque aut ferè omnes audio, qui nec decennio quidem ea quæ ad ἀκρίβειαν illa pertinent, planè se intelligere ingenue fateantur. Huius rei causam animo colligens, eô adductus sum, vt existimarem scriptorū penuria atque inopia fieri: etenim in nostro quoniam plures habemus, qui in libros contulerunt ea, quæ ipsi multis annis, & tota penè ætate, vel vsu negotiorum didicissent, vel tradita ab aliis accepissent. Vberrimus sanè fons nobis relictus est, vnde & ipsi haurire, & aliis abundè largiri possimus. At rerum forensium monumenta aut nulla, aut certè pauca extant. Itaque mihi non longè alia ratio tractandi illius iuris nunc apud nostros togatos, quàm apud veteres Romanos videtur: etenim quemadmodum ante Tiberium Coruncanum (vt Pomponius ait) prisci Romani in latenti ius ciuile retinere cogitabant, solúmque consultoribus vacare, potius quàm discere volentibus se præstabant: ita ex nostris, qui consulentibus aut litigantibus dant operam, nullos aut certè raros videmus, qui simul velint quæ ex vsu forensi, quotidianisque responsis acceperint, scriptis mandare, aut saltem breui manu aliis tradere, aut docere: sed ea recondita magis in intimis (vt dicam) penetralibus sibi solis conseruant, nec liberis quidem suis interdum priuatim scripta relinquunt, vt ipsis pereuntibus pereat simul omnis eorum labor, pereat vno momento doctrina tot annis, tot sudoribus comparata, quæ literis mandata & laude summa, & v-

tilitate maxima apud posteros non caruisset. Quæ rēs mihi semper dolenda visa est. Quot enim videmus viros consultißimos in re forensi exercitatißimos ex omnibus ordinibus? quot Senatores, prouinciarum præsides, iudices, causārum denique patronos, atque oratores, qui sunt velut iuris [illegible], verique nomothetæ, qui ciuilis disciplinæ architectonicam pulchrè tenent, qui omnes nobis [illegible] thesauros toto vitæ suæ tempore quæsitos in latenti retinent? & rogati quid ita hæc ipsa scribendo non doceant. respondent aut sibi non licere per otium, aut res non eas esse, tantasue, quæ doctis dignæ videantur. Alij scriptorum multitudinem damnant: alij animi sordes detegentes aiunt nolle publica facere, quæ sibi priuata victum præbeant, supellectilemque augeant. Sed horum rationi locus aliquis esse posset, si dum viuunt hæc sibi præcipua seruarent, posteritati non denegarent. Alioqui quæ est hæc tanta inuidia, aut potius illiberalitas? Aliorum autem qui librorum multitudinem fastidiunt, rationem non improbarem, si modò præstantißimi cuiusque & exercitatißimi in sua arte hominis scripta non contemnerent, non deterrerent à scribendi labore tantos viros, sed magis ac magis ad id hortarentur. Illos verò qui negotiis publicis addicti, muneribusque Senatoriis occupati, ad scribēdum animum adjcere se non posse aiunt, merito excusare quis videatur, quòd graue sit vtrumque onus, otiumque calamus postulet: sed egregia mehercule laude dignum, atque eximium aliquid, & suprà vulgarem hominum consuetudinem facerent, si non solum reipublicæ suæ, sed & posteris consulant, sufferatis ad scribendum libros aliquot horis. Quod obliuione deleri grauißimum est, id non monumentis tradere negligentiæ tribuendum videtur. Scribebat totus reipublicæ deditus Cicero & Cato: scribebat Appius Claudius vnus ex Decemuiris: scribebant consules plures Romani, Vlpianus præfectus, & Paulus: & ne Imperatores omittam, scripsit inter arma Cæsar, & alij permulti, quorum nomen & scriptis ipsis, & rerum gestarum gloria vsque ad nostram ætatē peruenit. Quid igitur? omnibus scribendum censes? non omnibus, sed præstantioribus, nec quidē omnia, sed potiora, & præstātiora, nec aniles fabulas, aut deliramēta scribenda censeo: sed si quis vel acceperit scitu auditu q̄ dignū aliquid, quod ad vitæ rationē pertineat, quod ad societatē humanā, ad ciuiles mores, ad ciuitatis tranquillitatē, deniq; ad bene beateq; viuendū, [illegible] hæc denegāda posteritati existimet nisi planè [illegible]? Nec tamen iubeo scri[illegible]rē eū solū, qui summus sit artis suæ artifex (quanquàm hic maximè expetēdus [illegible] ceterus excellato omnibus, sed puto satis, si non negligēda scribat, quisquis scribat; si lectione digna, si talia quibus fructum studiosis afferat, siue ab ipso inuenta, siue ab alio audita, scitu tamen digna. Itaque ego initio, collega splendißimi, cùm variè in ea scribendi sententia me haberem, hu tandem rationibus sum confirmatus, vt existimarem non à me omittenda quæ ab alijs neglecta vitio negligentiæ danda putarem. Nam cùm essem in ea vrbe, quæ ceteris, tum bonarum artiū studiis, tum causarum forensium iurisque Gallici peritia longè præluceat, multa ab alijs audita, multa vsu quotidiano consuetudinēque fori percepta adnotassem, quæ grata esse, & prodesse studiosis praxeos possunt, intermori ea nolui, sed contuli in commentaria. Quoniam autem bona pars earum rerum ad constitutiones Regias pertinet, eas constitutiones interpretari cœpi: atque ita sum progressus, vt iam

hic se

hic secundus Tomus sit: & in his interpretationibus operæpretium me facturum duxi, si Sextum AElium, quem laudauit Ennius, aliqua ex parte imitarer: nam is edidit librum quem Tripartita nominauit. Tripartita autem ideo dixit, quod lege xy. Tabul. proposita iungitur eius interpretatio: deinde subtexitur legis actio. Ita nos legibus Regijs subiecimus Commentaria, quæ continent legis actionem, quam praxim legis (vt vulgò diximus) eo in loco apud Pomponium intelligo. Hunc autem Tomum vobis dicare placuit, velut otij nostri studiorúmque communium obseruatoribus & testibus. Muneris enim necessitudine me vobis ita coniunctum semper existimaui, vt laborem quoque institutum, scriptáque mea vobiscum communia esse putem: nec omnino mea sanè dicere audeo, cùm tam otium quam studia collegij esse debeant, cui mutui officij gratia in totum sumus consecrati, eique temporis omnis rationem reddere me debere arbitror. Equidem publicè omnium nostrùm propter assiduas prælectiones, profitendique susceptam prouinciam notus est labor: priuatim verò horarum succisiuarum, hæc erit ephimeris, quia dierum quos foro dabamus, rationem reddamus vobis rerum nostrarum quotidianarum censoribus & iudicibus. Sed rogo vt ita sitis mihi æqui iudices, vt ordinarij temporis rationes expungatis. Has autem horas scriptorum nostrorum in eius temporis rationem referatis, quod lege collegij cessationi statuitur. Quod si feceritis, dispunctis vtriusque temporis rationibus, me liberatum iri non dubito. Interea hac lege hæc vobis scripta offerri velim, vt si quid fructus ex his studiosi capiant, communis omnium nostrùm sit gratia: si quid verò malè collocatum sit, id mihi soli tribuatur, qui malè societati laborarim. Valete.

FRANCISCVS A SALERRONE IN SVPREMO PARISIORVM SENATU aduocatus Do. Petro Rebuffo Comiti, Iurísque professori eximio.

Turgida Maonij ſileant figmenta poëtæ,
Cantata & ſuaui geſta ſuperba melo.
Iliacæ clades, ſileántque incendia Troiæ,
Quæ pinxit reſono carmine Virgilius.
Floridus excelſa vigeas tu laude Rebuffe,
Quòd non viſa eanas dogmata, vera tamen.
Quod iuris nodos inſueto tu ordine ſoluas,
Quòd legi praxim iunxeris arte noua,
Aut edicta tuo quòd regia fonte rigantur.
Arida quòd praxis lege rigata viret.
Demulcent aures commenta poëtica tantùm:
Aures quod ſcribis paſcit & ingenium.

M. M. P. de Rebuffo Hexaſtichon.

En tibi Regis adeſt Gallorum Gallicus Hermes
Galle ſuis reſerans Galliea iura viris.
Nec ſat erat patrias leges queis ſacra reguntur
Munera, perpetua nobilitaſſe cedro:
Iam tibi iudicium patet, inſigniſque Senatus,
Iam tibi ſunt calidi peruia tela fori.
Ergo tuum poteris male grata ſilere Rebuffum
Patria? num ſtatuas, num monumenta feres?
At poſitas odit ſtatuas cane peius & angue,
Nec ſibi gloriolas præmia ſancta putat.
Sed ſat habet prodeſſe homini proprioſque beare
Indigenas, ſat habet ciuibus eſſe pius.

Ad D. Rebuffum.

Nulli notus erat, niſi poſt ſua fata Menander,
Eſtq; ſuo ſpretus tempore Maonides,
Notus erat ſoli Pelignus Naſo Corinnæ,
Poſt obitum nomen cœpit habere Maro.
Vnus adhuc magnum viuens es adeptus honorem:
Poſt igitur mortem dic mihi quantus eris?

INDEX EORVM QVÆ CONTINENTVR IN HOC SECVNDO Tomo commentariorum ad constitutiones seu ordinationes Regias Gallicas.

A

BBAS & conuentus an religioso cedere possint. art. ij. glos. iij. num. 12 tract. cessio pag. 466

Absens quo ad donationē quis dicatur. art. ij. gl. j. nu. 3. de don. insinuand. 383

Absentiæ, ingratitudinis, & susceptionis liberorum causa rescinditur contractus numer. 56. & seq. in præs. de rescis. contract. 164

Absenti donatio facta, ut valeat requisita. art. ij. glo j. nu. 1. de don. insinuand. 385

Absolutio iuramēti an sine causæ cognitione dari debeat. arti. uno. glos. xxiij nu. 16. cum seq. de rescis. contract. 199

Acceptari donatio debet, & quomodo. art. ij. gl. j nu. 5. & seq de don. insinuand. 183

Acceptatio donationis fieri potest coram quibuscunque notariis. ibid & art. iij. gl. vij. 389

Acceptatio donationis quando fieri debeat. num. 13. ibid.

Acceptatio donationis potest fieri etiam in præsentia procuratoris donationis. art. iij. glo. vj. eod.

Acceptationem factam per generalem procuratorem ratam habere poterit donatarius. arti. iij. glos. v. 388

Acceptatio facta tutori, vel alijs non valet. art. uno. gl. ij. nu. 2. tractat. de don. tuto. 358

Acceptilationem creditor facere debitori debet. gl. v. nu. 1. de famulor. salar. 240

Actio ex rescripto datur. nu. 54. in præs. de rescrip. 31

Actio temporalis minus decennio durans non extenditur ad decennium ordinationis. art. uno. gl. xix. nu. 19. de rescis. contract. 191

Actionem amittit qui sepulturam impedit. gl. ij. tract. ne beneficiator. cadaucra. 324

Actionem amittit cedens in potentiorem. art. j. glo. xj. tract. cessio. 461

Actiones an possint per principem tolli. art. j. glo. xij. de famulor. salar. 246

Actionis redhibitoriæ, & quāto minoris natura practicè explicatur. nu. 50. in præs. de rescis. contract. 163

Actorum nomine an omnia acta contineantur. artic. uno. gl. vij. nu. 1. 170

Actus nomine quid veniat. arti. uno. gloss. ix. tractat. ut contract. 397

Adiens minor hæreditatem damnosam restituitur. art. ij. gl. iiij. nu. 27. tract. resti. 147

Adiens hæreditatem onerosam, & in hac deceptus ultra dimidium an sit restituendus. art. uno. gl. xv. nu. 43. de rescis. contract. 187

Addiscentem nolle recipere, vel eum nolle docere, sapit monopolium. art. iiij glo. ij. nu. 11. tract. de magist. artificior. 309

Adita hæreditate, maioribus non succurritur. art. j gl. j. nu 33. tract. resti. 120

Administrator & tutor pupillo donare possunt gl. ix. nu. 16 tract. de dona. tutor. 364

Administratori personæ vel bonorum donari non potest. ibid.

Admortire rem quis possit. art. j. gl. xvij nu. 12. tract. de consti. reddit. 421

Aduocati, procuratoris, medici, officialis, & aliorum quando rescindatur contractus. nu. 29. in præs. de rescis. contract. 161

Aduocati & solicitatores, ac grapherij salaria quando petere debeant. art. j. glo. j. in fi. tra. de famulor. salar. 238

Aduocatus ex iudicis officio datur. artic. ij. gloss. iiij. nu. 4. de rescrip. 145

Aduocatus actoris & rei in minorum restitutionibus quomodo exordiri debeat in iudicio. nu. 7. in præs. de rescis. contract. 138

Aduocatus non exercens aduocationis officium non gaudet literis de communi. nu. 5. in præs. trac. de mercat. munu. 215

Aduocatus & procurator partes monere debent, ut malam fidem purgent. glo. ult. nu. 5. eod. 232

Aduocatus & procurator protelantes causam nullum habeant salarium. articu. j. gloss. xv. nu. 8. tract. de famu. salar. 248

Agere contra tutores an minores possint post xxxv. annos. artic. ij. glo. vj. nu. 10. tract. resti. 152

Agricolæ non dicuntur artifices, nec amittunt nobilitatem artic. j. gloss j. num. 24. tractu. de mercator. munu. 218

Album reprehensum, quòd inter Latinos Græcè loqueretur. artic. uno. glo. j. nu. 5. tractat. ut contrac. &c. 393

Alere reum intra ecclesiam fugientem quis teneatur. glo. j. nu. 37. tract. immunit. ecclesiastic. 338

Alienare an possit is, qui veniam ætatis impetrauit. artic. j. gl. j. nu. 25. & 32. de regest. 314

Alienari minoris immobilia quando poſſint, & quæ ſolennitates ſeruandæ. art.ij.gloſſ viij.nu.13.cum ſeq.tracta.reſtit.153.cum ſeq.

Alienatio rerum eccleſiæ ſine ſolennitate quomodo uitietur.nu.26.in præfa.de reſcif.contract. 161

Alienatio in fraudem creditorum reſcinditur.nu.34. ibidem. 162

Alimentorum nomine quando bona ſint tacitè obligata.art.j.gl.xiiij.nu.38.trac.de conſti.reddit. 417

Allegans reſcriptum,illud probare debet.art.iij.num. j.cum ſeq.de liter.dilator. 85

Allegationem omiſſam minor non repetit ope reſtitutionis.art.j.glo.ij.nu.3.tractat.reſtitu. 122

Altus inſticiarius quando requiri debeat.artic.j.gloſſ. xvij.num.18.& ſeq.de conſti.reddit. 422

Amicorum præſentia in contractu minoris quid profit.art.ij.gloſſ.viij.numer.30.tract.reſtit.147. cum ſeq.

Amiſſa res in hoſpitio quomodo probari poſſit.nu.11. in prin.tract.de hoſpitib. 275

Amiſsio bonorum quãdo probari debeat in dilatione moratoria.artic.j.gloſſ 5.nume.62.tract.de liter. dilator. 76

Amittantur quomodo reſcripta.nu.171.& ſeq.trac. de reſcri. 35

Annales litera uel quinquennales à quo ualeant concedi.art.j.gl.j.nu.5.tract de lite.dilator. 65

Annalis dilatio quæ dicatur.nu.3.ibid. 49

Annalis dilatio uni & pluribus concedi poteſt.num. 13.ibid. 66

Annales & quinquennales literæ quibus dirigantur. nu.38.ibid. 76

Anno reſcriptum expirat.nume.275.in præfa.tractat. de reſcrip. 36

Annus,biennium,triennium, uel quinquennium quando debitori detur.articul.gloſſ.numer.6.de lucr. dilator. 63

Annus uel quinquennium quando incipit currere.nu. 48.ibid. 74

Annus ſalarij famulorum quomodo computetur.artic. gl.10.tractat.de famulor.ſalar. 244

Antiochi lex,ut ſibi non obediretur contra legem præcipienti.art.ij.glo.10.tractat.reſcriptor. 47

Antiquorum mos in auctionibus.num.17.in præfa.de præcon. 431

Apparitor curiæ ſupremæ ſine requiſitione reum capit.nu.6.quid in alio.num.ſeq.in præfa.tracta.de liter.requiſitor. 98

Apparitor ultimo ſupplicio afficitur, ſi uerberet eaptum.nu.14.ibid. 99

Apparitor exequens ſine literis,an in carceres conduci poſſit.art.uno.gl.iij.nu.10.32.& huius rei pulchra praxis ibidem. 110

Apparitor poteſt reum in alieno territorio capere, ſed non extrahere ſine conſenſu requiſi.arti.uno. gl.iij.nu.3.ibidem. 106

Apparitor pro commiſſariis à ſe datis tenetur.art.j. gl.ij.nu.13.de præcon. 435

Apparitor dat commiſſarium.art.ij.gl.ma.numer.4. eod. 437

Apparitor quomodo debeat habere poteſtatem capiendi rem debitoris.arti.7.glo.j.nu.numer.10. eod. 449

Apparitores unde ſumendi ſint creditori ad citandum ſuos debitores extra territorium. art.uno.gl.uij. tracta.de liter.requiſito. 161

Apparitores non ſunt cauſa executionis mittendi,ſed de ciuitate debitoris aſſumendi.ibidem.

Apparitoribus quando literæ ſint dirigendæ. nu.65. tracta.de reſcrip. 13

Apparitoris in ſubhaſtationibus officium.numer.1.in præfa.tractat.de præcon. 430

Appellandum non eſt ab inſinuatione.artic.j.gl.num. 11.tractat. de don.inſinuand. 369

Appellandum non eſt à conceſſione reſcripti, ſed ab executione.q.12.num.173.tracta.de reſcrip. 35

Appellans & appellatum deducunt non deducta.art. iij.gl.iiij.tractat.de reſcrip. 52

Appellans in uno,cenſetur alia proſequi.num.3.ibid.

Appellare omittens ulteo, relaxatur.art.j.gl.j.nu.18. tract.reſtitu. 118

Appellari non poteſt à permiſſione exequendi data à requiſito.art.uno.gloſſ.ij.nume.10.de lite.requiſito. 107

Appellatio an reſcripto tolli poſſit.nu.161.& ſequen. trac.de reſcrip. 32

Appellatio à iudice requiſito ad quem deuoluatur. art.unic.gl.iij.num.31.de lit.requiſito. 110

Appellatione cadauer ſepeliatur,non recipitur.gloſ. prima.tract.ne beneficia cadauer. 323

Appellatione non relaxata intra tres menſes princeps reſtitu.t. articul.j gloſſ.j.numer.19. tracta. reſti. 118

Appellatione prohibita, non cenſetur reſtitutio.art j. gl.prima.nu.47.ibidem. 122

Appellatur à literarum reiectione ad ſenatum.nume. 35.in præſ tract.de reſcript. 11

Appellatus poteſt etiam petere appellationem reformari art ij.gl.num.3.ibid. 52

Appellatus nouis factis reſpondet impenſis partis appellantis.art iij.gl.iiij.nume.15.ibidem. 54

Approbatũ debet eſſe caput operis. art.ij.nu.7.trac. de magiſtr.artific. 305

Arbitrio magiſtrorum ſtatur.art.ij.ibid.num.12.

Arbitrorum ſententia reſtitutione relaxatur.arti.j.gl. j.nu 34 tract.reſtitu. 120

Argumentum de beneficiis ad officia ſecularia an procedat.art.j.gloſſ.ij.tract.ut benefic.ante uaca. 343

Armatus fugiens ad eccleſiam non gaudet immunitate.articul.j.gloſſ.4.nume.23.tracta. immunita.eccleſiaſt. 335

Armigeros & hoſpites quando quilibet teneatur recipere num 5.tractat.de hoſpitib. 274

Areſta intra quod tempus reſcindantur.art.uno.gloſ. viij num.3.de reſcif.contract. 171

Areſta Gallicè proferenda.gloſſ ultim.tract.contract. 397

Areſtum quid,& unde dicatur gloſſ.ij.nume.1.ibid. 393

Artes mechanicæ quæ uocentur.art.j.gloſ.j.num.23. tract de mercat.minut. 218

Artifices coguntur ad ſiſtum per carceres,nec mora torta iuuantur.articul.j.gloſſ.j.nume.59.de lite. dilat. 72
Artifices qui dicantur.art.j.gl.j.num.22.& ſeq.trac. de mercat.minut. 218
Artifices intra ſex menſes debita petere debent.gloſſ. vij eodem. 222
Artificium queſtus maior quàm artium honeſtarum. art.j.gl.j.nu.27.tract.de mercat.minuta. 219
Artificium nomine doctores non ueniunt.arti.ij.num. 10.tract.de magiſtr.artific. 305
Aſylum quis primum inſtituerit.art.j.gl.j.nu.3.trac. immunit. 332
Attentata poſt literas ſtatus reparanda.art.iiij.nu.10. de lit.dilator. 89
Atteſtationes ſermone materno conſipi debent.artic. uno.gl.ij.num.6.tractat.ut contract. 393
Auctio quid,& unde dicatur.nume.5.in præſa.tract. de præcon. 430
Auctionem uincere, quid ſit. nume.8.in præfat.eod. 430
Auctionis caput.num.10.auctionarij.nume.ſeq.ibid. 430
Augendi pretium in licitatione modus.art.v.glo.una. num.3.eodem. 445
Augendo pretio quæ debeant declarari.nume.14.ibidem. 446
Aurea veſtis ſoli principi conueniens.num.9.trac.de pannis aureis. 257
Auus ſcholaſtico cedere non prohibentur.art.ij.gloſ. iij.num.8.trac.ceſſio. 465

B

Baillistre, quis dicatur & bail.artic.j. gl.ix.tractu.de don.tuto.pag. 362
Bannuti immunitate carent.gl.j.num. 28.tract.immunit.eccleſia. 337
Bannitus & excommunicatus priuilegium non impetrant.num.16.in præſ.trac.de reſcrip. 5
Bannitus an ſine cauſa à banno reuocari poſſit. artic. vij.gl.j ibidem. 60
Bannitus ad annum, poſt annum redire etiam ſine licentia & literis poteſt ibidem. 61
Baſtardi non ſuccedunt parentibus.artic.j.gl.j.nu.6. & ſequen.de liter.naturalita. 92
Baſtardi legitimati etiam in feudis ſuccedunt. nu.10. ibidem. 93
Beau-frere cedere non poteſt fratri pulchro ſic uocato.artic.ij.glo.iiij. num.10.fallit num.ſeq.tract. ceſſio. 468
Beneficia quare ante uacationem non concedantur. art.j.gl.vj.trac.ut benefic. 343
Beneficia non conferenda illi qui non intelligit idioma patriæ,& loquitur.art.j.glo.j.num.4.tract.ut contract. 393
Beneficij permutatio & reſignatio quomodo annulletur.arti.uno.gl.xij.nu.16.de reſcif.contract. 176
Beneficij impetratio illius qui celauit cadauer eſt ſubreptitia.gloſſ.iij.numer.9.tract.ne benefic.cadauer. 326
Bibliopolæ intra ſex menſes debita petere debent.gl. xliij.in fin.tracta.de mercea.minuta. 215
Blaſphemus & leſæ maieſtatis reus non gaudent immunitate.gl.j.nu.23.trac.immuni.eccleſia. 336
Bona debitoris impetrantis quinquennale an poſſint capi.art.j.glo.j.uu.71.de liter.dilato. 78
Bona exteri ad fiſcum deferuntur excluſis filiis ſecundum doct.quod non eſt uerum.art.j.gl.j.num.2.& ſeq.trac.de lite.naturalit. 21
Bona confraternitatum eis reprobatis ad quem ſpectent.nu 5.tractat.de confratr. 319
Bona confraternitatis unius alteri dari non poſſunt. num.9.ibidem. 330
Bona ſi extra regnum donari ſine inſinuatione poſſunt.art.iij.gl.tractat.de don.inſinuand. 375
Bona fiſcalia nemini concedenda.art.j.gl.ult.tract.ut benefic.ante uacat. 346
Bona quare fiſco applicantur.art.ij.gl.v.eod. 348
Bona confiſcationum reparationibus publicis ſeruire debent.glo.vj.ibidem. 349
Bona qui cepit,non poterit uariando alia capere.art. j.gl.xiij.nu.48.de conſtit.redit. 409
Bona tutorum ſunt tacitè pupillis obligata.gloſſ.xiij. num.16.eodem. 413
Bona patris malè adminiſtrantis bona filij ſunt tacitè obligata.nu.17.& ſeq.ibidem. 414
Bona tranſeuntis ad ſecundas nuptias quando ſunt tacitè obligata.num.20. ibidem
Bona fiſco in delictis quando ſunt tacitè obligata.nu. 23. ibidem
Bona pro decimis & collectis ſunt tacitè obligata.nu. 25.& ſeq. ibidem
Bona emphyteotæ non ſunt tacitè obligata pro canone.num.20. ibidem
Buccinum quid.num.6.tractat.de pannis aureis. 257

C

Cadauer celans nil iuris conſequitur ex collatione.gl.iij.nu.15.tra.ne beneficiator.cadauer.pag. 326
Cadaura cuſtodiri poſt reuelationem non prohibentur.glo.j.eod. 323
Caduca & pro non ſcripta ante declarationem dari uõ debent.articul.j.gloſſ.uij.tract.ut benefic.ante uacat. 344
Caligarij intra ſex menſes debita petere debent.art. j.glo.vij.tractat.de mercato.minuta. 222
Caligarij tutores qui.gl.viij. ibid.
Caligis ſericum non debet addi, & cur Caligula uocetur.nu.25.tractat.de pannis aureis. 259
Calumnia præſumitur in ponente facta noua nil ſcientia.artic.iij.gl.v.tract.de reſcrip. 54
Calumniari quis & quomodo probetur.gloſſ.iij.ibid. 51
Calumnioſè opponere quis dicatur.artic.v.gloſſ.una. num.4.de præcon. 444
Cancellare ſufficit inſtrumentum.gloſſ.v.num.7.trac. de ſamul.ſalar. 241
Cancellaria in quolibet parlamento ſita eſt.nu.24.in præſa.

præſi.de reſcrip.& art.j.gl.xij.tract.reſtitu. 236
Cancellaria quibus literas concedere non poſſit.num. 25.*in præſ de reſcrip.* 7
Cancellaria duplex.art.ij.glo.j.eodem. 44
Cancellarium ingredi non debent impetrantes,cùm literæ expediuntur.art.iij.glo.ij.eodem. 57
*Cancellariæ literas reſtitutionis concedunt.nu.*14.*in præſ.de reſtitu.* 114
Cancellariæ qui neceſſarij.art.iiij.glo.iiij.de reſcrip. 57
Cancellarium Regis dono non debet conſentire.arti.ij.gl.xvij.tractat.ut benefic.ante vacat. 354
Cancellarij qui.art.j gloſſ.iij.tracta.de mercator.munus. 220
*Capere quando licoat iudicibus eccleſiaſticis.nu.*21.*in princip.tra.de liter.requiſitor.* 101
Capere aliquem an quis cogatur.art.uno.glo.iij.num. 9.*eodem.* 107
*Capiatur ut quis uiuus uel mortuus non poteſt iudex decernere.nu.*14.*eodem.* 99
*Capi non debet quis in territorio alieno ſine requiſitione magiſtratus.num.*4.*ibid.* 98
*Capitul.Ceterum. declaratur.nunc.*97.*in præſa. de reſcrip.* 20
*Captuum non redimens minor,an reſtituatur.artic.j.glo.ij num.*25.*tract.reſtitu.* 125
*Captum liberans,tenetur eum repræſentare.num.*17.*de liter.requiſitor.* 100
*Captum iudex requiſitus retinere non poteſt.nu.*18.*eodem.* 100
*Captus,pendente dilatione moratoria non tenetur da re fideiuſſores.art.c.j.gloſſ.j.nu.*72.*tract.de liter. dilator.* 79
*Captus delinquens non poteſt liberari à capientibus. nu.*16.*& ſequen tract.de literis requiſitor.* 100
*Caput operis (quod rectius tyrocinium dicitur) licet excellens non fuerit,tamen magiſter non debet recuſari.arti.ij.numer.*5.*& ſeq.trac.de magiſtr. artificior.* 505
*Carceris metu obligatus,ſi poſteà extra carcerem ſolverit,an poſſit impetrare reſtitutionem.artic.uno. glo.xxij.num.*3.*de reſciſ.contract.* 196
Cardinalis epiſcopi, & alterius beneficiarij obitus nunciandus.art.ij.gl.j.tracta de regeſt. 317
Cardinalibus an donari poſſit, & an comprehendantur non facta illorum mentione.tract. ut benefic. ante vaca.artic.ij.gl.ix. 350
*Carnes aſſæ in prandio ne edantur.nunc.*39.*tract.de pannis aureis.* 261
Carpentarij qui, & Carpentum.arti.j.glo.xiiij.tract. de mercat.minut. 224
*Caſus in quibus valent literæ contra ius.num.*72.*cum ſeq.in prin.tract.de reſcrip.* 15
Caſus in quibus reſcriptum prohibetur impetrari.nu. 79.*ibidem.* 10
Caſus in quibus literæ perperam impetrantur. artic. ij.glo.vj.ibidem. 49
*Caſus in quibus literæ annales uel quinquennales non proſunt.artic.j.gloſſ j. num.*17.*cum ſeq.de liter. dilato.* 68
*Caſus fortuitus in annali eſt probandus, in quinquennali non.num*64.*ibidem.* 77
*Caſus à decem annis euentus allegatur.artic.j.gloſſ.j. num.*65.*ibidem.* 77
Caſus in quibus literæ ſtatus non conceduntur. arti.ij. ibidem. 83
*Caſus in quibus minor eſt deterioris conditionis quàm maior. articul.ij.gloſſ.uij.num.*33.*cum ſeq.tracta. reſtitu.* 148
*Caſus in quibus donatio à minore valet ſuo adminiſtratori.gloſſ.xx.nu.*10.*cum ſeq.de don.tuto.fact.* 364
*Caſus in quibus famuli poſt annum petere poſſunt.art. j.gl.x.nu.*2.*tract de famu ſala.* 243
*Caſus in quibus poſterior creditor præfertur.art.j.gl. viij.nu.*16.*de conſt.redi.* 404
*Caſus in quibus tacita ex contrab.tur hypotheca. gloſſ. xxiij.nu.*11.*cum ſeq.ibidem.* 412
Caſus in quibus reditus ultra quinquennium peti poſſunt.art.j.glo.xvj.ibidem. 419
*Caupo tenetur de damno dato hoſpitibus. nu.*7.*trac. de hoſpitib.* 274
*Caupones non plus vendant hoſpitibus, quàm mercator.nu.*14.*ibidem.* 276
*Cauſa inferi debet in literis requiſitoriis.numer.*9.*in præſa.de lite requiſi.* 99
Cauſa reſtitutionis inferenda.art.j.gl.x.tract.reſtitu. 135
*Cauſa minoris quando dormire debeat.artic.ij.gloſſ. iij nu.*32.*ibidem.* 148
*Cauſam læſionis quando probare oporteat.art.j.gloſ. iij num.*25.*ibidem.* 129
*Cauſæ matrimoniales epiſcopis dirigantur.nu.*63.*in præſ.tract.de reſcrip.* 13
Cauſæ reſtitutionum in individuo ſunt exprimendæ. art.j.glo.ult tract reſtit. 139
Cautela pro eo qui plus probauit,quàm poſuerat.art. iij.glo.iiij.in fi.tractat.de reſcrip. 14
*Cautela pro maioribus factis.art.ij.glo.j.nu.*11.*tract. reſtit.* 141
*Cautela gloſſ.in l.ſemper. in contractibus non obſeruatur.art.uno.gl.xiiij.nu.*2.*de reſciſ.contrac.* 178
*Cautela Chaſſa.pro delinquentibus reprobatur.artic. uno.glo.xix.nu.*30.*ibidem.* 393
*Cautela pro ordinarus dubitantibus cadauer celari. artic.j.gloſſ.xiij.nu.*22.*tract. ne beneficiat. cadauer.* 327
Cautela pro vendente rem habita fide de pretio.arti. j.gloſſ.viij.nu 28.*cum ſeq.de conſtit redi.* 426
*Cautio in dilatione annali,uel alia moratoria,an detur.art.j gl.j.nu.*11.66.*& nunc.*49.74.*de liter. dilator.*
*Cedere non poteſt quis bonis poſt dilationem quinquennalem: ſecus poſt annalem.nu.*61.*ibid.* 76
Cedere quilibet poteſt niſi potentiori. artic.gloſſ ij. tract.ceſſionum. 456
*Celans teſtamentum falſi punitur.gl.iiij.nu.*9.*ne benefic.cada.* 326
Celantium laicorum cadauera pœna quæ ſit.gloſſ.vj. tract.ne benefic.cadauer. 323
Cœnare apud amicos Pericles noluit art.j & conſiliariis eſt prohibitum.art.j.trac.de magiſt.artiſi. 303

Cenſuarius uendens rem irrequiſito domino, eam amittit,ſecus in emphyteot. art.j.glo.xvj.num.16. de conſtitu.redi. 422

Cenſum non ſoluens per triennium, non tamen priuatur iure ſuo.tracta.de conſtit.redi.art.j.glo.xvij. nu.7. 420

Cenſus omnis præſcriptibilis.art.ij.num.2.& ſeq.ſillit.num.ſeq.ibidem. 427

Cœptam cauſam quis proſequi tenetur.arti.j.gl.ij.de lite.dilato. 79

Cerdones debita petere debent intra ſex menſes.art. uno.gl.xj.tractat.de mercat.minut. 223

Certificatio ſubhaſtationis an ſit neceſſaria in re minoris.art.ij.gl.vij.nu.9.de reſtitutio. 153

Certificatus inclamationibus an probetur in contrarium.art.iiij.gl.una.nu.4.de præcon. 439

Certificatores quando teneantur.arti.j.gl.ij.num.14. ibidem. 435

Ceſſante cauſa, uel ſi illa ſit inhoneſta, reſcinditur contractus.nu.52.in præſu.de reſciſ.contrac. 164

Ceſſio á pupillo tutori facta,non ualet.art.uno.gloſ ij. nu.3.tract.de don.tuto. 359

Ceſſio á cliente procuratori facta,non ualet.art.j.glo. iiij.tract.ceſſio. 456

Ceſſio debiti prohibetur,non rei. ibid.

Ceſſio poſt litem conteſtatum non ualet. ibidem.

Ceſſio omnis prohibetur.gl.vij.in fine.ibid. 459

Ceſſio ſcholaſtici utilitatem conuerti debet.arti.ij. gl.viij.ibidem. 471

Ceſſio in potentiorem nulla.regu.cum limita.gloſſ.x. ibidem. 473

Ceſſio donationis uel alia ex cauſa fit.arti.j.gloſſ.vj. trac.ceſſio. 458

Ceſſio ante citationem fieri debet.art.ij.gl.vj.num.7. 470

Ceſſio de toto debito fieri debet.glo.ix.ibid. 472

Ceſſionarius fidem ceſſionis facere debet arti.iij.num. 14.de liter.dilator. 87

Ceſſionarius an & quando poſſit reſtitui.art.uno.glo. xv.nu.28.de reſciſ.contract. 184

Ceſſionarius ad multam condemnatur.art.j.gloſ.xij. tract.ceſſio. 462

Chirographarius debitor an præferatur.arti.j.gloſſ. viij.nu.37.de conſtitut.redi. 407

Chirographum impedit ſex meſium præſcriptionem. glo.xx.num.8.tractat.de mercator.minut. 229

Circumſcribere quid.art.uno.glo.xj.num.1.de reſciſ. contract. 173

Circumuenire quid. ibidem.

Citare per edictum quando apparitor extrancus poſſit.art.uno.glo.iij.nu.2.de literis requiſitor. 106

Citare quis an poſſit extra territorium.art.uno.gl.iij. nu.11.& ſequen.ibid.limitatur.nu.ſequen. 106

Citari debent omnes creditores ad conſentiendum quinquennali.art.j.gl.j.nu.55.de hoc debet appa rere.nu.ſeq.tract.de liter.dilato. 75

Citatio an impetratione reſcripti non requiritur, ſed in comprobatione.nu.42.in præſu.de reſcrip. 9

Citatio in impetratione literarum annalium uel quinquennalium non requiritur.arti.j.glo.j.num.8.de liter.dilato. 65

Citatio facta á canonicis ad eligendum an extra illorum territorium ligct.arti.uno.gloſſ.iij.nu.22.de lite.requiſitor. 109

Citatio facta generaliter contra eos omnes, qui ſua intereſſe putant,an extra territorium extendatur. num.24. ibidem.

Citatio generalis non ualet.arti.j.gl.xiiij.nu.3.tract. de reſtit. 137

Citatio etiam nulla interrumpit.art.j.gl.xvj.tract.de mercat.minut.

Citatio in inſinuatione non requiritur. arti.j.glo.ulti. nu.10.tractat.de don.inſinuand. 382

Citatione prima facta in ſuo territorio poterunt ſequentes citationes fieri etiam extra territorium. art.uno.gl.iij.nu.29.de lite.requiſito. 100

Citatus non comparebit, ſi non ſit inſerta commiſſio. art.iij.nu.5.de literis dilator. 86

Ciuis quis probatur ex libro curati.art.j.glo.j.nn.15. tract.de regeſt. 313

Claudicat ex parte minoris contractus cum eo initus. uum.7.cum ſeq.in præſu.de reſciſ.contract. 158

Claues multas doloſe ſolent habere caupones.nu.10. tract.de hoſpitib. 275

Clauſula non obſtant.ualde generalis in literis Francie poni ſolet nu 106.in præſu.tract.de reſcr.21

Clauſula in literis naturalitatis apponenda.art.j.gl. ij.nu.15.de liter.natur. 96

Clauſula, non detur actio,uel non recipiatur,quomodo intelligatur.gloſ.ulti.nu.14.& ſeq.de mercat. minuta. 234

Clauſula appellatione remota. numer.163.tract. de reſcrip. 33

Clauſula, cuiuſcunque conditionis & ſtatus,comprehendit Reges,& Cardinales.art.ij.gl.ix.tract.ut benefic.ante uacat. 350

Clauſula ex nunc, prout ex tunc, quid operetur.glo. xv.ibidem. 353

Clerici reſciſionibus utuntur ſicut laici.artic.uno.gl. iiij.nu.5.de reſciſ.contract. 169

Clerici celantes cadauera,quomodo puniantur.gloſſ. iij tract.ne beneficiar.cadauera. 324

Clerici coniugati bona ſunt uenditè obligata.art.j.glo. xuij.nu.33.tractat.de conſtit.redit. 416

Clericus eſt mercari prohibitum. in princ.tracta.de mercat. 201

Clericus tonſuræ literas oſtendere debet, ut in eum executio in mobilibus cuitetur.art.iij.num.13.de liter.dilator. 87

Coactis contractus ſpecies exprimenda in reſtitutione. art.j.gl.vj tract.reſtit. 123

Cognitio cauſæ an in inſinuatione requiratur. arti j. gl.ult.nu.11.tracta.de don.inſinuand. 382

Collegia, capitula, monaſteria differunt.art.ij.glo.ij. de regeſt. 317

Collegiati & burſarij probabunt ſe originarios per regeſtum.art.j.gl.j.nu.16.tractat de regeſt. 313

Colores clericis prohibiti.nu.23.de panis aur. 253

Commiſſarij Regis an delegare poſſint. num.119.in præſu.tract.de reſcript. 25

Commiſſarij qui eligi debeant. art.j.gl.ij.nn.9.tract. de præco. 434

Com

Commiſſarij nõ debent alteram partium re capta ſinere uti.nu.10.ibid. 435
Commiſſarij quot dari debeant.nu.11. ibidem.
Commiſſarij quando dentur poſt rem ſaiſitam.art.ij. gl.una.nu.5.ibid. 47
Commiſſarij in ſolidum tenentur.art.j.gl.ij.num.21. ibidem. 436
Commiſſariis ſemel datis an alij dari poſſint.art.j.gl. ij.num.20. ibid.
Commiſſio à Rege concedi ſolet.nu.118.ibidem. 24
Commiſſiones etiam à magiſtratibus conceduntur.nu. 120.ibidem. 25
Commiſſionis literæ quæ.num.117.trac.de reſcrip.24
Committitur uariis modis monopolium.artic.iiij.glo. ij.nu.5.& ſeq.tract.de magiſtrat.artifi. 308
Compenſatio ꝯponi contra ceſſionem poteſt.tract. ceſſio.art.ij gl.viij. 459
Competens iudex quis ſit in donationis inſinuatione. nu.7.tracta.de don.inſinuand. 368
Computorum magiſtri mercari prohibentur.art.j.gl. vj.& de eorum officio.tractat.de mercat. 203
Communis uſus Galliæ reſcriptum literas uocat Regias.nu.7.de reſcrip. 3
Concedere principem, impetrare partem reſpicit.nu. 6.in præſa.ibidem. 2
Concedere reſcripta quis poſſit.nu.18.ibidem. 5
Conceſſio principis ob nimiam letitiam non ualet. art.j.gl.9.tract.ut beneſi.ante uacat. 342
Conceſſio facta curialibus per importunitatem, extorta præſumitur.artic.ij.gl.xij.ibidem. 352
Conceſſiones principum parlamentis aut cameræ computorum intimandæ ſunt.numer.66.in præſa. de reſcrip. 13
Conciliatio iurium loquentium de metu, qui cadit in conſtantiſſimum uirum.art.uno.gl.xij.nume.3.de reſciſ.contra. 174
Concluſio in reſcriptis,contractibus,& libellis attendenda.nu.136.in præſa.de reſcrip. 28
Concluſio partium in literarum comprobatione.art. ij.glo.xiiij.ibidem. 49
Concluſum debitum non præſcribitur ante triginta annos.art.j.gl.xx.num.2.tract.de mercato.minut. 228
Condemnari an debeat quis pendente dilatione, ut ſoluat ea finita.art.j.glo.j.num.57.tracta.de lite. dilatoribus. 75.& ſeq.
Condemnari plures ad expenſas pro parte tenentur. art.j.gl.xiij.tract.ceſſio. 463
Condemnatus ad mulctam non poteſt impetrare literas,ut ei remittatur.art.uno.gloſ.vj.nu.17.tract.de liter.requiſitor. 105
Conditio multiplex.art.j.gloſſ viij.num 9.de conſtit. redit. 403
Conditione deficiente uel modo, reſcinditur contractus.nu.49.in præſa.de reſciſ.contract. 163
Conductor re conducta ſaiſita an poſſit expelli,& ad quid tencatur.art.iij.gl.una.nu.2.de præco. 438
Confeſſio an requirat inſinuationem.art.j.gloſ.j.num. 31.de don.inſinuand. 372
Confeſſio partium non probat inſinuationem.art.j.gl. ult.nu.9.eodem. 381
Confeſſus ſe debere non iuuatur præſcriptione ſex menſium gl.ult.nu.12.tract.de merc.minut. 234
Confirmari actus à quo petatur. art.j.gl.j.nu.9.tract. reſtitut. 116
Confirmari non poteſt donatio à minore facta adminiſtratori.glo.ultim.tract.de don tutor. 366
Confirmatio contractus peti poteſt triginta quinque annos à minore. artic.ij.gloſſ.v.num.2.tract.reſtit. 149
Confirmatur interdum quod à iure conceditur.art.j. gl.j.nu.13.tracta.de reſc. 117
Confirmatio principis um habet inſinuationis.art j. gl.j.nu.38.tract.de don.inſinuand. 374
Confiſcata concedi non debent ante adiudicationem. art.gl.vj.tracta ut beneſi.ante uaca. 344
Confiſcata bona poſt incorporationem non dantur.gl. ult.ibidem. 347
Confiſcatio etiam poſt condemnationem concedi non ualet.art.ij.gl.x.ibid. 351
Confiſcatio portantium veſtimenta prohibita peti non debet.nu.30.tracta.de pannis aureis. 260
Confiſcantur quare bona.art.ij.gl.v.tracta.ut beneſi. ante uaca. 348
Confitens relenatur à confeſſione.arti.j.gl.j.num.31. tract.reſti. 120
Confitens minor delictum,eo dicitur leſus.art.ij.glo. ij.nu.34.ut beneſi.ante uaca. 129
Confitetur impetrans contenta in reſcripto.num.151. tract.de reſcri. 30
Confraternitates quæ ad bonum tendunt approbatæ ſunt.tracta.de confrater.in princ. 329
Congregationes omnes in Francia prohibentur.artic. iiij.gl.j.tract de magiſt.artific. 307
Connexum quid,& dependens.art.uno.gloſſ.x.tract. ut contract.&c. 397
Conſanguinei exteri quando ſuccedere poſſint artic. j.glo.ij.nu.19.de liter.naturalit. 96
Conſanguinei ſi nolint conſentire, quomodo prouideatur.art.ij.gl.iiij.nu.31.tracta.reſti. 148
Conſenſus utriuſque patris in reſcripti impetratione non eſt neceſſarius.nu.47.tract.de reſcri. 10
Conſenſus creditorum in quinquennalibus requiritur, ſecus in annalibus.art.j.gl.j.nu 53.tracta.de liter. dilator. 75
Conſentiens alienationi an iuuetur remedio l.ij. de reſcind.uend.art.j.gl.xv.nu.45.de reſci.cõtr.187
Conſentire recuſantibus conſanguineis matrimonio puellæ,quomodo prouideatur.art.ij.gl.i.ij.nu.31. tract.reſtit. 148
Conſeruatores nundinarum antequàm poſſint cognoſcere contra mercatores requiſita.arti.j.num.15. tract.de merc.minut. 217
Conſilio geſta ad beatitudinem tendunt.art.ij.gl.xiij. tract.ut benefic. 352
Conſtitutæ effectus ſingulares.art.ij.gl.iij.trac.de don. inſinuand. 386
Conſtitutio Caroli V.de mercatoribus celantibus mercez.art.ult.gl.unic.nu.x.tract.de mercator. 210
Conſtitutio eiuſdem Caroli contra receptatores fugitiuorum mercatorum.nu.12. ibidem.
Coſtitutio eiuſdem Caroli,de uſuris .nu.22.ibid. 212

Conſtitutio eiuſdem de famulorum ſalar. arti.j.gl.j. nu. 1.tra. de fam.ſalar. 237
Conſtitutio Philippi Regis de cibis,& contra ueſtes, ac mulieres.nu.31.tracta.de pannis aureis 220
Conſtitutio Caroli V.de monopoliis.artic.iiij.gloſ.ij. in princ.tract.de monop. 307
Conſtitutio Imperatoris annullans diſpoſitiones factas tutoribus & adminiſtratoribus. art.uno.gl.j. nu.3.tracta.de don.tut. 257
Conſtitutio precaria an tranſferat utramque poſſeſſionem.art.ij.gl.iij.tract.de don.inſinuand. 385
Conſtitutiones beati Ludouici eſſent renouandæ.art. ij.gloſſ.vij tractat.ut benefic ante uaca. 350
Conſuetudo non ualet uel ſtatutum, ut ſpurij ſuccedant.articul.j.gloſſ.j.numer.6.tract. de liter.natural. 92
Conſuetudo ut quis citetur etiam extra territorium, ualet.articul.uno.gloſſ.iij.numer.27. de liter.requiſitor. 109
Conſuetudo loci ad concedendam reſtitutionem inſpicitur.art.j.glo.iij.num.23.tract.reſti. 129
Conſuetudo faciens maiorem an impediat reſtitutionem. art.ij.glo.ij.eod. 124
Conſuetudo & priuilegium ualet, ut in tali locores uendantur,& non alibi art.iiij.gl.ij.num.12.quid in perſonis.num.ſeq.tracta.de magiſt.artiſi. 310
Conſuetudo non poteſt uſuras permittere, nec ipſe princeps.artic.j glo.j.nu.4.de conſti.redit. 199
Conſuetudines & ſtatuta in præconijs ſeruanda.num. 14.in præſa.de præcon. 430
Conſuetudines an princeps cenſeatur tollere.artic.ij. glo.una.num.6.de præco. 437
Conſulendus eſt princeps, ſi iuſtè non uideantur literæ impetratæ.gloſſ.ult.num.2.tract. de reſcript. artic.ij. 50
Continuum tempus requiritur in præſcriptione decennali, & an interruptum coniungatur.articul. uno.gloſſ.xx.num. 1.de reſciſ.contract. 194
Contra ius etiam uocatur reſcriptum.nu.13.in præſ. tract.de reſcrip. 4
Contra quem reſcriptum impetretur .nu.41.& ſeq. ibidem. 9
Contra poſſeſſorem an reſtitutio detur.num.31.cum ſeq.in princ.tract.reſtit. 115
Contractum uſurarum tria faciunt. arti.j.glo.j.nu.3. de conſti.redit. 399
Contractus quomodo conficiantur & diſſoluantur. nu.1.in præſ.de reſc.contra. 147
Contractus nomine non uenit diſtractus.art.uno.gloſ. vj.num.j.ibidem. 169
Contumaciam relaxat princeps.art.j.gloſ.j.num.27. tract.reſti. 119
Conuenientes ne aliquid deponant in tali cauſa, monopolium committunt.art. iiij.gloſ.ij.nu.6.tra.de mag.artiſi. 308
Conuenire ne quis alios in illa arte inſtruat, ſapit monopolium.num.10.ibidem. 309
Conuenire, ut domus locentur magno pretio, uel ut tempore peſtis augeatur rei pretium,reprobatum eſt.num.12. ibid.
Conuentio partium derogat præſcriptioni ſex menſium.glo.ult.nu.19.tracta.de merca.minut. 235
Conuentio ut nullus ferat frumentum donec tale fuerit uenditum monopolium ſapit.art.iiij.gl.ij.nu. 8.& nu.18.& nu.13.tracta.de magiſt.artific.308
Conuentio mercatorum ut non emant, niſi tali pretio improba eſt.num.16.ibid. 309
Conuentio partium ut reditus non poſſit redimi, nil prodeſt.art.j.gl.xvij.nu.23.de conſti.redit. 423
Conuentiones Cardinalium in electione papæ, quando ualeant,art.j.gloſſ.j.num.11.tra.ut benefic.ante uaca. 342
Conuiuæ tres tantum eſſe debent. artic j. trac.de magiſt.artiſi. 303
Conuiuium faciens an ad multum teneatur.ibid. 304
Coram iudice domicilij an ſit reſtitutio petenda.nu. 19 & ſeq.in præſu.tract de reſt.in princ. 113
Coram quo iudice reſciſſio petatur.art.uno.gloſ.xxj. num 11.de reſcr.cont. 195
Corporalium ſeu incorporalium rerum contractus reſcinduntur.artic.uno.gl iiij.num.6.eod. 158
Creditor reddens inſtrumentum debiti non tenetur quittantiam facere.arti.j.gl.v.num.4.tractat.de famul.ſalar. 241
Creditor acceptilationem facere debitori ſoluenti tenetur, ſi debiti inſtrumentum amiſerit.numer.6. ibidem. 240
Creditor impediens ſepulturam perdit debitum.glo. iiij.num.6.tracta.ne benefi.cadauera. 326
Creditor generalis poſteriori ſpeciali præfertur.art. j.glo.viij.num. 13.de conſtit.redit. 403
Creditor domus refectionem mutuans præfertur priori ſi res ei obligetur.num.17.cum ſeq.ibid. 404
Creditor in expenſa funeris prioribus præfertur.nu. 34.ibidem. 407
Creditores futuri poſt literas facti non comprehendantur in literis moratorijs.artic.j.gl.j.nu. 18.de liter.dilator. 68
Creditores ratione areſti & ſententiæ non continentur in literis dilatorijs.num. 19.ibid. 68
Creditores conſentientes quinquennalibus quomodo debeant conſentire.num.14.ibid. 75
Creditores an poſſint pro dote pecuniam offerre uxori art.j.glo.xiiij.nu.44.de conſti.reddi. 418
Crimen contra teſtem ſpecificè opponendum art.j.gl. ult.nu 6 tra.reſti. 137
Criminales materias literæ ſtatus non prorogant.art. iij.in princ.de lit.dilator. 85
Culpa mutui contractus quando debeat reſcindi.arti. uno.gl.ix.num.5.de reſciſ.contrac. 172
Cumulantur iudicium reſcindens & reſciſſorium.gl. xxj.nu.14.ibidem. 196
Curati liber quid continere debeat.art.j.glo.ij.trac. de regeſt. 326
Curati omnes conficere tenentur baptiſmi libros & ſepulturæ.artic.ij.glo.ij.ibidem. 317
Curatus quatuor matriculas habeat.art.j.glo.j.num. 7.ibidem. 312
Curia ſuprema reſcripta concepit,necnon epiſcopus. num.28.& ſeq.in princ.tract. de reſcrip. 7
Curia parlamenti de quibus cauſis cognoſcat in prima inſtantia.artic.vij.uerſic.nomndum.ibid. 62

Curia parlamenti reſtituit.num.15.in princ.tra. de reſti. 213
Curiales non ſoluentes debita hoſpitibus,quomodo puniantur.num.19 tracta de hoſpitib. 276
Curiæ ſupremæ reſcindunt contractum nullum, etiã ſine literis Regis.nu.5.in præfatio. de reſciſio. contra. 158
Cuſtodes depuncti ad probandum pannos. articul.j. nu.4.& eorum officium.nume.7.tract.de panna. merc. 252
Cuſtodes pannorum à quo eligi debeant. numero 4. ibidem.
Cuſtodes pannorum ad quid tenentur,ſi improbos pannos approbauerint num.12.ibidem. 255
Cuſtodienti perſonam,à cuſtodia non valet donatio. glo.viij.in fin.tract.de dona.tutor. 362

D

Damnorum nomine expenſæ veniũt.art. j.gl.ult trac.reſcri.pag. 43
Damnum fato datum non præbet reſtitutionem. artic.j.gloſſ.ij.nu.7.tract. reſti. 123
Datio in ſolutum quando prætextu leſionis poſſit reſcindi.artic.uno.gloſſ.xv.numer.4.de reſciſ.contrac. 187
Debita eccleſiis & piis locis non patiuntur dilationem moratoriam.artic.j.gl.j.nu.32. tractat.de liter. dilator. 71
Debita ſpecialiter in literis quinquennalibus exprimi debent nu 41.ibid.pag. 73
Debita mercium intra ſex menſes peti debent, non alia.articu.j.gloſſ.xvj in fi.tract. de merc.minut. 226
Debita & credita à iure inter hæredes diuiduntur, non autem hypotheca.art.j.glo.viij.nu.43.tract. de conſtit. 408
Debitor ratione delicti non utitur literis annalibus uel quinquennalibus.art.j.glo.j.nu.18.deliter.dilator.pag. 67
Debitor alimentorum non iuuatur moratoria.nu.44. ibidem. 73
Debitor finitis dilatione annali conſtituitur in mora. nu.57.ibidem. 75
Debitor in quinquennali debitum agnoſcit,ſecus in annali.num.60.ibid.pag. 76
Debitores conuenti coram conſeruatoribus remittuntur ad iudices ordinarios,ſi ceſſio non tenet. art. ij.glo.ult.tract.ceſſio. 474
Debitum conditionale uel in diem, quando præſcribatur.gloſſ.nis.numer.2.tractat.de mercato.minut. 231
Debitum in diem cedi poteſt.artic.ij.glo.nona.ſecus in conditionali tra.ceſſio. 472
Decem anni reſciſionis contractuum à quo tempore currant.artic.ij.glo.v.num 5.tracta.reſti. 150
Decennalis præſcriptio à quo tempore computetur. artic.uno. gloſſ.xxj.num.1. & ſeq.de reſciſ.contract. 294
Deceptio ſola extra dimidium iuſti pretij non inducit reſciſionem.glo.xuij.num.j ibid. 178
Deceptus ultra dimidium reſtituitur. art.j.glo.4.nu. 10.de reſtitutio 116
Deceptus in pignore an reſciſionem petat.gl.xv.nu. 49.de reſci.contrac. 188
Decimam Papalem non ſoluunt fraterniates. nu.7. trac de conſr. 333
Decimarum alienatio facta laico reſcinditur etiã poſt decem annos.arti.uno.gloſſ.xix.nu.22.de reſciſ. contrac. 192
Decimæ conductores intra quod tempus decimam petant. art.j.glo.xj tract.de famulo.ſola. 245
Decreti interpoſitio cauſas ſigillatim requirit.artic.j. gl.ult.num.12.tract.reſtitu. 137
Decretum neceſſarium in alienanda re immobili minoris.art.ij.gl.vij num.9.ibid. 154
Decretum iudicis in alienatione appoſitum quomodo faciat ceſſare præſumptionem fraudis, & praxis quando poſſimus ab eo appellare.arti.uno.gl.xv. num.39.& ſeq.de reſciſ.contrac. 186
Decreto interpoſito nullus recipitur ad licitandum. artic.iiij.glo.una.nu.33.tracta.de præcon. 443
Decretum ſigillatum impedit opponentem.arti.v.gl. una nu.12.ibidem. 445
Decretum in præconiis à quo iud.ce interponatur. art.vij.glo.una.num.4 ibid. 448
Decretum non debet interponi cum onere impenſarum.artic.vij glo.una.num.6.ibidem. 448
Deducam in cauſa appellationis,non deductum, & quando, regula cum applicationibus & limitat. art.iij.gl.iiij.tractat.de reſcrip. 52
Deferre ad barbaros aliquas merces, uel uictualia homines prohibentur.art. ult.gl.uni.nu. 27.tract.de mercat. 213
Definitio do.ad reſtitutionem reprobatur.num.4.in præfa de reſti. 111
Definitio reſcripti nouæ datur.numer.5.in præf.de reſcrip. 2
Delatores qui.art.ij.gl.x.ut benefic.pagina. 351
Delegatio quomodo fieri debeat.art.ij.glo.ult.tract. ceſſio. 474
Delegatio an requirat ſolennitatem. ibidem.
Delegationes & commiſſiones uerbis Gallicis concipiantur.art.uno.gl.ij tracta.ut contrac. 394
Delegatus exiſtens in uno loco,an poſſit in alio citare.artic.uno.glo.iij.nu.19.de liter.requiſito. 108
Delicati taxantur.artic.j.gloſſ.vj.tracta. de mercat. minu. 222
Delicta impediunt munerem reſtitui.art.j.glo.ij.num. 12.tract.reſti. 124
Delicti rationi quis prohibetur contrahere.num.44. in præfa.de reſciſ.contract. 163
Delinquens in officio quilibet inſolidum tenetur.art. ij.tract.de mercat. 208
Denunciandæ quomodo ſint præconiis debitori.arti. vij.glo.una.num.14.de præcon. 449
Dependens,tangens, & cõnexum.art.uno.gl.x.trac. ut contract.&c. 597
Depoſitum repetitur non obſtantibus literis moratoriis.art.j.gl.j nu.38.de liter.dilato. 72
Diceni domum ſuam tenere a cui domino directo, 48

an ſufficiat. art. ij. nume. 6. tracta. de conſti. reddi. 428

Dicta dicit partibus apparitor, ut conueniant de appretiatoribus. arti. j. glo. ij. num. 4. de præco. 433

Diffamans ſuper pluribus delictis; ea omnia probare debet. num. 60. tract. de reſcrip. in præſa. 12

Differentia inter minoris & maioris reſtitutionem. num. 25. & ſeq. tractat. reſtu. in præſa. 114

Differentia inter contractum emphyteoticum & censualem. artic. j. gloſſ. xvij. num. 21. tract. de conſti. redi. 422

Differentiæ inter annalem & quinquennalem dilationem. artic. j. glo. j. num. 52. cum ſequen. tract. de lit. dil. 74

Differentiæ inter reſtitutionem & appellationē. arti. j. gl. j. num. 41. cum ſeq. tract reſtu. 121

Differentiæ inter hypothecam generalem & ſpecialem. art. j. gl xiiij. num. 4. de conſti. reddit. 411

Differentiæ multæ inter reditum fundiarios, & alios. gl. xvij. nu. 3. cum ſeq. ibidem. 420

Dignitas per reſcriptum retinetur. nu. 148. in præfa. tract. de reſcrip. 30

Diligenter literæ Regiæ exequendæ. artic. j. gloſſ. iij. ibidem. 40

Directum dominium habet hodie fundiarius. art. j. gl. xvij. nu. 22. de conſt redi. 422

Dirigendæ quibus ſint literæ. num. 62. & ſeq. in præf. tract. de reſcrip. 13

Diſcere quis debet antequàm magiſter efficiatur, & quanto tempore. art. ij. gl. uni. nu 3. & ſeq. tract. de magiſt. artiſi. 304

Diſcuſſionis ſententia quomodo feratur. art. v. gl. una. num ti & 21. de præcon. 445

Diſpenſatio iuramenti impetrari poteſt etiam non uocata parte. art. j. gl. j num. 6 tracta. reſti. 116

Diſpenſatio ſpecialis eſſe debet. gloſſ. ultim. nume. ij. ibidem. 139

Diſpenſatione habita iuramenti literæ quinquennales proſunt. articul. j. glo. j. nume. 24. tracta. de lit. dilato. 70

Diſponere an externum poſſit, & quomodo. art. j. gloſſ. nu. 4. de lite. natu. 92

Diſpoſitio uerbum eſt generale. glo. j. nu. 3. tra. de don. tuto. 357

Diuiſio hæreditatis an ex leſione reſcindatur. articu. uno. gl. xv. nu. 26. & ſeq de reſc contrac. 184

Diuiſionem petens minor an lædatur. art. j. gl. iij. num. 22. tract reſti. 129

Doctoribus licentiatis & baccalaureis cedi poteſt. art. ij nu. 3. gl. vj tract. ceſſ. 469

Doli ſpecies in literis exprimenda. art. j. gl. vij. tract. de reſtitu. 133

Doli generalis renunciatio non ualet. gloſ. ult. num. 5. ibidem. 137

Dolo omiſſum in cauſa appellationis non poteſt adduci. artic. xij. glo. xij. nu. 9. tract. de reſcrip. 53

Dolo uel fraude iuris contractus poſſunt reſcindi intra decem annos. art. uno. gl. iij. de reſci. contract. 167. & gl. ix.

Dolus ad reſciſionem contractus probari debet, & quomodo. gl. 9. nu. 2. ibid. 171

Dolus interueniens in alienatione rerum mobilium. an inducat reſtitutionem. gloſſ. xv. numero 34. ibidem. 185

Domicilij iudex an cognoſcat de reſciſſione. art. unic. gl. xxj. nu. 14. & 15. ibid. 196

Dominium auferre poteſt lex uel ordinatio ex cauſa publica. art. uno. glo. j. nu. 3. ibid. 166

Dominus ſciens ſe debere famulo non debet poſt annū in conſcientia ſolutionem illi negare. gl. x. nu. n. 8. tracta. de famul. ſala. 244

Dominus fundiarius non perdit ius, licet non ſe opposuerit uenditioni rei per præconium facte. artic. j. gl. xvij. nu. 11. de conſti. red. 421

Dominus quando pro ingreſſu aliquid recipere poſſit. nu. 14. ibidem.

Domus ad uiſitandum panros in loco publico eſſe debet. articul. j. numero 6. tractat. de panna. merdato. 252

Domus uel clauſtrum an gaudeat immuniate. arti. j. glo. j. nu. 9. tract. de immunita. eccleſia. 333

Dona regia limitantur à magiſtris computorum. arti. j. gl. ult. tracta. ut benefic. ante uaca. 346

Donare non poſſunt uolentes magiſtri fieri etiam uxoribus magiſtrorum. articul. j. in fin. de magiſt. artiſi. 304

Donare quis an poſſit ſecundo ante inſinuationem. art j. gl vij. tracta. de don. inſinuan. 276

Donatio facta uxori à uiro per importunitatem non confirmatur morte. articul. ij. gloſſ. iij. tract. de reſcrip. 45

Donatio eius quod plus ualet res, ſi aliàs ſit deceptio ultra dimidiam iuſti pretij, non impedit reſciſionem. artic. uno. gloſſ. xv. nu. 29. de reſciſ. contract. 182

Donatio monaſterio per circumuentionem facta non ualet. art. cu. j. gloſſ. j. num. 9. tracta ut benefi. ante uaca. 342

Donatio præſumitur facta ad importunitatem. nu. 12. ibidem. 343

Donatio cauſa mortis tutori facta non ualet, & idem in legatis. gl. iij. tractat. de don. tuto. 360

Donatio mutua magis ad utilitatem pupilli tendens ualet. gl. 7. ibidem. 362

Donatio facta procuratori, uel uxori tutoris, concubinæ non ualet. glo. ix. nu. 4. & ſeq. & quid in famulis tutorum. nu. 6. ibid. 363

Donatio à minore facta curatori in præſentia amicorum etiam non ualet. nu. 8. ibidem.

Donatio minoris loco pio facta, ualet. nu. 20. ibidem. 365

Donatio facta tutori & adminiſtratori quomodo ſit reſcindenda. gl. ult. ibid. 366

Donatio requirit ſcripturam. nu. 14. in præfa. tract. de don. inſinuan. 370

Donatio etiam facta extraneis eſt inſinuanda. gloſ. j. nu. 8. ibidem. 369

Donatio coram iudice facta, an requirat inſinuationem. gl. j. nu. 34. ibidem. 373

Donatio ſimplex inſinuanda, & ob cauſam. nu. 12. & 17. ibidem. 370

Donatio in feudum, & à principe non inſinuantur.

nu.21.ibidem. 371
Donatio in teſtamento facta, uel cauſa mortis non inſinuatur.nu.25.& 28.ibidem. 372
Donatio ante inſinuationem eſt imperfecta.gloſſ.vij. ibidem. 389
Donationes Regis factæ ab initio ſuæ coronationis non ualent art.iij.circa fin.tract.de reſcrip. 45
Donationes factæ ab aliis quam pupillis,tutoribus,ua lent.glo.v.tractat.de dona.tutor. 361
Donat onet puræ,in diem & ſub conditione inſinuan de ſunt.artic.j gloſſ.j num.13.tract.de donat.inſinuan. 370
Donationes factæ ante ordinationem ſine inſinuatione ualent.art.j.gl.ij ibid. 375
Donationis à Rege factæ Rex defenſionem ſuſcipit. art ij.gl.ult tract.ut benefic. 355
Dos ratior conſtitua, uel ut mobilium naturam ſortiatur,reſtitutionem minori præbet.art.ij glo.viij. nu.30.tract.reſtitu. 147
Dotes non prorogentur per annales literas. ar.j.gl j. nu.34.de liter dilator. 72
Dotis & propter nuptias donatio an inſinuetur.arti. j. gloſſ j.numer.19.& ſeq.tractat.de donat.inſinuand. 370
Duobus modis accipitur reſcriptum.nume.13.tra. de reſcrip. 4
Duplex purpura.nume.1.& ſeq.tract. de pannis aureis. 257
Duplex inſinuatio non eſt facienda.arti.j.glo.v.nu.6. tract.de dona.inſinuan. 378

E

Eccleſia reſtituitur.num.24.in prin.trac. reſti.Pag. 114
Eccleſia contra præſcriptionem reſtituitur.art j glo quam.iuſta unica cauſa requiritur.ibid. 333
Eccleſia ad inſinuationem tenetur.arti.ij.gl.iij.trac. de don.inſinuan. 387
Eccleſiam ſordare, & in eam delinquens,non iuuatur immunitate.artic.j gloſ.j.nume.19.tract.immuni. eccle. 315
Eccleſiaſtici indices an uerbis Gallicis proceſſus facere debeant.arti.uno.gl.iij.tract. ut contract. 395
Eccleſiaſticus iudex requirit eccleſiaſticum & latum.num.19.in præ.de lite.requiſito. 100
Eccleſiæ nõ tenentur extra manum ponere bona quæ extraneis poſſederunt annis.arti.j.gl.j.num.40. de liter.dilator. 72
Eccleſius quamobrem detur immunitas. artic.j.gloſ.j. nu 7.de immunitate eccleſ. 333
AEdificans in loco donato ante inſinuationem quomodo ſuccurratur. artic.j.gloſſ.vij.de dona.inſinuand. 380
Effectum non habet donatio ante inſinuationem.art. ij.glo.j.num 9.ibid. 383
Effectus reſcriptorum.nu.139.cum ſeq.in præ.tract. de reſcrip. 29
Effectus reſcriptorum gratiæ an impetranti proſint. nu.155.ibidem. 31
Effectus literarum annalium & quinquennalium.art. j gl.j.nu 60.tract.de liter.dilat. 78
Effectus uenæ impetrationis.artic.j.gl.j.nume.33.de regeſt. 315
Effectus immunitatis tres.artic.j.gl.j.nu.38.cum ſeq. tractat.immunita.eccleſiaſt. 383
Effectus donationis non inſinuatæ.art.j.gl.viij.tra.de don.inſinuan. 389
Effectus donationis in abſente ante acceptationem locum non habet.art.ij gl.iiij.ibid. 387
Effectus tacitæ hypothecæ qui.art.j.gl.xiiij.nu.41.de conſt.reddi. 418
Electio non ualet, nec ſententia per importunitatem lati.art ij.glo.v.tra de reſc. 45
Electiones occultæ non ualent glo.iiij.num.15.tra.ne benefi.cada. 316
Electo magiſtro eſt credendum.art j.nu.5.tractu. de panna.mercato. 252
Elegit minor in diſſione.art.j.glo iiij.nume.14.tra. reſti. 146
Emenda ordinaria perperam appellantium quæ ſit. art v.glo.una.nu.6 de præcon. 444
Emendare libellum ex reſtitutione poteſt quis poſt litem conteſtatam art.j glo.j.nu 35.tra.reſti.et 20
Emens officium non debet gaudere priuilegiis officij art.iiij.tra.de magiſt.artificio. 36
Emens merces unius ſpeciei omnes, ut ipſe ſolus eas uendat, monopolium committit.art.iiij.gloſſ ij.nu. 14.ibidem. 309
Emere per interpoſitam perſonam quando tutor poſſit.articul. uno.gloſſ ij.numer.6.tractu.de donat. tutor. 259
Emphyteoſis reſcinditur per l.ij.de reſcin.uendi.art. uno.gl.xv.nu.12.de reſcif.contract. 181
Emphyteota & colonus literas annales & alias fruſtra impetrant.articu j.gloſſ j.num.21.tra. de lit. dilato. 69
Emptio redituum an ſit reprobata. arti.j.gloſſ j.tra. de conſt reddit. 399
Emptor domus ut non ſoluat pretium, non iuuatur moratoria,articulo j.gloſſ.j.nume.45. de lite.dilato. 73
Emptor pro ſua hypotheca poteſt retinere rem.art.ij gl viij.nu.15.rubri.de conſti.redit. 404
Emptor fructuum alius præfertur.numer. 38.ibidem. 407
Emptor quando locationi factæ ſtare teneatur. gloſſ. xiij.nu.10.ibidem. 412
Emptor quando pretium ſolucre non teneatur.nu.42. ibidem. 418
Emptores mercium,exteri non impetrant moratoria. art.j.gl j.nu.35.de liter.dilato. 72
Ephipiarij qui.articul.j.gloſſ.xij.tract. de mercator. minuta. 224
Equum quis prius aſcenderit. ibidem.
Ergolaui qui ſint.art.iiij.glo.ij.num.19.tract. de magiſt.artifi. 310
Error non impedit literarum quinquennalium comprobatem.art.j.gl.j.nu.47.de lite.dilato. 73
Error calculi poſt concluſum debitum allegatur.art. j.gl.xx.nu.3.tractu.de mercato.minuta. 228

Erro

Errorem aduocati releuat princeps. art. j. gloſ. j. num. 28. idem in errore calculi & relationis. num. ſeq. reſti. 119

Errore calculi factum, uel alio modo quàm dolo uel fraude reſcindùtur etiam poſt decem annos. artic. uno. gl. vj. num. 5. de reſciſ. contract. 170

AEſtimatio dotis facta ultra dimidiam iuſti ualoris quomodo reſcindatur. gloſſ. xv. nume. 13. ibidem. 181

AEſtimatores rei licitandæ iurare debent. art. j. gloſ. ij nu. 8. de præco. 434

AEtas probari poteſt per regeſtum. art. j. glo. j. num. 11. & ſeq. tract. de regeſt. 313

AEtas requiſita in impetranda uenia ætatis. num. 25. ibidem. 314

AEtas etiam à conſanguineis probanda. nu. 30. ibid. 315

AEtatis ratione conceditur reſtitutio. articul. j. gloſſ. j. numero 3. & ſequc. & in præfa. nume. 22. tract. reſti. 1. 14. & ſeq.

Euictionis obligatio an poſt decem annos duret. artic. uno. gloſſ. xix. numero 24. de reſciſ. contract. 292

Ex bono & æquo princeps reſtituere ſolet. art. j. glo. j. nu. 36. tract. reſtit. 120

Exactor requirere iudicem poteſt ad pecuniæ Regiæ exactionem. num. 23. in princ. tract. de lite. requiſi. 101

Exceptio non numeratæ pecuniæ an poſt decem annos proponi poſſit. art. uno. gl. xix. nu. 26. de reſciſ. contrac. 393

Exceptio ſalarij non petiti intra annum, eſt peremptoria. arti j. gl. xj tractat. de ſumu. ſala. 244

Exceptiones dilatoræ non poſſunt de nouo adduci in cauſa appellationis. art. iij. glo. iiij. nu. 13. tract. de reſcrip. 53

Excipere poſt triginta quinque annos an minor poſſit. art. ij. glo. vj. nu. 1. tract. reſtit. 152

Excipere poſt annum poteſt famulus. arti. j. gl. x. num. 9. tract. de famul. ſalar. 224

Excipit quis perpetuò. art. uno. glo. xix. nu. 29. de reſciſ. contract. 193

Excommunicato iniuſtè non currit tempus præſcriptionis. art. unò. gloſſ. xxiij. nume. 2. de reſciſ. contract. 198

Excommunicatus inſinuationem non petit. artic. j. gl. in fine. tractat. de donat. inſinuand. 376

Executio fit in mercatorum reſtit: pendente. art. j. gloſ. j. nu. 43. tract. reſti. xxxj. idem art. ij. gloſ. ult. numero 7. ibidem. 155

Executionem ſententiæ impediens in beneficiis ſtatum probare debet ſua mercesſe. arti. vj. nu. 19. de lite. dilato. 87

Executor teſtamentarius poteſt ſibi ſoluere. artic. uno. glo j. nu. 6. tractu. de don. tutor. 358

Executor teſtamenti denunciare debet hæredi rem uendendam. art. 7. gl. una. num. 16. de præcon. 450

Exequenda per quam curiam ſint præconia. articu. j. gl. j. nu. 2. ibidem. 432

Exequendæ quando non ſint literæ. art. j. gl. iiij. trac. reſcrip. 40

Exercere artem oportet. art. j. glo. j. num. 5. de mercatu. 215

Exerceri per ſe & per alium mercatura poteſt. num. 8 ibidem. 216

Exigi non poteſt pecunia ſine mandato ſcripto. artic. iij nu. 9. de liter. dilator. 86

Expellere mercatores exteros, principes non debent. artic. ult. gl. unic. nu. 28. tract de mercator. 213

Expenſa reſtituit ceſſionarius. arti. j. gloſſ. xiij. tract. ceſſio. 462

Expenſæ & meliorationes reſciſſo contractu repetuntur. nu. 61. in præfa. de reſciſ. contract. 165

Expenſæ quæ in doctoratu fieri poſſunt. artic. ij. num. 11. tract. de magiſt. artific. 305

Expenſæ auctionum primùm omnium recuperantur. art. iiij. gl. una. nu 7. de præco. 442

Expenſis cuius remiſſio fieri debeat. num. 11. in præfa. de liter. requiſitor. 88

Exploitz Gallicè fieri debent, & aliæ executiones. art. uno. gl. ix. tract. ut contrac. 397

Expreſſio multiplex. nu. 94. in præfa. 19

Exprimi in literis naturalitatis debet ut in prouinciis regno acquiſitis exterus acquirere poſſit. art j. gl. ij. num. 18. de liter. naturalita. 96

Exteri bona in Regno acquirere prohibentur. gloſ. j. ibidem. 91

Exteri beneficia in regno obtinere non poſſunt. art. j. glo. ij. nu. 1. ibid. 93

Exteri qui ſint, & qui indigeant literis naturalitatis. nu. 20. & ſeq. ibid. 96

Exteri an donationem inſinuare teneatur. art. j. gl. iij. tract de don. inſinuand. 375

Exterus duo beneficia in regno habere non poteſt incompatibilia ſine Papæ diſpenſatione. nume. 5. & ſeq. tract. de liter natura. 94

Exterus ſeculare regularia beneficia obtinere ſine Papæ diſpenſatione non poterit. num. 6. cum ſeq. ibidem. 96

Exterus non degens in regno non poteſt etiam cum literis naturalitatis obtinere officia uel beneficia. nu. 36. ibid. 96

Exterus mercator deferens pannos prohibitos, an puniatur. art vj. in fi. tract de pannar. mercat. 255

Extractum à regeſto fidem facit. art. j. glo. iiij. tract. ut contract. 395

Extrahens rem ab eccleſia iurare debet ritum membra illa ſeruaturum. gl. ij. nu. 3. tract. immuni. eccl. 365

Extrahitur res ab eccleſia per iudicem laicum, etiã ſine licentia epiſcopi. glo. ij. in fin. ibid. 339

Exul cancellariis Franciæ banno liberari non poteſt. art. vij. gl. j. de reſcrip. 60

F

Abriſerarij, uel ferrarij intra ſex menſes debita petent. artic. j. gl. vij. tract. de merc nu. pag. 222

Facultate ſe læſum minor probare debet. nu. 14. glo. iij. nu. 26. tract. reſtu. 129

Facta noua, an ſine literis proponi poſſint. articul. iij.

glo.iiij.nu.15.de reſcr. 54
Factũ poſt literas ſtatus præſentatas ſunt nulla.artic. iiij.nu.9.de liter.dilator. 89
Facte donationes ante illam conſtitutio. an valeant. gl.iiij.trac.de don.tutor. 360
Facti impedimentum quo ad impediendam præſcriptionem multis modis contingit.art.uno.gl.xxiij. nu.6.cum ſeq.de reſciſ.contract. 199
Factum non retractabile non recipit reſtitutionem. art.j.gl.ij.nu.16.trac.reſti. 125
Factum contra ordinem, eſt nullum.nu.16.in præſu. de præco. 431
Falſi pœna an puniatur minor.arti.ij.gloſ.iiij.nu.21. tract.reſti. 146
Falſi pœna puniuntur falsò mortem beneficiati nuntiantes.art.v.trac.de regeſt. 320
Falſum exprimere deterius eſt quàm tacere. nu.128. in præſu.tract.de reſcri. 27
Falſum reſcriptum quid ſit,& an differat à ſubreptitio.nu.129.& ſeq. ibidem.
Famuli petentes bis ſalarium,fures ſunt.ar.j.gloſ.vj. trac.de famulo.ſalar. 241
Famuli cuiuſlibet artificij debent intra annum ſalarium petere.gl.ix.ibid. 343
Famuli poſt annum ſalarium petere prohibentur,niſi in certis caſibus,de quibus in glo.x.ibid.
Famulus ſalariũ an habere poſſit,ſi nullum ei ſit promiſſum.gl.iij.ibid. 339
Famulus ſalarium plurium annorum quando petere poſſit.gl.xiiij.& ſeq.ibid. 246
Fœcimina ultra decimum non cuſtodienda,& quis priùs inuenerit.art.j.glo.vj.tractat.de mercator. minuta. 222
Fœtores & dulciarij qui ſint.ibid. 221
Fœcula duo in prandio tantùm ſumenda.nu.37.trac. de pannis aureis. 261
Feretrum aperire iudex poteſt,ſi dubitetur de beneficiati cadaueris occultatione.arti.j.gl.iij.nu.23. tract.de benefi.cadauer. 427
Feriatis diebus an inſinuatio fieri poſſit.artic.j.gl.v. nu.12.tract.de don.inſinuand. 370
Feuda ante uacationem an concedantur. arti.j.gl.ul. tract.ut benefic.ante uaca. 346
Feudi traditio quando reſcindi poſſit per remedium. l.ij.de reſcind.uend.art.uno.gl.xv.nu.11.de reſciſ.contract. 180
Fideicommiſſum remittens minor non reſtituitur.art. j.gl.ij.nu 8.tract.reſti. 123
Fideiuſſor & ſucceſſor intra tempus minori competens excluduntur.gloſſ.iij.numer.14.& ſequent. ibidem. 147
Fideiuſſor minoris quando reſtituitur.num.5.& ſeq. & art.ij.ibidem. 145
Fideiuſſores compelluntur ſoluere dilatione moratoria pendente.art.j.gl.j.nu.41.de liter.dilator. 73
Fideiuſſores liberantur reſoluto per reſtitutionem contractu.arti.uno.gloſſ.xv.nu.19. de reſciſ.contract. 184
Fideiuſſoris datio interrumpit præſcriptionem.gloſſ. ultim.nu.18 tract.de mercator.minuit. 235
Fides de pretio non habetur ad impediendam pignorum diſtractionem.arti.vij.gloſſ.una.nume.22.de præcon. 431
Filij extraneorum ut parentibus ſuccedant extern, tria requiſita.arti.j.gl.j.num.v.tract.de liter. natural. 92
Filij Regis priuilegiati.num.26.tract. de pannis aureis. 239
Filij in rebus matris dotalibus præferuntur priori.art. j.gl.viij.nu.30.de conſt.reddit. 406
Filius an patri donare poſſit art.j.glo.ix.num.18.de donat.tutor. 384
Filius an patri ſcholaſtico cedere poſſit.art.ij.glo.iij. nu.11.tract.ceſſio. 465
Finantiam externus proſuis naturalitatis literis debet. art.j.gl.ij.nu.17.de liter.naturalit. 95
Fingentes ſe creditores falſi pœna tenentur.art.j.gl.j. nu.68.de liter.dilator. 77
Finita adminiſtratione an valeat donatio.gl.ix.num. 10.de dona.tutor.fact. 364
Fiſci laudemia quæ ſint.artic.j.gl.xiiij.nu.9.de conſti. reddit. 421
Fiſco damnoſum reſcriptum non valet.numer.80. in præſu.tract.de reſcri. 17
Fiſco præfertur creditor anterior.art.uno.gloſſ.viij. nu.11.de conſti.reddit. 403
Fiſcum omnia recipit & purgat.art.j.nu.9.tractat.de pannar.mercator. 252
Fiſcus in debito primipili omnibus præfertur. arti.j. gl.viij.num.32.de conſtitu reddit. 406
Fiſcus in bonis poſt obligationem quæſitis præfertur. nu.39.ibidem. 407
Fiſcus quando tacitè habeat bona obligata. art.j.gloſ. xiiij.nu.22.ibidem. 414
Fori priuilegium amittens minor non reſtituitur. art. j.gl.ij nu.5.tra.reſtitu. 123
Forma literarum annalium & quinquennalium.art. j.gl.j.nu.4.de liter.dilator. 64
Forma deficiens uitiat contractum.num.22.in præſu. de reſciſ.contract. 160
Forma literarum ueniæ ætatis. art.j.glo.j.nu.26.tra. de regeſt. 314
Frater cedit ſcholaſtico fratri & limitationes.art.ij. gl.iiij.per totum tra.ceſſio. 467
Frater patruelis debitum non cedit ſcholaſtico. num. 62.ibidem. 468
Fraternitates inſtitui poſſunt hæredes. nu.6.tract. de conſtit. 330
Fraternitates unde ſint deductæ.nu.10.ibid.
Fraternitati renuntiare licet.nu.12.ib. 331
Fraus meſt dolo,ſolet tamen exprimi. arti.uno.glo.x. nu.1.de reſciſ.contract. 173
Fraus Græcè multis nominibus uocatur.num.3. ibid.
Fructus à die litis conteſtatæ reſtituuntur.nume.4.in præſu.ibidem. 168
Fructus donationis à pupillo factæ an tutor lucretur. artic.uno.gl.ij.nu.10.tra.de donatur. 360
Fructus donationis an quis lucretur ante inſinuationem. articulo j. gloſſ. vij. de donat. inſinuand. 379
Fructus ſui beneficij poteſt clericus licitare.arti.j.gl. j.nu.4.de præco. 413

Fructuum reſtitutio non datur minor. art. j. gl. ij. nu. 9. tra. reſti. 123

Frumentum & alius res ad Barbaros deferre probibentur mercatores. articu ult. nu. 27. tra. de mercator. 213

Fruſtra impetratur, quod iure communi conceditur, quando locum habeat. artic. j. gloſſ. j. num. 12. tra. reſti. 171

Fundatus ſuper dolo contractus, quomodo intelligatur. artic uno. glo. ix. nu. 3. de reſciſ. contrac. 172

Fundatus non poteſt prohibere domum utilem, ſi domum demoliri uelit. artic. j. glo. xvij. nu. 13. de conſti. reddit. 421

Furari interdum poſſe famulum. art. j. gloſ. x. nu. 10. de famul. falar. 244

Furioſi, dementis, & ſimilium contractus nullus. num. 13. in præſa. de reſciſ. contract. 159

Furis bona ſunt tacitè obligata art. j. gloſſ. xiiij. num. 28. de conſti. reddi. 415

G

Gabella debita ex contractu, non tamen debebitur ex diſtractu. art. uno. gl. vj. nu. 2. de reſciſ. con. pagina. 169

Gallico ſermone quare actus in Gallia cõcipiatur. art. uno. gl. ij. nu. 2. trac. ut cõtra. & c. 194

Gallicus ſermo multiplex. gloſſ. ulti. in fin. ibid. 398

Garde, bail, tuteur, qui, & an differant. gloſſ viij. de don. tutor. ſi. 391

Garnire non tenetur impetrans dilationem annalem. art j. gloſſ j. num. 15. de liter. dilator. 67

Gemmatum reſcriptum quid profit. nu. 146. in præſa. de reſcri. 30

Generales & alij iudices uectigalium negotiari prohibentur. art j. gl. 7. tra. de mercator. 203

Generalis cauſæ expreſſio non nocet. artic. j. gloſſ. xij. tra. reſti. 136

Generalis derogatio non tollit priuilegia minorum. art ij. gl. iiij. nu. 23. ibid. 147

Generalitas reſtringitur ſecundum præcedentia & ſequẽtia. arti. uno. gl. xiij. nu. 1. de reſciſ. cõtrac. 171

Gens du Roy nomine quid ueniat. art. j. gloſſ ij & ſeq. tra. de mercator. 202

Gratias Deo agere debemus. art. ij. gloſſ. j. trac. ut benefic. 347

Gratificari an poſſit eccleſia iuſtum pretium offerenti. artic. vij. gl. una. nu. 9. de præcon. 450

Grauaminum cauſa ab appellante ab interlocutoria ſunt exprimenda art. j. glo. ult nu. 4. tra. reſti. 137

Grauiſſima pœna quæ dicatur. artic. j. glo. xvj. tra. de mercator. 206

Gubernator Montiſpeſſulani quare ſic dictus & datus. gl. xij. ibid. 204

H

Herba ut nunquam quis ægrotet. artic. v. trac. de regeſt. pag. 320

Hæredes quando reſtitui poſſint. artic. ij. gl. vj. nu. 4. tra. reſtitu. 151

Hæredi an obſtet præſcriptio decennalis, ne poſſit reſtitui articul. uno. gloſſ. xix. numer. 23. de reſciſſ. contra. 192

Hæreditatem emens calege, ut omnia onera ſubeat, non reſtituitur. gl. xv. nu. 48. ibid.

Hæres occultans bona perdit partem ſuam. gl. iiij. nu. 7. tra. ne benefi. cadaver. 326

Hæreticus an poſſit impetrare reſcriptum. num. 37. in præſa. tra. de reſcrip. 9

Hiſpaniæ conſtitutiones addunt neceſſaria in ceſſione. art. ij. gl. x. tra. ceſſ. 473

Holoſerica, & ſubſerica. nume. 10. tra. de pannis aureis. 258

Homicida clerici non gaudet immunitate. gl. j. nu. 99. tra. immunit. eccleſ. 337

Homines poſt ſexaginta annos in Heleſponto occidebantur. art j. gl. j. num. 6. tra. de regeſt. 312

Hoſpes prius receptus non debet per ſuperuenientem repelli. nu. 5. & ſeq tra. de hoſpitib. 374

Hoſpitalarij bona ſunt tacitè obligata. art. j. gloſ. xiij. nu. 31. de conſti. reddit. 416

Hoſpitatum ab iniuriis & malo caupo defendere debet. nu. 7. tra. de hoſpi. 274

Hoſpites mali. art. j. glo. iu. de mercat. minus. 223

Hoſpites poſt ſigna hoſpitij omnes recipere tenentur. nu. 1. limitatur. nu. ſeq. tra. de hoſpi. 274

Hoſpites pro furtis ſuorum famulorum tenentur. num. 12. ibid. 275

Hoſpites excedunt in exigendo. nu. 15. ibid. 276

Hypotheca expreſſa & tacita, generalis & ſpecialis. arti. j. gl. xiij. nu. 1. & ſeq. de conſti. redit. 411

Hypotheca per ſucceſſionem an confundatur. nu. 45. ibid. 418

Hypotheca per arreſtum uel ſententiam non inducitur ante executionem. nu. 48. ibid. 418

Hypotheca rei actio non tollitur abſque ſolutione. glo. viij. nu. 48. ibid. 409

I

Ianthinum quid. nu. 7. trac. de pannis aureis. pag. 257

Ignorans reſtitutionem ſibi competere eã ſemper petit. art. ij. gloſſ. j. nu. 3. tract. reſtitu. 138

Illicitum reſcriptum, facit licitum. num. 147. in præſa. de reſcri. 30

Immunitas duplex. art. j. gl. j. nu. 1. tra. immunit. 332

Immunitas à Deo conſtituta. nu. 2. ibid.

Immunitas unde dicatur, art. j. gl. nu. 6. ibid.

Immunitas quibus concedatur perſonis. nu. 13. & ſeq. ibid. 343

Immunitas pro debito & rebus ciuilibus non datur. glo. ij. nu. 1. ibidem. 338

Immunitatem non habet mercator doloſus ad eccleſiam confugiens. artic. ult. nume. 5. & viij. trac. de mercator. 220

de Immunitate quis poſſit cognoſcere. glo. j. nume. 34. tra. immunit. eccleſ. 338

Impediens negotiationem uini aut aliam exercere, monopola eſt. articul. iiij. gloſ. ij. num. 7. de magiſt.

artific. 307
Impedimentum iuris uel facti quominus quis poſſit agere,impedit curſum præſcriptionis. articul.uno. gl.xxiij.nu. 1.de reſciſſ.contract. 198
Impedire decretum pars quando poſſit.arti.vij.gloſſ. una.nu.26.de præcon. 452
Impedito ſi poſſit impedimentum tollere, currit præſcriptio.artic.uno.gloſ.xxiij.nu.13.de reſciſ.contra. 199
Imperator mercaturam per alios exercebat.articu.j. gl.xv.de mercator. 205
Impetrans narratu in reſcripto probat.nu.56.in præſu.de reſcrip. 11
Impetrans literas punitur.articul.ij.gloſſ.ult.ibidem. 55
Impetrans literas in caſibus ſuprà prohibitis ad multam condemnatur.art viij.ibid. 63
Impetrantes per importunitatem ſunt inhabiles ad alia dona.articul.2.gloſſ.xvj.tract.ut benefic.ante naca. 353
Impetrantur multa in Francia,quæ iure communi cõceduntur.art.j.glo.j.nu.14.tra.reſti. 117
Impetrare reſcriptum quis poſſit.nume.31.& ſeq.in præſu.de reſcrip. 8
Impetrare prohibitus,ſi impetret,nil agit.numer.39. ibid. 9
Impetratio quid.art.ij.glo.ij.ibid. 44
Impetratio reſcripti poſt decem annos,& contra ordinationem an profit.art.uno.gl.16.nu.2.de reſci. contract. 189
Impetratione literarum ſola quis non punitur.art.iij. glo.iij de reſcr. 31
Importunitas multiplex.art.j.gloſ.j.nu.4.& ſeq.tra. ut benefic.ante naca. 341
Importunitas facit ut conſtitutiones non ſeruentur. art.2.glo.vij. ibid.
Importunitate conceſſa non ualent,& quæ dicatur importunitas.art.ij.glo.iij.de reſcr. 44
Importunitate Deus & rex uincitur.art.j.gl.j.numc. 1.& ſeq.tractat.ut benefic.ante uacat.
Impugnandi literas Regias praxis. nu.172.in præſu. de reſcri. 35
Impugnantur reſcripta multis modis.num.171. cum ſeq. ibid.
In dubio reſcriptum quomodo ſit accipiendum.nume. 15.ibidem. 5
In cauſis prouiſionalibus non dantur literæ ſtatus.art. ij.in fi.de lit.dilator. 85
Incertæ rei emptor,etſi læſus ſit non habet reſtitutionem.art.uno.gl.xv.nu 47.de reſcaſ.contra. 188
Inciuiles & irrationabiles literæ quæ ſint.nu.130.in præſu.de reſcrip. 27
Inclamationes tres uel quatuor pro uarietate locorum fiunt.art.iiij.glo.una.nu.11.de præcon. 440
Incolarate quid ſit contra Bude.art.j. gloſſ.ult.nu.2. tra.reſti. 138
Incontinenti quæ fieri debeant.arti.iiij.tract.de præcon.
Indiuidua res inducit licitationem. art.vij.gl.una.nu. 7.de præcon.
Informationes an debeant uti ad requiſitum.nume. 12.& ſeque.in præſu.de liter.requiſitor. 99
Informationibus non factis quando reus capi poſſit, uel non.nu.13.in præſu. ibid.
Inhabilis an pro utilitate publica impetrare poſſit. nu.40.de reſcrip. 9
Inhabilitatis ratione alterius doni eſt facienda mentio.artic.ij.gl.16.tract.ut benefi.cadatur.
Iniuriæ ſpecies exprimenda.artic.j.glo.ult.num.7. de reſti. 139
Inquiri debet de die & hora obitus beneficiati,& à quibus,& cuius expẽſis.art.ult.tra.de regeſt. 321
Inquiſitio à iudice facienda pro obtinente beneficij collationem contra mortuum. gloſ.uij.nu.22.tra. ne benefi.cadan. 327
Inſinuatio donationis quid ſit,in princip.de dona. inſinuand. 367
Inſinuatio quæ de iure requiratur. numero 2. ibidem.
Inſinuatio non requirit partis præſentiam. numer.6. ibidem. 368
Inſinuatio à quo petenda ſit art.j.gloſ.iiij.ibid. 376
Inſinuatio coram quo iudice fieri debeat.gloſſ v. in prin.ibid. 377
Inſinuatio in iudicio fit.nu.7.ibid. 378
Inſinuatio intra quod tempus fieri debeat.art.j.gl.ul. ccclxxx.& art.ij.gl.j.in fi.ibi. 385
Inſinuatio fieri poteſt coram iudice ſedente pro tribunali.art ij.glo.j.nu.11.ibid. 384
Inſolidum quando teneatur mercatores ſocij.art.ult. glo.uni.nu.25.tract.de mercator. 212
Inſtitores uulgaribus uerbis reuocandi.gloſ.ult. in fi. tract.ut contract. 398
Inſtrumenta acceptilationis duo non debent peti.art. j.glo.v.nu.8.de famulor.ſalar. 241
Inſtrumenti relati eſt facienda oſtenſio.art.iij.nu.15. de liter.dilator. 87
Inſtrumentum reddere non tenetur creditor, niſi ſoluto ſumptibus.artic.j.gloſſ v.numer.5.de famul. ſalar. 241
Inſtrumentum donationis ad uerbum in iudicio conſcribi debet.artic.j.glo.v.nu.8.de don.inſinuand. 378
Inſtrumentum ſignatum Regio ſigillo eſt executorium.art.j.gl.j.nu.1.de præcon. 432
Integram pecuniam auctionarius an deponere tenetur.art.v.gl.una.num.19.de præcon. 449
Integræ producendæ ſunt literæ Regiæ.numer.37.in præſu.de reſcri. 29
Intellectus ad l.falſo.datur.nu.4. ibid. 2
Intellectus ad l.fi.C.de ſenten.nu.162.ibid. 33
Intellectus ad l.ij.fi contra ius.nume.168.ibidem. 34
Intellectus nouus ad l.ſuperuacuam.& ad cle.j.artic. ij.glo.j.num.4.& ſeq.tracta.reſtitu. 138
Intellectus ad c.j.de homicid.art.j.gloſ.j.nu.17.trac. immunita.eccleſ. 335
Intellectus ad titulum de litigioſ.artic.j.gloſ.x.tract. ceſſ. 460
Intereſſe ratione ceſſionis poteſt multis modis conſiderari gl.ij.ibid. 415
Interficit poteſt reſiſtens apparitori, ut non capiatur. nu.5.in præſu.de liter.requiſitor. 100

Interpellatio extra iudicialis an ſufficiat. artic. j. glo. xxij tract. de merca. minuta. 230
Interpellatio quid, & an una ſufficiat. ibid. 231
Interpellatio contra fidiuſſorem, an proſit contra reum. art. j glo. xv. nu. 2. & ſeq. num. 5. tra. de fa mul. ſalar. 247
Interpellatio & ſummatio differunt, ibid.
Interpellatio quãdo ex priori lege ſit aſſumenda. art. j. glo. xx. num. 5. de mercator. minutat. 229
Interrumpitur quando annus ſalarij famulorum. art. j. glo. x. num. 4. & 7. de famulor. ſalar. 243
Interruptionem proceſſus princeps relevat. art. j. glo. j. nu. 15. & ſeq. tract. reſti. 117
Intimatio ſententiæ vel alterius actus, an extra territorium fieri poſſit. art. uno. glo. iij. nu. 23. de liter. requiſitor. 109
Inuenta eſt inſinuatio ad iuuandum falſum, & aliis rationibus. art. j. gloſ. j. num. 6. & ſeq. de donat. inſinuand. 369
Inuentarij beneficium per literas concedi debet. art. j. gl. j. nu. 32. tract reſti. 120
Inuitò fieri dicuntur, quæ per importunitatem concedũtur. art. ij gl. xv. tracta. ut benefic. 353
Inutilis contra. quando poſt decem annos reſcindi poſſit. articulo uno. gloſſ. ix. num. 4 de reſcif. contrac. 272
Iubemus uerbum, ſuperioritatem denotat. art. uno. glo. ij nu. 13. de lit. requiſit. 105
Iudæus & hereticus an gaudeant immunitate. gloſ. j. nu. 22. & ſeq tract immunit. 336
Iudex literas cautionis poſt receptum reſcriptum concedit. nu. 15. de reſcri. 11
Iudex literas approbat, uel reprobat, & in expenſis condemnat. nu. 53. & ſeq. ibidem.
Iudex petitui datur ſaluo iure recuſationis. numer. 102. ibid. 21
Iudex ratione reſcripti Regij quomodo cognoſcat. nu. 168. & 170. ibid. xxiiij & ſeq.
Iudex recuſans & non reſcribens qua pœna puniendus ſit. art. j. gl. viij. ibid. 42
Iudex laicus requiſitus, an cognitionẽ cauſæ habeat. nu. 20. in præfa. de liter. requiſitor. 100
Iudex laicus requiſitus ab eccleſiaſtico debet illi ſuccurrere. nu. 21. ibidem. 101
Iudex requiſitus ſi negligat, ſcit litem ſuam. art. uno. gl. ij. nu. 16. ibid. 105
Iudex retractus quis ſit. arti. uno. gloſſ. xxj. num. 15. de reſcif. contract. 196
Iudex eccleſiaſticus an recipiat præſcriptionem ſex menſium. gloſſ. ult. nu. 11. trac. de mercat. minuta. 233
Iudex non poteſt permittere donari tutori à pupillo. articul. j. gloſſ. ix. numer. 9. & 15. tracta. de donat. tutor. 363
Iudex inſinuationem recuſans, quomodo puniatur. articul. j. gloſſ. v. num. 9. tracta. de donat. inſinuan. 378
Iudex ubi nullus eſt eo loci, ubi res eſt, ubi fieri debeat inſinuatio. artic. j. glo. ult. nu. 5. eod. 380
Iudicandum ſuper reſcripto, quomodo ſit. nu. 177. in præfa. de reſcrip. 38
Iudicandum inter mercatores ex bono & æquo. arti. ij. tract. de mercat. 208
Iudicati actus exequi poteſt ſine literis requiſitorus, articulo uno. gloſſ. ij. numer. 4. de liter. requiſitor. 104
Iudices alterius regni requiri poſſunt. numero 27. ibidem. 101
Iudices uolentes procedere ſine literis Regiis puniuntur. art. j. gl. j. nu. 39. tract. reſti. 120
Iudices negotiari prohibiti. artic. j. gloſſ. xiiij. tract. de mercator. 209
Iudicibus quibus dirigantur literæ reſtitutionis. art. j. glo. j. nu. 40. tractat. reſt. 121
Iudicium reſcindens & reſciſſorium an cumulari poſſunt. art. ij. gl. v. num. 9. & ſeq ibid. 150
Iuramento non obſtante reſcinditur contractus. artic. uno. gl. xij. nu. 13. de reſcif. contrac. 176
Iuramentum neceſſarium propter inſtrumenta reperta princeps contrà reſtituit. articul. j. gloſſ. j. num. 17. 118
Iuramentum an impediat præſcriptionem ſex menſium. artic. j. gloſſ. ult. num. 9. tracta. de mercator. minuta. 233
Iuramentum tria requirit. art. j. gl. j. nu. 40. de donat. inſinuand. 347
Iuramentum in ceſſione debiti coram quo exigi debeat. art. ij. gl. vj. nu. 9. trac. ceſſio. 470
Iurare debent perſonæ cancellariæ neceſſariæ: & quid. art. iiij. gl. v. de reſcri. 57
Iurare an teneatur dominus ſuper ſalario famuli. gl. xij. de famu. ſalar. 245
Iurari debet ueram eſſe ceſſionem, & quæ uera dicatur. art. gl. vij trac. ceſſio. 470
Iurata donatio inſinuatur. art. j. glo. j. nu. 39. de donat. inſinuand. 374
Iurati contractus an poſſint reſcindi, non obſtante iuramento, & quid obſeruet praxis. arti. uno. gloſſ. xv. nu. 42. de reſc. cont. 187
Iuratum debitum non differtur per literas annales. art. j. glo. j. nu. 22. de lit. dilat. 69
Iuri & æquitati reſcriptum conuenire, alioqui reijci debent. nu. 14. in præf. de reſc. 5
Iuri diuino, naturali, gẽtium, aut ciuili an reſcriptum derogare poſſit. nu. 70. in præfa. de reſcri. 15
Iuriſdictiones diſtinctæ, in princip. de liter. requiſitor. 77
Ius non eſſe reſcriptum contra doct. ſuſtinetur. nu. 9. in præfa. de reſcri. 7
Iuſſio ſecunda quando requiratur. nu. 85. de reſcr. 17

L

Anificij quatuor ſunt genera. articul. j. gloſ. tertia, de mercat. minut. pagina 220
Laniones an clericorum priuilegiis gaudeant. glo. xiij. ibid. 224
Latro publicus, & nocturnus depopulator non iuuatur immunitate. art. j. gl. j. nu. 14. & ſeq. tract. immun. eccl. 334
Laudimia habet dominus fundarius, non alium habens

bens cenſum.articul.j.gloſſ.xvij.num.9.de conſti. redit. 421
Laudimium non ſoluitur ex emptione neceſſaria.art. iij.gl.una.nu.9.de præco. 438
Lectica mulieres per ciuitatem uti non debent.nume. 40.de pannis aureis. 261
Lecticarij qui.articul.j. gloſſ.xiiij.de mercator. minut. 224
Legatis literæ ſtatus concedantur.art.j.glo.iiij.de liter.dilator. 81
Legatum confratris relictum pium eſt.num.3. tr. de confratr. 329
Legatus & collegium cardinalium reſcribit.nu.26. & ſeq.in præfa.de reſcri. 7
Leges ſumptuariæ.nu.38.de pannis aureis. 260
Leges Regiæ non ſeruans punitur. arti.ij.gloſſ.xvij. tract.ut benefi. 354
Leges ſub uſitato populi idiomate ſunt concipiendæ. art.j.gl.j.in fi.tractu.ut contract. 393
Leges ex conſenſu trium ſtatuum factæ.artic.j.glo.iij. tract.ce. 455
Legitimatio ſine expreſſione qualitatis ſpuritatis non ualet.art.j.gl.ult.nu.8.tractu.reſtr. 139
Legitimè conceſſum reſcriptum quare dicatur.nu.8. in præfa.de reſcri. 3
Læſi mercatores,in mercibus non reſtituuntur. artic. ult.glo.unic.num.24.tract.de mercator. 212
Læſio,ſimulatio, & metus reſcindunt contractus.nu. 53.54.& 55.in præfa.de reſciſ.contract. 364
Læſio poſt contractum ſuperueniens, an inducat reſtitutionem. articul. uno. gloſſ. xv. numero 45. ibidem. 187
Læſum in quibus caſibus minor non teneatur ſe probare.articul.j. gloſſ.iij. numer. 16. & ſequ.tract. reſti. 128
Læſum eſſe minorem requiritur ad reſtitutionem, & quando læſus dicatur.numer.4. & ſequ. ibidem. 226
Læſus etiam ab eccleſia ultra dimidiam iuſti pretij reſtituitur.artic.uno.gloſſ.xv.num.16. de reſciſ. contract. 181
Leuamentum.nu.9.in præfa.tractu.de reſtit. 112
Lex ſicut.C.de paga.declaratur.num.129. in præfa. de reſcrip. 27
Lex comprehendit omnes caſus, quos continet ipſius legis ratio.artic.uno.gloſſ.ij.nume.2.de reſc.contract. 167
Lex publicati. C.de teſta.declaratur.art.j.glo.j.num. 25.de dona.inſinuand. 372
Lex quiſquis.C.de dona.elucidatur.arti.ij.gloſſ.ij.de dona.inſinuand. 386
Lex quicunque, declaratur.arti.j.gloſſ.xv.de conſti. redit. 419
Lex xij.C.de reſcin.uend.an habeat locum in decreto.articul.vij.gloſſ. una. numero 28. de præcon. 452
Libellus quia lingua concipi debeat. arti.uno.gloſſ.ij. nu.7.tract.ut contract. 394
Liber magiſtrorum artificij ſemplenè probat.arti.ij. nu.8.de magiſt.artiſi. 305
Liber curati de quo proderit.arti.j.glo.j.num.10. & ſeq.de regeſt. 113
Liber ſepulturæ probat, & de quo.artic.ij.gloſſ uij. ibidem. 318
Liber curati apud actuarium eſt ponendus. artic.4. ibidem. 319
Liberares in præconiis quando dari cenſeatur.artic. v.gl.una.nu.20.de præcon. 446
Liberos apud acta profitendos.art.j.glo.j.nu.4.tract. de regeſt. 312
Libro curati, aut pharmacopolæ an credatur.art.iij. eodem. 316
Librum unum conficere tenetur curatus.art.j.gloſſ.j. nu.8.& qua forma.nu.ſeq.ibidem. 313
Licitans primus an liberetur per oblationem ſecundi.art.vij.glo.una.nu.12.de præcon. 405
Licitatio & licitator.nume.5.& 7.in præfa. ibidem. 430
Lignarij fabri, quadrigarij, & plauſtrarij intra ſex menſes debita petunt.artic.j.gloſ.xiiij.de mercat. minut. 224
Limitat & interpretatur reſcriptum.nu. 144.& ſeq. tract.de reſcrip. 30
Limitatio ordinatio an extendatur ultra caſus expreſſos.art.uno.gl.iij.nu.1.& 2.de reſciſ.contrac. 167
Lingua uernacula quæ & materna.gloſſ.j.nu.2.tract. ut contract.teſta. 392
Linguarum uarietas quare inducta.gl.j.nu. 3.ibidem. 392
Literæ Regiæ iuſticiæ magiſtratibus Regiis diriguntur.nu.64.in præfacione de reſcrip. 13
Literæ quando præter uoluntatem & importunitatem conceſſæ uideantur.num 71.ibid. 15
Literæ quibus alius læditur, non ualent.num.77.ibidem. 16
Literæ contra ius nullæ ſunt.num.70.ibidem.15. Et contra ordinationes.artic.ij.gl.v.tract.reſtr. 149
Literæ contra publicam utilitatem non ualent.nu.86. & ſeq.de reſcri. 18
Literæ an ſint in totum nullæ.nu.109.& ſeq.ibidem. 21
Literæ De committimus, quibus dentur.numer.121. ibidem. 25
Literæ in ciuiles ſunt reliciendæ.numer.132.ibidem. 28
Literæ poſt præſentationem & fulminationem ligant. nu.169.ibidem. 34
Literæ Regiæ benignè recipiendæ. artic.j.gloſſ.j. de reſcrip. 39
Literæ iudicis ad.Regem ſigillatæ eſſe debent.gloſſ. vij.ibidem. 42
Literæ ut ſimul petitorium cum poſſeſſorio decidatur,an ualeant.art.v.gl.ij.ibid. 58
Literæ impetrari non debent, ut cauſa nouitatis & aliæ priuilegiatæ differantur.artic.vj.ibid. 60
Literæ ut cauſæ in prima inſtantia tractentur in parlamento,non ualent.artic.vij.uerſi.ij. 62
Literæ ut auferatur ab ordinario iuriſdictio non ualent.arti.vij.in fi. ibid.
Literæ ſtatus quæ.articul.j.gloſſ.ij.numer.1.de literdilator. 79
Literæ annales ſine conſenſu debitorum impetrantur.

tur. art. j. glo. j. num. 10. ibid. 66
Literæ quinquennales contra creditores non ualentes expectare, non proſunt. num 25. ibidem. 70
Literæ impetrantur cõtra literas quinquennales, ſed non contra annales num. 66. ibid. 77
Literæ quinquennales an proſint hæredibus. ibid. 78
Literæ nullæ nullum præſtant effectum. art. j. glo. vij. ibidem. 82
Literæ ſtatus in quibus caſibus non concedantur. art. ij. glo j. ibid. 83
Literæ ſtatus contra Regem non dantur, niſi hoc exprimatur. ibid. 84
Literæ contra ſtatum quæ ſint. artic. iiij. n. 5. ibid. 89
Literæ ſtatus à quo concedi poſſint. nu. 15. ibid. 90
Literæ naturalitatis non cogunt ad conferendum beneficia. artic. glo. ij. nu. 4. de liter. naturalit. 94
Literæ naturalitatis eur exteris conceduntur. nu. 10. ibidem. 95
Literæ requiſitoriæ non faciunt quem iudicem. num. 34. in præſa. de liter. requiſit. 502
Literæ clamoris quare ſic uocentur. art. uno. gloſ. j. in prin. ibid. 503
Literæ connexæ ſunt neceſſariæ. gl. ij. nu j. ibid. 103. & à quo debeant obtineri. ibid. 104
Literæ cõtra ordinationes non ualent. nu. 71. in præſa. tract. de reſcri. 15
Literæ mercaturam permittentes an ualeant. art. j. gl. 17. tract. de mercator. 206
Literæ annales non impediunt debiti ceſſionem. artic. ij. gl. ix. tract. ceſſio. 472
Literis iniuſtis non obediendum. art. ij. glo. ix. & glo. ſeq de reſcrip. 47
Literis primum impetratis intra decem annos, & bis non interinatis an poſt eos decem annos ſecundæ poſſint impetrari. art. uno. gl. xix. nu. 15. de reſcr. contract. 191
Litigioſæ rei domus & publicæ reſcinditur alienatio. nu 45. in præſ. ibid. 163
Litis conteſtatio perpetuat actionem. art. uno. gl. xix. nu. 14. ibid. 191
Locari res ſaiſim non poteſt. arti. j. glo. ij. num. 18. de præcon. 436
Locatores equorum intra ſex menſes debita petere debent. art. j. gl. xv. de mercator. minut. 225
Locorum diuerſitas in præconiis quomodo attendenda. art. vij. gl. una. nu. 4. de præcon. 448
Locus in quo proclamandæ ſint licitationes. art. j. glo. ij. num. 6. ibid. 434
Locum tenens generalis Regis, literas ſtatus concedit. art. j. gl. xvj. de liter. dilator. 81
Lucrum ex lege proueniens non requirit inſinuationem. artic. j. gloſſ. ſ. num. 32. & ſeq. de don. inſinuand. 383
Ludere allectus non tenetur ad reſtitutionem ſi fuerit lucratus artic. ij. gloſſ. uj de reſcrip. 45
Lyſander munificentiam ueſtimentorum aſpernatus. nu. 34. de pannis aureis. 160

M

Agiſter creatus corruptis magiſtris eſt inhabilis. art. y. glo. uni. de magiſt. artific. pag. 306
Magiſtri hoſpitij Regis mercari prohibentur. artic. j. glo. v. de mercator. 203
Magiſtri computorum in quibus ſint ſupremi, ut ab eis non appelletur. artic. j. glo. vj. ibid. 275
Magiſtri artificiorum officinam & tabernam per ſe habere poſſunt. art. uj nu 9. de magiſtr. artifi. 305
Magna eſt impreſtio, ſi bona alicuius ſunt ſayſita. art. j. glo. v. tract. reſti. 532
Magni conſilij officiales mercari prohibentur. arti. j. gl. uj. de mercator. 202
Maior pars creditorum non poteſt conſentire quinquennali, niſi debita uelit cedere. art. j. glo. j. num. 59. de liter. dilator. 76
Maior pars fortunarum, an in mercibus eſſe debeat, antequàm quis dicatur mercator. ar. j. glo. j. nu. 6. & ſeq. tract. de mercator. minut. uenden. 215
Maioribus quando reſtitutio concedatur. num. 23. & ſeq. in præſa. de reſti. 514
Mala quæ proueniunt ex facili literarum conceſſione. art. ij. gl. v. & ſeq. de reſcrip. 46
Mala plurima ex prorogatione litis eueniunt. artic. j. gl. v. de liter. dilator. 81
Mala fides impedit præſcriptionem ſex menſium in mercator. gl. ult. nume. 3. de mercat. minut. 232
Mala prouenientia ex confiſcationem conceſſione, antequàm ſint adiudicatæ. artic. j. gloſ. viij. tract. ut benefi. 345
Malefici an gaudeant immunitate. gl. j. nu. 27. tract. immuni. eccle. 336
Mandatum, diſpenſatio, & cuictio in cauſa appellationis probari poterunt. artic. iij. gloſ. iij. nu. 3. de reſcri. 52
Mandatum procuratoris per teſtes probari poteſt. artic. iij. num. 8. de liter. dilator. fallit in ſolutione pecuniæ. nu. ſeq. ibid. 86
Manus iniectio & ſayſimentum quando ad dominum fundiarium pertineat. artu. j. glo. xvij. num. 18. de conſti. reddit. 422
Margaritæ porcis adhiberi nõ debẽt. nu. 27. de pannis aureis. 160
Mater filio ſcholaſtico cedere poteſt. artic. ij. gloſ. iij. nu. 10. tract. ceſſio. 465
Mechanici qui dicantur. arti. j. gl. j. nu. 23. de mercat. minut. uenden. 218
Media pars iuſti pretij quæ dicatur, & quid iuſtum pretium. artic. uno. gloſſ. xv. num. 1. de reſciſ. contract. 536
Medicus aut Chirurgus proclans morbum, nullum debet habere ſalarium. arti. j. glo. xv. nu. 8. de fiſcal. ſalar. 148
Menſa amicorum parens. artic. j. de magiſt. artifi. 303
Mercatõr in diuerſis ſpeciebus poteſt negotiari. arti. j. glo. j. de mercat. 201
Mercator patiens damnum illud debet ſocio nuntiare intra annum. art. ult. gl. uni. nu. 59. ibid. 211
Mercator quis dicatur. arti. j. gl. j. nu. 2. de mercator. minut. uenden. 215
Mercator antequã quis dicatur, neceſſaria nu. 3. ibid.
Mercator ex pluribus aſtibus, nõ ex uno dicitur. nu. 10. ibidem. 216
Mercatores prohibiti dare merces minoribus, &

annullatæ obligationes.artic.j.gloſſ.ij. num.34. tract.reſti. 131

Mercatores & artifices ſtatuta facere poſſunt,& ſuper quibus rebus.artic.ij.de mercator. 208

Mercatores in nundinis merces recipientes,& demũ eas occultantes puniuntur.art.ult.nu.8.ibid. 210

Mercatores foro cedentes poſſunt capi & torqueri. articu.iij.num.7.ibid. & pro publicis latronibus habentur.num.8.ibid.

Mercatores ibi conueniendi ſunt ubi officinas & inſtitores habent.art.iij.num.20.de mercat. 212

Mercatores duodecim pro centum poſſunt recipere, & non ultra,ex imperatoris inſtitutione.num.21. ibidem.

Mercatores uſurarij priuilegia perdunt.arti.j.gloſſ. j.num.13.de mercat minut.uenden. 217

Mercatores qui nobiliores.glo.iij.ibid. 220

Mercatoribus quare priuilegia concedantur.artic.j. glo.j.num.9.de mercator.minutu.uen. 216

Mercatorum exterorũ cauſæ ſummariè in regno expediri debent.artic.iij.num.13.de mercator. 211

Mercatorum ſcopus.artic.j.glo j.num.18.de merca. minunt. 217

Mercatorum duo genera.artic.j.gl.j.num.19.& ſeq. de merca.minut. 217

Mercatura quid ſit.art.j.glo.j.nu.14.de merca. 217

Mercatura parlamentorum officialibus prohibita. artic.j.glo.iiij ibid. 202

Mercatura & per ſe & per alios quando prohibeatur.artic.j.glo.xv.de mercator. 206

Mercaturæ triplex prohibitio. ibidem.

Mercatus quid.artic.j.glo.j.num.16.& uxor mercatus.num.ſeq.de mercat.minut.uenden. 217

Mereatus cur conſtituatur.artic.iiij gloſ.ij.num.21. de magiſt.artific. 310

Merces plures exercere laudabile eſt.artic.j.gloſſ.j. num.12.de mercat.minut. 216

Meretrices ſignan.num.19.de pannis aureis. 258

Metus iuſtus in literis exprimendus. artic.j.gloſſ.ix. tract.reſti. 535

Metus quid ſit.art.uno.gloſ.xij.num.1.de reſciſſ.contract. 174

Metus quomodo probetur.num.14.ibid. 176

Metus in uno actus adhibitus, an ad alios reſcindendos extendi poſſit.artic.uno.gl.xxij.nu.4.& ſeq. de reſciſſ.contract. 196

Metus coactus reſtituitur.artic.j.glo.j.num.11.tract. reſti. 517

Metu ut aliquid factum dicatur,quæ requirantur.artic.uno.gl.xij.nu.4.& ſeq.de reſciſ.contract. 175

Metu durante non computatur tempus reſtitutionis. artic.uno.glo.xxij.num.j.ibid. 196

Miles ut excuſetur à bello requiſita.artic.j.glo.ult.de liter.dilat. 82

Milites in bello ueſtimentis aureis uti poſſunt.nu.28. de pannis aureis. 260

Militibus & aliis perſonis bello neceſſarijs literæ ſtatus dantur.artic.j.glo.iiij.de liter.dilator. 80

Minor contra minorem reſtituitur.num.19.& eccleſia contra eccleſiam.nu.30.in præfa.de reſtit. 115

Minor etiam aduerſus unum capitulum reſtitui poteſt.artic.j.glo.j.num.21.eod. 118

Minor litigans per procuratorem non reſtituitur.gl. ij.num.4.ibid. 123

Minor ætas probari debet, & quomodo. gloſſ.iij.nu. 3.ibid. 126

Minor reſtitutus pretium reſtituit.num.29.& an fructus pars.num ſeq.& xxxj.ibid. 130

Minor probat ſe læſum.num. 15.limitatur.num.ſeq. ibidem. 128

Minor renuncians appellationi, an læsi cenſeatur. num.19. ibidem

Minor factus maior à conſuetudine, an & quando reſtitutionem impetrare poſſit.artic.ij. gloſſ. iij. ibidem. 142

Minor quando ſit deterioris conditionis quàm maior.glo.iij.num.33.cum ſeq.ibidem. 148

Minor dicitur duobus modis.glo.iiij.num.1. ibidem. 144

Minor non priuatur feudo uel emphytcoſi.num. 20. ibidem. 149

Minor an reſtitutioni renunciare & cedere poſſit.gl. vj.nu.5.ibidem. 152

Minor intra xxx.annos non poſt ad agendum ſuper reſciſſione cogitati.num.17.ibidem. 154

Minor non agit tanquam maior priuilegiatus.gl.ult. num.3.ibid. 155

Minor releuari poteſt ab inſinuatione omiſſa. artic.j. glo.ult.num.7.de don.inſinuand. 381

Minor aliquando releuatur à decreto in re ſua uendenda interpoſito.artic.vij gl.una.nu.3.de præc. 448

Minor in delictis reſtituitur.articul.j.gloſſ.xj. tract. ceſſ. 462

Minores etiam ſi iurauerint,reſtituuntur.artic.j.gl.j. num.4.tract.reſti. 116

Minores non petentes ſalaria, uel debita intra annum,ea non petunt. artic.j.gloſſ.ij. de merca.minut. 220

Minori quando denegari reſtitutio poſſit.artic.gl.ij. tract.reſti. 122

Minori non denuntianti litem ſuccurritur.art.ij.glo. iiij.num.11.ibid. 145

Minori uel eccleſiæ non ſuccurritur poſt decretum. artic.vij.glo.una.num.2.de præcon. 448

Minorem reſtitutio fauorabilior, quàm maiorum.nu. 27.in præfa.de reſti. 114

Minorum priuilegia.articul.ij.glo.iiij.nu.3.cum ſeq. ibidem, 145

Minorum contractus multis modis reſcinditur. num. 6.in præfa.de reſciſio.contract. 158

Minorum reſtitutio duo copulatiuè requirit.nume.11. ibidem. 159

Mutatm quid.artic.j.glo.xv.de mercat.minut. 225

Mobilia pretioſa quo ad alienationem & reſtitutionem,ſi in his contrahens ſit deceptus,æquiparantur immobilibus.arti.uno.glo.xv.nu.36.de reſciſ. contrac. 285

Mobilia etiam pupillus non dat tutori.glo.ix.num.7. de dona.tutor. 363

Mobilium reſtitutio minori competit.nu.12.in præfa. de reſciſ.contract. 159

Mobilium reſtitutio non conceditur, niſi prætextu minoris ætatis.articul.vno.glo.15.nu.34. ibidem. 185

Mobilium donatio non inſinuatur.art.j.gloſſ.j.nume. 29.*de donat.inſinuand.* 372

Molitor fur dicitur.gloſſa 10. *de mercatorib.minut.* 223

*Monachus an reſcriptum impetret.num.*36.*in præſu. de reſcrip.* 8

Monaſteria non iuuantur moratoria,quo minus fruda intra annum extra manum ponat.arti.j.gl.j.num. 40.*de liter.dilator.* 72

Monetarum officiales mercari prohibiti.artic.j.gl.x. de mercat. 204

*Monitorium de occultis an & quando ſimulos aſtringat.art j.gl.*10.*au.*11.*de ſimu.ſalar.* 244

Monopolia prohibita. & unde dicta.arti.iiij.gl.ij nn. 3.*de magiſtr.art ſi.* 207

*Monopolium ſapit,nullus nuit colere poſſeſſiones alicuius exconuentione.nn.*9.*ibid.& alia ibi conſcribuntur monopolium ſapientia.* 308

Mora quæ requiratur.arti.vno.glo.iij.in prin.de lite. requiſitor. 106

Mors quomodo probari poſſit.art.ult.trac.de regeſt. 321

Mortem beneficiati domeſtici nuntiare debent.artic. 5.*ibidem.* 321

*Mortui multi ob lites.j.glo.j.num.*6.*trac.ceſſio.* 453

Motu proprio conceſſa reſtitutio ſine partis petitione non valet.art.j.glo.xj.tract.reſtit. 136

Motu proprio conceſſio principis quando non valeat. art.j.glo.alt.tract.ut beneſi. 346

Mulcta imponitur proponenti ficta noua ſine literis. art.iij.glo.ij.de reſcrip. 50

Mulcta maior quare detur fiſco,quam parti.gloſ.vij. ibidem. 55

Mulcta grauis quãdo imponi poſſit.art.iij.gl.ult.ibid.

Mulcta ante adiudicationem concedi non debet.art.j. glo.v.tract.ut beneſi. 544

*Mulctam minorem ordinaria an iudex infligere poſſit.art.v.glo.una.nu.*8.*de præcon.* 445

*Mulctas caput habens minutum cenſum.art.j.gl.xvij. nn.*10.*de conſti.reddit.* 421

*Muleos qui inuenerit, & aſus frequens apud Pariſ. nu.*16.*de panis aureis.* 261

*Mulier ad enationem rei dotalis conſentiens reſtituitur. art.j.gl.j.nu.*9.*tract.reſti.* 116

Mulier nupta ex cõſuetudine Regni Franciæ non poteſt contrahere,niſi ſit mercatrix publica.nn. 35. *in præſu.de reſciſ.contract.* 162

Mulieres an veſtibus aureis uti poſſint,& ſericeis.nu. 16.*& ſeq. & an poſſint eis prohiberi.de pannis aureis.* 258

Mulieres etiam ueniam ætatis impetrant.art.j.gloſ.j. nu. 32.*tract.de regeſt.* 313

*Mulierum contractus reſcinditur.num.*21.*in præſu.de reſciſ.contract.* 160

*Mulierum grauis importunitas.art.j.glo.j.nu.*8.*tract. ut beneficiante.&c.* 342

*Multiplex ſenſus & qui non præſcribatur.arti.ij.glo. unanum.*3.*de conſti.reddit.* 427

*Muti & ſurdi contractus quando ualeat, & quando non.numer.*19.*in præſu.de reſciſ.contract.* 260

*Mutuans pro re emenda,an illam rem habeat obligatam.art.j.gl.viij.nu.*26.*& nn.ſeq.de conſti. reddit.* 405

*Mutuum recipiens minor an reſtituatur.art.j.gloſuij. nu.*21.*tract.reſti.* 128

Mutuum à pupillo factum tutori an ualeat.glo.vij.de don.tutor. 236

N

*Natales qui.art.j.gloſ.j.nu.*2.*tract.de regeſt.pag.* 312

*Natus extra ciuitatem tempore peſtis non unus dicitur ciuis.num.*17.*ibid.* 312

*Neceſſaria antequàm minor reſtituatur.art.j.gloſ.iij. tract.reſti.*126 & ſeq.

Negligentia iudicum quomodo puniенda.arti.j.gloſ. ulti.de reſcri. 43

*Negotiatores qui ſint.art.j.glo.j.nu.*25.*de mercator. minutis.* 219

*Negotiorum geſtori an donari poſſit.glo.ix.nu.*21.*de donat.tutor.* 365

*Negotium malè geſtum, an reſcindatur per minoris reſtitutionem.arti.j.gl.ij.nu.*18.*trac.reſti.* 124

Nemorum magiſtrus mercatura eſt prohibita,& aliis officialibus ibi numeratis.artic.j.gloſ.viij.& ſeq. tract.de merca. 204

*Nil eſt innouandum pendente ſtatus tempore.arti.iiij. nu.*8.*de liter.dilator.* 89

Nobiles & nulites negotiari prohibentur.in princip. tract.de mercator. 201

*Nobilitas mercatura amittitur.art.j.gloſſ.j.nn.*21.*de mercator.minut.* 317

*Nocturnus depopulator agrorum quis ſit,& an gaudeat immunitate. arti.j.gl.j.nu.*15.*tract.immuni. eccleſ.* 334

*Nomina uerbalia quid denotent.art.j.gl.j.num.*11.*de merca.minut.* 216

*Nominibus multis uocantur reſcripta.nu.*21.*in præſu. de reſcrip.* 6

*Non ualenti agere intra ſex menſes,non currit præſcriptio.art.j.gl.ult.na.*20.*de merca minut.* 235

Notarij intra quod tempus ſalaria petere debeãt.art. j.gl.xj.de famul.ſalar. 245

Notarius apoſtolicus quando inſtrumentum obligatorium conficere poſſit.glo.xxj.de mercator.minut. uenden. 230

*Notarius alteri ſtipulando qualiter uerba concipere debeat.art.ij.gl.j.nu.*4.*de don.inſinuand.* 383

Noua ficta proponens in appellatione, ad mulctam condemnatur.art.iij.gl.ij.& quæ dicantur.gl.iiij. de reſcri. 51

*Noua definitio reſtitutionis.nu.*3.*in præſu.de reſti.* 111

Noua declaratio in conſtitutione precarij cõtra doct. art.ij.gl.iij.de don.inſinuand. 185

*Nouercale odium.art.ij.gl.iij.nu.*17.*an nouerca priuigno cedere poſſit.tractat.ceſſio.* 466

Nouum omnino non poteſt in cauſa appellationis

deduci.art.iij.gl.iiij.nu.14.de reſcr. 54
Nubere permitt.tur reſcripto.num.149.in præfa.de reſcrip. 30
Nubere uolens inferiori mulier, ut priſtinam uiri retineat dignitatem,literas impetrat.art.gl.j.nu.38. tract.reſti. 121
Nudo pacto mercatores obligantur.artic.ulti.nu.26. de mercator. 213
Nullitas contractus etiam in hoc regno allegatur.nu. 3.in præfa.de reſcif.contra. 157
Nullitas contractus an poſit allegari poſt decem annos.arti.mo.gl.xix.nu.21.ibid. 192
A nullitate releuari quis poteſt.arti.j.gl.j.num.23.de reſti. 118
Nullus aut annullandus contractus quando dicatur. nu.2.in præfa.de reſcif.contra. 157
Nullus eſt contractus contra legem initus.num.37.in præfa.de reſcif.contract. 162
Nundinarium Campaniæ & Briæ debita non tument moratoriam.art.j.gl.j.nu.36.de liter.dilator. 72
Nundinæ & ipſi mercatus diebus feſtis, & in cœmeterijs prohibentur.articul.ultim.nu.15.& ſeq.de mercator. 211

O

Oblatio debiti facit ceſſare præconia.art. j.gl.ij.nu.17.de præcon. pag.436
Obligans ſecundo debet prædicere de prima obligatione.art.j.gl.viij.num. 41.de conſti.reddit. 408
Obligans ſecundo,quid cenſeatur obligare. num.42. ibidem
Obligari res donata,an poſſit ante inſinuationẽ.arti. j.gl.vij.de don.inſinuan. 379
Obligatio pro inſtrumento obligatorio etiam à notarijs apoſtolicis confecto.gl.xxj.de mercator.minu. uenden. 230
Obligatio etiam dicitur manu priuata.arti.j.gl.xiiij. de famul.ſalar. 246
Obrepere quid.nu.124.in præfa.de reſcri. 25
Obreptitium & ſubreptitium nullum affert fructum. nu.126.ibid. 26
Obſides literas ſtatus impetrant.arti.j.gl.iij.de liter. dilator. 81
Occultans bona non inuatur ceſſione, & perdit credi tor debitum gl.iij.num.5.& ſeq.trac.ne benefic. cadauer. 325
Odioſum,ſuuorabile,& miſtum,quid.nu.155.in præfa. de reſcri. 28
Offerenti plus res licitata adiudicatur.art.vij.gl.una. nu.18.de præcon. 440
Officia externa ſine Regis permiſſu habere non poteſt.art j.gl.ij.nu.8.de lite.naturalit. 84
Officia pretio aut gratia non obtinenda.gl.v.de mercator minut. 222
Officia ſecularia non debent concedi antequam uacent art.j.gl.ij.tract.ut benefi. 341
Officiales Regij negotiari prohibentur.art.j.gl.ij.de mercator. 202
Officiales Regis,patris,& matris illius dicuntur potentiores.art.j gl.viij.tractat.ceſſio. 459
*Officialis an durante ſuo officio poſſit contrahere cũ ſuis ſubditis.nu.32.in præfa.de reſcif.contrac.*161
Officium bodie uocat excellentiſſimum ,quod nemo impetrat.art.j.gl.xiiij.de mercator. 205
Officium boni ſerui.art.j.gl.vj.de famul.ſalar. 238
Officium Regium uiuentis niſi per reſignationem nõ eſt alteri conferendum.art.j.gl.ult.tract.ut benefi. ante uaca. 346
Onus appoſitum in contractu eſtimatur, ad hoc ut poſſit reſcindi ille contractus per l.ij.ar.uno.gloſ. xv.nu.17.de reſci.contra. 182
Operarij non tenentur expectare ſolutionem per literas quinquennales. art.j.gl.j.num.27.de liter.dilator. 70
Opponentibus ut debitum eis exoluatur non datur exemplum auctionum,ſed dilatio.ar.vj.gloſ.una. nu.3.de præcon. 447
Opponenti datur dies ad allegandum cauſas oppoſitionis.art.vij gl.una.nu.17.eo. 450
Opponens ſe calumniosè præconiis quando mulctetur.art.v.gl.una.nu.eod. 444
Opponens non recipitur poſt ſententiam diſcuſſionis. ar.v.gl.una.nu.10.de præco. 445
Opponere præſcriptionem ſex menſium quis debet. gl.ul.nu.13.& 16.de merca.minu. 234
Opponere præconiis multis modis licet.arti.vj.gloſſ. una.nu.1.de præco. 447
Opponi quæ poſſint contra dilationem moratoriam. art.j.gl j.nu.67.& ſeq.de lite.dilator. 77
Opponi quæ poſſint cõtra inſtrumentum inſinuatum. art.j.gl.ult.in fin.de don.inſinuand. 382
Opponi quæ poſſint contra ceſſionem.art.ij.gl.ultim. tract.ceſſio. 474
Oppoſitio partis eſt neceſſaria contra iudicem cognoſcentem.nu.100.de reſcri. 20
*Oppoſitio partis probãda eſt.art.xxij.gl.xiij.ibid.*48
Oppoſitio ad fines diſtrahendi quomodo fiat.art.v.j. gl.una.nu.1.de præco. 447
Opus cœptum, ut per alium non compleatur monopolium eſt.art.iiij.gl.ij nu.18.de magiſt.artifi. 310
Ordinarij auferentes beneficia nominatis per falſas collationes ſunt fures, & homicidæ.gl.ij.tract.ne benefi.cadauer. 324
Ordinarium iudex quis dicatur.arti.j.gloſſ.v.nu.3.de don.inſinuand. 377
Ordinatio imperatoris Caroli V. de petendo debito. gl.xx.in fin.de mercat.minut.uenden. 229
Ordinatio curiæ ordinem omnem præconiorum breuiter perſtringens.art.uij.gl.una.nu.9.de præcon. 440
Ordinationes & conſuetudines ligant etiam minores. art j.gl.xj tract.ceſſio. 462
Ordo quid,& quotuplex.nu.15.in præfa.de præcon. 431
Origo literarum ſtatus.artic.j.gloſſ.ij.de lite.dilator. 79
Oſtenſio literarum & poteſtatis ſtatim fieri debet.art. iij.nu.4.& ſeq ibid. 86
Oſtenſio & uenia fieri non poteſt poſt literas ſtatus. art.iij.9.ibid. 89

P

Pacis factæ tranſactio non reſcinditur minoris reſtitutione.art j.gl.ij.num.14. tract.reſt.pag. 124
Pacta cum mercatoribus ſe occultantibus quando ualeat.art.ulti.gloſſ.unica.num.6.de mercator. 209
Pactio plurium monopolium inducit non uniꝰ.arti. iiiij.gl.ij.nu.13.de magiſt.artifi. 309
Pactum interrumpit præſcriptionem ſex menſium. art.j.gl.ult.nu.6.de merca.minn. 232
Palam & bona fide qnando tutor facere cenſeatur.gl. ij.nn.8.de dona.tuto. 359
Pannarij qui ſint.art.j.gl.iij.de mer.min. 220
Panni ulna tnxatu.art.j.num.2.de pannar.merca. 251
Panni nõ ſignati confiſcati ſunt.art.j.nu.11.eod.253
Panni exteri in regno uendi nõ debẽt.art.ij.ibid.255
Panni prohibitio, ne quis ultra talem uſuorem portet.art.ul.gl.uni.nu.17.de merca. 211
Panni exteri quando non confiſcantur.art.ij.de pannar.mercato. 255
Panni exquiſiti prohibentur.nn.33.de pan.au. 260
Pannorum latitudo & longitudo.arti c.j.nue.9. & ſeq.de panna.merca. 252
Pannorum appellatione qnid ueniat.nu.13.ibi. 253
Papa ſuper ſpiritualibus reſcribit:Rex ſuper temporalibus.nu.69.in præfa.de reſcri. 14
Papa quomodo in terris etiam Imperij citat.art.uno. gl.iij nn.17.de lite.requiſi. 108
Papæ pro indigno ſcribenti, an ſit obtemperandum. nu.133.in præfa.de reſcrip. 28
Parendum in licitis & honeſtis. articul.ij.gloſſ.vij. ibidem. 46
Parlamentum Tholoſanum remiſionẽ ad aliud parlamentum non concedit.artic.uno.gloſſ.ij.nu.7.de lite.requiſi. 104
Partes eligunt peritos,& ſi diſcodant,iudex &c.art. ij.nu.14.de magiſt.artifi. 306
Pater an procuratorium oſtendere teneatur non obſtante l.exigendi.ar.iij.nu.18.de lite.dilato. 87
Pater celans mortem filij punitur.glo.iiij.nu.1.ne benefi.cadauer. 325
Pater an poſit conſentire filio ſibi donanti.glo.ix.nu. 19.de dona.tuto.ſic. 365
Pater non cedit filio priuilegiario. non ſcholaſtico. art.ij.gl.ij.nu.18.tract.ceſſ. 464
Pater cedit filio ſcholaſtico, & in quibus caſibus. ibidem. 464
Patrimonialia Rex concedere non debet.art.j.gl.ult. tract.ut benefi. 346
Patrimus,præceptor,nitricus, & adoptiuus, non cedunt ſcholaſticis.art.ij.gl.ij.num.13.& ſeq.tract. ceſſio. 466
Patruus,auunculus,amita, matertera,& patruus magnus cedere poſſunt.gl.v.ibi. 468
Pauperes qui dicantur.art.j.glo.j.num.25.de lite.dilato. 70
Pauperes fiunt ex ſuperfluis ueſtibus.nu.22.de pannis aureis. 259
Pauperes homines fiunt ex reliquis redditnum. ideo bonum eſſet,ne plures anni cumularentur.art.j.gl. iiij.& gl.ſeq.de conſti.red. 400
Pecunia redacta ex uenditione ſolui debet creditoribus.art.ij.gl.vij.nu.7.de reſt. 154
Pœna in contractu appoſita non compuntur contrahenti ad leſionem,ut inde poſit reſtitu.arti.uno. gl.xv.nu.33.de reſciſ.contract. 185
Pœna duplex contra Regis officiales exercentes mercaturam.art.j.gloſ.xv.& quando imponi duplex pœna poſit de mercato.
Pœna fiſco applicatur, & qnare.articu.j.de magiſt. artifi. 206
Pœna confiſcationis corporis,& bonorum,quæ ſit.gl. ij.tract.ne benefi.cadauc. 324
Pœna ſepulchri uiolati habet locum contra occultantes cadauera.gl.iiij.nu.3.ibi. 325
Pendente reſciſione ſuper erroris propoſitione litera ſtatus impetrãtur.art.iiij.nu.12.de lite.dilat.90
Pendente reſciſione,contract.ſeruari debet.arti.uno. gl.iiij.nu.7.tract.de reſciſ. 168
Pendente reſciſione contractus, ſolutio pretij fieri ſolet.gl.xix.nn.28.ibid. 193
Pendentibus præconiis, an res ſubhaſtata uendi poſſit.art.j.gl.ij.nu.16.de præc. 435
Pœnæ quibus punitur magiſtratus requiſitus non parens.art.uno.gl.ij.nu.9.de lite.requiſito. 104
Pœnæ monopolia facientium.art.iij.gl.ij.nu.2.uſque ad fi.de magiſt.artifi. 307
Penſio,penſitatio,tributum,& alia nomina declarantur.art.j.gl.ij.de conſti.reddi. 400
Penſiones domorum exiguntur non obſtantibus literis dilatoriis.art.j.gl.j.nu.37.de lite.dilato. 72
Peregrinis non ſuccedit Rex nec ſcholaſticis exteris. art.j.gl.j.nu.8.de lite.nat. 92
Periculo domini quando res non pereat.art.ij.gl.iiij. nu.22.tract.reſti. 146
Periurum tribus modis incurritur.arti.j.gl.j.nu.23. de lit.dilato.anna.&c. 70
Permißio extrahendi ab eccleſia, conceſſa.art.j.gl.ij. tract.immuni.eccl. 339
Permutatio beneficij ſi contineat deceptionem ultra mediam iuſti ualoris, an & quando poſſit reſcindi.art uno.gl.xv.nu.10.de reſciſſio.contract. 180
Perſequi continet actionem & officium iudicis.art.ij. gl.v.nn.6.tract.reſti. 150
Perſonale an ſit priuilegium reſtitutionis.gloſ.iij.nu. 14.& ſeq.ibid. 144
Perſonæ neceſſariæ in Cancellaria.art.iiij.gloſ.iiij.de reſcrip. 57
Perſonis prohibitis exteri non poſſunt bona ſua dare.art.j.glo.ij.nu.12.de lite.naturãl. 95
Peſtiferi promiſſio quando ualeat.nu.30.in præfa.de reſciſ.contract. 161
Petenda reſtitutio intra tempora. art.j.glo.iij.nu.33. tract.reſti. 130
Petere qnis etiam ſine litis conteſtatione dicitur.arti. j.gl.xvj.de merca.minu. 226
Petitio & concluſio in iudicio reſcindente & reſciſſorio.art.uno.gl.xxiij.nu.20.de reſci.cõtra.191
Petitio debiti ante ſex menſes fieri debet.glo.ulti.nu. 1.de merca.minu. 232
Petitio extra domicilium an ualeat.art.j.gl.xvj.226

Petitio ſine litis conteſtatione an profit ad interruptionem. 126
Petitio in beneficiis inducit ſimoniam.art.j.gloſ.j.nu.4.ut benefi.ante uaca. 341
Petitio bonorum confiſcatorum prohibetur.art.ij.gl.xj.tract.ut benefi. 351
Petitionis & libelli loco eſt reſcriptum. num.159.in præſu.de reſcrip. 32
Petitorium non poteſt cum poſſeſſorio cumlari.art.v.gl.j.ibid. 58
Pharmacopolæ qui ſint.art.j.gl.iiij.de mere.min. 220
Pharmacopolæ uenenũ uendere non debent.gl.uij. 211
Phraſis Gallici ſermonis, gents du Roy.art.j.gl.iij.de merca. 202
Pia donatio an inſinuetur.art.j.gl.j.nu.36.& ſeq.de don.inſinuan. 373
Pictores, ſtatuarij, marmorarij, intra ſex menſes debita petunt.art.j.glo.xiiij.ubi uide de alijs multis. tract.de mercatu. 221
Piſtores externi per ſe panes uendere debent.arti.j.gl.v.de mercatu. eod.
Piſtores qui & quibus priuilegiis ſint prædiți.arti.j.gl.v.de mercatu. eod.
Piſtoris debitum an differatur per literas moratorias.art.j.gl.j.nu.44.de lite.dilato. 73
Plures magiſtri an debeant adhiberi Tyrocinio probando.art.j.nu.13.de magiſtr.artiſi. 306
Pluribus rebus uenditis an poſit unius rei uenditio reſcindi.art.uno.gl.xv.nu.32.de reſciſ.cõtr. 185
Poſſeſſio magna ob æs alienum modicum uendi non debet.art.ij.gl.viij.nu.6.de reſti. 154
Poſſeſſionem rei ſibi debitæ nancifci poteſt tutor.glo.j.nu.4.de dona.tuto. 357
Poſſeſſor rei an ſit in reſtitutionẽ conueniendus. nu.32.& ſeq.de reſti. 115
Poſſeſſorium & petitorium non poſſunt ſimul proſequi.art.v.de reſcrip. 58
Poſſeſſorium qui amiſit an poſtea poſſit agere ſuper petitorio.art.unic.gloſ.iiij.num.4.tract.ne beneſi.cada. 325
Poſthumus dicitur minor quo ad priuilegia.art.ij.gl.iiij.nu.de reſti. 145
Poſthumus quomodo acceptare poſſit.art.ij.gl.j.num.12.de don.inſinuan. 384
Potentes minores opprimere ſolent.art.j.gl.v.tractu.de ceſſió.act. 457
Potentia quomodo ſit conſideranda.gl.vij. 459
Potentior perſona quæ dicatur.art.j.glo.ij. 454
Potentior multis dicitur modis.gl.v. 456
Praxis Galliæ in oppugnandis reſcriptis.nu. 131.in præſu.de reſcrip. 27
Praxis pronunciandi ſuper literis Regiis. num.178. ibid. 138
Praxis ſeruanda in executione literarum requiſitoriarum.nu.3.de lite.requiſi. 77
Praxis literarum quinquennalium.art.j.glo.j.nu.14.de lite.dilato. 66
Praxis reſtitutionis contra emptorem.nu.34.in præſ.de reſti. 115
Praxis in interminatione literarum. art.j.gl.j.num.39. ibidem. 121
Praxis quando contractus eſt nullus.nu.3.in præſu.de reſciſ.contract. 157
Praxis Franciæ reſcindit de facto tam contractum nullum,quam annullãdum.nu.43.in præſ.eod. 38
Praxis iudicum dum opponitur contra literas poſt decẽ annos impetratas.art.uno.glo.xvj nu 3.189
Praxis ad reſcindẽdos contractus uel alios actus.art.uno.gl.xxiij.nu.14.cum ſeq. 199
Praxis reſcindendi donationem factam adminiſtratori.gl.ult.de don.tuto.fac. 366
Praxis inſinuationis faciendæ.art.j.gloſ.ult.num.8.de don.inſinuand. 381
Praxis donationẽ acceptandi.ar.ij.gl.j.nu 7.eod.384
Praxis cum quis per errorem recognouit.art.ij.nu.7.de conſti.reddi. 428
Praxis ne ſoluatur cedẽti.art.ij.gl.ix.in fi.tract.ceſſio. 474.& 475
Precarij conſtitutio quando utrunque poſſeſſionem transferat,contra doct.art ij.gloſſ.iij.de don.inſinuand. 385
Præceptors donatio facta à ſuo diſcipulo an ualeat. gl.ix.nu.11.de dona.tuto.fac. 365
Præceptum domini ut omnes recognoſcant non valet. art ij in fi.de conſti.reddi. 429
Pretio non reſtituto quando minor recuperet rem ſuam.nu.10.in præſu.de reſciſio.contract. 159
Pretium iuſtum petitur ſuppleri in reſcindenda uenditione.& laudimia ex illa ſuppletione debentur. art.uno.glo. xxiij.nu.13. 194
Pretium requiritur in ceſſione pro uenditione facta. art.j.gl.vj.tract.ceſ. 458
Præconis officium. nu.2.in præſu.de præco.& præconium quid. 430
Præfertur primus proſequens auctiones.art.iiij.gloſſ.una.nu.5. 430
Prælationis iure quando res retineri poſſit.art.j.gloſ.xvij.nu.15.de conſti.reddi. 422
Prælatorum bona ſunt tacitè obligata eccleſiæ. gloſſ.xliij.nu.30. 416
Prælatus bona eccleſiæ non poteſt obligare.nu.9.412
Præſcriptio iure ciuili inuenta,licet materia ſit de iure gentium art j.gl.iiij.de reſti. 131
Præſcriptio multis ex cauſis eſt inuenta.arti.j.gl.j.nu.2.de reſciſ.contract.165.& ſeq.
Præſcriptio decennalis non procedit in delictis,uel actione iniuriarum,ſed ſolum in contractibus.arti.uno.gl.xix.nu.20. 192
Præſcriptio non inchoatur contra minorem ſed iam cœpta bene perficitur: tamen minor tunc reſtituitur.gl.xxiij.nu.4. 198
Præſcriptio de iure canonico facilè interrumpitur. gl.xxij.de mercatu. 230
Præſcriptio ſi fuerit in prima inſtantia, an in cauſa appellationis opponi poſſit.art j.gl.ult.nu.17. de mercatu.uenden. 253
Præſcriptio multorum annorum an una ſufficiat, an plures requirantur.art.j.gl.xj.de ſimu ſalar. 145
Præſcriptionem contra relevat princeps.artic.j.gl.j.nu.26.de reſti. 119
Præſens in bello debet eſſe qui literis ſtatus uti vult. art.j.gl.viij de litter.dilator. 82

Præſentare reſcriptum, & eo uti an quis teneatur. nu.98.in præſa.de reſcrip. 20

Præſentari iudici reſcriptum debet.nu.49.ibid. 10

Præſentari debet reſcriptum uenia eius ab ipſo impetrante.art.j.glo.j.nu. 28.de regeſt. 315

Præuentiones factæ celando mortuum non uolent.gl. iiij.nu.12.ne benefi.cada. 326

Primipili officium.artic.j.gloſſ.viij.nu.40. de conſti. reddi. 407

Primo uegligente proſequi præconia quid agendum. art.iiij.gl.una nu.m.6.de præcon. 440

Princeps non uult impoſſibile,nec iniuſtitiam.nu.157. in præſa.de reſcrip. 31

Princeps rationalis art.j.gl.iiij.ibid. 40

Princeps donum per importunitatem reuocat.arti.ij. gl.iij. & an importunitas præſumatur.ibidem. 45

Princeps Dei inſtar releuat,& reſtituit.in prmc.de reſti. 111

Princeps reſtituit etiam ſi lex inhibeat reſtitutionem.nu.6. 111.& 112

Princeps cõtra ſententiã reſtituit.art.j.gl.j.nu.20.118

Princeps aduerſus præſcriptionem releuat.gl.iiij.131

Princeps indemnitati ſubditorum debet incumbere. art.j.gl.xj.de conſti.reddi. 410

Principalis pars quæ dicatur.artic.iiij.gloſſ.j. de reſcrip. 56

Principalis pars proſequens præconia,quo ordine debeat procedere.art.iiij.gl.una.nu.1.de præc.439

Principes nili induti habitu.nu.13.de pannis aureis. 258

Principes tollere non poſſunt immunitatem.art.j.gl.j. tract immu.eccle. 333

Principum promiſſiones quales.art.ij.glo.ult.tract.ut benefi. 355

Prior creditor præfertur etiam in bonis quæſitis poſt obligationem.art.uno.gloſ.v.ij. num.15.de conſti. reddi. 404

Prioritas quomodo probari debeat.artic.j.gloſſ.viij. nu.46. 409

Prioritatem quis probare debeat.nu.44.& ſeq. 408

Priuilegia minorum plura.art.ij.gl.uij.nu.3.cum ſeq. 145.& ſeq.de reſtitu.

Priuilegia ſubditis ſeruanda.art.ij.de pannar.mere. 255

Priuilegiarlo militi aut alteri ceſſio fieri non poteſt. art.j.glo ix.tracta.ceſſio. 460

Priuilegium ſecundum non derogat primo. nu.105. cum ſeq.in præſa.de reſcrip. 21

Priuilegium falſum præſumitur,quod ius tertij tollit. nu.165.ibid. 33

Priuilegium mercatorum Pariſ.art.j.glo.j.nu.46.de lite.dilato. 73

Priuilegium uel exemptio oſtendi debent.arti.iiij.nu. 13.eodem. 87

Probare narram in literis quando impetrans debeat. nu.58.& ſeq.in præſa.de reſcri. 12

Probare quis teneatur,an dominus, an cenſuarius ſeu emphyteota.art.ij.nu.12.& ſeq.de conſti.reddi. 428

Probatio non fit contra annalem dilationem ſecus cõtra quinquẽnalẽ.art.j.gl.j.nu.63.de lite.dilat.77

Probatio iudici fieri debet.art.iij.nu.2.ibidem. 85

Proceſſus & litis faciendæ eſt mentio.num.89.de reſcript. 18

Proceſſus nullus non facta exhibitione petitæ. arti.iij. in fi.de lite.dilato. 88

Proceſſus poſt decem annos ſuper reſciſſione an ualeat art.uno.gl.xix.nu.13.de reſciſ.contract. 191

Proceſſus criminalis lingua patriæ fieri debet.articu. uno.gl.ij.num.5.tracta.contract. 394

Proceſſus quibus fiant uerbis.gl.iij.in princ. 394

Proceſſus nomine quid ueniat. ibid.

Proceſſus criminalis & ciuilis ex uno facto oriri poteſt.art.j.gl.x.de cõſti.reddi.& quid dicatur.410

Proceſſus alienat mentem à ſtudio & contemplatione.art.ij.gl.iiij.nu.6.tract ceſ. 467

Proceſſu pendente minor gaudet bonis poſſeſſis.arti. ij.gl.uij.nu.15.de reſti. 146

Proclamationes uulgaribus debent concipi uerbis.gl. j.nu.6.tracta ut contract. 393

Procuratio generalis ad petendum reſtitutionem non ualet.art.j.gl ult.nu.3.de reſti. 138

Procurator falſus,& reuocatus non poſſunt reſcripta impetrare.nu.34.& ſeq.de reſcript in præſa. 8

Procurator promptum fidem ſui mandati facere tenetur.art.iij.nu.7.de lite.dilator.in princip. 86

Procurator ſi deceptus ſit ultra dimidiam,reſtituitur dominus actionibus ceſſis.art. uno.gl xv.nu. 12.de reſciſ.contract. 183

Procurator Regius donis à Rege factis ſe opponit.art. ij.gl.xx.& ſequen.tractat.ut benefic. 354

Procurator debet exhibere inſtrumentum procuratorij art.iij.gl v.de don.inſinuan. 388

Procurator ſi ecialis requiritur in acceptatione donationis.art.iij.gl.v.de don.inſinu.in. 388

Procurator debeatne citari,an dominus.art.gloſſ.una. nu.9.de præco. 445

Procuratorem an quis mittere teneatur.art.j.gl.ij. de lite.dilato.in fi. 80

Procuratores Regij à mercatura repelluntur. arti.j. gl.xiij.de mercato. 205

Procuratorium ad offerendum pretium quæ continere debeat.art.v.gl una.nu 14.de præcon. 446

Prodigi contractus reſcinditur. num.18.in præſa.de reſciſ.contract. 160

Proditorie interficiens non iuuatur immunita.artic.j. gl.j.num.16.tracta.immunita eccleſ. 334

Profeſſio quid.arti.j.gl.nu.3.& quando ſunt diuerſæ, cui credatur.nu.5. ibidem.

Programma quid ſit.nume.4.in præſa.de præc. 430

Prohibiti reſcripta impetrare.nume.32.& ſeq.de reſcript. 8

Prohibiti contractus à iudice ſi fiant contra prohibitionẽ,ſunt nulli.nu.38.in præſa.de reſciſ.cõtr.162

Promiſſa cur non ſtemus.art.ij.gloſſ.xv.tracta.ut benefic. 353

Promulgare auctionem quid.nu.9.in præſa. de præcon. 430

Proprietarius fraudulenter inſtigans aliquos ad licitandum punitur.articul.v. gloſſ.una. numer. 17. 446

Præſcriptio quid.nu.5. ibid.

Proteſtatio aduocatorum in poſſeſſorio faciendæ.art. v.in fi.de reſcrip. 60
Proteſtatio contra procuratorem quid operetur.art. iij.nu.10.de lite dila. 86
Proteſtationis vj.uel ob proclama præcedens reſcinditur contractus.numero 51.in præfat.de reciſ. contract. 164
Protbonotarius & conſiliarius in qua ætate poſſit minor fieri art ij.gloſſ.iiij.nume.33. 348
Publica coram perſona acceptatio donationis fit, & quæ dicatur publica.art.iij.gloſſ.viij.de dona.inſinuan. 289
Punire cancellariam an parlamentum poſſit.arti. vij. de reſcrip. 63
Pupillorum debita non patiuntur dilationem moratoriam.art.j.gloſſ.j.num.33.de lite.dilato. 72
Pupillus præfertur in re empta ſua pecunia.art.j. gl. viij.nume.22.& ſequent de conſti.reddi. 405
Purpuram deferre ſolum eſt principis.nu. 4.de pannis aureis. 257
Purpura hodie permiſſa.nu.8. 257
Purpuræ appellatione quid contineatur.nu.5. 257

Q

Quadriennium reſtitutionis an ſit continuum.art.ij.glo.j.nu.2.pag. 240
Quadrigario promiſſio facta, ut exceſſiua per ſenatum modificatur.nu. 31. in præfa.de reſciſ.contract. 161
Quadrupli uel aliæ iuris pœnæ non ſeruantur in Gallia.art.uno.glo.xij.nume.18.pagina. eadem.
Qualiter inſinuatio fiat.art.j.gl.ult.nu. 7.de donat. inſinuand. 376
Quando annales dilationes & quinquennales concedantur.art.j.gl.j.nu.51.de lite.dilato. 74
Quarta epiſcopo non debetur de legatis confraternitati.nu.8.de confrat. 330
Quatuor caſus reſtitutionis petendæ & decidendæ. art.ij.gl.j.num.6.& ſequen.de reſtitu. 140
Quæ eccleſiæ gaudeant immunitate.art.j. gloſſ.j.nu. 8.& ſeq.tracta.immunita.eccle. 340
Quæ requirant inſinuationem.art.j.in prin.de dona. inſinuan. 368
Queſtion & demande quid. art.j. gl.xix.de mercato. 228
Queſtores mercatori prohibentur.art.j.glo.vij.203
Quibus concedi ualeant literæ annales & aliæ.articu.j.glo.j.nu.12.de literis dilato. 66
Quibus literæ annales dirigantur.nu.16.pagina. 67
Quibus non profint literæ annales & quinquennales. nume.17. ibid.
Quibus reſtitutio concedatur.num.21.& ſequent.in præfa.de reſti. 114
Quibus ex cauſis reſtitutio concedatur.articu.j.gl.j. ibidem. 115
Quilibet magiſter artificij ad emendam tenetur.articulo primo.de magiſtris artifie. 304
Quinque partes ſint in literis Regiis.numero 67.de reſcrip. 13
Quinquennales impetrant literas non poteſt ſuos conuenire debitores.articulo primo glo.j.nume.9.de lite.dilato. 66
Quitantiam generalem creditor facere non tenetur. glo.v.de ſq.nu.ſala. 140
Quotuplex ſit reſcriptum. numero 114.& ſequent. de reſcript. 23

R

Raptor non gaudet eccleſiæ immunitate. gloſſ j.numer.26.tractat. immunita. pagin. 336
Ratificatio donationis factæ tutori poſt legitimam ætatem.art.uno.gloſſ.ij.nume.9.de donat.tuto. 359
Ratio conſtitutionis ut debita intra ſex menſes petantur in mercatoribus minutarijs.articul.j.gloſſ. xvij.de merca.minu. 227
Ratio cur beneficia & officia ante uacationem peti non debeant.articu.j. gloſſ j.tracta.ut benefi. 341
Ratio quare uulgaribus uerbis conſcribenda ſunt acta,& ſententiæ.gl j.nu.1.tracta.ut contra. 392
Rationes literarum rogatoriarum.nu.1.& 2.in præfa.de lite.requiſi. 97
Rationes prohibitionis veſtium aurearum.nu.20.& ſeq.de pannis aur. 259
Rationes immunitatis eccleſiæ contra Pe.Ferra.articulo j.gloſſ.j.numero 11.& ſequen.tracta.immunitas.eccle. 334
Rationes quare prohibentur donationes factæ tutoribus,& aliis.art.uno.gl.ij.nu.1.& ſequen.de donat.tuto.&c. 358
Rationes donationis inſinuandæ. art.j.gloſſ.j. num.2. de dona.inſinuan. 376
Recepta eampo tenetur reſtituere.num.8.& quando recepiſſe cenſeatur.num.ſequen.de boſtutib. 275
Receptatores quomodo puniantur. articul.vj.nu.11. de merca.minu. 216
Receptor Regius, uel alius debitum Regium cedere non poteſt. artic. ij.gloſſ.ix.tracta.ceſſ. 472
Recipiens fructus non uidetur contractum approbare.art ij.gl.ult.nu.1.de reſti. 155
Reciproca donatio inſinuanda.art.j.glo.j. num.9 de dona.inſinuan. 369
Recitare debet notarius actum coram ſe geſtum.art. uno.gl.v.tract.ut contract. 396
Recognitio ſola an probet dominium.art.ij.num.5.de conſti.reddi. 427
Recognitio ſola an noceat recognoſcenti. numero 8. & 11. 428
Recognitio an noceat uero domino.nu. 10.ibid. 428
Recurſu arbitrorum non deductum deduci poteſt. art.iij.gl.iij.nu.8.de reſcrip. 52
Recuſante requiſito uel differente apparitor exequtur. articulo uno. gloſſ.iij.in princip.de lite. requiſi. 106
Recuſari cum cauſa literæ Regiæ poſſunt.art.j.gloſſ. iiij.de reſcript. 46
Recuſatæ literæ impetranti quando reddi debeant. gl.vj.ibid. 42
Redimi poſſunt omnes reditus pecunia conſtituti.art. j.glo.xvij.nu.23.de conſti.reddi. 423
Reditus ſuper domibus redimi poſſunt.articu.j.glo.j. numero 2. 299
Reditus ex reliquis imponi non poteſt,nec ex mutuo gloſ.

gloſſ. v. 401
Reditus ex mercibus conſtituti non poteſt. pagin. 401
Reditus ex qua cauſa conſtituantur. 401
Reditus conſtituti uendi poſſunt. gl. ix. 410
Reditus quinque annorum petendus. gloſſ. decimaquinta. 419
Reditus an pendente proceſſu ſoluendi ſint. 419
Reditus ſunt in duplici differentia. gloſſ. xvij. in principio. 420
Regeſtrari cur donationes debeant. art. j. gloſſ. iiij. de dona. inſinuan. 376
Regeſtum quid. art. j. glo. iiij. & quibus uerbis fiat. gl. ult. tract. ut contract. 395
Regia debita ſunt priuilegiata quo ad dilationes quin quennales. arti. j. gloſſ j. nu. 31. de lite. dilato. 71
Regina priuilegiis eiſdem quibus Rex utitur. arti. j. glo. xiij. numero 24. de conſtit. 415
Regni etiam alterius iudices requiri poſſunt. nu. 27. in præfa. de lite. requiſi. 101
Regula quod artifices intra ſex menſes debita petãt. gl. xx. & ſeq. de merca. minu. 218
Regula ut non ualeat donatio tutori uel adminiſtratori facta á pupillo, uel alio, cum ampliat. & limi. gl. ix. de dona. tuto. 363
Regula religioſi nulgariter exponi debet. artic. uno. gl. ult tract ut contract. 398
Regula qui prior. cum amplia. & limita. art. j. gl. viij. de conſti. reddi. 402
Regula qui prior, &c. habet locum in tacita hypotheca. art j. gl. xiiij. nu. 47. 418
Regula de ceſſione ſcholaſticis facta. artic. ij. gloſſ. ij. tract. e ſtio. 454
Relatio apparitoris quomodo concipi debeat. art. vij. gl. una. nu. 27. de præcon. 452
Releuari an poſsit non petens intra ſex menſes. arti. j. gl. ulti. nume. 10. de merca. minuen. 233
Releuat princeps. nu. 8. in princip. de reſtitu. 132
Religioſi ab eccleſia extrahuntur diſciplinæ cauſa. gl. j. nu. 34. & quid de apoſtata. ibidem. tract. immuni. eccle. 336
Religioſo non fit ceſſio. arti. ij. glo. iiij. nu. 5. & an ab impio alteri. nu. 8. tract. ceſſio. 467
Religioſus egrediens religionem an recuperet bona. art. j. gl. ij. nu. 21 22. tract reſti. 116
Reliqua quæ ſint. arti. j. gl. xv. de conſtitu. reddit. 419
Remedium. l. ij. de reſcind. uen. quomodo & quando competat. cum multis ampliat. & limita. arti. uno. gl. xv. nu. 3. cum ſeq. de reſciſ. contract. 179
Remiſſio an dicatur donatio. arti. j. gl. j. nu. 7. de dona. inſinuan. 369
Remiſſionem condemnationis pœnæ ſeu compoſitionem aut immunitatem petens, nihil agit. nu. 80. & ſeq. in præfa. de reſcri. 17
Remittere iudex poteſt delinquentem cum ſuis apparitoribus. n. 10. & eum expenſis fieri debeat. nu. ſeq. de lite. requiſi. 99
Remitti non debet mercator regni ad iudicem extra regnum. artic. iij. nume. 14. de mercato. 211
Remuneratoria donatio non inſinuatur. arti. j. gloſſ. j. nu. 22. & per ſuperuenientiam liberorum non reuocatur. nu. 23. cum ſeq. de dona. inſinuan. 371
Renuncians impetrationi quinquennalium, illa non poſſit impetrat. ar. j. gl. j. n. 28. de lite. dilato. 70
Renuncians bonis paternis releuatur. art. j. gl. j. nu. 9. tract. reſti. 116
Renuncians omni legum auxilio, non impeditur tamen implorare reſtitutionem. art. uno. glo. xv. nu. 21. de reſciſ. contract. 183
Renunciare ſuo reſcripto an quis poſsit. nume. 68. de reſcrip. 20
Renunciare reſtitutioni an quis poſsit. ar. j. gl. j. nu. 5. de reſcrip. 166
Renunciare præſcriptioni quis non poteſt. art. uno. gl. j. nu. 4. de reſciſ. contract. 116
Renunciatio ſucceſſionis non acquiſitæ non indiget inſinuatione. ar. j. gl j. nu. 30. de don. inſinuan. 372
Renunciationis ſpontaneæ exceptio non obſtat beneficiato agenti interdicto recuperandæ. artic. uno. gl. xij. num. 12. de reſciſ. contract. 176
Requiri debent magiſtri artificiorum, & quomodo. art. ij. nu. 2. de magiſt. artifi. 304
Requiſita in reſcripti impetratione. numer. 43. & ſeq. in præfa. de reſcrip. 20
Requiſita in literis ſtatus. artic. iiij. nu. 2. & ſeq. de lite, dilato. 88
Requiſita in literis requiſitoriis. nu. 7. de lite. requiſi. in præfa. 98
Requiſita antequam minori reſtitutio competat. art. j. gl. iij. de reſtitu. 126
Requiſita in reſtitutione ſimulationis. gl. viij. num. 12. & ſeq. ibid. 134
Requiſita ſex ad firmandum contractum. art. uno. glo. v. nu. 2. & ſeq. de reſciſ. contract. 168
Requiſita ad ordinationem. gl. xxj. nume. 5. 195
Requiſita tria. art. j. gl. xv. de mercat. minuen. 225
Requiſita antequam donatio inſinuata ualeat. artic. j. gl. v. nu. 2. & ſeq. de dona. inſinuan. 377
Requiſita ad præconia rite peragenda. arti. iiij. gloſſ. una. nu. 10. de præco. 440
Requiſita antequam præconia refici poſsint. ar. vij. gl. una. nu. 8. 449
Requiſita in titulo de alienatione iudi. art. j. gl. j. num. 8. & ſeq. tract. ceſſio. 454
Requiſita ad ceſſionis prohibitionem. gl. octaua. 459
Requiſita ad ceſſionem ualidam. artic. ij. gloſſ. vj. per totum. 469
Requiſitio an fiat in ciuitate confœderata. glo. ij. nu. 8. de lite. requiſito. 104
Requiſitoriarum literarum requiſita. nu. 7. & ſequẽ. in præfa. ibid. 98
Requiſitoriæ literæ quando non ſunt neceſſariæ. arti. uno. gl. ij. nu. 3. ibid. 103
Requiſitus iudex quando prehendere debeat reum. nu. 12. in præfa. eod. 99
Requiſitus an ſine literis exequi poſsit. nu. 33. ibi. 102
Requiſitus magiſtratus nolens exequi, an puniatur. gl. ij. nu. 9. ibid. 104
Requiſitus à quo compelli poſsit. art. uno. glo. ij. nu. 13. & facit litem ſuam. nu. 16. ibi. 105
Requiſitus nolens permittere reum capi in ſua iuriſditione eſt priuandus. gl. ij. nu. 4. niſi iuſtam haberet cauſam recuſandi. nume. ſeq. ibid. 106

Res ſacræ & aliæ quomodo prohibeantur alienari. nu.45.in præſa.de reſciſſ contract. 163
Res ſuas apud dominum remanentes etiam poſt annum ſimuli repetunt.gl.x.nu.5.de ſamu.ſala.243
Res empta pecunia mea non eſt mihi obligata.arti.j. gl.viij.nu.25.de conſti.reddi. 405
Reſcribere cur in iure dicatur.numer.20.in præſa.de reſcrip. 6
Reſcribere debet principi iudex qui literas recuſat, & quid agendum.art.j.glo.vj.ibid. 41
Reſcripta inſtitiæ eiuſdem datæ nulla ſunt.nu. 101. ibid. 20
Reſcripta gratiæ & inſtitiæ quæ.num.115.in præſa. eod. 23
Reſcripti inutilis an ſit faciendа mẽtio.nu.95.ibi. 19
Reſcriptorum utilitates.nu.139.cum ſeq.ibidem. 29
Reſcriptum quomodo accipiatur.nu.2.ibidem. 1
Reſcriptum quid ſit.nu.3.ibid. 2
Reſcriptum quare dicatur.nu.9.ibid. 3
Reſcriptum,id eſt rurſus ſcriptum.nu.10. ibid.
Reſcriptum non faciens mentionem de priuilegio,uallet.nu.107.ibid. 21
Reſcriptum declarat,confirmat,& remittit. 140. & ſeq.de reſcrip. 29
Reſcriptum ſumit uires ab intentione concedentis. nu.143.ibid. 30
Reſcriptum loquens in actore, extenditur ad reum, uel econtrario.nu.153.ibid. 31
Reſcriptum contra ſtylum eſt ſuſpectum.numer.164. ibidem. 33
Reſcriptum contra legem cum conſilio procerum edi tum non ualet.art.j.gl.iij.tract.ceſſ. 456
Reſeruare nihil ſibi debet cedens de re ceſſa.ar.vj.gl. x.ibid. 473
Reſeruatio iuris in acceptilatione fieri poteſt.artic.j. gl.v.nu.2.de ſamu.ſala. 240
Reſiduũ ſe recepiſſe poteſt quis exprimere.nu.3.240
Reſiſtens ſeruientibus occiditur impunè.nu.15.in præſa.de lite.requiſi. 190
Reſpit pro dilatione ſumitur.art.j.gl.j.nu.1. de liter. dilato. 64
Reſtituere quis poſit.nu.11.& ſeq.in præſa.de reſti. 112
Reſtitui aduerſus tres ſententias conformes quis non debet.art.j.gl.j.nu.22.de reſt. 118
Reſtitui debet reus ad eccleſiam, ubi captus eſt.gloſ. iij.nu.1.tract.immunit. 340
Reſtitui hæreditas a pupillo tutori an poſit.glo.iij.de don.tutor. 360
Reſtituitur quis ut agat.art j.gl.j.num.7.de reſti. 116
Reſtituitur quis aduerſus iuramentum & renunciationem.nu.25.119. ibidem.
Reſtitutio aliquando militibus conceditur, & non literæ ſtatus.art.ij.de lite.dilat. 84
Reſtitutio coram quo iudice petenda ſit.num. 16. & ſeq.in præſa.de reſti. 113
Reſtitutio contra quem detur.numer.28.& ſeq.ibid. 114.& ſeq.
Reſtitutio ex quibus cauſis concedatur.artic.j.gloſſ.j. ibid. 115
Reſtitutio & appellatio in quibus differant.num.41. ibidem. 12
Reſtitutio quando pro minimo detur.art.j.gl.ij.num. 11.ibid.123.cum ſeq.
Reſtitutio minori an detur, ſi ei planè prouidentur. nu 21.& ſeq.ibid. 125
Reſtitutio principaliter & incidenter petitur.nu.26. ibid. 125
Reſtitutio etiam contra patrem datur.art.ij gloſ vj. nu. 2.ibid. 151
Reſtitutione pendente minor cogitur ſtare contractui. art.ij gl.ult.nu 6.ibid. 155
Reſtitutiones tam à Rege quàm à cancellaria dantur.art.j gl.xij.de reſti. 1,6
Reſtitutus ſemel.an iterum reſtitui poſſit.art.ij.gloſſ. ult.nu.8.& ſeq.ibid. 155
Retinere non poteſt iudex requiſitus captum.num.18. de liter.requiſitor.in præſa. 100
Retineri res poteſt, licet contractus ſit nullus.nu.59. in præſa.de reſciſſ contract. 164
Reuelare ſecretum alterius acerbum eſt,& periculoſum. art.iij gl.v.de reſcrip. 57
Reuendatores & minuarij non iuuantur moratoria poſtquam à groſſariis receperunt. art.gl.j.nu.45. de lite.dilato. 73
Reuerenter literæ Regiæ recipiantur.art j.gloſ.ij de reſcrip. 39
Reuocari an poſſit donatio ante inſinuationem, illius pœniteat.art.j.gl.ult.num.4.de don.inſinuan. 80
Reuocatio factorum intelligitur, ſi iniuſtè facta fuerint.num.458.an præſa.de reſcript. 32
Reus debendi conuentus poteſt, etiam ſi alter prius fuerit conuentus.art.j.gl xvj.de conſti reddi.420
Rex & Cancellaria literas concedunt.nu.22.& ſeq. de reſcrip. 6
Rex ſolus concedit literas ſtatus.art.j.glo.vj.de lite. dilato. 81
Rex ſolus in regno reſtitutionis literas concedit.nu. 13.in præſa.de reſti. 112
Rex quare dicatur gratia Dei.art.ij.gl.j.tract.ut beneficc. 347
Romani & Cameracen.de bonis in regno quæſitis teſtantur.ar.j.gl ij.nu.13.de lite.naturalita. 95
Rub.ſine cenſu uel reliquis declaratur. art.j.glo.xv. de conſti.reddi. 419

S

Sacrilegus non gaudet immunitate gloſ.j. num.25.tract.immuni.eccle.pag. 336
Sagaria negotiatio.gl.x.num.1.de m.rca. minu.uenden. 223
Sayſimentum denuntiandum domino abſenti.arti j.vj. nu.3.de præcon. 433
Sayſitus res executor tradit cuſtodiendas.art.j.gl.vj. nu.2. 535
Sayſitus apparitor debet ponere in manibus iuſtitiæ. art.ij.gl.una.nu.2. 437
Salaria procuratores intra quod tempus petere debeant.art.j.gl.j.nu.3.de ſamul.ſalar. 237
Salarij probatio an per alios ſamulos fieri debeat. gl.vij. 242

Salario ſemel ſoluto, poſtea aliis annis ſolitum debetur.gl.iiij.de famu.ſala. 40
Salarium ab addiſcente dominum petere poteſt poſt annum.gl.x.nu.4.de famul.ſalar. 243
Salarium trium annorum petitur.gl.xij. 245
Salarium an curatus habere debeat. arti. iiij. de regeſt. 320
Sanitatis ſtudium,non ſatiari cibis. nn. 38. de pannis aureis. 261
Sartores fures.gl.x.de mercator.minuta. 223
Scabinorum & conſulum bona ſunt ciuitati tacitè obligata..art.j.gl.xiij nu.29.de conſti.reddit. 416
Sciens ſe decepiſſe an præſcribat.art.uno.gl.xvj. nu. 1.de reſciſ contract. 188
Scribere inſinuationem index non poteſt.articu.j. gl. ulti.nu.13.de donatio.inſinuan. 382
Scriptura an ſit neceſſaria in debiti concluſione. glo. xx.nu.4.de merca minuta. 228
Secretarij dona Regia per importunitatem obtenta ſignare non debent.art.ij. gloſſ.xix. tract. ut benefi. 354
Sectores qui.gl.xij.ibid. 352
Secularis magiſtratus an cogat eccleſiaſticum.articu. uno.gl.iij.nu.8.de lite.requiſito. 107
Secunda dilatio quinquennalis an ualeat.tit.j.gl.j.nu. 30.de lite.dilato. 71
Secundæ literæ quando ualeant. nu. 87. cum ſeq. de reſcrip. 18
Secundæ literæ ſtatum debent facere mentionem de primis.artic.iiij nu.4.de lite.dilato. 89
Secundæ literæ auferentes iuriſdictionem à primo iudice,non ualent.nu 99 tractu.de reſcrip. 20
Sedere ubi in conuiuio debeat dominus & conuiuæ. articu.j.gl.unica.de magiſtr.artific. 304
Seneſchalli an reſcripta concedere poſſint.nn. 8. & 30.in præſa.de reſcrip. 8
Seneſchalli uel bailliui non concedunt literas annales uel quinquennales.arti.j.glo.j.nume.7.de lite. dilato. 65
Seneſchalis & bailliuis mercatura prohibetur. art. j. gl.xiij.de merca. 205
Sententia Regis iniuſta an exequenda.arti.j.glo. ulti. de reſcrip. 43
Sententia iudicis ſuper literis Regiis in præſa.38.& arti.ij.gl.xiiij.& ſequent.eodem. 49
Sententia & literæ reſciſsionis ante omnia probari debent.arti.iij.nu.11.& 12.de lite dilato. 86
Sententia duplex in reſciſsione contractus dolo initi. arti.uno.gl.xij.nu.7.de reſciſ.contract. 176
Sententia læſus non reſtituitur.arti.uno.gl.xv.nu.31. ibidem. 185
Sententia deperitorum conſilio lata non retractatur, niſi per appellationem.artic.ij.nu.15. de magiſt. artifi. 306
Sententia non ualet nec electio ad clamorem populi. arti.j.gl.j.nu.5.tract.ut benefic. 342
Sententia quibus uerbis proferri poſſit.artic.uno. gl. ij.nu.3.tract.ut contract. 394
Sententiam unius alter exequi debet.nu.25.de lite.re quiſi. 101
Sententiæ appellatione quid ueniat.arti.j.gl.vij. tracta.ut contract. 396
Separatim in literis narranda ſunt plura. nu. 61. in præſa.de reſcrip. 12
Sepeliri ubi quis debeat.artic.ulti.de regeſt. 321
Septem,conuiuium,nouem conuittum.arti. ij. de magiſt.artifi. 303
Sepulturam impediens punitur.gl.iij.nu.2. tracta. ne benefi.cadue. 325
Sepulturæ literæ quid continere debeant. ar.ij. glo.ij. de regeſt. 317
Sequeſter excuſari poteſt.arti. j.gloſſ.ij. nume.11.de præcon. 435
Sequeſter coram quo rationem reddere debeat. nu. 19.ibidem. 436
Sequeſtro locus eſt,licet offeratur idonea cautio.arti. ij.gl.una.nu. 3.ibid. 437
Sericarij mercatores intra ſex menſes debita petant. artic.j.gl.xuij.de merca.minn. 225
Seruiens poteſt renunciare executioni, ſi malè facta fit,& aliam de nouo inchoare,ar.uno. glo.iij. nu. 32.de lite.requiſi. 110
Seruus triplex.arti.uno.gl ij.de famul.ſala. 238
Seruus qualis eſſe debeat. *ibid.*
Seruum inobediens domino expelli poteſt ante tẽpus, & perdit ſalarium.ibid. 239
Sex menſes petendis debitis deſtinati, quomodo computandi ſunt.artic.j.gloſſ. xvuj.de merca.minuta. uenden. 227
Sigillo iudicis requirentis debent literæ rogatoriæ ſignari.nu.7.de lite.requiſi. 89
Signari panni debent, & ſignans propria autoritate falſi tenetur.art.j.nu.8.de pannar.mercat. 252
Signaturæ papæ in principio ſuæ coronationis non ualent.art.j.gl.j.nu.10.tract.ut benefi. 342
Signum alterius artifex accipere non poteſt.ar.j.gl. j.cu.26.de merca.minuta.uenden. 219
Simulis cauſa quæ dicatur.art.j.gl.x.de reſti. 135
Simulare quid, & quotuplex,ac ſpecies ſimulationis exprimẽda.art.j.gl.viij.nu.1.& ſeq.dereſtit. 133
Simulationis exceptioni an poſſit renunciari.nu.9.& quando petatur reſciſsio.uu.16.ibidem. 134
Simulatus contractus quia non eſt contractus, reſcinditur etiam poſt decem annos.art.uno.gl.xix. nu. 25.de reſciſ.contract. 193
Solennitas à partibus in auctionibus requiſita, remitti non poteſt.nn.18.in præſa.de præcon. 431
Solennitates requiſitæ in alienatione bonorum immobilium minorum.articu.ij.gl.vij.nu.2. cum multis ſeq. 153
Solennitas in re uendita per licitationem an præſumatur.art.vij.gl.una.nu.23.de præcon. 451
Solennitatis defectu uitiatur contractus minoris. nu. 23.in præſa.de reſciſ.contract. 161
Solennitatis uel poteſtatis defectu initi contractus an reſcindi poſſint ultra decem annos ſecundum ordinationem.art.uno.gl.xiij.nn.2.& 3.ibid. 167
Soluens debiti partem ſponte, an uideatur purgare metum.gl.xxij.nu.8.cum ſeq.trac.de reſciſsio.contract. 197
Soluens priori creditori ſuccedit in eius locum.art.j. gl.viij.nn.35.de conſti.reddi. 407

Soluere

Soluere pecuniam non debet debitor appariteri, ſed commiſſario.art.j.gl.vj.nu.15.de præcon. 435
Solui an poſſit cedenti.art.ij.glo.ix.tractz.ceſſio.472
Solus princeps reuocat bannum,& quomodo.art.vij. gl.j.de reſcrip. 61
Solutio facta ex pluribus cauſis eſt in electione ſolucn tis.art.j.gl.j.nu.3.de præcon.& lici. 432
Solutum mercator nunutario poſt ſex menſes non re petitur. art.j.gloſ.ulti.nu.7.& quid ſi partem.nu. ſeq.de merca.nunut. 233
Soror cedit fratri ſuo ſcholaſtico.arti.ij.gl.iiij.nu.2. tract.ceſſio. 467
Speciale reſcriptum derogat generali.num.103.de reſcrip. 21
Speciale reſcriptum quod dicatur.num. 104.ibidem.
Specialia multa continere poteſt reſcriptum. num.12. eodem.
Species uiolentiæ exprimenda.art.j.gl.v.de reſti.132
Specificare quid ſit art.j.gl.xiij.cod. 137
Sponſalitia largitas, & donatio inter uirum & uxo rem inſinuantur.art.j.gl.j.nu.14.& 14.de dona. inſinuand. 370
Spuriis & naturalibus cedere pater poteſt. artic.vj. gl.iij.nu.v.& donare.ibid.tractat.ceſſio. 464
Spurius apud curatum quomodo ſit profitendus.art. j.gl.j.nu.19.de regeſtis. 314
Statuæ principum loco immunitatis erant.art.j.gloſſ. j.nu.3.tractz.immunita.eccle. 332
Status literæ quando concedendæ ſint.art.j.gloſ.ij.de lite.dilato. 79
Status literæ curſie dicantur. ibidem.
Status literæ quibus concedantur.gloſſ.iiij.ibid. 80
Statuta an mercatores inter ſe facere poſſint.art.ij.de merca. 208
Statuta fraternitatum quibus uerbis concipi debeant, ad hoc ut ſint licita.num.4.de confratr. 329
Statutum domini prohibens ſubditis ire ad aliud mo lendinum uel furnum,eſt improbatum.art.uij.gl. ij.nu 17.de magiſt.artiſi. 310
Stipulatio quibus uerbis concipiatur.art.j.gl.ij.num. 4.tract.ut contract. 394
Subditus quis.art.j.gl.iij.de don.inſinuand. 375
Subhaſtatio neceſſaria in re immobili minoris alie nanda.art.ij.glo.vij.nu.8.de reſti. 154
Subhaſtatio adhibita in alienatione bonorum, an fa ciat ceſſare præſumptionem fraudis, atque reſti tutionem.arti.uno.gl.xv.nu.37.de reſcif.contrac. 186
Subhaſtatio quæ dicatur.nume.6.in præfat.de præ con. 430
Subiectionis ratione reſcinditur contractus.num.14. 15.16.& 17.in præfa.de reſcif.contract.159.& ſequen.
Subrepere & obrepere.nu.124 & ſubreptitium & obreptitium.nu.25.de reſcrip.25.& ſequen.
Subreptitiæ literæ an ſint nullæ.nu.96.cod.19.& 28.
Subreptitium reſcriptum non ualet.nu.134.cod.28
Subreptio in parte an uitiet in toto.nu.112.cod. 22
Subreptio quomodo tollitur.nu.113.cod. 23
Subreptio intra quod tempus opponi poſſit. eodem. num.138. 29
Subreptionis permittitur partibus impugnare litera art.ij.gl.xj.ibid. 48
Subſcribendum à quo ſit reſcriptum.nu.19.in præfa. eodem. 6
Subſcribi debet liber ſepulturæ à curato,& notario. art.iij.de regeſtis.niſi in pagis. 317
Subſcriptio notarij in libro curati quid debeat conti nere.ibid. 318
Subſtitutiones pupillares quando ualeant.gloſſ.v.de dona.tuto. 361
Sufficiens interpellatio quæ dicatur.arti.j.gl.ulti de fœnu.ſale. 348
Sufficit factum in literis eſſe narratum.nume.127.in præfa.de reſcrip. 26
Summaria recitatio in decreto fieri debet, & quo modo.art.vij.gloſ.uni.num.1.de præco.448.quæ probat.nu.25. 452
Superflua in literis nulla debet eſſe dictio.num.122. de reſcrip.in præfa. 25
Superior non requirit, ſed præcipit.nu.31.in præfa. de lit.requiſi. 102
Supplet reſcriptum.nu.150.in præfa.de reſcrip. 30
Suſpectum reſcriptum quando dicatur. nu.160.ibid. 33
Suſpicio reſcripti quid operetur.nu.167.ibid. 34
Sutores qui dicantur,& an ordinatio eos teneat.art. j.gl.xj.de mercea.minu. 223

T

Tabernarij & caupones intra ſex menſes debita petant.art.j.glo.ix.de mercat. minut.pag. 223
Tabernis non debent collocari armigeri uel alij,etiam in Regis aduentu.nu.17.de hoſpitib. 276
Tacita hypotheca in quibus caſibus contrahatur.art. j.gl.xiiij.nu.11.de conſt.red. 412
Tacitam hypothecam habet mulier pro dote.artic.j. gl.xiiij.nu.40.de conſtit.reddi. 417
Taxatio hoſpitum pro prandio & cœna.num.16.de hoſpitib. 276
Tempus certum an in literis ſtatus apponi debeat.art. iiij.nu.7.de lite.dila. 89
Tempus reſtitutionis non computatur non ualenti a gere.arti.uno.gl.xix.de reſcif.contract.nu.18.191
Tenere & poſſidere an differant.articu.ij.gloſſ.j.de regeſt. 316
Teſtamenta uſque ad quod tempus reſcindi poſſint. art.uno.gl.viij.nu.2.de reſcif.contract. 171
Teſtamenta uulgaribus uerbis cõcipi debent.art.uno. gl.viij.tract.ut contract. 396
Teſtamentum ab adoleſcente factum in fauorem tuto ris uel curatoris non ualet.glo.iij.& vj.de dona. tuto. 360.& 361
Teſtator hypotheeam remittere poteſt.arti.j.gl.xiiij. nu.36.de conſti.reddi. 417
Teſtatore prohibente rem alienari, ſi fiat alienatio reſcindi poteſt.nu.40.in præf.de reſci.cõtrac.162
Teſtatoris bona pro legatis ſoluendis ſunt tacitè obli gata.art.j.gl.xiiij.nu.34.non res hæredum. num. ſeq.de conſti.reddi. 416
Teſtes in ſecreto deponunt.art.iiij.gl.iij.de reſcri.56

Teſtium examinatio committi poteſt magiſtratibus loci,unde ſunt hi teſtes.nu.29.in præſu.de litc.requiſi. 102
Theſaurus requirit iudices.nu.23.ibid. 101
Theſaurus in re empta inuentus non inducit deceptionem.artı.uno.gl.xv.numer.30.de reſcif.contract. 184
Tiberij Ceſaris ueniæ petitio.glo.j.nu.j.tract.ut contra teſta. 392
Tiberius Ceſar immunitates aſylorum abroganit.art. j.gl.j.nu.4.tract.immu.eccl. 332
Tibicines intra ſex menſes ſalarium petere debent. art.j.gl.xiiij.de merca.minu. 225
Titulus de altena.iudi.declaratur.art.j.gl.j.nu.8. & ſeq.tract.ceſſio. 454
Tranſactio & diſtractus ut annullentur,an poſſit peti poſt xxxv.annos.arti.ij.gl.v.nu.3.de reſti. 149
Tranſactio facta non uiſo teſtamento,reſcindi ſolet. nu.33.in præſu.de reſcif.contrac. 162
Tranſactio quando per reſcriptum poſſit reſcindi. art uno.gl vj.nu.3.eod. 169
Tranſactio poſt areſtum facta fuit annullata per Senatum.nu.4 ibidem. 170
Trãſactio quomodo reſcindatur per l.ij.de reſcinden. uendi.art. uno.gl.xv.nu.18.ibid. 182
Tranſactione læſus ultra dimidiam.quare potius reſtituitur,quam qui per ſententiam fuit læſus. gl.xv. uu.16.ibid. 182
Tranſactio confirmata per areſtum à Senatu contra actorem,an poſſit a reo poſtea reſcindi.gloſ.xxj. nu.4.ibid. 195
Tranſferre actiones & cedere,idem.arti.j.glo.j.nu.1. tract.ceſſio. 453
Tranſferre litem quid.nu.3.ibid. 453
Tranſigentis bona quando ſint tacitè obligata.artı.j. glo.xiiij.nu.37.de conſti.reddi. 417
Tranſigere minor ualens,ſi condemnetur,reſtituitur. art.j.gl.iij.nu.20.de reſti. 128
Tres ſtatus qui.art j gl.iij.tract.ceſſ. 455
Tria in immunitate munerum requiſita.art.j.gl j.nu. 6.tract.immuni.eccl. 333
Tribus modis cognoſcuntur contractus.numer.60.in præſu.de reſc ſ.contract. 165
Tribus ueſtibus quis debet eſſe contentus.num.35.de pannis aureis. 260
Trigmaquinque anni debent eſſe completi ad excludendam reſtitutionem.art.ij.glo.ij de reſti. 141
Trinundino auctio mclamata quid. uu.13.in præſu. de præco. 430
Tumultum faciès in eccleſia capitali pœna punitur. art.j.glo.j.nu.7.tract.immunita.eccle. 333
Tunica ueſtis multiplex.nu.11.de pannis aureis. 258
Tutor ſibi ſoluere poteſt.arti.j.gl.j.num.5 de donat. tutor. 357
Tutor palàm à pupillo emere poteſt, & alius administrator.art.uno.gl.ij.nu.4.de don.tutor. 359
Tutores & alieno agentes nomine promptum fidem poteſtatis facere debent.artic.iij.nume.19. de lit. dilato. 87
Tutoris conſanguineo donatio à pupillo facta non uelet.gl.v.de don.tuto. 361

V

VAſſalus non utitur litteris annalibus uel quinquennalibus contra dominum. art.j.gl.j.nu.20.de lite.dilat.pag.69
Vaſſalus ſine domini conſenſu poſſit cedere.art.j.gl.vij.tract.ceſſio. 458
Veſtigalia nullus quàm princeps impouit.articu.ij de merca. 207
Veſtigalia cur inuenta.art.ij.gl.v.tract.ut beneſi. 348
Vendendi bona in auctionibus mos antiquorum.num. 17.in præſu.de præco. 431
Vendens rem alienam deceptus,reſtituitur.artic.uno. gl.xv.nu.23.de reſci.contract. 183
Vendens uinum ex proprio nõ dicitur mercator,ideo non ſoluit impoſitiones.art ult.nu.23.de merc.212
Vendens rem cenſualem ut liberam, tenetur ad id, quod intereſt.artic.j.gloſſ xvij.nu.17. de conſti. reddi. 422
Vendentem uinum dilutum pro puro, pœna.nu.18. de hoſpitib. 276
Vendicari res poteſt à mercatore poſt ſex menſes.art. j.gl.ul.nu.11.de merca nunu. 233
Venditio rei donate an ualeat ante inſinuationem. art.j.gl.vij.de dona.inſinuand. 379
Venditio repetitia die non ualet.art.j.gl.ix.de conſti. reddi. 410
Venditio redditus eſt odioſa.art.j.gl.xij.eod. 411
Venditionis cauſa ex pacto ceſſio fit.artic.j.gloſſ.vij. tract.ceſſio. 458
Veneno occidens hominem, non iuuatur immunitate. art.j.gl.j.nu.19.tra.immu.eccle. 335
Veniam ætatis impetrans intra quod tempus reſtitutionem petere debeat.art.ij.gl.ij. 142.de reſti.
Venie ætatis requiſita,& praxis.art.j.gl.j.uu.23.& ſeq de regeſt. 314
Veſtes hyemales & æſtiuæ quando præſtari debeant. uu.29.de pannis aureis. 260
Veſtimenta epiſcoporum & regum uſurpare prohibitum eſt.nu.24 eodem. 259
Veſtis aurea,ſericea,& argentea prohibentur omnibus dempto principe.nu.10.eodem. 258
Veſtis intertexta auro prohibentur.nu.15.ibid. 288
Veſtitus ſuperflui inconmoda.nu.18. ibid.
Veteres apud acta liberos profitebantur.art.j.gloſſ.j. de regeſt. 312
Viator capere poteſt delinquentem etiam extra territorium,ſed non extrahere.art.uno.glo.tij.nu.3. de litc.requiſi. 106
Vitrici bona ſunt tacitè obligata pro tutela administratione ſue uxoris.ſuis priuignis.art.j.glo.xiiij. uu.19.de conſti.red. 414
Vitricus & nouerca plus priuigno nocent,quàm proſint.art.ij.gl.iij.nu.16.tractu.ceſſ. 466
Vinculis ſubijci non debet quis intra eccleſiam.gl j. nu.36.tract.immu.eccle. 338
Vinculum contractus quid ſit. art j.gl.viij.nu.10.de conſti.reddi. 403
Violator immunitatis qua pœna puniatur.gl.j.nu.30. tract.immu.eccle. 337
Violatores legum quomodo puniantur.art.ij.gl.xvij. tract.ut beneſi. 353

Violentia multiplex, & de qua intelligatur ordinatio.art.uno.gl.xiij.nu.j.de rescis.contrac. 177
Virtutem legis habent rescripta.nu.156.in præfa.de rescrip. 31
Vis turbativa inducit rescissionem contractus. artic. uno.gl.xiij.nu.3.de rescis.contract. 177
Vis inferri sequestro non debet.art.iij.gl.una.nu.1.de præcon. 438
Visitanda singulis annis pharmaca. art.j.glo.iiij.in fi. de merca.minut. 221
Viuus,uel mortuus,ut quis capiatur non potest iudex decernere.nu.14.de literis requisi. 99
Voluntas omnis principis non est lex,sed pro lege habetur.art.ij.gl.j.de rescrip. 30
Voluntas ex tribus cognosci potest.art.ult.glo.unica. nu.2.& seq.de merca. 209
Vsurarij bona an sint obligata pro usuris.arti.j.gloss. xiiij.nu.32.de corrti.reddi. 416
Vtilitas quãdo contractus est nullus, uel tenet.nu.14. in præfa.de rescis.contract. 158
Vtilitates ex magisterio.arti ij.nu.8.de magist.artifi. 305
Vtilitates ut declaretur mors beneficiat.art.uni.gloss. xvj.nu.10.tract.ne benefi.cadant. 317
Vxor sine uiri consensu contrahens quando possit rescindere contractum, etiam post decem annos uel intra. articul.uno.gloss.vij.nunc.2.de rescis.contract. 170
Vxor ad rescindendum cõtractum metu uiri factum, habet decennium computandum a tempore mortis mar.ti.art.uno.gl xxij.nu.2.cod. 196
Vxor uel maritus an possint de dono Regio conquestum habere.articul.ij.gloss ultim.tract.ut benefi. 355
Vxor quando executionem in bonis mariti factam impedire possit.artic.j.gloss.xiiij.num.43.de consti. reddi. 48
Vxor non cedit fratri mariti.art.ij.glo.iiij.nunc.10. tract.cessio. 468
Vxores militantium, & armigerorum an gaudeant literis status.art.j.glo.iiij.80.de litc.dilato.

Finis.Benedictus sit Deus.amen.

Spes mea Christus.

TRACTATVS DE RESCRIPTIS, SEV LITERIS REGIIS, IN FORENSI IVDICIO NON MINVS FREQVENS QVAM VTILIS INCIPIT.

PRIMVM sciendum est rescriptorum multa, variáque esse genera, de quibus paulò pòst dicam quæstio. 10. Et quoniam rescripta, quibus vtimur, pragmatici literas Regias appellant, idcirco hunc Tractatum de rescriptis, seu literis Regiis nuncupaui. Cùm autem hãc materiam in foro adeò vsitatam videam, vt vix litem vnam inuenias, in qua rescripti alicuius vsus non sit, decreui pro virili quàm breuissimè, & apertissimè potero, eorum tractatum perstringere. vtilitas enim rei non solùm vt id faciam, me admonet, sed etiam neglectus à iuris interpretibus (vt mihi videtur) in eam rem labor. Nam neque hactenus vllum vidi, qui rei magnitudini & vtilitati (si ad forensem vsum respicias) satisfecerit: quod neque nos quidem pollicemur: laborem enim tantùm nostrum ad fori consuetudinem nos promittimus relaturos, nihilque, quod ad praxim pertinere existimemus, auspicante Deo, prætermissuros.

1 Et primùm omnium dicam quid sit rescriptum. Secundò, vnde dicatur. Tertiò, quid differat à beneficio, priuilegio & mandato. Quartò, quis illa concedere possit. Quintò, quis illa impetrare. Sextò, contra quem impetrari iure valeant. Septimò, quæ in rescripti impetratione requirantur. Octauò quibus dirigẽda sint rescripta, seu literæ Regiæ. Nonò, super quibus rebus concedantur. Decimò, quotuplex sit rescriptum. Vndecimò, quis sit rescriptorum effectus & vtilitas. Duodecimò, quomodo impugnentur rescripta, & literæ Regiæ, vel amittantur. Decimotertiò, quomodo sententia super rescriptis ferri debeat. Vltimò, text. legum Regiarum huic materię accommodum paucis elucidabo. Quibus diligenter excussis, quisque & rescriptorum materiam, & praxim curiarum super illis paruo negotio consequi poterit. *Totius tractatus summa.*

2 Interim vt faciliùs hæc intelligi materia possit, nosse oportet rescriptũ hîc, vel rescribere, non accipi pro reddere, seu restituere vel renunciare, vt Budæus ait in l. si vir vxori. ff. de præscrip. verb. Sed rescribere idẽ est quod per literas quicquam concedere, iubere, mandare vel statuere, l. Imperator rescripsit ff. de statu hom. l. Imperatores Antoni. & Seuerus rescripserunt. ff. de publicanis & vectigal. & l. Imperator Antoninus rescripsit. de legatis 2. aliisque multis in locis, vt inferiùs apparebit. Et vt ordinem præscriptum prosequi liceat, ad primum pergo. *Rescriptum quomodo accipiatur.*

Quid sit rescriptum.

PRIMO VIDENDVM EST quid sit rescriptũ. Panormi. in rubric. 3
de rescrip. describit verius quàm definiat, quòd propriè est id, quod scribitur ad obseruantiam iuris communis, vt quando princeps committit causam decidendam inter aliquos, per text. in l. falsò. C. de diuer. rescr. Idem Panor. in c. olim. de verbor. signific. hoc etiam antea docuerunt Bar. & alij

Intellectus ad l. falsò datur.

in l. fi. de const. prin. †Sed illa l. falsò, hoc non mihi probat, ibi, cum ea, quæ 4
ad ius rescribuntur, perennia esse debeant. Sed dupliciter potest intelligi. Primò, quòd illa quæ scribuntur ad ius partium, sunt perpetua: alioqui esset contra c. si autem. & c. plerunque. de rescri. vbi rescripta iustitiæ regulariter anno pereunt. Et tamen in d. l. falsò, dicuntur esse perennia, & sic debet intelligi de rescriptis concedentibus ius parti, & ius partium respicientibus: vt si princeps concedat, quod quis conueniatur coram tali iudice, authen. habita. C. ne fil. pro pat. quia decet principis beneficium esse mansurum. de reg. iur. in 6. Nec debet text. in d. l. falsò, intelligi in aliis rescriptis iustitiæ, quæ comprobatione iudicis indulgent, quia illa ferè anno pereunt, in d. ca. plerunque, si dolo, vel negligẽtia quis nõ sit vsus, vt ibi, & ita obseruat vsus forensis. Vel quidam intelligũt ea, quæ ad ius rescribũtur: id est ad obseruationẽ iuris, vel elucidationẽ. Illa enim sunt perpetua, sicut & ius l. diuus. ff. de re iu. l. 2. de his, qui sunt sui vel alie. iur. & sic non obstabit d. c. si autẽ. idẽ Panor. in d. c. olim. de verb. sign. Bar. & Ias. in d. l. fi. ff. de constit. princ. Deci. consil. 147. & pro tenui. col. 1. de Ripa autẽ dicit rescriptum esse ius bis, iterúmque scriptum. Sed inferius reprobo in secũda quæstio. Gomes. verò sic definit: Rescriptum est quædam cõcessio, vel mãdatũ præter ius cõcessum circa iudicialia, vel extraiudicialia. Quæ etiam definitio nõ potest sustineri, quia dum vult concessionem esse præter ius: ergo contra ius, vel secũdum ius non esset rescriptũ. Tamẽ inferius probatur contrarium, etiã quia dicit

Nona auctorum definitio.

esse mãdatũ, & in praxi beneficiali dico differre à rescripto. †Ideo ego no- 5
uiter sic definio: Rescriptũ est principis cõcessio, per literas authẽticas legitimè facta. Primò in definitione dicitur, principis. hæc dictio comprehẽdit quẽlibet primũ locũ capientẽ, qui rescribere possit: clem. vna, de baptismo. scripsi in l. familiæ. ff. de verb. sign. Et ideo debet cõtineri sub hoc principis verbo Papa, Rex, & quilibet alius qui rescripta cõcedere potest, vt per totũ titulum de rescr. patet, in decret. & inferiùs quæst. 6. vbi dico etiam per cãcellariam concedi posse, sed nomine principum. vnde princeps dicitur hoc concedere: & concessiones inferiorũ vix dicũtur rescripta, sed literæ excõmunicationis, literæ citatoriæ, vel inhibitoriæ. c. olim. de rescr. ibi, absolutionis literas, c. præterea. ibi, literæ cõcessionis. de offi. deleg. †Secũdò dicitur 6
in definitione, cõcessio, per tex. in l. si quãdo cõcessio Imperialis. C. de inofficio. testã. & quia sola partis postulatio & petitio, non dicitur rescriptum, sed iuncta ipsius principis concessio. l. 1. & l. nec damnosa. iuncta rubric. C. de preci. Imperat. offerẽd. l. 3. §. planè. & sequen. ff. quod vi aut clam. l. 2. §. si quis à principe. ne quid in loco public. l. 2. C. de petit. bono. sublat. li. 10. c. si gratiosè. & ca. si propter. de rescrip. in sexto. Ideo pars dicitur impetrare re-

Concedere principem, impetrare partem rescriptum.

scriptum, quando ei conceditur. c. cæterum. eod. ibi, Impetrauerit literas, & c. 2. de dolo. & impetratum rescriptum vocatur, quãdo illud supplicãs obtinuit. l. impetrata rescripta. C. sent. rescin. non poss. & sic cõcedere ad principem

cipem referatur,impetrare ad partẽ.Per literas dico,quia si solo verbo princeps concedat,& postea non fiant literæ, non dicitur rescriptũ. Nam literæ vocantur rescriptum,& econtrariò.in c.2.de dolo.& cap.ad aures,& *Rescriptũ vsus cõmunis literas vocat.*
7 quen.ferè per totum,de rescrip,c.2.de offic.dele.†Et Galliæ vsus communis vocat omne rescriptum Regis, *lettres Roiaux*, & quia multiplices sunt, solent dicere *lettres en forme de requeste ciuile*, vt scripsi in tract. De liter.ciuilib.Aliæ sunt literæ rescissionis cõtractuum, & literæ status, naturalitatis, ac aliæ de quibus inferius Deo dante dicetur, & à generali incipere volui. Authenticas ideo dico,quia si fuerint epistolæ,aut aliæ principis literæ nõ authenticæ,non dicuntur rescriptæ:cap.1.& 2.de fide instrumen.eáque tãtummodo fas sit proferri,vel dici rescripta,in quibuscunque iudiciis, quæ in chartis,siue membranis subnotatio nostrę subscriptionis impresserit.dicta l.sacri,C.de diuers.rescrip.

8 Legitimè facta,ideo dicitur, quia contra ius non valent, nec contra fiscum.l.nec damnosa fisco,nec iuri contraria postulari oportet, & l.penulti. C.de precib.Imper.offerẽd.Nisi fiat mentio iuris,vel nisi Rex scribat, Nõ obstantibus quibuscunque constitutionibus in contrarium facientibus. l. fi.C.si contra ius,Et inferiùs dicam quęstione nona.Vel etiam legitimè facta,ob id ponitur in definitione, quia rescriptum non valet per subreptionem & obreptionem obtentum. Sed si preces veritate nitantur l. final. C. de diuers.rescrip.c.2.de rescrip.& dicam inferius,quæstio.9.Nec falsum rescriptum,dicitur rescriptum,quia non legitimè concessum est, vt in rubr. de crimine falsi.saltem simpliciter,vt in c.licet.& c.quam graui. eod. scripsi in l.Paulus.ff.de verb.signific. *Legitimè concessum quare.*

Item,legitimè cõtinet alia requisita in rescripto, quæ à iure statuta sunt quę Goffre.& Hostien.tradunt in summa de rescript.& inferius describam in 7.quæstio.& hæc definitio comprehẽdit rescriptum in genere,& sic explicata est prima quæstio,quàm breuissimè potui.

9 SECVNDVM QVAESITVM FVIT, quare dicatur rescriptum. Respon.à Iuris interpretibus dici ius iterum scriptum:sed non video quòd rescriptum sit ius,sed pro iure habetur:nam quod principi placuit,legis habet vigorem,sed non dicit esse ius.l.1.ff.de constitu.princi.& instit.de iure natural.Et in hoc decepti fuêre iuris interpretes dicentes voluntatem principis esse ius,quod videtis non esse verum, sed voluntas principis per rescriptum patefacta,seruabitur sicut lex,quia voluntas principis legis habet vigorem,vt ibi.De Ripa verò scribit sic dici,quòd bis aut pluries scriptum sit.Vnde si non scriberetur nisi semel,non esset rescriptum ex eius sententia.Vel rescriptum dici potest,quasi rectè scriptum, id est ad obseruantiam iuris,teste Ioan.Monach,in rubri.de summa trinita.colum.1.vel quia rasu-
10 ra ex eo debet abesse.c.inter dilectos,de fide instrum. †Ego non curo vnde dicatur,quia nullius.vel admodum paruæ est vtilitatis. Nam si rescriptũ quasi rursus scriptum dicas, hoc habita ratione supplicationis partis;pars enim scribit Regi supplicationem,& Rex illam rescribit & quia rescribitur narratio,& supplicatio partis, ideo fortè rescriptum dictum fuit. Videte & iudicate:nam in quolibet ferè rescripto est narratio partis,& Principis concessio,vt inferius dicam quæstione quinta. *Quare dicatur rescriptum.* *Non esse rescriptum contra doct. sentiunt.* *Rescriptum quod rursus scriptum.*

Accipitur duobus modis rescriptum.

Notandum est tamen duobus modis, vt asserunt iurium interpretes, re- 11
scriptum accipi, largè & propriè. Largè appellatione rescripti venit beneficium & priuilegium. Nam in rubric. de rescriptis ponitur tãtum de rescri. & tamẽ in illo titulo tractatur de priuilegiis, & literis beneficialibus. vt Panormita. & alij firmant in rubr. de rescrip. Propriè tamen secundum eos dicitur, quantũ ad iuris communis obseruantiam. dicta l. falsõ. Bartol. in dicta

Rescriptum etiam generere propriè dicitur rescriptum.

l. fi. Ego verò arbitror etiam propriè dici rescriptum, siue accipiatur vt genus, siue vt species. nam rescriptum tanquam genus accipitur, & tunc cõtinet suas species, videlicet priuilegium, mãdatũ & omnes alias literas à Papa, vel Principe in forma rescripti legitimè emanantes, etiam quando accipitur pro noua impetratione beneficij, vel mandato, seu aliàs in specie rescriptum dicatur. Et propriè accipitur, siue sit genus, siue species, nempe species est propriè de genere. l. item legato. §. item interest. ff. de legatis. 3. l. si is qui. §. vtrum. vbi not. de rebus dub. Et sic rescriptum accipitur in genere, & in specie, & vtrunque dicitur propriè, contra doct. imò in genere propriùs dicitur, quàm in specie, quod interdum transit in aliud nomen, vt priuilegium, & aliter.

Rescripta multa continere possunt specialia.

Sed omittendum non est, quòd rescripta & priuilegia nõ valent, si con- 12
tineant duo specialia. Bald. in l. 1. in fine. C. quãdo lic. ab emp. discedere per l. primam. C. de dotis promiss. quæ sæpe in curia Regis allegatur secũdum eum, quem refert Iason consil. 36. in causa. col. 3. versic. quarto. in tertio volumi. Ego dico contrarium, videlicet valere rescriptum cõtinens etiã duo, & decẽ priuilegia, & specialia. nam certum est, quòd in vno rescripto Rex potest vni, vel pluribus multa priuilegia concedere, & specialia, sicut in diuersis: & quotidie hoc fit: vt in gratia concessa delinquenti ostẽdo in tract. de remissio. & gratiis. alioqui sequeretur, quòd potestas principis esset diminuta, adeo quòd in vno rescripto non posset nisi vnum cõcedere, quod est erroneum. nec l. 1. per eos adducta hoc probat. Sed Bartol. & alij in l. si is qui pro emptore. ff. de vsucap. dicunt in dubio principem non velle concedere duo specialia contra ius, sed quãdo in rescripto apparet, quòd princeps voluerit plura concedere specialia, quin possit nemo inficiari debet. Sed in dubio derogare iuri in minimo videtur. Ideo specialia duo in dubio inducere non præsumitur, nisi de contraria appareat voluntate. Et sic debet intelligi dicta l. 1. quicquid in contrarium dicatur.

Et sic dicerem rescriptum dici, omnem principis concessionem per lite 13
ras authenticas legitimè factam: siue sit secundum ius, vt si mãdetur, vt fiat ius c. licet. de offic. ordinar. Et quamuis Gomes. in rubri. dicat illud non va

Contra ius etiam vocatur rescriptum.

lere, tamen est text. in c. 1. de rescrip. in contrarium. siue quidpiam contra ius concedatur, vtpotè quòd adhuc audiatur condemnatus, etiam à curia suprema: vt in tract. de liter. ciuilib. dixi valere istud rescriptum, quod tamẽ non erit priuilegium, sed rescriptum: quamuis doct. dicant concessionem contra ius vocari priuilegium: quod frequentius procedit, vt si princeps concedat alicui immunitatem non soluendi collectas, dicetur priuilegium, .. n l. 1. & per totum. C. de immu. nemi. cõcedenda. libro decimo, vt scholasticis concessum fuit, in authẽt. habita. C. ne filius pro patre. quod eis hodie malè seruatur.

Item

Item si præter ius aliquid concedatur, dicit Gomes. istud propriè dici rescriptum, non verò contra ius, quia non valet. quod verum est, si non sit iuri derogatum in illo rescripto, vt in l. fin. C. si contra ius. doct. in cap. primo. eod. & inferius dicetur.

14 Item rescriptum principis debet conuenire æquitati & iuri: licet verba eius non patiantur. c. causam. eod. glossi. in c. paratus. 23. quæst. 1. Old. consi. 28. quæstio est. Et ideo iudices Regij has literas Regias comprobantes, seu interinantes debent respicere, vt iuri & æquitati congruant: alioqui eas reiiciant: nempe mens principis rescribentis talis præsumitur, qualis de iure esse debet. l. ex facto. in princ. vbi Bald. not. 4. ff. de vulga. & Ias. consi. 57. Visis literis. colum. penulti. in tertio volumi. & iudices debent iudicare secundum ius, quicquid scribat princeps: & ita Papa declarat in ca. si quãdo. de rescrip. nisi expressè iuri deroget, vt inferius dicetur, & in his requiritur secunda iussio, vt in art. 1. inferius scribam.

Iuri et æquitati rescripta conuenire, alioquin reijci debẽt.

15 Quæret aliquis, quomodo in dubio rescriptum accipi debeat? Respond. doct. in dubio propriè accipi debere, vt species, & non vt genus. probat Panormit. in c. Rodulphus. primo not. de rescrip. & sic de rescripto iustitiæ, nõ de priuilegio, seu gratia intelligetur: quia à propria verborũ significatione in dubio recedere non debemus. l. non aliter. ff. de legat. 3. Domi. in c. si cui nulla. col. 1. de præb. in 6. & in dubio verba debẽt capi in specie. l. hoc legatum. ff. de lega. 3. Gemi. consil. 65. circa. col. 6. Ego verò super hoc dicerem rescriptum accipi pro subiecta materia, nempe si in materia priuilegiorum fiat mentio de rescriptis, ibi accipietur rescriptũ pro priuilegio: vel si materia generalis sit, in genere accipietur: si in materia delegatorum pro literis commissionis, seu rescriptis ad lites: si in materia beneficiali, pro mandatis, & aliis rescriptorũ formis: de quibus in praxi beneficiali scribo. Ideo prout

In dubio quomodo rescriptum sit accipiendum.

16 conueniet materiæ accipietur vbique. † Et sic infertur, quòd si statuto caueatur, vt bannitus non possit impetrare rescriptum per procuratorem, nõ poterit impetrare priuilegium, cùm in genere rescriptum contineat priuilegium, vt superius probaui. & hoc etiam docet Barbat. in rub. de rescript. in clemẽt. quia priuat ordinarium sua iurisdictione quo ad illum casum alij commissum, vt docet Anto. Butrig. in c. olim. de verb. signifi. Vnde excommunicatus prohibitus impetrare rescriptum in c. 1. de rescript. in sexto, nõ poterit etiam impetrare priuilegium, vt docent Moder. in dicto c. 1. & hæc est bona ampliatio ad illud c. 1. & hîc secunda finietur quæstio.

Bãnitus & excommunicatus priuilegiũ non impetrare.

17 TERTIA QVAESTIO quid differat rescriptum à beneficio, priuilegio, & mandato, quia melius congruit materiæ beneficiali: ob id tractatur in praxi beneficiali, quam conscripsi.

18 QVARTO QVAERITVR, quis possit rescripta concedere? Respond. Primò Papa, vt per totum titulum de rescrip. & c. Raynutius. de testamen. clemen. prima. de rescrip. & hæc vocantur interdum literæ Apostolicæ. in c. nonnulli. §. fina. eod. c. literis Apostolicis. & cap. fina. eod. vel rescriptum apostolicum. in cap. si proponente. eod. quandoque Papa vocat scripta nostra, in c. si pro te. de rescrip. in sexto. & vocatur commissio rescriptum illud, per quod causa alicui committitur. c. sepes. & sequen. eo. & aliis multis nominibus vocatur, vt dico in praxi beneficiali, & de iure

Cõcedere rescripta quis possit.

nouo sexti, literæ vocantur vt plurimum, ex quo fortè desumpta est Franciæ nominatio, cùm in concilio Lugdun. illa iura edita sint.

Secundò, Imperator concedit rescripta, rubr. de precib. Imperator. offe- 19
& in rubr. de diuer. rescri. & in aliis multis titulis illius libri, & l. rescriptum. ff. de pact. Et interdum vocatur diuina iussio, vt in authen. vt diuinę iussio- .7
Subscriben dum à quo sit rescriptū. nes subscriptionem habeant gloriosiss. quæstor. colla. 8. Et quauis de iure non valeat rescriptum sine subscriptione principis, vel Cancellarij, vt ibi. & in l. sacri affatus. C. de diuer. rescr. imò viginti librarum auri pœna puniatur iudex, qui illud rescriptum receperit, & comprobauerit: vt probatur ibidē, tamen hodie subscriptio principis in paucis casibus requiritur, vt & Cācellarij, nā sufficit subscriptio Scriniarij, seu Secretarij, & rescriptum non subscriptum à secretario non solet sigillo à Cancellario muniri, & sigillatū non
Rescribere cur in iure dicatur principem. approbaretur, nec reciperetur in curijs Franciæ. † Et vetus olim mos fuit 20
principem scripto adire, & consulentibus per libellos respōdere, vt in omnibus fermè legibus Cod. est videre. Ideo dicebatur princeps rescribere: .1
quamuis diuus Traianus, ne in exemplum trahi videretur, veritus ne cōtra leges, moresque maiorum ad alias causas perferrentur rescripta, illáque in iudicijs & foro pro lege acciperent, diplomatibus, libellisque nunquam ex rescripto respondebat, ne perniciosum inde exemplum, & quasi seminarij mali oriretur: sed tantùm verbo, quibus visum est assensisse. Fertur autem priuilegia indulsisse, vt refert Alexand. li. genial. 6. ca. 23. in fine.

Nominibus multis vocata rescripta. Aliquando rescripta vocantur sacri affatus. l. penult. C. de diuer. rescri. & 21
sacrum oraculum, l. & si legibus. C. si contra ius. vel oraculum, in l. fin. de diuers. rescri. Et sacræ formæ, aut iussiones, in rubr. in medio litis non fieri sacras formas. & §. 1. colla. 8. vbi non licet rescripta in medio litis impetrare, vt secundū ea causa decidatur, sed secundū leges generales decidi debet. .2
etiam nominatur imperialis concessio, in l. siquando. C. de inoff. testa. & diuina iussio, vt dixi superius: sacræ literæ, in l. vna. C. de mand. princi. vel simpliciter literæ, vt c. 2. & per totum. de rescri. sed solet addi literæ Regis, vel Papæ, vt scripsi in præf. ad trac. de lit. obligat. in ord. reg. in primo Tomo.

Rex & cancellarius literas concedunt. Tertiò, Rex Franciæ, & quilibet alius princeps non recognoscens superiorem rescripta concedere potest. Barba. in rub. huius tituli in clemen. allegat. Bar. in l. 4. §. actor. ff. de re iud. & l. infamem. de publi. iud. l. non ambigitur. de legib. & l. 1. §. de qua re. de postul. vbi parum probatur, decisio tamē est verissima, vt in hoc titu. *Des lettres Royaux* patet. 22

Quartò, cancellaria literas concedit, siue sit cancellaria Papæ, c. adhæc 23
sumus. de rescri. c. porrecta. de confirma. vtili. siue Regis, aut Imperatoris: &
Duplex cācellaria in Francia. duplex est cancellaria in hoc regno, magna & parua. magna est, in qua præficitur magnus Regis Franciæ Cancellarius, & ista Cācellaria in magnis, & .3
arduis rescribit, & generalib. negotijs, & per totū regnum. Altera est parua Cācellaria, huius respectu, quia solet tantùm cōcedere ea, quę non sunt ardua, & vbi opus nō est expressa Regis concessione, & generali per totū re-
Cancellaria est in quolibet parlamento. gnum. † Nempe Rex Franciæ in quolibet parlamento Cancellariam ad cō 24
cedēda iustitiæ rescripta instituere, & vni, qui vices Cācellarij sustineat, sigillū cōmittere solet, vt in hoc tit. patet. Et pro literis iustitię nō est necesse recurrere ad Papam, vel Regem, sed ad Cancellariā, vel vicecancellariam,

qui sine alio speciali mandato literas concedit, quia præfectus est iustitiæ. glos.prima.& ibi Panormita.& Feli.in cap.cum dilecta.de rescript.glos.in verbo literarum.c.statutum.illo titu.in sexto.& sic is qui à Cancellaria obtinuit,non punitur tanquam falsarius,quamuis Papa,vel Rex nesciuerit,vt Ioan.Andr.& Felin.asserunt ibidem.

25 Sed non est omittendum,quòd vna Cancellaria non cõcedit literas nisi in sua prouincia,vbi constituta est, & vt dicitur in resortu illo : Nec potest Tholosanus literas impetrare à Cancellaria Parisien. vt rescindatur contractus à iudicibus Tholosanis, seu aliâs. Nempe quælibet Cancellaria debet esse cõtenta sua prouincia & iurisdictione.Et sicut parlamentum constitutum est hominibus suæ iurisdictionis,& resortus,ita & Cancellaria,alioqui vna concederet,& altera negaret:& sic mutuò se impedirent,& confunderetur iurisdictio,contra text.in capitu.peruenit.11.quæst.prima.etiam Cancellariæ sunt pares,& habent iurisdictionem separatam. Ideo vna non potest rescindere factum alterius prouinciæ,quia quælibet est adscripta,& delegata suo territorio,vt docet Bald.in l.minor autem.§.primo.ff.de min.Sic censuit Senatus Parisien.pro comite de Sanimgan,qui appellauerat ab executione literarum impetratarum in Cancellaria Rothomagen.à Domi.Archiepiscopo Rothomagen.quamuis causa tractaretur in senatu Parisien. & bene appellatum pronunciatum extitit, ac in expensis condemnatus Archiepiscopus impetrans die 17.Decembris,Anno 1543.& alijs pluribus arestis idem fuit decisum,vt scripsi in procœmio constitut.Regiar.in primo Tomo:& fuit præceptũ factum Seneschallo Pictauien.ne obediret literis in Cancellaria Burdegalen.impetratis,Anno 1508. die 8.Martij. Sed magnus Cancellarius, qui ad omnia negotia præfectus est, non vnius loci, sed totius regni negotia præuidet,& de his rescribit,& literæ istæ in toto approbantur regno.

Cancellaria quibus literas concedere nõ possit.

Arestum.

26 Quintò,legatus Papæ concedere potest rescripta, quia etiam statuta in sua legatione concedere potest,c.fi.& ibi Anto.But.de offi.leg.probat tex. in clemen.1.de rescrip.iuncta rub.& c.1.de locat.

Legatus & collegium rescribit.

27 Sextò,collegium cardinalium:argu.c.ecclesia senatum.16.quæst.1.hinc vacante sede ad collegium cardinalium appellatur.Bar.in l.vbi absunt.ff.de tutor.& curat.dat,ab his.& potest quem ad famam restituere.Inn.in c.cum te.de re iud.doct.in clem.ne Romani.de elect.

28 Septimò, curia suprema interdũ recusante Cancellaria rescribere solet: quinetiam olim dum in sua integritate curiæ supremæ erant recusante Cãcellario,ad curiam solebant homines accedere.& ipsa prouidebat,vt scripsi in procœm.concordat.in verb.summas,sed ab eo tempore quo literati regere desierunt,& curiæ & scientiæ sopiuntur.

Curia suprema rescriptum concedit.

29 Octauò,Episcopus potest rescriptum concedere adiuuando ius,nõ destruendo.c.2.de constitu.in sexto.glos.in dicta clemen.ne Romani.in prin. de electio.& quicunque potest constitutionem facere,& habet iurisdictionem,potest rescriptum concedere.Host.in summa.§.quis possit.& Barbat. in rub.huius titu.col.10.quod est verum,si supremã habet iurisdictionem, & legẽ facere potest: vt Dux Sabaudiæ,& Veneti,vt notat Bart.in l.omnes populi.ff.de iusti.& iure.Barba.in rubri.de rescript.alioqui veriùs dicuntur

Item episcopus.

literæ quàm reſcripta.

Seneſchalli & Balliui an reſcripta concedere poſſint.

Vltimò, ſolent Seneſchalli & Balliui literas concedere, vt pulchrè ſciũt practici Nemauſ. Sed de his tractare nõ intendo prineipaliter, ſed de literis tantùm Regiis. nam & reſcripta apoſtolica in praxi mea beneficiali tractabuntur. Et quia literæ ab inferioribus conceſſæ non vocantur regulariter reſcripta, ſed literæ reſtitutionis, abſolutionis, eommiſsionis, & aliàs pro materia, vt ſuperius probaui: ideo de his non tractabo hîc.

Impetrare reſcriptum quis poſſit.

QVINTO QVIS POSSIT reſcriptum impetrare? Reſpond. edictum eſt prohibitorium eertarum perſonarum. c. 1. de reſcr. in ſexto. ergo eſt permiſſorium regulę. arg. l. mutus. §. cùm quæritur. ff. de procura. Itaque omnis poterit impetrare reſcriptum, qui non eſt à iure prohibitus, vt Hoſtien. in ſumma. §. quis impetrare. & Barba. in dicta rubri. huius titu. in clemen. docet. ſiue ſit actor, ſiue reus. c. eæterum. c. adhæc. c. cùm contingat. c. olim. c. dilectus, & ca. fi. de reſcript. & c. diſpendia. eod. in ſexto. Sic appellatio eſt permiſſa, niſi ſit prohibita. gloſſ. in l. qui reſtituere. ff. de rei vindicat. & teſtari eſt permiſſum omnibus, exceptis quibuſdam. l. ſi quæramus. ff. de teſtamen. Panor. in rub. de teſta. Ferunt etiam teſtimonium communiter omnes, niſi ſint à iure prohibiti. c. 1. & per totum. ff. de teſtib. & in decretal. illo titu. ſcripſi in tract. de reprob. & ſalua. teſtium. 31

Prohibitæ reſcripta impetrare.

Quære, impetrare qui prohibeantur? Reſpon. ſerui. l. 1. C. de precib. Imper. offeren. niſi in caſibus ibi traditis per Iaſ. attamẽ quia in hoc regno non habemus ſeruos, ideo hos omitto. 32

Filius autem familiâs in patris exiſtens poteſtate non prohibetur impetrare reſcriptum, quod non inueniatur prohibitus. nam licet ſine conſenſu patris agere non poſsit, l. fi. §. neceſsitate. C. de bo. quæ lib. tamen impetrare reſcripta non prohibetur, quia hoc non eſt agere, vt concludunt Do. de Rota in deciſ. 175. cõmiſsio. in nouis. quos ſequitur Panor. & Felin. in cap. cauſam. primũ. col. 2. de iud. quia non refert per quem preces porrigantur. l. vniuerſis. C. de preeib. Imp. offe. Bal. in l. 1. C. qui admitti. & Aegid. Bellemera deciſ. 1230. commiſsio. Barb. in rubr. huius tit. nu. 34. & ſeq. col. 5. 33

Procurator falſus & reuocatus impetrare non poſſunt reſcripta.

Tamen ſi falſus procurator impetraret mihi reſcriptum, non valeret, & ego poſſem illi renunciare, *Et le deſauouer*, vt docet Oldrad. cõſil. 317. Sene ca. in princ. licet enim princeps inhabili concedendo reſcriptũ, illum habilem facit l. quidam. ff. de re iudi. tamen falſum procuratorem non conſtituit verum. c. nonnulli. in fi. eod. † Idem in procuratore reuocato, cuius impetratio non valet. c. ex parte decani. de reſer. e. in noſtra. de procur. 34 35

Monachus in quibus reſcripta impetrare valeat.

Idem puto in monacho, vt impetrare reſcriptum gratiæ non prohibeatur, inquantũ illi cõuenire poteſt, ſed & à reſcripto ad lites impetrãdo, etiã de conſuetudine Franciæ non repellitur. licet Barb. in rub. de reſcr. 12. in clem. dicat de iure non poſſe, tum quòd ſit mũdo mortuus. cap. plaeuit. 16. q. 1. tũ quia ſeruũ Dei non oportet lites frequentare. c. 2. de poſtu. ea. ſicut. 1. 2. q. 7. Sed ſi monacho cõmiſſum eſt beneficium, omnia poteſt facere, ſine quibus beneficium non regeretur. l. ſecunda. ff. de iuriſdi. omniũ iudic. etiam data eſt ei defenſio, quia cuilibet permiſſa. cap. eùm inter. de except. ideo ad iſta facienda reſcripta impetrare poteſt. Nec ſolent in Franeia ob hoc impugnari, quòd in fauorem monachi, vel religioſi ſint impetrata. 36

Adden

37 Addendum est hæreticum impetrare rescriptum non posse, l. 2. C. de summa tri. imò probatur ibi, quòd eo ipso quòd hæreticus impetrat rescriptũ præsumitur per fraudem impetrasse, licet secus in aliis. glo. in c. super 38 literis. infrà eo. facit c. quicunque. de hæreti. in sexto. Idem si literas iustitiæ quis sine mandato impetret, quia non valebunt. c. nonnulli. in fin. eo. secus hodie dicunt doct. & in literis ad beneficia. gloss. ibi. *Hæreticus rescripta nõ impetrat.*

39 Notandum est, quòd vbicunque prohibetur impetrans ab impetrando, rescriptum non valet, siue ratione personæ prohibitum sit, vt dictum extitit, siue ratione rei, vt in l. sicut. C. de pagan. siue propter turpitudinem finalis causæ, vt in nuptiis ex rescripto petitis. l. 1. C. si nuptię ex rescri. petã. siue quia res impetrata sit in lege prohibita, vt quis duas militias obtineat, l. is quidem. C. qui militar. non possunt. libro 12. l. 1. de petit. bonor. sublat. lib. 10. & quando lex annullat rescriptum, vel ordinatio, tunc impetratum nõ facta illius legis, vel ordinationis speciali mentione non valebit. l. præscriptio. C. de operib. public. l. omni. & l. diligenter. de aquæductu. lib. 11. Bald. in rubri. eodem. columna 2. vbi dicit non puniri impetrantem rescriptum, alia pœna, quàm quòd rescriptum est nullum, si impetratio non contineat delictum. arg. glo. in l. nemo martyres. C. de sacrosan. eccl. scripsi in §. monemus. de collat. in concord. *Impetrare prohibitus si impetret nul agit.*

40 Et isti cùm sint inhabiles ad impetrandum, non possent etiam pro vtilitate publica impetrare, secus in aliis inhabilibus, non tamen ad impetrandum, quia illi reciperentur pro republica. Feli. in rub. de rescri. licet contrarium tenuerit Barba. ibidem, quæ possunt conciliari, si inhabiles impetrent facta inhabilitatis mentione, tũc Rex eum habilem facit. Secus si princeps hoc ignorabat. l. Barbarius. ff. de offic. præto. *Inhabilis an pro vtilitate publica possit impetrare.*

41 SEXTO QVERITVR contra quem impetrari possit rescriptum? Respon. contra quemlibet, siue sit clericus, siue laicus, siue maior, siue minor, dummodo is contra quem impetratur, sit in iurisdictione concedentis cap. penul. de offi. vica. Hostien. in summa huius tituli. §. contra quem. Tamen si viliores in rescripto exprimerentur, non intelliguntur digniores includi. c. sedes. eodem. Nec super maioribus & grauioribus negotiis audiuntur, qui de minoribus & tenuioribus tantùm faciunt mentionem, vt ibidẽ cautum est: etiam contra excommunicatum, & alios prohibitos impetrare rescriptum impetrari potest, ne de sua malitia lucrum referant. c. intelleximus. de iud. sed ipse contra alium non potest vt superius docui. *Contra quẽ rescriptum impetretur.*

42 Etiam rescripta impetrari solent, non citatis, nec vocatis illis in quorum præiudicium impetrantur, sed effectum rescripti probationem, seu interinationem requirentis, non consequetur impetrans, nisi iudex hoc decreuerit & rescriptum comprobauerit, per textum in l. nam ita diuus. ibi, quod desideras, an impetrare debeas, adhibitis etiam his qui contrà dicerent, id est qui læderentur. ff. de adoptio. & sic impetrare ibi intelligitur pro obtinere, quia non debet quis effectum rescripti obtinere, nisi iudices comprobent: & dicimus vulgò, *interinent*, quicquid dicat gloss. ibi, & doctor. & in lege finali. ff. de natal. restituend. & hoc iure vtimur in Francia, quamuis Bald. in rubrica de rescrip. dicat in impetratione rescripti, si magnum contineat partis præiudicium, citandum aduersarium: quem etiam multi *Citatio non requiritur in impetratione rescripti, sed in comprobatione.*

praxi ignari doct.sequuntur. maximè.Barba. consil. 43. præclarè. columna 18.in primo volumi.Sed in regno Franciæ nullo modo citatur pars in impetratione rescripti. Sed in approbatione, & verificatione sic:quæ praxis probatur vltra l.nam ita.in l.3.§.si causa cognita. ff.de bonorum possessio. & in l.libertus.de in ius vocand. Sic consuluit Bertrand. consi. 149. illud est.in fine.volumi.primo,ex prima editio. & sic literæ Regiæ contra quoscunque impetrari possunt.

Requisita in rescripti impetratione.

SEPTIMO QVAE REQVIRANTVR in rescripti impetratione, & vsu? Respon. Primò,oportet partem libellum narrando seu memoriale conscribere,super quo postea literæ conficientur.facit l.si ego. §. dotis. ff. de iure dotium.ibi,nam mulier res quas solet in vsu habere in domo mariti,neque in dotem datæ,in libellum solet conferre,eúmque libellum marito offerre, vt is subscribat, &c, sic & libellum eorum super quibus pars vult rescriptum impetrare,ostendet,vt rescriptum fieri, & obtineri possit.l.1,C.de precib.Imper.offerend. 43

Secundò,quòd illud memoriale seu libellus fiat legitimè, videlicet per iurisperitum,vel solertem practicũ,vel per vtrunque callentem, nec oportet,si agatur de rescisione instrumenti venditionis, totum instrumentum conscribere,sed vim illius & effectum porrigere,& narrare breui, & planè oportet.l.fi.C.de precib.Imper.offer. 44

Tertiò,quòd posteà illum libellum seu applicationem offerat Papæ, vel Regi,seu Cancellariæ,& petat sibi cõcedi postulatum.l.Prima.C.de diuer. rescrip.l.nec damnosa.ibi postulari oportet.C,de precibus Imperato. offerend.l.prima.vt lite pendente.vnde posteà intelligetur concessio Principis secundum supplicationem partis,per l.si defensor. §.primo.ff.de interrogat.actio.vbi Iacobi.allegat Alexand. sic consuluisse consil. 84. in causa. volu.primo. 45

Quartò,quòd posteà hæc narratio cum concessione, in rescriptum dirigatur,& fiat rescriptum iuxta partis supplicationem,& Regis concessionem:quod rescriptum interdum solet in Cancellariis fieri:sed Cãcellarius tollit à membrana illam partem,in qua sigillum imprimere opus erat, si deneget concedere,ne eidem ampliùs offeratur.nam vt dicit gloss. de iudice quòd libellum ineptum lacerare debet.in l.1. ff. de assessor. ne eidem amplius detur,sic & Cancellarius solet. 46

Consensus vtriusque partium rescripti impetrationem non est necessarius.

Quintò,consensus vtriusq; partis nõ est in impetratione rescripti necessarius,sed remanet parti integrum recusationis ius,& oppugnãdi rescripti, quando iudices dãtur,per tex.in c.iudex.de off.deleg.in 6.doct.in d.c.cæterum.& Feli.in c.cùm olim.de re iudi.nec obseruatur in Francia.l. obseruãdum.ff.de iudi,vt scripsi in proœmio primi Tomi constitut.Reg. 47

Sextò,quòd post rescripti concessionem impetrans adeat iudicem, cui rescriptum dirigitur.l.1.C.de prec.imp.offer,ibi,quem adire cura. 48

Septimò,pars impetrans rescriptũ,præsentare illud iudici,cui dirigitur, debet,si eo rescripto vti velit,aliâs non.c.ex conquestione.vbi Inno.de resti.spo.refert Bald.in c.super literis.col.6.nu.20.de resc.De aliis autem quę non diriguntur iudici,dicam infrà quæstio.seq.& in praxi benefic.& Spec. multa scribit in titu.de rescr.præsent.per totum. 49

Octa

50 Octauò, iudex reſcriptum cum honore recipere debet, cap.ſi quando. eo.vbi elucidaui.& in artic.primo,infrà eod.ſcribam.

51 Nonò,iudex poſt reſcripti præſentationem & receptionem,debet concedere parti literas ad citandum partem ad comprobandum & interinandum illud reſcriptum.c.exhibita.de iud.cap.2.de reſcri.in 6.& debet reſcriptum apoſtolicum in citatione inſerere,vt eo viſo deliberare valeat,qui ab altero conuenitur.c.2.de dilatio.ſed iudices Regij, quibus dirigũtur literæ Regiæ reſciſsionis vel aliæ,non ſolent totum reſcriptum mittere, quia ipſi ſunt iudices iam conſtituti. *Iudex literas citationis poſt receptum reſcriptum cõcedit.*

52 Decimò iudex audire partes debet ſuper his,quæ in libello & reſcripto expreſſa ſunt.l.1.C.de precib.Imper.offe.ibi.Adire cura,vt auditis his quę in libellum contuliſti,& reos inueſtigare curet,& ſuper his ſententiam ferre.l.de qua re.ff.de iudic.

53 Vndecimò, iudex diſcuſſo diligenter negotio debet reſcriptum approbare vel refutare, & nos dicimus vulgò, *Interiner ou debouter d'icelui* probat l.reſcripta.C.de precib.impera.offerend.ibi,ab omnibus iudicibus præcipimus refutari,vide artic.2.infrà eo.& dicam in vlti.queſt.quomodo ſententia ferri ſuper reſcripto debeat. *Iudex reſcriptũ approbat, vel reprobat: & in expenſis condemnat, cum qui id non comprobat.*

54 Duodecimò,iudex partem impetrantem,ſi reſcriptum non comprobet, in expenſis condemnare debet.nam ad hoc eſt iudex competens,licet non ſit in pricipali.tex.in clemen.1.eo.& in c.cæterum.in fi.& in c fi. ibidem c. ſtatutum.§.1.illo titul.in 6.imò ſi nimia mentientis inueniatur improbitas, etiam ſeueritati ſubiaceat iudicantis.l.& ſi legibus.C. ſi contra ius & artic. 2.inferius dicetur.facit l.2.C.vt lite pendẽ.

55 Decimotertiò.poterit pars impetrãs appellare,ſi reſcriptum iniuſtè fuerit reiectum,nec fiet executio durante appellatione, quia hoc non inuenitur expreſſum tamen bonum eſſet ſtatuere quòd ſententia comprobationis reſcripti,mitteretur executioni,non obſtan.&c.Sicut alia ſentẽtia proviſionalis,quando executio poſſet retractari:vt ſcripſi in concor.in §.fin.de friuol.appel.ſed iſta appellatio,quæ à Regij reſcripti executione interponitur,ad curiam ſupremam directò tendit,& ibi eſt releuanda,vt cenſuit ſenatus.Anno 1531.die 15.Aprilis.& docet Imp.in inſt.foren.li.2.§.& quoniã. *Appellatur à reſcripti reiectione ad ſenatum.*

56 Decimoquartò,impetrans,ſi negetur verum eſſe,quod in reſcripto ipſe aſſerit,vel falſũ eſſe dicatur,hoc probare tenetur.tex.in c.2.vbi doct.de reſcri.& Ioan.Andr.in c.1.de litis conteſtat.in 6.Panor.in c.quia circa,de cõſang.in ſecundo not.Nam ei qui dicit,incumbit probare, non opponenti. l.2.ff.de prob.& oportet probare narrata eſſe vera tempore impetrationis. vnde ſi quis narret ſe habere filiam,& habeat tempore impetrationis, quæ poſtea tempore comprobationis mortua ſit,ſufficit probare ſe habuiſſe tẽpore impetrationis.dicto c.quia circa.de conſangui. ſicut dicitur de læſione probanda tempore contractus.in l.ſi uoluntate.& l.2.C.de reſcin. uẽdi. Si uerò excipiens dicat reſcriptum per taciturnitatem impetratum,tũc ipſe hoc probare debet.Panormi.& alij in c. fi. de præſumpt. quia is qui aſſerit, probare debet.l.actor.C.de probat.Iſte enim aſſerit partem tacuiſſe uerum ideo hoc debet probare.arg l.3.C.de non nume.pec.Soci.conſil.164. uiſa bulla.col.2.uerſi.confirmantur etiam præmiſſa in ſecundo uolu. *Aroſum. Impetrans narrata in reſcripto, probare.*

Limita,ſi impetrãs haberet intentionem ſuam de iure communi fundatam,tunc non tenetur probare,ſed aduerſarius. Feli.in cap.conſtitutus.eodem titu.vnde ſi ipſe Curatus dicat in reſcripto,ad ſe decimas ſpectare tanquam ad Curatum,nõ tenebitur probare quod Curato decima debeatur, ſed ſe eſſe Curatum,vt plenè ſcripſi in tract.meo de decimis.quæſtio. 9. & in tract.de congrua.in fine.

Probare quando impetrans narrata in literis debeat.

Vltimò videndum eſt,an impetrans omnia,quæ in reſcripto narrat,probare teneatur? Reſpond.Facias duas regulas.Prima eſt,quòd ſi coniunctim plura in reſcripto narrentur,tunc illa copulatiuè probanda ſunt.Ad veritatem enim copulatiuæ requiritur vtrunque verum eſſe. §. ſi plures. de hæred.inſtituen.in inſti.& l.ſi hæredi.ff.de conditio. inſti. Do. de Rota deciſ. 68.licet capitula.in nouis. 58

Limitatur quando ex narratis alterum ſufficeret ad victoriam cauſæ.ca. 2.de reſcrip.vt ſi dicatur collatum eſſe beneficium periuro,& is etiam reſignauit illud:ſi probetur alterum, ſufficit. Nam collatio periuro facta, non valet.ca.querelam.de iureiu.Panormi.in c.cum noſtris,de conceſ. prebẽd. Etiam ſi reſignans eſt priuatus iure.c.ex tranſmiſſa.& per totum.de renũc: & tunc coniuncta in diſiũctam reſoluitur,per l.ſæpe. ff.de verborum ſignificatio.Vnde ſi quis dicat ſe minorem,& vltra dimidiam deceptum,ſi probet ſe minorem & deceptum,non ultra quidem dimidiã, ſufficit:quia minoribus deceptis etiam citra dimidiã ſuccurritur. in l. prima.& per totum. ff.de minorib.ſecus eſſet in maiore,l.2.C.de reſcind.vẽdi. ſcripſi in tract. de reſciſ.cõtra inferius:& ideo ſi impetrem beneficium vacãs per extraua. execrabilis.& per non promotionem,ſi probem non promotionem, ſufficit,dummodo ſufficienter hoc probem:videlicet quòd tenuit pacificè, & quòd non fuit promotus,quicquid dicat Aegid. deciſione 1235. ſi impetrans.& Capit.quæſtio.140.in deciſ.Neapol. 59

Diffamans per pluribus delictis ea probare debet.

Tamen quando impetrans commiſsionem à Papa, narrat in ſupplicatione Titium multa commiſiſſe crimina, ob id petit committi probis uiris, quibus de præmiſsis,uel de altero præmiſſorum ſi conſtiterit, dictum Titium priuent.Certè Papa conſueuit delere illa uerba,Vel altero præmiſſorum. Nam poſtquàm dictus impetrans diffamat Titium de pluribus delictis,debet arctari ad probandum omnia,de quibus illum diffamat,aliâs pœna talionis tenetur,uel ad diffamationis pœnã.tex. in c.ſuper his. ubi doct. de accu.cap.licet Hely.de Simonia.Staphil.in tract. de liter. inſtit. fo. 146. uerſic.Secundò notandum eſt.Ego tamen putarem unum ſufficere probare,& excuſandum illum,ſi in aliis criminibus fuit à teſtibus deceptus, per gloſſ.not.in cap.primo.in fin.de elect.in ſexto. 60

Separatim in literis narrare debemus.

Altera eſt regula,q̃ quãdo in reſcripto plura narrantur diſiunctim & alternatiuè,tunc alterum ſufficit probare.c.inter cęteras,de reſcrip. Ad ueritatem enim alternatiuę alterum ſufficit.l.in eo quod plus.§.ubi.ff.de regul. iuris.reg.in alternatiuis.in ſexto.quod eſt verum, ſi affirmatiuè poneretur: diuerſum eſt,ſi negatiuè,ut ſi dicam non fuiſſe mihi ſolutum,nec quidẽ ſatisfactum,vtrunque probandum erit,l.ſi quis ſtipulatus fuerit.ff.de uerbo. obligatio.Vel niſi materia utrunque expoſtulãret,ut ſi dicatur tutorem datum ſuper pecunia,tuteláue ſua,quia ſeparatim non datur tutor bonis, & 61

tutio

tuitioni personæ, dicta l.sæpe,ff.de verbor.significatio.etsi iudex arbitrari debet ex re,id est ex negotij qualitate,vt ibi abundè elucidaui.Ex his patet quando quis teneatur probare omnia,vel vnum tantùm:& si sapis nunquã copulatiuè exprimas,sed alternatiuè.

62 OCTAVO QVIBVS DIRIGI rescripta debeant?Respon.literæ gratiæ quibus Papa confert sacerdotia,diriguntur illis, quibus ipse prouidet.cap. ad aures. de rescript.vt Paulus Episcopus &c. dilecto filio tali N. &c. *Dirigenda quibus sunt literæ.*

§i verò aliquem ad conferendum grauare velit,illi suum dirigit mandatum,seu rescriptum,c.eam te.& c.mandatum.eod.& c.fin.de præben.in sexto.vt patet in forma manda.in concord.& posteà executoriales literas dirigit alicui in dignitate constituto,per cap.statutum.de rescri.in sexto.Ego plenè scripsi in forma literar.executoria.in concord. Franciæ,& in praxi benefic.Si autem loquamur de literis iustitiæ Papæ vel legati,istæ diriguntur Archiepiscopis,Episcopis,& aliis prælatis,seu Vicariis,aut eorum Officialibus,c.ij.& iij.eod.& aliis habentibus dignitatem,personatum, vel Canonicis secularibus Cathedralium ecclesiarum.dicto cap.statutum.in principio.eod.in sexto.

63 Causas matrimoniales episcopis dirigere Papa solet, c.causam matrimonij.de offic.delega. Tamen de iure etiam aliis habentibus dignitatem potest.tex.in c.j.de consanguini. & ibi Panormit. & alij. Sed sine Papæ delegatione inferior ab Episcopo cognoscere non potest.cap.accedentibus.de excessib.prælat. *Matrimoniales causæ episcopis diriguntur.*

64 Literæ verò iustitiæ Imperatoris,Regis,vel aliorum, causæ cognitionẽ desiderantes, iudicibus tantùm Regiis,& magistratibus dirigi solent. Nec valerent regulariter in Francia, nisi dirigerentur istis,imò essent abusus, vt censuit Senatus anno 1517.die ij.Martij:& anno 1510.die ij.Ianuarij, fuerunt annullatæ literæ directæ apparitori: quia causæ cognitionem requirebant,quã non potest iste habere,nisi sint literæ status,& aliæ quæ ex cõsuetudine omnibus magistratibus dirigi solent,coram quibus causæ introductæ sunt,nõ autem apparitoribus,quia coram illis non agitantur processus. *Litera regiæ iustitiæ magistratibus Regiis diriguntur. Arestum.*

65 Aliæ verò literæ solam executionem requirentes, apparitoribus,& seruientibus Regis,seu Imperatoris diriguntur,& ab eis illæ literæ exequendæ sunt,non verò ab apparitoribus Baronum,vel aliorum dominorum, vt alibi scripsi. *Apparitoribus quando literæ fũ dirigendæ.*

66 Item concessiones principum,& beneficia,aut parlamentis,aut cameræ computorum,aut Thesauri sunt intimãdæ & recitandæ,ac registrãdæ.text. in l.fina.C.de aquæ ductu.lib.xj.Alia pragmaticis relinquo. *Concessiones Regis parlamẽtis.aut camera computorũ sunt intimanda.*

67 Notandum est, quòd in omnibus, & singulis fermè rescriptis quinque sunt partes.In prima est salutatio, *Henry.* &c. *A noz amez.&) feaulx Conseilliers les gens tenans, &) qui tiendront nostre parlement à Paris: Salut &) dilection &)c.*Et in his rescriptis solet salutariis,cui rescriptũ dirigitur,vt scripsi in forma mand.in verbo salutem,in concord.vbi scripsi causas. In secunda parte rescripti narratio scribitur,*Receüe auons l'humble supplication.&)c.*vel *de la partie de tel.&)c.*Narratur factum,super quo petitur rescribi,l.fina.C.de precib. Imper.offer.sine qua narratione non solet princeps rescriptum concedere. *Quinque partes in literis Regijs.*

Tertia reſcripti pars conceſsionem continet.ibi, *Parquoy ces choſes conſiderées*,vel,*Pource eſt il,que nous,&c.* Vbi breui recitatur factũ,& ratio mouens principem,& poſteà ſcribitur principis conceſsio ſecundum qualitatem facti,& materię.In quarta non obſtantia deſcribuntur,& ſi reſcriptum ad reſcindendum contractum tendat, dicetur in fine, *Non obſtant ledict contract fait & paſſé par ledict ſuppliant,& quelconques obligations, promeſſes,ou renonciations par luy faictes,ou paſſées par foy,& ſerment,* &c. & iſta ponuntur pro ſubiecta materia,& ſolet in reſcriptis ad lites addi,Nõ obſtan.literis ſubreptitiis,vel obreptitiis in contrarium facientibus.de quo per Bertrand.in cõſilio ccclxij.nihil opponitur.col.iij.nu.8.in primo volu.

In quinta.Datum &c.apponi ſolet dies, menſis, & annus *licet olim dies & conſul*, alioqui non valebãt reſcripta,l.ſi qua.C.de diuerſ. reſcrip. ſcripſi in forma mandati,in fine,poſt gloſſ.in data ſexti. Et de communi ſtylo iſta continere debet reſcriptum,alioqui non valet:quia non eſt ſecũdum ſtylũ emanatum.c. quàm graui. de crimi. falſi. Et ex his literæ dignoſci poſſunt Regiæ,an veræ ſint nécne,& an ſecundum ſtylum impetratæ.

Super quibus literæ impetrati poſſint.

NONO, SVPER QVIBVS rebus reſcriptum poſsit impetrari? 68
Reſpon.ſuper omnibus, tam ſpiritualibus,quã prophanis.cap. ſecundo. & & ſequen.& per totum. de reſcrip. etiam ſuper rebus corporalibus, & incorporalibus.c.querelam.de elect.& cą.diſpendia.de reſcrip.in ſexto.Item ſuper eccleſiis & beneficiis.cap.ij.& cap.ad aures.cap.cùm adeo.cap. in noſtra.c.capitulum.eod.quod eſt verum,vt reſcripta in ſpiritualibus cauſis,& ſuper beneficiis conferendis à Papa dentur,& viris eccleſiaſticis.cap.mandatum.de reſcript.§.primo.de mandat.apoſtolic.in concord. Siue in cauſa appellationis.ca.primo,& per totum.de appella. Nam cum eſt appellatum ad Papam, ipſe cauſam committit in partibus, vt in rubri.de cauſis. & ſequen.in concor.Franciæ.Siue etiam in prima inſtantia.in cauſis tamen maioribus, quia in aliis Papa cauſam committere in Francia non ſolet, per text.in dicta rubri.de cauſ.in concord. Quod eſt verum, quando impetratur ab eo,qui ſuper his poteſtatem habet, aliàs non valet, quia non poteſt in meſſem alienam falcem immittere,c.nouit.de iudic.

Papa ſuper ſpiritualibus reſcribit, rex ſuper temporalibus.

Et regulariter ſuper omnibus rebus reſcripta impetrari poſſunt, diſtinctione tamen habita,vt Papa,vel eccleſiaſtici viri ſuper rebus ſpiritualibus concedant.Tẽporales verò ſuper temporalibus rebus:& in quibus caſibus iudices ſeculares cognoſcant de ſpiritualibus, vt in poſſeſſorio, in hoc regno Franciæ in illis tangentibus poſſeſſorium reſcripto concedere & Rex poterit.argumen.l.ij.ff.de iuriſdictione omnium iudicum.& hoc Barba.probat in rubri.de reſcript.& Guido.Papæ quæſtio.j.in deciſio. Delphi.Tamẽ pendente lite non licet impetrare reſcriptum, niſi vt deciditur in l. prima & ſequen.C.vt lite penden.Nec poſt prouocationem,vt ibi, in l.final. patet.Vel ſi impetretur,antequàm patroni agant cauſam, debet communicari & oſtendi parti aduerſæ, vel procuratori eius, vt reſpondere poſsit eo die,quo cauſa agitabitur,vt eſt in rubri.*Des procureurs*,articul. viij. & ſequẽ. in ordinat.Regiis,etiam reſcriptum iuriſdictionis(vt dicunt) attributiuum poſt primum,non eſt impetrandum.articul.quarto, titulo, de recuſatio, in ordinatio.Regiis. 69

Reſcri

70 Reſcriptum contra ius non valet.l.reſcripta.de precib. Impera. offeren. & l.fina.C.ſi contra ius.c.reſcripta.xxv.queſtio.ij.gloſſ.in verb.naſcatur.ca. primo.eo.in ſexto.Nec iudices illis obtemperare debent,vt dicetur articu. ij.inferius.ſiue ſit contra ius diuinum, quia inferior legem ſuperioris non tollit.Clemen.ne Romani.de elect.c.cùm inferior.de maior. & obedien. c. noli.ix.diſtinctio.Siue contra ius naturale,quod eſt immutabile. §. ſed naturalia.de iure natural.in inſti.c.fina.ix.diſtinctio. Idem ſi eſſet contra concilia generalia,c.ex parte.de capel.monach.Nam ſicut ſancti Euãgelij quatuor libros,ſic ſancta concilia ſuſpicere,& venerari oportet.ca.ſicut. & per totum.decimaquinta diſtinctio. *Litera contra ius an valeat.*

Si verò ſit contra ius gentium,vtpotè ſi reſcriptum dominium rei meæ auferat,non valere probat gloſſ.in l.quoties.C.de precib.Impera. offeren. & Anto.de Burgos in rubri.de emptio.& vend.col.penul.ac Iaſ.in l.fin.C. ſi contra ius.Panor.& alij in c.quæ in eccleſiarum.de conſti.

Si autem ſit contra ius ciuile,etiam dicitur vires non obtinere:nam Imperiali conſtitutum eſt ſanctione,vt ea,quæ cõtra leges ſunt,non ſolum inutilia,ſed etiam pro infectis habeantur,ca.Imperiali.xxv.quæſtio. ij. & l.non dubium.C.de legib.Et Petrus Ferrar.in Practiç.ſua in form. oppoſ.contra inſtrum.in gloſſ.contra ius.ſic ait:Deus nouit quanta ſit in principum modernorum curiis abominatio de talibus reſcriptis, & priuilegiis contra ius elicitis,& impetratis.

Etiam non valet reſcriptum contra ius municipale vel conſuetudinarium,non facta illius iuris mentione.Bald.in l.fin.C.ſi contra ius. & Matth. de Afflict.in conſtit.Neapol.lib.ij.rubri.vt bannito liceat infrà duos mẽſes re dire.tertio notab.nume.7.

71 Ratio eſt,quia talia reſcripta cenſentur conceſſa præter principis intentionem,propter multas & varias occupationes,& tunc iuris non recordãtis.c.cæterũ.de reſcript.in integra.c.ex parte.j.de offic.de lega.nõ enim præſumitur voluiſſe iura tot vigiliis excogitata ſubuertere vno reſcripto. l. ſi quãdo.C.de inoffi.teſtamen.c.eccleſia.de electio. & hoc declaratur in arti. ij.infrà eo.Vel propter importunitatem ſupplicantium conceſſa videntur. l.j.C.de petitio.bono.ſupla.lib.x. gloſſ. in dicto c.j.de conſti. Sic conſuluit. Ancha.conſilio cccxiij. niſi legibus.in princip. quia non præſumitur Papã, vel Imperatorem aliquid voluiſſe contra ius.& ideo deficit eius volũtas in hac conceſsione,non poteſtas.Bald.& Iaſon in dicta l.reſcripta.c.mandatũ. ibi non fuit intentio mãdatoris, de reſcrip. Idem puto ſi Rex in hoc regno reſcriberet contra ordina.Regias,quæ ſunt ius Gallorum,& hoc per rationes prædictas,vt ſcripſi in rubr.De firma & irreuocab.concordat.ſtabili. in verſic.Quartò vis & robur,alioqui firmæ leges non eſſent,quia per reſcripta deſtruerentur eo momento quo fierent. *Litera quãdo præter no limitatem.vel importunitatem conceſſa videntur.* *Litera contra ordinationi, non valet.*

72 LIMITANTVR QVANDO reſcriptum eſt per modum priuilegij, tunc quia natura priuilegij eſt derogare iuri, etiam abſque expreſſa derogatione,tolletur ius.c. priuilegia. iij. diſtinctio gloſ. in dicto verb. noſcatur.& ibi doct.& Bald.in l. item lapilli. col. ij. ff. rerum diuiſio. Solet tamen Rex ex ſtylo iuri derogare,alioqui non valeret, quia ſtylus non eſſet ſeruatus. *Caſus in quibus valet reſcriptum cõtra ius.*

Secundò, nisi emanaret contra legem notissimam, contra quam princeps solitus esset rescribere. Panormi.& alij in ca. j. circa finem. eod. titul. Ideo dixi valere rescriptum appellationis, in quo derogatur ordinationi disponenti,vt illicò appelletur, rubri. de appella. articu. j. quia solitum est illi ordinationi derogari, etiam vt quis post decem dies possit appellare, contra authentic.hodie.C.de appel. quia regnicolæ à dic notitiæ appellãt, etiam post decem annos interdum,per ca.concertationi. de appella.in sexto.scripsi in procem.ordinatio.in primo Tomo.

Tertiò quando non est omnino iuri derogatum,sed in aliquo, vt si differatur solutio creditorum per annum, vel per quinquennium, per l. quoties.C.de precib.Impera.offeren.de quo plenè scribo in tracta. de rescrip. dilato.annal.& quinquen.infrà: quia in his quod differtur, non aufertur, per dictam l.quoties.& in mora modici temporis non est magnum præiudicium,l.si debitori.vbi scripsi.ff.de iudic. 74

Litera licet summariè causa tractetur, valet.

Item valet rescriptum cum clausula, Summariè,& de plano, quia ordo iuris in totum non tollitur.clemen.sæpe.de verbo.significa.alias fallen.tradit Feli.in c.nonnulli.colum.iij.cum sequen.de rescrip.& Ias.in l.rescripta. C.de precib.Impera.offerend. 75

Quartò,quando est facta mentio illius iuris contrarij in rescripto, tunc princeps illi derogare videtur.doct.per illum text.in l.fina.C. si contra ius. quod est verum,vt valeat contra ius ciuile,secus contra ius diuinum, quia inferior non tollit legem superioris.clemen. ne Romani. de elect. quanuis contrarium teneat Lucas in l.vna.col.ij.C.de pistor.lib.xj. 76

Litera si alium ledatur non valet.

Quintò,valet rescriptum si non lædat alium,& prosit petenti,dicta. l.rescripta.Ideo non valet rescriptum,vt transactio rescindatur,quia lædit aliũ. l.causas.C.de transactio.nisi ex certa principis scientia,vt ibi,& quando esset modica læsio,secus si magna, gloss. in dicto c. rescripta. xxv. quæstio.ij. cap.j.& c.cùm olim.in verb.præiudicium. dc consuetud. Nisi lex prohiberet illud impetrare,l.j.C,si nupt.ex rescript. petan. & tunc non valebit nisi facta illius prohibitionis mentione,vel alia clausula æquipollente,vt scripsi in gloss.pro expressis,in forma mand.in concord.Ias.in dicta l. rescripta. 77

Sextò valet rescriptum si crimen supplicantibus indulgeat, vt in dicta l. rescripta. alioqui parendum est rescripto regulariter. nam quod principi placuit,etiam per rescriptum,legis habet vigorem.l.j. ff.de consti. princip. § sed & quod principi.de iure natural.in instit.scribam in articu. j. & ij. infrà eod.& in rub.*Des graces.* 78

Septimò,si secunda interuenerit iussio, recipi rescriptum solet. §. deinde,in authen.de manda. princip. colla. iij. & in §. & hoc verò iubemus. in authen.vt nulli iudic.colla.ix.

Casus in quibus rescriptum prohibetur impetrari.

Vide casus in quibus rescriptum à iure prohibetur impetrari,quos congerit Lucas de Pẽna in dicta l.vna.C.de pistor.li. xj. & vltra eũ est tex.in §. illud.in authen.de testib.colla.vij.in illis tamẽ casibus valebũt etiam rescripta,si dicatur,Non obstante lege in contrarium faciẽte.l.fi.C.si contra ius. Bar.& alij in l.si quis in prin.ff.de leg.iij.Si tamen plura sint obstantia,nihil proderit clausula,non obstantibus.Ias.consi.ccxxxiij.col.vij.in secũdo vol. i.si non lex.ff.de hære.insti.Guido Papæ in tracta.suo de rescrip.nisi dicere- 79

tur,

tur,non obstantibus quibuscunque, vt scripsi in forma mand. in fine, alia superius tractaui,quæstione quinta.

80 Rescriptum etiam fisco damnosum non valet.l. nec damnosa fisco, nec iuri contraria postulari oportet.C.de precib.Imper.offeren.vt si quis petat exemptionem à tributis.l.in fraudem.C.de anno.& tribut.lib.x.Ideo literæ remissionis condemnationum non valent,nisi causa,& quælibet facti qualitas exprimatur. *Fisco damnosum rescriptū, non valet.*

Vnde si quis condemnatus ad mille libras, à principe remissionem petat,non valebit illa concessio,si non fecerit mentionem ex qua causa fuerit condemnatus:quia facti seriem non continent.c.super eo.de coha.cler. ca. dilectus.primo,de reseri.Bal.& Ias. in dicta l.nec damnosa. & quia est fisco damnosum. *Remissio condemnationis, pœna seu compositio, aut immunitas petita,non valet.*

81 Idem si supplicauerit pro compositione facienda condemnationis iam factæ,& tacuit condemnationis causam.Feli.in c. postulasti.col. iiij. versic. & per istum tex.de rescrip.facit text.in c.dilectus.ibidem.

82 Idem si quis immunitatem à gabellis petat, teste Bertach. in tracta. de gabellis in septima parte quæstio.ix. quia Gabellæ principis rescripto non remittentur.l.omnium.& l.quicquid.C.de vectig. & commissis, vbi doct. Nisi cum clausula.Ex certa scientia,vel non obstante aliqua lege in contrarium disponente.Barto.in l.fina.C.si contra ius.

83 Ideo non valet rescriptum in quo quispiam remissionem pœnæ iam exactæ per fiscum,seu eius Thesaurarium obtinuit,non facta exactionis mentione,vt asserit Bal.& Ias.in dicta l.nec damnosa.tum quòd est subrepticiū, tum etiam quòd est fisco damnosum,& ideo de incorporatione fisco facta, est faciēda mētio,quia hoc acquisitū perdere est damnosum.l. liberto octoginta.ff.de bon.liberto.gl.in verb.per in integrum restitutionē.l.j.§. si quis autē.ff.de itinere actúq; priua.doct.in l.non amplius.de legat.j.Ias.in l.cùm
84 quis.col.j.C.de iur.& fac.ign.†Etiam si in modico fiscum lędat,vt in cōcedenda exceptione fiscali debitori.Paul.in dicta l.nec dānosa.Secùs si motu proprio concedantur,per text.à contrario in dictà l.nec damnosa fisco postulari oportet.ergo si motu proprio concedetet, valeret, docto. ibi, quia prohibetur postulari,non concedi.doct.in l.iij.ff.quod quisque iuris.

85 Vnde dicit text.in §.& hoc verò iubemus.versi.si verò. in authen.vt nulli iudi.colla.ix.si verò huiusmodi in scriptis iussio publicū respiciat, inquiret eam,& si quidem non lædatur fiscus,quæ in eo cōprehensa sunt adimpleas:si verò ad læsionem fisci,nihil super ea omnino agi,nunciare verò nobis primum,vt secunda nostra fiat de hoc iussio.& sic in his secunda expectatur iussio,quæ habet vim motus proprij,teste Bald. in dicta l. nec damnosa.& refert Ludouic. Roma.in l.si verò.§.de viro.fallen.l.j.versic.Secundò probatur.ff.soluto matrimonio.Etiam habet vim clausulæ,Ex certa scientia.cap.si quando. vbi doct.de rescript. Refert & sequitur Corsetus in tracta.de potesta.Regia.quæstio.xvj.in suo tracta.de geminatis,& secunda iussio regulariter expectanda est, vbi rescripta sunt contra ius, vel vtilitatem publicam,aut fisco damnosa,aut aliàs inciuilia, vt sunt solitæ facere curiæ supremæ regni,quæ solent dicere,Ex iterato, & expresso Regis mandato, vel interdum dicunt,Rex talem recipit,non curia:quando hoc apparet es- *Iussio secūda quando requiratur.*

se iniustum,& tamen importunitas nescit opportunitatem habere.

Litera contra publicã vtilitatem non valent

Rescriptum contra vtilitatem publicam non valet,in rubric.C.si contra 86
ius,vel vtili.public.Ideo non valent literæ quibus princeps concesit,vt in
publica via ædificetur in præiudicium transeũtium.l.ij.§.meritò.ff. ne quid
in loco publico.quia non vult princeps dãnificare subiectos. Sed si aliquid
tale iussum est,omnino non respicias illud, nisi pragmaticam nostram sa-
cram ostendat formam:& tunc suscipies quidem talem formam, non autẽ
aliquid ages ex ea,antequàm ad nos nuncians secundam præceptionẽ no-
stram suscipias.sic scribit Imperator Triboniano quęstori,in §.deinde com
petens.in authenti.de manda.princip.collatio.iij.quem text. iudices maxi-
mè in Parlamentis habere debent,vt secunda expectetur iussio.Et genera-
liter si quid huiusmodi contra ius,vel vtilitatem publicam in quolibet ne-
gotio proferatur,non valeat,l.iubemus.prima.C. de sacrosanctis ecclesiis.
hodie publica spernitur vtilitas,& omnes ferè ad sua tendũt commoda, &
publicam reiiciunt vtilitatem,vnde totus destruitur mundus,nisi Deus sus-
citauerit nobis quendam reipub.patrem,hoc vt faciat orare debemus.

Secunda litera quando valeat.

Secundum rescriptum nõ faciens mentionem primi,nullius est roboris. 87
cap. cæterum. eod. tum quia est subreptitium & obreptitium, tum etiam
quia reuocatio literarum est odiosa.Panormita.& alij in capit. ex literis. de
offi.delega.Adhæc quia iniuria videtur fieri iudici dato per primas literas,
vt sine causa reuocetur.l.litigatores.ff.de arbitr.tum etiam quòd voluntas
concedentis videtur deesse.cap.fina.de dilatio.in fine.ibi,nostræ intentio-
nis non fuerit primum mandatum per posterius reuocare, & in omni actu
voluntas & potestas necessaria sunt,cap.super inordinata.de præbend.Bal.
in l.cum te.colum.prima.C.dc donatio.antè nup. scripsi in gloss.subire vo-
luerint.§.primo.dc collatio.in concor.& quia non præsumitur mutata sta-
tim voluntas.l.non ad ea.ff.de conditio.& demonstratio.† Siue sit in prima 88
instantia impetratum,siue in causa appellationis.cap.ex literis.de offic.dele
ga.tum quòd eadẽ sit causa principalis, & causa appellationis quo ad hoc.
l.prima.in fine.vbi Angel.ff.an per alium causæ appellatio. reddi possit. &
in authentic.vt cùm de appella.cognosc. in principio. & hoc quando pri-
mò impetratæ fuissent literæ in causa appellationis,& posteà aliæ impetra-
rentur,per cap.bonæ,de confirmat.vtili.Imol.in cap.ex iiteris.columna se-

Processus, & litis faciẽda est in literis mentio.

cunda.de officio delega.Feli.in dicto cap.cæterum. numero 4. † Etiam de 89
processu inchoato per rescriptum mentio fieri debet.capit.inter monaste-
rium.de re iudica.& de processu & lite pendente coram ordinario. cap. vt
debitus. de appellatio. quod limitat decem modis Felin. & alij in capitulo
tertio.de rescript.Ibi,quilibet videre poterit.† Etiam sufficit mentio prio- 90
rum literarum per clausulam,non obstantibus prioribus literis, quando in
primis non erat aliqua forma de nouo data ad causam:sed simplex erat pri
mum rescriptum,cap.causam.secundo.de iudic.ibi, non obstantibus prio-
ribus literis in causa ratione præuia procedatis, dicto cap. ex literis.de of-
ficio delega.

Expressio quæ requiratur in literis.

Secundò non sufficeret indefinita prioris rescripti expressio, sed clau- 91
sulæ notabiles exprimendæ sunt, vtpotę quòd de consensu vtriusque par-
tis primum impetratum fuerit,dicto cap.cęterum.iuncto cap.ij.de dolo.ca.

cùm

cùm dilecta.ibi,per ſubreptionem obtentas,cùm in eisillius articuli,& c.de reſcript.Ideo non ſufficeret dicere,pro expreſsis habentes primas literas, quia in his quæ ſunt facti,poteſt Papa circunueniri,cap.primo.de conſtitu. in ſexto.& primæ literæ ſunt facti,ideo de illis debet concedens habere no titiam,ſi illas velit reuocare,prout conſuluit Cardinal. conſilio cxlij. videtur.colum.penulti.quia non eſt præſumendū quòd velit recedere à prioribus,niſi conſtet.l.non ad ea.ff. de conditio. & demonſtrat. & ſi fuerit facta mentio reſcripti primi,valet ſecundum,licet clauſula, Non obſtante, non fuerit appoſita,teſte Bal.in dicto c.cæterum,col.j.

92 Hodie contrarium verum arbitrarer,propter ſtylum qui habet,vt in ſin gulis literis hæc clauſula,non obſtantibus, apponatur.Ideo ſi in aliquo reſcripto nō reperietur appoſita,illud reſcriptum nullius eſſet momenti,quia non eſſet ſecundum ſtylum,ob id nullum,ca.quàm graui, de crimine falſi. & reſcriptum non contineret ſuas partes,quas ſcripſi quæſt.viij.ſuprà.

93 Item ſi in primo reſcripto erat clauſula,appellatione remota, non ſufficit facere mentionem illius reſcripti ſimpliciter, niſi illius etiam clauſulæ fuerit expreſſa facta mentio. c. ex conquæſtione. vbi Panorm. in ſecundo notab.de reſtitu.ſpoliato.Et quæ dicatur notabilis clauſula,relinquitur arbitrio iudicis de ſubreptione cognoſcentis, vt docent iuris interpretes in dicto capitulo tertio.

94 Tertiò,quia eſt multiplex expreſsio,videlicet in genere,in ſpecie, & in indiuiduo,vt per Bartolum in l.prima.ff.de vulgar.& hodie in reſcriptis ſolet fieri expreſsio generalis,& tā ampla,quæ omnino ſufficit,vbi ſolet com munius dici non obſtantibus quibuſcunque literis, etiam ſi de his faciēda eſſet mentio expreſſa, & ad verbum. Et ideo non proſequor multa quæ tradit Felin. in capitulo, nonnulli. & capitulo cæterum, eodem titulo. & non poteſt dari certa doctrina,qualis mentio fieri debeat de clauſulis prio rum literarum,ſed arbitrio iudicis relinquitur, qui debet conſiderare, an ſi expreſsio facta fuiſſet,literas obtinuiſſet,vel ſaltem non ita facilè. per capitul.ij.de dolo. capitul. poſtulaſtis. de reſcript. Felin. in dicto capit. cæterum.colum.prima. *Expreſſio multiſ lex.*

95 Limita non procedere in reſcripto nullo,vt de eo non ſit facienda mentio.cap.ex tenore.de reſcript.quia poſtquàm eſt nullius roboris: ergo non annullabit primum validum.text.in cap.cum noſtris.iuncta gloſſ. in verbo, de facto.de conceſſ.præbend.ſic nec teſtamentum ſecundum nullum, tollet primum validum.l. ſancimus. C. de teſtamen. Ideo ſi auditor datus ex primo reſcripto remittat cauſam,tanquàm procedere non valens, ſecunda impetratio non faciens mentionem de hac remiſsione, & commiſsione etiam inutili non valebit,teſte Bellamera deciſ.cccccc.ſi delegatus. & Feli. in dicto cap.cæterum.numero.5.facit cap.bonæ. de confirma.vtili, in fine. ibi diximus,primæ literæ tandiu ſuum debent habere vigorem, donec de iniqua ſententia cognitio plenior habeatur. Franciſc. conſil. clxxiiij.in cauſa.colum.ij.nume.5. *Reſcripti inutilis an ſit facienda mentio.*

96 Quartò,literæ ſecundæ ſubreptitię nō ſunt ipſo iure nullæ,ſed ita demū ſi pars opponat.Panor.& alij in d.c.cæterū.& c.inter.de re iud.facit ca.plerunq;.eo.vbi poſt annū valent ſecūdæ,quādo aduerſarius primis literis nō *Subreptitia literis an ſint nulla.*

fuit vſus, ergo ab initio non erant nullæ. Nam quod in initio nullum eſt, non firmatur tractu temporis.regula iuris.ff l.quod in initio.& in ſexto. ca. non firmatur.& hoc iudicium datur,ſi poſtulatum fuerit.l.iiij.§.hoc autem iudicium. de damno infecto. & quilibet renunciare poteſt iuri in fauorem ſuum introducto.c.ſi diligenti.de foro competen.l.penult.C.de pact.etiam clauſula decreti appoſita in actu, intelligitur ſi impetrans vti velit. Ioan. Monac.in cap.ſtatutum.de præben.in ſexto.per l.proinde. ff. ſi certum petatur.ſcripſi in §,ſi quis verò.in verb.ipſo iure. de collatio. in concorda. Et ſic patet, quòd reſcriptum primum ſubreptitium non erit ipſo iure nullũ, & ſi in ſecundo non fiat expreſsio illius,ſecundum etiam non erit ipſo iure nullum,oportet igitur quòd pars excipiat.

Declarat c. cæterum. Et ideo licet in dicto c.cæterũ.eod.ſit hæc clauſula,non obtinent alicuius roboris firmitatem.tamen intelligitur, ſi pars opponat, per text. quem non adducunt doct.in cap.ij,de offic.deleg.Ibi,literæ opponuntur, & facit c.inter.de re iudica.Et iſta eſt communis ſententia in iudicialibus, vt actus etiam nullus ſuſtineatur non opponente parte,quia imputetur ei,cur nõ opponit:nam tacendo ratum videtur habere, cùm actus in fauorem perſonæ nullus ratificari poſsit.l.filio.ff.de iniuſto teſtamen.Ioan.Monach.in ca. ſuper eo,de elect.in ſexto.& ideo proceſſus factus in vim illius reſcripti valebit.ſcripſi in §.ſi quis verò.de colla.in concorda. 97

Præſentare & vti reſcripto impetrato, an quis teneatur. Quæro ſi pars impetrauerit reſcriptum, & videat ſibi eſſe damnoſum, an cogatur illud præſentare,& eo vti?Reſpon.non cogendum, per cap. ex conquæſtione.de reſtitutio.ſpoliato.vbi Innocen.& Bald.in cap.ſuper literis.colum.vj.nume.20.de reſcript.poteſt enim renunciare iſti reſcripto à ſe impetrato,per dictum capitulum ſi diligenti.& facit gloſſ.in cap.primo. de verborum ſignificatio.in ſexto.niſi in quinque caſibus, quos notat Felin. in rubric.de reſcript.nume,3. 98

Secunda littera auferẽtes iuriſdictionẽ à primo iudice non valent. Hodie tamen ex lege Regia poſt impetratum ſemel vnum. reſcriptum ſuper iuriſdictione,non poteſt aliud impetrari,vt iuriſdictio auferatur à primo;ſed poterit ille iudex iuris authoritate recuſari,vt eſt in ordinatio.Reg. rubri.de recuſatio.articu.iiij.vbi ſcripſi:& hoc eſt introductum, vt lites breuientur, quæ prolongantur ex impetratione tot reſcriptorum, antequam à iudicibus comprobata ſint,ſaltem ante illam conſtitutionem. 99

Oppoſitio partis eſt neceſſaria cõtra iudicem cognoſcentem. Quintò ſi iudices ſecundi reſcripti nulli, vel primi velint cognoſcere, debet opponi exceptio,& poſteà ſi cognoſcant,debet pars appellare, aliàs approbare cenſeretur proceſſum,per textum, in capitulo cùm dilectus. de electio. & in capitulo ex parte M.de appellatio. & iſta oppinio ſeruatur in curiis, alioqui valebit proceſſus, quicquid dicat Panormita. in dicto cap. cæterum, & ſequaces. Et primam opinionem communem & ſeruandam aſſerit Franciſc.Curt.conſilio clxxv.contra ea.colum.ij.Et quòd valeat proceſſus ſi pars non opponat,firmat Panorm.ſibi contrarius in cap.cùm contingat.numero 2.de reſcript. 100

Reſcripta inſtituta cuiſdã data nulla. Sextò ſi duo fuerint reſcripta,ad diuerſos iudices impetrata, & dubitetur de prioritate,quia ſunt eiuſdem datæ, tunc neutrum valebit, per textum,in dicto capitulo ſecundo. de officio delegati. vbi interrogandus erit princeps. 101

Septimò

Iudex petitus datur saluo iure recusationis.

102 Septimò quanuis olim non esset solitum dari iudicem ab altera parte petitum, nisi in verecundiam iudicis petiti.l.obseruandum. ff.de iudic hodie solet dari iudex petenti saluo iure recusationis.ca.causam.ij. & ca. insinuãte.de offic.de leg.gloss.in cap.adhæc.de rescript.& hoc iure vtimur in Frãcia:& quanuis in rescripto non dicatur,Saluo iure recusationis, tamẽ semper exceptum censetur.cap.adhæc.vbi gloss.de rescript.docto.in rubric.de appellatio.& in cap.suspicionis.de offic.delega.& hoc in ciuilibus. In criminalibus verò solet interrogari reus,an aliquam suspicionis causam habeat contra talem,& talem iudices:& si dicat se non habere, dicetur an velit eos in iudices habere,qui ei dabuntur:si non dissentiat, vel causam aliquã contra eos non adducat,quia durum est coram iudice suspecto litigare.ca. cùm inter.de exceptio.ideo debet delegans videre,vt iudices non suspecti dentur,nec hæreticus iudex dari debet contra hæreticos,vel pro illis, quia semper iis faueret,etiam si modica insit suspicio, nec etiam si sit aliqua suspicione notatus.

Speciale rescriptum derogat generali.

103 Rescriptum speciale derogat generali,etiam non facta illius mentionc. cap.j.& cap.pastoralis.in fine.eod.facit c. studuisti.dc offic. lega. Siue fuerit prius impetratum,siue postea,quia generi per speciẽ derogatur, per regul.iuris in sexto.& quia generalis dispositio,quæ sequitur,non refertur ad decisionem specialem,argumen.l.doli clausula.ff.de verborum obligatio.l. sanctio legum.de pœnis. ideo rescriptum generale secundò impetratum

Speciale quando rescriptum dicatur.

104 non tollet primum speciale.† Si autem vtrũque sit generale, illud quod est magis speciale attenditur.l.scruo.de pecul.lega.Et dicitur magis speciale illud,quod respicit personas,si alterum respiciat causam:vt si causæ pupillorum alicui committantur,alteri verò causæ vltimarum voluntatum,si contingat causam substitutionis agi cõtra pupillum,is erit iudex,cui causæ pupillorum commissæ sunt.Bald.in l.prima,quæstione tertia.ff.de offic.cõsul. & in l.executorem.colum.v.C.de execu.rei iudica.Decius.in dicto ca. primo, nume. 71.Idem in rescripto habente causam magis fauorabilem, vt docet Bar tol.in extrauag.ad reprimendum.in verb.non obstãtibus, quem sequitur Paul.Castren.in l.non est nouum. ff. de legib. sic consuluit Deci. consilio iij.&diligenter.

Priuilegiũ secundũ non derogat primo.

105 Secundum priuilegium non derogat primo.ca.veniens,de præscrip.siue sit speciale,siue generale.gloss.in summa,vigesimaquinta quæstione secunda.in fine.& in regu.generi.facit l.tertia.C.de silentiar.libro duodecimo.& Ias.in l.postquàm liti.C.de pact.quia priuilegia non æstimantur ex tẽpore,

Clausula rõ obstan.ut.li. tertiũ valde generalis ponitur.

106 sed ex causa,l.priuilegia.ff.de priuileg.credito.† Hodie videtur sublatæ difficultates istæ,cùm in singulis literis soleant poni,non obstan.Valde generales,& clausula,etiam si expressa sit facienda mentio:ob id ista non fusius pertractabo, quia in curiis de hoc non frequenter dubitatur. etiam de hac clausula dixi in forma manda.apostolic.in concor.

Rescriptum non faciens mentionem de priuilegio, an valeat.

107 Rescriptum non faciens mẽtionem priuilegij,valet. capitulo primo. vbi docto.de litis contestat. in sexto. & in capitulo primo. de rescriptis. Quod est verum,quando priuilegium respiceret merita causæ,seu ius partis, tunc rescriptum non derogat priuilegio,nec fit præiudicium parti habenti ius, quia illud poterit etiam coram iudice rescripti pars allegare.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ob id

ob id reſcriptum valebit. Vnde priuilegiati, vt non ſoluant decimas de terris, quas propriis manibus colunt, poterunt conuenire in vim reſcripti, & ipſi priuilegium allegabunt. cap. ex parte. primo. de decim. & illud exhibebunt. ca. cùm perſonæ. de priuileg. in ſexto. Vel ſi princeps conceſſerit mihi immunitatem, poſteà generali edicto imponit onera, non intelligitur tollere meum priuilegium. Bald. in dicto c. j. colum. penult. nume. 16. Vbi plus dicit generale ſtatutum non tollere priuilegia, niſi de ipſis mentio fiat derogatoria, nec tollit ſpeciales conſuetudines, niſi contra ius inductæ ſint, vel ſint illicitæ, vel expreſſæ. l. iij. §. diuus. ff. de ſepul. viol.

Si ergo per reſcriptum, vel mandatum tollerctur ius, non valeret mandatum, vel reſcriptum non facta priuilegij mentione. c. conſtitutus. de reſcrip. 108

Si autem impetretur reſcriptum contra priuilegium concernens dilatoriam, ſeu iudices, non valebit non facta mentione priuilegij, per textum in cap. cùm ordinem. de reſcript. vnde ſi impetrem reſcriptum contra ſcholaſticum habentem ſuos iudices, vt in authentic. habita. C. ne filius pro patre nō valebit reſcriptum: quia derogaretur iudicibus iam datis quo ad cognitionem, per cap. cæterum. de iudic. Barba. & alij in dicto cap. cùm ordinem. Et ſic non valet regulariter reſcriptum contra priuilegium, ſi non fiat priui legij mentio, ſi illi priuilegio derogetur, aliâs contrà. Idem, ſi priuilegium det formam reſcriptis impetrandis, vt non valeat reſcriptum, niſi facta mentione illius formæ & ordinis, per dictum cap. cùm ordinem. vbi alia ſuper hoc videri poterunt.

Litera an ſit intentum nulla.

Sæpius etiam dicitur reſcriptum non valere, vel propter ſubreptionem vel obreptionem, aut aliàs. Quæro an ſit in totum nullum, vel in illo articulo tantùm, in quo falſum expreſſum eſt? Reſpond. Si vitium reſpicit totum reſcriptum, tunc totum reſcriptum vitiabitur, vt potè quando manifeſtum eſt in conſtructione peccatum, vt in c. ad audientiam. j. de reſcrip. & ibi Bal. & alij per illud verbum, fidē te nolumus adhibere, vel ſubreptio fuit cauſa obtinendi reſcriptum ſuper omnibus, tunc in totum corruet. ca. cōſtitutus. vbi gloſſ. & Panorm. & in c. ſuper literis. de reſcript. Carol. Ruinus conſilio lxx. quia. nume. 11. in quinto volu. Idem ſi ſit contra ſtylū. c. quàm graui. de crimine falſi. † Idem eſt quādo exprimitur falſum, quia mēdax precator carere debet penitus impetratis. c. ſedes. de reſcrip. *quia non eſt tam odioſus tacens verum, quàm falſum exprimens,* quia ex ignorantia hoc tacere potuit, ſed dolus in exprimente falſum præſumitur. Panormita. ibidem. & Lapus alleg. lxxxix. in Dei nomine, &c. factum ſuper quo. tamen idem in vtroque eſt dicēndum, quando doloſa eſt ſubreptio, tūc nullum in totum eſt reſcriptum, per text. in dicto cap. ſuper literis. de reſcript. Idem quando connexitas eſt, vt quia in perſona eſt commiſſa ſubreptio, tunc in totum vitiatur reſcriptum. c. ſedes. & ibi Panorm. vlt. not. de reſcri. & in dicto c. conſtitutus. in prima gloſſ. & in c. ſuper literis. nu. 5. in fi. ibid. 109 110

Subreptio in vno, an vitiet in toto.

Alioqui regulariter ſubreptio in vno articulo, non vitiat capitula ſeparata & diuiſa, vt eſt text. in ca. ſi eo tempore, de reſcript. in ſexto, vide regulam ſic conſtitutam, cum limitationibus, per Feli. in dicto c. ſedes. & per Rimin. & Iaſ. in l. ſi ex falſis. C. de trāſa. Carol. Rui. d. cōſi. lxx. quia id de quo. col. iij. nu. 8. & 11. in quinto volu. vbi dicit maximè procedere, quando vnū 111

capitu

capitulum gratiæ tendit ad commodum vnius,& aliud ad commodum alterius.Nam vnius factum alteri nocere non debet.l.ſi vnus. §. ante omnia. ff.de pactis.

113 Notandum eſt,quòd ſubreptio tollitur per clauſulam motus proprij.ca. ſi motu proprio.de præbend.in ſexto.Sexaginta alios effectus illius clauſulæ cumulaui in forma mand.in verb.motu proprio,in concor.Franciæ. Secundò etiam tollitur per clauſulam, non obſtante.c.non poteſt.de præbend.in ſexto. *Subreptio quomodo tollatur.*

Tertiò per clauſulam, ſi non ſit alteri ius quæſitum: ipſa enim tollit omnem ſubreptionem,quæ à tertio allegari poſſet, dicente ſibi reſcriptum præiudiciale: nec eſt opus alia mentione coloratæ poſſeſsionis. Cardinal. conſil.xciiij.nobiles viri,quia reſcriptum videtur concedi ſub conditione, ſi non præiudicetur alteri in iure quæſito.ca.quanuis. de reſcript. in ſexto. & capit.ſi poſtquàm.de præbend. illo libro. hoc docet Felin. in cap. ſuper literis.col.vij.nume.11.de reſcript.

Quartò idem in clauſula,Ex certa ſcientia.gloſſ.in cap.ij.de filiis presbytero.Bauer.in §.hæreditas. col.vj. de hæredib. inſtituend. in inſti. Felin. in cap.cùm inter.de exceptio.

Quintò idem dicunt quidã in clauſula,Ex plenitudine poteſtatis, cùm tantũ operetur ſicut motus proprius,vt conſuluit Alexand.conſilio xxxiij. in quinto volu.& Barba.conſi.xxvij.in ſecundo volu. & conſil. xiij.col.viij. in iij.volu.& Hippo.in l.de vno.nu.24.ff.de re iud.alibi dico.

Sextò clauſula,pro expreſsis habentes. Feli. in ca.in noſtra. corollar. ix. de reſcrip.Dec.conſi.cccxlj.viſo puncto.col.j.Ego pleniſsimè ſcripſi in forma mand.in verb.pro expreſsis.in concor.Franciæ.

Septimò idem dicunt quidam in clauſula, Supplentes omnes defectus, de qua conſuluit Dec.conſil.cccxlj.viſo puncto.c.alum. ij.Panormit. & alij in c.illa.de electio.

114 DECIMO QVAERO quotuplex ſit reſcriptum? Reſpon. Imperator in rubri.C.de diuerſ.reſcript. dicens varia ac diuerſa eſſe reſcripta: ſed in duo membra nos partiemur.quoddam enim eſt reſcriptum gratiæ, quoddam iuſtitiæ. Hæc diuiſio probatur in extrauagan.ſedes apoſtolica.de offi. deleg.in communib.Hoſtien.in ſumma de reſcript. & alia ſunt communia, quæ quidam vocant miſta, quæ tamen ſub ſimplicibus contineri aiunt Iaſon & recentior.in l.ij.ff.de verborum obligatio. & in §. omnium.de actio. in inſtit.& ob id voco ea communia, quia & à Papa & à ſecularibus principibus concedi poſſunt, ſicut Iureconſul. vocant communia prædiorum ruſticorum,& vrbanor.& Imperator communia vtriuſque iudicij, & communia de legat.& fidecommiſſ. & communia de manumiſſ. communia de vſucap.Sic & legitimationis reſcriptum,& alia multa communia ſunt, quæ ſcribo in praxi beneficiali. Solent autem concedi & à Papa,& à principibus ſecularibus,ad diuerſa tamen tendunt,& varia concedunt,vt plenè explico in dicta praxi benefic. *Quotuplex ſit reſcriptum.*

115 Reſcripta gratiæ ſunt,in quibus aliquid gratioſè cõcceditur:& de his quę à Papa conceduntur,quæ beneficialem tangũt materiã,plenè ſcripſi in praxi beneficiali,& differentias inter reſcripta gratiæ & iuſtitiæ, ibi videlicet. *Reſcripta gratiæ & iuſtitiæ quæ*

Alia

Alia autem reſcripta gratiæ,ſeu literæ,quæ à ſecularibus cõceduntur principibus,ſunt remiſsiones,gratiæ,& indulgentiæ:de quibus ff.ad ſenatuſcõſul.Turpil.& in rubri.C.de abolitio,& ego tractabo in his ordination, Regijs,in tract.de remiſsio.& gratijs,& indulgen.

Reſcriptum iuſtitiæ eſt quod ad iuſtitiam adminiſtrandam tendit, vt ſi 116
detur iudicibus delegatis poteſtas,ius & iuſtitiam partibus adminiſtrandi, Calder.in conſi.vlti,rubri.de reſcript.vt in toto titul.de offic.deleg. Et iſta reſcripta tria continere membra dicit Gomeſ.in rubri.de reſcript.in ſexto, nume.15.Nam quædam conceduntur per viam breuis, de quo plenè ſcribo in praxi beneficial.alia per viam cõmiſsionis,alia per viam reſcripti ſpecialiter nuncupati.

Litera commiſſionis quæſint.

Reſcriptum per viam commiſsionis à Papa emanans eſt,quando ipſe ali 117
cui Epiſcopo,vel vni ex Dominis de Rota,ſeu duobus,aut pluribus aliſve cauſam committit.c. cæterum.c.ſedes.& ſequen.de reſcript,& in cap.ij.de dolo.c.cùm olim. de offic.delega. vide in regul.cancellar.xxxj. Et ſolet ſic fieri:Dignetur S.V.cauſam,& cauſas,quam & quas deuotus S.V.orator N, clericus Pariſien.diœceſis habet,& mouet,habereq; & mouere vult & intendit contra,& aduerſus quẽdam Ioan.aſſertum clericum aduerſariũ,omnéſq; alios & ſingulos ſuã communiter,vel diuiſim intereſſe putãtes, de & ſuper parochiali eccleſia N.dictę diœceſis,quam quondam B.dum viueret obtinebat,rebusq; alijs in actis cauſæ huiuſmodi latius deducendis,& illorum occaſione alicui ex Rom.Pontificib. de veſtri ſacri palatij cauſarũ auditoribus committere audiendas,cognoſcendas,finiq; debito terminãdas, cum omnibus & ſingulis earum incidentibus, dependentibus,emergentibus,& annexis,cũ poteſtate dictum Ioan,omnéſq; alios, & ſingulos ſupradictos citandi,& in executione citationis præſentium vigore ad partes decernẽdæ nominãdi,in Roma.Curia,& extra eã,& in partibus quoties opus fuerit.Et iſtæ commiſsiones,quæ fiunt auditoribus potius ſunt diſtributiones nullam iuriſdictionem habentes,ſecundum Feli.in rubr.de reſcr.col.ij. plus dicens impetrationes cõmiſsionum quæ fiunt talibus,etiam ſi obtẽtæ ſint ab excommunicato,valere ad limitationem c.j.de reſcrip.lib.vj.& aliàs ſcripſi in interpretat.c.poſtulaſtis,de cleri.excommunica.miniſtran.vnde ſi cauſa delegetur alicui,vt cognoſcat de re ad Titium pertinente, iudex poterit,& de poſſeſſorio,& de petitorio cognoſcere:quia verbũ pertinere amplisimè patet, in l.verbũ pertinere,vbi abundè ſcripſi.ff.de verbor. ſignifi. 118

Commiſſio à Rege conceda ſolet.

Commiſsio etiam dari ſolet à Rege: & ſolet interdum committere per literas,quòd audiantur teſtes in aliqua prouincia,in authent,apud.iuncta l. iudices.C.de fide inſtrumen. Qui aliquando audiuntur ratione proceſſus: vt ibi interdum propter ſuſpiciones iudicum,ſeu conſiliariorum, vt in tracta.de euocat.& de ſupplica. in primo Tomo ordinatio. Regiar.interdum ad futuram rei memoriam.l.in lege Aquilia ſi deletum.ff.ab legem Aquiliam.c.fina.vt lite non conteſta.

Interdum conceditur reſcriptum commiſsionis propter vtilitatem iuriſdictionis,vel aliam,vt ſi erigi petatur nouum tribunal, vel an illud tranſferri in alium locum ſit vtile necne,vel ſuper alia vtilitate,& tũc ſolet committi alicui magiſtro libellorum,vel alteri,cui Rex committere voluerit.Et

iſtæ

istæ commissiones pro variis rebus variari solent, & istud petitum solet posteà concedit propter hoc, quòd in commune vtile est, vt docet iurisconsult.in l.iij.§.vtrum.ff.ad Senatusconf.Silla.

119 Et isti commissarij deputati etiam à Papa,vel à Rege, non possunt aliis committere,cùm sint nudi ministri.clemẽ.j.de officio deleg.si iudices fuerint,contra,vt ibi in tex.& glos.nam in c.si pro debilitate,vel pro qualibet alia graui causa,vel necessitate tractandis causis,quæ tibi à sede apostolica committuntur,interesse non poteris, liberum tibi sit personis discretis, & idoneis vices tuas committere:ita tamen quòd si res tanti est, consulere te debeant.de offic. deleg. & hodie commissarij à Rege non solent delegare negotium sibi commissum:sed si ipse commissus explere non possit, Rex alium in eius locum sufficit & subrogat,etiam si causæ cognitio sic delegata,quia industria personæ eligitur,ideo nõ potest ipse aliis delegare.c.quoniam.§.is autẽ de offic.deleg.Et quando Papa vel Rex concedit, vt si non possit cognoscere,talis cognoscat,etiam non poterit primus iudex delegare:quia intelligitur si non possit cognoscere per se.c.coram.de offic.deleg. *Deligere quando cõmissarij Regis possunt.*

120 Commissiones aliæ possunt fieri non solùm à Papa,vel à Rege, sed etiã ab aliis magistratibus,& iudicibus ordinariis,vt dicta l.iudices.C.de fid.instrumen.Et quando in commissione est dies præfixus,nisi de cõmuni consensu prorogatus sit,eo transacto mandatum expirat. c. de causis.de offic. deleg.vbi additur,quòd si pars non pareat iudici delegato, si certa pœna à iure præstituta sit,illa est infligenda,aliâs est arbitraria.

121 Item,concedit Rex omnibus priuilegiatis literas,quas de committimus vocamus,in quibus committit causam Consiliarij, Aduocati vel Procuratoris,seu alterius priuilegiati,Consiliariis supplicationum seu Requestarũ. Et sine his literis non solent ipsi cognoscere,vel nisi causa ad eos remittatur à Senatu,vel à magno Consilio,vel aliâs:vt scribo in ordina. Reg.rubr. *des Conseilliers tenans les requestes du palais.* *Litera De cõmittimus quibus dentur.*

122 De rescripto specialiter nuncupato tractatur in c. super literis. de rescrip.& in rubr.de precib.Impera.offerend.cum titul.seq.C.Et in rescripto nulla dictio debet vacare, & superflua esse, per l. primam. ff. quod metus cau.glos.in c.solitæ.de maiorita.c.si Romanorum.xix.distinctio.Bal. & Barbat.in rubric. eod. quanuis sæpius multæ etiam sint clausulæ, quæ parum prosunt,vel repetitæ. *Nulla dictio debet esse in rescripto pro superflua.*

123 Rescriptorum est alia diuisio.nam quoddam est Obreptitium,Subreptitiũ,Falsum.Inciuile & Irrationabile.In primis videamus quid sit Obrepti-
124 tium.†Obrepere primò secundum Budæum est latenter progredi, & fallaciter adire,vt serpentes humi repentes solent.Vnde fit, vt quicquid sensum fallit,id obrepere dicatur,vt obrepit non intellecta senectus.Cicero in Cato.Obrepsit dies,fames & obliuio,ac cætera id genus, in l.si qs obrepserit.ff.de fals.Ex eo fit,vt obrepere pro fallere,hoc est incautũ aggredi accipiatur,vt Vlpia.de Carbon.edicto ait in l.iiij.§.puberi.ibi,sed si cũ esset pubes,quasi impubes obrepserit,dicendum est nihil eũ egisse. Accursius,obrepsit,existimauit ab obripio esse.ac preces obreptitias & subreptitias Pero.ab obripiendo & subripiendo dictas esse tradidit: inferius dicam, quid sentiam.Obrepere ad magistratum dicitur,qui falsa specie, vel probitatis, *Secunda diuisio rescriptorum.* *Obrepere quid.& subrepere.*

doctrinę ad magistratum assumitur,& vt vulgò loquimur, per hypocrisin, vel per abusum.Budæ.Et obrepere iudici per acta,vel libelli interpellationem,pro eo quod est falsò se insinuare,& prætextum facere.l.si quis obrepserit.ff.de fals.Oldendorp.de copia verbor.Vnde dicunt,obrepimus,cùm tacēdo aliquid impetramus,quod exprimere necesse erat, expresúmque, principem à concessione abalienasset facit l. sed si hac lege. §. patronum. ff.de in ius vocan.ibi,dum arrogantur per obreptionem : cùm enim hoc ipso quòd arrogatur,celat conditionē,ergo in celando consistit obreptio. facit l.si fideiussor.§.si cùm debitor.ff.mand.

Subreptitiū & obreptitium.

Subrepimus verò, cùm à principe per falsam rei narrationem aliquid 125
extorquemus.Putà rescriptum, priuilegium & alia:hoc Spiegel.in suo dictionar.†Ego autem sententiam Budæi probo, quòd deducatur obreptitium à verbo obrepo, non obripio,& pro hac sententia est text. quem nō adducunt docto.in l.si fideiussor.§.si cùm debitor. ff. manda. ibi, ne fortè creditor obrepat, non dicitur obripiat. sed ad elucidandum obreptitium & subreptitium, arbitror non esse faciendam differentiam an ex vno, vel altero oriatur,cùm in idem conueniant. Nam siue subreptitium à subripio dicas,quòd est clam aufero,siue per mendacem narrationem impetro:siue ab obrepo,quod significat clam & latēter aggredi,& fallere,semper rescriptum subreptitium dicetur & obreptitium,in quo veritas precibus & postulationi non est adiecta,vt exponit text.in d.l.si quis obrepserit. de falsis. Nam quòd in principio obrepserit, dicit, postea exponit,veritatem precibus non adiecit,quod potest esse, & tacendo verum & exprimendo non verum.Et ideo obrepere non accipietur in his legibus simpliciter pro fallere:vt dicit Budæ.sed pro eo quod est veritatem nō adiicere. Et sic hodie promiscuè vtimur.Nam obrepere quis etiam dicitur,cùm exprimitur falsitas,quia veritatem precibus nō adiicit,per l.si autem.§.j.ff.de negot.gest. ibi,Item si fundum tuum,vel ciuitatis per obreptionem petiero,negotium tuum gerens,vel ciuitatis.Ergo etiam in non veri expresione consistit obreptio:vt ibi dicit gloss.fortè dicens me habere mandatum,cùm non habe rem:facit l.magis puto,§.penulti.ff.de reb.eo.ibi,Manet actio pupillo,si posteà probari possit obreptum esse prætori,l.cùm verò.§. subuentum. ff. de fideicom.libert.& probat tex.in l.vna.C.si nup.ex rescr.petant.vbi quod in principio vocat subreptitium, in fine obreptitium, & huius est sententiæ Bartol.Ias.& alij in l.ij.C.si contra ius. Panor. & alij in c. super literis. eod. Et hoc iure vtuntur practici, vt nullam assignent differentiam inter hæc duo verba,& vnum sine alio non solent proferre in impugnādis rescriptis.

Obreptitiū & subreptitium impetrans nullū affert fructum.

Obreptitium & subreptitium nullū affert fructū,l.ij.C.de legib.& l.fi. si 126
contra ius.Imò iudices si dissimulauerint,vel alterum litigantem audierint, vel ad aliquid allegandū admiserint, triginta librarum auri condemnationi ne plectendi sunt.Ibidem,nam mendax precator carere debet impetratis, l.& si legibus.C.si contra ius.c.sedes in fi.eod.dicetur in praxi beneficiali.

Sufficit factū esse narratum.

Tamen notādum est rescriptū non posse impugnari, licet ex gestis ali- 127
quid omissum sit,dum tamen factum sit sufficienter narratū, & non tacuerit pars ex dolo illud,quod potuisset mouere concedentem ad negandū,l. j.C.si contra ius.c.postulasti,de rescri.Vide Soci.cōs.clxiiij.visa bulla.co.ij.

in ij.

128 in ij. vol. Sed deteſtabilius eſt & grauius, falſum exprimere, quàm verum tacere, teſte Panor. in c. quia circa. de cõſangui. Sed quo ad effectum nihil, quia nec literæ ſubreptitiæ, nec obreptitiæ valent: ſed non punitur pœna falſi is, qui verum tacet, vel falſum Papæ dicit in literis, ſed caret impetratis, c. ſuper literis. de reſcrip. plenè Fel. in rubric. ibidem, quia aliud eſt falſum dicere, aliud facere, de quo infrà dicam. nam qui falſum dicit, mendax eſt: qui immutat veritatem, & falſum committit, falſarius eſt: de quo per totum titul. de crimi. fal. & ff. & C. de falſis, & l. & ſi legibus. C. ſi contra ius. Bal. & alij in c. cùm dilecta. de reſcript. & quomodo tollatur ſubreptio, ſcripſi ſuperiùs in quæſtione nona, in fine. *Falſum exprimere, deterius eſt quàm verũ tacere.*

129 Aliud eſt falſum reſcriptum: & eſt illud quod nunquam à Cancellaria, vel à principe emanauit, ſed priuatus ſibi effinxit: aut alius, vt patet in rubr. de crimine falſi. c. licet. & c. quàm graui. & per totum. gloſſ. in c. memoriam. xix. diſt. Vnde dicit gl. in l. ſicut. C. de pagan. quòd ſi aduerſarius retinet inſtrumentum, quod credo falſum, poſſum illud vi eripere, & ad principem referre, ſed non frangere, quãuis gloſſ. dicat cõtrà. Sed tex. ibi dicit, quod ſi quod reſcriptum, ſi qua lex fortè prætenditur, abreptæ huiuſmodi chartæ ex eorum manibus, ad noſtram ſcientiam referãtur. Sed hodie per iudicem fieret, & areſtaretur in manibus ſcribæ, ſeu Grapharij, quia non debet quis ſibi ius propria authoritate dicere. l. extat. ff. quod metus cau. Et vbi reſcriptum eſt de falſo ſuſpectum, clauſula, De plenitudine poteſtatis, nihil operatur, imò magis reddit ſuſpectum illud reſcriptum, quia ſtylus ſcribendi præuariatur propter clauſulam inſolitam, gloſſ. ſingul. in l. ſi quis. ff. de con dit. inſtit. Bal. in rub. eo. de reſcrip. col. ij. Sed in dubio præſumitur verum. l. ſi peculium. in fin. ff. de pecu. leg. Et ideo is qui allegat falſum, vel ſubreptitium, hoc debet probare, c. accedens, de crimin. falſ. quia ei qui dicit &c. l. ei. ff. de probation. l. actor. C. eod. vt dixi in ix. quæſt. ſuprà. Puniendi enim ſunt iudices decem librarum auri multa, qui vetuerũt precum argui falſitatem, l. puniri. C. ſi contra ius, dicetur in artic. ij. infrà eodem. *Falſum reſcriptũ quid & an differat à ſubreptitio.* *Declaratur l. ſicut.* *Reſcripta in dubio præſumuntur vera.*

130 Item, Franciæ pragmatici vocant inciuile, & irrationabile reſcriptum, in quo veritas narratur quidem, ſed eſt contra ius, vel contra id quod æquum & bonum eſt. l. inciuile. C. de rei vendicatio. l. ij. C. de inoffic. teſt. L. inciuilem. C. de furt. & l. medicus. ibi, inciuile factum. ff. de variis & extraord. cog. l. inciuile. ff. de legibus. Sic vocat Iuriſconſultus inciuiles pœnas, in lege moris. §. ſed & damnare. ff. de pœn. Et vide in articul. ij. infrà eod. in his ordinationibus Regiis. *Inciuile literæ & irrationabile.*

Irrationabile reſcriptum, quod eſt contra rationem & rationi obuium, de quo text. in c. cauſam. ij. in fi. de teſtib. & dicitur cõmuniter in reſcriptis in hoc regno, *Nonobſtant lettres obreptices, ou ſubreptices au contraire.* Etiam ſi non diceretur, *nonobſtant quelconques lettres*, intelligeretur de inualidis. no-

131 tãn. c. cauſam. de reſcript. Iaſ. conſil. ccxxxiij. col. vij. in ſecundo vol. † Et in praxi hoc iure vtimur, vt procuratores & aduocati contra reſcripta ſoleant dicere his Gallicis verbis: *Ie dis que ces lettres ſont ſubreptices & obreptices, inciuiles & irraiſonnables.* Nam poteſt eſſe, quòd pars dixerit veritatem, & princeps non concedenda cõceſſerit, vt ſi alicui indulgeat, ne debita ſua ſoluat, hoc inciuile eſt & irrationabile. l. ij. C. de preci. Impe. offeren. Vel poſt rem *Praxis Gallia in impugnandis reſcriptis.*

venditam & traditam,si quis impetret,quòd ei restituatur,hoc inciuile est. l.inciuile.C.de rei vendica.etiam si duplum offerret. l. non est probabilis. C.de rescin.vēd.nisi sit minor,vel dolus insit:aut alia causa,vt dico in tract. de rescis.contract.inferius.

Literæ inciuiles sunt reuocandæ.

Item,is cui dirigitur rescriptum inciuile,non tenetur illud comprobare, 132
seu vt practici dicunt interinare,sed illud reiicere debet,text.in ca.si quando.cod.& not.Bald.in l. puniri.C.si contra ius:contra miseros prælatos, & rescriptorum executores, qui admittunt & comprobant quæcunque rescripta,non aduertentes an sint iusta necne,vnde Inn.in c. inquisitioni, de sent.excom. pulchrè ait, quòd si ex mandato Papæ, & rescripto principis oritur scandalum, iudex non debet exequi illud rescriptum, nec subditus

Papa pro indigno scribens an sit parendum.

parere.cap.Iulianus,cum sequen.xj.quæst.iij. † Imò si Papa scripat pro no- 133
toriè indigno,tale rescriptum præsumitur subreptitium, & non est seruandum. Anton. Butr. in cap. cùm adeò, de rescrip. vt si conferat in Francia ignaris parochiales ecclesias in ciuitatibus,vel villis muratis sitas,contra §. statuimus.ij.de coll.in concord.Barba.in rub.eod.in clementi.col.xvij.facit text.in cap.eam te.de æta.& quali.ibi,nec aliqua occasione, vel etiam literarum nostrarum obtentu institui patiaris, quæ scientia, moribus & ætate consilij non congruant institutis,tamen in his literis non licet de principis potentia disputare,vt in l.j.ff.de constit. princi. sed de voluntate & scien-

Subreptitium rescriptum non valet.

tia,vt in quæst.xij.inferius plenè dicetur. † Et rescriptum iustitiæ per falsi 134
suggestionem,vel veri suppressionem non tenet, si dolo impetratum fuerit,ca.super literis.de rescri. l. præscriptione. C. si contra ius. Imò quando subreptitium est in rescripto,illud per insidias elicitum cēsetur,ca. veniam. xxxv.quæstio.ix.In dubio tamen præsumitur quòd ex simplicitate & ignorantia fecerit.glo.ibi in d.ca. super literis, quam doct. probant, sed Hosti. distinguendum censet,an impetrans fuerit doctus,vel ignorans, per gloss. in l.dolum.C.de dolo.l.sed si maritus.ff.qui & à quib. ca.ij. de renuncia. in sexto.Bald.in l.& si legibus.C.si contra ius.& Barba. in rubric, de rescr. in clemen.col.xx.

Odiosum fauorabile,& mistum rescriptum.

Item,rescriptum adhuc diuiditur:quoddā est odiosum, fauorabile alte- 135
rum,& aliud mistum.Odiosum quod in odium aliquorum,vel alicuius datur,vel pœnam aut odium continet,& hoc restringitur,arg.l.cùm quidam, ff.de lib.& post.vt si mandetur quòd tam priuilegiati quàm non priuilegiati teneantur soluere Regi,vel alteri centum,non comprehenduntur hi,qui priuilegiū in corpore iuris clausum habent,per text.iuncta gloss.in l.ij.§. le gatis.ff.de iu.quia hoc odiosū est,vt scripsi in scho.priui.clxxix. Fauorabile,quod fauorem continet,& hoc ampliatur,l.placet.ff.de lib.& posth.quæ rescripta gratiosa vocat Io.Monac.eo.tit.in sexto. Mistū quod partim fauorem,partimo odium continet.argu.l.sed si hac.§.fin.ff. de in ius vocādo. & hoc nec restringi,nec ampliari debet:nisi quo ad ea, quæ sunt consequtiua rescripti,l.qui procuratorē.ff.de procur.Vide in l.venia.C.de in ius vo

Conclusio in rescriptis attendenda.

cando.†Et in his rescriptis attenditur conclusio.Bald.in l.præscriptione.in 136
fin.C.si contra ius,sicut in contractu,l.si voluntate.C.de rescin.vend. & in libello doct.in l.edita.C.de edendo.l.j.ff.illo titul.Et ad iustificādum placitum,seu rescript Regis sufficit quæcunque occasio.Bald.in c. ecclesia, col. penul.

penult.vt lit.pend.refert Ias.in consil.cxliiij.circa primum.col.iij.volumi. ij.

137 Insuper hæc rescripta nihil operantur,nisi integrè producantur.Bald.& Barba.in rubr.de rescript.allegant Specu.in tit.de rescrip.præsenta.in princip.versic.obiicitur.argum.l.inciuile.ff.de legib.& integrum dicitur, quod ex omnibus suis partibus constet,ita quòd totum legi possit ad verbum. l. fin.C.de precib.Impe.offeren. cap. contingit,de fide instru.Et sic intelligi debet ordinatio Regia posita in rubric.*Des lettres d'estat*.articul.iiij.vbi dicitur quòd nullus debet admitti ad allegandum literas status,nisi promptam illarum fecerit fidem.Et hanc fidem oportet quòd faciat integrā, quia non sufficit partem literarum producere, & partem non, vt ibidem dico, & in tract.de liter.dilat.arti.iij.& quid dicatur integrum, abunde scripsi in l. sylua.§.integra.ff.de verbo.signific. *Integra sit producta litera Regia.*

138 Quæro intra quod tempus possit de subreptione excipi?Respon. quando in literis gratiosis interuenit subreptio, tunc aut opponitur dilatoriè contra literas,vt in d.c.ad audientiam,secundo, de rescri.c. si super gratia. de officio deleg.in sexto,& tunc opponi debet ante litem contestatam, sicut omnes dilatoriæ,cap.pastoralis,de except.c.inter. de re iudic. Si verò opponatur peremptoriè contra gratiam, & tunc poterit vsque ad sententiam opponi,sicut in aliis peremptoriis. Innocent. Panormit. & alij in cap. constitutus, in fine, de rescript.Et quando dilatoriè opponatur, declarat Bartol.in l.cùm quærebatur. in fine ff.iudica.solui,& in l.j.in fin.C. de ord. cognitio.Si verò agatur de rescripto iustitiæ; tunc regulariter in initio litis opponi subreptio debet,l.ita demum.C.de procurator. vide quæ scripsi in tracta.except.in except.rescript. *Subreptio intra quod tempus opponi possit.*

139 VNDECIMO VIDENDVM EST, quis sit rescriptorum effectus? Respon. multi sunt,ac eorum vtilitates, vt inferius statim apparebit, per tex.in Iavnum ex familia,in fin.ff.de le.ij. *Effectus rescriptorum & vtilitas.*

Primus est, vt laxetur per ea aliquid de iuris vel ordinationis rigore.l. cùm hic status.in principio.ff.de donatio.inter virum & vxorem.quod probatur in literis naturalitatis,quæ rigorem legis,& ordinationis mitigant,vt scribo inferius in tract.de liter.naturalit.Nempe de iure quilibet debet ordinari sub titulo ecclesiæ suæ ciuitatis,& illi præfici, & non extraneus, c.j. lxx.dist.l.in ecclesiis. C.de episco. & cler. Literæ enim naturalitatis laxant de iuris & ordinationis rigore,vt etiam extraneus in ecclesiis Franciæ præficiatur,vt scripsi dicto titu.De liter.natur.

140 Secundò,rescribit Imperator,vt declaret constitutionem iuris, l. rescripto diuorum fratrum ad Rutilium Lapum.ita declaratur constitutio. ff. de mune.& honorib.l.ij.in fine,de iure immun.l.si hominem,in fine. ff. depositi.l.cum pater,de pactis dotalib. *Rescriptum declarat.*

141 Tertiò,rescriptum confirmat,quod aliàs est inualidum, vt in rubrica de confirmat.vtili vel inutili,in decretal.& in l.semper,in fine.ff.de iure immunita.ibi,idque etiam confirmatum videtur rescripto diui,l.si idem.ibi, quæ sententia rescripto Imperatoris nostri Antonini confirmata est.ff.de iurisd. omn.iudi.l.adoptio non iure facta à principe confirmari potest. ff.de adop. Quanuis violenta possessio non possit rescripto cōfirmari,l.authoritatem, C.vnde vi. *Confirmat inutile.*

Remittit princeps negotia rescriptis.

Quartò, per rescriptiones negotia Imperator remittit ad præsides pro- 142
uinciarum,l.generaliter,ff.de offi.præsi. Et hoc patet in rubri. de euocatio.
ordi.v,vt ibi scripsi in primo Tomo constit.Reg.

Vires sumit rescriptum à principis intentione.

Quintò,rescriptum vires sumit ab intentione rescribentis,cap.ad aures, 143
ibi.cùm non sit intentionis nostræ,de rescri.c.fin.ibi, nostra feratur inten-
tio,ibidem,l.ex facto,in prin.ibi, beneficia quidem principalia ipsi princi-
pes solent interpretari,vbi Ias.ff.de vulg.Et intentio principis talis esse pre
sumitur,vt alius non grauetur,nec iniuriam patiatur, teste Bald. in d. c. ad
aures,facit cap.quanuis. de rescrip.in sexto. etiam si motu proprio conces-
sum sit,quia hæc voluntas similis est testamento, in quo iniuriam testator
facere non præsumitur,l.impuberi.ff.de administr.tutor.de voluntate,vide
Feli.in c.sciscitatus,col.vüj.nu.13.de recrip.

Limitat ius

Sextò,rescrptum limitat ius,in l.ij.§.verba.ff.ad Velleian.ibi, sed ita de- 144
mum eis subuenit,si non callidè sunt versati.hoc etiam diuus Pius,& Seue
rus scripserunt.

Interpretatur.

Septimò,voluntatem defuncti interpretatur,l. licet. ff. de leg. j. l. vnum 145
ex familia.§.fi.ff.de leg.ij.& potest sumi argumentum à contrario ex rescri
pto,per l.si procuratorem.§.si ignorantes.ff.mand.Barb.in rub. de rescript.
in clemen.col.xx.& Corsetus in sing.incipiente, Argumentum. Et illa in-
terpretatio in similibus casibus litigat,l.fi.§.definimus.C.de legib.

Geminatũ rescriptum quid prosit.

Octauò,geminatum rescriptum operatur tantum quantum clausula mo 146
tus proprij,teste Bal.in l.nec damnosa.C.de precib. Impe. offer.argu. §. &
hoc verò iubemus,in authent.vt nulli iud.colla.ix.iuncta l.j.C.de peti.bon.
subla.libr.x.sequitur Roma.in repet.l.si verò.§.de viro,Fallen. xxxj.ff. solu-
to matri.refert Barba.in rub.huius tit.in clemen. col. xvj. non tamen inue-
nio,vt tot effectus habeat sicut clausula motus proprij.

Illicitum rescriptum facit licitũ.

Nonò,illicitum facit licitum & permissum:nam & fœminæ ex rescripto 147
principis adoptare possunt,licet de iure sit illicitum. §. fœminæ, de adopt.
in insti.l.nam & fœminæ. & l. nonnunquam. ff. illo titul. & sacrilegij instar
est,diuinis super quibuscunque administrationibus, vel dignitatibus pro-
mulgandis,obuiare beneficiis,l.sacrilegij.C.de diuer.rescrip.& solet impe-
trari à principe,vt intra legitimum tẽpus mulieri nubere liceat,l.solet.ff.de
his qui not. infa.

Dignitas per rescriptum retinetur.

Decimò,prodest ad dignitatem retinendam,l.fin.ff.de senato. vnde vi- 148
dua in dignitate constituta,quæ inferiori nubere vult,potest sibi impetra-
re,ne nubendo dignitatem pristinam amittat,vt ibi.

Vndecimò,vt liceat nubere quibuscunque,ac si Scenicæ filia non esset, 149
l.Imperiali.§.his illud.C.de nupt.hoc tamen rarum est,& non reseruatum,
cùm libera sint matrimonia in Francia,etiam vilibus personis.

Rescriptum supplet.

Duodecimò,supplet,cùm quæstio decidi non potest,l. mora.ff. de vsur. 150
ibi,diuus quoque Pius Tullio Balbo rescripsit, an mora facta intelligatur,
neque cõstitutione vlla,neque iuris authorum decisione decidi posse, &c.
l.nam vt ait.ff.de legib.& in rub.C.de relat.& l.quia,de præsc.verb.

Confitetur impetrans contenta in rescripto.

Decimotertiò,videtur quis confiteri contenta in rescripto, l. cùm pre- 151
cum.vbi addidi.C.de libe.cau.Io.Andr.in ca.fi.de iureiur.in vj,etiam si re-
scriptum reprobetur tanquam subreptitium.Panor.per illum tex. in c.exa-
minata.

minata.no.iiij.dc iud.Barbat.consil.xviij.præclarè,col.xj.in ij. vol. quod est verum,si pars acceptaret illam confessionem,secus si impugnarct.Bar. in l. post legatũ,col.iij.ff.de his qui.vt indig.Franc.Marc.in deci.Delphi.quæst. ccxxiiij.in prima parte,facit quod notat Ias.in l.j.§.editiones,col. penult.ff. de edendo,& consil.clxj.in causa,col.iij.in secundo volu.

Forma in vno data vt aliis seruatur.

152 Decimoquartò,forma data in vno rescripto,ad cognitionem vnius causæ,potest seruari & in aliis,c.multi,ibi,formam ad omnia similia,ij.q.j.& ca. licet.xvj.q.iij.ibi,tunc formam pro cæteris scripsimus,tex.in l.Mela.ibi,hãc formam ab Hadriano datam obseruãdam esse Imperator noster rescripsit. ff.de alimen. & ciba. lcg. vide Fel.in rub.huius tituli, in prin. adco quòd si forma data sit in vno rescripto,& simile emergat negotium, poterit eadem scruari forma.allegatur Archi.& Dom.in c.ignorantia.xxxviij. dist. Et ideo interpretatio facta per rescriptum in vno negotio, facit ius quo ad omnes. per not.in cap.in causis.de re iud.Rom.consil.cclx.in proposito,in princip. ob id doctor.dicunt rescriptum vim constitutionis habere, maximè inter

153 partes.†Ideo rescriptum actoris cogens reum, vt personaliter compareat extenditur ad actorem,vt ipse etiam sic comparere teneatur, c. j. de iud. in sexto,& rescriptum remouens reo appellationem,& actori tollere videtur, Bald.in c.j.eod.& si causa tractari debeat summariè quo ad reum, debebit etiam summariè tractari quo ad actorem,si conucniatur, clementi. sæpe. in verb.voluerit,dc verb.sig.Feli.& alij.in c.j.de mutuis petitio.

Limitatur nisi fauor,vel odium,aut summa ratio,aliud in altero inducceret,Bal.in d.c.j.in fi.de rescr. & Fel.in rub.col.ij.

Secundò,nisi motu proprio concessum esset rescriptum,per l.iij.ff.quod quisque iur.Panor.in c.fi.de mutuis petitio.De hoc motu proprio abundè scripsi in gloss. concor.in for.mand.in verb.motu proprio.

Actio ex rescripto datur.

154 Decimoquintò,ex principis rescripto actio datur,l.elegantcr, in princi. ff.de pig.act.Bal.in rub.de rescri.in fi.& ibi Barb.quod est verum, quando rescriptum eò tendit, & ad concedendum ius,secus in aliis rescriptis,quæ cognitionem tantum iudicibus cõccdunt,& nullum ius parti tribuunt, vt scripsi superius in proxima quæst.in rescripto commissionis.

Effectus rescriptorum gratia vt prouideatur impetrãti.

155 Decimussextus effectus rescriptorum gratiæ est,vt alicui prouideatur,c. duobus,in fi.eo.in vj.iustitiæ vero,vt iustitia administretur,& cuique quod suũ est reddatur,vt patet de offi.del.per totũ,& in rub.ff.de offi.cius cui est mand.iu.& alij sunt effectus pro rescripti qualitate,vt scripsi in praxi bene.

Virtutes legis habent rescripta.

156 Decimoseptimò,omnes virtutes legis possunt attribui rescriptis principis teste Bald.in l.j.& per totũ.ff.de nat.rest.l.qui in prouincia.§.diuus.ff.de ri.nu.Aliquãdo est lex gratiæ,vt cùm fama restituitur,l.j.§.de qua.ff. de postu.ca.cùm te,de re iud.per In.& alios,& quando bannitũ restituit,l.relegati.ff.dc pœ.Quandoq; est lex odij,vt quãdo pœnã irrogat.§. sed & q̃ principi,de iur.nat.in inst.& l.j.ff.de cõst.princ.inter dum est lex authoritatis,vt l.j.C.de his qui ve.æta.impe.l.ij.de adop.Nonnũquã est lex dispẽsationis,l.

Princeps nunquam impossibile, ne excessum, nec iniustitiam.

157 quidã cõsulebat.ff.de re iu.& l.Barb.de off.præt. †Itẽ princeps vult omnes actus suos regi à iustitia Poli & fori,propter tamẽ modicũ excessũ nõ vult vituperari,l.quoties,C.de prec.Imp.offc.Et si excedat partis iustitiã,nũquã p̃sumitur velle excedere,nisi in modico,Bal.in d.l.j.ff.dc cõst.prĩ.imò secũ-

dum eum quiquid placet principi, debet intelligi si sit possibile, & honestum. nam possibilia princeps non potest, nec ei placent, & impossibile est cuius contrarium est necessarium. Est autem necessarium ius diuinum, ita & naturale, hæc Bald. vbi suprà. † Vnde si Papa reuocari mandat, quicquid authoritate primarum literarum factum fuit, intelligi debet si temerarie, & iniustè factum fuerit, alioqui non, per tex. in c. audita, de rest. spol. non enim videtur Papæ vel principis intentio, vt velit per rescriptum suum reuocare ea, quæ rite statuta sunt, c. eam te, de æta. & qualit. Sic consuluit Rom. cõsi. cccliiij. circa propositam, col. j. & Ias. consil. ccxiij. col. vlt. in ij. vol. Fel. in c. in præsentia, col. ij. de prob. & sic intelligi potest illa clausula posita in literis Regiis. *nonobstant quelconques lettres à ce contraires*, &c.

Reuocatio factorũ intelligitur de illicitis. 158

Petitionis & libelli loco est rescriptum. Decimooctauò, rescriptum loco libelli & petitionis habetur, l. j. & per totum, C. quando libellus principi datus. vnde sicut nõ valet libellus si causam ineptam cõtineat, c. dilecti, de iudi. c. j. de libel. obla. sic nec rescriptum. 159

Renũciare potest suo rescripto impetrans. Decimononò, potest impetrans suo renunciare rescripto, vt vult text. & ibi doct. in c. ex conquæstione. de resti. spol. tex. & ibi glos. in clemen. constitutionem, in verb. nolle vti, de elect. glos. & docto. in c. cùm olim, de offi. de lega. Bal. in l. j. C. vt lite penden. Alexan. consi. xxxiiij. Viso themate, col. ij. in primo vol. Etiam postquam iudici est præsentatum, testé Panormi. in dicto c. ex conquæstione. Areti. consi. xxxiij. cõsultatio, col. ij. Etiam post citationem, dummodo parti satisfiat de expensis, & de eo quod interest. Butrig. in c. super literis, col. vij. versi. *Or* aduerte, de rescr. quanuis Panormi. teneatur contrariũ in dicto c. ex conquæstione, & Roma. consi. cccxliij. ex themate, col. penul. in tertio dubio. quia per præsentationem & citationem literæ effectæ sunt communes: ideo illis renunciari non potest. Panor. & alij in c. ex tenore. de rescripr. Quorum sententia intelligi & conciliari potest, quando aliquod ius esset parti aduersæ acquisitum, tunc in præiudicium illius partis renunciare impetrans non posset. sed quo ad præiudicium renunciãtis sic: vt docet Bal. in l. postquam liti. in fi. C. de pact. facit tex. in c. ex parte, in fin. eo. Sicut dicitur de rescripto impetrato ad vtilitatem publicam, cui non renunciat impetrans: vt Hostien firmat in d. ca. ex conquæstione, de rest. spol. facit l. iij. §. vtrum. & quæ ibi addidi, ff. ad Senatusconsul. Silla. Felin. in rubric. de rescr. col. ij. sed hoc non videtur vtile, nisi dicas quòd fortè alio rescripto per mittatur, vt quandoque fit. 160

Appellatio tollitur rescripto. Vigesimò, rescriptum appellationem tollere potest in illa causa, in qua conceditur, cap. primo, de rescript. Nam quamuis appellatio defensio dicatur, est tamen iuris ciuilis, vt dicunt doct. in rub. de appellatio. vel forma est de iure ciuili, ideo tolli potest, non substantia: quia illa clausula non tollit querelam, cap. pastoralis, in fine, in princip. de appella. capit. concertationi. ibidem, in sexto. nec supplicationem, l. si quis aduersus, C. de precib. Imperat. offerend. cum authen. ibi posita, nisi remoueatur propter delictum, vel ob contumaciam. clemen. vna, de dolo, vel ob infinitatem vitandam, gl. in l. fi. C. vt lite pen. Imol. in l. ex cõsensu, in fin. ff. de appel. Quod est verum in principe non recognoscente superiorẽ, sed alius appellationem tollere nõ potest, nec quidẽ legatus de latere. Panor. & alij in d. c. j. eo. qa iuri derogare, nisi quatenus ei permissum sit, non potest. gl. sing. in c. fina. de hæretic. in sexto. 161

sexto. Inferiores tamen appellationem ab interlocutoria tollere possunt, per l.fin. C.de senten.& interlocu.omn.iud.& ita ferè omnes docent doct.

162 in d.l.fi.†Ego verò teneo inferiores non posse appelationem ab interlocutoria,nec quidem à definitiua tollere,tum quòd iuri derogare nō possunt, & inferior legem superioris tollere nō potest,clemen.ne Romani,de elect. tum etiam si interlocutoriam tollere possent. Et in consequens appellationem à definitiua,quia non est diuersa ratio in vtraque,quo ad hoc,vt plenè scribo in ij.not.in l.quod iussit.ff.de re iud.sed tex.in d.l.fi.C.de sent. & interl.decepit iurium interpretes.Nam ibi dicitur,quod soliti sunt interloqui iudices,vt non liceat ante sententiam ad appellationis,vel recusationis cōuolare auxilium.Nā ille text.intelligi debet sic iudices per interlocutionē sic,posse respuere ab interlocutoria appellationē, quæ à iure tollitur. vnde iudices insequendo ius ab interlocutoria appellationem reiiciunt, si possit in definitiua reparari,per l.ij.C.de app.reci.Sed quod possint appellationē à iure permissam tollere,nullo iure cauetur,nec quidem possunt committere appellatione remota,vt dixi in nouis meis interpret.ad illam legem.Et si proferāt interlocutoriam in qua dicant appellationem non recipiendam,

163 appellari potest,sicut si proferrent à definitiua non esse appellandum: †Et quanuis doct.dicant nil prodesse de consuetudine illam clausulam, appellatione remota,positam in rescripto,in d.c.j.eod.ego tamen vidi cōtrariam consuetudinem in Francia:nam quando Rex committit aliquibus, vt cognoscant appellatione remota,nunquam vidi postea recipi appellationem. Nam postquàm committit illis,vt sic iudicent,ipsi authoritate Regia iudicant,& sicut ipse princeps esset iudicaturus,l.j.ff.de offic.præf.præt.Ideo sicut à principe non appellaretur,l.j.ff. à quibus appell. non licet, sic nec ab ipsis commissariis:sicut si committeretur,vt processum facerent, & postea principi referrent, & is pronunciaret: vt scribitur de commissis à Moyse, Exod.xviij.c.dicam plenius in tract.de appell.in ord.Reg.

164 VIGESIMVSPRIMVS EFFECTVS EST, vt rescriptum cōtra stylum impetratum sit de falso suspectum,ideo non valet,cap. secundo. eod.& cap.in memoriam.xix.distinctio.& non præsumitur à Papa vel eius Cancellaria emanatum,cap.porrectum.de confirmatio.vtili.ibt, Cùm igitur à Cancellaria nostra huiusmodi literas emanasse non credamus. Idem si clausulæ insolitæ in eo apponantur.gloss.in l.si quis.ff.de condi.insti.cap.

165 causam quæ.ij.de testib.ca.ex parte de capel. Monach. † Idem si tollat ius tertij.Panormi.in capit.ex parte,secundo,de officio deleg. per c. super. eo. ibidem, & capitul, quamuis. de rescript. in sexto. Præsumitur enim falsum priuilegium,quod tollit ius tertij,cùm princeps non soleat huiusmodi priuilegia concedere. Felin.& alij plenè in dicto c. ij. & Curt. consi. lxvj. & consilio lxxiiij. circa fi. & sic rescriptum ex his præsumitur suspectum.

166 † Idem,si prohibitum sit impetrari. l. iij. C. de paga.l.iij. de fund. patrimo. libr.xj.Adhæc si careat debita solennitate.l. vnicuique. C. de proxi sacror, scrinior.libr.xij.& Masuer. in sua practi. rubric. de liter. not. §. item multis modis.nu.25. doct. in l.iubemus. C. de test. In super quando rasum est in loco suspecto,c.inter.& cap.ex literis,de fid.instr. Prætereà ratione personæ illius,qui illud impetrauit,l.j.C.de precib.Imperat. offeren. Siue partis,

vel

Intellectus ad l.fi. C.de sent.

Clausula appellatiōe remota, quid prosit.

Rescriptum contra stylum est suspectum.

Priuilegiū ius tertij tollens, præsumitur falsum & suspectum.

vel notarij ratione.l.ſi cui.§.iiſdem.ff.de accu.l.non omnes.§.à Barbaris de re militari.& alio modo ſuſpectum præſumitur,prout in l.ſi. C. de fid.inſtr.

Suſpicio reſcripto quid profit.

Operatur autem iſta ſuſpicio,vt interim iſti reſcripto non credatur, nec executioni detur.c.ſi quando.eod.c.porrecta.de confir.vtil. 167

Secundò,vt iudex,cui reſcriptum directū eſt,interpellare debeat, & monere Papam,vel principē à quo progreſſum fuerit.d.c. memoriam.xix.diſt.

Tertiò,vt poſt monitionem,ſi Papa vel Cancellarius, vel is à quo emanauit reſcriptum,remitti petat ad ſe impetrantem, tunc ad concedentem debet iudex illum ſub fida cuſtodia mittere,dicto c.ij.in fin.ibi,venire compellas.c.ij de cri.falſi.& dicto c.in memoriam.

Quartò,quod impetrans tanquā falſarius puniri poterit,& extra ordinē, niſi probauerit illud reſcriptum ſibi ſub illa forma eōceſſum.c.porrecta.de confir.vtil,l.iubemus.C.de prob.Cur.conſi.lvj.ſuper proceſſu.col.pen. vbi ſuſpicio falſi pro veritate habetur,niſi ab impetrante contrarium probetur.

Iudex reſcripti ratione quando cognoſcat.

VIGESIMVSSECVNDVS EFFECTVS EST, quòd ſi reſcriptum valeat,iudex datus etiā non ſuus, cognoſcere poterit de illa cauſa,quæ aliàs non poſſet.cap.iij.de reſcrip.l.j. C. ſi contra ius.Sed quanuis reſcriptum iuſtitiæ non valeat,tamē ad hoc valebit,vt iudex de ſubreptione cognoſcere poſsit.cle.j.eo.l.ij.C.ſi contra ius.vbi text.dicit,de cauſa cō- 168

Intellectus ad l.ij.ſi contra ius.

uenit ferre ſentētiam.Intelligi debet de cauſa ſubreptionis, de qua cognouit,non de principali,quia de qua cognouit,de eadem pronunciare debet. l.de qua re.ff.de re iudic.quicquid iactent docto.ſuper d.l.ij.vt dixi in nouis interpr.illius legis. Secundò, vt iudex reſcriptum irritum pronunciare poſsit,& ab effectu reſcripti pattem repellere,& vt ſolet dici, *Le debouter & priuer de l'effect,& enterinement de ſes lettres*.d.cap.porrecta.ibi denuncies non valere,de confir.vtil. & c.ad noſtram.ibi denuncietis irritas & inanes: ibidem dico art.ij.gl.xiiij.infrà.Tertiò,in expenſis condemnare debet impetrantem,c.ij.eo.& c.de dolo.ac d.cle.j.doct.in c.ſuper literis.de reſc.& hoc ſeruatur in curiis Franciæ, quanuis contrarium conſuluerit Iaſ. conſil.ij.in themate.vol.j.ſed & quòd in expenſis condemnare debeat impetrantem hic iudex,eſt text.& ibi docto.in c.diſpendia.de reſcri.in ſexto.glo.& doct. in c.fin.illo titul.in decreta. Iacob. in l.non idcirco. ff. de iud.& hodie eſt text.in cōcord.in §.ſi quis verò,de friuo.appell.vbi etiam vult vt condemnetur in expenſis,dammis & intereſſe,facit text.in c. cum appellationibus, de appell.libr.vj.ſic conſuluit Barbat.conſil.quinquageſimo. illud afferam. col.iiij.in primo volu.

Litera poſt præſentationem & fulminationem ligant.

Vigeſimotertiò,literæ non afficiunt,nec ligant ante literarum præſentationem.ca.vt noſtrum.de appel.ca.ſi capitulo,de conceſ.præb.in ſexto,etiā quæcunque clauſula adfuerit,niſi princeps velit à data reſcripti tēpus currere,vt in literis dilationem annalem,vel quinquennalem cōtinentibus, vt inferiùs dico in illo tract.Ideo fulminationem proceſſus non poteſt executor facere ante literarum & executorialium præſentationē & receptionem, etiam ſi bullam gratioſam recepiſſet.text.in cap.cùm teneamur,ibi mandatum noſtrum pro alicuius prouiſione receperis,de præben. & cap.vt debitus.de appella.c.ſuſceptum.de reſc.in ſexto.Dom.de Rota deciſio.cccclix. circa tertium,in not. 169

Vigeſimo

170 Vigesimoquartò, iudex,cui dirigitur rescriptum, potest cognoscere de his,quæ in rescripto continentur, & quæ possunt comprehendi sub narratione,& cõclusione rescript.vnde si rescriptũ ad restitutionẽ cõcludat,pars non potest agere,vt res ei detur, vel ad aliud diuersum, vt docet Bald. in l.ij.co.vij.C.si cõtra ius.& Fel.in c.super literis.col.j. de resc.alij multi sunt effectus,sed tu bone lector,ex his instrui poteris paruo negotio ad alios.

171 DVODECIMO, QVOMODO rescripta & literæ Regiæ amittantur,vel impugnentur?Respon.Primò,ratione intentionis,si non fuit intentio concedentis, c.mandatum, & seq.de rescript.c. proposuit,de concess. *Quomodo litere amittantur, & impugnentur. Impugnandi literas praxis.*

172 præb.†Vnde incomprobandis rescriptis non debent aduocati, vel alij impugnantes literas dicere, quòd princeps hoc concedere non potuit,sed quòd noluit,& si veritas eidem expressa fuisset,non hoc scripsisset, l.fi.ff.de const.prin.l.ex facto.ff. de vulg. Et tunc nullam iniuriam facimus principi,sed reputamus eum iustum & bonum,& maiestas illius in suo esse conseruatur per illa duo nomina,teste Bald.in l.ij.ff.de constit. princip.addens plus,omnia principis mandata debere intelligi cum iustitia, & saluo alterius iure,l.authoritatem, & l.meminerint. C. vnde vi.& iniuriam facit principi,qui illius literas lacerat,vel non permittit eas præsentari, vel legi. tex.not.c.ex literis,de offic.delega.

173 Etiam sic amittitur rescriptum,& duobus præcipuè modis, expressè & tacitè.Expressè,si reuocatum fuerit,vel illi impetrans renunciauerit, vt sequitur.Tacitè,si sit subreptitium,obreptitium,& in multis casibus inferius conscriptis,vt sequitur:non licet tamen appellare à concessione rescripti, sed ab executione sic,& ita solemus in Francia appellare, & sic iudicauit Senatus,anno 1526. die xviij.Iunij. *Duobus modis amittitur literæ.*

174 Secundò,ratione falsi impugnatur rescriptũ,vt per tot.tit. de crimi.fals. Etiam effectus rescripti sic amittitur in c.olim.de rescript. *Arestum.*

— Tertiò,quando est subreptitium & obreptitium.c. ad aures, & c.super literis.de rescri.vt superiùs abundè elucidaui in q. x. vbi etiam dixi impugnari posse quòd inciuile sit & irrationabile,& tunc etiam amittitur.

Quintò,qñ causa ex qua princeps mouetur est falsa,quia rescriptũ verũ intelligitur,si preces veritate nitãtur.l.fi.C.si cõtra ius.c.ij.de res.Card.cõs. xcvj.Papa vniuit.in prin.vel si ita est.gl.in c.ij.de resc.& in clau. cãcel.lxvij.

Quartò,si præiudicat tertio,contra c.quãuis.de resc.in vj.c. super eo.de offi.dele.l.ij.§.meritò.ff.ne quid in loco pub.fiat,& superius scripsi de hoc. *Falsa causa vitiat rescriptum.*

— Sextò,si contineat scandalum:non enim vult princeps,vt cum scandalo aliquid fiat,c.nihil.de præscript.c.cùm teneamur.de præb.

— Septimò,impugnatur rescriptum,si malos exitus est pariturũ:ideo consulendus est iterum princeps,c.requisiuit. de sponsal. Cardin. Zabar. con. xcvj.Papa.in fi.c.vbi,de elect.in sexto.

Octauò impugnatur,si repugnantiam contineat,l.vbi repugnantia.ff.de regu.iur.Nam si scripturæ inuicem repugnantes non valent,l.scripturæ.C. de fide instru.& c.scripturæ,illo titul.in decre.multò fortiùs vna & eadem, quando est sibi contraria.l. si Titius.ff.de cond.instit.sic consuluit Card. Zabarel.consi.cxxxvj.præmitto.col.vlti.nu.23. *Continens repugnantiam est nullum.*

Nonò,quando iniustum est,inciuile,vel indecens,quod concessum est,

vt su

vt ſuperius dixi in x.quæſtio,& in diuiſ.ſubreptitij & inciuilis. Nam contra iuſtitiam nihil debet Papa facere,c.in cauſis. de re iudic. Geſta enim ſua redemptoris geſtis conformari debent.c.ſignificaſti. de elect. Idem in aliis principibus.l.fina.C.de donatio.inter virum & vxorem.

Decimò, impugnatur quando non eſt facta mentio cauſæ, quæ publicam cõcernebat vtilitatem vnde ſi beneficium debeatur Theologo, vel doctori in iure,in ca.ſuper ſpecula. & cap. quia nonnulli. de magiſtris. & de collat. in concord.non valebit collatio etiam iure præuentionis facta,niſi exprimatur quòd non obſtante illa cauſa vult conferre. cap. dilectus. primo. de reſcript.Cardinal.conſil.cxlij.videtur dicendum.colum.iij.numer.6.quod facit ad intellectum §.declarantes.de mandat.apoſtolic.in concord.vide quę ibi dixi,quo ad concor.

Exceptiones leg.time nõ poſſunt tolli. Vndecimò,quando legitimæ,& rationabiles tolluntur exceptiones,oppugnari ſolet tale reſcriptum,nec debet comprobari, per cap. ex parte.ſecundo.de offic.delega.vbi ampliſsimè Feli.& Dec.

Duodecimò,reſcriptum impugnatur,quando litis non eſt facta mentio. c.inter monaſterium.de re iudica.& alibi ſcripſi.

Limitatur,quando lis non eſt conteſtata.Bal.in l.j.C.de relatio.Sic conſuluit Franciſq.conſi.clxxiiij.in cauſa.col.ij.nume. 4. Vide limitationes per Feli.in dicto c.inter monaſterium.

Decimotertiò impugnatur, quòd impetrans non habebat mandatum. c.nonnulli.§.j.de reſcrip.Tamen ſi appareat reſcriptum, præſumitur mandatum,vt decidũt doct.in c.ex parte decani.de reſcript.& Anton. Capit.in deciſ. Nepolita. quæſtio. iiij. in cauſa. numer. 19. plus dicens,quòd ſi non conſtet,an principalis impetrauerit per ſe, an per procuratorem, tunc dicens ipſum impetratum per non habentem poteſtatem, hoc probare debet:ſed hodie in Francia iſta non ſolent obiici,vt alibi ſcripſi, nec audiretur iſta obiiciens in curiis Franciæ.

Decimoquartò,quando eſt contra ius l.reſcripta.de precib.Impera.offe rend.dixi ſuperius quæſtio.ix.facit rubri.& maximè l.fina.C.ſi contra ius.

Fiſco damnoſum non valet. Decimoquintò,opponitur puòd reſcriptũ eſt fiſco damnoſum,& ſic non valet.l.nec damnoſa.C.de precib.Imper. offer.plenè ſcripſi ſuprà in ix.quęſtio.ſed hoc debet opponere etiam procurator Regius,vel Aduocatus.

Decimoſextò,ſi ſit impetratum contra vtilitatem publicam, vt per totũ titulum C.ſi contra ius vel vtilit.public.& ſuperius ſcripſi dicta quæſt.ix.

Decimoſeptimò,quando eſt contra ſtylum,ideo non valet. cap. ex literis.de conſtitu.cap.quàm graui.de crimi. falſ. vtpotè ſi mandetur quòd res ſine cauſæ cognitione reſtituatur.cap.ſecundo.eod.

Annus perditur reſcripti. Decimooctauò,non vtendo per vnum annum, reſcriptum iuſtitiæ perditur,& ſic oppugnatur.cap.ſi autem.& cap.plerunque.eo. & ſuperius dixi in quæſtio.j.Hoc etiam docet Maſuer.in ſua practica,rubric.de liter.not. §. Item literæ adiornamenti,vbi dicit à data literarum hunc annum computari,quanuis gloſſ.& doct.in dicto c.plerunque.dubitent. 175

Decimononò,ſecundum tollit primum,ſi de eo faciat mentionem.c.cęterum.de reſcript.vt ſuperius proximè ſcripſi,& ideo hoc opponi poterit.

Vigeſimò,ſi excommunicatus ſit impetrans.ca.j.eod.libro ſexto. abũdè

ſcripſi

ſcripſi in interpret.capitu.poſtulaſtis,de cleri.excommunic.miniſtr.Idem ſi ſit impetratum ab alio,qui non potuit impetrare, prout ſcripſi ſuprà quæſt. quinta.

Vigeſimoprimò morte impetratis, vel eius cõtra quem eſt impetratum, extinguitur mandatum, c.ſignificauit, de reſcrip. uel morte mandantis re integra,c.relatum,&c.gratum,ac c.licet.de offic.deleg. *Morte impetramis mãdatis an extinguatur reſcriptum.*

Vigeſimoſecundò,per probatam iudicis recuſationem,c.cauſam.ſecundo,& cap.inſinuante,de offic.deleg.c.ut noſtrum,de appellat.dixi in tracta. de recuſat.

Vigeſimotertiò, quando negotium refertur ad principem & ſuperiorem, tunc primus iudex ratione primi reſcripti non recognoſcet, nec decidet,capit.licet,de offi.deleg.c.ut noſtrum,de appellat.dixi in tract.de euoc. in primo Tomo ord.Reg.

Vigeſimoquartò,per fraudem illius qui duo paria literarum ad diuerſos impetrauit iudices, vt aduerſarium fatigaret, c.ex tenore, de reſcrip.c.diſpendia,illo titu.in ſexto.

Vigeſimoquintò, quo ad effectum amittitur reſcriptum, quando iudex non ſequitur formam illius,c.cùm dilecta,de reſcript.idem ſi iuris ordinem peruertat,c.exhibita,de iud.

Vigeſimoſextò, ſi iudex cui dirigitur mandatum, nolit, uel non poſsit cognoſcere,c.ſciſcitatus,de reſcript.

Vigeſimoſeptimò,ſi factum in cõſtructione ſit vitium, c.ad audientiam, primo, de reſcript.ubi dicit Bald. ſcriptores Cancellariæ debere eſſe valde peritos in arte Grammaticæ,licet hoc rarò eueniat.vide quæ ſcripſi de hoc uitio in praxi beneficial.in elucidat.bullę,vbi nouũ ad illud cap.ad audientiam. dedi intellectum, & Bertrand. conſil.cxij.viſis quibuſdam,in princip. in ſecundo volu.dicit habere locum tam in reſcriptis Papæ,quàm Imperatoris & Regis,ac etiam in priuilegiis.quod fortè non eſt verum,niſi in literis Papæ, per text. in l.Imperator Titus Anton.ff.de ſtatu homi. ut dico in dicta praxi benefi.

176 Vigeſimooctauò, iniquum eſt impetrantem petere, vt pro parte comprobetur & in parte non, quia non debet ex parte obligationem comprobare,& ex parte tanquam de iniqua conqueri,l.ſi ita.in fine.ff.de ope.liber. iudex tamen poteſt in aliquo articulo literas approbare, & in alio reiicere, ſi ſint articuli diſiuncti & indiuiſibiles, per c.ſi eo tempore, de reſcript. in ſexto,quia vtile non debet per inutile uitiari,per reg.iuris, in ſexto, & l.j.§. penul.de verbo.oblig.Ideo pars non poteſt pro parte petere vt comprobe tur,argu.l.edita.C.de eden.ſecus in iudice. *Intervinari pro parte reſcriptum an poſſit.*

Vigeſimononò, quomodo amittatur priuilegiũ, ſcripſi in praxi beneficiali,in quæſt.quæ ſit differentia inter reſcriptum,mãdatũ,beneficiũ, & priuilegium.& vide quæ ſcribit Pet.Ferrar.in pract. in forma opponendi contra inſtrumenta, in verb.aliis rationibus,& Nepot.de Montealbano in forma opponendi contra reſcriptum,vbi alia elici poterunt, per quæ & impugnari & amitti reſcriptum poteſt.Nos ſolemus impugnare maximè ratione ſupreptionis & obreptionis & inciuilitatis, & poſteà cauſas exprimimus, ob quas dicitur ſubreptitium,inciuile,vel irrationabile.

Iudicãdum super his rescriptis quomodo sit.

VLTIMO, QVOMODO IVDICANDVM sit super his rescriptis? Respond. vt paucis agam, iudicet iudex secundum tenorem rescripti, & conclusionem, per text. in cap. cùm R. Canonicus. in fin. de offi. dele. Ibi, iuxta rescripti à te obtenti tenorem fine debito terminare procuret. l. cùm præcibus. in fine debito terminare procuret. l. cùm precibus. in fine. C. de proba. ibi: Vt secundum tenorem rescripti nostri possis consequi sententiam. & si forma data sit in rescripto, iudex illam sequi debet: alioqui non valebit processus, neq; sententia. ca. cùm dilecta. de rescrip. cap. venerabili. de offi. deleg. nec debet iudex cognoscere, nec pronunciare de his, quę non continentur in rescripto. ca. cùm olim. primo. de offi. delega. quia super illis non habet cognitionem, nisi fuerint connexa, c. translato. de constitu.

Praxis pronunciandi super literis Regiis.

In Francia autem iudex approbat rescriptum, & tunc solet dicere, Com probamus literas Regias, his ferè verbis: *Auons enteriné les lettres Royaux impetrées par tel, &c.* Et solet exprimere in quo approbat, si in omnibus approbare non intendit. Ac etiam si in omnibus approbet, adhuc dicere solet, *Et en enterinant les lettres Royaux auons reseindé, cassé & annullé ledict contract mẽtionné ausdictes lettres, et condãné partie aduerse és despens, &c.* Iudex ergo approbando literas, solet rescindere contractum, q rescindi mandabatur in literis, & partem aduersam oppugnantem in expensis condemnat, vt scripsi in vij. quæst. superius. Item si literæ sunt obreptitiæ, vel inciuiles, iudex eas tales declarat, vt articu. ij. glos. xiiij. infrà eod. dicitur, repellítque partem ab effectu literarum, condemnando eam in expensis, & vulgò dici solet, *Auons declairé & declairons les lettres impetrées par tel, estre subrepticies & obreptices, & auons debouté l'impetrant de l'enterinement & effect d'icelles, & si l'auons condamné és despens, &c.* Ista sunt in effectu, quæ iudices sequuntur. Alia multa sunt secundum rescriptorum diuersitatem, quæ varias possunt habere sententias, sed hoc pragmaticis notum est, ob id alia non prosequar hîc, sed leges Regias aggredior, vt ordinem in initio præscriptum seruem.

Philip

PHILIPPES LE BEL, artic. xj. *des premieres.*

Item que les lettres du Roy ſoyent receuës benignement. Articulus primus.

GLOSSA PRIMA.

IC ARTICVLVS elicitur ex capit. ſi quando, de reſcrip. & innouat inibi ſtatuta. Et notanda ſunt quæ in hoc articulo requiruntur. Primò, quòd literæ Regiæ benignè recipiantur, & non auſterè, nec iracundè, ſed cum manſuetudine, & liberalitate animi. de qua loquitur text. in l. j. C. de theſaur. libr. x. vbi Lucas de penna. Et intelligendus eſt generaliter iſte text. de literis principis, ſiue ad petitionẽ, ſiue motu proprio, ſiue ex certa ſcientia conceſſæ ſint: vt conſuluit Cardinal. conſilio cxlij. videtur, columna vlti. Felin. & alij in dicto cap. ſi quando, de reſcript. Bald. in capitu. cùm adeo, ibidem. Alexander in conſil. cxxv. viſo titulo, in fin. volumi. ſecundo, etiam ſint epiſtolæ, vel aliæ quæcunque: quia hic dicit *lettres du Roy*, & epiſtolæ ſunt *lettres du Roy*.

Benignè ſunt literæ Regiæ recipiendæ.

Et reuerемment.

GLOSSA II.

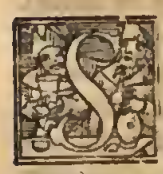

ECVNDO, literæ Regiæ recipi debent reuerenter, & ſolent depoſito pileo, dum præſentantur recipi, & ſic dici à iudicibus, *Dieu donne bonne vie au Roy*. Iudices delegati Papæ dicere ſolent in proceſſu hæc verba, Hodie fuerunt nobis exhibitæ literæ ſanctiſsimi dom. noſtri Papæ Iulij tertij, quas cum honore & reuerentia, qua decet, recepimus. Facit text. in cap. Regum. 23. q. v. in fi. Ibi, ipſis autem principibus & poteſtatibus fidem, & reuerentiã ſeruari oportet, quam qui non exhibuerit, apud Deum præmia inuenire non poterit, & ca. dicat, ibidem, & primę Petri ij. c. ſcribitur: Regem honorificate, & hæc reuerentia eſt honoris cum timore in ſignum ſubiectionis exhibitio, ſecundum glo. ad Hebr. xij. c. & de hac ſcribit Io. de Terra rubea, in tract. contra rebelles Regum, in art. iij. in fine tertij tract.

Cum reuerẽtia literæ Regiæ recipiantur.

Sed iſte text. non dicit à quibus ſint recipiendæ literæ: Reſpond. non ſolùm à iudicibus, verùm & ab hominibus ſubditis, quibus mittuntur, quia generaliter loquitur iſte tex. ergo generaliter de omnibus intelligetur, l. prima. §. generaliter. ff. de lega. præſtan. vnde Imperator ſcribit iudicibus & magiſtratibus, qualiter ſe habere debeant, in §. feſtinabis. in authentic. de mand. princip. collat. iiij. ſic dicens, Talem præbebis temetipſum omnibus, & publicè, & priuatim, vt terribilis quidem ſis delinquentibus & indeuotis circa fiſcalia: manſuetiſsimus autem & mittis omnibus placidis & deuotis, & paternam eis exhibeas reuerentiam.

Et mises à execution diligemment par les Iuges.

GLOSSA III.

Diligenter litera Regia exequēda.

TERTIO, debent iudices, quibus mandata Regis diriguntur, diligenter ea exequi: & hîc iudices vocamus quoscunque habentes causæ cognitionem. Apparitores etiam tenentur diligenter exequi. nam si iudices tāquam maiores ad hoc tenentur, ergo & alij inferiores Regis officiales, & omnes magistratus iudicum nomine hîc cōtinentur, quibus literæ dirigi possunt: de quo scripsi suprà, in viij. quæst. Alioqui ex mora punientur, vel recusatione, l. nullus. de fabricen. C. lib. xj. continebitur etiam Senatus, ac consilium magnum, & primum, & alij quicunque. Nam omnes, quibus diriguntur, diligenter literas Regis exequi debent, & quanuis nominentur hîc iudices quantum ad executionem, respicit tamen omnes quo ad reuerentiam, & benignitatem recipiendi literas, & de omnibus intelligitur. Etiā in literis missis, epistolis, & aliis literis Regiis. Adeo quòd si Rex scribat mercatori, vel alij epistolā, vel alias literas, etiam benignè, & reuerenter recipiendæ sunt. & iste text. loquitur de literis Regiis: de literis autem Cancellariarum, si recusentur, non solēt magistratus ad Regem rescribere, sed iustitiam super his administrare, vel ad Senatum referre seu appellare.

Sinon qu'ils ayent cause iuste, parquoy ne le doiuent faire.

GLOSSA IIII.

Recusari litera Regia cum causa possunt.

QVARTO excipit, si iustam habeant iudices causam, cur eas exequi non debeant, dicto c. si quando. gloss. in cap. ij. de fil. presbiter. ergo debent habere cum effectu causam, & non sufficit, quòd videatur causa. l. nomen filiarum. §. fin. ff. de verbo. sig. & quod hîc vocat iustam causam, in cap. si quādo. de rescript. vocat rationabilem, & sic non sufficit assignare causam, nisi rationabilis fuerit. Nam quod ratione caret extirpādum est. c. chorepiscopi. lxviij. dist. & quādo assignatur ei ratio, †princeps non debet cōtra rationē iterū scribere, quia cùm sit animal rationale, & sub illius definitione contineatur, cauendum est, ne ad alteram definitionē vertatur, si velit, vt literæ iniquæ exequātur. Nempe licet ipse sit dominus legum, nō tamen morum, & rationis, vt dicit Bald. in l. princeps. ff. de legib. & l. ij. nu. 40. col. vj. & seq. C. de serui. & aqua. Et principes nō rationabiles, non sunt homines, sed pecudes, in cuius definitione continentur, imò etiam si adiiceretur pœna in his literis cōtra non exequētes, adhuc non erūt exequēdæ: quia hic tex. generaliter loquitur. & d. cap. si quādo, & sufficit sequi has leges de rescriptione loquentes. Et hoc si executor literarū videat, vel præsumat verisimiliter imminere scandalū ex executione. Nā tunc dicit Inno. in c. inquisitioni. de sen. excō. q; si mandatū Papæ cōtineat hæresim, vel statū ecclesiæ perturbet, vel alia mala vētura sint, tunc non debet subditus parêre, quia debet obuiare malo, & nō adiuuare, per c. si dominus. cum seq. xj. q. iij. & c. seq. vnde notoriè indignū, quē Papa dignū facere nō potest, quia de iure naturali: vel si induceretur scandalum, aut peccatū, nō debet prouideri, si hoc Papa mādauerit: quia potestatē peccādi nō accepit is, cui dirigitur tale rescriptū, cùm potestas data sit ad ædificationem

Princeps est rationabilis.

Litera quā do nō erunt exequenda.

ficationem, non ad deſtructionem, vt docet diuus Paulus. & c.j.xl.diſtinct. Panor. & alij in dicto c.ſi quando, & c.cùm adeo. cod. & Aufrer.in deciſ. Tholo.quæſt.cccclxxviij. Item,&c.an ſit parendum.

Item licet literæ Regis ſint irrationabiles, tamen adhuc iudices cum honore & reuerentia eas accipiant, ſed eas non exequantur: quia ad reuerentiam non dicitur hîc,quòd aſsignetur iuſta cauſa. Imò quantumcunque ſint irrationabiles illæ literæ,ſi iudex eas proiiceret,vel frãgeret,puniretur, tanquam Regis contemptor:de quo ſcripſi in tract.no.q.19.

Auquel cas ils nous reſcriuent.

GLOSSA V.

QVINTO, quando iudex literas non vult exequi, debet ad principẽ reſcribere,d.c.ſi quando,ibi,aut per literas tuas,quare adimplere non poſsis rationabilem cauſam prætendas. ex quo text. ſumpta eſt hæc ordinatio. & facit text.in §.deinde, verſic.ſi quis autem,in authen.de man.prin.coll.iij.ibi, tunc ſuſcipiens quidem talem formam,non autem aliquid agens ex ea, antequam ad nos nuncians ſecundum præceptionem noſtram ſuſcipias. *Reſcribere iudex literas recuſans quomodo de beat.*

Et iſte tex.intelligitur tam de literis Regis ſigillatis & authenticis,quàm etiam de literis miſsis,& epiſtolis:vt ſi is ad quem miſſæ ſunt, nõ poſsit adimplere: quod ad principem reſcribere cauſam debeat: alioqui vidi ad aliquem miſſas ſecũdas literas,vt ipſe veniret ad Regem dicturus cauſam,cur non adimpleuit mandatum in primis literis contentum, vel cur non reſcripſerit cauſam,& tunc erit neceſſe adire principem:quod niſi ſcripſiſſet,non eſſe neceſſe. Ideo iudices & alij in hoc prouidi eſſe debent,vt reſcribant.

Sed videndum eſt, quid iudex debeat ad principem reſcribere vel alij? Reſpon. Primò,quòd recipiat tales literas benignè & reuerenter, vt decet. *Reſcribere quid iudex recuſans de beat.*

Secundò, quòd ſemper affectauit, & affectat mandatum principis totis (vt aiũt)neruis exequi:quia felicitatis(vt adagio dicitur)eſt mater obedientia,& obedit is qui obtemperat,& vltro obſequitur recta monenti. Muſæus author eſt.

Tertiò,quòd in hoc reſcripto inuenit aliqua, quæ iniuſta prima facie ſibi viſa ſunt. Ideo parcat principis maieſtas,ſi ea velit illi detegere.

Quartò,quòd illas literas perlegit ſemel,& ſæpius,& diligenter qualitatem negotij conſiderauit, atque ſuper eis conſuluit Regios magiſtratus, qui etiam eas literas aſperas,& duras inuenerunt,d.c.ſi quãdo. Et hoc ideo ſcribitur, quia quod tranſcurſoriè legitur, non cenſetur intellectum,doct. in ca.fraternitatis,de teſti.l.j.ff.de his quæ in teſta.delen.

Quintò,quòd iſta videns, fuit coactus ad Regiam maieſtatem reſcribere de prædictis,iuxta ſuam voluntatem in ordi.ſuis declaratam, vtpotè hîc, in omnibus tamen ſuæ obtemperare cupiens iuſsioni.

Sextò,quòd oret principem pati benignè & ſuſtinere modeſtè,ſi nõ adimpleuerit,quod prauè fuerat eidem ſuggeſtum, vt habetur in d.ca.ſi quãdo. Nam ſicut Papa ſcribit,vt moueri ſubditus nõ debeat, ſic nec princeps debet moueri, nec offendi ſi mandatum eius iniuſtum executioni datum non fuerit,vt ibi.& in c.cùm adeò,de reſcrip.c.ſi dominus.11.quæſt.iij.alia

addere poteris, quæ ſcribo in tract.nomi.quæſt.13.& pro materia. Sed per quem poterit ſcribere,reſpon.tex.

Et rendent leſdictes lettres à ceux qui les porteront.

GLOSSA VI.

Litera recuſata parti reddi debent.

SEXTO requiritur, quòd iudex reddat literas parti impetranti,quæ eas detulit iudici,nō autem vult iſte text. vt iudex per ſe,vel nuncium eas portet,vt hîc dicitur. Tamen vtrunque parti dare debet,tam literas,quàm eius reſponſum : aliâs ægrè ferret princeps, ſi literæ ſolæ redderentur ſine iuſta cauſa, vt hîc.

Et per hoc patet Regem nolle iudices pati labores,aut expenſas ad mittendum literas,ſed hoc fieri debet expenſis partis procurantis,vt dicitur in cle.cauſam,in verbo porrecto libello, de elect.vbi dicit gloſſ. expenſis intimantis,ſcripſi in §.teneantur,in verbo dare. de colla.in concord. Si tamen iudex non reſcriberet,& poſteà princeps mitteret ad eum, vt ipſe veniret, pars non tenetur illi quicquam dare,nec expenſis partis veniet, vt ſuperius dictum fuit,ſed ſuis, poſtquàm non fecit ſecundum hanc legem, quia primò cauſam mittere debebat,vt hîc.

Idem, ſi non eſſet pars, ſed Regis nuncius, illi debent literæ tradi cum reſponſione, quia hic tex. dicit reddendas literas portitori earum: & ſic patet hîc,per quem iudex ad Regem reſcribere debeat, videlicet per partem portantem literas, vel per Regis nuncium, qui ſi nolit expectare, debebit per alium reſcribere,vt Rex voluntatem magiſtratus cognoſcat, & videat ſe non contemptum,ſed per nuncium factum eſſe,vt iudex non reſcripſerit cauſam. Se quomodo debet mitti hoc reſponſum,ſequitur in text.

Auec leurs tranſcrits ou reſponſes leurs ſeaux.

GLOSSA VII.

Litera iudicu ad Regem ſigillate ſint, quas pars nō aperiat.

SEPTIMO requiritur,quòd iudices ſuas mittant reſponſiones ſigillatas ſigillo ſuo,ne pars eas immutare, addere, vel cancellare, ſeu inducere poſsit : probatur in l.iudices, vbi doct.C.de fide inſtrumen.& in hoc tex.ibi, *Sous leurs ſeaux*, & de ſigillo iudicum debet intelligi, non de priuato,vt docto.not.in cap. quoniam contra. de probat. & pars ſub pœna falſi non debet eas literas clauſas aperire, cap. cùm olim, de offi. deleg.

Et s'ils eſtoient refuſans.

GLOSSA VIII.

Iudex recuſans & non reſcribens quomodo puniri debeat.

OCTAVO, ſi iudices, magiſtratus, & alij recuſauerint ad Regem reſcribere, puniuntur, vt hîc, videlicet, ad damna partis, & aliâs arbitrio iudicis. non enim recuſationem iudicis in exequendo puniri vult,ſi iuſtam cauſam alleget : quia interdum per importunitatem conceſſæ ſunt literæ, quas princeps nollet conceſsiſſe, vt articul. ij.dico de Antiocho tertio, vel propter nimias occupationes non valuit conſiderare,an iuſtum eſſet,quod petebatur, & conceſsit, vt dicitur in capitul.ij.de reſcript.in decretal.integra. Solet etiam concedere propter ſubreptio-

reptionem & obreptionem : ideo si posteà ista executioni non demandentur,non molestè feret princeps. Alia scripsi in tract.vt benefi.ante vac. vel bona confiscata peti ante declarationem non debeant, ibi plenius videre licebit.

Ou negligens par malice, le Roy veut, qu'ils payent le dommage, & qu'ils soyent punis.

GLOSSA VLTIMA.

VLTIMO requiritur, quòd iudex fuerit negligens ex malicia. ergo si sine malicia recusans,aut negligēs fuerit, non punietur: nec malicia præsumenda est,l.meritò.ff.pro socio. Ideo is qui allegat eam.probabit,l.quoties,§. qui dolo.ff.de probation.nisi ex qualitate facti appareret malicia, vel ex persona, eò quòd literæ erant contra amicum iudicis,in his casibus de malicia præsumitur. *Negligentia malicium quando punienda.*

Et quanuis iudices negligentes puniri ex sola negligētia debeāt, l.obseruare.ff.de officio proconsul.l.Diuus.de officio præsid. tamen hìc sine vera malicia,vel præsumpta,nō puniētur.Sed dicit text.in l.nullus, in fine.C.de Fabricens.libro vndecimo,quòd si aliqua tarditas vel negligētia post datas à sublimitate tua ad eminentissimam præfecturam literas,in destinandis authoritatibus amplissimæ tuæ sedis interceserit, & ex hoc armorum transuectio fuerit impedita, in quinquaginta libras auri, tam numerarium pro tempore officij eiusdem amplissimæ sedis, quàm alios, quorum interest, condemnari præcipimus,&c. Et habet locum illa mulcta in casu suo, vbi Pyrrhus scribit,quòd ij, ad quos perueniunt literæ Regiæ, debent eas incontinenti executioni mandare,aliàs sunt in moræ:& valet statutum aduersus moram ipsorum factum,vt hìc.

Item damnorū nomine veniunt expensæ, vt plenè scripsi in interpret.l. vnicæ,in præfat.C.de sentent.quæ pro eo quod interest profer. Et si nulla essent damna,expensas solùm pars soluere tenetur post condemnationem, & non ante:& sic requiritur Regis, vel delegatorum ab eo sententia, quia mulcta ipso iure non infligitur,& adhuc requireretur declaratio,per c.cùm secundum leges,de hæretic.in sexto. *Damnorū nomine, ex pensæ continentur.*

Et sic patet istum textum loqui in rescriptis sine causæ cognitione emanatis:diuersum est in literis,quæ cum causæ cognitione processerunt, vt in sententia à Rege lata auditis partibus,quę executioni dāda est, licet videatur iniusta,per textum in capitulo pastoralis.§.quia verò, de officio deleg. c.de cætero.de re iudicatā,alioqui eluforia essent principum decreta : contra l.si prætor.ff.de iudic.Sic consuluit Bal.consilio xliij. dominus Baillardinus,in primo vol.quia post principis sententiam ad inferiorem non spectat de ea cognoscere,an iusta fuerit superioris sentētia necne.l.à diuo Pio. ff.de re iud.d.c.de cætero,vbi doct.

Quod est verum in ciuilibus,in criminalibus nō,si iniusta notoriè appareret,l.inde Neratius.ff.ad leg.Aquil.ne innocens opprimatur,l.j.in fin.vbi Bar.ff.de quæst.& ibi Hipp. nā melius est nocentē impugnitū relinquere,

quàm innocentem condemnare,l.absentem.ff.de pœnis. Ideo tunc differri debet executio per triginta dies,iuxta c.cùm apud.11.quæstion.iij. & l.si vindicari.C.de pœnis.

Vnde non licet soli principi post delegationem & condemnationẽ à senatu,vel consilio factam,augere pœnam statutam, aliâs esset absque causæ cognitione procedere,& inauditum condemnare,cõtra cap.j. de caus.poss. Ideo debet sententiam sequi eorum,quibus delegauit. Etiam iudices non possunt post sententiam sine principe.ergo simul possunt,l.acta.§.j.ff.de reiud. alibi scripsi: hactenus de primo artic.vide quæ Aufre. docet in stylo parlàm.aresto clxxxij.item iniunctum est omnibus.

Articulus secundus

CHARLES vij.article lxvj. *des premieres.*

Item, que plusieurs souuentesfois obtiennent de nous, & de noz Chancelleries.

GLOSSA PRIMA.

Duplex Cãcellaria.

EX HOC tex. patet literas in hoc regno emanare, aut à Rege,aut à Cancellaria,quæ duplex est,magna videlicet, in qua præsidet magnus Cancellarius,& Nomophylax. Et hic concedit literas vbique exequendas, quia iurisdictio Regis extenditur ad omnes regni subditos. Et sigillum est maius, quam in aliis Cancellariis, & forma Regis est impressa huic sigillo, & Rex dicitur immediatè concedere,& sic intelligitur hic tex. *obtiennent de nous.*

Altera est Cancellaria, quæ statuitur regulariter in omnibus Parlamentis,& ista non potest concedere literas, nisi subditis hominibus, & degentibus in illa parlamẽti iurisdictione,seu ressortu,vt superius scripsi,quæstio. iiij.Et huic sigillo non sunt nisi insignia Regis,non verò imago, sicut in altero magno sigillo,quo vtitur magnus Cancellarius.

Plusieurs lettres, mandemens & impetrations.

GLOSSA II.

Impetratio quid.

HIC plura describit nomina,vt omnia comprehendat, quæ elucidaui in praxi beneficial.& fusiùs quàm docto.in cap.eam te.de rescrip.vide in titu.C.de mand.princip.& in authen. in illo titul. colum.iij.

*Impetrations,*vocat generaliter quicquid impetratur,l.iij.ff.quod quisque iuris.

Par importunité des requerans.

GLOSSA III.

Cõcessa per importunitatem non valent, & quæ sit importunitas.

MVLTA per importunitatem conceduntur, quæ aliâs non concederentur.Et illa non valent,l.j.C.de petitio. bonorum subla.libr.x. Et dicitur importunitas frequens inhiatio,seu petitio. Nam si Rex semel & iterum recusauerit,& posteà concedat, per importunitatem dicitur concessum:& non valet,vt in d.l.prima,& secunda.

Item

Item non valet electio facta ad importunum populi clamorem.ca. Osius. de elect.c.miramur.lxj.dist.gloss.in c.tuæ.de præbend.

Idem in sententia lata ad clamorem populi.l.decurionum.C.de pœnis.

Item bona quæ monasterium recepit propter importunitatem alicuius, quem monasterium ad religionē induxit, non spectabunt ad monasterium, sed ad cōsanguineos inducti.c.fi.20.q.3.Panor.in c.præterea. de offi.deleg.

Ad ludendū tractus, ad restitutionem non tenetur.

Prætereà tractus per importunitatem ad ludendum,si lucretur, non tenetur ad restitutionem: quia paria sunt aut facere per vim, aut importunitatem.Inn.in c.quia plerique.de immuni. ecclesia.refert Imol.in ca. clerici. col.vj. de vita & hone. cleric.Ioan.Lupus in repeti.c. per vestras.§.viij.in præfat.de dona.inter virum & vxorem.

Princeps per importunitatem donata revocat.

Vnde licet princeps à seipso donata non reuocet, §.j.in authenti. de referend.colla.ij.quia decet principis beneficium esse mansurum, per regulam,decet,in sexto.tamen concessa per importunitatem reuocat iure.d.l.j. & ca. intellecto.de iureiur.& c.quanuis.de rescrip.in sexto.

Adhæc donatio facta à marito vxori ex frequenti mulieris petitione, & sic per importunitatem,non valet, nec morte confirmatur. Bald. in d.l.j.& Ias.in l.j.§.si vir.in fin.ff.de aquiren.possess.quia per importunitatem videtur inuito concedente data.ca.audacter.viij.q.j.vbi gloss. & c. vnusquisque.22. quæst.iiij.& l.priuatus.ff.qui & à quibus.

Et in hoc creditur soli principi.arg.c.cùm à nobis,de testib.Ioan. de platea in d.l.j.in fin. cle.vna. de proba. Andr. de Isernia in §.porrò. in fin.quæ fuit prima causa benefic.amitten.Et error rescripti probatur per dictum Papæ vel imperatoris.glo.& Bal.in l.nec exemplum.C.de falsis.

Importunitas an præsumatur.

Et præsumitur per importunitatem concessisse,quando curiali præsenti magno viro concessit. Bald. & Barba. in c.cùm adeo.de rescrip. cum quidam soleant esse ad extorquendum pecunias,& officia importuni.

Idem si concedat mulieri,vel principi,seu magno viro, quia non præsumitur libertas animi,& hoc quando concessit aliquid contra ius. Bald. in l. ij.col.vj.C.de seruitut.& aqua.

Idem si concedat rem alienam, vel in præiudicium tertij, l.ij.§.si quis à principe.ff. ne quid in loco public.Fulgos.consi.20.pro pleniori.col.iij. ver sic.supereſt.

Si verò concedat absenti,fauorem non habenti,tunc videtur concedere ex certa scientia,& non per importunitatem. Nam eò quòd scit esse contra ius,dispensare videtur,per l.quidam.ff.de re iudi. glo.in verbo literarum.c. statutum.de rescrip.in sexto.Panor.in c.pastoralis.§.præterea.de offi.deleg. Imo.in cle.& si principalis.in glo.vlti.de rescrip.

Cōcessiones Regis absque iusta causa veritatis non valent.

Ideo omnes concessiones immensæ, & prouisiones factæ in principio adeptæ dignitatis,vel regni,nullius sunt momenti, quia factæ per importunitatem videntur.no.in c.sicut.in ij.& c.intellecto.de iureiur. Calde.cōsilio iij.illo tit.Feli.in c.j.col.iiij.de probatio. vbi dicit se consuluisse ad annullandum promissiones factas per principes, vt eas obseruare non teneantur. & ita Ioan.Lupus,in dicta repetitio.cap.per vestras.§.lxxx.in præfat.de donatio. inter virum & vxor. in initio censentur factæ, quando intra annum, quia adhuc nouus dicitur. argu.l.cùm quid.ff.si certū pet.vel aliàs arbitrio

iudi

iudicis,l.j.ff.de iure deliber. Multa ſcripſi quid dicatur nouum in l.ſylua.§. noualis.ff.de verborum ſignific.

Ideo ſiue à principe ita factæ fuerint donationes, ſiue ab alio inferiore, vel alij actus,non valent.Imol.in c.tuæ.de præben. Et hodie iſtæ importunæ preces deſtruunt dominos & ſubditos,cùm quidam dent & ſua & aliena.§.fin.de vſucap.in inſti.& l.ij.C.de quadrien.præſcr.Alia de importunitate docebo in tract.vt benef.ante vac.concedi non debeant.infrà.

Et autrement.

GLOSSA IIII.

VIDELICET per ſubreptionem & obreptionem, vt in cap.ſuper literis.de reſcr.& ſuperius ſcripſi, quæſt.x. Idem ſi per nimiam occupationem impeditus conceſſerit non concedenda, vt in c.ij. de reſcr. vel quia non fuit memor reſcriptorum iam conceſſorum,c.ex parte.j.de offic.deleg.

Notandum eſt, quòd multis modis princeps per importunitatem conſtringit. Primò ad preces mulierum. Bald. in c.j.col. vlt. de conſti.Io.de Neuiſa, in ſylua nuptiali circa finem. Aliquando per nimiam lætitiam, per iracundiam,& aliâs:vt plenè ſcribo in dicto tract.vt benefic.ante vac.&pet. & concedi non debeant,art.j.hîc.ea miſſa faciam.

Parquoy les parties ſont ſouuentesfois miſes en grandes inuolutions de procés.

GLOSSA V.

Mala prouenientia ex facili literarum conceſſione.

ECCE per facilem reſcriptorum conceſsionem,partes inuoluuntur proceſsibus multis. & ſic enumerantur mala, quæ ex literarum facili conceſsione eueniunt. Primò, partes proceſsibus inuoluuntur.

Et ſouuentesfois en ſont les bons droicts des parties retardez & empeſchez.

GLOSSA VI.

SECVNDVM eſt, quòd per literas Regias differuntur proceſsus, & iura partium, antequàm probatæ ſit literæ coram iudicibus,& quandoque immortales fiunt ob hoc lites,cap. diſpendia. de reſcr.in ſexto,l.properandum.C.de iud.

Et doubtent ſouuentesfois les iuges de iuger & donner appoinctemens contre noz lettres, combien qu'elles ſoyent inciuiles & deſraiſonnables.

GLOSSA VII.

Parendum in licitis & honeſtis.

ALIVD inconueniens hîc adiicitur, quia iudices dubitant iudicare contra literas principis: dicunt enim obediendum principi,& ſi quis non obedierit, morte moriatur, capitul.ij. de maio.& ob.Et q reſiſtit prepoſitis ſuis,peccat,c.qui reſiſtit. xj.quæſtio.iiij. & in l.ſacrilegij inſtar eſſe ſuper quibuſcunq; adminiſtrationibus

nibus vel dignitatibus promulgandis, diuinis obuiare beneficiis. C. de diuerſ. reſcript. Sed hoc in licitis & iuſtis intelligitur. c. j. de iureiurād. in ſexto. vnde ſcribit glo. in §. deinde. in verbo, nuncians. in authen. de manda. princi. colla. iij. no. argumen. contra miſeros prælatos, qui timent intantùm literas domini Papæ, vt non audeant reclamare. quod facere non debent, & per hoc non deſeruiunt legi Papæ, nec principi. Ideo Rex declarat, vt iudices non metuant: quia ipſe non grauatè feret, quando iudices reſcripta iniuſta non recipient, vt ſuperiùs ſcripſi.

Nous voulans obuier à tels inconueniens, auons decerné & declairé, decernons & declairons, que noſtre intention n'eſt.

GLOSSA VIII.

QVIA ſolus Deus eſt ſcrutator voluntatis & intentionis, cap. erubeſcant impij. xxxij. diſtin. & gloſſ. in l. ij. ff. de interrog. act. Ideo hic princeps illam declarat, vt ſequitur, vt in ſimili Papa in cap. ad aures. & c. mandatum. de reſcrip. ſcripſi alia iura ſuperius in præfat. *Literis inius ſtis non obtemperandum.*

Que les Iuges de noſtre Royaume n'obeiſſent, ni obtemperent à noz lettres.

GLOSSA IX.

DECLARATIO Regis iuri eſt conformis, vt iudices Regij non obediant, neque obtemperent literis Regiis, niſi ſint iuſtæ, vt ſequitur. Sic dicit Imperator in authen. de mand. princip. in §. ſi quis autem. colla. iij. Si quis autem, cui tale aliquid iuſſum eſt, veniat, omnino non reſpicias eum, niſi ſacram noſtram pragmaticam oſtendat formam pro hoc ſcriptam. Tunc ſuſcipiens quidem talem formam, non autem aliquid agens ex ea, antequam ad nos nuncians, ſecundam præceptionem noſtram ſuſcipias, &c.

Sinon qu'elles ſoient ciuiles, & raiſonnables.

GLOSSA X.

IDEM ſtatuit Imperator in §. & hoc verò iubemus, in authentic. vt nulli iudic. collatio. nona. Ibi, & ſic qui factus fuerit iudex, hoc ſuſcipiat & exigat, ſi legitimè facta ſint. Si verò cõtra legem, aut contra publicum facta ſint, pro non ſcriptis eſſe iubemus. †Et Antiochus tertius ſcripſit ciuitatibus, vt ſi quid per literas iuberet, quod aduerſaretur legibus, ne curarẽt, perinde quaſi ipſo inſcio ſcriptum eſſet. interdum enim principes, dum metuunt quoſdam offendere, ſcribunt, quæ fieri nolunt. quicquid autem pugnat cum legibus, hoc velut inſcio principe tentatũ haberi debet: cùm ipſe nil aliud ſit, quàm legum miniſter, vt eſt videre in apophthegma. Plutarch. de Anthiocho tertio. *Antiochi lex vt ſibi cõtra legem præcipienti non obediretur.*

Vou

Voulons que les parties les puissent debatre & impugner de subreption, obreption & inciuilité.

GLOSSA XI.

Subreptionis possunt literas partes impugnare, non iudex.

VLT hic conditor, vt partes impugnare literas possint de subreptione & obreptione, & inciuilitate & iniustitia, si tales literæ fuerint. Ergo iudex hoc non potest, quia hoc iudicium non datur, nisi sit à patre postulatum, l.iiij.§. hoc autem iudicium.ff.de damn. infect. Sed post partis oppositionem text.dicit, rescripta contra ius elicita, ab omnibus iudicibus præcipimus refutari, l.rescripta.C. de preci.Imp.off.Et dicit Ancha.consilio ccexiij.nisi in legibus, se non audere impugnare literas Papæ, nisi vidisset iura hoc permisisse, & consilio cccxcviij.præmitto, in fine, ideo Rex hoc etiam permittit hîc: & puniri debent iudices decem librarum auri mulcta, qui precum vetuerint argui falsitatem & subreptionem, l.puniri.iuncta l.seq.& l. & l.si legibus.C.si contra ius.quanuis docto.in cap.super literis, de rescrip. differentiam constituant inter rescriptum subreptitium & obreptitium.

Et qu'à ce les iuges tant en nostre cour de Parlement, qu'autres les oyent & reçoiuent.

GLOSSA XII.

HIC statuit, vt iudices audiant partes literas impugnantes, & recipiant eos ad dicendum eas subreptitias, vel obreptitias, vel falsas, vt per totum titul.de fals.ff.& C.& in Decreta. vel si eas inciuiles, iniustas ac irrationabiles allegent, de quibus dicendum est, vt scripsi in tract.de lite.ciuil.seu vt dicunt in forma ciuili impetr. Et sicut superius dixi quæst.x.hic vocat Consiliarios & alios omnes qui iurisdictioni Regiæ præsunt, iudices, quia omnes iudicant. Fit tamen separatio multoties, vt in primo arti.superius notaui.

Et que si lesdits iuges trouuent lesdittes lettres estre subreptices, obreptices, ou inciuiles.

GLOSSA XIII.

Oppositio partis probanda est.

SOLA igitur oppositio partis non sufficit, si iudici non fuerit probata. Bartol.in repe.l.admonẽdi.collum.iij.ff.de iureiurand. Nam qui agere volunt, probationes habere debẽt, l.qui accusare.C.de eden.& actor ꝓbare debet, quod dicit, l.actor. C.de prob. Et quãuis iste text.loquatur de literis subreptitiis, obreptitiis & inciuilibus, tamen idem puto, si iniustæ fuerint, vel aliud absurdũ seu scandalum cõtineant, quia etiam reprobare eas iudices poterunt eadem ratione dictante. & ad quem spectet probatio subreptionis, vide quæ scripsi superius, quæstione decima, in illa diuisione subreptitij & obreptitij.

Que par leurs sentences ils les declarent subreptices, obreptices & inciuiles.

Glossa

GLOSSA XIIII.

STATVIT ergo Rex,quòd si literæ probatæ fuerint subreptitiæ,obreptitiæ,vel inciuiles,iudex illas declarare debet subreptitias,& obreptitias,ac nullas,& irritas. c. porrecta. & c. ad nostram.de confirma.vtili.vt sententia sit cõformis petitioni.l. vt fundus.ff.communi diuid.c.licet Hely.desimo.Nam impetrans concludit eas comprobari & interinari:reus allegat eas subreptitia, & obreptitias & inciuiles,& eas sic petit declarari,& partem impetrantem priuari effectu literarum,& in expensis cõdemnari.l.fi.C.de diuers.rescri. ibi,nec aliquem fructum precator oraculi percipiat impetrati,licet in iudicio afferat veritatem, nisi quæstio fidei precum Imperiali beneficio monstretur inserta: & posteà iudex profert sententiam,vt superius dixi in quæstio.vltima. *Conclusio partiũ in literis Regis.*

Ou telles qu'ils les trouueront estre en bonne iustice.

GLOSSA XV.

SI FALSAE fuerint, falsas eas iudex declararé debet,per totum titul.de crimine falsi, & impetrans repulsam diplomatis ferre debet,& vt vulgus dicit, *doibt estre l'impetrant debouté de ses lettres, & condamné aux despens.* si etiam bonæ fuerint, comprobari debent, & recipi, vt hîc vult dicere text. & vt scripsi superius quæstio.vltima. *Iudex literas declarat inciuiles &c.*

Et si les Iuges, soit en nostredict Parlement ou autres, trouuent que par dol,fraude ou malice, & par cauteles des parties lesdites lettres ayent esté impetrées.

GLOSSA XVI.

ECCE modos,quibus literæ Regiæ perperam impetrantur. primò dolo,& tunc precator carere impetratis debet,c.sedes. & seq. de rescrip.Idem si per fraudem.cap.ex tenore. ibidem. de rescrip. vtpotè quò fatigarent aduersarium, vel vt prolongarent debiti solutionem,partes rescriptum impetrauerunt.Idem,si per malitiam. ca. super literis.de rescrip.& superius arti.j.dictum fuit. Idem si per cautelam & calliditatem, de qua in l.j.ff.de dolo. vbi prætor aduersus varios & dolosos, qui aliis obfuerunt calliditate quadam,subuenit,ne vel illis malitia sit lucrosa, vel istis simplicitas damnosa,& ibi in §.j. Labeo definit dolum malum esse omnem calliditatem,& fallaciam machinationémque ad circumueniendũ, fallendum,decipiendúmque alterum adhibitam. Potest cautela & fallacia notari,quando,vt differatur processus, pars literas impetrat:quod sæpius à malis litigatoribus fieri solet,vt sint lites immortales, vt in Francia esse solent.nescio quo fato nota sit Gallia,vt lites sic differantur. *Casus in quibus literæ perperam impetrãtur.*

Qu'ils punissent,& corrigent les impetrans selon ce qu'ils verront au cas appartenir.

GLOSSA VLTIMA.

ET SIC ad mulctam arbitrio iudicis imponendam,& ad impensas,damna,& interesse partis condemnare iudices possunt. facit l. & si legibus.C.si contra ius.vbi sic dicitur, & si legibus consenta- *Impetrans literas perperam, punitur.*

neũ ſacrũ oraculũ mendax precator attulerit, careat penitus impetratis, & ſi nimia mentientis inueniatur improbitas, etiam ſeueritati ſubiaceat iudicantis. c. ſuper literis. vbi plenè doct. de reſcript.

Conſulendus eſt princeps, ſi littera non videatur iuſta.

Vnde Aufrer. in areſt. clxxxij. ſic ait: Item iniunctum eſt omnibus Seneſchallis, vt ſi aliquæ literæ Regiæ præſententur, quæ cõtra rationem eis videantur, vel cõtra ordinationem curiæ, vel contra areſta magiſtrorũ, quòd non ſtatim pareant eis, ſed per eos Rex conſulatur, & intereà contenta in literis remaneant in ſuſpenſo, & requiritur ſecunda iuſsio, vt ſuperius ſcripſi ix. quæſtio. poſt Feli. in c. nonnulli. col. 20. de reſcrip.

Articulus tertius.

FRANÇOIS, articl. 112. *des publiées 1539.*

Nous voulons.

GLOSSA I.

Voluntas principis, non eſt lex ſed pro lege habetur,

VOLVNTAS principis pro lege habetur, vt in leg. j. ff. de conſti. princi. non tamen omnis voluntas eſt lex, ſed legis habet vigorem: quia vt lex ſeruari debet. §. ſed & quod principi. de iure natu. in inſtit. Niſi animo condendi legem fuerit promulgata: vt dicunt doct. ibi, & ſcripſi in rubri. de Regia facultate, primum menſem graduat debitum mominãdi. Et per verbum voluit, fit, lex. l. voluit. ff. de interrogato. actio.

Que les impetrans des lettres.

GLOSSA II.

Facta noua an ſine literis impetrẽtur.

IMPETRANS literas ad proponendum facta noua, comdemnatur ad mulctam, temere appellãtibus indictam. Et aliàs vt in hoc tex. Et tacitè videtur hìc ſtatuere, quòd ſine literis non proponantur facta noua. Et hoc eſt verum in patria conſuetudinaria, ſed in patria iuris ſcripti non vidi impetrari has literas Regias, vt inferius dicam. nam à iure cõmuni conceditur tam appellanti quàm appellato ſeu intimato. l. per hanc. C. de tempo. appel. Et fruſtra impetratur, quod iure communi conceditur, l. vna. C. de theſau. lib. 10.

Mulcta imponitur proponenti noua facta etiam ſine literis.

Quæro, an hæc ordinatio locum habeat, ſi quis noua facta calumniosè ſine literis proponat? Et videtur hunc articulum ceſſare, quia hic articulus eſt pœnalis & odioſus. Ideo reſtringendus, & vbi verba deficiunt, & mens. l. 4. §. toties. ff. de damno infecto.

Contrarium puto verius, quia ſufficit per calumniam proponere noua facta. Nã ratio conditoris eſt, vt lites abbreuienter, & proponentes facta noua non moleſtent aduerſarios ſuos in his proponendis, ſed qui proponit facta noua ſine literis, moleſtat appellantes: & ſic delinquit, ideo punitur per iſtam ordinationem, quæ non punit impetrantem literas ratione impetrationis, ſed ratione propoſitionis, & adductionis factorum: quia facta noua adduxit, & ſi cõditor de hoc fuiſſet interrogatus, veriſimile eſt quòd ſic reſpondiſſet, ſic & nos reſpõdebimus, per l. Titius. §. fi. ff. de libe. & poſthu. Et hæc verba, *impetrans des lettres Royaux*, fuerunt eò appoſita, quia ſine literis quis non recipitur ad ea proponenda in hac patria conſuetudinaria. Sed ſi fuiſſet interrogatus, quid ſi quis in patria iuris ſcripti proponat ſine literis, an ha

an habeat locum ista ordinatio? Respondisset habere locum, quia vult prohibere ne facta noua calúmniosè proponantur, ergo oportet probare illam qualitatem, scilicet quòd per calumniam. Nec sufficit noua facta proposita sine calumnia, per Bar. in l. non solum. §. sed vt probari. ff. de noui ope. nuntia. Hæc tamen mulcta nõ solet, saltem certa, in patria iuris scripti, vt à quibusdam audiui, imponi, sed quædam pro calumniæ modo.

Pour articuler calomnieusement.

GLOSSA III.

ET SIC vides puniri impetrantes literas ad proponendum per calumniam facta noua, *pour articuler, non pour impetrer lettres*, sed requiritur quòd per calumniam proposuerit. Nam ex sola impetratione non puniretur. clemen. 1. de rescrip. scripsi in §. primo. de manda. apostolic. *Ex sola literarum impetratione quis non punitur.*

Calumniari quis dicitur, si moretur & frustretur: ergo calũnia consistit. quando quis moratur & differt litem, vel frustratur, & frustra vexat, & in vanum. l. si calũnietur. ff. de verbo. signi. l. sed & ad eos. ff. ex qui. cau. maio. Ideo calumniatores vocantur, qui alios per fraudem, moram, & frustrationem litibus vexant, siue in ciuilibus, siue in criminalibus, & ad illam calumniam repellendam est inuentum iuramentum calumniæ. C. de iureiur. propter calum. dando. & in decretal. de iure calum. in sexto. *Calumniari quis dicatur & quomodo probetur.*

Quomodo probabitur quòd calũniosè proposuerit facta noua? videtur quòd iuramẽto proponentis: cùm in animo consistere videatur. §. sed iste. versi. namque. in verbo dicit. de actio. in inst. c. vt circa. in fin. de elec. in 6.

Contrarium est verum, quia daretur parti materia deierandi, ideo dicerem probari primò, si pars proposuerit facta noua impertinentia, & nihil ad rem facientia, vt not. Bartol. & alij in l. si duo. §. Iulia. ff. iureiurand.

Idem si facta proposità non probauerit: nec aliqua ad rem facientia, tunc frustrandi animo proposuisse videtur: vt dicit hic tex. *S'il est trouué, qu'ils ne seruent à la decision du proces.* Nisi fuerit deceptus à testibus, vtpote quia mortui sunt, vel se absentarunt, aut aliàs, vt dicit gl. vlt. in c. j. de ele. in sexto.

Faicts nouueaux.

GLOSSA IIII.

1 VAE dicantur facta noua? Respon. illa, quæ veteribus addita sunt, & de recenti adducta. l. ius ciuile. ff. de iustit. & iure. Siue addat causæ principali in materia, siue in forma, siue in vtroq;. Bal. in c. fraternitatis, col. 2. de testib. l. etiam. §. ex causa, ff. de mino. Et causa principalis fundatur in tribus, videlicet in re, causa & actione: vnde super noua re, noua causa, vel noua actione non cadit prosecutio appellationis, & ideo nõ reciperetur ꝓbatio in alia re vel actione, quia separatorum separata est ratio. l. Papinianus. ff. de minorib. l. fi. de calumniato. Et noua dicuntur, quæ nunc data sunt in causa appellationis, quæ in prima instantia non erant posita, super tamen eadem re, & actione, dicto cap. fraternitatis. de testib. l. per hanc. C. de tempor. appella. vbi plenè Alberic. & alij, & practici dicunt, *le veux articuler faicts nouueaux depen-* *Noua facta quæ dicantur.*

dans des faicts ta articulez, nam alij articuli reiicerentur.

Regule non deductum causa principali, in causa appellationis deducam.

Aliis etiam modis dicitur nouum, vt per doct.in l.per hanc.C. de temp. appel.Et ego abundè scripsi,in l.sylua.§.noualis.ff.de verbo.signi.

Regula ergo figenda est,quòd non deductum in causa principali deduci potest in causa appellationis,& non probatum probari. dicta l.per hanc. C.de tempo.appel.l.scio.ff.de appella.vide Iaſ.in l.ita demum.colum. iij.& sequen.C.de procura. 2

Vnde si in prima causa non fuerit probatum sufficiens mandatum, poterit in causa appellationis probari.l.Titianus.ff.quod cum eo. & denũciatio litis motæ venditori fieri poterit, etiam in causa appellationis. l. si rem. §.quolibet tempore.vbi gloss.ff.de euict.Item si non fuerit probata conditio contractus in prima instantia, vel pactum de retrouendendo, poterit probari in causa appellationis,dicto cap. cum Ioannes. de fide instru. Et si non fuerit probata in prima instantia dispensatio, in causa appellationis probari poterit eadem ratione, & super hoc vigintinouem casus tradit Bertachi.in repertor.in verb.appellatio.nu.exlvj. 3

Appellatus deducit non addita.

Amplia etiam in appellato.text. in dicta l.per hanc. Ibi tam appellatori, quàm parti aduersæ:& probat l.ampliorem.in prin.C.de appel.Spec,in tit. de appel.§.j.versi. sed pone.vbi dicit appellatum posse vti nouis probationibus.Panor.in c.significauerunt.col. ij. de excep. quia per appellationem sententia suspenditur.cap.venientes.de iureiurando.Et his qui non appellauit,consequitur commodum ex facto appellantis,per text.in ca. ex parte v.in fin.de rescrip.Facit l.petendæ.C.de temporib.in integ.resti. 4

Imò dicunt do.de Rota decis.cccIxv.si à definitiua.in no.quòd appellatus potest instare, vt sententia reformetur propter aduersarij appellationẽ. gloss.in §.si verò neuter.in authen.de his qui ingrediun.ad appellan.colla. v. quod non seruatur in hac patria consuetudinaria, quia pars non appellando videtur renunciare. Sicut quando sententia cõtinet duos articulos, vnum condemnatorium, & alterum absolutorium, & condemnatus non appellat nisi ab articulo condemnatorio, tunc appellatus non potest petere reuocationem alterius articuli,ex quo non appellat, & sententia respectu illius articuli transit in rem iudicatam.ca.quod ad consulationem.de re iudi.Secus si simpliciter appellatum fuisset.Domi.in cap.biduum. §.quandoque.ij.quæstio.vj. Et sic cùm per ordinationes nouas quis teneatur declarare super quo articulo est appellans, non prodesset illa appellatio appellato, vt ibidem auspicante Deo scribam. 5

Appellatus in vno non prosequitur alia sententiarum capitula.

Secundò etiam procedit,si sit dictum de nullitate sententiæ,quia adhuc appellans poterit deducere non deductum.Bal.in l.j.col.antepe.C.quando prouoca.non est necesse.Feli.in dicto c.cum Ioannes.col.vj.nu.25. 6

Tertiò procedit, etiam si ordinatio, vel statutum prohiberet in causa nullitatis, vel appellationis probationes, quia debent recipi, si de nouo oriantur, cùm in præcedenti iudicio claudi non potuissent, & ne frustra oriantur,allegari possunt:argu.l.si fullo.ff.de condict. sine causa. Facit cap. pastoralis.de exceptio.Barto.in l.inuitus.in vlti.col.C.de procura. 7

In recursu arbitrorum adducs potest non deductum.

Quartò habet locum etiam coram iudice ad quem recurritur ratione læsionis datæ ab arbitris,iuxta l.societatem.§.arbitrorum.ff.pro socio. Fedric. 8

deric.consil.cclxxxv. Petrus rector. Tum quia prima videtur diffinitiua, & recursus habet vim eiusdem appellationis,secundum eum in secunda quę-stio.dicam in tract.de arbitris.infrà.

9 Primò limita,quãdo appellans potuisset deducere in causa principali,& dolo quodam cessauit,vt partem fatigaret aduersam.gloss.& doct. in ca.ad audiẽtiam.ij.de rescript.& c.inter.de re iudi.Bald.in dicta l.per hãc.Soci.in tract.fallentia.regula cccxxiij.produci.Facit quod not.Bart.in l.societatem. §.arbitrorum.ff.pro socio.in parte,quæ coram arbitro dolo probare,vel allegare omisit,vt non possit ea postea deducere coram iudice,ad quem habetur recursus.Contrarium tamen tenet Imol in dicto c.ad audientiam. & in cap.Quintauallis.de iureiurando.Cuius sententia inualuit, quia dicta l. per hanc.simpliciter loquitur,nec reperitur declarata, vel limitata per alia iura:ergo habebit locum.Sed opponens condemnabitur in expensis:& ita
2 seruatur. Et quia vix posset probari, quòd pars dolo omiserit:ideo in hac patria solent impetrare literas Regias ad proponendum noua facta,vt dixi. *Dolo omissum non potest adduci.*

10 Secundò fallit,quando appellatum esset ab interlocutoria:ista enim debet ex actis antiquis iustificari,& nõ ex nouis.l.ij.ff.de appel.clemen. appellanti.de appella.Et idem,quando appellatur ab executore. Concludit Ioã. de Anan.consi.26.in causa.col.j.Ratio est, quia appellatio ab interlocutoria trahit oculos retro,deducẽs dedecus iudicis.c.vt debitus.de appel.Sed appellatio à diffinitiua habet oculos in supremum finem.Bald.in l.eos. §.si quid autem.in fi.C.de appella.vbi dicit appellationem ab interlocutoria,licet aliquando tolerabilis sit,odiosam esse, quia derogat ordinariæ iurisdictioni.Sed appellatio à diffinitiua est magis fauorabilis,ideo magis adiuuãda per quascunque probationes,dicta clemen.appellanti. & c.j.de appella. in sexto.& Ioannes Aubert appellans fuit condemnatus ad emendam: eò quòd facta noua proposuissent,& allegassent interlocutoriam esse diffinitiuã:
3 vt docet Aufrer.in stylo Parla.aresto ccxxj. Item dictum fuit pro domino. *In interlocutoria appellatione non adducitur non deductum.*

11 Fallit,quando interlocutoria esset contra absentem lata. l. ait prætor. & ibi Barto.ff.de appella.recipien.quia non debet ipsi imputari, cur nõ illam allegauerit,cùm id temporis præsens non erat.Idem, si iudex noluerit audire allegationes & probationes in interlocutoria,dicta l.ait prętor.§.quòd tamen.Idem etiam, quando illa interlocutoria non posset in definitiua reparari,vel haberet vim definitiuæ,vel aliquid de nouo ortum sit.c.insinuãte.de offic.deleg.Aufrer.in decis.Tholosa.in prima parte rubri.an appellãs aliqua de nouo proponens.in princip. *Arestum.*

12 Tertiò,restringe in iudice inquirente super aliquo crimine, qui non poterit ferre sententiam suam per nouas probationes.Bald.in dicta l. per hãc. & Soci.dicta regul.cccxxiij.

13 Quartò,in dilatoriis exceptionibus non procedit,per textum in l.ita demum.C.de procurato.vbi exceptio dilatoria,quæ in causa principali fuit omissa,non potest in causa appellationis opponi.Ratio ibi traditur per Bart. quia appellatio non restituit ad eum statum, in quo erat causa ante litem contestatam,sed ad eum tantùm in quo erat postea.Angel.in §.appellãtur. colũ.24.versi.addas quòd licet.de exceptio.in inst.Et quia in appellatione non deductum deducitur, & non probatum probatur, in termino statuto *Exceptiones dilatoriæ non possunt in appellationem deduci.*

ab homine.secus in termino ſtatuto à iure,vt in dilatoriis,& declinatoriis. Ange.in rubri.de exceptio.colum.25.in inſtit.verſi.quintò quæro. Roma. ſingul.144.vltimò dico.&c.

Nouũmni non poteſt adduci in cauſa appellationis.

Quintò limitatur,ſi omnino nouum, & diuerſum eſt illud, quod volo deducere in cauſa appellationis,per l.ſi mater.§.fin.cum l.ſeq.ff.de excep. rei iudic.l.eos.C.de appel.De bella Pertica in quæſt. 120. de temporibus. & ſic quando quis vult proponere illa,quę non continebantur in articulis iam deductis,non poteſt niſi fauore publico.l. non tantum.§.penulti.ff. de excuſa.tutor Petrus de bella Pertica quæſt.248. dum quæritur. &c. Et ſic illa,quę tangunt deducta in cauſa principali,poſſunt deduci,non alia noua prius non deducta.Panor.& Feli.in c.ſignificauerunt.de except.& in c.prudentiam.colum.j.de offic.delega.Hippol.ſingul.240.regula legis per hanc &c.vt in princ.huius gloſſ.dictum fuit. 14

Appellatus nouis fuſtis reſpondere expenſis partis appellantis.

Arreſtum.

Sextò,in hoc Franciæ regno non poteſt pars ſine impetratione literarũ Regiarum in cauſa appellationis noua facta adducere,quæ ſi à principe eidem concedantur,poterit pars aduerſa illis nouis factis reſpondere. *Et arti culer au contraire,*& atteſtationes facere expenſis partis noua facta ponẽtis: & hoc ſolet in literis exprimi.Et ſic fuit centies iudicatum in Senatu,maximè Anno 1521.die 2. Maij, pro magiſtro Ioan. Valois, contra Iulianum Boucher appellantem,qui ideo fuit ad emendã ab appellantibus ſoluendã condemnatus:ſed ſi pars ipſa appellata intra dilationẽ non perfecerit atteſtationes,& ideo fuerit eidem ſecunda conceſſa dilatio:expenſis impetrãtis non perficientur in hac ſecunda dilatione,imò impetrans aſſiſtere poterit expenſis intimati:quia venit ex gratia: vt cenſuit Senatus Anno 1543. die 17.Decembris.Et ſic literæ impetrari poſſunt ad ponẽdum noua facta veteribus non contraria,alioqui non, propter vitandam ſubornationem, clemen.2.de teſtib.& doct.in cap.fraternitatis.illo titul. 15

Facta noua quando deduci poſſint vel non.

Vltimò non poteſt noua facta pars deducere,ſi iã fuerant deducta, quia noua non ſunt,etiam ſi iam reiecta fuiſſent,vt probant doct.in dicto ca.fraternitatis.de teſtib.& cle.vlt.illo titu. & tũc oportet producere proceſſum principalem,vt videri poſsit,an iſti articuli producti fuerint necne. 16

Cautela pro eo qui plus probauit quàm poſuerit.

Vel ſi pars plus probauerit quàm poſuerit,literas ſolet obtinere ad ponendum facta noua, & ad probationem illorum producit atteſtationes. *Employe ſa production,*& pars aduerſa poterit cõtrarium ponere, & probare expenſis partis.

S'il eſt trouué qu'ils ne ſeruent à la deciſion du proces.

GLOSSA V.

Calumnia præſumitur in ponente facta nil facientia.

EO QVOD facta noua non ſeruiunt deciſioni proceſſus, præſumitur quòd ponens ea calumnioſè fecerit, & debet puniri, niſi poſsit excuſari pro qualitate perſonæ, aut negocij, vt ſuperius dixi,vt ſi vitæ ſanctæ fuerit.Nam viris prouidis & honeſtis, ac ſanctis defertur.c.niſi eſſent viri prouidi,& honeſti.de præbend.plura adducit Hippolyt.conſil.j.circa finem.

Quid ſi

Quid si vnus articulus seruiat, vel vtimum factum, an condemnari debeat tanquam calumnioſus? Reſpon. non puto, quia hic pluraliter loquitur, ſi non ſeruiant omnes: ſed ſi vnus propoſito reſpondeat, non poteſt dici quòd non ſeruiant, prout de liberis ſcribitur l. non eſt ſine liberis, cui vnus filius, vel vna filia eſt. cum l. ſequen. ff. de verbo. ſignific. Et quia quælibet cauſa iuſta, ſiue iniuſta, ſine calliditate excuſat à dolo, & calumnia. text. not. in l. igitur. §. j. ibi, Iuſtis rationibus ductus, vel non iuſtis ſine calliditate. ff. de liberal. cauſa. gloſſ. in l. vna in fi. in verb. hoc iudicium, in vltimis verbis. ff. ſi quis ius dicenti non obtemp. Iaſ. in l. ſi quis id quod. de iuriſ. om. iud. Hippol. in l. j. nu. xxv. C. ad legem Cornel. de ſicar. etiam quando negatiuè aliquid prohibetur, vt hîc, etiam alternatiuè requiritur vtrunque, per l. ſi quis ita ſtipulatus fuerit. ff. de verborum obligatio.

Seront condamnez enuers nous en l'amende ordinaire du fol appel, en nos cours ſouueraines.

GLOSSA VI.

MAXAT mulctam ad quam condemnandus erit, qui calumniosè noua facta propoſuerit, licet mulcta regulariter ſit arbitraria. l. aliud eſt fraus. §. j. ff. de verbo. ſigni. & l. ſi qua pœna. ibidem, vbi abundè ſcripſi. Ideo hîc alia non referam de mulcta.

Et vingt liures Pariſis, és inferieures, & moytié moins aux parties.

GLOSSA VII.

MAIOREM mulctã ſenatores imponere poſſunt, quàm alij inferiores iudices, per l. eos. C. de modo mul. vt ſcripſi in dic. l. ſi qua pœna. & l. aliud. Ideo hîc ſtatuit impetrantem ad ſexaginta libras condemnãdum in curiis ſupremis, in inferioribus verò ad viginti libras Regi applicandas, & ad decem parti. *Maior mulcta quare fiſco, quàm parti adiudicetur.*

Sed quid cauſæ eſt, quòd maior mulcta adiudicetur fiſco, quàm parti, poſtquàm laboribus, expenſis, & damnis pars torquetur, non autem fiſcus? Ergo maior mulcta videretur parti infligenda, quàm fiſco. Reſpexit fortè conditor, quòd pars repetit expenſas & intereſſe à parte, ob id non eſt neceſſe quòd maiorem habeat mulctam: & quia maior eſt offenſa, & contem ptus, qui fit principi & ſuperiori, quàm inferiori, vt patet in l. quiſquis. & per totum. C. ad legem Iuliam maieſtatis. ideo maior mulcta circa illum infligitur: quod eſt notandum.

Et plus groſſes, ſi meſtier eſt comme deſſus.

GLOSSA VLTIMA.

ET SIC reſidet in arbitrio curiæ & iudicũ, an debeãt maiorẽ mulctã, quàm in hoc art. ſtatuta ſit, imponere. Nã ſi videant partẽ omnino malitiis & calumniis deditam, augere mulctã poſſunt, tã erga Regem, quàm partẽ. Sed quantum poſsint? Reſpon. pro modo delicti ſeu culpę, ſed temperent iudices ab impoſitione grauioris mulctæ, niſi dolus partis eos trahat: quia *Grauis mulcta quando imponi poſſit.*

melius est de misericordia,& benigitate reprehendi,& rationem Deo reddere,quàm propter crudelitatem.c.allegant.in fine. 26. quæstione vltima. Ad alia pertranseo.

Articulus quartus.

LOYS xij.artic.cxxvj.*Des premieres.*

Item nous ordonnons que les principales parties.

GLOSSA I

Principalis pars quæ dicatur.

PRINCIPALIS pars dicitur, cuius negotium quod agitatur, ad eam pertinet, non in consequens.argùmen. l. si quis nec causam.ff.si certum petatur.Bartol. & ibi addidi in l.ambitiosa.de decret. ab ordi. faciend.Vel principales personas nomine proprio comparentes vocat Bartol.& Bald.in authen.principales. C. de iureiur.propter calum.dando.vel de quarũ præiudicio tractatur.Panor. Bar.& alij in c.pastoralis.de iudic.Bald.in ca.querelam.col.iij.de elect.vide Alexan.consi.65.col.1.in fin.in 7.volu,& Dec.consil.268.concluſio.col.2. Soci.in c.pertractandis.col.9.versic. quærit tamen Specul. de iuramen.calum,& sic principalis persona esse in cancellaria,quando literæ expendũtur,non poterit,vt facilius super literis deliberari possit & concludi, & an iusta sit petitio,& an literæ concedi debeant.

Qui ont lettres à sceller,leurs seruiteurs & solliciteurs n'entreront point au seau.

GLOSSA II.

In Cancellariam nulli dum litera expediũtur, ingrediuntur.

HIC prohibetur parti, ingredi in locum, vbi sigillantur Regiæ literæ.& sic *seau*,accipit pro loco in quo literæ sigillantur Regię vocamus communi vocabulo Cancellariam; & potest vocari officina diplomatica,vel rescriptorum,seu codicillaris. Budæ in Foren.& quòd locus aliqui prohiberi possit,sicut hîc parti & eius seruitoribus,probatur in l.j.in fin.ff.de offic.præfect.vrbis.& in authen.si quis. C. de adul.quia in conspectu illorum liberæ non essent sententiæ.nam ipsi referre suis partibus,& dominis possent,quis fuerint in causa cur literę recusatæ fuerint.Et ex hoc inimicitiæ graues exorirentur,quas hic tollere vult Intellige vt eo tempore quo super literis disputatur concedendi nécne,nõ debent isti interesse,postèa sic cessante ratione text.hodie nulli nisi officiales ad hoc destinati ingrediuntur,vt inferius dicam.

Affin que les lettres puissent mieux,& plus franchement estre deliberées & debatues en leurs absence.

GLOSSA III.

Testes in secreto deponunt.

SICVT in absentia partis, & in secreto testes deponere debent,postquàm tamen citati iurauerint.leg.iurisiurandi. C.de testib. ne metu partium veritatem dicere vereantur. leg.nullum.C.de testibus.capit.secundo,& c.cùm causam.& ca.venerabili.ibidem.alioqui non valerẽt testium dicta,si publicè examinarẽtur.gl. in c.quia

in ca.quia propter.in verbo ſecretè.de elect.Limitatur in §. cùm verò. vbi ſcripſi de collatio.in concor.quo ad probationem nobilitatis.Sed in crimi nalibus ſine citationes teſtes primo audiũtur.glo.in §.ſi duo.de pace tenẽda.Sed poſteà præſente parte recoli ſolẽt,quod repetere teſtes,ſeu reuoca re Budæ.ait.in foren.latinè dici poſſet,*Recoller & confronter les teſmoings.*

Sic & quando factum recitatur in Cancellaria,pars debet abeſſe, & ſolicitatores ac famuli,vt faciliùs literæ diſputentur,& veritas inquiratur, an literæ concedendæ ſint.

Et auſſi n'entreront audict ſeau, que les maiſtres des requeſtes de noſtre hoſtel, Conſeillers, ſecretaires, & autres neceſſaires pour le faict dudict ſeau.

GLOSSA IIII.

QVOD ſpecialiter prohibuerat, hîc generaliter, vt nullus ingrediatur intra cancellariam,quando literæ expediuntur, niſi ſit Magiſter libellorum, Conſiliarius, Secretarius, & alia neceſſaria perſona.Sed quas vocat neceſſarias perſonas? relatores,calefactorem ceræ,& ianitores. Et quamuis olim ſolerent ingredi plures perſonæ, & aduocati communiter referebant, hodie tamen ſtatutum eſt,vt tantum magiſtri libellorum Scrinarij,ſeu Secretarij,relatores,*Rapporteurs en Chancellerie, & le chauffecyre*, & aliæ perſonæ neceſſariæ ingrediantur.neceſſarias hîc vocat non perſonas coniunctas,& conſanguineas, vt in l.Imperator.ff.de pact.& l.quamuis adulterij. C.de adul. ſed illas ſine quibus actus vix fieri poteſt,ſicut de impenſis neceſſariis. in l. impenſæ. ff. de verborum ſignificatio.vbi ſcripſi. *In cancellaria quæ perſonæ ſint neceſſariæ.*

Leſquels ſeront tenus faire ſerment ès mains dudict Chancellier, de non reueler en maniere aucune aux parties les dicts, & opinions de ceux qui auront parlé de la depeſche de leurs lettres.

GLOSSA V.

OMNES itaque perſonæ in cancellaria neceſſarię,iurare debent in manibus Cancellarij,ſe non reuelaturas dicta & ſententias eorum, qui in literis expediendis opinati ſunt. Sed quoties iurare debent?Reſpon.Semel in ingreſſu officij. nec ſolet quolibet die repeti iuramentũ,vt ſuperius in prima parte ordina. eſt ſtatutum rubri. *des ſermens.* *Iurare debent perſonæ neceſſariæ cancellariæ : & quid.*

De hac reuelatione prohibita in curiis vide in rubri.*De la cour de Parlement*.artic. xix.cum multis artic. ſequen. vbi multa dicam mala,quæ ex his proueniũt.& in Apophtheg.Plutarchi ſic dicitur:Philippides poëta Comicus Lyſimacho imprimis charus fuit, ac familiaris, cui cùm Lyſimachus offerret liberalitatem ſuam,dicerétque,quid vis tibi impertiã rerum mearum?quòd voles(inquit)modò ne arcani quidpiam : ſignificans eſſe periculoſum noſſe magna tum arcana,quorum ſi quid effutias,actum eſt de capite.quanquàm & aliqui ſolent odiſſe conſcios eorum quæ nolint efferri. *Reuelare ſecreta periculoſum.*

CHAR

CHARLES vij. Artic. lxxij. *Des premieres.*

Articulus quisquitus.

Item auons ordonné & ordonnons, que doresnauant ne soyent baillées lettres en nos Chancelleries pour conduire le petitoire & possessoire, en matiere de nouuelleté ensemble.

GLOSSA I.

Petitorium nõ potest cumulari cum possessorio.

IVRISCONSVLTVS ait, is qui destinauit rem petere, animaduertere debet, an aliquo interdicto possit nanciſci possessionem, quia longè commodius est ipsum possidere, & aduersarium ad onera petitoris compellere, quàm alio possidente petere. l. is qui. ff. de rei vend. Vnde olim in hoc regno partes prosequebantur interdictum vti possidetis, & eo pendente literas impetrabant, vt possessorium & petitorium simul deciderentur: quod hîc prohibet, quia nihil commune habet possessio cum proprietate, l. naturaliter. §. nihil. ff. de acquirenda possessio.

Aduertendum est, quòd hæc decisio est iuri cõformis. Nam si loquamur in interdicto retinẽdæ, vt loquitur iste tex. ibi, *en matiere de nouuelleté*, nõ potest possessorium cumulari cũ petitorio. Nam is qui nouitatẽ impetrat, & interdictũ vti possidetis, dicit se possessorẽ. l. j. & per totũ. ff. vti possi. §. retinẽdæ de interdi. in inst. Et is q agit rei vẽdicatione, & sic petitorio, dicit aduersarium possessorẽ. l. vna. C. de aliena. iudic. mut. cau. fac. doc. in §. omnium. in sti. de actio. Et sic iste dicẽs se possessorẽ in possessorio, & in petitorio dicẽs contrariũ, nõ debet audiri, per c. licet causam. de proba. ob id quòd de iure fieri non debet, nec per literarum impetrationẽ, quia intẽtando rei vẽdicationem, videtur renũciare possessioni, si quam habeat: prout is, qui nũciat, l. j. §. in operis. ff. de no. ope. nun. Et quamuis Bar. & alij in d. §. nihil. commune. Panor. & cæteri in c. pastoralis. de causa pos. dicant posse ista duo cumulari ratione diuersæ possessionis: nam rei vendicatio potest intẽtari ratione vnius possessionis, & interdictũ vti possidetis ratione alterius: vnde contra commodatariũ, & depositariũ potero rei vendicatione agere ratione detentionis, quam habent, & aduersus colonos, custodes, & similes. l. officiũ. ff. de rei vendi. Verùm quia etiam hi turbant dominum in possessione ciuili, interdictum etiam vti possidetis impetrare potero. l. clã possidere. §. qui ad nundinas. & §. nihil commune. ff. de acquir. poss. Tamen est prohibitum etiam in hoc casu cumulare ista duo per hunc tex. vt de aliquo operetur, & quia generaliter prohibet. Item doct. in locis prædictis dicunt in iuribus in corporalibus possessorium, & petitorium posse simul cumulari. Nam in his remedia petitoria possessori competunt. l. sicuti. j. & l. sed & si quæratur. §. j. ff. si seruitus vendic. Ideo existens in possessione seruitutis, potest, si in illa turbetur, non solùm casum nouitatis impetrare, verùm etiam confessoriam actionẽ, q̃ est remediũ petitoriũ. §. æquè. de act. in inst. vbi plenè Ias. & doc. gl. in verbo quicquid. in c. cũ eccles. & in c. cũ super. in gl. pe. de cau. poss. & in c. examinata. de iudic. hoc tamen non permitteretur etiam per literas in hoc regno, vt hîc videmus, quia possessorium semper est prius decidendũ, quàm petitoriũ, etiã si actor cõueniſſet me super petitorio, ego reus potero

suspendere

ſuſpendere petitorium,& agere poſſeſſorio,per text.in clemen.vna.de cauſa poſſeſsio.Ioan.Fabri in l.ordinarij.C.de rei vendica. etiam ſi actor vellet docere ſtatim de iure,quia opus eſt finitum poſſeſſorium eſſe,& executionem ſuper illo factam,vt in rubri.*des matieres poſſeſſoires*, in ordina. Reg. eſt ſtatutũ,& ibi dicetur in tertio Tomo.Ioan.Fabri hoc docet in l.incerti.co. vlti.C.de interdict.Iſte tamen tex.non procedit, quando pars non oppone ret, tunc ex officio iudex non repelleret, hoc autem iudicium non datur, niſi poſtulatum fuerit.l.4.§.hoc autem.ff.de damno infecto.

Secundò limitatur in poſſeſſoriis adipiſcendæ & recuperandæ:cùm iſte text.hoc tantum prohibeat *en matiere de nouuelleté*, & ſic in interdicto retinendæ. Secus ergo in aliis, in quibus agens poſſeſſorio, poteſt cumulare poſſeſſorium cum petitorio,tum quia non ſunt inuicem cõtraria:tum quia hîc non prohibetur,l.cùm fundum.§.fina.ff. de vi & vi armata. Et ita concludunt doct.in dicto cap.paſtoralis.de cauſa poſſeſsio.& in capit. cùm ſuper.& cap.cùm dilectus.ibidem.Ioan.Fabr.in.l.ordinarij.C. de rei vendicatio.& in clemen.vna.de cauſa poſſeſsio. ac in dicto §.nihil commune. Alia ſcribam in tracta.de materia poſſeſſoria, ad quem nunc te reiicio. & ibi dicam an hodie per ordinationem nouam hoc locum habeat.

Et ſi par inaduertance aucunes lettres eſtoyent octroyées au contraire.

GLOSSA II.

ERGO ſi ex certa ſcientia, ſecus:nam illæ valerent, dummodo mentio in eis facta fuiſſet huius ordinationis, non à Cancellariis,ſed ab ipſo Rege,& in magna Cancellaria per tex.iuncta gloſſ.in l.fina.C.ſi contra ius. gloſſ. in l. ratas. de reſcindẽ. vendi.Nam text.hic dicit,*ſi par inaduertance ſont octroyées*. Si ergo ex certa ſcientia concedantur, hoc non eſt præter animi ſpem,ergo à contrario ſenſu valebunt,& iudices eas recipere debebunt.

Litera vt literæ ſimul poſſeſſorium cum petitorio decidere, an valeant.

Que les Iuges n'y obeiſſent en aucune maniere.

GLOSSA III.

NVLLO modo iudices his literis obedire debent, ſed impetrantem in expenſis condemnare,& fructu literarum priuare. Nam impetratio in præiudicium ordinationis non valet, vt fuit ordinatum à Rege, de quo ſcribit Gallus in quæſtio per areſta,quæſtio.115.& Aufre.in ſtylo Parlamen.areſto 84.quod eſt verum, ſi impetretur à Cancellaria ſecus ſi ab ipſo Rege facta ordinationis mentione,quia eius eſt ſoluere,cuius eſt ligare.l.ſi puellæ. ff. de ſponſal. maiorẽ ſibi retinet poteſtatem.capit.dudum.de præbend.in ſexto.

Et voulons que les impetrans d'icelles ſoyent punis d'amende arbitraire.

GLOS

GLOSSA VLTIMA.

VLTRA expensas addit, vt etiam aliqua mulcta impetrantibus tales literas imponatur, quæ est iudici arbitraria pro qualitate personę,& quantitate bonorum,vt dixi in l.si qua pœna. ff. de verborum significatio. vnde si impetrans istam sciebat ordinationē, paulò maior debet esse mulcta:si verò huius erat ignarus,minor,vel nulla imponitur mulcta.Et sic in hoc regno Franciæ nō cumulatur possessorium cum petitorio, imò solent pragmatici in libello causæ possessoriæ protestari,quòd non intendunt causas ad dominium pertinentes adducere,nisi ad confortandum, & iustificandum possessorium, teste Ioan.Berber,in viator.iuris in praxi legum Regiar. Feli. in capi. licet. nume. ix.de probatio. alioqui poterit pars aduersa petere, vt causæ dominium respicientes cancellentur & reiiciantur, & iudex hoc pronunciabit, nisi quatenus adminiculum possessioni præbent. Alia possem hîc tractare & adducere, quæ scribuntur in §. nihil commune. Sed ibi videri possunt. & quia in tracta.de mater.possessor.inferiùs tractabitur:ob id ad ibi dicenda nunc reiiciam

Protestatio aduocatorum in possessorio faciendæ.

LOYS xij.artic.liiij.*Des publiées 1512.*

Articulus sextus.

Item auons ordonné & ordonnons que doresnauant en nos Chancelleries, ne seront octroyées aucunes lettres de surseance de complainctes,ou fournissemens d'icelles:& pourueoeront les Iuges desdictes complaintes, ou surseances d'icelles,ainsi qu'ils verront estre à faire par raison.

Litera impetrari non debent vt causa nouitatis & alia priuilegiata differantur.

ITEM prohibet hîc impetrari literas,vt differantur causæ nouitatis, & aliæ hîc expressæ. Nam partes solebant in his causis priuilegiatis,& summariis impetrare literas: vt iudex differret causam,donec aliquid fieret,quod hîc prohibet:quia hæ causę priuilegiatæ sunt,& summariè tractandæ. Et istud dicetur etiam non posse fieri per literas status,art.ij.in trac.de lite.dilato.annal. & status:vbi alia videri poterunt huic materiæ accommoda.his nunc sis contentus.

FRANÇOYS artic.clxx.*des publiées 1539.*

Articulus septimus.

Nous defendons ausdits gardes des Seaux de bailler aucuns rappeaux de ban,ne lettres pour retenir par nos cours souueraines la cognoissance des matieres en premiere instance, ni aussi pour les oster hors de leurs iurisdictions ordinaires & les euocquer, & commettre à autres,ainsi qu'il en a esté grandement abusé par cy deuant.

GLOSSA I.

Exul à Cancellariis băno liberari non potest.

ISTA ordinatio prohibet tres casus in cancellariis Franciæ concedi.Primus est, ne exul & bannitus, à banno liberetur, quia nemo potest commeatum remeatúmve dare exuli, nisi Imperator ex aliqua causa. l. relegati. in fine. ff. de pœnis. Et sic ad solum Regem in

gem in hoc regno ſpectat dare commeatum,vel remeatum exuli.l.cùm indulgentia.C.de ſenten.paſſ.Nam quod cognitionaliter factum eſt, ſine cauſæ cognitione deſtrui non ſolet.l.fina.C.de legib.

Intellige ſiue fuerit perpetuo exilio mulctatus,ſiue ad tempus,quia ante tempus præfinitum non poterit Cancellaria remeatum concedere, tum. quòd hîc generaliter prohibet. Ideo generaliter intelligetur,per legem primam.ff.de legat. præſtand. Bannitus tamen ad annum poteſt reuerti poſt annũ,ſine ſuperioris authoritate,& ſiue literis Regiis:quia vltima dies anni præbet ei licentiã.l.ſi quando.C.de teſtib.vt dicit Bald. in procem.ff.§.hæc autem tria.quem refert & ſequitur Franciſc.Cremen.ſingul.xlvij.conſului-mus. Item ſiue à præſide, ſiue à Parlamento, vel alio poteſtatem habente bannitus fuerit, l.relegatorum.ff.de interdict. & releg. quia in his caſibus eadem eſt ratio,& ſic deciſio.

Bannitus ad annũ poteſt ea reuerti poteſt ſine alia licentia.

Item à banno reuocari ſolet à principe,debet tamen eſſe cauſa, vt in dicta l.relegatorũ.nec ſufficeret ſola volũtas,cõtra gloſſ.ibi.nam vbi lex dicit cauſam interuenire debere,illam adeſſe oportet.Sed in d.l.relegatorũ dicitur, ex aliqua cauſa. ergo &c.facit l.j.§.de qua.ff.de poſtul. Bald.in l.ij.in fi. C.ſi penden.appella.mors interue. Fateor tamẽ quòd ſufficeret quæcunq; cauſa,cùm illa lex dicat ex aliqua cauſa, ergo ſufficiet etiã modica à principe approbata. per gloſſ.in clemen.vna.de foro.competen. in verbo, aut ex aliqua.authen.habita.C.ne filius pro patre.& ibi dixi in interpret.illius tex. Sed ſine aliqua cauſa non poſſet princeps. Et adulatores principum hactenus illis nimis fauerũt,qui fauor multos adducit ad inferos. Sed ſciant principes,quòd de omnibus,quę ipſi faciunt,vel facient ſine cauſa,ſi malè facta ſint, reddent rationem, & niſi reſipiſcant, damnationem non euadent, niſi Deus illorum miſereatur.Et dicit Dauid in vnum ſimul diues,& pauper.Et plus torquebuntur principes ex his, quæ ſine cauſa ducti ſola volũtate, ſeu potius voluptate faciẽt,quàm ex aliis factis: & puto multos principes damnatos per illam gloſſ. & conſultores qui illis conſuluerunt illud dictum impudicæ mulieris, ſi libet, licet.Et diuus Paulus ait, principibus ad ædificationem datam poteſtatem, & non ad deſtructionem. Ergo ſine cauſa cum cedat ad deſtructionem, non poſſunt hoc facere.

Exul ſine cauſa a bãno reuocari non debet.

Item inferiores non poſſunt concedere:quia per exilium amiſit quis patriam, & honores. dicta l.relegatorum.§.ſolet.ff.de interdict. & releg. quæ non poſſunt reſtitui ab alio quàm à principe, ob id iſta hîc principi reſeruat. vnde ſolet princeps in his literis ſic ſcribere: *Parquoy nous ee conſideré, voulans miſericorde preferer à rigueur de iuſtice, ledit ſuppliant auons rapellé, & de noſtre grace ſpeciale pleine puiſſance, & authorité Royal, rapellons dudit banniſſement,& iceluy auons mis,& mettons au neant. Et l'auons reſtitué & reſtituons à ſes bonne fame,& renommee,au païs: ſatufaction faicte à partie eiuilement tant ſeuleument, ſi faicte n'eſt. Et ſur ce impoſons ſilence perpetuel à noſtre procureur preſent & aduenir,&c. Pourueu que ledit tel,dans tel temps, à compter de la date de ſes preſentes, ſe mettra & rendra priſonnier en la priſon de tel Iuge: pour oſter,& prendre droit d'iceluy cas,& ſoy purger d'iceluy,&c.*

Solus princeps reuocat à banno,& quomodo.

Et ſic intellige iſtum text.ſiue bannitus ſit per contumaciam,ſiue in præſentia ratione criminis. Nam vtrobique eſt eadem ratio: & ſic eadem iuris

decisio l.illud.ff.ad legem Aquiliam. Ideo interdum in literis datur causæ cognitio: quando quis se vult purgare, & dirigitur iudici,qui exilij sententiam protulit:interdum bannitus ex gratia restituitur:: & tunc literæ omnibus magistratibus possunt dirigi : & absque cognitione causæ. Et quia ista materia bannitorum est ampla,& bene per doct. tractata: maximè per Nellum in tract.de bannitis.ideo ad illum vos reijcio.

Litera,licet causa in prima instãtia tractãtur in Parlamẽto non valent.

Secundò ibi, *ne lettres* prohibet concedi à Cancellaria rescripta, vt causæ retineantur in parlamento decidendæ in prima instantia : quod erat frequentissimum ante istam ordinationem. Sed quia hoc est contra concordatum,in quo est statutũ,quod omnes & singulæ,causæ, exceptis maioribus, in iure expressè denominatis,apud illos iudices in partibus terminari,& finiri debeant: vt patet in rubri.de cau.Ideo hîc prohibetur, ne in prima instantia tractentur causæ in Parlamento. Quod nõ procedit in casibus à iure, vel ordinationibus expressis: vt in rubric. *quelles causes*, supra in prima parte.Etiam non prohibet hîc articu.supremis curiis, si videant iustum esse retinere causam,quin possint eam retinere.

Quot modis possit curia suprema cognoscere in prima instãtia

Notandum autem est, quòd curia suprema, multis modis de causis cognoscit in prima instantia.Primò,de causis priuilegiatis,vt parium Francię, & de aliis de quibus in rubri. *quelles causes sont introduictes en premiere instance en la cour de Parlement.* in ordinatio. vbi plenè dicam.

Secundò, cognoscit per viam commissionis, quando Rex ei expressè committit,sed extra Regem Cancellariæ hoc non possunt,vt hîc.

Tertiò, curia cognoscit de causis per appellationem ad eam deuolutis, & hoc regulariter,quia ad hoc sunt præfectæ summæ Frãciæ curiæ: vt scripsi in rubric.de supplicatio.seu error.propositio.

Quartò, per.euocationem, quando princeps causam vnius Parlamenti, ad aliud euocat:vt plenè dixi in tracta.de euocatio.

Quintò, per supplicationem & erroris propositionem, vt etiam abundè scripsi in tracta.de supplica.

Sextò,per literas ciuiles,vt etiam docui in tract.de liter.ciuilib.

Septimò,per supplicationem à parte factam Senatui. nam post appellationem pars supplicabit Senatui:& si hoc requirat causæ cognitionem, Senatus respondebit, faciat supplicationem in iudicio, & hoc significabitur parti:& posteà litigabitur in magna camera, & actor petit requestam comprobari & interinari, alius contrarium. *D'estre debouté de sa requeste.* interdum solet procurator Regius, vel alius de causis forte publicis supplicare curiæ, vt prouideat: suprema solet curia prouidere,vbi de scandalo,vel de magno, & repentino agitur præiudicio. Et sic vidi sæpe seruari in curiis Franci.quod est notandum.vide quæ scripsi in tracta. de liter.ciuil.in princip.in primo Tomo constit. Regia.

Litera vt auferatur iurisdictio ab ordinario nõ valent.

Tertiò,in text.ibi,*ni aussi pour les oster.* &c. prohibentur literæ cõcedi à Cancellaria,vt ab ordinariis iudicibus auferatur cognitio causæ: nam ordo confunditur,cum sua iurisdictio cuilibet nõ seruatur. cap.peruenit.xj.quæstio.j.Et quia est cõtra rubri.de causis.in concord.vbi scripsi alia,quæ ibi videri poterũt. Etiã prohibet hic tex.ne causæ euocentur ex vna curia etiam inferiore, & committantur alteri, quia partes subterfugij causa interdum

hoc

hoc procurabant, & ſine cauſa, & Cancellariæ ſolebant hoc committere, ſed hic prohibet. Rex tamen euocare ipſe poteſt, vt abundè ſcripſi in tract. de euocat. in primo Tomo conſtitutio. Regiar.

IDEM articul. clxxj. Ibidem

Articulus octauus.

Et ſi leſdites lettres eſtoyent autrement baillées, defendons à tous noz Iuges de n'y auoir point de regard, & condamner les impetrans en l'amende ordinaire, comme du fol appel, tant enuers nous, que la partie. Et neantmoins qu'ils nous aduertiſſent de ceux qui auroyent baillé leſdites lettres, pour en faire punition, ſelon l'exigence du cas.

GLOSSA VNICA.

SEQVENTIA ſtatuit hîc articul. Primùm quòd ſi liceſſæ fuerint à Cancellaria in prædictis caſibus, iudices illis non obtemperent, & nullam rationem ſeu reſpectum ad illas literas habent. Nam quod nullum eſt, nullum debet operari effectum, l. iiij. §. condemnatum. ff. de re iudic. c. ex tenore. de reſcrip.

Secundò, vult vt quilibet impetrans illarum literarum puniatur ad mulctam ſexaginta librarum, quæ eſt menda ordinaria temerè appellantis ad ſupremam curiam, & hæc emenda partim fiſco applicabitur, partim appellato, vt dicetur in tract. de appel. Et quamuis iſte tex. dicat ad mulctã partem condemnandum, tamen etiam condemnabitur ad expenſas parti ratione temeritatis. l. eum quem tenetè. ff. de iudic. & in inſti. de pœna teme. litigan.

Impetrans literas in casibus ſuprà obtentis ad mulctã condemnatur.

Tertiò præcipit iudicibus, quorum nomine (vt ſuperius dixi) venit etiam parlamentum, vt certum faciant Regem de conceſsione illarum literarum, & quis illas conceſſerit literas, vt princeps illos concedentes punire adhuc poſsit. Ergo iudex vel parlamentum non poterit Cancellariam punire ex iniuſta literarum conceſsione: ſed ad Regem tãtum ſpectat vt hic, quia hoc nomine Regis faciunt, ob id ad ſolum Regem pertinet: & quomodo punietur arbitrio Regis relinquo, vel per ſuſpenſionem ab officio, vel priuationem, pro delicti qualitate: quod hic vocat: *Selon l'exigence du cas.* aliquando vidi etiam à Parlamentis puniri hos officiales Cancellariæ abutentes. Alia ſuper hoc non reſcribam, vt paucis hanc pertractem materiam, ideo lector bone omiſſa ſupplere poteris ex praxi noſtra beneficiali: de his tamen Deo immenſas agam gratias. Amen.

Parlamentũ an Cancellariã punire poſſit.

TRACTATVS DE LITERIS DILATORIIS, ANNALIBVS, QVINQVENNALIBVS STATVS, ET ALIIS, IN IVDICIIS FREQVENS.

Articulus primus.

PHILIPPES LE BEL. Artic.viij. *Des secondes.*

Item pour les lettres de respit.

GLOSSA PRIMA.

Lettres d'estat & respit quel.

SCIENDVM est vulgari sermone *respit*, idem significat,quod dilatio.Et quia dilatio multis ex causis datur,ob id multiplex est *respit*. vt scripsit Hostiē. in sum.tit.de dilatio.& ego alias multa cōgessi.Sic & *respit* interdū datur mi litibus ratione militiæ,& vocantur.*lettres d'estat*, literæ status,& generaliter *lettres d'estat* vocamus,in quib⁹ mādatur causam differri,etiam in criminalibus. vt arti.iiij. infra eo. Aliæ literæ dantur debitoribus pauperibus magnum perpessis damnum, & istæ literæ sim plici nomine Gall.vocantur, *respits*. Et quia super his multa vidi occurrere dubia:ob id ad ea tollenda,sequentia addenda censui. 1

Summa totius tractatus.

In primis hîc tractabitur, quæ dicantur hæ literæ, seu dilatiōnes annales & quinquennales. Secundò,à quo obtineri possint. 2

Tertiò,quibus concedi valeant.

Quartò,quibus dirigantur istæ literæ.

Quintò,in quibus casibus concedi non possint.

Sextò,quando concedi hæ literæ iuræ valeant.

Septimò, differentias inter dilationem annalem, & quinquennalem conscribemus.

Nonò,quæ possint contra has literas opponi.

Vltimò,quis sit effectus huius concessionis annalis, vel quinquennalis, & alia his cohærentia elucidabuntur, quæ hactenus à iuris interpretibus iustè tracta non fuerunt.

Annalis & quinquennalis dilatio quid.

PRIMO QVAERO, quæ dicatur dilatio Annalis? Respon. quoad hanc materiam, illa, quæ annum concedit debitori ad soluendum. Quinquennalis,quæ quinquennium. Et moratoriam cautionem vocat iurisconsul.in l.cùm possessor.§.fi.ff.de censi.& moratoriam præscriptionem Imperator in l.ij.C.de preci.Impe.offer.& has annales literas vel quinquennales vulgus vocat *respit*, vt superius dixi, in quibus literis solet sic princeps scribere? 3

Forma literarum annalium,siue quinquennalium.

*Henri.&c.A la supplication de tel.*N. *pauure hōme &c.affermant auoir perdu la greigneur partie de ses biens,& cheuance,tant pour le fait,& occasion des guerres,& gens d'armes,qui ont eu cours en nostre Royaume,comme par autres fortunes à luy suruenues en plusieurs manieres despuis dix ans en ça,& pource quant à present il ne pourroit bōnement faire satisfaction,ne payement à plusieurs personnes ses* 4

creanciers

creãciers,auſquels il eſt tenu en pluſieurs & diuerſes ſommes,et autres choſes, ſans fai re vile et miſerable diſtractiõ de ſes biẽs:nous audit ſuppliant au cas deſſuſdit auons donné & octroyé,donnõs & octroyons de grace ſpecial par ces preſentes,terme,reſpit, & delay de ſes debtes payer à quelconques perſonnes,ſes creanciers puiſſans d'attendre iuſques à vn an, à conter du iour de la date des preſentes, ſi autresfois il n'a eu de nous ſemblable grace &c. Et hæc eſt harum literarum ſumma, quæ inferius abundè elucidabitur.

5 SECVNDO QVAERO, à quo valeant cõcedi hæ literæ? Reſpõ. in vrbe à Papa: extra vrbem verò in locis in quibus Papa non habet iuriſdictionem, temporalem, non dantur à Papa hæ literę moratoriæ laicis, arg. eorum quæ not. Inno. in c. inquiſitioni. de ſen. excõ. c. venientes. de iureiur. c. ſi duobus. de app. Et hoc expreſsè decidit Io. Staph. in trac. de liter. gratię. fo. 170. vbi plus dicit, non dari à Papa etiam clericis in odium laicorum. arg. c. no- 6 uit. de iudi. & gl. in c. ſi clericus laicũ. de fo. cõpe. † Sed in hoc regno ſolẽt à Rege hæ cõcedi literæ, vel ab eius Cãcellaria. Princeps autẽ põt cõcedere alicui, vt non teneatur ſoluere ſuis creditoribus per annũ, bienniũ vel trienniũ, aut ad ſummũ per quinquenniũ, quia quod differtur nõ aufertur. d. l. ij. Itẽ in mora modici tẽporis non eſt magnũ præiudiciũ. l. ſi debitori. ff. de iudi. Annũ autẽ concedit omnibus cõmuniter damnũ paſsis: biẽnium contra vſurarios: trienniũ clericis, ſeu viris eccleſiaſticis: quinquenniũ autẽ paſsim conſentiẽtibus creditoribus, vel maiori parte. Ita habetur in magno ſtylo. rub. *reſpit*, & vltra quinquenniũ non poſſet dare, cũ eſſet mora magni tẽporis, & ſic magnũ pręiudiciũ, ſecũdũ Pau. in d. l. ſi debitori. & de reſcripto ad decẽ annos. Idem conſuluit Ancha. cõſi. 37. contra. & quia non concedi ſolet, vt infra dicã. Et ideo minime mutãda ſunt quę ſemper certã interpretationẽ habuerũt. l. minime. ff. de legi. & nũquã audiui cõcedi vltra quinquẽnium. Et ſi cõcederetur, iudices hoc reſpuerẽt, nec literas cõprobarent, vel interinarẽt, nec quidẽ in anno vel quinquennio, quia literæ in totũ ſunt nullæ. arg. c. cui de nõ ſacerdotali. de præb. in vj. Et hoc pulchrè docet Io. Beſſia. in cõſue. Aruer. eo. tit. art. j. p. l. ſi ſpõſus. §. generaliter. ff. de dona. inter vi. 7 & vxo. facit tex. & ibi doc. in c. ſi eo tẽpore. de reſcrip. in vj. † Et ideo hãc dilationẽ concedere non poſſunt Seneſchalli, vel bailliui, aut alij magiſtratus Regij, quia priuilegiũ, quod aliis præiudicat, nõ poteſt cõcedi per aliũ extra principẽ. Archi. in c. peruenit. xvj. q. j. & gl. in ſumma. xxv. q. ij. Alber. in d. l. quoties. col. j. & ita dicit ſe cõſuluiſſe Pau. ibi, quod princeps tantũ nõ recognoſcẽs in ſuperiorẽ poſsit hoc cõcedere, alius verò recognoſcẽs ſuperio- 8 rẽ nõ, niſi iura Imperij habeat, vt Dux Sabaudiæ. † Itẽ intellige, q̃ princeps poterit cõcedere etiã ſine partis aduerſæ citatione, quia in his q̃ nõ lædunt partẽ, aut modicè, nõ requiritur in impetratione priuilegij partis citatio Bar. in l. ij. no. ij. C. de tẽpo. app. & in l. Gallus. §. & quid ſi tantũ. ff. de libe. & poſth. Bal. in l. fi. col. pe. C. de fruc. & lit. expẽ. & l. fi. quibus res iud. nõ nocet. Imol. in c. cũ dilecta. col. vlt. de cõfir. vtil. Alex. cõſi. xj. aliàs cõſului in vij. vol.

A quo cõcedantur literæ quinquẽnales vel annales.

Annus, biẽnium, triennium, vel quinquennium quando conceda- tur.

Seneſchalli vel bailliui nõ cõcedunt hasliteras.

Non eſt neceſſaria citatio in impetratione earum.

Nec eſt ſolitũ in hoc regno partẽ citari in impetrationibus literarũ Regiarum, ſed in earũ approbationibus ſic, vt vulgus dicicit *à l'enterinement des lettres*. Et ſic videtur ſentire Albert. Brunus conſi. j. col. x. verſi. ad id quod dictum in conſi. feudalibus in conſuetu. Aruer. eo. artic. ij.

An impetrans possit suos debitores inquietare.

Secundò, intellige vt sicut dilationē habet impetrans non soluendi suis creditoribus intra annum, vel quinquennium, ita non poterit illo termino pendente suos debitores inquietare. Nam quod quisque iuris in aliū statuerit, ipse eodem iure vtatur, l.j. & per totum. ff. quod quisque iur. & super hoc multi decipiuntur, putantes interim suos molestare debitores posse. Matth. xviij. c. in fi. ibi, Serue nequā, omne debitum remisi tibi, quoniā rogasti me, nonne ergo oportuit & te misereri conserui tui? sicut & ego tui misertus sum? &c. Tamen hodie non seruatur quoad debitores impetrantis: nam ipse eos conuenit, vt vidi, fortè eò quòd non fuit oppositum: & quia hoc rescriptum est in fauorem solius impetrantis, ob id ad alium non debet protrahi. l.j. ff. de constitu. princip. 9

Ha litere annales impetrātur sine consensu creditorū.

Tertiò, etiam sine consensu creditorum vel maioris partis, imò sine alicuius debitoris assensu, & eis contradicentibus, hæc dilatio impetrari poterit. doct. in dicta l. ij. C. de precib. Imperat. offerend. quia gratiam facit princeps debitori damnum passo. 10

Cautio in dilatiōe annali an detur.

Intellige, quando Rex concessit dilationem annalem tantum, quia mora modici temporis non affert magnum præiudicium, dicta l. si debitori. ff. de iudic. Tunc præstito iuramēto, quòd hoc facit sine fraude, & pro vrgente necessitate, non audiūntur creditores oppositum volentes probare, nec etiam agnitionem debiti petentes, & cautionem sibi dari, vt docet Masuer. in rubri. de obligatio. §. item debitor. secus si dilatio sit quinquennalis, quia tunc & consensus creditorum vel maioris partis requiritur, quòd interueniat, l. final. C. qui bonis cedere possunt. Est tamen consuetum etiam in literis concedentibus dilationem annalem apponere istam clausulam, Mandantes quatenus recepta ab eodem supplicante cautione, quam super hoc præstare poterit & sic de iuratoria intelligetur, si aliam dare non possit. vt in rubric. & l.j. ff. qui satisdare cogantur. scripsi in tracta. de famulo. salar. in hoc Tomo. 11

Quibus concedatur hec dilatio.

Tertio qnibus concedi valeat hæc dilatio? Repon. debitoribus aliquod notabile damnum passis, ratione fortè belli, ignis, incendij, aut naufragij, vt in rubri. ff. & per totum. de incend. ruina, & naufrag. vel ex alio quocunque casu, qui etiam à sapientissimis, ne quidem ab astrologis, qui futura se nosse temerè arbitrantur, præuideri possunt, l. quæ fortuitis. C. de pignorati. actio. & ob id vocantur casus improuisi, in l. prima. C. de sicar. iustum enim & æquum est, ne iam afflicto per casum, iterum afflictio detur circa bonorum executionem: ideo princeps his damnum passis ex bono & æquo succurrit per has literas, vt creditores patientiam habeant per annū, & omnia eis reddet debitor. Iuxta euangelij sententiam, † & non solùm vni posset concedi, sed vniuersis hominibus alicuius terræ damnum belli perpessis, vel aliud: vt probat Matth. de Afflictis in decis. Neapolit. quæstione cccl xxvij. princeps. vnde aliquando vidi à rusticis alicuius pagi ab hostibus destructis has literas impetrari. 12

Hominibus vnius ville possunt he littere cōcedi.

Praxis literarum quinquennalium.

Notandum est pro praxi literarum quinquennalium. Nam is, qui istas litera impetrauit debet vocare creditores suos coram suis iudicibus, quos scit consentire velle, vnum post alterum, & iudex adigit singulos iuramento. Primò quæ summa eis iurare debeatur, & an sit soluta, nec per fraudē debita, 13

bita,& an consentiant verificationi rescripti.Et tunc scribas & Grapherius scribit in dorso literarum quinquennalium iuramentum, & consensum illorum, & habito consensu maioris partis, in ius vocat minorem partem ad verificandum literas coram iudice,cui dirigũtur, quo die præstituto requiritur,quòd debitor sit dispensatus ab episcopo de suo iuramento. Posteà patet literas comprobari, & interinari, & confitebitur debitor cuilibet creditori suum debitum, si creditor requirat, & pro qua summa requirit suum rescriptum verificari: & creditor recipere potest, & acceptare illam confessionem, protestans ne ad aliud debitum & summam prodesse literæ possint,quàm ad illam expressam:requirítque debitor, vt ista maior creditorum pars audiat alios creditores, qui his literis consentiunt:sed creditores dilationem capiunt ad deliberandum, & allegandum debitoris fraudem,& alia quæ voluerint contra has literas dicere: quæ dilatio conceditur, qua finita respondebit debitor impetrans se offerendo, si contrarium dicatur,probaturum,consentientes creditores veros esse creditores, quòd per obligatorias literas,per arcta,vel alias,prout de iure conceditur, proba bit, etiam pericula in literis narrata vera. & si quis alleget fraudem in contrarium, eam probare debet,l.quoties.§.qui dolo.ff.de probatione. etiam qui allegat solutionem his creditoribus factam,hoc probare debet, l.actor. de probatio.C.& si allegetur impetrantem vendidisse bona, iustificabitur, vel dicet longè esse ante rescripti impetrationem. & qui falsam causam dicit, hoc probare tenetur. Hæc in summa notanda sunt pro praxi harum literarum, quæ valde est occultata Nemausensibus. †Vnde potest creditor concludere contra debitorem impetrantem, vt dilatione pendente garniat,& deponat pecuniam per modum prouisionis: & cùm aliquis appellasset à iudice, quòd per modum prouisionis non coegisset debitorem ad garniendum, fuit in Senatu prolatum eum perperam appellasse, & ad mulctam condemnatus, Anno. 1537. die vigesimasexta Aprilis post Pascha.

Impetrans quinquennalem dilationem inter non tenetur garnire. Arrestum.

16 QVARTO, quibus istæ annales, & quinquennales literæ dirigi valeant? Respon.in hoc regno extat lex Regia in rubric. *des Seneschaux, Baillifs.* &c. ordinat. xxvij. articul. xij. his conscripta verbis: *Auront aussi nosdits Baillifs & Seneschaux la cognoissance & verification de toutes les lettres de chartres, edicts, foires,& marchés.affranchissemens,respits,à vn & cinq ans, & non lesdits preuosts.*

Quibus dirigantur.

Et sic istæ literæ tantum dirigi possunt Seneschallis, bailliuis, & gubernatori Montispessulani. Non verò præpositis, aut baiulo Montispessulani. Et quibus dirigantur in omni materia literæ,scripsi in tracta. de rescript. in quæstio.viij. Ideo non repetam hîc.

17 QVINTO, in quibus casibus hæ literæ dilatoriæ impetrari non possint? Respond. Regulariter in casibus priuilegiatis,vt dicta l.quoties.C.de precibus Imperat. offerend. Sed qui dicantur priuilegiati? Respond. Primò creditores ratione delicti. Nam illi non obstante hac dilatione poterunt debitorem conuenire: teste Guill. de Cun. in l.si ex parte.§ quamquam.per illum tex.ff.quod cum eo.l. si rerum. de re iudi.hoc docet Ludo. Roma.

In quibus casibus impetrari non possint.

Roma.in ſingu.clxxix. quid ſi Titius. quia reatus impedit ne delinquens literarum beneficio vti poſsit. arg. l.j.C.vbi ſenat. vel clariſ. habetur in conſuet.ducatus Borbo.rub.*reſpitz*,& quinquennales.arti.lxviij. vbi eſt pulcher articulus,quem hic inſerere curaui,quia in tota penè ſeruatur Francia.

Caſus in quibus litera annales & alia ceſſant.

Reſpits d'un, deux, trou, quatre ans, quinquenneles, ou autres delaix de ne payer debtes, n'ont lieu contre le debte adiugé par ſentence, louages de maiſons, arreraiges de cens,rentes, deuoirs annuelz emportans directe Seigneurie, bail à ferme, & accenſes d'heritaiges, fruits & reuenus d'iceux,deuoirs de recepte, apprentiſsaige, penſion pour nourriture, & entretenemens des perſonnes, debtes des prodigues, inſenſez, des mineurs contractez auecq' eulx, ou auecq' leurs tuteurs, ou curateurs, durant leur tutele, ou curatele, biens & deniers baillez en depoſt, reliqua des adminiſtrations, & gouuernemens que les debteurs ont des biens de l'Egliſe,& choſes publicques, achepteurs de viures, & victuailles, ne pareillement des ſommes prouenans des crimes,& delits, & exploits de iuſtice,ne de ſalaire de ceux qui ont beſoigne & ſerui pour les debteurs. Vides multos caſus,quos inferius elucidabo,in quibus hæ literæ non proſunt,ſi conceſſæ fuerint,nec à iudicibus approbabuntur, ſeu verificabuntur.

Creditores futuri ſunt priuilegiati

Secundò,creditores futuri, quoad hoc dicuntur priuilegiati. Ideo illis 18 non præiudicat dilatio.argu.l.Aurelius.§.Titius.j.ff.de liber.leg. clemen.ſi. de reſcrip. vbi reſcripta ad beneficia nõ trahũtur ad beneficia poſteà creata.ſic nec iſtæ literæ annales,vel aliæ ad debita nõ facta, & ita ſeruat ſtylus curiarũ,vt ſcribit Guido Papæ.in deciſ.Delphi.quæſtio.cix.reſcripta annalia.facit tex.in clemen.j.de cenſi.ibi, priuilegia verò ſeu exemptiones huiuſ modi ad monaſteria ſeu eccleſias, quæ ad eos obuenire cõtinget, impoſterum volumus non extendi,nec ad futuras lites trahuntur reſcripta.c.fin.de reſcrip. Hippol. in practic. criminal.§.aggredior.nu.43.cum ſeq. multa addidi ad dictam clemen.ſi.de reſcript.Et dicuntur futuri creditores,qui facti ſunt poſt datam literarum, non à tempore præſentationis. argu.c.eam te. de reſcrip. & c. ſi eo tempore. illo titu.lib. vj. & ita ſeruat ſtylus, vt refert Guido Papæ in deciſ.Delphi.dicta quæſtio.cix.reſcripta annalia.

Futuri creditores qui.

Creditores ex arreſto, & exſententia ſunt exceptι.

Tertiò creditores per areſtum Parlamẽ. excipiuntur, quia executiones 19 areſtorum nõ debent retardari, nec impediri prætextu literarũ quinquennalium, nec etiam aliarum ſententiarum Seneſchallorum, aut bailliuorum, quæ in rem tranſiuerunt iudicatam propter rerum iudicatarũ authoritatem.l.ſeruo.§.cùm prętor.ff.ad Trebel.Maſuer.in rub.de ſolutio.§.item dilatio moratoria, & Guido vbi ſupra quæſtio. xcvij. pro conſeruatione. Vbi dicit eſſe introductum pro cõſeruatione authoritatis curiæ Parlamẽti maximè & ſeruari Pariſi. ex ſtylo, etiam in aliis ſententiis quoad expenſas, vt condemnatus ad illas, non petat has literas, quia temerè & fraudulenter litigauit,l.eum quem temerè.ff.de iud. & dolus nõ debet ei prodeſſe:alioqui daretur materia litigandi: vnde cedere liti debebat debitor,poſtquàm debere ſe ſciebat, l.prima.ff.de eden.niſi iuſtam habuerit cauſam litigandi.doct.in l.qui ſolidum.§. etiam.ff.de legatis ſecundo. & Ioan. Staphil. in tract.de literis iuſticiæ, ait contra executoriales non dari moratoriam: quia in executorialibus certi dies præſcribuntur ad parendum iudicato, &

arctatur

arctatus tempus quadrimeſtre,quod datur cõdemnatis,l.ij.C.de vſur.rei iu di.l.ſi debitori.ff.de iudi.Chaſſa. tamẽ dicit ſe vidiſſe aliâs talia reſcripta im petrata &interinata cõtra areſtum curiæ.in cathalo. Glo.mundi. in v.parte conſide.xxiiij.nu.199.quod non credo,quia curia nõ ſolet recipere, etiam contra ſententiam iudicum inferiorum has literas, niſi condemnatio fuerit fraudulenter ſecuta,vtpotè debitores confeſsi ſunt debitum, & iudex condemnauit eos,vt alios excluderent,tunc illa fraus non prodeſſet.

Vaſſallus nõ poteſt impetrare has literas.

20 Quartò,vaſſallus hoc non vtitur beneficio, teſte Iacob.de bello viſu. in c.j.de vaſſal.qui contra conſtitutio.Lotharij.in gl. facit text. in l.incola.ij.ff. ad munici.vbi incola iam muneribus publicis deſtinatus, niſi perfecto munere incolatui renunciare nõ poteſt:ſic & vaſſallus,cùm ſit aſcriptus ad aliquod ſeruitiũ,non poteſt illud detrectare, alioqui feudo priuabitur, c.vno. quib.mo.feud.amit.Iaſ.in l.ij.nu.24.C.de iure emphy.Alex. & alij in l.j.ff.ſi cer.pet.Et ſic in reliquis cẽſus,& reditus,non vtitur his literis vaſſallus aduerſus dominum.& vt dicunt, *en arreraiges de cens,rentes,deuoirs annuelz emportans directe ſeigneurie.* Maxima enim afficitur cliens ingratitudine, qui contra beneficiũ à ſe receptũ dominum ſuo iure priuare vult: in c.j.de noua forma fidelita. Nam iſte ſic denegãdo ſolutionẽ delinqueret, ob id literæ nõ debent ei eſſe auxilio ad delinquendũ & ingratitudinẽ cõmittendã.

Emphyteota & colonus non impetrat has literas.

21 Quintò,idẽ in locatiõe & emphyteoſi, & in aliis oneribus perſonalibus aſſerit gl.l.cùm fructuarius.ff.de vſufr.vbi hoc no.doc.& Spe.in tit.de loca. §.nunc autẽ.verſi.cxxviij.refert Pyrrhus in cõſue.Aurelia.in rub.de executio.ex loca.c.18.anni.&c.& fortè procedit de cõſuetudine. vt ibidem. vide Maſuer.in rub.de ſolutiõ.§.itẽ dilatio.vbi declarat habere locũ quãdo percipiunt ſeu perceperunt fructus,& emolumẽta rerũ locatarum,& nunc volunt vti dilatione annali, vt nõ poſsint, alioqui daretur materia delinquendi. ideo in conſue. Aruerniæ. rub. *des reſpits.* arti.iiij. ſic dicitur,*Receueurs, louandiers, fermiers ou accenſeurs, ne ſe peuuent aider deſdits reſpits.*

An in debito iurato habeat locum.

22 Sextò,procedit in debito iurato,vt priuilegiatum ad hoc dicatur.gl.ſingu.in c.cùm nõ deceat.de elect.lib.vj. in verb.effectus.vbi dicit quod cõſtitutio tollens aliam conſtitutionẽ, non refertur ad conſtitutionem iuratam: & idem de clauſula nõ obſtantibus.per dictam gloſſ.quam ſing.clamat Panor.in c.j.col.ij.de his quæ fiũt à maio.parte capit.& Roma. ſing.vij. quod. ac conſil.ccccxvij.in caſu.in fine.& conſil.cccciij.in caſu.in fine.& cõſilio cccxxxvj.quod indultum.col.ij. & in repeti.l.ſi vero.§.de viro.col. xviij.fallen.xxiij.ff.ſoluto matri.& Barba.in clemẽ.j.col: xv. de elect.& in c.j.nume. 75.de reſcript.Feli.in c.ij.nu. 20. de ſponſal. Iaſ. in l.ſi mihi & tibi.§.fina.ff. de leg.j.& Vincen.Specu.in l.j.col.ij.ad legẽ Falcid.Benedi.in repe.c. Raynutius.in verbo teſtamẽtum.in ſecundo.nu.18.de teſta.Tho. Ferra. cautel. lv.occulta.& pro illa gloſſ.eſt tex.in c.cõſtitutus.de reſcrip.facit gloſſ.in clemen.dudũ.in fi.in verb.pacta.de ſepul.vide Do. de Rota deci.ccccccxxxiij. in antiq.Alber.in tract.ſtatutorum in prima parte.quæſtio.xvj.Item quæro. Vital.de Camba.in tract.clauſul.in clauſula non obſtantibus.fo.7.Alexand. conſil.xxvij.viſo libello.colum.penulti.in primo volu. & conſil.ccv. viſis.in fine.in ſecundo volu.ac conſi.xxxviij.viſa.in fine.in tertio volu. & conſi.liij. ibidem.ac cõſil.cxxxvij.viſa.col.ij.in vj.vol.Barba.cõſil.xxiij.ſcripſit. col.iiij.

in j.

in j.volu.& consi.47.scribitur.eodem vol.col.20. Domi.consi.83. opponitur.Alber.Brunus in consi.12.col.9.in materia feudorum. Ioan. Crotus in c.j.de consti.lib.vj.Do.de Petrucia in tract.de virib. iuramen.in 62. effectu iuramenti, quia potentior est duplex funiculus.c.de treuga & pace. † Imò talis non soluens tribus modis periurium incurrit, primùm non soluendo, secundùm iudicem interpellando,tertiò principi supplicando, l.si quis maior.C.de transact.Si tamen Rex motu proprio literas annales,vel quinquēnales cōcessisset,non esset periurus.arg.c.venientes.de iureiur.l.fi.ff.qui satisda.cog.& ibi gloss.hoc expresè tenet.facit l.ij.C.de peti.bono.subla. lib. 10.& scribit Lucas de Penna in l.j.col.iij.C.qui mili.pos. vel non.lib.12. & in dubio concessum præsumitur ad postulationē.teste Alexand.dict. consi. ccv.visis his.in fin.vol.ij.ob id in praxi seruatur, vt in literis exprimit soleat ad supplicationem.&c.† Item saluus cōductus concessus alicui, non extenditur ad debita iurata,prout fuit conclusum Neapol.vt patet in decis.v.dominus Rex. hodie in hoc Frāciæ regno est solum apponi in his rescriptis clausula,Prouisio quod à prælato suo,vel alio potestatem habente de huiusmodi fide & iuramēto secum fuerit dispensatum : & sic comprehenduntur debita iurata,quia habita dispensatione nil est quod impediat.not. in c.debitores.de iureiurand.alioqui nil vel parum prodessent hæc rescripta annalia,vel alia, quia in quolibet debito iuramentum interponeretur, alias creditor non consentiret.

Periurii tribus modis euitatur.

Saluus conductus non extenditur ad debita iurata.

23

24

An contra pauperes creditores impetrari possint hæ literæ.

Septimò,quando essent creditores pauperes,non valētes expectare,tūc charitas bene ordinata à seipso incipit.l.præses.C.de serui.& aqua.Itē facit quòd pater tenetur alere filiū,nisi ipse sit pauper,& possit filius seipsum alere.l.si quis à liberis.§.j.& §.de alimentis. ff. de lib.agnosc.Itē maritus condēnabitur insolidū ad dotē soluendam soluto matrimonio, quando mulier erat pauperrima.Bar.& alij in l.maritū.ff.solu.matri.Et in dubio literę verificari debent & valēt,nisi iste,qui allegat se pauperiorē,hoc probet, vt fuit Neapoli iudicatum teste Matthæo de Afflictis in decis.cccIxxvij.princeps. & istud est valde æquū,& frequētius in literis solet dici, *A quelcōques personnes ses creanciers puissans d'attēdre.*

25

Pauperes qui.

† Et qui dicātur pauperes,relinquitur arbitrio iudicis,vt dicit gl.in authen.præterea.C.vnde vir & vxor. qui si videat creditorē egere cum sua familia,vel aliquē pauperē creditorē infirmū,cùm nulla sit maior paupertas,quàm aduersa valetudo, inclinabit ad valetudinarium,vt soluatur illi,non obstantibus his literis impetratis: & sic dicitur nō valens expectare, quando sine præiudicio personæ, vel bonorum hoc fieri non posset,vel si aliquod graue damnum passus est creditor sicut debitor.

26

Contra debitum ex labore velo periis non dantur hæ literæ.

Octauò,non potest se iuuare his literis quinquennalibus,qui debet alicui ex labore personæ,& Callicè *pour labeur de bras,*tunc non debēt cōprobari. hoc enim debitum est priuilegiatum, quia maior est labor personæ, quàm rerū.l.in seruorum.ff.de pœnis. Et dicitur *de salaire de ceux qui ont besongné & serui pour les debteurs,*alioqui materia delinquendi præberetur, vt dixi.locarem enim multos,& postea opere facto impetrarem has literas.

27

Renunciās impetrationi quinquēnalium post eā illud impetrat.

Nonò,quando debitor in instrumento debiti renunciasset impetrationi rescripti annalis,& quinquēnalis,de quo statuit Phili.Rex Frāciæ, vt patet in stylo Parlamanti rub.de foro cōpe.ord. iiij. qa quilibet potest renūciare priuil

28

priuilegio in fauorẽ ſuũ introducto.l.pen.C.de pac.c.ſi diligẽti. de fo.cõpe.

29 Poſſet tamen princeps non obſtante ſua ordinatione concedere, & non obſtante renunciatione de gratia ſpeciali, dummodo faeeret mentionẽ expreſſam cũ clauſula nõ obſtãte renũciatione, &c.cùm magna ſit eius poteſtas.c.propoſuit.de cõceſſ.præben.eámq; reſtringere inſtar ſaerilegij ſit.l.ij. C.de cri.ſacri.Maſue.in rub.de ſolu.in fi.latè Albert. Brunus.conſil.j.eol.v. cum ſeq.in mate.feudal. & eadem facilitate qua renunciat, ei literæ cõcedi ſolent in Francia,cùm ſigillum Franciæ petentibus ſe offerat liberale inſtar ſedis apoſtolicæ.c.ſedes.de reſcri. oporteret tamẽ & renũciationis & ordinationis in literis annalibus expreſſam facere mentionem, alioqui nõ valerent.vt per doct.in c.ſuper litetis.de reſcript.l.fi.C.ſi contra ius.Imò ſi quis renunciaſſet impetrationi literarum, & diſpenſationi, ſi fecerit mentionem de renunciatione impetrationis, & non diſpenſationis non poterit ſe iuuare his literis tanquam ſubrepticiis,vt alias vidi.

30 Decimò,ſine ſemel data fuerit eidẽ dilatio annalis,alia ſecũda impetrata, non facta primæ mẽtione nõ valebit, quia ſubrepticia.c.ſuper literis. de reſcri.Et ideo debet fieri mẽtio in literis ſeeũdis de primis.c.cęterũ.de reſcri. *Secũda impetratio harum literarũ nõ valet nõ facta mẽtione primæ.*

31 Vndecimò,debita Regia ſunt priuilegiata. hæc enim non eõprehendũtur in literis annalibus,vel aliis:quia non eſt veriſimile, quod voluerit Rex includere debitum ſuum, & perſonam ſuam in hae moratoria dilatione, & quia fiſco dãnoſum.l.nec damnoſa.C.de preci. Impe. offe.vbi Io. Faber.& tex.in l.cum poſſeſſor.§.fi.ff.de cenſi.facit in argu.c.petitio.de iureiurã. latè Domi.in c.deinde.col.ij.diſt. 26.not. in l.Paulus.§.fi.ff.de pig. Et ſua debita ſolet princeps excipere: & ideo vidi in literis annalibus, & aliis moratoriis hanc clauſulam apponi,noſtris,& nundinarum Campaniæ, & Briæ debitis duntaxat exeeptis. in fi.literarum. Ibi, *noz debtes, & ieelles des foires de Champaigne, & Brie exceptés tant ſeulement.* Quia exactio fiſcalium debitorum militibus,& priuatis,ipſiſq; templis,& cunctæ reipublicæ vtilis, & neceſſaria eſt.§.publicorum. in authen.de mãda.princ.colla.iij. Hoc expreſsè tenet Lucas de Penna in tract.de priuileg.fiſci in.37.caſu. Et quamuis hæc tria debita ſolum excipi ſoleãt in literis, tamẽ quia alia in corpore iuris excipiuntur,ideo illa volui annectere, licet illorũ non fiat in literis mẽtio,cenſentur tamẽ à iure excepta, & per clauſulã non obſtantibus, non tolluntur priuilegia in corpore iuris clauſa.gl.in l.ij.§.legatis.ff.de iudi. & in authen. qua in prouincia.C.vbi de crimi.agi.opor.dixi in ſcholaſtico.priuileg. *Debitum eccleſiæ aut piarum nõ cõtinentur.*

32 Duodecimò,idẽ in debitis eccleſiæ,aut in debitis piis,& pro anima,quia ꝓpter quod vnũquodq; tale,& illud magis.authẽ. multo magis.C.de ſacro ſanct.ecele. iuncta l.ſancimus. illo titul. faeit quod conſuluit Angel. conſil. xxiiij.eccleſia. vbi collecta impoſita non ineludit eccleſiam, nec poſſet hoc princeps concedere.per no.in c.eccleſia ſanctæ Mariæ,de conſti.etiã quando epiſcopus diſpenſat ſuper iuramento, ſolet in diſpenſationis literis apponere,exceptis tamen debitis noſtris,& curiæ noſtræ, in quibus nolumus quod huiuſmodi gratia aliquatenus ſe extendat, & debet epiſcopus exprimere de debitis piis locis,ſic exceptis debitis noſtris,& aliis quibuſcunque debitis piis locis &c. vt facilius iudices ſeculares in comprobatione reſcripti ita excipiant.

Deci

Debita pupilli non cõprehendũtur.

Decimotertiò, idem dicerem in debitis pupillorum, quia ecclesia, fiscus, & pupillus æquiparantur. cap. primo. de in integrum restitutio. & in decretal. & in sexto. Et quod in vno ex parificatis statuitur, & in alio videtur statutum. cap. de mulcta. de præben. & in l. prima. C. quando Impera. inter pupil. Imber. in instit. foren. libro primo. §. sed vt expletam. Scripsi de his in tracta. de senten. prouis. articul. vlti. vt in fine. sic habetur in consuetudina. magno rubri. *l'execution des lettres.* versic. item nota *que les respits*, & Boër. in quæstio. ccxcvj. in decis. Burgdeg. 33

In dote non habent locũ literæ istæ.

Decimoquartò, in dote idem docet Masuer. in rubri. de solut. §. Item & similiter, siue agatur de dote soluenda, siue repetenda, & hoc fauore mulieris, ne remaneat indotata. l. j. ff. soluto matrimo. & in cõsuetu. Aruerniæ. rubri. *des respits.* articu. iij. Et idem posset dici in debitis fauore studij. docto. in dicta l. prima. 34

Emptor mercium à mercatore extraneo nõ impetrat has literas.

Decimoquintò, idem dicunt in emptore mercium à mercatore extero, qui si possquàm merces receperit, velit impetrare istas literas, illis iuuari nõ poterit ratione fraudis vitandæ, tum ne detur materia delinquendi. l. conuenire. ff. de pact. dotal. Ad hæc cùm emptor recipit merces exteri, intelligitur eo animo recipere, vt statim eis mercibus receptis soluat precium. l. in omnibus. ff. de iudic. Et quia exteri nõ sunt molestandi. authen. omnes peregrini. C. communia de succes. Ideo merx vendicari poterit, per. l. Aurelio. §. j. ff. de liber. leg. si extat: si non extat, etiam hæ literæ non valebunt. artic. v. eodem titu. in consuetud. Aruer. 35

Debita nũdinarum Cãpaniæ & Briæ non cõprehendũtur.

Decimosextò, debita nundinarum Cãpaniæ & Briæ ex priuilegio semper reseruantur, si tamẽ princeps vellet, posset cum magna causa derogare, vt supra dixi. qua eius est tollere, cuius est cõcedere. l. si puellæ. ff. de sponsa. l. eius est velle. & ibi Dec. de regu. iur. 36

Nec locationes & pẽsiones ad hũc.

Decimoseptimò in locationibus domorum, & pensionibus hac ratione debitis hoc enim est valde priuilegiatum: vt plenè scripsi in tract. de liter. obliga. artic. vj. Ias. & alij in §. item seruiana. de actio. in insti. & in l. postquàm. ff. de pact. scripsi in tract. de liter. obliga. articul. vj. 37

Nec depositum.

Decimooctauò, dilationes istæ non extendentur ad depositum. per text. in l. penul. iuncta authen. ibi posita. C. depositi. Et ita censuit Senatus Burdegalen. pro quodam Hispano contra depositarium: vt refert Boër. in decis. suis. quæstio. ccxcvj. princeps. cùm sit valde priuilegiatum. l. fin. bidem alibi dicam priuilegia depositi. 38

Arestum.

Latomi & alij artifices factum promittentes nõ iuuãtur his literis.

Decimononò, Latomi seu alij artifices, qui factum promiserunt, non iuuãtur hac moratoria dilatione, si possint facere, sed compelli possunt. l. item si in pretio. §. penul. ff. loca. vbi Bal. Et est consuetudo in Frãcia, vt hi soleãt ad factum compelli, imò non liberarentur per cessionem bonorũ. teste Guiliel. de Cuneo in l. j. C. de cess. bon. sed in carceres coniici possunt, donec obligationi pareant, etiam si ad hoc obligati non, vt vidi seruari. 39

Ecclesiæ & monasteria non liberantur à necessitate vẽdendi bona acquisita.

Arestum.

Vigesimo, etiam legi in quodam libro cameræ computorum, vbi prohibetur dari dilationem clericis & monasteriis, quominus habiant vẽdere intra annum feuda, cẽsus, reditus, & hæreditates, ac alia bona acquisita, iuxta gloss. in verb. donum. in c. vno de relig. domib. in vj. Illa tamen bona vendere non tenerentur, si ea triginta possederint annis, vt alias cẽsuit Senatus, vt. 40

patet

patet in libro de Olim.fo.64.

41 Vigesimoprimò, non valent literæ nisi exprimantur debita speciatim, pro quibus vult dilationem obtinere.vt aliàs fuit concluſum in curia,& de hoc scripsi in tracta.de restit.articu.j. *Debitum specialiter non expressum vitiat literas.*

42 Vigesimosecundò, in fideiussoribus non procederet priuilegium, sed interim poterunt compelli. Cy.Bal.& Sali.Cum distinctione tamẽ in dict. l. quoties. quia priuilegium personale non egreditur personam. §. sed & quod.de iure natural.l.quia.ff.soluto matrimo. alioqui priuilegium traheretur in infinitum.teste Staphil.in tracta.de liter.gratiæ. *Arestum. Fideiussores non obstantibus his literis possunt compelli.*

Hæc tamen quæstio ex consuetudine, & stylo communi regni Franciæ est sopita,quia in literis solet apponi dictum supplicantem, & eius fideiussores,aut alios pro eo quo quomodo obligatos ad soluẽdum, aut aliud faciendum,quàm quod superius expressum est, creditoribus suis antedictis in corpore siue bonis minime compellatis, aut compelli permittatis. &c. Et sic hodie non est opus disputare hanc quæstionem, & vulgo dici solet: *Sans luy faire,ou donner,ne souffrir estre faict a luy,ne à sesdits pleges, aucun destourbier,ou empeschement au contraire,&c. Et si son corps,ou aucuns de ses biens, ou de sesdits pleiges sont,ou estoyent pour ce prins, saisis,arrestez, ou empriſonnez, ou autrement empeschez, mettez les luy,ou faictes mettre tantost & sans delay à pleine deliurance, non obstant*, &c.

43 Vigesimotertiò,fuit arestò decisum in emptore,qui emerat domum, & pro precio impetrauerat has literas, vt non gauderet fructu literarum, & idem in locatione domus,anno 1533.die xxj.Ianuarij. *Emptor domus pro precio non tenetur his literis. Arestum.*

44 Eodem tamen anno xj.Decembris fuerũt literæ annales interinatæ contra pistorẽ,quia merces possunt in hoc consistere,& ipse mercator esse po- 45 test.& panis potest mutuò dari,l.ij.§.fi.ff.si certum peta.† Tamen in precio debito ex venditione rerum comestibilium,vini,piscium, ac cæterorũ animalium & similium in pleno foro,seu mercatu facta non habent locum hæ dilationes:vt concludit Boer.in dicta decis.Burdega. quæstio.ccxcvj.princeps.co.ij.quia statim solutio fieri debet,si data nõ est à parte dilatio.l.ij. ff. de nundinis. l. in omnibus obligationibus. de iudi. alioqui posset dolosus sic multa accipere,& statim has literas impetrare, & sic daretur materia de linquendi,& homines perirent fame,quia nullus vellet sic vendere. *Debtor victualiũ non tenetur mo ratoria. Arestum contra ipsum.*

Ideo ex priuilegio dato mercatoribus Parisi.vt patet in libro nigro Ca- 46 stelleti,nõ possunt hi cessionem facere,nec quidem has impetrare literas, nec illi qui à grossariis mercatoribus recipiunt pisces ad vẽdendũ,vel carnes,fortè coria,vel alia.Alioqui daretur materia delinquendi, contra l.cõuenire.ff.de pact.dotal.Ideo compelluntur soluere per prehensionem personæ,& detentionem.Necnon alij minutarij vendentes fructus, poma.aut alios fructus,& eos recipientes à grossariis,sic cogi solẽt:vt in Tornella Paris.fuit dictũ die vlti. Aprilis ann. 1541. & sæpius fuit sic in curia iudicatũ. *Priuilegiũ mercatorũ Parisien.*

Item non obstãte errore fuerũt receptæ literæ,in quibus dicebatur ante obligationem debitorem damna passum fuisse, allegauit errorẽ, & probauit damna post debitum interuenisse, ob id fuerunt ei interinatæ literæ. prima Decembris anno 1533. per l.si librarius.ff.de regu.iur.l.error.C.de iuris & facti igno.l.errore.de testamen. *Arestum contra rectores & minutarios Paris. Non obstante errore his literis interinatur.*

Annus à quo tempore currat.

Et sic incipit annus currere à tempore datæ, l. sancimus. C. de diuer. re- 48
script. alioquí ipse debitor posset custodire longo tempore rescriptum, & quando videret creditores eum molestantes, illud ostenderet, alij autem dicunt à tempore verificationis: sed inspicienda sunt verba rescripti, & in rescriptis ad tollendum dubium solet dici, *iusques à vng an à compter du iour de la datte de ces presentes.* Sed si debitores haberent dilationem quinque annorum ad soluendum ex conuentione, habebũt etiam hunc annum à Rege in literis concessum. Quia istud priuilegium non est datum ad reuocandum aliud tempus, ergo nec vnum tempus cum alio confundetur: vt docet Bald. in l. final. C. de vsur. rei iudica. quem sequitur Iacob. in l. final. in fine. C. de repudia. hæredi.

An cautio sit necessaria, vt possis gaudere literis,

Vltimò hac annali, vel quinquennali dilatione non vtetur debitor, quan 49
do nollet cauere, per l. vniuersa. C. de precib. Imper. offer. Et scribitur in literis concedentibus dilationem annalem, recepta ab eodem supplicante cautione, quam super hoc præstare poterit, vbi sunt ablatiui absoluti importantes conditionem. iuxta l. à testatore. ff. de condi. & demon.

Idem tenetur cauere qui dilationem à testatore habet, l. j. & per totum. 50
ff. vt lega. vel fideicom. no. cauea. & C. illo titu.

Idem si à parte detur terminus ad soluendum, l. in omnibus bonæ fidei. ff. de iudi. l. ij. §. penul. illo tit. vbi loquitur quando à iure habet dilationem, est tamen differentia: vt not. in d. l. vniuersa. & dicta l. in omnibus.

Cautio à principe remitti potest ex causa.

Istam idoneam cautionem posset remittere princeps ex causa, cùm ipse hoc concesserit, in dicta l. vniuersa. ita tenent Cyn. Alberic. Bald. Salice. & Ias. in dicta l. vniuersa. sic consuluit Ioan. de Ana. consil. lxxxij. viso statuto. vbi latè probat, vide.

Non præstatur hodie cautio nisi iuratoria.

Hodie de consuetudine non vidi in forensi iudicio cautionem præstari nisi iuratoriam, si petatur à parte, alioqui de nihilo seruiret debitoribus literarum impetratio, cùm nullus vellet pro eis cauere: & hæc solet in literis exprimi, vt dixi.

Quãdo iste literæ à principe concedi possint.

Sextò, quando concedi possint istæ dilationes à principe? Respon- 51
deo, quando aliquis debitor est perpessus damnũ notabile, & ob id soluere non valet. Si ergo fuerit diues, non debet hoc concedi ei beneficium, sed debet soluere: & idem si nullum perpessus fuisset damnum. Nam tunc vel soluere, vel bonis, seu foro cedere debet: vt in rubri. ff. & C. de cessio. bono. & superius alia docui in Praxi. nam princeps habet respectum & rationem ad ista, & interim respirandi tempus debitori conceditur.

Differẽtia inter annalẽ & quinquennalẽ dilationem.

Septimò, quæ sit differentia inter annalem, & quinquennalem dila- 52
tionem? Respond. multæ sunt. Nam in literis annalibus sufficit præstare cautionem, quam potest impetrans, etiam iuratoriam: vt patet in literis, *recue caution dudict suppliant telle qu'il pourra donner*, &c. Et illam debet dare quando vult vti dicto rescripto, non quando impetrat. Petrus de bella Pertica & alij in dicta l. vniuersa. an fine. in quinquennalibus verò literis requiritur fideiusio, nempe vt impetrans ante literarum comprobationem det fideiussores de soluendo in fine quinquennij, vel det pignora. l. vniuersa. C. de precib. Impera. offerend. cap. vniuersa. xxv. quæstio. ij. Ratio est, quia princeps non vult ex suo priuilegio damnum alicui inferre, l. nec auus.

C. de

C.de emancipa.liber.& hoc tenuit Iaſ.& alij in dicta l.ij. & dicta l.vniuerſa. & Iacob.in l.ſi debitori.de iudic.ff.

Intellige ſi petatur debet præſtari,alioqui non.gloſſ. in dicta l. vniuerſa. quam ibi comprobat Petr. quatuordecim ſimilia Iaſ. ſi verò non poſsit dare fideiuſſores, exigentur debita deducta vtilitate medij temporis,l.ſi conſtante.§.quoties.ff.ſoluto matrimonio:vel committetur iuratoriæ cautioni. l.generaliter.C.de epiſcopis & clericis.ne reſcriptum ſit ſuperfluum. ſecundum Albericum in dicta l.vniuerſa. ſi ſoluere nollet,exigetur debitum,ſine medij temporis vtilitate.Cyn.& Paul.ibi,tamen illa ſatiſdatio,& cautio hodie ex conſuetudine non ſolet exigi, niſi iuratoria, nec in annalibus, nec in quinquennalibus literis. Fortè tamen ſi Rex daret ſine cauſa dilationem, poſſet exigi,ſi literæ verificarentur.

53 Secunda differentia eſt, quia in literis dilationem annalem continentibus non requiritur conſenſus creditorum,vel maioris partis. Maſuer.in rubric.de obligat. §. item debitor. & ſuperius dictum fuit. Secus in reſcripto concedente quinquennium,per l.final.C.qui bonis cedere poſſunt.non tamen impediunt executionem Areſti.Guido Papæ.quæſtione nonageſimaſeptima.vt dictum fuit ſuperius. *Conſenſus creditorum neceſſarius in quinquennalib.*

54 Requiritur etiam conuocatio, & coadunatio omnium creditorum in vnum.Bald.in dicta l.final.in princip.text.ibi, vt omnibus coadunatis, & debitis eorum computatis.dicta l.final.&c. quia quando aliqua ſunt communia pluribus vt ſingulis, ad hoc vt maior pars poſsit obeſſe minori parti, oportet vt omnes in vnum locum conueniant, & rem diſcutiant. l. & ſuum hæredem.§.final.ff.de pactis.Barto.in l.omnes.in tertia quæſtione ſecundæ quæſtio. principal.ff.de iuſticia & iure. hoc tamen non ſeruatur in Francia. Sed ſi quis habeat creditores Lugduni,& alios Tholoſæ,aliosq; Pariſi.poſt impetrationem literarum citabit creditores Lugdunen.coram iudice ordinario Lugdu.& coram illo interrogantur creditores, quid illis debetur:qui reſpondebunt, & oſtendent ſuum obligatorium inſtrumentum, & poſteà interrogabuntur, an comprobationi literarum conſentiant, & ſi conſenſerint impetrans accipiet hæc acta, & poſteà probabit coram iudice, coram quo interinatur reſcriptum, creditores Lugduni conſentire. idem faciet in creditoribus Tholoſanis, & ſic poſteà coram iudice Pariſien. vbi comprobatur reſcriptũ,probabit creditores varios conſenſiſſe,vt ſuperius in praxi literarum quinquennalium ſcripſi. *Conuocatio omniũ creditorum neceſſaria.*

55 Oportet igitur omnes citare creditores in verificatione quinquennalis, ad conſentiendum,vel diſſentiendum, & comparentibus datur aliqua modica dilatio ad diſſentiendum,ſi diſſentire ex cauſa velint:ſi verò contumaces fuerint,ſecundo citabuntur, qui ſi nõ compareant pro conſentientibus habentur:vt ſcribitur in ſtylo Burdega.rubri. *interiné de reſpitz.* articu.vlti.& alias prouidetur,prout eſt conſuetum in aliis curiis. *Citare oportet creditores ad conſentiendum quinquennali.*

56 Item de iſta coadunatione de iure debet apparere, quia nõ præſumitur, niſi quatenus conſtat.cùm ſit quædam ſolennitas extrinſeca.l. quæcunque. §.final.ff.de publicia.Alexan.conſil.ccv.viſis.in ſecundo volu. Ideo in proceſſu ſuper harum literarum verificatione,de hoc mentio fieri debet. *Elapſo tempore anni vel quinquẽnij tãtiſsimum debitor in mora.*

57 Præterea elapſa dilatione quinquennali, vel alia annali, conſtituitur de-

bitor in mora,quia dies interpellat pro homine,l.magnam.C.de contrahen da ſtipulatio.licet Bald.dubitet in l.final.§.præterea.C.de iure dotium. ſed hoc firmat Purpur.in l.vinum. columna iiij.ff. ſi certum petatur. idco anno

Arreſtum 1546.die decimaoctaua Ianuarij, in magna camera fuit dictum, quendam appellantem non recipiendum,eò quòd appellauerat à ſentẽtia, qua iudex interinauerat ſuum annale reſcriptum, & condemnaucrat eum finito tempore anni ad ſoluendum,quia ſine grauamine appellauerat,licet iudex non

Condemnans an debeat quis pendente dilatione ad ſoluendum petita. deberet hoc facere,tum quia non petebatur,& ſtultus eſt iudex, qui vltra petita condemnat,l.fina.C.de fideicommiſſ.libert.Scd quia in vim ſuæ primæ obligationis excqui poterat inſtrumentũ finito tempore,ob id expreſsè condcmnauerat ad id,quod tacitè incrat:ideo illa expreſsio non vitiabit ſententiam,per l.iij.ff.de lega.j.& cap.ij.vbi gloſſ.de electio.in ſexto.

Quibus dirigantur littera annalu,& quinquennalu. Tertia differentia, quia præſcriptio moratoria quinquennalis dirigitur 58 tantũ officialibus Regis:ideo dicitur in literis vniuerſis iuſticiariis noſtris, aut eorum locum tenentibus:aliæ verò dilationis literæ omnibus etiam dominorum magiſtratibus,ſiue Regis,vt in ſtylo magno rubri.*des reſpitz*,folio viij.patet. Ideo in literis ſolet ſcribi: *A tous les iuſticiers de noſtre Royaume,ou à leurs lieutenans Salut*,&c. Hodie per ordinationem nouiſsimã Regis Franciſc.rubri.*des Seneſchaux*. ordina.xxvij.articul.xij. tollitur iſta diffcrentia, vt ſupra dictum fuit in quarta quæſtione.

Minor pars quando poſſit conſentire in prædicium minoris. Quarta differentia eſt, quòd maior pars creditorum non poteſt conce- 59 dere dilationem quinquennalem in præiudicium minoris partis: niſi debitor vclit ecdere bonis.text.in dicta l.final.C. qui bonis ecdere poſſunt. vbi electio datur creditoribus,vel quinquennale ſpacium eis indulgere,vel bonorum accipere ceſsionem.Angel. & alij in l.alia.§.eleganter.ff.ſoluto matrimonio.hoc firmant poſt Bartol. in l.quod maior.ad municipal. Alexand. expreſsè conſil.ccv.viſis.volumi.ij.colum.j.Iacob. in dicta l. & ſuum hæredem.§.final.ff.de pactis.Petr.Iacob. in ſua practica rubric.de ceſsio. bonorum.verſicu.octauo. Scd in annali dilatione non rcquiritur niſi ſolus principis conſenſus.

Obtinens dilationem quinquennalem oportet cognoſcat omnia debita cõtra quem impetrat. Quinta,quòd obtinens dilationem quinquennalem cõfiteatur.& agno- 60 ſcat omnia debita,pro quibus vult hanc dilationem ſibi concedi,& creditorcs recipient confeſsioncm:poſteà poterunt probare contrarium, ſi verè non confeſſus fuerit:nec proderunt ei literæ.Iaſ. & alij in §.fina.de actio.in inſtit.hoc autẽ non fit in dilationc annali,in qua non tenetur debitor agnoſcere debitum.Boër.in dcciſi.Burdeg.quæſt.ccxcvj.princeps.col.j.quia iſte annus eſt debitori breuiſsimus,ſicut primus annus matrimonij.

Poſt dilationem quinquennalem non poteſt quis cedere bonis. Sexta differentia eſt, quia poſt dilationem quinquennalem non poteſt 61 cedere bonis is, qui eam obtinuit.dicta l.final.ſecus in illo, qui dilationem annalem,cùm non prohibeatur iure,l.præcipimus.C.de tempo.appellatio. Guido Papæ conſil.cxxiiij. circa. in ſeptima quæſtio. aliquando etiam vidi poſt dilationem quinquennalem admitti aliquem ad ceſsionem, vide pulchrè Bald.conſil.cccj.ad cuidentiam.in quinto volumi.

Amiſſio bonorũ quando probari debeat. Septima differentia, quòd in dilatione annali concedenda requiritur 62 quod debitor igne,bello, vel alio caſu amiſerit maiorem partem ſuorũ bonorũ:ideo ſolet dici in literis: *de ſes Affermãt luy auoir perdu la greigneur partie*

de ſes

de ſes biens & cheuance. Diuerſum eſt in dilatione quinquennali: vbi ſolet princeps mandare iudicibus,ſi vobis conſtiterit, quòd maior pars creditorum dilationem quinquennalem conceſſerit, cogatis minorem partem ad concedendum ſimilem terminum.&c.iuxta l.fi.C.qui bon. cedere poſſunt.

63 Octaua,quia in annali dilatione ſufficit debitorem iurare, ſe impetraſſe pro vrgenti neceſsitate,& ſine fraude,& non erit opus alia probatione:nec audiri debent creditores volentes contrarium probare:quia lapſus erit annus,ante probationes factas: Secus eſt in quinquennali, vt ſcribit Boër. in deciſi.Burdegal.quæſtio.ccxcvj.princeps.colum.j. *Non ſit pro baro cõtra annalẽ alienationẽ, ſecus cõtra quinquẽnalem.*

64 Nona, quod per caſum fortuitum & inopinatum amiſerit, quia per ludum,aut voluptatem conſumẽdo,non ſuccurretur. Regul. damnum quod quis ſua culpa.de regul.iur.libr.vj.Ideo ſolet dici in literis: *Tant pour le fait & occaſion des guerres,& gens d'armes,qui ont eu cours en noſtre Royaume, comme autres fortunes à luy ſuruenues en pluſieurs manieres,* &c. In quinquennali ſecus quia non allegatur caſus in illis literis. *Caſus fortuitus in anna li eſt probãdus in quinquẽnali nõ.*

65 Decima differentia eſt,quia requiritur in literis concedentibus dilationem annalem, quod illi caſus fortuiti & amiſsio prouenerit à decem annis citra.Et ideo ſolet apponi in literis, *Et depuis dix ans en ça.* In quinquennalibus verò literis diuerſum eſt,vt ſcribitur in ſtylo Cancellariæ magnæ. *Caſus à decẽ annis cuntus allegatur.*

66 Vndecima,vidi impetrari literas contra literas quinquennales, narrando quod is,qui eas impetrauit,eſt diues,& quod bene ſolueret ſi vellet, & ſe iactauerat. Item quòd poſt impetrationem dictæ quinquennalis promiſerat ſoluere,rogitans creditores,ne aliquid executionis contra eũ faciant, & quod quidam creditores aſtu,& dolo conſenſerunt:ideo mãdabit Rex, vt executio perficiatur.Contra autem literas annales, non vidi literas impetrari:quia fortè expirabit terminus antequàm eſſent impetratæ, & verificatæ:licet Maſuer.dicat poſſe etiam literas impetrari,in rubric.de obligatio.§.item debitor. *Litere impetrantur cõtra dilationem quinquennalem, ſecus contra annalẽ.*

67 Octavo, quæ contra ipſas opponi poſsint literas? reſpon. Primò quod ſunt literæ ſubrepticiæ, & obrepticiæ, & ſic nullæ. cap. ſuper literis. de reſcript. dixit enim ſe amiſiſſe bona propter bellum, & tamen bellum non fuit ibi. *Quæ poſſint opponi contra has literas.*

Secundò,quòd nullum paſſus eſt damnum, vel paruum admodum, & de modicis non eſt curandum,l.ſcio.ff.de reſtitutio. in integr. quòd ſi perpeſſus ſit,probare debet impetrans.

Tertiò,quòd dolo amiſit bona ſua,ea vendendo,& diſsipando, & is qui dolum allegat,illum probare debet,l.quoties.§.qui dolo.ff.de probatio.Et is qui dicit illi vendidiſſe debet probare poſt impetrationem, vel ſtatim ante.per textum.& ibi gloſſ.in §.tutor.de authorita. tuto. in inſtitu. doct.in l. prima.C.de iure fiſci.libro decimo.

Quartò, quòd creditores,vel maior pars creditorum non conſentiunt, iuxta l.maiorem.ff.de pact.vel etiam ſi conſenſerint, impetrans tamen hoc probare debet,quia id ponit in ſuis literis,prout etiã ſuperius dixi in praxi.

68 Quintò opponitur,quòd illi, qui conſentiunt, ſunt ficti creditores, & ſimulati,facti tantum ad hoc,vt poſsint debitori in his ſuccurrere literis.Et an puniri debeant?Reſpon.Iſti,quibus eſt ſolutum,ſi fingant ſe debitores, *Fingentes ſe creditores pœna falſi tenentur.*

vel alij etiam de consensu debitoris, pœna falsi puniri possunt: quia hoc tendit ad aliorum damnum creditorum. ita asserit Ange. in tracta. de malefic. in gloss. falsario. versicu. quæritur. Barto. per tex. in l. si creditor. vbi glos. & Salice. C. de fal. facit quod consuluit Bald. consil. ccxx. ad euidentiam. in tertio volumine. Et hic impetrans debet probare eos veros creditores: vt superius dictum fuit.

Sextò, quòd & si debitores sint, non tamen faciunt maiorem partem debiti, vt debent, per dictam l. maiorem. ff. de pact.

Septimò, obiici potest, quòd cessat causa literarum, quæ habet ad vitandum miserabile cessionis, vel distractionis remedium: sed ob hoc non vitiatur, quia etiam oportet quòd hæc vel alterum istorum faciat, quia iam omniam bona deglutiuit.

Octauò, ex falsa causa literas esse concessas opponere, si ita sit, potest, quia literæ dicunt, destructa esse bona, quæ in Vasconia habebat per bellum, & tamen ibi non fuit bellum, si remoueas mulierum prælium, quod ibi frequens esse solet, & sic literæ non valebunt, vt in toto titu. si ex fal. instrumen. & l. penultima. C. de transactio.

Hæredibus impetrantis literæ quinquennales prosunt.

Nonò opponitur, quod hæ literæ concessæ sunt Titio debitori tãquam viuenti, qui postea defunctus est. Et ideo hæredibus non proderunt. per l. Neratius consultus. ff. de regul. iur. nisi de mente principis appareat, vt ibi. vel literæ ante mortem fuerint approbatæ, & pendente dilatione mortuus sit impetrans, tunc etiam proderit hæredibus. doct. in cap. cùm veniissent. de iudic. c. significauit. de rescript. 69

Decimò opponi potest, quòd non impetrauit dispensationem super iuramento, & sic est periurus, ideo nõ potest vti suis literis, sed oportet quòd postquàm aliquis impetrauerit literas, antequam eas præsentet, quòd obtineat dispensationẽ à suo episcopo, vel eius vicario, e. j. de iureiuran. vbi Panor. Scripsi abundè in interpretatione l. si quis pro eo. circa fi. ff. de fideiuss.

Vndecimò opponitur, quòd literæ à Seneschallo sunt concessæ, vel ab illo qui potestatem concedendi non habet, vt superius scripsi in ij. quęstio.

Vltimò, quòd aliás similes obtinuit literas, ideo istæ non valent, vt supra dictum fuit. Alia multa solent à pragmaticis opponi: sed ista pręcipua sunt. Nam multa interdum opponuntur, quæ parũ seruiunt, vnde ea missa facio.

Effectus harum literarum.

VLTIMÒ, quis sit effectus harum literarum? Respon. vel dilatione anni pendente, & cõprobatione facta, nihil innouari debeat, sicut appellatione pendente, vt patet in rubri. ff. nil. noui appella. penden. etiam dilatione pendente, nil est innouandum, l. siue pars. C. de dila. vt etiã abundè scribit Vital. de Camba. in tract. clausu. in clausula nil nouari. 70

Dilatione pendente nõ capiuntur bona.

Et sic dilatione annali, vel quinquennali pendente non capientur bona debitoris. nec persona, etiã si esset obligatus rigoribus parui sigilli, vel conuentionum Nemausi, vel castro de *Lumbrieres*, etiam pendente verificatione: quia idem dicendum est de hoc tempore, sicut de tempore post verificationem, quemadmodum dicimus de tempore post appellationem, & ante, per c. nonsolum. de appel. in sexto. licet quidam obseruent contra. 71

Et si debitor post rescriptum concessum prehenderetur, illa prehensio tanquam attentata reuocanda esset, & hoc de stylo seruari dicit Boër. in de

cis. Bur

cis.Burdeg.quæstio.ccxcvj.princeps.col.ij.per tex.in l.fi.C. qui bonis cede re pos.quia executio nimis properè facta est,l.j.C.de execu.rei iudi.

72 Item hîc captus non teneretur dare fideiussorem de se præsentando, quia postquàm est indebitè captus,debet à carceribus extrahi,& aduersarius ad expensas & interesse condemnari,vt scribit Bald. in l. per diuersas. quæstio.xv.C.mandati. *Captus non tenetur dare fideiussorem de representando.*

Prętereà ista dilatione pendente non currentt vsuræ,nec interesse, alioqui parum prodesset principis beneficium,l.non solum.ij. §.illud.ff.de libera.leg.Alber.& docto.in l.quoties.C.de precib.Imper.offeren. distinguũt. colum.sexta ibidem vide. *Interesse nõ debetur dilatione pendente.*

Ad hæc ista dilatione pendẽte debitores congrua securitate lętentur,c. fi.de treuga & pace.& veteri prærogatiua,l.vna.C.de priuil.vrbis Cõstãtinop.lib.xj.vnde poterũt interim inquirere,vnde pecuniam haberc possint ad soluẽdum creditoribus lapso tẽpore:ideo si in securitate non essent, nõ possent sibi emendicare argentum,quo possent finita dilatione satisfacere.

Et estats.

GLOSSA II.

CERTVM est, quòd qui semel actioncm proponit, necesse habet vsque ad finem litem prosequi.tex.in authen.qui semel. C.quomodo & quãdo iud.& vocatus reus habet se defendere,l.properandum.§.sinautem reus. C.de iudi. quia iudicium redditur in inuitum,l.inter stipulantem.§.j.ff.de verb.oblig. Si tamen quis sit absens reipublicæ causa,vt legati,vel milites,succurrendum esse ei, qui se,patriam,& parentes tuetur,censuerunt iura,in l.aduocati.C. de aduoca. diuerso.iudicio.& in rubri.ex qui.cau.maio.in integ.resti. ff. Et illum restituẽdum esse,si id temporis læsus esse dicetur,concedit,l.j.& per totum dictum tit.ex qui.cau.maio.in integ.restituãt.Verum enim verò, quia melius est iura intacta seruare,quàm post causam finitã remedium quærere,l. j. C. quando liceat vnicui.sine iudice se vindic.† ideo praxis inuenit, vt iustitiũ iure militari,vel legatorũ impetrare sit liberum:vnde qui militiæ, vel legationis causa abesse vult,literas à principe impetrabit,in quibus Rex iudicibus mandat,vt causam in eodem statu relinquant, quandiu impetrans pro causa ista erit absens:& eò vocatæ sunt literæ status,quia in eo. statu & cõditione remanet causa illa,in qua erat tẽpore quo istæ literæ præsentãtur, non quòd agatur de hominis statu,vt quidam dicere volebant,& fundatur hæc praxis in l.interdum.ff.de iudic.vbi sic scribitur:interdum ex iustis causis,& certis personis,sustinendæ sunt cognitiones:veluti si instrumẽta litis apud eos esse dicantur,qui reipublicæ causa aberant.& §.seq.ecce quomodo iurisconsultus statuit differendam cognitionẽ propter absentiam causa reipub.Etiam vacante sede causa differenda est,c.j.ne sede vacan. *An captã causam quis prosequi teneatur.* *O igo Literarum status.* *Status literatur sic dicitur.*

Ex tex.d.l.interdum patet,quando concedendæ sint literę status,& tex. dicit ex iustis causis,vtpotè si agatur de libertate,vel hęreditate,l.Diuus.in fi.& l.si quis libertatẽ.ff.de peti.hæred.Idem si quis emerit seruum, qui est in potestate hostium:tunc quia difficile est tradere seruum, officio iudicis sustinenda & differenda est præstatio,l.fi.ff.de actio.emp. *Status literæ quando concedendæ sint.*

Item ex personis, vt militibus, vt in §. j. infrà eodem dicetur. Et sic per hoc cessant difficultates iuris. Prima quod si causa cœpta sit, tenetur quis dimittere procuratorem, l. eundem. ff. de legatio. gloss. & Barto. in l. fi. de in integr. restitutio. Tamen in hoc regno quis nō tenetur, si has impetrauerit status literas: & hoc est introductum, ne fortè interim procurator cum parte aduersa colludat: & quia nō ita potest defendere causam, sicut pars, quia non erit æquè instructus. & ista not. doct. in ca. querelam. de procurato. siue ergo causa ardua sit, siue non, istę literæ impetrari poterunt. Cessabit etiam alia difficultas doct. posita in l. ij. §. si quis in iudicio. ff. si quis cautio. & per Alexand. in l. quęsitum, de re iudica. ff. vbi citatus tenetur mittere procuratorem, si causa non sit ardua, tamen post has literas non poterit citari, nec inchoari causa, nisi tempore peritura esset, l. sed & si. §. sed & si. ff. de iud. nec incœpta prosequi, sed erit differenda, quia in mora modici tēporis nō erit magnum prędiudicium. l. si debitori. ff. de iudi. Si tamen interim dubitaretur de testibus senibus, & valetudinariis, ad futuram memoriam examinari poterunt. per cap. fin. vt lite non contesta. sic concludit Anto. capit. in decis. Neapolit. quæstio. cxxvij.

Procuratorem an quis conuentus teneatur.

Que nous donnons, & de plusieurs autres au nom de nous.

GLOSSA III.

A quibus litera hæ cēdantur.

EXCEE igitur à quo concedantur literæ status, hic text. dicit *que nous* id est à Rege. Idem habetur inferius vt statim sequitur.

Mesmement en faueur de ceux, qui dient qu'ils vont, ou veulent aller à nos guerres.

GLOSSA IIII.

Quibus litera status concedātur.

HIC PATET quibus concedantur hæ literæ. Primò his, qui ad bellum proficisci volunt, & sic sola voluntas sufficit ad obtinendum has literas, quia sola destinatio sufficit quoad hoc, vt plenè scribit Feli. in c. cùm adeò. de rescript. & scripsi in l. locus ff. de verborum significatio. tamen voluntas debet ad actum venire, alioqui non proderunt literæ, vt inferius dicetur. Etiam hoc priuilegio gaudet is, qui vult ire, licet non sit miles, vel nobilis, sed sufficit quod Regi seruire possit, vt tubicem fortè, aut alij in aliis belli munitionibus, quia scholasticis non solùm priuilegia dantur, sed famulis, & aliis necessariis personis. authenti. habita. vbi scripsi. C. ne filius pro patre. facit l. inter. ff. ex quibus causis maio. intelligo si bellum à Rege indictum sit, secus si ab alio, cùm in regno nullus possit mouere bellum quàm Rex, vt alibi dixi. & doct. no. in l. vna. C. vt armo. vsus inscio principe sit interd. lib. xj.

Etiam non militi tribuuntur literæ status.

Secundò conceduntur istæ literæ his, qui vadunt de præsenti, ibi, *qu'ils vont*, quia rebus suis superesse non possunt, l. j. ff. de procurato.

Tertiò etiam his, qui iuerunt, & ibi residunt adhuc, vidi literas concedi. Et vxor, quæ sequitur virum, gaudet priuilegio istarum literarum, etiam in suis bonis propriis, per l. primam & secundā. C. de vxori. mili. Secus si domi degant, quia cessat causa, vt decidit Anto. capit. in decis. Neapolit. quæstione septua

Residentibus in expeditione dantur literæ status etiā mulieribus.

me ſeptuageſimaſexta.quam exceptionem vocat hoſticam,quia ratione hoſtium datur, vt in deciſi.clxxij. & idem de famulis neceſſariis militi. dicta l. inter.ex quibus cauſis maio.

Obſidibus dãtur hæ literæ ſtatus.

Quartò etiam hæ literæ non denegantur obſidibus,quia impediti ſunt, l.obſides ff.de teſtament. & comprobatæ fuerunt hæ literæ ab vno obſide impetratæ anno 1520.die penul.Februa.in hoc ſenatu Pariſi.

Areſtum.

Legatis literæ ſtatus cõceduntur.

Item his qui legatione reipublicę funguntur,l.item.& l.hi qui.ff.ex quibus cauſis maior.& quandiu abſunt ex illa cauſa,l.ſi cui.ff.eodem. Si tamen fuerint conceſſæ alicui,& ipſe non iuerit,non proderunt ei literæ,quia ceſſante cauſa ceſſat effectus, l. vna.in princip.C.de caducis tollend. & ſcribitur inferius in gloſſ.octaua. & Rex debet atteſtari in ſuis literis ipſum eius gratia profectum in militiam. vt ſcribit Ioan. Gallus in quæſtio. per areſta. quæſtio.cxix.incipien.vidi dici.

Pluſieurs grans pertes, & dommaiges viennent de iour en iour aux bons marchans de noſtre Royaume,dont il nous deſplaiſt.

GLOSSA V.

Multa mala ex hiis proregatiue neveniunt.

ET ſic per has literas, quia cauſæ differuntur & prolongantur,proceſſus nutriuntur,multa accidere ſolent incommoda,quia inſtrumẽta,& acta cauſæ amittuntur, & proceſſus, partes moriuntur,& ignoratur vbi proceſſus ſit. Nam hæredes iuſtam ignorantię cauſam habent,l.qui in alterius.ff. de regul.iuris. Et ſic regulariter iſta impetratio eſt prohibita,ne cauſæ differantur,& ob dilationem poſteà amittantur,& maximè dicit damna immi nere mercatoribus:quia mercatores vendunt iſtis nobilibus (vt vulgò loquimur) ad creditum,& poſteà dum ſoluere nolunt,conueniuntur à creditoribus,& pendente proceſſu has impetrant literas,& mercatores perdunt ſæpius principale,& acceſſorium,ideo Rex ſtatuit vt ſequitur.

Nous voulons & ordonnons que d'oreſenauant nul ne donne telles lettres d'eſtat, ſi ce n'eſt par nous,ou nos lieutenans.

GLOSSA VI.

Nullus quã Rex concedit literas ſtatus.

REGVLA ergo hìc ponitur, vt nullus literas ſtatus concedat,quàm Rex. Et Rex concedere videtur, quando cius cancellarius concedit.nam qui per alium facit,per ſcipſum facere videtur. per regulam iuris. idem ſi Cancellariæ Franciæ concederent, quia per hoc etiam ipſe concedere cenſetur, quibus authoritatem impartitur,l.prima. §. omnia.C.de veter.iure enuclean. & habetur inferius articul.ij.

Locum tenens generalis in pelle literas ſtatus cõcedit.

Idem ſi locum tenens Regis eas concedere velit,hoc autem ei permittitur per iſtum text.& in rubri. *du droit Royal*.in his ordi.

Et ſi ſint plures,generalis locum tenens has concedet,non alij.§.ſed ius quidem ciuile.de iure natu.& rarò conceduntur niſi in magna Cancellaria.

Et intel

Et intelligimus hîc locum tenentem generalem exercitus, non verò in iudicio,vel in aliis locis,ſicut dicebatur de dictatore, cui ſumma belli tempore poteſtas commiſſa erat,l.ij.ff.de origine iur. Cuiuſmodi frequenter etiam reperimus apud Liuium. Ideo annullatæ fuerunt per Senatum literæ conceſſæ à Mareſchallo Franciæ *Bonecault*, & eidem inhibitum,ne amplius concederet, anno 1393. vt habetur in ſtylo parlamen. in areſto cxlvj. item nota quòd in Parlamento.

Areſtum.

Et ſi paraduenture aucuns autres de nos gens,& officiers les donnent, nous voulons & ordonnons que nul ne ſoit tenu d'y obeir.

GLOSSA VII.

Litera nulle nullũ præſtant effectum.

STATVITVR hîc, quòd ſi literæ concedantur ab illis, à quibus concedi non poſſunt, vt illis nullus teneatur obedire. Et ſic iſtæ literæ reiicientur,nec comprobabuntur, nec cauſæ illorum differentur per iſtas literas: & in primis quæritur, an is dederit,qui dare potuerit,& an is acceperit, cui fuerant dandæ,l.naturali.§.j.ff.de confirma.tuto.

Et auec ce voulons que ceux à qui nous,ou nos lieutenans auront donné leſdites lettres d'eſtat, que d'icelles ne ſe puiſſent ayder, ne portent aucun prouffit,s'ils n'eſtoyent en leurs perſonnes en noſdites guerres.

GLOSSA VIII.

In bello præſentes gaudent his literis ſolum.

ADDIT ad prædicta,quòd licet Rex,& eius locum tenens poſſint has ſtatus literas concedere, tamen non vult prodeſſe illis, quibus concedentur, ſi non fuerint in bello præſentes,& perſonaliter: & ſic non prodeſſent, quando per alium, per hoc verbum, *en leurs perſonnes*, quod limitatur,vt ſequitur.

Ou par maladie ou impotence de leurs corps ils eſtoyent excuſez, & qu'ils euſſent enuoyez ſuffiſamment ſelon leur eſtat.

GLOSSA VLTIMA.

Miles ante quàm excuſetur requiſitus.

HIC LIMITAT, quòd ſi aliquis prætextu valetudinis adueriæ fuerit abſens à bello, poterit vti his ſtatus literis ſequent. concurrentibus. Primò,quòd fuerit æger. Secundò, quòd per illam ægritudinem non poſsit illuc accedere. Tertiò, quòd ſit excuſatus: ibi, *excuſe*, à duce belli vel à Rege. Quartò, quòd miſerit alios ſuo nomine,& ſuis impenſis ad bellum,& ſufficienter. Sed quando dicitur ſufficienter miſiſſe? Reſpon.quando illi,quos miſit, fuerunt recepti & approbati à duce belli, & ſic fuit excuſatus ſecundum ordinationes infra poſitas.in rubric. *des gens de guerre*, alia in ſequen.dicentur.

Charles

CHARLES viij. Artic. lv. *des premieres.*

Articulus secundus.

Item & pource que ſouuentesfoys pluſieurs matieres priuilegiées, comme de fourniſſement de complaintes, d'appleigemens, & ou il chet prouiſion, comme de douaires, de alimens, & productions de teſmoings ſont retardées, & differées, par le moyen de lettres d'eſtat impetrées de noſtre ehãcellerie, pour empeſcher leſdictes prouiſions: Nous voulons & ordonnons que doreſnauant ès matieres deſſuſdictes, que lettres d'eſtat n'ayent point de lieu. Et que noſtredicte cour, ny autres Iuges n'y obtemperent aucunement. Maiz ſe faeent leſdictes prouiſions nonobſtans leſdictes lettres d'eſtat, ainſi que faire ſe deurons, ſans preiudice deſdictes lettres d'eſtat en autres choſes.

GLOSSA VNICA.

Litere ſtatum in quibus caſibus non concedantur.

QVAERO in quibus caſibus iſtæ literę concedi non poſsint, & conceſſæ non proſint? Reſpond. iſte text. in cauſis priuilegiatis, & quæ dicantur, declarat text. poſſeſſoriam materiam, vt *fourniſſement de eõplaintes, d'appleigemens*, iſta declaraui articu. primo. tracta. de ſenten. executor. in ſtylo parlamenti. rubric. de reſcript. ordinat. decimaquarta. ſic habetur: Et quia ſæpenumero, & infr. in materia furnimenti, querimoniæ applagiamentorum, & aliis in quibus cadit prouiſio, ſicut dotis, alimentorum, & productionis teſtium, literas ſtatus locum habere nolumus.

Secundò, *ou il chet prouiſion*, & quando hoc fit? quando agitur de dote repetenda à milite, ſi impetret literas ſtatus, non differetur repetitio: vt hîc docet text.

Tertiò, in cauſis alimentorum non dantur hæ literæ, ne interim fame pereat alimenta repetens, l. ſi longius. §. final. ff. de iudic.

Teſtes producuntur & audiuntur non obſtans literis ſtatus.

Quartò, in productione teſtium, quia interim teſtes mori poſſunt, & probationes perirent, vt lite non conteſta. capitu. fin. §. primo. & in ſtylo Parlamenti rubric. de reſcript. ordina. decimatertia. vbi ſic ſcribitur: Si commiſſariis ad inquirendum veritatem datis, alteram partium literis ſtatus vni contigerit, alteri parti tempus currit producendi, ſed eis non obſtantibus per commiſſarios in caſu prædicto teſtes recipi, & examinari ad partis inſtantiam, contra quam literæ ſtatus producentur, ipſius producentis abſentia non obſtante volumus: ſaluis tamen eidem nominibus, & teſtium re probationibus. Vtentibus autem literis ſtatus in aliqua eauſarum ſuarum interdicimus in aliis cauſis inuitis ſuis aduerſariis placitare, de cæteroq; in literis ſtatus illam clauſulam adimi volumus, quæ ſolita erat eoncedi: quòd ſi impetrans in aliqua cauſarum ſuarum placitare vellet, ad id etiam abſque gratia admittetur.

Et ſic

Et sic hæ literæ non impediunt testes audiri, quando iam commissarius datus est ad audiendum testes, sed audiuntur, reseruatis tamen reprobationibus testium. vide Panormi. in ca. vltra tertiam. colum. ij. post. Innocen. & Ioan. Andre. de testibus dicentem, quòd tempora pro testibus producēdis sunt limitata, quæ licet possint abbreuiari, non tamen prolongari. cap. spatium. iij. quæstio. iij. Quid si pars petat suspendi & à receptione testium, vel causæ definitione, donec possit testes habere vltramontanos, captos, vel infirmos. Innocen, Hostien. & alij dicunt non debere audiri vltra statuta tēpora, iudex tamen ex bono & æquo poterit vnam dilationem, si expedire visum fuerit, concedere. doct. in c. vltra tertiam. de testib.

Arestum. Item si pars altera mortua est, dum vna testes producere volebat, tunc hæredes mortuæ citabuntur ad reassumendum processum, & arrementa causæ, & audientur testes, non obstantibus literis status.

Ita censuit Senatus pro domino *D'Amboyse*, cōtra comitem *Deu*, & multa alia scribit aresta Ioan. Gallus in quæstio. cxvij. incipien. partibus poterit etiam post aperturam attestationum, vel post sententiam, præmissa summaria cognitione, subueniri per in integrum restitutionis beneficium. c. ij. & c. ex literis. de in integrum restitutio.

Restitutio quandoque multis concedatur. Et si diceres, nōne melius est differre, quàm post publicationem, & sententiæ probationem subuenire. Respon. Ioan. Andr. quòd non, ne materia delinquēdi præbeatur. Si enim hoc differretur, quilibet tot diffugij vias inuenire posset, quod lites eo ptextu fierent immortales. Et si procedatur ad vlteriora, nullum, vel modicum est præiudicium, ex quo per restitutionem subuenitur. Fatentur tamen prædicti doct. quòd iudex ex magna causa posset vltra tempora statuta aliquam dilationem dare, vel prorogare. arg. l. ij. ff. de re iudi. & l. nonnunquam. de iudi. Sed non immoderatam dilationem, arg. l. si longius. ff. de iudic. c. consuluit. de offic. deleg. Sed praxis Franciæ *Arestum.* hanc literarum impetrationem inuenit. Quod est notandum, & ita fuit iudicatum in hoc senatu anno 1543. die quarta Decembris pro eo, qui appellauerat à iudice, qui repulerat impetrantem ab his literis, allegās se habere testes in exercitu, & fuit ei data dilatio ad conficiendum suas attestationes seu inquisitiones, & quando is non est bello detentus, aliæ solent ex causa concedi literæ, quibus conceditur noua dilatio producendi testes.

Quintò, quando bona proclamantur, non dantur istæ literæ, & is qui *Arestum.* eas impetrauerat, fuit reiectus *en matiere de criées*, Anno 1518. die vigesima tertia Februarij à Senatu.

Sextò, sententia parata non debet differri, quominus proferatur, & quādo processus est ad dicendum ius, articu. j. de sententen. in ordina. Regiis. *Arestum.* Et sic fuit decisum in Senatu anno 1456. die xvj. Martij.

Septimo, non dantur post recognitionē cedulæ, & condemnationem ad garmendum, quominus cōdemnatus garniat, vt censuit Senatus cōtra *Do.* *Arestum. Contra Regem literæ status non dantur nisi hoc exprimatur.* *de Mazet.* generalem Franciæ, pro domi. *Sainct Blancé*, vt habetur in stylo Parlamen. aresto ccccxvj.

Octauò, literæ status concessæ alicui non comprehendunt causas, quas impetrans habet contra Regem, nisi de illis fiat expressa mentio, qua non comprehenditur persona loquentis. l. inquisitio. C. de solutio. Nec est verisimile

ſimile,quòd Rex ſuis cauſis voluerit derogare,niſi de illis fuerit dictũ in literis:& ita cenſuit Senatus,vt ſcribit Ioan.Gallus in quęſtio.per areſta.quæ ſtio.lxxxj.vidi in eodem parlamento. tamen Rex hoc ſolet concedere & exprimere.Aufre.areſto.xlviij.idem vidi. *Areſtum.*

Item in omnibus caſibus prouiſionalibus denegãtur hæ literę per iſtum text.quia non patiuntur dilationem,cùm mora in illis ſit periculum allatura.l.de pupillo.§.ſi quis riuos.ff.de noui ope.nũcia.hos caſus prouiſionales abundè ſcripſi in tract.de ſenten.prouiſ.in primo Tomo conſtit.iſtarum.

Poſtremò à literis ſtatus depulſus fuit bailliuus Altiſiodoren. licet abſens diceretur pro inquiſitionibus faciendis,& audiendis teſtibus ad vtilitatem regiam:tamen quia ſtipendia expectabat, & non erat niſi cauſa voluntaria,etiam ſi agebatur de cauſa attentatorum:vt refert Aufrer. in ſtylo Parla.areſto.cxxxvj.item per areſtum. *Areſtum.*

IDEM Artic.lvj. ibidem.

Articulus tertius.

Item & pource auſſi que ſouuentesfois pour empeſcher les defaux, qui ſe donnent en noſtredite cour contre ceux, qui ſont adiournez à comparoir en perſonne,les congez qui ſe donnent contre les appellans, ou autres ſemblables appointemens,les procureurs de noſtreditte cour ſe ventent d'auoir lettres d'eſtat,ou de grace,ou d'eſtre receus par procureur,ou autres ſemblables,combien qu'ils ne facent prompte foy deſdites lettres, mais ſouuentesfois aduient que leſdittes lettres, qu'ils alleguent auoir, ſont encores à ſeeller, & expedier en noſtre chancellerie, & les font ſeeller le iour ou le lendemain: voulons & ordonnons que noſtreditte cour ne reçoiue leſdits procureurs à propoſer auoir aucunes telles lettres de nous, ſinon qu'ils les ayent en la main, & en facent promptefoy en iugement. Et defendons auſdits procureurs,que d'oreſnauant ils n'alleguent, ne facent alleguer auoir leſdittes lettres, ſinon qu'ils les ayent, & en facent prompte foy. Et ſur peine d'amende arbitraire, laquelle voulons ſur eux eſtre leuée ſans aucune grace.

GLOSSA VNICA.

1 ET SIC hæ literæ ſtatus in cauſi criminalibus denegari ſolent.vt hîc,& articul.ſequen. *In cauſis criminalibus literæ ſtatus non cõcedũtur.*

Item notãdus eſt hîc caſus,in quo qui reſcriptũ allegat, illud probare tenetur.c.cùm perſonæ.de priuileg.in ſexto. Bald.in c.cùm contingat.col.ij.de reſcript.& promptam fidem facere,ac ſtatim oſtendere,alioqui excluditur,videlicet quãdo literas allegat ſtatus,vt hîc.† Sed cui?Reſpon.iudici,coram quo allegantur.l. quinquaginta.ff.de probatio.Dec.in rubri.de probatio.colum.v.Iacob.in l. non poteſt.colum.ij.de iudic. *Reſcriptũ allegans debet illud probare.* *Induci probatio debet fieri.*

2

Secundò debet incontinenti fieri probatio,& oſtenſio poteſtatis,& de-

legationis iudicis,alioqui non tenetur quis credere ei, nisi suas ostendat literas.cap.cùm de iure.offic. delega.

Non tenetur quis cõparere sine citationem non sit certa cognitio.

Imò citatus non tenetur comparere,nisi in citatione inserta sit commissio.c.præterea.de dilatio.ideo debet iudex mittere exemplum suæ potestatis,non verò originale,quia pars posset retinere.Bald.in marga. in verb.delegatio.quæst.viij.Et iudex debet in actis scribere diem præsentationis rescripti.vt docet Specu. in titu. de rescript. præsenta. refert Guido Papæ in decis.Delph.quæst.cclxxxvj.quia ante præsentationem nullam habet iurisdictionem.Innocen.& alij in cap.ex cõquæstione. de restitutio. spolia.Specul.in titul. de competen. iudic. aditio.§.viso. versicul. nam eo ipso.Imò si vellet ante præsentationem iurisdictionem exercere,posset sibi resisti.argumen.l.prohibitum.C.de iure fisci. libro decimo. docet Iacob. in l.cùm furiosus.no.primo.ff.de iudic. 5

Tertiò,idem in literis executionis.non enim debet quis exequi, nisi statim ostendat literas executionis, l.prohibitum.C.de iure fisci. lib.decimo. facit cap. veniens.secundo.de testib. 6

Procurator non faciens promptam fidem mandati sui non audiatur.

Quartò, procurator fidem promptam facere debet literarum sui mandati,alioqui non recipitur agere volens,cap.primo. de procurat. sed dominus tanquam contumax condemnatur.teste Barto.in l.j.in fine.ff.quod cuiusque vniuersi.no.Panormita.in cap.constitutus.no.iiij.de procura.Guido Papæ in decis.Delph.quæstione cccxxij.non creditur. vnde si quis tãquam procurator vult protestari,vel alium actum facere, debet instrumentũ procuratorij prius ostendere.Barto.in l.si quis inficiatus.ff.deposit. Idem si velit nominationes insinuare,vt scripsi in tracta.nomi.quæstio.xiiij. 7

Mãdatum procuratoris per testes probari potest.

Potest etiam mandatum procuratoris probari per testes. docto. in l.j.C. de procurato.& dicto c.j.illo tit.& in cap.cùm in iure.de officio deleg. Hipoli.in rubri.de probatio.fol.6.versicu. quid autem in mandato procuratoris.Imò si non fuerit oppositum,valebunt gesta per procuratorẽ,antequam receperit mandatum.Barto.consil.lxxiij. quæritur vtrum procurator. Bald. in l.falsus.colum.vij.de fur.C.Iacob.in dict.l.cùm furioso. 8

Exigere nõ potest procurator sine scriptura potestatis.

†Nisi fuerit procurator ad exigendum,& recipiendum pecuniam:quia istud debet probari per instrumentum,& non per testes,quia ipse debet acceptilationẽ soluenti scriptam dare,& sic suum mãdatum per scripturam probare. vt dicit Bal. in l.falsus.colum.penulti.versi.scias tamen. B.de furt. quem refert Francisc. Cremen.singu.cxxxviij.si procurator.& Ias.in l.j.col.iij.C.de procurat. 9

Protestatio contra procuratorem quid operetur.

Item si opposuerim contra procuratoris personam,quòd non intendebam eum approbare per aliquem actum:& tamẽ postea sponte cum eo litigem,videor personam suam approbare.Barto.in l.licet. nume.3. & sequen. C.de procura.nisi in quolibet actu protester,quod non approbo. Bartol. in l.inter quos.§.alieno.ff.de dam.infec.facit l.si proponas.§.si hereditatem.ff. de in offi.testa.Bal. consil. ccccxcviij. circa primum. colum.ij. in secundo volum. 10

Quintò,qui ex sententia agit, promptam sententiæ fidem facere debet, cap.veniens.secundo. de testib. 11

Sextò,qui per literas rescisionis agit, debet eas incontinenti ostendere, 12

& omnia

& omnia per quæ aliquis vult fundare iudicium, alioqui non recipitur, l. licet. C. de procurato.

13 Septimò actor, qui dicit se priuilegiatum, vel exẽptum, tenetur hoc incõtinenti ostendere. c. cùm personæ. de priuileg. in sexto. Feli. in. c. contingit. col. j. de fide instru. Et qui conuenit coram consiliarijs supplicationum aliquem, si opponatur quòd causa non est eis commissa, oportet quòd actor ex tempore oltẽdat, alioqui relaxabitur reus cum expensis: & vbi dicit quis se possessorem & saisitum alicuius rei, quæ tamẽ de iure comniuni in perso nam suam cadere non potest, & allegat super hoc priuilegium, in cõtinenti dicere debet de priuilegio, antequam pars respondeat, vt censuit Senatus anno 1520. contra procuratorem villæ de Tornaco pro procuratore do. Decani Tornacen. vt in stylo Parlamenti habetur. rubric. an pars agens. in prima parte §. item vbi, & quãdo in clericum fit executio in bonis mobilibus, si eam euitare velit, statim debet tonsuram ostendere: vt scripsi in tract. de lite. obligat. articu. ij. nume. 112.

Priuilegiatus vel exẽptus debet statim illã probare.

Arestum

14 Octauo, cessionarius tenetur in ipso litis auspicio fidem cessi-nis facere, quando nomine cedentis agit: secus si suo & vtili actione, quia tunc sufficiet post litem contestatam: vt dicit Specu. in tit. de cessio. §. j. & in titul. de instru. editio. §. nunc didamus. versic. sed quid ecce. & in titul. de actore. §. j. versicul. sed pone quidam Archidiaco. in c. j. de procura. in sexto. Bartol. & Bald. in l. qui stipendia. C. de procura. & in l. in fi. de actio. & obliga. Panormi. & alij in cap. primo. de probat. Aufrer. in decis. Tholos. quæstio. ccxciiij. & ista est communis teste. Alexand. in l. Aristo. ff. de acquirend. hæredita. & Dec. consi. cccij. & pro tenui. Ioan. de Grassis. in tracta. suo de cessio.

Cessionarius debet de cessione initio iudicii facere.

15 Nonò in casibus, in quibus quis facit mẽtionem relatiuè de instrumento, vel de actis, tenetur ante litem cõtestatam fidem illorum facere, secus si in modum probationis. l. postquàm. §. si dies. ff. vt legat. no. caueat. domi. de Rota decis. xxxiiij. si in libello. in nouis. & plenè Bart. & alij in authen. si quis in aliquo. C. de edendo. Dec. dicto consilio cccij. colum. j. & alij. regulam alibi conscribam cum ampliatio. & limitat.

Instrumentum relatiũ ostendi debet.

16 Decimò in tutoribus, curatoribus & alijs agentibus nomine alieno, & alia qualitate, vt illius qualitatis fidem promptam facere teneantur, aliás repelluntur, l. non solum. §. qui alieno. vbi Paul. ff. de procurat. Specul. in titu. de actore. versicu. sed pone, dicens idem in tutore, curatore, syndico, & œconomo atque aliis.

Tutores & alio agentes nomine prõptam fidem potestatis facere debẽt.

17 Sufficit tamen semel ostendisse, arg. l. boues. § . hoc sermone. ff. de verborum significatio. non tamen inuentarium ostendere tenetur tutor, cùm de eo non agatur, vt alibi dicam.

18 Vndecimò, pater vel alius consanguineus tenetur ostendere procuratorium: quia l. exigendi. C. ne procura. non seruatur in hac patria, vt est in stylo Bituricen. articu. v. rubri. *des qu'elles choses les parties,* &c. licet in patria que iure scripto regitur diuersum si.

L. exigendi nõ seruatur in Francia.

19 Duodecimò, in beneficialibus non recipitur quis, impedire satagens executionem sententiæ, nisi sua interfit, & hoc debet incontinenti probare: te-

In beneficialibus hoc prompta fides facienda.

ſte Panormita.in cap.veniens.ſecundo.de teſtib.alij caſus conſcribuntur in ſtylo Bituricen.

Proceſſus poſt petitam exhibitionis eſt nullus.

Item ſi iudex procederet, poſtquàm exhibitio inſtrumenti petita eſt, proceſſus eſſet nullus: vt probat Dec.conſi.cccij.& pro tenui.col.j.& ſeq.& Albert.Brunus in tract.ſtatu.in verbo procurator.quæſtio.v. 22

Articulus quartus.

IDEM Articul. lxvij. Ibidem.

Item nous auons entendu que ſouuentesfois quant aucun delinquant, ou criminel eſt detenu priſonnier en aucunes de nos priſons, ou d'autres iuſticiers de noſtre Royaume: & que l'on ne peut obtenir la remiſsion des crimes commu par iceluy criminel, ou delinquant, l'on impetre lettres d'eſtat & ſurſeance d'aucunes de nos Chancelleries: pour faire defenſe au Iuge qu'il ne proceede au procez, ne à l'execution du delinquant, iuſques à deux ou trois mois, ou autre temps: pendant lequel l'on faitpourſuiure par deuers nous d'auoir & obtenir la grace, remiſsion, ou pardon du delinquant, que aucunesfois par importunité l'on obtient, parquoy les delits & crimes demeurent impunis. Nous voulans obuier à telles fraudes, & malices, auons ordonné & ordonnons q̃ d'oreſnauant telles lettres ne ſoyent paſsées en nos Chancelleries. Et en outre que ſi par importunité telles lettres d'eſtat eſtoyent données, & paſsées: nous ordonnons & commandons à tous noz Baillifs, & Seneſchaux, & à tous les iuſticiers de noſtre Royaume, que à icelles lettres ils n'obeiſſent, n'obtemperent en aucune maniere. Et leur enioignons que nonobſtant icelles lettres ils facent iuſtice, raiſon, punition, & correction des crimes, ainſi que au cas appartiendra, & ſur peine d'en eſtre corrigez & punis.

Cauſa criminalis nõ ſunt differẽdæ.

ISTE articulus probatur in l.ij. & iij.C.vt intra certum tempus criminalis quæſtio terminetur. vbi in cauſis criminalibus dilationes tantùm neceſſariæ concedendæ ſunt, non aliæ: imò ſi iudices examinationẽ diſtulerint, pœna vicenarum librarum auri feriẽtur.l.fi.ibidẽ. Ideo intra annũ quæſtio criminalis decidit debet. Sed nõ ſeruatur hoc in regno quoad hoc. Sed ſi aliquis captus, cui fit extra ordinem proceſſus, petat vt cauſa differatur, illud reſcriptum non valebit conceſſum à cancellariis regni ſi tamen ab ipſo Rege ex cauſa concederetur, obtemperandum eſſet. 1

Requiſita in literis ſunt.

Notanda ſunt requiſita in hoc titulo. Primò quod hæ literæ à Rege, vel ab eiùs cancellaria, ſeu locumtenente concedantur in caſibus tamẽ per has ordinationes non prohibitis, quia inferior nõ poteſt iuri derogare, nec tollere legem ſuperioris. clem.ne Romani.de elect. per quam dixi ſuperius, & actorem & reum teneri cauſam proſequi.in glo.ij. 2

Secundò, iſtæ literæ dirigi debent non ſolũ parlamẽtis, ſed etiam omnibus ma

bus magiſtratibus, coram quibus cauſæ iſtius impediti pro republica exercentur, etiam magiſtratibus non Regiis. de hoc plenè ſcripſi in tractat. de re ſcript. in q. viij. vt ſuperius.

4 Tertiò Rex mandat in his ſtatus literis iſtis magiſtratibus, vt cauſam nõ tractent intra tale tempus, & aliquando certum tempus præſcribitur. vide per Panorm. in c. vltra tertiam. col. ij. de teſtib. Et ſi poſt hoc tẽpus elapſum miles alias impetret ſtatus literas, debet de primis facere mentionem: aliâs
5 non proderunt ei. c. cæterum. de reſcript. † Imò pars cõntra quam fuerunt impetratæ, impetrabit alias literas *Contre eſtat.* vocatas, in quibus ad verbũ illas ſtatus literas deſcribet, & poſteà dicet illũ, dilationis & ſubterfugij cauſa has obtinuiſſe ſecundas literas. Et quia ſunt ſubreptitię, cùm dictus impetrans non ſit circa bellum impeditus, nec de primis facta ſit mentio, quas ſi expreſsiſſet has ſecundas non obtinuiſſet: ideo mandat Rex vt pars admittatur ad impugnandum illas ſtatus ſecundas literas, & iudici vt ius ſuper his reddat. & quando primæ ſunt in magna Cancellaria conceſſæ, ſecundæ nõ derogabunt illis, niſi in eadẽ Cãcellaria impetratæ fuerint. Vel poterit pars opponere coram illo iudice, quibus literæ ſtatus fuerant directæ ſine aliis literis. vnde domi. de Tornon fuit reiectus à literis ſtatus, quia in eis Rex nõ aſſerebat eũ eſſe in bello, cuius cauſa habuerat ſtatus literas, nec aliquis belli Dux, ſub quo iuiſſet, hoc teſtificabatur, docet Aufrer. in ſtylo Parlament. in areſto xcix. Idem vidi pronunciari.

Secunda littera ſtatus de primis facere mentionẽ debent.

Areſtum.

6 Quando Rex proficiſcitur ad bellum cum ſuis, tunc hæ literæ concedũtur facilè impeditis vſque ad vnum menſem reditus Regis, & hæc eſt iuſta cauſa, quia quilibet vaſallus Regis ſequi debet ſuum dominum euntem ad prælium, & eum non dimittere, alioqui feudum perdit. ca. vno. quibus modis feud. amittatur.

7 Interdum incertum tempus adiicitur ſic vſque ad quindecim dies poſt ſuum regreſſum, per hæc verba: *Nous vous mandons & commãdons par ces preſentes, à chacun de vous comme à luy appartiendra, que toutes cauſes, & querelles debtes, & negoces, meuës. & à mouuoir, tant en demandant, qu'en defendant, de noſtre bien aimé le Conte de Sanſerre, lequel.* &c *vous tenez, ou faictes tenir en eſtat, & ſurſeance du iour de la datte de ces preſentes iuſques à demi mois, ou iuſques à quinze iours apres ſon retour, ſi plus toſt eſt retourné.* quod probatur in l. ab hoſtibus. in fin. ff. ex quib. cauſ. maior. Et priuilegium quod datur in eundo, datur & ad reuertendum. capitul quia diuerſitatem. in fine. de conceſ. præbend. ſcripſi in ſcolaſtic. priuileg. clj.

Incertum tẽpus interdũ ponitur in literis ſtatus.

8 Quartò prohibet Rex, ne interim magiſtratus aliquid attentent, & innouent pendente hoc tempore, ſic dicens, *Et cependant n'attentez, ou innouez, ne faictes, ou ſouffrez aucune choſe eſtre faicte ou attẽtée, ou innouée en ces dittes cauſes, & quereles.* per rub. nil nouari &c. quæ etiam ad hunc caſum extenditur.

Pendente tempore ſtatus nihil innouandum. Citatio non debet fieri pendente tẽpore ſtatus.

9 Imò nec offenſio quam veutam noſtri pragmatici vocãt, fieri poteſt poſt literas ſtatus iudici intimatas, vt cenſuit Senatus pro domi. Deſgreuille, cõtra Senonen. archiepiſcopum, vt patet in ſtylo parlamen. areſto cccl xxix.

Areſtum.

10 Imò omnia ſunt nulla quæ fiunt poſt literas ſtatus præſentatas & comprobatas, ſicut id quod, fit poſt appellationem. Et ideo omnia facta in contrarium reuocantur. c. non ſolùm. de appellatio. in ſexto.

Attentata post literas status renouandæ.

Quintò vult Rex, quòd si aliquid innouetur, reponatur in ſtatu priſti- 10
no, per hæc verba, *mais ce qui ſeroit fait, attenté, ou innoué au contraire, reparez, ou faites reparer, & mettre tantoſt & ſans delay au premier eſtat & deu.* &c. vt probatur in rubric. ff. nil noui appell. penden.

Sextò, patet has literas concedi à Rege, vel alio principe non recogno- 11
ſcente aliquem in ſuperiorem, & ſic gubernator Delphinalis, vel alius in regno concedere hodie iſtas literas nō poteſt, excepto Regis locumtenente in bello, vt patet in ſtylo Parlamen. rubri. de reſcript. ordina. xiij. vbi ſic dicitur: Per literas ſtatus, & infra, volumus & ordinamus, vt literæ ſtatus non niſi per nos, aut per locumtenentes noſtros aliquibus decætero concedantur: quas nihilominus eo caſu cuiquam ſuffragari nolumus, niſi in guerris noſtris perſonaliter interſit, aut infirmitate, aut impotentia corporali præpeditis pro ſtatu ſuo ad guerras noſtras ſufficienter tranſmiſerit: alioqui talibus literis nullus obedire teneatur. Eſt ordinatio Philippi Pulchri prima in ſecundis, quam Aufrer. transferre in latinum voluit.

Litera ſtatus impetrari poſſit etiam pendente cauſa propoſitionis erroris arreſti. Arreſtum.

Septimò vidi dubitari, an hæ literæ concedi debeant ei, qui principi ſup 12
plicauit, pro Areſti reſciſione, & erroris propoſitione pendente. Cenſuit Senatus has literas impetrari poſſe, & prodeſſe cuidam impetranti anno 1537. die. xvj. Iulij in magna camera.

Alia multa pragmatici de his tractant literis, ſed quia facilia ſunt, & omnibus obuia, ideo ea miſſa nunc facio: de præmiſsis Deo gratias agens immenſas. Amen.

TRAC

TRACTATVS DE LITERIS NATVRALITATIS IN FORENSI IVDICIO VSV VENIENS.

LOYS xij. *es modifications.* Article. xxxiij.

Item & pource qu'auons eſté aduertis, que du viuant de noſtredit feu Seigneur, & couſin, le Roy Charles huitieſme, & dernier, a eſté par luy donné, baillé, & octroyé, par importunité, ou autrement, à pluſieurs, & diuerſes perſonnes, eſtrangiers, & non natifs de noſtre Royaume.

GLOSSA PRIMA.

1 NOTANDVM EST, quod exteri, id eſt, extra regnum Franciæ nati, ex priuilegio, & conſuetudine prohibentur bona in regno acquirere. Quod probatur in rubri. C. non licere habitato. metro. libro vndecimo. Et ſi acquiſierint, cũ ex rebus acquiſierint regni, id fiſco applicatur. Sunt etiam tanquam ſerui vſufructuarij, quia quicquid quærunt ex re & opera eorum, vſufructuario Regi acquirunt. §. item cum ſeq. inſti. per quas perſonas nob. acquir. vel ſunt vt latini liberti, de quo in l. vna. C. de lati. liberta. tollen. & in §. libertinorum. de liber. in inſti.

Exteri iure gnũ bona acquirere pro hibentur.

2 Ideo bona acquiſita in regno, (quæ præſumuntur ibi acquiſita, ſi beneficia, vel officia exteri in regno habeant, ſicut vxor præſumitur de bonis mariti acquiſiuiſſe per l. quintus. ff. de donatio. inter virũ & vxorem.) fiſcus. poſt mortem illorum capit, etiam ſi liberos naturales, & legitimos habeant: quia ex bonis regni ea acquiſiuerunt. teſte Bened. in cap. Raynutius. in verbo. & vxorem. num. 1042. de teſtamen. ſequitur Chaſſa. in conſuetud. Burgund. in rubri. *des confiſca.* §. primo. nume. 37.

Bona exterian in regno præſumantur acquiſita.

3 Hoc tamen non eſt verum, quando illi exteri in regno haberent vxorẽ, & liberos legitimos & naturales, qui ibidem nati eſſent: tunc illi ſine literis naturalitatis filij, patri ſuccedunt. Nam licet pater ſit exterus, tamen filij ſunt regnicolæ, & priuilegio matris filij ſuccedent patribus & matribus ſicut Ilienſibus olim erat conceſſum: vt in l. prima. ff. ad municipal. Nam partus ſequitur (quoad hoc) ventrem, l. partum. C. de rei vendicatio. §. primo. de ingenui. in inſtitu. Sicut bona fides, & ignorantia vnius coniungum reddit legitimam prolem, cap. cum inhibitio. §. primo. de clandeſti. deſponſa. cap. ſecundo. qui filij ſint legitimi. multò fortius in hoc caſu natus in regno erit naturalis. Nã ceſſare debet fictio, vbi eſt veritas: & plus valet quod in veritate eſt, quàm quod in opinione. §. ſi quis rem ſuam. de lega. in inſtit. Sed in veritate filius natus eſt in regno, ergo verè eſt filius regni. Igitur & hæres per Deum, vt diuus Paulus ait. Et conceſſo antecedente, vt in regno nubere poſsit exterus, & conſequens conceſſum cenſetur: videlicet vt illi

Filij naturales, & legitimi exteris ſuccedunt, non autem fiſco.

filiis bona acquirere etiam in regno posſint,l.ad rem.ff.de probatio.

Disponere potest extraneus de bonis suis.

Et sic exteri habentes vxorem,& filios in regno natos acquirētes bona in eodem regno,possunt de eis siue inter viuos,siue in testamento,in fauorem tamen filiorum disponere. Imò etiam potest consequenter sicut natus in regno in fauorē vxoris disponere: quatenus ius & cōsuetudines patriæ patiuntur. vt no. videtur Chassa. in consuetud. Burgund. in titu. *Des droits des gens mariez*, Quod est verū si filij in regno nati sint: secus si extra regnū, & sic potest intelligi opinio Benedi.& aliorum.Et ita vidi extractū ex registris cameræ computorum Paris.Et sic etiam censuit Senatus Parisiē.anno 1548.in camera Domainij. pro Roberto de la *Riuiere*, filio Franciſci de la *Riuiere*,in Portugalia nati, contra procuratorem Regium, qui bona illius Franciſci capi,& saisiri fecerat cui se opposuerat filius domi.Roberti,in regno natus:& obtinuit:& bona fuere eidem Roberto adiudicata per Senatum. Videatur aliud arestum latum anno 1520. die xxvij. Augusti contra procuratorē Regium,pro Frāciſco de Poure,& Arthus de Villequer.aliud simile anno 1519.pro Cringant,appellante à Seneschallo Pictauien. cōtra procuratorem Regium.

Areſta.

Filij extranearum vt succedāt patribus tria requiruntur.

Et sic tria sunt requisita.Primū,quod exterus vxorem in regno accipiat. 5 Secūdum,quod filij sint in regno nati.Tertium, quòd sint nati ex illa vxore regni,non ex alia extranea.Et tunc sine literis naturalitatis filij succedūt patribus exteris.Et istud est ęquum & iustū:quicquid dicāt Bened.Chassa. & alij consuetud.imò etiam hi extranei sic coniugati gaudent priuilegiis ciuium:vt fuit dictum referente Aufrer. in stylo Parlamen. aresto. cccxxvij. cùm mercatores.

Arestum.

Bastardi nō succedūt patribus.

Naturales verò filij nō succedūt patribus suis,siue exteris,siue aliis, nisi 6 sint legitimati, quamuis in regno nati sint,& indigent literis naturalitatis, vel legitimationis,sicut extra regnum nati:quia cēsentur extranei, cùm extra matrimonium nati sint. Et ideo consuetudo, ne approbet istos coitus prohibitos,adhuc retinetur,vt non succedant: quia fictione iuris extra regnum nati censentur:nec regnum eos cognoscit: cùm sint illegitimè nati, & cui est pater populus,pater est sibi nullus.gloss.in §.fi. aduersus. de nup. in insti.Imò non valeret statutum, vel consuetudo, vt spurius succederet: quia materiam delinquendi præberet:teste Hostien.in summa titul.qui fil j sint legi.§.qualiter.versicu.quid si Imperator.& Bartol.in l.testamenti. col. ij.ff.de testa.Dec.consi.cclxxj.& Roch.Curt.in tract.de consuetu.c.fin.tertio notab.versicu.tertiò amplia.

Consuetudo vt spurius succedat an valeat.

Bastardi an disponāt de suis bonis Arestum.

Fuit tamen,vt quidam dicunt, in hoc Parisien. Senatu pronunciatum, 7 bona bastardi capta & saisita à procuratore Regis esse executoribus tradē da,anno 1527.die decimasexta Aprilis:quia in regno natus erat,& ab homine regni.Si tamē hìc naturalis ducat vxorem in regno,filij ei succedent, sicut exteris, de quibus supra. Et idem si de suis bonis disponat: vt iudicauit Senatus,prout refert Aufrer. in stylo Parlamen. aresto cccxxxij. cum executores.

Peregrinus non succedat rex,nec scholasticis extraneis.

Item quamuis Chassa.in consuetud.Burgun.in rubric.*des confiscations.*§. 8 primo.numero 37.dicat Regem succedere peregrinis trāseuntibus per regnū causa vitādi limina apostolorū, vel alterius donationis gratia: Tamen

hoc non

hoc non est verum? quia cùm isti bona illa non acquisierint in regno, illa reseruantur consanguineis, vel pauperibus dantur. Et in hoc seruatur authenti. omnes peregrini. C. communia de succes. licet non quoad omnia: vt scripsi in proœm. ordina. nec etiã succedit fiscus scholasticis exteris decedentibus in regno: quia bona non acquisiuerunt ibidem. †Nam regulariter scholastici in studiis bona solẽt prodigere, potius quàm acquirere: vt etiam scripsi, in scholastic. priuileg. xxxix. de quo verbo loquitur l. plebiscito. ff. de offic. præsid. ibi, quod intra dies proximos prodigatur.

9 *Scholastici solent bona sua prodigere.*

10 Item anno 1456. & die xiiij. Augusti, fuit latum arestum contra comitem Valliſmontinum dominum de Ionuilla, recusantem recipere in fidem & homagium quendam Ioannem de Vergeio bastardum, pro terra de Sabliaco, quæ ei donata fuerat à patre suo naturali: & fuit dictum, quòd recipe retur: contra §. naturales. si de feudo defuncti conten. sit inter do. & agnat. vassal. Nam postquam legitimati sunt, pro legitimis habentur: & feuda sunt instar patrimonialium in hoc regno: ideo legitimati in illis succedunt sicut legitimi. Et isti legitimati à Papa, & à Rege excludunt omnes alios consanguineos à successione: vt arẽsto cautum fuit, pro quodam Carolo de Hispania bastardo: prout refert Aufrer. in stylo Parlamen. arẽsto cxliiij. Item nota quòd filius.

Areſtum. Naturales succedunt etiã in feudis.

Pluſieurs lettres de naturalité pour tenir benefices, & offices en nostredit Royaume, pais & Seigneuries, qui n'ont encor esté employées, & dont les parties ſe voudroient paraduenture efforcer d'eux en aider cy apres. Nous voulans à ce donner prouiſion, attendu que telles lettres, & octrois ſont grandement preiudiciables à nos ordonnances ſur ce faites, toutes leſdittes lettres de naturalité pour tenir benefices en noſtre Royaume ainſi baillées & octroyées par noſtredit feu Seigneur auſdits eſtrangiers quels qu'ils ſoyent non reſidez en noſtredit Royaume, qui n'auront ſorti en effect: Auons reuocquées, caſſées, & annullées, reuocquons, caſſons, & annullons, & ne s'en pourront aider les parties, qui les ont impetrées pour l'aduenir en aucune maniere: les ordonnances de nos predeceſſeurs Roys faittes en ceſte matiere, touchant les eſtrangiers, demourant en leur force & vertu.

GLOSSA II.

1 REVOCAT omnes literas naturalitatis, ad obtinendum beneficia, vel officia in regno, quæ non fuerunt sortitæ effectum: vt in simili Papa in c. fi. de conces. præben. in vj. reuocat omnes gratias à suis prædecessoribus concessas, quæ effectum sortitæ non fuerint, & ius in re quæsitum non fuerit. Et idem scribit in regul. Cancel.

Naturalitatis litera reuocata.

Beneficia in regno acquirere non possunt extranei etiã clerici,

2 Ex hoc textus patet, literas naturalitatis concedi extero, vt beneficium acquirere possit in regno: quia hoc est prohibitum per Carolum septimum

mum: vt refert Bened. in repetitio.c. Raynutius. in verb. & vxorem.nume.1044.de teſta.Et poſteà beneficium in regno obtinere poterit,vt abundè ſcripſi,in tract.de pacific.poſſeſſ.in quarta limita.nu.217. Et ſic iſta prohibitio acquirendi exteris comprehendit etiam clericos extraneos:vt Bald. docet conſil.clxxiiij.præſupponendum.colum.ij. in quinto volu. quem ſequitur Soci. conſil.xlv. ſupponitur in tertio volumi. per l.placet. & l.iubemus nullam.C.de ſacroſanct.eccle.ſcripſi in procem.conſtitutio. Regiar. in primo Tomo.gloſſ.prima.

Intellige ſi iure ei conferatur,& canonicè,ea obtinere in regno poſt has 3
literas poterit, non aliâs,per cap. quamuis. de reſcript.in ſexto.Et in literis dicitur: *D'ont il pourra eſtle cy apres iuſtement & canoniquement pourueu.* Quia beneficium eccleſiaſticum ſine canonica inſtitutione obtineri non poteſt, cap.primo.de regulis iuris.in ſexto.

Beneficia quæ extranei in regno obtinēt quādo à regnicolis impetrari poſſint

Ideo per literas naturalitatis nullus poterit cogi ad conferendum exte- 4
ro,nec ipſe per pecuniam,aut alias iniuſtè acquirere poterit, & ſi ita acquiſierit,regnicola illud beneficium impetrare poterit ratione ſimoniæ, vel alterius criminis per extraneum commiſsi,non autem ob incapacitatē illius, quòd ſit exterus, cùm ſit per literas Regis naturalis regni factus: & ſic illa incapacitas purgata per literas naturalitatis à Rege conceſſas.

Diſpenſatus extraneus eſſe debet.

Item requiritur, quòd ſi duo beneficia incōpatibilia habere velit, quòd 5
ſit à Papa diſpenſatus,per cap.dudum.ſecundo.de elect. quia licet Rex ſcribat,vt beneficia vſque ad quingētos aureos,vel mille habere poſsit, tamen intelligitur, ſi iuſtè hoc fiat, & cum qualitatibus requiſitis: vt habetur in §. volumus.de colla.in concorda.

Exterus ſecularis regularia beneficia habere poteſt.

Idem ſi ſit ſecularis,& velit obtinere regulare beneficium, non poterit 6
ſine Papæ diſpenſatione:licet à Rege permittatur, vt ſecularia & regularia habere poſsit:quia inhabilitas iuris canonici per has literas non tollitur.c. cùm de beneficio.de præbend.in ſexto.cap.inter.de ſtatu monach.§. volumus.de colla.in cōcord.imò ſi Rex permitteret vt ſecularia haberet beneficia,non poſſet obtinere regularia,etiam cum Papæ diſpenſatione. Nam Papa non tollit regni inhabilitatem,& non eſt habilis niſi ad ſecularia: ergo ad regularia eſt inhabilis.

Idiomate patrio non loquens, eget diſpenſatione.

Item ſi non loquatur idiomate patrio, opus eſt etiam diſpenſatione Pa- 7
pæ,quia regul.xix.Cancelariæ derogabit.Alias ex collatione ordinarij curatum non poſſet obtinere beneficium.Alia vide quæ ſcripſi in praxi beneficiali,in reſcriptis mixtis, vbi plenè docui de his exteris, ſaltem in materia beneficiali.

Officia in regno externus non habet.

Item concedi ſolent iſtæ literæ ad officia regni, vt exterus ea conſequi 8
poſsit:videlicet vt conſiliarius,vel iudex eſſe poſsit,vel vt conſulis,ſeu ſcabini,vel alio fungatur officio.Probat iſte tex ibi, *lettres de naturalité pour tenir benefices,& offices en noſtredit Royaume.*

Ciuis in ſua ciuitate an officia illius ciuitatis poſſit exercere.

Et quāuis quis nō poſsit eſſe Seneſchallus,bailliuus,vel prępoſitus in lo 9
co ſuæ natiuitatis.l.fi.C.de cri.ſacril.& eſt tantum in ordina.Reg.rub.*des Seneſchaux*,art.vij.Tamen exterus nō debebit eſſe de illo officio prouiſus,ſed natus in regno,non tamē in illo loco vbi præfici vult.d.l.fina.ibi. ciuis. nec poterit cogi in ſua patria ad officia illius loci exercenda,vt cōſuluit Bertrā. conſil.

consilio quinquagesimo.recordor.in primo volumi.ex secunda editio. Tamen illa iura non seruantur de consuetudine regni: v scripsi. in primo Tomo.constit.Regiar.in procem.

10 Ratio solet inscribi in literis naturalitatis, cur concedantur ipsis exteris: videlicet propter virtutes & merita sua: quæ tamen tenetur ipse probare: quia est fundamentum intētionis, ideo probandum,l.actor.C.de probatio. Et bonū esset quòd obseruaretur. Nam hodie canes rabidi panes filiorum deuorant,& tollunt Verùm cùm exteri sunt bonis moribus, scientia, & disciplina imbuti:bonum & æquum est,vt his literis donentur,argumen.cap. cùm decorē.de insti.Sed alij blasphemis, & vitiis irretiti:in patibulis locari potius,quàm his literis donari deberēt.Nam sunt quidam,qui dictum illud obseruāt,sicut Iudæi,Non fœneraueris fratri tuo,ergo alieno, & sic per fas & nefas ditantur.

Ratio cur literæ naturalitatis dentur, debet in causa literis exprimis.

11 Prætereà concedi etiam solent istæ literæ laicis, vt bona acquirere possint in regno Franciæ,licitè tamen: & de acquisitis & acquirendis in regno testari,& liberè disponere possint: & quibuscunque personis illa relinquere.Nam postquam naturalis regni effectus est,tāquam naturalis poterit disponere de suis bonis,per text.in l.j.C.de sacrosanct.eccle. & in l.in re mandata.C.manda.

Disponere possunt exteri de acquisitis post literas naturalitatis.

12 Non poterit tamen personis prohibitis relinquere. Nam illla verba, *& donner à telles gens,qu'il luy plaira,& bon luy semblera,*Nam includūt odiosos. Nam posteà Rex se restringit,dicens:*Tout ainsi & par la forme & maniere,cōme s'il estoit natif de nostredit Royaume,& cōme sont les autres qui sont nez & natifs en iceluy.* Ex quo patet quod inimicis regni,bannitis,& aliis prohibitis sua bona donare non posset, nec per testamentum relinquere,l.j.C.de hæred.instituen.l.j.vbi Lucas de Pēna. de delat.lib.x.Nec inter viuos donare.

Bannitis & aliis prohibitis,exteri bona sua non dant.

13 Audiui librū esse signatū de l.iiij.xx.xv.ccccl vj. In thesauro chartarum Paris. in quo reperitur charta, per quam anno 1364. mense Octobris, Rex cōcedit omnibus & singulis ecclesiæ Romanæ otiundis, vt possint de bonis suis in regno existētibus testari,& hæredes habere, & quòd hæredes illa gra vtātur.Etiā anno 406.fuit ordinatū quodCameracē.succederēt suis parētibus in regno degētibus:,puiso quod Galli etiā Cameracen.succedūt.

Romani de rebus suis in regno disponunt. Argum.

14 Etiam infertur quòd extraneo habili facto ad habendum beneficia, vel officia in regno, videtur consequens vt de bonis ibi acquisitis testari possit,& de illis disponere, quamuis in literis naturalitatis non sit expressum, vt possit disponere, postquam in literis Rex vult, vt officia vel beneficia iustè acquirere possit: & fructus illorum recipere, emolumentáque, ac si natus, & originarius regni esset: vnde si originarius regni esset, posset de illis disponere:ergo & nunc,vt tantum in casu ficto profit fictio, quantum veritas in casu vero,l.filio pater.ff.de liberis & posthum. Alioqui partim esset originarius,& partim non,quòd non est dicendum: quia non potest quis esse in vno liber,& in alio non:vt dicunt doc. in l.j.§.hoc autem. ff.ad Treb. nec moribus nostris conuenit, filium temporalem, vel in parte habere,l.si tibi.ff.de adop. facit text. in l. si pariter. in fin. & l. duobus. de libe.cau.alioqui de quo prodessent ei literæ naturalitatis.Licet quidam dicant, quod si Rex extraneo concedat officium vel beneficium, videatur

Disponere possunt extranei de bonis,etiam si in literis naturalitatis nō fuerit expressum.

dispen-

diſpenſare quoad illa, vt ea obtineat, l.Barbarius.ff.de offi.præto.l.quidam. de re iudi. Tamen poſt mortem bona illius fiſcus accipit: quia ille erat vt latinus libertus.

Clauſula in literis naturalitatis ponenda.

Et ita vidi ſeruari. Ideo tutius eſt in literis exprimere, q̃ obtinere poſsit 15 officium, vel beneficium, & fructus illorum recipere, & acquirere: ac etiam alia quæcunque bona, & de illis teſtari, & aliàs diſponere: ſiue inter viuos, vel in vltima voluntate, prous ſibi placuerit. Et ita ſoleo conſulere ad vitandas opiniones.

Officium habẽs in regno, ibidem degere debet.

Item ſolet apponi prouiſo quòd in regno degat. Nam Rex non intendit, 16 vt pecuniæ ex regno extrahant̃: vt patet in proœ. cõcord. Ideo ſi ipſe habeat officiũ vel beneficiũ in regno, ibi degere debet, & pecunias extra regnum mittere non debet: vt plenè ſcripſi, in praxi beneficiali, in hoc reſcripto.

Financiam exterus dare tenetur.

Ad hęc ſi non exprimatur in literis, ſolet exterus financiam dare camerę 17 computorum, quam aliquando Rex donat, & hoc exprimitur in literis: alioqui taxari ſolet per magiſtros computorum, vt inferius patet.

Exprimenda in literis naturalitatis.

Item ſolent hæ literæ concedi, vt non ſolùm exteri acquirere poſsint in 18 regno, ſed etiam in locis in quibus Rex dominium habet. Nam multæ ſunt prouinciæ additæ huic regno, quæ iuribus regni reguntur, l. ſi conuenerit. §. ſi nuda. ff. de pign. actio. Ideo exprimitur, vt ſi illic bona exterus acquirat, etiam ibi diſponere poſsit, alioqui dubium eſſet.

Item ſi extraneus titulo oneroſo, videlicet emptionis acquiſierit hæredi 19 tatem in regno, degat tamen extra regnum: ſi ibidem moriatur, poterunt ei ſuccedere cõſanguinei. Secus ſi in regno decederet. quia extrà nõ eſt in habilis, nec ei poterit Rex ſuccedere: vt cenſuit Senatus, anno 1518. die vigeſimatertia Februa. Quia ea non acquiſiuit ex bonis regni: ideo cõmerciũ non cenſetur remotum exteris, vt patet per totum titulum. C. quæ res vendi non poſſunt, niſi in certis rebus.

Arreſtum.

Exteri qui ſint.

Qui ſint exteri, hoc videtur notorium: videlicet, qui in regno nati non 20 ſunt, vel in prouincijs additis regno. Ob id, ſi quis natus eſt in Britãnia, non in diget literis naturalitatis: idem ſi in Burgũdia, ſiue in ducatu, vel comitatu. Quia vtriuſque Prouinciæ Rex eſt dominus, licet de facto ab Imperatore comitatus detineatur. Sed iure poſtliminij nati ibi cẽſentur eſſe regnicolæ: & non indigent nunc literis naturalitatis, licet olim cõceſſæ fuerint, antequam eſſent regno acquiſiti: vt inferius ſcribitur.

Literis naturalitatis qui indigeant & qui non.

Idem dicimus in natis in Sabaudia. Cùm ſint in prouincia addita regno, & idem in natis in comitatu Perpinhani, vt etiam ſuccedant conſanguineis regni, quia de regno cenſentur.

Sed Aucnionenſes impetrare has literas ſolent, & Itali, ac Lotharingi, 21 Flandri, Germani, Angeli, Scoti, & alij Exteri. De quibus hîc plura alia dicerem: niſi de his plura ſcripſiſſem in tracta. de pacific. poſſeſſ. in quarta limitat. & in praxi beneficial. in hoc reſcripto. de his tamen gratias Deo opt.ma ximo ago. Amen.

TRACTATVS DE LITERIS REQVISITORIIS, SEV ROGATORIIS, ET AN, ET QVANDO Magistratus rogati id quod mandatur, exequi debeant.

PRAEFATIO.

NVNC dicendum est de requisitoriis, seu(vt vulgus Franciæ vocat)de literis rogatoriis, & de harum materia,quæ valde pragmaticis frequens est, doctoribus verò praxim ignorantibus parum nota:ob id sequentia super his duxi scribenda.videmus enim quòd diuisum imperium cũ Ioue Cæsar habet,vt dicit Virgi.& iurisdictiones cuilibet magistratui in sua prouincia & territorio assignatæ sunt,c. solitæ.de maior.& obed.Sicut parœcię à Dionysio limitatæ,c pastoralis,de his quæ fiunt à præl.vnde si quis extra suam iurisdictionem cognoscere velit,non potest:quia ibi tanquam priuatus est, l.iij.ff. de offi.præs.c.nouit.de iud.Imò puniri potest iudex,qui extra suam iurisdictionem aliquid agit.Nam extra territorium ius dicenti non paretur impunè,l. fi.ff.de iuris.om.iud.c.fi.de const.in vj. Et confunditur ordo ecclesiasticus, cum sua vnicuique iurisdictio non seruatur,c.per venit.xj.quæst.j. † Ob id praxis not.inuenta est,vt quando iudex vnius territorij, Seneschallus, vel bailliuus,in causa,de qua iure cognoscit,indiget testibus, vel aliis personis ad euictionem fortè,vel alium actum:& hæ personæ alterius sunt territorij, Seneschalliæ,vel bailliuiæ seu iurisdictionis : quòd per literas requisitorias roget,aut requirat iudicem alterius iurisdictionis, vt permittat citationem fieri in sua iurisdictione,vel executionẽ, aut quod per ipsum mandatur faciat,offerens se in simili casu ita facturum.Iste est bonus citandi modus,teste Oldr.cons.lxxxiij.teriò quæritur.circa fi.& Soc.cõsi.clxvij.nõ inutilis,in iij.q.in fi.vol.ij.fundatur hæc practica in cle.pasto. §. nos quoq;. de re iudi. vbi dicit Papa,Nos quoq; Regis ordinarius iudex quòd ad Imperatoris iudicium citaremus,vel citari aut remitti faceremus eũdem,nequaquàm fuimus requisiti.c,Romana.§.contrahentes,& ibi doct. de fo. comp.in vj.ibi, sed tunc loci diœcesanus ad denunciationem ipsorum faciet huiusmodi missionem.non dicit ad mandatum, cùm par in parem non habeat imperium.l.nã magistratus.ff.de arbitr.l.ille à quo.§. tempestiuum.ff.ad Trebel.

Iurisdictiones distinctæ.

Litera requisitoria quando dentur.

Ratio quare hoc constitutum fuerit,videtur : ne singula turbentur officia,l.repetita.C.de episco.& cle.l.consulta.C.de testa. vnus enim iudex alteri suffragari,& subsidium præstare debet:vnus enim alio indiget, vt in ij. constit.C.post princ.scribitur,& in l.episcopale.C.de episc.audien, c. dilecto.de senten.excom.lib.vj.Soci.in c.sanè. in fi.de for.comp.

Secundò, non debet quis occupare alienam iurisdictionem,l.fi. C.vnde vi.vide Francisc.Marc.in.ij.parte decis.suarum,quæstio.xcj.& cxviij.& seq.

Praxis seruãda in executione rogatoriarũ.

& sic vnus iudex in territorio alterius nõ exercebit actus iurisdictionis:sed si velit citare aliquem,seruiens qui citationem habet, ostendet eam magistratui loci,& requiret permissionem,tunc magistratus solet permittere, si iuri sit consonum,& solet ei dare suum apparitorem, vt exterus viator non abutatur:sed si magistratus non reperiatur,requiret apparitorem:vt secum veniat ad secutionem faciendam,qui si nolit venire,exterus apparitor exequetur:& idem si nullus apparitor inuentus est,nec magistratus:sed execu tio fieri solet vocatis vicinis : vt est scriptum in summa rurali,in Rubri. *En terre d'aucun iusticier.* vbi plus dicit quando executio fit contra magistratum loci,tunc non fit requisitio:quia contra se magistratus non concederet.

Capi nõ debet quis in territorio alieno sine requisitione magistratus.

4 Amplia istud non solum procedere in citatione verbali,sed etiam in rea li:vnde si Seneschallus Bellicardi vellet capere delinquẽtem in Mõtepessu lano,nõ posset nisi per literas rogatorias ad magistratus Mõtispesulani mis sas.l.j.§.hæc autem.ibi,literæ ad magistratus dentur.ff. de seru. fugiti. l.fin. vers.tribuni.C.de his qui latro.aut aliis.l.omnes.& ibi glo.de agric.& censi.lib. xj.gloss.in l.quis sit fugitiuus.§.item Cælius scribit.ff.de ædilitio edi. quam notat Vital.de camba.in tract.clausu.nil noui securit.penden.col.an-repenult.l.j.ff.de requiren.reis.Aret.consi.xcv.respondeo breuiter. col. iij. Soci.in ca.postulasti.in secundo prin.arti.de for.competen.

Iniuria fit magistratus in cuius territorio quis capitur.

5 Imò prehendens & capiens aliquem in alieno territorio sine permissione,iniuriam infert iudici,in cuius territorio cap.c.ex parte.j.de verb. significic.quem ibi ad hoc not.doct.& Chassa.in consue.Burg. in rub.*Des hauens:* in §.j.& locus ante omnia esset resarciendus.l. si quis. §. pen.C.de præscri. xxx.vel xl.annorum.l.si quis ad se fundum.C.ad leg.Iul.de vi publi. Iac.de bello visu,in sua practi.rubri.de fuga reor.fo.53.nu.49.

Apparitor curiæ supremæ sine requisitione capit.

6 Apparitor tamen curię supremæ quando prehendit aliquem,non tenetur(quia periculum est in mora)requirere antequàm ceperit:sed postea sic. ita censuit frequenter Senatus.

Etiam si apparitor alterius inferioris magistratus inueniret reum fugientem,poterit eum prehendere sine requisitione,& ducere ad carceres illius magistratus, vbi est comprehensus , & posteà poterit ab eo permissionem petere,& ei literas ostendere.Ias.& alij in §.j.de actio.in insti. vbi suspectus de fuga potest capi,vbicunque fuerit comprehẽsus,etiam à parte,vt docet de Ripa in c.j.de iud.post Ias.in d.§.j.

Requisita in literis requisitoriis.

7 Est tamen notandum,quòd tam in causa ciuili,quàm in criminali,literæ requisitoriæ debent esse iudicis rogantis sigillo vel magistratus signatæ, alioqui non facerent fidem.l.si qua per calumniam.in fi.C.de epis.& cler.c. tertio loco.de probatio. Secundò requiritur quòd literæ sint publicæ. Oldra consi.cxxiiij.quod remissio.

8 Tertiò,debent continere requisitionem,vt patet in l.j.ff.de req. reis.

Causa inferri debet in literis requisitoriis.

9 Quartò,sicut in ciuilibus debẽt literæ cõtinere causam, videlicet ppter contractũ in nostra iurisdictione factum,vel aliàs.d.§.contrahẽtes.ita in criminalibus debet delictum in literis rogatoriis per delinquẽtẽ commissum exprimi,& qualitas delicti probati,aut cõfessi,vt melius& tutiùs requisitus succurrat.tex.in authent.vt nulli iud.§.si verò quis cõprehẽsorum.colla.ix. l.fi.ff.de offi.præf.vigil.& tunc sine nouo processu iudex requisitus procedet:secus si ageretur de punitione delinquẽtis,& sic de magno prçiudicio.

Bald.

Bald.in authent.clericus.C.de epiſcop.& cleri. Bart.& alij in l.magiſtratus. ff.de iuriſdictio.omn.iudic.Iorda.bricius in repetit. dicti §.contrahentes.in fin.text.

10 Notandum,quòd iudex requiſitus poterit cum ſuis propriis ſeruientibus,ſi velit,delinquentẽ remittere,per ea quæ not.in l.penult. ff.ſi ex noxa. cauſ.agat.Iacob de bello viſu,in ſua practica,Rubr. de remiſ.faciend.num. 82.liberatur tamen tradendo ſeruientibus requirentis,ſi in literis requiſitoriis hoc cautum ſit.l.ſolent.ff. de cuſto.& exhibit. reo.l.vna. C.vt omnes cauſæ tam ciuiles,&c.circa fin. Tutius faciet iudex remittens,ſi ſibi procuret fieri inſtrumentum publicum de requiſitione, captione, ac remiſsione, vt poſteà ſit liberatus.textus in authentic.de eccleſiaſti. ret. immobil. alienat.collat.quinta.§.ſancimus.iunctis his quæ not.in l.ſiue apud.C. de trãſact.& ſi non confidat his apparitoribus, vel timeat quòd auferatur ab eis, debet dare ſuos ſeruientes comites.. *Remittit iudex requiſitus delinquentem cũ ſuis apparitoribus.*

11 Item hæc remiſsio expenſis iudicis petentis remiſsionem & prehenſionem rei derelinquentis fiet.l.ſi culpa.ff.de rei vend.l.ſed ſi hæreditas.§.j.ad exhi.non debet tamen iudex requiſitus aliquid pro ſalario capere, ſed ſua ſponte,& liberaliter reum captum remittere. c. ſtatutum §. inſuper. de reſcri.in vj.l.diuus.ij.de cuſto.reo.Alioqui à ſuperiore puniri poſſet. *Expẽſis cuius remiſſio fieri debeat.*

12 Intellige quòd iudex requiſitus non tenetur delinquentem capere, niſi informationes fuerint ad eum miſſæ clauſæ,ac ſigillatæ, cum decreto de capiendo,& delicto per eum comniſſo.l.ſi cui.§.fin.ff.de accuſ. gloſſ. in l.de iure.ff.ad municip.l.j.C.vbi cauſa ſtatus.text. de iure ad hoc melior in l.nõ dubiũ.ff.de cuſt.reo.& §.ſi verò intra.in authẽ.de mon.coll.j.& de mand. princip.§.ſed etiam ſuſcipientes.& tex. in l.interdum.§.j.ff.de publ.Henricus bric.in c.j.in fi.de raptor. Henr.bouer.in ſing.inci. Remiſsio.quæſt.iiij. Imol.& alij poſt glo.ibi in d.clem.paſtoralis. *Requiſitus iudex quando prehendere debeat reum.*

13 Hoc verum,quando ille capiendus haberet domicilium, quia tunc non poteſt capi non præcedentibus informationibus. Salice.in l. nullus.v. not. C.de exhibend.reis.Benedi.in repetitio.capi.Raynutius.in verbo mortuo. in j.no.nu.201.de teſtamen.dixi in repeti.l.diuus.fo.19.ver.hodie.ff.ad ſenatuſcon.Silan.& idem ſi eſſet homo bonæ famæ & conditionis: alioqui ſi capiendus eſſet malæ famæ vel vilis,aut vagabundus, etiam ſine informationibus,iudex requiſitus eum debet capere,cum literis requiſitoriis, quibus debet credere,dicto §.ſed etiã.de mand.princip.& §. ſi verò quis comprehenſorum,in authen.vt nulli iud.colla.ix.& hodie ex conſuetudine generali non mittuntur,niſi literæ requiſitoriæ:quia poſſent auferri ab apparitore,in quibus exprimitur informationes eſſe factas:& per gentes regias viſas,ac decreto iudicis fuiſſe ſtatutum requirente procuratore regio, vt vbique extra loca ſacra tales ſceleſti caperentur, quod rogamus vt facias, aut fieri per ſeruientes noſtros permittas,&c. *Informationibus nõ factis quando reus capi poſſit, vel non.*

14 Videndum eſt,an iudex poſsit decernere,quòd reus capiatur viuus,vel mortuus:quod nõ puto:quia cùm ſit abſens,dãnari nõ poteſt.l. abſentẽ.ff. de pœnis.Ioann.Fab.per illum text.in l.ij.§.ſinautẽ.C.de his qui latro.&c. multò minus ſeruiens poteſt interficere delinquentẽ,vel verberibus affice re.quod ſi fecerit,vltimũ ſupplicium non euadet.l.fina.C.de malefi.& ma- *Capiatur vt quis viuus vel mortuus nõ poteſt iudex decernere.*

Apparitor vereçãs capiũ, vltimo supplicio afficitur.

thematí ideo dicit Alberic. in tracta. ſtatu. in quarta parte, quæſtio. xxxvj. quòd poſtquàm aliquis captus eſt, non debent apparitores cum offendere, alioqui vltimo ſupplicio puniri debent. Et mirãdum eſt, quòd iudices hoc ſeruari non procurent, quia quotidie viatores hoſce malè tractant, licet innocentes ſint hi qui capiuntur. 14

Reſiſtẽs ſeruientibus impunè occidítur.

Si tamen delinquens reſtiterat, & ſeruientes eum occiderent, nulla erit noxia: quia ipſe reus ſe videtur occidere. l. ſi ſeruus. C. de his qui ad eccle. confug. Floria. in l. ſi ſeruus. in fin. principij. ff. ad legem Aquiliam: Angel. in tractat. de malefic. in gloſſ. fama publica. verſicul. & primò quando officialis. l. ſecunda. & ibi doct. C. de deſerto. lib. xij. Bald. in l. nec timorem, per illum text. ff. quod metus cauſ. 15

Captum nõ poteſt iudex vel apparitor liberare.

Nota, quòd iudex, cui remiſſa eſt prehenſio, ſi ſemel delinquentem ceperit, non poterit eundem delinquentem dimittere & liberare, iuris ordine non ſeruato. l. ſi. ff. de offi. procurat. Cæſar. multò minus ſeruientes poſtquã ceperint aliquẽ, poſſunt eum pecunia cis (vt ſæpe fit) data liberare, vel poſtquàm eis traditus eſt: quod ſi fecerint puniendi ſunt, vt probatur in l. milites. ff. de cuſto. reo. l. ad commentarienſem. C. illo titul. 16

Seruientes, *ac les bailes* municiporum (vt dicunt) ſiſtere, arceſtare, ac capere poſſunt, ſed non liberare captos, teſte Iacob. de Bello viſu, in dicta rubri. de remiſſi. faciend. numero 84. Ratio eſt, quia non poteſt abſoluere, qui nõ poteſt condẽnare, l. iij. ff. de re iudic. l. nemo qui. de regulis iuris. & ſi liberaret, condemnaretur ad repræſentandum eum ſuis ſumptibus, & ſic ſæpius audiui multos condemnatos. 17

Retinere nõ poteſt iudex requiſitus captum.

Item nec iudex, qui cepit delinquentem ad requiſitionem alterius, poteſt eum retinere, etiam ſi delinquens velit, & requirat, dicens requirentem eſſe ſibi ſuſpectum: quia non eſt in hac parte niſi executor: ergo nõ poterit cognoſcere, niſi eſſet eidem mandatum, & tunc daret eidem adiunctum. l. apertiſsimi. C. de iudi. l. j. ff. vbi cauſ. ſtat. Iacob. vbi ſuprà. nu. 70. 18

Eccleſiaſticus iudex requirit eccleſiaſticum & laicum.

Amplia inſuper ſiue requirens fuerit iudex eccleſiaſticus, ſiue laicus, capitu. Romana. §. contrahentes. de foro competent. Quãdoque iudex eccleſiaſticus requirit eundem eccleſiaſticum: vt quando quis eſt hîc excõmuni catus, officialis huius ciuitatis rogat officialem Tholoſanum, vt talem denunciet excommunicatum ibidem, vel citet ratione contractus hîc facti, & vocatur rogatum, in quo ſolẽt apponi hæc verba, in iuris ſubſidium requirimus & rogamus. 19

Iudex laicus requiſitus an cognitionem cauſe habeat.

Aliquando eccleſiaſticus exigente neceſsitate requirit laicum. cap. dilecto. in fine. de ſentent. excommunicatio. lib. vj. & dic quòd quando eccleſia eſt oppreſſa per laicos ratione hęreſis, debet iudex ſecularis ſine aliqua cognitione, ſtatim facta requiſitione iuuare eccleſiã, & impartiri auxiliũ. ca. deliguribus. & c. principes. xxiij. quæſtione v. & qui tale officium negligit impartiri, debet priuari ſua iuriſdictione, cùm parũ ab hæreſi diſtet. c. ad abolendam. de hæretic. cap. vt inquiſitionis. §. prohibemus. illo titulo lib. vj. Et facias regulã, quòd iudex ſecularis tenetur ſine aliqua cognitione impartiri ſuum officium in omni caſu, de quo non poteſt cognoſcere. ca. cùm non ab homine. de iudic. capit. ad falſariorum. de crimine falſi capitu. degradatio. de pœn. libro ſexto. Anto. de Butri. poſt Innocen. in cap. primo de offic. ordi. 20

Hodie

21 din. †Hodie cautũ eſt à Rege Henrico ij. quod iudices eccleſiaſtici poſsint hæreticos capere per ſuam familiam, vel familiam iudicis ſecularis, quę debet ei obedire in hoc, nec tenetur etiã iudex eccleſiaſticus iudicem requirere ſecularẽ, nec habet iudex ſecularis videre an ſentẽtia iudicis eccleſiaſtici ſit iuſta, nécne. cap. ij. de exept. lib. ſexto. quia pro ea præſumitur, cap. in præſentia. de offic. ordi. l. Herennius. §. Caia. ff. de euict. Specul. in princip. §. tractandum. fol. 31. niſi notoriè appareret de nullitate. glo. ſingu. in ca. ſuper literis. de reſcrip. Bald. in l. j. C. ne liceat tertiò prouocar vide tamen Petr. Anchar. in regu. ea quæ fiunt. de regulis iuris. libr. ſexto. Bartol. & alios in l. *Capere quãdo poſsunt iudices eccleſiaſtici.*

22 magiſtratibus. in fi. ff. de iuriſdict. omn. iudicum. † Solet tamen iudex ſecularis citare partem ad opponendum, ſi quam habet exceptionem in executione. Bart. in l. à Diuo Pio. §. in venditione. ff. de re iudic. & l. prima. ff. nihil. noui. appellat. pendent. Cyn. in l. ab executore. C. quo. appellat. non recip. Innoc. & alij capitul. ex ratione. de appel. vide Oldrad. conſil. lxxxix. epiſcopus. Et iſtud eſt commune in omni ordinario, ſiue ſit ſecularis requiſitus ſiue requirens, ſiue vterque. Aegid. bellamera in d. §. contrahentes. col. iij. de for. compet. lib. vj.

23 Conſidera ſiue iudex requirat alium iudicem, ſiue exactor, vel theſaurarius requirat præſidem, quòd poteſt, & ad petitionem exactoris colligitur Bailliuus facere exactionem tributorum confiſcalium. l. in fiſcalibus. cum l. ſequen. & ibi de Platea. C. de exact. tributo. lib. 12. & ibi dicit patruus meus per illum text. quod theſaurarij non habent iuriſdictionem. ideo non poſſunt compellere, nec dare dilationem ad ſoluendum debitum regium, & ſi dederint tenenttur interim ſoluere de proprio, & hodie hæc munerum materia eſt valde frequens, & vtinam non eſſet tam nota, vt dicam in rubric. *Des aydes, tailles & gabelles.* *Theſaurarius requirit iudicem.*

24 Item in remiſsione poſſeſsionum requiri poteſt iudex, in cuius territoriores ſita eſt. c. Romana. §. contrahentes. de foro compet. lib. vj. vide Bald. conſi. clvj. quidam in terra. in v. volu.

25 Quod & intellige idem in ſententiæ executione, vt iudex vnius iuriſdictionis teneatur exequi ſententiam alterius. tex. in l. à diuo Pio. §. j. de re iudic. Bald. in l. final. C. ſi à non competent. iudic. Iaſ. in d. l. properandum. §. ſinautem reus. Anto. Tremol. in addition. ad Vbert. de bona curſo. rubric. de impedit. executio. §. ſeptimò etiam in criminalibus. Hippo. conſil. lxxxvj. licet iam. col. ij. & ſeq. *Sentẽtiam vnius alter iudex exequi debet.*

26 Quod declara, quando iudex pronunciauit ſecundum leges: ſecus ſi pronunciauerit ſecundum ſtatuta, & conſuetudines loci ipſius iudicis. Bald. in l. vna. in fi. C. de confeſ. quia ſtatuta municipalia vnius territorij, alter iudex in exequendo ſequi non debet: ſecundum eum in l. prima. in iiij. q. C. ne filius pro parte. Alexand. in dicta l. à diuo Pio. §. ſententiam. col. iij. Alexan. & alij in d. §. ſinautem reus. Hippo. in ſingul. cxxxviij. iudex vnius. Iaſ. in l. cùm quædam. col. vlti. ff. de iuriſdict. omn. iudic. ſed in vſu forenſi non ſolet fieri hæc differentia.

27 Item dicimus hãc requiſitionem fieri poſſe, ſiue ſint iudices ſub eodem Domino, ſiue non, ideo iudex villæ nouæ, vel alius de regno, poterit requirere iudicem Auenionenſem, & è cõtrario, vt docet Bonif. vit. in cle. paſto- *Requiri etiã iudices alterius regni poſſunt.*

ralis.versic.nos tam.de re iudic.& quotidie hoc fieri solet.

Quod intellige ex vrbanitate,non ex necessitate, ad hoc vt possit cogit 28
quia par in parem.&c.d.l.nam magistratus.ff.de arbit.Bonifa.vbi suprà, per glos.ibi:dicam tamen infrà an posset cogi per repræsalias.

Testiũ examinatio cõmitti potest magistratibus loci vnde sunt testes.

Ita etiam in testibus,quorum receptionem,& examinationem potest iu- 29
dex vnius iurisdictionis alteri commitere, vt litis sumptus euitentur.l.iudices,& authentic.apud eloquentissimum C.de fide instru.§. & quoniam. in authentic.de testi.coll.vij.vide Bar.& alios in l.ij.C.de naufra.lib. xj. & hoc debet facere,non partes cogere ad fundendum magnas impensas.

Procedet etiam tam in magnis causis,quàm in paruis,quia vbique est ea 30
dem ratio. Bonifac.in dicta clement.pastoralis.dicto versicu.nos & generaliter quando actus non potest per iudicẽ vnius territorij expediri potest requirere alium,vt id expediat,& quando vide impensas magnat esse:nec erit credendum isti commisso,nisi fidem de sua faciat commissione in scriptis, per text.in l.vna.C.de mand.princip.l.prohibitum.& l.defensionis.C. de iure fisc.lib.decimo.

Superior nõ requirit,sed præcipit.

Limita in superiore,qui non habet requirere,sed præcipere inferiori, vt 31
archiepiscopus archidiacono,vel bailliuus præposito.ita latum arestum Parisien. vt testatur.Ioan.Gal.in q.per aresta, quæstione xcv. fuit dictum per Arestum, per doct. in d.cle. pastoralis. & tunc in literis solent apponi hæc verba: *Mandos & commadons*,& tunc quod præcipitur,necesse est fieri c.fi. xiiij.q.j.nisi rationabilis causa allegaretur.c.si quando.de rescrip.& superius scripsi in tract.de rescrip.artic.j.& ij.

Litera requisitoria nõ faciunt quẽ iudicem.

Secundò limita,quando iudex cui scribitur, non esset iudex cõdemnati 32
ratione domicilij,originis,aut ratione rei sitæ,vel alio modo:hæ enim literę requisitorię non facerent eum iudicem.not.in c.fi.de foro compet.Vincen. Hercu.in dicta l.à diuo Pio. §. primo col.vj.quod est notandum secundum eum,quia sicut priuatorum. consensus non facit iudicem eum,qui nulli prę est iurisdictioni.l.priuatorum.C.de iurisdict. omnium iudic.ita iudex remittendo non facit iudicem,qui non est.

Requisitus an sine literis requisitoriis exequi possit.

Quæro an iudex requisitus sine literis requisitoriis possit exequi citatio 33
nem,& alia facere?Respon.non per text.in l.prima.ibi,literæ ad magistratus dentur.ff.de seruis fug.l.prima.de requir.reis. §. si quis verò comprehensorum.in authen.vt nulli iudic. collat.ix.text.in l.vna.C.de offic.comit. rerum priuatar.& in l.properandum.§.finautem reus.C.de iud.quem text.Paulus, & Iaf.dicunt meliorem iuris.allegaui tamen superius vltra eos meliores, & clarius exprimentes,& si sine literis procederent,esset nullus processus,vel sententiæ executio,secundum eos.Tum primò,quia officium suum non debet impartiri non petitus.l.iiij.§.hoc autem iudicium.ff. de dãno infecto. & paria sunt,non esse,vel apparere.l.duo sunt.ff.de testamentaria tutel.& sine literis facilè non appareret:tum etiam quia consuetudo & vsus sic obtinuit. Cyn,Bald.& alij in l.cùm quædam puella.§.fi.ff.de iurisdi.omn.iudic.vbi dicunt sic fuisse Florentiæ obtentum. & sic minimè mutanda sunt, quæ semper certam interpretationem habuerunt,l.minimè.ff.de leg. etiam consuetudo est,quòd requisitus concedat literas,quas vocant,de pareatis, siue annexas continentes sibi placere executionem fieri in suo territorio.

Limita

Limita in literis quas vocant, *Clamores parui sigilli Montispessulani*, in quibus nullæ literæ De pareatis dantur, per ordinatio. Reg. rubr. *Du petit séel de Montpellier*. articul. duodecimo. quam hîc, eo quòd est huic materiæ conueniens, inserui.

LOYS xij. Artic. cliij. *des premieres.* Articulus vnicus.

Item pour obuier aux despens que les sergens font aux debiteurs, au moyen des annexes, qu'ils vont obtenir des Seneschaux, Baillifs ou Viguiers aucunes foys deux ou trois iournées loing des depteurs.

GLOSSA I.

1 CAVSA igitur huius constitutionis est, ad vitandum expensas quas apparitores faciebant in quærendis his literis de pareatis, cùm interdum oportebat eas quærere per tres, vel quatuor dietas, ob id multæ fiebant expensæ debitori, qui in fine omnia ista reddere tenebatur, vt in l. properandum. §. finautem alterutra. C. de iudic. ideo vocari has literas Clamores, dixi in tract. de liter. oblig. artic. j. quòd inducant debitores, contra quos fit executio, ad magnos clamores, & sic ab effectu nomina imposita sunt, sicut interdictorum nomina §. j. de interd. in inst. ideo Rex statuit, vt sequitur: *Litere clamoris quæ sic vocentur.*

A esté ordonné que desdites clameurs du petit séel, ne se prendra aucune annexe, ou lettres De pareatu, fors seulement que le sergent porteur desdictes clameurs sera tenu d'insinuer icelles aux officiers ordinaires, ou il viendra faire ladicte execution ou ledict debiteur fera sa residence.

GLOSSA II.

1 EGITVR specialiter statuit in hoc casu princeps, propter rationem expressam, ne apparitor quærat literas annexas, vel De pareatis dictas, à Seneschallis vel bailliuis, sed sufficit quòd literas clamoris insinuet, & ostendat magistratui, in cuius territorio residet debitor, & in quo facit executionem. ergo in hoc casu est statutum, ne quis has literas annexas habeat: ideo in aliis casibus regula procedet, l. prima. ff. de offic. eius. nam sicut literæ rogatoriæ debent dari à magistratibus requirentibus, vt suprà dictum fuit: ita & requisiti suas annexas & permissionis literas tradere debent, vt appareat executionẽ esse iure factam. & sic regula est, quod literæ requisitoriæ debent interuenire. *Litera annexa necessaria.*

2 Item deputati à generalibus monetarum Parisiens. ad visitandum monetarios, non petunt pareatis etiam à parlamentis, vt est in Rubri. *Des monnoyeurs*. ordin. vij. art. lxxxiiij. *Requisitoria litera quando non sint necessaria.*

3 Fallit, quando sententia esset lata per iudicem, qui nõ præ est territorio, vtpote per dominum Rectorem vniuersitatis, tunc executio fiet sine literis requi

requisitoriis.Bald.in l.episcopale iudicium.C.de episco. audient. quod declara & limita,vt per Alex.in l.à Diuo.Pio.§.j.ff.de re iudi. & per Iacob. in l.argentarium.§. j.col.ij.de iudi.

Iudicati actio exequi potest sine literis requisitorijs.

Secũdò limita,quando ageretur actione in factum,seu iudicati.tũc enim 4 sine literis exequi poterit,quia actio exerceri poterit vbique locorum, vbi reus sortitur forum.allegant l.fina.in fin.C.de præscrip.xxx.vel xl.ann. Bar. & alij in dicta l.à Diuo Pio.§.primo.Pau.& Iason in d.§.sin autem reus.vbi doct.assignant diuersitatis rationem,ibi vide.sed tamen praxis etiam in isto casu has petit literas,aliàs sine literis oporteret de nouo agi.

Tertiò limita,quãdo requisitus haberet iurisdictionem rationc originis 5 vel domicilij in personam condemnati, tunc etiam sine literis requisitoriis exequetur.Bald.in additio.ad Specula.in titu.de sent.col.viij. versic.sententia lata per vnum iudicem. esset tamen hoc nimis restringere iura,teste Iacob.in d.l.argentarium ideo etiam hoc casu peti solent.

Litera annexa à quo obtineri possint.

Quartò,si intra iurisdictionem Parlamenti viator exequatur sententiam, 6 vel arestum,sufficit obtinere literas de pareatis à Bailliuo, vel Seneschallo. sed si vnius curiæ parlamenti arestum in alia iurisdictione & ressortu parlamenti exequatur,tunc literæ annexæ obtinebuntur ab alio parlamẽto,aliàs non poterit fieri executio,vt censuit senatus Parisien. pro Domi. *Du perier.* anno 1543.die ij.Iulij,quod est iuri cõsonum,in l.cùm vnus. §.is qui possidere.ff.de bon.autho.iud.possid.& tunc impetrari solent à Rege literæ directæ alteri parlamento,vbi Rex mandat, vt executionem faciant, & tunc parlamentum non solet hoc recusare.†Sed parlamentum Tholosanum so- 7 lct remissionem recusare proter non contractum factum cum principe, in quo promisit personas ressortus Tholosani non extrahere ex quacunque causa,nec eorum causas,& hoc conuenit rubric.de caus.in Concor.potest tamen iudex ordinarius consentire,vt captus intra carceres suos iniiciatur, sed sine senatus pmissu nõ potcrit extrahi:vt iudicauit senatus,anno.1544. die xxviij.Iunij in Tornella,quàm Tholum Budæus in foren.vocat.

Areſtum.

Parlamentum Tholosanũ remissionem non concedit.

Areſtum.

Requisitio nõ debet fieri in ciuitate fœderata.

Quintò,quando per sententiam esset imposita pœna personalis, tunc iu 8 dex territorij sine literis requisitoriis exequetur, vt pote si alicui interdictum fuerit,ne in iurisdictione moretur,nõ morabitur etiam in ciuitate cõfœderata,per l.non dubito.in fin.ff.de capit. & postlim. reuers. quam sing. dicit Alexan.consi.lxxxiiij.in causa.colum.vlti.in iij.vol. & Barb. consil. xj. illud afferam.co.xvij.in ij.vol.& consi.lxiiij.scribitur.col.vj.in iiij.vol. Socy. cõsil.lxxiiij.in præsenti.col.iij.in primo volu.tamen cõtrarium tenet Bald. in l.executorem.col.ix.in fin.& seq.C.de execut.rei iudic.vbi requisitione opus esse scribit.& ista opinio est dc iure verior, & seruatur secundum eũ de consuetudine.& doct.in d.§.primo.l.à diuo Pio.& istud est tutius,quod literæ requisitoriæ dentur.

Requisitus magistratus non obtemperans quomodo sit punitur.

Quæro, si magistratus requisitus ad literas requirentis nolit exequi, an 9 puniendus sit,& qua pœna,vel an cogendus sit Respondeo, quod requisitus primò peccat recusando,quia non implet legem Christi dicentis:Alter alterius onera portate.ad Galat.vj.can.& c.põderet,quinquagesima distinctio.Aegid.de bellamera,& alij in dicto.§.contrahentes.vide Barba.in cap. iij.col.iij.de fideiuss.

Secun

10 Secundò, non tenebitur posteà requirens in simili casu impartiri auxilium. quod enim quisque iuris in alium statuit, ipse eodem iure vti debet. rubric.ff.quod quisque iur.c.cùm omnes.de constitut. & Teren. Omnium rerum vicissitudo est. moralis Cato: Tu quoque fac simile. Ideo in literis requisitoriis solet apponi: *Nos offerentes in similibus vobis complacere*, &c.

11 Tertiò, requisitus non faciens est periurus. ab initio enim iurauit seruare iura, consuetudines, & constitutiones.in authen.iusiurand.quod præstatur ab his.collatio.secunda, & iura, & consuetudines volunt hanc requisitionem debere perfici, alioqui in vanum requisitio fieret.

12 Quartò, tenetur ad inter esse parti.Bartol.in d.§.primo. l.à diuo Pio. per l.si iudex.ff.de va.& extraor.cognitio.Aufre.in decisi.Tholo.quæst. ccccxj. requisitus.

13 Quintò, secundum quosdam iudex requirens compellet requisitum. d. §. j. dict. l.à diuo Pio. vbi text.vtitur verbo, iussum. quod importat quandam superioritatem.rubric.quod iussu. l.si quis mihi bona. §. iussum. ff. de acquiren.hæredi.facit §.si quis comprehensorum. vbi vtitur verbo, iubemus. & quod præcipitur imperatur, & quod imperatur necesse est fieri. can.final.xiiij.q.j. *Requisitus à quo cõpelli possit.*

14 Nam in hoc secundum eos requirẽs dicitur superior, quia hoc facit auctoritate legis:vel melius dicunt alij, quòd superior requisiti cõpellet eum, cùm par in parem non habeat imperium. l. ille à quo.§. tempestiuum.ff.ad Trebellia.& hoc per text.in c.nullus.de iure patrona.& hæc opnio de consuetudine inoleuit.nec obstat d.§.primus, quia intelligi iussum debet per superiorem:vel alij habent, si hoc visum fuerit,& melius.nec obstat verbũ iubemus.Nam licet Imperator iubeat, tamen non dat potestatem iubendi, *Iubemus verbum, ns pertnt superioritatem.*

15 vt docet Bellamera & alij in d.§.contrahentes. †Et si nullum haberet superiorem, vt si Rex Franciæ requireretur à Rege Angliæ,& nollet obtemperare, solent concedi repressaliæ:& ita fuit aliàs factum contra Auenionen.à magistratibus regni requisitos, teste Iaco.de bello visu q.iij.d. §. cõtrahentes.intellige, vt ibi per eum,& Bonifa.in d.cle.pastoralis.

16 Sextò faceret litem suam iudex, qui requisitus negligit facere iustitiam. l.pen.C.de pact.l.si filiusfami.ff.de iudic.c.j.de re iudic. lib. vj. Et tanquàm conscius criminis debet puniri.l.prima.in fin.& l.Christianis.C. de paga.§. iudices.de pace tenenda inter subdi.& iura firmand.in feud. & ibi glossa in verb.neglexerint.Iacob.de bello visu in sua practica in rubric.de sug. reor. versicul.item suspecto aufertur. Iacob. in l. argentarius. §. fina. ff.de eden. *Iudex requisitus, si negligat facere iustitiam suã.*

17 †Imò talis iudex sic negligens postquàm fuerit condemnatus per superiorem ad mulctam, non poterit impetrare rescriptum remissiuum illius mulctæ.tex.not.in l.mancipia.C.de seruis fugiti.quem not.Do.Sanxon in ordina.Turo.artic.vlti. in princip. Solent tamen quotidie literæ istæ impetrari, quicquid in contrarium dicatur. *Condemnatus ad mulctam nõ potest impetrare literas, vt ei remittatur.*

18 Septimò, secundum alios pars habebitur qro citata, postquã impeditur ne citetur.clemẽti.causam ibi, verum si propter appellati,&c. de electio.facit l.final.C.de nauicular.libro vndecimo. vbi Bartol.notat quod ob negligentiam vel delictum superioris puniuntur ciues. Ioannes Andr. in regul. non debet.de regulis iuris.lib.6. in nouell. facit quod habetur in concord. in rub.

in rub.de inter.indiffe.non ponen,vbi propter negligentiã ſuperioris poteſt terra ſubiici interdicto,& tota ciuitas.& ſic fuit Tholoſę mea memoria interdicta ciuitas inſtantibus cordigeris.Vel audi quid ſtatuatur quãdo requiſitus non vult exequi.

Leſquels ordinaires feront leſdites executions, ou les feront faire: & s'ils eſtoyent refuſans & en demeure,leſdits ſergens pourront faire ladite execution,& non autrement.

GLOSSA III.

Recuſante requiſito, apparitor exequitur.

ABES hîc practicam, vt ordinarius, cui oſtenſæ ſunt literæ, ne apparitor extraneus abutatur, poteſt dictas literas executioni mandare per ſuos apparitores, quòd ſi ordinarius recuſet, vel moretur, poterit viator extraneus exequi. & quanuis hic ſit copulatiua, tamen accipitur pro alternatiua, vt l.ſæpe. ff. de verborum ſignific.adeò quòd ſi recuſet ordinarius exequi, vel differat, poterit viator authoritate huius legis executioni mandare ſuas literas: requiritur tamen ſatis longa mora,putà vnius dici, ſecus ſi differret per vnam horam, tunc non poſſet viator exequi,ſed expectare haberet, argumen. l. ſi longius. ff. de iudi. tenetur tamen requiſitus ſtatim atque eſt petitum hoc expedire vel recuſare, vt ſcripſi in form. liter. executor.in gloſſ. diſtulerint, in concor. 1

Mora quæ requiratur.

Citare per edictũ quãdo apparitor extraneus poſſit.

Item poterit hic requirens citare per edictum,vel nuncium,ſicut ſi eſſet in eius territorio.arg.l.ij.C.vbi in rem act.l.nulli.de iudi. & hoc placet Bar. in extraua.ad reprimendum.in verb.per edictum.col.vlt.Areti.d.conſ.lviij. diligenter. Iaſ. in l.cùm quædam.col. vlti.& in l.fin.de iuriſd.omn.iud. ſed melius eſt quòd apparitor exequatur,vt hîc permittitur. 2

Viator capere poteſt delinquentem ſed non extrahere.

Vel ſi ſeruiens timeret criminoſum fugam arripere velle, poterit illum capere ante requiſitionem: & idem quando non poteſt de facili recurſus haberi ad iudicem illius territorij,arg.l.generali.C.de dec.li.x.Sicut de debitore fugiente dicitur in l.ait prætor.§.ſi debitorem. ff. quæ in frau. cred. Iaſ.in §.primo inſtit.de act.moder.in ca.j.de iudic. debebit ramen ſeruiens poſteà iudici illius territorij præſentare captum,& eidem reddere, ac facultatem petere extrahendi illum,aliàs non poſſet, dicto §. ſi verò quis comprehenſorum.l.capite.ff.de adulte. Iac. de bello viſu in ſua pract. rubri. de fuga.reo.nu.49.Hippo.ſing.cciij.iudex. 3

Requiſitus nolens per mittere reũ capi eſt ſua iuriſdictione priuandus.

Adde quòd ſi requiſitus nollet capere,vel permittere in ſua iuriſdictione delinquentem capi,poſſet ſua priuari iuriſdictione per ſuperiorem,quia abutitur illa.argu.c.vt priuilegia.de priui.†Vt puniatur in quo deliquit.authenti.omnes peregrini.C.communia. de ſucceſſ. c. poſtulaſtis. Et ibi dixi vlt.not.de cler.exc.miniſt.vel poterit puniri pœna.l.ad commentarienſem. C.de cuſto.reo.Iac.de bello viſu vbi ſuprà,nu.55. 4 5

Prætereà poterit compelli requiſitus per ſuum ſuperiorem,& etiam requirens ſi nollet requirere.capitulo nullus.de iure patronatus,cap. ſi fortè. lxv.diſt. 6

xv.dist.c.j.de offi.ordi.in authen.vt differen.iud.§.j.colla.ix.

7 Fallit,quando haberet iustam causam contradicēdi.Vincen.in d.§.j.col. xiij.Bal.cons.xcviij.casus scribitur.in iij.vol.tene practicam text.quòd si ordinarius recuset vel differat,vt seruus exterus possit exeq,& de hoc debet constare. nam seruiens in sua relatione scribet adhibitis duobus testibus, vel ipse poterit requirere ordinarium coram notario,& testibus.

8 Secularis verò non coget ecclesiasticum.c.ij.de excep.Henri.in cap.j.de raptor. Fab. & Cy. in auth. qua in prouincia. C.vbi de cri.agi opor.Bellamera,& Iacob.de bello visu in d.§.contrahentes.q.iij. de for.competen. & ista opinio est tutior & melior. vidi tamen quandoque in hoc regno iudices Regios compellere clericos capiendo temporalitatem , quam vocant, spectantes ad iudicem ecclesiasticum sub manu Regia,donec fecerit , quæ mandat d.secularis.alibi fusiùs dicam an bene,& quo iure. *Secularis magistratus an cogat ecclesiasticū.*

9 Priuati tamen non possunt compelli ad capiēdum aliquē.l.nō est singulis.ff.de reg.iu.Albcr.in l.j.§.fi.ff.de seruis fugit. quia pecuniā possunt recipere pro capiēdo:quod non possent,si tenerētur.l.iiij.§. vlt.ff.de condi. obtur.cau.l.solent.de præscri.ver.Si tamen apparitor præciperet laico,vt eidē auctoritate Regia succurreret:dicens *Ayde au Roy*,laicus nō debet recusare qui si non obtemperet,poterit puniri pœna arbitraria,si delinquēs euadat: secus,si præciperet clerico,cùm seruiens in eum potestatē non habeat,nec secularis iudex iurisdictionem.Masuer.in rub.de pœnis.§. itē si seruiēs. per l.liber homo. in ij. ff. ad leg. Aqui. vide Io.fab.in l.fi. C.de his qui latro.& Luc.de penna in l.vna.col.viij.C.ne rustici ad vllum obsequi. auocen.li. xj. *Capere aliquem an cogatur prima iui.*

10 Quæro,bailliuus Bituricens.ad requisitionem bailliui Aurelianē.literas quas dicunt de pareatis dedit,seu annexas tribuit:permittēdo quòd literæ rogatoriæ iudicis Aurelianen.exequerentur in sua iurisdictione : nunquid pars ab isto consensu possit appellare?respondeo nō:quia iudex requisitus non est nisi merus executor , & talis qui tenetur obtemperare requisitioni iustè factæ, vt suprà dixi:ergo pars non poterit appellare:& quia nō grauatur pars.Collecta.Innocen.& Panormita. in c.cùm in iure.de offi. delegati Aufre. in decis. Tholos. q.xlij.requisitus. *Appellari non potest à permissione exequendi.*

11 Ex his ergo posset dubitari, an citare quis possit extra suum territoriū. Reperio in hac quæstione plures opiniones, propter quas res est adeò dubia,vt Cæsarea egeret declaratione,vt dicit Angel. in disput.incipien. Bononien.in ij.q.tamen ne ego pragmaticos opinionibus & non sententiis,ac dicteriis onerem,facio regulam:quòd iudex extra territoriū suū non potest citare.tex.formalis in cle.pastoralis.de re iudicata.cle. vna. p locūà speciali, de foro competenti,cum aliis similibus :quia extra territoriū ius dicenti nō paretur impunè.l.finali. vbi Hippolytus.ff.de iurisdictio.omnium iudicum. *Citare quis an possit extra territorium.*

12 Amplia,siue fuerit citatio realis.l.sicuti.§.Arist. & ibi Bal.ff.si seruit.vendic.& d.cle.pastoralis,& d.clemen.vna.de foro competen.Quia est executio,quæ extra territorium non potest fieri.l. cùm vnus.§.finali.ff.de bon.auctorit.iudi.possiden.& dicto §.finautem reus.Salice.in l.ij.C.de exhib.reis. siue verbalis,quæ etiam non valet facta extra territorium,nisi per literas rogatorias,vt hìc.

Tum primò,quia extra territorium,&c.vt dixi. Tum,quia citatio est sententia,

tentia,l.cum clericis,C.de episco. & cler..quæ non potest ferri extra territorium,in quo is iurisdictionem non habet.d.l.fin.& c.quoniam contrà, de probat.nec exequi extra territorium,d.l.à diuo Pio.§.j.

Adhæc actus citationis sumit robur & effectum solum à potestate attri- 14
buta per citantem,sed citãs pedem immittere in alienũ non potest.d.§.Ari
sto:ergo non poterit citare.Feli.in c.fin.col.j.de for.comp.Itẽ,quia initium
citationis sumit robur ad ipso iudice,qui est in alieno territorio,tanquã pri
uatus,& in judiciis attẽdimus initium,l.ij.C.qui legi.pers.stan. l. in vniuer-
sis,C.qui dare tut.possint.insuper in ipso ortu citationis terretur citatus in
continẽti,quòd citatio eum apprehẽdit.Sed in alieno territorio nullus po-
test terreri,nisi per suum magistratũ,qui in hoc est alio superior, l.apud.ff.
de man.& Ang.vbi suprà.Ergo citatio extrà territorium non poterit fieri.

Item quia non debet mittere falcem in messem alienam,c.nouit.de iud. 15

Prætereà executor citando repræsentat iudicẽ,q mãdauit,arg.l.& si præ 16
tor.ff.de offi.eius.Sed si iudex esset ibi,haberetur vt priuatus,nullámq; ha-
beret iurisdictionẽ,l.iij.ff.de off.præs.ergo nec executor,& sic nõ poterit ci
tare.Et hãc opinionẽ paucis tenet Io.Fab.Regni Franciæ Cãcellarius in §.
fi.in fi.inst.de pœna temerè liti. idẽ tenuit Nic. de Matha. qui fuit magnus
homo in iure,teste Old.cõsi.lxxxviij.Tertiò queritur in prin.& Soc.in c.sa-
ne,in fi.de for.compet.& hæc opinio etiam de cõsuetudine est approbata.

Papa quomodo etiam in terris imperij citat. Primò limita in Papa qui potest aliquem citare in terris nõ solùm eccle- 17
siæ,sed etiam Imperij,cùm Imperium ab ecclesia dependeat,c.nouit.de iu.
l.j.& ibi Bar.in §.præsides,de req.reis.& in extrauag.ad repri. in verbo,to-
tius orbis,& in ver.per edictum.sequitur Aret.consi.lviij.diligenter,col.iij.
Hip.in l.fi.in fin.nu.147.ff.de iurisd.omnium iud.

Hodie verò Papa in hoc regno Franciæ nõ solet citare, vt quis compa- 18
reat extra regnum,& ideo annullãtur quotidie citationes,quæ fiunt,vt re-
gnicolæ compareant Auenioni,vel Romę,aut alibi extra regnum.Ita exti-
tit cõcordatum inter sanctissim. d.Papam & Christianissimũ Regẽ.in rub.
de cau.in concord.posset tamen in causis grauioribus,vt ibidẽ scribitur.

Secundò fallit,quando iurisdictio citantis nulli cohæret territorio, vt in 19
iudice delegato,qui existens in vno loco, citat in alieno loco: habet enim
potestatem si sit delegatus à Papa,vel à Rege in vtroque loco: sicut dele-
gans,c.cuncta per mundum. ix. q. iij. secus si esset ab ordinario delegatus,
quia non potest plus iuris transferre,quàm habeat.l.traditio. ff. de acquir.
re.do.Alex.in addi.ad Bar.in d.§.præsides.

Comes Palatinus citat repotest. Tertiò fallit,quãdo iurisdictio citãtis nõ esset coarctata,vt in comite Pa- 20
latino,qui habet potestatem legitimãdi vbique spurios,& potest in vna ci-
uitate legitimans citare coniunctos, etiam extra territorium illius ciuitatis
existentes,l.omnes.§.verum si apparitor. C. de epis.& cle. Ang. vbi s. Sed
in his tribus non potest dici,quòd extra territorium quis faciat: cùm Papa
vbique habeat suum territorium.no.in c.j.de const.& c.nouit.de iud. extra
ua.vnam sanctam,de maiorit.& obedien.in commu.& comes Palatinus le-
gitimare in hoc regno solet,sed iurisdictionem exercere non nouit.

Quartò, restringe quãdo citans omni iurisdictione caret,sed simpliciter 21
habet notionẽ:vt arbiter,Lait ptor,ff.de re iu.In eo em est eadẽ ratio, sicut

in

in delegato carente territorio.l.diem proferre.& l.ſed ſi interpellatur.§.j.ff. de arbi.Sed & in hac limitatione non dicitur citare extra territorium ſuum cùm nullum habeat.& hoc fit ex conſenſu partium, quæ ſic voluerunt, & non inſpicitur iuriſdictio,ſed perſonæ,quæ ſic compromiſerunt.

22 Quintò fallit,quando citatio propriè non ſtat in nomine citationis, ſed requiſitionis,vt illa qua vtuntur canonici volẽtes ad actum electionis procedere.c.cum nobis olim.de elect.& c.cum clericis.de præben. lib.vj. glo. in cle.j.de hæreti.ff.j.in verb.requiſierint.

23 Sextò fallit,quando citatio ordinatur principaliter non ad obligatum citatum,vt compareat,vel det,aut faciat,ſed dirigitur ſolùm ad effectum ſimplicis intimationis,vtpote ſententiam latam hîc per iudicem Bituri.is facit eã intimare Aureliæ cum nuncio vel epiſtola,quod poteſt,quia actus intimationis non eſt pars iudicij,nec actorum.Ideo quolibet tempore expeditur,& quolibet loco.l.item veniunt.§.petitam.ff.de petit.hęre.gl.magna in l.j.ff.de act.empt.cle.cauſam.de elec.c.j.illo titu.lib.vj.& in addi.ad Præpo. in c.j.qui matri.accu.poſſ.plura ſcripſi in tract.nomi.q.xiiij.

24 Septimò tempera,quando citatio fieret ġeneraliter contra putantes ſua intereſſe,tunc extenditur etiam ad extraneos,in territorio tamen exiſtẽtes. Bald.in l.teſtamenta.in fin.C.de teſta. dicens ita fuiſſe per ſapientes Peruſij conſultum,quia potius ſapit edictum,quàm citationem, & nullum terret, nec adſtringit. Et potius videtur quis citatus ad voluntatem exequirendam,quàm ad cauſam.Alex.in addi.ad Bar.in l.j.§.præſides.ff.de requi. reis.Paulus & alij in d.l.fi.ff.de iuriſd.omn.iudic.& c.j.qui matr. accu. poſſ. in addi.ad Præpo.tunc non fit extra territorium,ſed in territorio, & quia fit contra extraneos inuentos in iuriſdictione,.ergo erit valida:vt ſcripſi de hac plura in titu.de conſt.in concord. *Citatio contra ſua putãtes intereſſe.*

25 Octauò modera,quando citatio eſſet facta per edictum, quia iuſſus de citando,& etiam ipſa citatio expeditur extra territorium.Ideo non mirum ſi etiam poſsint fortiri effectum,ſicut ſententia lata in vno, ligat etiam exiſtentem extra territorium.Bar.in l.cunctos populos.& ibi alij moder.C. de ſumma trini. Doct.in.d.ca.poſtulaſti.de foro compe.Bart.in extraua.ad reprimendum.in ver.per edictum.Alioqui ſequeretur abſurdum, quòd ſi rei criminis effugerent de loco condemnationis, vel debitores, quòd eſſent ibi tuti,& ſic fraudarentur creditores:quod non eſt dicendum, ſecundum Feli.in c.fi.colum.j.de foro comp. *De citatione per edictum.*

26 Intellige prædicta,quando iudex ignorat vbi ſit reus,& vbi degit,ſecus ſi ſciat,tunc debet citare per literas rogatorias,d.cle.paſtoral.Iord. Bricius in d.§.contrahentes.doct.in cle.j.de iud.docui in tract.de citat.

27 Nonò fallit,quando conſuetudo eſſet in contrarium:per cõſuetudinem enim poteſt induci,vt quis in alieno territorio poſsit iuriſdictionem exercere.& Iaſ.& Hippo.in l.fi.xij.limit.ff.de iuriſd.omn.iud. per text. in l.iij. §. fin.de teſtib.Baldus in c.primo de teſtib.cog.text.in c.vt litigantes.in fi.de offi.ordinar.libro ſexto. *Conſuetudo vt quis citetur extra territorium valet.*

28 Decimò limita,quando in finibus alterius territorij citãdus inueniretur & ex ſuo territorio iudex,vel ſeruiens voce citaret,tunc valeret.argum.l.fi. C.de præſcrip.long.tem.Bald.in c.cùm olim.co.ij.de dolo,& con.Etiã ſine

literis requisitoriis,dummodò possit is,qui in alieno est territorio exaudiré verbum alterius seruientis existentis in suo territorio,in quo potest cita re.nó.in l.j.in prin.ff.de verb.obliga.

Vndecimò restringe,quãd prima citatio esset facta in suo territotorio, 29
vtpotè si reus inuentus in loco contractus, & ibidem citatus. posteà aliæ citationes fieri poterunt etiam extra territorium.Inno.in c.præterea.de dilatio.c.j.de rapto.Card.in d.cle.pastoralis.Panormita.& Feli.in d.c.fi.& alij doct.in d.§.contrahentes.

Intellige tamen,quod fit per literas rogatorias vt hîc. Et ita seruatur in 30
forensi iudicio.Alias limitationes videre licet per Feli. & alios in d.c. fi.de foro competen.

Appellatio à minus requisito ad quem deuolnatur.

Vltimò,si in exequendo excedit iudex requisitus, an appelletur ad superiorem requirentis vel requisiti.vide Bart.& alios in d. l.à diuo Pio. §. j. & Aufrer.q.ccccxj.scripsi in tracta.de liter.oblig.artic. septimo. vbi multa videre quilibet potest in j.Tomo. 31

Apparitor exequens si nolleris,an in carcere possit compe.

Arelium.

Prauè apparitorum exequẽtium sine literis.

Non poterit tamen dominus loci in carceres detrudere viatorem re- 32
gium exequentem literas Regias sine literis requisitoris, vt fuit pronunciatum Burdegalæ,prout refert Boer.in deci.suis q.viij.quinta Martij.Sed are stare equum illius poterit, si tamen seruiens executioni à se sine permissu iudicis factæ renunciaret,non debet equus illius teneri,vt fuit decisum in hoc senatu anno 1543.die prima Februarij.Et poterit posteà viator aliam executionem de nouo facere,quam nõ debet iudex posteà impedire:ideo cautela est,quando seruiens perperam fecit executionem,vt illi renunciet, & aliam de nouo faciat.

Et si ledit creancier veult enuoyer vn sergent du lieu, ou il fait sa demeure,il ne sera payé, si ce n'est comme il eust esté prins au plus prochain lieu du debteur, & dehors le Royaume feront comme parauant,iouste ledit style.

GLOSSA VLTIMA.

Apparitores non sunt mittẽdi, sed de proxima ciuitate assumendi.

HOC est æquum, ne creditores ex malitia mittant diabolicos 1
apparitores, qui omnia debitorum bona in expensis executionis consumant, videlicet ne plus recipiant damni debitores pro expensis apparitoris missi,quàm si receptus fuisset in illo loco, vbi est debitor,vel si non sit aliquis ibi in loco proximo.hoc tamen non ita exactè seruatur, etiam in curia parui sigilli: quia sæpius dum creditores mittunt literas clamoris ad seruientes loci,in quo debitor degit:solent illi colludere cum debitore,& pecunias ab eo recipere,vt executionem differat: & posteà vix potest recuperare creditor suas literas:ob id solet creditor mittere viatores notos. Alia de salariis horum dicam in tracta. de salariis. Et ne in his amplius remorer, hanc materiam executionis parui sigilli aduocatis Montispessulani in hoc instructis relinquam, qui ista illustrare poterunt. Finem igitur faciam gratias de his Deo opt.maximo,vigini Marię,ac omnibus cœlicolis agens.Amen.

Tractatus

TRACTATVS DE RESTI-
TVTIONIBVS ET RELEVAMENTIS
IN IVDICIIS ADMODVM quotidianus & vtilis.

1 ESTITVTIONVM materiam frequentiſſimam,in euriiſque Franciæ maximè agitatam intuens,in ordinem redigere vtilia,iure & praxi eõmuni fundata, & quam breuiſsimè potui affectaui.In primis dicã,quid ſit reſtitutio. Secundò,vnde dicatur.Tertiò,quis eã concedere,& eorã quo poſsit.Quartò,quibus eõcedatur. Quintò, contra quem.Sextò,quibus ex cauſis. Septimò,ponã differentias inter reſtitutionem & appellationem. Octauò,elucidabo leges Regias huic materiæ congruentes.In quibus elucidandis multa de reſtitutionibus,præcipuè minorum,tractabo. *Summa totius tract.*

2 Et ſicut Deus optimus releuat eos qui oppreſsi ſunt: vt ſcribitur Iob xij.ca. ſic & Dei inſtar princeps terrenus diplomatis patrocinio læſos alleuat,& in integrum reſtituit, vt etiam ibi dicitur. Et de hac prineipis reſtitutione inferius ſcribam. *Princeps Dei inſtar reſtituit.*

3 AD PRIMVM VENIENS,reſtitutio eſt ad rem,& ius priſtinum reductio.hæc definitio probatur in l.quod ſi minor.§.reſtitutio autem ita facienda eſt,vt vnuſquiſque in integrum ius ſuum receipiat. ff. de minori. vel eſt ſui iuris integri receptio.Ibidem probatur.Nempe aut reſpicimus iudicem,& iudex dicitur redueere, vel reddere, pars verò recipere ius ſuum, quod amiſerat.probat ibi text.iubeat prætor emptorem fundum cum fructibus reddere, & precium recipere. Ideo vt comprehendatur vtrunque poteſt addi reductio ſeu receptio,quia iudex redueit,& pars receipit.Et iſta reductio & receeptio ad rem vel ius priſtinum eſt reſtitutio, vel ad priſtinã cauſam reductio.l.quęſitum.§.ex hoc interdicto.ff.de precar.Et ſic tantum tribuit reſtitutio,quantum abſtulit læſio,l.fi.C.de ſentent.paſsis. *Nona auctorum definitio reſtituendi.*

4 Quod autem attinet ad definitionem doct.non mihi probatur.quod reſtitutio ſit in priſtinum ſtatum repoſitio,nempe ſtatus non cõtinet rei, vel iuris reſtitutionem,quod debet continere.l.j.C.de ſentent.paſſ.ob id definitio illorum non eſt tuta,nec continet ſingula definiti membra, vt debet per l.j.ff.de dolo.Ideo teneas ſuperiorem,vel aliam afferas meliorem. *Doct.definitio reſtitutionis reprobatur.*

5 Item repoſitio ſignifieat iterum ponere in priſtinum ſtatum, & tamen reſtitutio ponit tantum in priſtinum loeum ius, non verò reponit. Igitur definitio non eſt bona,& quia non probatur iure, quamuis doct. hactenus eam approbauerint, ego puto alteram meliorem. Sed in his non inſiſtam, cùm ſatis ſit intelligere vocabulum, & deſcriptionibus contenti veteres fuêre.videte text.in l.ſi loeus.ff.quemadmodum ſeruit.amittan.ibi,ſeruitus quoque in priſtinum ſtatum reſtituitur. *Princeps reſtituit, licet lex prohibeat reſtitutionem.*

6 Notandum eſt,quòd licet Imperator ſtatuat aliquem non eſſe reſtituẽ-

dum,vt in l.prouidendum.§.si quis verò.C.de postul.& beneficium princi pale non valere.l.mancipia.C.de ser.fugiti. Tamen adhuc poterit princeps illum ex causa restituere,non obstante illa prohibitione,& illius facta men tione.l.fi.C.si contra ius.quia non potest sibi imponere legem,à qua non li ceat recedere.l.princeps.ff.de legib.Et stolidi quidam videntur legũ com pilatores,qui ei potestatem auferre volunt.quod facit ad intellectum mul tarũ ordinatio.ex publicatis anno 1539.vbi hoc statuitur, vt princeps hoc non possit concedere,& si concedat non valeat, sed opus est derogatione illius ordinationis, quia non potest esse princeps, qui ex causa non possit suis legibus derogare.c.dudum.de præbend.in sexto.l.j.&l. leges sacratis simæ.C.de legib.Idco in hoc insistere princeps debet, an iusta causa suadeat,& tunc restitutionem non prohibeat:si autem nulla sit causa, vel frivola,nullam impartiatur restitutionem.

De verbo Relevare. Interdũ denegatur alicui de iure cõmuni restitutio,sed iure adhuc spe- 7
ciali ei literæ restitutionis concedi poterũt.l.procurator qui pro euictione, ibi,obligationis tamẽ onere prætoris auxilio nõ releuabitur. ff.de procura. quia principale auxilium non excluditur,quamuis cõmune sublatum sit. l. postquàm.C.de pact.iuncta gl.& plenè iurium interpretes.

Item iurisconsultus sæpius hoc verbo releuare vtitur, vt in l. & post. §. j. 8
ff.de transactio.l.j.in fine,de edend.l.etiam.de minori.l. item Mela. ad legẽ Aquil.l.in eos.de custod.reor.l.ij.de adulte.l.& Attilicinus.in fin.de seruit. rustic.præd.l.fin.§.hac actione.nautæ,caupo.l.nomen. §.fi.de lega. iij. & l. quamuis.ad Velleia.vbi sæpius exprimitur.& in l.alterius.de tutel. & ratio. distra.Et Papa subiectos suos ab expẽsis & laboribus releuari summopere cupit.c.vt litigantes.de offic.ordinar.in sexto. & Imperator vult auaritiam cessare,& iusticiam,& veritatem reseruari,quibus Deus placatur,& respublicæ releuantur,l.j.§.optamus.C.de offi.præfect.prætor.Aphric.facit cap. primum.ne sede vacan.

Leuamentum. Leuamentum inuenitur in l.iij.in fi.ff.si famil.furt.feciſſe dicatur.de hoc 9
abundè scripsi in l.qui neq;.§.solutum.ff.de verborum signifi.alij habent l. solutum pro capite legis ibidem.

Vnde dicatur restitutio. SECVNDO,vnde dicatur restitutio?Respondeo à verbo restitutio,de 10
quo plura scripsi in l.restituere.& l.cùm prętor.ff.de verborum significatio ideo hîc sisto ratem.

Quis possit restitutionem concedere. Tertiò,quis istam restitutionem concedere possit: Respon.text. in l. in 11
causæ.ij.§.fin.cùm l. sequen. ff. de mino.vbi sic scribitur, nunc videndum est, qui in integrum restituere possunt: & tam præfectus vrbis, quàm alij magistratus pro iurisdictione sua restituere in integrum possunt.& sic quilibet iudex ordinarius.sic consuluit Panor.consi. lxxxvij. dominus Abbas. in j.vol.

Solus Rex in Francia restituit. Etiam delegatus Papæ,c.causa restitutionis.de integr.restitu.& l.vltim. C.vbi & apud quos in integ.resti.postula.Hostien.in summa ibi.§.j. & hoc 12
seruatur in curiis ecclesiasticis.†.Sed in curiis secularibus regni nõ recipie tur restitutionem petens,siue maior,siue minor,nisi à principe literas resti 13
tionis impetrauerit.Et Augusti remedium ad hoc implorandum est, quòd non deficit iustè supplicantibus,l.ille à quo.§.penulti.ff.ad Trebel.Bald.in

l.si fra

l.si frater.C.qui testa.facere possunt.& alibi dicit text.in l.ij.in fine.ff.de rebus eorũ.Imperiali beneficio opus esse,& alibi beneficio principis subuenietur.l.fina.ff.de statu.homi.& alibi ait iurisconsul.in l.diui.ff.de pœnis in hæc verba,in integrum restitutio concessa est:sed id dũtaxat à principibus fieri potest.& quamuis ille text.loquatur in criminibus,idem tamen seruamus secundũ vsum Franciæ etiam in ciuilibus,per prædicta.facit l.j.C. vbi & apud quem.Ibi,princeps enim solus contra sententiam procuratorũ suo

14 rum in integrũ restituere solet.† Hodie quælibet Cãcellaria Francię etiam solet concedere restitutiones,tam ex consuetudine generali regni Frãciæ, quàm etiã ex ilarũ institutione:sed hoc faciunt nomine Regio, & nõ alîs, c.porrecta.de confirm.vtil.& probatur in tract.de rescrip. & literis Regijs, hoc Tomo,& vbi à Rege dicimus concedi, non excludimus Cãcellariam, nisi in quibusdam casibus meri Imperij maximi,qui in magna tantùm Cancellaria conceduntur:vt dicam in titu.de Cancell.

Cancellaria Franciæ licet restitutionis concedunt.

15 Item curia parlamenti restituit etiam sine literis, vt audiui anno 1539. circa finem mensis Maij,pro quadam filia de Molinis, quæ renunciauerat successioni paternæ.Et consuetudo eam sic cõiugatam faciebat maiorem: verùm quia probatum fuerat eam tempore matrimonij contracti fuisse nouem tantùm annorum,& læsam:ideo eam ad petendum diuisionẽ,nonobstante renunciatione,& sine literis admisit magna camera.

Parlamẽtũ interdũ restituunt sine literis Regijs. Arretum.

16 Item dicvnt quidam petendam restitutionem coram iudice à quo: vnde si minor appellauerit, & non sit prosecutus appellationem, si aduersus illam velit restitui,debet peti restitutio coram iudice ad quem, quia coram eo contingit læsio.

Coram quo restitutio petenda.

17 Si verò restitui aduersus omissam appellationem cupit,tunc restitutio à iudice à quo concedi debet.Nam ab eo contingit læsio, cùm coram eo sit appellatum.Bar.Bal.& alij in l.præses. C. de appel. quos sequitur Carolus Ruinus in cõsi.cxix.videtur.nu.17.in quinto volu.& Aufrer.in decis.Tholos.quæstio.cccxcij.vbi minor,qui nõ se præsentauit coram iudice ad quẽ, debet coram iudice à quo restitutionem petere. Præpos. & alij. in cap. ex ratione de appell.

18 Sed quamuis doct.ita scribant,si minor non petierit restitutionem corã iudice à quo,poterit tamen impetrare literas directas iudici ad quẽ,si causa coram eo tractetur:cui mandabitur,vt si de narratis constiterit, cum restituat.Et ita solemus excręere in Francia.Si verò causa non tractetur corã iudice ad quem,tunc poterunt dirigi literę iudici à quo,si is fuerit Regius: alioquî alteri Regio.Et ita seruamus,quicquid in iure scribatur.

19 Item licet in iure sit controuersum, an restitutio sit petenda coram iudice domicilij,quod quidam affirmant,quia iudicium rescindens præsupponit personalem actionem,quæ coram iudice domicilij intendi debet. l. quoniam C.vbi & apud quem. Alij coram iudice rei sitæ arbitrantur, per

Restitutio an corã iudice domicilij sit petenda.

20 l.j.& per totum.C.vbi in rem actio.& l.j. vbi de hæred. agitur. † Tamen in hoc regno in electione actoris est, vt impetret literas Regias, vel coram iudice domicilij defensoris,vel rei sitæ: dummodò quilibet fuerit Regius, & proximè ab eo ad Senatum appelletur, sicut in actione mista, de qua per Bartol.in l.fina.C.vbi in rem actio.& videtur statutum in ordinat.Reg.

rubr.*des Seneſchaux*,ordi.xxvij.articu. xviij.ibi, *cognoiſtront auſsi*, & quæ dixi ſuprà eodem,in præfa.& in tract.de reſciſſ.contract.in glo.xxj.

Quibus reſtitutio concedatur. QVARTÒ, quibus reſtitutio concedatur?Reſpon.læſis & deceptis. l. ij.ff.de mino.& l.j.de in integ.reſt.

Minoribus conceditur reſtitutio. Aliquando ratione ætatis ſuccurritur aliquibus,vt minoribus, & de his tractatur in rubri.ff.de minorib.& in rubric.C.de in integrum reſtitu. cum titu.ſequen.& dicetur inferius.Et minores quicquam iure agere prohiben tur,l.fin.C.de ſenten.paſsis.& non ſolùm minoribus, verùm ſucceſſoribus quoque minorum ſubſtitutis, & fideicom.l.non ſolum.ff.de in integ. reſtitutio.& in l.minor autem.§.fin. cum lege ſequen. ff. de minorib. Patri pro filio omnimodò reſtitutio præſtanda eſt,licet filius reſtitui nolit, l.patri. ff. de minori.quia de incommodo patris agitur, qui de peculio tenetur. ibid. Tamen ei,qui ex voluntate eum defendit,denegatur reſtitutio,l. eum qui. ff.de minorib. 22

Maioribus reſtitutio cõceditur. Interdum verò ſuccurritur maioribus ex cauſa abſentiæ reipubli. læſis, vel militiæ,ſeu alia ex cauſa neceſſaria & iuſta, & tũc etiam quia variæ ſunt cauſæ,ex quibus reſtitutio conceditur:ob id multæ ſunt etiam de his conſtitutæ leges,in tit.ff.& C.ex quibus cauſis maior.in integr.reſtituantur. & abeſſe reipublicæ cauſa eos ſolos intelligimus,qui non ſui commodi cauſa,ſed coacti abſunt.l.reipublicæ.ff.ex quibus cauſis maio. ſed hodie pauci eſſent,quia procurant cùm eos abeſſe neceſſarium eſt ſui commodi cauſa, vt dentur pecuniæ ciuitatis pro quadam cauſa ciuitatis efficta, & agũt ſua, non ciuitatis commoda. Ita vidi in multis Franciæ vniuerſitatibus. Et in hos rectores dicitur,Muli mutuò ſe ſcabunt. 23

Eccleſia reſtituitur. Nonnunquam eccleſia contrahit & læditur.Et illi etiam ſuccurritur, vt per totum de reſtit.in integr.in decreta.ſexto.& clemen.& inferius aliquas exprimam cauſas. 24

Differentia inter reſtit. maioris & minoris. Eſt tamen differentia, quia minor reſtitutionem poteſt de iure petere vſque ad vigintinouem annos.& ſic intra quadriennium poſtquam eſt effectus maior.l.ſi.C.de tempo.in integ.reſti.peten.hodie in Francia intra trí gintaquinque annos,vt inferiùs dicetur,arti.ij. 25

Maior autem tenetur reſtitutionem petere intra quadriennium à tempore læſionis computandum,dicta l.fina.& idem in eccleſia ſcribitur in clemen. vna de in integr. reſtit. releuari tamen interdum etiam vſque ad triginta annos vidi eccleſiam læſam. 26

Reſtitutio minorum fauorabilior quàm maiorum. Item fauorabilior eſt reſtitutio,quæ competit minoribus, quàm maiori bus,etiam reipub.cauſa abſentibus.Bald.in l.fina.ff.de in integr. reſt. gloſſ. in l.necnon.§.primo.ex quibus cauſis maio.Areti.in l.cùm quidam.in prin cip.colum.ij.de acquir.hæred.Sequitur Carol.Ruynus conſi. xcix. viſo. in primo volu.nu.5.quamuis gloſſ.& quidam doct.contrarium tenẽt, quibus Areti.in d.l.cùm quidam. reſpondet. Et pro prima ſententia facit tex. in l. verum.in fi.ff.de mino.vbi ætatis ratio magis habetur,quàm ſenatuſconſul ti:quia eſt naturalis & fauorabilis. 27

Cõtra quem reſtitutio detur. QVINTÒ videmus cõtra quem reſtitutio detur?Reſpon. contra eum cum quo contractum,vel actum eſt,vel eius hæredem,vt docet Hoſtien.in ſumma de reſtit.in integrum.§.contra quem. 28

Etiam

29 Etiam minor contra minorem restituetur,l.verum.in fi.ff.de min.

30 Item ecclesia aduersus ecclesiam,ca.auditis.& cap. suscitata. de in integrum restit.

31 Limitatur primò,quando secundus emptor sciebat venditorem habuisse causam à minore, tunc minor aget contra rei possessorem : quia ratione scientiæ videtur esse in mala fide.tex.in l.in causæ.j.§.fin.cum l. sequent. ff. de minorib. *Contra possessorem quando restitutio detur.*

32 Secundus casus est,quando venditor non est soluendo,tunc contra possessorem agetur, & possessor contra suum authorem, ne minor rem suam perdat,vel re sua careat.d.l.fina.

33 Tertius casus,quando minoris interesset habere potius rem venditam, & corpora,quàm pecuniam.l.si ex causa. & glos.in l. planè. ff. de mino. sic consuluit Alexan.consi.lxvij.videretur.col.ij.in v.vol. *Praxis restitutionis contra emptorem.*

34 Nos verò Galli in praxi solemus impetrare literas contra vtrunque,cõtra primum venditorem,vt veniat ad videndum rescindi venditionem:cõtra emptorem verò & rei possessorem,vt rescissa venditione restituat rem: & sic vno iudicio rescindens,& rescissorium cumulantur, vt sæpius scripsi fieri posse,& causa vitandi circuitum.l.cùm fundus. §. seruum.ff.si certum petatur.Et pro hac praxi facit text.in l.in causæ.prima.§.primo.in fine.ff.de minori. Ibi, & puto tutius aduersus vtrunque & ego hanc sententiam in publico auditorio sum prosecutus, vt in simili dicit Marcel. in l. prima, in fine.ff.ne de statu defunct.

Articulus primus.

LOYS xij. Artic.lviij.*publiées 1513.*

Item qu'en tous relieuemens.

GLOSSA I.

1 HOSTE articulus est vtilis,in quo potest solui sexta quæstio,videlicet,quibus ex causis restitutio concedatur. Respon. variis ex causis,quæ facilè numerari possent.Sed quasdam in vsu forensi magis frequentes exprimam.nam sicut releuari Papa subiectos suos ab expensis & laboribus summòperè vult,c.litigãtes.de offi.ordin.Sic & Imperator cupit auaritiam cessare, & iustitiam & veritatem reseruari:quibus Deus placatur,& respublicæ releuantur.l.j.vers.optamus.in fi.C.de offi.præf.præt.Aphricæ,& passim Gallicè vno & altero vtimur vocabulo,*relief & restitution.* *Quibus ex causis restitutio concedatur.*

2 Hodie verò Reges & principes læsis succurrunt, maximè Rex noster in hoc regno,vt superius dixi.Et quod medicamenta morbis, hoc Rex exhibet negociis.in authen.hęc constitutio.in nouis constitutio.colla.vj.Nil etiam est tã peculiare Regiæ maiestati,quã humanitas,per quã solã Dei seruatur imitatio.l.fi.C.de do.inter vi.& vxor.†Sciẽdũ breui est aliquas in vsu forẽsi esse causas,ob quas princeps diplomaticas cõcedit restitutiões, quibus restituere & releuare solet.Primò, ætatis ratione,& is q prius istis minoribus melius & vtiliùs subuenit,fuit Lætorius,q lege lata cõtra decipiẽtes adolescentes plenè eis subuenit:deinde prætores,vt in l.j.per totũ.ff.de *Reges & principes læsis subueniunt.*

Ætati gratia conceditur restitutio & quis prius.

minorib. hoc docet do. Ayma. Riual. in historia iuris ciuilis. lib. secundo de lege Lætoria.

Minores etiam si iurauerint, ve stituuntur habita dispensatione iuramenti. Renunciatio restitutionis non valet.

Vnde releuari vidi minores in contractibus, & aliis actibus etiam iuratis deceptos, contra authent. sacramenta puberum. C. si aduer. vendit. quæ est mors & destructio adultorum, si seruaretur, teste Luca de Penna in l. tertia. colum. tertia. C. de præd. & curial. libro decimo. quãdo dicit inuiolabiliter custodiantur. veruntamen quia iuramentum non debet esse iniquitatis vinculum, c. & si Christus. de iurejuran. ideo princeps releuat minorem habita dispensatione iuramenti: vnde dixi in procemio ordinationum in primo Tomo non seruari illam authen. sacramenta, quia habetur post dispensationem, ac si non iurasset. Ias. & alij in dicta authen. sacramenta. † Etiam si minor cum iuramento renũciauerit restitutioni, quia releuari solet, nec valet renunciatio. Bald. in l. ij. quæstio. ix. C. de rescindend. venditio. glos. & doctor. in l. si iudex. ff. de minorib. Corne. consil. clxxvij. visa copia. colum. vlti. in tertio volumi. Et ea facilitate qua contrahit, & renũciat. † Ideo dispensationem iuramenti petere potest ab episcopo, etiam non vocata parte, quæ tamen postea vocatur in literarum restitutionis comprobatione, seu interinatione in hoc regno: quamuis contrarium teneant doct. in c. primo. de iure iuran. videlicet vocandam partem in iuramenti dispensatione, quod non seruatur in vsu foren. quia pars non censetur lædi. Nam ex comprobatione literarum tantùm læditur, & aliquando habita iuramenti dispensatione literæ non comprobantur. Ob id in approbatione rescripti partem vocare oportet, vt abundè scripsi in interpretation. l. si quis pro eod. ff. de fideiuss. vbi etiam scripsi, quando dispensatio principis secularis super iuramento requiratur vltra omnes doct. 4 5 6

Restituitur quis vt agat.

Secundò restituitur quis vt agat, per textum in l. secunda. ff. de except. rei iud. & ad actionem amissam, l. si plures. ff. de fideiuss. 7

Renuncians bonis paternis releuatur.

Tertiò releuatur filius, vel filia si renunciet bonis paternis, maternis, vel fraternis, etiam si cum iuramento, iuxta capit. quamuis pactum. de pactis, libro sexto. not. in l. pactum quod dotali. C. de pact. & l. pactum. de collatio. impetrando in hoc regno literas à Rege seu eius Cãcellaria, habita postea dispensatione iuramenti à suo episcopo, iuxta not. per Panormit. in c. j. de iureiurand. 8

Restituitur consentiens alienationi rei dotalis.

Quartò, mulieres alienationi rei dotalis consentientes, gratia princeps releuat, licet iurauerint non venire contrà, si deceptas se dicant, & probẽt. authen. siue à me. & per totum C. ad Velleia. & calcùm contingat. de iureiurand. habita (vt dixi) iuramenti dispensatione. do. de Petruc. in tract. de effectu iuram. in viij. effectu. Ideo his casibus quando pars dubitat ne pars contractum petat infringi exhac causa, vel alia, potest petere ab eodẽ principe, vt confirmẽt contractum inter eas factum, teste Bartol. per illum tex. in l. si quos. C. de decurio. libr. x. sequitur Ias. in l. j. co. iij. C. de carbon. edict. Sed hoc iure in Francia non vtimur, verùm solent cauti procurare, vt per iudicem vel senatum confirmetur actus, & non per principem, tamen adhuc datur restitutio ex iusta causa. 9

Deceptus vltra dimidium iusti pretij restituitur.

Quintò, releuatur emptor vel venditor deceptus vltra dimidiã iusti pretij, insequendo l. ij. C. de rescin. ven. c. cum dilecti. & c. cum causa. de cõtrah. empt. vt 10

emp.vt videlicet venditio caſſetur & annulletur,aut iuſtum ſuppleatur pretium:& hoc iuxta iuris diſpoſitionem.Tamen in hoc regno ſine literis Regiis iudex non procederet ad hunc contractum reſcindēdum:vt plenè ſcripſi in tracta.de reſciſ.contractuum in glo.xv.

11 Sextò releuatur,qui metu vel contraxit, vel aliud egit. nam quæ metus cauſa geſta ſunt,nō habet rata Chriſtianiſsimus Frāciæ Rex,ſicut nec olim prætor.l.j.ff.quod metus cau.etiam ſi iuramentum interuenerit, habita illius diſpenſatione.c.ſi verò.de iureiurand.& not.Iaſ.in d. auhen. ſacramēta puberum.& ſcripſi fuſius in tract.de reſciſ.contractuum in gl. xij. *Aduerſus geſta vel cō tracta metu releuatur quis.*

12 Dicet quis,fruſtra impetratur,quod iure communi conceditur.l.vna.C. de Theſaur.lib.x.gl.in c nuper.in verb.componendum.de decimis.Reſpō. ſæpe enim poſtulatur,quod de iure communi cōceditur ratione ſubſiſtente,videlicet vt in hoc recognoſcatur princeps.c.ex tuarum.de vſu pallij. c. quia in cauſis.de procur.c.& ſi Chriſtus.in fi.de iureiur.c.ij.de dona. Tum quia plus timeri ſolet,quod ſpecialiter præcipitur,quàm quod generaliter imperatur.c.quamquam.xxiij.diſt.c.j.& ibi glo.de reſcrip. c.ſi aduerſus. de hæretic.& plus valent ſpecialiter expreſſa,quàm generaliter.l.iiij. §.quæſitum.ff.ſi quis cautio.§.ſi verò filios,in authen.de nup.colla.iiij. Tum etiam quia aliquando impoſsibile eſſet iudici aliquem reſtituere,vtpote aduerſus libertatem amiſſam,tamen princeps ex magna cauſa reſtituet.tex.no. in l.ſi ex cauſa.§.fi.cum l.ſeq.ff.de minorib. *Fruſtra impetratur quod iure conceditur.*

13 Adhæc quia interdum datur in mandatis,quod in iuris corpore cōtinetur.c.mos eſt.& c.conceſſo.xij.q.ij. ſpecialia interdum priuilegia per principem ſcripta lege confirmantur.l.fin.C.de aquæductu.lib.xj.& quod iuſtè actum eſt ad auferendum ſuſpicionem,aliquando à principe cōfirmatur. c. ſacrorum.xij.q.ij.Et per vnam legem indulta, per aliam legem roborantur. l.ij.de curialib.vrb.Ro.lib.xj.& l.ſolita.de coborta.li.xij. & quod per vnam legem eſt ſtabile,per aliam legem ius quæſitū perſonis ſingularibus,vt agatur,ſecurius confirmatur.l.ij.C.de prædiis tamiac.lib. xj. Lucas de Pēna in l.vna.col.tertia.C.de caſtren.pala.pecul. lib.xij. & in l. cognouimus. C. de municip.& colo.libro xj.Chaſſa.in conſuetud.Burgund.in rubric.*des ſucceſſions*,in §.xiij. gl. vlti. † Hæc procedunt maximè in hoc regno Franciæ, in quo ſumus ſoliti à cancellaria multa impetrare,etiam ſi iure cōmuni concedantur,& aliàs iudex non procederet ad concedendum ea,etiam quæ iure communi conceduntur, quia iſta ſunt conſueta in hoc regno fieri, prout ſæpius vidi maximè in hac patria conſuetudinaria,in qua pro lege eſt conſuetudo.l.de quibus.ff.de legib.ſcripſi in tractatu de conſuetudine, & minimè mutanda ſunt,quæ certam ſemper interpretationem habuerunt. l.minimè.ff.de legibus. *Priuilegia interdū confirmantur.* *In Frāciā à Cancellaria multa impetrātur, quæ iure cōmuni cōceduntur.*

15 Septimò impetrant quidam in hac patria literas releuamenti ab interruptione proceſſus,qui per annum fuit intermiſſus,& diſcontinuatus:alioqui poſt interruptionem lata ſententia non valeret.l.ſcire.§.cōſequens. & ſeq. ff.de excuſatio. tuto. l.cùm non eo die.C.quando prouoca. non eſt neceſſe.Boër.in §.vigeſimotertio,de iuriſdictione omnium iudicum. in conſuetud.Bituricen. *Ab interruptione proceſſus releuatur quis.*

16 Intellige ſi annus tantum fuerit lapſus: ſecus ſi triennium, quia tunc princeps

princeps non ſolet literas concedere poſt peremptam inſtantiam, licet ex cauſa poſsit.l.& ſi ſine.in fin.ff.de mino.& l.properandum.§.fi.C. de iudic. Soci.conſil.ccxcix.capio.colum.ij.volu.ſecundo.ſed hoc prohibetur in ordinat.Reg.rubric.de appellatio.artic. xüij. ſed minoribus conceditur in d. l.& ſi ſine.§.fin.& in dicta l.properandum.in fine.ac etiam ex cauſa vidi ma ioribus concedi.

Aduerſus iuramentum iudiciale vel neceſſarium propter inſtrumēta de nouo reperta quis reſtituitur.

Octáuò,reſtituitur quis poſt iuramentum iudiciale,vel neceſſarium de- 17
latum,ſi inſtrumenta de nouo inueniret.l.admonendi.ff.de iureiur. vbi Frā ciſc.& alij.ſcripſi in interpret.illius legis, & in procemio ordinatio. in primo Tomo.

Quòd quis non appellauerit illico reſtituitur.

Nonò, qui in patria conſuetudinaria non appellant illico,vt docet tex. 18
in articu.primo.rubr.de appell.in ordinatio.Regiis,poterunt à principe releuari,& quotidie cōceduntur literæ releuamenti de illico, vel ſi minor nō prouocauit intra diem.l.& ſi ſine.§.penul.ff.de mino. Aliquādo etiam poſt decem annos à die notitiæ vidi aliquem maiorem reſtitutum, qui tamē ſtatim poſt conſilium à peritis habitum appellâſſe ſe dicebat:vt ſcripſi in procem.ord.in primo Tomo.

A non relaxata appellatione principe reſtituit.

Decimò,quando quis non releuauit appellationem ſuam intra tres men 19
ſes,appellatio eſt deſerta.articu.v.rubric.de appell.in ordin.Reg.tamen interdum releuatur à principe ex cauſa iuſti impedimenti,vt eam releuare & proſequi poſsit,vt ibi fuſius dicam.Ordinatio tamen Regia nouiſsima prohibet literarum impetrationem,in rubri.de appell.artic.xiiij.Sed in hoc nō eſt in regno recepta,ſed ſolet Rex ex iuſta cauſa impedimenti releuare,ſed interim executio ſententiæ remanebit,vt eſt in articul.vj.rubric. de appell. vel quādo in vno reſcripto vult duas releuari appellationes,ſolet princeps hoc concedere.

Contra ſententiam reſtitutio conceditur, vt poſſit appellari.

Vndecimò, releuat princeps à ſententia & re iudicata per in integrum 20
reſtitutionem.l.ſi cauſa cognita.C.de tranſact.Alexan.conſil.lxxxiiij.in cauſa.col.iij.in primo volum.& multa ſcripſi in tract. de liter. ciuilib. in primo Tomo:& ideo in hoc regno ſolet princeps quem releuare à ſententia inferioris iudicis,vt condemnatus appellare poſsit,& non aliâs.

Etiam minor aduerſus vnum capitulum ſententiæ reſtitui poterit,per l. 21
etiam.§.primo.& l.tutor.§.primo.ff.de minorib. quod eſt verum, quando capitula non ſunt connexa,quia etiam appellari tunc in dicto capitulo poſſet,cap.Raynutius.de teſtamen.

Aduerſus tres ſententias conformes non debet quis reſtitui.

Sed non debet quis reſtitui aduerſus tres ſententias conformes, niſi 22
prius iudici conſtet de iniuſtitia earum.Innocen.in c.auditis.& c. tum ex literis.de in integ.reſt.Aufre.in deciſ.Tholo.quæſt.ccclxxxix.doc.in cle.j.de re iudic.ſcripſi in titulo de ſriuol.appel.in concord.

A nullitate releuatur.

Duodecimò, releuat princeps à nullitate. Guido Papæ conſilio lxxxiij. 23
non poteſt dominus.colum.penulti.ſed hoc per appellationem. ſolet enim princeps permittere,vt quis appellet,& ſine appellatione non ſolet quis allegans nullitatem in hoc Frāciæ regno admitti.Et ideo releuatur,vt poſsit appellare:vt dico in ordi.Reg.art.vlt.rub.de ſenten.quamuis ſit contra ius: quia à ſententia nulla non eſt neceſſe appellare.l.j.C.quan. prouocare non eſt neceſſe.Sed hoc iure vtimur:vt ibi dicam.

Duode

24 Decimotertiò, post conclusionem in causa non potest quis probare. c. cùm dilectus. de fide instrumen. solet tamen releuari soluendo expensas antequàm didicerit testificata: vt ibidem patet per Felinum, & alios in c. fraternitati. de testib. *Admittitur ad probãdum quis post conclusionẽ in causa per literas.*

25 Decimoquartò, si quis iurauerit sibi legatum factum, & posteà apparuit testamentum, per quod probatur contrarium, tunc ex hoc testamento nouiter inuento poterit restitui hæres, per l. fi. C. de reb. cre. Et idem si ignorans fideicommissum illi renunciauerit, l. de fideicommisso. vbi doct. C. de transactio. l. de his. ff. illo tit. & ista est communis conclusio, à qua non est in iudicando discedendum, teste Alexan. consi. cxvj. perspectis. col. j. vol. v. quod est verum, si iusta detinebatur ignorantia, vt ibi. *Aduersus instrumẽtum & renũciationẽ fideicõ. quis restituitur.*

26 Decimoquintò releuat princeps eum, cõtra quem præscriptum est ex causa ignorantiæ, & impedimenti, etiam contra præscriptionem triginta annorum ex causa. text. in l. j. §. si quis autem. ff. de itine. actúque priuat. & in l. si partem. §. j. iuncta. gloss. quemadmodum serui. amittantur. Alexand. cõsi. lxxj. videretur. col. ij. in primo volumi. vbi dicit etiam restitui contra præscriptionem quadraginta annorum, per gloss. in §. pro temporalibus. in authenti. de eccles. iasti. titu. colla. ix. & Imol. in capit. fi. de præscrip. plenè Panormi. & Feli. in cap. vigilanti. ibidem. colum. j. & sequent. & ista est communis opinio, teste Bertrando in consil. xv. ex themate. in vj. quæstione. nume. 40, & seq. & consi. xxix. in primo volumi. ex noua editio. Et istam sententiam secutus est Carol. Ruinus consi. lxiij. videtur. in fi. volu. j. & consilio xxvj. videtur. col. penul. in tertio volumi. & consi. ciij. viso. in fine in quinto volumi. ac Arctinus in l. Pantonius. ff. de acquiren. hæredi. Quamuis multi teneant contra, tum quia hæc præscriptio parit plenissimam securitatem. l. omnes. in fi. C. de præscrip. triginta ann. tum quod non debet quis pati molestiam post quadraginta annos, l. fi. C. de fund. patrimo. lib. xj. Sed respon. verum esse de iure communi, sed de iure speciali sic. per restitutionẽ enim, & exclusionem remediorum non excluditur restitutio, & beneficium principis. l. postquã liti. iuncta gl. C. de pact. & multa pro hoc scribit Ioan. Francis. in tracta. de præscr. in quarta parte quartæ partis. q. xxix. Et secundum istam opinionem fuit iudicatum Neapoli, vt refert Mathæ. Afflict. in decis. suis. q. xxxvij. quædam Altruda. Et ego multas tales restitutiones ex capite ignorantiæ, & iusti impedimenti vidi impetrari. *Contra præscriptionem restit.*

27 Decimosextò releuat princeps à contumacia, quãdo pars ex ea notabilæ præiudicium incurreret, quod arbitrio principis relinquitur. l. j. ff. de iure delibe. solutis tamen parti aduersæ expensis. l. sancimus. C. de iudi. dicam in tract. de contumacia, & defectu in tertio Tomo ordinat. sed minor in hoc facilè restitui solet, l. minor etiam. ff. de mino. *Contra cõtumaciã resti.*

28 Decimoseptimò releuatur pars contra errorem aduocati, vel procuratoris, etiam post triduum literis à Rege impetratis. l. vltima. C. de erro. aduoca. d. licet. ibi de iure non detur, nisi triduum: tamen hoc etiam posteà concedi solet de consuetudine Franciæ. *Cõtra errorem aduocati vel procuratoris restitu.*

29 Item releuari potest quis ab errore calculi, vt in l. vna. C. de error. calcul. & quando aliâs erratum fuit, vt ibi & scripsi in §. j. l. cognoscere. ff. de verborum significatio. *Contra errorem calculi.*

Decimo

Contra errorem relationis iuratis.

Decimooctauò, releuat princeps ab errore posito in relatione per seruientem, si fortè citauerit ad dies ordinarios, licet mãdaretur ad dies extraordinarios, si de veritate appareat. vide formam in magno stylo fo. 105. 30

A cõfessione relevatur cõfitens.

Item releuatur minor, vel ecclesia, necnon etiam priuatus à cõfessione, probato tamen errore. c. ij. & c. auditis. de in integ. restit. c. fin. de confessis. Aufrer. in decis. Tholos. q. cix. sed in minore eo ipso quod confitetur, est læsus, etiam si nihil aliud probatum est, vt inferius dicetur. aliis etiam modis in errore fundatis solet princeps, si iusta insit causa, restitutionẽ indulgere. 31

Vi quis gerat. si pro hæredem beneficium military concedantur literæ.

Decimononò, si quis velit se gerere pro hærede cum beneficio inuentarij, solet in hac consuetudinaria patria à principe literas impetrare, licet de iure non est necesse, l. fi. C. de iure deliberan. quas si impetrauerit, & intra annum non confecerit inuentarium, quando hæres erat absens, si verò præsens duo mensens dantur post mẽsem ab apertura tabularum, per tex. in dicta l. fin. & princeps quandoque etiam in hoc releuat, vt not. Chass. in consuetud. Burgun. in §. decimotertio. rub. *des successions* in gloss. vlt sed si fuerit minor, etiam si non confecerit inuentarium, vel confecerit, sed nõ ritè, releuari & in integrum restitui potest. l. & si fine. §. sed quod Papinianus. ff. de minorib. & §. pupillis autem. & minoribus ætate nil nostra præiudicat lex. Est enim eis siquidem, secundũ dictas à nobis causas, ne lædãtur duplex quod dam subsidium, & per restitutiones, & per viam contra negligentes curatores, in authenti. de hæredib. & falcid. collatio. prima. & Alexand. in l. bonorum. C. qui admitti. 32

Maioribus post aditionem nõ succurritur, nisi ex magna causa.

Maioribus autem post aditionem vix est vt succurratur, nisi ex magna causa, vel de nouo orta. argumen. l. iij. C. de iure delib. & l. fin. de repu. hær. vbi doct. Et sic fuisse iudicatum asserit do. Maurit. in tract. de restit. c. cxxx. ego eis ex causa vidi succurri. 33

Aduersus sententiã arbitrorum restitui.

Vigesimò, releuat à sententia arbitrorum, mandátque ne pendente appellatione ad curiam Parlamenti, seu recursu ad arbitrium boni viri, pars aduersa aliquid attẽtet seu innouet, vt in l. societatem. §. arbitrorum. ff. pro socio. & ibi plenè Barto. & ego plenius ibi in additio. ad eum. & ordin. reg. in tract. de arbit. infr. scribam. 34

Si quis non emẽdauerit libellum ante litem cõtestatam restituitur.

Vigesimoprimò si quis non emendauerit libellum ante litem contestatam, mutauerit vel correxerit, vel addiderit, quod addendum erat, posteà non poterit. l. edita. C. de edend. solet tamen ex causa princeps eundem releuare soluendo parti expensas, quæ vt dicunt practici de iure debentur, vt ibidem patet, & not. doct. in l. j. ff. illo titu. 35

Ex bono & æquo princeps restituit in multis casibus.

Aliis multis ex causis releuat princeps, vbi ex bono & æquo videt hoc faciendum, & quando hoc facit sine causa, non solent literæ comprobari, nec intimari à iudicibus: sed pars ab illis repellitur literis, & effectu illarum: & in expensis condemnatur, & ita seruatur in forensi iudicio. verum quia longum esset singulos enumerare casus, ob id eos nunc missos faciam. 36

Iudex imponens necessitatẽ adeundi principẽ, cùm ipse possit id exequi punitur.

Notandum est, quòd omnis iudex, qui imponit alicui necessitatẽ adeũdi principem super eo, quod ipse inferior facere poterat, & debebat, est puniendus. Bald. in cap. bonæ. in primo. colum. penul. de postula. prel. per text. in §. si verò aliquis. in auth. de quæstore. colla. vj. quod facit cõtra quosdam iudices, 37

iudices,q̃ sine literis Regiis ꝓcedere nolũt,à quibus adimẽda essẽt officia.

38 Item nuptæ prius cõsulari viro,impetrare solent à principe, quãuis perrarò,vt iterum nuptæ minoris dignitatis viro nihilominus maneãt in cõsulari dignitate.l.fi.ff.de senato.& ita consului cuidam nobili fœminæ volenti nubere famulo sui quondam mariti.Ardent enim quædã viduæ quærentes virum,sicut materia formam,vt alibi dicit Bald. *Nupta prius consulari vel nobili,vt retineat priſtinã dignitatem, si inferiori nubere velit impetrat literas.*

39 Item sciẽdum est, quod omnes in integrum restitutiones causa cognita à prætore permittuntur,vt secũdum iustitiam eas causas examinet , an veræ sint,quarum nomine singulis subuenit.l.omnes.ff.de in integ.restitutio. ex qua lege pragmatici sumunt praxim in comprobationibus,seu interinationibus literarũ,vt primò eas impetrẽt à Rege,seu eius cãcellaria. Secundò,prætori & iudici cui diriguntur ostendant.Tertiò,is iudex iustitiam earum causarum examinat,an iustũ sit quòd minor releuetur , & an sit læsus, & an veræ sint causæ allegatæ in literis,& ideo literæ dicũtur comprobari, seu vulgò interinari.Quartò, prætor & iudex cui hæ dirigũtur literæ causa cognita pronũciat,& permittit impetrantes his vti literis,vt in tex.habetur causa cognita à prætore permittuntur.& sic cessant opiniones doct.dicẽtes in impetratione rescripti partes præsentes esse debere:quod nõ est verum, sed posteà causæ cognitio in verificatione requiritur,vt in d.l.omnes. quæ est scripta in curiis Franciæ,& ex illa hæc praxis colligitur. *De interinatione literarum praxis.*

40 Sed quibus iudicibus hæ literę dirigi possint,dixi in trac.de rescis.cõtra ctuũ,tã iudici domicilij minoris,quàm iudici vbi res est sita, ad actoris electionem,dummodò pro ximè ad parlamentum appelletur,vt censuit Senatus Paris.pronũciante D.præside à Sãcto Andrea anno 1545.die xxiij.Decembris,in cõdictione ex lege,quæ pro retractu datur , sicut in actionibus mistis,& in personalibus in rem scriptis. glos. & doct. in l.fin.C.vbi in rem acti.& l.j.vbi de hæredit.Bar.in l.forma.ff.de censib.& Bal.in l.fi.C. de lõg. tempo.præscri.Panor.in c.fi.de foro competen. *Quibus iudicibus literæ restit. dirigi possint arbitrium.*

41 Septimò Videamus differentias inter restitutionem & appellationem.Appellatio querelam iniquitatis sententiæ continet, in integrum verò restitutio erroris proprij veniæ petitionem,vel aduersarij circunuentionem.l.præfecti.ff.de minorib. *Differentia inter restitut. & appellationẽ.*

42 Secunda differentia,non appellatur à sententia Papæ,principis,vel parlamenti,sed bene in integrum restituitur.l.j.ff.à quib. appel. non licet. & l. in causæ.§.fi.cum l.seq.ff.de minor.c.ex literis.de in integ.restitu.

43 Tertia,appellatio extinguit iudicatũ.l.prima.in princ.ff.ad Turp.& ideo regulariter non mandatur executioni sententia post appellationem, ca.venientes.de iureiuran.& l.vna.C.in integr.restitutio.postulata,ne quid noui fiat.dixi in tract.de senten.executo.in præfa.in primo Tomo. Sed executio fit restitutione in integrum pendente.cap.suscitata,de in integr. restitutio. vide Ias. in l. si causa cognita. C. de transactio.& Aufrer. in decis.Tholosa. quæstio.liiij.& Francisc.Marc.in decis.Delphi.quæst.liij.in ij.parte,& Guido Papæ quæstio.ccxv.an executio. *Executio fit in integrum restitutione pendente.*

44 Quarta,aduersus sententiam latam pro libertate potest appellari,sed nõ in integrũ restitui.l.illud.ij.vbi Bar.ff.de app.quia appellatio extinguit pronunciatum.l.j.in fi.ff.ad Turp.sed nõ in integ.resti.vt superius dictũ extitit.

Restituitur quis ex causa aduersus tres sententias, sed non appellat.

Quinta, minor aduersus duas vel tres sententias potest restitui. l. minor 45
autem magistratus. §. denique. ff. de minorib. clemen. j. de re iudic. vbi doct.
l. fi. C. si sæpius in integrum restitutio postuletur. cap. fin. de in integrum re-
stitutio. sed appellare non potest quis post tres sententias conformes. l. j. &
per totum. C. ne liceat tertiò prouocar. gloss. in l. j. C. si de mom. posses. fuer.
appellat. cap. sua nobis. de appel. scripsi in concord. in titu. de friuol. appella.
sed quando restitutio fieri debeat, dixi superius, nu. 22.

Sexta differentia, si quis appellet temerè, condemnatur ad mulctam. l. 46
quoniam. C. de appel. sed impetrans restitutionem, non, sed ad expensas te-
netur. Doctor. in d. cap. suscitata. tum quia iure non cauetur, & erubescimus
sine lege loqui. l. illam. C. de collat.

Septima, appellare quis tenetur intra decem dies, authentic. hodie. C. de 47
appella. computandos à die notitiæ: cap. concertationi. illo titul. in vj. diuer-
sum est in restitutione in integrum, quæ in maiore intra quadriennium im-

Prohibita appellatione non censetur restitutio prohibita.

petrari potest. l. final. C. de tempor. in integrum restitut. petend. vt superius
dictū fuit in præfat. huius tractatus, in fine. & prohibita appellatione nō cen
setur prohibita restitutio. docto. in clemen. j. de re iudica. alias multas addu-
cere possem differentias, quas de industria omitto, quia parum conuenire
video, & parum vtile esset eas abundantius prosequi: & ne in immensum
hæc nostra crescant volumina, tu lector boni consule.

Ou restitutions.

GLOSSA II.

RESTITVTIONEM superius definiui, restitutio & re- 1
leuamentum vulgari idiomate, quo ad effectum parum differunt, imò citius vtimur gallicè *De relief, ou releuement, que de restitution*, vt fuit superius dictum.

Quando minori restitutio denegari possit.

Quærendum autem est, quando restitutio iure denegari minori maximè 2
possit? Respond. vbi est acquisitum ius tertio, vix est quisquam restituen-
dus, ideo nec releuādus: vnde si quis ingrediatur religionem, & ibi profes-
sionem faciat, bona sua interim acquisita consanguineis, si iste professus fiat
postea secularis, non recuperabit bona iam consanguineis acquisita. l. quod
si minor. §. primo. ff. de minor. Barto. & alij in l. gallus. §. & quid si tantum. ff.
de liber. & posthu. nam quod nostrum est, sine facto nostro à nobis auelli
non potest. l. quod nostrum. ff. de regu. iur. Et princeps scribere solet, Sine
præiudicio tertij. l. ij. §. si quis à principe. ff. ne quid in loco publico fiat. &
ideo restitutio intelligitur sine præiudicio alicuius: cap. quanuis. de rescrip.
in sexto.

An aduersus omissam allegationē minor restitui possit.

Secundò, non restituitur minor propter omissam allegationem, vt dicūt 3
doct. per l. minor xxv. annis omissam. ff. de minor. tamen potest petere resti-
tutionem aduersus sententiam, vt de nouo possit allegare ea, quæ fuit pro-
hibitus per sententiam, & ea non obstante, vt dicit Bart. in d. l. minor autem
magistratus. ibidem. & in l. prima. C. si aduers. rem iudic. & hoc asserit esse
necessarium Carol. Ruinus in consil. cxix. videretur. colum. iiij. nume. 15. &
sequen. in quinto volu. plus dicens, vt minor debeat petere restitutionem,

non

non aduersus moram,quã commisit in non offerendo pretium rei die præstituto,sed aduersus sententiam.Et vbi secũdum eum denegatur minori restitutio propter moram tutoris,reseruatur actio ad interesse contra tutorẽ. l.quicquid.C.arbit.tutel.doct.in l.diuus.ff.de in integrum restitutio.& in l. j.C.si aduers.rem iudic.

4 Tertiò non restituitur minor,quando litigauit per procuratorem,quem constituerat cum iuramento : quia per iuramentum perdit illud restitutionis beneficium,per authen.sacramenta.C. si aduers.vendit. l. cum mãdato. ff.de minor.ideo aduocati minorum debẽt esse cauti,vt cũ authoritate curatoris litigent, non verò constituant procuratorẽ:quia procurator est volũtarius administrator,curator verò necessarius. Ego autem vidi minorem læsum vtroque casu restitutum,nec praxis has seruat subtilitates. *Minor non restituitur cum litigat per procuratorem.*

5 Quartò,cessat restitutio si minor fori tantùm priuilegium amittat, & sic exceptiones dilatorias:quia de modico tractatur,teste Innocẽ. in c. coram. de in integrum restitutio.Angel.& Franciscq. in l.secunda. §. conuenire. in fin.ff.de iudi.& Feli.in c.fraternitatis.co.iiij.de testib.Aufre.quæstio.liiij.& seq.Anto.Tremol.in additio.ad practi. de Bonacursо rubri. de perempto. except.versicu.minor xxv.annis. *Minor aduersus exceptiones dilatorias nõ restituitur.*

6 Quintò,in actione funeraria,si minor mandauerit funus adse pertinens faciendum, etiam non restituitur.l.at si quis.§.si autem pupillus. ff. de religio.& de hac actione abundè scripsi in præfat.ad tract.de senten. prouis. in primo Tomo ordinat. *In actione funeraria non restituitur minor.*

7 Sextò,non solet restitui minor aduersus damnum fato datum, vt si mortua sint fulgure,vel alio casu animalia.l.verum.§.sciẽdum.ff.de minor.quia damni euentus restitutionem non indulget,sed inconsulta facilitas,& quia non est captus emendo sibi rem per necessariam,licet mortalem, vt ibi : & nõ possunt casus fortuiti etiam à sapientibus præuideri. l. quæ fortuitis.C. de pignor.acti. Nam idem patrifamil.quanuis diligentissimo potuisset contingere,dicto §.sciendum. *Aduersus damnũ fato datũ minor non restituitur.*

8 Septimò,idem si actus possit se & ad damnum & ad lucrum habere,vt in remissione fideicommissi,l.de fideicommisso.C.de transactio.l.prima.C. de pact.& l.si pater.de inoffic.testament.tum quia est iure communi vsus.l. fin.C.de in integrum restitut.tum etiam quia fato venit,& non videtur læsus,quia non dicitur constitutio damno esse ecclesiæ, quando potest se habere ad lucrum & damnum.tex.in cap.j.de noui oper.nunciat. & ibi Panor. in iiij. not.Ias.consi.lxiij.circa primum.col.vij.versic. quartò facit.in iij.volu. Paul.consi.cccIxxix.Primo videndum.col.j.in j.volu.in ij.quæstio. *Aduersus remissionem fideicom. nõ rest. minor.*

9 Octauò,in rebus,quæ fortuitis casibus subiectæ sunt,vt fructus, non restituitur minor aduersus emptores,nisi aut sordes,aut euidens gratia tutorũ siue curatorum doceatur.l.& si sine.§.cæterùm.ff.de minor.vnde si locauerit fructus vineę pretio solito,& fructus duplicati sint eo anno,non restituitur minor,quia hoc incertum erat,per l.si iactum retis.ff.de actio.emp. *In fructibus non restituitur minor. Etiam si actus sit nullus, minor restituitur in Francia. Pro minimo non restituitur minor.*

10 Nonò,non restituitur,si ipso iure munitus sit,id est si nullus sit actus.l.in causæ.ij.ff.de mino. Tamen in hoc regno Franciæ opus esset literis,etiam si actus esset nullus,vt dicam in titulo de appella.

11 Decimò,pro minimo restitutio non datur.l.scio.ff.de in integrũ restitu-

tio. ideo vt dixi, non reſtituũtur minores aduerſus exceptiones dilatorias, quia minimi ſunt momenti. Bald. in l. peremptorias. C. ſentent. reſcindi. non poſſe. Vnde dicunt quidam requiri in minore enormem læſionẽ antequàm reſtituatur, in maiore verò enormiſsimam. Et hoc à Senatu Dolano probatum refert Ioan. Mauri. in tracta. de reſtitu. ca. xxiij. per ea quæ not. Antoni. & alij in cap. cùm contingat. de iureiuran. ſed poterat allegare text. in l. ſi ex cauſa, in princip. ff. de mino. qui text. loquitur, quando res minoris diſtracta eſt ex cauſa iudicari, tunc pecunia ſoluta ex illa cauſa, debet minori reddi, niſi ſua intereſſet potius corpora habere, & grãde damnũ ſubiret. Et ſic requirit ibi tex. grande damnum ratione rei iudicatæ, & diſtractæ, in l. penulti ma. ff. de minorib. ſed non regulariter. Quia ſufficit quod d. damnũ non ſit minimum, quod aliâs ad duos ſolidos taxat. l. ſi oleum. in fine, cum lege ſequen. ff. de dolo. licet arbitrio iudicis relinquatur, in l. prima. ff. de iure deliberan. & in cap. ſtatutum. §. inſuper. de reſcript. in ſexto. Et nullo iure cauetur, quòd enorme debeat eſſe damnum in reſtitutione minoris: imò gloſ. dicit illũ pro leui damno reſtituendum, in l. in cauſæ. §. idem Pompo. ff. de minor. licet contrarium conſuluerit Iaſ. conſi. lxiij. circa. col. ſexta, in tertio volumi. ſed dixi in quo caſu. Imò minor poteſt reſtitui, ſi iuſtam habeat affectionem, l. ſi in emptionem. ff. de minor. Ergo & ſi modicum ſubeat damnũ pro qualitate perſonæ, & negocij. Alexand. cõſi. lxvij. videtur, in quinto volumi. Et ita ſeruant curiæ Franciæ, vt pro modico etiam audiant minores, ſed non pro minimo & leui re: quæ omnia arbitrio iudicis relicta ſunt.

Damnum enorme non requiri, vt minor reſtituatur.

In delictis minor non reſtituitur. Aduerſus tranſactionem vel pacẽ de morte patris factam nõ reſtit. minor.

Vndecimò, non reſtituitur minor in delictis. l. ſi ex cauſa. §. primo, & l. auxilium. ff. de minor. quid enim commune habet delictum cum venia ætatis, vt dicit text. in l. Papinianus. ff. de minor. & hoc declarat Iaſ. in l. prima. §. nũciatio. ff. de noui operis nunciatio. niſi contra delictum culpa & nõ dolo cõmiſſum, quia tunc reſtituitur, l. j. C. ſi aduer. delictum. 12

Duodecimò, in actionibus tendentibus ad vindictam, & ad impoſitionẽ pœnarum, ſeu ad executionem ratione delicti. dict. l. auxilium. §. in delictis. Auſrer. in deciſ. Tholoſ. quæſtio. liij. 13

Aduerſus interrogatoria omiſſa non reſt. minor.

Decimotertiò, ſi minor læſus fuerit pacem faciendo de patris, vel conſanguinei morte: Alberic. docet in rubric. C. de reſtitutio. in integrum. & Cyn. in l. j. ibidem. Sequitur Matthęus de Afflictis in conſtitutio. Neapolit. rubric. de reſtitu. mino. quia hoc eſt valde fauorabile habere pacem, vt plenè ſcribit Corſet. in tracta. de priuileg. pacis. 14

Nec propter obiectionis omiſſas.

Decimoquartò, propter interrogatoria omiſſa. Auffrer. in deciſ. liij. 15

Minor ſi cauſam nõ exprimat repellitur à reſtitu.

Decimoquintò, propter obiectiones omiſſas minor non reſtituitur, quia odioſæ ſunt. gloſſ. in clemen. ij. de procurat. Specul. in titu. de in integrũ reſtitutio. §. ſecundo. verſicul. ſed pone eccleſia litigabat. Feli. in cap. fraternitatis. i ij. fallen. de teſtib. 16

Minor aduerſus geſtum negotium mandato alterius, non reſtituitur.

Decimoſextò, repellitur minor, ſi cauſam, ob quam reſtitui vult, ſpeciali ter non exprimat, vt dicam in glo. vndecima inferius. 17

Decimoſeptimò, ſi gerebat negotia aliena, fortè patris, vel domini: quia imputare ſibi debet is, qui ea ſibi commiſit. l. tertia. in fine, cũ lege ſequẽ. ff. de minor. facit l. quęſitũ. ff. de in ius vocan. alioqui maiori potius quàm minori ſubueniretur. l. cum mãdato. ff. de minorib. limitatur in l. quod ſi minor 18

ff.de minor. quando negotia aliena sine domini mandato gessit, ne maiori facto & occasione minoris damnum accidat.

19 Decimooctauò si factum sit non retractabile, vt si minor viginti quinque annis, maior autē viginti se in seruitutem venire patiatur, id est si precium participatus est, non solet restitui: sed hoc meritò; quoniam res nō capit restitutionem, cùm statum mutat. l. si ex causa. §. Papinianus, & §. fin. ff. de minor. nisi ex magna causa hoc à principe fuerit consecutus. l. sequent. facit l. quòd si minor. §. j. & l. si mulier. ibidem. & per totum titu. C. si aduer. liber. & in hoc casu putarem etiam ex æquitate eum restituendum, quia vbi est maius periculum, ibi cautiùs est agendum. vbi de elect. in vj. *Si factum sit nō retractabile, non restituitur.*

20 Decimononò, dicunt quidam quòd postquàm minori est consultum contra tutorem, vel procuratorem, non potest petere restitutionem. l. in causæ. ij. ff. de minorib.

21 Quod est verum, si plenè prouideatur minori, quia tūc subest iusta causa, de qua in l. j. ff. ex quibus caus. maior. vtpote si fuerit negligens tutor, vt in l. Pantonius. vbi Bartol. & Aretin. ff. de acquiren. hæredi. & in l. si infanti. C. de iure deliber.

22 Sed aduertite, quia si restitutio concedatur ratione minoris ætatis, tunc conceditur, etiam si sit actio aduersus tutorem, vel procuratorem, vt dicit Aretin. in d. l. Pantonius. & Socin. in l. qui duos. ff. de reb. dub. per text. in l. etiam. C. si tutor vel curator interuener. *Si aduersus tutorem plenè prouisum fuit, minor an possit restitui.*

23 Vnde absens causa reipubl. restituitur contra omissam appellationem per procuratorem, qui appellare neglexerit. l. inuitus. C. de appella. gloss. in l. is qui reipublic. ff. ex quibus causis maior. Et hoc est facilius & vtilius minoribus, quia vix eriperetur quicquam è manibus procuratorum, & claua Herculi potius adimeretur, quàm ab istis, vulpinos processuum circuitus non ignorantibus.

24 Sed si restitutio concedatur ex clausula generali: si qua mihi iusta causa videbitur, & non ratione minoris ætatis: tunc si minor habeat actionem contra procuratorem, vel alium, non datur restitutio, quia non subest iusta restitutionis causa. Et sic consuluit Carolus Ruinus cōsilio cxix. videretur. in fi. volumi. quinto. vide Barto. & doct. in l. in prouinciali. ff. de no. oper. nuntiat. Panor. & alios in c. ex parte. ij. de rescrip. & plenius quàm alius hoc scripsit Zasius in suis intellect. singu.

25 Vltimò, non restituendum minorem dicunt in casu authen. si captiui. C. de episcop. & cleric. quod est falsum, quia ibi minor excipitur. nec in l. j. C. de filiofami. minor. nec si incoloratè restitui desiderat, l. minor autem. §. j. ff. de minor. scribunt Innocen. & alij in cap. coram. de in integrum restitutio. & in l. si creditor. C. si tutor vel curator inter. Roma. consil. cccxvj. circa, non semper autem ea, quæ cum minoribus geruntur, rescindenda sunt, sed ad bonum & æquum reducenda, nè magno incommodo huius ætatis homines afficerentur, nemine cum eis contrahente, & quodammodò commercium eis interdiceretur. l. quod si minor. §. j. ff. de minor. *Aduersus l. si captiuus. minor non restit. nec in his casibus.*

Item hæc restitutio peti potest non solùm principaliter: cap. fin. de offi. iudic. l. quod si minor. §. restitutio. ff. de minorib. sed etiam incidenter per viam exceptionis, vel replicationis, quando prima actio non erat ipso iure *Restitutio non solum petit principaliter sed incidenter.*

ci iuncta. tex.in cap. causa restitutionis. de in integrum restitutio. declarat Paul.& Ias.in l.nam posteà.§.si minor.ff.de iureiurand.& Specul.in titul.de offic.iudic.§.incidenter.versic.in modum,etiam Bald.in authen. si omnes. C.si hæres ab hæred.se absti.per text.in l.defendente.ff.de authoriti.tutor. qui parum probat.Sed tex.in dicto capitu. causa melius. & Carol. Ruinus consilio cxix.videretur.colum.iiij.numero 16.in quinto volum.in vtroque tamen casu in hoc Regno solent impetrari literæ Regiæ,vt vidi obseruari, vt in procemi.ordinatio.scripsi.

Fondés sur minorité.

GLOSSA III.

Fauore minorum multa introducta.

FAVORE minoris ætatis multa introducuntur, vt dicit tex.in l.curabit.C.de actio.empt.quæ tradam articul. seq.in glos.tertia.& hoc verbum *fondées*, declarat istum articulum loquentem generaliter, *toutes restitutions*, &c.vt intelligatur de illis quæ in hoc text.exprimuntur: verùm quia iste text. dicit *ou autres semblables*. Et sic non solùm intelligetur in casibus hîc conscriptis, verùm etiam in similibus,& sic in omnibus penè restitutionibus, si eadem sit ratio in illis, vt speciatim exprimi causæ debeant. ergo & iuris decisio locum habebit,l.illud.ff.ad leg.Aquil. 1

Quæ requirantur antequam minor restit.

Adde, quòd antequam minori concedatur restitutio, sequentia requiruntur.Primò, dicunt quidam, quòd sit minor:istud videtur superfluum. Ideo dico requiri primò, quod quis tempore minoris ætatis contraxerit, vel actum fecerit: secus si posteà, etiam si contraheret intra illos quatuor restitutionis annos,l. fina. C. de temporib. in integrum restitutio. petend. 2

Minor debet probare ætatem minorem, & quomodo probet.

Ideo minor debet probare quòd tempore minoris ætatis illum actum fecit.l.si minorem.& l.minoribus.C.de in integr.restit.l. doli. circa fin. ff. de nouat.l.ea quæ.C.de tempor.in integrum restitutio.petend. Paulus consil. liij.visis actis.colum.prima,in secundo volumi.quod poterit probari per librum curati,qui eum baptizauit,vt est in ordinat. reg.rubri. *des registres des baptesmes*.artic.primo,vbi dicam,vel per susceptorem seu patrinũ, aut alios testes,non tamen plenè probabitur,si probet se habuisse curatorẽ id temporis,vt dicit Alexand.in dicto consilio xxj.in primo volum. etiam poterit minor per testes amicos & consanguineos probare suam ætatem,l.de ætate.vbi etiam plenè Bar.ff.de minor.l.de tutela.C.de in integrum restitutio. vel etiam ex aspectu personæ.l.minor ex aspectu.ff.de minor.& aliis legitimis modis,quos Doct.scribunt in dicta l.ætate. & l.de tutela. 3

Secundò requiritur, quòd minor sit læsus, nec vtique eò quòd minor est statim & circunscriptum se docuit.l.nam & posteà.§.si minoribus.ff.de iureiurand.l.ait prætor.§.non solùm,& l.verum.§.sciendum.ff.de minor.& l.minoribus.j.& l.fin.C.de in integrum restitutio.minor.& Doctor.ibidem plenè tractant. 4

Quando læsus minor dicatur, & quomodo.

Quæro quando læsus minor dicatur?Resp.si damnum aliquod patiatur, l.quod si minor.& l.patri.§.si minor.& per totum.ff.de minor. 5

Hodie

6 Hodie certo etiam iure vtimur,vt & in lucro minoribus ſuccurratur, vt ſi ſine dolo malo cuiuſquam legatum repudiauerit, vel in optionis legato captus dum elegit deteriorem,vel ſi duas res promiſerit,illam aut illam, & pretioſiorem dederit.l.ait prætor.in fi.cum l.ſequen.ff.de minorib.vbi etiã illi ſubueniri dicitur,ſi res eius vænierit,& exiſtat qui plus liceatur,& quotidie prætores eos reſtituunt,vt rurſus admittatur licitatio,ibidem.

7 Læſus etiam dicitur, quando voluntariè compromiſit, l. ſi minor xxv. annis filiofam.in fi.ff.de minor.conſuluit Paul.Caſtren.conſilio ccccxxviij. viſis & conſideratis.colum.ij.in primo volu. & Corne. conſi. clxxviij. viſa copia.colum.ij.in iij.volumi. *Voluntariè compromittens minor læſus dicitur.*

8 Item ſi minuatur patrimonium eius.l.minoribus,& l. ſi ex cauſa. §. primo. ff.de minor. & ſic reſtitutio conſiſtit tam in lucro ceſſante, quàm in damno emergente,ſicut dicimus in intereſſe, in l. vna. C. de ſen. quæ pro eo quod inter.

9 Idem ſi obliget ſe,vel rem ſuam.l.tertia.§.ſed vtrum.ff.de minor. Er nõ ſolùm in his ſuccurritur,ſed etiam in interuentionibus,vt putà ſi fideiuſſorio nomine ſe,vel rem ſuam obligauerit.l.ait prętor.§.non ſolùm.& l.ſi minor xxv.annis filiofami.in fi.ff.de minor.& nõ omnia quę minores viginti-quinque annis gerunt,irrita ſunt,ſed ea tãtùm,quę cauſa cognita huiuſmodi deprehenſa ſunt,vel ab aliis circumuenti, vel ſua facilitate decepti, aut quod habuerunt amiſerunt,aut quod acquirere emolumentum potuerũt, omiſerunt,aut ſeſe oneri, quod non ſuſcipere licuit, obligauerunt. l. non omnia.ff.de minorib.Tamen ſi minor reſtitutus fuerit in eo, quod fideiuſſerit,non liberat reum principalem.l.minor,vl.ff.de minor. *Læſus dicitur qui interuenit & ſe obligat.*

10 Læſus etiam dicitur in tempore,vt ſi non prouocauit intra diem, vel in eremodiciis,ſi lapſum eſt tempus inſtantiæ.d.l.& ſi ſine. §. penul. & fin. ff. de minor.& l.properandum.in fi.C.de iudic.

11 Etiam læſus dicitur,ſi tutor eius,vel curator fuerit excuſatus perperam, & ſine cauſa.l.verum.§.ex facto.ff.de minor. *Non ſolùm minor reſtituitur,ſi læſus ſit, ſed ſi iuſtam affectionem habeat ad rem.*

Et in ſumma reſtituendus erit minor non ſolùm quando eſt læſus, ſed etiam ſi iuſtam habeat affectionem ad rem,quia fuit maiorum ſuorum . l. ſi in emptionem. ff. de minor. & quando ex bono & æquo princeps videt it reſtituendum.l.quòd ſi minor.§.j.ff.de minor.& quomodo probetur læſio, docet Guido Papæ in deciſ.Delphi.quæſtio.cxlij.ſed qualiter.

12 Et licet de iure antiquo cautum eſſet,quòd minoribus curreret tempus in ſoluendis tributis,vel vectigalibus, adeò quòd propter eorum moram res eorum incidebant in commiſſum:ſed reſtituebantur in integrum.l.ſi ex cauſa.§.ſi in commiſſum.ff.de minor.l. Imperatores.in fin.de publica. Tamen hodie illis non currit ipſo iure tempus,per l.fi.C.in quib.cauſ.in integrum reſtitutio non eſt neceſſar.gloſſ.in l.ſecunda.C.de fund.patrimo.lib. xj.Franciſc.Cremen.ſingu.xxix.quid ſi minor.

13 Nec refragatur l.quæcunque.C.de fide inſtrumen.li.x.vbi venditio bonorum minoris facta à fiſco propter tributa non ſoluta,valet:ſed hoc ideo, quia fuit facta venditio per adminiſtratores fiſcales interuenientetutore vel curatore,aliàs non noceret minori.l.fi.C.ſi propter public.pecunitat. Sic conſuluit Alexand.conſi.xxxj.ponderatis,col.prima. in v. vol. hodie etiam

cum authoritate tutoris restituuntur ad appellandum, ab illo decreto inter posito in venditione, & ab inde secutis.

Minor se probare lesum quando debeat.

15 Et sic minor debet se probare læsum, & hoc pro regula habeatur: quod maximè procedit, quando petitur restitutio contra sententiam, quia tunc clarè probari læsio debet, per text. in l. fin. ibi, probationum luce. C. si minor se maior. dixer. & ideo per iuramentum probari non potest. ca. cum venissent. de in integrum restitutio. vbi Papa non restituit nisi visis priuilegiis, vt docet Salice. & alij in l. prima. C. si aduers. rem iudiç. quia restitutio aduersus sententiam est magni præiudicij, cùm ex sententia ius quæsitum tollatur. l. Iulianus. ff. de condict. indeb. iuncta l. si non sortem. §. hæredi. vbi gloss. ibidem Iaco. in l. j. C. qui & aduers. quos. & in d. l. fi.

Casus in quibus minor non tenetur se læsum probare.

16 Limitatur primò, quando minor diceret se læsum propter lapsum temporis, tunc sufficit probare lapsum esse tempus sine alia lesionis probatione. c. auditis. & c. coram. de in integrum restitu.

17 Secundò, si læsio sit notoria, sufficit quòd allegetur, licet non probetur. clemen. appellanti. de appella. Collecta. in dicto ca. auditis. refert Aufrer. in decis. Tholos. quæstio. ccclxxxix. post Speculat. in titu. de in integrum restitutio. §. secundo, versic. illud quoque. Barb. consil. lxxix. clementissimi. colum. prima, volumi. iiij.

Restituitur minor aduersus probationem omissam.

18 Tertiò, aduersus probationem necessariam omissam, etiam non probata læsione restituitur minor, quia eo ipso satis apparet læsio. cap. auditis. vbi Panormita. octauo not. & in ca. suscitata. de in integrum restitutio. l. minor xxv. annis omissam. ff. de minor. & hoc obseruatur, teste Aufrer. quæst. liij. licet Bartol. in contrarium teneat in dicto §. si minor. l. nam postea. ff. de iureiurand. ibi enim vult ita demum restitui posse, si summariè probauerit se probationes habere, & omiserit. hodie in Frãcia restituitur si omiserit probare, & allegauerit se probationes habere. nec requiritur aliqua alia probatio, sed hic minor ponetur in illo statu, in quo erat ante probationem omissam, & si postea nil probauerit in principali, succumbet, & ad omnes expensas condemnabitur.

Renuncians appellationi minor læsus censetur.

19 Quartò, etiam si minor appellationi renunciet ante sententiam, eo ipso dicitur læsus, quia iusta potuisset sequi sententia. Sed si post sententiam nõ appellet, eo ipso non constat esse læsum, nisi causam doceat fuisse bonam. Bar. & alij in d. l. nam postea. §. si minor. & Aufrer. d. quæstio. liij.

Transigere valens si cõdemnetur, restituitur.

20 Quintò, si minor lite pendente potuit transigere minoris, quàm sit condemnatus, poterit, etiam si sententia transiuerit in rem iudicatam, petere restitutionem. l. si ex causa. §. nunc videndũ. ff. de minor. quem not. Roma. singul. cccxcviij. volo tibi dare. & Francisc. Cremen. sing. xxviij. obtinui. vbi scribit se in ardua facti quæstione obtinuisse. sequitur Bened. in repet. cap. Raynutius, in verbo mortuo. j. nume. 234. de testamen.

Minor in mutuo an laudatur.

21 Sextò, minor recipiẽs mutuum non tenetur probare se lesum, sed aduersarius habet probare pecuniam in minoris vtilitatem conuersam, per l. primam. C. si auduers. creditor. Idẽ in ecclesia scribitur, & in monasterio, in capitu. quod quibusdam. de fidejussoribus. & cautelam, vt non teneatur probare creditor pecuniam conuersam in vtilitatem ecclesiæ, docet Bartholo. Cæpol. cautel. ccxiiij. vnus est modus. Vide, quia mihi non arridet, ob

id eam

id eam non recito.facit tex.in l.ſi quis cùm ſciret.ff.de vſucap. pro emptor. Alexan.in l.ſi cùm dotem.§.primo.ff.ſoluto matrimo.vide text.in l. verum. in fine.ff.de minor.

22 Septimò,minor, qui prouocauerat ad diuiſionem , ſi poſteà tranſegerit etiam in præſentia conſanguineorum,iuxta l.tranſactionem.C. de tranſact. poterit petere in integrum reſtitutionem,etiam ſi aliud grauamen non habeat,niſi quòd ad diuiſionem prouocauerat,quia is ad diuiſionem non poteſt prouocare.l.ſi pupillorum.ff.de rebus eorum,& l.pen.C. de præd.min. Corne.conſil.cviij.in præſenti. in tertio volumi. Sic cenſuit Senatus anno 1543.die ſexta Auguſti.quæ limitantur in aliquibus caſibus,vbi minori licet prouocare ad diuiſionem,quos ſcribit Soci. in tract.fallen.reg. cccxxix. pupillus. Et Curtius ſenior conſi.lxvij.ſapienter.nu.52.cum ſequen.verſic. capio nunc aliam,&c.Barba.in repetit.rubri.de rebus eccleſ. non alienand. colum.xlviij.num.181.& ſequen.& Soci.conſil.clxv.in fine,volu.ij.& Dec. conſil.cccxlix.conſuluit. & Carol.Ruinus conſil.ccxij. vita & bene intellecta.in primo volumi.

Prouocans minor ad diuiſionem, an lædatur.

Arellanus.

23 Octauò ad concedendum vel denegandum beneficium reſtitutionis in integrum aduerſus contractum, inſpicitur conſuetudo , vel ſtatutum loci, vbi contractus factus eſt,vel vbi res ſita eſt.Barto.Paul.& Iaſ.in l.ij.ff.de eo quod certo loco. Quia reſtitutio cauſatur ex læſione,quæ prouenit ex contractu:ideo aduerſus contractum datur reſtitut.l.j.C.ſi aduerſ.vendit.vnde quædam mulier nupta, quæ vendiderat villam *De la couperie* , in territorio ſitam Andegauen.non fuit reſtituta: quia conſuetudo Andegauen.vbi res erat ſita,poteſtatem alienandi nuptæ etiam minori concedebat. ſic cenſuit Senatus anno 1548. die quarto Maij.

Ad concedendum reſtit. vel denegandã ad veſtus contra lum in ſpectur loci conſuetudo, in qua contractum eſt. Arellanus.

24 Vltimò nota alium caſum ſingularem, in quo reſtituitur minor etiã non probata læſione,quando confitetur commiſiſſe delictum,de quo non conſtat,niſi per ſuam confeſsionem.Nam ex ſua confeſsione ſatis læſio probatur.Angel.in l.certum.§.in pupillo.ff.de confeſ.Iaſ.in d.§.ſi minor. Alexan. conſil.cxv.in cauſa.colum.ij.volumine tertio.& Hippol.ſingul.ccccxlv.minor læſus.

Aduerſus delictũ confeſſum reſtituitur minor.

25 Et nota quòd quando quis petit reſtitutionem in integrũ aduerſus factum principis,non ſufficit ſe probare minorem & læſum,ſed oportet narrare læſionis cauſam.tex.& ibi Bart.in l.minor autem magiſtratus.ff.de minor.Iacob.in d.l.fin.in fine.C.de in integrum reſtit. Idem tamen hodie in aliis caſibus per iſtum articulum,ne vagemur in incerto.

Cauſa læſionis eſt probanda.

26 Quartò,materiam continuando, requiritur antequã minor reſtitui poſſit,quòd ſit læſus vel dolo aduerſarij,vel ſui facilitate.l.verum.§.ſciendum. cum §. ſequent. l. non omnia.ff.de minor. quia non videtur circunſcriptus minor,qui iure ſit vſus communi.l.fin.C.de in integrum reſtit. Nec ſufficeret probare ſe læſum fuiſſe,vt per Bartolum,& Iacob. in d.l.fin. niſi probaret ſe dolo aduerſarij læſum, vel ſui facilitate. Et quando ſua facilitate decipiatur habes , vt quando emit plus iuſto pretio , non tamen vltra dimidiam,quia tunc iure communi ſuccurreretur,per l. ſecundam.C. de reſcin. ven. Et quanuis in l.ait prætor.in prin.ff.de mino. nõ dicatur de inconſulta facilitate,

Requiritur minorem læſum facultate ſua , vel dolo aduerſarij antequam reſtit.

Facilitas allegari debet, sed non probari.

facilitate, tamen in dicto §. sciendum. hoc scribitur, ob id istud in libello 27
debet adduci, quicquid dicant in cõtrarium quidam interpretes, vt firmat
Carol. Ruinus cõsilio cxix. videretur. columna tertia, numero 13. in quinto
volumi. tamen Barba. consilio lxxix. clementissimi. columna prima, in quarto volu. dicit minorem non teneri probare istam sui facilitatem, quia resultat ex iuris dispositione. l. prima. ff. de minor. gloss. in clemen. appellanti. de appella. ideo sufficit in libello vel literis allegare, quòd per facilitatem suã est deceptus, secundum Barto. & aliorum sententiam, in l. fin. C. de in integrum restitutio. imò Barba. vbi suprà, concludit minorem restituendum etiam sine facilitatis allegatione, quia est notorium ipso iure. Sed quod allegari debeat seruatur in curiis Franciæ, tamen non oportet vt probetur: nam ex læsione probatur dolus, vel facilitas re ipsa, vt in l. si quis cùm aliter. ff. de verborum obligatio.

Antequã minor rest. requiritur actionem aliam non habere.

Quintò, in minorum restitutione requiritur, quòd aliam actionẽ nõ ha- 28
beat. l. in causæ. ij. ff. de minor. ibi, nam si cõmuni auxilio, & mero iure munitus sit, non debet ei tribui extraordinarium auxiliũ. Guido Papę in decis. Delphi. quæstio. cccIxij. vtrum officium. superius dictum fuit nu. 20. glo. ij.

Sexto, quòd etiam pro minimo restitutio non petatur. L. scio. ff. de in integrum restitu. superius scripsi abundè in glo. ij. nu. 11.

Minor restit aduersus contractum, quid restituere debet.

Septimò, quando restituitur minor aduersus contractum, debet restitue 29
re pretiũ quod recepit, & quatenus fuit factus locupletior. l. quòd si minor. §. restitutio. ff. de minor. ibi, itaque si in vẽdendo fundo circunscriptus restituetur, iubeat prætor emptorem fundum cum fructibus reddere, & pretiũ recipere. & l. patri. §. item ex diuerso. ibi, iuuenis autem eatenus ex pretio reddere quatenus ex ea pecunia locupletior factus est. ibidem.

Nisi fuerit ab emptore facta pretij solutio minori consumpturo, tunc mi 30
nor nil reddet, si omne consumpserit, per l. si quis cùm sciret. ff. pro empto. l. prima. C. de reputa. quæ fiunt in iudic. Areti. cõsilio lxxxj. Alex. in l. si quis cum dotem. §. primo. ff. solut. matrimo. & Bauer. in §. fin. quibus non est permis. facere testamen.

Fructus à quo tempore minori restituti debeant.

Et sic non restituuntur fructus à tempore celebrati contractus, quia cõ- 31
tractus valuit, & interim minor habebat precium, & recepit emolumẽtum illius, & pars fructus rei, ideo ista compensari debent, iuxta l. curabit. C. de actio. empti. sed rei fructus restituentur minori à tempore litis contestatæ, & ita intelligetur dict. §. restitutio, l. quod si minor. ff. de minor. sic fuit iudicatum in parlamento Delphi. teste Francis. Marc. in decis. xxj. in prima parte. quid in fideiussore, dicetur artic. seq. in glo. iij.

Octauò, requiritur quòd minor læsus petat restitutionem, vel procura- 32
tor pro eo habens ad hoc speciale mandatum. l. illud. ff. de mino. hoc autem non solet peti, nisi postulatum fuerit. l. iiij. §. hoc autem. ff. de damno infect. vbi doct. & dicam inferius.

Minor debet probare se esse intra tempora restit. petenda

Nonò, requiritur q̃ minor probet se esse intra tẽpora petẽdi restitutio- 33
nẽ, per l. nã & posteà. §. si minor. ff. de iureiu. vbi Ias. videtur hoc reprobare: quia nemo debet illud allegare, quod ab aduersario timet opponi, ob id allegatur in cõtrariũ. l. si minorẽ. C. de in integr. restit. minor. sed vt opiniones

conci

concilientur,intellige minorem non teneri allegare iſta,ad hoc vt reſtituatur,ſed ſi pars oppoſuerit,hoc tenetur minor probare,vt dicetur articu.ij.

34 Et ſic minores iuuãtur ætatis beneficio:vnde non debent maiores cum illis contrahere,alioqui ex vno latere claudicat contractus. l. Iulianus.§.ſi quis à pupillo.ff.de actio. emp.ideo anno 1526.in vigilia natiuitatis Domi. latum fuit Areſtum pro tutore cuiuſdam minoris,& obligationes annulatæ,ac inhibitum omnibus mercatoribus dare quaſcunque merces minoribus ſine conſenſu patris & matris,tutorum, & curatorum reſpectiuè, ſub pœna amiſsionis mercium,& mulctæ arbitrariæ,vt docet Molinæ. in tract. de vſuris.numero 24.in principio.

Mercatores prohibentis mercem dare minoribus,& obligationes annullare.

Areſtum.

Preſcription.

GLOSSA IIII.

QVIA præſcriptio de iure ciuili inuenta eſt,vt eſt tex.in §.j.inſti.de vſucap.ibi,iure ciuili conſtitutum fuerat.gloſſ.in l.j.ff.de acqui.rer.domi.& in §.ſingulorum. vbi Angel. de rer. diuiſ.in inſti.quod eſt verum quantum ad temporis limitationem, videlicet vt tres,decem,vel viginti anni conſtituantur pro ea, vt in dicto. §. primo.in inſtitu.& in l.j.ff.de vſucap.eius tamen materia eſt de iure gentiũ, cùm eo iure per longi temporis ſpatium dominium quæratur. §. prætereà. inſtitu.de rerum diuiſ.l.adeò.§.prætereà. ff. de acquirend.rerum dominio. nempe ſub illo titul.de acquirend.rer.dominio, tractatur communiter de acquiſitionibus,quæ fiunt de iure gentium. ff. illo titul. & iſta dominij acquiſitio,quæ fit de iure gentium, bene currit etiã cum mala fide, quia non opera poſſeſſoris hoc factum extitit,ſed fluminis,vel alia ex cauſa,teſte Hannibal.de Canonic.in repeti.rub. de vſucap. ff. quæſtio.j. at non inſpicimus materiam rei,ſed inſtitutionem ſeu inductionem,vt habetur in l.j.ff.de contrah. emp. ideo ibi ex ſolo temporis lapſu non quæritur dominium, ſed ſi aliquid vltra factum fuerit,videlicet ſi arbores radices egerint, vt ibi videre eſt.Et ſic Rex poteſt releuare,quòd non obſtante præſcriptione quis petat rem præſcriptam,quia cùm præſcriptio ſit iuris ciuilis acquiſitio, illam ius ciuile videlicet princeps ex cauſa iuſta tollet, l. eas. ff. de capi. diminu. Franciſ.Curt.conſi.primo.col.ix.poſt tract.Feud.& Alexan. conſil. lxxxiiij. in cauſa.in j.volu.poſt Barto.& alios in l.omnes populi. ff.de iuſtit. & iure. Io.Franciſ.Bal.in tract.præſcript.in j.parte,quæſt.iiij.

Quo iure inuenta ſit præſcriptio.

Princeps ad uerſus præſcriptionem reſtituere poteſt.

Supradicta etiam vera ſunt in eccleſia,vt reſtitui cõtra præſcriptionẽ poſſit,per gl.in authen.quas actiones.C.de ſacroſanct.eccleſ.vbi doct.& in ca. auditis.de in integ.reſtit.& doct.in cap.j.de præſcrip.& in hoſpitali cõſuluit Roma.cõſi.ccccvij.cum præſupponatur.quem refert & ſequitur Deci.cõſi. xxxvj.& pro tenui.col.penul.& Io.Frãciſ.in tract.præſcri.in j.quęſtio.quintæ partis quæſtio.ij.Requiritur tamen iuſta cauſa, alioqui ſine cauſa reſcriptum tollens præſcriptionem non valet,vtpote ſi aliquis fuit abſens Reip. cauſa per decẽ,vel viginti annos.& interim res ſua præſcripta ſit, tũc princeps non obſtante præſcriptione concedere poteſt,vt rẽ petat.& ſic debebit comprobari tale reſcriptum.§.rurſus.de actio.in inſtitu. Et cum alia ex

Eccleſia cõtra præſcriptionem reſtitui poteſt.

Antequam quis aduerſus præſcriptionem reſtituatur requiritur iuſta cauſa.

iuſta

iusta causa cõcessum erit,aliâs nõ nisi fauore minoris,& ecclesiæ, vt probatur hìc,dũ dicit quod speciatim in rescripto debet exprimi causa restitutionis:ideo ratione ignorantiæ quem restituendum contra præscriptionẽ tradunt gl.& doct.in l.si partem.ff.quemadmod.seruit.amit.& in l.j.C.de pact. Bar.in l.j.§.si qs autẽ.ff.de itine.actúq; priuat.& in l. Aristo.§.Labeo.de donatio.sic consuluit Alexand. consil.lxxxiiij.in causa.col.ij.in primo volumi. & consi.lxxxix.viso puncto.col.iij.nu.10.in j.vol.& cõsi.lj.videretur,co. penult.in v.vol.& Corne.consil.100.cõsuluit.in j.vol.& consi.clxiiij. me subscripsi.in ij.vol.& hæc est sententia cõmunis,secundum quã est iudicandũ.

Princeps vt restitutionem aduersus præscriptiones sine causa tribuens peccat.

Et si princeps sine causa tollat præscriptionẽ,peccat, redditurúsque est Deo rationem,vt dicit Feli.in c.quæ in ecclesiarũ.de cõstit.& quãdo princeps rescribit contra præscriptionem,debet dicere,nõ obstante tẽporis lapsu,& quacunque præscriptione,vt asserit Chassa.in consuetud.Burg.rub. *Des forets.*§.viij.nu.10.cũ seq.Ex hoc habes quòd si princeps concedat rescriptum cõtra præscriptionẽ,debet exprimi causa,vt hîc,& in specie, aliàs non valet restitutio.ideo nõ valet cõstitutio,vt non currat præscriptio contra talem,quia etiã bona Domanij Regis & patrimonialia quo ad vtile dominium prẹscribi possunt,etiam contra ecclesiam Roma.vt patet in titulo, vt ecclesia Roma.Bar.in l.si publicanus.§.in omnibus.ff.de publi.Panor.in c.super quibusdã.§.præterea.de verbo.sig.glo.& doc.in anthen.quasactiones.C.de sacrosan.eccle.Feli.in cap.ad audientiã.co.viij.de præscrip.Alexã. consi.lxxxiiij.in j.vol.scripsi in tit.de præscrip. contra Regẽ prohibit.. suprà.

Force.

GLOSSA V.

Species violentia exprimẽda est in restitutione.

SI QVIS coactus fuerit vi donare vel vendere, si rem tradiderit,poterit restitui,dummodò exprimat speciem violẽtię: nec sufficeret dicere se per vim coactũ,nisi exprimat vim, videlicet q; ductus fuerit rus, & ibi fuerit captus ab hominibus armatis, qui ensibus euaginatis dixerunt se interfecturos illũ, nisi daret talem possessionem,vel tali pretio vẽderet suam domũ.sic exprimendo literæ à cancellariis cõcessæ ciuiles erunt,& rationabiles:& de multiplici vi tractant glo.& docto.in l.j.& l.extat.ff. quod metus caus. scripsi in tract.de rescis.contract.in glo.xiij.ideo hîc non reperam.sed nota,quòd magna impressio est si superior bona subditi saysiat, vt scribit Io. Fabr. in l. si per impressionem.C.quod metus causa.refert Bertrand.consil.j.nu.19.in j. vol.ex j.editio.per c.Abbas.quod metus causa.quod sæpius fit in Francia.

Magna impressio quãdo bona alicuius fuit saysita.

Contrainte.

GLOSSA VI.

ET SIC habes hîc,quòd princeps releuat,vt non obstãte contractu coacto contrahens agere possit, & rem suam rehabere,per l.j.& per totum. ff.quòd met. cau.debet tamen coactionis & metus species exprimi:vt est in hoc tex. alioqui literæ concedi non debent:& quia de metu multa scripsi in tract.de rescis.contract.in glo.xij.ob ib alia hîc non repetam.

Dol

Dol.

GLOSSA VII.

QVO Dolo quis inductus fuerit, est in literis restitutionis exprimendum, alioqui literas obtinere quis non poterit à Cancellaria, vt hîc statuitur. Sed siue dolus sit dans contractui causam, siue in cõtractum incidat, literas solemus impetrare, quanuis contractus primo casu de iure nullus sit: & in altero annullandus, l. & eleganter. ff. de dolo. & l. si dolo. C. de inut. stipul. etiam habet locum iste tex. in dolo re ipsa. l. si quis cùm aliter. ff. de verborum oblig. verùm quia de multiplici dolo scripsi, & de eius materia in tracta. de rescis. contract. in glo. ix. ideo hîc alia non dicam. *Dolo inductum si ex primi in literis debet.*

Simulation.

GLOSSA VIII.

1 SIMVLARE est fingere, fraudulenter agere, & vnum pro alio ostendere. Lucas de Penna in l. cùm procuratores. C. de metalla. lib. xj. & simulare est falsũ pro vero tradere, & ea quæ ab sunt simul esse ostendere. Et simulamus ea quæ non sunt, dissimulamus ea quæ sunt. glo. in l. j. ff. de concuss. & l. j. §. ex hoc rescripto. de ventre inspicien. & l. constitutiones. C. de iur. & facti ignoran. hîc quælibet comprehenditur simulatio, cùm text. indefinitè loquatur, & indefinita æquipollet vniuersali. ca. vt circa. vbi gloss. not. de elect. in vj. *Simulare quid, & quæ duplex.*

2 l. si pluribus. ff. de leg. ij. † Et duplex maximè est simulatio, quædam sit ex honesta causa, altera ex inhonesta. glo. in c. quod interrogasti. xxvij. distin.

3 Notandum est, quòd quædam est simulatio, in qua contrahens nititur ostendere se id facturum, quod tamen aliter intendit: & tunc dicitur actus imaginarius, l. nuda. ff. de contrah. emp. l. imaginaria. vbi docto. de reg. iur. & est sicut corpus sine spiritu, quando consensus est remotus ab actu. Bal. in rubric. plus valere quod agitur. alia dico abundè in tit. de verbo. signi. *Species simulationis exprimendæ.*

4 Secundò, si intendit quis vnum facere, & aliud ostẽdere: vt quia in veritate est pignus, tamen simulatur venditio. l. emptione. C. plus valere quod agitur quàm quod simula. concip. & si quis cupit super his releuari, exprimere debet causam simulationis, nec valere, & rescriptum scribens non obstante simulatione, vt inferius dicetur.

5 Vel actus interdum conditionalis simulatur purus. l. si ex pretio. C. si certum peta. Bald. in l. cum precibus. C. de probatio.

6 Tertiò, mutatione personarum committitur simulatio, vt per Bald. in d. rubri. & Vital. de Camba. in tract. clausul. in clausu. rei non sic gestæ. *Dicens contractum simulatũ debet exprimere in literis simulationem.*

7 Igitur cùm multæ sint simulationum species, ille qui dicit contractum simulatum, debet exprimere & specificare speciem simulationis. Bartol. in consil. lxv. factũ est tale. Petrus Nicole. col. ij. Bald. in l. ab Anastasio. C. manda. & Vitalis in §. qualiter opponi debeat exceptio simula. Et ita statuitur hîc: sic etiam consuluit Alexand. consi. cxj. viso superiore. columna j. volumi. primo. & consi. xxviij. in causa. columna iij. lib. v. Anch. consil. ccxxvij. ad corroborationem. colum. j. Dec. in regul. imaginaria, in fine. ff. de regul. iur.

Barba.in ca.ad noſtram.col.ij.de empt.Fel.in c.contingit.colum.vlt. de fide inſtrumen.

Aduerſus simulatã vẽditionẽ quæ veniat pignus eſt reſtitus quis poteſt.

Vnde ſi quis mihi mutuauit centum aureos,& ego dem illi hypothecæ 8 pratum,tamen ipſe creditor in inſtrumento vult,vt venditio inſcribatur:vt non teneatur ad fructus reſtituendos:ſi potero probare me contraxiſſe pignus,& non venditionem,reſtitutis centum aur eis potero pratum repete re impetratis literis,in quibus narrabo ſpeciem ſimulationis, quod pro pignore adiecit creditor venditionem:tũc quia plus valet,quod verè agitur, quàm quod ſimulatè concipitur:ideo cõcludam ad reſtitutionem rei meę, ſoluto precio , annullata illa venditione ficta. verùm quia materia iſta eſt prolixa,& bene per Cæpol.in ſuo tracta.de ſimula.cõtract.de ſcripta, ideo ad illum tractatum te nunc reiicio beneuole lector.

An exceptionis ſimulationis renũciari poſſit.

Solet à iuris interpretibus dubitari,ſi renunciatum ſit ſimulationi , an 9 poſsit agi. Et reſpond.exceptioni ſimulationis renunciari non poſſe. hoc docet Ludoui.Roma.in l.ſi quis cùm aliter.ff.de verborum obligatio.Cardina.& Imol.in cap.ad noſtram.de empt.refert & ſequitur Fel.in c. ſi diligenti.numero 22.in nono correlarior.ſexta limita.de foro competen.Nam ſicut ſimulatus eſt contractus,ita & renunciatio.Barto.& alij.in l.nemo poteſt.ff.de leg.j.

Sed ſi iuratum ſit omnia in inſtrumento contenta vera eſſe, non audie- 10 tur allegans ſimulationem:vt videntur decidere Panor.& Imol.in ca.cùm contingat.de iureiuran.& eos refert Feli.in d.c.ſi diligenti.

Contrarium tamen tenet glo.in l.emptione.C.plus valere quod agitur. 11 quam glo.probat Alexand.in dicta l.nemo.& conſilio lxxxix.in fi.in ſecundo volumi.& dicto conſilio xxviij.in quinto.& Iaſ.in §.item ſi quis in fraudem.numero 7.de actio.in inſtit.& in §.fuerat.numero 87. ibidem. ac in l. ſecunda.columna penulti.ff.de iureiurand.& conſilio xxxvj.volumi.primo ac Ferrat.cautel.decimaſexta.alia addidi in gloſſ.doct.l. emptione.in Cod. meo.antiq.

Et ſic reſtituetur quis non obſtante ſimulatione , etiam ſi renunciatum 12 fuerit,& cum iuramento per prædicta.Sed hoc habita iuramenti diſpenſatione:vt ſcripſi in interpre.l.ſi quis pro eo.ff.de fideiuſſo.& hoc ſeruatur in curiis Franciæ, etiam ſi iurauerit omnia contenta vera,adhuc reſtitui vidi.

Requiruntur tamen ſequentia.Primò,quòd ſimulatio interuenerit, alio qui non valebit reſcriptum.

Secundò,quòd allegetur ad obtinendum literas,& in ſpecie,vt hîc. 13

Que requirantur in ſimulatione.

Tertiò,quòd probetur coram iudice,coram quo literæ comprobantur, 14 & interinantur. Nam qui agere volunt,probare debent.l. qui accuſare. C. de edend.& qualiter probari debeat,vide gloſſ. in §.ſi tale aliquid.in auth. de inſtrumen.cautel.& fide.collatio.ſexta. Imol.& alios in dicto capitulo, ad noſtram.ac Vital.de Camba.in d.tracta.clauſ.verſicul.qualiter ſimulatio probetur.

Reſcriptio cõtractus ſimulati intra quod tẽpus peti debeat.

Quartò , quòd princeps concedat literas,& indulgeat petenti , vt agat 15 non obſtante contractu ſimulato : alioqui iudex ordinarius non ſuccurret in curiis Franciæ.

Et quanuis poſsit peti intra triginta anno reſciſsio contractus ſimula- 26 ti.per

ti.per l.omnes.C.de præscrip.triginta annorum, etiam post triginta annos coram iudice ecclesiastico,vt consuluit Bald.cons.cccxxij.vtrũ post triginta in primo volum.tamen quidam dicunt in Francia rescisionem intra decem annos petendam,per arti.vnic.in tracta.de rescis.contract.in gloss.decimanona.sed ibi tenui contrarium,tum quod actus simulatus sit nullus,& sic nõ petitur rescindi,nec habet qualitates ibi requisitas,licet posset comprehendi sub verbo,distractus:tamen melius puto vt non cõprehendatur, quia odiosa est ordinatio à iure discedens:& quia ille tex.exprimit casus,vi delicet: *Fondez sur dol,fraude, circonuention,crainte, violence,ou deception d'outre moitié de iuste pru*,& non exprimit simulationem:ergo nõ comprehendetur.

Crainte.

GLOSSA IX.

Quæruplex metus.

OVIDAM est iustus metus, alter vanus, vt in tracta. de rescis.contract.glo.xij.scripsi.& doct.in c.si iustus.de appellatio. Ideo talis metus exprimi debet in literis Regiis, vt iustus ne sit an vanus dignoscatur: & quis dicatur iustus metus, id est non vanus,docui in l.iusta interpretatione.ff.de verbo. significatio.vnde dicunt Bal.& alij in l.interpositas.C.de transac.quod non sufficit probare metum in genere, sed debet probari species & qualitas metus,scilicet mortis,cruciatus corporis,vel similis.sequitur Ias.cons. lxxix.in causa.col.j.in j.volumine.facit ca.j.de his quæ vi metúsve causa fiunt. Alia scripsi in d.tracta.de rescis.contract.in glo.duodecima.

Iustus metus exprimi debet in literis.

Ou autres semblables causes.

GLOSSA X.

Causa restitutionis exprimi debet in literis.

SIMILIS causa vocatur causa restitutionis, seu releuamenti etiam concessa maioribus, licet hic text. in principio dicat *Fondez sur minorité*, tamen hic extendit, *ou en semblables causes*, quia idem est iudicium in similibus.ca.inter.de rescript.Et sic quicũque siue sit maior siue sit minor,tenetur exprimere in specie causam suæ restitutionis,siue hæc restitutio concedatur maiori ob defectum intellectus,vt furioso,prodigo,& huius generis hominibus, & tunc habet locũ iste textus,vt de his scripsi in præfa.ad fin.tracta.de rescis.contract.

Idem si restitutio petatur ratione sexũs,vtpote si mulier sexus fragilitate decepta sit,& restitui petat per senatusconsultum Velleianum, & causas sigillatim exprimet,ex quibus restitui desiderat,c. cùm contingat. de iureiurand.c.licet mulieres.illo titul.in sexto.& passim mulieribus non subuenitur, vt contractus vel actus rescindere possint, sed in casibus tantùm in iure expressis.text.in l.final.vbi gloss.C.de iur.& fact.ignoran.vide in concord.in forma literar.executorial.in fine.in verb. similis forma. quid simile dicatur,& quod modis.

Hæc constitutio extenditur ad maiores.

Quanuis iste text.in causis loquatur similibus, *semblables*: idem tamen erit in maioribus,per text.notab.in §.porrò. quæ fuit prima caus. benefic.

amittend.ibi,ideòque iudex solers & discretus æquitati obseruandę solicitus cuncta subtiliter dispensans prouideat,si qua fuerit antiquioribus causis similis,seu maior.l.cùm hi.§.causæ.ff.de transactio.l.à sententia de appellatio.Ideo in maioribus causis,si restitutio petatur,speciatim debet designari & ex primi restitutionis causa:quia eadem ratio in illis est,quæ in aliis:& similis dicitur quo ad restitutionem Et si patet quòd consuetudo ad casus similes extenditur,secus in statuto.l.j.C.quæ sit long. consuetud. Alexand. consi.lxv.quoniam omne.col.iij.nu.8.in vj.vol.alibi dicam.

Lesdits relieuemens ne seront donnez ne otroyez.

GLOSSA XI.

Motu proprio concessa restitutio sine expressione nō valet.

ALIQVI differentiam subtilem volunt tradere inter *donner*, scilicet ad petitionem *& Octroyer* sine petitione. Et sic etiā motu proprio literæ concessæ non valerent:tamen non fundatur iure hæc differentia. Sed vsus communis loquendi vnum pro alio accipit,qui in hoc attendi debet.l.Labeo. ff. de suppellect. lega.itaque Cancellaria siue motu proprio concederet restitutionem,siue ad partis petitionem,non valeret,nisi speciatim restitutionis exprimeretur causa : quia clausula motus proprij non tollit defectum intentionis concedentis,vt docet Aegidi.Bellamera decis.cccclxxv. præmissæ.& Rota decis.cxij.dicebāt. in no.Fely.in c.causam.ij.colum.ij.de testib.scripsi in forma mand. in verb. motu proprio.vbi huius clausulæ xlvij.effectus inserui notab.

Et sic patet hic vnus casus in quo denegatur restitutio,videlicet, quando quis non exprimit causam restitutionis speciatim : alios casus in quibus minor non solet restitui,scripsi superius in glo.ij.

Et nosdites chancelleries.

GLOSSA XII.

Restitutiones datæ a Rege quam a Cancellaria dantur.

ET SIC patet hîc restitutiones non solùm dari ab ipso Rege, & tunc Cancellarius eas magno sigillo signat, sed etiam à qualibet Cancellaria Franciæ in sua iurisdictione:Et hic prohibet Cancellariæ cuilibet,sed ipse statuens non est prohibitus:quia non intelligetur cōprehensa persona loquentis, tum etiam quia contrà suam prohibitionem venire potest,cùm sit solutus legibus,l.princeps.ff.de legib.& Lex imperfecto.C.de testa.

Non valerent tamen literæ etiā ab ipso Rege emanatæ, nec à iudicibus comprobarentur,si causa restitutionis non esset sufficienter expressa, sed esset incerta:quia super incertis iudex iudicare non posset. §. curare. instit. de actio.l.j.C.de senten.quæ sine certa quanti.ideo iudices,quibus dirigun tur,eas incertas & confusas reiicerent,nec comprobarent.

Cancellaria in quolibet parlamento.

Certū enim est,quòd in quolibet parlamento Rex habet Cancellariam suam,& ibi Vicecancellariū,qui subditis illius iurisdictionis, siue ressortus concedit literas,sed aliis alterius ressortus subditis nō potest cōcedere, sed magna Cancellaria sic,in qua Cancellarius præsidet.Et ibi conceduntur literæ in magnis rebus & negotiis, & ad Regis præceptum, ac sigillantur literæ

literæ officialium Regiorum, & alia ardua: de qua cancellaria iſte text. non intelligitur, niſi vt ſuperius dixi, de qua alibi tractabo.

Sinon que la partie ſpecifie.

GLOSSA XIII.

1 PECIFICARE dicitur, quaſi ex genere ſpeciem facere, & in ſpecie tradere, & non in genere, declarat text. & ibi docto. in c. præſentium. §. teſtes. in fi. de teſtib. in vj. vide text. in l. adeò. §. cum quis ex aliena. ff. de acqui. rerum domi. Et ſic in ſpecie debet cauſas quis exprimere, ex quibus releuari cupit, & in indiuiduo, vt præfecti Cancellariis diſcernere & iudicare poſsint, an illa ſit cauſa ſufficiens ad concedendum reſtitutionem, vel an ſit caſus, in quo concedi non debeat: alioqui incerta expreſsio & generalis obſcurã reddit petitionem, per l. ita fidei. ff. de iure fiſci. Nam generalitas parit ambiguitatem. l. cùm Stichus. ff. de ſolutio. & not. in l. veteribus. dé pact. *Specificare quid ſit.*

2 Ex hoc patet, non valere generalem expreſsionem cauſarum, quibus reſtitui quis cupit, vt ſi quis ſe eſſe læſum vendendo illam domum, vel litigando cum tali dicat. *Generalis expreſſio cauſæ reſtitutionis non valet.*

3 Ex quo infertur, non valere citationes generales vni conceſſas contra omnes nomine expreſſo, vt excepto: quia iudex concedens poſſet ex hoc citari, illuſtres & alij prohibiti in ius vocari. l. ij. ff. de in ius vocan. Ideo eſt neceſſe nomina exprimere, & cognomina citandorum, per tex. in l. j. C. de iure domi. impetr. vbi expreſsim Bar. & alij, & Ludo. Roma. conſ. cccxcvij. diligenter. col. vlt. & ſequitur Iaſ. in §. quadrupli. nu. 10. de actio. in inſtit. & in addit. ad Vbertum de Bonacurſo in rubri. quib. mod. cita. &c. *Generalis citatio contra omnes non valet.*

4 Secundò, infertur non valere facultatem & conceſsionẽ datam apparitori prehendendi ſeu capiendi omnes, & quoſcunque debitores talis N. vt docent Ange. & Iaſ. in l. fin. col. ij. C. de edict. diui Adria. tollen. *Conceſſio capiendi generalis nõ valet.*

5 Tertiò, non poteſt procurator generalis petere quenquam in carceres detrudi ſine clauſula cum libera, vel ſpeciali mandato, nec conſentire vt captus liberetur à carceribus. l. non ſolùm. §. fi. ff. de procu. Bar. cõſi. lxxxiiij. in cauſa Statij. Alexan. conſi. cxxxiij. circa executionem. in ſexto volu. *Generalis procurator nõ poteſt petere vt quis detrudatur in carcerẽ.*

6 Quartò, pater non poteſt conſentire filio ad quaſcunque lites, quando cauſa requirit ſpeciale mandatum. Bald. in l. final. §. neceſsitate. C. de bonis quæ liberis. *Generaliter conſentire filio ad quaſcunque lites pater non poteſt.*

7 Quintò infertur, quòd gardiæ generales, & literæ de debitis nullius ſunt momenti, ſi à Seneſchallis & aliis conceſſæ fuerint, vt in ordi. Regiis rubric. *Des Seneſchaux.* articu. xj, & ordina. xxvij. articul. xv. dixi, in arti. j. glo. iij. tract. de liter. obliga. in primo Tomo conſtit. Regia. *Generalis gardia, vel littera de debitis non valent.*

8 Sextò, commiſsio generalis data legato, vel alteri non extenditur ad beneficia vacantia in curia. cap. ij. de præben. in vj. nec ad ea quæ ſpeciale exigunt mandatum, quæ doct. not. in §. fi. de his per quos agere poſſumus. ſcripſi in fin. tit. de elect. deroga. in concorda. *Commiſſio generalis legato nõ extenditur ſe ad beneficia vacantia in curia.*

9 Septimò, non valent commiſsiones generales de ſiſtendo ſeu arreſtando omnes, & quoſcũque ad partis requiſitionem: quia in illis requiritur cauſæ cognitio, & iudicis præceptum: & arreſtari poſſet is, qui nullo iure poteſt, *Commiſſio generalis arreſtandi non valet.*

poteſt,vt docet Iacob.de bello viſu in practi.ſua rubri.de inquiſi.nu.30.& Iaſ.in d.§.quadrupli.no.iiij.alia dicam in ſeq.glo.vide quæ ſcripſi in tracta. de euoca.artic.iij.in primo Tomo.

Et declaire particulierement,& par le menu,les cauſes par leſquelles elle demande eſte releuée.

GLOSSA VLTIMA.

Cauſa reſtitutionis in indiuiduo ſunt exprimenda.

NOTA quòd impetrans reſtitutionem debet peculiariter,diſtinctè ac ſpeciatim & in indiuiduo cauſam reſtitutionis expri 1
mere,& per iſtum text.declarantur & tolluntur variæ doctorum ſententiæ ſcriptæ in l.minor autem magiſtratus.§.primo. ff.de minor.vbi princeps perrarò ſolet reſtitutionē minoribus permittere, ſi ipſe ſententiam dixerit,dum ea quæ pro cauſa ſunt dicta, non allegant.

Incolaratè quid contra Budæ.

†Imò diuus Seuerus & Imperaror Antonius non audierũt incoloratè re- 2
ſtitui deſiderantē,id eſt ſine colore & expreſsione cauſæ iuſtæ,vel coloratè.gl.ibi:quanuis Budæ.in annot.in Pandect.dicat intelligendum illũ textum,quando minor allegat ea,quæ ſi dicta pro cauſa fuiſſent, erant cauſæ profutura.tamen puto non reſtituendum & etiam tunc minorem,niſi ſpeciatim illa exprimeret:vt hic vult text.& Innocen.in capitu.coram.de in integrum reſtitutio.princeps enim vult cauſam intelligere,ex qua poſsit cõcedere,vel negare reſtitutionem,aliàs dare reſtitutionem non vult:& iſtud eſſe valde ſingulare teſtatur Bartol. in §. ſi autem.dicta l. minor. vbi dicit, quòd ſi petatur reſtitutio aduerſus ſententiam principis. quòd tunc libellus debet particulariter,ſeu articulatè continere cauſam, in qua fuit læſio, ſeu deceptio.Sed in aliis inferiorum ſententiis generalis libellus admittetur, per l. verum. §. ſciendum. & l. quod ſi minor. §. non ſemper. ff. de minor. Hìc tamen ſtatuit princeps,quòd in qualibet reſtitutione exprimatur cauſa ſpecialiter & particulariter,ſiue impetret quis literas ad reſcindendum contractus ſiue ſententias,aut alios actus,ſecundum Bald.in dicta l.minor autem. & ita expreſſum ſuperius fuit ibi, *Ou autres ſemblables cauſes.*

Generalis procuratio ad petendã reſtitutionẽ non valet.

Item ſi conſtituam procuratorem ad petendum reſtitutionē in integrũ, 3
& non dico in qua cauſa,vel ſuper qua re,non valebit procuratoris cõſtitutio.l.illud.§.j.ibi,cui id nominatim mandatum ſit.ff. de minor. &ibi ponderant ad hoc Bartol. & Bald. in l.filiusfamiliàs. columna vltima.ff.de donatio.Cyn.& Iacob.in l.vna. C. etiam per procurato. in integrum reſtitutio. poſtul.poſſe.Et ſic ad petendum reſtitutionem requiritur ſpecialis mentio rei,vt in tali domo,ſuper tali prato ſic vendito,& in tali cauſa,quam aduerſus Ioannem habebam,in qua ſuccubui, ſed non requiritur ſpecialis mentio perſonæ,contra quam debet peti in procuratoris conſtitutione:ſecus in literis reſtitutionis.Iaſ.in l.ſi quis mihi.§.ſed vtrum.primo notab. ff.de acquiren.hærcdi.vbi dicit per illum text.etiam iuſſum de adeundo hæreditatem debere eſſe ſpecialem, & debere exprimi quæ hæreditas ſit adeunda, nec ſufficere gencrale mandatum de adeundo quamcunque hæreditatem per illum text.Licet in conſenſu patris filio præſtito contrarium doceat

etiam

etiam glo.in l.ſi longius.§.fi.ff.de iudi.& Bal.in l.fi.§.neceſsitate.C.de bonis quæ lib.& ſuperius in proxima glo.dictum fuit.

4 Item appellans ab interlocutoria debet ſigillatim,& in ſpecie grauaminum cauſas exprimere. Nec ſufficeret eas in genere allegare, videlicet ſi diceret ex cauſis,quæ ex actis colligi poſſunt.c.j.de appel.in vj.& cle.appellanti.de appellatio.not.in l.eius qui.ff.de appel.recipiẽ.& in l.Titiæ.de leg. j.per Alex. & Iaſ. & debet pars appellans à taxatione expẽſarũ præſignare articulũ ſuper quo appellat:& infra tit.de expenſis,dãnis & intereſſe artic. *Cauſa grauaminis ex primo debent ab appellante ab interlocutoria.*

5 Adhæc non ſufficit, ſi quis renunciet doli exceptioni, niſi dicat in tali caſu,& in tali actu.Bart.in l.ſi quis cùm aliter. in fi. ff. de verborum oblig. quod eſt contra practicam aliquorum aduocatorum, teſte Angel.in rubri. de excep.in inſtit.col.xxiij.verſi. decimò eſt videndum,&c. facit l. ſi vnus. §.illud.ff.de pact. *Generalis renunciatio doli non valet.*

6 Adde etiã ꝙ contra perſonam teſtis debet crimẽ ſpecificè opponi,ſic videlicet,dico quòd Titius eſt fur:quia ſurripuit librum talem Ioãnis N. tali tẽpore &c.c.præſentium.de teſtib.li.vj.ibi,facta ſigillatim ſpecificatione.& Dec.in c.j.notab.ij.de except.poſt Lanfranc.in repetitio.c.quoniam.in verbo teſtiũ.col.xvj.de probatio.Nec ſufficit dicere teſtem infamem,niſi cauſa dicatur:& ſi quis dicat aliquem eſſe ſuum inimicũ,non ſufficit ſi cauſam inimicitię nõ exprimat:vt dico in trac.de repro.teſtiũ & ſaluatio.ibi abũde. *Diſpoſitio teſtis ſuper crimine debet eſſe ſpecifica.*

7 Inſuper iniuriæ ſpeciem quis exprimere debet, l. prætor. ff.de iniur. & vbi ſtatutum punit diffamantem aliquẽ,intelligitur.ſi ad diffamationis ſpeciem venerit,& ad ſpeciem delicti : ſecus ſi in genere dicat illum eſſe malũ hominem.Bal.in l.turpia.ff.de lega.j.refert.& ſequitur Bauer.in §. ſed cùm aliquis.col.ij.de teſta.in inſti. *Iniuria ſpecies exprimi debet.*

8 Adhæc non valet legitimatio niſi qualitas ſpurietatis ſit expreſſa,vt docet Feli.in c.poſtulaſti.ij.de reſcrip.col.iiij.& ſcripſi plenè in ordinat. Reg. in trac.de liter.naturali.in hoc Tomo. *Legitimatio non valet non expreſſa qualitate ſpurij.*

9 Et quando petitur ſuppleri defectus contractus in genere, vel proceſſus,non debent concedi literæ,niſi in petitione defectus exprimatur. Reg. Cancellar.xxxix.

10 Item quando petitur interponi decretum,debent cauſæ ſigillatim exprimi.l.magis puto.§.ne paſsim.ff.de rebus eorum.& l.j.C.de præd.curia.libro xj.vbi Barto. *In decreto cauſa ſpecialim exprimi debent.*

11 Prætereà quando cum inhabili diſpenſatur, debet fieri mentio expreſſa inhabilitatis,& in ſpecie,nec ſufficeret generalis.Ancha.in c.non poteſt.de præbend.in ſexto. *Generalis diſpenſatio ſuper inhabilitate non valet.*

12 Nec ſufficeret falſi ſuggeſtionẽ ꝓponere,niſi ſpeciatim declaretur. Inn. in c.meminimus.in fi.de app.Bald.in l.ab Anaſtaſio.in fi.C.mã.Guid.Papæ fin.cccxxxij.nõ ſufficit,& Cæpo.cautel.cvj.quãdo libellus.Iaſ.in l.fi.co.j.C.

13 de iud.vbi alia recitat.†Vnde cũ iſte tex.prohibeat cõcedere,ſi cõceſſę literæ fuerint,an valeant?quod nõ videtur,quia factum cõtra legẽ,per l. nõ dubiũ.C.de legib.dicerẽ tamẽ ꝙ ſi expreſsio ſufficiẽs eſſet,per quã iudex inquirere,& iudicare poſſet,ꝙ literæ nõ eſſent recuſandæ alioqui cõtra,vt ſuperius dixi in gl.xxij.& maximè ſi inſtaret ꝓcurator Regius dicẽs, & petẽs literas pronunciari nullas,eò ꝙ eſſent contra hũc articulũ.hactenus de his. *An valeãt litera reſtitutionis non expreſſa cauſa reſtitutionis in ſpecie.*

Articulus secũdus.

FRANÇOYS Articl.cxxxiij.*des publiées* 1539.

Nous voulans oster aucunes difficultés & diuersités d'opinions qui se sont trouuées par cy deuant sur le temps, que se peuuent faire casser les contracts faitz par les mineurs.

GLOSSA I.

Edita cur fuerit.

RES habet partes. In prima ponitur constitutionis causa: in secunda constitutio. ibi *ordonnons*. Tertia ponit limitationẽ, si non. 1

Quadriennium restitutionis an sit continuum.

Nota, quòd ad tollendum diuersitatem opinionum est hæc cõstitutio edita. Dicebant quidam minorẽ posse restitutionem petere intra quadriennium post legitimã ætatem perfectã, & istud quadriennium esse continuum, per l. si superuacuam. C. de tẽpor. in integ. resti. peten. Alij dicebãt vtile in sui principio, sed in progressu cõtinuũ, per l. annus. ff. de calum. Effectus erat, quòd si esset vtile, nõ incipiebat currere, nisi quando minor certioratus erat se esse læsum, vel ex præscriptione, vel ex alia causa, teste Bal. in l. falsam. col. 2. C. si ex fal. instr. Card. in cle. 1. q. 25. de in inte. resti. & Panor. in c. 1. in fi. de præscr. quia ille qui ignorat, non dicitur negligens: ergo nõ negligẽter omittit, vt in c. vnic. de in inte. rest. li. 6. & c. quia. de cõcess. preb. Ale. cõs. j. in iiij. vol. & Iac. in l. fi. col. ij. C. de tẽp. in inte. resti. peten. 2

Ignorans restitutionem sibi competere eam semper petit.

Ideò si quis per centum annos nõ peteret restitutionem in integrũ, quia probabiliter ignorabat sibi cõpetere, poterit tamẽ eam posteà petere, teste Bal. in d. l. falsam. col. ij. C. si ex fal. instru. Pau. Castrẽ. in l. fi. C. de dolo. per l. fi. C. de tẽpo. in inte. resti. petẽ. Sic cõsuluit Alex. cõs. lxxxix. viso pũcto. col. iij. nu. 11. & in ij. vol. cons. clxix. viso themate. in fi. ibidẽ. & Hipp. in l. qui falsam. nu. 91. ff. de fal. Caro. Ruinus consi. 26. videtur. col. pe. nu. 21. in 3. vol. 3

Intellectus ad legem superuacuã.

Prætereà in d. l. superuacuam. dicitur dari quadriennium ad interponendã contestationẽ, finiendamq; litem. Et sic intra illud quadriennium debet lis contestari & finiri, & iuriũ interpretes super hoc valde laborarũt. Sed aduerte in illo text. legendum esse ad interponẽdã cõtestationẽ, ineundamq; litem. Et sic dabitur illud quadriennium ad contestandã, & ingrediendam litem super hac restitutione, & sic sufficiet minorem petijsse restitutionem & literas præsentasse, atq; litẽ cõtestatã fuisse. Et ita nouiter intelligitur illa lex, quicquid hactenus scripserint doct. Et sic legi in quibusdã antiquis exẽplaribus. facit l. 2. ff. de collu. deteg. ibi, quinquennium autem non ad perficiendam retractationem, sed ad inchoandã puto præfinitũ. 4

Declaratio cle. vna. de in integ. resti.

† Et sic intelligitur cle. vna. de in integ. restitu. ibi, iniri debet intra quadriennium cõtinuum: licet ibi corruptè legatur finiri, vt dixi in interpretationibus meis nouis. 5

Quatuor casus restitutionis petendæ & dirimendæ.

Ex quo inferuntur casus sequentes. Primò, quod restitutio petẽda est intra quatuor annos, & ineunda atq; inchoãda lis, à tẽpore læsionis, & ita seruat praxis quæ est optima iuriũ interpres. l. per hãc. in fi. ibi, pleniore subueniat veritatis lumine. C. de tẽpo. appel. & ibi Salic. ad hoc expẽdit illũ text. 6

Secundus casus est, vt lis inita & inchoata super restitutione de iure finiri debeat, iuxta l. properandum. C. de iudi. quæ tamen lex nõ seruatur in regno quo ad hoc, vt scripsi in procem. ordin. in primo Tomo. 7

Tertius casus est, vt in integrũ temporis restitutione illud tantum restituatur tempus, in quo aliquis læsus fuit, & sic intelligitur dicta clemẽ. & in 8

restituit-

restitutione rei res ipsa cum fructibus, vt fuit dictum. in definitione superiùs: vnde si per quadriennium quo quispiam petere restitutionem debebat, fuit ab hostibus captus, & detentus per annum, ad illum annum restituetur. l. sed & si per prætorem. §. quoties. ff. ex quib. caus. maior.

9 Quartus casus est, quòd non solùm minores intra quadriennium illud restitui possunt, verùm etiam successores illius. l. minor autem magistratus. in fi. cum l. seq. ff. de minor. etiam maiorum successores. l. non solùm. de in integrum restitutio. & superius dictum fuit.

10 Igitur ex præmissis incertum erat: quando curreret tempus, quia minores semper dicebant se ignorasse læsionem: & post centum annos aliquando restitutionem petebant. ideo hîc statuit tempus xxxv. annorum minoribus ad petendam restitutionem, & posteà audiri prohibet, siue ipsi sæ lesos esse sciuerint, siue ignorauerint: quia imputetur eis, cur intra illud tempus non viderint, & non perquisierint. & ad hoc facta est hæc constitutio ta-

11 xans ætatem, & non scientiam. † Quicunque igitur minor peruenit ad ætatem legitimam, debet de suo iure inquirere, omniáque sua perlegere documenta, & sui prædecessoris processus, si quos habebat, cum peritorum consilio videre, & inuentarium bonorum ac alia, & an habeat illa bona in inuentario conscripta, & fideles consultores adhibere: & sic debet quilibet si sibi sapit facere, ne posteà serò sapiant Phryges, vt adagio dicitur. *Cautela pro minoribus facta.*

12 Et hæc ordinatio non extenditur ad præterita, sed futuris dat formam. ne gociis. l. leges. C. de legib. c. fi. de const. nec etiã extenditur ad causas cœptas per appellationem. cle. dispẽdiosam. in fi. de iudic. cùm hoc nõ dicatur hîc.

13 Si tamen quis fuerit læsus ante hanc ordinationem, & posteà ordinatio fuerit publicata, poterit minor restitui intra tempus hîc præstitutum: vt in l. iij. §. scio. ff. de minoribus.

14 Item si minor fuerit lesus in iudicio possessorio, restitutionem petet, per tex. in c. cùm non liceat. de præscri. & ibi Bald. ad hoc no. idem firmat Bal. in l. fi. C. qui legit. perso. sequitur Matth. de Afflictis in const. Neapol. rubr. de resti. in integ. li. ij. nu. 4. ergo procedet iste text. & in possessorio & in petitorio, cùm indistinctè loquatur, arg. l. de precio. ff. de publi. in rem actio.

Ordonnances qu'apres l'aage de trentecinq ans parfait, & accomply.

GLOSSA II.

REQVIRITVR ergo tempus completum, ad hoc vt minor à restitutione petenda excludatur. l. denique. §. j. ff. de minorib. facit ca. cùm in cunctis. in princip. de electio. quia hoc exprimitur. Aliquando tamen sufficit incœptum, vbi hoc expressim scribitur, vt in l. qua ætate. ff. de testa. & in cap. cùm in cunctis. §. inferiora. & sic post trigintaquinque annos cõpletos non poterit minor petere restitutionẽ beneficio minoris ætatis in hoc Frãciæ Regno. si tamẽ quis impetrauerit intra trigintaquinq; annos literas, & inierit litẽ poterit illã p sequi. diuersum est si tantũ impetrauerit literas, qa duo copulatiuè requirũ tur in l. superuacuã. de tẽp. in inte. rest. petẽ. videlicet vt cõtestetur lis, & ini ta sit: *Tempus triginta quinque debet esse completum.*

ta sit: cùm iste tex. in vno corrigat, videlicet in tempore, ergo in alio non videtur corrigere. argu. l. cùm prætor. ff. de iudic. c. nõne. de præsump. Sed vix praxis excluderet istum post impetrationem intra tempus factam ex æquitate, si allegaret causam quare non esset prosecutus, & illa causa esset iusta:

Si consuetudo faciat maiorē quàm ad ætatis vtilem possit.

Et per istum text. cessant difficultates positæ in l. ea quæ. C. de temporib. in integrum restitu. petend. vbi glo. & doct. dicũt, quòd masculus qui venit ætatis petiit, poterit adhuc in integrum restitutionem petere vsque ad annum vtilem computandum à venia ætatis. Idem in fœmina, idem etiam est, quando lex, vel consuetudo taxat legitimam ætatem, vt cõiugatus post vigesimum annum habeatur pro maiore: tunc ille debebit intra quadriennium à tempore quo reputatur maior computãdum petere restitutionem; & posteà non auditur: quia illa ætas taxata est loco ætatis legitimæ, videlicet vigintiquinque annorum. quod not. & sequitur Matth. de Afflictis in constitu. Neapolit. rubric. de restitutio. minor. col. iij. hîc tamen videmus taxatum esse tempus trigintaquinque annorum, siue taxatum fuerit tempus ex consuetudine anteà, siue petierint veniam ætatis, & sic cessant illæ difficultates, siue habeatur ante pro maiore, siue non, semper his casibus habebit locum iste tex. vt intra trigintaquinque annos qui restitutionem potere posit beneficio ætatis. quod est notandum.

Veruntamen sicut maior vigintiquinque annis non restituitur de his, quæ gessit post vigintiquinque annos, licet sit in illo quadriennio petendi restitutionem, sic non restituetur coniugatus ab eo tempore quo per consuetudinem fit maior, & ita docent Paul. & Iacob. in d. l. ea quę. Ego tamen vidi sæpius literas restitutionis istis concedi, etiam de his quæ gesserant postquam facti erant maiores fictè, & sic etiam consuluit Pau. Castren. consil. clxj. non est dubium. col. secunda. in secundo volumi. quia licet consuetudo faciat eum maiorem, & contractum ab eo factum validum, tamen nõ excludet restitutionem, si intra vigintiquinque annos factus sit. gloss. in l. j. C. si de momen. possess. fuer. appella. vnde cùm hîc sit taxatum tempus minoribus, & nihil dictum sit de maioribus læsis reipublicę causa absentibus, vel alia probabili ex causa. ideo maiores poterunt petere in integrum restitutionem intra quadriennium, computandum à die quo læsi fuerunt, & læsos se sciuerint, vt dictum fuit suprà. nam quod non mutatur, cur stare prohibetur. l. præcipimus. in fi. C. de appellatio.

Facti maiores filiæfamilias sumuntur.

Ne pourra pour le regard du priuilege.

GLOSSA III.

Priuilegiũ minoris ætatis vocatur beneficium.

CCCE quod vocat hîc priuilegium minoris seu fauorem, sic iurisconsul. dicit beneficium ætatis in l. Iulianus. ff. de in integ. resti. & in l. ait prætor. §. pen. & l. præses. de mino. & interdum ætatis excusationem, in l. auxilium. in fi. ff. de mino. & priuilegium restitutionis, in l. ite hi. ff. ex quib. cau. maio.

Beneficium restitutionis in l. cum mandato. & l. præses. ff. de minorib. eò quòd benefaciat minoribus eos in integrum restituendo, & ab omni iniquitate in eos commissa eos protegat.

Ponde

3 Ponderanda est dictio *Ne pourra*, non poterit, quæ importat necessitatẽ, vt necesse sit minori quiescere à persecutione post trigintaquinque annos, per glo.in c.j.de reg.iur.in vj.& ibi addidi.

4 Idem in ipsius hęrede, successore & fideiussore, vt possint petere restitutionem intra tempus, quo minor, & eo tempore etiam excludatur. Nã cùm persona minoris excludatur, ergo & successoris & fideiussoris.l.j. & per totum.C.de fideiusso.minor.vbi datur regula, quòd restitutio minoris nõ prodest fideiussori, & quanuis minor restitutus sit aduersus principalem, tamẽ cogetur fideiussor soluere: & posteà aget contra minorem, nisi minor contra fideiussorem etiam restituatur, d.l.fi.ibidem. *Intra 25. annos successor minoris, vel fideiussor an restituatur.*

5 Limitatur non procedere, quãdo fideiussor pro re minoris stipularetur, & fideiuberet, vtpote si minor rem vendat, in qua est deceptus: si aliquis fideiusserit pro eo, illi fideiussori succurretur post minoris restitutionem. Idẽ si satisfecerit.l.ij.ff.de administr.tuto.l.exceptiones, quę personæ.in fi.ff.de exceptio.quia in hoc potest etiam maior decipi, videlicet in rei valore.tex. in l.quisquis.C.de rescin.vendi.nam sæpe de facultatibus suis amplius quã in his est sperant homines.§.in fraudem.quib.ex cau.manumitt. non licet. in insti. *Quibus casibus fideiussor minoris restituatur.*

6 Secundò limitatut, quando fideiussor sciuisset illum contrahentem minorem, & creditorem nolentem cum minore contrahere, nisi iste fideiussisset, tunc his duobus interuenientibus non debet fideiussori succurri in necem creditoris.l.in causæ.j.ff.de mino.quia postquàm creditor non esset cũ minore contracturus, & fideiussoris obtentu cum eo contraxit, tunc non succurretur ipsi fideiussori: imò si ipse velit agere posteà actione mandati contra minorem, is poterit restitui, nec tenebitur quicquam soluere fideiussori, dicta l.in causæ, quia in fideiussore videtur quidam dolus, vt ex sua fideiusione adstringat minorem, qui aliâs nõ teneretur, & promittens pro illo videtur donare.l.si pupillus.ff.de arbi.tanquam si consumpturo traderet.l.si quis cùm sciret.ff.pro emptore.& ad hoc cauti debent esse, qui promittunt pro istis iuuenibus stolidis.

7 Tertiò non procedit, quando fideiussor successisset minori intra tempora restitutionis decedentis, per tex.in l. Stichum. §. quod vulgò.ff.de solu. Nam eo ipso quòd fideiussor succedit debitori, extinguitur obligatio fideiussoria, vt ibi: ergo poterit ratione minoris, cui successit, in integ.restitutionem petere, vt probant doct.in l.debitori.C.de pact.

8 Quartò non habet locum, quando dolus in contractu interuenisset, tũc fideiussor etiã ex persona sua de dolo agere posset.l.ij. C.de fideiuss. minor. quia tantùm fideiussor prohibetur agere ratione ætatis, non alia ex causa: vt pote si deceptus fuerit minor vltra dimidiam, vel dolo, aut metu inductus, & tunc minoris restitutio etiam fideiussori proderit. nec est opus fideiussori impetrare literas rescisionis, si minor eas impetret. alioqui contra. gl.in d.l.ij.vbi iuris interpretes.

9 Quintò quando restitutio nullum esset allatura commodum minori, si restitutio sua non prodesset fideiussori, tunc restitutio proderit fideiussori: alioqui esset minori inutilis, vt no.Bart.in l.cùm filius.§.j.ff.de verb.obli.Ia co.expressè in d.l.ij.C.de fideiusso.mino.

Sextò,non procedit quando minor esset necessarius defensor fideiusso- 10
ris tũc restitutio etiam fideiussori proderit.l.minor.ff.de procur. Doct.in l. Stichum.§.quod vulgò.ff.de solu.& in l.j.de fideiuss.mino.

Septimò,quando creditor posset habere regressum contra alium,quàm 11
fideiussorẽ,tunc minoris restitutio proderit fideiussori,cùm creditoris non interfit à quo consequatur. Iacob.in d.l.j.per l.minor. ff. de procur. l. 2. de administratio.tuto.

Intellige prædicta,quòd in quibus casibus fideiussori subuenitur,intelli 12
gitur si minor restitutionem petat: alioquin ante non est danda exceptio fideiussori.l.exceptiones,quæ personæ.ff.de excep.Nam cùm minor restitutus non est,non potest fideiussor,qui dicitur accessorius,infringere principale.Sed econtrario sic,per l.cùm principalis.ff.de reg. iur. vide Hippo. in tract.de fideiuss.q.36.nu.267.cum seq.

Et notandum est,quòd si aliquo casu concurreret æquitas,tunc poterit 13
fideiussor implorare officium iudicis ad obtinendum exceptionẽ,quę principali competit,licet de iure non competeret fideiussori,& sibi debet concedi.nam qui non potest exceptionem opponere, iudicis officium postulare potest.l.planè.vbi Bar.& alij.ff.de peti.hæredi.& l.fin.ibidem.Ias.in l.j. col.6.nu.9.ff.de iurisdi.om.iudi.Hippol.Marsil.in rubric.de fideiuss. q. 36. nu.278.vbi alia videri possunt.

An restitutio sit personalis an realis.

Videndum est, an hoc beneficium restitutionis personale realéve sit. 14
Et quidam reale esse putant,quod ad successores transeat. l. non solùm. ff. de rest.in inte.Ego verò puto esse personale.arg.l.quia tale.ff.sol.matr. & l. exceptiones,quæ personæ.de exceptio.l.j.vbi Arti.C.de fideiuss.mino.

Nec obest,quod hæredi vel successori detur, quia ob hoc non definit 15
esse personale:nam hæres nomine minoris petit restitutionem,non suo nomine,& censetur vna persona cum defuncto,in authen.de iureiuran.à morien.præst.col.3.ob id non dicitur minus esse personale, quia nõ competit nisi personæ minoris,quã successor repræsentat.Ideo non excluditur:quare nõ potest reale,nec mistum vocari,vt dicũt quidam in l.Marcellus. ff.de fideiuss.& Maurit.in tract.de restitu.parte.j.ca.13.putat reale esse,quod alie num esse à iure videtis:alioqui cõcomitaretur rem,& rei nomine daretur, quod non est verum, sed tantùm personæ minoris. Et eius successor non excluditur nomine minoris:quia eadem persona censetur esse, & nõ alius: & quia nomine minoris petit.Veruntamen interdum restitutio in rem datur minori,per l.in causæ.j.§.interdum.ff.de minori.& suprà q. 7. diximus, quando restitutio dari possit contra rei possessorem,& contra tertium, sed est personale:quia soli personæ minoris datur.

Ou faueur de minorité.

GLOSSA IIII.

AVETVR ergo minoribus:vt dicit text. in l. iij. §. præterea. ff. de suspect. tutor. ibi, quod fauore pupillorum accipiendum est. Et sic ætas quædam priuilegia, & quibusdam tribuit fauores. leg. ætatem. ff. de censib. Ideo videamus in primis quis minor dicatur. Et textus in capitul. in præsentia. de proba. dicit duobus mo

Minor duobus modis dicitur.

bus modis minorem dici. Primò, quando est minor 14. annis. Secundò,
1 2 quando est minor 25. annis. Et sic quis simulatque natus est. † Imò etiam posthumus quo ad ætatis beneficium, minor dici potest, vt inferius videbimus, sed minor ad contrahendum matrimonium, vel ad testandum, vel ad religionem profitendum dicitur quis vsque ad 14. annos. l. qua ætate. ff. de test. §. j. de nup. in insti. & idem in professione facienda. c. beneficium. de regula. in 6. & minor intra pubertatem quo ad adulterium. l. si minor. ff. de adult. sed quò ad hanc materiam dicitur minor à tempore, quo est conceptus, vel saltem natus, & nota in quibus faueatur minoribus frequentius.

3 Primum ergo priuilegium est, quòd iudex motu proprio non petenti pupillo restitutionem in integrum, concedere (si videat expedire) potest, teste Roman. sing. 456. quod iudex. sed hodie cùm nullus iudex in Francia sine literis Regiis restituat, hoc saltem in curia suprema procedet, quæ sine literis restitutionem concedit, sed petente minore, vel curatore pro eo, seu aliquo consanguineo vel curatore. l. præfecti. ff. de minorib. *Priuilegia minorum. Iudex in Francia motu proprio sine literis Regijs non restituit.*

4 Secundum est. quod iudex ex officio aduocatum & procuratorem minori dabit. l. nec quicquam. §. aduocatos. ff. de offic. proconsul. etiam gratis & sine sumptibus aduocatus seruiet, aliâs ab officio aduocationis repelli poterit, teste Guido. Papæ in decis. Delphi. quæstio. 561. si quis cõtra: quod non seruant quidam aduocati rapaces. *Iudex ex officio procuratorẽ & aduocatum dat minori.*

5 Tertium, minori plus tempore petenti succurritur, vt induciæ contra eũ duplicari non debeant, teste Panor. in c. vnico. nu. 10. de plus petit. hodie non duplicantur induciæ, sed reus absoluitur cum expensis, salua facultate actori, vt possit reum tempore debito conuenire, vt scripsi in proœ. ord. in 1. Tomo. *Minori plus petenti quomodo succurratur.*

6 Quartum, quilibet pro minore comparere potest, & opponere, etiam si sit fœmina. casus singu. secundum Bart. ibi. & Areti. in l. 2. in fi. C. de nego gest. & tunc iudex opponentem pro minore, solet si sit inhabilis, creare curatorem, vt illum defendat. *Quilibet potest comparere pro minore.*

7 Quintum, licet quis non admittatur ad excipiendum, vel probandum, quod sua non interest, tamen hoc non procedit fauore minoris. tex. in l. cõtra impuberes. C. de negot. gest. quem sing. dicit Alex. in l. ille à quo. §. j. ff. ad Treb. not. j. & Barb. consi. 15. clementissimi. col. 4. in j. vol. *Fauore minoris quilibet opponẽs admittitur.*

8 Sextum est, quod pupillus & minor non tenentur ex gestione negotiorum, si aliena gesserint negocia, nisi quatenus facti sunt locupletiores, l. si pupilli. ff. de negot. gest. Ias. in l. videamus. col. 2. ff. de in litem iurand. *Minor ex gestione quatenus locupletior tenetur.*

9 Septimum, quod redimere negligens captum à Turcis, vel in carcere detentum, debet succesione priuari, nisi sit minor 18. an. authent. si captiui. C. de epi. & cle. cui gratia ætatis succurritur: quia quicquid videt, ignorat. l. j. C. de fal. mo. *Redimere negligis captum à Turcis priuatur successione, nisi sit minor.*

10 Octauum, quòd pupillus iuramentum sine tutore deferre non potest. l. iusiurandum quod ex conuentione. §. j. ff. de iureiu. quia rerum administrandarum ius ei non competit, vt dicit ibi Iurisconsul. probat Alex. consil. 55. in 6. vol.

11 Nonum priuilegium est, quod non incurrit periurium, quia nescians fallere non videtur. l. qui iurâsse. in prin. ff. de iureiu. & impuberes nihil scire *Periurium non incurrit minor.*

intelliguntur.l.fi.ff.de iur.& fact.igno.

Minori non denunciantis huic succurritur.

Decimum, quòd si minor rem emerit, quæ ab eo euicta sit, licet non de- 11
nunciauerit, tamen de euictione aget, quia mora re ipsa committitur in eo.
l.in minorum.C.in quib.caus.in integ.restitu.non est necess.Bald.in l. j. C.
de peri.& commod.rei vend.Anto.de Burgos in c.fi.de emp. & vendi. di-
uersum esset in maiore.l.si rem.§.vlt.ff.de euictio.

Pœna falsæ monetæ imbrocate non tenetur minor.

Vndecimum, quòd domus illorum impuberum non confiscantur, si 12
quis in illis falsam cuderit monetam, quia quicquid vident, ignorare cen-
sentur,& sic illud crimen.l.j.C.de fals.monet.

Pœna legis Cornelia minor non tenetur.

Duodecimũ, nõ punitur lege Cornelia de sicariis, si infans fuerit,& ho- 13
minẽ occiderit, l.infans.ff.ad l.Cornel.de sica.quia dolus ab eo abesse vide
tur.c.j.de delic.puero.qui in l.Cornel.exigitur.l.in lege Cornel. ff. de sicar.

Minor in diuisione eligit.

Decimumtertium, quando diuiduntur bona, in quibus minor habet 14
partem, ipse eligere potest, quam velit partem.ca.j.de parœc.Ias.in §.quæ-
dam, inst.de actio.& in l.j.ff.de reb. credi. & istud de consuetudine seruari
testatur Guido Papæ q.289.in decis.Delph.ego tamẽ in Francia vidi elec-
tionẽ sorte factã, videlicet vt vnus habeat vnam partẽ, alter alterã, & si ad
minorem sorte peruenerit, vna pars illam acceptabit, & sic fit apud Paris.

Arestum. Lite pẽdente minor alienauit gaudet.

Decimumquartum priuilegium est, quòd bona eorum immobilia non 15
possunt absque decreto vendi, vel alienari.l.& per totũ.C.de præd.minor.
& fuit dictũ anno 1509.die 21.Febr.in hoc senatu, quòd processu penden
te minor gauderet bonis possessis, tamen restituta prius pecunia emptori.

Minor qui nõ potest appellare, restituitur.

Decimumquintum in casibus in quibus minor non potest appellare, 16
potest in integ.restitutio.implorare. gl. no.in l.j. C. si de momenta. possess.
fuer.appell.facit gl.in l.& si fine.§.fi.ff.de minor.Alex.consil.80.in 7.vol.

Religionem egredi potest minor.

Decimumsextum, quod post annum egredi poterit religionem.cap.j.de 17
reg. in 6. quando non obtinebat decimumquartum annum eo tempore,
quo est egressus.cap.beneficium. de reg. in 6. quia non potest approbare,
quod facere non potest, nec profiteri.

Minor fidelitatem non præstans nõ privatur feudo.

Decimumseptimum, quod licet minor fidelitatem non præstiterit, & 18
non iurauerit domino, tamen feudum non perdat.cap.j. §.si minori. & §.si
quis decesserit.si de feu.contentio sit inter dom.& agnat.vassal.

Ad bellum minor non cogitur.

Decimumoctauum, si per regem mandetur, vt de qualibet domo vnus 19
ad pugnam accedat, non arctatur minor decem & octo annorum. g.vno.in
verb.à decimooctauo.de pace iuramen. firmand. Bened. in verb. adiectæ.
col.2.in repet.c.Raynutius.de testamen.

Non faciẽs homagium minor feudo non privatur.

Decimumnonum, non perdit feudum, licet homagium intra annum 20
non fecerit.§.præterea.de prohib.feud.alienat.per Federi.nec emphyteo-
sim amittit, si intra triennium non soluerit pensionem, per l.2.C.de iur. em
phyteo.vbi Ias.nu.16.ita concludit,& Guido Papę in decisio.Delp.q.435.
Verum contra pupillum.facit tex.& ibi doc.in c.fi.de in integ.restitu.

Minor an pœna falsi punitur.

Vigesimum priuilegium est minor nõ punitur pœna falsi. l. impuberem 21
ff.de falsi.text.tamen in c. j.de delict. puer. dicit omne crimen cadere posse
in puerum doli capacem, excepto delicto carnis, tamen in omnibus ferè
pœnalibus iudiciis ætati & imprudentiæ succurritur.l.fere. de reg. iur. vbi
Pyrrhus dicit se vidisse impuberes per latera suspendi,& maiores per col-

la stran

la.ſtrangulari,prout etiam ego vidi in hac ciuitate Pariſ.& Tholoſana.

22 Vigeſimumprimum eſt,ſtante ſtatuto quòd contractus initus à minore ſit nullus,non ſeruata ſolennitate dicti ſtatuti, ſi minor cõtraxerit non ſeruata ſolennitate,& tradiderit tem, quamuis minor remaneat dominus, ſi tamen res pereat, non peribit periculo minoris, quia non remanet dominus de iure communi, ſed de iure ſpeciali, & tunc res non perit periculo domini.gl.ſingul.in l.non omni.§.j.in gl.j.ff.ſi cert.pet.Iaſ.in l.j. nu. 16. C. de iure emphyt.Bauer.in §.ſed ſi inſtituto.col.penul.de vulg.quod eſt notandum ad limitationem l.pignus.C.de pign.act. *Periculo dominus quando res non pereat.*

23 Vigeſimumſecundum,in generali excluſione & derogatione priuilegiorum perraro beneficio reſtitutionis minoribus competenti cenſetur derogatum.gl.ſin.in l.poſtquàm liti.C.de pact.quam ad hoc not.Bened. in rep. c.Raynutius.in verb.mortuo.2.nu. 180. de teſta. quia beneficium reſtitutionis requirit ſpecialem derogationem.l.illud. §.ſi.cum l.ſeq.ff.de min. ſic conſuluit Signo.conſ.234.in quæſt.& Iaſ.con.38.col.2.vol.3.Hipp.in rub. ff.de fideiuſſ.nu.282.vide Io.de Platea in l.ſi. C. de fid. inſtr. & iure haſtæ fiſc.lib.10.& Bal.conſ.236.vol.j.& Areti.in c.2.col.vlt.de prob. *Generalia derogata minoris priuilegia non tollit.*

24 Vigeſimumtertium,ſi minor omiſerit probare id quod ſibi vtile erat,reſtituetur.l.minor autem.§.j.& l.minor 25.annis omiſſam.ff.de min.Spec.in tit.de reſt.in integ.§.j.verſ.illud quoque,vt ſuperius ſcripſi. *Minor nõ probãs quod ſibi vtile eſt, reſtituitur.*

25 Vigeſimumquartum, ſi minor voluntariè compromiſerit, vbi ſibi non erat vtile compromitti,reſtitui poteſt.l.ſi minor.§.minores. ff. de min. Bal. in l.nõ videtur.C.de reſt.in integ.Alex.cõſi.55.in 6.vol. & ſuperius docui. *Compromittens minor reſtituitur.*

26 Vigeſimumquintum,reſtituitur minor, quando fideiuſsit. l. ait prætor. §.non ſolùm.ff.de mino.& l.de die.qui ſatiſd. cogan. niſi pro ſuo procuratore.Spec.in tit.de reſt.in integ. §.j.in prin. *Minor fide iubens reſt.*

27 Vigeſimumſextum,quando hæreditatẽ adijit damnoſam,etiam reſtitui ſolet.d.§.non ſolùm.2.& quamuis interdum in integ.reſtitut. actionis ipſo iure competat etiam ſine reſtitutione,vt in actione de dolo,& quod metus cauſa, tamen reſtitutio quæ competit officio iudicis, non datur niſi quis fuerit reſtitutus,vt pulchrè ſcribit Bart.in l. exceptiones, quæ perſonæ. ff. de except. hodie tamen in Francia in forenſi iudicio non fit differentia: nam nulla ferè reſtitutio datur,niſi à principe impetretur, & per literas Regias.vnde text.in d.l.exceptiones.in fi.dicit,nec ipſe antè habeat auxilium, quàm reſtitutus fuerit:quod notes in practica. *Aduerſus hereditatẽ damnoſam adeatam minor reſtit.*

28 Vigeſimumſeptimum, ſententia lata contra minorem indefenſum eſt ipſo iure nulla.l.ſi præſes.C.quomodo.& quand. iudex. l.contra pupillum. ff.de re iud.& ſi appellatum fuerit,intimari debet tutori, non pupillo. l. 2. C.qui legitim.perſ.Bar.in l.j.§.ſufficit.ff.de adminiſt.tut. *Sententia contra minorem indefenſum nulla, & cuſpiam immutato debeat.*

29 Vigeſimumoctauum eſt,quod vbi etiam iuramentum interuenerit,reſtituetur minor.Bal.in §.item ſacramenta.de pace iuram.firm.vbi dicit,quendam præſumi tacitum & velatum metum conſyderata qualitate perſonæ, ideo refutationes factæ à minoribus ita ſunt validæ,ſi nec metus,nec fraus interuenerit vnde boni præſides faciunt talia iuramẽta remitti etiã per capturam perſonæ.arg.l.illicitas.ff.de off.præſi.Barb.conſ.6.illud. col. 8.in 4. vol.hodie per literas habita iuramenti diſpenſatione illis ſuccurrit ſolet. *Aduerſus iuramẽtũ contractũ reſtit. minor.*

Iudex cõsiderat an à iuramento minor restituatur.

Vigesimumnonum, si tutor constituerit maiore dotem quàm debebat, 30
vel voluit quòd dos constituta naturam mobilium fortiretur, tunc minor
restitui poterit. l. siue generalis. ff. de iu. dotium. l. j. C. si aduer. dotẽ resti. post. & poterit restitui, etiam si in literis taceat consanguineos consensisse. l.
transactione. C. de transa. quæ tollit præsumptionem metus, sed non quòd
si læsus fuerit minor, quin restitui possit non obstante amicorum præsen-
Iudex supplet consensum consanguineorum. tia. † Si tamen statutum requirat consensum consanguineorum, & ipsi no- 31
lint consentire, aut discordent, iudex supplebit, per l. bonorum. C. qui admitt. l. si cum dotem. §. eo autem tempore. vbi Bar. & doct. ff. solu. matri. Ias.
in l. cùm specialis. col. 3. C. de iudi. & si dissentiant consanguinei in locanda 32
Aduersus dissentientes consanguineos quomodo procedatur. puella nuptui, tunc supplicatio datur iudici, vt consanguinei recusantes dicant causam coram iudice ordinario, & iudex postea decernet, vel citabuntur dissentientes coram ordinario, dicturi contradictionis causam: quam si
iudex iustam inuenerit, matrimonium non fiet. si autem causas friuolas viderit, declarabit matrimonium posse perfici ad voluntatem & consensum
aliorum consanguineorum, non autem appellabitur à contradictione illorũ
consanguineorum, prout docet Bar. quem alij sequuntur in l. vl. in fi. ff. de
Causa de hæreditate debet contra minorem. appel. recipien. † Trigesimum priuilegium minoris est quando agitur de 32
hæreditate contra minorem, causa dormiet donec dicti minores peruenerint ad legitimam ætatem. l. j. C. de Carb. edic. quia per collusionem bonis
interim priuari possent. Et hoc fuit sæpius seruatum in curia, vt in regist is
curiæ notatum est. in aliis etiam multis casibus minoribus subueniri solet,
& regulariter vbi est læsus, vt superius dictum fuit art. j. vbi scripsi quosdam
In quibus casibus minores sint deterioris conditionis quàm maiores. casus, in quibus restitutionem vix petit. † Sunt tamẽ ipsi minores in multis 33
deterioris conditionis, quam maiores, quia non possunt habere beneficia.
c. super inordinata. de præben. saltem curata. c. super eo. de resc ri. in 6. c. indecorum. de ætat. plenè in quacunque ætate scripsi in tract. de pacifi. pos. in
4. limita. Secundò, ad ordines non assumuntur, cle. fi. de ætat. & qualit. Ter-
Minor non admittitur ad electionem ad ordines necest index de legatus: nec ad administrationem reipublic. tiò, nõn possunt eligere, nec eligi. c. ex eo. de ele. in 6. Mandago. in tract. de
elect. c. 7. Quartò, non potest minor 20. annis esse iudex delegatus Papæ. c.
cum vigesimum. de offi. dele. l. cùm prætor. ff. de iudi. vnde ad rempublicã
Minor quæ ætate possit esse aduocatus, procurator, notarius, doctor, prothonotarius, consiliarius. administrandam ante 25. annum, vel ad munera, quæ non sunt patrimonij,
vel honores admitti minores non oportet. Minores denique nec decuriones creantur, vel creati suffragium in curia ferunt. l. ad rempublicam. ff. de
muner. & honor. Quintò, minor 17. annorum prohibetur esse aduocatus. l.
j. §. pueritiam. ff. de postul. Sextò procurator non erit ante 18. annum. c. qui
generaliter de procu. in 6. Septimò, nec poterit esse notarius. l. impuberem
ff. de fal. Octauò, doctor esse ante 18. annos prohibetur. d. §. pueritiam. Nonò, nec prothonotarius. Bened. in repe. c. Raynutius. in ver. adiectæ, nu. 13.
de testamen. vbi dicit statutum esse per Paulum secundũ, quòd nullus fie- 34
ret prothonotarius, nisi vigesimum peregisset annum, aut si esset de sublimioribus, vel filiis, aut nepotibus principum, saltem decimussextus exigeretur annus. Decimò, minores non possunt esse cõsiliarij. Chassa. in consuetud. Burg. in verb. *ordonné à fix.* facit tex. in d. l. ad rempublicam. ff. de muneri. & honor. Hodie est statutum vt ante 30. annos regium senatoris officiũ
quis non subeat: vt patet in tit. *de la court de Parlement*, in fi. Vndecimò, nec

testis

testis erit.insti.de testamen.in.prin.& l.3. §.lege Iulia. ff. de testibus. Duodecimò,non potest testari ante quatuordecim annos.l.qua ætate. ff. de testamen.alia prohibita minoribus congerit Bertach.in tract.de episco. libro 2.q. 31. & ferè in aliis in quibus mulieres sunt deterioris conditionis, de quibus in l.multis.ff.de stat.homi.doct.in l.2.de regulis iuris.

Plus deduire ne poursuiuir la cassation desdicts contracts.

GLOSSA V.

1 ICCE quòd minores non possunt in hoc regno annullationem seu cassationem contractus petere, nec prosequi post trigintaquinque annos completos:etiam si impetrauerint à Rege non valebunt literæ,vt Io.Gallus testatur in arestis suis,quæst.115.quia literæ secundum eum contra ordinationes non valent,vt scripsi in §.j.rub. de firm. & irreuoc.concer.stabil.in concord.& hoc verum,si pars opponat, alioqui contrà.l.petendę.C.de temp.in integ.rest.pe.doct.in l.properandum,C.de iud. quilibet enim potest renunciare iuri pro se introducto, l. pen. C. de pact.c.si diligenti.de for.comp.scripsi in tract.de rescis.contract. glo. 19. & in rub.de mercat.minutatim vendentibus in gl.vlt.ibi vide.

Litera contra ordinationes non valent.

2 Vnde cùm hic tex.prohibeat minoribus prosequi cassationem & annullationem contractus,non tamen prohibet petere contractus seu actus confirmationem, si fortè pars vellet allegare contractum nullum, vtpote sine curatore factum, poterit hic factus maior petere contractus confirmationem,etiam post 40.annos,sumendo arg.à contrario,quod obtinet,vt in l.j. ff.de offi.eius,vt tum etiam quod hic non prohibeatur, & hoc est partim introductum in fauorem minoris,& sic in eius læsionem conuerti non debet.l.quod fauore.C.de legib.

Confirmatio contractus vel actus peti potest post 35. annum.

3 Sed dubitari potest, an hic tex.loquens in contractib. habeat locum in transactione distractibus?quod non videtur,quia non est contractus.l. Labeo.2.§.j.ff.de ver.sig.vbi scripsi.Tamẽ verba sequẽtia,vt etiam in distractibus procedat innuere videntur,dum tex.generaliter loquitur,quod minor non poterit persequi ratione læsionis,circunuẽtionis,seu deceptionis ergo vbicunque prætenditur læsio à minore, debet eam prosequi intra 35. ann. sed in transactione prætenditur læsio, ergo cassationem illius prosequi debebit intra 35. ann. Item quia largè contractus nomine venit distractus, quando in vtroque est eadem ratio, saltem quod in vno statutum est, ad alium extenditur, vt plenè docui in d.l. Labeo. §.contractum. Et quia hic tex.fuit ad euitandum opiniones factus,quæ ita erant in transactione, sicut & in contractibus,ergo in illa habebit locum ordinatio. vnde minor læsus in transactione,quæ est distractus,debet agere,& prosequi causam restitutionis,& cassationis dictæ transactionis intra trigesimumquintum annum: alioqui posteà non audiretur,quia hic dicit non audiendum per viam restitutionis,nec relevari posse,nec per nullitatem ratione minoris ætatis:ergo nullo modo,quia omnes ferè modi restitutionis conceduntur, & comprehenduntur sub his, & ita seruant curiæ Franciæ. vide quæ dixi in tract. de rescis.contr.in glo.*contracts.*& seq.

An ord. hic locum habeat in transactione, & distractu.

4 Etiam si minor iusto fuerit impedimento detentus, debet agere intra hos trigintaquinque annos hic statutos, quia hîc prolongauit tempus, vt

omne impedimentum tolleret:& sic mihi aliâs respon.Do. Poietus esse intelligendam ordinationem.imputari enim aiebat debere tali,qui intra illud tempus non egit,& qui saltem intra illud tempus litem nõ est contestatus, dicit text.in l.fi.C.de temp.in integ.rest.peten.Et sic non deducetur absentia,seu tempus infirmitatis,vel alia iusta causa,quamuis in quadriennio secus esset.l.fin.C.de temp.in integ.rest.peten.si tamen esset toto illo decennio impeditus,ex bono & æquo restitueretur.

Decem anni rescissionis à quo tẽpore currit.

Ideo decem anni rescisionis cõtractuum incipient currere post istũ 35. annum,quia illo tempore cõtractus est perfectus,vt scripsi in trac.de rescis. contract.gl.21. vnde si minor beneficio ætatis non egerit intra hoc tẽpus, poterit sicut maior intra alios decem annos contractum, vel alium actum doli,vel metus ratione,seu deceptionis vltra mediũ,vel impedimẽti rescindi petere,nec debet aduersus minores obseruari,quod pro ipsis excogitatũ est,l.3.§.duæ causæ.in fi.ff.de carb.edic.quia nõ debent esse deterioris conditionis in casibus à iure non expressis,quàm maiores:& hic tex. permittit minori,vt agat tanquam maior,quod nũquam posset facere, si decem anni comprehenderentur in 35.ann.ideo hoc tempus 35.ann. non comprehendit tẽpus 10.ann.vt probat text.in auth.si tamen.C.de temp.app.cle.quandiu.de app.& quæ ad augmentum inducta sunt,non debent ad diminutionem cedere.l.legata.ff.de leg.j.sed istud tempus est inductum ad augmentum vt patet, ergo non inducet diminutionem, videlicet quòd minori diminuantur,decem anni rescisionis dati maioribus: etiam frustrà iste text. permitteret minoribus agere,sicut maioribus, si intellexisset quod decem anni dati maioribus essent finiti per istos 35.annos,& quod non cõputentur,est text.valde accommodus in l.2.ff.de collu.dete.ibi,sicubi planè ætas eius cuius retractatur collusio differendam retractionem in tempus pubertatis,vel alterius rei suadeat, quinquennium nõ currere dicendum est. 5

Persequi quid sit.

Item hîc prohibet *poursuyure*, persequi.verbum enim persecutio continet tam actionem,quam officium iudicis. Adeò quòd prohibitus persequi, non potest agere,nec iudicis officium implorare,& sic nec rescisionem,vt plenè docui in l.actionis verb.ff.de ver. sig. igitur prohibita est hîc omnis persecutio etiam per viam denunciationis euangelicę,cùm factum hîc prohibeatur,videlicet *poursuyure*,quod est notandum,quamuis doc.in c.nouit. de iud.concludant denunciationem non esse prohibitam, licet agere quis sit prohibitus,tamen persequi plus continet: 6

Nam si ex legis dispositione denegetur auxilium ex quauis causa, tunc denegabitur restitutio in integrum ratione illius clausulæ ex quauis causa. Bar.in l.nemo.C.de tem.app.vt refert Aret. consi. 104. breuitas. col. 4. & Carol.Ruynus consi.123.quia circa.col.4.nu.11.in 2.vol. 7

Tamen alij dicunt specialem requiri expressionẽ ętatis.allegatur l.illud. §.fi.cum l.seq. ff.de mi. adeò quod in generali sermone non videtur comprehensa restitutio minoris.l.3.ff.rem ratam hab.sic consuluit Signo. consil.234.in quæst.col.2.nisi effusa multitudo clausularum adesset. 8

Iudicii rescindens & rescissorium quod.

Animaduertendũ est doct.tractare de publici iudicio, videlicet rescindenti, & rescissorio: & rescindens est per quod contractus dolo vel metu factus,vel aliàs iniquè conceptus,rescinditur.in l.quod si minor.§. restitutio.ff. 9

tio.ff.de min.Bar.in l.ab hostibus.§.sed qđ simpliciter.§.ex quib.cau.maio.

Rescissoriũ est,per quod rescisso cõtractu vel actu ago ad rei meæ restitutionũ.§.rursus de act.in inst.vt si minor vẽdidit rẽ,in qua fuit læsus, primò petet rescindi venditionem:& hoc exit iudiciũ rescindẽs: posteà petet rẽ sibi restitui annullato cõtractu & rescisso.& rescissoria actio non est nomẽ actionis:sed quædam adiectio,quia rescisso contractu,per actionem rei vendicationis ego potero rem meam petere per tot.titu. ff.de rei ven. Et Rofr.in trac.libel.in j.parte rub.de act.in rem rescissoria.de hac scribit.Imò dicunt doct.duplicem esse actionem restitutoriam, & institutoriam, quod non est verum,vt aliâs probaui in l.verbis legis. ff. de verb. sig. & dixi in meis nouis interpre.ad d.l.fin.C.de tempo.in integ.resti.pet.

11 Dubitant etiam doct.an ista duo possint cumulari,& ex æquitate: & vt breuiter lites finiantur,cumulari posse concludit Gui.Pa.decis.143.an prę tendens,post Spec.in tit.de in integ. rest.§. j. versi. sed nunquid in eodem libello,& vt eitetur circuitus.l.dominus. ff. de cond. ind. & hoc seruari. in curiis Franciæ docui in tract.de rescis.contr.in glo.21. superius. *An rescindens & rescissorium cumulari possint.*

12 Quod limitatur non procedere,quando iudiciũ rescindens sufficiebat, vt si minor rẽ vẽdidit, in qua fuit læsus,si ab eo res petatur, poterit iudiciũ rescindẽs intẽtare,ac literas impetrare vt illa vẽditio rescindatur, & vt ipse à rei petitione absoluatur.Probatur in d.§.sed & quod simpliciter. & Pan. in c.ex literis de integ.rest.& sic seruat vsus curiarum Regni Franciæ.

13 Et licet doc.controuertant,an officio iudicis restitutiones petantur.vel per actionem,quod officio iudicis cõmunius est per l.in causæ.2. ff. de mino.& in l.quòd si minor.§.fi.ibidẽ.Ibi totum illud depẽdere è prætoris cognitione:nos in Frãcia Regali officio vtimur,videlicet per literarum impetrationem:alioqui audiri non solent restitutiones in integrum impetrãtes.

Et demandant ou en defendant.

GLOSSA VI.

1 ET sic neq; tanquàm actor,neque si res petatur ab eo tanquã reus restitutionem petere poterit ætatis beneficio,quamuis quæ temporalia ad agendum sunt,perpetua sint ad excipiendum.l.purè. §. final.ff.de dol.except.gloss.& doctor.in c.cùm accessissent, de constitut. & in cap.si autem.& cap.plerunque,de rescri.Tamen hîc etiam præstituit tẽpus reo,vt non possit petere cassari & rescindi contractum ratione minoris ætatis, etiam per viam exceptionis.ideo si petantur à minore reditus post trigintaquinque annos,& ipse dicat in illis se læsum, ob idque petat contractum rescindi,non audietur per hunc text. si ratione ætatis,secus si doli,vel deceptionis vltra dimidiam,vt superius docui. *Excipiendo post tempus nõ restituitur minor.*

2 Tamen intra istud tẽpus poterit petere restitutionem, etiam si curator interuenerit.l.2.& 3.C.si tu.vel cu.inter.etiam si pater interposuerit authoritatem,& concesserit filio suo.l.etiã si à patre.ff.de minor.licet gl. dicat diuersum esse si à patre læsus sit filius:quia tũc denegaretur restitutio,per l.fi.C. qui & aduer.quos.in Frãcia tamẽ vidi cõcedi filiis restitutiones contra facta à patribus in fauotẽ vxoris cõtra filios,vel in fauorem filiorum secundi matrimonij.& hoc etiam non negatur in l.si superstite. ff. de dol. & in l. ij. *Etiã aduersus patrem minor restit.*

C.si aduer.rẽ iu.Sed isto casu non allegabatur dolus patris, sed læsio pueri sui facilitate,per d.l.si superstite.quæ id permittit.& Bar.Aret.& Iac.in d.l. si.dicunt filium posse petere restitutionem aduersus patrem iure actionis, sed nõ officio iudicis.†Nos impetramus literas Regias, & sic rescisionem 3
petimus.Nam in d.l.si superstite,conceditur vt actione in factũ possit filius agere aduersus patrem,non actione doli.per l.non debet.ff.de dol.ne pater infametur.& bonũ est quòd restituantur etiam aduersus parentes,quia interdum isti veterani inescati pulchritudine secundæ vxoris, cui satisfacere vix possunt,se & suos filios spoliarent,vt has insatiabiles bestias satiarent.

Hæres non agit cum minor esset ex clusus.

Itẽ non poterunt etiã hæredes agere,cum minor sit exclusus tempore, 4
diuersum esset si minor decedat intra ista tempora 35.ann.quia tũc hæredibus etiam maioribus dabitur restitutio nomine minoris intra hoc tẽpus. l. 11
nõ solùm.ff.de resti.in integ.l.minor autem.§.si.cum l.seq.ff.de min. etiam instantia inchoata cum minore ad hæredẽ transit minoris,& contra hæredem rei.l.si intra.C.de in integ.rest.Vide vnum casum in quo hæredi datur restitutio,licet defunctus non potuisset restitui,vt quando in pũcto mortis perficitur læsio.l.j.C.de reput.milit.facit l.Pantonius.ff.de acqui. hæred. 12

An minor rest. renunciare & cedere ei possit.

Nec poterit etiam minor cedere restitutionis beneficio post hoc tem- 5
pus quia nihil ei competit,sed antè sic,per l.si minoris. ff.de administr. tut. l.quòd si minor,in prin.de minor.gloss.in c.hinc est.16. quæst.j. Nam quæ transmitti possunt,& cedi.l.vna.C.de priuile.dotis.& Bart. in l.si stipulatus fuerim.de verb.oblig.Barba.cons.6.illud.nu.15.& col.eadem.in 3.vol. 13

Minor non potest cogi agere infra 35.ann.

Et potest minor restitutus illi restitutioni renunciare,& ea nũ vti etiam 6
inuitò aduersario,quamuis renunciare non possit,vt nõ petat restitutionem,vt suprà dixi,l.si iudex.ff.de minor.Nam quilibet potest renũciare priuilegio in fauorem suum introducto.l.penul.C.de pac.c.si diligẽti.de foro cõ.quod est verũ,quãdo effectus est maior.gl.in d.l.si iudex.& l.si intra.C. de in inte.rest.†Vnde nõ potero cogere minorẽ intra hos 35.annos vt ap- 7
probet contractũ,vel vt restitutionẽ petat,quia est in sua facultate, vt decidit Ant.Capi.in decis.Neapo.quæst.ex quãuis Pet.Anch. tenuerit cõtrariũ in cle.vna.col.vlt.de in integ.rest.eo quòd contractus claudicet,tamen postquã datum est ei tempus hic præscriptum, non debet eidem tolli. Indultum enim à iure beneficium nemini est auferendum,per regulam iuris.

Post 35. annos contra tutorem & curatorem minor agere potest.

Et is minor non poterit post hoc tempus agere etiam contra illum, qui 8
rem possidet,quamuis interdum restitutio in rem detur, sed hoc si tẽpora largiantur.l.in causę.j.§.interdum.ff.de mino.& sic aduersus etiam tertium non datur restitutio post istud tempus, licet aliquando etiam contra tertium detur,vt scripsi in 5.quæst.superius in præfa[illegible]

Adhæc cùm minor sit exclusus, non poterit procurator restitutionem 9
suo nomine petere, licet possit,quando est intra tempus restitutionis.l.vna C.etiã per proc.resti.impe.posse,sed requiritur quòd idipsum nominatim mandatum sit.l.illud.§.si talis.ff.de minor.dixi in consor.rub. de elect. de ro.in fi.vbi scripsi casus requirentes speciale mandatum.

Vltimò addendũ est,quòd licet post 35.annos non possit minor petere 10
in integ.rest.poterit tamen agere aduersus tutorem & curatorem, si culpa sua læsus fuerit,per text.in l.etiam.vbi Pau.& alij.Cis tutor vel curator interuene

teruenerit. Nam si ab vno exclusus sit remedio, ab alio non erit exclusus, vt superi⁹ dixi. vnde si anno 20. ætatis suæ cõtraxerit authore curatore, & eius culpa interueniente læsus fuerit, poterit post trigintaquinque annos actione tutelę agere contra curatorem. Nec obstat iste tex. vbi non potest agere fauore ætatis, sed si agatur actione tutelæ, agit ætatis ratione, ergo non potest. respon. text. dicit minorem non posse persequi annullationem & cassationem contractus ratione ætatis post 35. annos, sed agens actione tutelæ non prosequitur contractus cassationem: ergo hîc non prohibetur; imo vnum prohibendo, aliud videtur concedere. l. cùm prætor. ff. de iud.

III Item liberum est minori agere sicut maior ageret, sed maior si male administrata essent eius negocia, ageret actione negotiorum gestorum intra triginta an, vt patet in tit. de neg. gest. igitur & minor sic aget, nec ætatis fauore sic agere dicitur, sed tãquam maior, & maximè quia est exclusus omni alio remedio. ideo istud consequi poterit. l. cum mandato. ff. de minor. vbi dicit posse agere, quando is qui negotia gessit, non est soluendo.

Par lettres de relieuement, ou restitution, ou autrement, soit par voye de nullité pour alienation des biens immeubles faite sans decret ne authorité de iustice, lesion, deception, ou circonuention.

GLOSSA VII.

I HIC prohibet petere contractuum rescisionem post triginta quinque annos qui sunt continui: siue per literas releuamenti, vel restitutionis seu aliâs: & sic quibuscunque modis declarat, etiam si per viam nullitatis contractus rescindi peteretur: vtpote si minor dicat vendidisse bona immobilia sine decreto, tunc alienatio est nulla. l. si prædium. C. de prædiis minor. sine decret. non alienand. siue dicat se læsum, vel circunuentum: quomodocunque agat minor post 35. annos, ratione minoris ætatis non audietur, vt hîc, etiam in alienatione bonorum immobilium facta sine solennitate à iure requisita.

2 Nunc videamus in alienatione rerum immobilium minorum quæ solẽnitates requirantur. respon. Primò requiritur causa videndi, vtpote æs alienum. Vlpia. in l. magis puto. §. non passim. ff. de rebus eor. sic scribit: nõ passim tutoribus sub obtentu æris alieni permitti debuit venditio. neq; enim est eis via distractionis tributa, & ideo prætori arbitrium huius rei senatus dedit, cuius officio in primis conuenit hoc excutere, an aliunde pecunia possit ad extenuandum æs alienum expediri. facit l. lex quæ tutores. C. de admi. tuto. & l. ob æs. de prædiis minor. Dec. cõs. 403. quamuis. & si æs alienũ non interueniat, tutores tamen allegent expedire hæc prædia vendere, vel alia comparare, vel certè istis carere: videndum est an prętor debeat eis permittere: & magis est ne possit. Prætori enim non liberum arbitrium est datũ distrahẽdi res pupillares, sed ita demũ si æs alienũ immineat. proinde si permiserit ære alieno non allegato, cõsequenter dicemus nullã esse venditionem, nullúmque decretum: non enim passim distrahi iubere prætori tributum est, sed ita demum si vrgeat æs alienum. §. si æs alienum. ibidem. †Secundò, requiritur (vt ordinẽ l. persequar) quod aliunde pecunia haberi non pos

Solennitates requisitæ in alienatione rerum minorum.

non posit.quærere ergo debet iudex an pecuniam pupillus habeat, vel in numerato,vel in nominibus,quæ conueniri possunt, vel in fructibus conditis,vel etiam in redituum spe,atque obuentionũ.d.§.quærere.in d.l.magis.requirere ergo debet eum qui se instruat de fortunis pupilli,nec nimiũ tutoribus,vel curatoribus credere:qui lucri sui gratia nonnunquam assuescere prætori solent,necesse esse distrahi possessionem, vel obligari, requirat ergo necessarios pupilli, vel parentes, vel libertos aliquos fideles, vel quem alium,qui notitiam rerum pupillariũ habeat:aut si nemo inueniatur, aut suspecti sint qui inueniũtur,iubere debet edi rationes.§.in primis.ibid.

Tertiò,quòd liqueat iudici per discussionem bonorum ipsius pupilli,& 4
sic exactis constare debet,non posse aliunde solui debitum, dicta l. magis. Item requirat, num aliæ res sint præter prædia, quæ distrahi possunt, ex quorum pretio ære alieno satisfieri possit.Si igitur deprehenderit non posse aliunde exolui quàm ex præditorum distractione,tunc permittet distrahi,si modò vrgeat creditor,aut vsurarum modus carendum ære alieno sua deat.ecce iurisconsult.verba,ex quibus patet quod causæ cognitio iudicis debet precedere,& sententia interlocutoria,quòd non extant mobilia,nec alia bona quæ commodius vendi possint.Ange.in §.j.in authent.de eccles. rer.immob.alien.colla.5.consuluit Barb.con.40. col. 4.in 1. vol.& cons. 6. illud.col.3.in 4.vol.ac Soci.consil.235.in 2.volu.

Quartò,prætor æstimare debet vtrum vendere potius,an obligare per- 5
mittat,necnon & illud vigilanter obseruare,ne plus accipiatur sub obligatione prædiorum fœnoris,quàm quòd opus sit ad soluendum æs alienum. §.item prætor ibid.

Possessio magnae ob aes alienum modicum vendi nõ debet.

Quintò,quòd si iudex distrahendum arbitrabitur,caueat ne propter æs 6
modicum alienum,possessio magna distrahatur, sed si sit alia possessio minor,vel non tam vtilis pupillo, magis permitti eam iubere distrahi, quàm maiorem aut vtiliorem.d.§.item prætor.facit l.& si fine.§.j.ff.de min. Bald. consil.75.quidam tutor.vol.1.Alex.& Clau. Aquen. in l. iustè.ff.de acqui. poss.

Pecunia redacta ex vẽditione solui debet creditoribus.

Sextò, ne titulotenus tutores ære alieno allegato pecunia abutantur, 7
quam mutuam acceperunt,oportebit prætorem curare, vt pecunia accepta creditoribus soluatur,& de hoc decernere,daréque viatorem qui ei renunciet pecuniam istam ad hoc conuersam, propter quod desiderata est alienatio vel obligatio.§.ne tamen.ibidem.quod est notandum.

Subhastatio necessaria in re immobili minorũ alienanda.

Septimò, quòd subhastatio seu licitatio interueniat,& plus offerenti de 8
tur l.j.C.de fid.instr.& iure hastæ fiscal.li.10.Bart.in l.alio.ff.de alim.& cib. leg.& Nath.in decis.Neapol.quæst.249.fuit in consilio.

Decretum necessarium in alienanda re minorũ immobili.

Octauò,quòd decretum iudicis interueniat, in quo iudex dicet vendi- 9
tionem esse faciendam,& ideo interponit suum decretum.l.j.& l. si pupillorum.§.si prætor.ff.de reb. eor, & altero deficiente non valebit venditio, l. cùm hi.§.causa.& §.si prætor.ff.de transact.Specul.in tit.de procur.§.j. versi.sed quid si solùm per libellum. hæc tradit Fabia. de monte in tract. de emp.& vendit.quæst.quinta princi.numer.95.vbi etiam aliud addidit, scilicet iudicis subscriptionem per leg.2.C.de assess. nos istam subscriptionem nõ exigimus,dummodò scriba recitet omnia esse in iudicis presentia facta,

qui

qui decretum & authoritatem interposuit. Sed nos aliud requirimus, videlicet quòd istæ licitationes seu proclamata certificentur esse facta secundũ patriæ consuetudinem & stylum, vt dico in rub. de præconiis & subhast, & de hoc decreto multa scripsi in concord. Franciæ in rub. de conclus. Laterancn. concil. in verb. decretis, quæ hîc non repetam. sed ibi videantur.

Certificatio subhastat. an sit necessaria in re minoris aliena.

Sinon qu'ainsi en semblables contracts seroit permis aux maieurs d'en faire poursuitte par relieuement, ou autre voye permise de droit.

GLOSSA VLTIMA.

1 HIC tradit limitationem ad superiora, videlicet vt minor non possit rescissionem contractus petere post 35. annum. hoc verum beneficio ætatis: sed si alio iure permittatur maiori, & huic minori permittetur.

Post 35. annos minor vt maior agere potest ad rescissionem.

Et sic innuit, vt tempus maioribus præstitutum ad rescisionem non computetur in hoc 35. anno, vt superius dixi: alioquin si minor contraheret in 24. anno, & esset deceptus vltra dimidiam, non posset agere post 35. annos, sicut maior, quia tempus decem annorum est lapsum, intra quod maiores restitutionem petere debent, vt in tract. de rescis. cõtrac. dictũ fuit.

3 Et ideo quando excluditur quis à beneficio minoris ætatis, non excluditur ab alio: vnde intellige, quòd minor poterit agere sicut maior de iure communi ageret, vtpote ratione doli, metus, læsionis vltra mediam iusti pretij, seu alia ratione, non tamen habet priuilegia, quæ maior de iure speciali haberet, vtpote tanquam legatus, vel captus, seu alio iure speciali quis agere potest: minor illo iure non aget, si officio legationis functus non fue-

Minor non agit tanquã maior priuilegiatus.

4 rit, vel captus, per gl. singul. in l. post quàm. C. de pact. † Vnde si minor læsus vltra dimidiam iusti pretij non agat intra 35. annos, petẽs rescindi contractum beneficio ætatis, post illud tempus poterit agere tanquàm maior, videlicet remedio l. 2. C. de rescind. vendit. & in omnibus casibus in quibus maior de iure communi agere potest, sed non in illis in quibus maior agit iure speciali, quia lex generaliter loquens nunquam videtur derogare, vel concedere id, in quo est aliquid specialiter statutum. l. decurionibus. vbi addidi in gl. C. de silentiar. lib. 12. & gl. in auth. de hæredib. ab intest. venien. in verb. vacantibus. colla. 9. text. in c. veniens. de præscript. Iaf. in l. & eleganter. col. 3. ff. de condi. indeb. & in l. si causa cognita. C. de transact. & consi. 38. vol. 3.

6 Quid si minor fuerit læsus in permutatione, & post 25. annos recepit fructus rei permutatæ, nonne videtur approbare contractum? quod videtur: & sic non posset posteà petere rescissionem per l. j. C. si maior fact. alienat. ra. habuer. Contrarium fuit in hoc senatu pronunciatum in muliere, quæ recepit fructus post mortem maritj suæ rei venditæ sine suo consensu, vel permutatę, vt eo nõ obstãte rescisionẽ petere posit, p l. 3. §. scio. ff. de minori. quia fructus recipiendo nõ videtur contractũ approbare. Nã eos recepit, ne in dãno esset, videlicet ne pars aduersa reciperet fructus & rei & precij:

Arestum. Qui recipit fructus non videtur approbare cõtractum.

idèo in

ideo in precij compensationem recepit fructus rei, quod permittit l. curabit.C.de actio.emp.& vide quæ scripsi in proœ.ordi.in gl.5. de illo ti. C.si maior factus.

Minor tenetur reddere restitutionem cogitur stare contractui.

Item in praxi vidi dubitari,an pendente restitutione minor cogatur stare contractui,vel sententiæ: & quidam dicebant non teneri, per rubr.& l. vnam.C,in integ. resti. postul.nil noui fiat.facit l.si causa.C.de transact. tamen in Francia.quando restitutionis causa longum exigit tractum,interim iudex per modum prouisionis contractum.& sententiam seruandam dicet cautione data:& hoc vidi in praxi seruari,per c.suscitata. de in integ. resti. scripsi arestum in tract.de rescis.contract.in gl.4.Capit.in decis. Neapol.q. 53.& Corneus consi.111.in j.volu.& abūdè per Vital.de Camba. in tract. clausul.in hac clausula. 6

Executio sententiæ non impeditur pendente lite restit. aduersus eam cautione data.

Nec impeditur executio retractabilis sententiæ pendente restitutione. Sed iudex pronunciabit faciendam executionem per modum prouisionis cautione data,d.c.suscitata.quicquid dicant doc.in l.fin.C. de ord. cognit. & c.auditis.& c.ex literis.de in integ.resti.& in l.3.§.ibidem.ff.ad exhibēd. & l.ille à quo.§.si de facto.ad Trebel.Aufrer.decis.54. & seq. & dixi fusius in tract.de senten.prouisio.& trac.de sent.executor. in j. Tomo ordina. ibi quilibet videre poterit. 7

Minor semel restitutus an iterū possit restituī.

Vltimò quæram,si minor semel fuerit restitutus, an iterum possit restituī?est text.in l.final.C.si sæpius in integrum restitutio postul. decidit non posse,nisi nouæ defensiones,& causæ prætendantur; vnde si minor repudiauerit hæreditatem,tanquàm multis oneratam debitis,quæ sic erat, non restituetur,nisi creditores conuenerint cum eo,& remiserint dimidiam de biti partem,vel aliam, tunc posse iterum restitui non negat ibi Imperator, nec Iurisconsul.à contrario in l.& si fine.aliàs incipit ait prætor. §. restitutus.ff.de mino.vbi sic scribitur: Restitutus autem vt se hæreditati misceat, vel vt eam adeat, quam repudiauit, rursus restitui poterit, vt se abstineat: nisi interueniret cōtemptus partis,per l.fi.§.vbi autem pueriles.C. de bon. quæ lib.& scribit Maur.in tra.de restitu.c.132.& seq.& Anto.cap.in decis. Neapolit.quæst. 165. vbi concludit quem secundo loco restitutum in instantia triennij. 8

Si verò minor semel petierit restitutionem, quæ fuit ei per sententiam denegata,non impetrabit alias literas ad petendum iterum restitutionem super illa re,sed si non appellauerit à denegatione restitutionis, & literarum comprobatione,restitui posteà poterit ad appellandum. text. in d.l.fi. C.si sæpius in integr.rest.postu.vbi doct.& c.fi.de in integr.restit.Hostien. in summa illius titu.§.quoties.vbi etiam dicit interesse. nam quando restituitur quis contra sententiam,habetur ac si lata non esset. c.cùm ex literis. de in inte.rest. si verò quis restituitur ad appellandum, sententia remanet valida, sed inquiritur an bene sit iudicatum: & suspenditur prima sententia,per c.venientes.de iureiu. 9

Alia de restitutionibus nunc tibi non restituam, quia reliqua te posse bone lector,facilè intelligere existimaui,nec potui te magis in rem præsentem perducere:quare si lubet boni ista consules, & me amabis. gratias de his interim Deo Optimo ago immensas.Amen.

TRACTA

TRACTATVS DE RESCISSIONIBVS CONTRACTVVM, ET INTRA QVAE TEMPORA rescindi, & quomodo debeant, quotidianus profecto & vtilis.

PRAEFATIO.

SCIENDVM est quòd contractus conficiuntur ambarum partium consensu, & confecti vtranque partem obligant. l. j. §. j. ff. de pact. Et ideo dicuntur vltrò citróque obligatorij, in l. Labeo. ij. §. j. ff. de verborum significatio. vbi abunde scripsi. Licet in initio libera potestas vnicuique sit contrahendi, vel non contrahendi, sed semel constituta obligationi & contractui renunciare, aduersario non consentiente, nemo potest. l. sicut. C. de actio. & obligatio. Aliquando contractus vtriusque partis consensu dissoluuntur, in rubr. C. quando liceat ab emptio. discedere. & tunc cùm partes sint concordes, nihil ad iudicem. l. j. §. inde. ff. de noui operis nunciatio. interdum tamen & quibusdam ex causis rescindi contractus etiam altera parte inuita possunt. Ideo de his videndum erit causis, & quomodo rescindi in hoc maximè regno valeant: & quia haec materia in curiis Franciae est frequentissima & vtilissima, ob id eam pertractare in animo fuit. Vnde Lector benevole, boni eam (si nos amas) consules. multa enim tibi referam, quae in publico auditorio consecutus sum, vt etiam dicit iurisconsul. in l. iij. §. duae. in fin. ff. de Carbo. edict.

Quomodo contractus conficiuntur & dissoluuntur.

Contractus aut nullus, aut annullandus.

2 INPRIMIS discutiendum est, quòd contractus aut est nullus aut tenet: sed tamen est annullandus, l. & eleganter. ff. de dolo. vbi contractus dicitur nullus, quando dolus dat contractui bonae fidei causam, sed est annullandus, quando incidit in contractum bonae fidei, vel dat etiam causam contractui stricti iuris. l. si dolo. C. de inutilib. stipulatio. Actiones bonae fidei quae sint, non discutio: quia numerantur in §. actionum. de actio. in institu. & in gloss. c. cùm venerabilis. de exceptio. & quomodo in eis concludatur & excipiatur, scripsi in tracta. de exceptio. in vlt. quaestio.

Conclusio quando contractus est nullus.

3 Itaque dum contractus est nullus, agi potest coram iudice ordinario impetratis literis Regiis in hoc regno, & coram eo peti, vt declaretur nullus, & quatenus de facto processit rescindatur cap. si quis praesbyterorum. de reb. eccle. non alienan. l. si dolo. C. de rescinden. venditio. nam cùm contractus nullus sit, rumpi non potest. l. nam etsi sub conditione, vers. post defectum. de iniusto testa. cap. ad dissoluendum, de desponsa. impu. nisi quatenus de facto processit. Tamen in regno Franciae recipitur quis allegans contractum nullum: quia factus à prodigo, cui erat bonis interdictum, & allegans etiam modico pretio rem venditam: vt censuit Senatus anno 1143. die tertia Augusti, pro Comite de Sanxerre, & tunc subordinatè petitur, sicut decimae & congrua portio, vt scripsi in tracta. de congrua portio.

Nullitas contractus & deceptus allegans postulat. Arrestum.

Interdum contractus tenet, sed ex aliqua causa est annullandus, & tunc 4
pars potest coram ordinario aduersam conuenire partem, & petere illum
contractum rescindi. l. prima, & per totum. ff. & C. de rescinden. vendi. Et
Videtur quando contractus est nullus, & vtilis tenet hanc prosequemur materiam per totum hunc tracta. Et quando contra-
ctus est nullus vtilitas de iure est, quod emptor vel alius tenetur ad resti-
Fructus à die litis cõtestatæ restituuntur. tuendum omnes fructus, quos recepit, quia ex nullo contractu nil potest
pars consequi: secus quando contractus tenet, quia tunc fructus lucratur
emptor, vel alius possessor vsque ad litem contestatam. l. cùm fundus. si
certum peta. ff. quod est notandum.

Practica tamen regni est in vtroque casu, vt impetrentur literæ Regiæ 5
directæ ordinariis iudicibus, vt rescindere, & annullare contractum de-
beant, & de consuetudine regni sine literis Regiis iudices non solent pro-
cedere ad nullitatis etiam declarationem, vel ad contractus rescisionem.
in hoc tamen non comprehenduntur Curiæ supremæ, quæ sine literis ista
Curiæ supremæ resc. indum contra ctum nullum etiam sine literis Regijs. facere solent: vt alibi scripsi in procem. concorda. & emptor vix solet de
consuetudine condemnari ad restitutionem fructuum, nisi à die litis con-
testatæ, licet contractus sit nullus, nisi de mala & peruersa illius fide. appa-
reret, vel alterius. & ita vidi seruari, licet aliter à iure disponatur vt di-
ctum fuit.

Contractus vnus tantum multis rescinditur modis. Notandum, est quòd contractus multis rescinditur modis. Primò, ra- 6
tione personæ contrahentis, & hoc etiam multis modis. Aliquando ætatis
causa, vt si infans contrahat, inutilis est contractus. Idem si minor habens
curatorem, sine eo contrahat, l. prima, & l. si minor. ff. de verborum obli-
gatio. §. pupillus. de inutilib. stipulatio. in institut. l. si curatorem habens.
C. de integrum restitutio. Tamen non semper ea quæ cum minoribus
geruntur, rescindenda sunt, sed ad bonum & æquum sunt redigenda, ne
magno incommodo eius ætatis homines afficerentur, nemine cum his
contrahente.

Aduocatus alterius, & res in minorum rescissionibus quomodo exordiri debeat. Et quodammodo cõmercium eis interdiceretur. l. quòd si minor. §. j. ff. 7
de minorib. per quē text. poterit aduocatus contractum minoris fisci, vel
alterius defendens suam exordiri defensionem: & adiicere poterit versic.
Itaque ibidē, nisi aut manifesta circũscriptio sit, aut negligenter in ea cau-
sa versati sint, prætor interponere se nõ debet: aduocatus verò volens con-
tractum rescindere minoris sic exordietur: Inter omnes cõstat fragile esse,
& infirmum huiusmodi ætatis consilium, & multis captionibus suppositi-
tum, multorúmque insidiis expositum: ideo auxilium eis prætor pollicitus
est, & aduersus captiones opitulationem. l. j. ff. de minoribus. & ita solebant
antiqui, & egregij aduocati facere. & ita audiui sæpe D. Montolonium &
alios doctissimos aduocatos inchoantes postulare in hoc supremo Senat.

Claudicat exparte minoris contractus cum eo initus. Ex parte minoris tantùm est inutilis contractus. l. Iulia. §. si quis de pu- 8
pillo. ff. de actio. empt. Et ideo si ille contractus minori sit fauorabilis, non
rescindetur, sicut nec sententia pro eo lata. l. non eo minus. vbi doct. etiam
not. C. de procurato. l. furioso. de re iudica. ff. ob id non audiretur pars læsa
Minor si consumpserit, pretium restituitur. in contractu minoris, si vtile sit minori contractum seruare, & literæ Regię
concessæ non approbarentur à iudicibus.

Etiam si minor iustum rei pretium acceperit, quod ad malos vsus con- 9
sumpserit,

ſumpſerit,adhuc reſcindi illum contractum petere poterit.l.ſi quis cùm ſci
10 ret,ff.pro emptore.† Et reſcindetur iſte cõtractus impetratis literis Regiis,
& res minoris reſtituetur non reſtituto aliquo precio, ſi totum malè fuerit
conſumptum,argumen.l.mater. C. de rei vendicatio. Sed ſi probetur ver-
ſum precium in vtilitatẽ minoris,& quatenus probabitur verſum, eatenus
2 recuperabitur precium à minore,qui in hoc locupletior factus eſt.l.fina.C.
de vſucapio.pro empto.cap.quod in quibuſdam.de.fideiuſſorib. & ita fuit
iudicatum in magna camera me audiente Pariſ. anno 1536. die decima- *Arreſtum.*
7 tertia Martij.

11 Et ideo ſi minor in ſuis cõtractibus decipiatur,poteſt petere in integrũ *Reſtitutio minorũ duo copulatiuè requirit.*
reſtitutionem impetrando literas Regias,per totum titulum ff.de minorib.
& in rubric.C.de in integr.reſtitutio.ſed oportet duo probare, videlicet ſe
8 minorem,& læſum.l.nam poſteà.§.ſi minor.ff. de iureiuran. & non videtur
circumſcriptus minor,qui iure vſus ſit communi.l.fina. C. de in integrum
reſtitutio.vbi dicit Bal,oportere minorem exprimere ſe fuiſſe deceptũ do-
lo aduerſarij,vel ſui facilitate:aliàs audiri non debet.l.j.ff. de mino. abundè
12 ſcripſi in tract.de reſtit.artic.primo ſuperius.† Vnde ſi minor ſic deceptus *Etiã in mobilibus minor ſuccurritur.*
fuerit,etiam in mobilibus poterit in integrum reſtitui, per dictam legẽ pri-
mam, vt cenſuit Senatus Pariſien. pro domino *Corbie* conſiliario magni
conſilij,qui dum erat minor,emerat equum & mulam,& cùm effectus fuiſ
ſet maior in vim executorij inſtrumenti, executio in eum facta fuit, & iu-
dex ad garniendum contentum in ſchedula illum condemnauerat: à qua
ſententia domini.*Corbie* appellauit,& cùm reſcindi dictum contractum in
9 curia petiiſſet,Senatus malè iudicatum pronunciauit, condemnans tantũ
domi.*Corbie* ad ſoluendum quantum valebant tempore emptionis, & non
plus, anno 1522. in menſe Martio. Et eadem ferè eſt practica, ſiue con-
tractus ſit nullus,vt quando minor contraxit ſine tutoris authoritate. l. j
ff.de authorit. tuto. ſi verò cum authoritate, contractus valet, ſed reſcin-
1 ditur probata læſione,vt in l.magis puto.§. ne paſſim.ff.rebus eorum.

13 Item contractus redditur inutilis ex defectu naturalis conſenſus,vt ſi fu *Furioſi, demẽtis, & ſimilium contractus nul-lus.*
rioſus,demens,mente captus,aut phreneticus contraxerit.l. in negociis.&
l.furioſi.ff.de reg.iu.in l.j.de verb.obl.his enim caſibus & ſimilibus poteſt,
ſi reſipuerit is,qui contraxit,vel ſi non reſipuerit,conſanguineus ſeu cura-
3 tor,impetrare literas Regias,in quibus contractum nullum factum per il-
lum furioſum vel alium declarari petat: & ad reſcindendum quatenus de
facto proceſſum fuit,vt ſuperius diximus.

14 Ratione ſubiectionis reſcinditur contractus, vtpote ſi Rex contrahat, *Subiectionis ratione reſcinditur contractus.*
vel alius potens princeps,& tyrannus cũ ſuo ſubdito: quia blanditiæ po-
4 tentum inducunt iuſtum metum.l. j. C. ſi rector prouinciæ. gloſſ. in l. j. in
verb.quemadmodum.quod iuſſu.ff.& non computatur tempus illi ſubdi-
to in vita tyranni: quia non poteſt tunc cum commodo ſuæ perſonæ
agere.gl.in cap.licet.in fine.in verb. precibus. de electio.in pragmati. Lu-
cas de Penna in l.litibus.col.iij. de agricol. & cenſit. lib. x. Barbat. in cap.
nam concupiſcentiam.col.v.de conſtitutio. & in clemen. j. col. iiij. de te-
ſtibus.& Iaſ.in l.de pupillo. §. ſi quis ipſi. in quinta quæſtio. Bart. de noui

operis nunciatio.

Idem si seruus, vel filiusfam. cum domino, vel patre contrahat, tunc tan 15
tùm obligatur naturaliter. l. frater à fratre. ff. de condict. indebiti. l. lis nulla. de iudi. idem putarem etiam si obligaretur ciuiliter. nam contractus ob me tum reuerentialem rescindetur, vt inferius dicam.

Idem si clericus contraheret cum suo prælato terribili, vt etiam ratio- 16
ne authoritatis possit petere contractum infringi, per l. primam. §. quæ one randæ. ff. quarum rerum actio non datur, & ibi multa scripsi.

Idem in religioso quo ad suum superiorem, authent. ingressi, & ibi do- 17
cto. C. de sacrosanct. eccle. & cap. quia ingredientibus. xix. q. iij. Ideo contractum sic initum poterunt istæ personæ sic subditæ petere vt rescindatur, quatenus de facto processit.

Prodigi cõtractus rescinditur. Item interdum quis à lege prohibetur contrahere, vt prodigus, vel à 18
iudice, & tunc si læsus fuerit contrahendo, poterit petere etiam contractum rescindi impetrando literas Regias, l. is cui bonis. de verb. oblig. l. j de curato. furio.

Mutus, & surdus an possint contrahere, & quando contractus illorum rescindatur. Mutus verò si compos mentis sit, & signis intelligatur, contrahere po- 19
test: & valebit contractus consensu initus: secus si verbis fieri contractus deberet, tunc non valebit contractus cùm loqui non possit, quod in stipulatione est necessarium. l. j. ff. de verborum obligatio. & §. mutum. de inutilib. stipulatio. in instit. l. prima in fine. & l. in quibuscunque. de actio. & obligatio. ff. doct. in l. metum. de acquirenda hæredita. l. vbi non voce. de regulis iuris.

Si verò habuerit curatorem, tunc contractus sine illius authoritate non 20
valebit, ob id rescindi poterit. l. si curatorem. C. de in integrum restitutio. Idem in surdo dicit Petr. Ferrar. in sua pract. in forma actio. real. in verb. veris, & legitimis tit. colum. secunda, probatur in dicta l. prima. in fine de actio. & obligatio.

Mulieris contractus an valeat, & quando rescindatur. Ratione fragilitatis sexus, vt in muliere, si pro alio fideiubeat, petetur 21
contractus rescindi, & rescindetur impetratis à Rege literis: quod probatur in l. prima. & per totum. ff. ad senatusconsultum Velleianum, & in casibus positis in l. fin. C. de iuris & facti ignoran. & quando læsa est ex suo contractu.

Ex forma non seruata rescinditur contractus. Secundò, contractus rescisio petitur ratione formæ non seruatæ, vt in 22
stipulatione, si non interuenerit interrogatio simul & responsio. l. j. ff. de verb. oblig. quia actus, non seruata forma, corruit. l. cùm hi. §. si prætor. ff. de transactio. Albert. Brunus in tract. de forma & solennita. actus. rubri. j. versic. quintò non omitto. &c.

Et in contractibus, qui re contrahuntur, si res non interuenerit, inutilis 23
est contractus, & instrumentum obligatorium. l. rogasti. §. si tibi. ff. de rebus credi. & §. j. quibus mod. re contraha. oblig. in instit.

Idem si consensus deficiat in contractibus, qui consensu perficiuntur: vt 24
in rubric. de oblig. ex consensu. in instit. & l. consensu. ff. de actio. & obligatio. l. in venditionibus. de contrahenda emptio. Et ideo contractus nullus

nullus petitur declarari,& quatenus de facto processit rescindi, & instrumentum restitui cassum & nullum,vt fusius inferius dicetur.

25 Tertiò,propter defectum solennitatis rescinditur contractus: vt si venditum fuit minoris prædium,vel alia immobilia bona sine decreto, rescindetur alienatio.l.si prædium.& per totum.C.de prædiis minor.l.magis puto.ff.de rebus eorum. *Contractus sine solennitate factus rescinditur.*

26 Idem si solennitas non fuerit adhibita in alienatione rerum ecclesiæ, quæ scribitur in cap.sine exceptione.duodecima quæstione secunda. scripsi plenè in compend. alienatio. rerum eccle. in quibus casibus illa solennitas requiritur,& non interuenit,vt in venditione facta per licitationem, siue per incautum publicum, tunc illa alienatio ob solennitatis defectum rescindi poterit: & hoc impetratis literis Regiis in hoc regno, in quibus solennitatis defectus narrabitur, vt scripsi in tracta. de præconiis infrà. *Alienatio rerum eccle sine solennitate nõ valet.*

27 Idem in aliis casibus in quibus in alienatione requiritur solennitas, si ea deficiat,contractus erit nullus,& mala fide factus præsumitur.l.j. vbi gloss. singul.C.de fide instrumen.& iure hastæ fiscal.libr.x.

28 Quartò,contractus rescinditur ratione prohibitionis, quæ interdum fit à lege,vt in infante & personis superius expressis.

29 Item aduocatus prohibetur & procurator contrahere cum clientulo lite pendente.l.quisquis.§.præterea. C. de postul. & de quota litis paciscí, l.litem. C. de procurato. quod si contrà fiat, rescindetur hic contractus, impetratis etiam literis Regiis. Medicus cum ægro, durante infirmitate contrahere prohibetur.l.medicus.de variis & extraordinar. cognitio. ff. & medicos accipe eos,qui alicuius corporis,vel certi doloris sanitatem pollicentur.l.j.§.medicos.ibidem.l.archiatri.de professorib.& medic. libr. x. C. quem singul.ponderat Ias. in §.tripli. numero 59. de actio. in institu. & licet dicta l.medicus.loquatur,quando medicus compulit: idem tamen est, quando æger proprio motu & spontaneo promitteret durante infirmitate, vt scribit Hippolytus in l. §. constitutum. numero 4. de sica. ff. quia *Aduocati, procuratoris, medici, officialis, & aliorũ quando rescinditur contractus.*

30 semper promittere coactus infirmitate præsumitur. † & idem iudicari vidi in chirurgo,cui tactus poste,si euaderet, promiserat ducentos aureos: fuit enim ad triginta aureos condemnatus tantùm reus aresto Senatus: & sic illa promissio pestiferi,vel alia debet ad arbitrium boni viri reduci, inspecta contagione, & operis quibus caruit vel Chirurgus:& si excederet in modico,non annullaretur. Et sic intelligi debet, quod scribit Matthæ. de Afflict.in decisio.Neapol.quæst.centesima vigesimatertia.dominus Ca- *Promissio pestiferi quãdo valeat.*

31 rolus.†Idem vidi seruari in quadrigario, qui tempore necessitatis fecerat sibi obligari quemdam ad sex viginti libras, vt deferret res Aureliam tempore aduentus Imperatoris Caroli quinti,& tunc esset tutius sine conuentione precij eis res tradere deferendas, & posteà arbitrio boni viri soluere eis. *Quadrigarij stipulatio excedens fuit per Senatum moderata.*

32 Officiali annali durante suo officio cum suis subditis contrahere nõ permittitur.l.principalibus.cum sequenti. ff. si certum petatur. l. non licet, & l.qui officij. ff. de contrahenda emptione. Hodie cùm in hoc regno pau- *Officialis an durante suo officio contrahere possit cum suis subditis.*

ci magistratus sint annales, non rescinderentur tales contractus etiam in annalibus, nisi impressio probaretur, l. si per impressionem. quod metus causa. C. vt scripsi in procc. ordina.

Transactio non viso testamento rescindi solet.

Non potest hæres non visis nec cognitis verbis testamenti transigere. 33
l. de his. de transactio. ff. quod si fecerit, rescindi factum solet. l. prima. §. primo. ff. quemadmodum testamen. aperiant. vbi etiam gloss. idem dicit in sententia. Et hoc probat Roma. singul. cxcv. tu legis. &c. tum fauore vltimæ voluntatis, vt facilem sortiatur effectum l. vel negare. ibidem: tum odio hæredum occultantium testamenta. docto. in dicta l. de his. & l. non est ferendus. ff. de transactio.

Alienatio in fraudem creditorum rescinditur.

Item in fraudem creditorum non potest quis alienare, alioqui rescindi- 34
tur contractus, in rubri. ff. quæ in fraudem credito. & C. & §. item si quis in fraudem. de actio. in insti. doct. in l. post contractum. ff. de dona.

Præterea alienationes post iudicium familiæ erciscundæ acceptum in- 35
terdictæ sunt duntaxat voluntariæ, non quæ vetustiorem causam & originem iuris habent necessariam. l. alienationes. ff. familiæ erciscundæ.

Prohibiti contrahere per legē contractus rescinditur si contrahant.

Prohibetur interdum quis contrahere per legem municipalem, vtpote 36
per statutum, vel consuetudinem: vt mulier nupta de consuetudine istius patriæ non potest contrahere, nisi mercatrix publica sit, vt patet in consuetudinibus, maximè per Boër. in consuetud. Bitur. rubri. de consuetud. iuris status personarum. §. quarto.

Et in quibus casibus prohibentur aliqui contrahere, si contra legem 37
etiam municipalem contrahant, nullus est contractus. l. non dubium. de legib. C. quia lex resistit. Ideo non valet contractus. Bartol. in l. cùm lex. de fideiussorib. ff. nec transfertur dominium ex illo contractu. l. quemadmodum. C. de agricol. & censi. libro vndecimo. & in hoc tantum operatur prohibitio consuetudinis, vel legis municipalis, quantum legis generalis: quia tantæ est potestatis in loco vbi seruatur, quantæ lex generalis. l. omnes populi. vbi doct. ff. de iusti. & iur. & l. j. C. de summa trini. & hoc casu etiam impetrantur literæ Regiæ, de quibus suprà scripsi.

Contrahere prohibiti à iudice & arbitro, contractus rescinditur.

Aliquando prohibentur aliqui contrahere à iudice, & tunc post pro- 38
hibitionem non valet contractus. l. is cui. vbi doct. ff. de verborum obligatio. exemplum etiam patet in l. vtrum. de petit. hæredi. l. mortis. §. sunt & aliæ. de pœn. Bartol. & alij in l. filiusfami. §. diui. de lega. j. & tunc solent impetrari literæ Regiæ, vt nullus contractus pronuntietur vel annulletur, saltem quatenus de facto processit, vt superius dixi.

Ab arbitro si prohibeatur alienatio, quæ tamen posteà fiat, potest etiam 39
peti contractus rescisio. dominium tamen trãsfertur post prohibitionem, sicut cùm prohibetur contractus, & alienatio per pactum. l. ea lege. C. de condict. ob causam dat. l. si ita quis. §. ea lege. ff. de verborum obligatio. l. non distinguemus. §. nunc de officio. de arbit.

Alienatio facta cõtra prohibitionem hominis rescinditur.

Prohibitio etiam alienationis cum causa à testatore fieri potest, & si po- 40
steà fiat, rescindi potest. l. filiusfamil. §. diui. & ibi amplè doct. ff. de legatis j. & an transferatur dominium ibi disputant: sed quia idem in praxi concluditur, & ferè praxis eadem exercetur. ideo illud relinquo ad ibi nota.

Et ideo

41 Et ideo quando fit prohibitio à teſtatore,ne domus alienetur,quia vult vt remaneat in familia,ſi ille,qui eam detinet, alienauerit, omnes de familia,vel proximus etiam non reſtituto pretio,eam repetere poterit, & contractum reſcindere.l.peto.§.fratre.& l.vnum ex familia.ff.de lega.ij.

42 Si autem prohibitio fiat inter viuos,& tunc regulariter contra prohibitionem facta valebit alienatio: ſed agi poteſt contra alienantem ad id quod intereſt.l.ſi ita quis.§.ea lege.ff.de verbo.obliga.l.fi.C. de reb. alien. non alienand.Bald.in c.vno.col.fi.de aliena.feud.

43 Niſi aliquid ſuper re retineretur,vt ſenſus in re emphyteoticaria, tunc non valebit contractus.l. fin. C. de iure emphyteo. ſed quia in praxi ſolemus impetrare literas Regias ad annullandum contractum, quatenus de facto proceſsit,ob id eadem ferè eſt practica ſiue contractus nullus ſiue annullandus,vt ſuperiùs dixi.

44 Prohibetur quis contrahere quandoque ratione delicti, & tunc alienatio poſt delictum facta, ſi in contrarium condemnatio ſecuta fuerit, non valebit,l.poſt contractum.ff.de donatio.vbi plenè Bartol. & cæteri, & in l. j.de iure fiſci.libr.x.Ideo illa alienata fiſcus reuocat,ſi bona fuerint confiſcata:qui etiam impetrat literas Regias, vt priuatus, prout vidi obſeruari, quæ non ſolent ei denegari. *Delicti ratione quæ cõtrahere prohibetur.*

45 Quintò reſcinditur contractus interdum ratione rei, vtpote ſi res ſacra, religioſa,ſancta:vel quæ non ſit in commercio noſtro, & alienata ſit. Iſta enim alienari prohibentur.l.inter ſtipulantem. §. ſacram. ff. de verborum obligatio.l.ſancimus.j.& authen.præterea.C.de ſacroſanct.eccleſ.quia iſtæ res in nullius bonis ſunt.§.nullius.de rerum diuiſio. in inſtitu.vnde ſi quis presbyterorum alienauerit rem eccleſiæ, etiam ipſe alienans poterit rem alienatam petere,& reſcindi per literas contractum quatenus de facto proceſsit.c.ſi quis presbyterorum.de rebus eccle.non alienan. *Ratione rei quando contractus reſcinditur.*

46 Adhæc res litigioſa alienari prohibetur. l.j. C. de litigio. & litigioſa res eſt,de cuius dominio cauſa mouetur inter petitorem & poſſeſſorem:auth. litigioſa.ibidem. hoc interdum reſcripto concedi ſolet, vt alienari poſsit, non obſtante vitio litigioſi. *Rei litigioſa dotalis, & publica reſcinditur alienatio.*

47 Res dotales etiam ius alienare prohibet.l.j.& per totum.ff.de fundo dotal. non alienan. & C. vnde ſi alienatio rei immobilis dotalis facta fuerit, etiam conſentiente vxore,poterit reſcindi.authen.ſiue à me.C. ad Velleia.

48 Item publica res,vel vſibus publicis deſtinata.l.bona.& l.inter publica. vbi ſcripſi.ff.de verborum ſignificatio. & in his & aliis ſimilibus caſibus reſcinditur contractus,quatenus de facto proceſsit, impetratis (vt ſæpius dictum extitit)ad hoc literis Regiis.

49 Sextò,petitur contractus reſcindi ratione deficientis conditionis.l.proinde.ff.de rebus credit.ſcripſi in l.cedere.ff.de verborum ſignificatio.idem ſi modus deficiat.l.quibus.§.fina.ff.de conditio.& demonſtratio.Bal. conſilio ciiij.ſex ſunt,quæ in primo volu.vnde ſi dedero domum alicui, vt me alat,ſi non me aluerit,agam vt cogatur me alere,ſeu vt reſcindatur donatio.l.fin.C.de reſcinden.venditio. *Ratione deficientis conditionis, vel modi reſcinditur contractus.*

50 Vltimò, reſcindi contractus petitur ratione alicuius cauſæ, vtpote propter *Ratione vitij reſcinditur contractus.*

propter vitium;vt si quis equum habentem vitium latens vendiderit,tunc agam actione redhibitoria intra sex menses:vt rehabeat suum equum, vel actione quanto minoris post sex menses,& intra annum.l.redhibere.& per totum. ff. de ædilit. edic. l. secunda. C. de ædilit.actio.& in his mobilibus non solent impetrari literæ Regiæ, sed directa via agi intra tempus à lege vel consuetudine præstitutum,ne plus exponatur in his literis, quàm valeat res,per l.mediterraneæ.C.de anno.& tribut.libr.x.

Denunciatione facit vt contractus rescindatur

Interdum rescinditur contractus ratione protestationis alicui factæ, seu denunciationis:vt si denunciauerim tibi, vt non emas talem domum, vel per proclama fuit prohibitum, ne talis res alienaretur, si postea alienata fuerit, rescindi contractus petetur, per legem si fundum. C. de rei vendicatio. 51

Causa inhoneste & cessante ratione rescinditur contractus.

Rescinditur etiam propter causam inhonestam. l. si plagij. ff. de verborum obligatio.vel cessante causa,vt in rubric.ff.& C.de condictio. ob causam. vnde si dederim fundum causa matrimonij, cessante matrimonio & non contracto,repetere talem rem potero.l.quod Seruius, & seq. de condictio.causa data:& hoc directa via solet fieri etiam sine literis. 52

Simulatio, læsio, & metus contractus rescindunt.

Simulationis ratione rescinditur contractus. in rubric. C. plus valere quod agitur.& per Cæpol plenè in tracta. de simulatio. contract. scripsi in tracta.de restitu.& releua.in gloss.octaua. 53

Ob enormem læsionem, puta quando quis est deceptus vltra dimidiam.l.secunda.C. de rescinden. venditio. & inferius dicetur articulo primo,in gloss.decimaquarta. 54

Ratione metus rescinditur contractus.nam quę metus causa gesta sunt, rata prætor non habet,l.j.& per totum.ff.quod metus causa,& articul.j. inferius scribam,gloss.duodecima. 55

Absentia ingratitudinis, & susceptionis liberorum causant scindantur res alienatæ.

Item rescinditur factum durante absentia illius, qui reipublicæ causa aberat.l. j. & per totum ff. ex quibus causis maior. & dictum fuit in tractat. de restitutionibus. 56

Item si quis non sperans se liberos habiturum donauerit omnia bona sua, si postea liberos procreauerit, donationem rescindi per literas impetrabit,l.si vnquam. de reuocand. donatio. vbi amplè de Ripa, & domi. Tiraquel. 57

Per ingratitudinem reuocari petitur donatio, si ingratus fuerit donatarius donanti, vel eum non aluerit in eo casu, quo de iure tenetur. l. final.C.de reuocand.donatio.& in casibus ibidem scriptis. & in capitu. final.de donatio.aliis etiam in multis casibus rescinditur contractus, quos longum esset hîc referre, & omnes videntur ferè comprehendi sub casibus præscriptis: ob id, benevole lector, hæc tam frequentia non aspernaberis. 58

Retineri res potest, licet contractus sit nullus.

Notandum est, quòd ex quibus casibus rescindi potest contractus, imò si nullus sit, retineri res in conscientia potest, donec declaretur nullus, teste Panormita. in capitu. plerique. de immunita. eccles. & ideo lucratur quis fructus ante litem contestatam. l. cùm fundus. ff. si certum petatur. scripsi in procœmio ordinat. in gloss. prima. faciunt ea quæ dixi in 59

interpre

interpretatio l.vnicæ.nota.primo. C. de senten. quæ pro eo quod interest proferuntur.Ideo in hoc regno iudices non solent condemnare ad fructus etiam super contractu nullo,nisi à die litis contestatæ, vt prædixi quod est notandum.

60 Adde,quòd ex tribus cognoscuntur contractus,in qua specie sunt, scilicet ex forma verborum, l. j. ff. de verborum obligatio. ex parte rerum, vt in l.ij.ff.de rebus credit.& ex vtilitate, l. Lucius. ff. de donatio. iuncta l.prima.de pœnis. Bald. in consilio cccexciiij.facti series. in tertio volumine. *Tribus modis cognoscuntur contractus.*

61 Quærò an rescissa venditione, vel contractu expensæ meliorationum repeti possint:quod sic, scribunt doct. in capitulo primo, de in integrum restitutio.vt plenius dicetur inferius.vide in l.in fundo. & quæ ibi addidi, ff.de rei vendic. *Expensæ rescisso contractu repetuntur.*

LOYS xij. *Article xlvj. des publiées 1512.* Articulus vnicus.

Item, & affin que les domaines & proprietez des choses, ne soyent incertaines, & sans seureté es mains des possesseurs d'icelles, si longuement qu'ils ont esté cy deuant, & que la preuue des parties ne perisse, ou soit rendue difficile par laps de temps, és cas cy apres declairez: nous auons ordonné & ordonnons, que toutes rescisions de contratz, distrats, ou d'autres actes quelconques, fondees sur dol, fraude circonuention, crainte, violence, ou deception d'outre moitie de iuste pris, se prescriront doresnauant, tant en nos pays coustumiers, que de droit escrit, par les laps de dix ans continuels, à conter du iour, que lesdits contrats, distrats, ou autres actes, auront esté faits, & que la cause de crainte, violence, ou autre cause legitime empeschant de droit, ou fait la poursuitte desdites rescisions, cessera: nonobstant statuts, coustumes, ou vsances quelconques à ce contraires: ausquels quant à ce nous auons derogé & derogeons de nostre certaine science, pleine puissance & authorité Royal.

GLOSSA I.

1 HIC articulus diuiditur in duas partes. in prima duæ ponuntur rationes huius legis Regiæ condendæ. in secunda decisio. secunda ibi, *nous auons.* Prima ratio sumitur ex ratione vsucapionis. bono enim publico introducta est vsucapio, ne scilicet quarundam rerum diu, & ferè semper incerta dominia essent. elicitur ex verbis Iurisconsul.l. j.ff. de vsucapio. Cùm ergo vsucapio & præscriptio sit introducta propter bonum publicum, vt ibi: *Summa ordinationis Regiæ, & rationis quæ ve inuenta sit præscriptio.*

& à iure

& à iure ciuili. §.j.institut. de vsucapio. cap. quicunque. decimasexta quæstione tertia. l. j. de acquirend. rerum dominio.ff.& si ius ciuile non esset, præscriptiones non essent dicit Bald.in repetitio. l. j. col. iij. C.de emancipatio.libero.etiam est inuenta,vt sit litium finis. l.fin. ff. pro socio. quod etiam publicam vtilitatem concernit l. properandum, in princip. C. de iudic.Et etiam sunt inuentæ propter libertates subditorum,ne de iure suo semper dubitent.text.in authentic.de tempore non solutæ pecuniæ. §. j. collatio. septima, & ibi gloss. in verbo.diligentia. quam not. Bald. in §. si quis per triginta.col. ij. si de feudo defunct. conten. fuerit inter domi. & agnat. vassal. scripsi in repetitio. cap. postulastis. in gloss. retinere. de cleric. excommuniçat. ministrante. Et sic statuitur in hac constitutione, vt quis contractus rescisionem intra decem annos petat, ne incerta dominia sint longo tempore apud possessores, sicut olim, scilicet ante istam ordinationem.Text.hîc in manibus possessoris, pro apud possessorem accipit, & est phrasis Gallorum sumpta ab Hebræis, vt scripsi in rubric. de nominat.reg.in verb.in manibus.in concordat. §i primo. † Ex quibus infertur non esse inconueniens,si ex causa videlicet publicæ vtilitatis lex ciuilis in quibusdam casibus auferat dominium. l. ius ciuile.ff.de iusticia. & iure.l.item verberatum. de rei vendicatio. l. Lucius.de euictio. l. venditor.§.si constat communia prædiorum.l.si priuatus.qui & à quibus. j. Antiochensium.de priuileg.credito. Barto.in l. omnes populi.in prima quæstio.quartæ quæstio.principal.ff. de iustitia & iure. Felin. plenè, & alii in cap. quæ in ecclesiarum. colum. viiij. de constitut.Iaſ.in l.Barbarius. colũ. vij.cum sequent.ff.de officio.prætor.Bartol.& alij in l.nemo potest colum. iiij.de legatis primo. Ioan. Francisc. in tractat. de præscript. in prima parte,quæstione quarta,quamuis dominium sit de iure gentium.l.ex hoc iure.ff.de iustitia & iure.gloss.in l.secunda.C.de precib. Imperato. offerend. vbi addidi,& in cap.quo iure.viij.distinctio.Scripsi abundè in tract.de congru.por.in fin.

Lex pel ordinem ex causa publica communi auferre potest. 3

Renunciare præscriptioni quis non potest. Secundò infertur quòd homines non possunt renunciare præscriptioni.Barto.in l.nemo.ff. de legatis primo.Panormi.& alij in rub. de præscriptio. vbi vide abundantius. & per Petr. Ferra. in forma rei conuenti, in verb.præscriptionis.Felin.in cap. si diligenti. in secundo corrola. quinta fallent.de foro competent. 4

Et que la preuue des parties ne perisse,ou soit rendue difficile par laps de temps.

GLOSSA I.

ALIA ratio huius ordinationis est, ne probationes partium pereant.vel difficiles ex lapsu temporis reddantur, cùm hoc minum labilis sit memoria. l. peregrè. ff. de acquirenda possessio. Ob id statuitur, vt intra decem annos contractus rescisio petatur, vt sequitur. & an probatio adimi possit vel coarctanda

canda sit scribit text. in l. quoniam. C. de hæretic. & ego in concordat. in rubri. de nominatio. Reg. §. vlti. in gloss. fina.

2 Sciendum est, quod vbi in lege vel ordinatione est scripta ratio, vt hîc, tunc illa constitutio complectitur omnes casus, qui sub ratione expressa comprehendi possunt, etiam si sequeretur iuris correctio: vt plenè scribit Curtius senior consil. ex. nume. 50. cum sequen. *Ratio legis cõplectitur oës casus, & extendit legem ad omnia, quæ ratio continet.*

Es cas cy apres declarez: nous auons ordonné & ordonnons que.

GLOSSA III.

1 ET SIC ista ordinatio per hæc verba, *Es cas cy apres declarez*, secundum quosdam est limitata in casibus hîc declaratis, quare extendi non debet. l. in agris. ff. de acquirend. rerum dominio. l. secunda. de seruis exportan. & quia est contra ius, ideo etiam restringenda: & si venerit nouus casus, hîc non comprehensus, decidetur secundum ius, nõ per istam ordinationem, per ea quæ plenè scribit Feli. in ca. cùm ordinem. colum. iiij. versicu. limitata causa, de rescriptis. & exprimendo casus sequentes, in aliis videtur prohibere. l. cùm prætor. ff. de iudic. c. qualis. xxv. distin. & quando non mutantur, cur stare alij casus prohibentur? l. præcipimus. C. de appellatio. *Ista ordinatio an habeat locum in casibus expressis.*

2 Ego tamen dicerem istum textum limitatum quo ad probationem, vt velit dicere, quòd hoc statuatur ne probatio pereat, vel difficilis reddatur, in casibus posteà declaratis: & non quòd velit istam ordinationem loqui tantùm in casibus expresis hîc: quia esset sibi contraria. Nam infrà dicit, *Toutes rescisions, & autres actes quelconques.* nec est verisimile quòd tam cito se corrigeret: vt scripsi in quarto notab. in repetitio. l. vnicæ. C. de senten. quæ pro eo quod interest. & sic concluiuè tenebimus, hanc legem Regiam nõ solùm habere locum in casibus hîc descriptis, sed in aliis casibus similibus, & qui verbis text. conuenire poterunt, vt inferius dicetur.

Toutes rescisions.

GLOSSA IIII.

1 QVI TOTVM dicit, nihil excludit. l. à procuratore. C. mandat. & in procemio Digestorum patet de hoc ver. totum, & per Baldum, consilio trecentesimo trigesimoquinto. quædam mulier. volumi. primo, scripsi, artic. j. in principio tracta. de literis obligator. in primo Tomo constitu. Reg. & quia sic dicit, *Toutes rescisions & quelconques actes*, tamen intellige quòd omnes rescisiones, & 2 quicunque actus fundati super dolo, fraude, &c. † Ergo si sint alij actus, qui non fundentur super dolo, vel alia qualitate, in textu expressa, non habebit locum hæc ordinatio per hunc textum, secundo argumentum à contrario, quod est validum. l. j. ff. de offic. cius. Si verò fundetur rescisio eò, quòd quis non potuit disponere, non habebit locum hic articulus, vtpote si quis post decem annos velit rescindere *Omnes rescissiones in dolo vel fraude fundatæ hic cõprehenduntur.* *Solutionis vel potestatis defectus inuicem contrarium an rescindi possint vltra decẽ annos.*

venditionem decimarum, vel alium contractum super ipsis factum per hi- cum poterit, nec erit impedimento ille articulus. † Idem si petatur con- 3
tractum venditionis rescindi ob solennitates omissas, vt scripsi in l. Impe- 2
ratores. ff. de priuileg. credito. quia iste text. de his non loquitur, & quia verba ordinationis non conueniunt, nec dispositio l. iij. §. toties ff. de dam. infect. † Vnde si quis non visis verbis testamenti transegerit, & lesus fuerit, 4
poterit etiam post decem annos petere, vt rescindatur transactio. argu. l. sicut. & l. omnes. C. de præscript. triginta anno. nisi dolo factam allegaret, quia tunc hic comprehenderetur, vt patet infrà.

Contractus à clericis facti vt alij firmantur.

Amplia etiam, si essent contractus facti per clericos. nam si agant in cu- 5
ria seculari, vt de consuetudine solent, per literas Regias ad rescindendum huius contractum, tunc intra decem annos petere rescissionem illius de- 1
bent: secus si ageretur in curia ecclesiastica. Barb. in rub. de rebus eccl. non alienan. col. xvj. cum seq. vbi dicit curiam ecclesiasticam non tenere seruare leges & ordinationes, per ea quæ notant doc. in ca. ecclesia sanctæ Mariæ. de constit. scripsi in præfa. ad ordinatio. Regias in primo Tomo. & quia non reciperetur clericus in hoc regno, si ageret ad rescissionem sine literis Regiis, quæ officialibus Regiis dirigi solent, ob id clerici hac ordinatione adstringentur, & post decem annos, in casibus hic contentis non agent.

Corporalium seu incorporalium rerum contractus rescinduntur.

Siue contractus facti fuerint super rebus corporalibus, siue incorpora- 6
libus, cùm hic generaliter loquatur text. Ideo si vendita fuerit dolo lesus, tus vel reditus, seu ius pascendi, aut aliud ius, rescindetur ista iuris ven- 2
ditio, sicut si vendita fuisset res corporalis, cùm iste text. generaliter loquatur, *tantes rescissions.* facit l. j. §. & generaliter. ff. de lega. præstan.

Arestum, quod rescissione pendente seruari contractus debet data cautione.

Notandum tamen quod pendente contractus rescissione cogitur reus 7
soluere id, quod est in contractum deductum, & interim seruatur contractus: ita fuit in hoc Senatu decisum pro quodam scholastico prosequente contractus rescissionem anno 1539. die decimaquarta Iulij, & ante anno 1515. die decimaquinta Maij, fuit condemnatus petens rescissionem contractus ad continuandum, & soluendum reditus lite pendente, licet allegaretur furiosus is, qui reditus constituerat: sed cautio dari debet à recipiente, vt iudicauit Senatus anno 1523. contra viduam Ioannis Texier, vt est in stylo Parlamen. aresto cccx.

Si tamen contractus nõ potest interim seruari, emptor repetet precium 8
cautione data de tradendo, si fuerit dictum postea contractum valere. hoc *Arestum.* censuit Senatus anno 1528. die xxviij. Augusti, quia datum ob causam, causa cessante repetitur. l. j. & per totum. ff. de condict. causa data. 1

GLOSSA V.

Sex sunt quæ firmum faciunt contractum.

HABEO ait contractum vltroque obligatorium esse. l. 1
Labeo. ij. vbi abundè scripsi. ff. de verborum significatio. 2
Et sex sunt quæ habent solidare contractum, vt or verbis Bald. in consil. ciiij. sex sunt. in primo volumi. videlicet, credi- tor & debitor. sunt enim correlatiua, & vnum sine altero esse non potest. l. j. ff. si cert. peta. l. j. C. de cupresslibr. xj.

3 Secundò, res, quæ debet esse talis quæ in stipulationem deduci possit, non res sacra, non homo liber, nec aliæ, quæ in commercio nostro non sunt l. inter stipulantem. §. sacram. ff. de verb. oblig.

4 Tertiò, causa, quæ debet esse possibilis. l. non solùm. ff. de act. & obligat. §. si impossibilis. de inutil. stipul. in instit. & honesta ac rationabilis. l. ij. §. circa. de doli excep. ff. & finalis, non perfunctoria, nec impulsiua. l. ij. §. fin. ff. de donation. nec debet esse causa inhonesta, l. iuris gentium. §. si ob maleficium. ff. de pact. l. j. de condict. ob turpem caus.

5 Quintò, conditionis existentia solidat contractum: quia aliàs si non euenerit conditio, non nascitur obligatio, l. cedere diem. ff. de verbo. sign. l. proinde. si certum petatur.

6 Quintò, impletio modi. modus enim impleri debet, l. quæro. §. inter locatorem. ff. locat. l. quibus diebus. §. fin. de cond. & demonstr. l. cum mota. & l. siue apud. C. de transact. alia persequere, vt per Bald. cons. ciiij. vbi quando ista deficiunt in contractu, vel alterum horum, poteris impugnare contractum, & petere vt rescindatur, vt in præf. suprà scripsi. alia suppleri poterunt ex his quæ docui in d. l. Labeo. de verb. sign.

Distrats.

GLOSSA VI.

1 DISTRACTVS dicitur discessio ab actu, vel contractu facto: & quia appellatione contractus non venit distractus in odiosis & vbi non est eadem ratio, &c. Ob id fuit hîc expressum per l. vltimam. si tut. vel cura. interuen. C. & ibi hoc not. Bald. & in l. j. quando liceat ab emptione discedere. Iason. & *Cõtractum nõ venit distractus.*

2 Gomes. in §. omnium. de act. in instit. † Vnde Bar. & alij in l. ab emptione. de pact. ff. dicunt quòd si debeatur gabella ex contractu, non debetur ex distractu: quod sequitur Porc. in rub. de oblig. in inst. & abundè prosequitur Do. Tiraquel. in tracta. de legib. connub. in glo. *contracter.* & sic continetur hîc transactio, quæ propriè dicitur distractus: si tamen quis trãsegerit super matrimonio, & posteà impetrer literas Regias ad cancellationẽ illius trãsactionis, dicens matrimonio valido renunciâsse, ideo petebat illam transactionẽ cassari: causa fuit remissa iudici ecclesiastico, an fuerit matrimonium validum: & posteà hoc cognito rescindetur trãsactio, si curiæ visum fuerit. sic cẽsuit senatus an. 1528. die xij. Maij. facit c. lator. de re iud. & c. tenor. eo. *Arestum.*

3 Non refragatur quod causas vel lites transactionibus legitimis finitas imperiali rescriptò resuscitari nõ oportet, l. causas. C. de transact. nec valẽt literæ, vel rescriptum impetratum cõtra transactionẽ. Doct. ibi, quia transactio imponit finem litibus. l. fratris. C. de transact. imò veniens cõtra transactionem est infamis, & aliis afficitur pœnis, de quibus in l. si quis maior. C. de transact. respõ. nõ valere rescriptũ impetratũ cõtra transactionem, si fuerit impetratũ ab inferiore: sed à principe valebit facta mẽtione illius transactionis ex iusta causa, puta si dolo inita sit transactio. & ita loquitur iste text. & d. l. si quis maior. loquitur in trãsactionibus iuratis, vbi sunt duo vincula: sed idẽ hodie in hoc regno, quia impetratur etiã rescisio iuratæ transactionis habita tamen dispẽsatione iuramẽti. Nã semper intelligitur volũtas superioris *Rescriptum cõtra trãsactionẽ impetratũ quãdo valeat.*

excepta,c.venientes.de tranſactio. & antequam tranſactio poſsit retractari, neceſſaria eſt in integ. reſtitu. quam princeps per ſuum reſcriptum concedit.Alexand.& Moder. in d.l.ſi quis maior. gloſſ.in l.necnon.§. quod eis.in verb.non prohibeant.ff.ex quibus cauſis maior.

Annullata tranſactio poſt areſtū. Et ideo fuit annullata tranſactio à ſenatu comprobando literas Regias, 4 in quibus mandabatur reſcindi tranſactionem factam dolo partis poſt areſtum obtentum,& non prolatum,quod pars quæ vicerat ignorabat, & areſtum executioni mandari, ac partes ad talem ſtatum remitti, in quali ante tranſactionem erant,pronuntiatum fuit anno 1524.die xxvij.Nouemb.pro Huberto de Longuemont contra Marguaretam Legaht.

Areſtum.

De errore calculi. Quid in retractatione calculi, an hìc comprehendatur, videtur quòd 5 non, *quia calculariꝫ erroris retractatio etiam poſt decennij & vicennij tempus admittetur*, l.penul.ff.de adminiſtratio.rerum ad ciuitat.pertinent.& nota.in l. vna.C.de errore calcu.fortè poteſt teneri contrarium per hunc tex.*diſtract*, & ita ſeruaretur in forenſi iudicio, ſi dolo facta fuerit per verbum ſequens, *fondez ſur dol*, aliàs non. quod eſt notandum. de hoc plenè ſcripſi in l. cognoſcere. §. diſpungere.de verborum ſignific. ff.& ſic omnes diſtractus in dolo vel fraude fundati, continentur. vnde actio ex empto, quæ pro euictione datur,quia eſt perſonalis,durat triginta annis,qui non incipiunt,antequàm res ſit euicta.text.in l.empti. & ibi Salicet.C. de euictio.Io.Franciſ. Balb.in tract.de præſcript.in iiij. parte iiij.partis.q.xxvij. col.lvij. & ideò hìc non limitatur,quia non fundatur ſuper dolo principaliter.

Ou d'autres actes.

GLOSSA VII.

Actus nomine qua, & an omnes actus contineantur. ACTVM quidem verbum generale eſſe, ſiue verbis quid agatur, vt in ſtipulatione, ſiue re, vt numeratione pecuniæ dicit Iuriſconſul.in l. Labeo.ij.de verbo. ſignifi. vbi ſcripſi. Ideo ſi quis accepto tulerit debitori ſuo cùm conueniret, vt promiſſorem daret, nec ille der, condici ei, qui accepto ſit liberatus intra tempus decennij debet,per hunc text.& per l.ſi quis accepto. ff.de condictio. cauſ. dat. & reſtringe ſemper per verba ſequentia, *d'autres actes fondez ſur le dol, circonuention*,&c.adeò quod ſi alij actus hìc non expreſsi non peterentur reſcindi ratione doli, vel fraudis adhibitæ in actu, etiam poſt decem annos admitteretur reſciſsio prout de iure, quia de his non loqueretur hæc lex Regia. 1

Cõtractus factus ab vxore ſine viri conſenſu an poſt decem annos annullari poſſit. Quæro ſi fiat contractus à muliere ſine viri conſenſu, an poſt decem annos infringi poſsit.Boër.in §.iiij.in gl.conſuetudo.verſic.quid ſi vxor de facto.rubr.de cõſuetud.iuris ſtatus perſona.in cõſuetud. Biturig. dicit præſumi ſolennitatem conſenſus interueniſſe poſt decem annos. arg.l.ſi filius. C. de petitio.hæredi.Ego tamẽ dicerem vxorem poſſe petere reſcindi, quatenus de facto proceſsit,iſtũ cõtractum etiã poſt decem annos,ſi nõ allegatur fraudẽ vel dolũ interueniſſe:quia iſti cõtractus hic nõ cõtinẽtur, & non expreſsit hic,nõ mutãtur,ergo ſtare nõ prohibẽtur.l.præcipimus.C.de appel. & quia nullus eſt hic cõtractus, tũ quia mulier de cõſuetudine huiuspatriæ eſt prohibita cõtrahere ſine viri cõſenſu. vnde cõſuetudo reſiſtit: ideo non valet actus.l.cũ lex.vbi Bar.ff.de fideiuſſori. tanquam ſit factus cõtra legẽ.l. 2

non

non dubium. C. de legib. & quia consuetudo vtitur verbo nõ potest, quod negat potentiam. c. primo. de causa poss. glos. in cap. primo. de regulis iuris. in sexto. hoc plenè scribit dominus Andr. Tiraquel. in tract. de legib. connubialib. in gloss. ij. *ne peut.* vbi etiam dicit induci formam cuius transgressio actum inutilem reddit, l. cum hi. §. si prætor. ff. de transact. igitur hic contractus petetur declarari nullus & rescindi, quatenus de facto processit, vt superius dixi, & ille consensus cùm videbitur non adesse, non probabitur: vt per docto. in l. sciendum. ff. de verb. oblig.

Quelconques.

GLOSSA VIII.

1 IN QVIBVSCVNQVE actibus habebit locũ, in quibus agetur de dolo, violentia, & aliis hîc positis, vt sequitur, & ista dictio *quelconques*, id est quicunque, est generalis, vt scripsi in l. si cui. ff. de verb. sign. & ista generalis restringitur per verba præcedentia, *és cas cy apres declarés*. ergo in aliis casibus non vult, vt hæc ordinatio locum habeat. *Generalitas interdũ restringitur.*

2 Quid in testamentis, docui in l. verba contraxerunt. de verborum significatio. ff. vbi licet sub nomine contractus non comprehendatur testamentum: tamen sub nomine actus sic, vt in §. sed neque. de testamen. in instit. & ideo si dolo quis induxerit testantem ad faciendum testamentum intra decem annos, illius debet peti (quatenus de facto processit (testamenti rescissio per istum text. & sic comprehenditur is, qui dolo aliquem instituí fecerit, vt in rubr. ff. & C. si quis aliquem testar. prohibuer. *Testamentum & aresta an intra decem annos retractari debeant.*

3 Quæro quid in aresto dolo partis habito, etiam dixi intra decem annos posse retractari per literas ciuiles: in tract. de lite. ciuil. in gloss. secunda, in sexta quæst. per istum text. loquentem de actu generaliter, & sic de quolibet, & qui omnia dicit, nil excludit, l. Iulianus. ff. de leg. iij. & cap. solitæ. de maioritate & obedien. *Aresta intra quod tẽpus rescindi possint.*

Fondez sur dol.

GLOSSA IX.

1 PONDERANDA est ista qualitas, & sequentes. Nam si contractus vel alius actus non fundetur super dolo, vel aliis, quæ sequuntur, rescindi post decem annos (prout de iure) poterit, quia hic non comprehenditur. Nam qualitas adiuncta verbo debet intelligi secundum tempus verbi, l. in delictis. §. primo ff. de noxalib. & quamuis hîc non faciat mentionem mali, sed doli tantùm, tamẽ intelligitur ratione materiæ de dolo malo, vt in l. j. ff. de dol. exceptio. qui dolus malus est machinatio studiosa ad decipiendum, fallendúmque alterum adhibita, l. j. ff. de dolo. an excludat culpam vide Barto. in l. quod Neruа. ff. depositi. *Dolus probari debet, & quomodo.*

2 Sed quomodo probabitur dolus: respon. ex perspicuis indiciis. l. dolũ. C. de dolo. scripsi in l. latæ culpæ. ff. de verborum significat. sed si dolum non

posit pars probare, sufficiet re ipsa probari, id est sufficiet deceptio. Nam res hoc probabit per l.si quis cùm aliter.ff.de verb.oblig. & ibi planè doct. allegatur ergo dolus in libello, & probatur posteà deceptio, ex ipsa deceptione probabitur dolus,vt d.l.si quis,facit glo.in l.seruitutes. in magna.ff. de seruitu.etiam quia sola deceptio sufficit vt hic exprimitur.

Fundatus super dolo cõtractus quo modo intelligatur.

Quæro quomodo intelligi hæc verba debeant,*fondez sur dol, fraude*,&c. 3 respon.oportet dolum fuisse fundamentum contractus, & alia in hoc text. posita, ob id debent partes intentionem suam super illo dolo fundare, & dicere se dolo partis inductas ad contrahendum: ideo siue dicatur dolum dedisse causam contractui, siue incidisse in contractum, semper contractus ille comprehenditur hic:quia fundatur & qualificatur dolo, l.& eleganter. ff.de dolo.dixi suprà in præfatio.

Inutilis cõtractus quã do just arcẽ annus rescindi possit.

Et sic non habebit locum, quando contractus dicetctur inutilis extra 4 dolum vel violẽtiam, & casus hic expressos: vtpote si esset factus à furioso, de mente,pupillo,monacho,prodigo,dormiente,& ebrio:his enim casibus contractus dicimus inutiles ratione personæ contrahentis. Et sic poterit post decẽnium quis petere annullationem contractus: quod est notãdum, quia isti contractus non fundantur super dolo, vel circunuentione,vt dicit ille tex.nisi pars illas personas circunuenerit. ideo putarem cùm hæc ordinat.requirat dolum, quòd intelligatur de vero dolo, non de præsumpto.l. quod Nerua.vbi Bart.ff.depositi.doct.in c.bona fides.co.Ias. in l.si quando. in fi.C.vnde vi.qui tamen reipsa probabitur,vt dictum fuit.

Culpa initio contractus quãdo debeat rescindi.

Nec culpa sufficeret quo ad hunc text.vt si contractus sit culpa alicuius 5 factus,peti rescisio intra decem annos debeat.arg. l.in actionibus. ff. de in litem iurand. nisi fuerit culpa in committendo, quæ dolum saperet: quia tunc grauior est culpa quæ est in faciendo, quàm in omittendo. gloss. in l. semel mora.ff.solu.matrim.l. semper. §.in hoc. vbi gloss. quod vi,aut clam. abundè scripsi in l. diuus. ff. ad senatusconsul. Silla. vel culpa latissima. de qua Bartol.in l.quod Nerua.ff.depositi.

Dolo initio contractus, intra decẽ annos potest rescindi,vltra non.

Et quamuis de iure intra triginta annos agere quis possit, vt actus dolo 6 factus rescindatur,quia doli actio est personalis.§. præterea. de actio. in institu.& actiones personales præscribuntur triginta annis tantùm. l.ij. C. de constitut. pec. l. omnes. de præscript. xxx. annorum.l.j. de annal.exceptio. Bartol.in l.sequitur.§.si viam.ff.de vsucapio.plenè Ioan.Bal.in tract.de præscriptio.in iiij.parte iiij.partis. q. j. sed hic ad decem annos ius restringitur, in casibus in hoc articulo comprehensis.

Praxis petitis rescissionem.

Ideo minor, prodigus, & alij qui post decem annos literas impetrant, 7 cauere debent,ne exprimant se contraxisse,& dolo tantùm partis inductos fuisse,sed debent dicere quòd ex fragilitate sensus vel ætatis hoc fecerunt, vt in l.j.ff.de minori.Et hodie in minoribus est statutum,vt in rub.de restitut. & releua. & si impetrans literas non adiiciat dolum, reus non allegabit ad excludendum minorem, quia non audiretur volens suam allegare turpitudinem.l.iusiurandum quod ex conuentione.in fi.ff. de iurciuran. Si tamen allegetur dolus,sed rescisio fundatur.in aliis, videlicet in ætate,furore & aliis hic non cõprehensis,non nocebit,per §.affinitatis.de nup.in inst.

Fraude

Fraude.

GLOSSA X.

1 QVANVIS dolo insit fraus, vt docet iurisconsultus in l. iurisgentium §. sed si fraudandi. ff. de pact. tamen hic conditor ad maiorem elucidationem expressit & fraudem. Nam fraudis interpretatio semper in iure ciuili non ex euentu dũtaxat, sed ex consilio quoque desideratur, l. fraudis. ff. de regul. iur. & in praxi vtrũque solet exprimi, etiam circunuentio, ad rescindendum contractum, licet sufficeret vnum: & de hac fraude tractant doct. in rub. ff. quæ in fraudem creditor. & per totum titul. & in §. item si quis in fraudem. de act. in inst. ibi alia videri poterunt. *Fraus inest dolo, solet tamen exprimi.*

2 Notandum est, quòd sicut in metu requiritur talis metus, qui in constantem cadat virum, vt in gloss. xij. infra: ita in dolo, nẽpe ad hoc vt propter dolum & fraudem rescindatur cõtractus, requiritur quòd talis dolus & fraus cadat in prudentem virum. Ideo non omnis dolus annullat contractum, vt scribit Innocen. in c. cùm dilectus. quod metus causa. Bald. in rubric. C. de rescin. ven. circa fi. Alex. in l. & eleganter. in princ. ff. de dolo. in add. ad Bart. & se obtinuisse in praxi dicit Hippo. in sing. cccc vij. non omnis metus. ego tamen dicerem in hoc leuiorem dolum in bono viro & simplici requiri, quã in sagaci, astuto & vafro: quia simplex nõ cogitat dolum. l. j. ff. de dolo. *Qualis dolus vel fraus requiratur ad contractum rescindendum.*

3 Notandum quòd apud Græcos fraus pluribus exprimi vocabulis solet. Strophas enim dicunt, hypostrophas, paralogismos, paragogas, phenacismos, sophismata, gœtias, paraphoras, sceuorias, teste Cælio, libro sexto, cap. xxx. sed quocunque vocetur nomine hîc comprehendetur, adeò quòd si ad alienandum fraude inductus fuerim, intra decem annos alienationem irritari petam, & rescindi per hunc text. post hoc verò tempus recipi non potero, excludárque fine non recipiendi, vt dicunt practici. *Fraus apud Græcos pluribus vocatur nominibus.*

Circonuention.

GLOSSA XI.

1 CIRCVNVENIRE est propriè per circuitus & cauillationes decipere, seu incidiis inuoluere: tractum esse verbum à venatoribus dicunt, qui feras laqueis, retibus, & canibus circunuenire solent: & propriè illi circunuenti dicuntur, quos grassatores quasi ex insidiis adoriuntur, vt Cæsar docet in cõment. cùm vndique si circunueniri animaduertisset. ideo quando aliquis ex insidiis alicuius decipitur, dicitur circunuentus. l. j. in princip. ff. si quis omissa causa test. l. prima, de dolo. *Circunuenire quid.*

2 Circũscribere verò est causam fraudibus, cauillationibúsque in iudicio exornare, vt obtineas, & vincas: vt docet egregius Spieg. per l. exceptiones quæ in fi. ff. de excep. & idem est in effectu circũuenire, quod circunscribere. l. & elegãter. ff. de dol. l. itẽ si prætio. §. fin. loca. & ideo circũscribere siue in iudicio, siue etiã extra iudiciũ quis dicitur, & l. exceptiones allegata non probat quod dicatur solũ in iudicio, quia ibi dicitur, quòd pro minore cir- *Circunscribere.*

cunſcripto, datur fideiuſſori exceptio, ſed minor non erat circunſcriptus in iudicio, ſaltem ibi non dicitur.

Vnde ſi quis circunuentus & deceptus fuerit ab aduerſario, ſiue in contractibus, ſiue in aliis actibus, illum actum reſcindi petere poterit intra decem annos, poſteà reiicietur, licet de iure ante xxx. annos non præſcribatur huic actioni perſonali, per l. omnes. C. de præſcr. trig. vel quadr. ann.

Crainte.

GLOSSA XII.

Metusquid ſit.

METVS eſt inſtantis periculi, vel futuri cauſa mentis trepidatio. l. j. ff. quod met. cauſ. vel eſt opinio magni mali impendẽtis Cic. lib. iij. q. Tuſcul. & quæ met. cauſ. geſta ſunt, rata non habet prætor. d. l. j. quæ verba poſuit ſpiritusſanctus in ore prætoris vt dicit Bald. in rub. de controuer. inueſtituræ, in fin. refert Barb. conſil. liiij. illud afferam. nu. 10. in j. vol. & Io. Neuiſa. in ſylua nupt. col. xxxiiij. in magno vol. & dicitur metus eò quòd mentem teneat, ſcilicet liberam, ne ea quæ velit agere poſsit. glo. in c. ad audientiam. quod met. cau. & de iure quod metus cauſa geſtum eſt, nullo tempore, vel modo, prætor habebit ratum. l. ſi mulier. ff. quod met. cau. niſi per triginta annos in actione perſonali. gloſſ. ibi & in l. ij. C. de conſtit. pec. Niſi contra tertium poſſeſſorem: tunc enim per decem annos, vt in l. ſi vi vel metu. C. quod met. cauſ. vbi gloſſ. & doct. hîc etiam per decem annos ſiue contra metum inferentem ſiue contra àlium, adeò quòd poſt decem annos non poterit amplius agi ratione metus, & imputetur eidem cur intra hoc tempus non egit. 1

Iuſtus metus quis dicatur.

Intellige competere reſciſionem ob contractũ metu factũ, quando metus eſſet iuſtus, c. ſi iuſtus. de ap. & dicitur iuſtus, quãdo eſt ꝓbabilis, & nõ vanus, quia tũc nõ reſcinderetur, cùm vani timoris nulla ſit excuſatio. l. vani. ff. de reg. iu. requiritur ergo metus mortis, vel cruciatus corporis. l. interpoſitas. C. de trãſact. l. cõtinet, in fi. ff. ꝙ met. cau. c. j. illo tit. & debet metus eſſe talis qui in virum conſtantẽ cadat, c. cum dilectus. de his quæ vi metúſve cauſ. fiunt. l. metũ. ij. illo tit. ff. & in hoc inſpiciẽda eſt qualitas perſonarũ: quia ſi aliquis puſillanimus eſt, & leui metu terreri ſoleat, licet non caderet in conſtantẽ virũ, tamẽ illi ſuccurretur, argu. l. plenum. §. equitij. ff. de vſu & habitatio. etiã minor metus in muliere conſideratur quàm in viro, ca. j. vbi docto. de his quę vi metúsve cauſ. fiunt. glo. in c. cùm locũ. de ſponſa. faciũt not. per gloſſ. in l. j. C. vnde vi, Carol. Ruynus conſi. lx. vol. iij. Hippo. ſingul. ccccvij. & ſic metus in conſtantiſsimo requiritur, qui in conſtantiſsimum caderet. l. metum autem. ff. quod metus cauſa. quanuis Deci. in regul. in omnibus cauſis. ff. de regulis iuris. dicat ſuperlatiuum pro poſitiuo poni. quod vix inuenitur. † Ideo intelligerem conſtantiſsimum metum in homine conſtantiſsimo requiri, in alio conſtante non tam magnus, in muliere fragilis & leuis pro qualitate mulieris. Et ita conciliari poſſunt iura loquentia de conſtantiſsimo & conſtante, & in omnibus iſtis iuſtus dicitur metus, quando ſubeſt cauſa iuſta periculi, per l. metum autẽ. in principio. vbi Barto. ff. quod metus cauſa. & Bald. in l. interpoſitas. colum. ſecunda. C. de tranſaction. ſic 2

Conciliãtur iura de conſtantiſſimo viro & conſtãte loquentia. 3

conſu

consuluit Albert.Brun.in consilio lxxxij.super difficultate.colum.secunda. in materia feudal.vbi plus dicit,alienationem factam in tyrannum dici iusto metu factam.allegat Bartol.in l.prohibere.§.planè.ff. quod vi aut clam. An dicatur iustus metus & sufficiēs relinquitur arbitrio iudicis, ex actibus probatis, teste Innocen.in c.cum dilect.de his quæ vi metúsve caus. fiunt. Deci.in c.fi.de appel.iustum metum,odium,& alias phrases innumeras scripsi in l.iusta interpretatione.ff.de verb.sign.

4 Nota igitur quòd ad hoc vt actio quod metus causa competat,requirūtur sequentia.Primò,quòd ille metus adhibitus caderet in constantem virum,vt suprà dixi:quod est verum vt reuocetur per actionem quod metus causa:sed quando est alius metus extra cruciatum corporis,& metum mortis in aliquo actu,ille actus rescindetur per officium iudicis.& eadem praxi vtimur.l.prima.§.quæ onerandæ.ff.quarum rerum actio non dat.l.final. §.si fœnerator.quod metus causa.l.mēdicus. de var. & extraord. cognitio. Bart.in l.metum.& in dicta l. fin. ff. quod metus causa. Barbat. consilio lx. sapienter.in primo volumi. vbi pulchrè scribit. & sic metus etiam filiorum attenditur in l.isti quidem.ff.quod metus causa.& consanguineorum. in c. sciant.de elect.in vj. *Requisita in actione quod metus causa.* *Praxis.*

5 Secundum requisitum est,quòd metus in cōtractu intercedat, & in ipsa traditione:alioqui si quis sponte solueret post metum adhibitum, illa solutio spontanea purgaret metum,per l.secundam. C. de his quæ vi metúsve causa fiunt.Imò recipere à sponte soluente etiam ob metus causam non est maleficium,quia spontanea solutio purgat omne vitium,nec est ista turpis acquisitio,sed liberalis.l.si ob turpem.ff.de condi. ob turpem causam. Bal. consilio xxxiij.in primis.in ij.vol.limitat Ias.in sex.casibus, in d. l. si ob turpem.dicens modicam præsumptionem tollere istam,vt docet Pan.in ca.ad audientiam.circa finem.quod met.cau. *Metus in traditione attenditur.*

6 Tertium est,quòd res sit tradita,vel obligatio sit facta per metum, tunc poterit agere ad cancellandumdi ctam promissionem, & stipulationis instrumentum,vel excipere,vt dicta l.metum.§.sed quod prætor.& §.volenti.ff.eodem.

7 Quartò,requiritur quòd alius inferat metū iniustè,secus si iustè.l.si mulier.ff.quod metus causa.quia hunc sibi metum ipse infert.text.ibi de se ergo queri debet.nec tunc rescinditur actus,ratione metus,nisi iusta adfuerit causa.

8 Quintò,quod inferens metum sit potentior eo,cui infertur,aliâs non esset verisimile.j.fina.ff.quod metus cau.vt si custos carceris dicat se compulsum per captum.l.qui in carcerem.ff.quod metus causa.nisi multitudo captorum hoc fecisset,vt interdum vidi.

9 Sextò,quòd sit in tali loco,in quo potuit inferri vis,vt in nemore:secus, si coram principe,vel in ciuitate,d.l.fi.ff. eod. Ista declarat Rofred. in trac. libellorum in hoc tit.quæ omnia reassumpsit Vital. de Camb. in clausula, non vi.versi.restat videre.in sua clausula tract.

10 Vltimò requiritur,quòd restituens res metu habitas caueat & repromittat de dolo,videlicet quòd nil doli mali adhibuit in illis rebus, quas restituit & hoc probatur in l.metum autem.§.ex hoc edicto.ff.quod met.cau.

Actus in dubio ſponte geſtus præſumitur: niſi in interdicto recuperanda.

Notandum eſt quòd contractus & alius actus in dubio præſumitur ſponte factus, per l. ſecundam. C. de his quæ vi metúsve cauſa. alioqui præſumeretur delictum, contra l. meritò. ff. pro ſocio. Innocen. & alij in cap. cauſam matrimonij. de offi. deleg. ideo qui illum allegat, debet probare. l. quoties. §. qui dolo. ff. de prob. 11

Fallit in agente interdicto recuperandæ ad ſuum beneficium cõtra quẽ ſi obiiciatur ſpontaneæ renunciationis exceptio, non obſtabit: quia talis renunciatio præſumitur facta metu: nulla enim ratio veriſimile hoc reddit, vt quiſquam beneficium multis forte expenſis, & laboribus acquiſitum, quo ſuſtentari debet, facilè ſine magna cauſa ſua ſponte reſignet. cap. ſuper hoc. de renunciat. Alciatus in tract. præſumpt. regu. iij. in ſeptima præſumpt. fol. 352. 12

Reſcinditur contractus nonobſtante iuramento.

Et in iſtis iuramentum etiam non obſtabit, quia etiam præſumitur metu extortum: vt docet Innocen. in dicto capitu. ſuper hoc. in fin. vbi Panormi. & alij & in capitul. verum. de iureiurand. & ideo habita diſpẽſatione petere nonobſtante iuramento poterit, ſed non ante diſpenſationem, quia iuramẽtum valet, in c. ad aures. eod. tit. 13

Metus quomodo probetur.

Quomodo metus probari poteſt: Reſpon. ex indiciis & præſumptionibus. Bartol. in l. ſi ob turpem. ff. de condictio. ob turpem cauſam. Anch. conſilio ccxcix. viſa. & conſilio cccxc. põderata ratio eſt, quia metus communiter ſolet clam inferri, vnde leuior ſufficit probatio. arg. cap. fin. de reſt. cogẽ. Alexand. conſilio clvj. viſo proceſſu. in quinto volu. & conſilio xlviij. in tertio volumi. & Corn. conſilio xlj. colum. tertia, in ſecũdo volu. ac per duos teſtes. Bald. in l. noſtram. C. de teſtamen. laſ. in l. interpoſitas. C. de trãſaction. & hoc totũ iudicis arbitrio relinquitur. Bald. in l. ſi quis in hoc genus. C. de epiſc. & cler. Bart. & alij in l. de pupillo. §. ſi quis ipſi. ff. de no. oper. nũciatio. 14

Quibus teſtibus de metu deponentibus plus creditur.

per l. iiij. ff. ex quibus cauſis maior. vbi huius rei inquiſitio iudicis eſt. † Et plus creditur duobus de metu deponentibus, quàm centum de libera voluntate, quia de ſenſu corporis illi deponunt, vtpote quia minas vel verbera viderunt, vel audiuerunt, hi de libera voluntate deponunt, de voluntate quæ eſt ſecreta. Bal. in conſilio ſchiſmatis. & Dec. in reg. in omnibus cauſis. in fin. ff. de regu. iuris. Panorm. in cap. j. quod met. cauſa. Contractus ergo metu factus debet peti reſcindi intra decem annos, & poſtea quis non audietur etiam per officium iudicis, vt alibi dico. 15

Quomodo annulletur permutatio beneficij & reſignatio.

Non tamen impetrantur literæ Regiæ ad annullandum reſignationem beneficij, permutationem. aut alium actum eccleſiaſticum, ſed proceſſi iuris ordine ſeruato debet, vt ſcripſi in tract. de pacifi. poſſeſſ. nu. 157. & de reſignatione facta ad præceptum Regis, an metu cenſeatur facta, & an poſſit reſcindi, vel ſit ipſo iure nulla, plene ſcribit Dec. conſilio cxix. viſo puncto. & ſcripſi in praxi benefic. in iij. parte. & caſus in quibus geſtum metu ipſo iure non valet, ſcribit gl. & doct. in c. Abbas. quod met. cau. 16

Duplex ſententia andebeat interuenire.

Aduertere debet aduocatus q etſi de iure duæ ferãtur ſententiæ in hac actione metus, in j. cõdemnatur reus ad rei reſtitutionẽ. d. §. ex hoc edicto, & ad fructus perceptos, & percipiendos. l. ſed & partus. ff. eod. & ſi reus nõ reſtituat iuſſu iudicis, iudex condemnabit illum ad quadruplum. d. l. ſi cum exceptione. §. primo. §. hæc autem actio. & per totam legẽ. ff. eo. Pet. Jac. in ſua practic. 17

ſua practic.eod.tit.

18 Tamen in hoc Regno non vidi duas ferri ſententias, ſed vnam tantùm, in qua comprobantur & interinantur literæ Regiæ, & interinando condemnatur reus ad rei reſtitutionem, intra menſem, vel aliud breue tempus faciendam,& ad fructus perceptos & percipiendos cum expenſis: qui reus ſi non reſtituat,fit ei præceptum.cui ſi non obedit,aufertur ab eo res manu militari,& ipſe condemnari ſolet ad mulctam,iuxta l.qui reſtituere.ff.de rei vendica. & nunquam vidi ad quadruplum, vel ad iſtas iuris pœnas condemnari metum inferentem, vt ſcripſi in proœ. ordina. in primo Tomo, per c.fraternitas.xij. q.ij. ſed vim faciens petente Regio procuratore ratione violentiæ ſolet condemnari ad mulctam fiſco applicandam: & quomodo purgetur metus,dicam inferius in gloſ.xx.& ſeq. *Praxis regni in materia.*

Violence.

GLOSSA XIII.

1 DE QVA violentia loquatur iſte text. cum ſit in iure multiplex,vt no.gloſ.in l.extat.ff.quod met. cauſa.& in l.j.C. illo titul.gl.in c.ad audientiam.eo.Iaſon.in l. ſi quando. C. vnde vj. Primò vocant ipſi violentiam compulſiuam, quando quis compulſus eſt ad dandum decem, vel ad promittendum: de iſta loqui poteſt rubr.quod metus cauſa.& iſte text. quia ſi quis compulſus fuerit vendere vel promittere,agere poterit ad ſciſsionem illius vēditionis, vel promiſsionis:& ſi dederit,poterit petere ſibi reſtitui, & tunc impetratis literis Regiis,vt ſcripſi in proxima glo.ſi autem non dederit, ſi petatur,exceptione vti poterit,etiam ſine literis Regiis,quas hoc caſu impetrare non debet,imò perpetuò hoc caſu excipiet. *Nam quæ annalia & temporalia ſunt ad agendum,perpetua ſunt ad excipiendum,* l.purè.in fi.ff.de doli excep.ca. ſi autem.& c.plerunque.de reſcri.& de hoc dixi in proxima ſuperiori gloſſ. Solent tamen quidam practici etiam excipiendo literas impetrare Regias. *Violentia multiplex & de qua intelligatur text.*

2 Poteſt etiam intelligi iſte text. in violentia expulſiua: nempe ſi quis me de domo expellere velit,niſi ei centum promittam, vel vendam fundum ei vel locem domum, tunc ille contractus reſcindi petetur intra decem annos,ſiue fuerit vis armata,ſiue non armata: vt in rubr.ff. de vi & vi armata. & rub.vnde vi.C.per totum.

3 Item non eſſet inconueniens etiam intelligere in vi turbatiua. de qua ff. & C.vti poſsidet. vnde vidi potentem turbantē ruſticum ſuper vna vinea, donec vendidiſſet ei pratum, quod fuit compulſus ruſticus vendere ſatis iuſto pretio: ſed poſt mortem potentis petiit contractum reſcindi, tāquam ex violentia alterius venditum: quanuis non eſſet vltra dimidiam iuſti pretij deceptus,quia iſte tex.indefinitè loquitur de violentia,ergo de quacunque conueniente tex.nam indefinita æquipollet vniuerſali, l. ſi pluribus.ff. de lega.ij.c.vt circa.de electio.in vj.& quia conueniunt verba, & ſic diſpoſitio.l.iij.§.toties.ff.de dam.infect.c.indemnitatibus. §. prædicta.de electio. in vj. *Ruſticus ſuæ curruturā propter turbationē vēditæ rem.*

4 Idē dicerē in violētia inquietatiua,quę parit interdictū quod vi aut clā,vt ff.eo. *Vis inquietatiua.*

ff.eo. quod vi aut clam.

Vis ablatiua. Idem putarem in vi ablatiua, quando quis abstulit à me claues domus, 5
vel aliam rem, agam ad restitutionem illius rei. Et hoc probatur in hac ordinatione dicent, *d'autres actes quelconques fondez sur dol, fraude, violence,* &c. & de hac loquitur Rub.ff.vi bo.rapt.

Praxis in vi ablatiua non requirit literas Regias. Et in hac repetitione non vidi impetrari literas Regias ad rescinden- 6
dum, quia nihil rescindi oportet, sed res ablata per vim reperitur, quod fieri poterit coram iudice ordinario rei, & quod hîc dicitur violentia, Iurisconsulti vocant vim, vt scripsi l.liberationis.ff. de verb. sign. & hæc violentia est legibus inimica in ca.Christianus.in fin.xj.q.j. & hinc omnia mala dependent, dependerunt, & in posterum dependebunt, teste Platone de legib.dialog.x. & intra triginta annos res per violentiam amota repeti poterit, imò à violento semper, quia non comprehenditur hic, vbi non est opus rescisione.

Ou deception.

GLOSSA XIIII.

Deceptus citra dimidiam non agit. NON loquitur iste text.de omni deceptione, id est quocũque 1
modo quis deceptus sit, sed requiritur quòd sit vltra dimidiam iusti pretij partem circunscriptus, vt sequitur in tex. sequen. *outre moitié de iuste prix*, vltra dimidiam iusti pretij.

Et sic si esset deceptus citra dimidiam, & vellet agere iuxta cautelam 2
glo.in l.semper in contractibus.ff.de regu.iu.per quam dicunt docto.quod deceptus etiam citra dimidiam potest agere contra decipientem, vt suppleat iustum pretium, vel vt restituat rem restituto pretio, ponendo quod emptor est bonus vir, & bono viro non licet aliquem decipere: & interrogatus ille emptor an sit bonus vir, nunquam aliud diceret, & sic capietur, certè dixi istam cautelam nihil valere, tum quia isti positioni non tenebitur respondere venditor, quia est captiosa. per gloss. in c.si post præstitum. de confessis in vj.Iason.in l.pen.C.de pact. Ferrar. in cautel.iiij. reg.in fi.& *Cautela pl l semper in cõtractibus reprobata.* Petr.Gerard.fin.xxij.Iason.in §.sed istæ.nu.115. de act. in inst.Tum etiam si confiteretur se bonum virum, adhuc iudex non cogeret emptorem supplere iustum pretium, vel rem restituere, quia pro hoc non competit remedium de iure. ergo iudex non supplebit. Adhæc quia potest esse, quòd aliquis rem emit satis vili pretio, & tamen est vir bonus, nec in hoc decepit alium, quia ipse plus aliis obtulit, & sic non concluderetur, quòd ipse 3
emptor deceperit illum, sed venditor se decepit, quia & aliis daturus erat simili, imò minori pretio, & vterque sciebat rei pretium, & id temporis plus non vendebatur.

Nec refragatur quod bonus vir nõ debet decipere aliquem: verum est 3
ex animo, & cum dolo, sed si rem emendo decipiatur vẽditor, non tenetur emptor, quia tantum valet res, quantum vẽdi potest.l.si seruus.ff. de condi. fur. & homini scienti cõditionem rei, l.mortis causa capimus. in fi.vbi gloss. ff.de donatio.caus. mortis. vnde si quis emerit à vẽditore sagace & astuto, potest etiam in conscientia rem retinere, etiam si pretium sit iniustũ, quod etiam supplere non tenetur, vt docet Antoni. Brutri. in cap.quia plerique.

edim

de immunita.eccleſ.Petr.de Anch.in reg.peccatũ.de regu.iur.in vj.refert, & ſequitur Pantha.Calder.in repetitio.l.ij.col.xxxviij. verſ.vij. & bene eſt notandum.C.de reſcind.venditio.

D'outre moitié de iuſte pru.

GLOSSA XV.

1 MEDIA iuſti pretij pars dicitur,ſi res valeat decem,& venda tur quinque,vel quindecim.gloſſ.& doct.in d.l.ij.licet quidam (& malè)intelligant dimidiã,quando res valet decem,& ven ditur viginti,quia tunc non eſt media iuſti pretij, ſed eſt du- plum,de quo nõ loquũtur hæc iura.bene fateor,quòd etiam competeret re medium hoc ſi res eſſet vẽdita, & venditor vel emptor eſſet vltra duplum deceptus,vel ad duplum,ſed nõ requiritur tãta deceptio vt deceptus agat, ſed quòd vltra dimidiam ſit deceptus,vt hîc. Nam ſi res valebat decem,& fuit vendita quatuor,erit venditor deceptus vltra mediam iuſti pretij:vel ſi fuerit vẽdita ſexdecim,erit emptor deceptus vltra dimidiã iuſti pretij,quæ deceptio etiam vtriuſque partis attenditur,vt inferius plenè explicabitur & iuſtum pretium dicitur verum, vt abundè explicui in l.iuſta interpretatione.ff.de verborum ſignifica. *Media pars iuſti pretij quæ dicatur, & quid iuſtum pretium.*

2 Nota perpetuò quòd quando res vẽdita reſtituitur mediante iudicio, & ex iudicij neceſsitate,tũc ſi emptor illam obligauerat,reſoluetur ius hypothecæ,& obligationis,per l.lex vectigali.ff.de pignorib. Bald.in d.l.ij.colũna ix.verſicu.iuxta hoc quæritur.& ibi Salice.& Alexand.in l.ſi res.ff.quib. mod.pignus vel hypoth.ſol.in additio.ad Bart.vbi Barto.tenet non eſſe reſolutum,quod intellige quando ſola voluntate emptor reſtitueret, ſecus ſi ex iudicij neceſsitate, quod in inuitũ redditur. l.inter ſtipulantem.§.j.ff.de verborum obligationib. Nec dicitur ſola volũtate reſtitui,licet poſsit ſupplere iuſtum pretium: quia fortè nõ habet pecuniam,ex qua ſupplere poſſit,& ſic quodãmodo inuitus reſtituit.Anto.Neguſant.in tracta.de pignor. & hypothecis.in v.parte nu.43.primi membri,quod eſt notandũ,quia vidi dubitari ſuper ſeruitute impoſita ab emptore, qui poſtcà rem reſtituit,& ſic ſeruitus fuit reſoluta. *Reſolutæ emptione reſolutum eſt onus impoſitum ab emptore res vendita.*

3 Si velis intelligere quod remedium l.ſecũdæ competat,breui facias regulam iſtam, videlicet quod vẽditor deceptus vltra dimidiam iuſti pretij, poteſt agere, vel vt iuſtum ſuppleatur pretiũ, vel vt res vẽdita reſtituatur. c.cũ dilecti.& c.cũ cauſa. de emptio.l.ij.C.de reſcind.vendi. & ſi elegerit, vt pretiũ ſuppleat,iuſtũ pretium ſupplere tenetur,quatenus res iuſte valet. Pau.& alij in d.l.ij.& ſi is q elegitſupplere iuſtũ pretiũ interim petat, vt ſibi liceat ſcindere ligna,ex quib' poſſet ſupplere pretiũ.nõ debet ei cõcedi, ſed fuit denegatu an.1515.die vero 14. Iunij in magna camera,quia ſi emptor non poſſet ſupplere pretium,venditor eſſet in damno,ob id,phibitionem melius eſt faciendam eſſe,& ſuppletionem ante rei deſtructionem vel diminutionem. ſic habetur in ſtylo parla.areſto ccclxxiij.per Aufrer. *Regula de reſcindenda venditione nõ iuſti pretij cum ampliationibus & limitationibus.* *Areſtum.*

4 Primò,procedit etiam in emptore.glo.in d.ca.cum dilecti.& d.l.ij.cùm eadem ratio invtroque verſetur,& diſpoſitum in vno correlatiuorũ,etiam in alio habet locum,l. fina.C. de indict. viduit.tollen.l.j. & ij.de cupreſſ. libro vndecimo. *In emptore procedit.*

Secun

In locatione habet locum remedium l.ij. de rescind.vend.

Secundò,in contractu locationis,tex.in l.si ea pactione, iuncta gloss.C.de vsur.de consuetudine non datur pro locatione ad modicum tempus,secundum Masuer. in rub.de empt.versic. item pro re mobili,licet Anto.teneat contrà in d.c.cùm dilecti.& si hoc à Rege concederetur agi posset.Sed praxis recepit Masuer. sententiam. & ego nunquam vidi agi pro locatione facta ad triēnium, vt huius legis remedio rescinderetur prætextu læsionis, etiam vltra dimidiam iusti pretij, nec in alia locatione vsque ad nouem: si verò excedat dicitur ad longum tempus, rub. C. de lon. temp.præscr. & habet locum huius legis remedium, vt scripsi in compendio alien. rer. eccles. 5

In cõtractibus bona fidei remedij l.ij.procedit

Tertiò,procedit etiam in omnibus contractibus bonæ fidei ex bono & æquo,& propter eandem rationem.gloss.& doct.in l.ij.C.de rescinden. vend.l.in cõtractibus.ex quibus caus.maio.l.maioribus. cõmunia vtriusque iudicij.Bart.in l.item si in precio.in fin.ff.locat.Guido sing. cccccccxxxvj. lex ij.Romanus consilio ccccxxiij.pro pleniori.colum.j. quod intelligerem verum in his, quibus potest conuenire, vtpote in contractu locationis, permutationis, vel aliis quibusdam: secus si non possit cõuenire: vt commodo tibi librum, nescio videre quomodo quis potest esse deceptus vltra dimidiam, vt eidem hoc remedio succurratur: idem in deposito,& super his consydera quando possit conuenire, vel non, quanuis & in his Panta. Cald.in repetit.dict.l.ij.colum.vj.dicat etiam hoc remedium dari. 6

In cõtractibus do vt facias

Quartò,in contractu do vt facias,l.si olei.C.loc.& etiam in aliis contractibus innominatis,vt si tibi dederim domum, vt mihi des vestē, quæ non erat decem aureorum, & domus erat valoris centum aureorum, & vltrà, tunc hoc agam remedio,vt hic contractus rescindatur per hoc remedium. 7

In cõtractibus stricti iuris.

Quintò,in aliis contractibus stricti iuris.l.si quis eùm aliter.ff.de verbo. oblig.sed hi post solutionem differunt à contractibus bonæ fidei: quia in illis datur facta traditione læso condictio indebiti,vel actio in factum,seu de dolo,vel cõdictio incerti,licet in eõtractibus bonæ fidei detur actio ex illo contractu facta trãditione,in vtrisque etiam ante traditionem doli exceptio cõpetit.Bar.& alij in d.l.ij.& l.si quis cùm aliter. quia iudex non debet aliter formare sententiam,quàm sit forma contractus stricti iuris. Bal. in d.l.ij.in j.col.vij.oppo.sed cadē est praxis ferè quo ad rescisionē petēdā. 8

In permutatione an deceptio succurratur.

Sextò,in permutatione,vt asserit Petr.Iaco.in sua practica rubri. de act. ex vend.fol.99.& Dec.consi.ccx.viso puncto. tum quia est similis emptioni in l.fi.in prin.ff.quib.ex caus.in poss. eat.& l.permutationem. C.de rer. permut,& in l.fin.ff.illo titu. † Nisi in permutatione beneficiorum,quæ non rescinditur ob deceptionem vltra dimidiam iusti pretij, vt abundè scribit Dec.in d.consilio ccx.in primo dubio.& Probus in addi.ad Ioan. Monach.in c. fin.de renun.in vj.quia non habet titulum à parte, sed à superiore.Ancha.& Imol. in d.c.cùm causa.nisi pars dolo decepisset partem, asserendo maiorem valorem beneficij.per c.cùm vniuersorum. de rer.permut.Ant.de Burgos in cap.cùm causa.col.penul.qui allegat Panor. in cap. ex parte.de restitut.spol.& tunc agi poterit. 9 10

Permutatio beneficij an rescindatur

In feudo an procedat remedium l. ij.de rescind. vend.

Septimò,procedit in feudo dato ꝑ pecunia,ca.ad nostram.de rebus ecclesnon 11

cle.non alienan.& ibi glos.Barb.& alij.secus si fuerit concessum pro seruitiis, vt solet communiter fieri:quia cùm illa seruitia sint inæstimabilia pro domini salute.l.si pater.in fin.ff.de donatio.in l.seruorum.ff.de pœnis.Ideo non censetur dominus læsus, qui recipit vel recipiet seruitium pro feudo, teste Specula.in titulo de emptio.§.nunc dicendum.versic.sed nunquid.& Albert.Brunus consilio 41.col.8.& sequen.in materia feudali, & Anto. de Burgos in c.cum causa.col.5.de emptio.& vendi.

12 Octauò,extende etiam in emphyteosi,in qua quis est deceptus vltra dimidiam iusti pretij, habito respectu ad valorem iuris emphyteotici, tum quòd hic contractus similis sit locationi.§. adeò.instit. de loca.& conduct. tum quòd bonum sit argumentum de feudo ad emphyteosim. Bal. Salice. & Pau.in dicta l.2.Secus si sit deceptus habito respectu ad verum valorem vltra dimidiam, tunc non habet locum hoc remedium: quia non fit super directo dominio hic contractus,sed super vtili.Iaſ.in l.j.col.16.num.75.C. de iure emphyteo.do.Ioannes Samson in ordinatio.Turo.arti.22.per glo. in l.excepto.in verb.fructus.C.locat.Benedi.in verb. & vxorem. nu.982. cum sequen.c. Raynutius. de testa. Ego tamen non vidi frequenter super rescissione istius contractus agi,nisi ab ecclesia. *In emphyteosi.*

13 Nonò,in æstimatione rei datæ in dotem facta vltra dimidiam.l.si circunscriptam.C.soluto matrimo.l.iure.& l.si res.ff.de iure dot.quia hic contractus est similis venditioni.l.j.§.si seruum.ff.depositi.vbi dicit quòd idem ius haberi debet in eo, quod est simile. Bart. in disputatione incipien. mulier habens amplum patrimonium. ego tamen non vidi in hoc agi. nam apud Parisien.quia multi amplam promittunt dotem,etiam æstimare solent res, quas tradunt quomodo volunt,& aliquando vltra dimidiam,vt possint dotem promissam persoluere:& quia ita conuenitur inter partes,ideo agi non solet.Nam ob dolum non rescinditur matrimonium: quia omnia ferè rescinderentur,glo.in l.à diuo Pio.ff.de ritu nupt.Ideo tu qui vis vxorem ducere,caue tibi,ne dolis aliorum illaqueeris,vt fit frequentius. *Dere indotem data. Æstimatio datis facta vltra dimidiã iusti pretij, quomodo rescindatur.*

14 Decimò,etiam si esset læsus in quocũque minimo vltra dimidiam, glos. in dicto c.cum causa.Iaſ.in l.2.col.14.nume.53.C.de iure emphyteo. quia dicta l. 2.requirit tantùm excessum dimidiæ, & non requirit magnum excessum. Igitur etiam in paruo habebit locum, nec id est paruum inspecta dimidia. *Deceptus in minimo vltra dimidiam anpẽtat rescissionem.*

15 Vndecimò,etiam procedit in minore,vt patet per glos.& doct.in dicto cap.cum causa,& si ab vno remedio erit excluſus, ab altero non excludere tur.Panor.& alij in c.cùm dilecti.de empt.nec cessat restitutio ob hoc,quia plenius prouidet.& tunc remedium extraordinarium non cessat per ordinarium:quamuis contrarium teneat glos.in l.j.C.si aduer.fiscum.Bartol.& alij in l.in prouinciali.§.j.ff.de noui oper.nuncia.Alexan.cons.89.viso puncto nume.13.in secundo volu.& consi.52.visis.in tertio volumi. Et ista est communis conclusio doct.in prædictis locis,sicut si res sit vendita cum pacto de retro vendendo ad tres annos. nam elapso triennio poterit hoc agi remedio intra decem annos,vt hîc,teste Bartholo.Cæpol.in tract.de simula.contract.in 2.præsumpt.primi casus princip. *In minore.*

16 Duodecimò,procedit etiam si contractus esset factus cum ecclesia.nam *De contractu facto cũ ecclesia.*

læsus contra ecclesiam potest vti hoc remedio.dicto c.cùm dilecti. Paul.& alij in dicta l.secunda.Anto.de Burgos in dicto ca.cum causa.colum. 7.ecclesia enim cùm sit cultrix & nutrix iustitiæ,non patitur aliquid contra iustitiam fieri.text.in §.primo.de aliena.feud.& ecclesia non debet plus recipere,quàm res valeat,glo.singul.in cap.ea enim.§.hoc ius. 10.quæstio.2.in verb.vt plus.Et hoc communiter tenetur, & ipsi etiam ecclesiæ prodest hoc remedium.doct.in dicto cap.cum causa.de emptio.

Læsus ratione oneris appositi. Decimotertiò,etiam si fuerit læsus ratione oneris appositi in venditione:quia onus pars rei est,l.fundi. ff. de contrahen. emptio. cap. cùm Ioannes.vbi doct.de fide instrumen. cap. in aliquibus. vbi Panormita. secundo nota.de decimis.Laudimia tamen non faciunt excessum,nec computantur ad rescindendum venditionem:quia emptor illa nõ recipit:& ita fuit decisum in Senatu anno 1542.in mense Augusto, in processu do. *de la chapelle,* sed habendo rationem eius precij,quod pars recepit, & si in hoc interueniat læsio vltra dimidiam,agetur hoc remedio:alioquì contrà vt aliàs scripsi per l.debet.ff.de ædilit.edic.quod arestum fuit postea in vigilia nostræ domi.Septembris pronunciatum. 17

Arestum.

Transactio an rescindatur ratione læsionis. Decimoquartò, etiam procedit in transactione, in qua si quis est læsus vltra dimidiam,considerato dubio euentu litis, hoc remedio vtetur. gloss. in l.Lucius.§.fin.ff.ad Trebellia.& Bart.in dicta l.2.& in dicta l.si quis cùm aliter.Cardin.& Panorm.in dicto ca.cum causa.quia non videtur habuisse animum liberandi.l.tres fratres.ff.de pact.item facit tex.in l.in summa.ibi,si autem euidens calumnia detegitur.ff.de condictio. indebi. vbi rescinditur transactio ex euidenti calumnia,sed est euidens quando est deceptus vltra dimidiam,iuxta d.l.si quis cùm aliter. ff. de verborum obligatio. ergo &c. Item quia errauit,& transactio ad non cogitata non extenditur,l.cũ Aquiliana.ff.de transactio.Secus si esset deceptus considerato valore rei vero.& ita potest intelligi opinio contraria,quæ est communis, teste Ias. in dicta l. si quis cùm aliter.per text.in l.sub prætextu.C.de transactio.ego tamen vidi comprobari literas,in quibus impetrans dicebat se deceptum vltra dimidiam valoris rei,& ita in forensi iudicio seruatur. 18

Praxis.

Transactio ne læsus vltra dimidiã quare potest restituere, quàm quis per sententiam. Nec obstat,quòd transactio & sententia æquiparantur,l.2. ff. de iureiuran. & l. j. C. de condi. indebi. sed si quis sit læsus ex sententia non potest agere,l.sub specie.C.de re iudica.ergo nec ex transactione. Respon. *quia à sententia appellare pars potest, secus in transactione.* Et ista est æquior, & sic in iudicando & consulendo tenenda,teste Fabia.in quæstio.8. tracta. de emptio.& Calde.in repetitio.l.2.in 10.exten.Dec.consil.551.planè.colum. 2. & consi.597.superiori in fine.& eam audiui multis arestis curiæ confirmatam.Et eam approbat Alexand. consil.89.nume.13.in secundo volumi. & cons.118.in septimo volu.& Soci.in tract.fallen.Reg.436. 19

Si in instrumento donatur quid plus valeat. Decimoquintò,etiam si in instrumento venditionis diceretur,si plus valeat,illud dono,quia intelligitur modicum tantùm donare. l. cùm filius. §. pater.ff.de lega.2.& ibi gloss.& l.si libertus ita.ff.de oper.liberto.l.hęc adiectio.ff.de verborum & rerum significatio. l.cùm fuerit. de in litem iurand. quia ignorauit verum rei valorem.Ideo non videtur remittere.l. mater. ff. de inofficio.testamen.secus,si in instrumento diceretur,omne & totũ quic 20

quid valet

quid valet,plus remitto.l.ſi quis donationis. ff.de contrahend. emptio. vel ſi diceretur ſciens valorem rei ex tunc, videtur etiam magnum remittere, quia in genere cogitauit.l.ſub prætextu ſpecierum.C.de tranſactio. Bartò. in dicta l.ſi quis cùm aliter.Boër.in deciſio.ſuis,quæſtio. cxlij. alia ſuper. & quæſtio.ſequen.ego tamen dicerem contrarium, quia ſunt verba notariorum, & de his clauſulis notarius non eſt rogatus, ſed ſolent poni ex ſtylo notariorum, etiam ea facilitate qua fuit inductus quis ad vendendum vili precio,ita ad apponendum illas clauſulas.Bart.in l.fin.§.idem quæſiit. ff.de condictio.indebi.Ideo poſſunt impetrari literæ Regiæ releuamenti ad reſcindendum contractum,non obſtan.his clauſulis, etiam ſi diceret, ſciens valorem rei per prædicta.Et vidi ſæpius agi non obſtantibus prædictis, & in forenſi iudicio obtineri,vide l.Imperatores.ff.de publica.quamuis Bald. conſilio iij.in tertio volumi.& Alexand.conſilio cxxv. in primo volumi. & conſilio xxviij.nume.4.in quinto volum.& conſi.j.& conſil.cv.in ſexto volum.ac Soci.in tracta.fallen.Reg.ccccxxxviij.& conſ.xlviij. viſo inſtrumento.colum.ij.in quarto volu.contrarium teneat.

21 Decimoſextò,etiam ſi renunciaſſet omni legum auxilio, etiam ſi ille eſſet ſagax & aſtutus,quia renunciatio ad modicum etiam extenditur,& non vltra dimidiam.Bartol.in dicta l.ſi quis cùm aliter.in fine.Paul. & alij in dicta l.ſecunda.& quia notarius ex ſtylo hoc ſolet apponere,ac eadem facilitate qua vendit modico precio,renuntiat.ob id iſtis renunciationibus non obſtantibus ſolent literæ Regię impetrari & comprobari & interinari.vide Barba.conſilio quadrageſimoſecundo,colum. quinta, in primo volumi. & conſilio xxj.in quarto volumi. Etiam ſi ſpeciatim huius legis beneficio renunciaſſet,& hoc patet ex prædictis,& quia hoc remedium ex humanitate procedit,dicta l.ſecunda,ibi humanum,& humanior eſt opinio ſequenda: & quia partes de hac enormi læſione non cogitarunt, & ſi cogitaſſent tamen humanum eſt illis ſuccurrit,& ſenatus Pariſien.iſtam ſeruat,quicquid in contrarium diſputetur,& concludant doc.dicentes renunciationem ſpecialem admittendam,quod tamen non ſeruatur. *Renuncians an reſciſſionem petere poſſit.*

22 Decimoſeptimò,etiam ſi contractus fuerit factus à procuratore,arcu.l.ſi voluntate.C.de reſcinden.venditio.quia ad illicita non videtur cõſtitutus, l.ſi procurator.ff.de condictio.indebi.& tunc ſi dominus non poſsit conſequi à procuratore,poterit actionibus ceſsis hoc remedio agere. Panormit. in dicto cap.cum cauſa.quamuis contrarium teneat Bart. in l.ſi ſocietatem. §. arbitrorum. ff. pro ſocio.vbi dicit ſufficere,ſi ſit læſus in ſexta parte, per l.vnde Nerua.ff.pro ſoc.quæ nõ obſtat:quia loquitur in arbitratore,qui eligitur vt bonus vir,& non poteſt etiam lædere in dimidia.gloſſ. in l.ſemper in contractibus.ff.de regulis iuris. Idem ſi ratificauerit contractum,& in illa ratificatione vltra dimidiam læſus ſit,quia etiam poteſt hoc remedio vti. Bald.in l.j.per illum tex.C.ſi maior fact.& in forenſi iudicio ſeruatur,quod hoc remedio ſuccurratur,etiam ſi res ſit vendita per procuratorem habentem poteſtatem vendendi pro precio,quod inuentum eſſet. *De contractu facto à procuratore an reſcindi poſsit.*

23 Decimooctauò,etiam procedit,ſi quis venderet rem alienam ſine mandato,prout poteſt.l.rem alienam.ff.de contrahenda empti.licet non tranſferat dominium.l.traditio.ff.de contrahenda emptio.Baldus & Calderit.in *De contractu in re aliena facto.*

dicta l. secunda. Nam cùm ipse de euictione teneatur, per totum titulum, de euictio. non est mirum, si hoc remedio agere possit, si vltra dimidiam sit deceptus, maximè quando ignorans rem illam esse alienam, eam vendidit: & tunc is qui eam emit, non potest supplere iustum pretium, sed tenetur rem restituere, quod probatur in sequen. ampliatio.

Supplere quando nō possit iustū pretium.

Quando res vendita nō extaret.

Decimononò, etiam habet locum, si res vendita non extaret, quia tunc præcisè agam, vt suppleatur iustum pretium. Panormit. in cap. cùm dilecti. in fine, de emptio. quia re vna ex debitis alternatiuè perēpta remanet obligatio in altera, l. si emptione. §. fin. ff. de contrahen. emp. l. Stichum. de solutio. Franciſc. de Crema. singul. lxxxiiij. volo te docere, quod valet ad cētum ducatos secundum eum. 24

Grauatus rem vēdere an hoc remedio vtatur.

Vigesimò, amplia etiam si venditor grauatus fuisset vendere rem propriam à testatore, non adiecto pretio, secus si adiecto pretio: quia tunc voluntatem defuncti exequi tenetur. l. si fideiussor. §. meminisse. & ibi docto. ff. de legatis primo, nisi & testator errasset in pretio, credens illud esse iustum. Bald. in l. Imperator. §. si centum, in fine. ff. de legatis secundo. Iaſ. & alij in dict. §. meminisse. quod non est præsumendum, si res erat testatoris: alioqui contrà l. quisquis. C. de rescin. ven. 25

Diuisio hereditatis an ex lesione rescindatur.

Vigesimoprimò, etiā procedit in diuisione hæreditatis facta, in qua succurritur vltra dimidiam decepto. l. si maior. C. communi diuidun. & l. maioribus. communia vtriusque iudi. nisi diuisio facta sit per sortem, teste Philippo Franc. in rubri. de appella. 26

Praxis diuisionis rescindendæ.

Hodie etiam ex communi vsu curiarum Franciæ, solet deceptus per diuisionem literas impetrare: quibus concludit vt diuisio rescindatur, vel ad æqualitatem reducatur, per dictam l. maioribus. & non attēditur deceptio vltra dimidiam, sed sufficit quòd læsus sit in notabili quantitate, & ita vidi sæpius iudicari. veruntamen si opponatur decretum, minor ab illo decreto appellare debet id temporis, quo ei obiicitur, cùm de nouo perueniat ad notitiam suam. 27

Cessionarius an habeat hoc remedium.

Vigesimosecundò, procedit in cessionario, cui etiam præscribitur decem annis, sicut vero creditori. Bald. in l. per diuersas. quæstio. x. C. mand. & idem Bald. in tracta. statut. in verb. capere. quæstio. ix. 28

Fideiussores re emitta an liberentur.

Vltimò, etiam habet locum si hic venditor dedisset fideiussores de hab endo firmum & ratum contractum, qui promiserunt in casu euictionis interesse. Nam si per remedium huius legis euincatur, liberātur fideiussores: vt docet Iacob. in l. prima. C. de fideiussorib. minor. quia resoluto contractu principali, & fideiussorum regulariter censetur resolutus contractus. l. lex vectigali. ff. de pignore. & idem dicerem, si vēditor obligasset expressè rem venditam: rescisione eius contractus facta ius reale etiam censebitur extinctum, per l. cùm principalis. & regulam accessorium. ff. de regul. iur. Bart. & alij in l. in diem. ff. de aqua pluuia. 29

Thesaurus in re emptā inuentus nō iuuabit deceptionem.

Primò limitatur in thesauro, qui applicatur domino soli, quando inuenitur per eum. §. thesauros. institut. de rerum diuisio. & venditor ratione huius thesauri non poterit hoc remedio vti contra emptorem, qui illum inuenit: quia si res fuisset diminuta post emptionem. hoc emptoris periculo cederet. l. prima, & per totum. ff. de pericul. & commod. rei vendi. Et secun- 30

dum

dum naturam rei est eum pati incommoda,quem sequuntur commoda. *l.* secundum.ff.de regulis iuris.thesaurus enim donũ fortunæ creditur.l. si is. §.primo,& §.quod si seruus.ff. de acquirenda possessio. etiam quia venditor non sibi acquisiuisset,nisi dimidiã partem,l.vna.C.de thesaur.libro decimo.ergo ob hoc non potest agi tanquam deceptus. hoc firmant Areti.& Claud.Seissel.in dicta l.si quis cùm aliter,licet Roma.contrarium consulue rit & obtinuerit,vt ipse assertit ibidem. Tamen primam opinionem sequitur Soci.consi.xlviij.viso instrumento, in secunda colum. volumi. quarto, hodie non rescinderetur contractus in Francia propter thesaurum inuentum:quia inuentor,si non sit secretus,parũ ex inuentione emolumenti habet,cùm fiscus velit totum occupare.

31 Secundò fallit, si quis læsus esset per sententiam l.Iulianus. ff. de condi. indebi.l.sub specie.C.de re iudica.quia imputatur ei,qui nõ appellauit,posset tamen restitui, si ex instrnmentis falsis condemnatus esset impetrando literas in forma requestæ ciuilis,si à Senatu condemnatus esset,vt scripsi in tracta. de lite. ciuilib. in primo tomo seu (vt dicunt forma supplica. ciuilis impetra.per l.diuus.ff.de re iudica.& rub.C.si ex fal.instru.posset.etiam restitui,quãdo quis fuisset impeditus producere iura sua,& instrumenta. Bartol.in l.prima.C.de senten.aduer.fisc.latis. libro decimo. Idem si sententia lata fuerit ob præsumptas probationes,quia nouis apparentibus in contrarium sentẽtia retractabitur.l.si quis adulterij. C.de adulter.Et quando pars confiteretur eam iniustam.Innocen.in cap.quia plerique.de immunita. eccles.& in casibus in quibus sententia non transit in rẽ iudicatam, quos ponit Hippoli.in l.vna.C.de rapto.virginum.scripsi in secundo notab.l. quod iussit.ff.de re iudica.

Læsus per sententiam non impetrat rescissionem.

32 Tertiò, quando plures essent res venditæ vna venditione, & quis esset in vna læsus.nam non poterit agere,si aliæ res suppleant,iuxta notata in l.si merces.§.vis maior.ff.locat.Ias.per illum textum,in l.scire debemus.de verborum obligatio.

Quãdo sunt plures res venditæ, re scinas vnius rei emptio an possit.

33 Quartò,quando læsus esset ex contractu pœnali,quia imputet sibi, cur in pœnam incidit,l.cũ pœna.ff.de arbit.Pet.de Vbal.in d.l.secunda.& Pantal.Calder.ibidem limita.xxvij. vnde si emerim domum centum aureis pacto apposito,quòd nisi soluam illa centum intra annum, promitto centum pro pœna,& sarcire omne id quod interersit:si non soluero, incido in pœnã, quę soluta licet excedat iusto rei pretio dimidiam, tamen non succurretur, per istum tex.quia sua culpa incidit in pœnam.

Ex contractu prænali accepto, hoc non vitiatur remedio.

34 Quintò,nõ procedit in re mobili.gl.& doctor.in dicta l.secunda,& istud seruatur de consuetudine,teste Masuer.in §. item pro re immobili. de emptio.nisi in minore. Nam fuit contractus venditionis factus super mula vel equo rescissus ad vtilitatẽ domi.*Corbin.* cõsiliarij magni consilij anno 1528. die decima Decembr. in senatu Parisien. eò quia id temporis erat minor, & deceptus quando emerat.

Deceptis in re mobili nõ succurritur.

Arellum.

35 Item si dolus interueniisset in contractu,sicut in rebus immobilibus,daretur actio de dolo.l.& eleganter.ff.de dolo.

36 Idem in mobilibus preciosis & magni valotis. l. lex quæ tutores. C. de administratione tutorum,facit gloss.in verb. tractatu.cap.tua, de rebus ec-

clef. non alienand. vbi in pretioſis mobilibus requiritur ſolennitas, vel ſi ageretur de venditione vniuerſorum mobilium, tunc etiam impetrari ſolent literæ reſciſsionis,ſi deceptus ſit in illis vltra dimidiam,& ita ſcriptum eſt in conſuetud.Bitur.articu.xxxiij.rubric.*des iuges,iugemens,reſciſsions*, & ita iudicauit ſenatus Pariſien.pro domino Daiglure, qui emerat adamantem, & gemmam quatuor mille libris à domi.Petro bine,anno 1510. die vigeſimaprima Iunij,& emptio fuit reſciſſa.

Areium.

Res per ſub haſtationem vendita non repetitur per deceptionem.

Sextò fallit,niſi res eſſet vendita per ſubhaſtationem,quia tunc vendita præſumitur iuſto pretio,glo.in l.prima.in verb.magni pretij.ff.de iure fiſci. & gloſſ.in l.ſi minori.C.illo titu.libro decimo, tex.in l. prima. C. de præd. curial.lib.eod.Angel.in l.ſciendum,in principio.ff.de verborum obligatio. Soci.in regu.ccccxxxvj.& reg.ccxxvj.in tract.fallen.Barba.conſilio lxv. colum.xiiij.in quarto volumi. 37

Contrarium tenet Bart.in l.prima. C. de præſcript. triginta vel quadraginta anno.per l.ſi quos. C. de reſcinden. venditio. quia non ſequitur, eſt vendita ad præconium & incautum, ergo iuſto pretio. & iſta eſt communis ſententia quam tradunt iuris interpretes in l.pretia rerum. ff. ad legem Falcidiam,quæ etiam ſeruatur in forenſi iudicio,vt ſcripſi in tracta.de præco.& ſubhaſta. 38

De decreto iudicis.

Septimò,derogatur,quando res eſſet vẽdita per decretum iudicis, quia tunc ceſſat præſumptio enormis læſionis,& ſic hoc remedium,per text. in l.j.C.de præd.curial.lib.x.& ibi Bart.& in l.ſi quos.de decurio.eo. lib. Angel.Alexan.& Vincen.in l.pretia rerum.ff.ad legem Falcid. 39

Contrarium tenet Panor.in dicto cap.cum cauſa.Rom. & Imol.in dicta l.ſi quis cùm aliter.Alexan.& Iacob.in l.pacta nouiſsima.C.de pact. per gl. ſing.in l.j.C.de fide inſtrumen.& iure haſtæ fiſcal.libro x. aliâs ſequeretur, quod l.ij.non haberet locum in re eccleſiæ,quæ etiam cum decreto vendi ſolet,& decretum prætoris iuri non debet derogare,l.j.ff. de fer. Nec quis debet decipi ſub clypeo prætoris.l.j.in fine. C. de his qui veniam æta. impetr.& eadem facilitate,qua eſt decepta pars,& iudex:ideo hoc decretum operatur,quòd facit præſumere rem venditam iuſto pretio:ideo pars decepta tenetur probare læſionem, & non præſumitur dolus ratione iudicis. Poſſet etiam procedere,quando per maiores iudices decretum eſſet appoſitum:ſecus per minores.Bald.in l.tutores.ff.de confirmand. tuto. & etiam quando cum cauſæ cognitione eſſet interpoſitum,aliâs eſſet nullum. l.magis puto.§.ſi æs alienum.ff.de rebus eorum.Iaſ.in l.ſecunda.de edendo.Et prima opinio fuit confirmata areſto ſenatus Pariſien.anno 1516. in vigilia Pentecoſtes pro Matthæo Machæo hoſtiario parlamenti contra magiſtrũ Petrum Danes.idem anno 1539.die vndecima Iulij,contra domi. du Bouchage,qui impetrauerat literas in forma ſupplicationis ciuilis dicens ſe læſum:& non fuit admiſſus,eò quòd res vendita eſſet per decretum Senatus. vidi tamen appellari à decreto ab inferioribus iudicibus interpoſito,& malè interpoſitum fuiſſe iudicari:& iſta eſt tutior praxis, vt minor factus maior, ſi videat ſe læſum vltra dimidiam in venditione faſta per decretum, quòd appellet ab illo decreto cum inde ſecutis:poſteà impetret literas Regias à cancellaria,vt eidem facere hoc permittatur. 40

Areium.

Octauò,

41 Octauò,non procedit in datione in ſolutum iudicis authoritate facta exequentis ſententiam,l.à diuo Pio. §.ſi pignora.ff.de re iudic.Bartol. in dicta l.j.Bald.in l.ordo.de execu.rei iudica.C.ſecus in datione in ſolutum facta ſine forma iudicij.Oldrad.conſilio xxxvij.ad primam quæſt.per text. in l.ſi prædium.C.de euictio.quia etiam quando iudex confirmat contractũ, hoc remedium ceſſat,vt de aliquo operetur cõfirmatio.Bartol.in l.ſi quos. C.de decu.lib.x.Pau.in d.l.ij.Soci.in tract.fal.Reg.ccxxvj.in reg.ccccxxxvj. in forenſi iudicio vix ſeruaretur,ſi ab hac ſententia appellaretur. *De datione inſolutum.*

42 Nonò,quando læſus iuraſſet non venire contra venditionem,nõ poterit tunc petere illius reſciſionẽ,gloſſ.& doct.in dicta l.ij.& Anton.de Burgos,& alij in ca.cùm cauſa.de emptio.Bald.in l.quæ ſub conditione. §.primo.ff.de conditio.inſtit.Alexand.conſilio xlij.ſuper præmiſſo.in primo volumi.nume.16.& ſequen.Iaſ.conſil.lxxvj.viſis.in fine,volumi.primo.Et iſta eſt communis concluſio,vt firmat Soci.conſ.cxxxvj.præſtantiſsime,in fine volumi.primo,& conſil.xlviij.viſo.in fine.volum.quarto.& in tracta. fallen. Reg.ccxxvj.vbi tradit xij.limita.vidi tamen impetrari literas Regias,vt habita diſpenſatione iuramenti poſſet venire, ne iuramentum ſit iniquitatis vinculum:& ita tenet Rota,vt refert Caſſand.deciſio. vnica. de emptio. & hoc ſeruatur in Franciæ curiis paſsim. Quanuis Panormi. conſilio lxxj. in hac cauſa,colum.penulti.dicat abſolutionem non debere concedi, in primo volu.ſed praxis contrarium ſeruat. *De contra-ſtum iurato.*

43 Decimò,quando ex proprio & nõ ex alterius facto eſſet quis læſus, etiã vltra dimidiam,vtpote in hæreditatis aditione. tunc ei non ſuccurretur, ſi iuris beneficio & inuentario vſus non eſt,per l.fin.§.primo. C. de iure deliberandi.Bald.de Vbal.in dicta l.ſecunda.Idem in actu liberationis, nempe ſi debitorem meum liberauero,non potero ad reſciſionem agere, tam fauore liberationis,argu.l.ſi intra.ff.de pact.quàm quod ex facto meo proueniat:& quia ſuccurritur minori in hoc,ergo non maiori.l.patri. §. penul. ff.de minorib.& l.ius ſingulare.de legib. *De hereditatis adito ut.*

44 Vndecimò,non procedit in infirmo vendente rem medico,vel donante durante infirmitate hoc enim caſu datur eidem officium iudicis ad reſcindendũ venditionẽ, vel aliam promiſsionem ſeu donationem, per l. medicus.ff.de variis & extraordina. cognitio. Panormita. in cap.quia plerique, colum.penulti.de immunita.eccleſi.Hippol.in l.lege.§. conſtitutum. ff. de ſica.& de Ripa in tract.de peſte,in paruo volum.fol. 130. & hoc caſu fortè poſſet intra triginta annos agi,cùm hîc non comprehendatur, ſi medici nõ probetur dolus. *De contra-ctu medico facto.*

45 Duodecimò non procedit in eo,qui conſentit alienationi & vẽditioni, quia non datur ei hoc remedium,ſed tantùm venditori:quia aliud eſt vẽdere aliud conſentire.l.aliud ff.de reg.iur.argu.l.ſi pater.ff.de manumiſ. vind. etiam ſi de pretio participauerit.Bald.in dicta l.ij.quęſt.xx.quod poteſt eſſe frequẽs ad vxores,quæ frequenter conſentiunt alienationibus factis à maritis,vt ſolus maritus hoc remedio agere poſsit,ſed ipſa reſtitui etiam poſſet ex illo conſenſu,ſi eſſet grauiter læſa. *Conſentiens alienationi an iuuetur hoc remedio.*

46 Decimotertiò,quando læſio ſuperuenit poſt contractum. l. habitationum,in princi.ff.de pericu.& commodo rei vendi.& ibi gloſſ.vnde ſi fulgu *Læſio poſt cõtractum nõ reſcinditur.*

re,vel igne dimidia res sit perempta,non rescindetur ob hoc vēditio: quia sicut valor tempore cōtractus debet inspici,ita & læsio.l.iij.§.diui.ff. de iure fisci.nam si res periret,periculo emptoris periret. l. j. & per totum. ff. de pericu.& commod.rei vendi.& ita asserit Soci.cōsi.xlviij.viso instrumento, col.ij.in quarto volumi.

Emptor rei incertæ,ratione læsionis non patitur rescissionem.

47 Decimoquartò,non procedit quādo emerebat actus fortunæ, siue quid incertum,vtpote iactus retis à piscatore,tunc si nil capiat piscator, non rescindetur contractus,etiam si vltra triplum pretij,vel etiam si nil consequatur:quia læsio ex natura rei prouenit,cùm dubius vendatur euentus, tex.in l.nec emptio.ff.de contrahenda emptio. l. si iactum retis.de actio. empt. & idem in venatione vidi aliquando obseruatum, facit l.ex conducto. §. primo.ff.locat.vbi non succurritur conductori ex dāno proueniente ex natura rei.dicunt tamen quidam inspiciendum esse dubium euentum: sed hoc fortè non seruatur in praxi:nam nec hoc casu agitur deceptionis ratione, si dolus non insit.

Hæreditātem emens ea lege, vt omnia onera subeat, non restituitur.

48 Idem dicit Bal.in l.per diuersas.colum.iij.manda.in eo, qui vendit hæreditatem implicitam multis & debitis & creditis,nolēs teneri de euictione, tunc etiam non vtetur emptor,vel venditor istius legis beneficio.vide Pātha.Calde.in xxxvj. limita.ad istam legem.

Deceptus in pignore an rescissionem petat.

49 Vltimò,non procedit in decepto in pignore constituendō in locū alterius pignoris,vel cautionis,text.singul.in l.si rem.§.omnis.ff. de pignorati. actione.Rom.singu.ccccclij.ego legi,quia crediror potest agere ad debitū. l.creditor qui non idoneum.ff.si certū peta.Ideo hoc remedio non vtetur, cùm ordinarium habeat remedium.l.in causę.ff.de minorib.alias limitationes tradunt doct.maximè Anto.de Burgos in dicto cap.cum causa.de emp. & vend.& Petr.de Vbal.& Panta.Cald.in dicta l.ij.C.de rescind.vend.sed. per superiores omnes aliæ comprehēsæ sunt,& istæ tangunt pragmaticos, ob id eas conscripsi.

Se prescripsisse.

GLOSSA XVII.

Scienti decem esse an prescribat.

1 ITIAM cum scientia, quia Rex post decem annos hic denegat suum auxilium,& restitutionem.l. prima. C. si aduersus venditionem,vbi minor vigintiquinque annis non restituitur de iure Codicis,quando iurauit: quia Imperator ait neque per.fidiæ, neque periurij me authorem futurum sperare tibi debuisses,& ibi glo.quod prætor suum non tuum tibi denegat auxilium.idem magna gloss.in l.siue apud.C. de trā sactio.secus si aliis verbis vteretur,de quibus infrà dicetur,& quia pars quę vili vendidit,vel quæ maioris emit,dum non agit intra decem annos,videtur huic renunciare remedio,& nolle eo vti:ob id altera pars videtur in bona fide esse,quādiu altera non agit:& ideo præscriptio potest currere, cum mala fide contra eum cui nondum nata est actio teste Ioan. Fabr. in l.cùm notissimi.& ibi alij doct. C. de præscrip. triginta annorum.Felin.in rubric. de præscript.scripsi in interpreta.l.vnicæ.in nota.primo,numero 54. C. de senten.quæ pro eo quod interest.

2 Quæro an valeret impetratio poſt decem annos, ſi Rex concederet literas reſciſsionis? Reſpon. non: quia impetratio contra conſtitutiones non valet: ſicut reſcripta contra ius elicita debent ab omnibus iudicibus refutari. l. reſcripta. C. de precibus Imperato. offerend. ita & contra ordinationes, niſi diceretur in literis, non obſtante ordinatione in contrarium diſponente, per gl. in l. vltima. C. ſi contra ius. & ibi plenè doct. & in l. ratas. de reſcindē. venditio. Tamen etiam ſi diceretur non obſtante ordinatione, non reciperentur, nec comprobarentur tales literæ ratione ordinationis Regiæ, quæ fuit pulicata anno 1389. die decimaquinta menſis Auguſti, per quam Rex prohibet aduocatis, partibus, & aliis ne de cætero impetrent literas in præiudicium, & derogationem ordinationum Regiarum. & ſi impetratæ fuerint, decreuit ne illis iudices obtemperent. hoc docet Ioan. Gallus, in quæſtio. per areſta, quæſtio. cxv. Item fuit publicata, quamuis cōtrarium teneat Chaſſa. in conſuetudi. Burgund. in gloſſ. prima, numero 6. rubri. *des foreſts*, quæ opinio poteſt de iure procedere, ſed nos ſeruamus, vt non recipiantur literæ nec comprobentur tanquam inciuiles contra iuſtam ordina. *Impetratio poſt decem annos non valet.*

3 Et ideo ſi pars opponat illas literas poſt decē annos impetratas, iudex debet partes ex tempore reiicere, & à literis eum excludere: ſed ſi partes ad probandum facta cōtraria ſtatuat, malè pronunciaſſe iudicauit Senatus anno 1543. die vigeſimaoctaua Iunij, per ordina. Reg. in rubric. *quels proces ſont dits par eſcrit.* articu. iij. Nam de his quæ conſtant, ſtatim pronunciare debet, de aliis partes ad probandum inducere, & poſtquam iſtud tempus præteriit, irreparabile eſt, teſte Bald. in cap. plerunque. col. j. de reſcrip. *Praxis iudicum cum eō opponuntur contra literas poſt decem annos impetratas. Areſtum.*

Doreſnauant.

GLOSSA XVII.

1 IDEST de cætero, & ſic non extenditur ab præterita, per glo. in verb. de cætero, in proœ. ſexti decretal. & doct. in ca. fi. de conſtitu. Iaſ. in Liubemus. col. ij. C. de teſtib. Curius in l. cauſas. de tranſactio. vnde ſi tempore huius articuli publicati aliquis non impetrauerit literas reſciſsionis contractus intra viginti annos, ad hæc poterit intra decem annos petere à die publicationis computandos: & ſi quis non petat reſciſsionem intra decem annos etiam de contractibus factis poſt decem annos, nō poterit poſteà, per glo. & doct. in clemen. vna. de teſta. & l. de vſuris. vbi Bart. C. de vſur. Feli. & alij in c. fi. de reſcri. *Ad præterita non extenditur hæc ordinatio.*

Tant en nos pays coutumiers que de droit eſcrit.

GLOSSA XVIII.

HAEC. Verba cauſa vberioris expreſsionis & elucidationis ponuntur, non quòd ſint valde neceſſaria. Nam ſicut leges omnes ligant ſubditos, l. leges vt generales ab omnibus æqualiter in poſterum obſeruentur, C. de legib. cap. primo, vbi gloſſ. de conſtitutionibus. ita & ordinationes, & ſic ſubditos Regis Franciæ leges tenent iſtæ, ſiue reſideant ſubditi in patria iuris ſcripti, ſiue in patria conſue *Ordinationes generales vbique ſeruari debent.*

consuetudinaria,quia omnes Regis sunt subditi, vbicunque morentur in regno suo: & ideo ordinationes generaliter vel indefinitè loquentes, generaliter sunt in regno obseruandæ, nisi ordinatio excipiat, vel differentiam faciat inter patriam iuris scripti,& consuetudinariam, vt sæpius faciũt in rubri.de appellatio. & in aliis multis locis, quos inferiùs videre poterimus per hunc librum ordina.

Par le laps de dix ans.

GLOSSA XIX.

Limitatur nis quando post decem annos quis ad rescissionem actus agere possit

COMPLETOS & finitos,quia dictio per,hîc posita denotat temporis continuationem, & perfectionem.l.vrbana §.per notare.ff.de verborum significatio.& ibi scripsi, etiam hîc dicitur *par le laps*: ergo oportet quod lapsi decem anni sint. Regula ergo erit quòd petens rescisionem contractus, vel alterius actus ratione doli,fraudis,violentiæ,circunuentionis, & deceptionis vltra dimidiã iusti pretij intra decem annos agere debet;& posteà non audietur: quamuis de iure posit deceptus vltra dimidiam petere rescisionem vsque ad triginta annos,per gloss.& doct.in dicta l.secunda. C. de rescinden.vendit io.& in cap.cum causa.de emptio.quia actio personalis ex vendito datur, quæ durat triginta annis,sicut aliæ,l.omnes.& l.sicut. C. de præscript. triginta ann.vt superius fuit dictum. 1

Limitant quidam nisi probetur mala fides,quia malæfidei possessor nũquam præscribit.c.vigilanti,& c.fin.de præscriptio.Corne.consil.xvij.circa col.v.& seq.in quarto vol.sed in hoc casu non agens huic renunciare videtur remedio,vt superius in gloss.xvj.scripsi. 2

Secundò,non procedit in tertio,qui rem emit ab isto emptore decipiente. Nam is tertius erit tutus post decẽ annos cum titulo & bona fide,& sic deceptus agere de iure debebat intra illud tẽpus:aliâs posteà de iure nõ audiebatur,nec sibi oberat mala fides authoris,si vẽditor sciebat alienationẽ, per text.in authent.malæfidei.C.de præscrip.longi tempo.Ioan.Frãcisc. in tract.de præscript.in quarta parte quartæ partis quęstio.xxvj.colum.lvj.sed hodie hic statuũtur decẽ anni omnib⁹,siue decepto,siue tertio & omnib⁹. 3

Tertiò,non procedit hæc ordinatio in actibus in quibus non est dolus, circunuentio,vel metus,vt superius in gloss.quarta dictum fuit. 4

Quartò,in transactione,prout dixi in glo.sextà,suprà eo. 5

Quintò,in rescisione calculi ratione erroris,vt docui in glo.vj.§.eod. 6

Sextò,in contractibus factis per vxorem sine mariti consensu, vt abundè tractaui suprà in gloss.septima. 7

Septimò,in contractibus factis à furiosis,dementibus,prodigis,minoribus & aliis id genus hominibus,vt concluſi suprà in gloss.nona. 8

Octauò,non procedit in contractu iurato. intellige tamen vt scripsi in glo.nona,& in gloss.xv.suprà. 9

Nonò,vitiatur in resignatione beneficij dolo vel metu facta, vt abundè firmaui in gloss.xij.& xv.superius. 10

Decimò, non procedit in eo, qui non est deceptus vltra dimidiam: vt plenè 11

plenè probaui in gloſſ. 14.ſuprà eo.

12 Vndecimò, in contractu facto à valetudinario medico ſuo: vt in gloſſ. 15.circa finem dixi.

13 Duodecimò, valeret proceſſus poſt decem annos, ſi non opponeretur: quia hîc non annullatur: vt docet Guido Papæ in ſtatuto ſi quis per literas. in verb. etiam abſque violentia. colum. vlti. per text. in clemen. ſæpe. in fin. de verbo. ſignificatio. ibi, ſi tamen in præmiſsis caſibus ſolennis ordo iudiciarius in toto, vel in parte non contradicentibus partibus obſeruetur, non erit proceſſus propter hoc irritus, nec etiam irritandus. Ang. & alij in l. ſequitur. §. ſi viam. ff. de vſucapio. Imol. in c. fin. num. 27. de præſcriptio. Et ideo ſi poſt decem annos comprobarentur & interinarentur literæ à iudice, ſtatuto huius ordinationis non expreſſo, valeret ſententia, per l. j. §. item cùm contra. quæ ſenten. ſine appellatio. reſcindan. Bal. & Ange. in l. ſequitur. §. ſi viam. ff. de vſucapio. hoc expreſsè docet Guido Papæ in ſtatuto ſi quis. in verb. etiam abſque, in fine. *Proceſſus poſt decē annos an valeat.*

14 Decimotertiò fallit, ſi aliquis litem conteſtaretur intra decem annos, tunc enim quia perpetuatio fit ad triginta, vel quadraginta annos poterit proſequi litem intra illud tempus. l. nam & poſteà. §. ſi is qui temporali. ff. de iureiuran. Et ideo ſi aliquis cœperit litem conteſtari ſuper contractu per metum facto, & lite conteſtata mortuus fuerit, poterunt eius hæredes proceſſum intra quadraginta annos proſequi, vt plenè ſcripſi in tracta. de effectibus litis conteſtatæ. *Lite conteſtata poſt decem annos, proſequitur proceſſus.*

15 Decimoquartò, ſi quis impetrauerit literas ſubreptitias, & nullas ante decem annos, & illæ nullæ pronunciatæ fuerint, nunc deceptus vult alias impetrare poſt decem annos, arbitror hoc fieri poſſe: quia anni decem elapſi non fuerunt continui, vt requirit iſta ordinatio, & ſic vbi verba non conueniunt, nec diſpoſitio. l. 4. §. toties. ff. de dam. infect. & quia non fuit negligens, & contra negligentes non currit præſcriptio. c. quia diuerſitatē. de conceſ. præben. gloſſ. & doct. in c. 2. ibid. *Poſt decem annos an ſecunda littera impetrari poſſunt.*

16 Item per hanc literarum impetrationem & earum comprobationem interrupta eſt hæc præſcriptio. l. cùm notiſsimi. §. j. C. de præſcrip. triginta anno. & quia hæc decennalis præſcriptio ſuccedit in locum præſcriptionis triginta annorum, quæ per ſolam conuentionem interrumpitur, dicto. §. j. ideo eodem iure regi debet. Bald. in l. ſuperuacuam. C. de tempo. in integ. reſti peten. refert Calca. conſi. 75. ſtatuimus. num. 6. Imò iudicauit Senatus interruptionem eſſe per citationem nullam factam coram iudice incompetente, vt docet Aufrer. in ſtylo Parlamen. areſto 376. *Areſtum.*

17 Nec refragatur c. diſpendia. de reſcrip. in 6. vbi annullatis literis omnia annullantur. Reſpon. ibi eſt caſus diuerſus, nec ibi deciditur an is, qui impetrauit ſubreptitias literas, poſsit veras poſteà impetrare: ob id non obeſt. nēpe doct. in c. cæterū, & in c. ex tenore. & ca. ſuper literis. de reſcrip. cōcludunt eum nō prohiberi impetrare literas veras, qui falſas vel ſubreptitias, à quibus fuit excluſus, impetrauit: igitur poſt decem annos impetrabuntur literæ reſciſsionis verè, ſi quis reiectus fuerit ab obreptitiis & ſubreptitiis.

18 Decimoquintò, idē ſi pars decepta promiſerit non agere intra decē annos, vel durāte vita patris, ſeu patroni. nam ſi pater aut patruus viuat decē annos *Nō computatur tēpus non valentis agere.*

annos & vltrà, tamen posteà poterit deceptus literas rescisionis impetrare, cùm durante tempore conuentionali agere non posset, & non valenti agere, non currit præscriptio. l. j. in fin. C. de annal. exceptio. & isti decem anni non computabuntur ei, nisi à die quo agere potuit. l. quarta §. penult. ff. de precario facit l. sicut in annos. quibus mod. vsusfruct. amitta. Bald. expresse docet in l. sicut. col. j. C. de præscript. triginta anno. & Ias. in dicta l. nam & posteà. §. si is qui temporali. ff. de iureiurand. & consi. ccxxvj. in præmissa. volu. ij. Iacobi. in l. fi. col. vlti. C. de repud. hæredita.

Agi debet intra triennium si aliter amplius non durat.

19 Decimosextò, actiones quæ durant vltra decem annos, hîc limitantur, sed illæ quæ non tantum durant, sed per triennium, vt in l. fi. C. de repud. hæredita. vel per aliud breue tempus extinguntur: quia hæc ordinatio, quę inducta est ad diminutionem, non operatur augmentum, l. legata inutiliter. ff. de lega. j. & sic opottet agere intra illud tempus, intra quod actio breuius durat. not. in insti. de perpe. & temporal. actio. & l. fi. C. de dolo.

De iniuria & delictis

20 Decimoseptimò, non habet locum, si quis dolo intulerit mihi iniuriam, vel aliud delictum commiserit, vt hoc in text. comprehendatur: quia iste text. loquitur in contractibus, vel distractibus, & sic non procedit in delictis, maximè in vsu loquendi. l. omnem. vbi doct. ff. de iudic.

An nullitas comprehendatur.

21 Decimooctauò, de nullitate contractus agi potest post decem annos vsque ad triginta, vt nullus contractus declaretur. l. eleganter. ff. de dolo. gl. in l. sicut. C. de prescript. triginta annorum, & l. si vt proponis. C. quomodo & quando iudex. sic censuit Senatus anno 1534. die decimanona Martij fa cit quod scribit Ioan. Francisc. balb. in tracta. de prescriptio. in quarta parte quartæ partis, quæstio. 32. colum. 66. de sententia nulla quanto tempore nulla dici possit.

Aretium.

Decima post decem annos petitur.

22 Decimononò, non procedit in laico, qui se emisse dicit decimas à sacerdote. Nam si sacerdos velit rescisionem post decem annos petere, eidem per mittetur ratione incapacitatis laici. c. causam. de præscript. vnde si dolo inductus curatus vẽdiderit decimas laico, & nõ egerit ad rescisionẽ intra decem annos, posteà agere poterit, etiam is qui alienauit: quia hîc casus nõ comprehenditur hîc, c. si quis presbyterorum. de reb. eccles. non alienan.

Heredes an post decem annos agere possint.

23 Vigesimò, non habet locum in hærede ignorante alienationem & læsionem, cui si currit tempus, saltem restitueretur. Bartol. in l. j. §. si quis autem. ff. de itine. actúque priuato. plenè Ioan. Francis. Balb. in tracta. præscript. in quarta parte quartæ partis, quæstio. 28. & sequen. & ita fuit visum curiæ magnæ Neapol. vt est in decisio. Neapolit. 37. quædam altruda. colum. 2. abundè Tiraquel. in tract. de vtroque retractu, in prima parte. §. 35. gloss. 4. nempe qui in alterius locum succedunt, iustam ignorantiæ causam habere dicuntur. l. qui in alterius. ff. de regul. iuris. facit l. genero. ff. de his qui not. infamia. ita consuluit Alexand. in consilio 138. Lancelotus. colum. 2. in secundo volumi. inchoata tamen contra defunctum curret contra hæredem. gloss. in l. j. C. si aduersus vsucap. Bartol. in l. fina. in quibus caus. in integrum resti. non est necess. Ias. consi. 226. in præmissa. colum. 2. in secundo volumi. sed vix in hoc regno post decem annos restituetur, vt rigor ordinationis seruetur: & ne quotidie lites oriantur, & suscitentur.

Euictioni obligatus an præscribatur.

24 Vigesimoprimò, non habet locum in euictione, de qua possum agere etiam

etiam poſt decem annos contra venditorem, ſi res à me ſit euicta, quę actio non naſcitur niſi re euicta. l. qui rem. & l. ſi poſt. C. de euictio. glo. in l. empti actio. C. de euictio. Panor. conſil. xxij. quidam Ioannes col. ij. in ij. volumi. & plenè ſcribit Ioan. Franciſ. in tracta. præſcriptio. in v. parte. v. partis. quæſtio. iij. etiam quia iſte text. loquitur de reſciſione contractus, vel actus, vt non poſsit agi ad aliud non prohibet, vtpote ad hanc euictionem.

25 Vigeſimo ſecundò, in contractu ſimulato non habebit locum: quia poſt decem annos, & etiam perpetuò poterit agi, quia nunquã fuit animus obligandi vt in rubri. C. plus valere quod agitur. nec hîc comprehenditur Bal. in cap. ſi cautio. col. j. de fide inſtru. allegat corruptè, ſed vult allegare glo. ſing. in l. ſi voluntate. C. de dot. promiſsio. contractus enim ſimulatus non poteſt dici contractus, ſicut dixi in inſtrumento in tracta. de liter. obligato. in gloſſ. ix. verſic. ſextò opponitur. plenè Cæpol. in tracta. de ſimulatio. contract. Bald. conſilio. cccxxij. vtrum. in j. volumi. *De contractu ſimulato.*

26 Vigeſimo tertiò, non habet locũ in exceptione non numeratæ pecuniæ, quæ etiã poterit opponi, & probari, ac peti inſtrumentũ reſcindi poſt decẽ annos. Feli. & alij. in cap. ſi cautio. de fide inſtrument. abũdè ſcripſi in tract. de chirographor. recognit. quia non comprehenditur hic caſus in hoc tex. *De exceptione non numerata pecunia.*

27 Vigeſimo quartò, ſi iuſto fuerit impedimento detentus per decem annos, puta quia fuit captus, & ſic non potuit agere, quia non valenti agere non curri t præſcriptio. l. j. C. de annal. exceptio. Bar. in l. ſenatus. ff. de offic. præſid. Iaſ. in §. rurſus. nu. 24. de actio. in inſtitu. Ioan. Franciſ. Balb. in tract. præſcriptio. in j. parte ſextæ partis. in xxij. caſu. Et ideo minor hîc non comprehenditur, vt in l. fi. C. in quibus cauſis in integrum reſtitutio. non eſt ne ceſſa. hoc ſcribit Corne. conſi. xxxv. ſemper. colum. ij. in iij. volu. *De capto non valente agere.* *Idem in minore.*

28 Vigeſimo quintò, ſi quis impetrauerit literas reſciſionis cõtractus vel trã ſactionis, non tenetur pars procedere ſuper verificatione literarũ, niſi prius facta ſolutione, & hoc debet iudicari per iudicẽ, cui literæ dirigũtur, quod per modũ prouiſionis ſoluat & impleatur contractus, niſi incontinenti appareret contractum reſcindendũ: vt fuit dictũ in hoc ſenatu anno 1513. die v. Iulij. vt abundantius ſcripſi in tracta. de ſenten. prouiſio. & ꝫ. in glo. iiij. *Solutio fieri debet pendente proceſſu.* *Aveſtum.*

29 Vigeſimo ſextò, nõ procedit in exceptione. nam perpetuò excipere quis poterit, vnde ſi dolo me induxeris ad vendendum, & ego dolo te ad maius precium dandum, in quo ſis deceptus: ſi agas, ego perpetuò excipere potero, quia temporalia ad agendum ſunt perpetua ad excipiendum, per l. purè. §. ſi. ff. de doli excep. docto. in c. plerumque. & c. ſi autem. de reſcript. Iacob. in l. ſi ex falſis. col. penul. C. de tranſact. & ſuperius fuit dictum. *Excipit quis perpetuo.*

Vltimò, non valet cautela quã poſuit Chaſſa. in cõſuetud. Burg. in rubr. *des foreſts.* §. viij. gl. j. circa finẽ, quæ talis eſt, vt is qui præſcripſit impetret reſcriptũ continens hanc clauſulã, quòd iudex, qui directę ſunt literæ, procedat cum ſumma æquitate, tunc quia naturalis obligatio nõ eſt per præſcriptionẽ ſublata, nõ poterit opponi exceptio ꝑſcriptionis, quæ eſt iniquũ prę ſidiũ, teſte Bal. in l. j. C. de præſcri. triginta anno. Soci. cõſ. lxxxvj. cõſiliis. col. penul. vol. j. & in conſi. clxvj. in cauſa col. pen. in ij. vol. & Feli. in rub. de prę ſcriptionibus col. ij. ſed quia per præſcriptionẽ eſt ius quæſitũ præſcribẽti, quod non poteſt iudex tollere in vim huius clauſulæ, & ideo in praxi non *Cautela Chaſſa. reprobatur.*

seruaretur. Alias limitationes quilibet per se colligere poterit ex his maximè quæ in sequentibus dicentur & in præcedentibus scripta sunt.

Continuels.

GLOSSA XX.

Continuum tempus requiritur, & an interruptum coniungatur.

NON ergo habebit locum, si quis primò possederit per quinque annos, posteà interrumpatur, & demum per alios quinque annos possederit: quia non coniunguntur tempora, cum hic dicatur continuos annos; & non dicitur continuum, quòd est interruptum, & non se tenet, vt probatur in l. continuus. ff. de verborum obligatio. scripsi quando coniungantur tempora in tracta. nominatio. quæstio. xj. num. 7. quia hoc tempus continuum est de forma expressum hîc, ergo si interruptum sit, non coniungetur, quia non est continuum. Bar. in l. si. §. quoties. ff. de publica. Iaſ. in l. si idem. ff. de iurisomnium iudic. Alexand. consilio. xxxiiij. in v. volum, abundè scripsi in concorda. Franciæ. in rubr. de mandat. §. j. in glo. decima. & Chassa. in consuetud. Burg. in rub. *des iustices.* §. ij. & glo. *par lespace.* Et quando dicatur continuum, vide quæ scripsi in l. notionem. §. continentes. ff. de verbo. signifi. 1

Si tamen aliquis possederit post emptionem factam, per sex annos, & posteà moriatur relictis filiis impuberibus, qui possideant per quatuor annos, tunc fiet coniunctio, & accessio huius temporis, quia non est interruptio, ad excludendum venditorem: itaque post decem annos agere venditor non poterit per l. Pomponius. ff. de acquirend. possessio. Ioan. Franciſ. Balb. in tracta. de præscriptio. in ij. parte. tertiæ partis principal. quæst. xij. & ego abundè scripsi in tract. de pacific. possessorib. nu. 267. cum seq. 2

A compter du iour que lesdits contrats, diſtrats, ou autres actes auront eſté faits.

GLOSSA XXI.

Decem anni à quo tempore computentur.

HIC declaratur: quando tempus computetur, videlicet à die contractus, vel actus facti: si tamen fiat venditio cum pacto de retro vendendo ad tres annos, tempus computabitur à die vltima trium annorum, quia tunc contractus est factus, quando habet perfectionem, l. rei appellatione. §. opere. ff. de verb. signifi. l. ij. §. versum. ff. de in rem verſ. & suprà dixi in glo. 1

Ideo computatur etiam tempus à die maioris ætatis, quia illud tempus subducitur, & sic à die xxv. annor. hi decem anni computantur, vel ab illo die quo consuetudo reputat illum maiorem, vt tantum operetur fictio in casu ficto, quantùm veritas in casu verò. l. filio. ff. de liber. & posth. vide tamen quæ dico artic. ij. in tract. de rest. & releuament. glo. v. vbi certum præstituitur tempus agendi, videlicet trigintaquinque anni, intra quos agere debet minor, & si beneficio ætatis non egerit, habebit decem annos iure maioris, si fortè sit deceptus vltra dimidium iusti pretij, vel alia ex causa maior rescindere posset contractum, poterit & hic maior factus. 2

Quid si hodie fuerit cõtractus factus, sed conuentũ fuit quòd nõ vtatur eo ante talẽ diem, an ante illũ diem computetur tẽpus, videlicet si in mẽse 3

Ianuario

Ianuario sit factus contractus,& dictum fuit quòd hoc anno non tradetur res ei,sed anno futuro,tunc decem anni incipient anno futuro, & nō antè, quia nō dicitur anteà contractus factus & perfectus,l.j.C.de peric. & com. rei ven.& l.j.& ij.quando liceat ab emptio.discedere.

4 Itē quidam egit ad rescindendum transactionem,quam mecum inierat, dicens se læsum,licet non esset:ego tamen reus eram læsus, licet ignorarē, confirmata est transactio per arestū,posteà volo ego reus agere.scies lęsionem,& dicere me læsum ex illa transactione,quā ego defendi. quæritur an posim,& post decē annos,quia volo subducere tempus processus de medio,quid iuris?quæstiones hæ pendēt in senatu,eas nunc non decido:expectans tēpus quo operæ pretiū erit,& quo matura deliberatione senatus decidātur.Itē vidi tēpus computari à die saisinæ,seu inuestituræ per dominū factæ & ita censuit senatus in anno ad retrahendum rem vēditam per consanguineum,vt docet Aufrer.in styl.parl.aresto cccxxxviij. cum domina. *Transactio confirmata per arestū, an rescinda tur.* *Arestum.*

5 Requisita in hoc tex.no.Primū requrit iste tex.cōtractū,distractū,vel aliū actū,quia oportet ꝙ sit id,quod debet rescindi.nā quod non est,nō rescinditur,l.nam & si sub conditione.§.post defectum.ff.de iniust.& rupt.test. *In text.requisim.*

6 Secundò,requiritur quòd contractus,vel alius actus fundetur super dolo,fraude,metu,violentia seu deceptione vltra dimidiam:alioqui si aliter esset, non comprehendcretur hîc,vt superius dictum fuit.

7 Tertiò,requiritur quòd lapsi fuerint decem anni à die celebrati contractus, antequàm quis conquestus fuerit,ibi *Par le laps*,vel à die , quo cessat metus,vel aliud impedimentum,vt sequitur in gl.seq.

8 Quartò,requiritur quòd illi decem anni completi fuerint,& sic incœpti non sufficiunt.l.qua ætate.ff.de test.c.cùm in cunctis.in prin.de elect.

9 Quintò quòd illi decem anni sint continui , vnde interpellati non prosunt.l.iij.de min.dixi superius in gl.præcedenti.

10 Sextò,requiritur quòd decem anni sint elapsi,non solùm à die celebrati contractus,verùm etiam à die quo cessat metus & impedimentum , vt sequitur in glo.seq.

11 Sed quæritur de ista rescisione coram quo iudice peti possit,an coram iudice rei sitæ,an domicilij,& sup hoc video tres diuersas sentētias. Prima est,quòd debeat tractari corā iudice domicilij,& nō rei sitæ,p tex.in l. quoniā.ibi,eius adire te ,puincię prędē,in qua domiciliū habēt,quos cōuenis. C.vbi & apud quē cog.in inte.rest.agit.sit.quia actio ex vēdito datur ad rescindendū.l.ex empto.§.si quis virginem.ff.de actio.empt.doct.in d.l. ij. & actio ex vendito est personalis,ergo coram iudice domicilij intēdi potest. *Coram quo iudice rescissio contractus petatur.*

12 Secunda,quòd coram iudice rei sitæ,per l.fi.& per totum.C.vbi in rem act.exer.deb.c.sanè.de for.comp.facit l.qui proprio.§. item quæritur. ff. de procu.alioqui iudex domicilij non posset mandare sententiam executioni, & sic esset eluſoria,contra l.si prætor.ff.de iud.

13 Tertia opinio erat,ꝙ in electione actoris sit, corā quo iudice agere vellet,vel corā iudice domicilij,vel corā iudice rei sitæ,quia quando agitur de cōtractus rescisione,agitur de actione psonali in tē scripta.Ideo illaelectio actori remanet,in l.fi.C.vbi in rē act.& l.j.vbi de hære.agit. Bar. in l.forma. ff.de cens.Bal.in l.fi.col.j.& ij.C.de longi tēporis præscrip.Innoc.in ca. ex

Iudicij rescindens & rescissorium cumulatur.

parte.& cap.postulasti.de foro compe.Panorm.in c.fin.num. 43.ibid. † Et quia cau sa euitandi circuitum iudicium rescindens & rescissorium cumulantur in eodem iudicio in Frãcia,& ex æquitate:vt concludit Guido Papę in decis.Delphinal.q.cxliiij.an prętẽdens se læsum.Ioã.Fabr.in §.rursus.de actio.in institu.imò hodie non habemus iudicium rescindẽs. dicit Gomes. in d.§.rursus.co.iij.verum est separatum à rescissorio,sed adhuc in vtroque concluditur,vt dixi in tract.de resti.& releua.artic.ij.gl.v.& doct.in l.ab ho 14

Iudex vtrum sit quis sit.

stibus.§.sed q̃ simpliciter.ff.ex quibus caus.maior. †Et quãuis de iure epi- 15
scopus esset iudex iudicij pręparãtis,tamẽ hodie iudex laicus,cui dirigũtur literæ rescisionis,& qui est iudex iudicij p̃parati,est iudex iudicij prępara-
tis.l.ordinarij.C.de rei vendic.vbi Bal.& istam sententiã in retractu seruã-

Arelium.

dam approbauit senatus anno 1544.die xxiij.Decembris in pronũciatione
natiuitatis.†.Sed hodie seruatur prima opinio, vt rescisio fiat corã iudice 16

Arelium.

domicilij,vt fuit decisum anno 1544.die Martij decima,quod est notandũ.
etiã vltima sentẽtia quo ad electionẽ nõ reprobatur,vt dictũ fuit superius.

Et que la cause de crainte, violence.

GLOSSA XXII.

Durante socio non computatur tempus.

SVPERIVS dictum fuit hos decem annos computandos 1
à die contractus celebrati & perfecti.quod est verum,quando
nullum suberat impedimentum, sed quando subest impedi-
mentum iuris vel facti,tunc computatur ab illo die,quo cessat
impedimentum,per istum tex.iuri conformem.

De vxore verberata vt rem venderet, quando agatur.

Et sic quandiu durat metus,vel violentia,nũquam præscribitur.Vnde si 2
vxor fuerit verberata per virum, vt venditioni rei suæ consentiret, tunc
quandiu durabit matrimonium,nõ cessat metus,quia iterum verberaretur
si ageret,ideo à morte viri habet vxor decem annos ad rescindendum cõ-
tractum,l.si per impressionem.C.de his quæ vi metúsve causa fiũt. doctor.
in l.interpositas.C.de transactio.Bart.in l.penult. in fi.ff.de condi. ob turp.
caus.limitatur per Feli.in c.causam matrimonij. de offi.deleg.& Francis. in
d.l.interpositas.in fi.

Extra carceres an detineatur.

Item qui metu se in carceribus obligauit ad soluendum decem sub pœ 3
na carceris,soluens posteà extra carceres præsumitur per metum,quia non
præsumitur purgatus metus,quando semper instat.l.pe.ff. quod me caus.l.
qui neque.§.solutũ.de verb.sig.sic consuluit Calca.consi.cxiij.Primò nun-
quid & Dec.consi.ccxix.viso puncto.col.iij.

Probare quis debet exeadẽ causa metũ intercessisse.

Notandum etiam censent docto.quòd si quis probauit verbera,vel me- 4
tum,debet probare interuenisse ex eadẽ causa,videlicet vt faceret illũ con
tractum,de quo agitur,nec sufficeret probare simpliciter verbera interue-
nisse,vt videtur innuere Inno.in c.accedens.de conuersio. coniugato.& in
c.cùm locũ.vbi etiam Io. Andræ. de sponsal.ideo si quis alium in carceres
detrusit,vt pecuniam ab eo extorqueret,si alium contractum faciat, valet:
quia ob illum contractum non fuit adhibitus metus. l. qui in carcerem. ff.
quod met.caus.l. qui à latronibus. de testa. & ista opinio fuit approbata in
magno consi.Neapolit.vt habetur in decis.ccxlvj.quidam maritus.

Ista sentẽtia est subtilis & pulchra,sed nõ seruatur in forẽsi iudicio in Frã 5
cia,quia

ciæ,quia metus adhibitus in vno actu,præsumitur in aliis durare.d.c.accedens.nisi fuerit purgatus,l.j.§.quæ onerandæ.ff.quarum rer.act. non det. l. metum.magna,quod met.caus.& d.l.si per impressionem.Panor.in c.j.insi. quod met.cau.& in c.causam matrimonij.de offi.deleg.

6 Vnde scribit Cy.in l.ij.C.de his quæ vi metúsve caus.fiũt:quòd si semel officialis mihi metũ intulit,durabit ille metus,quandiu erit in officio.Bald. in l.nouissimè.quod falso tut.author.gestum est.Alexan.cõsi.j.in iij.vol.vbi etiam dicũt paria esse fieri aliquid coactè,vel timore coactionis.& idẽ operatur probabilis suspicio tormentorũ,quod ipsorum illatio. Dyn.in d. l.no uissimè.Bal.in d.l.interpositas.C.de transs. & qui soluit nulla coactione adhibita,sciens tamen se posse cogi,dicitur inuitus soluisse, teste Ioan. And. in reg.bona fides,in prin.de reg.iur.in vj. refert & sequitur Ias. in l. penul. col.fi.ff.de cond.ob tur.cau.Ideo.quando probantur verbera iniustè illata, licet non ex illa causa,tamen ex simili iniusta, quia in alia causa inest timor adhuc illorum verberum,& in ista causa de qua agitur,timet verberari, sicut in alia causa,ideo sufficit simplex illa probatio verberum,& ita seruatur in actu iudiciario,quicquid in contrarium de stricto iure dicatur.

Metus officialis quãdo cessare dicatur.

7 Imò fortius dicerem,quòd si pars aduersa vellet probare verbera ex alia causa interuenisse,non reciperetur,cùm sufficiat metus seu suspicio metus per suprà dicta,nisi vellet ex alia iusta causa & diuersa interuenisse, vtpote quia vxor fuerat inuenta in adulterio,& ob id verberata, ista verbera non probabunt metum in alia causa.

8 Et sic spõtanea solutio purgat metũ.l.ij.C.eo.quid si metu ꝓmissi decẽ, vel metu vẽdidi rẽ,an soluẽs partẽ,videatur metus purgatus in residuo. & breui cõsiderandi sunt sequẽtes casus.Primus est, ꝙ si soluero quicquã ratione cõtractus,vel alterius actus indiuisibilis præcedentis,túc soluẽdo partẽ totũ actũ & contractũ apꝓbare videor:vt si fueris coactus emere domũ meã,si spõte partẽ pretij solueris,reliquũ soluere tenebris:quia totũ approbare videris.l.j.ff.de poll.l.cùm eiusdem.ff.de ædil.edic.quia pars cõtractus non censetur approbari,cùm pars hoc non dixerit,ideo totum approbasse videtur,cùm non appareat,de qua parte,l.j.C.de fideicommis.& ibi doct.

Soluens partem sponte non videatur purgare metum in toto.

9 Secũdus casus est,si solutio partis pecuniæ respiciat ipsam solã stipulatio nẽ pecuniæ,non alium contractũ,tunc soluendo partem,nõ videtur in reliquo purgatus metus,tũ quia non potest præsumi donatio de eo,quod non est solutum,quia nõ videtur quis iactare suũ,l.cùm de indebito.in fin.ff.de prob.& actus agentiũ non operãtur vltra intentionem eorum, l.nõ omnis. ff.si cer.pe.& quia non cẽsetur de reliquo cogitatum,l.cum aquiliana.ff. de transs.& in diuisibilibus vna pars alteram non probat,reg.vtile.de reg.iur.in vj.l.pecuniæ.de vsur.ff.maximè in eo,qui soluit pro eo, pro quo non tenebatur.& pro hoc est tex.expressus in l.fi.C.ne vxor pro marito:secus si teneretur,vt in patre in d.l.sed Iulianus.in fi.ff.ad Maced.& solutio vnius rei non purgat mętum in alia.l.voluntariæ.C.de excus.tut.

10 Nõ refragatur d.l.sed Iulia.§.fi.ff.ad Mace.vbi si paterfa.cœperit soluere partẽ,vel filiusfa.effectus paterfa.ratum censetur habere totũ contractum, & ideo cessat senatusc.exceptio.respond. dicunt quidam Iurisc on. ibi non exprimere quod habeat ratum in residuo,quod non soluit,sed melius dici

pōteſt,quòd ibi pāter approbauit,vel filiusfam.illud ad quod efficaciter & ex æquitate naturali tenebatur,quia res data erat.Sed in caſu metus is, qui ſic promiſit,nihil recipiet:ergo ex bono & æquo non tenetur,ob id ſoluendo partem non videtur totum approbare,niſi quatenus ſoluitur, & vbi eſt ſaltem naturaliter debitum ex cauſa non odioſa,ſolutio partis probat aliam partem,vt dicit glo.in d.l.ſi.C.ne vxor pro marito.

Soluens vni ſponte purgat metum quo ad alterum.

Tertius caſus,ſpontanea ſolutio facta vni, purgat metum etiam quo ad alterum.vnde ſi per metum duobus promiſerim,& vni ſoluam ſponte,metus etiam quo ad alterum cenſetur eſſe purgatus. argu. l. cui fundus. ff. de cond.& demonſtr.glo.& doct.in l.non dubium.C. de teſta. quia inſpicitur ſpontanea ſolutio,& res,non perſona,per d.l.fina. C. quod met. cauſ. ideo ſufficit ſi vni ſolutum ſit,quanuis Iaſ.hoc cogitandum reliquerit, in l.ſi ob turpem.ff.de condict.ob turp.cauſ. 11

Ou autre cauſe legitime,empeſchant de droit ou fait la pourſuitte deſdictes reſciſions,ceſſera.

GLOSSA XXIII.

Duplex impedimentū.

ET SIC duplex eſt impedimētum,iuris videlicet & facti. & dicitur cauſa legitima hîc,quia à iure probata.impedimētū iuris eſt,ſi à iure probatum fuerit impedimētum vt in filiofa.qui ſi non agat intra decē annos viuente patre,poſteà mortuo patre audietur:quia in vita patris agere non potuit patre nolente conſentire:& quia nihil habebat ad agendum,& quia ei erat dedecori inuito patre agere contra eum:ideo filiisfa.in omnibus caſibus in quibus habent res,quę patribus minime acquiruntur,nullam temporalem exceptionem opponi poſſe ſtatuit Imperator, niſi ex quo mouere actionē potuerunt,ideſt poſtquàm manu paterna,vel eius in cuius poteſtate erant conſtituti,fuerint liberati:quis enim incuſare eos poterit ſi hoc non fecerint?quod ſi maluerunt minimè adimplere,l.obuiante valebunt.l.j.in fi. C. de ann.except.l.in rebus.C.de iur.dot.ibi,ea mulieribus ex eo tempore donantur,ex quo poſſunt actiones mouere.& iſta eſt naturalis regula,vbi non eſt negligentia,ibi non debet eſſe pœna.Bald.in auth.niſi. C. de bon. mat. Iaſ.conſil.cxviij.co ntra donationem,in fin.vol.iiij.& conſi.cxxxviij.in præſenti.in fi.ibid.Bar.in l.ſenatuſcon.ff.de offi.præſi. non enim negligentibus ſubuenitur,ſed neceſsitate rerum impeditis.l.nō enim.ex quib.cauſ. maio. 1

Excommunicatus iniuſtè non currit tempus.

Item ſi quis fuerit excommunicatus,eſt iure impeditus agere.c. intelleximus.de iud.c.j.vbi doct.de præſcr.& melius in ca. quia diuerſitatem. de conceſſ.præb.ideo non currit tempus ſi iniuſtè,vel ſaltem reſtituetur. Pan. & alij in c.cùm inter de except.Aufr.in deciſ.Tholo.quæſt.lxxvj. 2

Idem ſi prætoris copiam nō habuit,l.j.in fi.ff.de diuerſ.& temp.præſcriptio.l.j.§.dies.quando appellandum ſit. 3

Præſcriptio non inchoatur contra minorē, ſed inchoata ſuſpenditur.

Idem iuris eſt in minore, vt non inchoetur præſcriptio in perſona ſua, ſed inchoata perfici poteſt,ſed ipſe reſtituer.tex.in l.ait prætor.§.ſed quòd ſimpliciter.vbi gloſſ.& doct.ff.ex quid.cauſ.maio.Anfrer.in deciſ. Thol. q. xcij.l.Aemylius.ff.de minorib. 4

Idem in furioſo,amente,& aliis qui facto valetudinis ſuæ aduerſæ impediuntur,quia iſti pupillis æquiparantur,l.in negotiis.ff.de reg.iur. 5

Impedi

6 Impedimentum verò facti est,quando de facto quis experiundi potestatem non habet,vtpote quia ab hostibus captus sit,non computantur ei isti decem anni,nisi ab eo tempore,quo reuersus fuerit.l.j.l.irem ei.& l. seq. & per totum.ff.ex quib.cau.maio. *Facti impedimentum quid sit.*

7 Idem si reip.causa absit.d.l.j.& per tot.ff.ex quib.cau.maio. nisi affectauerit,l.item hi.cum l.seq.ibid.§.irem tria.de excu.tur.in inst.

8 Idem si in vinculis detentus longo tempore fuerit,l.j. & l. ait prætor. ff. ex quib.caus. maio. & l. succurritur. vide quæ scripsi in l. qui neque. ff. de ver.sig.

9 Vel si tempestate in aliquo loco,vel regione retineatur, vt neque experiri,neque mandare possit,l.j.ff.de diuers.& temporal.præscr. intelligite vt in l.ij.ff.si quis cautio.

10 Idem si à valetudine impeditur,vt mandare non possit,etiam experiundi potestatem habere non censetur,d.l.prima.de diuers. & dicta l.secunda. si quis cautio.alia impedimenta scripsi in glo.concordat.in §.j.in verbo impedimento.fub.de col.

11 Etiam hoc procedit in præscriptione statutorum & ordinationum, vt consuluit Panor.in consil.xxij.quidam Io.col.ij.in ij. vol. quia statutum vel ordinatio debet intelligi secundum iuris interpretationem.l. ij. C. de nox. ca.cùm dilectus.& c.ad audientiam.de cleric.non resid.

12 Intellige siue impediantur de iure,siue de facto, siue de iure & de facto simul quoniam mistum in hoc est fortius simplicibus: ideo comprehenditur,l.certi condictio.§.quoniam.vbi glos.& doct.ff.si cert. pet. doct. in l. ij. de verbor.oblig.

13 Limitantur prædicta,quando ille impeditus potuit remouere impedimẽtum,tunc currit eidem tempus.gl.& doct.in c.quia.de concess. præb. per l. qui potest facere.ff.de reg.iur.Fel.plenè in c.ex transmissa.de præscr. Alex. in l.si constante.§.j.in fi.ff.sol.ma.& abundè Io.Fran.Bal.in tract. præscr. in j.parte sextæ partis,in xxij.casu.vbi alia videri poterunt. *Impedito, si possit impedimẽtum tollere, cur vti præscripto.*

14 In practica notandum est,quòd agere volens ad contractus,vel alicuius actus rescisionem,debet facere sequentia. *Praxis volentis agere ad contractus vel actus rescissionem.*

Primò,literas impetrare debet,in quibus facti veritatem inserat, & precibus suis manifestè rẽm narret principi.l. precibus. C. de impu. postquàm consuluerit peritos,vt scripsi in proœ.ord.in j.Tomo.

15 Secundò,absolutionem à iuramento petere debet ab episcopo,vel eius vicario.c.j.vbi doct.de iureiur. *Absolutio iuramenti sine causæ cognitione an detur debeat.*

16 Sed cùm hæc petitio absolutionis à iuramento sit quædam restitutio, non est admittenda sine expressione causæ,nec valet absolutio sine causa, vt docet Inno.in c.cum inter.de renun.gl.in c.iij.de iureiur. glo. Panor. & alij.in ca.non est.de vot.redempt.

17 Et ideo requiritur ante concessionem ipsius causæ cognitio,teste Inno. in c.ad aures.de his quæ vi metúsve caus.fiunt. Fed.consi. ccc. factum tale est,debiror promisit.Anch.consi.cxciiij.prædictis. Fel. plenè in c. ecclesia. col.ix.de const.refert Hipp.in l.j.§.prætercà.nu.101.de quæst.ff.

18 Sed hoc iure nõ vtimur in Francia:nã sufficit episcopo seu eius vicario ostẽdere literas Regias,& ipse statim dispẽsat sine alia causæ cognitiõe,vel alterius partis vocatiõe,vt plenè scripsi in interpret.l.quòd iussit.in fi.ff. de

re iudi. Nã si iudex, qui de literarum veritate cognoscit, videt dispẽsationẽ factam cum falsa causa, impetrantem commodo literarum priuat & reiicit, & in expẽsis condẽnat, & sic illa dispensatio nõ proderit impetrãti nisi vt nõ sit periurus petẽdo rescisionẽ: sed ob hoc nõ fiet literarũ approbatio.

Tertiò, literis impetratis debet pars citare aduersarium suum ad videndum literas comprobari. seu vt practici dicũt interinari, quia in omni negotio citanda est pars, l. de vnoquoque. ff. de re iud. 19

Petitio & conclusio in literarũ approbatione.

Quartò, actor debet in prima comparitione suas petere literas approbari, & solent sic practici dicere. Primò in iudicio rescindenti concludunt sic: *Ie conclu[illegible] à l'enterinement des lettres Royaux, & en enterinant lesdittes lettres, que ledit contract soit casse, rescindé & annullé.* Nunc sequitur iudicium rescissoriũ: *Et en ce faisant, l'acheteur soit contraint à rendre & restituer ladite maison vendue, & laisser iouyr ledit vendeur comme de sa propre maison, offrant rendre audit defendeur le sort principal, & loyaux coustemens de telle vendition, où à tout le moins, que ledit defendeur soit contraint à supplier audit demandeur le iuste prix de ladite vendition, qui est tel.* Quod pretium declarabit venditor. Ista est communis praxis Franciæ, quę probatur in d. l. ij. C. de rescin. vendi. alia dico in tract. de excep. q. vltima. 20

Quintò, videtis in conclusione duo peti, videlicet vt contractus rescindatur vel alius actus, & rescisione facta reddatur res, & restituatur. Bald. in d. l. ij. & si reus opponat exceptionem litis finitæ, vel transactionis, & sic ad fines nõ recipiendi tendat, & iudex dicat illum defendere debere literis, si appellet, malè appellatum iudicauit curia in conuentibus iuridicis Molinis habitis anno Dom. 1540. die xvj. Septẽbris: quia respondere debet pars, & se defendere contra literas: & rationes allegare, cur cõprobari non debeãt. 21

Arestum.

Sextò debet offerre actor pretium, quod emptor tradidit cum expensis, & vt dicunt *les loyaux cousts.* l. intra. §. vendentibus. ff. de mino. 22

Septimò, petit vt saltem iustum suppleatur pretium, quod probatur in d. l. ij. & c. cum causa. de emp. & si pretium suppleatur ex illa pretij parte, laudimia debentur, quia est pars pretij: & ita censuit senatus, & isti processus rescisionum iudicantur per commissarios ex decreto curię, licet ordinatio de his non loquatur. 23

Arestum.

Octauò, illud declarare venditor debet. Hæc in summa in hoc libello cõtinentur, quæ sunt notanda in praxi, quia multa alia superflua scribũt doct. quæ omitto: quia non seruantur in praxi. ista tamen vidi præcipua, & tanquam pupilla oculi hactenus seruata, ob id ea tibi bone lector offero: quæ si grato animo exceperis, alia tibi prẽstare tuus me coget bonus genius. De prædictis interim ago & perpetuò agam Deo Opt. Max. & Reginæ cœlorum immensas gratias. Amen. 24

Spes mea Christus.

Ad lectorem Tetrastichon.

Qui cupis extemplò varios edisceere iuris
Flores, huc adigas lumina bina citò.
Nil nisi delectum promit siquidem hortulus iste,
Lectori semper munera grata ferens.

TRACTATVS DE MERCATORIBVS ET NEGOTIATORIBVS: ET QVIBVS MERCARI sit prohibitum,

Rubri. Des marchans: & à qui eſt prohibé marchander.

IN PRIMIS dicendum eſſet hîc, qui dicantur mercatores, & qui negotiatores, quíve artifices, ac mechanici, verùm quia tractatui de Mercator. minutatim venden. inferius conuenire maximè vidi: ob id ibidem illa pertractabo, vltimam rub. partem nunc proſequens videlicet: Quibus mercari, & negotiari ſit prohibitum? Reſpon. de iure canonico clericis maximè, in rubri. ne clerici, vel monachi negot. ſeculari. ſe immiſ. & in c. canonum. xiiij. q. quarta. & dicit Diuus Hieronymus, negotiatorem clericum ex inope diuitem, & ex ignobili glorioſum, quaſi quandam peſtem fuge, can. negotiatorem. lxxxviij. diſtinctio. & ca. ſequen. ibidem. & Sanctus Paulus ij. ad Timoth. ij. Nemo deo militans implicat ſe negotiis ſecularibus, vt ei placeat, cui ſe probauit. Et iſti mercatores vendendo multoties iniquum petunt, vt æquum ferant (vt adagio dicitur) & per areſtum fuit dictum, quòd Archiepiſcopus Tholoſanus moneret clericos, ne mercaturam exercerent, alioqui eos non defenderet, vt no. Aufre. in ſtylo parlamen. areſto clxxxiij. item dictum fuit.

Mercari à iure quibus eſt prohibitum.

Areſtum.

Secundò, prohibetur nobilibus, l. nobiliores. C. de Commer. & mercator. alioqui amittunt nobilitatem. Bart. in l. prima. C. de dignit. lib. xij. & ſeri pſi in dicto tract. de mercator. minutatim venden. quomodo ſic amiſſam poſsint recuperare.

Nobles & milites negotiari prohibentur.

Tertiò, mercari prohibetur militibus, l. milites. C. locati. & l. j. C. negotiator. ne milit. lib. vij. ne omiſſo armorum vſu à negotiationes ſe conferant, d. l. milites. vbi etiam dicit: Armis autem & non priuatis negotiis occupentur. Sunt autem alij prohibiti, de quibus extat ſuper hoc lex Regia Ioannis, olim Franciæ Regis artic. ſexto, vt ſequitur.

Iean, Article 6.

Item pource que nous auons ouy & entendu, que aucuns de nos officiers marchandent, & font marché de diuerſes marchandiſes.

GLOSSA I.

NON eſt prohibitum mercatori in diuerſis rebus negotiari, ſed alteri ſic: vt hîc. & l. legatis ſeruis. §. ſi vnus. ff. de lega. iij. vnde mercatori pannorum non eſt prohibitum, ſed laudandũ propoſitum, vt libris cudendis laborem & pretium ſtatuat, vt inferius probabitur.

Mercator in pluribus rebus negotiari poteſt.

Parquoy marchandise est fort empirée, & nostre peuple greué: si auons ordonné par meure deliberation de conseil, que nuls de nos officiers.

GLOSSA II.

Officiales Regij negotiari prohibentur.

QVANVIS hîc prohibeat generaliter, vt nullus officium obtinens Regium possit mercaturam exercere, & exempla non restringant regulam. l. nam quod liquidè. ff. de penu. leg. tamen hic tex. posteà restringit ad eos, qui hîc enumerãtur per verbum *c'est à sauoir*, vbi quos vult enumerat. maximè quia ordinatio est odiosa & correctoria: ob id non extendetur, per l. cũm quidam. ff. de libe. & posthum. Alexan, consil. cxlj. in secundo volu. & Paul. Piccus in rep. in l. in quartam. col. xxxviij. ff. ad leg. Falc. vnde officiales Regij parua habentes officia, hîc non comprehenduntur.

C'est à sauoir gens de nostre grand conseil.

GLOSSA III.

Magni consilij officiales mercari prohibiti. Gẽs du Roy nomine, qui veniant.

PROHIBET Rex gentibus magni consilij ne mercaturam exerceant, & est phrasis gallici sermonis, in quo dicitur: *les gens du Roy*, & cõmuniter in curia intelligimus aduocatos, & procuratorem Regios: *gens du parlement*, præsides & consiliarios parlamenti: *gens du conseil*, Consiliarios magni consilij, necnon magistros libellorum, & Cancellarium. hîc igitur comprehenduntur non solùm consiliarij magni consilij, verùm etiam aduocati & procuratores Regis in illo consilio, sed non alij, qui non sunt Regis officiales, vt procuratores, aduocati, aut solicitatores priuatorum. de hoc consilio dicitur in titulo, *du grand conseil* suprà, ideo hîc alia non tractabo.

Item hîc præmisit consilium magnum parlamentis, quia Regi proximũ: & an curijs parlamentorum sit præferendum: plenè scribit Io. Montagne, in tract. de author. præst. sacri magni consilij, & ibi Boëri. in addi. ad eum ali bi dixi se habere tanquam excedentia, & excessa.

Gens de parlement & des requestes.

GLOSSA IIII.

Gẽs de parlement.

SVB his comprehenduntur præsides, magistri libellorum, consiliarij, aduocati Regij & procuratores: itidem etiam notarij quatuor ibidem præfecti, cum sint gentes parlamenti: vnde Claudius tribunus plebis legem aduersus senatum tulit, ne quis senator senatorisve pater maritimam nauim, quæ plusquàm trecentarum esset amphorarum, haberet: eam enim satis esse ad vectandos fructus suos ex agris. nam quæstus omnis patribus visus est indecorus, vt author est Liuius, & refert d. Tiraq. in tract. nobil. cap. xxxiij. sic prohibetur hîc senatoribus ne mercaturam exerceant, non tamen hîc comprehenduntur apparitores illius curiæ.

Mercatura parlamẽtis prohibita.

Ou maistres

Ou maiſtres de noſtre hoſtel.

GLOSSA V.

MAGISTRI hoſpitij Regis ſunt prohibiti merces & negociationes exercere, quia ſatis ſunt occupati circa Regis curam, ob id non debent ſuſcipere aliam curam, videlicet mercaturam: ne dum ad vtrumque feſtinarent, neutrum benè peragerent. l. ſi. C. de aſſeſſor. *Magiſtri hoſpitij Regij mercari prohibiti.*

Les maiſtres des comptes.

GLOSSA VI.

MAGISTRI computorum (quorum officium tractatur in rubri. *de la iuriſdiction des maiſtres des comptes*) circa receptorum & theſaurariorum publicorum rationes expungendas, & audiendas verſantur: & eorum iuriſdictio ſuprema eſt. In definitione computorum, tamen extra lineam computorum (vt dicitur) non ſunt ſupremi iudices, ſed ab illis ad ſenatum appellatur, & illa appellatio decidi-tur in magna camera, vt centies ab eis vidi appelatũ. & ſic cenſuit ſenatus, anno 1384. idem dicẽs in libellorum magiſtris, vt ab eis ad ſenatum appelletur. teſte Aufrer. in ſtylo Parla. areſto. cxliij. item nota quòd à dominis. *Computorũ magiſtri negocijs prohibentur & eorum officium. In quibus ſunt ſupremi magiſtri computorũ, & a quibus non appellatur. Areſtum.*

Item ſi ab eis erratum fuerit in calculo, reuiſio ſpectat ad cameram cõſilij: ſi verò concluſæ fuerint rationes, & aliquis remaneat debitor, commiſſiones ad capiendũ, & ſaiſiendũ bona illius expediẽtur à generalibus iuſticię, vel à camera theſauri, & ſi appellationes ob dictas cõmiſsiones emittãtur, deuoluũtur ad generales, quod ab ipſis emanatũ eſt, ſi vectigalia reſpiciant. Si verò Regis patrimoniũ, ad camerã patrimonij, quã vulgus *la chãbre du domaine* vocat. Et hi computorũ magiſtri nõ cognoſcunt de appellationibus, vnde ſenatus annullauit ſententiam illorũ, quia cognouerant de appellatione ad eos emiſſa ratione decreti de capiẽdo ab eis cõcep. an. 1544. die xij. Decembris. & iſta ſeruient ad intellectũ dicti tit. & hi vocantur magiſtri, & quare, ibidẽ ſcribo, & in l. quibus. ff. de verb. ſign. vbi dico olim cõſiliarios parlamẽtorũ vocari ſolitos magiſtros, vt eſt in libris curiæ ſcriptũ. *Areſtum.*

Theſauriers, receueurs, collecteurs.

GLOSSA VII.

HI TRES ferè in idem conueniunt. Apud Romanos lex Clodia quæſtorum etiam ſcribas negociationes exercere prohibebat. Vnde Sueto. Domitianum quoſdam quæſtores negotiantes venia donaſſe refert. Tiraquell. vbi ſuprà. *Quæſtores mercaturã non exercebant.*

Item generaliter prohibuit Rex Franciſcus omnibus magiſtratibus vectigalium negociari. in hæc verba. *Item deffendons à tous nos officiers des aides & tailles, qu'ils ne ſe meſlent ou entremettent par eux ou par autres de faire aucun fait de marchandiſe, en quelque maniere que ce ſoit, ſur peine de priuation de leurs offices, & de reſtitution des gaiges, qu'ils auroyent prins durant le temps, qu'ils auroyent exercé le faict de ladicte marchandiſe.* Iſta habentur in rubric. *des ordonnances des generaulx*, articul. xlij. ibi plenius dicetur. Etiam in rubric. *des aides & tailles* ordi. ſecunda. Arti. xxxviij. eſt alia *Iudices vectigalium negociari prohibentur.*

est alia prohibitio in hæc verba. *Itē ensuyuant les ordonances anciennes inhibons & defendons à nos grenetiers, & contrerolleurs de n'exercer par eux ne par autres, aucun faict de marchandise de sel en leurs greniers n'ailleurs, en quelque maniere que ce soit, sur peine de priuation d'office, & d'amende arbitraire.* Tamen istis alia mercimonia ibi non prohibentur, vt videtis.

Maistres des eaues & forests.

GLOSSA VIII.

Magistri nemorū & alijs officialibus mercatura prohibetur.

ISTA prohibitio facta magistris nemorum Regis, ampliatur etiam ad custodes nemorum, & syluarum illius, & ad illorum apparitores, ne mercari & negociari habeant. vt scribitur in titul. *des eaues & forests*, ordinat. v. artic. lxxxiiij. sic dicens, *Item qu'aucun verdier, maistre sergent ou autre sergent des. forests, ne puissent marchander es points, ni es mettes de leurs offices, ni en leurs gardes*, extrà ergo non prohiberentur.

Nous eschançons, sommeliers, bareliers, panetiers, maistres d'escuyries.

GLOSSA IX.

ISTA sunt officia quæ Regi seruiunt in pane, vino, & equis, & illa melius dignoscere officia quisque poterit ex his qui ista exercent in hospitio Regis.

Et maistres des monnoyes, gardes & contregardes, & officiers d'icelle.

GLOSSA X.

Monetarum officiales mercari prohibeti.

ET SIC magistri, custodes, & alij officiales monetarum sunt hîc prohibiti negociari: alij verò monetarij non obtinentes officium à Rege non prohibentur per istum tex. de quibus monetariis habetur in l. j. C. de murilegul. lib. xj. & idem Rex Franciscus statuit in rub. *des monnoyers*. ordina. vij. artic. vij. ibi *Auss est expressement defendu*. ibi alia vide.

Maistres des garnisons.

GLOSSA XI.

ISTI magistri præsidiorum cum curam reipub. habeant, sunt etiã prohibiti, in l. j. & per totum. C. negocia. ne militent. lib. xij. & quia stipendia ratione officij sufficientia habent.

Seneschaux, Baillifs, Preuosts.

GLOSSA XII.

Gubernator Montispessulani quare sic nominatus, & datus.

QVAMVIS hîc loquatur tantùm de istis, tamen comprehẽditur etiam hîc gubernator Montispessulani, qui parem cum istis habet iurisdictionem & dignitatem. Nam cum olim de finibus iurisdictionis disceptaretur inter Seneschallum Nemausen. & Carcassonen. Rex pendente processu illis locis controuersis dictum gubernatorẽ præfecit, qui nomine Regio illic gubernaret, iurisdictionẽq; exerceret:

exerceret. Et adhuc illam iuriſdictionem retinet nomine Regio, & hodie nullus conqueritur: cùm ciuitas Montiſpeſſulani mereatur habere gubernatorem, qui in iuriſdictione concurrat cum Seneſchallis.

Noz procureurs.

GLOSSA XIII.

PROCVRATORES ergo Regij negotiari non debent, ſed curam Regiorum negotiorũ tractare, ſiue ſint præpoſiti curiis ſupremis, ſiue curiis generalium iuſtitiæ (quos vocamus) aut computorum, ſiue magno, aut intimo conſilio: vel inferioribus, vt Seneſchallis, Bailliuatibus, præpoſituris, aut aliis Regiis negotiis. Hi ergo non poterunt negotiari, ſi officium habeant à Rege, vel dimittant officium, aut mercaturam. De his procuratoribus, & aduocatis Regiis ſcripſi in titul. de elect. derogat. in concord. vbi eos multis decoraui priuilegiis.

Procuratores Regij à mercatura ſubmouentur.

Secretaires, & clers des marchans de Paris quant au fait de l'eau: Chaſtelains, ou autres Inges de nous, ou d'autres Seigneurs.

GLOSSA XIIII.

ET SIC Iudices negotiari, & mercari ſunt prohibiti: ſiue ſint Iudices generales cauſarum, ſiue vectigalium, vt electi (quos *Eſleuz* vocamus) de quibus eſt expreſſum in ordinationibus Regiis rubric. *des ordonnances des generaux.* artic. xlij. & ſuperius dixi. His omnibus officiis Regiis enumeratis hodie vacat officium, quod olim erat celeberrimum, & eſt valde his temporibus neceſſarium. Officium illud erat vocatum Memoriale, ſeu à memoria: hi enim cõſcribebant eos, qui vel ſcientia, bello, aut alibi pulchrè, ac cum laude ſe geſſiſſent, eóſque Imperatori commemorabant: vt ex hoc præmiis dignis afficerentur. Sed hodie hi qui præclara geſſerunt facinora contemnuntur: & quidam ſtoiidi multoties cuehuntur. Excitetur cum effectu hoc officium, & omnia bene habebunt.

Officium memoriale celeberrimũ vacat, & ea non promouentur.

D'oreſenauant par eux, ou par interpoſees perſonnes, ne marchandent, ne facent marchander, ne s'accompagnent, ou participent es marchandiſes.

GLOSSA XV.

LICET clerici ſint de iure prohibiti tabernam per ſe exercere c. vno. de vita & honeſta. cleric. in vj. Tamen ſi per alium exerceant, non perdunt priuilegium clericale. glo. & doct. in c. j. illo tit. facit text. in c. vlti. ne clerici vel monach. in vj. Alberic. in l. humilem. C. de inceſt. nupt.

Per ſe & per alios mercatura prohibetur.

Vnde etiã apud laicos Imperator Pertinax mercaturam per homines ſuos exercebat: vt ſcribit Iulius Capitol. & multos enumerat Do. Tiraq. in tract. nobilit. Et hodie etiam plerique magni principes mercaturam exercent, & maritimam & terreſtrem, vt omnibus obuium: ob id negotiationem nobilem reddunt. nihilominus iſte text. phohibet perſonis ſuperius

Imperator Pertinax per alios mercaturã exercebat.

nominatis, tam per ſe quàm per alium mercaturam exercere:cui prohibitioni ſtandum eſt.nam qui ſuo nomine exercere quicquam prohibetur, id nec per interpoſitam perſonam agere debet.l.ij.§.j.ff.de admi.rer. ad ciuit. pertinent.

Triplex mercatura prohibita. Et ſic nota,quòd triplex eſt hîc prohibitio.primò,q̃ nominati in hoc text.nullo modo per ſe mercaturam exerceant. Secundò, nec per interpoſitas perſonas:nam vt ſuperius dictum fuit,qui per alium facit, perinde eſt,ac ſi ipſe faceret.l.j.§.deieciſſe.ff.de vi & vi arma. & reg.iur.

Item & tertiò,quòd nõ iungant ſe mercaturæ,ſeu negotiationi,verb.partem habeant aliquam,&ſic nec minimam,per glo.in cle.vna.in verb.aut earum aliqua.de foro compe.ſcripſi in auth.habita.C. ne filius pro patre. ſed ſi ſecretè fiat,quis hoc proclamabit?nullus:nec ego.

Sur peine de perdre la marchandiſe, & d'eſtre puni à noſtre volonté.

GLOSSA XVI.

Pœna duplex contra mercaturã exercentes. DVPLEX hîc imponitur pœna prima amiſsionis mercaturæ,quæ tamen nõ imponitur ipſo iure, ſed eſt quædam comminatio, vt dicit gloſſ.in c.vno.de ſagitta.

Secunda pœna eſt,vt puniatur grauiter ad voluntatẽ Regis:debet tamen intelligi de voluntate iuſta,& iuri conſona. tex.in c.j.diſt.j.ſcripſi in glo.voluerint.§.ſtatuimus.j.de colla.in concord.Et an duplex pœna p̃ vno facto imponi poſsit .Reſpon.poſſe:quando vtraq; p̃ eandem legem apponitur,vt hîc,&in l.placet. C.de ſacroſan.eccl.ſcripſi abundè in §.monemus.in verb.ſuſpendemus.de colla.in concor. Franciæ.

Grauiſſima pœna quæ dicatur. Item hic conditor limitat illam doctrinam,quòd vbi conſtitutio apponit grauiſsimam pœnam,tunc infligi poteſt pœna mortis.text.iuncta glo.in l.vna.C.ne liceat ſignum ſaluator.& in l.j.de Eunuc. & in l.iij.C.de his quæ ex publica colla. illata ſunt non vſurpan.lib.xj No. Corſet. in ſing. incip.pœna, in x.& Barba. in c. prudentiam.§.adiicimus.circa fi.de õffi. de leg. & in c.iij.col.iij.de fideiuſſ.quod nõ procedat,quando in conſtitutionem illam grauem vel grauiſsimam pœnam declararet, vt hîc:vbi grauiter puniri vult exercentes mercaturam iſtãm prohibitam, & contra iſtam grauiſsimam declarat pœnam ad voluntatem noſtram: & quamuis dicat ad voluntatem, tamen intelligitur de voluntate ſecũdum arbitrium boni viri: vt dixi.nec iure poſſet Rex pœnam mortis pro primo facto imponere, id eſt pro prima mercatura.

Et ne donnerons lettres,ne ferons grace au contraire, & renoncerons à leur office, à la marchandiſe.

GLOSSA XVII.

Litteræ permutationis mercatoris an valeant. HIC proteſtatur ſe non daturum literas in contrarium, vt deſcriptæ hîc perſonæ poſsint negotiationem exercere : ſed ſi datæ fuerint literæ in contrarium, valebunt, ſi facta fuerit mentio iſtius ordinationis, & clauſulæ prohibitiuæ, per ea quæ not. Bartol. & alij in l.ſi quis. in principio.ff. de leg.iij. Oportet ergo,quòd

go,quòd is qui vbicunque exercet,vel negotiationi,vel officio renunciet. Nam qui duos venatur lepores,vix vllum consequitur, vt communi fertur prouerbio,& confirmatur in l.fi.C.de assess.Et quia illis Regiis officialibus honestum non esset sic mercari,& negotiari.

Et si aucuns en ya qui sur ce ayent impetré lettres,ou grace de nous: icelles. nous tenons & reputons pour nulles & de nulle valeur, sur quelque formes de parolles qu'elles soyent octroyees& si aucuns s'efforcent dvser desdites lettres contre nostredite ordonnance, ils seront punis si comme dessus est dit,& auecq' ce perdront leur marchandise.

GLOSSA VLTIMA.

LITERAE ergo impetrari in contrarium non valebunt.Intellige,nisi esset clausula expressè derogatoria huius constitutionis.l.fin.C.si contra ius.vbi glo. & doct. Feli.in c. nonnulli. de rescript.Et quia nulli vel pauci sunt hodie, qui velint istas impetrare literas,ob id ad alia pertranseo.

Item, & pource qu'auons esté aduertis, que plusieurs Seigneurs & gentilz hommes mettent par chascun iour, leuages & nouueaux subsides sur les marchandises,qui se mettent sur les riuieres & fleuues nauigables,à la grand charge de nostre peuple: pour ces causes auons ordonné & ordonnons qu'en chascun fleuue,ou riuiere nauigable,les marchãs frequentans lesdites riuieres, & fleuues, pourront faire bourse commune, & imposer sur leurs marchandises, aucunes sommes deniers, pour la tuition & defence de leurs marchandises: le tout en forme & maniere de la bourse establie par les marchans frequentans la riuiere de Loyre.

Articulus secũdus.

GLOSSA VNICA.

HIC recitat aliquos nobiles imponentes super mercibus vectigalia contra mercatores:ideo Rex ipsis mercatoribus permittit, vt ab his impositionibus se tueantur, & posse inuicem collectam imponere, & ad contributionem cogere:quò faciliùs possint procedere contra præfatos imponentes noua vectigalia. Nam certum est,quòd non solent noua vectigalia inconsultis principibus institui. Ergo exigi aliquid, quòd illicitè poscatur competens iudex vetabit, & id quod exactum videtur, si contra rationem iuris extortum est, restitui iubebit.l.non solent.C. vectigalia noua institui, nec quidem decre ciuitatis.l.vectigalia.ibidem. Nec curia Parlamenti potest imponere nouam collectam generalem.text. in l.vna.C.de superindicto,libro decimo. Et Guido Papæ in decis.Delphi. quæstio.cxcvij.domini mei.Nam hoc est de regalibus.l.j.C.de indictio.lib. x.& in titul.quæ sint Regalia.in feud.Sed solus princeps potest concere,vt imponantur hæc noua vectigalia ex causa, aliàs in bulla cœnæ domini ex-

Vectigalia nullus extra principem imponus.

communicantur imponentes. Ideo hîc ratione defensionis concedit mercatoribus aliquid imponere super suis ipsorum mercibus, nec tamen temere illud possunt.l.j.C.vectig.noua institui.vide do. de Ripa in lib.ij.respons. de rescrip.c.iiij.& sequen. Ideo si ciuitates vel alij velint aliquid imponere, solent impetrari literæ à Rege hoc permittente.alioqui nihil poterit imponi nec exigi,& ita vidi seruari.

Quilibet in officio publico delinquãs in solidum tenetur.

Item si plures admittantur ad communionem officij publici, & simul in officio delinquãt, quilibet insolidum tenetur, sed omnes pro sua parte præstabunt, nisi ab vno exigi non possit: quia fortè non est soluendo.l.si multi. ff.de publica.Bald.in c.edoceri.col.ij. nume.3.de rescript. vide abundè per Boër.in decisi.Burdegal.q.cccx.si plures.

Artifices statuta facere & mercatores possunt, & super quibus.

Et sic videmus mercatores posse inter se facere statuta: artifices etiam statuta inter se habere solent, quæ authoritate magistratuum roborantur, & censentur à iure communi confirmata.§.final.in authentic. de fideiussor. collat.ij. Et ideo seruanda sunt in singulis curiis, & secundum ea iudicandum, tam in curia mercatorum episcopali, quàm seculari, vt not.in l.ex ea. ff.de postulan.Socin.consil.clxxxviij.colum.v.versicul. minúsque obstat. in secundo volu. Quod est verum, quando respicerent actus illorum. Secus si dicatur quòd procedatur summariè, quia intelligitur in curia eorum, teste Bald.in tractat.statuit. in verb.curia.quæst.vlti. Et inter illos iudicari ex bono & æquo debet.Bart.in l.quintus.ff.mandat.Cur.in l. bona fides.ff.depositi.Angel.consi.lxxvij.plures creditores.colum.ij. & non ex rigore iuris. Bertrand.consil.cclxiij. non potest.colum.vlti.in secundo volumi.ex prima editio.

Iudicãdum inter mercatores ex bono & æquo.

Tamen non valebunt statuta eorum, in quibus disponunt id quod est naturaliter iniustum.l.ambitiosa.ff.de decret.ab ordi.faciend. & nota in l.j. C.quæ sit longa consuet.hoc docet Bald. in tractat. de constitut.colum.iij. & docto.in l.fina.C.de iurisdict.omn.iudic. Ideo non valent statuta eorum disponentia, quod pater pro filia teneatur, nisi filius mercator acquirat patri.Bald.in l.receptitia.colum.vlti.C.de constitu.pecu.facit l.prætor.§.ij.ff. de edend. quia illud statutum est contra ius gentium, quòd vnus pro alio teneatur, vt in rubric.C. ne filius pro patre. & pœna suos tenere debet authores.l.sancimus.C.de pœnis. Nec possunt statuere contra ius publicum totius ciuitatis, videlicet quod in depositis mercatorum non possit opponi exceptio banni, vt docet Albert.Brun.in verb.mercator.in tract. statuto. plus dicens, non posse etiam statuere inter alios sibi non subiectos. & Bald. in d.l.ij.col.vlti.reliqua ibidem videri possunt, & in l.fina.C.de iurisdictio. omnium iudicum.

Articulus viuus.

Item pource que par cy deuant plusieurs marchans par cautele, ou malice, ont prins es foyres de Lyon & ailleurs, grand quantité de marchandises à creance, en intention de fraustrer les vendeurs du pris desdictes marchandises, ou de partie d'icelles, & pour leur malice mettre à execution, mucent icelle marchandise en diuers lieux, & puis se sont absentez, ou mis en frãchise: à cause dequoy leurs creãciers

pour

pour ne perdre le tout,ont eſté contraints venir à compoſicion, & quitter vne partie de leurs debtes,& du ſurplus donner longs termes de payement, à leur grand perte & dommage: Nous pour obuier auſdits abus, auons enioint & enioignons aux conſeruateurs de noſdites foires,& autres,auſquelz en appartient la cognoiſſance, de proceder ſommairement & de plain,à toute diligence, à l'encontre deſditz marchans, & à la punition d'iceux,qui s'entremettront,receleront, ou ayderont à receler leſdites marchandiſes,tellement que ce ſoit exemple à tous autres.

GLOSSA VNICA.

1 STATVIT Rex tam contra mercatores,qui recipiunt merces in nundinis crediti nomine, eo animo vt eas intercipiant, & furentur à creditoribus, vel partem illarum, quàm contra occultantes merces: vt conſeruatores nundinarum eos puniant,vt pœna vnius,exemplum ſit multis,prout ſcribitur in l.j.C.ad legem
2 Iul.repetun. † Sed cùm Deus ſolus ſit ſcrutator cordium, cap.erubeſcant. xxxij.diſtinctio.& cap.j. ne ſede vacan.quomodo hoc ſciri poteſt? Reſpon. intentionem probari ex præcedentibus & ſequentibus.l.hæredes palam.§. ſed ſi notam.ff.de teſtamen.l.ſi ſeruus plurium.in fin. vbi gloſ. optima.ff.de legatis primo.

Voluntas ex tribus dignoſci poteſt.

3 Hîc tria ponit ſubſequentia declarantia voluntatem & intentionem debitoris volentis fraudare creditorem.

Primò,ſi illas merces occultet. Nam occultans bona,perdit beneficium ceſsionis,l.j.vbi gloſ.& doct.C.de ceſs.bono.Iaſ.in §.fi.colum.iij.num.8.de action.in inſtit.

4 Secundò, ſi ſe abſentet poſt acceptas merces.l.ij.ff. ex quibus cauſis in poſſeſsio.eatur. Ibi,poteſtatem autem ſui non facit, qui id agit,ne aduerſarius eius copiam ſui habeat. Ergo latitantis bona iubet poſsideri: quòd ſi latitet,ſed abſens non defendatur, nónne videtur poteſtatem ſui non facere? Ange.conſi.lxj.quæritur.col.j.

5 Tertiò,ſi intra eccleſiam,poſtquàm recepit merces, immunitatem quærat. Nam ſicut ob delictum confugitur ad eccleſiam.l.j. & per totum.C.de his qui ad eccleſ.confug.ita & peſsimi debitores,ſed nulla gaudent immunitate,vt in rubri.de ceſsio.bono.artic.ij. ſcriptum eſt. & in tract. de immu-
6 nita.eccleſia. † Imò cùm iſti ſe occultant, & coguntur creditores cum iſtis componere, pacta facta cum iſtis fallitis (quos vocant) non valere, ſi appareat eos eſſe ſoluendo,dicit Boër. in deciſione Burdegalen.quæſt.ccxv. incarceratus.nume.8.dicens non obſtantibus pactis creditores poſſe totum exigere.

Pacta cum mercatoribus quando nõ valeant.

7 Quartò,dicit Paris de Puteo in tractat.ſindica. c. an in cauſa pecuniaria. in prin.per cap.j.de depoſito.quòd mercatores cedentes foro,ſeu falliti,ſic eos vocat ceſſantes,& fugitiui poterunt torqueri: vt indicent pecunias,vel res ſibi datas in depoſitum, vel in ſocietatem ad mercandum, quas nunc denegant habere,vel illas perdidiſſe dicunt:vt refert Hippo.in l. diuus.col. iij.num.6.ff.de quæſt. & in pratic.crimina.§.expedita.nu.42. Et hoc eſt ratione furti,quod iſte mercator committere affectabat,& malefidei,maximè

Mercatores foro cedentes poſſunt torqueri, & quare.

cùm ipsæ merces quas accepit adhuc extent, vel pretium illarum: quamobrem si vellet, posse se eximere à debito. sequitur Paul.Grilland. in tract.de diuer.crimini.in fi. † Et quòd tales confugientes ad ecclesiam non gaudeant immunitate ecclesiæ,dico in tractat.immu.eccles. nec bonis cedere possunt,vt docet Boër.decisi.Burdeg.quæst.ccxv.incarceratus, col.ij. & iij. vnde † statuit egregius Imperator Carolus quintus Bruxellis anno 1541.in mense Septembri,quòd mercator, qui acceperit merces,& postea se absentauerit, non facta solutione, & clàm merces receptas transtulerit & celauerit,habeatur pro latrone publico, & grassatore itinerum, & puniatur pœna mortis sine aliquo priuilegio, & fauore. His verbis concepta est ordinatio: 8 9

Mercatores occultantes merces non gaudẽt immunitate.

Mercator recipiens merces, & eas occultans,pro latrone publico habetur.

Nous voulans en ce pourueoir,auons ordonné & statué, ordonnons & statuons que tous marchans & marchãdes,& autres debiteurs de quelque condition,ou qualité qu'ils soyent, qui s'absenteront du lieu de leur residence, sans payer ou contenter leurs crediteurs,& clandestinement transporteront ou celeront leurs biens pour iceux defrauder, seront tenuz & reputez pour larrons publics, comme agguetteurs de chemins,et ennemis du bien publicq', et telz les auons declarez,et declarons. Ordonnons à tous noz officiers,et iusticiers de les apprehender, en quelque part qu'ils soyent trouuez, sans qu'ils puissent iouyr de quelque priuilege, franchise,ou liberté,quel qu'il soit. Et apres les auoir apprehendé qu'ils procedent contre eux sommairement, sans figure de procez. Et q̃ les Iuges par deuãt lesquels ils seront accusez, ou calengez, s'ils leurs appert de ladite fuitte, et fraudulent transport, ou recelement de leurs biens, les condamnent au dernier supplice par la corde, sans port, faueur ou dissimulation: à peine que si nosdits officiers,ou iuges, ou ceux de noz vassaux fussent trouuez negligens, ou refusans qu'ils seront tenus et obligez, et poursuyuables pour l'entiere debte desdites banquerottes, et fugitifz. 10

Constitutio Caroli quinti Imperatoris.

Quintò, excitat conseruatores nundinarum, vt diligenter contra hos mercatores, & summariè procedant, ac contra occultatores & receptatores mercium: & quomodo puniri debeant non dicit hic text. ob id habemus text. in l.j.ff.de receptato. vbi sic scribitur: Pessimum genus est receptatorum,sine quibus latere nemo diu potest. & præcipitur,vt perinde puniantur atque latrones,& hoc probatur in l.fin.§.quòd si res mobiles.C.de his qui ad eccles.confug. Ideo statuit idem Imperator, vt isti receptatores teneantur pro his fugitiuis soluere, & si non sint sufficientes, pœna fustigationis puniantur laici, & est constitutio d. Caroli sic concepta & edita, vbi suprà: † *Semblablement) tous ceux qui en sauant assisteront lesdites banquerottes,et fugitifz à eux sauuer,et transporter leurs biens, et marchandises, ou empescheront leur apprehension en quelque maniere que ce soit, ou les celeront, et garderont, sans declairer au Iuge du lieu,ensemble ceux qui se mesleront, ou conduyront les affaires desdites banquerottes et fugitifz en leur absence, par societé, ou autrement: ou qui feront,ou receuront d'eux contractz, transportz, ou cessions simulees, ou pour plus grande somme que leur vray deu ne porte: seront tenuz et obligez à payer et satisfaire entierement tous les debtes dessusditz banquerottes & fugitifz & pour icelles poursuyuables comme lesdictes banquerottes & fugitifz. Et si les dessus nommez ne fussent souffisans de payer & satisfaire ausditz debtes: Nous voulons que les gens lays soyent punis par fustigations, gens d'eglise par sayssement de leur temporel,* 11 12

Receptatores quomodo puniantur.

Constitutio Caroli quinti cõtra mercium receptatores, & fautores fugitiuorum.

& mise

& mise de garde manears à l'exemple d'autres, ou autrement arbitrairement selon l'exigence du cas.

13 Supereſt his addamus deciſiones quotidianas,& q̃ pulchrè huic materiæ congruere videntur. Primùm,quòd mercatores exteri & cauſæ eorum debent in regno expediri ſummariè,& de plano:vndè cùm præpoſitus & Baillíuus Beluacen. contrarium obſeruaſſent, ordinariè procedendo in cauſa mercatoris Tholoſani,fuerunt citati ad comparendum perſonaliter inſtante procuratore Regio, & proceſſus eorum fuit annullatus anno 1531. die xiiij.Maij. *Mercatorũ exterorum cauſæ ſummariè tractari debẽt. Arreſtum. Mercator Regni adiũ dicũ extra regnum nõ remittitur.*

14 Secundò, nõ debet remitti vnus mercator Regni ad defendendum aliũ mercatorem exterum extra Regnum, ſed ſimpliciter debet in Regno condemnari ad indemnitatem dicti mercatoris exteri,prout in ſpecie iudicauit Senatus Pariſi.Cùm quidam mercator Pariſien.fuiſſet conuentus,vt defenderet exterum mercatorem conuentum in Flandria pro quibuſdam mercibus Pariſ.venditis.& præpoſitus Pariſi. condemnaſſet dictum mercatorem ad ſuſcipiendam Flandriæ defenſionem pro illo extero, perperam iudicatum pronunciauit Senatus anno 1533.die xij.Maij.

15 Tertiò nundinæ non debent fieri nec mercatus diebus feriatis ſolennibus.l.dies feſtos.C.de fer.& hoc ſæpius fuit dictum in Senatu. *Arreſtum. Nundinæ & mercatus diebus feſtis & in cœmeteriis fieri non debent.*

16 Quartò,prohibitum fuit in eccleſiis, & cœmeteriis mercatum exercere. c.decet.de immunita.eccleſiarum.in ſexto cùm ſit bonum argumentum de tempore ad locum.clemen.ad noſtrã.vbi gl.de cenſib.Iaſ.& alij in l. vinum. ff.ſi cert.pet.& quia decet donum Dei ſanctitudo, nõ mercatura,d.c.decet.

17 Quintò,valeret prohibitio ne quis auderet portare pannum, niſi talis valoris ſub pœna, & ita vidit proclamari authoritate Regis patruus meus magnus Iacob.Rebuffus in l.ij.C.de veſtib.holob.lib.xj.quiaRegis intereſt ſubiectos habere locupletes.§.fi.de his qui ſunt ſui vel alien.iur.ſcribo conſtitutionem in tract.de pannis aureis, arg.ſeric. & purpura.in fi. Sed in hoc non eſſet imponenda lex pauperi,vt deferret veſtem talis, aut talis coloris, quia eam emere non poſſet:ideo permitti debet quòd vtatur & fruatur illa veſte,quam habet: alioqui nudus incederet more beluarum,quod non eſt faciendum,c.j.de reſtit.ſpoliato.in vj. *Prohibitio panni talis valoris poteſt fieri.*

18 Sextò,vt omnibus artificibus via fraudum occludatur, bonum eſſet, vt præter eos,quos iuratos vocamus,in eorum negligentiam,qui nihil agunt, duo probi eligerentur in quolibet artificio, quibus cura totius artificij, & negotium committeretur,ne artifices in ſuis artificiis aliquã fraudem committerent:& ſi fraudem aliquam inuenirent, quòd nunciarent magiſtratui ordinario loci,& procuratori Regio:vt eſt ſtatutum in conſtit.Neapol.rub. de fide inſtru.vbi dicit iſtos electos pro prima taciturnitate pœna pecuniaria:pro ſecunda pœna manus: pro tertia pœna mortis puniendos: & fortè metu iſtarum pœnarum eſſent & diligentiores, & paulò magis prompti ad veritatem deferendam. *Duo probi viri in quolibet artificio eligendi.*

19 Septimò,ſi dedero mercatori pecuniam ad lucrum,& damnũ,ſi patiatur damnum per caſum fortuitũ, debet illud mihi intra annum nunciare: alioqui poſt annũ non audietur,vt docet Bar.in l.ij.C.de naufrag.lib.xj.& Ang. conſi.xc. pro deciſi.col.ij. ſequitur Iacobi.in l.ſingularia.col.ff.ſi cert.petat. *Mercator damnũ paſſum intra annum nunciare debet.*

quia

quia singulis annis debent mercatores inuicem rationem reddere.l.neminem.C.de susceptor. lib.xj.l.j.C.p socio. vbi doct.& Rom.singu.cxx.quæro quando. Et si non redderent, tamen hæc denunciatio fieri debet. si tamen non esset facta in conscientia, non esset liberatus mercator, cui non est denunciatum.

Conueniri ibi possunt mercatores, vbi tabernas habent.

Octauò,mercatores ibi conueniri possunt,vbi habent tabernas,vel offi- 20
cinas,seu factorem,& ibi libros habere debent suarum rationũ.tex.in l.hæres absens.§.proinde.versi.at si quis.ff.de iudic.vbi Iaco.nisi tempore nundinarũ.Id enim temporis nec conueniri,nec arestari possunt,l.j.C.de nund.

Interesse permissum est duodecim procentum.

Nonò,prohibet Imperator omnibus mercatoribus,ne recipiant pro cen 21
tum vltra duodecim annis singulis,soluendo secundum distantiam, & terminos harum nundinarum, vt si sint quatuor nundinæ quolibet anno, soluentur tres aurei pro singulis nundinis,& hoc recipiunt pro lucro cessante, de quo rscripsi plura in interpreta.l.vnic.C.de senten.quæ pro eo quod interest. nec hoc recipitur pro vsura,sed pro interesse. hoc est statutũ in dict. ordin.Brucellis publicata. † *Item pour ce qu'aucuns marchans hantans & fre-* 22
quentans nosdits,pays postposants leur honneur & salut, s'auancent pour nourir leur auariee,faire seulement marchandise d'argent,& le donnent à gaing,& fraix excessif,sans faire distinction entre l'interest, qui est permis aux bons marchans selon le gaing qu'ils pourroyent raisonnablement faire, & vsure defendue à tous Chrestiens, au tresgrand preiudice de la chose publieque:de sorte que sans y pourueoir,auecq' succession de temps, tout le fait de marchandise se conuertiroit en vsure,qui eauseroit la perdition des ames, & enorme preiudice à la chose publicque, signament es pays de pardeça:Nous en ce voulans pourueoir tant pour le salut desdites ames & conseruation de nostre foy Chrestienne,que pour euiter lesdits inconueniens, auons ordonné & statué,& par ces statuons & ordonnons,que nulz marchans hantans, & frequentans nosdits pays ne pourront donner argent à frais, ou gaing plus haut que à raison du denier douze pour cent,vn an,& au dessouz, selon le gaing que vray-semblablement ils pourroyent faire,en empliant ledit argent en marchandise:en declairant tous contractz & obligations,par lesquelles on prendroit plus grand gaing que dit est,vsuraires,& comme tels nulz & de nulle valeur: & defendons a tous noz subiectz de quelque condition,ou estat qu'ils soyent, non se meslants du fait de marchandise, & non ayans societé à gaing, & perte, auccq' marchans, de bailler leur argent ausdits marchans pour auoir gaing certain chacun an,en peine de confiscation dudit argent, & par dessus ce, d'estre tenus & reputez vsuriers publics, & comme tels punis & corrigez. Et sic hæc nouissima constitutio corrigit alias constitutiones contrarias.

Constitutio Imperator. Caro. quinti de vsuris.

Vendere vinum ex proprio habitum non est mercaturam exercere.

Decimò, vendere ex propriis vineis vinum, vel frumentum, aut abba- 23
tia seu beneficio,non est exercere mercaturam:ideo nec tenentur vendentes ad ea quæ imposita sunt mercatoribus, vt sæpius à Rege & à sua suprema curia fuit declaratum.quod probo in tract.de merc.minuta.in glos.j.

Læsi mercatores nõ restituuntur.

Vndecimò, mercatores læsi in suis mercibus, non restituuntur in inte- 24
grum.per text.in l.j.C.qui & aduer. quos. vbi Bart. & Iacob.expressè hoc docent.

In solidũ an possit quilibet mercator cõueniri vel agere.

Duodecimò, si sint plures mercatores socij vnius mercis, vel plurium, 25
quilibet eorũ poterit agere insolidum contra debitores eiusdem mercis,

per

per l. ſi vnus. in princip. ff. de pact. nec poterit ei obiici, quòd non habeat mandatum, & ſic quòd non poſsit agere niſi pro ſua parte, vt dicunt Iac. & Iaſ. ibidem, quicquid ſcribat Bart. in l. eandem. q. vij. ff. de duobus reis. & opinio contra Bart. ſeruatur, ſi is cauere velit de rato: ſicut dicitur in mercatoribus habentibus officium, vel conductionem de publico: quia ſicut ſolent inſolidum conueniri, ita & conuenire. l. j. cum gl. ff. de loco public. fruend. alibi dico abundantius. Ideo hîc non proſequar.

26 Decimoteriò, mercatores nudo pacto obligantur, licet in aliis regulariter contrà. l. iuriſgentium. §. ſed cum nulla. ff. de pact. Bartol. & alij in l. quintus. in fi. ff. manda. quia inter eos agitur ex bono & æquo, vt ſuperius ſcripſi. Tamen ſine cauſa non obligantur, vt conſuluit Pet. Pariſ. conſi. xcvj. quamuis. col. ij. in tertio volu. per l. cùm de indebito. in fin. ff. de prob. & l. ij. §. circa. de doli excep. *Nudo pacto mercatores obligantur.*

27 Decimoquartò, prohibentur mercatores deferre frumentum, vinum, oleum, loricas, ſcuta, arcus, ſagittas, ſpatas, gladios, vel alterius cuiuſcunque generis arma, vel tela, ferrum factum vel infectum ad Barbaros & Turcas ſub pœna confiſcationis bonorum, & capitis: proditioni enim proximum eſt Barbaros, quos indigere conuenit, telis, vt validiores reddantur, inſtruere. l. j. & ij. C. quæ res exporta. non debeant. Item deferentes ſunt excommunicati in bulla cœnæ domini, nec poſſunt abſolui ab alio quàm à Papa. c. ita quorundam. de Iudæ. & in bulla cœnæ domi. artic. v. ſcripſi decem pœnas quibus tenentur. *Frumẽtum deferre & alia res ad Barbaros prohibẽtur.*

28 Vltimò principes, & domini locorum mercatores exteros ſine cauſa expellere non poſſunt: & ſi cum cauſa eos expellant, non debent ab eis diſcedentibus bona auferre, quia mundus eſt omnibus communibus patria, ex qua expelli non poſſunt, niſi ex qua cauſa relegari poſſunt. nam expellere & interdicere eſt pœna, quæ ſine cauſa imponi non debet. l. relegatorum. ff. de interdict. & releg. hoc expreſsè docet Bal. in ca. vno. de forma fidelit. quẽ ſequitur Corſet. in tract. de poteſtat. Regia. quæſt. lxxxiij. & Petr. Gerard. ſing. lix. domini terrarum. Alia de mercatoribus poterunt ſuppleri ex titulis & tract. ſeq. Tu lector beneuole, iſta (vt ſoles) boni conſule, & gratias mecum Deo Optimo Maximo agere non recuſes perſecula, Amen. *Principes mercatores exteros ſine cauſa expellere nõ poſſunt.*

CAROLVS DE MONCEAV DO. PETRO Rebuffo eximio iuris vtriusque doctori, comiti, & ordinario iuris Canonici professori Paris. nécnon ibidem in suprema curia patrono celeberrimo.

Infelix seclum doctis, et tempus acerbum:
Quod sua virtuti munera nulla refert.
Dulcisonasque dolere sinit mœrore tacentes
Musas, vt memores vix sinat esse tui.
Sed tua fama volat totum diffusa per orbem:
Vnde tuum nomen Musa tacere nequit.
Cui laudes primas in iure Tholosa, Cadurcum
Dant, Monspessulus, et Pictauus, et Biturix.
Dum quibus obscuri docuit responsa Aphricani,
In primo nondum flore Rebuffus erat.
Parisios venit causas tractare forenses,
Pontificum nécnon iura docere sacra.
Praxim, iúsque simul sectatus, vtrumque docebunt
Gallorum hic nodis iura soluta suis.
Quodque magis mirum, qui tanta volumina profert,
Qualia vix hominis tempora ferre valent:
Assiduéque simul tres, qui et triginta per annos
Nos Sophiæ legum domata sancta docet.
Bartolus in medium veniat, vel pulcher Iason:
Si studijs vllis talia protulerint.
Parca decus tibi virtutis fortuna reliquit:
Nec priuare potens, auaridit ipsa nihil.
Herculeos igitur num vis linire labores?
Virtutis merces est (ais) ipse labor.
Nobilis hæc mens est, et pulchro munere digna.
Omnes arte foues, nemo referre valet.
Verùm forte tua contentus plura recusas,
Quæ non esse tui prospicis officij.
Namque sacrum sacra, tranquillum tranquilla requirunt,
Hæc quoque qui præstent, sunt tibi discipuli,
Et præstantes queis ciuilia iura dedisti,
Quorum nullus adhuc qui tulit auxilium.
Vnicus optatum tibi det contingere, cardor
Romanæ sedis num Lotharingus erit?
Súntque alij Regis geniti qui stirpe coruscant,
Quos commissum iura docere diu.
Omnibus hi possunt melius pensare laborem:
Qui sunt experti qua probitate vales.
Interea quod habes, Summi moderator olympi
Augeat: atque tua sorte fruare precor.

TRAC

TRACTATVS DE MERCATORIBVS MINVTATIM VENDENTIBVS ET ARTIFICIBVS, ET INTRA quæ tempora debita petere debeant.

LOYS *xij. Artic. lxviij.* Articulus primus.

Item auons ordonné & ordonnons.

GLOSSA PRIMA.

1 QVIA hic de mercatoribus,& de artificibus tractatur, ob id videndum erit, qui dicantur mercatores & negotiatores, quíque artifices, & quia ad petendum illorum debita certum eſt præſtitutum tempus, ſicut omnibus communiter ad contractuum reſciſsionem: ideo hunc tract. poſt tractat.de reſciſ.cõtract.locandum duxi, adiecto prius generali tractat.de mercatoribus & negotiat. *Summa totius tractatus.*

2 In primis ſciendum eſt eos mercatores dici, qui negotiandi opus exercent,à verboq́; mercari deduci.mercari autem non ſolum emere ſignificat.l.eum qui ædes mercatus eſt.ff.de vſucap.& l.ij.§.fin.de dol.excep.Sed etiam emendi vendendiq́; mercaturam exercere,vt in l.j.&l.licitatio.§.fi. ff.de publi.l.legatis.vbi Bart.de leg.iij.l.annonam.de extraord.crimi.doceo in l.mercis.ff.de verb.ſignific. *Mercator quis.*

3 Notandum eſt,quòd quidam ſtatuunt ſequentia neceſſaria,antequàm quis dicatur mercator.

4 Primò,quod in albo ſeu matricula deſcriptus ſit.nam antequã aſſumatur in collegiũ,immunitatem non habet.l.ſemper.§.hoc circa. & §.hæc ita circo.ff.de iure immu.Chaſſa.in §.j.in gl. *ſi elle n'eſt marchãde*, rubr.*des droitz des gens mariez*. in cõſue.Burg.Sed hodie hoc non recipit communis mercatorum vſus, cùm mercatores communiùs in Francia nõ ſoleant librum, in quo ſcribantur habere:ſi fortè habeant,hoc ſeruari poterit. *Antequam quis dicatur mercator,qua neceſſaria.*

5 Secundò requiritur, quòd exerceant artem.l.ſcriniarios.C.de milit.teſtament.& melius probat l.ne quidam.ibidem.& l.ſemper.§.negotiatores. ibi,quandiu in huiuſmodi actu ſunt.ff.de iure immunit.vnde cũ ann.1521. die vij. Ianuarij, quidam aduocatus non exercens aduocationis officium impetraſſet literas De committimus, fuit eis priuatus, & ad ordinarium quidam Pedriel conuentus remiſſus. *Exercere artem oportet cum,qui vult vti priuilegio artis. Artiſtum.*

6 Si tamen ad tempus ratione infirmitatis, belli, aut alia cauſa deſtiterit, animo tamen poſteà exercendi illã artem,non deſinit nomen habere mercatoris,nec priuilegia perdit.Panor.& Feli.in proœ.Decr. Greg. in fi. & in dubio nõ præſumitur animus dimittendi artẽ.§.pauonũ. in inſt. de re. diui.

7 Tertiò, quòd maiorem partem habeat fortunarũ in illa negotiatione.l. nauicula.ff.de mune.& hono.l.ſemper.§.licet. de iure immu.ibi, cùm neq; nauigent, neque plurimam ſubſtantiæ partem in mercatura habeant.ff. de iure immu. & in §.negotiatio. pro incremento facultatum exercenda, eſt.& in rubr.C.de nauic.lib.xj.Alexand.conſil.cviij.in quarto volu. *Maior pars fortunarum an debeat eſſe in mercibus*

Hodie

Hodie etiam si non habeant maiorem partem, dicitur mercator, qui negotiationē exercet, nisi in fraudem hoc fieret: & hoc dicunt doct. si descriptus in albo aliorum fuerit. l. si quid. in fi. ff. de ædilit. edict. in l. fogasti. col. ij. ff. si cert. pet. superius scripsi. & §. licet. loquitur in mercatore deputato ad annonam reipubli. ministrand. vt visum est. de Ripa in c. j. in fine de iudi. 7

Ars per se exercenda. Quartò oportet quòd per se artem exerceat, non per institores. l. fi. ff. de excus. tuto. quem sing. dicit Roma. sing. lxiiij. an exercens. sequitur Aret. in d. l. scriniarios. quod Alexan. & alij reprobant in l. diem functo. ff. de offic. assess. col. vij. nu. 23. vbi dicunt d. l. fi. loqui in vili. officio, & non [illegible] ad magnum. & sic mercatores dicuntur siue per se, siue per alios exerceant: alioqui sequeretur, quòd senio confectus, qui per se non posset exercere, non diceretur mercator, quamuis contrarium sit verum. 8

Mercatoribus priuilegia cōceduntur propter pericula. Nec refragatur. quòd priuilegia mercatoribus conceduntur propter pericula. d. l. semper. §. negotiatores. ff. de iure immunit. Sed nullum subest periculū, qui per alium exercet. ego respon. quòd licet nullum subeat periculum personæ, rerum tamen contrà: & in d. §. negotiatores, dicitur, remuneranda sunt pericula eorū: quinetiam abhortāda præmiis meritò placuit, vt qui peregrè muneribus quidem publicis cum periculo & labore fungerentur, à domesticis vexationibus & sumptibus liberarentur: cùm non sit alienum dicere etiā hos reipubl. causa dum annonæ vrbis seruiunt abesse. ecce tex. loquentem de periculo non personæ tantùm, sed de omni periculo, & personæ & bonorum: ideo si qui per alios negotiationem exercent, subeunt periculum rerum, ob id etiam priuilegiis vtentur. vnde scribit Horatius: *Impinger extremos currit mercator ad Indos.* Ideo mercatoribus dantur priuilegia miserabilibus personis concessa, teste Innocen. in cap. significantibus. colū. ij. de offic. deleg. quæ tradidi in artic. vltimo. in tract. de senten. prouisio. in primo Tomo constit. Reg. quod est verum in aliquibus, & donec sunt in itinere: secus si domi. vide de Ripa in c. j. in fi. de iudi. 9

Mercator ex pluribus dicitur actibus non vno solo. Quintò, q̄ plures negotiationes exerceat, nempe ex vno actu non iudicatur quis mercator. l. j. §. licet. vbi glo. in verb. omne. ff. de tributo. actio. & in procē. insti. §. cumq̄; hoc Deo. Bal. in rubr. C. de consti. pecu. in fin. plenè Panor. & alij in c. j. de iudi. Bertach. in tractat. de gabel. in septima parte. q. xxv. †nempe nomina verbalia significantia officium, artem, vel alium actum licitum, non respiciunt tantùm vnum actum, sed plures, secus si sint nomina delictum significantia, vt raptor, qui etiam ex vnico actu dicitur, & punitur, ac receptator, vt in c. fin. de rapto. l. j. ff. de receptato. Bar. in d. l. legatis. & in procē. ff. Anch. de Perus. in c. vno. de vita & honesta. cleric. in vj. Lucas de Penna in l. j. col. ij. C. de deserto. & Ias. in l. de pupillo. §. si quis ipsi prætori. col. vj. ff. de noui operis nunciat. † Nec prohibetur quis plures mercaturas, & in diuersis rebus exercere, sed laudandus est. argu. l. legatis seruis. §. si vnus. ff. de lega. iij. l. procuratoris. §. si plures. de tribut. hoc docet Bal. in tract. de constit. q. penult. & Signorō. consi. xcv. q. col. j. Et tunc debet conueniri, si agatur de re pannaria coram Iudice pannorum, & decidi causa statutis illorum: si de alia materia secundum statuta illius artis. si autem negotium est extra vtramque artem, ad forum commune pertinet cognitio. 10

Nomina verbalia quid denotent. 11

Plures exercere mercaturas laudabile. 12

13 cognitio.tex.in l.iij.§.eodem modo.ff.naut.caup. † sed mercator qui vsuras exercet, statim perdit priuilegia:abominabilis enim est,qui vsuras committit,vt docet Bald.consil.cccl xxxij.in quæstio.col.pen.in v.volu.plus dicens, vsurarum voracitatem in bonum virum non cadere. *Vsurarij mercatores priuilegia perdunt.*

14 Sextò,requiritur,quòd emat,vt vendat,alioqui si semper emeret sui vsus gratia tantùm,non diceretur mercator,aliâs omnes essent ferè mercatores, quia omnes emunt sibi necessaria, si possint:mercaturam ergo sic definiuit Signo.consil.xcv.q.iij.nu.25.est officium, quod ratione quæstus exercetur, in rebus mobilibus comparandis,illis quoque distrahendis.ibi vide. *Mercatura quid.*

15 Sed tria requiruntur de communi vsu antequàm Conseruator nundinarum possit cognoscere.Primò,quòd debitũ sit pro facto nundinarũ factum. Secundò,quòd contractũ fuerit inter mercatores frequentantes nundinas, & frequentare dicuntur etiã per institores.Tertiò,quòd solutio sit destinata ad nundinas,& hæc tria præbent conseruatoribus nundinarum ius cognoscendi:alioqui non,vt sæpius audiui in Palatio iudicari. de hoc cõseruatore dicitur in §.fi.in rubr.de merca.vbi cognoscit etiam contra mercatores occultantes merces,& contra receptatores earum mercium, vt ibidẽ dicetur. possunt etiam cognoscere in dependentibus & cõnexis,l.si quis ex argentariis.§.rationẽ,& ibi Alex.ff.de eden.cle.dispẽdiosam.de iud. quia connexorum idem esse debet iudiciũ,c.translato.de const. † Inde mercatus participium dicitur emptus: nomen autem verbale mercatus significat locum, in quo res venduntur,& tempus quo venduntur,l.vna.C.de nund.mercatum in neutro vtitur ius canonicum,in c.1.de emp.& vend. vbi non debent carius homines vendere transeuntibus,quàm in mercato vendere possunt. *Requisita conseruatoribus nundinarũ antequã cognoscant inter mercatores. Conseruatores nundinarum de dependentibus & annexis cognoscere possunt. Mercatus quid.*

17 Mercalem vxorem, vẽditioni expositam vocat Imperator,in l.mercalem te habuisse vxorem proponis.C.de cond.ob turp.caus. *Mercalis vxor.*

18 Et hi mercatores circa duo maximè consistunt, videlicet vt ex pecunia consequãtur pecuniam,vt in cambiis:de quibus dicendũ est prout in tract. de cambiis habetur,aut vt ex pecunia rem consequantur, seu è contractu, vt in emptionibus,& venditionibus,de quibus propriè loquitur hic tex. *Mercatorum scopus.*

19 Sciendum est mercatores hos in duplici esse differentia: quidam sunt, quos vocant grossarios,qui merces sine diuisione emunt, & vendunt, & hi sunt honorabiles.hos Bud.in tit.de offi.quæst.in annot. solidarios negotiatores dicit.ob id (vt existimo) quia solidas & integras merces vendant. *Mercatorum duo genera.*

20 Alij sunt minutarij, qui res frustatim, seu minutatim vendunt: de quo verbo loquitur iste text.& iureconsi.in l.cùm hi.§.in causa.ff.de transact. ibi aut si à pluribus ei alimenta relicta sint, & minutatim singulos conuenire difficile ei sit.inferius alios tex.adducam.hos Budæ.ibidem etiam venditores & propõlas appellat, hoc est,non sua vendentes, sed à negotiatoribus emptitia plùris posteà venditantes.

21 Sed aduertendũ est,quòd nobilis exercens mercalem artẽ,perdit nobilitatem,quandiu eam exercet.l.nobiliores.vbi Bal.C.de com.& merc.Bart.& alij in l.j.de dignit.lib.12.sed si exercitium artis omittant,vidi impetrari literas Regias,vt nobilitate iterum gaudere possint,licet non sint multùm necessariæ,quia ipso iure reassumunt eam,desistendo,per l.ingenuũ.ff.de stat. hom.& facit clẽm.fi.de vit.& honest.cle.Masuer.in titu.de taliis.§. item illi. *Nobilitas mercatura amittitur, & quomodo postea ribeatur.*

qui ſunt nobiles. Bene confiterer aliquem de nouo nobilitatum, ſi poſteà exerceret negotiationem & mercimonia, debere impetrare literas, quia amiſſa eſſet ſua nobilitas. Ioan. Fabr. in l. falsò. C. de diuerſ. reſcrip. Diuerſum eſt in eo qui ex parentibus nobilibus natus eſt, tunc natura produxit eum nobilem. Ideo quod eſt naturale, amitti non poteſt. §. ſed naturalia. de iure natur. in inſti. l. ius agnationis. ff. de pact. & l. iura ſanguinis. de regu. iur. & hi tenentur ad ſoluendum collectas, ſicut plebeij, teſte Guido Papæ in deciſi. Delph. q. cxcvj. nobiles. & q. cccxcj. quid autem. & in hanc ſententiam inclinat Calca. conſi. viij. in cauſa. Sed hoc iure vtimur in Frãcia, vt paſsim literæ à Rege impetrentur, vt negotiatio & exercitium negotiationis non noceat nobili, qui exercuit mercaturam. & hoc docet Do. Tiraq. in tract. de nobi. q. xxvij. nec putarem hanc negotiationẽ obeſſe filiis, quominus nobiles dicere ſe poſsint, licet nati ſint ex nobili exercẽte negotiationẽ: vt docet Bonus de curt. in tract. ſuo nobi. in iij. par. † Annotandũ eſt eos artifices vocari, qui rem emunt, & mutata forma illam vendunt: vt ſi quis emat ferrũ, ex quo baliſtas, vel enſes faciat, ſeu cultellos, quos poſteà vendit. cap. eijciens. 88. diſt. vbi ſic ſcribitur, Quicunque rem comparat, non vt ita integram & immutatam vendat, ſed vt materia ſibi ſit inde aliquid operãdi, ille non eſt negotiator: qui verò rem comparat, vt integram & immutatam vendendo lucretur, ille eſt mercator, qui de templo eijcitur. Et ſunt verba Chryſoſtomi ibidẽ.

Artifices qui ſint. 22

Vnde dicantur artifices. Vel artifices dicuntur, qui circa vilia opera negotiantur, & qui arti alicui dediti ſunt, vt in rub. de excuſ. artifi. lib. 10. l. lacus. ff. de acqui. rer. do. & communi idiomate hos *Artiſans* vocamus, *& gens de meſtier*, ac *mechaniques*. rubr. *des Confrairies*, artic. j. & cõmunis loquendi vſus attendi debet, qui artificum nomine veniant, vt firmat Feli. in procem. Decretal. col. iij. nu. 9. & in §. iiij. in glo. iiij. de conſuetud. iur. ſtat. preſ. in conſuet. Biturig. & hi omnes mercatores minutarij ac artifices, vt aurifices, Pharmacopolę, & alij declarantur cõprehendi ſub ordinatione Regis de veſtimentis prohibitis. rubric. *des draps d'or*, &c. in fi. Sed groſſarij non comprehenduntur ſub mechanicis: quia mercatura ſi tenuis eſt, ſordida putanda eſt, vt dicit Cicero j. offi. Item opificum ac forenſium & mercenariorum praua eſt vita, nullumq; virtutis opus hæc tractat multitudo. Ariſto. lib. 6. Polit. c. 4. & lib. 8. c. 2. ſic ait: Itaque artes illæ quæcunque deterius diſponũt corpus, & cuncta mercenaria exercitia, ſordida nuncupantur: mentem enim occupatam, & vilem reddunt. Nec exiſtimandum eſt mechanicos dictos à verbo mœchari, vt putat Floren. in prima parte ſummæ titu. j. cap. 3. §. iij. quòd arte mechanica mens adulteretur. Sed ἀπὸ τῆς μηχανῆς, id eſt inuentione, vel ἀπὸ τοῦ μηχανᾶσθαι, quod eſt molior & inuenio: & qui nihil aliud quàm inuenta ab aliis tractare ſolẽt, obtuſioreq; ingenio ſunt mechanici dicũtur. vnde generaliter ſerui homines vilia tractantes & obſcuri mechanici dicũtur. quare Erupides ait: Δοῦλοι δὲ καὶ σκοτεινὰ μηχανήματα χρύσας εὑρόντα φάσματα νέμονται βροτοῖς, id eſt ſerui obſcuriq; homines mechanici inuẽti ſunt hominibus, vt ſint remedia illiberalis vſus & miniſterij. hinc gallicè *meſchans* dictos putarem, quaſi viles & contẽptibiles. Et artes mechanicas opificia huiuſmodi & ſordidiora tractãtes, quales hæ, de quibus ſuprà diximus. † Et qui maiori parte tẽporis circa colendos agros verſantur, licet artem aliquã exerceãt, artifices tamẽ non dicũtur, vt cõſuluit Corneus conſilio.

Mechanici qui & vnde dicãtur. 23

Agricolæ non dicuntur artifices nec amittũt nobilitatem. 24

filio 318.ex pluribus.in primo volumi.& appellatione artificum non continentur agricolæ.text.in capit.quod super. de voto. ibi artifices & agricolæ. nam hi licet laborauerint in propriis possessionibus,non perdunt nobilitatem:secus in mercatoribus,vt docet Guid.Pap.in decisi. Delphi.quæst.41. fuit dubitatum.

25 Et differunt hi artifices à negotiatoribus, quia negotiator & mercator propriè est,qui rem emit,& non mutata forma illam vendit,vt lucretur: artifices contrà,d.c.cijciens. & cap. quid est aliud negotium.88. distinct.hoc docet Archid.in c.quanquam.de censib.in 6.Lud.Roma.in l.si publicanus. §.j.ff.de pub.& Bertr.consil.ccxiiij.multæ sunt.col.ij.volu.ij.ex noua edit. & de his loquitur tex.in l.eos.ff.de decur. & in rubri.C.neg.ne milit.lib.12.& hi negotiatores necessarij sunt in ciuitate.l.final.ff.de nunt. Labeo iudicat eum,qui pluribus in locis ex æquo negotiatur,nusquam habere domiciliũ: quosdam autem dicere refert pluribus locis eum incolam esse, aut domicilium habere, quod verius est.l.Labeo.ff.ad muni. negotiatoris tamen verbum generalius est,quàm mercatoris, vt docet Sing.Homed.consil.xcv.in iij.quæst.num.25.& inter hos artifices longa differentia est,ingenij,naturę, doctrinæ,& institutionis.l.inter.ff.de solutio. *Negotiatores qui.*

26 Vnde ingeniosus & optimus artifex propter sui operis integritatem, ne alius tale suum signum recipiat,prohibere potest, ne confundantur operæ cuiuslibet,& non discernatur bonum opus à malo,teste Ioann.de Piat.in l. stigmata.C.de fabricen.lib.11.& Panor. in c.dilecta. de excessib.prælat. & Bened.in repet.c.Raynutius.in verbo, de Clera.de testament.& artificium potentius est officio. ex artificio quippe vberior & honestior quæstus percipitur.not.in l.legatis.§.j.ff.de legat.iij. *Insigne sui signum alterius alter non potest accupere. Artificum quæstus maior quàm artium honestiorum.*

27 Et in Regno maiora quàm legistæ lucra & dona præcipiunt hoc genus hominum,vt docet Lucas de Penna in Lvna.in fi.C.de muner. & in quo loco munera.lib.10.& mirum hodie, quantus sit horum artificũ & mechanicorum etiam apud magnates & ecclesiasticos præcipuè fauor & quæstus: multò pluris videas fieri hoc genus sordidioris famulitij,latomorũ,pincernarum,coquorũ,venatorũ,ab his(vt ita dicam) ἰσοσυνοφάγους,quàm liberiores artes,laudabiliora & necessaria reip.studia iuris diuini humaniq;.Et iure sanè exclamare possumus,ô tempera, ô mores, ô fœlix seculum ingenioruin, infelix verò præmiorum!& quia ingenio sunt mechanici,& eruditiona,mechanicos quoque illos babent in pretio:graculus enim graculum(vt in prouerbio est) amat, & asinus asinum:si cultiores eruditione fiant, tales etiam diligent:sed hi non audient nos quia nil legunt. faxint ergo superi vt excocolantur,& tandem ingenia ament,non ventrem vitæ charybdim.

Que tous.

GLOSSA II.

1 QVI totum dicit, nil excludit.l.à procuratore.C. mand.scripsi in tractatu de literis obligatoriis,artic.j.gloss.j.in j.Tomo constitut. Regiar. vbi etiam limitaui, quæ hic non repetam per text.in §.sancimus.in authent.de testib.collat.vij. vbi est etiam glo.& in l.ne quis.C.de dign.lib.12.& Alciat.in tractatu præsump.fol.180.

& seq. sed vide quæ abundè scripsi in verbo vilissimis, in authen. habita. C. ne filius pro patre. vbi distinxi artificia.

Minutarij petere debent intra tempus ordinatum.

Comprehenduntur etiam minores in hoc artic. adeò vt si nõ petant intra tempus hic statutum, repelli debeant, tum propter verbum *tous*, tum quòd lex generalis etiam liget minores, vt probat text. in l. si sine hærede. §. Lucius. vbi Bart. ff. de administr. tutor. & cap. constitutus. de in integr. restit. vbi Innocen. & alij dicunt præscriptionem inductam à statuto vel consuetudine, ligare minores. & sic consuluit Alexan. in consi. lxv. quoniam. col. ij. & iij. in vj. volum. ex capite tamen ignorantiæ, si in locum patris, matris, vel alterius successerint, & debita non petierint, restitui poterunt, vt scripsi suprà in tracta. proximo de restitut. & releuam.

Drapiers.

GLOSSA III.

Pannarij qui.

PANNARII sunt tam illi, qui pannum faciunt, quàm qui emunt, vt vendant, & qui bonam partem fortunarum suarum in illa mercatura exercent. glos. in l. semper. §. negotiatores. ff. de iure immunita. vt superius scripsi in j. gloss. Alexand. consil. cviij. in iij. volum. quem refert Bauer. in §. sed hactenus. col. iij. de testamen. milit. in instit. & inferius declaratur in tract. de panna. merca.

Candelarij qui.

Tamen propriè loquendo sunt hi, qui publicè pannum emunt, & vendunt, & habent tabernam apertam omnibus emere volentibus. Bart. & Rebuff. in rubri. de nauicular. lib. 11. vbi dicit candelarios eos non solùm si faciant, & vendant candelas, sed etiam si eas emant & vendant.

Mercatores qui nobiliores.

Hos ergo pannarios præmisit iste tex. tanquam nobiliores sint inter alios mercatores, quia lanificiũ dicunt prius inuentum, quàm aliam artem. Deus enim vestes pelliceas fecit Adæ & vxori, quibus eos induit, antequàm eijceret de paradiso, vt Genes. 3. in fi. vnde lanificium vocat Florent. sic dicens,

Genera quæ sunt lanificij.

quòd omnis operatio nendi, retorquendi, & consuendi, quicquid fit instrumento, colo, fuso, acu, pectine, calamistro, & alia continentur. Et sunt in qua druplici differentia: quidam ex lana operantur, vt pannarij: alij ex serico, alij ex pellibus, alij ex lino seu cannabe: & isti omnes si minutarij sunt, hic comprehenduntur: præferuntur tamen pannarij, quia res necessarias faciunt, videlicet ad vestiẽdum homines: alij verò sericũ ad voluptatem magis quàm ad necessitatem: vt docet Floren. in iij. parte Summæ, titu. viij. cap. 4. §. ij. vbi etiam lanificium quod vocat. i. artem pannariam præmisit. Sed Chassan. in Catalog. gloriæ mundi, in xj. parte, agricolas antepositit. verùm quia ista modici sunt emolumenti, ea curiosis relinquo. leges pannariorum vide infrà sub. *des drapiers*, quæ erũt ex his, & seq. expeditæ cum his quæ ibi dicentur.

Apothicaires.

GLOSSA IIII.

Pharmacopola qui.

PHARMAGOPOLAE hi latinè vocãtur, qui pharmaca vendũt, quę nos gallicè dicimus *drogues*, vnde Iurisconsul. dicit pharmacum mediũ verbũ esse, & pro veneno, & pro medicamento accipi posse. Ideo qui pharmacũ dicit, debet addere bonũ vel malum.

malum.l.qui venenum.ff.de verb.ſigni,vbi ſcripſi.ideo quicunquevenderit pharmaca,hic pharmacopola vocatur,gallicé *Apothicaire*,&oportet quòd intra ſex menſes peta,alioqui excluditur,vt hîc.

Et ſub hoc verbo puto etiã cõprehendi vẽdentes Aromata & ſpecies minutatim,quos gallicè vocamus *Eſpiciers*.vide rub.infrà, *des eſpiciers & eſpiceries*.vbi leges iſtorum ponuntur, quæ ibidem poteris videre,quia nõ egent expoſitione & per iſta elucidatur ille titulus *des eſpiciers & eſpiceries*.

Et iſti pharmacopolæ non debent aliquibus vendere venenum propter periculum vitæ hominum.l.3.ff.de falſ. Sed de conſilio & conſenſu medici poteſt ipſum venenum diſponi,vt miſceatur,ſicut in ord.Io. habetur deſcriptis in libro viridi.alia de hjs dicam in l.qui venenum.ff.de verb.ſign *Venenum nõ debet vẽdi.*

Idem in medicis & chirurgis ſtatuitur in ordi.Carol.Impe.vt poſt duos annos petere ſalarium non poſsint. *Medici & chirurgi cõprehenduntur ordinatione.*

Si vis videre multa de his pharmacopolis & de mercib. & ſpeciebus,& de taxationibus earũ,vide in rub.*de l'impoſitiõ foraine*.ver.*eſpiceries*,poſtquàm videris tex.in l.fi.§.diui.ff.de public.& bonum eſſet, q̃ duo probi viri conſtituerentur,q̃ ſingulis annis omnia viderent pharmaca,vt ſcribitur in cõſt. Neap.li.3.in rubr.deprob.experientia medico.c.vlt. ne corrupta darentur. *Viſitanda ſingulis annis pharmaca.*

Bolengiers.

GLOSSA V.

PISTORES veteres à pinſendis granis frumenti,non molitores,ſed quaſi pinſitores vocabãt.Luc.de Pen.in rub. C.de piſt.lib.11.ſed hîc intelligimus de his,q̃ panes vendunt.l.ſi ita ſcriptum.ff.de fun.inſtruc.& in l.1.ff.quod cuiuſq; vniuerſit. nom.& hi ſunt,qui merces eſculentas vẽdunt,videlicet panem. qui ſi intra ſex menſes debita ex hac cauſa contracta petere omittant,poſtea non poterunt,per hunc tex.*boulengiers*.Et hi,vt refert Plin.li.18.c11.non fuerunt Romæ ad Perſicum vſque bellum annis ab vrbe condita quingentis octoginta:ſed ipſi Quirites panẽ faciebant, mulierúmq; id opus erat:ſicut etiã adhuc in plurimis regionibus,maximè in pagis linguæ Occitanæ, quę mulieres panificæ dicuntur, & factura pannificium hæc Crapal.libr.5.c.4.refert. Etiam continentur hi qui vendunt panem,licet non faciant,cùm ſit eadem ratio in illis, vt dixi in gloſſ.3. ſuperius. *Piſtores qui dicantur.*

Item piſtoribus externis fuit prohibitum ne Pariſ.panes ſuos vendant per reuenditores,ſed per ſeipſos,ſub pœna confiſcationis panum,ne carius panes ab iſtis reuenditoribus vendantur in reipublicæ perniciem. *Piſtores Pariſius panes externis vendere nõ poſſunt per reuenditores.*

Vltimò,notãda eſt l.vna.C.de piſt.lib.11.,phibens,ne q̃s piſtor,vel alius accipiat dignitatẽ gratia,vel pecunia, alioqui exuti dignitate, viginti libris auri mulctantur, & ad priſtinum ſtatum redire compelluntur, nec reſcriptum valet talia remittens: quæ lex vtinam obſeruaretur, & princeps emeret doctos & prudentes, & non venderentur officia in reipublicæ perniciẽ. *Officia non pretio vel gratia emenda.*

Paſticiers.

GLOSSA VI.

SI LATINE fartores,ſeu dulciarij piſtores vocari poſſunt, qui inſititia farcimina faciunt,de quib.Martial.in fi.ſic ſcribit: *Fartores & dulciarum qui dicantur.*

Mille tibi dulces operum manus iſtas figuras.

Extruet: huic vni pauca laborat apis.
Surgite: iam vendit pueris ientacula pistor,
Cristatæq; sonant vndique: lucis aues.

Sunt qui dicant Heliogabalum Imperatorem primùm farcimina de piscibus excogitasse: vt Crapal. lib. 1. de partib. ædium, lib. 4. refert. Etiam Parisien. fuit prohibitum his, ne vltra vnum diem farcimina custodiant, quia facilè corrumpi solent, nisi sint ex venatione facta: illa enim possunt longius custodiri, sed hodie vt dicebat Musonius in lib. de alim. vsque adeò delicatum est, & ingluuiei deditum nostrum seculum, vt sicut musicæ & medicinalis artis, ita etiam culinariæ extent commentarij: qui gulam deliciis titillare docent, sanitati nocēt: hinc fit, vt qui ferculis deliciantur, longè minùs salubri valetudine fruantur. sunt aliqui delicatuli prægnantibus mulieribus non dissimiles. nam & ipsi, velut illæ, familiarissimos cibos fastidiunt, ore ventriculi corrupto: itaque vt ferrum inutile acie noua semper eget, similiter & illorum stomachi inter edendum acui nunquam non postulant siue mero, siue aceto, siue acerbo aliquo condimento: ideò ita sentiebat circa cibum, & potum, initium & tanquam fundamentum ad rectè sapiendum esse continentiam.

Farcimina vltra diem custodire Parisiis prohibitum est.

Delicatuli hic taxantur.

Serruriers.

GLOSSA VII.

Fabri ferarij intra sex menses debita petant.

FIanque fabri ferarij à fera dicti sunt, qua admota ostia clauduntur, vel fabri ferrarij à ferro: & hîc comprehenditur omnis faber ferrarius, siue operetur in ære, vt Caldarius, vel si campanas faciat, & sic minutatim vendat, vel alia ex ære, aut ferro: quāuis communi vsu loquendi nomine *des serruriers* non veniant *mareschaux ou chauderonniers, coutelliers, esperonniers.* tamen quia in fi. scribitur, *Et autres gens de mestier.* ideo hîc comprehendentur saltem ratione generalitatis. Et ideo debent etiam ipsi petere intra sex menses, vt hîc, & alij etiam artifices metallorum, de quibus in rub. C. de Fab. lib. 11. & idem in signariis qui signa. i. figilla faciunt. l. j. C. de excu. artifi. lib. 10. Etiam putarem hic contineri aurifi-

Aurifex continetur.

cem, siue vascularium, & fabrum aurarium, quem vulgus *orfeure* vocat: vnde hic non petens intra sex menses posteà nō recipietur. scribitur Eccles. 38. c. Sic omnis faber & architectus, qui noctem tanquā diem transigit, qui sculpit signaculo sculptilia, & assiduitas eius variat picturam: sic faber ferrarius sedens iuxta incudē, & considerans opus ferri. Vapor ignis vret carnes eius, & in calore fornacis concertatur. Vox mallei innouat aurem eius, & contra similitudinem vasis oculus eius: cor suum dabit in cōsummationē operum, & vigilia sua ornabit imperfectionem. Legimus Martium Imperatorem fabrum fuisse ferrariū, antequàm imperaret, & epistolam vidi, in qua se excusat. Et per hæc erit expedita rub. *des orfeures, merciers & ioyaliers,* suprà lib. 2.

Chaussetiers.

GLOSSA VIII.

Caligarij sutores.

CALIGARII sutores sunt, qui caligas seu tibialia faciunt, & suunt, & olim ista apud veteres non erant distincta nomina sicut nunc. Ideo pro integris caligas vocat Baisius in annotat. ad l. vestris. ff. de auro & argent. leg. licet etiam alio modo capiantur,

piantur,vt elucidaui,in l.veſtris:de verborum ſignificatio.ff.

Tauerniers.

GLOSSA IX.

TABERNARII ergo,caupones & hoſpites intra ſex menſes petant ſymbolũ,vulgò *l'eſcot*,& alia debita ratione cauponæ & tabernæ meritoriæ facta per hunc text. de his videre eſt ff. naut.cau.ſtab.& ff.furti aduer.nau.caup. Et de tabernariis in l. ſi ſeruus ſeruũ.§.tabernarius.ff.ad l.Aqui.& hi ſunt,qui poculentas merces maximè vendũt,& iſti ſolent excedere metas rationis in exigendo,ſicut notarij,c.ſtatutũ.§.notariũ.de reſcr.lib.6.& ex his multi ſunt fures, & furũ receptatores,l.1.ff.naut.caup.ſuntq; rapaces, ſecundũ Bal.in l.1.in fi.C.loc.& Ang.in l.j.in fi.ff.furti aduer.naut.vbi inqt, Videmus paucos hoſpites diuites,& eorũ diuitias modicùm durare,& in mẽdaciis nõ iuſtificabũtur.vnde Alex.in l.1.C.de edẽ.ait,q̃ naut.caup.ſtab. & publicanus ſunt genus impro bũ.l.quantæ.ff.de publ.& d.l.1. & ideo ad ſimilitudinẽ vſurarij tenẽtur ede re,licet ſint rei.allegat Bal.in l.diſſolutæ.ff.de cond.ex lege. alia vide in titu. de hoſpitibus,vbi aliquas huic materiæ accommodas concluſiones ſcripſi. *Tabernarij & hoſpites plus debito exigunt.*

Couſturiers.

GLOSSA X.

SARTORES ſunt, qui veſtimenta faciunt. & eſt bonũ argumentum.eſt ſartor,ergo fur. allegatur glo.in verb.ſiue ipſe. in §.ſi tamen.inſti.de rer.diui.quam ad hoc ponderauit Corſ. in ſing.incip.conditio perſonæ.quæ parum tamen probat,niſi hoc doceat experientia. Idem argumentum vulgus format in molitore,ſeu pollinctore:hi enim ſeruant glo.in §.ſi tres.de pac.ten. & eius violat.dicentem,beatus qui tenebit. Ideo ipſi accipiũt & tenent vehementer.vide in ordin.Pariſ.rub.*des meuſniers & chartiers*:vnde ſartores & ſutores qui non petunt veſtium mercedem ſeu ſalarium intra ſex menſes,poſteà petere non poterunt,niſi in caſibus inferius deſcriptis.vide ſalarium eorum taxatum in l.iij.C.de milit.teſt.lib.12.Iaſ.in §.tripli.nu.53.de act.in inſti.idem dicerem in facientibus thoraces,quos *pourpointiers* dicimus, vt etiam in hac contineantur ordinatione,ſi minutatim vendant, & quidam hanc negotiationem ſagariam vocant, & hos vendentes & facientes ſagarios, in l. cùm duobus §.quidam ſagarium.ff.pro ſocio. Et in ſareinatoribus etiam procedet hæc conſtitutio per verbum ſequens, *& autres gens de meſtier.* *Sartores qui & an fures ſint.* *Sagaria negotiatio.*

Cordouanniers.

GLOSSA XI.

SVTORIS nomen eſt generale, & ad ſartores,& ad ſutores calcearios, tamẽ proprſùs refertur ad calcearios, quòd ipſi ſoli pilis ſuis & porci vtantur, vnde eos ita dictos quidam arbitrantur,quòd ſuum pilis vtantur,id eſt porcorum. *Sutores qui propriè ſunt.*

Et puto hîc Cerdones comprehendi ratione generalitatis, quia vulgò cerdonem dicimus *Sauetier*.l.cerdonem.ff.de ope.libert. & dicit Carol.Bouil.in lib.de differ.vulgarium linguarum, *cordouannier* dicendum per u, vocalem,id eſt cerdo, & Alutarius, non à corio,ſed Corduba Bæticæ Hiſpaniæ vrbe pendet: quia ab ea vrbe deportari ad cæteros ſolent pretioſi corij. *Cerdones.*

ſpecies, quod vulgò à Corduba vocamus *Cordouen*, per u, vocalem. vnde cerdones, quaſi cordubones.

Celliers.

GLOSSA XII.

Ephippium & ephippiary.

EPHIPPIVM ſella dicitur, quę equis ad molliorem vecturā imponi, & mulis ſolet, & q̃ has ſellas faciũt, & vendũt, dicuntur Ephippiarij, & hîc exprimuntur, q̃ non præſente pecunia ephippia, vel alia equorum ornamenta vendant, & non petant intra ſex menſes, amplius non recipiuntur, per iſtum tex. & qui prius equum aſcenderit, dicunt fuiſſe vetuſtiſsimũ quendam nomine Marin, cuius antica corporis humana prorſum viderentur, poſtiqua verò equina omnino: ſi Cælio credatur lib. 5. c. 45.

Equũ qui primus aſcẽderit.

Bouchiers.

GLOSSA XIII.

Laniena an priuilegiis gaudeant.

CARNARIOS ſeu laniones ius canonicum vocat macellarios, & non gaudent priuilegiis clericorum, ſi moniti non deſerant illud officium poſt annum. c. vno. de vita & honeſt. cler. in 6. cle. 1. eod. tit. vnde poſſunt cõueniri etiam in perſonalibus coram iudice ſeculari in hoc Regno, quia clerici negotiatores & mercatores in his quæ ad negotiationem ſpectant, coram iudice conueniuntur laico. c. ſacerdotibus. ne cler. vel mona. & ita cenſuit ſenatus cõtra Io. *d'Auuergne* clericum lanionem, qui emerat animalia, & ad pretium horum con-

Aroſium. ueniebatur, anno 1431. die 5. Aprilis. & hoc probat Aufre. in tract. de poteſta. ſeçul. in 2. reg.

Et autres gens de meſtier.

GLOSSA XIIII.

Lignarij fabri, quadrigarij, & plauſtrarij.

VT SVNT lignarij fabri, quos vulgus *Charpentiers* vocat, ſiue ſint quadrigarij, vel plauſtrarij, qui faciunt quadridas, & plauſtra: de quibus in l. ſi ex plagis. §. in cliuo. ff. ad leg. Aqui. & quandoque vocantur carpentarij, qui carpenta faciunt, & ven

Lecticarij, pictores, ſtatuarij, marmorarij, arcarij, clauicularij, ſtructores, ſculptores, ſignarij, deauratores, album, argẽtarij, diatretarij, ærarij, fuſores, &c.

dunt. vnde Ouid. lib. 1. Faſto.

Nam prius Auſonias matres carpenta vehebant,
Hæc quoque ab Euandri dicta parente reor.

Carpentum quaſi Carmentum, à Carmenta Euandri matre.

Idem in lecticarijs, qui faciũt lecticas, vt in l. ſi ex toto. in fin. ff. de leg. 1. hodie frequens eſt lecticarum apud mulieres vſus, imò abuſus. Nam ſunt quædam domicellæ fatuæ, quæ pedibus ire poſſent, & lectica vehi volũt in deſtructionem bonorum mariti, & dedecus illarum, cũ ad eas non ſpectet.

Item hîc comprehenduntur pictores, ſtatuarij, marmorarij, arcarij, clauicularij, ſtructores, ideſt ędificatores, ſculptores, ſignarij, deauratores, albini, argentarij, diatretarij, ærarij, fuſores, gypſarij, lignarij, fabricarij, bracarij, perticarij atque libratores, figuli, aurifices, vitriarij, plumbarij, ſpecularij,

ebora

eborarij,pelliones,fullones,dealbatores, & alij nominati in l.j. C. de excuſ. artifi.lib.10.ſi ſic minutatim vendant non præſente pretio.idem in tibicinibus & mimis, vt intra ſex menſes etiam ſalarium petere habeant, alioqui præſcribitur contra eos. *Tibicines ſalarium intra ſex menſes petere debent.*

Idem in ſarcinatoribus,quos vulgò vocamus *reuendeurs.* idem vidi ſeruari in Pilleariis,ſiue ſint,vt vulgus vocat *Bonetiers*,ſiue *Chapeliers.* Solearios,id eſt eos qui ſoleas faciunt,ab hac conſtitutione non exeludemus. *Sarcinatores. Pilearij. Solearij.*

Idem in reuenditoribus etiam fructuum,vel aliarum rerum:vt hoc tempus eis currere debeat,quos ex communi vſu loquendi vocamus *frutiers*,& in hac deciſione comprehendentur,l.à nullo.C.de feriis. *Reuenditores fructuū.*

Sericarios mercatores,qui ſericum minutatim venduñt,etiam hîc comprehendi arbitror,per hoc verbum, *Et autres gens de meſtier*, etiam quia eſt eadem ratio in illis,vt dixi ſuprà in gloſ.iij. *Sericarij.*

Idem in bibliopolis puto,quos librarios dicimus,& aliis,qui ſic minutatim vendũt:& ſic videtur velle cõprehendere omnes artifices, quia indefinita æquipollet vniuerſali,l.ſi pluribus.ff.de leg.ij.& c.genera.de elect.in vj. & ſcribitur Eccleſi.38.cap.Omnes hi in manibus ſuis ſperauerunt,& vnuſquiſque in arte ſua ſapiens eſt, ſine his omnibus non ædificatur ciuitas. Et non inhabitabunt,nec inambulabunt,& in eccleſiam non tranſilient.Super ſellam iudicis non ſedebunt,& teſtamentum iudicij non intelligent,neque palam facient diſciplinam & iudicium,& in parabolis non inuenientur. *Bibliopolæ intra ſex menſes ea-dem petunt.*

Et marchans vendans,ou diſtribuans leurs denrées
& marchandiſes à detail.

GLOSSA XV.

HIC comprehendit omnes mercatores minutatim vendentes. Minutatim,hoc verbo vſus eſt Iuriſconſul.in l.cum hi.§.in cauſa.ff.de tranſactio. & in l.iij. de aliment. & cibar.leg.& in l.Martius.de acqui.rerum domi.& hi minutatim ſiue fruſtulatim vendentes hîc comprehenduntur. Groſſarij verò mercatores non continentur,quia loquendo de minutariis, excludit groſſarios, per l.cùm prætor.ff. de iudi.c.nonne.de præſumptio.ergo intra tempus iuris, id eſt intra triginta annos ipſi debita petent. *Minutatim.* *Fruſtulatim.*

Et ſic tria ſaltem hîc requiruntur. Primò requiritur quòd ſit artifex, *gens de meſtier.* Secundò quòd emat & vendat, & ſic vt ſit mercator, & negotiator. Tertiò quòd minutatim vendat & diſtribuat artificium ſuum, vel merces,vt ſequitur. *Tria hîc requiruntur.*

Et cùm locatores equorum dicantur quo ad hoc mercatores per Barto. in l.legatis ſeruis.ff.de leg.iij.ob id comprehenduntur hîc. *Locatores equorũ cum prehenduntur hîc.*

Demanderont doreſnauant ſi bon leur ſemble.

GLOSSA XVI.

TENENTVR ergo hi minutarij intra ſex menſes petere,ſi velint conſequi debitum:quia ſi non videatur eis bonum,poſſunt non petere: vt ſi fortè quendã nobilẽ offendere timerẽt, nõ tenẽtur petere:ſed poſt tẽpus non recipiẽtur vt hîc,ſed nõ vult eos cogere, vt agant, cùm nemo cogatur ad factum.l.ſi quis.in fi.ff.de re iud. *Petere quia non cogitur.*

re iud.& l.ſtipulationes non diuiduntur.de verb.oblig.& in titulo,vt nemo inuitus agere,vel accuſare cogat.

Petitio ſine litis conteſtatione an valeat.

Sed an petendo teneantur litem conteſtari, aliâs poſteà non audiantur: quod videtur.quia petere non dicitur quis ante litem conteſtatam, ſed petere velle.l.amplius.ff.rem rat. hab. ideo per ſolam citationē & libelli oblationem nō videntur petijſſe. Sed contrariū eſt verum:nam in præſcriptione ſtatutaria per ſolem citationē interrumpitur præſcriptio, quia inducitur ex ſola negligentia non petentis,ideo cenſetur odioſa:& ſic per ſolam citationem interrumpitur,vt docent Bar.& Ang.in l.ij.§.ſi rem.ff.pro empt.l.in omnibus.in fi.ff.de diuer.& tem.præſcr.Et ſic idem videtur ſicut in præſcriptione 30.ann.l.cūm notiſſimi.C.de præſcr.30.ann. & iſtam dicunt cōmunem Alex.& Iaſ.in l.fi.ff.de eo per quem fact.erit. quia præſcriptio inducta per ſtatutum ſuccedit in locum præſcriptionis triginta annorū,ob id ſapere debet eius naturam.l.ij eum.§. qui iniuriarum.ff.ſi quis cau.Bal.in l.fi.C.de temp.in integ.reſti.pet.& Fel.in c.illud.col.ij.de præſcri.Nec obeſt verbum petere,& d.l. amplius, quia dum verbum petere refertur ad eum,cui ex petitione acquiri debebat, vt hîc, tunc habet locum etiam in petitione extra iudiciū.l.ſi decem cùm petiero.ff.de verb.obli. Sed ſi referatur ad eum,qui ex petitione debet obligari,tunc requiritur litis cōteſtatio, per d.l.amplius. ita docet Clau.de Seiſſel.in l.naturaliter.col.penult.ff.de vſuc. & ſic quo ad iſtum tex.ſufficiet etiam interpellatio extraiudicialis,per glo.in l.qui fidem. ff.de tranſ.& inferius dicetur,Ioan.Fran.plenè in trac.de præſcr.in iij. parte ſextæ part.q.j.ſecūdæ ſpeciei,amplia.ij.col.xxxvj.hoc diſcutit:tu illū videto.

Petitio etiã coram iudice incompetẽtis ſufficit

Imò etiam petitio facta coram iudice incōpetenti prodeſſet quo ad interrumpendā hanc præſcriptionem,per tex.in l.vbi abſunt.cum ſimil.ff.de tut. & cur.dat.ab his.Ang.in l.ſi vacantia.C.de bon.vac.lib.10.& Iaſ.in l.vlti.in fi.ff.de eo per quem fact.erit. quia vbi non requiritur citatio, ſi interueniat & inepta,non vitiatur actus.glo.in l.vinum.in gloſ.vlti.ff.ſi cert. pet.vbi addidi,& Bart.in l.accuſaturus.de adult.Bauer.in §.pater.col.ix.de teſt.in inſt. & Iaſ.in §.omnium.nu.166.de act.in inſti.ſed hîc ſufficit extraiudicialis etiã petitio, ergo &c. Et ita cenſuit hic ſenatus contra D. *de la Roche Chandin* Andega.citatum coram iudice de Saumur, intra 30.annos, licet non fuerit eius iuriſdictionis, tamen hæc citatio quo ad interruptionem fuit recepta, licet eſſet nulla,anno 1515.die 17.Iulij,ſic & in hoc caſu dicemus.

Arellum

Petitio extra domicilium an peti poſſit.

Etiam ſi petitio facta fuerit in alio loco,quàm domicilij, dicit Io.Franci. in d.tract.præſcript.in iiij.ampl. de interruptione ciuili, & allegat corruptè Bald.non curo referre:licet in obligato ad hoc vt executio in eum fieri poſſit,debeat petitio fieri domi,& non extrà,vt ſcripſi in §.ij.de liter.oblig.in j. Tomo conſtit.Regiar.nu.68.& ſeq.

Debitum mercium intra ſex menſes peti debent, non alter,

Inſuper non habebit locum iſte tex. in contractibus factis in aliis rebus, vtpotè ſuper domibus, vel aliis rebus immobilib⁹. Nec de factis antequàm eſſent mercatores,quia hic tex. loquitur de mercatorib⁹ & artificibus:ideo oportet quòd ſit talis qualitas.nam qualitas iuncta verbo,debet intelligi ſecundū tēpus verbi.l.Titius.ff.de teſt.mi.Sic cōſuluit Cum.conſ.146.Simon Helias.col.ij.ideo debita ſuper mercibus vel operis ſunt intra ſex mēſes petenda.ſecus ſi ex aliis procedant actibus,niſi vt inferius dicitur in gloſſ. ſeq.

Payement

Payement de leurſdites denrées,ouurages,marchandiſes par eux fournies dedans ſix moys.

GLOSSA XVII.

12 CONTRA igitur ſex menſes petere debent,poſteà repelluntur: & duo hîe dicuntur, quòd opifices petere debent ſolutionem eorum,quæ fecerũt,& quę tradiderũt: vnde ſi ſartores fecerint caligas ex panno meo,vel faber quicquam ex meo ferro,vel lignarius ex meo ligno, & non petierint ſolutionem intra ſex menſes, poſteà non audientur.nec quidem ſi ex ſuo panno caligarius mercator mihi tradiderit tibialia,& non petierit ſibi ſolui,vel ſi mercator pharmacopola, vel alius plures merces mihi tradiderit, intra ſex menſes hoc petere debet:alioqui poſteà non audietur. Ratio videtur, quia iſti artifices & mercatores interdum etiam facta eis ſolutione petebant ab hæredibus debitorum,vel hæredes etiam mercatorum petebant à debitoribus poſt multum tempus: ob id debitor memoriam non habebat ſolutionis, vel eam probare non poterat,quia longum tempus obliuionem parit.l.peregrè.ff.de acqui.poſſ. vel hæredes ignorabant ſolutionem factam.ideo ſæpius exigebatur bis debitũ, quia hi qui in alterius locum ſuccedunt,iuſtam ignorantiæ eauſam habent. l.qui in alterius.ff.de reg.iur.vel fortè ignari ſolutionis nolentes litigare ſoluere malebant:quamobrem fuit ſtatutum vt artifices,& alij mercatores minutarij intra ſex menſes petant debita, intra quod tempus facile erit reminiſci:nec creditor poterit ſic fallere debitorem,vel eius hæredes.

Petitio datî & ſolti.

Ratio conſtitutionis.

Imperator tamen Carolus quintus ſtatuit vt intra duos annos petant, alioqui poſteà actionem non habebunt. ſcribo ordinat. illius in tract.de famulorum ſalariis,vbi eſt conſcripta ad verbum.

A conter du iour auquel ils auront baillé,ou liuré la premiere denrée ou ouurage,enſemble ce qu'ils auront baillé,ou liuré depuis iceluy iour, dedans ſix moys.

GLOSSA XVIII.

QVIDAM intelligunt verba huius textus hos ſex menſes computandos à die quo primas tradidit merces, etiam ſi poſteà vſque ad ſex menſes alias tradat, tamen omnes merces traditæ à principio vſque ad ſex menſes, etiam ſi die vltimo ſex menſium traditæ fuerint, quòd præſcribuntur: & hoc eſſet ſatis rigoroſum.

Sex menſes quomodo computari debent.

Alij rectiùs mea ſententia intelligunt, q̃ prima merx præſcribatur à primo die traditionis, & aliæ cõſequenter traditæ intra ſex menſes pro eadem valetudine,ſed ſi pro alia valetudine alię merces poſt 6.mẽſes traditæ ſunt, connumerãdo ſemper à die traditionis mereis, requiritur alia ſex menſium præſcriptio.vnde intelligerem iſtum tex. q̃ ſi pharmacopola pharmaca tradiderit valetudinario vſq; ad tres menſes,ſemper pro eadẽ valetudine continuando,tunc aliis tribus finitis mẽſibus nulla erit præſcriptio,ſed ſex menſes requiruntur ab vltima traditione. Si verò noua ſuperuenerit ægritudo poſt

post primam finitam, quamuis præscripta sit prior summa post sex menses, tamen secunda non præscribetur, nisi à die secundæ valetudinis & traditionis vltimæ elapsi fuerint alij sex menses: quia tot sunt debita, quot sunt valetudines. arg. l. scire. ff. de verb. oblig. Secus si continua & longa fuerit prima infirmitas, quia tunc prima dies ad vltimam refertur, vt non currat præscriptio nisi à die vltimæ mercis traditæ.

Secundò vult etiam habere locum, licet artifex nihil dederit, sed tantùm opus fecerit, ibi, *ouurage*, vnde si latomus, vel gypsarius, seu alius artifex aliquid in domo fecerit, & non petat intra sex menses pretium artificij, excludetur, vt hîc, de quo dixi in l. nominis. §. opere. ff. de verbor. significat. quod est notandum.

Et lesdits six moys passez, ne seront plus receuz à faire question ne demande de ce qu'ils auront fait, fourny, ou liuré dedans iceux six moys.

GLOSSA XIX.

Question & demande de suffisit.

PER istum text. patet hosce mercatores non recipiendos ad petendum pretium post dictum tempus, nec in iudicio, nec extraiudicium. quia *question* intelligitur hîc, scilicet non recipiendam partem quocunque modo controuersiam moueat etiam ante litem contestatam: vt docet gloss. & doctor. in l. qui fidem. ff. de transact. *par demande* intelligit text. petitionem aliquam non esse faciendam saltem in iudicio, de quo per Barto. in l. amplius. ff. rem ratam hab. Iaſ. in l. licet. C. de procur. & inferius fusiùs dicetur.

Sinon qu'il y eust arrest de conte.

GLOSSA XX.

Regula text.

REGVLA ergo superius posita est, quòd mercatores minutarij & artifices non audientur petentes debita eorum post sex menses, & hæc regula superius longius producta fuit, sed mox retinaculis quibusdam sistetur, vt in simili dicit iurisconsul. in l. j. §. veteres. ff. de acquir. possess. 1

Post conclusum debitũ triginta annis durat.

Primò, limitatur hîc, quando iam computatũ fuerit, & conclusum quantum debeatur, & dati acceptiq; ratio consummata. Et tunc etiam post hos sex menses poterit agere, sed intra quot tempus, hîc non exprimitur. Ideo dicemus prout de iure: nam actiones personales durãt vsque ad triginta annos. l. omnes. & l. sicut. C. de præscr. 30. ann. Et idem in sequentibus casibus dicendum erit: ergo non sufficit conuentio seu pretij taxatio, vt si hodie recipias carnes vsque ad decem solidos, cras plus vel minus, si nõ fuerint istæ summæ computatæ & conclusæ inter debitorem & creditorem, præscribitur hæc summa per sex menses, post conclusas autẽ rationes & dispunctas, non. † Posset tamen post hanc computationem allegari error calculi, si interuenerit, per l. vnam. C. de errore calcul. & intra quod tempus, abundè scripsi in l. cognoscere. §. j. ff. de verb. signifi. 2

Error calculi allegari potest. 3

An scriptura debeat cõcluſi necessaria sit.

Quæro an in hac computorũ conclusione scriptura interuenire debeat? Imber. in inst. for. lib. 1. putat scripturam necessariò adhibendam, tum q; posterioris legis interpretatio ex priore assumi debeat. l. non est nouũ. ff. de legib. tum 4

gib.tum quòd si testimoniis res probanda esset, plus in probatione consumeretur, quàm huiusmodi minutior rerum valor constaret. Hæc ille: ego verò teneo sufficere conclusum computum verbo, dummodo possit probari: quia actus tantum valet sine scriptura, quantũ cum scriptura. l. pactum quod bonafide. C. de pact. & regulariter non requiritur necessariò scriptura, nisi hoc in lege dicatur. l. j. C. de iure emphyteo. c. 1. in fi. de censi. lib. 6. & si Rex hoc voluisset, dixisset, in c. ad audientiam. de decis.

Nec refragatur, quòd interpretatio ex priore assumi debet. Respon. §. ibi. præcedens non statuit interpellationem debere esse scriptam, sed sufficientem ibi, *interpellation ou sommation suffisante*: ergo non requiritur quòd sit scripta, sed vult vt conuentio domini facta cum famulo sit scripta: id est locatio & conductio, vt patet in titulo, de famul. sala.

5 Nec rursus obstat, quod debeat assumi interpretatio ex lege priori, dico non posse sumi, quia ex diuersis non sit bona illatio. l. fi. ff. de calum. c. inquisitioni. de appella. etiam quando eadem lex est diuisa per paragraphos, non refertur vnus §. ad alium. cap. vno. vbi gloss. de postula. prælato. in vj. & glos. in clemen. j. de sepultu. Item sequeretur ibi iuris correctio, vt videlicet ius corrigeretur in interpellatione, quæ de iure valet sine scriptura, etiam quia illa clausula *par escript*, posita in dicto articu. est ad qualificandum vnum articulum conuentionis & obligationis, vt debeat esse scripta, & tunc non refertur nisi ad illud capitulum. l. falsum. in principio. ff. quando dies legat. cedit. Barto. in l. final. de rebus dubiis. Alexand. consi. xlviij. visis. colum. penul. in primo volumi. *Interpretatio quando ex lege priori sit assumenda.*

6 Item non obest, quòd in probatione plus consumeretur, quàm rei valor esset: quia in prima citatione poterit ad iudicem pars testes ducere, qui deponent conclusum esse computum, imò scriptura aliquando plus ascenderet, quàm res valeret, vt in authen. nisi breuiores. C. de senten. ex breui. reci. Vnde patet sufficere probare conclusum esse debitum, & tunc non præscribitur sex mensibus, quomodocunque probetur, siue per testes, siue per scripturam, vt non coangustetur probatio. l. quoniam. C. de hæret.

7 Secunda limitatio est, quòd si debitor chirographum creditori tradiderit, non præscribetur posteà debitum per sex menses, & schedula comprehendit etiam epistolam, iuxta l. Publia. §. fi. ff. depositi. Vnde si quis mitteret epistolam pharmacopolæ, seu minutario, in qua rogaret eum, vt paululum expectaret debitum decem librarum pro illis pharmacis, quæ ipsi præstitit, tunc non puto quòd præscriberetur intra sex menses. de his plura scripsi in tract. de chirograp. & schedul. recogni. in primo Tomo ordina. *Chirographum sex mensium præscriptionem impedit.*

8 Idem præcipit Imperator Carol. 5. in sua ordin. sed plus statuit, quòd hic creditor ratione chirographi intra decem annos petere tenebitur à principali debitore: qui si mortuus fuerit, intra duos annos à suo hærede, alioqui posteà non habebit actionem creditor, & computantur illi duo anni à die quo creditor sciuit debitorem esse mortuum: vt inferius in tracta. de famul. salar. describo. in princ. sed in regno Franciæ vsque ad triginta annos reciperetur, cùm contrarium non sit statutum. *Ordinatio Caroli quinti Imperat. de petendo chirographario debito.*

Ou obligations.

GLOSSA XXI.

Obligatio pro instrumento publico.

OBLIGATIONS hîc vocat instrumentum publicum, in quo obligatur pars ad dandum, vel faciendum, & Imperator in sua ordinatione vocat *lettres obligatoires*, quia ex his instrumentis solent obligationes produci. c. 1. & 2. de fide instrum. de hoc scripsi in tracta. de liter. obligato. in verb. *obligations*. in primo Tomo constit. Regia. Et ista est tertia ad regulam limitatio, & per istum text. etiam audiui decidi contra quendã, qui latomo promiserat quinquaginta aureos, vt ipse ei faceret domum, & ad hanc summam se obligauerat, quòd licet latomus non petierit debitum intra sex menses, non est excluſus, sed poterit postea petere intra triginta annos, postquàm adest obligatio, id est instrumentum obligatorium, per istum text.

Notarius apostolicus possit instrumentum reficere.

Intelligo istum tex. siue obligatio fuerit conscripta à notariis Regiis, siue ab apostolicis. Nam quanuis hi potestatem non habeant obligandi, vt executionem habeat illorum instrumentum, vt scripsi in §. ij. de lite. obligat. in primo Tomo: secus est tamen quo ad obligationem, de qua hîc, & quo ad prohibitionem.

Ou interpellation.

GLOSSA XXII.

Interpellatio quid.

INTERPELLARE est admonere, petere, requirere, l. magnum. C. de contrahend. stipul. vbi Imperator exponit. facit l. fine. l. mora. ff. de vsur. & l. traiectitiæ. de act. & obli. scripsi abundè in l. habere. ff. de verb. signif. & intelligitur hæc interpellatio extra iudicium, vt differat à verbo seq. vbi exprimitur *iudiciaire*. Et sic sufficit, si petitio etiam extra iudiciũ facta fuerit coram notario fortè & testibus,

Interpellatio extraiudicialis sufficit.

ac etiam coram testibus, dummodo probari possit factam fuisse. Vel intelligi potest de interpellatione iudiciali referendo ad sequentia, l. si seruus plurium. in fin. de leg. j. ff. & sic quòd sola interpellatio iudicialis valeat, non altera, vt dicit Imber. in Instit. foren. lib. 1. §. cæterum. Sed primæ acquiescerem sententiæ: tum quòd hæc præscriptio est iuducta tum ad euitandũ fraudem creditoris, ne cogat bis soluere: & sic vt excludat causam peccati. Tum etiam in negligentiam suam: nec potest dici creditor negligens, quando petiit in iudicio, vel extra. Ergo non curret præscriptio, etiam si interpellatio extra iudiciũ facta fuerit: alioqui text. iste esset superfluus, & repeteret. idem valet *interpellation iudiciaire, & sommation*, sed voluit intelligere interpellationem extraiudicialem, & summationem iudicialem. Nam postquàm hîc approbat conuentionem partium, & conclusionem, multò fortius valere debet interpellatio extraiudicialis, etiam quia hæc præscriptio est inducta in odium negligentis, vt superius dixi: & non est negligens, qui petit. Igitur hæc extraiudicialis petitio recipi debet, & interrumpit præscriptionem, maximè cùm hic debitor sit in mala fide, eò quòd scit se debere, & recusat soluere: licet regulariter petitio extraiudicialis non interrumpat præscriptionem. L. alienam. ff. pro empto. Imol. in c. olim. de censib.

Præscriptio de iure canonico sic sola interrumpitur.

Tamen de iure canonico per quemcunque actũ, qui causet malã fidem, præscriptio interrũpitur. c. fi. vbi glo. & doct. de præscr. Bart. in l. naturaliter.

col.ij.verſi.quæro vtrum ſuperueniens.ff.de vſucap.approbat.Ioan.Franciſ. in tract.præſcri.in iiij.parte vj.part.q.iij.ſpecie ij.col.xliij.in iiij.limitat.

Non refragatur quòd præſcriptio odioſa ſcilicet triginta anorum non interrumpitur niſi per citationem, l. cùm notiſsimi.C.de præſcript.triginta anno. Et iſta ſuccedit in locum illius,ergo eodem iure vti debet,l.ſi eum.§. qui iniuriarum.ff.ſi quis cautio. Et ſic non fiat interruptio, niſi per citationem.Bald.in l.ſi.C.de temporib.in integ.reſti..Feli.in c.illud.col.ij. de præſcript.quia hoc eſt expreſſum hîc, alioqui iſte text.eſſet ſuperfluus,& de nihilo ſeruiret hoc verbum *interpellation*, & quanuis interpellatio & ad iudicialem & extraiudicialem de iure referatur,vt not.in l.qui Romæ.ff.de ver. obligat. Hîc non ſic,quia expreſſa eſt *interpellation* ſimpliciter, *& ſommation iudiciaire*, & ſic propter expreſsionem ſequentem interpellatio de iudiciali non intelligetur. Etiam aliis modis interruptio fit,vt gloſſ.ſcribit in l.fin.§. ſed & ſi quis.C.de præſcrip.triginta annorum.

Adhæc quia articulus de famulis dicit interpretationem ſufficientem, interuenire debere,& hîc ponitur alternatiua *interpellation, ou ſommation iudiciaire.* nec eſt opus vt diſiuncta in copulatiuam exponatur, cùm propriè accipi poſsit,vt in l.ſæpe.ff.de verbor.ſignificat. vbi ſcripſi:& tollitur negligentiam etiam ex interpellatione extraiudiciali:ideo ſufficiet. Et ita vidi in forenſi iudicio ſeruari.

Dubium eſt,an vna vel plures requirantur. Reſpond. vnam ſufficere, vt Bar.docet,in l.ſi finita.§.Iulia.ff.de dam.infec.Alex.in l.de pupillo.§. ſi quis ipſi.ff.de noui ope.nuncia.gloſ.in verbo requiſierit,clemen. vna. de hæreti. docto.in c.conſuluit.de offi.deleg.quia in extraiudicialibus regulariter vna interpellatio ſufficit,glo.in c.ſi epiſcopus.xviij.diſtin.niſi in nouem caſibus, quos congerit Felin.in c.ex literis,col.iiij.cum ſequen. de conſtit. ſcripſi in §.monemus.de collat.in concord.& Soci.in tract.de citatio.arti.xvij.quæſt. vj.in tertio membro. *Interpellatio vna ſufficit.*

Ou ſommation iudiciaire faite dedans le temps paſſé deſſuſdit.

GLOSSA VLTIMA.

1 HIC traditur quinta limitatio,videlicet quòd mercator,vel alius artifex vendendo minutatim tenetur ſuum petere debitum intra ſex menſes à die negotiationis celebratæ, aliâs non auditur. faillit vt hîc,quando creditor requiſiuit in iudicio debitorem,vt ei ſoluere: & iſta requiſitio fieri debet antequàm ſex menſes ſint elapſi, vt hîc:alioqui poſteà facta non valeret, argu.l. nam & ſi.§. poſt defectum.ff.de iniuſto teſta.nam mora hîc non poteſt purgari, etiam ſi die primo poſt ſex menſes hæc petitio fieret:vt per docto.in l.ſi poſt tres.ff.ſi quis cautio.& l.ſi inſulam.ff.de verbor.obligat.quia debitum eſt iam præſcriptum, ob id non poteſt peti poſteà. nam ſi quis velit precarium ad tempus factum prorogare,manente adhuc precario hoc fieri debet, & idem in cõpromiſſo, vt probatur in l.ſed & ſi manente.ff.de precar. *Petitio ante ſex menſes fieri debet.* *Debitũ conditionale quando non præſcribatur.*

2 Sextò,non procedit text.in debito conditionali. l. ſi ſtipulatus fuerim.§. cùm ſtipulamur.ff.de verb.obli.ſed à die conditionis impletæ incipiẽt cur-

rere isti sex menses,non antè:quia nõ nisi impleta conditione dicitur debitor esse in mora:ergo non potest debitum peti.l.lecta.ff.de reb.credi.l.conditionales creditores:vbi scripsi,de verb.sign.Idem in debito in diem:vnde si pharmacopola, sutor, vel alius merces tradiderit,cum ista conditione,vt non teneatur soluere intra annum,ista præscriptio non curret intra annum, sed adhuc à fine anni habebit sex menses ante prescriptionem.l.creditor.ff. de verb.signifi.vbi scripsi.doct.in l.in diem.de condi.indeb. quia simul non potest esse duplex præscriptio & conditionalis & sex mensium. vide tamen inferius in penul.limita.an expressum faciat cessare tacitum.nu.19.

Cum mala fide non præscribitur.

Septimò,non habet locum,si is,qui merces recepit,sciat se debere, quia 3 cum mala fide præscribere nõ potest.c.vigilanti,& c.fi.de præscrip.& regu. possess.hoc expressè & in indiuiduo docet *Guitel.le rouille* in consue.Cenomanen.artic.xxxv.vbi est similis consuetudo.glos.& doct.in c.quæ in ecclesiarum,de constit.Ioan.Andr.in c.2.de exceptio.Paul.Castr.in l.si quis.ij.in fin.de condit.instit.ff.alioqui induceret peccatum,vt etiam firmat Panor.& alij in rubri.de præscrip.& Corneus consi.cclxix.in hac.col.iij.versic. quod limitetur.in primo volu.& consi.cccxxviij.videtur ibidem.

Ab istaq; opinione non est discedendũ,vt quia est cõmunis,& vsus eam 4 approbauit à mille annis citrà,teste Alex.consi.lxxiij. in causa appellationis col.ij.in vj.volu.quem sequitur Gomes.in §.supereſt.nu.67.& seq.de actio. in instit. Ideo dicebant quidam iudicem debere interrogare debitorem, an ipse acceperit,vel alius,& an ipse sciuerit: sed non video quòd iudex ad hoc teneatur. † aduocatus tamen & procurator rei sub pœna maledictionis 5 æternæ tenẽtur dicere debitori,vt soluat,si sciuerit se debere. vide tres cautelas per Thomam Ferra.cautel.xxxviij.explorati iuris,& per Feli.& alios in c.fin.de præscrip.ac in rubri.ibidem plenè Ioan.Fran.Balb.in tract.præscri. in j.parte,quęstio.v.& in ij.parte iij.partis,quæst.xiiij.dicens hanc legem intelligendam dummodò prescribens non peccet,& sic si fuerit in bona fide. vide Bal.consi.clxxxiiij.municipale,in quinto volu. & si creditor confidens fortè in debitore non petierit intra sex menses, quod in conscientia possit ipse debitor opponere exceptionem præscriptionis, vbi sibi fauere voluit: hoc iustum non video,nisi in ignorante se debere.vide Alex. consil.ccxviij. ponderatis,col.vlti.in sexto volum. Et si dicatur,ergo hæc præscriptio non mihi proderit,vel parum admodum.Respond.melius esse hoc,quàm si animæ damnentur ob illam. ideo satis etiã proderit,licet eam sic intelligamus: nam si pũtem solutum esse à meis tempore infirmitatis,& sic existimem me nil debere,bõnam fidem habeo,& sic possum præscribere.

Aduocatus & procurator partes monere debent.

Pactum interrumpit præscriptionem.

Octauò vitiatur,quando debitor fecisset pactum creditori, quòd posset 6 eum conuenire quãdocunque vellet, etiam post sex menses.l.quod si nolit. §.si quid ita.& ibi Ange.in tertio nota.ff.de ædil.edic. Cæpola cautel.lxxv. incip.Cautela.Et idem si conueniat,quòd finita præscriptione iterũ deberi incipiat.l.sicut.ff.quib.mod.vsufruct. amittat.Cæpol.Cautel.lxv. in multis, quia videtur prescriptioni renuntiatum secundum eum:sed contrarium tenet Alexand.consi.clxx.visis statutis,col.ij.volu.vij.vide Bartol.& alios in l. omnes populi,in repeti.ff.de iusti.& iur.& in l.nemo.de lega.j. ac Ludouic. Rom.in l.j.ff.de vsucap.sed hîc sufficeret conuentio sola de petendo, vt superius

perius dictum fuit.

7 Nonò non procedit, si debitor soluere potest tempus hîc præstitum, etiam ignorans hanc constitutionem, tunc nõn posset repetere: quia hîc non tollitur naturalis obligatio, quæ soluti repetitionem impedit.l.naturaliter.ff.de condict.indeb.vbi etiam dicit, pœnam præscribi posse cum mala fide:quia non est debita in foro conscientię,per cap.fraternitas.xij.quæst.ij. vbi glosſ.& Philip.Franc.in regu.possessso.de regul.iur.in sexto,sed hîc non loquimur de pœna. *Solutum post sex mẽses non repetitur.*

8 Intellige tamen non posse solutum repeti, si soluerit totum,secus si partem,tunc alia pars non soluta præscripta erit, cùm bonum sit argumentum de toto ad partem.l.quæ de tota.ff..de rei vend.c.pastoralis.§.item cùm totum.de offi.deleg. & sic consuluit Barba.consil.ix.vbi Christus.in ij.quæst. in iij.volu. cùm sit eadem ratio totius & partis, & licet dicatur vnicum debitum, & vnica actio, nihilominus distributiones sunt plures. Et ideo quo ad effectus resultãtes ex distributione, tot sunt debita,quot distributiones. Angel.in d.l.si Stichum.§.stipulatio.ff.de verb.oblig.& d.l.scire. vnde dicit Bart.in l.j.§.si quis hoc interdicto.ff.de itine.actuq; priuat.quod vsus colligẽdi vectigal in vna re.non iuuat in aliis. Et vsus iurisdictionis in vna specie iurisdictionis non prodest in aliis. Et per vsum vnius seruitutis,alia non retinetur seruitus,l.si prius.ff.de aqua plu.arcen. Et sic quatenus est solutũ, eatenus nocet sibi debitor,in reliquo non,si fuerit bonę fidei possessor:nec videtur approbare debitum,partem soluendo,sicut in pollicitatione est statutum,in l.j.ff.de pollicita. *Partem soluendo, an præiudicet sibi in reliquo.*

9 Decimò limitatur,quando debitor iurasset se soluturum, tunc iuramentum perpetuat actionem.l.nam posteà.§.si is qui tẽporali.ff.de iureiur.Ideo poterit creditor etiam post sex menses petere.hoc tenent Bart.Ias. & alij in d.l.j.& ij.Ias.in additio.ad Porc.in §.sed aliquando,de vsucap.in instit.& ita dicit se obtinuisse Hippol.in singu.cxlj.audiuisti.ego tamen putarem in forensi iudicio hoc non seruari:quia iuramentum intelligitur secundum contractum & actum,in quo interponitur.l.fi.C.de consti.pecu. Ideo hoc iuramentum intelligetur,si creditor petat intra tempus præstitutum,vt videtur concludere Alex.consi.clxx.visis statutis,col.ij.in septimo volu. & iuramentum intelligetur rebus sic stantibus,l.fin.ff.qui satis.cogan.Et ad tollendum dubium, factum fuit à Senatu præceptum notariis, vt ista iuramenta in instrumentis non describant,& respondi ad §.si is qui temporali, in nouis intellectibus meis ad illum §. Quantum tamen ad istum articu.cùm sola conclusio debiti sufficiat,multò fortius promissio iurata,vt superius fuit dictum in glos.ix. *sinon qu'il y eust arrest de conte.* Ideo potest dici, quòd si recipiens dicat,ego iuro soluere, quæ mihi dabis,& tunc præscribetur sex mensibus: si verò iurauerit soluere decem, quæ ex mercibus debet, & tunc vltra sex menses petere poterit.& sic poterunt conciliari opiniones. *Iuramẽtũ perpetuam facit actionem.* *Arrestum. De iuramẽto in instrumentis non apponendo.*

10 Vndecimò,fallit nisi releuetur, vt in stylo Cancellariæ patet, fol.105. & Chassa.in consuet.Burgun.in rubri.*des forestz*, §.viij.nume.6.cum seq.quod non fiet absque magna & ardua causa,vt superius dixi in minore:& ego nõ vidi in his mobilibus obtineri literas restitutionis. *An mercator releuari possit à temporis lapsu. Res venditas potest à mercatore post sex menses.*

11 Duodecimò,quando res staret:quia tunc posset vendicari.arg.l.Aurelio.

§.fi.ff.de liber.leg.not.in l.tres fratres.ff.de pact. Alex.consi.xlvj.visis.col.ij. in j.volu.& consi.clxx.circa.col.ij.in ij.volu.& Roma.consi.ccj. pro decisione.glo.sing.in l.Aurelius.§.Mæuia.in verb.pupillę.ff.de liber. legat.decidēs quòd si legata sit liberatio omnibus debitoribus,non censetur legata his,q̄ possident res testatoris,quia nō dicitur propriè debitū.Ias.& Gomes. in §. j.de actio.in instit.& in l.sub prætextu spectcrum.num.2.C.de transact. vnde hæc ordinatio non se extendit ad possessorem rerū, per hoc verbū *payement de leurſdittes denrées*,&c.vt plenè scripsi in l.creditores, cum l.seq.ff.de verbo.signifi.Ideo si tutor tradiderit calceosvni,& adhuc calcei supersunt, poterit cerdo eos vendicare.Idem dixi in caligario,qui vendiderat cuidam tibialia,quæ ipse die tantùm nuptiarum detulerat, vt ea possit mercator minutarius vendicare post sex menses, si ipse vellet ei exceptionem opponere huius ordinationis,& hoc æquum est:& idem in sagario, qui thoracem sericeum tradiderat:& in reliquis idem.

Iudex ecclesiasticus non recipit hāc præscriptionem. Decimotertiò, quando quis debitor conueniretur coram conseruatore, vel alio iudice ecclesiastico, quia ordinationes non astringunt hos iudices. c.ecclesia.de consti. scripsi in præfationibus ad istas ordinationes in primo Tomo, ob id non obstante isto articulo condemnaretur debitor etiam ratione conscientiæ; vt superius scripsi,& hoc docet Bal.consil.clxxxiiij.municipale. colum.ij.in quinto volu. 11

Confessus se debere nō in natur hac præscriptione. Decimoquartò fallit,quando debitor confiteretur se illam summam debere.nam tunc iudex haberet illum condemnare ratione cōfessionis,etiam si aliâs fuisset absolutus,quia confessus p̄ iudicato habetur, l.j.ff.de cōfes. facit tex.in c.ij.de purga.vulg.c.quia plerique.de immu.eccl.vbi dicūt quem audiri etiam post sententiam,si pars cōfiteatur illam iniquam. Ideo dicebāt quidam hanc cautelam adhibendam,videlicet vt pars procuret debitorem interrogari à iudice,an illud petitum habuerit,qui si confiteatur, cōdemnari debet. Sed illi interrogationi pars respondere non tenetur post sex menses.nam si ignorans erat iam non debet:quia præscriptum est,per glo.in ca. si post præstitum.de confes.in vj.Paul.Castren.in l.controuersia.ff.de transact.Thomas Ferra.cautela iiij.regula est,vt superius dictum fuit.

Nihil opponens condēnatur. Decimoquintò vitiatur,quādo pars nihil opponeret: tūc enim posset cō demnari etiam post sex menses,l.iiij.§.hoc autem iudiciū non datur nisi postulatū fuerit.ff.de dam.infe.l.vniuersa.C.de prec.Imper.offe. Nam licet testamētum,in quo filius est præteritus sit nullum,hoc est verum,si filius hoc petat.l.filio.ff.de iniusto.vbi glos.& doct.Ias.in l.posthumo.num.22. & seq. C.de colla.scripsi in §.si quis verò.in verb.ipso iure.de colla.in concor. 13

Et sic nō est sublata actio ipso iure: nam verba legis vel statuti disponentia,vt non detur actio,vel petitio,vt hîc,non tollunt ipso iure actionem,sed producunt tantùm exceptionem,text.in l.nam & posteà.in prin.vbi Bart.ff. de iureiur.l.j.ad Maced.l.ij.ad Velleia.l.j.§.sublata.vbi doct.ad Trebel.Bart. in l.vna.ff.de condi.ex lege.Ias.consi.vij.adeo.in j.volum. 14

Clausula nō recipi, quomodo intelligatur. Item vbicunq; habetur in legibus vel ordinationibus,quòd nō recipiatur agens,intelligitur,si excludatur à parte.d.l.iiij.§.hoc autem iudicium.ff. de dam.infect.vbi plenè de Ripa.ideo in ordina.ista dicitur *ne ſerons plus receuz*. Intelligitur si pars opponat,nō recipientur à iudice: sed si à parte recipian 15

piantur,à iudice non excludentur: quia dum partes sunt concordes, quid ad iudicem? l.§.inde.ff.de no.ope.nun.

16 Propterea præscriptio actionem excludit.ca.ad aures.de præscrip. ergo opus est,quòd opponatur.Feli.ibi,post.Bald.in l.si pœnæ.ff.de cõdi.indeb. & in l.j.C.si aduer.credi. & in l.sicut.vbi etiam glo. de præscrip. xxx.anno. plenè Ioan.Francis.in tract.de præscrip.in j.parte.q.viij.Et sic cùm præscriptio pariat exceptionem,illam opponere pars debebit:aliâs sibi imputet, si iudex eam condemnet post sex menses. *Præscriptio oppositu actionem excludit.*

17 Quæ exceptio si fuerit omissa in prima instantia, in causa appellationis allegari poterit,per l.per hanc.C.de tempo.appel.maximè impetrãdo literas,vt est solitum in hac patria. probatur in l.peremptorias.C.sentent. rescin.non posse. *Omissa exceptio in prima instantia, an in causa appellationis opponi possit.*

18 Decimosextò flectitur regula,quando intra sex menses debitor dedisset fideiussorem,tunc illa fideiussoris datio perpetuaret actionem,vt dicit glo. & ibi Bart.in l.cùm quis.§.si quis pro reo.ff.de sol. & Sali.in l.fin.§.imò.C. de præscrip.xxx.anno.vide quæ scribam in tract.de famulo.sala.in glos.pen. & vltim.etiam si non fuisset conclusum debitum:nam dando fideiussorem, videtur conuenire de debito, etiam si fideiussor promittat soluere id, ad quod debitor tenetur. *Fideiussoris datio interrumpit præscriptionẽ.*

19 Decimoseptimò limitatur, quando conuentio facta esset inter mercatorem & debitorem,vt intra duos annos solueret,vel aliud tempus,tunc non inspicimus hanc præscriptionem:quia in primis inspicimus, quod cõuentum est.l.semper in stipulationibus.ff.de reg.iur. Nam contractus ex cõuentione partium legem accipiunt.l.j.§.si conuenerit.ff.depositi.l.cõtractus.de regu.iur.Etiam conuentio interrumpit hanc præscriptionem, vt dicitur in rubri.de famu.sala.fortius hæc conuentio.Fortè pauper dicit se nõ receptu rum pannum, nisi mercator gratiã soluendi ei tribuat per duos vel tres annos.Nam partium conuentio legem facit.d.l.j.§.si conuenerit.ff.depositi.l. cõtractus.de regu.iur.Tamen intelligerem hunc articulũ procedere, etiam si mercator minutarius vendat pannum precio decem aureorum, vt si non petat hoc precium intra sex menses,amplius non poterit: nam hic excipit *arreſt de conte*, id est conuentionem, & conclusionem factam post receptas merces:sed in tract.de famulor. salar.excipit ipsam conuentionem panni,vt patet, ibi *conuenance*: & sic conuentio precij hîc non obest:nec conuentio temporis quominus præscriptio currat à fine temporis conuenti,vel precij statuti:alioquin ista ordinatio ferè nunquàm locum haberet. *Conuentio partium secunda contra præscriptionem sex mensium.*

20 Vltimò, quando intra illos ses menses non potuisset agere, vtpote, quia fuit aduersa valetudine affectus, vel captus fuit, vel mortuus pater, & pupillus non habuit tutorem: ideo posteà poterit minor saltem ope restitutionis agere: quia non valenti agere non currit præscriptio,l.j.C.de anna. except.sic consuluit Alexand.consi.lxv.quoniam omne.col.ij.nu.5.in vj.volum.in filiofamil.non valente agere in vita patris.allegat Bald.in authentic. nisi tricennale.in princ.C.de bonis mater. *Non valens agere hac præscriptio non currit.*

Reliqua dicemus in rubri. de famulorum salariis, & intra quæ tempora ea petere debeant: interim de his Deo optimo Maximo, & virgini Mariæ immensas ago gratias. Amen.

ARCHAMBALDVS MORELANVS IN SVPREMA PARISIORVM CVRIA ADVOCATVS, AD DO. PETRO Rebuffum I. V. Docto. eximium

PHALEVCIVM.

Hortatus quoties Rebuffe, quondam
Sum te (dic) opus ederes vt istud?
Multorum fore maximè quod in rem
Nosſem pragmaticorum. Ad id moueri
Sed nulla poteras ſuaſione,
Hoc ſolus cupiens frui labore.
Atqui publica vendicat ſibi, quæ
Te ſolum vtilitas pati nequiuit.
Fœtus cumq; tuos in orbe paſſim
Iam largita ſcholæ fuiſſet omni
Iuris Pontificumq; Cæſarúmq;:
Expers nominis eſſe muneriſq;
Non eſt paſſa magis tui forum, quod
Lites diſſecat: & velut coruſcam
Iuſſit lampada te micare Phœbi,
Per quam Gallica iura, quæ latebant,
Fiant inclyta: quidq; praxis, ipſa
Quid poſcat ſchola, vtrunque luculentè
Pandas, concilies, & vt ſorores,
Si quid diſſidij ſit inter ambas.
Nemo præſtitit hactenus quod vnquàm
Iuris te prius: ergo quæ peritum
Conſueuerat merito vocare iuris,
Verum Gallia nunc poteſt parentem.

TRACTATVS DE FAMVLORVM SALARIIS, ET INTRA QVAE TEMPORA EA PETERE debeant publicè, vtilis & frequens.

Rub. des loyers & gaiges des seruiteurs, & dedans quel temps les peuuent demander.

LOYS xij. Article lxvij. *des publiées 1512.*

Item pource que souuent plusieurs de noz subietz prennent.

GLOSSA PRIMA.

1 QVATVOR dicta habet. Primùm duas rationes promulgandi assignat. Secundum dictum ibi, *nous pour y obuier,* &c. Ponit, decisionem, vt famuli intra annum salarium petere debeant. Tertium, & *si ne pourront.* Tradit quod salariũ, videlicet trium annorum, & non vltrà petere possint. Quartum, ibi, *si ce n'est.* Ponit limitationem. *Diuisio constitutionis.*

Summa huius articuli est, quòd famulus salarium petere debet intra annum, computandum à die quo reliquit dominum: alioqui posteà petere salarium non poterit: nec petet, nisi salarium trium annorum, nisi locatio esset in scriptis, vel interpellatio extra iudicium, vel in iudicio facta esset. *Summa textus.*

2 Simile ferè statuit Imperator Carolus quintus anno 1540. die quarta Octobris in villa de *Brucelles* in hæc verba, *Que tous salaires d'Aduocatz, Procureurs, Secretaires, Medecins, Chirurgiens, Apothicaires, Clercs, ou Notaires, ou autres labeurs, loyers de seruiteurs & seruantes, ensemble le pris des marchandises vendues à detail, payement des escotz accreuz, se deuront demander iuridiquement en dedans deux ans, du iour du seruice, ou labeur fait, marchãdise liurée, ou escot accreu, sans apres ledit temps en pouuoir faire poursuitte iudiciaire, n'est qu'il y ayt cedule, ou lettre obligatoire, en vertu de laquelle l'on pourra poursuyuir telles debtes en dedans dix ans contre les principaux obligez: mais s'ils vont de vie à trespas, on sera tenu de faire ladite poursuitte iudiciaire contre les heritiers, en dedans aussi deux ans du trespas dudit obligé, à conter du iour que le crediteur aura eu cognoissance du trespas de son debiteur, & apres non. Mais apres l'expiration dudit temps, tels debtes seront reputées deuement aquittées, & pour icelles n'y aura action.* *Constitutio Caroli quinti Imperatoris huic similis.*

3 Hic videmus taxari anni tẽpus, intra quod seruientes siue famuli sua stipendia petere debeãt. in ordinatione verò Imperatoris duo anni statuũtur, & in multis aliis maximè mercatorũ minutariorũ debitis statuitur illud duorum annorũ tempus: sed sex menses tantũ in hoc Regno dãtur minutariis, vt suprà diximus in tract. de merca. minutatim venden. Salaria etiã procuratorũ & notariorũ intra duos annos per constitutiones Imperatoris peti debẽt: sed in hoc Regno intra annũ peti, vel ad summũ ad bienniũ: alioqui nõ audiun *Salaria procuratorum & notar. intra quod tẽpus petenda.*

audiuntur,vt est statutum in rubric.*des procureurs*,artic.xvj. Et idem censuit Senatus videlicet procuratorem post duos annos non recipiendum, ad pe-
Arestum. tendum salarium, anno 1547. die prima Februa.& fuit publicè pronuntiatum arestum à do.de sancto Andrea præside illustrissimo,vbi plus additum fuit, quod si procurator non scripserit id quod à parte recepit, non poterit reliquum petere,nec credetur eidem etiam sub iuramento,quòd non receperit totum,vel aliam partem.

Tempus salarij petendi aduoca. grapha. & aliis. In aduocatis,solicitatoribus,& actuariis,seu graphariis est statutum tem pus trium annorum,& posteà non audiuntur,in rubri.*des salaires*.articu.xiij. Sed computantur illi anni statim à processu finito,videlicet per sententiam diffinitiuam,vt ibidem scribitur.quia sententia imponit finem processui.l.j. ff.de re iudi. sed per Imperatorem Carolum duo tantùm anni statuti fuêre, vt superius videri potest.

Seruiteurs.

GLOSSA II.

Seruorum tria genera SERVVS triplex est. Primò secundum naturam, vt quilibet homo paruo dotatus ingenio aliis industriosis & ingenio pollentibus natura seruire debet,vt dicit Aristo. Qui ingenio pol lent, aliorum domini sunt naturaliter & rectores. Sicut enim anima dominatur corpori,& homo dominatur brutis,& vir mulieri: Ita sapiens minus sapienti. & ideo qui in orbe prudentior est,totius orbis dominus est,secundum directionem naturalem,quanuis de facto non sit,teste Imol.in proœ.Decretal.Grego.col.ij. vnde dicebat Diogenes sapientem omnia habere,quod hoc syllogismo probat: Deorum omnia sunt, Deorum autem amici sunt sapientes,& amicorum communia sunt omnia: igitur sapientum sunt omnia.nil ergo debet petere,qui omnia habet.

Secundus est,secundum legem, id est legis dispensationẽ,vt sunt hi,qui libertate carent:vtpote vel quia nati sunt à seruis,vel sunt in bello capti iusto.l.hostes.ff.de captiuis.§.serui.cum seq.insti.de iure personа.Et tunc serui à seruando dicuntur,& mancipia à manu capiendo.l.iiij.ff. de statu homi. Et de his non loquimur hîc.Ex Brisonis tamen œconomico homines quãobrem seruiant sic habetur: Conditio autem vitæ seruilis & captiuæ quodammodo triplex est: alius enim iussu legis seruus fit, alius propter animi sui habitum,qui à propriis animi affectibus vincitur. talis autem non simpli citer sed affectuum, neque naturâ sed per abusum seruus est, & improbus homo magis quàm seruus naturâ. Tertius dicitur per dominationem extrinsecam: nam quilibet,qui alteri seruit, & ei ministrat,vocatur seruus, & sic largè liberi alieni seruientes nominãtur serui,vulgò *seruiteurs*. Et iste tex. de his loquitur,qui mercede seruiunt, quos ad iustas conducimus operas: & famuli latinè loquentibus dicuntur.

Officium boni serui. Qualis debeat esse hic seruus? Resp.ad Titũ 2.c.dicit diuus Paulus:Seruos dñis suis subditos esse,in omnib' placẽtes,nõ cõtradicẽtes,nõ fraudantes,sed in omnibus fidẽ bonã ostendẽtes.Primùm requiritur,vt sit domino subditus.Secundò,vt placeat illi in iustis & licitis:& nõ cõtradicat. Tertiò, ꝙ eũ non fraudet:sed illi ex bona fide seruiat.Et sit fidelis,vt dicitur,Fidelis

seruus

ſeruus, ita ſeruiat ſicut vellet alium ſibi ſeruire. Quartò, omnia ſecundum bonam fidem agere debet. Quintò, debet eſſe humilis: nam ſcribitur Eccleſiaſtic.xxv.cap. Tres ſpecies odiuit anima mea, pauperem ſuperbum, & diuitem mendacem,& ſenem fatuum & inſenſatum. & Prouer.xxx.dicitur: Per tria mouetur terra:Per ſeruum cùm regnauerit.vnde Bernar. in epiſto. de cura & regimine domus ait:Famulum alti cordis repelle,vt futurum inimicum: & pariter famulum tuis blandientem moribus. Famulo te de vitio laudanti reſiſtas:famulum adulantem non admittas: quia te decipere cogitat. famulum rixoſum euitare cura. Sed famulum de facili verentem dilige vt filium: refert Benedict.in cap. Raynutius, in verb. duas, nume.124. de teſtament. Ex quo habes aliud & ſextum requiſitum. Septimò, debet dominum ſuum amaſſe tanquam patrem, & honore afficere, l. liberto.ff.de obſeq. Octauò,debet eſſe lætus. Dauid in Pſalm. Seruus autem tuus lætabitur,& domino ex animo debet obſequi.Eccleſiaſtic.4.cap. Qui ſeruiunt ei,obſequentes erunt ſancto. Et ſi fuerit inobediens domino, poteſt ante tempus expelli,& perdit ſalarium.Rebuf.in l.iudi.C.de anno.& trib.lib.10. quod intellige futurum,non præteritum,teſte Pet.de Vbal.in tract.de duobus fratr.in xj.parte,quæſt.ix.& Menander Græcus dicere erat ſolitus:

Seruus inobediens expelli poteſt ante tẽpus & perdit ſalarium.

Οταν τύχῃ τις ἐυνοῦ τοῦ οἰκέτου,
Ουκ ἔστιν ἄλλη κτῆμα κάλλιον βίῳ.
Ος χρῆμ' ὁμοίως ἐστὶ δεσπότου χρηστοῦ τυχεῖν,
Η ζῆν ταπεινῶς καὶ κακῶς ἐλεύθερον. Id eſt,

Cùm quis nactus eſt beneuolum ſeruum,
Nulla ſanè melior eſt vitæ poſſeſsio.
Quàm melius eſt ſortiri dominum probum,
Quàm eſſe liberum,& viuere abiectè & turpiter.

Sans faire aucun marché ne conuenance auecq' eux de leurs loyers & ſalaires.

GLOSSA III.

SI famulus ſit receptus ſine ſalario promiſſo,an ſalarium habere debeat:& quod non poſsit poſteà petere ſalarium, niſi conſuetus eſſet operas locare, & dominus cõducere:quia ſpeciale eſt in aduocato,& aliis deſcriptis in l.j.ff.de var.cogni.ergo in contrarium eſt ius commune. Sic conſuluit Alex.conſil.cix.ſuper eo.col.ij. in vj.volu.Sed hodie ex bono & æquo ſeruatur, quòd taxatur famulo ſalarium tale,quod potuiſſet veriſimiliter lucrari cum alio domino,& pro qualitate famuli,quando conſuetudo regionis hoc habet, vt ſalaria habere debeat,vt in hac patria.ita vidi iudicari,& in ſcholaſticorum famulis,quòd nõ debeant ſtipendia habere, ſcripſi in ſcholaſticorum priuilegio clxvij. vbi abundantius vide.& Feder.conſi.ccxviij. domine Federice. Sed hodie epiſcopi & collatores nulla dant ſeruientibus ſalaria,ſed pro illis & ad illorum compenſationẽ conferunt beneficia,& ſic faciendo ſunt ſimoniaci,per cap. ſunt nonnulli.j.q.j. Secus ſi non fecerint ad compenſationem, ſed quia ille famulus eſt habilis & idoneus,vt dixi in praxi beneficiali.

Famulus ſi de ſalario nihil conuenerit an habere debeat.

Et durant leur ſeruice baillent argent à leurſdits ſeruiteurs pour leurſdits loyers.

gloſſa

GLOSSA IIII.

Salarium solutum uno anno, debetur aliis si nullum consuetum sit.

ET QVANVIS non sit facta conuentio de salario, si tamen dominus soluerit certum salarium, debebitur deinceps illud famulo: si verò nihil illi solutum sit, tunc pro qualitate ingenij illius, arbitrio boni viri taxabitur, per not. in l. in vendentis. C. de contrahenda emptio. & l. prima. ff. de legat. ij. facit l. Stichus. ff. de legat. iij.

Sans en prendre quittance.

GLOSSA V.

Creditor acceptilationē facere cogitur.

CAVTVS debitor esse debet, vt non soluat nisi à creditore recipiat acceptilationem: quia ipse solutionem probare habet, l. j. ff. de except. & l. j. C. de proba. vnde creditor recipiendo cogitur acceptilationem, quam dicunt quittanciam debitori facere de eo, quod solutum erit. l. plures apochis. C. de fide instru. Et patronus instrumentum manumissionis dare cogitur. l. sicut datam. C. de libera. cau. Spec. in titu. de instru. edi. §. postquàm. versicul. quid si debitori. dicens, quare alij non daret, quod alij prodest, & sibi non nocet. l. in creditore. ff. de euict. l. fluminum. de damno infec. Sicut debitor cogitur instrumentum debiti secundum patriæ consuetudinem creditori facere. c. significauit. de testib. Ioan. And. in addi. ad Specu. vbi suprà in versic. quid si solui decem. vbi allegat Dyn. in l. ij. ff. solu. matri. Bened. de Barz. q. v. in tracta. de garenti. in j. parte. Et si non petiero tempore solutionis, possum posteà petere instrumentum acceptilationis, per l. ij. circa fin. à contrario. C. de quadrien. præsc. not. in l. chirographis. ff. de admi. tuto. hoc docet. Spec. vbi suprà. 1

Creditor generaliē quittantiam facere non tenetur.

Limitatur tamen in acceptilatione generali, quam non tenetur creditor suo debitori tradere. l. cum Aquiliana. vbi Bartol. & alij. ff. de transactio. l. iij. §. contrarium. ff. de contra. iudi. tutel. Et dicitur generalis, si quittet eum de omni eo, de quo inter eos actum erit vsque ad hunc diem: quia illa acceptilatio est captiosa, ex qua posset faciens decipi, & liberalitatem captiosam interpretatio prudentum fregit, dicta l. cum Aquiliana. Imò creditor faciēs acceptilationem potest confiteri se accepisse summā solutam, cum expressa reseruatione iurium suorum, dicēdo, ego acceptam habeo talem summam, saluo jure petendi reliqua mihi debita. Ias. in d. l. cum Aquiliana. iij. nota. & hoc solet fieri. 2

Reseruatio iurium in acceptilatione fieri potest.

Residuum accepisse potest quis exprimere.

Si tamen residuū debiti soluatur alicui, debet ipse confiteri, & in instrumento describere se habuisse omne & totum residuum, & esse sibi plenè exolutum de eo quod talis debebat tanquam hæres, vel pro tali causa venditionis, non autem simpliciter, per l. emptor. §. Lucius. ff. de pact. & l. si residuum. C. de distract. pigno. sic consuluit Bald. consil. ccxxx. quidam nobilis. in ij. volu. licet Ias. consil. ix. venerabilis. in fine. volumi. primo teneat contrà. scilicet non teneri, nisi de eo quod solutum fuit, facere liberationem, tamen quando esset residuum vnius debiti, æquum est vt creditor dicat acceptum se habere pro residuo, & toto hoc debito contracto super frumento, & nullam faciet mentionem de aliis, & sic ad alia non extendetur. l. age. C. de transact. 3

Secundò

4 Secundò limitatur, quãdo creditor vult debitori restituere instrumentum debiti, tunc acceptilationem illi facere non tenetur, cùm sit debitori satis prouisum, l. dissolutæ. C. de cond. ex lege. vbi Bart. & alij. facit l. pecuniæ. C. de solut. l. qui tabulas. §. j. ff. de fur. & ibi Bar. †Nõ tenetur tamẽ creditor reddere instrumentum debitori, nisi ipse & sumptus instrumenti factos, & notario dãtos restituat. Bal. & alij in l. fi. C. de cõd. ex lege. quod est verũ, quando ex mora debitoris instrumentum fuerit factũ, secus si creditor ante monitionem confecerit instrumentũ: quia tunc non reddet ei, nisi sumptus breuis, quod vulgò *breuet* vocamus, vt docet Bal. in l. eos. §. sup. C. de vsu. & in l. nõ ignorat. col. ij. de fruc. & lit. exp. Refert Aufr. q. 47. in. decis. Thol. hodie seruatur vt creditor in dãno esse non debeat. Ideo instrumentum tenẽ restituere omni solutione facta. l. dissolutæ. ff. de cond. ex lege & instrumentũ sententiæ cassata sententia tenetur etiã restituere is, qui illud

Creditor volens credita restituere instrumentum non tenetur facere quittantiam.

Sumptus instrumenti creditori reddendi sunt, si illud sibi reddi vult debitor.

6 habet, & soluto debito. c. accedens. j. vbi Pan. in vl. not. vt lit. nõ conte. †Si tamen creditor dicat se amisisse debiti instrumentum, tenebitur acceptilationẽ per notariũ facere, in qua promittat se non vsurum instrumento: & si reperiatur instrumentum vult haberi pro cancellato. Bal. in d. l. pecuniæ. facit text. in l. emptor. §. fi. ff. de pact. Sufficit etiã debitori, si creditor cãcellet instrumentũ, licet aliud inueniatur, quia vtrũq; cãcellatũ censetur. Bar. in l. fi. ff. de his q̃ in test. de Paul. Cast. in l. nostrã. in fi. ff. de test. sed cautius est, quòd soluto debito is notarius, qui instrumentum recepit, faciat cancellationis instrumentum, in quo dicat q̃ talis creditor consensit tali die, vt tale instrumentũ cãcellaretur, & irritũ haberetur, eo quia debiti solutio erat, vt ipse dicebat, sibi facta: vel si notarius interfit solutioni atteſtetur eã in præsentia sua factã fuisse in tali specie pecuniarũ, videlicet in aureis solis centũ, in ducatis quinquaginta, & reliquũ in solidis, scilicet pro decẽ libris &c. Aufrer. in decis. Tholos. q. cccviij. Bauer. in §. sed neq;. col. ij. de test. in insti. vbi dicit debitorẽ posse petere instrumentum solutionis & cancellationis, videlicet de originali cassari. allegat Bar. in l. cassa. C. de sacros. eccles.

Creditor tenetur quittantiam facere, si amisit instrumentum debiti.

Cãcellatum instrumentum sufficit debitori.

7 Non potest tamen debitor instrumentũ acceptilationis & quittationis pluries petere in iniuriã creditoris, per tex. fin. in l. ne casu. C. de discus. lib. x. per quem dicit Rom. sing. ccccxlvij. debitor. quòd habens duo instrumenta acceptilationis præsumitur bis soluisse. Ideo repetere potest vnam solutionem, nisi in secundo instrumento fiat mentio de prima solutione, & quòd sit pro alio debito. Ias. consil. lxxxvij. clarissimus. in iij. vol. ideo dominus cautus esse debet, vt in fine anni acceptilationem à famulo recipiat.

Instrumentum quittãtia pluries nõ debet peti à creditore.

Lesquels seruiteurs apres le deces de leurs maistres demandent aux heritiers leursdits loyers, & salaires: par fraude & malice, sachans lesdits heritiers n'estre informez des payemens, qu'iceux seruiteurs ont receu, durant la vie de leursdits maistres, & des conuenances, que pourront auoir esté faites auec eux.

GLOSSA VI.

NONNVNQVAM calumniantur debitores contra creditores, l. qui tabulas. §. j. de furt. negantes solutionem per defunctum dominum fuisse illis factam, & hæredes hoc ignorant: nam qui in alterius locum succedunt, iustam ignoran-

Famuli petũt sibi salariũ suum.

tiam habere dicuntur.l.qui in alterius.ff.de regul.iur.& isti famuli petentes bis salarium fures sunt, & latrones, quia inuito domino contrectant.§.furtum.de oblig. quæ ex delicto nascuntur. Et tanquam fures puniri debent, si detegatur solutio, & ipsi post solutionem petant, & præsumitur calumnia & fraus, si ex pluribus annis petant, quia non præsumitur quòd vixerint vento, & quòd vestitus fuerit seruus, nisi ex salario domini, vel quòd pecuniam domini furatus fuerit. argu.l.fin.C.de alimen. pupill. præstand. doct. in l.j.de iure fisci. libr. x.

Et aussi en ya plusieurs qui long temps apres leurs seruices demandent leurs loyers par fraude & malice, sachans que les autres seruiteurs, par lesquelz se pourront prouuer les payemens, ou conuenances.

GLOSSA VII.

Probatio solutij per alios famulos.

SVNT alij qui postquàm omnes alij famuli decesserint, seu recesserint, & non potest per eos nunc dominus probare solutionem, nec conuentum salarium: ideo ipsi audacter petunt salarium, & ex pluribus annis, quia in his, quæ domi geruntur, domestici admitti solent.l.consensu.§.super plagiis.C.de repud. Ergo solutio probari poterat, & conuentio per alios famulos & domesticos, mortuo saltem domino, quam probationem deesse vident, vnde petere non erubescunt: ideo interdum vidi quòd vnus famulus post domini decessum, monopolium contraxit cum aliis famulis, & omnes deposuere de magno illius famuli salario: verùm quia deposuerant de propriis eorum stipendiis, ob id non creditum illis fuit: sed conuicti posteà fustibus cæsi fuerunt.

Qu'ils auroyent auec leursdits maistres, sont morts, ou se sont absentés, dont nosdits subiets sont grandement trauaillez, & molestez, & plusieurs plaintes, procés & querelles en sortent.

GLOSSA VIII.

DVO respiciunt hi maligni fures. primò mortem domini, vel aliorum famulorum, in præsentia quorum solutio facta erat, vel absentiam diuturnam illorum, & posteà petunt ab hæredibus, & cùm probatio non extet, coguntur hæredes iterum soluere: quia de his quæ non sunt, & non apparent, idem est iudicium.l. duo sunt.ff.de testa.tutel.ob id vt ista euitentur, statuit vt sequitur.

Nous pour y obuier auons ordonné & ordonnons que lesdits seruiteurs.

GLOSSA IX.

Ancilla comprehenduntur.

COMPREHENDIT etiam ancillas, quia masculinum concipit fœmininum.l.j.ff.de verb. sign. & quia eadem ratio in vtrisque est, etiam mulier malitia maiori prædita est, quam vir, ob id hanc exercere etiam posset. Ideo in illo etiam locum habebit. Et si de hoc fuisset interrogatus legislator, sic respondisset.l.Titius.§. Lucius. ff.de

ff.de liber. & posthum. & Imperator hoc in sua ordinatione expressit, sic dicens, *Seruiteurs & seruantes.*

Nec distingo qualitatem famulorum, an sint cantores, tibicines, agrarij, vel alij quicunque, cùm hic text. indefinitè loquatur, & indefinita æquipollet vniuersali. l. si pluribus. ff. de leg. ij. cap. vt circa. de electio. in vj. ergo omnes famuli & seruientes stipendiis, hîc continentur. *Qualitas famulorum non distinguenda.*

Dedans vn an à conter du iour qu'ilz seront sortis hors de leurs seruices, demandent si bon leur semble leurs dits loyers, salaires, ou gaiges,

GLOSSA X.

1 INTRA annum (à die quo dominum reliquit famulus) salarium petere deber, vt hic: posteà non admittitur. de quo anno intelligatur? Respon. de anno naturali, videlicet si dominum dereliquerit die vlt. Decembris, finietur annus anno reuoluto in die vlt. Decembris. Et ista probaui in l. cùm bissextus. ff. de verb. signific. Bart. in l. libellorum. ff. de accus. Ias. & Gom. in §. rursus. num. 53. de actio. in instit. *De quo anno intelligatur hec constitutio.*

2 Primò fallit, quãdo impediuntur petere, quia valetudine fortè, vel bello, aut alia iusta causa impediti. c. cõmissa. de elect. in vj. l. fi. C. de adul. l. si cùm ipse. ff. de excus. tut. Ias. cõsi. xxxv. in q. col. ij. vol. j. & Alber. Brunus in verb. creditor. Bal. in auth. nisi tricennale. in prin. C. de bo. mater. Et hæc regula est naturalis secundũ eum, quia vbi nõ est negligentia, ibi non debet esse 3 pœna. Et ideo etiam locum habet in statutis. † Secundò fallit, quando dominus iurauit soluere, quia iuramentum perpetuat actionẽ. l. nam & posteà. §. si is qui temporali. ff. de iureiur. dixi in tract. de merca. minutatim vend. non conuenire huic tex. etiam si iurauerit: ideo habet locũ iste text. etiam si iuramentum interpositum fuerit, vt post annũ non recipiatur, quia iuramentũ intelligi potest, si petierit tempore debito, per l. fi. C. de cõst. pec. *Casus in quibus excusantur famuli nõ petentes.*

4 Tertiò, non procedit hæc ordinatio in domino, qui accepit vnũ addiscentem, qui dabat ei in singulos annos decem aureos: nam si dominus nõ petat intra annum, vel duos ab addiscente vel alio, poterit posteà petere, quia ordinatio de hoc non loquitur, & intelligi debet strictè in casu, in quo loquitur, & lex loquens in debitore, non comprehendit creditorem, vel è contrario, vt docet Bart. & alij in l. j. ff. de reb. cred. & Bal. in rub. C. de reb. cred. vide quæ scripsi in l. creditores. ff. de verb. signific. & de hoc addiscente vide text. in l. v. in fi. ff. ad leg. Aquil. *Dominus salarium ab addiscente post annum petere potest.*

5 Quartò, vitiatur in eo, qui est creditor in actione reali, quia tũc potest petere. Bal. in l. pe. C. quod cum eo. Alber. Bru. in verb. actor. xiij. doct. in §. j. de act. in inst. dixi in tract. de merc. minut. vend. ideo si famulus reliquerit vestes suas apud dominum depositi nomine, eas repetere poterit intra triginta annos, posteà non. l. omnes. & l. sicut. C. de præscrip. xxx. ann. *Res apud dominum remanentes post annum repetuntur.*

6 Quintò, non procedit si famulus deferat dominum, & statim redeat, tũc non videtur recessisse, ideo annus cõputabitur à die quo nouissimè discedet cum effectu, nõ enim videtur mulier diuertisse, quæ statim rediit. l. iij. ff. de diuor. l. quòd calore. de reg. iur. & illa est bona cautela, quando famulus dimisit intra annum petere, vt alliciat dominum ad dandum chirogra-

phum,seu vt ad seruitium redeat domini iterum, & hoc verum putarem, quando breui rediret,secus si post longũ tempus,vt doct.not.in d.l.quod calore.quod erit arbitrarium iudici.

Interrumpatur quãdo annus salarij famulorum.

Sextò,quando per citationem fuisset interrupta hæc præscriptio,quia famulus intra annum conuenit dominum,& lis fuit incepta,tunc perpetuatur actio.l. nam posteà.§.si temporali.ffde iureiur.l.fin. C.de præscrip. xxx.annor.scripsi in tract.de merc.minutatim venden.Quod non procedit quando nullus comparuisset, quia tunc edictum circunductum est,l.& post edictum.§.j.ff.de iudi.Bal.in c.consuluit.col.ij.de offic.dele. & tunc nihil proderit illa citatio Bar.in l.sepulchri. ff.de sepulch.violat. 7

Dominus scienꝫ debere non est in conscientia tuta.

Septimò,in foro conscientiæ nõ procedit. Nã si dominus sciat se famulo debere,non est tutus quo ad Deum,quia possessor non præscribit cum mala fide.c.vigilanti.de præscrip.fusius in tract.de mercat.minu. venden. scripsi.valet tamen ordinatio quando verba diriguntur ad debitores,vt docet Alex.consi.ccxviij.ponderatis.col.vl.in vj.vol. 8

Excipere potest annum de salario potest.

Quæ annua sunt ad agendũ,perpetua sunt ad recipiendum.

Vltimò,si rem aliquã domini famulus habeat,si posteà ab eo petatur, poterit excipere de salario etiã post tẽpus,quia quãdo quis agere in ciuilibus prohibetur,excipere tamẽ poterit.Bar.in l.j.§.sublata.& ibi Ias.in ij.lectura.ff.ad Treb.nã quę annua sunt ad agẽdũ,perpetua sunt ad excipiẽdũ.l. purè.§.fin.ff.de dol. mal. & met. except. & hoc modo poterit sibi famulus prouidere. & iste tex.dicit *demanderont*, non dicit excipient. ergo exceptio non tollitur hîc. 9

Famulꝰ quando furari sit licitum.

Imò dicunt Inn.& Panor.in c.olim.j.in fi.de resti.spoliato.quem refert Hipp.Marsil.in sing.clxxvij.malitiis.quòd si famulus non possit recuperare debitum,poterit furari rem æquiualentem,per cap.dominus noster. xxiij.q.ij.& ibi est gl.valde notanda.calumnia enim per calumniam repelli potest.glo.in verb.malignantium.in c.cupiẽtes.in prin.de elect.in vj. quod est verũ,si nullum istorum interueniat.Primò,quòd non possit per iudicem suũ debitum repetere.Secundũ, quòd non sit cum iniuria primi, apud quem fortè res erat depositа,vel alij famuli super hoc torquerẽtur. Tertiò, dummodo non interueniat periculum mortis, vel alterius læsionis magnæ.Quartò,quòd non interueniat peccati periculum,videlicet periurium.Ideo si immineret aliquod periculum istorum in conscientia teneretur restituere.ar.c.cũ ex iniuncto.de noui oper.nunc.Ang. Clauas.in suа summa in verbo furtum.§.vlt.† vbi plus dicit,quòd si in casu licito furatus fuerit, & posteà impetretur monitorium de occultis,non tenetur reuelare,quia suum factum legis autoritate fuit: quod est notandum. 10

Monitorium de occultis an famulos adstringat.

11

Et ledit an passe n'y seront receus,ains seront deboutez par fin de non receuoir.

GLOSSA XI.

Exceptio salarij non potest esse peremptoria.

NON recipitur ergo famulus ad petendum salarium post annum, quo egressus est à domini seruitio, & hæc est exceptio peremptoria, quæ & litis finitæ in qualibet parte litis opponi potest.c.exceptione.de exce.Imò impedit litis ingressum.c.j. de li.contest.in vj.& quoties lex vel ordinatio loquitur,ꝙ nõ detur actio vel petitio,tũc dabitur excep.etiã ad impediendũ litis ingressum.Bart.& alij in l.j.ff.ad Maced. & l.ij.§.j.ad Vellei. & l.j.§.sublata. ad Treb. Aufe. in decis. 1

decis. Tholos. q. lxvij. vide Calca. consi. lxxv. & exceptiones litis finitæ vocant practici fines nõ recipiẽdi, vt abundè scripsi in tract. meo de exceptio.

Item in patria Occitana notarij post quinquennium non possunt petere salaria, quæ eis ex processibus debentur, nisi impediti fuerint, vel diligentiam intra illud tempus recipiendi solutionem fecerint, vt est in artic. xxvij. ordi. linguæ Occita.

Notarij post quinquennium petere salaria non possunt in lingua Occitana.

Item conductores decimæ in curia parui sigilli Montispessulani debent petere intra quinquenniũ decimam Regi debitam, & salaria, alias postea non audientur, vt est decisum artic. lxxvij. in d. ordinatio. sed nil perit Regi, quia conductor soluet Regi. nam periculum nominum est apud eum l. periculum. ff. si cert. pet.

Conductores decimæ parui sigilli Montisp. debent petere intra quinquennium.

An sufficiat vna præscriptio pro omnibus rebus, & annis, vel quot sunt anni, tot requirantur præscriptiones; Respon. licet sint plures anni debiti, tamen vnica præscriptio sufficit, sicut quãdo vnica stipulatione promissa sunt decem annua: quia licet sint plures anni, vna tamen est stipulatio l. senatus. in fi. ff. de do. cauſ. mor. l. si Stichum. §. stipulatio. de verb. oblig. & vnica etiam actio competit pro omnibus, & singulis solutionibus, argu. l. plura. ff. de act. & oblig. l. hæredes. §. de plurib. famil. erciſc. & vna censetur præscriptio. l. cùm notissimi. C. de præscrip. xxx. ann. & in decimis sufficit xl. ann. præscriptio cum titulo ab ecclesia contra ecclesiam, quamuis plures solutiones annuæ fieri debeant. cap. de quarta. de præscrip. hoc abundè tractat Barbat. consi. ix. vbi Christus. col. ij. & iij. in iiij. volu. vnde si pro quatuor annis debeat stipendia dominus famulo, & hic non petierit per vnum vel duos annos, non poterit petere salarium etiam vltimi anni, habita præscriptione illorum quatuor annorum. nam postquam erant debiti quatuor anni: & post vltimum quatuor annorum non petit intra annum, amplius petere non poterit.

An singulorum annorum præscriptio sit necessaria, an vna tantum pro omnibus.

Et si ne pourront demander dedans ledit an que les loyers & gages de trois dernieres années qu'ils auront serui.

GLOSSA XII.

SVPERIVS præstituit tempus famulis, intra quod stipendia peteræ debeant, videlicet intra annum, & si nõ petierint, non recipientur postea petentes. nunc iste text. ostendit an omne salarium debitum ipsi petere possent? Respondet quod à tribus annis debitum petent & non vltrà, quia vt mobilia præscribuntur triennio. §. j. de vſuc. in inſt. ita & hoc salarium. & verisimile est, quod solutum est. nam famulus non tandiu expectasset sibi exolui, & non vixisset, nec indutus vestibus fuisset eo tempore, si eidem non fuissent solura stipendia.

Salarium trium annorum petis potest.

Si tamen famulus prætenderet vltra tres annos pecuniam sibi debitã, & super hoc vellet stare iuramento dominis an plures annos deberet, putarem iurare teneri, quia vult eũ facere iudicem & partem, ergo equũ est vt iuret. alias manifestę turpitudinis est nolle iurare; nec referre. l. manifestę. ff. de iureiur. scripsi in tract. de lit. ob lig. artic. j. nam licet hæc ordinatio pariat exceptionẽ, in cõscientia tamen non est tutus, si certò sciat se debere

An iurare teneatur dominus.

plures annos, si non integrè soluat, vt suprà scripsi, dicunt tamen quidam quòd non tenebitur iurare dominus, cùm famulus petere non possit vltrà, prout hoc modo peteret, & fortè consequeretur, ob id standum esset isti test. qui non cogit iurare: & sic in curiis dicunt seruari. vide quæ scripsi in tract. de constit. redituum infrà.

Actiones an per principem tolli possint.

An actiones possint tolli per principem, vide Card. & alios in c. quæ in ecclesiarum. q. vij. de constit. & Bald. in c. fi. ibidem. ac Barbat. consil. lix. optaui. in iiij. volu. & doct. in §. j. de act. in instit. & scripsi in tract. de mercat. minutat. venden.

Si ce n'est qu'il y eust conuenance.

GLOSSA XIII.

Famulus petere potest salarium vltra quam trium annorum, si conuentum fuit in scriptis.

IST A prima limitatio potest referri ad pecuniam, & ad locationem, vt dicunt quidam, famulum non posse petere salarium vltra tres annos, nisi conclusum fuerit & conuentum super illo salario inter dominum & seruum, de quo diximus in tract. de merc. minut. vend. & hoc est verum, vt ibi dixi. Sed ego etiam intelligerem hunc text. quòd famuli salarium trium annorum tantùm petere possint, & non vltrà: hoc verũ est, nisi esset conuentio famuli in scripturam redacta, tunc permittit famulo petere salarium etiam quatuor & aliorum annorum, prout conuentum fuerit, quia iam constat debitum: igitur dominus debet probare solutum. l. j. ff. de excep. l. j. C. de prob. & nõ sufficeret si conuentio probari posset per testes, nec haberet locũ iste text. quia dicit *conuenance par escrit*, vbi lex requirit scripturam, illa adesse debet. l. j. C. de iur. emphyt. tamen prima interpretatio melius conuenit, licet secunda sit magis dubia: quia licet locatio sit in scriptis, dominus potest soluisse sine scriptura, ideo hæc constitutio obtinet. alia docui in tract. de merc. minut. vend. quæ hîc non repetam.

Ou obligation par escrit,

GLOSSA XIIII.

Obligatio dicitur etiã manu priuata.

SIVE manu domini, siue notarij hæc obligatio fuerit: & est secunda limitatio, & cùm hîc dicatur *par escrit*, & non dicatur *obligation publicque*, sufficit scriptum esse, etiam si per epistolam, vt in l. Publia. ff. de pos. hoc etiam probat Imber. in instit. forens. lib. j. §. cæterùm. fol. 105. de his scripturis & publicis & priuatis scripsi multa in primo Tomo ordin. tract. de liter. oblig. & in tract. de chirogra. recog. sufficit igitur quòd inscriptis sit obligatio, siue per manum notarij, siue per manum debitoris: & hoc esse expressum in ord. Imperat. Carol. ibi, *cedule, ou lettre obligatoire*, quia semper est obligatio ex consensu: vt patet in l. consensu. ff. de actio. & oblig. & instit. de oblig. ex consensu. quæ est iuris vinculum, quo necessitate adstringimur ad soluendum. §. j. de oblig. in instit. vide quæ scripsi in tract. de liter. oblig. in princip. & in §. j. in verb. *obligations*.

Ou

Ou ſommation.

GLOSSA XV.

1 INTERPELLATIO hîc extra iudicium, ſummatio in iudicio, vt dicam arti.xiij.& ſeq.in tract.de dilat.in iij.Tomo. *en ſommation de garand & garand formel.* licet quandoque etiam interpellatio accipiatur tam de iudiciali quàm extra iudiciali, vt ſcripſi in rubr. *des marchans vendans à detail.* Et ſola citatio ſufficiet.l.cùm notiſsimi. in prin.C.de præſcr.xxx.ann. Albert. Brunus in verb.citatio, Iaſon in l.fin.ff. de eo per quem fact. erit.Bal. de Vbal.in c.ſi diligenti. coll.xxv. fallen. viij. de præſcr. etiam petitio extra iudicium, quia non eſt repetitum verbum *iudiciaire.* Sicut in tract.de merc. minutat. vend.fuſiùs ſcripſi. *Interpellatio quid.*

2 Idem ſi intra tempus actum fuerit contra fideiuſſorem, vel reum: tunc ſufficit, quia interpellatio facta etiam contra fideiuſſorem, prodeſt contra debitorem:& econtrariò:quia vnum eſt debitum,ex eodem fonte,& ex eadem ſcriptura, & eſt vnus contractus: & apparet per hanc interpellationem fideiuſſori factam famulum non fuiſſe negligentem, nec in malitia, ergo non curret præſcriptio.& iſtud probat Io.Andr. in addi.ad Specul. in rubr.de fideiuſſ.facit gl.in l.ſi fideiuſſor.§.fi.ff.mand.cui ſententiæ adhæret Barbat. in rub. de fideiuſſ.in Decre. ſed quòd interruptio principalis non proſit contra fideiuſſorem, allegatur tex.in l.cùm quis.§.ſi quis pro eo.ff. de ſolut.& gloſ.in l.j.C.de præſcrip.long.temp.& Bart.in l.mora.ff.de verb. oblig. ideo Bal.in l.tam mandatori. C.de non nup.pec.ſic conciliat, quòd interruptio contra principalem videtur facta, ſi contra fideiuſſorem iudicatum ſolui actum fuerit, diuerſum eſt ſi contra fideiuſſorem contractus, tunc interruptio principalis non prodeſt contra fideiuſſorem. Alex. conſil. xcviij. ſuper eo.volu.vij. & iſtam concordiam probat Io. Franciſc. in tract. de præſcr.in iij. parte ſextæ partis in ſi. quæſt.iiij. *Interpellatio cõtra de interẽ prodeſt contra fideiuſſorẽ.*

3 Ego verò arbitrarer interpellationem quo ad hunc text. factam principali prodeſſe etiam contra fideiuſſorem contractus, in quibus caſibus fideiuſſor poteſt ante principalem conueniri: nam cùm vt principalis teneatur, ſi petitio facta fuerit principali valebit, ſic & contra fideiuſſorem, quia habentur tanquam rei debendi quo ad iſtum text. ſi principaliter ſint obligati, & vnius interpellatio prodeſt quo ad alterum, Bart.in d.§.ſi quis pro reo.& doct.in l.mora.ff.de verb. obl. etiam quia ceſſat ratio text. quia non petit famulus per malitiam, nec eſt negligens, & ſummatio interuenit intra annum, ergo & præſcriptionis interruptio: nam cùm fideiuſſor condemnari in aliquibus poſsit ad ſolutionem, multò fortiùs petitio contra illum interruptionem pariet.

4 Imò fortius dicerẽ in terminis huius tex.quod ad interrumpendũ præſcriptionem huius anni ſufficeret,ſi dominus daret fideiuſſorem,qui ſe pro domino obligaret: Tùm quia iſte text.excipit conuentionem partium, & obligationẽ in ſcriptis, vt ſuperius viſum fuit, ob id ſi fideiuſſor ſe obligaret famulo intra annũ, non prohiberetur famulus illud ſalariũ promiſſum, etiam vltra annum petere, tum q; non eſt negligens, tum quòd non petit ex malitia, etiam quia interrupta eſt præſcriptio anni per iſtã obligationem & conuentionem factam,per text.in l.naturaliter.vbi doct.ff.de vſucap. *Interrumpitur præſcriptio hac per actionem ſi demiſſoris.*

Et sic sunt hîc tres casus. Primus est quando reus principalis interpellatus est, & tunc illa interpellatio prodest, vt etiam post annũ posit contra fideiussorem etiam contractus agi per supradicta, licet non fuerit factum contra fideiussorem: *Quia vbi principale durat, accessorium sequitur.* L. cùm principalis .ff.de regul.iur. 5

Secundus casus an interpellatio fideiussoris prosit contra principalem quo ad hunc tex.& quo ad hoc prodesse arbitror, quia vnum est debitum, & hîc interpellatio, vel summatio sufficiens tantùm requiritur. Quod intelligerem verum, quando fideiussor poterat conueniri ante principalem debitorem, vel si dominus erat austerus,& famulus eum interpellare non audebat: his casibus interpellationem fideiussori factã sufficere arbitror, vt superius dictum fuit, quia hoc etiam fauorabile est. Nam famulus agit de damno vitando, & dominus de lucro captando: ideo famulus in hoc obtinere debet l.iuris ignorãtia.ff.de iuris & fact.ignor. & idem dicerem, si vnum ex fideiussoribus conueniret; vt interruptio aduersus omnes facta censeatur prædictis rationibus. 6

Tertius casus, datio fideiussoris facta famulo interrumpit anni præscriptionem, vt superius vidimus; & ista notanda sunt. 7

Chirurgus aut medicus protelans morbũ non debet habere salarium. Arestum.

Nota vnum casum sing. quòd quando chirurgus aut medicus protelat morbum, nullũ debet habere salariũ. gl. & doc. in l. maritus. ff. loc. sic pronunciauit curia contra chirurgum Formagen. die vij. Septẽbris. idem dicerem in procuratore & aduocato differente processum per subterfugia & dilationes, & tunc curia nil deberet taxare istis calumniosis, & non sic calumnias exercerent: quia prædictæ rationes in illis locum habent, etiã ex dolo non debent commodum habere. c. ex parte. de rescrip. 8

Suffisante.

GLOSSA VLTIMA.

Sufficiens interpellatio qua dicatur.

SVFFICIENS interpellatio dicitur tam in iudicio, quàm extra iudicium, vt superius dixi, & huic sententiæ inhæret etiam Imber. in inst. foren. lib. j. §. cæterum. Sed in mercatoribus iudicialem tantùm putat sufficientem, quod superius reprobaui: & exponendam ibi esse disiunctam pro coniuncta, quamuis hoc sæpe fiat exigente re, vt l. sæpe. ff. de verb. sign. vbi scripsi. alia docui in d. tract. de merc. minutat. venden. quem nunc reiicio, de his gratias Deo agens.

TRAC

TRACTATVS DE PANNARIIS MERCATORIBVS.

Rubr. des drapiers.

FRANCOYS *par la grace de Dieu Roy de France, à tous preſens & aduenir. Comme de la part de noz chers & amez les drapiers drapants de la ville de Darneſtal, nous euſt eſté preſentée requeſte, contenante que depuis quarante ans ilz ſe ſont du tout applicquez à la manufacture des draps de petit pris, comme de vingt à trente ſolz tournoys l'aune, pour la commodité de noſtre peuple: à laquelle manufacture eſt accouſtumé de tout temps vſer de laines taintes, excluſiuement de blanches, & faire fouller les draps au moulin, pour la paruite du pris deſdits draps, & groſſeur deſdites laines ainſi taintes, & leſquelles demeurent parbolleuës à la tainture: tellement qu'ilz ne pourroient faire leſdits draps bons & loyaux, ſinon qu'ilz fuſſent d'vne aune de laiſſe entre deux liſieres ſeulement, tant ils ſont foullez pour les mettre en eſtat deu, loyal & marchant. Et n'ont leſdits ſupplians de temps immemorial aucunement eſté vexez, moleſtez ou trauaillez à la manufacture de leurſdits draps: pourueu qu'ilz euſſent ladite laiſſe d'vne aune ou enuiron. Et combien que la draperie de noſtre ville de Rouen ſoit directement diuerſe, & en icelle ait diuerſe façon de draper, neantmoins ſous ombre de quelque ancienne ordonnance faite par ladite draperie de Rouen, y a enuiron quarante ans, qui toutefois pour l'impoſſibilité & incommodité d'icelle ne fut oncques obſeruee ne gardee: les tondeurs en table ſeiche & leurs conſorts marchans, regratiers, & autres s'eſforcent aſſubietir leſdits ſuppliants, faire leſdits petits draps ſelon ladite ancienne ordonnance reuoquee par non vſance, pour ſadite incommodité & impoſſibilité: Nous humblement requerans que pour la conſeruation de noſtre droit, bien de la choſe publique, & ſoulagement de nos paoures ſubiets, leur voulſiſſions octroyer commiſſion adreſſante au dict Bailly de Rouen, ou ſon lieutenant, pour informer ſur la forme & maniere*

Articulus primus.

maniere de ladite manufacture en ladite vallee de Darnestal, & specialement touchant ladite laisse, pour ladite information faite, y estre par nous pourueu & ordonné vn marc ausdits draps, pour la difference d'iceux auec les autres draps des autres drapiers. Et pareillement de la part de noz chers & bien amez les manans & habitans de nostre ville de Rouen, nous eust esté presentee autre requeste, tendant à ce, que, pour les causes contenues en icelle, nous leur vouluſsions octroyer lettres pour informer sur la commodité ou incommodité de certaine nouuelle creation d'office de visiteur de draps en nostredite ville, & de faire ladite visitation en la halle dudit Rouen: lesquelles requestes nous eussions renuoyees audit Baillif de Rouen ou son lieutenant, pour sur icelles appellé nostre procureur, en sondit bailliage informer, & informations sur ce faites nous renuoyer auec son aduis & celuy de nostredit procureur, pour ce fait: & le tout veu y estre par nous pourueu comme de raison. Suyuant lesquelles lettres & commission, nostredit bailly de Rouen, ou sondit lieutenant auoit informé, & les informations communiqué à noz aduocat & procureur dudit Bailliage: & à plusieurs autres notables personnages & marchans, nous auroit lesdites informations & leur aduis enuoyez. Sçauoir faisons que veuës par nous en nostre conseil estant les nostre personne lesdites requestes, commissions, informations & aduis dessusdites: Auons par la deliberation des gens de nostredit conseil, & pour le bien, profit & vtilité de ladite manufacture, traffique, & marchandise desdits draps, & oster à l'aduenir toute occasion de de l'inquer audit estat, eu regard & consideration à la grande & quasi inestimable manufactufacture desdits draps, faits audit lieu de Darnestal, parroisses de Carnailly, Longpaon, Bourdeuy de viuier, & autres lieux circonuoisins, voulu, statué & ordonné, & de nostre propre mouuement, certaine science pleine puissance, & autorité Royal, voulons, statuons, & ordonnons par edit perpetuel & irreuocable, qu'en ladite vallee de Darnestal, en laquelle sont situez & assu lesdites parroisses, soyent d'oresenauant commiz quatre gardes des maistres dudit mestier, pour faire la visitation de tous lesdits draps faits en ladite vallee estant en escru, & apres le dernier appareil, pour par eux marquer lesdits draps trouuez loyaux, lesquelz nous voulons & ordonnons estre d'vne aune de laisse entre deux lisieres, & faits & composez de treze à quatorze cens fils: sur peine de confiscation & forfaiture desdits draps. Et pour faire ladite visitation sera establie audit lieu de Darnestal vne maison, en laquelle à certain iour de la semaine, que par lesdits artisans & maistres dudit mestier sera auisé, iceux artisans apporteront leursdits

leurſdits draps, pour en ce lieu eſtre veuz & viſitez & marquez par leſdits gardes. Auſquelz & tous autres nous faiſons inhibitions & defences par ces preſentes, ne faire ladite viſitation deſdits draps en la halle dudit Rouen. Et ſi par cy apres eſtoient trouuez aucuns draps de ladicte manufacture de Darneſtal non marquez, expoſez en vente: Auons declairé & declairons iceux à nous confiſquez: & pour oſter toute occaſion de faueur auſdits gardes, voulons & ordonnons iceux gardes eſtre tenuz reſpondre aux marchans qui auront achapté deſdits draps vitieux, qui ſe trouueront auoir eſté par eux viſitez & marquez.

Si donnons en mandement au Baillif de Rouen ou ſon lieutenant, que noſtre preſent edit, ordonnance & vouloir il execute & face lire, publier & enregiſtrer, obſeruer & garder de point en point ſelon ſa forme & teneur, ſans aller ou permettre eſtre allé ou fait aucune choſe directement, ou indirectement au contraire, par quelque perſonne que ce ſoit: En contraignant à ce faire, ſouffrir, & à noſtre edit vouloir & ordonnance obeyr entierement, reaument & de fait, & par toutes voyes deuës & raiſonnables tous ceux qu'il appartiendra: Nonobſtants oppoſitions, appellations, lettres, vſages, ſtyles, ordonnances, mandemens & autres quelzconques choſes à ce contraires. Pour leſquelles ne voulons l'effet & execution de noſtre preſent edit, vouloir & ordonnance eſtre aucunement differée, retardée ou empeſchée: Ains à icelle auons de noſtre propre mouuement & certaine ſcience, plaine puiſſance, & autorité Royal, defrogé, & defrogeons par ceſdites preſentes. Par leſquelles nous mandons en outre audit Baillif de Rouen, ou ſondit lieutenant faire l'execution de ceſdictes preſentes, & tout ce que pour icelles il verra eſtre neceſſaire. Et affin que ce ſoit choſe ferme & ſtable a touſiours, nous auons fait mettre noſtre ſeel a ceſdites preſentes, ſauf en autres choſes noſtre droit, & l'autruy en toutes. Donné à Mont-real en Bourgongne, au mois de May, l'an de grace mil cinq cens quarantedeux, Et de noſtre regne le vingthuitieſme.

1 IN HAC prima conſtitutione & ordinatione pannariorum ſtatuitur ratione vtilitatis publicæ conſeruandæ, ne adulteri panni & improbi fiant in oppido Darneſtal, & locis circumuicinis in Normania, vbi quotannis fit pannorum multitudo: verùm quia corrumpere eos ſatagebant, ob id ſtatuit Rex ſequentia.

2 Primò, dicit ad commodũ & vtilitatem populi, artifices loci Darneſtal conficere pannũ ſolidos modici valoris, nempe vt vlna vẽdatur à viginti vſque ad triginta ſolidos, quod eſt valde vtile plebi, vnde conſtitutio ad vtilitatem populi fieri debet. c. erit autem lex. iiij. diſt. ſcripſi in proœ. cõſt. regia. vnde pulchrè fuit olim à Philippo pulchro ſtatutum, quod deinceps nullus

Pani vlna taxata.

nullus ferret vestem ex panno empto vltra vigintiquinque solidos pro vlna. Cuius cõstitutionis verba inserui in tract. de pãnis aureis. in fin. ibi vide.

Custodes præficiuntur ad pannos probandos,

Secundò, statuit quatuor custodes (quos *Gardes* vocant) præfici in illo oppido Darnestal; & ex magistris dicit eligendos, quia ille qui committitur ad probandum aliquid, oportet quòd insigniter illud cognoscat, in l. quibus. ff. de verb. & rer. sign. ideo vult vt præficiantur magistri, non tyrones. §. cúmque. in procem. Instit. 3

Custodes à quo eligantur,

Tertiò, vult quòd ex magistris dicti artificij assumantur, quia alij artifices non possent de hoc iudicare, etiam de his magistris, & non de exteris, ne si ex aliis eligerentur, ciues eos possint reprobare, sed à quo sint eligendi? videtur quòd à ciuibus, vt in l. ij. C. de pond. libr. x. vbi in qualibet ciuitate debet eligi aliquis, qui de auro cognoscat, an bonum improbũmve sit. Contrarium tamen credo, quòd hi custodes & *Gardes* à Rege sint eligendi, tum quod hîc ab ipso constituantur, & non dat electionem villæ de Darnestal, tũ quia agitur de pœnæ impositione magnæ: & ad curam principis magistratuum creatio pertinet. l. vna. ff. ad leg. Iul. de ambitu. † Et hoc expresè docet patruus meus Iacob. Rebuff. in d. l. ij. de ponde. libr. x. in mensuris, & quòd ille qui præest ponderi, vel visitationi, si approbet vel improbet, est ei parendum & credendum, & tenetur iurare in principio sui officij, & non in singulis actibus, vt in auth. iusiurandum quod præstatur ab his. col. ij. vel præficientur à magistris illius artis præsentibus gentibus Regiis secundum consuetudinem ibi vigentem: videlicet præsente magistratu, procuratore, & aduocato Regio, & nisi sit in contrarium consuetudo à Rege præficitur, vel nisi ipse hoc permiserit illis. 4

Magistro eligendo est credendum. 5

Domus ad visitandos pannos: & in loco publico constituta debet.

De Scipione Nasica.

Quartò, decernit, vt domus ibi deputetur ad pannariorũ visitationem faciendam, ad quam omnes deferentur panni, ibique visitabuntur, & signabuntur: ergo ciuitas hanc domum constituet, & in loco publico vt illic facilius homines conuenire possint. Sicut dicimus de Scipione Nasica, cui publicè domus in sacra via data fuit, quo facilius consulere posset. l. ij. §. iuris. ff. de orig. iur. & publicè ibi panni visitabuntur, de quo loquitur Barb. consi. lxxxviij. Illud. in iij. volu. 6

Officium custodum.

Quintò, declarat istorum custodum officium, vt sit visitare pannos omnes factos, & probos approbare, & reprobos abiicere. arg. l. ab arbitrio. ff. qui satisd. cog. alioqui custodes tenentur, vt sequitur. 7

Signã pannum sua authoritate falsi pœna tenetur.

Sextò, vt sciatur approbatio istorũ custodũ, debent ipsi notare singulos pannos, & signa eis imponere, videlicet signa Regis, vel ciuitatis, *la marque du Roy ou de la ville*, vel vtrũque, l. Quintus. ij §. si autẽ aurũ. ff. de aur. & arg. leg. l. penult. de aquæd. lib. xj. C. Et panni Rothomag. eò quòd excellentes sunt, solent vtroque notari signo, sed si quis signum sua authoritate imponeret, tanquàm falsarius puniretur, teste Bal. in l. j. C. quæ res vendi non possunt, & panni sic signati confiscati essent, vt in hoc text. patet. 8

Fiscum euita.

Septimò, statuit latitudinem pannorũ & filorũ, & alios improbat, & ad fiscũ redigit, nisi sint latitudinis hîc scriptæ & bonitatis, & per hoc datur cognitio visitatoribus, vt si panni ista nõ cõtineãt fisco adiudicẽtur: fiscus 9

enim

enim bona & mala recipit,& omnia intra ſtomachum purgar.Bal. in c.vno. col.iij.de Alaud.in vſib.feudo. *recipit & mala purgat.*

Octauò,aſsignabitur ab ipſis cuſtodibus iunctis magiſtratibus,& magiſtris pannorum dies in hebdomada certus, quo omnes Pannarij tenebuntur illuc afferre omnes & ſingulos pannos factos ſeu contextos, vt ibi viſitentur & notentur.& ſi alibi fiat viſitatio,non valebit, poſtquam locus ſemel fuerit deputatus,ſicut, de ſententia dicitur in l.ſi vt proponis.ij. C.quomodo & quando iudex. *Signarii in certo loco pãni debent.*

Nonò,ſi inueniantur panni in dictis locis facti, nec tamẽ fuerint ſignati, declarantur confiſcati Regi. præſumuntur enim improbi, & clam facti,& quantum iſti panni pertendi debeant,& qua vlna menſurari, habetur in rubri.*des aunes & aunages,*in ordinatio.Reg. *Nonſignati panni non ſiſcati*

Vltimò,vt iſti viſitatores,& cuſtodes bona fide, & non fauore expleant ſuum officium, vult vt ipſi cuſtodes teneantur mercatoribus, ſi improbi panni illi inuenti fuerint poſt eorum viſitationem·quia ſi panni non contineant ſtatutam hîc latitudinem,non debent ſignari,& ſi ſignati fuerint,tenentur præfati viſitatores mercatoribus, qui illos emerunt ad id quod intereſt iſtorum mercatorum.& erunt panni confiſcati. hæc eſt primæ conſtitutionis ſumma,quæ licet ſit localis, tamen ratio illius ſumi poteſt & ſeruari in aliis locis:prout doct.ſcribunt in c.vno.quæ ſint Regalia,in feud. *Cuſtodes approbãtes pãnos improbos, aliquid tenentur.*

Quæro,quid veniat pannorum appellatione? Bar.dicit contineri ea,quibus quis induitur in l.diuus.ff.de bonis damnator.Ego verò putarem pannorum *des draps*, nomine venire eos tantùm pannos, qui ex lana confecti ſunt,non verò ex ligno quia vocatur pannus,ſed tela ob id non venit.vnde ſi quis donet veſtes ex panno,non venit ex ſerico, vel ex lino:quia non eſt pannus.Bartol.in l.veſtimentum.ff.de auro & argen. lega.& quando veſtis debetur ex quo panno tradi debeat?Reſpon.ſecundum conditionem perſonæ,cui debetur.l.ſed & ſi.§.ſufficienter. ff. de vſufruct. abundè ſcripſi in priuil.ſcholaſtico.xciiij. *Pannorũ nomine quid veniat.*

FRANCOIS *Par la grace de Dieu Roy de France,à tous ceux, qui ces preſentes lettres verrõt,ſalut. Nos chers & bien amez les gens de trois eſtatz de noſtre pays de Languedoc nous ont fait dire & remonſtrer,que combien que par nos predeceſſeurs Roys Charles huitieſme, & Loys douzieme derniers decedez (que Dieu abſolue) conſiderans le bien,proffit,& vtilité,prouenãt à la choſe publique des pays de Languedoc,du fait de la draperie qui ſe fait ordinairement auſdits pays,euſſent par leurs editz & ordonnãces inhibé & defendu,qu'il ne fuſt loiſible ne permis faire entrer,cõduire,vendre,n'acheter par mer,ou par terre directement,ou indirectement en nos Royaume,pays & Seigneuries,meſme en noſtredit païs de Lãguedoc,aucũs draps*

tre facture de laine de Parpignan, Cathalongne, Sardoigne, & de Castille, sur peine de confiscation desdits draps & d'amende arbitraire enuers lesdits infracteurs desdites ordonnances & defences: lesquelles ordonnances & defences auroient esté publiées par plusieurs & diuerses foys ès villes & lieux de nostredit pays de Languedoc, et pareillement en nostre ville de Lyon: neantmoins ainsi qu'auons esté aduertis, plusieurs se sont efforcez, & efforcent chacun iour admener, vendre & achepter desdits draps de Parpignan, Roussillon, Cathalongne & autres estrangiers prohibez & deffenduz en nostredit Royaume, pays & Seigneuries, au contemnement et mespris desdites ordonnances, et defences, et au grand preiudice, et dommage de la chose publicque de nostredit pays de Languedoc, ainsi q̄ lesdits gens des trois estats dudit pays nous ont humblement fait dire et remonstrer, requerans noz lettres de prouision. Pource est il, que nous ce considerè desirans le bien et augmentation de la chose publicque de nostre dit pays, et noz subiects d'icelluy estre cseruez et entretenus en leurs priuileges, franchises, et libertez, auons voulu et ordonné, voulons et ordonnons, en approuuant et reiterant par nous lesdites ordonnances, prohibitions et defences faites par nosdits predecesseurs Roys, qu'il ne sera loisible à aucuns marchans n'autres personnes quelconques d'admener ou faire admener, entrer, conduire, vendre, n'acheter, en nostredit pays de Languedoc, n'ailleurs en nostredit Royaume, pays, et Seigneuries, aucuns draps de laine, à ladite manufacture desdits pays de Parpignan, Cathalongne, Sardoigne, Castille, n'autres lieux estrangiers, et à noz subiets, sur peine de confiscation desdits draps, et d'amende arbitraire contre ceux, qui seront trouuez auoir fait le contraire.

SI DONNONS *en mandement par cesdites presentes à noz amez, et feaux Conseillers les gens de nostre cour de Parlement de Toulouze, Seneschaux dudit Toulouze, de Lyon, et de Beaucaire, et de Carcassonne, gouuerneur de Montpellier, et à tous noz iusticiers, officiers, ou leurs lieutenans et chacun d'eux si comme à luy appartiendra, que noz presentes ordonnances, approbation et reiteration de ces prohibitions, et defences ils entretiennent, gardent et obseruent, facent entretenir, garder, et obseruer, lire, publier et enregistrer, tant en nostredite cour de Parlement, qu'en chacun de leurs sieges, et iurisdictions, à ce qu'ils n'aient excuse d'ignorance. Et soit procedé par eux contre les infracteurs*

infracteurs de nosdites ordonnances esdites peines, & autres qu'ils verront estre à faire par raison. car tel est nostre plaisir. En tesmoing de ce nous auons fait mettre nostre seel à ceesdittes presentes. au vidimus desquelles, pource que l'on pourra en auoir besoing en plusieurs et diuers lieux, fait sous seel Roial ou collationné par l'vn de noz amez et feaux notaires et secretaires de la maison de France, Nous voulons foi estre adiousté comme à ce present original.

Donné à Paris le douziéme iour de Ianuier, l'an de grace mil cinq cens trentehuit. Et de nostre regne le vingtcinquiéme.

Par le Roi, le Seigneur de Belli, conseillier et maistre des requestes ordinaires de l'hostel present.

De la Chesnaye.

IN HAC secunda constitutione statuitur, quod sequitur duplici ratione, uidelicet propter utilitatem publicam, & ipsius augmentum: augere enim debet Imperator Imperium, ideo uocatur Augustus si gloss. credatur in procœ. Institu.& Digestorum. Sic & Reges regnum augere debent, & ideo prohibetur alienare unam de ciuitatibus regni. cap. intellecto. de iureiurand. scripsi in arbor. feudor. *Augere Imperium & Regnũ Imperator & Rex debẽt.*

Secunda ratio est, ut conseruentur subiectorum priuilegia: subiecti enim maiorem erga principem gerunt deuotionem, si eorum priuilegia conseruet, maximè ea quæ in contractum transiuerunt, sicut priuilegia linguæ Occitanæ. doct. in cap. de prob. scripsi in præfa. ad rub. de coll. in concor. *Priuilegia subditis seruanda.*

Statuit ergo Rex, ne panni extra regnum facti in regnum portentur, vendantúrque, néve emantur, ut panni in regno facti faciliùs uendi possint: & super illis commercium haberi, & hoc sub pœna confiscationis, & mulctæ: quod limitatur in mercatore, qui tempore huius ordinationis erat extra regnum, tunc si in regnum detulerit pannos, non confiscabuntur: quia ignorantia puniri non debet. l. generali. C. de tabula. lib. x. facit c. final. qui matrim. accus. possunt. Alber. gandi. in tract. de malefi. in rubri. de rebus non portan. contra deuotum. colum. penultima. Idem si mercator gallus conduceret hos pannos, ut deferret in Angliam, tunc panni non debent capi, nec confiscari: quia hæc ordinatio debet intelligi quando portarentur, ut in regno remanerent, & ibidem uenderentur: secus si per transitum ad alia transferrentur loca. hoc docet Paul. Castren. in l. cætera. §. sed & si quis. ff. de legat. j. & Alexand. consil. lxxxvj. uisa inquisitione. in quarto uolum. nisi causa fraudis hoc dicerent. *Panni exteri in regno vendi non debent.* *Panni exteri quãdo nõ cõfiscantur.*

Item punientur etiam, si unum tantùm pannum ferant uendendi gratia per hoc uerbum, *aucuns*, gloss. in clemen. una de foro compet. scripsi in interpret. authent. habita, in uerbo aliquam. C. ne filius pro patre. uide Lucam de penna in l. nemo. q. ii. C. de cursu pub. lib. xii.

Item, hodie si mercator exterus ignorans hanc cõstitutionem portauerit pannos, ipse nõ amittet pannos suos, nec confiscabũtur: quia nõ ligatur ignorans. l. fi. ff. de decret. ab ordin. facien. & non potuit lex imponi Floren. *Exterus mercator deferẽs pãnos prohibitos an puniatur.*

non ſubdito.l.fi.ff.de iuriſdictio.omnium iudicum. Sed tunc poteſt prohiberi, ne vendat pannos in regno, & foras debet eiici, non verò panni eius confiſcari debent,ſi, vt dixi, ſit ignarus conſtitutionis:quia eſſet cõtra l.cotem.ff.de publi.Gandi.in d.tract.verſi.præterea circa materiam. & verſicu. ſed ſtatutum.refert & ſequitur Hippol.Marſil.in l.fi.num.129.ff.de iuriſdictio.omnium iudicum:quia Rex non poteſt non ſubditis legem indicere.l. cunctos populos.C.de ſumma trinita.l.j.C.qui ꝑ ſua iuriſ.& l.fi.de inceſt. nup. Prętereà non procedit, quãdo aliquis deferret veſtes ex his pannis ſui tantùm vſus gratia, tunc hoc non videtur prohibitum, vt probat l.in lege cenſoria.ff.de verborum ſignificatio.vbi ſcripſi taxationem pannorum. vide in rubric. *de la taxation des viures.* articu.quinto & ſequen.

Alia poſſunt ſuppleri ex rubrica de mercator.minutatim venden. taxationem pannorum & purpuræ videre etiam potes in rubric. *de la taxation des viures*, in ordinatio. Reg.

quæ erunt ex his expedita. Laus Deo
& virgini Mariæ ac omnibus cælicolis.
Amen.

TRACTATVS DE PANNIS AVREIS, ARGENTEIS, SERICIS, ET PVRPVRA.

SCIENDVM est olim apud Romanos purpuram fuisse in duplici differẽtia, quædam erat quæ murice tincta erat, & hæc patriciis in vsu erat: erat enim pro maiestate in pueritia, maximéque patricium ordinem à plebe diuidebat. namque patriciis tyriæ muricis purpura dabatur; cùm equestris ordo & plebeius purpuram non induerent. Cuius vsum Plinius antiquissimum notauit: tribuno enim plebis, vel plebeio homini purpuram induere nulli fas erat: hi enim penulis breui villo, præcipuè Plinij tempore, aut lacerna vtebantur, teste Alex. in lib. Genia. v. c. xviij. †verùm quia (nitimur enim in vetitũ) plebeii hanc purpurã semper affectabant, aliam à patricia distinctam penè adulterinam confinxerunt, quæ vocata est plebeia: erat enim fusca, & obsoleta, non murice, conchylio & cocco, sed herbarum succis infecta. Quæ duo genera vsque ad nostra tempora peruenerunt. Est enim purpura quam Gallicè *l'Escarlate* vocamus, principi de iure affecta. l. iii. C. de muri. li. xj. vbi Rebuff. Altera est plebeia, quæ facta est instar purpuræ. Et est rubea sicut purpura, sed non sic tincta est, & vocatur *drap rouge* siue *de la greine*. †Est etiam adhuc duplex purpura, vna penitus rubea, altera fusca. Imperator tamen prohibet lanam in speciem sacri muricis intingere, & contrà facientes capitali pœna statuit puniendos in d. l. ij. †Et sic purpuram deferre spectat ad principes, & est prohibita, vt in l. temperent. de vest. olob. lib. xi. ac itidem Imperator Theodosius purpuræ nundinas vetat, in l. fi. C. de vest. olob. lib. xj. & qui vendiderit, sciat se fortunarum suarum, & capitis subiturum esse discrimen. l. j. C. quæ res vendi non possunt. taxatam purpuram vide in titu. *de la taxation des viures* artic. v. in his ord. †Et appellatione purpuræ, omnis generis contineri putat Vlp. in l. si cui lana. §. vl. ff. de leg. ij. †Sed coccum putat non contineri, sed Buccinum & Ianthinum. sic legit Cathe. Cotta in ii. parte Memor. in verb. purpuræ dicens buccinum inter genera cõcharum minorem esse purpuram: est enim ad similitudinẽ buccini, quo sonus editur, de quo Plinius lib. ix. c. xxxvj. cum quatuor seq.

Ianthinum autem viola est purpurea: unde Ianthina uestis uiolacea interpretatur: ἴον enim uiola, & ἄνθος flos, quia ex colore floris uiolæ fit. Plinius lib. xxj. c. vj. & Martial.

Coccina famosa dona, et Ianthina mœcha,
Vis dare quæ meruit, munera, mitte togam.

De quo in d. l. j. C. quæ res uendi non possunt.

Hodie tamẽ in hoc Regno permittitur omnis generis purpura de cõsuetudine, siue sit vera purpura, siue adulterina, uel fusca: & p insigni eã vsurpãt Cardinales, necnõ curiarũ supremarũ pῖsides, ac cõsiliarij, doctores regẽtes, ac puellæ neogamæ, & sic nõ punitur purpurã deferẽs in hoc regno.

Secũdo, fuit populo à iure uestis aurea prohibita, & Imperatori reseruata

Purpura duplex.

Purpura ad principes spectat.

Buccinum.

Ianthinum

Purpura hodie permittitur.

Aurea uestis soli principi reseruata.

quia sine magno sumptu haberi non potest, & est nimis splendida: de hac
Holobrysa vestis. loquitur l.j.& ij.C.de vestibus olob.lib.xj. & dicit Budæus in secundis annotationibus, ibi esse legendum holobryzis ab, ὅλος, quod totum significat,& βρυζος, auri specie,quòd vestis tota sit aurea;& Imperator nō solùm prohibet auream vestem,verùm etiam auratam ibidem.

Holoserica & serica quæ dicatur vestis. Tertiò,vestis holoserica,id est tota serica prohibetur, & Cornel.Tacit, 10
lib.ij.Hist.Aug.ait,imperante Tiberio, senatusconsul.prohibitum fuisse,ne vestis serica viros fœdaret:& idem,vestem holosericā viris omnibus interdixit.ac etiam Imperator Valenti.in l.j.C.de vestib. olob.lib.xj. & Alexan. Roma.Imperator vestes sericas raras habuit,holosericas nunquàm induit, subsericas nunquàm donauit.Subserica dicitur quæ non est plenè serica, vt scribitur apud Suetonium in vita Caligul.

Tunica multiplex. Et tunica seu vestis est multiplex:primò pellicea,quam Deus dedit Adę 11
& Euæ post peccatū.Gen.iij.c.alia est talaris,aut manicata, pectoralis,lōcu lata,rosata,coccinea,aut serica,aut bōbycina. Lucas de Penna in Lij. C. de vestib.olob.li.xj.scripti in l.vestis.ff.de verb.sign. † Hodie Galli maximè in 12
diuersitatē indumentorū excedūt.Nec prohibentur simpliciter vestes sericeæ,sed deferre vestē sericā superthorace serico, vel tunica, hoc ꝓhibetur in vltima ordinatione,quæ posteà fuit declarata per Regē, vt portās vestē serico duplicatā super tunica, nō incidat in pœnā. videte illam declarationē in fine huius tituli.Volater.lib.xxvij.rub.quas quisq; populus vestes repererit† sic ait:Nostra verò ætate Ludouicus xj.Gallię,& Alphōsus Sicilię, 13
Principes vili vestiri habitu. ac Mathias Pānoniæ Reges vili amicti panno à vulgo nō cognoscebātur: & vix Vespasia.vt docet Ale.lib.Genial.v.c.xviij. †Quartò hodie etiā pro- 14
hibetur vestis argentea, vt inferius patet, in his ordinatio. quanuis in iure nunc nō memini me legisse prohibitā fuisse, sed quia est nimis sumptuosa, ob id prohibita est per has ordina. † Quintò, hodie per ordinatio.iij. infrà 15
Vestes intertexta prohibita. prohibentur etiā vestes intertextæ auro,vel argento,aut aliis ibidem nominatis.Et Deut.c.xxij.sic scribitur,Non indueris vestimento, quod ex lana, linóque contextum est.etiam prohibetur in d.l.j.C.de vestib.olob.lib.xj.

Non intelligitur hæc ordinatio in mulieribus. Statuta contra dominas ne margaritas deferāt, non sunt extendenda. Sextò ista de iure erant olim viris prohibita in l.ij.C.de vesti. olob.li.xj. 16
Nemo vir.vbi dicunt döc.statutū prohibens portare vestes auratas,nō intelligi in mulieribus:nec Seneschallus posset illud statutū facere,teste Rebuffo ibi,& Bened.in repet.c.Raynutius.in verbo,duas.nu.32.cum seq.de testamen.Etiam hìc excipit Reginā,sororem,& domicellas illis seruientes.

Vnde dicit Bal.in l.quòd non ratione.ff.de legi. quòd statuta quæ fiunt 17
contra dominas,ne margaritas vel alias gemmas deferant, sunt præter rationem.Ideo non debēt extendi, vt etiam notat Soci.in ca.veniens.col.xij. ver.præterea,de accusat.dicens hæc statuta sapere iniquitatem,quia mulieres melius conseruant sua vestimenta, quàm viri, & non tantùm in vestimentis exponunt.Rebuff.in d.l.ij.

Incōmoda ex vestibus & ornamētis.

Mulieres ex superfluo vestitu meretrices cognoscuntur. Ego tamen eas leges vel statuta iusta esse puto, eò quia rationes, quas 18
inferius scribam in illis locum habeant: audiuimus enim plures mulieres ob lasciua vestimenta esse prostitutas. Ideo hæc occasio est tollenda.l.item apud.§.si quis virgines.ff.de iniur.

Certū est quòd vestes inquirere valde splendidas,& ostrī marini cruore 19
tinctas

tinctas,insignis est stultitia,vt Stobæ.in sermo.lxxxiij.docet,addítq;,si mulier superfluo vestitu & luxu nõ fuerit vestita, amores illegitimi eam nõ sol licitabunt,sed marito,proli,totiq; familię amica erit.Nã quæ lectos alienos amat,omnia domestica odit,tum liberos,tũ famulos,huiusmodi mulier dolos apud maritum fingit,& mendacia ei aduersus omnes narrat, vt sola videatur ipsi maximè beneuola esse,vt familiã regat,hęc otium amat, ab hac exitiũ rebus omnibus nascitur,quas & ipsa & maritus communes habent; itaq; vxor viro chara, & res viri rectè administrãs,harmonia quædã est. Et vt breui dicam, omnia ferè mala ex hoc superfluo vestitu eueniunt.multæ enim se prostituunt,vt veste serica vtantur,nõ paucę destruunt patrimoniũ virorũ in his superfluis,insidiantur aliæ viris suis nolẽtibus vestitus nouos illis prębere:ob id Rex etiam prohibet has vestes mulieribus,infrà ordina. iiij.quia istę plus his abutebantur,quàm viri,ideo bonũ & sanctum est instituũ.Fateor tamẽ quòd Senescalli nõ possent,vt doct.suprà citati dicunt.

20 Septimò,rationes prohibitionis videre licet. Prima est,quòd magnos magna decent,& potentioribus pares esse non possumus.L.iij. ff. de aliena. iudi.mutandi causa facta. Non dignoscitur plebeius à nobili, nec nobilis à principe,ob id in vestitu saltem ostendetur.l.item apud.§. si quis virgines. ff.de iniur.& c.si iudex.de senten.excommunic. in vj. *Ratio prohibitionis.*

21 Et ad vitandos nimios sumptus,quos oportet in his ornamentis insigni bus consumere, quia oportet interim aliena quærere & furari,vt istos superfluos vestitus retinere possint.l.penul.ibi,nec est vt quisquam de abiurato pretio conqueratur.C.de vestib.olob.lib.xj.l.emptori.ff. de cuictio.

22 Item pauperes efficiuntur homines propter infinitos sumptus istorũ ornamentorum, & expedit reipublicę ne quis re sua malè vtatur.l.ij.ff.de his qui sunt sui vel alie.iur.§.fi.in inst.eo.& princeps restringit expẽsas in l.j.C. de salgamo hospit.non pręstan.li.xij.& l.vna publicę lętitię vel cõsul.ibidẽ. *Pauperes homines fiunt ex superfluo vestitu.*

23 Item aliqui colores prohibentur clericis, videlicet rubeus, & viridis, quia eis non conueniunt.cle.vl.de vita & honesta. cleric.sic & laicis vestes conuenientes principibus prohibentur,vt hîc. *Colores clericis prohibentur.*

24 Non debent etiam clerici vsurpare vestimenta episcoporum, nec scholastici doctorum,gloss.& doct.in ca.vt apostolicæ,de priuileg.in vj.sic non debent aliqui vsurpare principũm vestimenta, nec colores illorum: ista enim ad cultum & ornatum Imperatorum,& Regum pertinent.Ideo nullus ea debet vsurpare.l.vna.C. nulli licere in frænis.lib.xj. vbi etiam scribitur,vt quod cultu,ornatúque nostro sacrum,& adoptabile est,id facere temeritas priuata non gaudeat. *Vsurpare vestes episcoporum, est absurdum.*

25 Etiam in caligis deferri sericum hic tex. prohibet, quia hoc est superfluum:hinc dicunt quidam Caligulam Imperatorem eò dictum, quòd caligas margaritis refertas primus portauerit. Ausonius: *Caligula Imp. quare sic dictus.*

Cains cognomen Caliga cui castra dederunt.

Andr.Tiraquel.in tract.de legib.connub.in ij.lege connubial.

26 Octauò, in his ordina. maximè in tertia huius tituli, prohibentur vestimenta aurea, argentea, etiam principibus, nisi filij sint Regis,qui multùm sunt priuilegiati,vt in clemen.prima.de baptismo, & in extrauag.execrabilis.Ioan.xxij. *Filij Regũ priuilegiati.*

Imperator etiam ad similitudinem læsæ maiestatis puniri vult infractores,& uestimenta ærario reddere. in l.temperent.C.de uestib.oloberic.libro xj. hîc pœna est mille aureorum.

Infrænis & sellis prohibentur lapides pretiosi locari.

Nonò, de iure nulli licet in frænis & equestribus sellis, vel in baltheis 27
suis margáritas; & smaragdos; & iacinthos aptare posthac,vel inferre: ut
patet in rub.C.nulli licere in frænis,& in l.j.eo.lib.xi.quia hoc ad cultum,&
ornatum Regium pertinet, vt ibi.

Nobiles & milites in bello vti possunt aureis vestibus.

Decimò, excipiuntur nobiles & milites, qui in bello possunt his vesti- 28
mentis aureis super aliis, seu paludamento aureo & aliis splendidis uti. Introductúmque hoc est, ne interficiantur ut plebeij, sed capiantur, & dato
pretio postea redimantur.d.l.una.C.nulli licere in frænis.ubi hoc scribit
Iac.Reb. per illum textum.

Hyemalia & æstiua,licet alterutra debeni, quàdo eam præstare debeat.

Vndecimò, si quis teneatur dare uestes hyemales, & æstiuas, tenebitur 29
æstiuas tradere calendis Aprilis,hyemales uerò calend.Septembris.Ita statuit Imperator in l.j.C.de milit. uestc, lib.xij.quem tex.not. Rom.singu.
ccccxcv.aliud.& Corset. in sing. incip. vestis pro salario.

Confiscatio cõtra hanc constitutionem peccantis non est petenda.

Duodecimò, si quis contra hanc constitutionem inuentus fuerit porta- 30
re uestes aureas, uel alias prohibitas, puniendus est à iudice à quo captus
erit: non poterit tamen quisquam petere confiscationem, quia confiscatio
non est facta ipso iure, sed tantùm est pœna cõminata, ut in rubri.C.commina. uel epist. & in c.uno.de sagitt. unde cùm aliquis petiisset mulctam &
confiscationem à rege illorum mille aureorum, & causa fuisset ad curiam
deuoluta,fuit reiectus,& facta prohibitio omnibus, ne tales confiscationes
ante declarationem petere habeant:ut abundè scribo in trac.ut benef. ante
uac.uel bona confiscata ante declarationem peti & concedi non debeant,
licet curiales abutantur semper petentes, & Zebedæi uxori non absimiles.

Constitutio Philippi Regis.

Decimotertiò, olim pulchrè statutum fuit à Philippo Pulchro tum Re- 31
ge Franciæ super his uestimentis & aliis rebus, ut sequitur:

Que nul porteroit robe de soye, ne de drap, sinon de vingt & cinq sols l'aune, et que l'on ne mangeroit que de deux sortes de viandes, et plus de rosti à disner. Et que les femmes n'iroient plus en lictiere, ou chariot par ville.

Pannis exquisitis prohibentur.

QVIA hodie in his magnus fiebat abusus,ob id hæc cõstitutio 32
quo ad uestes sericas est innouata,& phibitę uestes aureæ, argenteę,& sericeę,ut sequitur in tex.&c.†Secundò prohibetur 33
hîc ne exquisiti panni quærãtur, sed tantũ uestiatur quis panno,cuius ulna nõ excedat ualorẽ uigitiquinq; solidorũ, & hoc ne homines
pauperes fiãt in uestimẽtorũ luxu,de quo Cęlius in li.ant.lec.ix.c.ix.vbi di-

Lysander munificentiam vestimentorum aspernatus.

cit. †Lacedæmoniorũ Regẽ Lysandrũ Dionysij Sicilię tyranni munificen- 34
tiam aspernatũ: cùm is magni impendii uestimẽta ad eius filias trãsmittenda curasset,addens ne ob ista minus aliquo modo uenustæ uideantur.vnde
in uestitu sicut plerisque omnibus mediocritatem esse optimã. †Vnde Ly- 35
curgus iuuenibus una tantùm ueste eáq; obsoleta, & nullo discrimine à ceteris uti toto anno permisit. Solon plus tribus uestibus quenquam uti lege
prohibuit,si Alex.credatur lib.v.ca.xviii.dierum Genial. †Imò crepidis aut 36
muleis

Tribus tantùm vestibus contentus quis esse debet.

mulleis vti ſeruos aut plebeios erat lege vetitum, qui mullei hodie in frequenti vſu ſunt apud Pariſ. Et Feſtus Põpe. ſcribit niulleos genus eſſe calceorum, quibus Reges Albanorum primi, deinde patricij vſi ſunt, à mullando, id eſt ſuendo dictos, nos gallicè *des mulles* vocamus. *Mulleorum vſus apud Pariſ.*

37 Tertiò, pròhibet diuerſitates ciborum, & vltra duo fercula in cœna, vel
38 prandio non eſſe cõſumenda. † multæ enim fuere latæ leges ſumptuariæ apud Roma. Primò lex Fannia, lex Didia, Licinia, lex Cornelia, & aliæ multæ, quas Macrob. in lib. Saturnal. iij. cap. decimotertio enumerat, hæc profe rens: Dicã planè quod ſentio. apprimè luxurioſus mihi videtur, & prodigùs cui hæc tanta in epulis, vel gratuita ponantur. vt & Gale. in libro de cibis boni, & mali ſucci, & in his quos de alimentorũ façultatibus inſcripſit, copiosè docet. & Hippocratis eſt ſententia, ſanitatis ſtudium eſſe nõ ſatiari cibis, & impigrũ eſſe ad labores: ſic enim fiet vt nunquàm, aut rarò ſaltem in morbũ periculoſum incidas. cap. legimus. de conſecratio. diſtinctio. quinta. *Fercula duo in prandio vel cœna ſumenda.* *Sanitatis ſtudium nõ ſatiari cibis.*

39 Quartò ne aſſæ carnes in prandio edantur. Et hoc tam ad euitandum ſumptus, quàm etiam vt ſatietas, & repletio vitetur, etiam quia diuerſitas ciborum nocet, vt dicunt medici. Et ſi carnibus aſsis vtendum quandoq; ſit, hyemis tempore potius quàm æſtate vtendum eſt, tum quod hæ ſint calidiores, & ſicciores, quæ eo tempore ſunt: in æſtate verò elixæ hominibus conferunt. Et tamen contrarium videmus communius ſeruari hodie. *Aſſa carnes in prandio non edantur.*

40 Quintò, ne lectica mulieres vel curru per ciuitatem vehantur. hoc enim conuenit Reginis, aut aliis Illuſtribus mulieribus. & tamen quædam glorioſæ mulieres hodie per ciuitates his lecticis deferuntur, quibus melius eſſet, vt pedites irent, & non conſumerent ſubſtantiam maritorum: ſed facilius ibi dormiunt. Iuuenal. Saty. tertia, *Namq; facit ſomnum clauſa lectica feneſtra.* Domit. Cæſar nouo ſtatuit edicto, vt probroſis fœminis lecticę vſus adimeretur: & his tantùm permitteretur, quæ caſtæ, & ſpectatæ probitatis, & nobilitatis fuiſſent, teſte Alexand. lib. genial. quinto, cap. decimooctauo. Et hodie eſſet ſtatuendum, ne qua mulier lectica veheretur, niſi duas ſaltem mille libras in reditibus haberet, nec veſtes ſericeas, argenteas, aut aureas homines induerent, niſi tot aut plures haberent reditus, & ſic vitarentur tot ſumptus, quot nobiles faciunt. cætera vide in tex. & ea perlege, vt ſequitur. de his interim gratias Deo agemus. *Mulieres lectica per ciuitatem vti non debent.*

DES

DES DRAPS D'OR, D'ARGENT, ET DE SOYE, A PORTER DEFENDVZ.

* *
*

CHARLES par la grace de Dieu Roy de France, A tous ceux qui ces presentes lettres verront. Salut. Comme la chose publique de nostre Royaume soit fort endommagée à l'occasion des grands fraiz & despens, que plusieurs de nostre Royaume font en habillemens trop pompeux, & trop somptueux non conuenables à leur estat: Parquoy, & aussi que tels abuz sont desplaisans à Dieu nostre createur, fut ia pieça par nos predecesseurs defendu & prohibé de porter vestemens, & habillemens de draps d'or, d'argent & de soye, dont grand desordre s'est ensuyui, & grieue soulle à nostre peuple: & plus pourroit estre, si prompte prouision n'y estoit donnée. Scauoir faisons, que nous desirans remettre les choses en bon ordre, & faire garder les bonnes ordonnances de nosdits progeniteurs, eu sur ce l'aduis des princes de nostre sang, & gens de nostre grād conseil: Auons par edit perpetuel defendu & prohibé, defendons & prohibons generallement à tous nos subiets, que doresnauant ils n'ayent à porter aucuns draps d'or, d'argent et de soye, en robbes ou doubleures, en peine de perdre lesdits habillemens: et de l'amender arbitrairement enuers nous. Sauf et reserué les nobles viuans noblement, nez et extraits de bonne et ancienne noblesse, non faisants chose derogante à icelle. Ausquels nous auons permis et permettons qu'ils se puissent vestir et habiller de draps de soye, souz la modification cy apres declarée. C'est assauoir, que les cheualiers tenans deux mil liures de reuenu par an, pourront porter tous draps de soye, de quelque sorte qu'ils soyent. Et les Escuyers ayans semblablement deux mil liures de rente chacun an, draps de damas, satin figuré: mais non point veloux, tant cramoisi, que autre figuré, à la peine que dessus.

SI DONNONS en mandement au Preuost de Paris, à tous nos Baillifs, & Seneschaux, ou à leurs Lieutenans, & à chacun d'eux, que cesdites presentes ils facent publier. & d'icelles le double signer de Notaires, en & par tous les lieux insignes, & aßis ès metes de leurs offices, & iurisdictiõs. Et les transgresseurs punissent, en maniere que nostre ordonnance & edit soyent gardez sans enfraindre: Car tel est nostre plaisir. Voulans que au vidimus de ces presentes faites souz séel Royal foy soit adiouſtée comme à ce present original. En tesmoing de ce nous auons fait mettre nostre séel à cesdites presentes.

Dõné à Melleun le dixseptiéme iour de Decẽbre, l'an de grace mil quatre cẽs quatre vings

vingt et cinq. Et de nostre regne, le troisiesme.

Ainsi signé

Par le Roy.

Monsieur le Duc de Lorraine, les Contes de Clermont, & de Vendosme, vous les eueſques de Perigueux, les ſires de Graville, de l'Iſle, & du Pleßis, Bonore threſorier de France, le Baillif de Meaux, & pluſieurs autres preſens.

Parent.

FRANCOYS par la grace de Dieu Roy de France, à tous ceux, qui ces preſentes lettres verront, Salut. Comme pour pluſieurs bonnes cauſes & conſiderations, noz predeceſſeurs & nous, eußions fait pluſieurs edicts & ordonnances, ſur le faict des entrées en noſtre Royaume, & autres noz pays, terres & ſeigneuries, de tous draps d'or, d'argent & de ſoye, & à ce que noz droits deſdittes entrées fuſſent obſeruez ſans fraude: toutesfois noſdites ordonnances ont ſouuentefois eſté mal gardées & obſeruées & pluſieurs fraudes & abuz eſté commis, au preiudice de noſdits droits.

SCAVOIR faiſons, que nous deſirans à ce pourueoir, & apres auoir eu ſur ce l'aduis & opinion de pluſieurs notables perſonnages de noſtre conſeil, & autres noz officiers, & de pluſieurs notables marchans à ce cognoiſſans, auons ordonné que tous draps d'or, d'argent & de ſoye, & pareillement toutes eſpeces de treſpes, canetilles, paſſemens, rubens, ceinctures, franges, pennes, aornements, habillemens, & toutes autres tiſſures, & eſpeces d'ouurages de fil d'or, d'argent & de ſoye, de quelques couleurs qu'ils ſoyent, venants du pays d'Italie, pour entrer en noſtredit Royaume, & en noz pays de Prouence, Dauphiné, Sauoie, Breſſe, Bougey, & Verommes, paſſeront par noſtre ville de Suze, & de là entreront en noſtre ville de Lyon par la porte, & pont du Roſne, & non par autres lieux, ſur peine de confiſcation deſdictes marchandiſes, & de toutes autres, qui ſeront trouuées auecq' icelles: & pareillement des mulets, cheuaux, charrettes, batteaux & autres equipages, eſquels ſeront conduites leſdites marchandiſes.

ITEM, *que les marchandiſes ſuſdites venants d'Auignon & du comté de Venuſe, paſſeront par noſtre ville de Montlimart en Dauphiné, & entreront dedans noſtredite ville de Lyon par ladite porte du Roſne, & non par autres lieux, ſur leſdites peines.*

ITEM, *que ſemblables marchandiſes, qui viendront du pays d'Eſpaigne, paſſeront par nos villes de Narbonne & Bayonne, & ſeront admenees audit Lyon par les portes de ſainct Iuſt & ſainct George, et non par autres lieux, ſur leſdites peines, & ſans qu'il ſoit loiſible aux marchans, ni autres qui feront admener leſdites marchandiſes, ni aux conducteurs voituriers d'icelles, de faire entrer icelles marchandiſes, ſoit pour les vendre, ou vſer en noſtredit Royaume, ou en noſdicts pais, terres & Seigneuries de Prouence, Dauphiné, & Sauoie, Breſſe, Bougei, & Verommes, ou pour les faire ſeulement paſſer par iceux, & les mener & conduire, ſans deſployer hors noſtredit Royaume, pais & ſeigneuries, pour hors iceux eſtre vendues: de les faire paſſer & entrer en iceux nos Royaume, pais & ſeigneuries par autres chemins & voyes, que celles cy deſſus deſignées, ſur les peines ci deſſus indictes.*

ITEM, *& aueeq' ce auons ordonné & ordonnons, que les marchands, & autres qui feront admener leſdites marchandiſes, ſoit pour eſtre vendues en noſdits Royaume, pais & ſeigneuries, ou pour les faire ſemblablement paſſer par iceux, ſans deſployer, comme dit eſt, enſemble les mulletiers, voituriers & conducteurs d'icelles ſeront tenuz de porter lettres de facture, memoire ou inuentaire faits au vrai des draps d'or, d'argent ou de ſoye, or filé & trait, ſoyes cuittes et teinctes, creſpes, canetilles, tiſſures, et traces, paſſemens, pourfillures, et autres eſpeees de tiſſures et ouurages de fil d'or, argent et de ſoye, qui ſeront és caſſes, coffres, balles, malles, tonneaux, ou autres fardeaux et equipages: eſquelles lettres de facture, memoires ou inuentaires, ſeront mis et declairez les noms et ſurnoms des marchãds ou autres, auſquels leſdites marchandiſes appartiendront, et de ceux auſquels elles ſeront addreſſees.*

ET *outre ce, de prendre eſdits lieux de Suze, Montlimart, Narbonne, et Bayonne reſpectiuement, breuet ou buletin de celui, ou ceux, qui pouree faire y ſont, ou ſeront par nous deputez, portant ledit breuet ou buletin la certifieation du iour qu'ils auront paſſé par leſdits lieux, aueeq' le nombre de caſſes, & balles, coffres, malles, tonneaux, ou autres fardeaux et equipages, qu'ils conduiront chargés deſdites marchandiſes: pour ledit buletin, ou breuet, enſemble leſdittes lettres de facture, memoires, ou inuentaires, que leſdicts mulletiers, voituriers, ou conducteurs porteront, eſtre par*

par celuy qui pour ce faire eſt, & ſera par nous deputé aux portes de noſtredite ville de Lyon cy deſſus deſignées, mis en liace, & en eſtre fait regiſtre: & pour deſdites portes conduire leſdites marchandiſes au lieu par nous ordonné en la dite ville de Lyon, pour peſer & gabeller leſdites marchandiſes, le tout ſur les meſmes peines que deſſus.

Item que ledit breuet ou bulletin ſoit eſdits lieux, & en chacun d'iceux incontinent deliuré auſdits mulletiers, voituriers ou conducteurs deſdites marchandiſes, ſans pource les faire aucunement ſeiourner, n'exiger d'eux aucune choſe: ſur peine à celuy, qui aura fait l'exaction, de priuation de ſon eſtat & office, d'amande arbitraire, & de punition corporelle.

Item & s'il aduenoit que leſdits mulletiers, ou conducteurs euſſent perdu, ou eſgaré leſdites lettres de facture, memoires, breuets, ou bulletins au parauant eſtre arriuez audit Lyon, s'ils iurent & afferment les auoir perdus ſans fraude: en ce cas leurs caſſes, balles, malles, coffres, tonneaux, ou autres fardeaux & equipages ſeront arreſtez, depoſez & mis en ſeure garde, aux deſpens de la marchandiſe eſtant en iceux, iuſques à ce qu'ils ayent apporté autres lettres de facture, memoires ou inuentaires des marchandiſes, qui ſeront trouées en leur charge & conduite, enſemble les extraitz des regiſtres de ceux, qui reſpectiuement auoient expedié leſdits breuets ou bulletins eſdits lieux de Suze, Montlimart, Narbonne, & Bayonne. Et pour ce faire leur ſera donné delay competant, qui ne pourra eſtre plus long, que de foire en foire.

Item que nos commis & deputez à bailler leſdits bulletins, ou breuets eſdits lieux de Suze & Montlimart, Narbonne, & Bayonne enuoyeront de foire en foire, à noz officiers commis en ladite ville de Lyon pour leuer noſtredit droit de gabelle, & impoſition, vn extrait fait au vray, & ſigné de leur main de tous les bulletins, ou breuets, qu'ils auront baillez, contenans le nombre des caſſes, balles, coffres, tonneaux & autres fardeaux, & equipages deſdites marchandiſes, qui ſeront paſſées par leſdits lieux reſpectiuement, enſemble le iour qu'elles auront paſſé & les noms des marchans, mulletiers & conducteurs deſdites marchandiſes, pour en eſtre fait conference aueq' le iournal, qui ſera fait de l'entrée d'icelles marchandiſes tant és portes dudit Lyon que de la maiſon ordonnée en icelle ville, pour peſer & gabeller icelles marchandiſes.

Item, ſi toſt que leſdites marchandiſes tant paſſageres, que pour vendre

& debiter en nosdits Royaumes, pais & Seigneuries seront arriués esdites portes de Lyon, seront conduites & menées par les deputez de par nous esdites portes, droit en la maison ordonné pour ledit poids, affin d'estre illec gabellées, selon la forme & maniere, que ce iourdhuy par prouision, & iusques à ce que par nous autrement en ait esté ordonné, en auons enuoyé à noz commis & deputez sur iceluy droit de gabelle, en nostredite ville de Lyon, pour estre mise en vn tableau en ladite maison du poids, à ce que chacun en puisse auoir cognoissance.

Exceptées toutesfois les marchandises de la manufacture & ouurage de Genes, lesquels nous n'entendons passer, que par sauf conduit, ainsi qu'ils sont de present, & en payant aussi outre la gabelle ordinaire designée en laditte forme, l'imposition de deux escus pour piece de veloux, & des autres soyes à l'equipollent, & selon le taux sur ce ordonné.

Item, voulons & ordonnons, qu'apres que lesdittes marchandises auront esté pesées & gabellées par la forme dessusdite, que les passageres soyent seellées d'vn séel de plomb, imprimé d'vn costé à noz armes, & de l'autre costé, aux armes de nostredite ville de Lyon, & que ledit séel soit attaché à vn cordon blanc, enuelopant de long & de trauers les casses, balles, coffres, malles, fardeaux, tonneaux, ou autres equipages, esquels seront icelles marchandises, & qu'auant les deplacer de ladite maison dudit poids, les conducteurs d'icelles soyent tenuz de bailler bonne & suffisante caution, de rapporter dedans trois mois certification du iuge Royal, & principal de nostre derniere ville, par laquelle ils feront issir lesdites marchandises hors nosdits Royaume, pays & Segneuries, ou du Lieutenãt general dudit iuge, en l'absence d'iceluy iuge, ensemble de nostre procureur en ladite ville: par laquelle certification sera certifié, que lesdites balles, casses, & autres fardeaux & equipages auront sorty & passé entierement par ladite ville, ainsi séellez, que dit est: & sans auoir esté ouuerts, sur peine de payer laditte gabelle desdits draps, & ouurages entierement, & tout ainsi comme s'ils eussent esté rapportez, pour vendre & debiter en nosdits Royaume, pays & Seigneuries, & sans aucune deduction faire de ce, qu'il auront ia payé, pour la gabelle dudit passage: & pour la tare du cassage & emballage ne se pourra deduyre sur le poids d'icelles marchandises passageres, dont l'issue n'aura esté certifiee dedans ledit temps, que à raison de

vingt

vintcinq liures de poids pour cent, à lure de poids seullement, lesquels iuge Royal & nostredit procureur bailleront ladite certificatiõ incontinent, sans delay & sans salaire.

ITEM, & quant audites marchandises, qui se debiteront & vendront en nosdits Royaume, pays & Segneuries, auant semblablement estre desplacées de ladite maison dudit poids, seront seellées du pareil séel par pieces, & par les deux bouts d'icelles pieces: lesquelz deux bouts seront perces & embrassez de ladite cordelle par la lisiere & vn petit du drap, & sera ladite cordelle blanche, excepté desdites marchandises dudit ouurage & manufacture de Gẽes, ausquelles vou lons estre apposée vne cordelle noire a la difference des autres: & ou aucunes desdites marchandises seroyent trouuées estre entrées & passées en nosdits Royaume, pays & segneuries, sans auoir esté seellées en nostredite ville de Lyon, ainsi que dessus est dit, nous les auons dés à present, comme pour lors, & dés lors comme dés à present declairées & declairons à nous confisquees.

ITEM, & affin que confusion n'aduienne en l'ordre dessusdit, auons en outre ordonné & ordonnons: qu'en chascune ville de nosdits Royaume, pays & seigneuries, esquelles y a manufactur: desdits draps d'or, d'argent & de soye, les marchans ou autres, qui auront esdites villes aucuns desdits draps & ouurages, seront tenus auant les faire sortir d'icelles villes, de les faire aussi seeller ae plomb par pieces, & par les deux bouts de chascune d'icelles pieces, à vne cordellette, qui semblablement perce & embrasse la lisiere, & vn petit du drap, ainsi que dessus est dit. & q̃ ledit seel soit imprimé aux armes de la ville, dont lesdits draps & ouurages sortiront, & q̃ les eõducteurs desdits draps & ouurages portent certification des officiers de ladite ville, comme lesdits draps & ouurages auront esté faits en icelle, sur peine aussi de confiscation d'iceux draps & ouurages.

ITEM, & affin qu'aucuns marchans ne puissent en ce commettre abus, souz couleur des draps d'or, d'argent & de soye, qu'ils ont de present en leurs maisons & boutiques, nous auons d'abondant ordonné & ordonnons, qu'en chascune ville de nosdits Royaume, pays & Seigneuries, tous merciers marchans & autres ayans desdits draps, tant entiers qu'antamez, les feront dedans quinze iours apres la publication de ces presentes, marquer d'vne marque apparente & notable, par noz officiers ordinaires des lieux, qui en feront registre & au default de ce faire dedans ledit temps, nous les auons ainsi que dessus est dit, dés à present, comme pour lors, declarez & declairons à nous confisquez.

ET afin aussi que nõstre presente ordonnance puisse mieux estre obseruée, & les transgresseurs d'icelle venir à cognoissance, pour en estre faite iustice:

NOVS auons ordonné & ordonnons, que ceux, qui premiers denoneeront & reueleront leſdictes tranſgreßions, aurõt & leur ſera baillee & deliuree la quarte partie de tout ce q̃ nous aduiendra, par le moyen de leur denõciation ſans fraude.

ENIOIGNANT par nous, à tous noz iuges, qui procederont au fait & iugement deſdites tranſgreßions, de leur adiuger ladite quarte partie, & icelle leur faire deliurer par leurs ſimples quittances, ſans en attendre aucune autre ordonnance ne mandement de nous, fors ceſdites preſentes. & ſans ce que nos receueurs, qui ſeront chargez deſdites confiſcations, ſoyent pour ce tenus rapporter autre acquit, ne don de nous, de ladite quarte partie, ſur la reddition de leurs contes, ſinon vn duplicata ou vidimus fait ſouz ſeel Royal d'icelles preſentes, auecq̃ vn dicton de la ſentence du iuge, qui aura fait ladite adiudication & quittance au proffit du denonciateur, ou denonciateurs d'icelle quarte partie.

SI DONNONS en mandement par ces meſmes preſentes, au preuoſt de Paris, Bailliſz de Vermandoys, de Amiens, de Vitri, des Chaumont en Baßigni, de Sens, de Troyes, de Saint Pierre le Monſtier, de Dijon, de Auxone, de Semur en Auxou, de Maſcon, de Breſſe, Beugey, & Veronnes, des montaignes de Dauphiné, de Viennoys & de Sauoye, de Foreſt, de Beauioloys, de Rouen, de Caux, de Caen, & de Conſtantin, et Gouuerneurs de Peronne, Mondidier, & Roye, & de la Rochelle, Seneſchaux de Ponthieu, de Lyon, de Tholouſe, de Carcaſſonne, & de Beaucaire, de Guiennes, de Launes, de Poitou, de Xaintonge, de Prouence, de Valentinoys & Dioys, maiſtres des Porz deſditz lieux, & à tous noz autres iuſticiers & officiers, ou leurs lieutenans, & à chaſcun d'eux endroit ſoy, & ſi comme à luy appartiendra, que noſtre preſente ordonnance ils facent lire, publier & enregiſtrer, en chaſcun de leurs ſieges, & icelle garder & obſeruer ſans enfraindre: en procedant par eux & chaſcun d'eux en ſon regard, contre les tranſgreſſeurs de noſtre dite ordonnance par les peines cy deſſus indites & autres telles, qu'ils verront eſtre à faire par raiſon, & ſelon l'exigence des cas nonobſtant oppoſitions ou appellations quelsconques & ſans preiudice d'icelles, pour leſquelles ne voulons eſtre differé. En teſmoing de ce nous auons fait mettre noſtre ſeel à ceſdites preſentes. Et pource qu'il eſt beſoing faire ladite publicatiõ en pluſieurs & diuers lieux. Nous voulons qu'au duplicata ou vidimus de ceſdites preſentes fait ſouz ſeel Royal, foy ſoit adiouſtee, comme à ce preſent original. Donné à Annet, le dix-huitieme iour de Iuillet, l'an de grace M. D. XL. Et de noſtre regne le xxvj. Et ſur le repli eſtoit eſcrit. Par le Roy en ſon conſeil. De la Cheſnaye. Et ſeellé ſous double queüe de cire iaune. Publié à Paris, le ſeptieme iour de Septembre, l'an mil cinq cens quarante.

Defences

Deffences à tous de ne porter drap d'or, d'argent, de soye, ne bordure.

FRANCOIS *par la grace de Dieu Roy de France, à tous ceux qui ces presentes lettres verront, Salut. Ayans mis en consideration l'excessiue & superflue despence qui se fait de present en cestuy nostre Royaume, à cause des habillemens tant de drap d'or, d'argent, pourfileures, passemens, bordures d'or & d'argent, qui se portent par plusieurs personnes: au moyen de quoy grãdes sommes de deniers se tirent de cestuy nostre Royaume par les estrangiers, qui apres en secourent & aident à noz ennemis, comme nous sommes aduertis: Voulans à ce pourueoir & remedier, tant pour oster à noz subiets l'occasion d'eux consumer en frais inutiles, que ausdits estrangiers le moyen d'eux enrichir de la gresse de nostre Royaume, ne d'en pouuoir ayder nosdites ennemis. Pour ces causes, & autres bonnes & grandes considerations à ce nous mouuans: Auons par le conseil, & aduis de plusieurs princes de nostre sang & autres bons & grans personnages, estans lez nous, & par deliberation des gens de nostre conseil priué, dit, statué, & ordonné, disons, statuons & ordonnons, & par ces presentes inhibé & defendu, inhibons & defendons tresexpresemẽt, à tous princes, seigneurs, gentilz hommes & autres hommes nos subiets, de quelque estat & qualité qu'ils soyent, sans exceptiõ des personnes, fors de noz treschiers, & tresamez enfans le Dauphin, & duc d'Orleans: Que d'oresnauant ilz n'ayent à porter, n'eux vestir n'habiller d'aucun drap d'or, d'argẽt, pourfileures, passemẽs d'or ne d'argẽt, veloux ne soyes barrés d'or ne d'argent, soit en robbes, sayes, pourpointz, chausses, bordures d'habillemens, n'autrement en quelque sorte & maniere que ce soit, sinon sur les harnois. Et ce sur peine de mil escuz d'or sol d'amende, de confiscation desdits habillemens, & d'estre puniz comme infracteurs & transgresseurs de noz ordonnances. Et affin que ceux qui ont ia plusieurs habillemens desdites sortes, ayent temps pour les vser, & qu'ils ne leur demeurent du tout inutiles, leur auons donné terme & delay de trois mois, à conter du iour & date de cesdites presentes: durant lesquels ils les pourront porter & en disposer ainsi que bon leur semblera: apres lequel temps passé voulons nostre presente ordonnance auoir lieur & sortir son effect.*

SI DONNONS *en mandement par ces mesmes presentes, à noz amez & feaux les gẽs tenans noz cours de parlement, preuost de Paris, Seneschal de Lyon, preuost de nostre hostel, & à tous noz autres iusticiers & officiers, ou à leurs lieutenans, que ceste presente nostre ordonnance, prohibition, & deffence ils facent enregistrer ès registres de leurs iurisdictions, & icelle crier & publier à son de trompe & cry public, à ce que personne n'en pretende cause d'ignorance, la faisant garder, entretenir & obseruer inuiolablement de poinct en poinct, selon sa forme & teneur: car tel est nostre plaisir. En tesmoing de ce nous auons fait mettre & apposer nostre seel à cesdites presentes. Donné à Fontainebleau le viij. iour de Decembre, l'an de grace M. D. XLIII. & de nostre regne le xix. Et sur le reply signé, Par le*

Roy. De Laubeſpine. Regiſtrata audito procuratore generali Regis hoc requirente Pariſiis in parlamento xviij. die Decembris, Anno domini M. D. XLIII.

Ainſi ſigné, *Berruyer.*

EDICT du Roy Henry ſecond noſtre ſire, ſur la reformation d'aucuns draps, toiles d'or, & d'argent, pourfileures, paſſements, bordures, orfeureries, cordons, canetilles, & pluſieurs autres ſortes mentionées audit edict.

ENRY par la grace de Dieu Roy de France, à nos amez & feaux les gens de nos cours de parlement: & à tous nos baillifs, ſeneſchaux, preuoſts, & autres iuſticiers & officiers qu'il appartiendra, Salut & dilection. Sçauoir faiſons que nous conſiderans la grande & ſuperflue deſpenſe du tout inutile qui s'eſt faite iuſques icy par les gentils-hõmes et autres perſonnes de noſtre Royaume, en habillemens de draps d'or & d'argent, pourfillez, paſſementés, & brodés, ou il s'en va & conſomme tout, ou vne grande partie de leur bien & ſubſtance, au lieu de ce qu'ils le deuroyent employer au ſeruice de nous & de la choſe publique en temps d'affaires: ou bien pour leurs neceſſitez & particuliers negoces. Pour à quoy obuier & faire ceſſer telles ſuperfluitez, furent ſur ce faites du temps du feu Roy noſtre treshonoré ſeigneur & Pere certaines defences expreſſes: leſquelles comme treſutiles & neceſſaires pour les cauſes deſſus declairees, & autres bonnes & iuſtes conſiderations, qui à ce nous mouuent, nous voulons eſtre reiterées. Et en ce faiſant auons par ces preſentes de nos certaine ſcience, plaine puiſſance, & autorité Royal, ordonné, prohibé, & defendu, ordonnons, prohibons & deffendons à toutes perſonnes de nos Royaume, pays, terres, & ſeigneuries, ſoyent hõmes ou femmes, de quelque eſtat, qualité ou condition qu'ils ſoyent, reſerué les princeſſes, dames, & damoiſelles eſtant a la ſuitte de la Royne noſtre treſchere et treſamee compaigne, & de noſtre treſchere & treſamee ſœur: Que doreſnauant ils n'ayent à porter ſur eux en habillement, n'autre aornement, aucuns draps, ne toilles d'or & d'argent, pourfilleures, paſſements, brodures, orfeureries, cordons, canetilles, veloux, ſatins, ou taffetas barrez d'or ou d'argent, n'autres telles ſuperfluitez quelles qu'elles ſoyent, ſi non ſur harnois, ſur peine de mil eſcuz d'or ſoleil, d'amende à nous à appliquer, & confiſcation deſdits habillemens, & d'eſtre puniz cõme infracteurs & tranſgreſſeurs de nos ordonances, & defences. Que nous vous mandons, commandons, & expreſſement enioignons par ceſdites preſentes faire de poinct en poinct inuiolablement, ſouz les peines cy deſſus indites, entretenir, garder & obſeruer, publier, & ſignifier par tous les lieux & endroits de vos bailliages, preuoſtez, ſeneſchaucees, pouuoirs & iuriſdictions que beſoin ſera. Et enioignons à noz aduocatz & procureurs en voſdites iuriſdictions tenir la main, & eux employer à l'obſeruation & entretenement de noſdites prohibitions & defences, ſur le deu de leur office & ſerment qu'ils ont à nous: car tel eſt noſtre plaiſir. Et pource que de ces preſentes l'on pourra auoir affaire en pluſieurs & diuers lieux, nous voulons qu'au vidimus d'icelles fait ſoubs ſeel Royal,

foy

foy soit adiouſtée comme à ce preſent original. Donné à Saint Germain an Laye, le dixneufieſme iour de May: L'an de grace M. D. XLVII. Et de noſtre regne le premier. Ainſi ſigné: Par le Roy. *Clauſe. Publié à Paris le vingtunieſme de May, mil cinq cens quarante ſept.*

ORDONNANCE du Roy Henry ſecond ſur la reformation des habillemens des draps d'or & d'argent, & de ſoye.

HENRY *par la grace de Dieu Roy de France, à tous ceux qui ces preſentes lettres verront, Salut. Comme des noſtre nouuel aduenement à la couronne, conſiderant les grandes & exceſſiues deſpences du tout inutiles & ſuperflues, qui ſe faiſoyent aux accouſtremens que portoyent hommes & femmes, ſans aucune diſcretion, ne difference de leurs qualitez, eſtatz & facultez, nous en enſuyuant les defences, qui du temps du feu Roy noſtre treshonnoré ſeigneur & pere auoyent ſurce autrefois eſté faites, euſſions prohibé & defendu à toutes perſonnes de noz Royaume, pays, terres & ſeigneuries, de ne porter ſur eux en habillemens, n'autre ornemens aucuns draps, ne toille d'or & d'argent, pourfilleures, paſſemens, brodures, orfeureries, cordons, canetilles, veloux, ſatins ou taffetas barrez d'or ou d'argent, ſous les peines ſur ce indites: & combien que leſdites ordonnances & defences ayent eſté publiées par ou beſoing eſtoit, de ſorte que nul n'en ait peu pretendre aucune cauſe d'ignorance: ſi eſt-ce que de preſent elles ſont mal obſeruées, & comme quaſi contemnées, & non ſeullement continuent, mais augmentent de iour en autre telles exceſſiues ſuperfluitez d'habillemens, & accouſtremens entre gentilz hommes, dames, & damoyſelles gens d'egliſe, & de iuſtice, & autres hommes & femmes de tous eſtatz, leſquelz par ce moyen l'on ne peut choiſir ne diſcerner les vns d'auec les autres, & s'en va en cela vne grand partie de leur bien & ſubſtance, au lieu de ce que leſdits gentilshommes le deuroyent employer au ſeruice de nous, & de la choſe publique en temps d'affaires, ou bien pour leurs neceſſitez ou particuliers negoces, & les autres à l'entretenement de leurs meſnages & familles, obſeruant l'honneſteté & modeſtie, ſelon les eſtatz & vacations ou ils ſont appellez.*

POVRCE *eſt il, que nous ayans depuis mis en conſideration ce qu'il nous à ſemblé deuoir eſtre conſideré en ceſte partie, eu ſur ce aduis & deliberation auec aucuns princes & ſeigneurs de noſtre ſang, & autres notables perſonnages de noſtre conſeil priué eſtans lez nous. Auons de rechef comme choſe treſrequiſe, neceſſaire, & conuenable pour l'vtilité publique, ordonné, prohibé & defendu, ordonnons, prohibons & deffendons treſexpreſſement, par ces preſentes, de nos certaine ſcience, pleine puiſſance & autorité Royal à toutes perſonnes de noſdits Royaume, pays, terres, & ſeigneuries, hommes & femmes, de quelque eſtat ou condition qu'ils ſoyent, que d'oreſenauant ils n'ayent à porter ſur eux en habillemens, n'autres ornemens, aucuns draps, ne toilles d'or & d'argent, pourfileures, broderies, paſſements, emboutiſſemens, orfeurerie, cordons, canetilles, veloux, ſatins, ou taffetas barrez, meſlez, couuers, au traſſez d'or d'argent, ne autres telles ſuper-*

ſuitez, ſi ce n'eſt premierement quant à l'orfeurerie, en boutons ou fers ſeullement ſur les decoupeures des manches des robbes, & ſur les ſayes au deuant du corps, & des fentes, & pareillement aux manches deſdits ſayes qui ſeront decoupez & non ailleurs, & quant auſdites broderies, paſſemens & emboutiſſemens, ils ſe pourront porter de ſoye, & non d'autre eſtoffe & matiere, aux bordz & bordüres des accouſtremens ſeullement, de la largeur de quatre doigs, ſans ce que l'on en puiſſe mettre ſur les pliz, n'au corps d'iceux accouſtremens, ſoyent robbes ou ſayes.

ET affin qu'il demeure aux princes & princeſſes (comme il eſt treſraiſonnable) quelque difference en leurs accouſtremens, nous voulons & leur permettons porter en robbes tous draps de ſoye rouges cramoiſiz ſans ce que nulz autres hommes & femmes ſoyent ſi oſez ne hardiz d'en porter, ſinon les gentilz hommes en pourpoint & en haut de chauſſes, & les dames & damoiſelles en cottes & en manches. Et auſſi que les filles eſtans nourries ès maiſons de noſtre treſchere & treſamee compaigne la Royne, & de nos treſcheres & treſamees filles & ſeur Marguerite de France, ayent accouſtremens differens des autres: Nous voulons qu'elles puiſſent porter en robbes, veloux de couleur autre que rouge cramoiſi: en deffendant à celles qui ſont au ſeruice des princeſſes ou dames, de ne porter en robbe autre veloux que noir ou tanné leur laiſſant neantmoins en autres draps de ſoye les couleurs non defenduz.

ET quant aux femmes des gens de noſtre iuſtice, & autres demourans ès villes de noſtre Royaume, nous leurs auons à toutes expreſſement deffendu & defendons de porter aucunes robbes de veloux, ni d'autres draps de ſoye de couleur, leur permettant ſeullement, comme dit eſt, les porter en cottes & manchons. Et ne porteront les gens d'egliſe robbes de veloux, s'ils ne ſont princes. En defendant auſſi à tous qui ne ſont gentilshommes, ou qui ne ſont gens de guerre en noſtre ſoulde, de ne porter ſoye ſur ſoye, c'eſt aſauoir, s'ilz ont vn ſaye de veloux, ou d'autre drap de ſoye, ils ne pourront auoir la robbe de ſoye: & ainſi cõſequemment de leurs autres habillemens: auſſi ne porteront bõnetz ne ſouliers de veloux, ne fourreaux de meſmes à leurs eſpees, exceptant & reſeruant quant à ce, tous ceux qui ſont ordinaires aupres de noſtre perſonne, & de noſtre conſeil priué, qui iront accouſtrez & habillez ſelon & ainſi qu'ils ont accouſtumé. Et pource que par noſdites premieres deffences eſtoit reſerué de porter ſur harnois toutes ſortes d'accouſtremens cy deſſus prohibez & defenduz, nous en modifiant ceſte licence, declairons par ceſdites preſentes, que ſur leſdits harnois de gens de guerre & caparaſſons de cheuaux ne ſe portera drap, ne toille d'or ou d'argent traict ne tiſſu, ſi n'eſtoit pour vne fois en acte notable, comme à vne bataille & iournee aſſignee: mais bien ſe pourra porter broderie ou tailleures d'or ou d'argent ou ſoye en bord de quatre doigts et enrichiſſemẽt de croix. Et d'auantage ne ſeront les pages,

ſoyt

ſoit de princes, ſeigneurs, gentilshommes ou autres, habillez que de drap ſeullement auec vn get, ou bande de broderie de ſoye ou veloux, ſi bon ſemble à leur maiſtre. Et outre deffendons pareillemẽt à tous artiſans mecaniques, païſans, gens de labeur & valets, s'ils ne ſont aux princes, de ne porter pourpoins de ſoye ne chauſſes bandees ne bouffees de ſoye. Et pource que vne partie de la ſuperfluité de l'vſage de ſoye eſt prouenu du grand nombre des bourgeoiſes qui ſont faites damoiſeilles de iour à autre, nous auons fait & faiſons deffences comme deſſus auſdites bourgeoiſes, que d'oreſnauant pour l'aduenir elles n'ayent à changer leur eſtat, ſi leurs maris ne ſont gentilshommes.

SI *donnons en mandemement par ces preſentes à noz amez & feaux les gens de nos cours de parlemens, & à tous nos baillifz, Seneſchaux, Preuoſtz & autres noz iuſticiers & officiers qu'il appartiendra: que noſdites ordonnances, prohibitions & deffences, ils facent publier & ſignifier par tous les lieux & endroitz de leurs reſſorts, deſtroits, & iuriſdictions, que beſoing ſera, & icelles de poinct en poinct entretenir, garder & obſeruer inuiolablement, ſous peine à ceux qui dedans huit iours apres la publication de ceſdites preſentes, ſeront trouuez tranſgreſſeurs & violateurs, de confiſcation des habits, & accouſtremens que lon trouuera ſur eux contre noz dites ordonnances & deffences, de mil eſcuz d'or ſoleil d'amende, à nous appliquer, & à tenir priſon iuſques à plain payement: leſquelles peines nous voulons eſtre executees & obſeruees ſur leſdits tranſgreſſeurs, & reaument, & de fait: nonobſtant oppoſitions ou appellations quelconques, & ſans preiudice d'icelles: pour leſquels ne voulons eſtre differés en enioignant treſexpreſſement à noz aduocats, & procureurs generaux en noſdits parlemens, & à leurs ſubſtituz eſdits Bailliages, & Seneſchaucees, & iuriſdictions, ſur ce tenir la main, & faire les pourſuittes & inſtances en tel cas requiſes pour le deu de leurs eſtats, & offices, & ſerment qu'ils ont à nous, en certifiant par eux de ſix mois en ſix mois les gens de noſtre conſeil priué des diligences & deuoir qui ſe ſeront à l'obſeruation & entretenement de noſdites ordonnances, prohibitions & deffences, affin que ſelon cela il y ſoit pourueu ainſi qu'il appartiendra: car tel eſt noſtre plaiſir. Et pour ce que de ces preſentes l'on pourra auoir à faire en pluſieurs, & diuers lieux, nous voulons qu'au vidimus d'icelles deuẽment collationné, foy ſoit adiouſtée comme au preſent original. Donné à Paris le xij. iour de Iuillet, l'an de grace M. D. XLIX. & de noſtre regne le iij.*

Ainſi ſigné, ſur le reply,

Par le Roy.

Du Thier.

TRACTATVS DE HOSPITIBVS.

Des hoſteliers.

Hoſpites poſt ſigna hoſpitij omnes recipere tenemur, niſi vt inferius.

ROmateria hoſpitum,& cauponum, nautarum,& ſtabulariorum intelligenda,& proban da, nota concluſiones ſequentes. Prima eſt quòd hoſpites tenẽtur omnes recipere, poſtquam ſigna hoſpitij appoſuerint. Nam primò in arbitrio eorũ eſt,ne quẽ recipiant,ſed quaſi contrahere vidẽtur cum peregrinis apponendo ſignũ patens,& promittere eis facto vidẽtur, vt eos recipiant, réſq; eorum & perſonas ſaluas faciant, & tantũ eſt facto voluntatẽ ſuã declarare,ſicut verbo.l.de quib.ff.de legib.c.dilecti.de appel.fac.tex.l.vnic. in fi.ibi,nec repellere poſſunt iter agentes.ff. fur.aduer.nau.† Si tamen aliquis poſuerit inſigne ſuæ domui,& alius ſimile inſigne velit apponere,non poterit eum primus prohibere, nec in poſſeſsione ſe dicere:vt cenſuit Senatus anno 1511. die viij. ſeu ix. Martij. itaque caupones omnes recipere tenentur, niſi ex cauſa recuſarẽt:vt potè quia hoſpitium eſt iam repletum, vt dicit Bart.in d.l.vna.col.j. Bauer. in §. poſſunt. col.x. de teſt. Fed. conſi. cxiij. & Gaſpar.valat.in repe.l.imperium.col.lxxix. ff.de iuriſ.om.iud. † Vel niſi fuerint banniti,& aliàs improbati,vt patet, arti. iij. inferius. vbi debent denunciare iudici ordinario, quando exteri ibidem hoſpitantur. facit l. j. & ſeq. ff. de recepta. vbi Bar.& alij. † Etiam in aduentu Regis, & quando multus exercitus armigerorum numerus affluit, tenetur quilibet hoſpites recipere. l.j. & ij.C.de metat.lib.xij. Bart.in dicta l.j.fallit in clericis, qui non tenentur d.hoſpites recipere-l.j. C.de epi. & cleri.ſed hodie magis grauantur ob temporum infelicitatem, vnde clamare poſsũt:Eripe me ab homine malo.

1

Arreſtum.

2

Quãdo qui debeat hoſpitas recipere tenetur.

3

Hoſpes prius receptum non debet repellere.

Secunda concluſio,inter hoſpites preferẽdus eſt, qui prius receptus eſt: nec caupo ꝓpter ſuperueniẽtem aduenã primum repellere poteſt. l. vna.in fi.ff.furti aduer.nau.vbi etiam hoc docet Ang.quia melior eſt conditio occupãtis.c.ſi duo.de ꝓcurato.in vj.& qui vigilauit & præuenit aliũ,ſuã conditionẽ fecit meliorem,l.pupillus.ff.quæ in frau.cre.† Niſi ex magna cauſa, vt ſi Epiſcopus vel legatus Regis ſuperueniret, & tũc iſte quamuis primus relinquet ſuũ cubiculũ,& dabitur inibi ei aliud, nec debet ab hoſpitio repelli,ſi ipſe nulla ibi hoſpitia inueniret. arg.l. iubemus. C. de ſacroſ. eccle. vbi notatur,vel niſi primus eſſet rixoſus & iniurioſus, & non expediebat eum ſic pati.l.ſi conuenerit.in fi. ff.pro ſocio. tunc ratione vitandi ſcandali omnino repelli poterit.c.nihil.de præſcrip.vbi multa Feli. de hoc ſcribit.

4

5

6

7

Hoſpitatum ab iniuriis, & malo hoſpite defendere debet.

Tertia cõcl. peregrinũ hoſpitatum caupo à malo, & iniuriis defendere debet,alioqui tenetur,vt occaſio delinquendi tollatur, d.l. j. & glo.exẽplo Lot.c.quod ait.xiiij.diſt.& in c. offerebat.xxxij. q.vij. Nã ſi tenetur pro rebus,fortius pro perſonis,l.nauta. in fi.& l.licet.§.in factum.ac l.debet.ff.eodem.quia imputet ſibi caupo,qui malorum opera vtitur.l.fina.ff. eodem.& §.final.pro ſocio. in inſtit. & explorare debebat cuius fidei, & innocentiæ eſſent

essent,antequàm eos in suum reciperet seruitium.d.l.fin.§.seruorum.nautę caupo.nõ debebat itaq; hos eligere, si videbat istos famulos suos stolidos: sed debebat eos eijcere. Ideo culpæ nomine tenetur çiuiliter,si aduena in nulla fuerit culpa, & datum fuerit damnum à suis notis & familiaribus: secus si à viatoribus inter se, dicta l.vna. in fi.ff.furti aduer.nautas. & l.debet. §.1.ff.eo.vt consuluit Ioan.Ana.consil.2.

8 Quarta cõclusiò,diuersores & caupones restituere debent,quę ab hospitibus acceperunt,vt in toto titu.ff.nautę cau.stabul.vt recepta restituant.& quamuis actio in factum competat ad duplum.l.vna.ff.furti aduer.nautas.tamen in hoc regno simplo contenti sumus,adeò quòd caupo ad rei tantùm restitutionem tenetur cum expensis & interesse: quòd si nõ restituerit,actionem se daturum prætor in eos pollicetur,in l.3.§.1.ff.eo. nisi res damno fatali perierit, vel vis maior contigerit.d.l.3.§.at hoc edicto.ibidem. *Caupo rectè pro restitue re tenetur.*

9 Quinta, recepisse censetur caupo illas res,quæ intra suam domum illatæ sunt. Ideo si pereãt,tenetur.l.1.in fi.ff.eo. Barba.cõsi.53.illustrissime.vol.1. Si tamen tradiderit ipsi viatori cubiculi claues,custodiæ renunciatum videtur.Ideo nõ tenetur,argu.l.clauibus.ff.de. contrahen. emp.l.dominus horreorũ.locati.hoc tenet Rofre.in tract. libello.in tertia parte.rub. de actio.in fact.ex edicto nautæ, caupo.stabula. & Specul.in tit.de fur.§.quid si res immissæ. *Recepisse ab hospitibus quando caupones cẽ seantur.*

10 Sed aduertẽdum est in hoc,quia hoc genus hominum solet plures vnius cubiculi,& archæ claues habere. Ideo post discessum hospitis ad ciuitatem solent,aperire alia claue: ob id bonũ esse vt hospes aliquem in hospitio relinquat,nec istis fidat: quia nec magna charitate regulariter tenentur, & si probari hoc posset,laqueo donandi essent pro eorum furtiua malitia. *Claues multas hospites habere solet.*

11 Sexta conclusio, Si cista hospiti clausa data sit,& aperta reddatur,& res sint subtractæ,tunc probari hoc potest in modicis sacramento dantis, & aliis indiciis,maximè si d.caupo sit malæ opinionis.l.semper.§.in hoc interdicto.ff.quod vi aut clam.l. prima.§. si cista.vbi doct.deposi. Et probabitur etiam per alios viatores & famulos, qui secum aderant & venerant,& aliis modis: & in his omnibus iudex arbitrabitur secundum qualitates personarum,vt scribitur in l.si quando.C.vnde vi.vbi doc.Spec.in dicto titu.de fur. versi.sed quic si res.& Bar.in dicta l.vna.in fin.dicit iudicem posse torquere familiares domus.& alios qui erant in domo,vt dicit se obseruasse Pisis,cùm ei in facto occurrisset.idem tenet Ange.in tracta.maleficio.in glos.fama.vers. vndecimò quæro. *Res perditas quomodo probari possit.*

12 Septima conclusio,Caupones pro furtis famulorum in diuersorio factis tenentur.l.vna.versi. caupo.autem.ff.furti aduersus nautas.ibi,caupo autem præstat factum eorum:qui in ea caupona eius cauponæ exercendæ causa ibi sunt:Item eorum,qui habitandi causa ibi sunt. *Caupones pro furtis furtorum famulorum tenentur, non viatorum.*

13 Viatorum autem factum non præstat:quia eos non elegit, nec repellere potest. inhabitantes verò quodammodo elegit, qui non reijcit: & nisi haberent famulum communi opinione fidelem, & bonum. pro illo enim excusarentur dicti caupones,non si productorem, leonémve vt communiter sunt,& ancillæ meretrices.l.quæ adulterũ.C.de adulter.Alexãd.in l.si cùm dotem.§.j.col.2.ff.soluto matrimonio.Facit glos.in ca.apostolica. in verbo

profu

profuturum.de his quæ fiunt à prælato.&Io. Fab.in §.fi.pro ſocio.in inſtit Barba.conſil.53.Illuſtriſsimum.in 1.vol. Et ita fuit in hoc Senatu condemnatus præfectus cauponæ anno 1517. die 21. Iulij, videlicet ad repræſentandum famulum, qui furtum fecerat, intra quindecim alioqui ad ſoluendum furto amiſſa.

Arreſtum.

Hoſpites tranſeuntibus non plura vendant quã in mercatu.

14 Octaua concluſio:Caupones non debent pluris vendere tranſeuntibus, quàm in mercatu vẽdatur,habito tamẽ honeſto lucro.C.de emptio. & vendi.& ordi.6.hoc etiam prohibetur.,& ſtatuitur ibidẽ, quòd ſuper hoc credatur etiam famulis tranſeuntium in defectum aliorum.c.quoniam. de teſtib.vide inferius tex.ordina.

Caupones excedunt in exigendo.

15 Nona cõcluſio,quia regulariter hi caupones ſolent metas rationis excedere in exigendo,ſicut notarij,in c.ſtatutum.§.notarium.de reſcrip. in 6. & apparitores.l.defenſionis.C.de iur.fiſc.libr.x. Ob id Rex ſtatuit, vt taxetur à iudicibus ordinariis,& aliis magiſtratibus pretium competens.in ordi. poſitis infra ordina.1.& ſeq.ac ordina.6. ne iſti caupones deuorent diuertentes ad eos,vt ſolent plurimi,

Taxatio pro prandio & cœna in hoſpitio.

16 Decima cõcluſio,taxatio facta eſt, vt p prandio homo eques ſoluat tres ſolidos cum dimidio,pro cœna autem ſex cum dimidio; vt ſi plures receperit caupo punietur ad mulctam viginti ſolidorum: & detinebitur in carcere per tres dies.Si ſecũdò,duplicabitur mulcta, & pœna carceris ad octo dies.Si tertiò,contrauenerit,mulcta erit centum ſolidorum, & pœna fuſtigationis,in ordi.4.hoc ſtatuitur inferius.Sed ſtatutum irritum fit: quia magiſtratus iſtos non cogunt vt ea ſeruent: fortè quidam habentes inuicem caudas colligatas,& pecunias ab hoſpitibus recipientes.

In tabernis non debent locari homines.

17 Vndecima concluſio,quando mílites in præſidio ſeu munitione locantur,non debent ſtatui in hoſpitiis,ſeu tabernis meritoriis:ne peregrinorum & aduenarum receptio impediatur:etiam in aduentu Regis hoſpitia ſolent relinqui libera,vt docet Chaſſa.in Cathalo.gloriæ mũdi.in vndecima parte conſidera.46. Alioqui nulli aduenæ poſſent recipi, etiam in ciuitatibus, quod valde durum eſt.

Pœna vendentium vinum dilutũ

18 Duodecima concluſio, Caupones vendentes vinum dilutum, ſeu adaquatum pro mero & puro, libra auri puniri debent: ſi ſemel ſecundò manum amittere:ſi tertiò ad furcas mortis damnadi ſunt,ex conſti. Neapol.in rub.de fide mercator.qui vtinam ſeruaretur in Frãcia:& non eſſent tot falſarij caupones,qui quotidie iſta impunè exercent.facit c.eiiciens.88.diſtin.

Pœna contra curiales non ſoluentes hoſpitibus.

19 Vltima concluſio eſt,quo ad curiales in hoc regno,qui(vt vulgariter dicitur)non ſunt ſoliti ſoluere indebitum:& vtinam debita ſoluerent, vt dicit Sali.in l.1.C.de cond.indebi.vt curialibus auferatur prædę occaſio,ad quã faciles multi ſunt.l.1.C.de frumen.Alex.lib.11.ſi curiales habens officium diſcedat non ſoluto debito cauponi, debet officio priuari: ſi verò non habeat officium,fuſtigatur, vel ſignum eidem imponitur, & poſteà ad galeas condemnatur,in ordina.vt ſtatutum eſt eo.tit. Dicebat quidam diffinitionem legis à contraria conuenire curiali,vt ſit ſanctio infecta, iubens inhoneſta, & cohibens contraria, vt in l.2.ff.de legib. quod ad me attinet non noui mores eorum. Ob id remitto illos ad tractatum de nugis curialium, qui editus eſt à Polycratico text.legum Regiarum.

De la

DE LA TAXATION DES VIVRES.

DES HOSTELLIERS, MARCHANDISES, & autres choſes neceſſaires.

LOYS DOVZIESME.

LOYS *par la grace de Dieu Roy de France, à tous ceux qui ces preſentes lettres verront, ſalut: Sçauoir faiſons que comme par pluſieurs grandes plaintes, doleances, & remonſtrances faites, tant du viuant de feu noſtre treſcher Seigneur & couſin le Roy Charles dernier decedé (que Dieu abſolue) que auſſi depuis noſtre aduenement à la couronne, ayons eſté aduertis que depuis vn aſſez long temps, eſt aduenu en noſtre Royaume vn grand abus & deſordre, manifeſtement contraire à la choſe publique d'iceluy, lequel deſordre par traict de temps a continué & pullulé de plus en plus: C'eſt à ſçauoir que par toutes les contrées, & prouinces de noſtredit Royaume, & meſmement ès lieux des grands paſſages, & ès villes & lieux, ou nous & nos predeceſſeurs Rois auons accouſtumé nous tenir, frequenter & paſſer, allans & venans, tant nos ſubiets, qu'eſtrangiers, & gens d'egliſe, nobles, marchans, & autres, ont eſté & ſont, tant par les hoſtelleries qu'autres, ou ſont logez ceux qui nous ſuiuent ordinairement, & autres qui y ſuruiennent, contraints à payer exceſſiues ſommes pour les viures, tant pour les perſonnes, que auſſi pour les cheuaux & auſſi pour les logis, en prennent & exigent outre ladite deſpence & logis, autres grandes & exeeſſiues ſommes, pour vne exaction, qu'ils appellent, Belle chere: Auecq' ce tous les marchans, gens mechaniques & autres habitans de villes & lieux de noſtredit Royaume, meſmement ou nous frequentons & paſſons, dés que nous y ſommes venus, & autrement indeuëment, & encores que n'y ſoyons, encheriſſent tous viures, & autres denrées, & choſes, dont les hommes ont beſoing & ne ſe peuuent bonnement paſſer: comme bonnets, chapeaux, pourpoins, chemiſes, chauſſes, houſſeaux, ſouliers, & autres veſtemens & chauſſures, ſelles, eſtriers, & autres choſes neceſſaires pour gens de cheuaux, tellement que pour le grand deſordre & cherté de viures qui eſt pour le preſent eſdites hoſtelleries, & eſdites denrées, pluſieurs de noſdits ſubiects, marchans & autres, & par eſpecial gens nobles qui ont train, ſont contrains ſouuentesfois demourer en leurs maiſons, & laiſſent à frequenter ès villes & pays tout autrement, qu'ils auoyent accouſtumé qui eſt grand dommage & intereſt vniuerſel de ladite choſe publique,*

& meſmement deſdits encheriſſeurs & ſuruendeurs, leſquelz par la frequentation & delaiſſement d'aller & venir, gaignent moins beaucoup qu'ilz ne feroyent: dont auſsi les gens & officiers de noſtre hoſtel ſe plaignent pour l'exceſſiue vente & pris deſdits viures, denrées, logis, & choſes deſſuſdites. Lequel grand deſordre & cherté de viures, & denrées eſt principalement aduenu (comme ſommes aduertis) par la negligence de noz officiers, & autres, qui ont eu, & ont la la charge & gouuernement de la iuſtice & police de noz villes & pays: leſquelz n'ont eu, & n'ont le ſoing, cure & diligence, de pourueoir & mettre taux & police raiſonnable auſdites choſes, chacun en ſon endroit: au moyen dequoy la plus part, & preſque tous les manans & habitans deſdites villes, les aucuns hoſteliers, & autres particuliers, ſe ſentent deſdittes encheres, & en viuent à plus grande deſpence, peine paoureté & trauail: dont ſont aduenus, & ſouuentesfois aduiennent pluſieurs autres inconueniens, au grand detriment de la choſe publique, & plus porroyent par cy apres faire, ſi pourueu n'y eſtoit: pour ceſte cauſe nous voyans qu'il eſt requis, & grand beſoing y donner bonne & prompte prouiſion. Sçauoir faiſons, que nous, à qui appartient la cure totale, regime & gouuernement principal de tous nos ſubiects, auſsi la protection & bon traitement en noſtre Royaume de tous eſtrangiers marchans & autres, qui ſous la confidence de noſtre iuſtice & bonne police viennent & frequentent en noſtredit Royaume, pays & Seigneuries: deſirans obuier auſdits grans abus & deſordre, & mettre bon ordre & police generalle par toutes nos Seigneuries, prouinces, & pays, ſur le fait & taux deſdits viures, denrées & marchandiſes: Pour ces cauſes, heu ſur ce aduis & deliberation auecq' les Princes & Seigneurs de noſtre ſang & lignage, & gens de noſtre grand conſeil, gens de noz parlemens, & autres qu'auons pource aſſemblés, auons ſtatué & ordonné, & par ces preſentes, de nos certaine ſcience, plaine puiſſance & autorité Royal, ſtatuons & ordonnons par edit & ordonnance Royal & perpetuel, ce qui enſuyt.

PREMIEREMENT, *que tous & chacuns les Seneſchaux, Baillifz, allouez, Preuoſt, Viguiers, & autres iuſticiers & officiers ordinaires de noſtre Royaume, pays & ſeigneuries, chacun en ſa iuriſdiction, appellez aueq' eux deux gens d'Egliſe, & deux gentilz hommes de leur deſtroit et iuriſdition, bien renõmez, & de bonne experience, aimans leur honneur & conſcience: & auſsi appellez les maires & eſcheuins, conſulz conſeilliers, officiers, & Gouuerneurs des villes & lieux de leurdit deſtroit en nombre ſuffiſant, & autres que bon leur ſemblera, non ſuſpetz, feront & ordonneront doreſenauant en bonne et ſaine conſcience, dont ilz*

feront

feront ſerment ſolennel, vn taux & priz raiſonnable, chacun en ſa prouince & quartier du pays, de ce que leſdits hoſtelliers deuront auoir & prendre pour repeuë d'homme & de cheual, ſelon la valeur des viures, & autres choſes qui y croiſſent, y ſont, & peuuent venir d'autre lieu, ſoit par mer ou par terre, ou par eau douce: & auſsi ſelon que leſdits viures & autres choſes auoient & y ont accouſtumé eſtre vendus auant l'abus & deſordre deſſuſdit: le tout en ſi bonne maniere, que leſdits allans & venans & autres qui ſont manans & habitans ſur les lieux, puiſſent viure, & raiſonnablement ſatisfaire & payer: & auſsi que leſdits hoſtelliers, & autres vendans denrées, puiſſent gracieuſement & raiſonnablement gaigner, ſans plus ſouffrir en noſtredit Royaume eſtre exigé ſi exceſsiues ſommes, comme fait a eſté, tant pour leſdits deſpens, que belles eheres. Leſquelz taux & priz voulons eſtre ſi bien ſpecifiez par le menu, que debat ne queſtion n'en puiſſe venir, mais ſoit declairé chacune choſe ſelon ſa nature, & ce qu'elle pourra valoir, comme du pain blanc ou brun, le priz, poiyx & grandeur: du vin vendu en detail tant du creu q̃ du pays que d'autre, ayant regard a la voiture, le priz & meſure: des chairs de mouton, de bœuf, de porcean frau ou ſalé, eheureaux, agneaux en gros ou en detail: de toutes poulailles, conins, perdrix, pigeons, & toute autre nature de volaille & gibier, ſemblablement le priz, quantité & nombre, ſelon l'abondance qui en peut eſtre ſur les lieux, ou qui y peuuent d'autres lieux venir: des poiſſons fraiz & ſalez, ſi leſdits officiers voyent que beſoing en ſoit faire taux: des œufz, beurres, formages, huilles & autres viandes des iours maigres, par priz, par nombre, ou par meſure, en feront auſsi taux & declaration raiſonnable.

ITEM, pour les veſtemens & aceouſtremens deſſuſdits neceſſaires, pour les hommes & pour les cheuaux, aduiſeront leſdits baillifs, officiers & autres qui ſeront auecques eux, ſelon ce que deſſus eſt dit, de faire auſsi vn taux, ordre & police qui ſoit raiſonnable & practicable, qu'en nul endroit ne puiſſe auoir fraude, tromperie ne deception, ayans regard & conſideration, tant à la bonté priz & quantité de laine, de quoy ſeront leſdits veſtemens, chapeaux, bonnets & autres habillemens, qu'au priz qu'ils couſtent. Les cuyrs des beſtes apres qu'elles ſont eſcorchées, & ce qu'elles couſtent à abiller, tanner, & adouber, tant pour faire houſeaux, ſouliers & autres chauſſeures, que pour couurir ſelles, pour faire malles & bahus, coffres, fourreaux & harnois de cheuaux, & autres choſes qu'on a accouſtumé faire de cuyr, & ſemblablement à toutes autres eſtoffes, qui

ſeront miſes & employées ſur leſdits abillemens & accouſtremens, & finablement a la peine & trauail ſelõ plus ou moins des ouuriers & gens de meſtier, qui ont accouſtumé de faire et ouurer leſdites choſes, par maniere que le tout bien regardé & calculé, ledit pru & taux en puiſſe eſtre fait, ou plus pres de la raiſon que poßible ſera: & que marchandiſe puiſſe auoir entierement lieu & cours par tous noſdits pays, prouinces & Seigneuries: en appellant à faire ledit taux & police aucuns marchãs & gens de meſtier bien renommez, de bonne cõſcience, et preudhommie, en tel nombre que bon ſemblera: deſquelz marchãs & gens de meſtier noſdits officiers prendront ſerment de bien & loyaument dire leurs aduis en ceſte matiere, affin qu'apres ce iceux officiers puiſſent mieux eſtre aduertis & informez des choſes deſſuſdites, & de chacune d'icelles, en ſon endroit.

ITEM, *& auſsi ſera mis par leſdits officiers & autres deſſus nommez ordre & taux ſur les foins, pailles, gerbées, veßes, bois, fagots, chandelles, verius, vinaigre, en gros & en detail, par pru, par nombre & par meſure, ſelon qu'ils verront eſtre à faire par le deſordre, qui n'y pourra eſtre au contraire, veue l'abondance du pays, chacun en ſon endroit, ſelon laquelle abondance & fertilité grande ou petite, leſdits officiers ou autres ordonnerõt, & mettrõt taux chacun en ſon endroit, par les hoſtelleries & paſſages de leur iuriſdition: en declairant par le menu, combien les allans & venans payerõt pour diſnée de cheual, & pour ſouppée. & combien pour iournée entiere: & declaireront la grandeur de la meſure de l'auoyne ou picotin, que leſdits hoſtelliers ſeront tenuz de bailler, leſquelles meſures ou picotins ſeront marquez de la marque publique des lieux, pour obuier à tous abuz. Et quant à la deſpenſe de bouche, il ſera au chois des paſſans de payer raiſonnablement, & conter les pieces de pain, viande & meſure de vin, qu'ils auront eu, ſi toutesfois ils ne ſe veulent contenter de payer pour table ce que l'hoſte demandera: & voulons expreſſement, & ordonnons, qu'en payant par leſdits allans & venans raiſonnablement. & ſelon ledit taux, ce qu'ilz prendront pour leur viure, & de leurs cheuaux, nulle belle chere leur ſoit plus demandée, ſur peine de treſgrande punition, tant de celuy qui demãdera icelle belle chere, comme auſsi de celuy qui la payera, dont ſera faite mention audit taux & police, generallemẽt par tous noſdits pays, Royaume & Seigneuries. Car cõbien q̃ par ci deuãt ladite belle chere ne ſe feiſt q̃ par maniere d'vn don gratieux et voulontaire, qu'aucuns faiſoient de leur liberalité & largeſſe, toutesfou leſdits hoſtelliers & autres l'ont voulu mettre en ſi grãde conſequence, qu'ils veulent contraindre leurs hoſtes de*

payer

payer autant ou plus pour ladite belle chere, que pour le principal: qui eſt vn manifeſte abus, rançonnement & pillerie: & laquelle belle chere nous voulons & entendons eſtre du tout caſſee, abbatue & abolie par noſdits officiers, par eeſdites preſentes.

ITEM, *par laduis & deliberation que deſſus, auons outre ordonné & ordonnons par ceſdites preſentes, que les deſſuſdits officiers & gouuerneurs des villes & pays de eeux, qui ſeront auecq' eux appellez, ſelon que deſſus, en leur bonne ſaine conſcience mettent & mettront generalement ordre, & taux de police ſur toutes les choſes neceſſaires pour la vie & conſeruation humaine, de quelque marchandiſe, art mechanique ou meſtier qu'elles ſoient, au cas qu'ilz eognoiſſent, qu'en icelles ou aucunes d'icelles ſoit fait abus & fraude par faute de police au dommage de noſdits ſubiets & autres allans, & venans & frequentans en noſdits Royaume & ſeigneuries, & autrement y procederont, en maniere que leſdits taux puiſſent eſtre fructueux, & que tous telz abuz, fraudes & pilleries ceſſent & ſoient oſtez & abbatuz, au bien de la choſe publique, deſquelles choſes & chacune d'icelles faire & ordonner par eeſdites preſentes, & en tant que que meſtier ſerait, en auons à noſdits officiers donné & donnons plein pouuoir, autorité, & puiſſance ſpeciale.*

ITEM, & *pource que touchant les fins draps de laine, comme eſcarlates, noirs, & gris, y a, & ſe trouuue treſgrand deſordre, & ſe vendent les aucuns en ſi treſexceſſifz pris, que bonnement on ne peut attaindre à la verité & cognoiſſance, comme ainſi ſe puiſſe & doiue faire:*

NOVS *par ceſdites preſentes, & pour reprimer ledit deſordre, auõs ordonné & ordonnons par edit Royal, q̃ doreſnauant draps d'eſcarlate ne ſe pourront vendre n'acheter à plus haut pris que huit liures tournois, & au deſſouz: bons draps noirs fins, ſix liures tournou: & draps gris, de quelque ſorte qu'ilz ſoient, q̃ quatre liures dix ſolz tournou, & au deſſouz, comme deſſus: fors & exceptez les bons draps gris de noſtre bonne ville de Rouen faits, baſtiz & labourez au pied, & à la main, & à la liſiere, & ſouz le ſeel de la draperiere de noſtre ville de Rouen: leſquels ainſi faits, conſiderans les grands art, labeur & couſte de la manufacture deſdits draps, auſsi la grand bonté des fines laines de noſtre pays & duché de Normandie, & entre les autres de ſaint Ouin, & des parties d'enuiron, qui ſont plus cheres & de grand pris, que nulles autres deſquelles ſont faits leſdits draps gris de noſtre ville de Rouen, pourront eſtre venduz iuſques au pris de cinq frans & demy, & au deſſouz.*

ITEM, *auons ordonné & ordonnons qu'eſdits cas, leſdits draps ſeront faits*

de lez & nombre de fils, qu'ils ont accouſtumé, & ne ſeront preſſez à feu ne d'arain: & expreſſement defendons & prohibons à tous marchans drapiers, & autres vendans leſdits draps, & à tous noz autres ſubiets, de quelque eſtat, qualité ou condition qu'ils ſoient, de non les acheter plus haut pris, que dit eſt, & au deſſouz: ſur peine d'amende arbitraire, & de grande punition, tant de celuy qui vendra, que de celuy qui achetera, & ne les preſſera audit feu & arain.

ITEM, *& au cas qu'il ſoit trouué qu'en aucunes des choſes deſſuſdites comme draps & draperies de ſoye, ou de laine, ou autre choſe de grand pris, ou autrement on ne peuſt bonnement mettre taux, pris ou police certaine:*

NOVS *voulons & ordõnons expreſſement par ceſdites preſentes, que ſi en aucunes d'icelles choſes non taxees, aucun acheteur ſe trouuoit fraudé, ou deceu, & le drap preſſé, comme deuant eſt dit, ou ſuruendu, ſelon l'eſtimation de gens de bien eux cognoiſſans en ladite choſe, qui ſeroit preſſee ou ſuruendue, dont ledit acheteur voudroit venir à plainte, qu'incontinent ladite ſuruente, fraude ou deception cogneüe par celuy, à qui il appartiendra, ledit ſuruendeur ſoit puni & condamné ſommairement en bonne & groſſe amende, ſelon l'exigence du cas: & la choſe qu'il aura ainſi ſuruendue, ſoit confiſquee à celuy ou à celle qui l'aura achetee, en luy faiſant rendre & reſtituer ſon argent purement, ſommairement, & de plain, & ſans forme ou figure de procez, nonobſtans oppoſitions ou appellations quelsconques.*

ITEM, *plus auons ordonné & ordonnons par ces preſentes, que les deſſuſdits Seneſchaux. Baillifz, allouez, preuoſts, viguiers, maires, maieurs, eſcheuins, conſulz, & autres officiers & gouuerneurs des villes & pays feront mettre par eſcrit, & en forme authentique, les ordonnances deſdits taux & police, que chacun fera ou ſeront, en leur endroit & reſſort, ſelon noſtre intention & declaration deſſus declaree: en laquelle declaration voulons qu'ils ſoient nommez, & ſignez des mains de tous ceux, qui auront eſté preſens & conſeillans à le faire: leſquelles faites nous voulons & ordonnons qu'elles ſoient publiees à ſon de trompe & cri publiq, ou autrement par tous lieux accouſtumez & neceſſaires, & ſelon leſdits taux & ordonnances mis & appoſez en eſcrit es lieux publicq, ou l'on a accouſtumé de mettre & appoſer autres ordonnances & eſcritures.*

OVTRE *laquelle publication, voulons que chacuns deſdits officiers, en droit*

droit ſoy, enuoyent le double d'icelles ordonnances & taux, & auſsi en forme authentique, par toutes les villes, bourgs, villages & paſſages de leurs limites & iuriſdictions, par telle maniere qu'aucun n'en puiſſe pretendre cauſe d'ignorance.

ET auſsi affin que ſi aucun different ou queſtion ſourdoit entre leſdits hoſtelliers, & autres vendans, & les allans & venans, & autres acheteurs, le different puiſſe ſommairement eſtre vuidé par la teneur & veue deſdites ordonnances, & taux, ſans forme ou figure d'aucuns proces.

ET pareillement defendons par ceſdites preſentes à tous noz ſubiets & autres allans & venans, manans & habitans demourans ſur les lieux de noſdits Royaume & ſeigneuries, de non rien prendre pour leur vie, ou de leur cheuaux, ou pour quelque autre choſe que ce ſoit, ſans le payer & ſatisfaire auſdits hoſtelliers & autres, ainſi qu'il ſera declairé par leſdits taux & police: ſur peine d'en eſtre puniz, par les officiers ordinaires des lieux, & autres qu'il appartiendra ſelon leur meffait & deſſertes.

LESQVELLES ordonnances & taux, & auſsi publication d'icelles, à ſon de trompe ou autrement, & l'enuoy deſdits doubles d'icelles ordonnances par tout, ou il ſera beſoing & en forme authentique, comme dit eſt, nous voulons & ordonnons & expreſſement commandons, eſtre faites & faits, renouuellees & renouuellez tous les ans perpetuellement, par tous noſdits Royaume & ſeigneuries, à la feſte ſaint Martin d'hyuer, qui eſt le xj. iour de Nouembre, la fin de la cueillette de l'annee, de tous les fruits & biens de la terre, plus neceſſaires pour la vie humaine, affin qu'ayant regard à la fertilité, abondance grande ou petite de chacune annee, & auſsi à la prouiſion des vieilz bleds, vins & autres choſes qui pourra eſtre demeurée des annees precedentes, & affin que les officiers, gouuerneurs des villes, & autres deſſuſdites puiſſent mieux & plus iuſtement audit temps de ſainct Martin, renouueller icelles ordonannces, & les laiſſer en la forme de l'annee paſſee, ou les croiſtre ou diminuer de taux & de prix, ainſi qu'en leur bonne & ſaine conſcience ils verront eſtre à faire.

ITEM, & au cas qu'aupres ledit temps de ſaint Martin, ou ſur la demie annee, ou autrement, il y euſt cauſe & raiſon apparente, tant pour aucun plus grand marché ou abondance, que par aucune cherté ou indigence deſdits viures, qui pourroient ſuruenir de nouel ſur leſdits taux: voulons & ordonnons: que leſdits

officiers ordinaires & autres dessusdits, puissent en la forme & solennité dessusdite, nommer, renouueller, croistre diminuer, corriger & amender lesdits taux & police tousiours, au proffit & conseruation de ladite chose publique: sans ce qu'il soit permis à aucuns particulier estre si temeraires ou presomptueux de rien y accroistre ou diminuer, & aussi ausdits hostelliers, & autres vendans, de rien (outre ledit taux) suruendre ou bailler: sans ce que par nosdits officiers ou autres dessusdits, il soit conclud, ordonné & publié, en la forme & solennité dessus au long declaree. sur peine d'estre punis d'amende arbitraire ou confiscation des biens, si mestier est, selon l'exigence des cas, ainsi qu'ils verront estre à faire par raison.

ITEM, *& pource qu'entre cy & la Sainct Martin y a demi an & plus, parquoy de laisser les choses au desordre ou elles sont de present, seroit grand charge & foule aux subiets de nostredit Royaume: Nous voulons & ordonnons à nosdits officiers, qu'au commencement du moys de May, chacun en son endroit, face & mette taux esdites choses, pour le temps qui reste iusques à ladite Sainct Martin, selon la forme cy dessus declairee.*

ITEM, *au regard du train de nous & de nostre maison, aussi de nos officiers domestiques, & de nos gardes, & autres suyuans nostre cour, nous auons semblablement ordonné & ordonnons par ces presentes, à nos amez & feaux conseilliers, les maistres des requestes ordinaires & preuost de nostre hostel, & à chacun d'eux endroit soy, qu'es lieux, ou nous passerons & serons, ils appellent auec eux les officiers & gouuerneurs desdits lieux & villes, ou nous passerons, ou serons residence, qui feront semblablement vn taux & ordonnance des choses desusdites, selon que à leur office & autorité appartient, ou facent garder & entretenir en tout ou partie, le taux & police, qui desia par nosdits Baillifs & autres dessusdits seront faits, selon ce qu'ils trouueront estre le plus raisonnable & proffitable pour la commune vtilité de chacun.*

ITEM, *& finablement par nosdites presentes ordonnances, & par edit perpetuel defendons expressement à tous nosdits Baillifs, Seneschaux, allouez, preuosts, viguiers, maires, maieurs, escheuins, consuls, Conseilliers & autres officiers, & gouuerneurs de nos pays ou villes, ou leurs Lieutenans, & aussi ausdits gens d'Eglise, nobles, & autres qui seront presens, & se mesleront de faire lesdites ordonnances, police & taux, de non rien prendre ou exiger, directement ou indirectement, par dons corrompables, ou autrement, des marchans, hostelliers, ou autres vendeurs, qui y pourroyent auoir interest*

est, ne par amour, haine, amitié & consanguinité, ou faueur d'eux ou d'autres, & qu'ils ne croissent ou diminuent, croistront ou diminueront aucune chose ausdites ordonnances, & ne feront aucune dissimulation, quant à la punition des transgresseurs, infracteurs, ou delinquans: sur peine ausdits officiers de priuation de leurs offices, lesquelz apres la faute & corruption cogneuë & declairée declairons estre impetrables.

ET *les dons que nous ou noz successeurs apres nous en feront à autres, estre valables, & iceux officiers estre & demeurer infames & inhabiles à iamau à auoir office en nosdits Royaume & Seigneuries: & aux autres dessusdits, qui ne sont officiers, sur peine d'encourir nostre indignation, d'en estre puniz arbitrairement, selon l'exigence des cas: tellement que ce soit exemple a tous autres.*

Si donnons en mandement par ces presentes, &c.

RVBRICA

Des Hostelliers, Tauerniers, & denrées qu'ils vendent.

FRANÇOIS PREMIER.

FRANCOIS *par la grace de Dieu Roy de France, duc de Milan, & Seigneur de Gennes, à tous ceux qui ces presentes lettres uerrõt, salut. Sçauoir faisons que comme plusieurs plaintes, doleances & remonstrances nous ayent esté faites du taux excessif, que les hostelliers de nostre Royaume prennent & exigent indeuëment sur les passans & repassans, logeans en leurs hostelleries: & combien que de present (graces à nostre Seigneur) y ait abondandance de tous viures en nostre Royaume, & soyent a raisonnable pris & marché. Neantmoins iceux hostes ne prennent moins pour escot, & pour la fourniture des viures, qu'ils deliurent ausdits passans, tant pour eux que pour leurs cheuaux, qu'ils faisoient au temps qu'ils y auoit cherté & sterilité d'iceux, & si n'ont regard ne consideration au pris q̃ les chairs, pain, vin, foin & auoine se vendent aux marchez: ains par cupidité & auarice desordonnée, au detriment du salut de leurs ames, non gardans loyauté & iustice commutatiue, & contre toute charité & honnesteté, mettent pris volontaire excessif & desraisonnable esdites denrées, à la grand foulle & detriment de la chose publique: & si exigent indeuement belles cheres d'iceux passans & repass*

& repaſſans, leſquelles anciennement par aucuns ſe ſouloient donner par don gratuit. lequel don gratuit ont remis a le faire payer à tous par neceßité & contrainɛte. Nous pour ces cauſes & autres à ce nous mouuans, pour obuier & mettre fin eſdits abus. pour le ſoulagement de noz ſubiets, bien, proffit & vtilité de la choſe publique, auons par bonne & meure deliberation fait & ordonné, faiſons & ordonnons les ordonnances qui s'enſuyuent.

PREMIEREMENT, auons enioint & enioignons à tous noz Preuoſt, Seneſchaux, Bailliz, Chaſtellains, Viguiers, Iuges, & à tous noz autres iuſticiers & officiers, ou à leurs lieutenans, & pareillement aux Iuges & officiers des princes de noſtre ſang, & de tous autres nos ſubiets ayant iuſtice & iuriſdition ordinaire, que chacun d'eux reſpectiuement endroit ſoy, & en ſon pouuoir & iuriſdition ordinaire, auecques cinq ou ſix des plus ſçauans & apparents perſonnages, & de bonne conſcience, de leurdite iuriſdition ordinaire, qu'ils appelleront auecques eux, ayent de trou mou en trois mou à taxer & mettre pru raiſonnables à tous viures, comme à pain blanc, bis, & noir, vin a la pinte de toutes couleurs, ſoit du pays ou autre eſtrangier, qui ſe vendra ſur le lieu, bœuf, mouton, veau à la liure ou à la grandeur de la piece, & ſelon l'endroit qu'elle ſera: cheureaux, aigneaux, cochons, oies, oiſons, chappons, poulles, poullez, lieures, conins, perdrix, beccaces, & autres voulailles, qui communément ſe vendent ſur iceux lieux lard, formages, & chandelle au poids à la demie once: foin, gerbées, & paille à petits boitteaux & à poids: auoine à picotins: fagots & buſches à nombre: huille, verius, vinaigre, mouſtarde à meſure: ſuccre & toute autre eſpicerie à poids. Poiſſons fraiz ou ſallez à poids ou meſure: œufz à nombre, & beurre à poids, ortailles, leguns, & autres choſes requiſes & neceſſaires auſdits paſſans & repaſſans. Et iureront leſdits iuges, & eux qu'ils appelleront auecques eux, de bien & loyaument, ſelon leurs conſciences, taxer les choſes ſuſdites, ſelon le pru que communement ſe vendent aux marchez des lieux ou ſe fera la taxe, ſi marché y a, ſinon des lieux plus prochains ou y aura marché. Et en faiſant ladite taxe, auront regard, que les hoſtes ſe puiſſent ſauuer, & raiſonnablement gaigner: & que les paſſans & repaſſans & ſeiournãs induement ne ſoient greuez. Et pour faire leſdits pru, ne prendront aucune choſe des hoſtes & tauerniers, ſur peine d'eſtre priuez de leurs offices.

ITEM, le taux qui ainſi par eux ſera fait, ſera redigé & mis par eſcrit, & collé en vn poſteau, qui ſera affiché au deuãt de l'egliſe, ou en quelque autre lieu patent, ou les paſſans, ou repaſſans ſi bon leur ſemble, pourrõt auoir recours

pour

pour ſçauoir le pris & taux deſdites denrées.

ITEM, *auons enioint & enioignons à tous & chacuns les hoſtes tenans hoſteleries, tauernes ou cabarets en noſtre Royaume, ſoit à loger gens de pied ou de cheual, paſſans ou ſeiournans en temps de foyre ou autre, qu'ils n'ayent à vendre à ceux qui logeront en leurs maiſons, les denrées ſuſdites, & autres outre le pris qui aura eſté decerné par les Iuges ordinaires, & ceux qui auront eſté appellé auecq' eux: & qu'ilz ayent à bouteller leur foin & paille au poids & grandeur, qui par iceux Iuges ſera ordonné: & ayent à tenir en leur logis poids & meſures iuſtes & loyalles, marquées par iceux iuges: eſquelles leſdits paſſans & repaſſans & ſeiournans pourront auoir leurs recours, s'ilz ſont en doute du vray poids & meſure. Et audits paſſans, repaſſans & ſeiournans de quelque eſtat qu'ilz ſoyent, enioignons de payer audit pris, ce qu'ilz prendront deſdits hoſtes, ſoit à poids, nombre ou meſure. Et de plus, plus, & de moins, moins: le tout ſur peine d'amende arbitraire.*

ITEM, *auons enioint & enioignons auſdits hoſtes de ne prendre pour attache de cheual, que trois deniers tournou pour iour, qui eſt vn denier pour diſnée, & deux deniers pour ſoupée: Et pour lit & paire de linceux ou draps blans, ſoyent vn ou pluſieurs couchans, cinq deniers tour. Et pour nappe, trois deniers tour. & chacune ſeruiette, vn denier tour. Toutesfou permettons auſdits Iuges ordinaires, auecq' ceux qui par eux ſeront appellez, ſelon la qualité des lieux ou leſdites hoſtelleries ſeront, haucer ou baiſſer le taux deſdits draps ou linceux, nappes & ſeruiettes. Et auſdits hoſtes auons defendu & defendons de ne prendre aucune choſe pour belle chere: & à iceux paſſans, & repaſſans ou ſeiournans de n'en payer aucune choſe, ſur peine d'amende arbitraire.*

ITEM, *auons enioint & enioignons aux Seneſchaux, Bailliſz, preuoſtz, & autres reſſortiſſans ſans moyen en noz cours de parlement, que chacun endroit ſoy s'informe ſouuent, ſi iceux Iuges ordinaires reſſortiſſans en leurs pouuoirs & iuriſditions, gardent & obſeruent loyaument noſdites ordonnances: & procederont contre ceux qui ne les garderõt, par ſuſpenſions de leurs offices & amendes arbitraires.*

ITEM, *enioignons & commettons à noz amez & feaux conſeilliers, les preſidẽs de noſdites cours de Parlemẽt, maiſtres des requeſtes de noſtre hoſtel, cõſeilliers en noſtre grand conſeil, & de noſdites cours, qu'en allant & venãt par pays s'informent ès lieux ou ils paſſeront, de ceux qui ne garderont nos preſentes ordonnances, & des infracteurs d'icelles & nous enuoyent les informations qui par eux en ſeront faites, pour pourueoir, ainſi que verront eſtre à faire par raiſon.*

Item

Item, & au regard du train de nous & de noſtre maiſon, auſſi de noz officiers domeſtiques & de nos gardes, & autres ſuyuans noſtre cour. Nous auons ſemblablement ordonné & ordonnons par ces preſentes à nos amez & feaux conſeilliers, les maiſtres de requeſtes ordinaires, & preuoſt de noſtre hoſtel, & à chacun d'eux endroit ſoy, qu'és lieux ou nous paſſerons & ſerons, ils appellent auecq' eux les officiers & Gouuerneurs deſdits lieux & villes, ou nous paſſerons & ferons reſidence pour faire vn taux & ordonnance des choſes deſſuſdites, ſelon que à leurs office & authorité appartient, ou facent garder & entretenir en tout ou partie le taux & police, que deſia par noſdits baillifz & autres deſſuſdites ſeront faits, ſelon ce qu'ils trouueront eſtre le plus raiſonnable & profitable, pour la commune vtilité de chacun.

SI DONNONS *en mandement par ces preſentes à nos amez & feaux, les Preuoſtz, Seneſchaux, Baillifz, Iuges & autres noz officiers & iuſticiers, & à vn chacun d'eux ſi comme à luy appartiendra, que noſdites preſentes ordonnances ilz facent lire & publier en leurs iuriſdictions & auditoire, & icelles enregiſtrer. Et au ſurplus les gardent, obſeruent & entretiennent, & facent garder, obſeruer & entretenir inuiolablement ſans enfreindre, de poinct en poinct, ſelon leur forme & teneur. Et pource que de ces preſentes on pourra auoir affaire en pluſieurs & diuers lieux, nous voulons qu'au vidimus d'icelles, ou de l'extrait de l'vn ou de pluſieurs articles d'icelles, fait ſouz ſeel Royal, ou par l'vn des greffiers de noz preuoſtés, bailliages & ſeneſchaucées, deuêment collationné, foy ſoit adiouſtée, comme à ce preſent original. En teſmoing de ce nous auons fait mettre noſtre ſeel à ceſdites preſentes. Donné à Blois, le xxj. iour de Nouembre l'an de grace mil cinq cens dixneuf, Et de noſtre regne, le cinquieſme.*

Ainſi ſigné.

Par le Roy.

Les ſires d'Orual, & de Bonniuet admiral, de la Palliſſe, & de Chaſtillon, mareſchaux de France, & autres preſens.

Robertet.

Séellé à double queuë, & en cire iaune.

Leuës & publiées en iugement en l'auditoire ciuil au chaſtelet de Paris, és preſences des aduocat & procureur du Roy, & des conſeilliers d'iceluy, practiciens & autres

autres aſsistans audit Chaſtellet: le ſamedy dixieme iour de Decembre, l'an mil cinq cens dixneuf.

Signé, Iean Corbie.

Et ce dit iour publiees par les quarrefours de la ville de Paris, & enioint les obſeruer & garder, par Vauzi le nourricier, crieur iuré audit Chaſtellet, appellé auecq' luy Lyonnet Gautier, trompette.

QVE les hoſtelliers & tauerniers ne donneront que bœuf & mouton à leurs hoſtes, & des viuandiers.

FRANCOYS *Par la grace de Dieu Roy de France, A tous ceux qui ces preſentes lettres verron, Salut. Comme nous ayons fait par cy deuant pluſieurs ordonnances ſur le fait des uiures et taux des hoſtelliers de noſtre Royaume, pour le bien & profit de nos ſubiets, & des paſſans & repaſſans en iceluy, leſquelles par negligence de nos officiers ont eſté treſmal gardees & obſeruees, en ſorte que les deſpens de ceux qui voyagens, ſont ſi grands & exceſſifz, qu'à peine pluſieurs les peuuent ſupporter, & en laiſſent leurs affaires neceſſaires: à quoy de tout noſtre pouuoir voulons obuier. Et pour ce faire, voulons & ordonnons, que de rechef noſdites ordonnances ſoient publiees ès lieux mentionnés en icelles. Et enioignons aux iuges, auſquels elles s'adreſſent, ſur peine d'amende arbitraire, de les faire garder & entretenir en ce qu'elles ne contreuiennent au contenu des preſentes, dont la teneur s'enſuyt: C'eſt aſſauoir, que gens tenans hoſtelleries, cabarets & tauernes, ne bailleront à leurs hoſtes, que bœuf, mouton, lard, bouillon, œuf, beurre, huille, formaige, merluz, harens, carpe & bróchet. Et feront les iuges des lieux où ſeront leſdites hoſtelleries & cabaretz, la taxe de ce que chacun hoſte payera par repas, ayant regard à la valeur du pain & vin du pays, s'il y en a, ou en defaut de ce, du plus prochain, bois, chandelle & autres choſes deſſuſdites, en arbitrant par leſdits iuges, ce qui ſera baillé auſdits hoſtes à chacun repas, ayant regard à la dite taxe: Sur lequel taux la bonne chere & le coucher ſeront comprins: mais ſi leſdits paſſans & repaſſans veulent autre choſe, que ce que dit eſt, le pourront acheter au marché.*

ET QVANT *à ceux, qui auront cheuaux, nous voulons & ordonnons, que pour l'attache de la diſnee, payeront vn denier, & pour celle de la ſoupee, deux deniers, en ce comprins la lictiere, qu'il trouueront en l'eſtable: & s'ilz veulent mettre de la paille fraiſche, ſera à leurs deſpens.*

ET QVANT au demourant, le foin dudit hoſtellier, & auſſi ſa paille, ſeront botelez: & ſera ordonné par le iuge, combien de liures deura peſer le boiſteau, qui ſera taxé par leſdits iuges, & la meſure d'auoine auſſi: Leſquels paſſans & repaſſans en predront ce que bon leur ſemblera, & payeront ce qu'ils prēdront, non d'auantage. Et ſi changeront leſdites taxes de temps à temps, ſelon que leſdits viures, tant de perſonnes que de cheuaux, hauſſeront ou diminueront. Et ce, par le Iuge d'iceluy lieu, appelle auecq' luy quatre bons perſonnages à ce expers & cognoiſſans. Et ſera chacun hoſtellier tenu auoir à la porte de ſon logis vn tableau, auquel ſeront eſcrits le prix & taux, & autres choſes deſſuſdites: qui ſera ſigné dudit Iuge, ou de ſon greffier: autrement ne luy ſera payé aucune choſe par leſdits paſſans & repaſſans.

D'AVTRE part, nous auons auſſi eſté deüement informez & aduertiz, que les viuandiers ſuyuans noſtre cour, achetent les viures que les gens du pays veulent porter au marché, au lieu ou en noſtre cour, leſquels ils reuendent trop plus cherement qu'ils ne les ont achetez, au grand preiudice de ceux qui ſont en noſtre ſuyte. A ceſte cauſe, pour y obuier, nous auons prohibé & defendu, prohibons & defendons auſdits viuandiers ne vendre par cy apres directement ou indirectement que chair de bœuf, mouton, veau & pourceau: Et ce pour la premiere foys, ſur peine de confiſcation de ce qu'ils expoſeront en vente: & pour la ſeconde foys, outre ce que deſſus, de l'amende de xx. liures tournoi, & pour la tierce d'eſtre banniz de noſtre cour. Et s'ils controuuent quelque voye ou moyen pour fraude noſtre preſente ordonnance, nous voulons qu'ils ſoyent banniz de noſtredite cour & ſuyte.

ET QVANT au poiſſon, foin, paille & auoine, leur auons defendu & defendons, ſur les peines que deſſus, d'aller au deuant de ceux qui portent le poiſſon au marché pour l'acheter & reuendre à la ſuyte d'icelle noſtredite cour: & voulons que directement ou indirectement ceux qui apportent viures au marché du lieu ou nous ſerons, ne ſoyent empeſchez de les porter. Toutesfoys quant aux prohibitions, que les viuandiers ne vendent que bœuf, mouton & pourceau, nous n'entendons y comprendre les pourueyeurs de noſtre maiſon, de noſtre treſchere & treſamee compaygne la Royne, & de noz treſchers & treſamez enfans, des princes, prelats & autres grans ſeigneurs ſuyuans noſtredite cour, auſquels ils en pourront vendre, & non à autres. Si n'eſt que quelque pourueyeur des deſſuſdits n'auroit ce qui eſt neceſſaire pour la maiſon qu'il pourueye, & en pourra prendre d'vn pourueyeur, qui volontairement luy en voudra bailler. Et le tout ſans fraude, ſur peine de banniſſement de noſtredite cour & ſuyte.

SI DONNONS *en mandement par ces meſmes preſentes à tous nos Bailliz, Seneſchaux, Preuoſtz, Iuges, & autres nos iuſticiers, Officiers, ou à leurs lieutenants & a chacun d'eux, ſi comme à luy appartiendra, que ceſdites preſentes ils facent lire, publier, & enregiſtrer en leurs cours, iuriſdictions & auditoires: & par tous autres*

lieux

lieux & endroys accoustumés faire cry & publications: affin que nul n'en puisse pretendre cause d'ignorance: & icelles gardent, obseruent & entretiennent, facent garder, obseruer & entretenir inuiolablement de point en point, selon leur forme & teneur, sans les enfraindre, ni y contreuenir en aucune maniere, en faisant desdits infracteurs la punition telle qu'il appartiendra. Et pour ce que de cesdites presentes l'on auroit à besongner en plusieurs & diuers lieux, nous voulons, qu'au vidimus d'icelles fait sous seel Royal, foy soit adiousstée, comme à ce present original auquel en tesmoing de ce nous auons fait mettre nostre seel. Donné à Chasteaubruiant, le premier iour de Iuing, l'an de grace mil cinq cens trentedeux: & de nostre regne, le xviij.

Ainsi signé:

Par le Roy en son conseil.

Et seellé en double queüe de cire iaune,
Bayard.

Ordonnance du Roy François, Que les hostes ne logeront gens incogneus ni estrangiers, sans en aduertir les Iuges & officiers des lieux.

FRANCOIS *Par la grace de Dieu Roy de France. A tous ceux qui ces presentes lettres verront, salut. Sçauoir faisons, comme pour obuier à plusieurs assemblees illicites, qui se font iournellement en nostre Royaume, & menees & practiques, qui s'en pourroyent ensuyuir sans nostre sceu & adueu, au grand preiudice de nous, nostredit Royaume, pays & seigneuries de nostre obeyssance, & pour autres bonnes & grandes considerations à ce nous mouuans: Nous ayons voulu, ordonné & declairé, voulons, declairons, ordonnons, & nous plaist, en ensuyuant les anciennes ordonnances de nos predecesseurs, que tous & chacuns les hostes & autres nosdits subiets, & mesmes des limites & frontieres d'iceluy nostre Royaume, ne logeront aucuns personnages estrangiers passans pays, non cogneus, & sans adueu, foresliez, bannis & chassez d'iceluy Royaume, ou sur lesquels autrement y pourroit auoir aucune suspicion de mal fait: & si aucuns de ceste qualité se sont presentez à eux, affin de loger en leurs maisons publiques ou priuees, ils nous en aduertiront, ou nos lieutenans generaux, gouuerneurs & officiers des lieux ou lesdits personnages passeront & repasseront: & ce sur peine de confiscation des biens des hostes, & autres qui les au-*

ront logez ou recellez: & des personnes qui en auront eu notice & cognoissance, & ne les seront venuz declarer à nous ou à nosdits lieutenans, gouuerneurs ou officiers: voulons & entendons, que le tiers des confiscations qui s'ensuyuront de ce soit appliqué à celuy ou ceux, soyent seruiteurs ou autres, qui denonceront & descouureront telles assemblees, passages & entreprinses: & icelles tierce partie leur estre adiugee, sans autre declaration, ni don de nous.

SI DONNONS *en mandement par cesdites presentes, à nos amez et feaux les gens de nos cours de parlement, au preuost de nostre hostel, au preuost de Paris, & à tous nos Baillifz & Seneschaux, & autres iusticiers & officiers, & à chacun d'eux en son regard, & si comme à luy appartiendra, que nos presens vouloir, ordonnances & declarations leus publiez & enregistrez en leurs cours & iurisdictions, ausquels nous enioignons ainsi le faire, ils les facent d'auantage lire & publier à son de trompe, en & par toutes les principales villes de leurs sieges, iurisdictions & autres lieux accoustumez à faire cris & publications en icelles, à ce qu'ils n'en puissent pretendre cause d'ignorance: & icelles au surplus obseruent, gardent & entretiennent, & facent obseruer, garder & entretenir de point en poinct, selon leur forme & teneur: procedans chacun en son regard à l'encontre des infracteurs & delinquans par declaration & execution des peines dessusdites, ainsi qu'il appartiendra: Car ainsi nous plaist il estre fait. Et pource que de ces presentes l'on pourra auoir à faire en plusieurs & diuers lieux, nous voulons qu'au vidimus d'icelles, fait sous seel Royal, ou sous le seing de l'vn de nos amez & feaux notaires & secretaires, foy soit adioustee, comme à ce present original: auquel en tesmoing de ce, nous auons fait mettre nostre seel. Donné à Chastillon sur Loing, le neufiesme iour de May, l'an de grace mil cinq cens trenteneuf: & de nostre regne, le vingtcinquiesme.*

Sic signatum supra plicam,
Par le Roy.

Bayard.

Lecta publicata & registrata audito procuratore generali Regis id requirente, Parisiis in parlamento, decimanona die May, anno domini millesimo quingentesimo tricesimonono.

Sic signatum, *Malon.*

QVE les Hostelliers n'exigeront plus grand somme de deniers, qu'il est cy contenu, pour iournee, disnee & soupee de leurs hostes passans & repassans, sur peine icy contenue.

FRANCOIS *Par la grace de Dieu Roy de France, A tous ceux qui ces presentes lettres verront, salut. Comme cy deuant apres auoir eu plusieurs grandes plainctes & doleances, qui nous auroyent esté faites du pris volontaire, excessif & intollerable, que les hostelliers de cestuy*

nostre

noſtre Royaume, faiſoyent payer à leurs hoſtes, allans, venans, paſſans & repaſſans par noſtredit Royaume, euſſions fait certaines ordonnances, & par icelles mis taux & pris raiſonnable aux viures, que leſdits hoſtelliers auroyent à bailler à leurſdits hoſtes, affin d'obuier par ce moyen aux exactions, pilleries & rançonnemens qu'ils faiſoyent.

LESQVELLES *ordonnances ont eſté leües & publiees par tous les balliages & iuriſdictions de noſtredit Royaume, & tellement que leſdits hoſtelliers n'en ont peu pretendre cauſe d'ignorance: ce nonobſtant, & oncores quelque fertilité & abondance de biens qu'il ait pleu à Dieu noſtre createur nous donner en noſtredit Royaume, n'ont iceux hoſtelliers diminué leur pris.*

MAIS *au contraire ainſi que ſommes aduertis, continuent de plus en plus leurſdites exactions & rançonnemens: tellement que tant par la negligence des Iuges, auſquels nous auons par pluſieurs fois mandé faire entretenir icelles ordonnances, que par la negligence des hoſtelliers, elles n'ont aucunement eſté gardees ni obſeruees: dont nos ſubietz & autres paſſans & repaſſans par noſtredit Royaume ſe trouuent chacun iour grandement & exceßiuement foullez: & en ſont venus & viennent ordinairement iuſques à nous pluſieurs plaintes: leſquelles ont eſté miſes en deliberation en noſtre priué conſeil.*

PAR *l'aduis & deliberation duquel auons, pour pourueoir aux choſes deſſuſdites, & affin de faire ceſſer leſdites exactions, pilleries, & rançonnemens deſdits hoſtelliers, ordonné, & ordonnons que doreſnauant tous hoſtelliers de ceſtuy noſtre Royaume, n'auront & ne prendront pour homme & cheual, que la ſomme de dix ſoulz tournois pour iour & nuit: & ſçauoir eſt trois ſoulz ſix deniers pour diſnee, & ſix ſolz ſix deniers tournois pour ſouppee & couchee.*

EN *leur defendant treſexpreßement, & ce ſur peine de punition corporelle, & de großes amendes arbitraires, de prendre n'exiger autre choſe de leurſdits hoſtes, leſquelz en ce faiſant ils ſeront tenus de nourrir & fournir de tous viures, tant pour eux que pour leurs cheuaux, bou, chandelle, & giſte, ainſi qu'ils ont accouſtumé: en maniere qu'ils s'en puiſſent & doiuent contenter raiſonnablement. Sauf toutesfois à augmenter ou diminuer par nous le pris de ladite ordonnance, ſelon que le temps le requerra.*

ET *pour la premiere pleinte veritable qui ſe fera contre leſdits hoſtelliers, ilz ſeront incontinent conſtituez priſonniers, & tenus en priſon fermee*

& eſtroite, par le temps de trois iours continuelz & conſecutifz. Et apres leſquelz ils ſeront eſlargis, en nous payant toutesfois preallablement vingt ſols Pariſis d'amende.

ET pour la ſeconde fois, ſeront tenus priſonniers, comme deſſus, par le temps de huit iours, & payeront quarante ſols Pariſis d'amende.

ET pour la troiſieſme, ſeront condamnez d'eſtre fuſtiguez, ou d'autre peine corporelle, ſelon la qualité des perſonnes, à la diſcretion de iuſtice, & en cent ſols Pariſis d'amende.

DESQVELLES amendes nous en donnons la moytié aux reuelateurs & denonciateurs qui les denonceront iuſtement, & ſans fraude, pource que s'il y eſtoit trouué fraude ou malice, ils ſeront punis de ſemblables peines, comme les accuſez & denoncez, ſi les denonciateur n'euſſent eſté trouuez veritables.

ET commandons & eniognons treſexpreſſement à tous nos iuſticiers & officiers, & autres des iuſtices inferieures de noſtredit Royaume, qu'ils ayent à faire garder, obſeruer & entretenir eſtroittement, & ſans enfraindre le contenu en ceſdites preſentes.

ET qu'incontinent & à la premiere denonciation et ſemonce qui en ſera faicte par le rapport du denonciateur, auecq' un teſmoing, & ſans autre forme d'information & de proces, ils ayent promptement à faire les punition telles que deſſus: que nous voulons ſortir leur effet, nonobſtãs oppoſitions ou appellations quelsconques, & ſans preiudice d'icelles.

ET ou noſdits officiers et autres des iuſtices inferieures de noſtredit Royaume ſeroyent refuſans ou delayans d'ainſi le faire, nous voulons & permettons à toutes perſonnes de les en accuſer pardeuant leurs ſuperieurs, leſquelz tantoſt leur impoſeront telles & ſi groſſes peines & amendes, que ce ſoit exemple à tous autres: et que deſdites amendes pecuniaires, les denonciateurs en ayent auſſi la moytié comme deſſus.

ET pourautant qu'aucuns deſdits hoſtelliers pourroyent à l'occaſion & en contempt de noſtre preſente ordonnance, abandonner & delaiſſer leurs hoſtelleries, ou les faire fermer, ſans y vouloir doreſnauant receuoir les hoſtes: nous leur auons defendu & defendons treſeſtroittement & ſur peine de confiſcation de corps & de biens, qu'ils n'ayent à icelles delaiſſer & abandonner, mais à les tenir garnies de ce qui y ſera neceſſaire, ſuyuant ceſte preſente ordonnance, & y receuoir & reeuillir leſdits hoſtes, ainſi qu'ilz ont accouſtumé.

ET

ET *là ou aucuns d'eux les voudroyent delaisser, & que ce fust pour cause & occasion iuste & legitime, seront tenus vn an deuant en aduertir noz officiers des lieux pour entendre lesdites causes: Et s'ilz les cognoissent raisonnables, leur permettre de ainsi le faire: à quoy nous enioignons à nosdits officiers auoir l'œil & regard, & ce sur peine de priuation de leurs offices.*

SI DONNONS *en mandement par ces mesmes presentes, à tous nos Baillifz, Seneschaux Preuost, Iuges & autres nos iusticiers & officiers: & commandons aussi à tous autres officiers & Iusticiers, ou à leurs lieutenans, & à chacun d'eux endroit soy, & si comme à luy appartiendra, que ceste presente nostre ordonnance ils facent lire, rier & publier par tous les lieux & endroits de leurs iurisdictions, accoustumez à faire cris & publications, à ce quaucun n'en pretendre cause d'ignorance, & icelle entretenir, enregistrer, garder & obseruer, de point en point, selon sa forme & teneur: car tel est nostre plaisir. En tesmoing de ce, nous auons fait mettre nostre seel à cesdites presentes. Donné à Sainct Pru, le dixseptieme iour d'Octobre, l'an de grace mil cinq cens quarante. Et de nostre regne, le vingtsixieme.*

Ainsi signé sur le reply:

Par le Roy en son conseil.

Bochetel.

Et seelle sous double queüe du grand seel de cire iaune.

EDICT du Roy nostre sire sur les viures que hostelliers, tauerniers & cabaretiers vendront aux passans & repassans.

FRANCOIS *Par la grace de Dieu Roy de France, A tous ceux qui ces presentes lettres verront, salut. Comme par cy deuant nous ayons fait certaines ordonnances grandement vtiles & equitables pour pourueoir & dõner ordre à l'excessif & intolerable taux et prix volontaire q̃ les hostelliers de cestuy nostre Royaume prennent & exigent sur les passans & repassans logeans en leurs hostelleries: lesquelles ordonnances diuersifiees en aucuns poinctz & endroits selon les occurrence & disposition du temps. nous auons fait lire & publier ou besoing estoit,*

eſtimans que par la crainte d'encourir es groſſes peines indites par icelles, & auſsi par la reuerence & obeyſſance deüe à nos commandemens & ordonnances, elles ſeroyent inuiolablement obſeruees, & entretenues: mais tout au contraire, elles ont eſté peu à peu meſpriſees, & par ſucceſsion de temps ſont demourees finablement ſans aucune obſeruation, tant par l'auarice & fraudes commiſes par les hoſtelleries, que par la negligence de nos officiers des lieux. Car encores qu'il ſoit aduenu quelques occaſions, tant pour les guerres paſſees, que pour l'infertilité d'aucunes annees, de faire r'encherir les viures, toutesfois cela a eſté fait ſans aucune moderation ou equité, à la ſeule volonté & diſcretion deſdits hoſtelliers: Leſquelz quelque abondance de viures qu'il y ait à preſent, ne laiſſent pour cela de prendre & exiger pour eſcot & fournitures des viures qu'ils deliurent auſdits paſſans & repaſſans tant pour perſonnes que pour cheuaux, comme ilz faiſoyent au temps de cherté & ſterilité, n'ayans aucun eſgard ou conſideration au pris que les chairs, pain, vin, foin, auoine & autres denrees ſe vendent aux marchez: ains contre le deuoir de charité, loyauté, & honneſteté, exigent & extorquent tout ce qu'ilz peuuent, ſans aucune loy ou equité.

ET d'autant que de preſent tous les fruits & biens de la terre plus neceſſaires pour la vie de l'homme ſont recuilliz & ſerrez: au moyen de quoy l'on peut ayſement cognoiſtre la fertilité & abondance de l'annee, & ſelon l'apparence qui s'y trouue, eſt beaucoup plus facile, qu'en nulle autre ſaiſon, de pourueoir à la moderation & reduction du taux & pris deſdits viures, faire ceſſer leſdits abuz, exactions, & rançonnemens publics, au bien & ſoulagement de nos ſubiets: choſe treſneceſſaire pour obuier à la foulle & pillerie, qu'en cela portent les paſſans & repaſſans.

NOVS pour ces cauſes & pour autres bonnes, iuſtes & raiſonnables conſiderations à ce nous mouuans, apres auoir fait diligemment reuoir toutes leſdites ordonnances faites tant de noſtre regne, que au parauant ſur ce qui touche & concerne le fait deſdits hoſtelliers, & denrees par eux vendues, auons par ces preſentes de nos certaine ſcience, plaine puiſſance & autorité Royal, ſtatué & ordonné, ſtatuons & ordonnons, voulons & nous plaiſt, par loy, ſtatut & ordonnance perpetuels & irreuocables:

Que tous & chacuns les Baillifz, Seneſchaux, preuoſt, chaſtellains, viguiers, iuges & autres nos iuſticiers & officiers, ou leurs lieutenans, & pareillement les Juges & officiers des ſeigneurs ayans iuſtice & iuriſdiction ordinaire: appellez auecq' eux chacun en leur deſtroit & iuriſdiction, cinq ou ſix des plus notables

notables, & plus apparens personnages de loyauté & experience aymans leur honneur & conscience, tauxeront de trois mois en trois mois: & mettront prix raisonnable à tous viures.

Comme au pain blanc, bis, & noir, à tant d'onces.

Vin, à la pinte de toutes couleurs, soit du creu du pays, ou d'ailleurs, qui se vendra sur le lieu.

Bœuf, mouton, & veau, pourceau frais, à la liure, ou à la grandeur de la piece, & selon l'endroit qu'elle sera,

Cheureaux, aigneaux, cochons, oyes, oysons, chapons, poules, poulets & pigeons.

Lard, formage, & chandelle au poids.

Foin, gerbes, & paille, à petits boitteaux, & à poids,

Auoine, à picotins,

Fagots & busches, à nombre,

Huile, verius, vinaigre, & moutarde, à mesure.

Sucre, & toute autre espicerie, à poids.

Poissons frais & salez à pieces, & par mesure.

Oeufz à nombre.

Beurre, à poids.

Hortolages, legumages, & autres choses requises & necessaires aux passans & repassans par lesdites hostelleries.

Lesquelz poids & mesures seront marqués de la marquee publique, des lieux pour obuier à tous abus.

ET iureront solennellement lesdits Iuges, & ceux qu'ils appelleront auecq' eux, de bien & loyaument en leurs consciences taxer les choses dessusdites, au pris que communement ils se vendent aux marchez des lieux, ou se fera ladite taxe, si marché y a: si non, des lieux plus prochains ou il y aura marché.

AYANS aussi esgard à l'abondance ou rarité desdits viures & denrees, qui sera pour lors au pays: de sorte que les hostes se puissent sauuer, & honnestement & raisonnablement gaigner. Et aussi que les passans, repassans & seiournans ne soyent indeuëment foulez & greuez.

ET ne prendront lesdits Iuges pour faires lesdits taux & pris, aucune chose des hostelliers, cabaretiers, et tauerniers, sur peine d'estre priuez de leurs offices.

LEQVEL taux, qui ainsi sera par eux fait, ils mettront & redigeront par escrit.

Et sera chacun hostellier tenu en prendre vn double deüemẽt collationné et signé du Iuge ou de son greffier: pour iceluy mettre & apposer en vn tableau, à la porte de son

de ſon logis : autrement ne luy ſera payé aucune choſe par leſdits paſſans & repaſſans.

EN *defendant treſexpreſſement par ceſdites preſentes, à tous & chacuns deſdits hoſtelliers, tauerniers & cabaretiers de noſtre Royaume, logeans & receuans en leurs maiſons & logis gens de cheual ou de pied paſſans & ſeiournans en quelque temps que ce ſoit : qu'ils n'ayent à vendre les denrees deſſus declarees & ſpecifiees, & autres neceſſaires pour perſonnes & cheuaux outre le taux & pris, qui y aura eſté mis & decerné par leſdits Iuges ordinaires, & ceux qu'ils auront appellé auecq' eux.*

ET *que au demeurant ils ayent à boteler leur foin & paille au poids & grandeur qui leur ſera ordonné par iceux Iuges, tenans en leurs maiſons poids & meſures iuſtes & loyalles marquées par iceux Iuges de ladite marque publique, ou autre qu'ils aduiſeront : affin que leſdits paſſans, repaſſans & ſeiournans y puiſſent auoir leur recours, s'ils ſont en doubte du vray poids & meſures. Auſquels paſſans, repaſſans & ſeiournans nous enioignons pareillement par ceſdites preſentes, de payer à celuy taux, & pris, ce qu'ils prendront deſdits hoſtelliers, tauerniers & cabaretiers : ſoit à pris, nombre ou meſure : & de plus plus, & de moins moins.*

ET *au regard de la forniture, & des draps, & linceux, nappes & ſeruiettes, auſſi de l'attache des cheuaux tant pour diſnee que pour ſouppee : Nous defendons treſexpreſſement à iceux hoſtelliers de n'en prendre, fors que ce qu'il en doiuent auoir & prendre par noſtre ordonnance, faite à Blois le xxxj. iour de Nouembre, mil cinq cens dixneuf : confirmee par autre noſtre ordonnance faite à Chaſteaubruiant, le premier iour de Iuing, mil cinq cens trentedeux : qui eſt pour lit & paire de linceux ou draps blancs ſoyent vn ou pluſieurs couchans, cinq deniers tournois : & pour nappe, trois deniers tournois : & pour chacune ſeruiette, vn denier.*

SAVF *auſdits Iuges ordinaires, auecq' ceux qui par eux ſeront appellez, de hauſſer ou baiſſer ledit taux, ſelon la qualité des lieux, ou ſeront leſdites hoſtelleries : ainſi qu'ils verront eſtre à faire.*

ET *quant à l'attache du cheual, leſdits hoſtelliers auront vn denier pour diſnee, & deux deniers tournois pour ſoupee : ſuyuant noſdites ordonnances : ſans ce qu'ils puiſſent prendre ou exiger aucune choſe pour la belle chere, ainſi qu'ils ont fait par cy deuant. Ce que treſexpreſſement nous leurs defendons : & à iceux paſſans, repaſſans & ſeiournans de n'en payer aucune choſe.*

Et

ET D'AVTANT qu'entre leſdits paſſans & hoſtelliers ſe pourroyent ſouuent mouuoir debats, queſtions, & differens, ſoit pource que leſdits paſſans ne voudroyent payer ſelon ledit taux, ou que leſdits hoſtelliers voudroyent prendre & exiger d'auantage par contraintes & extorſions: Nous voulons que par leſdits Iuges ordinaires aux plaintes & doleances, qui leur ſeront ſur ce faites, reſpectiuement par les vns ou par les autres, il ſoit adminiſtré aux parties prompte & ſommaire expedition de iuſtice, ſans forme ne figure de proces, la ſeule verité du fait regardee & cogneüe.

ET QVE leſdits paſſans & repaſſans, pour la preuue & iuſtification des contraintes, exactions, & extorſions, qui leur ſeront faites par leſdits hoſtelliers, puiſſent produire à teſmoing ceux meſmes de leur famile, en defaut d'autres teſmoings, pour y auoir tel eſgard que de raiſon.

ET ſeront tenus leſdits Iuges garder de point en point, quant à la punition & correction d'iceux hoſtelliers, tauerniers, & cabaretiers delinquans & contreuenans à noſdites ordonnances, & defenſes telles que deſſus, les meſmes peines & amendes pecuniaires & corporelles, que nous auons indites par noſtre ordonnance, faite à ſainct Pris le dixſeptieme iour d'Octobre, mil cinq cens quarante.

C'EST à ſçauoir, que pour la premiere foys qu'ils ſeront trouuez auoir delinqué & contreuenu, ils ſeront conſtituez priſonniers, & tenus en priſon fermee & eſtroite par le temps de trois iours continuels & conſecutifs, apres leſquels ils ſeront eſlargis, en nous payant toutesfoys preallablement vingt ſols Pariſis d'amende.

ET pour la ſeconde fois, ſeront tenus priſonniers, comme deſſus par le temps de huit iours, & payeront quarante ſols Pariſis d'amende.

Et pour la troiſieme ſeront condamnez à eſtre fuſtigez, ou en autre peine corporelle, ſelon la qualité des perſonnes, à la diſcretion de iuſtice: & en cent ſols Pariſis d'amende.

LA moitié deſquelles amendes nous voulons appartenir & eſtre baillee & diſtribuee aux reueleteurs & denonciateurs (ſans fraude ou malice) de leurs fautes, delits & contrauentions, ſelon & ainſi que le contient noſtredite ordonnance.

ET que au cas que nos Iuges & officiers, & autres des iuſtices inferieurs de noſtredit Royaume ſeroyent refuſans, dilayans, ou negligens de faire & exercer ce qu'il leur eſt mandé & enioint, tant par icelle noſtre

ordonnance

ordonnance, que par la presente. Il soit permis à toutes personnes (& ausquelles desapresent nous permettons) les en accuser par deuant leurs superieurs. Lesquelz sur ce leur imposeront telles & si grosses peines & amendes, que ce puisse estre exemple à tous autres.

DONT *& desquelles amendes lesdits accusateurs et denonciateurs (sans fraude) auront, comme dit est cy dessus, la moytié.*

EN ENIOIGNANT *par ceſdites presentes ausdits Baillilz, Seneschaux, Preuostz, & autres nos iuges ressortissans sans moyen en noz cours de parlement, que chacun endroit soy aye à s'informer le plus souuent qu'ils pourront, si lesdits iuges ordinaires ressortissans par deuant eux, gardent & obseruent loyaument nosdites ordonnances.*

ET CONTRE *ceux qu'ils trouueront y auoir fait faute, procedent par suspension de leurs offices, amendes arbitraires, & autrement, ainsi que le porte nostredite ordonnance de saint Pris.*

ET AFFIN *de ne rien omettre pour l'obseruation inuiolable de nosdites ordonnances, Nous commettons & enioignons à nos amez & feaux les presidens de nosdites cours de parlement, maistres des requestes de nostre hostel, Conseilliers de nostre grand conseil, & ausdites cours, & consequemment à tous nos autres officiers, qu'en allant & venant par pays, ils s'informent bien & deüement par les lieux ou ilz passeront, des hostelliers, tauerniers, & cabaretiers qui n'obseruerons nosdites ordonnances ou icelles mespriseront. Et les informations que sur ce ilz auront faites, nous enuoyent incontinent feablement closes & scellees ès mains de nostre treschier & feal Chancellier: Pour icelles veües en estre ordonné & pourueu ainsi qu'il appartiendra, & verrons estre à faire pour l'execution de nos vouloir & intention.*

SI DONNONS *en mandement par ces mesmes presentes à tous nos Baillifs, Seneschaux, Preuostz, iuges, & autres nos iusticiers, & officiers, ou à leurs lieutenants & à chacun d'eux, si comme à luy appartiendra, que ceſdites presentes ils facent lire, publier, & enregistrer en leurs cours, iurisdictions & auditoires: & par tous autres lieux & endroits accoustumez à faire cris & publications, affin que nul n'en puisse pretendre cause d'ignorance. Et icelles gardent, obseruent, & entretiennent, facent garder, obseruer, & entretenir inuiolablement de point en point selon leur forme & teneur: sans les enfraindre, ne souffrir y contreuenir en aucune maniere: En faisant desdits infracteurs la punition telle, qu'il appartiendra.*

Et pource

Et pource que de ceſdites preſentes lon pourra auoir à beſongner en pluſieurs & diuers lieux: nous voulons que au vidimus d'icelles fait ſoubs ſéel Royal foy ſoit adiouſtée, comme au preſent original. Auquel en teſmoing de ce nous auons fait mettre noſtre ſéel. Donné à Folembray le vingtſixieſme iour de Nouembre, l'an de grace mil cinq cens quaranteſix. Et de noſtre regne le trentedeuxieſme.

Ainſi ſigné ſur le reply.

Par le Roy,

De Laubeſpine.

Et ſéellé du grand ſéel ſur double queuë de cire iaune.

DE PAR LE ROY.

NOZ AMEZ & feaux: Nous vous enuoyons l'ordonnance que nous auons preſentemẽt faite, pour pourueoir & donner ordre a l'exceſſif pris & taux volontaires que les hoſtelliers, tauerniers & cabaretiers prennent, & exigent des paſſants, allants, & ſeiournans, affin que telles induës exactions pilleries & larrecins publiques ceſſent et n'ayent plus de lieu. Attendu meſmement qu'il a pleu a Dieu nous donner aueq' la Paix vne bonne & fertile annee abondante en tous biens. Parquoy nous vous mandons, commandons & treſeſtroictement enioignons entretenir, & faire entretenir, garder & obſeruer inuiolablement le contenu en noſtredite ordonnance, ſans aller, ne ſouffrir aller, ne venir directement, ou indirectement au contraire en quelque maniere que ce ſoit, ſous les peines indites par icelle reſpectiuement tant auſdits hoſtelliers, tauerniers & cabaretiers, q̃ à noz iuges & officiers qui ſeront negligens de ſatisfaire à leur deuoir en ceſt endroit. En ſorte qu'il n'aduiẽne ce q̃ eſt aduenu des precedẽtes ordonnãces cy deuãt faites et retirees ſur ce meſme faict. leſquelles par la faute et negligence de noſdits iuges & officiers, qui deuoient auoir l'œil a l'obſeruation, ſont demourees nulles, & ſans effet, à noſtre treſgrand regret & deſplaiſir. Choſe que vous reduyrez en voſtre memoire, affin que à ceſte cy il ne s'y face ne commette vn tel erreur. Autrement nous en ferons faire telle demonſtration & punition, que tous autres pour l'aduenir y prendront exemple. Donné à Folembray, le vingtſixieſme iour de Nouembre, l'an mil cinq cens quaranteſix. Ainſi ſigné, Françoys. Et au deſſouz. De Laubeſpine. Et deſſus leſdites miſſiues eſtoit eſcrit: A noz amez & feaux les Preuoſt de Paris ou ſon lieutenant, nos aduocat & procureur en ladite preuoſté.

Le ieudy neufiesme de Decembre, iour de police audit an mille cinq cens quarantesix, les susdites lettres patentes en forme de Edit & missiues, ont esté leuës & publiees en iugement & auditoire du Chastellet de Paru, seant monseigneur le Lieutenant ciuil, qui (les aduocas & procureur du Roy en la preuosté de Paris ce requerans) a ordonné ès presinees de plusieurs conseilliers & aduocas, audit siege, icelles estre registrees ès registres de ladite police. Et en outre publiees aueq' le taux & prix qui se en fera à cry publiq' & son de trompe, par les carrefours de la ville & fauxbourgs de Paris, & par les preuostez & chastellenies estants en & au ressort de ladite preuosté de Paris.

TRACTATVS DE MA-
MAGISTRIS ARTIFICIORVM, ET MONOPOLIIS PROHIBITIS.

Des maiſtres des meſtiers, & des monopoles prohibez.

FRANÇOYS Premier *des publiées 1539.*

Et pour paſſer les maiſtres des meſtiers, ne feront aucunes diſnées, banquetz, ne conuis, ni autres deſpences quelconques, encores qu'on les voulſiſt faire volontairement, ſur peine de cent ſols Pariſis d'amende, à prendre ſur chacun, qui auroit aſſiſté auſdits diſner, & banquetz.

GLOSSA VNICA.

1 STATVIT Rex vtilitatis publicæ cauſa, ne artifices in approbatione artificij & tyrocinij, cùm magiſtri fieri volunt, aliquod parent conuiuium, prandium, aut cœnam aliis magiſtris artis, ſub pœna centum ſolidorum applicandorum fiſco, quanuis text. hoc non dicat: ſed quia fiſcum læſit, qui contra ius prohibitionem fecit, & quia in hoc maximè excedebant operarij & opifices, ſolennia peragentes conuiuia magiſtris artis. Et ipſi inebriati poſteà eos ad magiſterium recipiebant: ij erant tanquam Perſarum milites, qui pane & aqua ſæpius victitabant: tamen ſingulis annis inebriari permiſſum illis erat: ſic & his operariis in ſingulis magiſtrorum conuiuiis, vt teſtatur Alexand. lib. genial. iij. c. xj. de quibus poteſt dici quod Ouid. ſcribit:

Pœna fiſco applicatur, & quare.

Ebrius incinctus philyra conuiua capillis
Saltat: & imprudens vtitur arte meri.

Menſam tamen Cato maximè amicorum parentem atque procreatricẽ exiſtimauit. At Pericles omnem cœnarum apparatum, & id genus beneficẽtiam facilè perpetuoque contempſit, ac reiecit, vt tam longo tempore, quo in repub. eſt verſatus, nũquam apud amicũ cœnarit, præterquam Eurypto-lemo nuptias celebrante, & id quoq; eatenus, vt peractis libationibus mox abiret, teſte Cælio lib. xv. cap. viij. Etiam hodie prohibitum eſt cõſiliariis, ne ſumant prandium, aut cœnam cum clientibus, aut cum procuratoribus & aduocatis litigantium, quãdo conuiuium expenſis partium fieret, in rubric. *de la cour de parlement.* articu. xvij. vnde olim non plures tribus coiiſſe conuiuas teſtatum annalibus eſt, quãdo nec plures initio creditas eſſe muſas, relatũ Pauſaniæ monumẽtis ſcimus, Meletẽ, Mnemen, Aœden, hoc eſt, Meditationem, Memoriam, Cantilenam. Archeſtrati poëtę etiã tale erat decretũ: Cõuiuę, aut tres, aut quatuor, aut nõ plures quinq; ſunto. aliâs manipulariũ & rapto viuentium conuentus fuerit. Inde vulgò iactatum eſt ſeptem conuiuium, nouem conuicium. Et in his conuiuiis ſenioribus velut ætate ve-

Menſam amicorum parens.

Pericles apud amicos nũquam cœnauit.

Tres tamtũ eſſe conuiua debent.

Septem conuiuium, nouem conuicium

nerabilibus primi discubitus,& honoratior locus dari, ipsiq; sublata mensa primi assurgere consueuerant: in imo verò conuiuij dominus apud Romanos sedebat,quos Pariſ.etiānum imitātur,sed iste tex.conuiuiū tollit,& cōuiuas punit,etiam si tantùm assisterēt nō edentes: quia saturi iam comedere non valent:& per eos stat quominus comedant,non p̄ cibos,quos hi magistri apparauerāt:ideo istis est imputandum,l.in iure ciuili.ff.de reg.iur.

Dominus conuiuij vbi sedere debeat & alij.

Quilibet magister ad emēdam tenetur.

Quæro,quis teneatur ad hanc emendā?Respondeo,quilibet magister artificij,& vno soluente alij non liberantur:quia hîc dicit *chacun* quilibet,est distributiua in singulos.l.hoc articul.vbi Bar.ff.de hæred.instit.l.moschis. de iure fisci.Et quia plura facta sunt.l.si familia.ff.de iurisd.om.iudi.Si tamen cō sanguineus illius magistri adsit conuiuio,non gratia huius magisterij, non tenebitur ad hos cētum solidos,quos imponit magistris illius artis,nō aliis. Is verò qui magister fieri vult,quæro an teneaur ad hanc mulctam centum solidorum:quod videtur quia contemnit tamē quia cogi potest ab aliis magistris,quia aliâs hunc non reciperent:ideo recipientes tantùm conuiuia,& non dantes tenentur:quia velle nō creditur, qui obsequitur imperio domini.l.velle.ff.de reg.iur. nisi dans prohibitione facta à magistris conuiuiū fecerit:quia etiam voluntarium hic conuiuium prohibetur.ibi, *encores qu'on le voulsist faire volontairement*, & inferius dicetur.hi enim excusari,etiam si vellent donationes aliquas facere vxoribus magistrorum,nō possunt:quia hîc omnes expensas prohibet.Alioqui mulieres ipsæ harpię spnliarent hos operarios,antequàm ad ministerium reciperentur, sicut quædam mulieres hodie spoliant viros. & isti magistri committunt crimen concussionis,de quo in l.j.& ij.ff. de concussio. & hoc nominatim docet Archidia. in c.de quibusdam.xxxvij.distin.

Donare nō possunt vxores magistri fieri vxoribus magistrorum.

Idem.

Articulus secūdus.

Et sans faire autre despence, ne prendre aucun salaire par les maistres du mestier, voulons qu'ils soyent tenus receuoir à maistre celuy, qui les en requerra, incontinent apres qu'il aura bien, & deuement fait son chef d'œuure, & qu'il leur sera apparu qu'il est suffisant.

GLOSSA VNICA.

ET QVIA artificiorum magistri,si nihil recipiebāt,recusabant fortè,vel differebāt aliquem in magistrum recipere: ideo statuit vt teneantur eos recipere, simulatq; requisiti fuerint,& sufficientes eos repererint. †Hæc requisitio fieri ab his, qui promoueri volunt, poterit coram duobus notariis, vel coram vno notario & duobus testibus, qui si recusantes fuerint, adire iudicem debent, & requirere eum, vt præcipiat his magistris ad ista obseruandum: & hoc iudex facere debet, ergo in hoc text. sequentia requiruntur. 1 2

Requisitio quomodo fieri debeat.

Primò,q̄ didicerit suū artificiū: quia prius nō debet esse magister quàm discipulus.c.sic viue.& seq.xvj.q.j.nec in magistrū debet assumi, quod formā discipuli nō assumpsit.c.cū in magistrū.& c.officij.de elec.†Sed quanto tēpore addiscēs esse debeat?Respon.tex.in d.c.sic viue. dicens multo tēpodisce,& illud tēpus non est taxatū,ob id semel,atq; tyrociniū suum fecerit, 3 4

Quanto tempore discere debeat.

& noue

& nouerit artem, debet recipi vt hic. nam ingenium interdum etiã ſupplet tempus in ſtudentibus.glo.in c.cum ex literis.de reſtit. in integrum.& in l. vnicuique. C.de proxi, ſacro. ſcrinio. lib.xij. & magiſter diſcipulo ſuo doctior eſſe debet.c.relatum.xxxvij.diſtinct.Ideo pro ingenij ſui acumine hoc diſcuti debet arbitrio magiſtrorum artis,argumen. l. Stichus. ff. de legatis tertio.

5 Secũdò requiritur,quòd tyrocinium ſuum fecerit,ibi, *apres qu'il aura fait ſon chef d'œuure*.ex hoc ergo opere cognoſcetur, an debeat magiſterium aſſumere:quia vulgò dici ſolet, Opus laudat magiſtrum.§.cúmque Deo propitio.in præc.inſtit.& §.ſancimus.in authen.de mona.colla.j.

6 Tertiò requiritur,quòd opus iſtud ſit bene, & conuenienter factum:nõ dico excellenter factum,ſed ſufficit,quòd debitè factum ſit.Nam eſt initiũ operis,ideo excellere non poteſt, ſed peritia opificis ex hoc cognoſcetur, an ſciat regulas artis, & ſi ex hoc artificio dignoſcatur habere regulas artis,recipi debet.Nam mediocris ſcientia ſufficit:quia pauci excellentes reperiuntur,c.venerabilis.de præbend.& inter artifices eſt lata differentia, l. inter.ff.de ſolutio. *Caput operis faciendũ non tamen excellẽter.*

7 Quartò requiritur,quòd hoc artis initium & opus approbarũ ſit à magiſtris artis, alioqui non fit ante approbationẽ magiſter,l.ſi quis.C.de profeſſo.& medic.lib.x. *Approbatũ debet eſſe tyrocinium.*

8 Vtile eſt magiſtrum fieri.Nam poſteà libri eorum poſtquã ipſi approbati ſunt,& iurauerint,facient ſemiplenam approbationem in concernẽtibus artem:ſecus ſi propria authoritate ante approbationem & magiſterium aſſumptum,conſcriberent,teſte Bart.in l.nuda.col.vlt.ff. de donat. & Panor. in c.ij.num.11.de fide inſtrum. Et ſi mercator habeat librum raſum in vno loco,an in aliis probet,conſuluit Paul.Caſtrenſ.conſi.cccxiij.omiſſo primo in ij.vol. *Liber approbatorũ facit ſemiplenam probationẽ.*

9 Item poterit hic magiſter factus officinam ſolus habere, & publicè, vbi anteà non poſſet in ciuitatibus iuratis operari ſolus : quia intereſt reipubl. vtſint aliq periti,ad quos ciues & alij recurrere poſſint:qui nec fallant, nec
10 fallantur.l.j.& ij.de ponderato.& auri illatione.lib.x.†Aliàs vtilitates inuenietis per doct.in l.j.C. de excuſat.artific.lib.x.vbi appellatione artificũ nõ veniuut doctores,nec iurium profeſſores:qui ſacroſancti ſunt, ſicut eorum ſcientia.l.j.§.eſt autem.ff.de variis & extraordi.cogn.l.magiſtros.C.de profeſſo.lib.x.Ergo ſub nomine, *maiſtres des meſtiers*,non continebuntur:quanuis Conſtan.contrarium dicat:ſed agebat cauſam ſuam:quia fuerat à doct. recuſatus,vt ipſe aſſerit hîc, ob id ei tanquam ſuſpecto non eſt credẽdum: ſed non poſſum mihi perſuadere,quòd hoc verbo, *Maiſtres des meſtiers*,ve-
11 niant iurium doctores.†Et contra eum facit cle.vlt. de magiſt. quæ prohibet ne præficiendi ad doctoratum expendant vltra tria milia Turon.argenteorum:ergo illam ſummam expendere Papa permittit, quæ aſcẽdit vſque ad centum quinquaginta libras turon.& ſic doct.non tenentur gratis recipere aliquem ad doctoratum,ſicut magiſtri artis,alibi dicam fuſius. *Artificiũ nomine doctores non veniunt.* *Expẽſa quæ in doctoratu fieri poſſunt.*

Item poſtquam approbati ſunt tanquã periti iudicio iſtorũ peritorum,
12 poſteà ſi controuerſum ſit aliquid,quod illã ad artem ſpectet, relinquetur & ſtabitur eorum arbitrio,non autẽ addiſcentium:per tex.in l. ſi chorus.ff. *Arbitrio magiſtrorũ ſtatur.*

de leg.iij,gl.in §.præterea.de rerum diui.in insti. si tamen iurauerint. l. hac edictali.§.his illud.C.de secund.nup.

Plures magistri an debeant adesse ad actum probandum.

Dubitant doc.an plures adhibendi sint magistri periti, ad iudicandum super arte aliqua ipsorum & actu eos tangente? Respondent, quòd in loco vbi facilè inueniri plures possunt, saltem duo adhiberi debẽt: alioqui vnus sufficiet, per tex.in §.quod autem.in verb.neque ibi aut etiam vno, si vnum solum ciuitas habeat.in authen.de non alienan.reb.eccle.colla. ij. Bart.in procœ.ff.& l.j.in prin.ff.de ventre inspi.Alex.& alij in l.j.§.fi.ff.de verb.obli. Panorm.& Deci.in c.proposuisti.de prob.vbi limitant.plura scripsi in interpreta.l.vnicæ.in glo.subtilitatẽ.C.de sen. quæ pro eo quod interest profer. 13

Partes periti eligunt.

Et partes poterunt eligere istos peritos. Sed ipsis discordantibus iudex, vt docet Bar.in d.l.j.Panor.& alij in d.c.proposuisti.& in c.tenor.& c.lator. 14

Sententia per eũ consilio lata, non retractatur in Francia, sed appellandum est.

de re iudi.† Et quanuis doct.dicant sententiam latam de peritorum cõsilio retractari posse, etiam post tempus ad appellandum per restitutionem in integrum, tamen in Francia non succurritur nisi per appellationem, vt scripsi in procœ.ordinatio.in glo.v.& dicam in tracta.de appel.in iij.Tomo. 15

Articulus tertius.

Lequel toutesfois nous declarons inhabile & incapable de la maistrise au cas qu'il auroit faite autre despense, que celle de son chef d'œuure pour paruenir à ladite maistrise, & en voulons estre priué & debouté par nos Iuges ordinaires des lieux ausquels la cognoissance en appartient.

GLOSSA VNICA.

Creatus magister contra hanc cõstitutionem non gaudet priuilegijs artis.

SVPERIVS prohibuit, ne isti volentes magistri fieri artificij, aliquas expensas faciant, nec in conuiuiis, nec in donis, aut aliàs: & vt meliùs seruetur, pœnam statuit: videlicet quòd si alias expensas fecerint, declarantur inhabiles, & incapaces dicti magisterij. Ideo non poterit tanquam magister in ciuitate operari, nec officinam seu tabernam habere, in qua operetur: quia est inhabilis, & incapax. Et quanuis fuerit creatus magister corruptè, tamen non gaudebit priuilegiis artis, tum quòd incapax & inhabilis fiat. Et quòd promotus corruptis magistris nõ debet gaudere priuilegiis magistrorum, probat l.vna.C.de athletis.lib.x.Archi.in c.de quibusdam.xxxvij.dist.

Emens officium, non gaudet priuilegijs officij.

Nam emens officium non debet priuilegiis officiis gaudere, quia simoniacus & ambitiosus est.l.vniuersi.C.de legatio.libro decimo. glo. in l. secunda.de murilegul.lib.xj.& hodie plures sunt, qui non gauderent, si hoc mordicus seruaretur.

Idem.

Articulus quartus.

Nous defendons à tous lesdits maistres, ensemble aux compagnons & seruiteurs de tous mestiers', de faire aucunes congregations, ou assemblées grandes, ou petites, ne pour quelque cause & occasion que ce soit.

GLOSSA

GLOSSA I.

ET QVIA in his conuiuiis congregantur magistri,& taxant suas merces,ob id prohibuit conuiuia:verùm quia alio modo potuerant congregari, ob id omnes & singulas congregationes inhibet,ne magistri,vel eorum famuli aliquo modo congregentur. *Congregationes omnes sunt prohibitæ sine superioris auctoritate.*

Congregationes ergo non debent fieri sine superioris licentia,per text. ex quo elicit ibi Iacob.Rebuf.in l.j.in fi.C.de clasicis.lib.xj.nisi causa confraternitatum,& ad conseruationem sui.l.fi.ff.de cura.bo.dand. Et per hoc fuerunt confratriæ prohibitæ:iustè nécne, ex effectu apparet.tamẽ bonum non est tollendum propter malum contingens,sed malum puniẽdum, nec ex hoc quòd aliquando mala fiunt in ecclesiis, tollendæ sunt ecclesiæ, sed facientes mala sunt puniendi, alioqui fenestræ essent tollendæ:quia homines per eas se quandoque præcipitant.c.de occidẽdis.xxiij.q.v.dicetur inferiùs in tracta.de confratr.

Et ne faire aucuns monopoles,& n'auoir,ou prendre aucunes intelligences, les vns auecq' les autres,du fait de leur mestier.

GLOSS II.

1 IMPERATOR etiam prohibuit monopolium in tit. de monopol.C.Et hodie etiam illustrissimus Imperator Carolus quintus inter ordinatio. Bruxellis publicatas his verbis : *Item pour obuier aux dommages procedans des monopoles, & contrats illicites,dont plusieurs marchans, & gens de mestier vsent en nosdits pays, au preiudice d'autres bons & loyaux marchans,& gens de mestier, & de toute la chose publique: Nous auons ordonné & statué,ordonnons & statuons,que nuls marchans, ou hommes de mestier,ou autres n'ayent à faire contract,paction ou appointement sentãt monopole,ou preiudiciable à la chose publique : si comme d'acheter toute la marchandise d'vne sorte,pour la garder chés luy,& apres la vendre à prix excessif, & autre semblables:sur peine de confiscation des biens,& marchandises ainsi achetées,& par dessus ce,de correction arbitraire:defendons à toutes villes & communautés & colleges des marchans,consuls & suppostz, corps de mestiers,ou confrairies, & tous autres de faire aucuns statuts, ordonnances,ou edits sentans monopoles, ou preiudiciables à la chose publique,en taxant & abolissant tous semblables,qui par cy deuãt ont esté faits comme nuls,& de nulle valeur,non obstant quelque confirmation generale,ou speciale sur ce obtenue,&c,* *Constit.Carol.de monopol.*

2 † Statuit ergo Imperator ille Carolus, vt nullus pactiones in præiudicium reipublic.vel monopolium sentientes faciat sub pœna confiscationis bonorum,corporalísque pœnæ arbitrio iudicis imponendæ, ibi, *De correction arbitraire.*tex.in c.quod sicut.§.fin.de elect. Item defendit ciuitatibus, vniuersitatibus quoque ac omnibus,ne statuta monopoliũ sapiẽtia,aut cõtra publicã vtilitatẽ faciant,condant,irritáque annullent,& incîdãt : eáque 3 Imperator nulla & irrita declarat.† Ista constitutio æqua est & iusta, ex visceribus.l.vnicæ.C.de monop.extracta.& vt meliùs intelligatur, & d.l.vnica.notãda sunt sequẽtia.Primò ne sub incerto vagetur, dicitur monopoliũ ἀπὸ τοῦ μόνου καὶ πωλέω, quod est vendo, licet gloss. & doctor. aliter dicant *Prohibet monopolia & pactiones monopolium sentientes.* *Monopoliũ vnde dicũ.*

in rubri.C.de monopol.Nam πωλέω,vendo significat.πωλὴ venditionem,indie βιβλιοπώλης librorum dicitur venditor.Nec potest deduci à μόνος, & πόλις, ciuitas:quia idem esset dicere monopolis,quasi vna ciuitas. Ideo quidam à πωλέομαι deducunt.sed vtcunque sit,ego sequar quæ suprà scripsi. nam monopolium deductum à πωλέω cum ω,scribitur,si à πόλις cum ο.& Budæ.in cõmentar.linguæ Græcè scripsit cum ω,ergo à πωλέω,non à πόλις deducitur.

Monopolium quid. Vnde monopolium est conuentio plurium mercatorum bono obuians 4 publico,vt docet Feli,in c.accedentes.col.j. de præscriptio. Est enim contra rationem naturalem: quia præcludit viam benefaciendi proximo. & Prouerb.iij.scribitur,Noli prohibere benefacere eum,qui potest:sed si vales ipse bene fac.Etiam est contra vtilitatem publicam,& in perniciem totius corporis mystici.

Quomodo monopolium cõmittatur. Quomodo monopolium committatur?Respon.variis modis, quos me- 5 lius mercatores pessimi sciunt: sed tunc dicitur quando illicitæ pactiones concurrunt,aut paciscuntur, vt species diuersorum corporum negotiationis non minoris quàm inter se statuerint,venundentur,d.l. vna. §. j. C. de monopol.& ista est communis inter artifices praxis,Nam videre est, quòd omnes calligarij singuliq́ue calcearij, omnésque alij opifices & artifices sunt eiusdem pretij:& hoc est,quia sic conuenerunt. Et sic etiam statuitur in consuetudi.Britan.editis anno 1404.die duodecima Feburarij.

Conspirantes monopolium cõmittunt. Secundò committere dicuntur monopolium homines, qui congregati 6 inter se conspirant,& impediunt,ne aliquis deponat in tali causa:quæ fortè cõcernit dominium talis loci,ciuem aut alium,vt docet Guido Papæ cons. ccxj.iuxta materiam. col. j. plus dicens non solùm fieri monopolium in casibus in d.l.conscriptis,verùm etiam in qualibet alia illicita cõgregatione. allegat Archidia. in c. constitutionem. de verborum significa. in sexto. ac Innocen.in c.ij.de schisma.

In negotiationibus monopolium cõmittitur. Tertiò si quis conetur impedire,ne aliquis exerceat negotiationem vi- 7 ni,aut alterius rei præter eum,etiam si in vim rescripti Regij:quia illud rescriptum non valet,quinimò etiam illud impetrãs in monopolium incidit. d.l.vna.Et ita docet Conrad.in tr act.de contractib.q.lj.circa fin.

Cõuentio vt non deferatur frumentum donec tali vendiderit suum, est reprobata. Quartò non minus incidunt in hanc legem,qui conueniũt quod homi- 8 nes talis municipij non deferant frumentum in mercatũ proximum, vt dominus illius loci vendat suũ,vel vt homines illius loci priùs suum vendant. hoc est enim pernicioſum reipubl.quia viliori pretio vendetetur, quando frumenti esset ibidem abundantia,teste Soc.cons.cclxxij. non prosequẽdo. col.iij.ver.iiij.principaliter,in in ij.vol.vel quod vinũ alienũ non vendatur.

In agris non colendis committitur monopolium. Quintò si rusticani,vel alij ciues conuenerint,quòd ciui habenti posses- 9 siones ruri nullum præstabitur auxilium,nec aliquis laborabit in possessionibus illius:tunc dicetur monopolium.Imò Alber. in rubri. huius tit. dicit quod ad euitandum pœnam huius tituli,vniuersitas rusticorum statuerat, quòd nullus daret damnum tali ciui, nec possessionibus suis:volentes intelligere, quòd nullus coleret suas possessiones: ideo dicit tales puniendos,& cognosci hoc posse ab effectu quia si nemo velit colere eorum prædia,idque sine causa præsumitur illicita quædam inter illos pactio: quia in dubio quilibet lucrari vult.

Sextò

10 Sextò ſi attifices inter ſe paciſcantur, ne quiſquam eorum in illa arte inſtruat alios, niſi ſit filius, vel nepos eorum: vt ſic ipſi ſoli commodum cõſequantur, monopolium eſt, teſte Conrado, vbi ſuprà, & Azo. in ſumma huius tituli: & interdum hoc ſtatuerant impreſſores, vt fuit in ſenatu Pariſ. allegatum. vide Bar. in l. fi. col. iiij. verſi. quæro ſuper quibus. ff. de colleg. illic. Iaſ. conſil. cxxij. col. ij. & ſeq. in iiij. volu. *Conuenire ne quis alios in illa arte inſtruat ſapit monopolium.*

11 Septimò, ſi inter ſe conueniant attifices, quòd nõ recipient aliquẽ addiſcentem, niſi immenſum det ptetium ſingulis annis, & quòd non oſtendẽt ei niſi remaneat per tres annos, id quod poſſent per vnũ annum oſtẽdere: hoc etiam ſapit monopolium, & tales magiſtri pro cõpenſatione ſtatuti, laqueo eſſent ſuſpẽdẽdi, quia hoc eſt reipub. valde pernicioſum, tam in præcedenti quàm in hoc caſu, quia hoc faciẽdo poſſet amitti artificium, vel illi, qui illud ſciunt poſſent cogere mercatores, & alios ad immenſum ptetium pro eorum labore, quod fieri non debet. *Nõ recipere addiſcentem, vel ei non oſtendere ſapit monopolium.*

12 Octauò, ſi ciues conueniant, quòd officinæ, & ſtationes tali pretio, & non minori locabuntur, illicita eſt pactio, & monopolica, vt docet gloſ. in d. l. j. & Conrad. vbi ſuprà, addẽs idem dicendum, ſi locatores equorum ſimiliter cõueniant, quòd non locabunt equos niſi tali pretio. Et in hanc legem incidũt ciues, ad quos Senatus pro iuridicis cõuentibus accedit, ſi cõueniant vt augeatur in immenſum domorum penſio, & victualium. & idem quando ſcholaſtici cauſa peſtis fugiũt ad aliquam ciuitatem, & ita ipſi vendunt immenſo pretio, & iudices ſuper hoc cogere deberent ſuos ſubditos, ne ptetiũ rerum augeretut, vel ſaltem modicè. *Conuenire vt domus locentur magno pretio, vel rei pretium augeatur, cauſa peſtis vel alia ſapit monopoliũ.*

13 Nonò, ſi mercatotes cõueniant, ne alius deferat frumentũ, vel vinũ, ſeu alia vænalia, donec ipſi vẽdiderint, vel quòd naues aliorũ impediãtur, & retineãtur, & illi in legem Iuliam de annona etiam incidunt, per quam legem pœna viginti aureorũ puniũtur. Nã interim illi qui habent fruméta, vel alia victualia, cariùs vendent, vt docet Conrad. in d. tract. de cõttact. q. lxv. in fi. *In deferẽda annona cõmittitur monopoliũ.*

14 Decimò, qui dat arras in emptionem omniũ aromatum ciuitatis, vt ipſe poſteà ſolus carius vendat, cùm præſciuerit naues adducentes ſpecies aromatum ſubmerſas aut victualium, dicitur facere monopolium, & poteſt cogi tempote cariſtiæ, vt vendat eriam minus iuſto pretio. l. ij. §. cùm in eadẽ. ff. ad legem Rhod. de iactu. idem vult Conrad. vbi ſuptà, quando quis emit totum frumentum, vt alij ex eo emant, vt habetur hîc in ordinat. Imperatoris: quod ſæpius fit. *Dare arras vt ſolus vendat, monopoliũ mittit*

15 Vndecimò in omnibus caſibus prædictis iſta procedunt, quando plures ſic paciſcũtur: ſi verò vnus tantũ promittat nõ vendere pannos, nõ dicetur monopolium, quia alij poterũt deferre, & vendere, nec erit detrimento reipublicæ propter vnum: ſecus ſi propter plures, ſumẽdo argumentũ à conttario, quod eſt validum in iure, l. j. ff. de offi. eius. & ita conſuluit Bal. cõſil. cccxlv. Titius locauit. in j. vol. niſi ille mercator æquipolleret pluribus. arg. l. non tantùm. ff. de excuſa. tut. & in §. item tria. illo titul. in inſti. vbi. doct. *Mercepolium à pluribus fit non ab vno ſolo.*

16 Duodecimò, ſi metcatores nemorum inuicem vel alij conueniant, quòd non ement iugerum, ſeu arpentum lignorum, vel alias merces, niſi tali pretio, hoc monopolium eſt, quod Rex prohibet in titu. *des eaux & foreſts* ordina. vij. articul. xiij. & in titul. *des ordonnances des generaux.* articul. xvij. hoc *Conuentio mercatorũ vt nõ emãt niſi tali pretio improbatur.*

hoc enim cedit in diminutionem pensionis Regis,& iuris. Et si conueniant mercatores,quod de locationibus *& fermes du Roy*,non dabunt nisi tale pretium,tunc incidunt in monopolium,& puniri debent, vt inibi notatum est.

Statutum vt subditi teneantur ire ad molendinum domini, & non ad aliud,etiã prohibitum.

Decimotertiò statutum, si disponat quòd nullus subditus ire possit ad aliud molendinum, vel furnum,quàm comitis,vel domini:quia respicit cõmodum priuatum domini,& tollit bonum publicum,& libertatem subditorum,non valet:vt consuluit Soci.consi.cclxxij.non prosequèndo.col.iij.versi.quarto principaliter.in ij.vol.& si Comes vel Baro,seu alius tale faciat statutum,debent se opponere rustici,vel illi quorum interest: seu appellare ab illo abusiuo statuto ad curiam,quæ ista solet reformare statuta. 17

Opus cepturn vt per alium non compleatur sub monopolium.

Decimoquartò ædificiorũ artifices,vel ἐργολάβοι, aliorúmq; diuersorum operũ professores,& balneatores penitus arceãtur pacta interse inire:vt ne quis quod alteri commissum sit,opus impleat,aut iniunctam alteri solicitudinem alter intercipiat:data licentia vnicuiq; ab altero inchoatum,& derelictum opus,per alterum sine aliquo timore dispendij implere,omniáq; huiusmodi facinora denunciãdi sine vlla formidine,& sine iudiciariis sumptibus.l.vna. †Ἐργολάβοι, dicũtur paciscẽtes,ne opa ab aliis inchoata alius perficiat. ἐργολαβία operam loco,opus faciẽdum cõduco,rem perficiendam suscipio.Inde ἐργολάβοι dicũtur operũ susceptores,teste Alciat. in titu.de præpo.labo.lib.xij.& Budæ.in commenta.linguæ Græcæ,ait esse Sycophantas, & quadruplatores quæstui delationes habentes, qui cõpendia sua comparant & cõsectãtur ex aliis dispẽdiis,& calamitatibus: ἀπὸ τοῦ ἔργου, id est opere, καὶ λαμβάνω, accipio,quasi opus suscipio.ἐργολάβος,operarius,operis susceptor: & quando aliquis suscipiebat opus faciendum, si ille nõ poterat complere, vel nolebat,tunc nullus inueniebatur,qui id velle perficere, hodie coguntur etiam per carcerem: vt interdum vidi. 18 *Ergolabi qui dicantur.* 19

Priuilegiũ & cõsuetudo vt in tali loco vendatur valet.

Quæro an valeat consuetudo in contrarium? videtur valere. nam alicui potest competere ius,seu aliquibus hominibus loci vt alibi quàm in illo loco vendantur victualia, vel vt non coquatur nisi in tali furno, & statutũ seu cõsuetudo,vel priuilegium valet.c.significante.de appel. Respõ.hoc priuilegio concedi posse,& vale consuetudo,vt quidam in tali loco vendant carnes,non alij,sed conuentiones non valent,& per hoc nõ fit præiudicium vtilitati publicæ,quia tales tenentur vendere iusto pretio, & ad hoc sunt obligati,sicut Tholosæ laniones. 20

Mercatus qui constituantur.

Et hoc procedit etiã in rebus, & personis:secus si ad certum locũ facultas vendẽdi restringatur.Inn.& Pan.in d.c.significante.in fi.vnde videmus mercatus sic constitui per principem certo loco & die, vnde non poterit ea die alio loco fieri. hoc enim solet princeps concedere ratione confusionis tollendæ,ne homines in incerto cõstituantur, & nesciant quo debeant ire ad vendendum & emendum,ob id princeps constituit locum & diem ad releuamen laborum, & ad vtilitatem reipublicæ, vt in certo loco vendantur res,& ab omnibus.l. vna.C.de nundinis. 21

Pœna facientium monopolia.

Quæro quæ sit pœna istorũ monopolia faciẽtiũ?Respõ.multiplex.Primò exilio perpetuo condẽnari debẽt.d.l.vna.ibi perpetuitate dãnctur exilij.nec istam pœnam potest alius remittere,quàm princeps,vel suprema curia. 22

Secundò bona illorum omnia confiscantur. ibi, bonis propriis spoliatus.

Tertiò

Tertiò, si detrimentum vel concitatio euenerit, aut seditio, debent capitali supplicio puniri, vel saltẽ fustibus cædi, in d. ordinatio. Carol. ibi, *& correction.* & in l. capitalium. §. solent. ff. de pœnis. ac in l. vna. C. de seditio. vnde Rex Franciæ in ti. *des bledz.* ordi. vj. in fi. prohibet monopolia, maximè super frumento, sub pœna confiscationis corporis, & bonorum, vt ibidem videre licet: quia ad famem & perniciem multorum pertinet.

Quartò primates illius artificij puniri debent quadraginta libris auri, dicta l. vna. in fine.

Quintò, iudices, qui dissimulatione, vel aliàs vitio corrupti prędicta monopolia permiserint, & non punierint, quinquaginta librarum auri pœna mulctantur, in d. l. vna. in fine.

Vltimò, priuari debent magistratus suo officio, si ista seruari non fecerint. Ita est in hac constitutione, ibi, *sur peine de priuation de leurs offices:* quia peccantem contra consulta cœlestia cum officio suo non solùm detrimentum famæ, sed etiam patrimoniorum damna comitentur. l. ne quis. C. de offi. rector. Prouinc. Alibi congeram pœnas iudicum, & magistratuum negligentium.

Sur peine de confiscation de corps & de biens.

GLOSSA VLTIMA.

Idem scribitur in rubric. *des bledz.* arti. vj. & in titu. *De ne garder les corps morts.* vbi scripsi.

ET ENIOIGNONS à tous noz officiers, de faire bien & estroictement garder ce que dessus, contre lesdits maistres & compagnons, sur peine de priuation de leurs offices. Si donnons en mandement par cesdites presentes, à nos amez & feaux, les gens de nos cours de Parlement à Paris, Tholouse, Bourdeaux, Dijon, & Rouen, Dauphiné & Prouence, nos iusticiers & officiers, & tous autres qu'il appatiendra, que nosdites presentes ordonnances ils facent lire, publier & enregistrer, icelles gardent, entretiennent & obseruent, facent garder, entretenir & obseruer de point en point selon leur forme & teneur, sans faire ne souffrir aucune chose estre faite au contraire: car tel est nostre plaisir. Donné à Villiers costerez, au mois d'Aoust, l'an de grace mil cinq cens trenteneuf: & de nostre regne le xxv. Ainsi signé, François. A coste, visa. Et au dessouz:

Par le Roy.

Breton.

Et séellé du grand séel du Roy en cire verde pendant à laqs de soye.

Lecta, publicata & registrata Parisiis, in parlamento sexta die Septembris, anno domini millesimo quingentesimo tricesimonono.

Le Berruyer.

TRAC

TRACTATVS DE RE-
GESTIS, SEV LIBRIS BAPTISMI, SEPVL-
TVRAE, ET ALIORVM ACTVVM.

Rubri. *des regiſtres des bapteſmes, ſepultures, & aueres actes.*

Articulus primus.

FRANÇOYS premier. *Article lj. des publiées. 1539.*
Auſſi ſera fait regiſtre en forme de preuue des bapteſmes.

GLOSSA PRIMA.

Veteres apud acta liberos profitebantur. Natales quid.

STA conſtitutio antiquis legibus conformis eſt. 1
antiqui enim ſolebãt liberos ſibi natos profiteri apud
acta, addito die & conſule, patre & matre, quò faciliùs
ætas probari poſſet. l. j. C. ſi minor ſe maior. dixer. †Et 2
iſtæ ſcripturæ natiuitatis vocantur natales. l. neque
natales. & l. non epiſtolis. C. de probatio. l. pronuncia-
tum. §. fi. ff. de verborũ ſignificatio. vbi abũdè ſcripſi.

Profeſſio quid.

Iſta etiam deſcriptio, profeſsio vocatur, quanuis etiam aliò tẽdat profeſ- 3
ſio. l. nõ nudis. C. de probat. Budæ. in annotatio. ad Pandectas, vbi dicit pro-
fiteri nihil aliud eſſe, quàm publicè & apud acta aliquid vltro denunciare,
quod vulgò inſinuare vocant.

Item legimus Marc. Philoſophum ſtatuiſſe Romæ quoruncũque ciuium 4
liberos natos profiteri apud præfectos ærarij Saturni, in prouinciis verò a-
pud tabularios publicos, quos ad hãc rem inſtituerat, teſte Capito. Et Impe
rator Titus Anto. reſcripſit non lædi ſtatum liberorum ob tenorem inſtru
menti malè concepti. l. Imperatot. j. ff. de ſtatu homi. & in euange. Luc. ij. c.

Et cùm diuerſæ profeſsiones proferũtur, non debet ſtari ei quæ noceat: 5
ſed cauſa cognita veritatem excuti oportet. Et ex eopotiſsimùm annos cõ-
putari. ex quo præcipuam fidem in ea re cõſtare credibilius videtur. l. cùm
de ætate. ff. de probation.

In Helleſponto homines poſſe ſexaginta annos necabant.

Hæc lex in Helleſponto dura eſſet, in qua regione excedentes ſexaginta 6
annos, ne fortiorum virorum cibaria cõſumerent, necabant, teſte Alex. lib.
Genial. iij. c. ij. ſed ꝓ hoc tex. facit c. nomen. ij. q. j. vbi gl. & Io. Hugo in tra.
de off. quatuor prælato. rub. de quatuor matricu. curati dicit; †Curatũ de- 7

Curatus quatuor matriculas habeat.

bere quatuor matriculas (ſic vocat) obtinere. Primam pro baptizatis. Secun
dam, pro decendentibus. Tertiam pro contrahentibus, & puto quòd velit
intelligere de contrahentibus ſcilicet matrimonium. Nam ſi per hoſtiles
incurſus, aut incendia ſubditi diſpergantur, ipſos curatus tempore quietis
& pacis recolligere poterit: ac ipſis teſtimonium per literas proprio ſigillo
parochiæ ſignatas, de fide & matrimonio dare, de quibus literis habetur in
c. non oportet. de conſecratio. diſt.

Quartam matriculã cõſcribet de illis, quibus ſubuenit de bonis eccleſiæ 8
tempore famis, & neceſsitatis, vt tempore fertilitatis ea repetere poſsit, &

indem

indemnis reddatur ecclesia. Et ita d. Hug. in tract. præfato de offic. quatuor prælator. sed pauci hodie curati succurrunt suis parochianis, vt tenentur, vel si succurrant, obligatoriis vti solent instrumentis.

8 Ego puto sufficere curato, vt faciat vnum librum, vel ad summũ duos, in primo, diaria, id est quæ quotidie eueniunt cõscribat: & ex illo libro aliũ 9 quotidie cõficiet, & principio illius libri secundi scribet ita: †Liber seu regestum curati sancti Seuerini Paris. pro anno Dom. 1550. factũ p me Ioannem Rufinum curatum seu subcuratum, aut vicariũ sancti Seuerini. In primis fuit baptizatus filius Ioannis Bidon: & eius susceptores fuerunt Petrus Tarquin & Rogerius Bonnin, ac Catharina du Val, cui nomen indiderunt Petrus, & hoc anno 1550. die prima Aprilis hora viij. matutina, in cuius solennitate baptismi aderant multi saltem talis & talis, vicini, & debet ponere notabiles tres vel quatuor. Et posteà iste liber seruiet ad probãdum: vt hoc tex. dicitur: *en forme de prouue*, & sic plenè probauit, vt in fine statuitur: & hec 10 professio proderit ad probandum ætatẽ xxv. annorum requisitã in dignitatib. & curatis, vel xxx. in episcopatib. seu xxij. per cõcordata. c. cum in cunctis. de elec. & in §. j. de nominat. reg. in concord.

Librũ vnũ oportet curatum confitiat, & qua forma.

Liber curati de quo proderit.

11 Secundò quia nemo debet promoueri ad ordines, saltẽ ad sacerdotium, nisi attigerit xxv. annum. cle. generalem de æta. & quali. ex hoc libr. poterit suam dignoscere ætatem, & probare.

Ætas probari potest per regestũ.

12 Tertiò, quo ad officia. tex. in l. ad rẽ publicã. ff. de munerib. & honori. vbi honores reipub. non potest quis ante xxv. annum obtinere. Probabitur ex hoc libro, an eius sit ætatis nec ne.

13 Quartò, an sit Christianus, & baptizatus sic probabitur, videlicet per hunc librum. c. j. de homicid. in vj. vnde si aliquis ciuis Auenionen. incognitus, diceretur Iudeus probabit se baptizatum per librum Curati.

14 Quintò, si ad bellũ quilibet ex vna domo accedere debeat, intelligeretur si agat decimumoctauũ annum: nam anteà non cõgitur proficisci militiam §. j. de pace tenenda. vbi ex glo. quam singul. not. Rom. sing. cxxij. vltimo. & Bened. in repeti. c. Raynutius. in verbo, adiectæ, col. ij. de test. & hoc per hũc curati librum probari poterit.

15 Sextò, probabitur ex hac professione, quòd si cuius ciuitatis originarius, & ciuis, & sic ad honores & priuilegia ciuitatis admitti debebit l. ij. C. de his q. ve. æta. imp. l. j. & ij. C. de munic. & orig. libr. x. Et siue natus sit in ciuitate, siue in suburbiis, gaudebit priuilegiis ciuitatis l. ij. ff. de verb. signi. Nam qui in continentibus ædificiis nati sunt, Romæ nati esse intelliguntur. l. qui in continentibus. ff. de verb. signi.

Ciuis probatur quis ex libro curati.

Collegiati & bursarij quomodo probare se debeant originarios talis loci.

16 Septimò, seruire poterit collegiatis & aliis bursariis, q non possunt recipi, nisi sint nati in tali loco: vt est statutum cõmuniter in collegiis Paris. vniuersitatis. Ideo is qui vult recipi in aliquo collegio Paris. oportet quòd portet attestationem curati, seu iudicis ordinarij in qua sit scriptum, talem esse natum in tali loco, à talib. patre & matre: & fuisse baptizatũ tali anno & mẽ- se vt in libro gesti paret. Et hoc suscribat curatus vel scriba seu grapherius iu- 17 dicis: & sic probabitur eum esse talis bursæ talis collegij capacem. †Si tamẽ tẽpore belli vel pestis quis alibi baptizatus fuerit, nõ propterea desinit esse ciuis illius ciuitatis, in qua pater ante fugã degebat, vt probatur in l. assum-

Natus extra ciuitatẽ tempore pestis non minus dicitur ciuis.

ptio.§.filius.ff.ad munic.l.huiusmodi.§.legatum. not.iiij.ff.de leg.j. vbi Ias. in iiij.notab.scripsi in scholasticor.priuileg.lxv.

Octauò, quia minores vsque ad triginta quinq; annos possunt impetrare restitutionem in Francia,vt scripsi in trac.de restit.licet de iure intra quadriennium post maiorem ætatem,l.fi.C.de tempo.in integr.resti.pet. 18

Spurius quo modo sit pro ingenuus. Nonò, etiam hæc professio probabit legitimum, vel spurium.l.fi.ff.de prob.ibi, vt spurium in actis professa est. vnde Tholosani non receperunt quoad spurios istam legem.Sed non ob hoc respuenda,quia curatus dicet, tali anno & die fuit nobis quidam incertus puer oblatus, quem baptisaui, susceptores tales,&c. 19

Decimò, ex hoc probabitur ingenuus, an seruus,seu libertinus sit.§.fin. de ingenu.in instit.l.neque natales.C.de probat. 20

Vndecimò, probabit hæc professio an ipse natus sit ex hominibus manus mortuæ.de quib.Io.Fabr.in § j.quib.mod.ius.patr.pot.solu.Guid. Papæ in decis.Delphi.q.cccixj.de manu mortua.& Chassa.in consuet.Burg.in rubr. *des mains mortes*,&nobilis etiam ex hoc probari potest,nisi quo ad nominationes.de quibus in §.cùm verò,decolia.in concorda. 21

Duodecimò,seruit etiam hęc professio ad probandum ætatem,quando quis vult impetrare veniã ætatisinam antequam aliquis eã impetrare possit, requiritur vigesimus annus cõpletus l.ij.C.de his q veniam ætat.impetrar. & quia illa materia fuit quo ad praxim iurium interpretibus hactenus ignota, ideo ego illam tibi bone elector elucidabo. quod vt faciliùs faciam, notanda sunt sequentia in venia ætatis impetranda. 22

Requisita in venia ætatis impetrãda. Primò,requiritur quòd is qui impetrat sit adolescens.probatur in l.ij.C. de his qui veniam ætat.impetrauer:Nã si iustæ esset ætatis,non esset ei opus veniam ætatis impetrare,& frustra impetraretur.l.j.C.de Thesaur.lib.x. 23

Secundò,requiritur quòd sit honestate morum & probitate animi præditus, ibi, qui honestate morum prædititi& oportet quòd de hoc cõstet iudici, & in actis debet scribi,antequàm venia ætatis impetretur,teste Carol. Auino consilio cxxvj.quamuis.col.j.in v.vol. 24

Qua ætate venia ætatis impetratur, Artic. Tertiũ requisitum quòd vicesimũ annũ compleuerit, ibi, cum vicesimi anni metas impleuerint.ego tamen vidi insigni Dom. *de Roan* decimumseptimũ annũ agenti, has rege literas concedi : quæ fuerunt verificatæ anno 1534.die viij.Ianuarij in magna camera,& do.vicecomitiCurene in ea ætate anno 1543.die xxvj. Nouembris fuerunt cõprobatæ literæ & interinatę. fuit tamen ei prohibita alienatio bonorum immobilium.†Et hoc probatur in formula ætatis venię in lib.vij.variarum rerum per Cassiodorũ,vbi si ait, Nos quoque probabilibus desideriis licentiã non negamus,vt in foro competenti, ea quæ in his causis reuerenda legum dictat antiquitas, solenniter actitentur : ita vt in alienandis rusticis, vel vrbanis prædiis constitutionum seruetur authoritas : ne cùm opinioni præstare volumus, vtilitatem publicam lædere videamur. & de hoc vltimo est text.in l.pen.C.eod. 25 26

Princeps potest veniam ætatis concedere. Quartò,quòd ipsi adolescentes impetrent à principe hoc beneficiũ,ibi, super hoc imperiali auxilio indigere cœperint, ita demum ætatis veniã impetrare audeant.Et ibi Alber.dicit solum principem cõcedere posse,vt hîc. & l.j.ibidem.& l.iij.ff.de minor.& sic nulla cancellaria poterit has literas cõ 27

cedere

cedere in hoc Franciæ Regno.

28 Quintò, quod ipſum impetrãtes per ſe & nõ per ꝓcuratorem beneficiũ hoc allegent, & præſentẽt iudici. Ibi. Idem ipſi per ſe beneficiũ hoc allegãtes. & Franc. illũ tex. dicit ſingula. in c. j. de iud. in vj. ad hoc quòd vbicũque venit examinãda qualitas perſonæ, vtpote an ſit literatus, honeſtæ vitæ: tũc tenetur perſonaliter comparere. Et licet regulariter quis poſsit præſentare ſuum reſcriptum per procuratorem, fallit in veniæ ætatis reſcripto. Et ſic oſtenditur practica literarum Regiarum, vt primò impetrentur, & poſteà probetur id quod eſt in eis allegatum. Et dicitur comprobari quod vulgò, *interiner* dicitur, vt ſcripſi in tract. de literis Regiis. *Reſcriptum veniæ ætatis ab ipſo impetrãte præſentari debet.*

29 Sextò, vt tunc demũ hoc beneficio ætatis gaudere poſsit, quando indulgentiam veniæ ætatis in iudicio intimauerit, eiq; adminiſtratio rei propriæ permiſſa fuerit. l. ea quæ. C. de temp. in integ. reſtit. peten. & ſic poſt comprobationem quis reſcripto fruitur: & vidi hoc reſcriptum dirigi parlamentis & comprobari in magna camera.

30 Septimò, quòd ipſi probent numerum annorum, & probitatem, honeſtatémq; teſtibus idoneis: ibi, non ſolùm præſcriptorum annorũ numerum probent, ſed etiam teſtibus idoneis. Nam veritatẽ cauſæ quis ꝓbare debet, quam aſſerit in literis. l. fi. C. qui numer. liberor. ſe excuſ. li. x. Et de numero annorum etiam cõſanguinei deponere poſſunt. l. de ætate. ff. de minorib. & pro d. dom. *de Roan* depoſuit Archiepiſcopus Rugd. eius patruus, & alij quã plures nobiles, & magni viri, receptæque authoritatis. *Ætas probãda etiam à conſanguineis.*

31 Octauò, requiritur quòd illi teſtes non ſint fortuiti, ſed euocati expreſsè ad hoc, ibi, aduocatis, & ibi gloſ. dicit, & adhibitis, & ſic fortuiti, vel trãſeũtes non reciperentur, ſicut nec recipiuntur in teſtamentis. l. hæredes. §. pen. ff. de teſta. authent. rogati. C. de fide inſtrument.

32 Nonò & vltimò, etiã mulieres in xviij. anno completo veniam ætatis impetrare debent. §. fœminas. ibidem. quæ differunt à viris: quia illæ poſſunt per procuratorẽ præſentare, & interinare reſcriptum, & perſequi eius verificationem, vt ibi ſcribitur, quia vagari non debent. cap. mulieres. de iudic. in vj. & ſufficit eis probare ætatem, & non aſtringuntur probare morum honeſtatem, eò (vt quidam dicunt) quia rarè admodum hoc probare poſſent, gl. in l. ex his. ff. de legib. ſunt enim pleræq; rẽdhibitoriæ, vel quia bonus Imperator Conſtãtinus pro conſtanti habet eas moratas, vel non vult inducere teſtes ad periurium. Adhæc quòd fœminę habita etiam venia ætatis, adhuc ſine decreto alienare non poterunt rem immobilem, dicta l. ij. §. fœminas. Ibidem: nec in iudicio ſtare ſine curatore quo ad immobilia. Sic fuit dictum pro Dom. *Dantraigues*, anno 1540. die xv. Ianuarij. *Mulieres veniam ætatis impetrãt.*

33 Effectus autem huius ætatis veniæ impetrationis eſt, quòd poſteà poſsit contrahere, & bona ſua & patris ſubſtantiam adminiſtrare. d. l. ij. alienatione tamẽ immobilium interdicta. alius item effectus eſt, quòd ſi fuerit læſus, poſteà non reſtituetur, ne beneficio principis quis decipiatur. l. j. C. de his qui veniam ætatis impetrauerint: niſi fuerit læſus in impetrando illas literas veniæ ætatis. gloſſ. ibi, vel ſi fuerit læſus poſt impetrationem, ante tamen intimationem, & verificationem, gl. & doct. ibi, quia reſcriptum non verificatum in Francia (& vt dicunt Romani non fulminatum, & galli interina- *Arreſtum. Effectus impetrationis veniæ.*

tum)non prodeſt:vidi tamen pro vicedomino (quem *vidame de Chartres* vocant(qui hanc ætatis veniam impetrauerat:declarari,vt poſſet in iudicio ſtare in illis rebus in quibus haberet plenã adminiſtrationẽ, vtpote in mobilibus,& aliis in quibus non requiritur decretum. Secus in aliis in quibus neceſſe eſt vti curatore, ac ſi beneficium ætatis non haberet, & hoc anno 1546. die xx.Iulij.

Vltimò veniæ ætatis impetratio contra prædicta nullius eſt momenti.§. ſi.d.l.ij.quæ ſunt notanda, quia alibi non ſcripta.

Qui contiendront le temps & l'heure de la natiuité, & par l'extrait dudit regiſtre ſe pourra prouuer de maiorité & minorité, & ſera pleine foy à ceſte fin.

GLOSSA II.

Liber curatis quid cõtinere debeat

ECCE quid continere debeat liber baptiſmi, quòd ſcilicet talis ſit baptiſatus in tali eccleſia, & tali anno, & die:& ſuſceptores vel patrini tales fuerunt:& quando pater & mater poſſunt oſtendi, etiam deſcribi ſolent: & ille liber probabit quem maiorem,vel minorem,vt dixi,& in ciuitatibus ſolet addi hora natiuitatis,ſed in pagis cùm non ſint horologia, non inſcribitur hora,ſed ſufficit annus,menſis,& dies & à ſuſceptoribus quo nomine fuerit nuncupatus, & ſi fuerint quidam teſtes notabiles, quòd deſcribantur: alioqui alij duo vel tres ex circunſtantibus. Nam in ore duorum vel trium ſtat omne verbum,cap. relatum. de teſtamen.& quãuis hic text. non dicat de teſtibus adhibendis, tamen ad maiorem authoritatem libro præſtandam conſulo, quod curatus illos adhibeat, ſed ſi non fuerint adhibiti, non minus valebit.

Idem artic. l. ibidem.

Articulus ſecũdus.

Que des ſepultures des perſonnes tenans benefices ſera fait regiſtre en forme de preuue.

GLOSSA. PRIMA.

OPTIMA deciſio ad probandum mortem, quæ probatio eſt difficilis:vt dicam articu.vlti. ideo qui mortem allegat, eam probare debet, quia quilibet præſumitur viuere vſq; ad centum annos.l.fin.C.de ſacroſanct. eccleſ. poſt tamen octoginta annos, labor & dolor:teſte Dauid.Si ergo negetur mortuus talis, probabitur per ſepulturam illius.Itidem hîc dicit ſcribendam ſepulturam eorum, qui tenent beneficia, ibi, *tenans benefices*. Et licet verba iſta tenere, de iure ad factum referantur, & non ad ius, l.poſſeſsio.ff.de acquir.poſſeſſ.l.ſtipulatio iſta.§.hæc quoque.de verb.oblig.tamen hoc intelligendum eſt in quocunq; poſſeſſore,ſiue moriatur,qui tenet de facto, ſiue de iure, quia vtrobique eſt eadem ratio:& Gallica verba (quæ hîc interpretamur) non continet iſtã differentiam,ſicut Latina:vt ſcripſi plenè in tract.nominatio.q.ix.nu.10.Imò etiam ſi quis non teneret, ſed litigaret ſuper beneficio: etiam illius obitus ſcribi debet

Tenere & poſſidere, hoc non differunt.

debet, vt processus vitari possit, & sciri in quo mense vacauerit: vt in ius illius aliquis subrogari possit, per c. fin. vt lite penden.

2 Idem puto hîc dicendum in quolibet beneficiato etiã abbate, vel episcopo, seu cardinali: quia vbi maius est periculum, ibi cautius est agendum, cap. iij. de elect. in sexto. aliquando euenit vt quidam ex his beneficiatis miserè moriantur, & vix inueniantur, qui eos velint sepulturæ tradere, quia omnia consumpserunt bona tam sua quàm aliena, videlicet qui ecclesiarum lignorúmque congeriem sibi pararunt, vt in inferno optimè calere possent. *Cardinalis, episcopi & alterius beneficiati obitus describendus.*

3 Etiam si dubitaretur de aliquo an beneficium habeat, debet etiam conscribi eius obitus, & sepultura, vt hîc, quia dubia exceptio pro perpetua habetur. l. sufficit. ff. de condict. indeb.

Par les chapitres, colleges, monasteres.

GLOSSA II.

1 AQVO sit faciendus hic liber? Respond. à capitulis. Nempe si quis sepeliatur intra ecclesiam sancti Petri Montispessulani, capitulum illius ecclesiæ cathedralis, vel commissus ab illis, scribet quo die talis mortuus fuit, & sepultus: & in qua parte ecclesiæ, & qua pompa funeris, & quibus præsentibus: & poterit scribere quatuor, vel quinque notabiles viros: & posteà dicent præsente alio magno numero virorum, & mulierum sepulturam factam esse. *Liber sepulturæ quid cõtinere debeat.*

2 Item verbum *Colleges*, comprehendit ecclesias collegiatas, in quibus si sepeliatur aliquis, etiam debent prædictam sepulturam scribere, & omnia alia collegia etiam scholasticorum, in quibus est ius sepulturæ, vt collegium sancti Saluatoris in suburbiis Montispessulani.

3 Idem in monasteriis, siue sint monasteria virorum, siue monialium. Intra quæ si quis sepeliatur, etiam scribi debet, vt suprà dixi, siue sint monasteria mendicantium, vel alia, siue sint intra ciuitatem, siue extra, vbicunque fuerint: & capitula hîc referuntur ad ecclesias Cathedrales, *Colleges*, ad collegiatas, cap. capitulum, vbi doct. de rescrip. vel ad alia collegia, vt dixi: monasteria ad religiosos respicit, cap. cum ecclesia. vbi doct. de caus. possess. cap. cùm ad monasterium. de statu monachor. scripsi in §. volumus. de collatio. in concord. *Capitula, collegia & monasteria differunt.*

Et Cures.

GLOSSA VII.

COMPREHENDIT omnes curiones, siue curatos, siue maiores, siue minores, siue regulares, siue seculares, etiam vicarios perpetuos, qui curæ habent exercitium. Ideo ad illos spectat hunc librum conscribere, cùm curæ exercitium habeant, non ad habentem curam habitu. de quo in clem. vni. de offic. vica. & si curatus non resideret, etiam vicarius temporalis tenebitur sic conscribere, quia vices curati gerit: ob id illa quæ incumbunt curato, & isti vicaria etiam temporali: nam subrogatus sapit naturam eius in cuius locum subrogatur. l. si eum. §. qui iniuriarum. ff. si quis cautio. *Omnes curati librum conficere tenentur.*

Qui sera preuue du temps de la mort duquel sera faut expresse mention esdits registres, pour seruir au iugement des proces, ou il seroit question de prouuer ledit temps de la mort, à tout le moins quant à la recreance.

GLOSSA IIII.

Liber sepultura probat, & de quo.

DIC statuit diem mortis,& sepulturæ conscribendum:& hic liber probabit saltem quo ad recredentiam : in qua non fit probatio nisi per literas : ideo poterit iudex credere illum esse id temporis mortuum. Nam si resignatarius agat contra impetrantem per mortem,resignatarius negabit illum de cuius beneficio agitur mortuum,sed id probatur per istum curati librum & sepulturæ,vt hic.plenius scripsi in praxi beneficial.& de hac recredentia multa in artic.j.de sente.executo. 1

Secundò,si agatur inter duos de beneficio,is qui est prouisus ab ordinario dicit beneficium vacasse in mense libero,& non affecto Papæ, aut graduatis, vel nominatis: nominatus poterit istam mortem probare per librum curati, & in quo mense & die obiit : & ista probatio recipietur, donec contrarium probatum fuerit. 2

Item poterit ex hoc libro probari quòd non decedit excommunicatus,alioqui sepultus non fuisset in loco sacro.c.sacris, de sepult.nec pro illo orandum esset,nisi absolueretur.c.excommunicatos.xj.q.iij. & cap.à nobis.ij.de senten.excommunic. 3

Ad hæc seruiet ad probationem illius regulæ dè verisimili notitia,per quam si non sit verisimile, quòd impetrans à die obitus potuerit adire Romam,vel collatorem,non valebit Papæ vel ordinarij prouisio.regu. cancell.xxviij. & hoc probabitur ex hoc libro sepulturæ curati, & ex hac professione:vt plenè dico in praxi beneficial. vbi plenè explico illam regulam,etiam proficiet pro regula de viginti diebus, quòd videlicet resignans non vixerit post resignationem xx.dies. 4

Idem articul. lij. ibidem.

Et à celle fin que n'y ait faute ausdits registres,il est ordonné qu'ils seront signez d'vn notaire auec celuy desdits chapitres & conuents : & auec le curé, ou son vicaire respectiuement, & chacun en son regard: qui seront tenus de ce faire,sur peine des dommages & interests des parties,& de grosses amendes enuers nous.

Liber sepultura subscribi debet à curato & à minore, nisi in pagis.

ITEM vt isti libri, in quibus scribuntur baptismi & sepulturæ probent, debent signari ab vno notario, & ab altero notario seu scriba capituli, seu curati, vel monasterij, seu ab ipsomet curato. vnde sepultus in templo diui Andreæ Parisi. probabitur per librum curati, in quo debet subscribere notarius ciuitatis, intellige quòd singulæ sepulturæ sic signari debent : nec refert, an sit notarius apostolicus, an Regalis. cum iste text. non dicat *d'vn de nos notaires.* Tum etiam quia hoc statuit ad maiorem fidem adhibendam. Ideo tam regalis quàm apostolicus signare poterunt,& facient fidem,per ea quæ doctor. scribunt in c.j.de fide instru.col.pe.licet in aliquibus fiat differentia inter hos 1

hos notarios,vt ſcripſi in tract.de liter.oblig.arti.j.& ij.

2 In Pagis verò vbi non ſunt notarij, dicerem ſufficere ſi liber ſepulturæ ſubſcribatur à curato, & à duobus ſacerdotibus ſepulturæ inſiſtentibus. arg.c.quoniam contra,de ſepult.hodie vidi in quibuſdam locis ſeruari, vt per totum annum curatus,vel alius ſcribat librum,& poſteà in fine anni ipſe ſubſcribit:& tunc curat vt notarius etiam ſubſcribat. Sed quomodo audebit notarius ſubſignare,cùm non interfuerit ſingulis,quæ facta ſunt per curatum:& tamen ipſe debet de his, quæ coram eo geſta ſunt inſtrumenta conficere.§.ſi verò abſunt.in authent.de hæredi.& falci. colla.j.c. tertio loco,& c.quoniã.de prob.Reſpõ.tunc notarius dicet ſe rogatum, vt ſubſignaret librum.Et hoc regeſtum curati ſancti Pauli,ob id recuſare nõ potuit, atteſtans iſtum librum eſſe regeſtum baptiſatorum & defunctorum huius anni 1550. factum à tali curato, vt ipſe ſibi retulit,& iurauit:& in cuius fidem ſubſcripſi poſt ipſius ſubſcriptionem,& relationem. *Subſcriptio notarij quid continere debeat.*

3 Item vult cogendas eccleſias,ſeu vicarios & curatos ad ſignandum ſub pœna damnorum & intereſſe:pro quo facit l.ij.§.tribuni.C.de his qui latrones,ac ſub aliis magnis mulctis,ad quas cõdemnari poterunt non obtemperantes huic cõſtitutioni:nõ diſputo an de iure clerici poſsint cogi à laicis:quia ſcripſi in prooemio ordinat.poſt doct.in c.eccleſia.de cõſtit.

4 Quæro,aliquis producit librum pharmacopolæ,in quo apparet quòd vltima die Martij fuerũt factæ candelæ,& faces pro ſepultura talis.Liber verò curati dicit eum mortuum & ſepultum die prima Aprilis:cui ſtabitur quo ad recredentiam? Reſpon.concordari hi libri (ſi poſsint)debent. primò candelæ fuerunt factæ,id eſt inceptæ fieri vltimo die, quia iam videbant illum ægrotum in mortis agone conſtitutum: vt iam de vita deſperarent,ſed adhuc mortuus non erat: ſed poſteà mortuus fuit die ſeq. & ſic prima Aprilis. Et quia liber curati cum maiori ſolennitate fit, quam pharmacopolæ, potius ſtabitur libro curati. poterit tamen altera pars probare in pleno poſſeſſorio verum diem & horam mortis per teſtes & ita dicitur in ſeq. & in l.cum de ætate.ff.de probatio *Liber curati an pharmacopolæ credatur.*

Idem artic. Iv.

Et leſquels chapitres, conuents & curés ſeront tenus mettre leſdits Regiſtres par chacun an par deuers le greffe du prochain ſiege de Baillif, ou Seneſchal Royal, pour y eſtre fidelement gardé, & y auoir recours quand meſtier & beſoing ſera. Articulus quartus.

1 PROVIDET vt ſingulis annis hic liber continens baptiſatos, & defunctos ponatur apud actuarium ſeu grapherium Bailliui, ſeu Seneſchalli proximi tribunalis,non propoſiti ſeu alterius inferioris iudicis.Et ſi æqualiter vnum diſtet ab altero, debet portari & deponi in curia in qua ipſe litigat, & vt dicunt, *là ou reſſortiſt la iuſtice:* quia veriſimile eſt, quòd ibi quæretur vbi homines illius iuriſdictionis litigant. *Liber curati apud actuariũ eſſe ponendus.*

Ratio ponitur hîc, vt fideliter ibi conſeruentur, vt ibi text. *pour y eſtre*
2 *fidelement gardé*: & poterit poſteà quilibet ex illo loco probationem accipere

pere. Item quia maior fides adhibebitur, quòd ex illis archiuis producetur,& extrahetur,quàm si ex alio loco vili, per l.si quis.§.fi.cum l.seq.ff. de edend.c.j.de probatio.authen.adhæc. C. de fide instr.& hoc regestum habetur loco originalis. Bald. in authen. si quis in aliquo, in ij. ratione. C.de eden.nu.3.allegat Innoc.in c.j.de procur.

Salarium an curatus habere debeat.

Sed an curatus ob hoc debeat salarium habere? Respond.non:hoc enim 3
fit vtilitatis publicæ gratia,vt probatio non pereat, ideo nihil habebit: &
quia verisimile est Curato fuisse solutum ab his qui baptisari,& sepeliri curarunt,etiam quia hoc est onus curæ,quod gratis subire debet, cùm emolumenta parochiæ habeat, per regu. secundum naturam.de regul.iur.ff.& quando sepultura fuit facta,is cuius intererat,soluere tenebatur.

Articulus quintus.

Idem artic. liiij.

Et affin que la verité du temps desdits decés puisse encore plus clairement apparoir,nous voulons & ordonnons que incontinent apres le decés desdits beneficiez soit publié ledit deces incontinent apres celuy aduenu par les domestiques du decedé, qui seront tenus le venir declairer aux eglises, ou se doiuent faire lesdites sepultures & registres,& rapporter au vray le temps dudit decés, sur peine de grosse punition corporelle,ou autre à l'arbitration de iustice.

Domestici mortē beneficiati nunciare debent.

STATVITVR hîc vt obitus alicuius beneficiati probari 1
facilius possit, vt famuli & domestici illius defuncti statim declarare mortem illius debeant, & interrogari possunt iuramento medio,per text. inauthen. hodie.C.de repud.igitur ante mortem non debent sine causa.

Sepeliri vbi quis debeat.

Secundò statuit quibus denunciare mortem debeāt, videlicet eccleſiis, 2
in quibus sepultura fieri debet. Rogabit quis,vbi de iure fieri debeat? Respond.certū est,quòd si quis elegerit sepulturam, ibi sepeliendus erit, vbi sepeliri voluit, cap.j.ij.& iij.de sepult. in vj.si verò nullam elegerit, tunc in sepulcro maiorum,si habebat,c.Ebron.xiij.q.ij.q.j.de sepul.Si autem nō habat sepulcrum maiorum, tunc in sua ecclesia parochiali sepelietur,etiam si decederet in villa, c.iij. de sepult.in vj. & diuersos humandi ritus vide per Alex.in lib.genial.iij.c.ij.& Cic.li.j. Tuscula. q. & sepulturæ vtilitates conscribit Florē.in iij. parte summæ, tit.x.c.j.§.iij. & in Tigride Armeniæ fluuio (vt ait Sostratus) herba nascitur agresti ordeo similis,hac in oleo calefacta inuncti incolæ nunquam ægrotant vsque ad mortis necessitatem:quā medici sibi, & non aliis optarent: sed potius fabulæ quàm veritati ad scriberem:sed non vis æger fieri? parum comedas,& sæpius abstineas.

Vt quis nūquàm ægrotet herba.

Falsi pœna punitur falsò nūciantes mortem.

Tertiò vult vt ipsi domestici verè profiteantur,& dicant diem & horam 3
obitus:alioqui si falsum exprimant, pœna falsi punientur, licet text.hoc.nō dicat,quia l.j.& per totum dicit, quòd quicunque falsum dicit, puniri debet falsi.l. eos. ibidem. vnde si isti domestici dolo falsum dicant, puniendi sic erunt.l.damus. C.de falsi.vide tex.aliter punientem eum, qui falsò retulit mortuum,qui non erat:in l.hodie. C.de repu.vbi ob mendacium priuatur militia,& debet dare decem libras illi,cui mentitus est.

Quartò

Quartò si noluerint referre seu profiteri, hîc vult vt puniantur pœna corporali, seu aliàs arbitrio iudicis: & sic non refert se iste text. ad puniendum falsarium, sed tantùm præcipit, vt quilibet domesticus mortem sui domini referat: quòd si non referat, puniatur graui pœna corporali vel arbitrio iudicis: & pœna arbitraria extenditur interdum vsque ad mortem, dicit gl. in §. summa. de iniur. & in l. penult. in gl. vlt. C. si aduers. libert. text. in l. saccularij. §. sunt quidam. ff. de extraord. criminib. & in l. sacrilegij. in verb. considerandum, ad legem Iuliam pecula. Matthæ. not. xlviij. Cæpol. in repetit. l. si fugitiui. col. ix. de seruis fugitiuis.

Idem articul. lv.

Articulus vltimus.

Et neantmoins en tous cas au parauant pouuoir faire lesdites sepultures, nous voulons & ordonnons estre faite inquisition sommaire, & rapport au vray dudit deces, pour sur l'heure faire fidelement ledit registre.

Inquiri debet de die et hora obitus beneficiati, & à quibus

ITEM statuit quòd curatus (vbi sepelitur beneficiatus) debet inquirere de die & hora obitus antequàm corpus tradatur sepulturæ, vt verè describere possit. sed à quo inquiret? Respond. tam à consanguineis, quibus potius nota est mors, quam exteris. l. octaui. ff. vnde cogna. & l. de tutela. C. de in integr. restitu. & domesticis, quàm ab aliis qui interfuerunt morti. & debet inquirere ab incolis illius domus, & à vicinis. arg. l. si vicinus. C. de nupt. & ipsi debent dicere se vidisse eum mortuum, vt dicit gl. in l. si quidem. C. soluto matri. sed hîc non dicitur cuius expensis. Respond. has facit curatus, & alius propriis expensis, quia non est qui hoc prosequatur, sed si postea interfit alicuius, ille soluet, antequam attestationem à curato habeat: nam ex officio curatus tenetur, & ad hoc compellitur monente officij solicitudine. l. monente. C. de delator. lib. x.

Mors quomodo probetur.

Et sic patet quomodo probetur mors alicuius, videlicet per librum curati, vel alterius, in cuius loco sepultus quis est: poterit tamen contrarium probari, vt dixi superius per l. cùm de ætate. ff. de probatio. & probatur etiam mors per testem qui vidisse se dicit eum sepeliri, teste Bal. in cap. cùm causam. nu. 27. col. v. de testib. & in l. conuenticula. C. de episcop. & cleric. plus dicens probari etiam mortem, si quis dicat, Vidi proiici in mare talem, quia hoc coniunctum est morti. l. iij. ff. de donatio. caus. mort. vel in puteũ, vel ex alto loco præcipitari: tunc his casibus etiam probaretur mors, & per ea quæ sic accidunt mortuis, ita quòd his non viuentibus probatur mors: & per alia quæcunque, quibus rudis quantumuis homo percipit, & concludit eum mortuum. Bal. in d. l. conuenticula. in fin.

Item iusta aut verisimilis probatio mortis est, si aliquis commisit se bello, & post bellum non reperitur, quia in bello mortuus censetur: & sic lugeri illum permittit. l. vltima. ff. de his qui notan. infam. & ibi hoc asserit Bart. & Corn. consi. cclj. in hac col. ij. in j. vol.

Item

Item ſi agatur de præiudicio, quod non ſit irreparabile, vt ſi de commodo hæreditatis agatur, ſatis dicitur probari mors, ſi probatum ſit, quòd inter agnatos & cognatos habebatur pro mortuo, & inter eos factus erat luctus de morte illius d.l.ſi.ff.de his qui notan.infam.& ſic per famam probatur mors, l.iij.ff.de condict. indebi.l.fin. de hæred. inſtit. Bart.in l.ij.§.ſi dubitetur.quemadmod.teſta.aperian. Secus ſi ageretur de præiudicio irreparabili, vt de puniendo occiſorem: tunc oportet quòd plenè mors probetur.l.inde Neratius.in fin. cum l.ſeq.ff.ad legem Aquil.l j.§.illud de ſenatuſ conſul.Sillania. Sic conſuluit Alex.conſi.xxviij.conſideratis.col.ij.in vij.vol. Et interdum etiam probatur per coniecturas, ſi de leui agatur præiudicio, vel de homicidio dudum perpetrato, & in loco longinquo, vbi plena non poteſt haberi probatio, vt conſuluit plenè Corn.conſi.x.viſa fuit. col.j.& ij. in j.vol. Alex.conſi.iiij.videtur, col.iiij.nu.15.in ij.volu.& Dec.cõſi.ccccccclij.viſo conſi.col.j. Boër.deciſ.Burdegalen.q. cclxxviij. ſed hîc. Reliqua vide per Bart.in tractat.quomodo & qualiter probetur mors, vt paucis concludam: gratias interim Deo agens.

FINIS.

TRACTATVS NE BENEFICIATORVM CADAVERA CVSTODIANTVR.

Rubric. *De ne garder les corps des beneficiez morts.*

FRANÇOIS, *Article 1vj. des publ. 1539.* Articulus vnicus.

Et defendons la garde des corps decedés au parauant ladite reuelation.

GLOSSA XIIII.

QVONIAM in titulo superiori de regestis,&c. statutum fuit quòd post decessum alicuius beneficiati, domestici reuelare debent illius mortem: hîc verò statuit vt nullus corpora decedentium beneficiatorum custodire habeat ante reuelationem. solebant enim olim tam domestici consanguinei, quàm alij custodire corpus mortui, ac celare, vt interim mitterent Romam ad impetrandum beneficium: vel interim falsam conficiebant resignationem. Vt ista vitentur & alia incommoda, quæ inferius describentur, vult vt non custodiantur cadauera ante reuelationem, quæ statim debet fieri, vt dixi articulo quinto rubric. de regestis.

Ideo antè statuit, quia post reuelationem quandoque magni nobiles, & principes custodiuntur ad interim apparandum sumptus, qui sepulturæ adhiberi solēt. Et hoc non est prohibitum l. at siquis. §. funus. cum §. seq. ff. de religios. & sump. fune. Nempe ordinarius post reuelationem prouidere poterit: bona ecclesiæ custodiri curabit: & nemini fiet præiudicium. Ideo reuelationem tantùm faciendam statuit. Item non est recipienda appellatio, ne cadauer sepeliatur propter fœtorem. no. in l. fi. ff. de appel. recipiend. & c. ex parte. de sepult. Spec. in tit. de appel. §. ij. versi. viij. & ne aërem contagiosum reddant cadauera insepult. l. ij. §. idem ait. ff. ne quid in loco pub. vnde scribit Bëor. in decisio. Burdegal. q. cclxxxvij. & in d. an is qui celauit mortuum, sit iure priuandus. quod in beneficio obtinet, si fortè prius obtinuit collationem à Papa, propter illam occultationem: & respondeo mlrum esse, quod à iure hæc quæstio non reperitur decisa, nec à doctor. in specie scripta, licet quotidie accidat. Igitut concludit collationem ordinarij valere, non obstante fraudulenta, & dolosa præuentione. Et ita fuisse in parlamento concluſum asserit, vt dicetur inferius.

Post reuelationem corporanō prohibentur custodiri.

Appellatio ne cadauer sepeliatur non recipitur.

Propter occultationem cadaueris præuentio Papæ non valet.

Sur peine de confiscation des corps & de biens contre les laïs, qui en seront trouués coulpables.

GLOSSA II.

ADIICIT pœnam, videlicet præcipiendo, ne quis laicus custodiat cadauer beneficiati ante reuelationem mortis, sub pœna confiscationis corporis & bonorum contra laicos, qui custodierint cadauera ante reuelationem: & idem dicerem in muliere celante corpus mortuum: quia lex est generalis comprehendens & masc

Pœna celantium cadauera.

& masculos & fœminas.l.si quis in tantam.C.vnde vi.l.si quis.ff.de iurisd. om.iud.scripsi in l.j.ff.de verb.signific.

Confiscatio-nis corporis & bonorum pœna quæ sit.

Quæro, quæ est ista pœna? Respon, pœna mortis, nam corpus non potest cõfiscari nisi per mortem: & confiscato corpore & bona cõfiscantur de consuetudine generali regni. Eadem pœna apponitur in artic.pen. rubr.de magistris artificio.in tit.*des eaux & forestz*, ordin.vij.artic.& in tit.*des bledz*. artic.vj. Ideò apponitur hæc maxima pœna: quia is vult intrare ecclesiam inuito ordinario per calliditatem,& vult beneficium hoc auferre illis, quibus debetur:& idem est alicui per vim auferre, vel per furtum aut calliditatem. Nam omnes isti ad restitutionem tenentur tanquam fures & sacrilegij, vt docet Ang.Clauas.in sum.Angel.in verbo restitutio.† Et hodie calli-

Ordinarij auferentes beneficia à nominatis per falsas collationes, sunt fures & homicidæ.

di ordinarij, qui per fallas collationes, vel præuentiones auferunt beneficia à nominatis, vel aliis, sunt fures, sacrilegi & latrones, & tenentur in conscientia ad restitutionem, imò sunt homicidæ, quando pauperibus, auferunt. Necare enim videntur non solum qui alimenta denegant, imò etiam qui tollunt, l.necare.ff. de lib.agnosc. hos ergo relinquamus incautos prouisores: nam eos in praxi beneficiali detegemus.

Domus in qua cadauer custoditur cadauer confiscat.

Etiam domus, in qua cadauer custoditum est, fisci iuribus vendicatur.l. ij.de sepul. viola.& quamuis ille text.loquatur in domo in qua res sepulchri violati custoditæ fuerint; tamen quia itidem custoditur cadauer cõtra legem, ideo interdum audiui procuratorem Regium ad hoc concludentem.faci. l.ij.§.domini.C.de his qui latro.Item contaminata religio defunctorum habet pœnam sacrilegij,l.pergit.C.de sepulchro viola.

Peccans circa funus defuncti quomodo punitur.

Ad hæc, si peccetur circa funus morientis, quòd aliquis exequias prohibeat, etiam si iustam habeat actionem, illam perdit, & tertia pars substantiæ confiscatur, & infamia feritur.in authen.vt defuncti seu funera.§.j.coll. v.vbi ait: Qui enim hominis naturam non erubuit, dignus est pecuniis,& gloria,& aliis omnibus condemnari: vides ergo quomodo punitur his pœnis,& amissione iuris quod est consecutus per hanc occultationem, vt inferius dicam.

Item excommunicati sunt ipso facto, nec possunt absolui ab alio quàm à summo pontifice, nisi in mortis articulo, si intestina vel alia ab ipso cadauere extraxerint, vel corpus diuiserint.extrauag.j.in commu.tit.de sepult. comprehenduntur etiam hîc Episcopi, Cardinales & Reges.gloss. ibi: quia vnus est omnium introitus & exitus. & quia minus debent hi delinquere, quàm alij.Gomes.in proœ.ad reg.Cancel.

Et entre les ecclesiastiques de priuation de tout droit possessoire qu'ils porroyent pretendre ès benefices ainsi vacants.

GLOSSA III.

Pœna clericorum ecclesiarum cadauera.

TATVIT hie Rex pœnam aduersus clericos priuationis totius iuris possessorij: adeo quòd non habitur eis recredentia beneficij, nec in pleno manutenebuntur beneficio: licèt bonum ius habeant: quia omne ius perdunt eo ipso, quòd cadauer occultauerunt: vt inferius dicam. 1

Sed hoc videtur superfluum: quia in dicta extraua. prima, de sepultur. in commu

communib.itidem priuantur iure.Reſpon. ualidior eſt prohibitio per viam conſtitutionis, quàm ſi fieret ſimpliciter.l.j.& ibi Bald. col.vlt.ff.de man. prin.etiam quoad hoc non eſt plana illa conſtitutio.

Et quare hæc lex nõ impoſuit pœnam clericis quo ad petitorium?Reſp. laicus nõ poteſt imponere pœnã niſi ſuis ſubditis:ſed clerici non ſunt laicis ſubditi: ergo pœnam nec ciuilem nec criminalem imponere poſſunt.c. eccleſia.ubi doc.de conſt.c.vno.de cler.coniu.in vj.& quia Rex per ſuos officiales ſolet de poſſeſſoriis beneficiorum cognoſcere ex cõceſſione Martin. ut docet Guid.Papę in q.j.in ſuis deciſ.& ſic iure poſſeſſorij priuat clericos.

Ideo ſi ordinarius eodem die cum Papa conferret, & is à Papa prouiſus acciperet poſſeſsionem priùs quàm prouiſus ab ordinario,& ſic de iure eſſet prę ferendus.c.ſi à ſede.de præb.in vj.tamen prouiſus ab ordinario præferretur, quia poſſeſsione, & iure poſſeſſorij priuatus eſt hic occultans, ergo & hoc iure.quod eſt notandum.

Et de groſſe amende à l'arbitration de iuſtice.

GLOSSA IIII.

1 ET SIC poſt priuationem iuris poſſeſſorij clerici ad multam condemnantur,qui cadauer celauerunt, & ſui parentes : unde ann. 1525. die xxiij. Februarij contra Ioannem Abrion ſiue Abriodum pro magiſtro Dauton fuit dictum, quòd etiam pater qui celauerat corpus mortuum, ut filius conſequeretur beneficium,compareret perſonaliter. *Pater celãs mortuũ punitur. Arreſtum.*

2 Item in d.l.ſi.C.de ſepul.uiol.is q impedit ſepulturã pœna quinquaginta librarum auri punitur, ac ius ſuum perdit, & ſi minus idoneus ad eã per ſoluendam ſit, ſuo corpore ſub competenti iudice pœnas luet.Sed is qui celat mortuum impedit ſepulturam,ut patet lippis & tonſorib.Nam quandiu hic celabit cadauer,nunquam corpus ſepelietur:ergo impeditur ſepultura,& uiolatur cadauer,& ſic religio.Lpergit.C.de ſepul.uio. *Impediens ſepulturam quinquaginta libris auri punitur.*

3 †Et quamuis pœnæ iſtæ uiolati ſepulchri imponantur contra eos, qui ſepulchra uiolant, tamen Imperator in auth.ut defuncti ſeu funera. extendit ad impedientes ſepulturam, Papa ad eos, qui malè tractant corpora mortuorum, in d.extrau. hæc uerò conſtitutio infert pœnas his, qui celant cadauera beneficiatorum,ſiue corpus diuidatur ſeu ſcindatur,uel inteſtina eiiciantur,ſiue non:& ideo ſimplex ſufficit occultatio.

4 Sed dubitari uidi,hic priuatur iure & cõmodo poſſeſſorij,quæ commoda multa ſunt.§.retinendæ.de interd.in inſtit.& de Ripa in c.ſæpe.col.ij.de reſt.ſpo.& ea dicã in tract. de mat. poſ.an poſsit poſteà agere petitorio coram iudice eccleſiaſtico is qui amiſit poſſeſſorium? uidebatur, quia iudex laicus non poteſt priuare quem iure, quod habet in beneficio per l.3 ff.de re iud.& Bar.in l.ſi uniuerſæ.C.de leg.Reſp.contrarium tenerem,quia licet non priuetur ab iſta conſtitutione iure,quod habet,tamẽ de iure canonico priuatur. primò, quia facit contra legẽ hoc prohibentẽ. in extra.j.de ſepul. in communib.& contra hanc legẽ,ideo puniri debet tanquã legis uiolator. & qui aliquid facit contra legem,nihil agit:l.non dubium.C.de legib. ergo *Poſſeſſorũ qui amiſit, an poſsit agere petitorio poſſit.* *Celãs cadauer an priuetur poſſeſſorio.*

illa præuentio habita contra legẽ est nulla. Item occultans bona, & negans debitum non iuuatur cessione bonorum. l. fi. vbi. Bal. & Salic. C. de cessio. bon. Iaſ. in §. fi. col. penul. de actio. in institut. sic nec iste iuuabitur sua collatione primæua, quam obtinuit occultationis ratione.

Creditor impediens sepulturã pro debitum

Creditor impediens sepulturam alicuius, sua iura perdit. l. fi. C. de sepulchro uiola. sic & sua iura perdit, qui occultat, & celat corpus mortui, quia eius impedit sepulturam. 6

Etiam hæres occultans bona hæreditaria, & subtrahens perdit quartam. l. Paulus. ff. ad leg. Falc. & l. Paulus ad Treb. 7

Item latitantis fraudationis causa bona iubentur possideri. l. Fulcinius. ff. ex quib. caus. in poss. eat. Sic & quando quis occultat mortuum, beneficium eius debet possideri ab illo, qui collationẽ etiam posteriorem habet ab ordinario, & qui non celauit. 8

Celans testamentum punitur.

Prætereà celans testamentum, uel instrumentum, pœna falsi tenetur l. Paulus. ff. de fal. Bar. in l. iij. §. si quis dolo. uers. & posse. de tab. exhi. & falsarius est ad beneficia inhabilis. c. ad audientiam. c. licet. & c. ad falsariorum. de fal. itaque cùm celando mortuum falsi crimen commiserit, quod Papæ non ptædixit: igitur saltem sua impetratio erit subreptitia, & sic nulla: & licet falsitas sit commissa in accessoriis, tamen etiam priuat, vt in c. olim. de rescr. ut scripsi in tract. de pacif. poss. in iij. limit. 9

Subreptitia est impetratio illius qui celauit cadauer.

Celans fugitiuũ fur est, & punitur, in l. j. ff. de seruis fug. l. iij. §. si quisquã. de sena. Sill. & in l. ij. C. de his qui lat. occul. sic & celans cadauer punitur. 10

Celans delinquẽtẽ punitur.

Celans bannitum uel aliũ delinquentem, receptatorum pœna punitur. l. j. & ij. ff. de recept. ergo & hic celans cadauer celari pohibitum. 11

Præuentiones fraudulentæ nõ valent.

Item præuẽtiones fraudulentæ non ualent. gl. in §. neq; in uerb. facinoras. de coll. in prag. quia fraus & dolus non debet alicui patrocinari. c. sedes & seq. de rescr. & in pœnam peruersitatis nullum debet ex impetratione commodum consequi. c. super literis. ibid. & gl. in d. l. fin. C. de sepul. uiol. dicit nil ualere, quod fecit iste præueniens, & sic nulla erit prouisio. 12

Electiones occultæ, & clandestinæ non valent, c. quia propter in fine. de elec. & contra collationes clandestinas præsumitur. c. vnic. in fi. ut eccles. benefi. sine dimin. dixi in præfa. ad rub. de coll. in concor. 13

Item hæres non sepeliens defunctum tanquam indignus priuatur hæreditate. glos. in l. fi. C. de sepul. uiol. ubi Alber. allegat tex. in l. si quis sepulchrum. §. funus. & l. at si quis. §. si cui funeris & §. idem Labeo. & §. diuus autem. ff. de relig. & sump. fune. 14

Celãs cadauer nil iuris ex celatione cõsequitur.

Et quòd iste celans mortuũ priuari iure etiam debeat beneficij, probatur per l. si à te. ubi Bal. no. C. de pact. inter emp. & vendit. ibi, sed si se subtrahat, ut iure dominij eam rem retineat, denuntiationis depositionisq; remedio contra fraudem potes iuri tuo consulere. Et sic p ista patet celantem cadauer ut beneficium impetret à Papa, nullũ ius habere ex illa ,puisione, tũ quia est subreptitia. (Nã si papa sciuisset illũ celasse mortuũ ut præueniret, ei nõ cõtulisset) tũ quia præuẽtio est fraudulenta: & ideo nulla, & quia est falsarius, & sic inhabilis, & aliis superius præmissis rationibus nullũ ius in beneficio habet, & sic nõ poterit agi petitorio, postquã succubuit in possessorio, & si ageret, posset appellari tanquã ab abusu: quia abutitur postquã 15

noto

notoriè patet eum nullum ius habere; & si iudex ignarus adiudicaret isti celanti possessorium, appellabit ad Senatum, qui est tutor ordinationum. Vtilitas huius constitutionis est, ut declaretur mors. *Vtilitas constitutionis declaratur mors.*

16. Primò scilicet ut sciamus quo genere uacationis uacauit beneficium, an per resignationem, uel mortem: cap. cùm in illis. §. primo. de præb. in vj. quia interdum unus confert per mortem, alter per resignationem. c. susceptum. de rescr. in vj.

17 Secundò, propter mandatarios & expectantes, qui sperant beneficia, ut ea requirere & acceptare possint, postquam mortem sciuerint, & mensis elapsus fuerit. clem. vna. de conces. præb. & in form. man. apost. in concor.

18 Tertiò, propter nominatos & graduatos, ut si beneficia uacauerint in mensib. eisdem præstitutis, vt ipsi ea requirere & acceptare possint. §. præfatique ordinarij, iuncto §. statuimus. j. de coll. in concord.

19 Quartò, propter impetrantes, qui si præuenerint diem mortis, & non fuerit verisimile quòd à die mortis potuerint iter facere, excludentur per illam regulam de verisimili notitia obitus. hoc probabitur in reg. xxviij.

20 Quintò, ut habita notitia mortis episcopus vel alius collator prouidere possit: nediutina sit vacatio, c. quàm sit. de elect. in vj.

21 Sextò, propter reg. xviij. vt si infirmus resignauerit beneficium, & nõ vixerit viginti dies post resignationem, sed ex illa infirmitate decesserit: tunc non per resignationem, sed per obitum censeatur uacare, ut ibidem. Ergo ne istis fiat fraus in celando cadauer, interest ut mors certò, & citò sciatur: alioqui per istas occultationes posset quilibet sibi obtinere beneficium, & sic priuare mandatarios, nominatos & quoscunque etiam apostolicos expectantes, imò etiam ordinarios sua collatione quod nõ est permittendum.

22 Cautela igitur est quòd si fama sit aliquẽ esse mortuũ, quòd ordinarius illius beneficium cõferat. c. vbi periculum. in fi. ibi, ubi plurimũ de memorati Pontificis obitu certitudo claruerit. de elec. in vj. clem. vna. de conces. præb. Et posteà si ille prouisus ab episcopo dubitet cadauer occultari, potest requirere iudicem ordinariũ illius loci, vt visitet domum, vbi ille prætensus mortuus est: & videns pro iure cõseruando an ita sit, iudex debet accedere, uel mittere nuncios, & diligenter inquirere utrum ille sit uiuus uel mortuus: ut docet Bar. in l. ij. §. si dubitetur. col. vl. ff. quemad. test. aper. alle. tex. in arg. in l. hoc iure. ff. de ver. obl. & l. cùm quidã ij. §. fi. cũ l. seq. de leg. ij. *Cautela pro ordinario.* *Inquisitio facienda mortis.*

23 Imò die sepulturæ etiã si intra plumbeã capsam cadauer fuerit conditũ, potest peti vt feretrũ aperiatur, ad uidendum si fuerit celatum, uel occultatum: quia malitiis hominũ est obuiandum. l. in fundo. ff. de rei uind. & hoc potest iudex permittere, & non obstante quacunque appellatione exequi. *Feretrũ aperire iudex posset si de occultatione dubitetur.*

24 Et iudices qui circa hoc negligentes fuerint, uiginti librarum auri pœna mulctentur. l. iij. C. de sepulchr. uiol. uel triginta. addit. text. in §. j. in uers. sequitur. in authen. ut defuncti, seu fune. colla. v. His nunc contentus, alia si opus fuerit, addam in praxi beneficiali: de his tamẽ gratias Deo, & Virgini excellentissimæ gratias agens perpetuas. Amen.

IO. D'AVBRAY AD P. REBVFFVM I. V. D. INCLYTVM.

CARMEN.

Magna quidem res eſt doctos componere libros,
Exprimere & factos, famáque laúſque venit.
Illis laudatur præclara inuentio, & iſtu
Eſt magno in pretio non minus additio.
Sunt etiam quibus eſt fama ſuperaddita fama,
Scilicet elumbes diſpoſuiſſe libros.
O nunc Rebuffe ante alios doctiſſime, quis te
Non pangat? qua te Calliopea neget?
Omnia complexti, maioráque téque ſequuntur,
Acribus attuleru commoda quanta viris.
Quòd te doctorem Gallorum Academia vidit,
Conuexi penetras orbu vtrunque polum.
Scriptáque non deſunt in Ius vtrunque, lepore
Mirifico: ſupereſt tertius iſte labor.
Sed labor, vnde refers & habes miracula mundi
Solus, cum praxi nam Theoria datur.
Quæ indigeſta diu fuerant Regalia Iura
Exprimus & leges ordine quaſque locas.
Treu illos ſuperas ſub Cæſare Iuſtiniano,
Quos Ius confuſum diſpoſuiſſe ferunt.
Diſpoſuêre quidem: ſed multa ſuperflua, multáque
Omiſere: fori qua modo Praxis habet.
At tu vana ſecas, & non dicenda relinquis,
Quæ paſſim tractat Gallia tota foris.
Rebuffum Henricus celebret Rex Gallicus vnum:
Treiſque tuos taceas Iuſtiniane viros.

TRACTATVS DE CONFRATRIIS, SEV ARTIFICVM CONVENTIBVS ET COLLEGIIS.

1 QVIA de confraternitatibus agitur, dicam ſequentia. Duo hîc ſtatuuntur, quæ contra iura uidentur. Primò, reprobatio confraternitatum. Nam à iure approbatæ ſunt, quando ad licitum tendunt, vtpote ad Dei ſeruitium. c. ſi qui clericorum xj. q. j. vbi glo. & c. ſanè. xvj. q. vij. c. Arch. per illum tex. in c. ſi quis deſpicit. xlij. diſt. dicit, quòd in ſtatutis cõfratriæ dicatur, quòd ſemel, uel bis conueniant omnes fratres ad tractãdum de ſalute animarum, & ad celebrandum miſſas & orationes, tam pro viuis quàm pro defunctis, hoc eſt permiſſum, etiam ſi certam quantitatem ſinguli præſtent, ex quo aliquo anni die ipſi reficiantur, & prouideatur pauperibus: nec ob hoc erit improbatum, dummodo intentio illorum ſit munda & licita, & ad Deum tendat: & quæ propter bonum fiunt, reprobanda non ſunt. c. de occidendis. xxiij. quæſtio. quinta. *Confraternitates approbatæ.*

2 Item dicit text. in l. j & per totum. ff. de colle. illicit. quòd licita ſunt omnia collegia, quæ cauſa religionis fiunt, dum tamen per hoc non fiat contra ſenatuſconſultum, quo illicita collegia coërcentur, ut ſi quis facere volebat collegium ad vindictam, vel malum, hoc erit prohibitum. Sed cùm ſyncerum ſit collegium, licet aliquando quædam ibidem eueniant mala, non eſt ob hoc improbandum: aliâs reprobaretur templum ſacratiſsimum, in quo aliquando fiunt cædes: & palatia, in quibus interdum tractantur proditiones. Sed abſit ut ea quæ ad bonum fiunt reprobemus, ex eo quòd malum inibi quandoque perpetretur. d. c. de occidendis. Bar. in l. j. ff. quod cuiuſque uniuerſit. nomi. & l. j. de colleg. illicit.

3 Ideo confraternitates dicuntur piæ: & legatum illis relictum dicitur in piam cauſam. glo. in prag. ti. de anna. in verb. beneficiorum. Sequitur Alex. conſ. cij. ſuper j. in vij. vol. & Dec. conſ. lxxij. uiſo puncto. col. ij. uerſ. tertiò principaliter. 4 Vnde etiã ſi quilibet collegio & cõfraternitati ſe adiungens teneatur in ſingulis annis ſoluere pro ſeruitio diuino aliquid, etiam hoc nõ eſt prohibitum dum fiat propter honeſtam cauſam, ac etiã dum non dicatur in ſtatutis, ne quis recipiatur, niſi ſoluat decem, quia excludit pietatem, & ſic communionem. Sed poteſt ſtatui, ut receptus ſoluat tantundem pro miſsis, & ornamentis, & aliis rebus neceſſariis confratriæ: Arch. in c. ſi quis. xlij. diſt. & Inno. in c. inter dilect. de don. Ro. ſin. ccxliiij. nunc habeo. ideo iudex poteſt compellere hæc collegia, & fraternitates, ut oſtendãt ſibi collegij ſtatuta, ut docet Iacob. in l. collegium. C. de hær. inſtit. *Pia dicuntur confraternitates. Statuta fraternitatis quibus recepti esse debeãt.*

5 Secundum eſt, cùm iſta collegia, ſeu fraternitates ſint licitæ, non debent prohiberi: ſed ſi prohibeantur, ad quem pertineant res illarum. audi quid dicat ſuper hoc iureconſultus Mart. Collegia, ſi qua fuerint illicita, mandatis, & conſtitutionibus, & ſenatuſconſultis diſſoluuntur. Sed permittitur *Re fraternitatum ad quem pertineant quando reprobãtur.*

eis cùm dissoluuntur pecuniæ communes (si quas habent) diuidere, pecuniámque inter se partiri, in l. collegia. ff. de colle. illicit. ergo bona collegiorum, si prohibita fuerint, retineri à dissoluentibus iure possunt, nisi dissolueretur collegiũ religiosorum: tunc quia ipsi nihil proprij habere possunt, ob id ad superiorem bona spectant, vt bona templariorum, quia sunt vacantia. ita docet Petr. de Vbal. in tract. de canonic. episcopal. q. xiij. nu. 25. & seq. & quia semel Deo dedicatum, non est ad vsus humanos transferendum. reg. semel. de reg. iu. lij vj. Imò si quis oblata Deo dederit, vel acceperit præter episcopi vel eius consensum qui ab eo institutus est, ad dispensandum misericordiam pauperibus, & qui dat & qui accipit, anathema sit. c. in canonibus. xvj. quæst. j. 2

Fraternitates heredes instituj possunt.

Etiam patet, quòd hæc collegia licita & fraternitates sunt capaces legatorum, & hæreditatum, vt hæredes instituj, & eis legari possit. l. collegium. C. de hæredi. instituend. l. j. de Iudæ. l. cùm senatus. ff. de reb. dub. 6

Decimã Papalẽ non solum fraternitates.

Et sic infertur quòd hæ fraternitates decimam Papalem seu Regalem ex bonis quæ habent soluere non tenentur: quia hęc decima non soluitur nisi ex beneficijs. cle. fi. de deci. quorum nomine non veniunt confraternitates. glos. ibi & in §. voluit. in verb, beneficium. de annat. in pragma. & text. in extrauag. una. de deci. in communib. 7

Episcopo de legatis confraternitatis nõ debetur quarta.

Neq; etiam ex legatis factis fraternitati debetur quarta episcopo; sicut de aliis relictis ecclesiæ. c. requisiuisti. de testa. quia personis & nõ loco relictum uidetur. Panor. & Imol. in c. officij. eo. licet ibi Barba. teneat contra. & in consil. j. in iiij. vol. super quo distinguit Pet. de Vbald. in tract. de canoni. episcopali. lib. j. quæst. xiiij. quia fraternitas non est de iurisdictione episcopi, cùm Episcopus non exerceat iurisdictionem ibidem, cùm non sint locã sacra, vel religiosa uel ecclesiastica, quibus ecclesiæ non possunt accedere; nec alia iura spiritualia. cle. per literas. de præben. facit c. sacrosancta. & c. Messana. de cle. doct. in cle. quia contingit. de religio. domib. Pet. de Vbal. in d. tract. de canonic. Episcopal. in xiiij. quæst. principali. ideo si haberent proprium templum, tunc quarta episcopo deberetur: ut docet Alexan. consil. c. ij. super j. in vij. volum. alioqui non. 8

Bona vnius confraternitatis alteri non possunt dari.

Imò fortius, non potest officialis unius confratriæ unire alteri confratriæ utensilia, seu alia bona illius confratriæ, per l. quisquis. & l. pe, C. de spect. li. xj. ubi hoc expressè docet Iac. Rebuff. nisi hoc fieret de consensu confratrum, & officialium illius fraternitatis, ac episcopi. ç. j. de reb. eccle. non alienand. quia non debet unum altare exui, ut aliud induatur. l. assiduis, C. qui potior. in pig. habean. 9

Fraternitatis vnde deducta.

Budæ. in annot. in Pandect. istas confraternitates dicit Phratrias uocari his uerbis: Sunt autem Phratriæ apud Aristotelẽ cõuentus quidam hominum, aut etiam conuenticula, quali pagi, propria sibi sacra, peculiariáque communiter habẽtium: ab eo dicta Phratriæ, quod communi puteo utantur, quod Græcè *Phrear* dicitur. quo nomine primũ, quas cõfratrias hodie dicimus, id est communem quandam religionem appellatas esse putat: non autem ab eo, quòd fratres sint illi, inter quos cultus ille sanctorum quorundam intercedit. † Ego putarem confraternitates dici Gallico sermone quodammodo tamen à fraternitate: ut quia Vlpianus ait societatem 10 11

tatem ius fraternitatis quodammodo habere; in l. verum. ff. pro socio. Ergo ista societas ad cultum inuenta diuinum dicitur fraternitas, quasi societas, & fraternitas ad vnum cultum, quia sunt omnes fratres in Christo. cap. ad mensam. xj. q. iij. sicut itidem videmus vocari fratres inuicem in cœnobiis, ad quorum similitudinem verius possemus dicere has confraternitates esse inductas. Nã illa deductio ad *Phrear* multùm longè petita videtur.

12 Item confratres possunt renunciare Confratriæ, dum tamen nihil retineant de bonis illius, alioqui antequàm renuntient, illa reddere debent: vt docet Iacob. Rebuff. in l. nemo. col. vlt. C. de spectacul. lib. xj. alia vide in text. sequente. *Fraternitati renunciare licet.*

Rubric. Des confrairies.

François *Article clxxxv. des publiées 1539.*

1 QVE *suiuant noz anciennes ordonnances & arrests de noz cours souueraines seront abbatues, interdites & defendues toutes confrairies de gens de mestier & artisans, par tout nostre Royaume.*

2 *Et ne s'en entremettront lesdits artisans & gens de mestier, sur peine de punition corporelle: ains seront tenus dedans deux mois apres la publication de ces presentes faites en chacune de nosdites villes, apporter & mettre par deuers noz Iuges ordinaires des lieux, toutes choses seruans, & qui auroyent esté deputees & destinees pour le fait desdites confrairies, pour en estre ordonné, ainsi qu'ils verront estre à faire.*

3 *Et à faute d'auoir ce fait dedans ledit temps, seront tous les maistres du mestier constituez prisonniers, iusques à ce qu'ils auront obey, & neantmoins condãnez en grosses amendes enuers nous, pour n'y auoir satisfait dedans le temps desusdit.*

TRACTATVS IMMVNITATIS ECCLESIASTICAE, QVANDO ET QVIBVS INCIPIT.

HANC materiam etiam frequentem in curiis, à nostris tamen non iustè tractatam, & quæ super hoc in forensi exercentur iudicio, prædictis breui annectendam censui, ordinem materiarum non sequens, sed vtilitatem prosequens: vnde (si lubet) animum meum egregium ad tibi seruiendum & vtiliter, boni consules lector.

Articulus primus.

François *article 166. des publiées 1539. Qu'il n'y aura lieu de immunité.*

GLOSSA PRIMA.

Immunitas duplex. Summa totius tractatus.

DVPLEX est immunitas, quædam est ecclesiæ; altera est munerum. at hîc de ecclesiarum immunitate tractabitur. Primò, quo iure inuenta sit. Secundò, quæ dicatur, & vnde. Tertiò, quare ecclesiæ detur. Quartò, quæ ecclesiæ gaudeant immunitate. Quintò, quibus personis concedatur ipsa immunitas, & quibus non. Sextò, qua pœna puniantur violantes ipsam immunitatem. Septimò, quis iudex possit super hac immunitate cognoscere. Octauò, quis sit immunitatis effectus. Et ista tractabuntur, elucidando constitutionem Regiam huic materiæ conformem. † Primæ quæstioni respond. à Deo hanc immunitatem datam. Primò Adonias filius maior Dauidis timens Salomonem Regem, fugit in tabernaculum Domini, tenuítq; cornu altaris, vt Ioab. ut habetur iij. Regum capitulo primo, in fine, & sequent. posteà Deus optimus maximus præcepit filiis Israël ut in terra quam daturus eis erat, constituerent sex oppida, in fugitiuorum auxilia separata, ut fugiat ad ea, qui nolens fuderit sanguinem. Numero 35. capitul. & Deuteronom. xix. ac Iosue xx. capitulo. Demum cùm Salomon construxisset templum, donauit Deus illud immunitate, tertio Regum capitulo octauo & sequent. & posteà Pontifices summi hanc templi immunitatem, & ecclesiarum multis constitutionibus ampliârunt & declarârunt, vt inferius videre licebit. † Ioseph etiam libro antiq. refert. Quidam verò Cadmum, cùm Thebas conderet, Asylum permisisse testantur. Alij à prognatis Herculis Asylum Athenis primò institutum, eos fortè timentes, quos auus afflixerat, quorum exemplo Romulus, & alij Romæ Asylum aperuerunt. Liuius libro primo ab vrbe condita. Et veteres ad Imperatorum statuas confugientes immunitate donauerunt, ut in titulo. C. de his qui ad statu. confugiunt. † Verùm cùm propter Asylorum impunitatem multa committerentur facinora, Tiberius Cæsar, ne merita coercitione delinquentes leuarentur, immunitates Asylorum abrogauit, qui tamen Samiæ Iunoni, & Aesculapij delubro ius veteris

A deo immunitas cõstituta.

Asyli quis primus instituerit.

Tib. Cæsar immunitatem. Asylorum abrogauit.

veteris immunitatis ob religionem reſtituit. Alexand.lib.iij.Genial.c.xx. Apud Moloſſos verò, Samothracas, Crotoniatas, Meſſenios & alios pleroſ que quamuis paganiſmum colerent, ad deorum aras confugiſſe pro Aſylo habitum eſt, velut Ithacenſibus Iouis ſeruatoris ara. delictis enim non voluntariis refugium aras eſſe putauerunt.

5 De his Aſylis loquitur text.in L.quis ſit fugitiuus.§. apud Labeonẽ.ff.de ædilit.edic.Et ſic temporum ſeu eccleſiarum immunitatem à Deo opt.maximo inuentam & datam eſſe concludemus: ex quo infertur eſſe eccleſiaſticam.Ideo in prætudicium illius,principes ſeculares diſponere non poſſe. c.eccleſia ſanctæ Mariæ,de conſtitu.Aufrer.in deciſ.Tholoſ. q.cccxxij.Io. de Turre Crema. in c.ſacrilegium.xvij.quæſtio.iiij.ſcripſi abundè in procœ. ordinat. in primo Tomo. *Principes immunitatem auferre nõ poſſunt.*

6 SECVNDO, dicitur immunitas quaſi extra munia, id eſt munera, & officia: vel immunis quaſi ſine munere, libertas abſque munere. Hoſtien. in ſumma de immunit.eccleſia.§.& vnde dicatur. Et quia immunitas dicitur libertas à muneribus.Ea eſt duplex,quædam temporalis, quædam perpetua:de qua gloſſ.& Io.de Platea in rub.C.de excuſat.muner. lib.x. & tria in hac immunitate munerum requiruntur: quòd fiat à principe conceſsio, & hoc fiat ex cauſa legitima:& quòd ſit temporanea,vt idem de Platea docet in l.vna.C.de his qui à princip.vacatio.acceperint.lib.x.hìc vero proſcquar immunitatis priuilegia tangentia eccleſias,vel eccleſia.perſonas. *Immunitas munerũ duplex. Tria in immunitate munerum requiſita.*

7 TERTIO,quare datur eccleſiis immunitas?Reſpon.vt honor eccleſiarum ſeructur.capit.Reum.xvij.quæſti.iiij. Iniuria quippe fit ſanctis quando ab eccleſia ſanctorum reus extrahitur. cap.frater. ibidem. capit.miror. vbi aliæ conſcribuntur rationes. Nempe certum eſt quòd ſanctitas & rcuerentia loco dcbetur,in quo Dei cultus exhibetur.Pſal.xcij.Decet domum ſanctitudo. cap.j.de immu. eccleſ.in vj.& Pſal.lvij. Sanctificauit tabernaculum ſuum altiſsimns.& Nume.vij.Sanctificauit Moyſes tabernaculum. Ideo ſacrilegium committitur tam in violatione perſonarum Deo dedicatarum, quàm loci ſacri,vaſorum, & ornamentornm ſacrorum. dicto c.ſacrilegium. xvij.quæſtio.iiij.vbi de Turre Cremata.Etiam quia in venerabilibus eccleſiis cum pace,& quiete vota competit celebrari.Idco ſi quis tumultum, ſeditionem, vel impetum in eccleſia committeret, vltimo ſubiacebit ſupplicio.l.denunciamus.C.de his qui ad eccleſi. confug. *Eccleſiis quã debeat immunitas. Tumultum in eccleſia facientes capitali pœna puniuntur.*

8 QVARTO, quæ eccleſiæ gaudent immunitate?Reſpon.Omnes, c.definiuit.xvij. quæſtio.iiij. & xl.paſſus circum habebit maior eccleſia, minor autem xxx.capitul. ſicut antiquitus. xvij.quæſt.iiij. & nulla ædificia in atrio eccleſiæ ponantur,niſi tantùm clericorum.cap.nulla.xij.q.j.Oldra. conſilio. lv.conſueuit. & ſi fuerit ibi aliqua domus, non gaudebit immunitate. Angel. de Clauaſ. in verb. immunitas.§.xxj. niſi eſſet clauſtrum monaſterij, ſeu refectorium, vel dormitorium. Alexander conſilio cxlv. viſo themate. *Quæ eccleſiæ gaudeãt immunitate.*

9 in ſecundo dubio. volumine ſeptimo. † Vbi dicit totum circuitum monaſterij, vel eccleſiæ gaudere immunitate, etiam ſi vltra prædictos paſſus habeat. dict. capitul. definiuit. & c. quiſquis. xvij. quæſtio.iiij.l.præſenti. in princ. ibi, ex ipſis ergo locis corúmque finibus.C.de his qui ad eccleſi. confu.& fuit per areſtum reſtitutus *Yuo Malerbe* captus in domo *de Lopin* canon *Domus vel clauſtrũ an gaudeat immunitate. Areſtum.*

Ante cõsecrationem quid.

canonici Turo.an.1509.die xiij.Iulij.Idem in domibus canonicorum,si intra ambitum ecclesiæ, & clausſtrum exiſtant. † concludit Barb. conſ.xxxiij. col.ij.uol.iiij.imò eccleſia ante conſecrationem, illam habet immunitatem, ut nõ poſsit in ea delinquens capi, ac ſi eſſet cõſecrata, ſi ibi diuina myſteria celebrẽtur.c.eccleſi.de immu.eccl.c.vlt.de cõſe.eccle. Porc.in §.ſacræ. de rer.diuiſ.in inſtit.† Nec refragatur damnata Pet.de Ferrar.ſentẽtia, quã 11

Damnatur ſententia Petri de Ferr.

poſuit in pract.ſua in forma inquiſit.in j.gloſſ.ver.ex his poteſt,iſta iura immunitatem concedentia ſine ratione facta eſſe afferens: imò & contra ius diuinum,quo cautum eſt:Domus mea,domus orationis uocabitur:vos autem feciſtis eam ſpeluncã latronũ.Si enim Deus noluit tolerare ementes & vendentes in eccleſia,ſed eos eiecit, quantò magis non vult receptari in eius eccleſia latrones, homicidas, & ſimiles?ideo tales delinquentes non debẽt in eccleſia recipi,nec eius ſubterfugio defendi.hæc ille. † Sed reſpõ. 12 quòd Deus optim.maxi.eiecit ementes & vendentes in eccleſia. non enim vult quòd in eccleſia hæc fiãt, ſed ſanctitudo & Dei ſeruitiũ ibi adimpleaſ. verùm Deus præcepit,vt qui nolens interfecerit hominẽ, ſi ad aſylum cõfugiat,vt ibi ſaluus ſit:noluit inquam vt latrones ad eã confugerẽt,ne ſit latronum ſpelunca,imò eijciuntur ab immunitate:nec voluit vt ibidẽ fierẽt homicidia, vel alia crimina. Sed ſi caſu perpetrata ſint alibi,placet ei vt ibi à malo tueantur. Ideo patet iura canonica non eſſe facta ſine magna ratione,ſi bene ponderentur,imò ex ipſis verbis Dei ſumpta ſunt.Ideo non poſ

Contra maledictos canonibus.

ſunt non eſſe bona & rationabilia.Sed rebelles eccleſiæ, & hæretici ea ſapere non poſſunt,vt quidam neoterici ſcriptores, qui potius ad ignem cõbuſtionis,quàm deuotionis accedentes, ſacros canones maledictis impetunt: ſed ipſi à Deo maledicti in ignem mittentur æternum, ſi non reſipiſcant.

Quibus perſonis cõcedatur immunitas.

QVINTO,quibus perſonis cõcedatur ipſa immunitas? Reſp.omnibus 13 fermè ad eccleſ. confu. ſiue ſint laici, ſiue clerici c.Reum. xvij.q.iiij. & d.l. præſenti.Lud.Ro.conſi.ccxxxiiij. aduertendum, etiam ſi eſſent excommunicati, quia lex eos non excipit.Ang. de Claua.in verb.immunitas.§.xj.& Fabr. in §.fin. inſt. de his qui ſunt ſui vel alien.iur. excipiuntur tamen quædam perſonæ quæ non iuuantur eccleſiæ immunitate.

Publicus latro nõ gaudet immu.

Primò publicus latro,& agrorum depopulator.c.inter alia.de immu.ec- 14 cleſi.publicus latro vocatur famoſus latro,& itinerum graſſator, qui palàm furatur in viis publicis.l.capitalium.§.famoſos.ff.de pœnis.

Nocturnus depopulator non gaudet immu.

Nocturnus depopulator dicitur,qui agros nocte deſtruit, comburit,aut 15 vaſtat,& hos licet etiam priuatis occidere, quia in detrimentum non cedit reipub.l.j.C.quan. liceat vnicuique ſine iudice ſe vindic. Oldr. conſ.cliij. quidam deliquit,vel qui noctu ſegetes corrumpit,& ibi ſe abſcondit, dicitur nocturnus agrorum depopulator,teſte Inn. & aliis in d.c.inter alia.

Qui per inſidias hominem occidit non gaudet immunitate, ſecus ſi vulnerat.

Secundò,excipitur is,qui per inſidias, ſeu proditoriè interfecerit homi- 16 nem,& vt Gallicè dicitur *de guet à pens*.c.j.de homicid. vbi ſic ſcribitur: Si quis per induſtriam occiderit hominem, ab altari meo euellas eum vt moriatur.Secus ergo ſi tantùm vulneret,etiã per induſtriam: quia ibi loquitur de occidente. Boër.in deciſ.Burd.q.cxix.percutiens.col.iij.& Deuter.xix.ſi quis autem odio habens proximũ ſuum,inſidiatus fuerit vitæ eius, ſurgénſque percuſſerit illum,& mortuus fuerit, fuerítque ad vnam de ſupradictis,

vrbib

vrbibus,mittes senióres ciuitatis illius, & arripient eum de loco refugij, & morietur,quia uidetur considere de ecclesię immunitate:& quia magis interest istos puniri, quàm alios delinquentes,quia plus utilitati publicæ nocent,& plura cogitãt mala quàm alij. Et cùm aliquis uni indulget indigno, ad prolapsionis contagium prouocat uniuersos.c.est iniusta.xxxiij.q.j.

Intellectus ad. capit.q. de homicid.

17 †Et quamuis Panor. & doct. in d.c.j. dubitent in intellectu illius capitis dicentes exponendum text.moriatur, id est excommunicetur. Sed hoc est somniare: debet enim intelligi de morte naturali. nec obstat quod ius canonicum non imponit pœnam mortis, fateor, etiam non imponitur in d.c. j.sed vult vt industrius homicida euellatur ab ecclesia, & quare? ut moriatur,& condemnetur,non à iudice ecclesiastico,sed à laico.Et sic ius canoni cum illum homicidam non condemnat ad mortem, sed non indulget ei delicti impunitatem. & dicit Imperator: Homicida expectẽt quod fecit.l.iij. C.de episcopal.audient.Et sic fuit iudicatum Grationopo. ut per industriã occidens hominem nulla gaudeat immunitate,teste Guid.Papæ in decisio. Delphi.q.cxxj.in camera. Et ita semper vidi seruari in curiis Franciæ,quidquid in oppositum dicatur.Et Ioab non euasit mortem,licet in archa esset, & in cornu altaris, quia tres per industriam occiderat.iij.Reg.c.ij. Nec sequitur,ius pontificium refert ius diuinum,vel ciuile imponens mortis pœnam,ergo imponit: probatur in l.Gallus.ff.de liber. & posth.c.ij. de maior. vbi in fi.recitat id quod vult approbare.

Constitutio prohibens gratiam cõ occidentibus descripta.

18 Ideo extat Caroli Regis olim Franciæ ordinatio in parlamenti lib. descripta ann. 1356. in mense Martio, per quam Rex statuit ne gratia vel remissio detur homicidæ ex industria & insidiis,nec raptoribus,incendiariis, nec his qui pacem iuratam,uel fœdus fregerũt, seu Saluagardiam,& si data fuerit,q; iudices illi non obtẽperẽt gratiæ,ut dico in trac. de grat. seu remiss.in ord.Reg. & ita declarauit senatus contra Robertũ Floridum, ut refert Aufrerius in sty. parl. aresto clxv. item per idem arestum. imò ne hic gaudebit priuilegio clericali,vt decreuit senatus aresto cclxxvj.ibidem.

Apostata.

Veneno occidens alium non gaudet immunitate.

19 Idem si quis veneno occidat hominem, quia per industriam etiam hoc facere censetur. Et est plus veneno quam gladio occidere,l.j.C.de male.& mathemat.& hoc firmat Boë.in decisio.Burde.quæst.cix.percutiens.

Delinquens in ecclesia nammunitate non gaudet.

20 Tertiò, excipitur delinquens in ecclesia, uel iuxta eam confisus de immunitate.c.fin.de immunit.eccles.ne detur uia delinquendi.l. conuenire.ff. de pact.dot. & frustra legis auxilium inuocat, qui committit in legẽ.d.c.fi. & ne Dei ecclesia fiat spelunca latronum.Non præsumitur tamẽ delinquere quis sub immunitatis spe.Host.& Card.in d.c.fi.plenè Alciat.in tract. de præsum. reg.iij. præsump. xxxiij. vbi dicit quòd delinquens extra ecclesiam, uel cœmeterium, non gaudet immunitate, si sub fiducia huiusmodi delinquat,quia in eo qui deliquit puniri debet.Et quia deliquit in ecclesia, uolens ut ecclesia sit tutrix sceleratorum: & rationes dicti capitul. fin. habent locum.& ego uidi suspendi vnum, qui interfecit alterum iuxta ecclesiam,& ita decreuit Senatus,vt in stylo patet,aresto clxv.

Arestum.

Armatus ad ecclesiã accedens nõ gaudet immunitate.

21 Quartò,non procedit in eo, qui armatus fugit ad ecclesiam.l. si seruus. C.de his qui ad eccle. confu. qui text. licet loquatur in seruo, idem tamen in libero, quia non confidit in immunitate, sed in armis, & sic ea non

gaudet

gaudet. Idem si fur cum re furtiua ad ecclesiam confugiat, quia ad statuas confugere, vel imagines principum in iniuriam alterius prohibitum est.l. capitaliũ.§.ad statuas.& §.seq.ff.de pœnis. Et quia furtũ cõtrectãdo ibi cõmittere diceretur,si Bar.credatur in l.si dominiũ.ff.de fur. Et furans in ecclesia non gaudet immunitate, quia sacrilegus est Host. in c.fi. de immu. eccle.sic expresse consuluit Barb.cons.xxxiij.Deum inuocent.in iiij.volum.

Iudeus non gaudet immunitate. Quintò,excipitur Iudæus l.j.C.de his qui ad eccle.confu.quia non propter zelum fidei fugit, sed vt vitare possit criminis punitionem, vel onera debitorũ.Ideò nisi velit fieri Christianus non iuuatur immunitatis priuilegio.c.constituit.xvij.q.iiij.l.j.C.de his qui ad eccle.confu.vbi dicit Salyc.ecclesiam non esse tutelam eorum, qui non sunt sub lege sua. Et idem tenet Oldr.cons.liiij.an fugiens.in fi.licet doc.in c.inter alia.teneant contra & Felyn.in c.Iudæi.j.de iudæ.Sed prima seruatur Auenione. 22

Nec hæreticus, blasphemus & qui maiestatem læsit. Sextò,hæreticus Pan.in d.ca.inter alia.nu.23.quia frustra ecclesiæ auxilium implorat,qui in illam committit.c.quia de vsur.Et de blasphemo quòd non gaudeat immunitate,fuit iudicatum in senatu Bur.vt refert Boë.in decis.Burde.q.cx.sed an consuetus,quia sapit hæresim si ex animo fiat. Idem videtur in læsæ maiestatis reo, cùm æquiparentur, authen. Gazaros.C.de hæret. vnde dicit Corn. Tacitus lib.iij. quòd cùm reus pro crimine proditionis confugit in templũ Palladis,quod ad eũ diem fuerat inuiolabile,fuit à matre muro obstructa ianua coactus mori famæ: & Adonias ab altari eductus est.iij.Reg.c.j.in fin. 23

Disciplina causa quis extrahi debet. Aretinus. Septimò, Religiosi à suis superioribus extrahentur causa disciplinæ & pœnitentiæ iniungendæ,vt animæ confugientis cõsulatur. Pan.in d.ca.inter alia. facit c.reum. ibi legitimè componat.xvij.q.iij. Tamen an.1440.die iij.Maij fuit apostata ab ecclesia extractus, quia subtraxerat bullas, & sigilla,demũ fuit dictũ eum ad immunitatẽ restituendum, & gaudere immunitate debere.Sed apostata à fide non restitueretur,nec gauderet immunitate,secus in apostata à religione.c.vno.vbi doct.de apost.in l.j.C.illo tit. 24

Apostata. Sacrilegus non est immunis. Octauò,non procedit in sacrilegis, quia frustra auxiliũ legis implorant, qui in legem committunt.c.quia frustra.de vsur.text. in l.si quis in hoc genus.C.de epis.& cle.plenè a Turre Cremata in c.sacrilegium.xvij.q.iiij. 25

Nec raptor gaudet immunitate. Nonò,in raptoribus virginum.§.neque in auth.de mand.princip.coll.iij. sed de iure canonico gaudent immunitate.l.vna.C.de rap.& c.de raptorib. xxxvj.q.j.Angel.in d.§.immunitas.q.xvij. idem in adulteris dicitur ibidem. Sed ius canonicum hos duos casus non recipit,teste Berber. in uiator. iur. ru.de uiol.immunit.in j.parte. 26

Malefici nõ gaudent immunita. Hodie iudices Regij iure seruãt illũ.§.neq;. Quãuis in Nouellis Græcis nõ ita scriptũ sit.Sed sic iuueni: Neq; item cõmittes, vt priuilegiis apud te utãtur malefici,sed unũ hoc illis ad salutẽ proficiat, si ab intentato crimine mundi,& undique innoxij ostendantur.homicidia uerò,& adulteria, & raptus uirginũ, & aggressuras, & maleficia cùm tanta vehementia persequeris.pœnas delinquentibus secundũ nostras leges inferẽs,ut paucorũ suppliciis,oẽs alios salues:& sic ibi nil loquitur de im. eccl. & quãuis loqueretur, stabimus tamen iuri canico in hoc quod distinxit quo ad homicidas,ut per industriam occidens non gaudeat, ergo alius sic, quo ad alios casus ius canonic 27

nonicum ſeruetur:& licet non ſit expreſſum de raptore virginum,putarem itidem illum non debere gaudere immunitate, quia occidit corpus & animam,imò interdum duas animas,& de induſtria peccat. cap.ille.22. quæſt. meritò iudices ſeculares ab eccleſiis hos callidos delinquentes extrahunt, & poſteà infrigidant:etiam raptores mulierum honeſtarum eadem ratione iudices ab eccleſiis extrahunt,& maximè latrunculatores.

28 Decimò fuit prohibitum à curia ſuprema,inſtigãte procuratore Regio, religioſis ſãcti Martini,ne bãnitos à Rege recipere habeãt,& ſi receperint, à die notitiæ ſtatim ab immunitate expellant,hoc an. 1476.die 25. Februa. *Banniti nõ gaudent immunitate.*

29 Vndecimò interficiens clericum nulla gaudet eccleſiarum immunitate. Berber.in viator.iur.vbi ſuprà,quia ſacrilegium committit.c. ſi quis ſuaden te.13.quæſt.4.& quia ſacrilegiũ in perſonam commiſſum eſt grauius, quia propter quod vnumquodque tale,& illud maius.Authen.multò magis. C. de ſacroſan.eccle.de Turre Crema.in c.ſacrilegium. 17.quæſt. 4.Aliæ perſonæ regulariter eccleſiæ immunitate gaudent,c.ſicut.17. quæſt.4. *Neque interficiẽs clericum.*

30 Sextò qua pœna puniatur,qui violat immunitatem?Reſpon.de iure ciui li pœna legis Iuliæ maieſtatis,& ſic vltimo ſupplicio,l.2.& l.præſenti. C.de his qui ad eccle.confug.l.ſi quis in hoc genus,de epiſcop.& cleric. Chaſſa. in conſuetud.Burgun.in rub.*des iuſtices*,in verb.*& droit d'icelles*,& hoc quando iniuria infertur clericis.cap.qui autem, 17.quæſtio. 4. cap.cum deuotiſſimam.12.quæſtio. 2. de iure Canonico excommunicatur, cap. frater 17. quæſtio.4.c.illi qui.24.quæſtio.2. *Violatorim munitatis qua pœna puniatur.*

31 Secundò prohibetur recipi oblatio illius ab eccleſia. c. minor. ibidem. 17. quæſtio. 4. & hoc in pœnam ſtatuit interdum ius canonicum, cap. ex tranſmiſſa,de decim.

32 Tertiò priuatio rerum inducitur,quas ab eccleſia habet is,qui eam violauit:ideo ſi ſit vaſſallus eccleſ.feudo priuatur,vel ſi ius patronatus habeat, illud perdit,teſte de Turre cremata per illum tex.in c.frater,17.quæſtio. 4. cap.j.in fin.de treug.& pace.quia ex eo quis non debet habere lucrũ,quod impugnare contendit,per regul.iuris ex eo.in 6.Nam ſi epiſcopus negligẽs puniatur,fortiùs & faciens,quia grauius delinquitur faciendo,quàm omittendo.l.diuus.ff.de ſenatuſconſul.Silaniano,vbi abundè tractaui. Sed parũ eſt in vſu,teſte Berber.in viato.iur.rub.de violat.immunit.in j.parte. *Violans immunitatem priuatur.ſudo vel re quam ab ec cleſia tenet.*

33 Quartò etiam ad pœnam pecuniariam hic temerarius condẽnatur, vide licet in nongentis ſolidis,cap.ſi quis contumax, 17. quæſt. 4. & violatores eccleſiarum,& publici latrones excommunicati ſunt,in c.omnes eccleſiæ. xvij.quæſt.iiij.facit c.ſicut eodem,poſſunt etiam alia pœna arbitraria puniri c.non minus,& c.aduerſus.de immunita.eccleſiar.ſed in c.quiſquis. xvij. quæſt.iiij.puniuntur pœna triginta librarum argẽti examinati puriſsimi. Et ſcribitur Ezechiel.v.c.Viuo ego dicit dominus Deus,niſi ,p eo quòd factũ meũ violaſti in omnibus oſtenſionibus tuis,& in cunctis abominationibus tuis,ego quoq; confringã,& non parcet oculus meus,& non miſerebor,& ij.Paralip.c.xvij.& iij.Eſdræ j.& Iudith 9.Cadat virtus eorũ in iracũdia tua, qui prommittũt ſe violare ſancta tua,& polluere tabernaculũ nominis tui. Hodie quidam iudices ſemper contra eccleſiam pugnant,quos, ſi in parochia mea cederent,inter hircorum,& canum morticinia ſepelirem.

Quis possit de hac immunitate cognoscere.

SEPTIMO quæro, quis iudex possit super hac immunitate cognos- 34
cere? respon. iudex ecclesiasticus ad effectum defendendi immunitatem, vel remittendi, siue dicat reum deliquisse intra ecclesiam, siue extra, cap. definiuit. xvij. quæst. iiij. Anto. Butri. in c. tuam. de ordine cognitio. l. præsenti. C. de his qui ad eccles. confug. vbi doct.

Item iudex secularis, quo ad suum effectum, videlicet vt possit eũ de ec 35
clesia extrahere: si nõ debeat immunitate gaudere. Petr. Belluge, in Speculo principum, rub. xj. §. sed quia, fol. lj. iudex ecclesiasticus vocato iudice seculari, seu gẽtibus Regiis cognoscit: c. si iudex laicus, de sentẽ. excõmuni. in 6.

In vinculis quis in ecclesiis contineri non debet.

Reus tamẽ non ponetur in cõpedibus, aut cathenis in ecclesia: Hostien. 36
& alij in c. inter alia. de immuni. ecclesiar. Guido Papæ deci. cxxj. in camera, licet nõ seruetur de cõsuetudine, teste eodem Guido. singul. 425. competitatio. &c. Et idem Petrus Belluge in Speculo princip. rubr. de propositio. graua. §. sed quia, col. penul. vbi dicit interim ecclesiam non spoliari pendẽte dubio, licet cathenis ligetur reus intra eam. Sed videtur, vt statim videbitur, per istam ordinationem, ab ecclesia reum extrahendum.

Alere intra eccl. siã quis reum teneatur.

Dicet quis, quisnam debeat ipsum reum intra ecclesiam alere? Respon. 37
ipsemet alere se debet, si bona habeat, gloss. in l. fi. C. de erogat. milita. ann. lib. 12. Iaso. in §. item si quis in fraudem. de actio. in insti. Hercu. in l. si victũ. ff. de re iudica. si verò sit pauper, ecclesia tenetur eidem de alimentis preuidere. Archidia. in dicto capit. definiuit. 17. quæst. iiij. dixi multa in repetit. l. diuus. in gloss. ff. de senatusconsul. Silan.

Effectus immunitatis.

OCTAVO quis sit effectus immunitatis? Resp. vt ab omni pœnarũ 38
genere reus sit interim securus. c. reum. 17. quæstio. iiij.

Secundò vt etiam præceptor nõ possit ibi flagris cædere, vel puerũ ver- 39
berare. c. nullus. 17. quæst. iiij. multò minus sacerdos eum, qui cõfessus est: quod tamen vidi aliquando apud Petragoricẽ. fieri, sed malè, vt scripsi in interpreta. c. omnis. de pœn. & remissio.

Confugientes ad ecclesias non possunt violenter abstrahi.

Tertiò vt nõ possint inde violenter adstrahi. c. frater. c. minor. ibidẽ. Etiã 40
nec à iudicibus ecclesiasticis, per d. c. reum, vbi videtur vniuersalis negatiua, & in c. definiuit. ibidẽ, & l. 2. C. de his qui ad eccl. cõfug. Petrus Belluge in d. Spec. princip. rubr. de propositio, graua. §. sed quia, fol. 56. attamen sequitur ordinatio in contrarium, videlicet vt delinquentes sub prætextu immunitatis pœnam non euadant, vt inferius dicetur. Alios effectus vide per Hostien. in summa, de immunia. ecclesiar. & per doct. in illo tit.

Pour debtes, ni autres matieres ciuiles, & se pourront toutes personnes prendre en franchise.

GLOSSA II.

Immunitas non datur pro debito.

TRES habet partes: in prima statuit immunitatem non dari pro debitis, nec in ciuilibus causis, in ij. quæ est ibi, *& se pourront*, censet omnes personas posse capi in immunitate: tertia docet illam capturam in ecclesia factam non debere nocere, sed reintegrandi sunt, si hoc visum fuerit, ibi, *& sauf à les reintegrer.*

Primũ ergo dictũ tex. videlicet quòd immunitas non detur pro debito, nec pro aliis rebus ciuilibus, ne faciamus ecclesiã spelunçã latronũ: & quia pro cri

pro criminibus inducta est,vnde si tenear restituere rem aliquam,& ad ecclesiam confugero,nil mihi prodest.tex.in l.j.C.de his qui ad eccles.confu. ibi, nec antè suscipiantur, quàm debita vniuersa reddiderint. Et quanuis text. ille loquatur de seruis, idem tamen in liberis hominibus concludit Azo,in summa ibi.Sed Alber.in rub.ibi dicit, quòd inspecto iure communi non potest debitor in ecclesia capi,nec inde extrahi.l.præsenti.C. de his qui ad eccles.confug.quia liber homo de iure non potest capi pro debito, nisi sit ad hoc expressè obligatus.l.j.& l.ob æs.C.de actio.& oblig. c. lator. de pigno.Imò nec extra ecclesiam caperetur si bonis cedere velit,l.j.C.qui bonis cedere possunt.inspecto tamen iure municipali, secundum quod capitur quis pro debito,vt hîc,tunc ab ecclesia extrahi potest: cum persona per ius municipale sit affecta,ne creditor defraudetur re sua vel sibi debita. Etiã quia ecclesiæ immunitatem concedendo,ius creditori competens ex lege municipali remissum non videtur: arg. no.in l. j. C. de in ius vocand. aliâs daretur materia delinquendi.Nam si commodarem aliquam rem tibi vel mutuò centum acciperes,vel à mercatore merces, posteà ad ecclesiam confugeres,& sic rem meam consumeres:quod leges non permittunt.arg. l.conuenire.ff.de pac.dotal.Sic docet Old.consi.54.an fugiens.Aufr.in de-

2 cis.Delph.quæst.422.Et licet sint diuersæ doc.super hoc sententiæ. †tamẽ in hoc consuetudo erit attendenda,vel statutum:vt docet Innoc. in c.cùm inter.de consuetud.& d.c.inter alia.Plenè Socy.in tract.de citatio.artic.17. quæst.5.ideo prouisio extrahendi concessa fuit à senatu Burdegalen.cui dã Petiot mercatori Lemouicen. contra suum institorem anno 1535. die 5. Augusti,teste Boër.in decis.Burdeg.quæst.215.incarceratur. nu. 7. & seq. Etiã cõtra Stephanum Girard,qui eripuerat crumenam noctu de aliquo,in qua erat decem libræ,fuit à senatu pronunciatũ quòd extraheretur ab ecclesia sancti petri *Des aßis*,& quòd priuilegio immunitatis gaudere non debebat,anno 1473.in mẽse Ianuario.alioqui fur posset eripere res,& posteà ad ecclesiam confugere.vide Boër.quæstio.215.nu.7.cum seq.

Permissio extrahendi ab ecclesia concessa. Arelium. Arelium.

3 Item etiam de iure quis pro debito in ecclesia capitur, & extrahitur ab illa,vt debitor tributorum.l.nemo.C.de exactor,tributor.lib. 10. quoniam fiscalium ratio & militibus & priuatis ipsisque templis & vniuersæ reipub. vtilis,& necessaria est,tex.in authen.de mand.princip.colla.3.§. publicorũ. Oldrad.consil.54.An fugiens.&c.

4 Adde etiam,quòd si quis in ecclesia capiatur, consuetudo est quòd extrahatur,non petita licentia ab episcopo, licet Salice.in authen. si quis. C. de adulter.dicat licentiam requiri.Sed ne reus interim fugiat, capitur sine mora:vt refert Guido Papæ in quæstio.121.in camera, nec etiam requiritur alia declaratio per iudicem ecclesiasticum de consuetudine, teste Bened.in repetit.c.Raynutius.in verb.& vxorem.num.444.cum seq. de testa. Sed posteà restituetur captus ad ecclesiam, si iure hoc fieri debeat. ista tamen sunt contra ea quæ j.Machab. c. x. scribuntur his verbis, Quicunque confugerint in templum, quod est Hierosolymis, & in omnibus finibus eius, obnoxij Regi,in omni negotio dimittantur, & vniuersa quæ sunt eis in Regno meo libera habeantur.Tamen ex consuetudine & lege nunc ista obseruantur,quæ hîc statuta sunt. quanuis possumus hîc dicere, Ne sutor

Non est licita petenda ab episcopo extrahendi.

vltra crepidam, & falcem in messem alienam non debet quis imponere. cap.nouit.de iudic.

Et sauf à les reintegrer quand y aura prinse de corps decernée à l'encontre d'eux, sur les informations faites des cas dont ils sont chargez & accusez, & qu'ils soit ainsi ordonné par le iuge.

GLOSSA III.

Non legitimè captus in ecclesia, debet restitui ecclesiæ.

ET SIC, quando prehensio, id est captura, non est ritè facta in ecclesia, captus debet restitui ecclesiæ, à qua fuit extractus: vt hîc, & docet Old.d. consilio 54. & ecclesia petere potest, vt restituatur pristinæ libertati, qua de facto fuit priuata, l.j. & ij.ff.de liber.homi.exhib. Panor. & alij in d. c. inter alia. per text. in c.miror.xvij.quæstio.iiij. Alex.consi.cxlv.viso themate. in fi.vol.vij. Barba.cons.xxxiij. Deum inuocent.col.j.vol.iiij. 1

Imò reus taliter debet relaxari, vt non possit iterum facilè cap. Bart. in l. 2 j.§.j. per illum tex. & l.iij.ff.de acqui.rerum domi.

An iudex extrahẽs reũ ab ecclesia debeat iurare de se vitam & membra seruaturum.

Item debet iudex secularis iurare antequàm reum extrahat, quòd vitam & membra ei delinquenti in honorem ecclesiæ seruabit. c.id constituimus, & cap.recum. 17.quæst.4. & d.cap.inter. Guido Papę in decis. Delp.q. 121. in camera. in fin.

Imò si tanta esset iudicis secularis sæuitia, ob quam non esset de iura- 3 mento iudicis confitendum, tunc maior cautio quàm iuratoria esset exigenda, ar.cap.literas.de restitutio.spoliat. secundum Inn. & alios in d. c. inter alia. Sed hodie hæc non seruantur, nec cautio iuratoria præstatur: seculares enim volunt ecclesiis dominari.

Iste articulus est dubius, & potest duobus modis intelligi. Primò, quòd 4 restitui debet ad ecclesiam captus, si hoc fuerit ordinatum per iudicem, videlicet secularem, & hic intellectus communiter recipitur.

Alio modo intelligunt quidam, quòd extrahi possunt delinquentes ab ecclesia, si ita fuerit per iudicem pronunciatum visis informationibus: sed fortè dum ordinaretur, & cognosceretur, reus discederet, ob id primus intellectus recipitur.

De immunitate munerum non scribam hîc: quia doct. multa super his scribunt. Sed dicam cum Vergilio,

Claudite iam riuos pueri sat prata bibêre.

De his gratias Deo Optimo Maximo sempr agens.

TRACTA

TRACTATVS VT BENEFICIA ANTE VACATIONEM, VEL BONA CONFISCATA PETI, ANTE DECLARATIONEM non debeant, nec concedi: in vsu quotidiano vtilis & frequens.

De ne donner benefice, office, ne confiscation auant la vacation, & declaration.

CHARLES vij. *artic. lxxxv. des premieres.*

Item & pource que souuentesfoys sommes trauaillés par plusieurs, & par grande importunité des requerans. Articulus primus.

GLOSSA PRIMA.

1 2 IRIA IN hoc textu statuuntur. In prima parte ponitur ratio constitutionis. In secunda coostitututio prohibens, ibi: *nous en ensuyuant*. In tertia annullatio si fiat contra prohibitionem, ibi, *& voulons*.

Primò ponitur ratio, cur prohibeat officia, & beneficia concedi ante vacationem, & alia hîc conscripta: quia sæpius molestatur Rex propter importunitatem petentium. hæc ratio probatur in l. j. C. de pet.bon.sub.lib. 10. ibi, sed quoniam plerunque ita in nonnullis causis inuerecunda petentium inhiatione constringimur, vt etiam non concedenda tribuamus: multi nanque molesti sunt nobis semper, precésque crebræ, & flentes petitores. §. consideremus. in authen. de trien. & semisse. colla. 3. Ne igitur importunitatem patiamur de his, per singulos dies formas scribere cogimur. §. ne igitur, vt factæ nouæ consti. coll. 5. Et alibi dicit Papa, Propter multas & nimias reclamationes, quæ ex hoc ad nos ex diuersis partibus venerunt. c. omnibus. 2. quæstio. 5. Et per hanc importunitatem vincitur Deus Optimus Maximus: vt in euangelio de vidua importuna, vbi dicitur: Etiam violenti rapiunt cælos, & sancti quoque vincuntur. c. importuna. de pœniten. dis. j. ideo statuit vt ista importuna petitio cesset. *Ratio cur officia ante vacationem petinon debeant.*

3 Sed hæc importunitas super rebus iustis prodest, & bona est, de qua Pau. ad Timothe. 4. Insta oportunè & importunè, ipsa enim sui vtilitate se destruit, si habere importunitas opportunitatem nescit. cap. sit rector. in fi. 43. distin. c. prisca. 100. distin. c. importuna. de pœniten: distin. j.

4 Sed si hæc importuna petitio fiat super beneficiis habendis, vel honoribus ecclesiasticis, simonia est. c. ordinationes. j. quæst. j. c. tuam. de ætate & qualit. cap. 2. & 3. de concess. præbend. & super honoribus vel officiis secularibus dicitur etiam ambitiosa importunitas, & reprobata. c. fi. de rescrip. li. 6. facit l. ambitiosa decreta. ff. de decret. ab ord. facien. nec interest roget quis per se, an per alium: nã qui per aliũ facit, perinde est ac si ipse faceret, per reg. iur. & Bernar. ait ad Eugen. Per importunitatem extorta licentia, *Petitio in beneficijs simoniam inducit.*

non est licentia,sed violentia.Et Lucas de Penna scribit in l.multis.colum. j.C.de prin.agent.in reb. lib.12.

Importunitas multiplex.

Et sic primus est casus hic,in quo princeps interdum propter importunitatem petentium concedit non concedenda.Et aduertendum est, quòd aliquando est importunitas in petente,quia frequenter petit.d.§. considerauimus.detrien.& semisse.Feli.& Dec.in c.quæ in ecclesiarum. col. antepenul.de constitu.Barb.cons.24.clemētissimi.col.3.vol.2. & quando maritus donauit vxori propter frequentem mulieris petitionem , talis donatio nō confirmatur morte mariti : quia quodam calore iracundiæ facta censetur, teste Bal.in l.j.C.de petit.bono.subl .lib.10.vt refert Io. Lupus in repet. c. per vestras.§.antepe.versi.tertius casus est,de donatio.inter vir.& vxor. 4

Sententia & electio ad clamorem populi non valet.

Nonnunquam importunitas est respectu plurium, putà curialium principum,vel aliorum magnorum nobilium.d.c.omnibus.2.q.5.& tunc etiam non valet , sicut nec electio facta ad clamorem populi.c.2.de elect.c.miramur.61.distin.nec sententia ad clamorem populi prolata.l.decurionum.C. de pœnis.nec ex acclamatione populi potest quis manumittere.l. si priuatus.ff.qui & à quib.manumis.liber.non fiant. 5

Item non valet donatio facta monasterio ab eo , qui ingressus fuit religionem , si per circunuentionem & importunitatem extorta est , sed bona hæredibus reddi debent.c.fi.20.q.3.Pan.& alij in c.præterea.de off. deleg. 6

Interdum est importunitas ratione potentiæ,de qua in l.j.C.de fund.limitroph.lib.11.vbi Bar.& patruus meus Rebuffi dicunt rescriptum sic impetratum esse nullum , quando infert alicui præiudicium : vt etiam docet Corset.in sing.incip.rescriptum 3.& Lancel. Dec. in l. si mihi.§. in legatis. col.4.versi.secundò no.ff.de leg.j.Fulgos.consi.20.pro pleniori,col. 3. vbi allegat illud dictum Luca. 7

Nulla fides,pietásque viris qui castra sequuntur,
Venaléſque manus,ibi fas,vbi maxima merces.

Grauis mulierum importunitas.

Quandoque premitur princeps ad requisitionem mulierum: & hæc est grauis importunitas, quæ oportunitatem habere nescit. d.§.hinc nobis,in authen.vt omnes obedi.iudi.Prouin.colla.5.& Bald.in c.j. col. fi. de const. vbi refert mulierem dixisse Imperatori, Si libet , licet. vnde placita à principe eblandita non valent,sed dicitur furtiua deprecatio,in dicta l. j. C. de fund.limitrop.lib.11. 8

Concessio ob nimiam lætitiam non valet.

Interdum princeps concedit per nimiam lætitiam , & tunc etiam illud quod concedit non valet:quia dum concedit,est extra mentem,arg.c.vnus quisque,iuncta glo.22.quæst.4. & glo. in verb. balneum. §.serui. instit. de liber.nec sunt principis placita,sed extorta,seu exacta. Vnde donatio facta tempore acquisitionis Regni,vel coronationis,non valet : vel statim parta magna victoria,vt dicit Neuisa.in sylua nuptial.circa fin. 9

Signatura papa in principio sua coronationis non valent.

Item signaturæ , quas facit Papa antequam exeat ex conclaui , propter nimiam lætitiam,non valent:vt dicit glo.in procem.reg.cancell.& Ioan. de Selua in trac.de benefi.in j.parte,quæst.2.num. 16.versi.primū beneficium est.†facit quod no.Panor.in cap.sicut,in ij.de iureiu.in iij.notab. vbi dicit, quòd si cardinales promittant inter se aliqua cum iuramento , quæ sint in præiudicium dignitatis,si contingat aliquem promoueri ad papatum , non tenebitur 10

Conuentiones cardinalium in electione pape quando valeant. 11

tenebitur promotus illa adimplere,nec ſeruare.Sequitur Feli.in c.j. col. 4. verſi.Septimò declara.de probatio.quod dicit eſſe bene notandum ad infringendas promiſsiones factas à principibus in principio ſuæ creationis: quas non tenentur ſeruare, ſi præiudicent Regno & Regi. vide extrauag. vltimam,de ſenten.excommunicat.in communib.& in principio dicuntur factæ vſque ad annum,quia adhuc nouus princeps cenſetur,l.cùm quid, ſi cer.pe.dixi in §.2.glo.3. ſuprà de reſcrip.

12 Et in dubio hæc donatio facta ad poſtulationem alicuius,cenſetur facta per importunitatem.d.l.j.C.de petit.bono.ſubla.lib. 10.doct.in l.3.ff.quod quiſque iuris.Ludouic.Roma.conſi.436.quod indultum,col.4.nu.19. Iaſ. in l.ſi teſtamentum,col.2.C.de teſt.Soci.con.62.viſis.col.vl.in 4.vol.ac plenè Hippol.in ſing.6.incipien.in princ.vide quæ ſcripſi ſuprà in tract. de reſcrip.& liter.Reg.art.3.gloſ.3.Alia eſt importunitas,quæ fit ab adhærentibus principi,& tunc etiam vitiat actum,vt alibi dicam. *Donatio præſumitur ad importunitatē facta.*

Qui nouæ demandent offices.

GLOSSA II.

ERGO petitio officiorum,antequàm vacent,fieri non debet.nec conferri,probatur arg. cap. 1. de conceſſ. præben. quod loquitur in beneficio:ſed bonum eſt argumentum de beneficiis ad officia. Bart.in l.ſecunda.§.data.ff.de optio.lega.Lucas de Penna in l. annonas. C. de eroga.militar.anno.lib. 12.refert Ioan.Lupus in repeti. cap. per veſtras. in princip.colum.ſecunda.de donatio.inter vir.& vxor. Etiam quia hîc expreſſum eſt: quia non poteſt dari id quod non eſt. Et aliæ rationes etiam habent locum,quæ in beneficiis conſcribuntur in d. cap. j. quas ſcripſi in praxi beneficiali. *Argumentum de beneficijs ad officia ſecularia an procedat.*

Imò nec debent promitti officia antequàm vacent.c.2.de conceſſ. præben.quia prohibita conceſsione cenſetur prohibitum omne id, per quod ad illam peruenitur.l.oratio.ff.de ſponſal.de hoc abundè ſcripſi in proœm. concordat.in verb.alieni fati.

Benefices.

GLOSSA III.

ET SIC quis non debet promittere,nec concedere beneficium antequam vacet,alioqui eccleſiaſtica communione pellendus eſt, cap.j.de conceſſ.præbend.Ratio eſt, quia beneficia perpetuò debent teneri ab eo,cui collata ſunt.Et non eſt quis ſine cauſa ſuo priuandus beneficio.c.ſatis peruerſum.56.diſtinc.c.inuentum.16.quæſt.7.Ideo beneficium tuum non eſt alteri conferendum, antequàm eo priuatus fueris, alioqui oportet priuare eum,qui illud habet. *Beneficia ante vacationem quo ad collationē non dantur.*

Secundò,inducitur votum captandæ mortis, ipſis etiam gentibus exoſum.d.c.2.de conceſſ.præbend.

Tertiò,ad tollendum vitium ambitionis,& cupiditatis,cap. quia in tantum,de præbend.& ſicut is qui inuitatus renuit,quæſitus refugit, ſacris altaribus eſt remouendus:ſic qui vltrò ambit,vel importunus ſe ingerit, eſt proculdubio repellendus.c.ſicut.j.quæſt.6.verùm quia ampliſsimè tractaui conſcribendo regulam cum ampliati.& limita. in praxi beneficiali, & pœnas,ideo ibi quilibet videre poterit,nec repetam hîc.

Eschoites.

GLOSSA IIII.

Caduca ante declarationem dari non debent.

ESchoites. Latinè caduca dici possunt: & dicuntur illa, quæ ceciderunt, fortè in commissum, vel alio modo confiscata Reg. sunt. igitur non potest dari illud commissum ante declarationem vt per totum titu. de publica. & vectigal. etiam caduca vel quasi caduca hîc comprehenduntur, & ea quæ pro non scriptis. de quibus est tex. in l. vna. C. de caduc. tollend. & Iuuenal. ait Fisco:

Legatum omne capis, necnon & dulce caducum.

Declaraui in l. sylua. §. glans caduca. ff. de verb. signi.

Amendes.

GLOSSA V.

Mulcta ante adiudicationem petiri non debet.

MVLCTA (quam emendam dicit tex. in cap. dilecto. de sentent. excommunic. lib. 6.) non debet dari antequam sit declarata, & Regi adiudicata: vt videre potes artic. seq. & de hac mulcta plura essem hîc dicturus, nisi materiam plenè tractassem in l. aliud est mulcta, & in l. si qua pœna. ff. de ver. signi. ibi videri potest.

Confiscations.

GLOSSA VI.

Confiscata non sunt concedēda ante adiudicationem appellatione non suspensam.

ET SIC bona confiscata Rex dare non debet, antequam sint sibi adiudicata, scilicet per sententiam: sed an sufficiat prima sententia? Respon. non sufficere, si appellatum fuerit, quia per appellationem extinguitur iudicatum. l. j. in fi. ff. ad Turp. & quia potest dici malè iudicatū, ideo nihil debebitur. l. eos. C. de appella. Ideo non potest dare antequàm sint bona adiudicata per sententiam appellatione non suspensam, vel à qua non possit appellari, vt à senatu. Aliàs donum non valet, nec quidem hodie etiam post declarationem, & adiudicationem: vt habetur in artic. seq.

Auant qu'ils vacquent, ou qu'ils soyent crées, ou nous soyent adiugées.

GLOSSA VII.

REFERENDA sunt singula singulis: vt dicit gloss. in cap. cum singula. de præbend. in 6.

Primò, quòd officia & beneficia non debent concedi antequàm vacent, & concessa non valent, d. cap. j. de conces. præbend. Secundò, *Ou qu'elles soyent crées*, scilicet *les amendes*: vt emendæ non dentur antequàm creatæ sint, id est à iudicibus prolatæ & declaratæ, ac imposita, & Regi adiudicatæ, d. l. aliud. ff. de verb. sig. nam licet quis sciat appellantem perperam appellasse, tamen non debet mulctam petere sexaginta librarum antequàm mulcta fuerit declarata & Regi adiudicata.

Tertiò, *ou nous soyent adiugées*, loqtur de cōfiscationibus, vt antequā adiudicatę sint, nō debeāt dari, etiā si ipso iure bona essent cōfiscata, vt potè per crimē læsæ maiestatis, adhuc tamē nō valebit donū Regis: nisi bona fuerint per iudices adiudicata. l. quisqs. C. ad l. Iul. Maiest. & hoc in seq. declaratur.

Nous

Nous en enſuyuant les ordonnances de nos predeceſſeurs Rois de France, voulons & ordonnons que plus ne ſoyons trauaillez de telles requeſtes, & ne donnerons ne confererons aucun office, benefice, eſchoitte, ou autre choſe quelconque auant qu'ils vacquent, ou ſoyent creés: amende & confiſcation, auant qu'elles ſoyent adiugées & declarées à nous appartenir.

GLOSSA VIII.

HIC ERGO teſtatur Rex, quòd non conferet officium, vel beneficium, antequàm vacauerit: nec emendam, antequàm creata ſit, & adiudicata: nec confiſcationem, aut commiſſum, antequàm ſit declaratum & adiudicatum. Et vtinam bene ſeruaretur. nam multa mala ex hoc præmaturo dono oriuntur. *Mala proueniensex concessione cõfiscationis antequã sit adiudicata.*

Primò ex hoc dono poteſt ſuboriri corruptio iudicum. nam quãdo Rex dederit confiſcationem alicuius antequàm ſit declarata pars, cui eſt conceſſa, iudices quos vult, impetrare conatur ad declarandum ſibi dictam cõfiſcationem deberi: & omnes præmiis, ſaltem multis promiſsionibus corrumpere poteſt, & eos omnes in maximam dignitatem venire, & in gratiam principis profitetur, ſi iſta iudices fecerint, contra l.j. & authen. ibi poſitam. C. de pœna iudi. qui malè iudica.

Secundò corrumpuntur teſtes, vt falſum deponant teſtimonium contra iſtum, cuius bona confiſcata eſſe prætenduntur. cap. licet. de probatio. vel ſaltem hoc poteſt fieri.

Tertiò violatur iuſtitia: nam princeps, qui dedit confiſcationem, putat hoc vetum eſſe, & inſtanter ſolicitat iudices, vt ſic pronuncient, bona fide tamen exiſtimans verum eſſe. Et ſic iudices putantes principi complacere, laxant interdum aliquid de conſcientia, vel laxare poſſunt, & inſpicimus quod euenire poteſt. l. ſi quis domum. in fi. ff. loca.

Quartò mortis alienæ occaſio præbetur per fas vel nefas: vt habetur in l. 2. §. initium. ff. de orig. iur.

Quintò infamia generatur erga bonos, qui in carceribus detinentur longo tempore, & poſteà innocentes inueniuntur: & iudices non audent eos liberare, ne agant contra delatores, & ne principi diſpliceant ſeu adhærentibus.

Sextò ex hoc multi in paupertatem & mendicitatem rediguntur, in authen. vt differen. iudi. §. j. colla. 9.

Septimò explentur vindictæ magnorum dominorum, qui cùm non poſſunt aliter torquere homines, ſaltem petent confiſcationem bonorum, & ex muſca facient elephantum: & datur materia delinquendi & vindicandi, contra l. iuriſgentium. §. ſi paciſcar. ff. de pact.

Octauò, inter partes tantæ & tales oriuntur inimicitiæ, vt ſæpius durante proceſſu vna pars alteram occidat: vt interdum viſum fuit.

Nonò, quia hi interdum impenſis Regis, vel capti lites proſequuntur, ob id non verentur etiam iniuſtè proſequi: quod non fieret, ſi ad expenſas, damna & intereſſe condemnarentur, & interdum ad talionis pœnam: alia infinita mala venire poſſunt, quæ exprimere non audeo: ob id Rex fatetur ſe non daturum, antequam bona ſint ipſi adiudicata.

Et

Et voulõs que si par importunité, ou inaduertãce nous faisons, ou aions fait le contraire, que le don ou collation qu'en auriõs fait, ou ferions, soit nul & de nulle valeur.

GLOSSA VLTIMA.

Officiũ Regum si non vacat per resignationem tenentis nõ est cõferendum.

IACTENVS prohibuit donum: nunc verò statuit quòd si per importunitatem, vel aliâs fuerit factum, vt donatio contra prẽmissa non valeat, & nullius sit momenti. Et idem statuit Ludo. xj. ann. 1467. vt est in stylo Parlamen. Aufre. in rub. de conces. beneficij vel officij non vacantis, in hæc verba: Statuimus & ordinamus quòd de cætero aliquod ex officiis nostris non conferemus: nisi vacet per mortem, aut resignationem spontè factam de consensu resignantis, de qua prius constabit: vel per forfacturam primitus iudicatam & declaratam, secundum iustitiæ terminos, per iudicem competentẽ, de qua similiter apparebit. Quod si per inaduertentiam, aut requirentis importunitatem contrarium fecerimus: id nunc prout ex tũc reuocamus, & annullamus: quódque literæ nõ conficiantur, vel expediantur: & si factæ fuerint, illis vel aliis quibuscunq; super hoc à nobis obtinẽdis fides non adhibeatur: nec propterea à aliquis ab eius officio destituatur, nec in eodẽ inquietetur. & in rub. de rescrip. ordinatio. 20. ibidẽ. & sic cõcessio Regis Frãciæ contra suã pronunciationẽ est nulla quia præsumitur circunuentus. Bal. sunt verba in c. cùm olim. col. 3. de re iudica.

Motu proprio concessio principis non valet.

Hoc tamen limitant doct. si fiat hoc donum motu proprio: quia hoc non fit ad petitionẽ, & importunitatem. doct. in d. l. 2. C. de petitio. bonor. sublá. lib. 10. & doct. in l. 3. ff. quod quisque iur. hæc tamẽ constitutio etiã videtur comprehendere motum proprium, dum dicit, *ou inaduertence*: etiã quia pars procurabit illã clausulam in literis apponi. Et eadẽ facilitate qua Rex donat conscribere itidem faciet illam clausulam, motu proprio, de qua plura scripsi in gloss. motu proprio, in forma manda. in Concord. & dico in seq. limit.

Feuda an'cõcedi ante vacationẽ possint.

Secũdò nõ procedit in feudis, quæ libere impetrari possunt, teste Bal. in c. ad audientiam, in fi. de præscrip. cui non consentirẽ, si non vacarent. Sed postquàm vacant, & reuersa sunt ad dominũ, sic, c. j. & ij. de feu. vnde dicit Imperator his verbis in l. fi. C. de loca. prædior. ciuili. li. xj. Apertè enim hoc definimus edicto, vt à perpetuario nũquã possessio trãsferatur: etiã si alteri eã Imperator exoratus, vel spõtè donauerit, siue annotatione, siue pragmatica, &c. Et ibi disputat Lucas de donat. facta à Rege duob⁹, vter p̃ferat.

Fiscalia bona nulli sũt concedenda.

Itẽ aduertendũ est, q̃ bona principis sunt in duplici differentia, vt dicit d. Lucas de Penna in l. quæcũque. C. de omni agro deser. lib. xj. quædã sunt fiscalia, quæ ad sustinẽda reip. onera illi sunt concessa, vt auri fodinæ salinę, portoria, & alia quæ scribũtur in rub. quę sunt Reg. in feud. & ista nulli sunt cõcedenda: periret enim paulatim Regnũ, seu Imperiũ, si ista cõcederẽtur, gl. in ver. cõferens, in fi. §. j. in auth. quomod. opor. epis. iudic. coll. ij. & c. monemus. xij. quæst. ij. c. intellecto. de iureiur. scripsi in l. bonorũ. j. de ver. signi.

Patrimonialia Regiꝰ non sunt concedenda.

Alia sunt bona patrimonialia principis, quæ ad vsum principis deputata sunt: & ista etiam non possunt alienari sine causa, & iussu principis. l. idẽ Iulianus. §. fi. ff. de leg. j. Barba. in rub. de rebus eccles. non alienand. colla. 5.

Si tamẽ aliqua bona ex crimine p̃duellionis, vel homicidij fuerint cõfiscata, vel alia ex causa, illa dicũtur patrimonialia principis: l. 3. C. de bonis vacã. libro x. & l. 2. de feud. patrimonial. lib. xj. quod est verum, si fuerint incorporata,

porata & inſcripta legitimè fiſco,& poſt confiſcationem,aliâs non:vt patet in rubric.de bon.vacan.& incorpor.lib.x.C. & neceſſe eſt vt iſtæ res in fiſcum peruenerint:alioqui patrimonialia eſſe non poſſunt.

Ideo poterit ſtatim poſt confiſcationem declaratam, & ante incorporationem Rex illa bona donare,vel in alium transferre,ſicut & quilibet priuatus:dummodo à Regno non eximat.l.hi quibus.C.de fund.patrimonial.li.11.arg.cap.abbate ſanè.de re iudica.in 6.& feuda & antiqua poſſunt alienari etiam ab eccleſia cap.primo,& 2.de feud.niſi dictum fuiſſet in ſententia, quòd illa bona incorporamus & vnimus:tunc erunt patrimonialia, vt ſæpius vidi fieri. *Confiſcata bona poſt incorporationē non poterit dari.*

Hodie oportet tenere nō valere donationem, niſi propria manu Rex ſignauerit conceſsionem bonorum immobilium exiſtentium in patria pacifica: ſecus ſi infinibus Regni, vbi bellum geritur:& vult Rex, quòd dum omnia ſolennia interuenerint in donatione, tamen nunquam recipiatur à gentibus computorum,vel à Theſaurariis,niſi pro dimidia parte.Ita eſt ſtatutum in rub.*De la iuriſdiction des chambres des comtes*,ordina.3.art. 7. & ſeq. *Limitantur Regia dona à magiſtris computorū.*

FRANÇOYS *par la grace de Dieu Roy de France.* Articulus ſecundus.

GLOSSA PRIMA.

REX Franciſcus perſonam boni Chriſticolæ gerens dicit ſe Franciæ Regem gratia Dei. Nam licet hoc Regnum ſucceſſione deferatur,gratia tamen Dei eſt, cùm alicui obuenit: vt habetur j.ad Corinth.xv.in princip. Gratia autem Dei ſum id quod ſum,quia Deus potuit auferre,vel morte, vel permittere vt alius regnum occuparet.Ideo Deus ſpōte ſua videtur relinquere,& dare ei,à quo non aufert,cùm poſsit.arg.text.in l.conficiuntur. in princip. ff. de iure codicill.l.prima.§.ſciendum.de lega.3.Solent ſupremi principes in terris nullum ſuperiorem recognoſcētes in temporalibus hac phraſi vti,Gratia Dei, vel diuina gratia,ſeu clementia:vt denotent, quòd à Deo immediatè regnum,vel imperium habeant,non ab aliquo alio:& vulgò ſolent dicere ſe gnum vel imperium tenere *de Dieu & de l'eſpée*. & ſic Rex cùm nullum in temporalibus in mundo recognoſcat, vt in cap.per venerabilem. qui filij ſint legit. iuſtè ſcribit ſe Regem gratia Dei. *Rex quare gratia Dei Rex dicatur.*

Illi verò quia aliquem recognoſcunt in ſuperiorē,non ſolent hac phraſi vti,licet iura imperij habeant,ſed ſimpliciter ſe ſolent dicere duces,vel comites,vt Carolus Dux Sabaudiæ.&c.Frāciſcus Dux Mediolani. item epiſcopi in ſuis literis ſolent vtrunque addere ſic, Ioannes miſeratione diuina ac ſanctæ ſedis apoſtolicæ gratia epiſcopus,nō ſimpliciter Dei gratia. Alio qui viderentur velle denegare ſedem apoſtolicam,cui iurauerunt,& à qua epiſcopatus receperunt.ca.ego N.de iureiur. *Inferiores cur non dicant ſe ſimpliciter duces, vel talis gratia Dei.*

Imò ſi dux Sabaudię vel aliꝰ recognoſcēs Imperatorē,vel Regē,diceret ſe ducē gratia Dei,poſſet cogi vt in literis adderet,& Imperatoris, vel Regis gratia,à quo immediatè habet,ſicut faciūt dicti epiſcopi. Alioq; tanquā ingratus eſſet priuandus,cùm nollet recognoſcere ſuum immediatum dominum.§.vaſallus.j.ſi de feudo contentio ſit inter domi,& agna.vaſal. doc. in c. cæterùm.de iudi.Carol, de graſſalio,in tract.Regalium,lib.j. in 9.iure,

A tous

A tous ceux qui ces presentes lettres verront, salut.

GLOSSA II.

SALVTAT hîc Rex omnes, qui literas has & ordinationes videbunt. Et iste est mos & stylus etiam Papæ in scribendo, & aliorum principum, ac episcoporum: nisi in certis casibus. qui stylus si non seruaretur, literæ essent suspectæ, per c. licet. & cap. quam graui. de crimi. falsi. cap. ex literis. de const. vide quæ scripsi in procœmio concordator. Et de quo profit hæc salutatio in forma manda. in verb. salutem.

Comme par cy deuant ayent esté faites par nos predecesseurs, & nous plusieurs ordonnances, contenans.

GLOSSA III.

AN SVCCESSOR teneatur seruare ordinationes sui prædecessoris, vide Iacob. Rebuffi in l. semel. C. de apoch. public. lib. x. & ibi in additio. & quæ scripsi in præfatio. ad rubri de collat. in concord.

Induci debet allegata constitutio. Ex hoc text. patet, quòd dum allegatur cõstitutio, oportet quòd inducatur, nec sufficit adducere legem, nisi ad hoc expressè inducatur, nisi esset ad hoc expressa, l. non solùm. §. qui primipilum. ff. de excusatio. tutor. tex. in l. pronunciatio. §. j. vbi plenè scripsi. ff. de verbo. signifi. & quomodo iura sint alleganda, abundè scripsi in procœm. concord. in verb. iura citare.

Que toutes confiscations, & forfaitures seront appliquées à nous & à nostre fisque.

GLOSSA IIII.

DE FISCO scribunt doct. in rub. de iure fisci, lib. x. C. & scripsi in l. inter publica. ff. de verb. signific.

Pour la tuition & defense de nostre Royaume, & administration d'icelluy, & d'autant soulager nostre peuple, & subiets.

GLOSSA V.

Quare bona fisco adducantur. ECCE igitur quare inuentum sit, vt bona applicarentur fisco. Primò, vt principes tuerentur rempubl. & eam defenderent ab inimicis, quam totis, vt aiunt, neruis protegere habent, alioqui exactam Deo rationem sunt reddituri.

Secundò pro administratione, vt negotia Regni fiant, & administrentur pecunia confiscationis.

Tertiò vt oneribus subleuetur populus: ergo ista bona frequenter dare non potest, alioqui populus leuaretur oneribus.

Vectigalia quirmenta. Item vectigalia fuerunt postea inuenta: quia viæ & alia loca publica negligebãtur. ideo fuit vni cõcessum, videlicet principi, vt quicquã reciperet: idq; ad instructiones pontiũ, viarũ, & locorum publicorũ exponeret, & pro defensione fidei, ac patriæ, & aliis iustis causis. Et q hoc vectigal recipit, ad ista tenetur, alioqui ad satisfactionẽ, teste Host. in summa de cẽsib. §. ex quibus

bus cauſis.verſi ſiue cauſa.quem ſequitur Guido Papæ conſil.lxv.viſo themate.col.j.

Et ſi verũ eſſet iſtas confiſcationes datas eſſe principi ob cauſas præcedentes,vt illi aiunt,non liceret eas ad alias cauſas dare:& ſi daret,& ex hoc grauetur populus,peccaret:niſi eſſet cauſa iuſta concedẽdi,vtpote propter remunerationem.c.cum ex officiis.de teſta. l. ſi pater.ff. de dona. Ideo potentes ſi his non ſatisfacerent, potenter torquerentur, poſt illam vocem emiſſam:Ite maledicti in ignem æternum.

En conſideration dequoy par nos letres patentes données à Fontaine Françoiſe,le xxj.iour de Septembre 1533.voulans de plus en plus oſter toute occaſion d'eſtre importunez de telles demandes,requeſtes & pourſuites, aurions icelles confiſcations, amendes, forfaitures & autres deniers caſuels à nous aduenans, deſtinez & voulu eſtre appliquez à la fortification, emparemens, & reparations des places fortes, frontieres de noſtre royaume, juſques à ſix ans lors enſuyuans

GLOSSA VI.

ECCE bonam conſtitutionem,vt pecunia,vel bona quæ ex confiſcationibus proueniunt,& alio quouis caſu, ſtatuit vt ſint addicta reparationibus publicis,& præcipuè ad reparationes caſtrorũ in limitibus regni conſtitutorum, & ſic quod ad certam ſpeciem ciuitati vel fiſco datur,in alios vſus conuertere non licet.l.j.ff. de adminiſtr. rer. ad ciui. pert. & legatam municipio pecuniam, in aliam rem quàm defunctus voluit,conuertere non licet,l.legatum.Ibidem:& in cle. quia contingit. de relig.do.& ſemel Deo dicatum, non eſt ad vſus humanos transferendum. reg.ſemel.de regul.iur.in vj.& qui prædia diuinis vſibus tradita, humanis vſibus applicant,Deo cui tradita ſunt ea ſubtrahunt:ideo vt ſacrilegi iudicentur,ait c.prædia.& c.nulli.xij.quæſtio.ij.quare Rex voluit, vt iſtæ confiſcationes ad illos vſus deuenirent,ad quos fuerunt inſtitutæ,&c. *Bona confiſcationũ reparationibus publicis ſeruire debent.*

Ceſte derniere ordonnance toutesfois par la grande inſtance,importunité & inciuilité des requerans a eſté auſſi peu gardee,que les precedentes.

GLOSSA VII.

IMPORTVNITAS ergo facit, vt conſtitutiones editæ non ſeruentur. De multiplici importunitate ſcripſi in artic.j. vnde Imperator ſcribit in §.hinc nobis.in authen. vt omnes obed,iud.prouin.coll.v.Hinc nobis multitudo plurima eſt interpellantium quotidie,& crebrò in talibus cauſis inquietamur paruarum gratia occaſionum,& ipſi multas ſuſtinentes importunitates,& videntes plurimam quidem multitudinem virorum, plurimámque mulierum ex propriis locis agitatam,& ad hanc venientes feliciſsimam ciuitatem : quorum plurimi etiam mendicantes,& afflicti hic agunt,interdum quoque hîc moriuntur,&c. *Importunitas facit vt conſtitutiones non ſeruentur.*

Constitutiones S. Lud. debent renouari.

Ex hoc habemus, quòd constitutiones bonæ per abusum non seruatæ, debent reintegrari & confirmari.l.j.vbi Bar.de fund. limitr. lib.xj. C. & ibi patruus meus magnus sic ait,Facit pro statutis sancti Ludouici Regis Frãcorum,vt debeant confirmari,& obseruari, non obstante abusu curialium, & quòd non fuerint obseruata. nam principes in Regno succedentes debent ea facere obseruari:sicut petitum fuit pluries per ciuitates,comites & Barones,vt per principem renouarentur.

Sçauoir vous faisons à ces causes, & autres bonnes & grandes considerations qui nous ont meu & meuuent,desirans de nostre cœur & affection la conseruation & augmẽtation du corps politique de nos Royaume,pays & seigneuries de nostre pays & obeissance, & extirper toutes choses a ce contraires, ayans deliberé & conclud pour chose certaine,& du tout arresté ne faire doresnauant aucun don ou octroy desdites confiscations,amendes & autresbiẽs quelconques à vaquer ne vacans par forfaiture à personnage quelconque.

GLOSSA VIII.

CONCLVDIT ergo mulctas. & confiscationes nulli se daturum, sed suis vsibus applicaturum:factúmne sit,aliis relinquo.

De quelque estat,qualité & condition qu'il puisse estre.

GLOSSA IX.

Clausula cuiuscũque status, Cardinales, Reges & Reginæ comprehendit.

HAEC verba cuiuscunque status,qualitatis & conditionis,comprehendunt tam clericos quàm laicos:siue homines sint in potestate,siue sui iuris. gl. sing. in l. promittendo.in gl.ij. ff. de iure dotium.Et licet illa gl.dicat nõ comprehendi minores tamen in hoc text.puto etiam comprehendi per hæc verba generalia,& per superiora, ibi, *personage quelconque*, licet interdum non comprehendantur pro materia,vt ibidem dicitur

Et ideo nõ valeret donatio facta clericis etiam cardinalibus,licet regulariter non contineantur,non facta mentione illorum,c.j.de schism.in vj. scripsi in §.si quis verò.de colla.in concord.& Alex.consi.cxxiij.scripsit.col.iij. nu.16.in iiij.vol.dicit tunc cõprehendi clericos,quando hæc clausula ponitur ab eo, qui habet potestatem statuendi supra clericos:verùm quia Cardinales,eò quòd tales sunt,non sunt extra ambitionem,ob id multa petere possent,& obtinere:ideo hîc comprehenduntur.Et vtinam peterent multi à Deo se meliores fieri:quod his melius & conducibilius esset.

Idem si facta sit mulieribus donatio talis: quia ista verba etiam continent mulieres,cùm magis sint importunę,quàm viri,vt patet in euang.Die vt sedeant duo filij mei,&c.in auth.vt omnes obed.iud.prouin. §.hinc nobis colla.v.

Etiam comprehendit Reges & Reginas.glo.sing.in cle.j.in verb.quibus cunque.de iud.secundum Barba.consi.xxiij.sapientissimus. col.ij. & consil. xxxvj.sapienter.in ij.vol.& consi.lxxxviij.illud col.iij.& seq.in iij.vol.

Itẽ cõtinet tã liberos quã seruos,per tex.in l.postliminiũ.§.fi.ff.de capti.

Item

Item coniunctos & affines, vt consuluit Barb. d. consi. xxiij. col. iiij. num. 14. in ij. vol. & quia in istis est maior importunitas, & hic omnem importunitatem tollere vult, quam non potest adimere, si consanguineis & affinibus concedat, & rationes superiores habent etiam in his locum.

Atque adeò in omni persona procedit, siue priuata, siue militari, siue sacerdotali, siue imperiali, siue alterius cuiuslibet dignitatis, aut status. Communem namque legem omnibus hominibus imponit hæc lex, vt dicit Imperator in §. fi. in auth. de hær. & falcid. colla. j. Ias. in l. ij. §. prætor. col. ij. & seq. ff. qui satisd. cog. & quia reipu. est vtile, ob id debet extendi. l. si quis. §. vtrum. ff. de senatusconsl. Silan.

Soit au parauant, ou apres la condemnation des deferez, & accusez: declaration, ou adiudication desdites amendes & confiscations.

GLOSSA X.

PROHIBET hîc vltra ius, videlicet vt non valeat donatio confiscationis, siue ante condemnationem, siue post, etiã post declarationem, & adiudicationem. Ratio est: quia si detur ante condemnationem, tunc votum captandæ mortis inducitur: vt in cap. ij. de conces. præben. vide alia quæ scripsi suprà artic. j.

Confiscatio etiam post condemnationem concedi nõ debet.

Item iste text. loquitur de delatoribus: delatores autem sunt qui inuidia produnt alios. c. delatori. v. q. vj. de hoc plenè scripsi in l. delata. ff. de verb. signific.

Delatores qui.

Nous par edict perpetuel & irreuocable inhibé & defendu, inhibons & defendons à tous nos subiets de non demander, requerir, ou importuner par eux, ne par autres.

GLOSSA XI.

PROHIBET hîc ne fiat petitio, & sic nec donatio: quia prohibito vno, censetur id omne esse prohibitum, per quod peruenitur ad illud, vt si prohibentur nuptiæ, & prohibita intelliguntur sponsalia, per quæ ad nuptias peruenimus, & matrimonium. l. oratio. ff. de sponsal.

Petitio bonorum confiscatorum hic prohibetur.

Item prohibet petere per se, & per alios: nam qui per alium petit, perinde est ac si ipse peteret, per reg. iur. & potest quis petere per alium minus fauorabilem, vt si magister militum velit petere, non petet per se, sed per alium. Et iste est mos curialium, & ille minus fauorabilis etiam petere non debet, per istum tex. & si Rex concedat, non valet.

Interdum quis petit per eum, cui magis fauebit princeps: & tunc est maior importunitas, vt dixi art. j. suprà eo. vide text. in c. sex differentiæ. in fi. xxiij. q. iij.

En quelque maniere que ce soit.

GLOSSA XII.

ET SIC quocunque modo fiat petitio, non valet, vt hîc patet. & text. in l. j. C. de fun. limitr. libro xj. ibi, amouentes quicquid vel potentia cuiuscunque elicuit, vel furtiua deprecatio, addentes nihilominus in futurum nulli licere aduersus vtilem

Sectores qui vetuſtatem, & præſentem legem noſtram importuna & reſpuenda repoſcere. Et hos vocat ſectores Budæus in foren. qui ante adiudicationem petunt.

Conceſſa cuiquam per importunitatem.

Si ergo princeps motu proprio conceſſerit,& ex certa ſcientia, videtur valere. Quia hic prohibet petere,ſed non motu proprio concedi.d.l.j. C.de petitio.bonor.ſub.l. iij. quod quiſq; iuris.Et ſi hæc donatio fiat præſenti, & in curia reſidenti, non præſumitur motu proprio, nec ex certa ſcientia, ſed ex importunitate,& ſuaſione.Bal.in c.cùm adeò.in fi.de reſcr. vbi Barba. dicit. eſſe notandum contra reſcripta & priuilegia, quæ quotidie conceduntur illis qui aſsiduè verſantur in curia, vt tunc non præſumatur in principe liberalitas,ſed importunitas impetrantis. Ideo illa reſcripta non valebunt. Sed ſi aliquis petierit,& faciat addere clauſulam motu proprio conceſſum,adhuc non valebit,ne fiat fraus huic conſtitutioni: vt dixi ſuprà artic.j.

De leur en faire don ne conceſsion quelconque.

GLOSSA XIII.

Petitio ad fiſci vel eccleſiæ vtilitatem non prohibetur.

PROHIBETVR hîc ne quis petat ſibi donari, vel concedi.Si ergo peteretur ad vtilitatem fiſci vel eccleſiæ, applicari & adiudicari non prohibetur, imò conceditur: quia prohibitum in vno, in altero videtur conceſſum. l. cùm prætor. ff.de iudici.c.nonne,de præſumptio.

Et neantmoins par l'aduis d'aucuns princes & ſeigneurs de noſtre ſang, & gens de noſtre conſeil priué, auons ſtatué & ordonné,ſtatuons & ordonnons, par meſme edict voulons & nous plaiſt que ſi par importunité, ſurpriſe, deguiſement, ou autrement en quelque forme & maniere que ce ſoit,tels dons eſtoyent pour nous accordez, faitz & ottroyés, & par nos ſecrètaires ſignés,& expediez en forme,ſeellez,il ſoyent neatmoins declarez nuls. Et leſquels dez maintenant.

GLOSSA XIIII.

Facta cum conſilio ad beatitudinẽ tendunt.

STATVIT hîc de conſilio principum, procerum, & aliorum: & dubium non eſt omnia omnino, quæ conſilio rectè geruntur,iure meritoque, effectu, & firmitate niti.l.dubium, C. de repud.bene enim (ait Imperator) cognoſcimus, quòd cum veſtro conſilio fuerit ordinatum, id ad beatitudinem noſtri imperij, & ad noſtram gloriam redundare, l.humanum. in fin. C. de legib. multas ſcripſi conſilij vtilitates in ſcholaſtic.priuileg. & in interpret. authen habita.C.ne filius pro patr.

Comme pour lors declairons par ces preſentes nuls & de nul effect.

GLOSSA XV.

IDEM est dicere, declaramus tales donationes, quæ deinceps fient, nullas, & ex nunc, prout ex tunc: de qua phrasi est gl. in cle. vna. de concess. præb. & in cle. j. de iure patr. Felin. docet in cap. licet. nota. sexto. de prob. Guido Pap. in decisi. ccccccclxxxviij. clericus. & in reg. cancell. xxxij. Deci. consi. ccccv. & Barb. consi. lxiiij. col. viij. in iiij. vol. & Gomes. in §. rursus. col. ix. de act. in instit. Iac. in l. j. in fi. C. de pact. gl. in pragm. sanct. §. vt verò prout. de colla. dixi in j. Tomo consti. Regiar. & hæc est prima pœna.

Clausula ex nunc prout ex tũc quid operetur.

Ratio est: quia ea quæ per importunitatem conceduntur, videntur fieri inuito dante: ergo nulla tanquàm coacta. c. audacter. viij. q. j. vbi gl. tex. in l. si priuatus. ff. qui & à quib.

Inuito dãte fiunt quæ per importunitatem conceduntur.

Et generaliter tres sunt causæ, ob quas promissis non stamus, aut animo fallendi: vel quia postea nos pœnitet: seu certè volenti præstare, quod promisit, deest facultas. Prima, est malæ voluntatis: Secunda, infirmi iudicij: Tertia, inopiæ facultatis: hæc omnia minimè Deo conueniunt, qui ob bonitatem non decipit, ob stabilitatem non retractat, ob potentiam imperfectam non relinquit. hæc Volaterra. lib. xxviij. c. de veritate.

Causa tres quibus promissis non stamus.

Et les impetrans & tous autres qui s'en voudront ayder, indignes & incapables non seulement desdits dons, mais de toute autre munificence, & liberalité qu'ils pourroyent attendre & esperer de nous.

GLOSSA XVI.

SECVNDA pœna hîc adiicitur, quòd impetrantes sunt inhabiles ad obtinendum aliud donum, & munificentiam Regiam: ergo si aliquis impetrauerit primum donum, non valet postea secundum impetrare, & si impetret non valebit.

Impetrãtes sunt inhabiles, cuius debet fieri mentio.

Imò si essent derogationes in secunda concessione, non tamen valebit: nisi fuerit facta expressio illius indignitatis & incapacitatis & inhabilitatis, per ea quæ not. Feli. in c. in nostra. de rescri. Et ego scripsi in gloss. pro expressis, in form. mand. in Concor. & multa dona Regia vidi in curia annullari instante procuratore Regio, & allegante hunc secundum impetrantem inhabilem. de qua inhabilitate in literis non erat facta mentio. quod est notandum.

Voulons & nous plaist que contre eux soit procedé, comme infracteurs & violateurs de nos ordonnances.

GLOSSA XVII.

CONTRA violatores legum proceditur. Primò ad periurium, quia sunt periuri: quia iurauerunt in principio officij eas ordinationes seruare, vt habetur super rub. *des sermens.* Et periurius est priuandus saltem officio, vel beneficio. l. pe. C. de dig. lib. xj. c. ij. de rescrip. scripsi in tract. de pacific. poss. in iiij. limit. nu. 223.

Violatores legum quemodo puniãtur.

Secundò, violatores canonum voluntariè, grauiter à sanctis patribus iudicãtur, & à sancto spiritu (instinctu cuius ac dono dicati sunt) damnantur:

quoniam blaſphemare ſpiritum ſanctum non incongruè videntur &c. cap. violatores.xxv.q.j.

Non ſeruãs legem Regiam punitur. Tertiò ſcribitur primo Eſdræ c. vij. in fi. Omnis qui non fecerit legem Regis,diligenter iudicium erit de eo:ſiue in morte,ſiue in exilium, ſiue in condemnationem ſubſtantiæ eius,vel certè in carcerem.Alias pœnas ſcripſi in tract.nominatio.q.xix,ibi videre quilibet poterit,ne plura.

Et neantmoins defendons expreſſement à noſtre treſamé & feal Chancellier.

GLOSSA XVIII.

Cancellarius Regis dono non debet conſentire. PROHIBET Cancellario ne conſentiat huic donationi. Quomodo poteſt reſiſtere, ſi Rex conſenſerit? Reſpon. non debet ſigillum illis literis impartiri, ſed Regi oſtendere tam ſuam legem quàm rationes, ob quas fuit inuenta confiſcatio,& prohibitionem:& hoc modo non conſentiet illi dono, ſed expectabit ſecundam iuſſionem Regis.

Et aux ſecretaires de nos finances. Et commandons reſpectiuement de n'expedier ne ſeeller tels dons & octrois.

GLOSSA XIX.

Secretarij dona Regia ſignare non debent. ITEM auricularij,ſiue ſilentiarij, vel ſecretarij non debent etiam conceſsionem expedire, nec debent ſigna eorum inſcribere in dictis literis doni,vel conceſsionis confiſcationis.

Et à noſtre procureur general,de ne les conſentir accorder.

GLOSSA XX.

Procurator Regius opponit contra literas doni Regij. SED melius eſſet mandare parlamentis ſingulis, quòd has literas non comprobarent, ſed nullas pronunciarent: & quòd camera computorum omnino has donationes recuſaret. Et tutius eſſet, quia omnia hodie fiunt per amicos, & pecunias, & maximè apud Curiales. Sed procurator Regius debet impedire, ne literæ approbentur,alioqui puniri debet, vt hîc. Et quando præſentantur literæ, is debet ſe opponere dicens, Regem fuiſſe circumuentum: vt dicit Bal. in c. cùm olim.de re iudic.

Ains leur enioignons les empeſcher, impugner, & debatre,encores que par les lettres d'iceux l'on fuſt expreſſement releué de la preſente ordonnance en quelque clauſe derogatoire, ou derogatoire de la derogatoire qui ſoit inſerée auſdites lettres.

GLOSSA XXI.

Clauſula derogatoria etiam princeps derogat. ET SIC annullat conceſsionem, etiam ſi in ea eſſet clauſula derogatoria huius ordinationis. Sed nónne princeps poſſet derogare ex cauſa huic conſtitutioni? Bar. in l.ſi quis. in princ. ff. de leg.iij.dicit poſſe: dummodo derogauerit expreſsè huic clauſulæ derogatoriæ.Idem tenet Vincen.Hercula.in l.ſi mihi.§.in legatis.col. iij. & ſeq. de leg.

de leg.j.ff.& Socin.consi.lxiij.col.ij.in iij.vol.& de Ripa in c. j. num. 80. de rescrip.scripsi in d.l.si quis.in additio.ad illam legem.

Item mandat procuratori Regio, quòd has literas impugnet tanquam subrepetitias, & obreptitias, ac inciuiles, & non consentiat approbationi illarum.ita habetur hic,& in l.j.C.de fundis patrimonial.lib. xj. quia fallendo conscientiam principis,obtinuit.l. fin. C.de his qui à non dom. manumitt.facit text.in l.fin.C. de loca. prædior.ciuil.lib.xj.ibi, cui si fortè contra perpetuarium vir illustris comes priuatarum rerum dum allegabitur acquiescet,& de proprio ipse centum libras auri,& alias centum fisci iuribus palatinum cogatur inferre officium. vide ibi pœnam quam subibit procurator Regis.

Nos letres patentes dessus dattées en ce qui reste à eschoir desdits six ans, pour le regard des autres parties cassuelles icy declairées demourans en leur force & vertu.

GLOSSA VLTIMA.

NON reuocabat literas, quibus cautum erat vt ad reparationes conuerterentur intra sex annos, sed cùm sint elapsi, superest tantùm hîc, vt concessiones confiscationum non valeant, siue datæ sint ante condemnationem, vel post: etiam non valent post declarationem factam:per istum text. nisi vt superius dixi· vide Boër.in q. lxiiij. & seq.

Item vidi dubitari,an vxor habebit dimidiam partem ratione conquæstuum (qui pro media diuiduntur, & lucrantur de consuetudine inter virum & vxorem)de dono facto marito à Rege? Respon. habebit, si fuerit factum marito & hæredibus: secus si marito & eius masculis, per ea quæ doct.scribunt in l.ex facto.§.fin.ff. ad Trebel. & in l. Gallus. §. etiam à parente.de liber.& posth. *Vxor de dono Regis marito facto an possit cõquæstum habere.*

Item nihil habebit vxor, si detur marito & suis hæredibus ex suo corpore descendentibus,quia vxor non descendit de corpore mariti, vt doct. not.in d.l.ex facto,in §.j.

Et si Rex donauerit Titio, & suis hæredibus, eis deficientibus ad Regem reuertetur,sicut dos soluto matrimonio sine liberis, per totum tit. ff. & C.soluto matrimo.

Etiam si Rex donauerit Titio & filio suo masculo: si Titius plures procreauerit, succedent pro virili, licet Rex singulariter locutus fuerit. l. j. §. item hoc.ff.quod falso tuto.author.gest.l.singularia.in fi.si cert.pet.

Item Rex in rebus iure donatis euictionem suscipit:vt aliâs fuit iudicatum in curia,licet regulariter donans de euictione non teneatur. l. Aristo. ff.de donatio.l.ad res.de ædilit.edit.Sed voluntariè Rex suscipit defensionem, nisi donatio facta sit propter benemerita:nam tunc defensionem suscipere tenetur,quia non est simplex donatio,sed genus quoddam permutationis.l.sed & si lege.§.consuluit.ff.de petitio.hæred. *De donatione per Regem facta Rex suscipit defensionem.*

Hodie principum & dominorum promissiones Charetis pollicitationes quidam existimant. hunc enim Charetem domini & Pontifices *Promissiones principum quales.*

imitantur,qui omnibus omnia promittunt, neque quicquam recuſant, vt ſaltem à ſe lætos homines dimittant. Et commodum eſſet tam ad vitandum importunitatem, quàm petentium inhiationem, vt petenti rarò aut nunquàm daretur:ſed in officiis ac beneficiis epiſcopus, ac Rex ſuum haberent librum,in quo eſſent deſcripti docti,& vtiles reipublicæ, & poſteà ſecundum illorum merita illis conferrent beneficia, vel officia: & fortè non eſſet malum, vt quicunque officium peteret, aut beneficium, inhabilis eſſet ad cætera officia ſeu beneficia, & collatio facta illi,non valeret:tunc virtus in pretio eſſet,nec eſſent tot malitioſi & importuni,qui diuites nunc ſunt:& virtutibus præditi,non ambitioſi negliguntur, & vtinam à Deo diligantur, & illis ſufficiet, qui in Trinitate perfecta viuit per ſecula.

Amen.

TRACTATVS DE DONATIONIBVS ET ALIIS DISPOSITIONIBVS,

tutoribus & administratoribus factis, reprobatis.

Des donations & autres dispositions faites aux tuteurs, ou administrateurs reprouées.

FRANÇOIS *premier artic. cxxxj. des publiées 1539.*

Nous declairons toutes dispositions.

GLOSSA I.

1 DEM statuit Imperator Carolus Quintus in ordinatio. apud Brucell. publicatis anno 1549. vbi scribitur: *Que tous dons testamentaires, legations d'entre vifs, ou en cas de mort, faits, par mineurs de vingcinq ans, des biens immeubles, ou par lesquels les biens immeubles seroyent chargés de somme d'argent, ou rente à vie, ou perpetuelle, au profit de leurs curateurs, gardiens & autres leurs administrateurs, ou de leurs enfans, ou au proffit de leurs perastres & marastres, ou de leurs concubines, seront nuls & de nulle valeur: ordonnans à tous les iuges ainsi le iuger.* *Ordinatio Caroli quinti.*

2 Licet iuriũ interpretes dicant dispositionẽ propriè in vltimis voluntatibus dici pro ordinatione, & vltima voluntate testatoris, per §. disponat. in auth. de nup. coll. iij. & §. fi. quib. manum. licet. in inst. tamẽ etiam propriè actus inter viuos, vt donationes, acceptilationes, & alij actus liberatorij hîc possunt vocari dispositiones, qa in illis actibus disponitur de bonis, qđ probatur in procœ. ff. §. Tertij. & §. illud autẽ. & in l. j. C. de bonis damnator.

3 Est enim disponere, vel dispositio, generale verbũ, quod etiã de iure canonico significat collationẽ, præsentationẽ, institutionẽ, & aliam prouisionem: vt probat tex. in c. pe. de offi. leg. in vj. Feder. consi. cxcv. factũ ita. col. j. Panor. per tex. in c. ij. no. iij. de sepult. scripsi in §. præfatiq; graduati. & §. seq. de colla. in cõcord. ac in l. hæc verba ille. ff. de verb. sig. & quãuis verbũ dispositio, sit verbũ latum, tamẽ intelligerem hanc ordinationem in donationibus tantũ, seu remissionibus, acceptilationibus, vel aliis quibuscunq; donationibus factis à minoribus, ad vtilitatẽ tutorũ vel administratorum, vt non valeant: vt hîc, & sic declarat ordinatio Caroli Quinti, quæ expressius profert, ob id non habet locũ in cõtractibus aliis: vt in seq. gl. dicetur. *Dispositio generale verbum.*

4 Ideo poterit tutor possessionem rei sibi debitæ, antequam esset tutor, accipere. l. fistulas. §. j. ff. de contrah. empt. quia agitur de executione alterius contractus, & vacuæ possessionis, in quibus non requiritur authoritas præsidis. l. j. C. quando decreto opus non est. Nec videtur minor disponere de suis bonis patiendo tutorem nanciscì possessionem ex præcedente contractu, quasi in consequentiam contractus: cui enim permissum est antecedens, scilicet contractus, & consequens, scilicet possessionem adipisci. l. ad legatum. & l. ad rem. ff. de procur. *Tutor nanciscì possessionẽ potest res debitas sibi antequã esset tutor.*

5 Item poterit sibi soluere, quando debitum esset in pecunia. l. quoties. §. sicut. *Tutor sibi soluere potest debitum in pecunia.*

ſicut.ff.de adminiſtr. tutor. & ſic cenſuit ſenatus Pariſ. pro Petro Seguier, anno 1528. die xiij. Decembris: ſed ſi res eſſet immobilis, requirerentur ſolennitates poſitæ in l.magis puto.ff.de reb. eor. & in l. ſi prædium. C. de prædijs minor.dict.in l.ſingularia.ff.ſi cert.pet.

An executor teſtamentarius poteſt ſibi ipſi ſoluere.

Et executor datus in teſtamento poteſt ſibiipſi ſoluere, vt no. Io. And. in addit.ad Spec.in tit.de inſtr.edit.§. nunc aliqua. verſic. xxxix, ſed pone nec incidit in l.non dubium. C.de leg.Bald.ibi & Pau. hoc refert:& ſequitur Dec. conſi. ccxliij. vt clarior.col.j.in ij. dubio. in regno tamen Franciæ quia hæredes ſunt ſayſiti, debet ab hæredibus executor petere & accipere, vt viſum eſt Senatui pro hæredibus *Charpentier*, contra viduam executricem anno 1534.die v.Maij.& ideo vſus eſt hoc verbo, *declarons:* quia vt dixi iſtæ donationes à pupillis, tutoribus & aliis adminiſtratoribus factæ, ſunt de jure nullius momenti. Ideo hoc declaratur hîc: & declaratio ius nouum non conſtituit.c.fin.de decim.in vj.

Arreſtum.

D'entre vifz.

GLOSSA II.

Ratio cur conſtitutionis prohibentis dona fieri tutoribus

IS autem rationibus hoc conſtitutum eſt. Primò, vt donationes,quæ non valent factæ tutoribus aut curatoribus:quia authoritatem in illis tutores præbere, tanquàm in re ſua non poſſunt. l.j.ff. de autho.tut. Tutor autem datus eſt pupillo, vt eum tueatur,non vt eum ſpoliet.l.j.ff.de tute.§.tutores.illo tit.in inſt. Secunda ratio propter metum & reuerentiam, quam pupilli habent tempore tutelæ, ob ius tutelæ ipſius,vel adminiſtrationis:& hîc metus & reuerentia ſufficiunt ad reſciſsionem contractus.text.iuncta gl.in l. j. §. quæ onerandæ. in verb. motu.ff.quar.rer.actio non detur.& tutor plenitudinem poteſtatis habet in pupillo,quia tutela eſt ius & poteſtas in capite libero. §. j.de tutel.in inſtit. Bald.conſi.cccixxvj.ex his etiam.in v.volu. Tertia ratio eſt:quia alias tutores,& alij adminiſtratores ſuos pupillos,& hos quos regerent, ſpoliarent, vt multi faciunt:licet eos tueri debeant,& dicerentur tollitores & non tutores,vt dicit Alber.in l.j.ff.de tutel.facit l.j.de don.inter vir.& vxor. Quarta,in fauorem minorum eſt introductum,ne decipiantur,l.j.ff.de minor. Et iſtæ donationes non valent,etiam factæ aliis quàm tutoribus:etiam ſi nihil tangant hos adminiſtratores.l.tutor ad vtilitatem.ff.de adminiſtr.tut. l. fin. C.ſi maior factus.Nam à iure prohibitæ ſunt: licet non per hanc conſtitutionem. Imò ſi tutor illis præſtiterit authoritatem, tenebitur, per text.in l.j.in princip.ff.de tutel.& ratio. diſtr. vbi addidi, quia donare eſt perdere. l.filiusfam.ff.de dona. 1

Tutores tollitores.

An acceptilatio a pupillo vel a tutore facta tutori vel curatori, valeat.

Etiam nõ valebit acceptilatio facta per pupillum tutori,vel curatori,ſeu alteri adminiſtratori durante tutela:nec quidem ſtatim finita tutela: ſed ex longo interuallo ſecus:quia ceſſat ratio huius text.arg.l.ſi ventri.in fi. ff. de priuileg.creditor.& l. j. §. quæ onerandæ. ff. quarum rer. actio non datur. Ibi,& in ſumma ſi incontinenti impoſitum quid ſit liberto, quod oneret eius libertatem,dicendum eſt exceptioni locum fore. Sed ſi poſt interuallum,habet quidem dubitationem: quia nemo cogebat eum, vt promitteret: & qualitas iuncta verbo, debet intelligi ſecundum tempus verbi. l. in 2

delictis.

delictis.§.j.ff.de noxal.actio.& ne officium sit alicui damnosum.l. si quis. ff. si quis omiss.caus.testa.dummodo fieret post redditas rationes., & reliqua. Posset tamen minor læsus posteà restitui,per l. j. ff.de minorib.

3 Non valeret etiã cessio facta tutori,vel curatori:quia donationis vicem plerunq; habet l.pen.& seq.C.de mand.dico in tract.de cess. & transp. hoc tomo:imò etiã fuit annullata donatio minoris facta tutori, licet post donationem minor fuisset professus,& bona fuerunt adiudicata legitimis hæredibus per senatũ,ann. 1512.die xxvij.Maij prolequẽte Guliermo Choarto. *Arrestum.*

4 Limitatur hæc ordinatio in cõtractibus.nam potest tutor quẽlibet contractum cũ pupillo facere palã & bona fide:vnde ipse tutor nõ prohibetur cõparare ex bonis pupilli.l.cum ipse.C.de contr.emp.Bar.& alij.in l.singularia.ff.si cer.pet.Alex.in l.j.§.fuit quæsitũ.in fi:ad Treb.& ista est cõmunis opinio secundũ eos.Et in societate,quod valeat,concludit Soci. consi. cix. in ij.vol.nam cùm contractus sit vltrocitróq; obligatorius.l.Labeo.§. contractum.ff. de verb. sign. & sic ad vtilitatem vtriusque contrahentis cedat: igitur de hoc non intelligatur tex.hîc,dicens *au prouffit de leurs tuteurs.*Nam eo ipso videtur inuere tex. loqui in donationibus , & non in contractibus onerosis,probat etiam hæc ordinatio:ibi,*par les donateurs ou testateurs.* *Tutor potest emere à pupillo palam & bona fide adhibitis solemnitatibus.*

5 Quod est verum,si duo sint tutores,& ille qui non emit, præstat authoritatem,quod potest.l.pupillus.§.item ipse.ff. de author.tut. Bar. in l. tutor rerum.de administ.tut.vbi potest retinere rem venditam alij, cum decreto & authoritate iudicis pro pretio,quod emptor non soluerat. doctor. in dicta l. singularia. col. iiij. per l.primam. C. quando decreto opus non est. & aduertat quòd faciat hoc cum iudicis authoritate, & solennitatibus requisitis,aliàs oneratur.

6 Secundò , quando hoc per se emeret, secus si per interpositam personã quia tunc nõ bona fide videtur gessisse rem,d.l.pupillus.§. sed & si.ibidem. & d.l.nõ existimo.Si tamen publicè emeret,& in subhastatione per interpositam personam, valeret: nam tunc cùm nulla subest doli suspicio , qui per se potest,& per interpositam personam.l.j. C. de delat. li.x.& hoc expressè decidit in tutore Bal.consi.cccl xvij.Titius gessit.in iiij.volumine. *Emere per interpositã personã quãdiu tutor potest.*

7 Tertiò , non habet locum quando callidè emisset,clàm fortè & non palàm,secus si palàm & bona fide.d.l.non existimo.ff.de administ.tuto.l. si in emptione.in fi.ff.de contrahen.empt.& d.l. pupillus. glos. & doct. in d. l. si cùm ipse.de contrahen.empt.

8 Palàm,& bona fide censetur facere , quando contractus fit in præsentia amicorum.l.transactionem. C. de transactionibus, Bart. in l. frater à fratre. col.antepenult.ff.de condict.indeb.& Bald.in l.Polla.C. de his quib. vt indig.vel in præsentia iudicis.l.bonorum.C.qui admit.& l.si infanti.in fin.de iure deliber.doct.in l.de pupillo.in fin.princ.ff.de noui oper.nunciat.Iaso. & alij in l. singularia ff. si certum petatur. posset tamen minor restitui si læsus fuerit,& facilius in his contractibus,sicut in aliis beneficio minoris ætatis: sed valeret contractus palàm & bona fide initus,vt per totũ tit.ff.de minorib.d.l.non existimo.ff.de administr.tut.Et scripsi in rubr. de restit. & reluam.in hoc Tomo. *Quando palàm & bona fides quid fieri dicatur.*

Item limitatur iste tex.si minor factus ætatis legitimæ , id est maior xxv. annis *Ratihabitio post 25. an. cõfirmat donationem*

annis approbauerit illum contractum,vel doationem.l.pupillus.§.item ipſe ff.de admini.tut.& in l.fi.C.ſi maior factus.Sed valebit illa donatio à tẽpore approbationis,non antè,quia eſt nulla donatio,ob id non poteſt conualeſcere.l.quod in initio.ff.de reg.iur.& duo extrema nõ ſunt habilia, vt per Bar.in l.ſi is qui pro emptore.ff.de vſuc.vide quæ ſcripſi in protœ.ord.

Fructus donationis facta tutor nõ lucratur.

Et ideo fructus,quos interim tutor recepit, non lucratur, niſi de nouo donentur:quia hic text.dicit donationem nullam,& nullius effectus: ergo non lucrabitur fructus tutor: quia ex nullo quis nihil conſequi poteſt, & quia vult nullum effectum habere,vt dico in glo. vt infrà per l. iiij. §. condemnatum.ff.de re iudi.l.quoties.qui ſatiſd.cog.

Ou teſtamentaire,

GLOSSA I.II.

Teſtamentum ab adoleſcente in fauorem tutoris factum non valet.

LERGO teſtamentum factum ab adoleſcente, licet ſit validum poſt xiiij.an.in maſculo, poſt duodecim in fœmina. l. qua ætate.ff.de teſt.& in §.j.quib.non eſt permiſ. fac. teſta. tamen ſi in illo eſt inſtitutus tutor,vel curator, non valebit inſtitutio. Nec ratione huius teſtamenti poterit tutor obtinere hæreditatem:quia hic prohibetur.nam per impreſsionem & metum factum cenſetur.d.l.j.ff.quar.rer.actio.non detur.

Donatio cauſa mortis tutori facta non valet.

Idem dicerem in donatione cauſa mortis,vt in l.ij.ff.de leg.j. vbi docto. diſputant,nunquid donatio cauſa mortis æquiparetur contractibus,vel vltimis voluntatibus:ſed hîc non eſt neceſſe pertractare,quia & diſpoſitio inter viuos,& teſtamentaria prohibetur,ergo & donatio mortis cauſa,& hoc exprimitur in conſtitutione Imperatoris,

Hæc ordinatio locum habet in legatis.

Idem in legatis,vt non debeantur tutoribus, quia legatum donatio eſt. §.legatum.de legat.in inſtit.quæ eſt hîc prohibita,etiam in codicillis facta, cùm ſit eadem ratio:& quæcunque donatio teſtamentaria prohibetur, ergo & in codicillis facta. Nam lex Cornelia de falſ, teſtamentaria habet etiam locum in codicillis.l.Diuus.j.& l.impuberem.ff.de falſ.

Reſtitui hereditas non poteſt à pupillo tutori fideicommiſſario ſine iudice.

Item pupillus inſtitutus hæres non poteſt reſtituere hæreditatem tutori ſuo ſine iudicis authoritate,cum ſola tutoris authoritate,quia non poteſt eſſe in re ſua author.l.j.§.fuit quæſitum. ff. ad Trebel. nam hoc ad vtilitatem etiam tutoris fit,cùm in eum tranſeant actiones,vt ibidem in prin. ſcribitur.& in tit.de fideicom.hæred.in inſtit.declarant doc.in l.ſingularia.ff. ſi cert.pet.& egregius Bello.in lib.ſupputat.iij.c.xiiij.& ſeq.de quo alibi ſcripſi.Et quia in hac reſtitutione poſſet eſſe donatio,quia pupillus poſſet non retenta quarta,ſuo tutori reſtituere,ob id prohibetur,in d. l. j. imò ſi reſtitueret etiam cum iudicis authoritate,& non retineret quartam, poſſet poſteà eam petere.l.pen.vbi doct.C.ad Treb.

Qui ſeront cy apres dictes.

GLOSSA IIII.

Hæc conſtitutio non comprehendit facta ante eã.

HERCO non comprehendit factas ante hanc legem: quia hic text. dicit de cætero. *cy apres*. ergo præterita non comprehendit, ſicut lex non extenditur ad præterita, l. leges. C.de legi. cap. fin. de reſcrip. tamen vt dixi de iure anteà prohibebantur rationibus ſuprà deſcriptis. Ideo donatio ante hanc ordinationem annullaretur de

iure

iure, sed non in vim huius ordinationis, quæ est iuris declaratoria, vt superiùs dictum fuit: & leges ad futura & non ad præterita trahuntur. l. leges. C. de legib. & c. fin. de consti.

Par les donateurs,

GLOSSA V.

ERGO si fiant ab aliis, valent: vnde si mater pupilli det tutori filij sui, valebit donatio, nec hîc annullatur, nisi donatio filij in fauorẽ sui tutoris, quia in alia persona non habẽt locũ rationes tex. & quia iste tex. in minore loquitur, & nõ in maiore, & in pupillo, nõ in alio. & vbi tex. in vna persona loquitur, non extenditur ad aliam. l. j. ff. de const. princi. nec effectus est ob hæc tutor inhabilis ad recipienda dona, nisi ab ipso pupillo, quẽ regit, aliâs suum officiũ esset sibi damnosum, contra l. sed si quis. ff. quemad. test. aper.

Ab aliis quã enumeratis in hac ordinatione donationes factæ valẽt

Et sic non haberet locũ in substitutionibus pupillaribus vel fideic. quia nõ fiunt à pupillis tutorib. Et sic requiritur, quòd sint factæ à donatoribus, tutoribus. Et vbi verba nõ cõueniũt, nec dispositio. l. iiij. §. toties. ff. de dam. inf. Et quia superiores rationes deficiũt in his, igitur & dispositio, vt dixi: & est potius dispositio testatoris quàm filij pupilli. l. Papin. §. sed nec impube. ff. de inoffi. test. & est prouisio patris, magis quàm donatio filij, in l. patris. ff. de vul. & sic substitutio valebit vel fideicõmissũ. c. si pater. de test. vbi doct.

Substitutiones pupillares an valeant.

Tamen si donaretur consanguineo tutoris, filio fortè, aut filiæ, vel nepti tutoris à pupillo, etiam non valebit donatio, quia fieret fraus de persona ad personam. l. pupillus. §. sed & si per interpositam. ff. de administr. tut. Et ita in ordin. Imperator. exprimitur. & doct. in l. fraus. de legib. & in reg. quæ in fraudem. de reg. iur. in vj.

Consanguineo tutoris donatio facta non valet.

Ou testateurs,

GLOSSA VI.

ERGO non valet testamentum in fauorem curatoris, vel aliorum administratorum, ab adolescente factum, quia non liberè videtur factum, vt decet, l. j. C. de sacrosan. eccles. l. j. & per totum. si quis aliquem test. prohib. quanuis si alius non prohibitus fuisset institutus, valeret, per l. qua ætate. ff. de testa. imò etiam non valeret donatio tutori facta inter viuos, si fieret in testamento, vt fieri potest etiam contractus. l. hæredes palàm. §. fi. ff. de test.

Testamentum in fauorem administratorum factũ non valet.

Au prouffit de leurs tuteurs.

GLOSSA VII.

AD vtilitatem ergo pupillorum valebit etiam sine authoritate tutoris, quia hoc est introductum in fauorem pupillorum, ne decipiantur, & bonis suis priuentur. igitur in fauorem ipsorum valebit, quia vtilitatem suam facere possunt. §. j. de author. tut. in instit. l. non eò minus. C. de curat. gloss. in l. ij. ff. de accep. vt scilicet alius ei obligetur, nõ ipse. l. obligari. ff. de act. & oblig. nisi vbi ex re nascitur actio. l. furiosus. ibidem. & superius in gl. ij. dixi hîc non cõtineri contractus.

Contractus facti cũ pupillo quando valeant.

Imò si tutor haberet ex hoc vtilitatem,& pupillus etiã,hoc valeret,quia hìc dicit,*an proffit de leurs tuteurs.* ergo si commodum esset commune valeret,nec contineretur in ista lege:quia nõ vult iste tex.prohibere vtilitatem pupilli,sed augere:& contrarium operaretur effectum,si pupillo acquiri nõ posset.quod esset contra l.legata.ff.de lega.j.nec pro parte valebit actus, & pro parte non:ideo si tutor daret sua bona pupillo,si ei daret centũ aureos, illa donatio pupilli facta tantùm cum authoritate alterius tutoris, curatoris,vel iudicis valeret,si magis esset ad vtilitatem pupilli, quàm curatoris, per istum tex.quia fortè bona tutoris valent mille.

Donatio vtilis pupillo facta tutoris valet.

Mutuũ tutoris à pupillo quãdo fieri possit.

Si tamen pupillus mutuaret suam pecuniam tutori, vel tutor acciperet mutuò pecuniam sui pupilli,si palàm & bona fide faceret,obligaretur tutor ex sua scriptura,per tex,in l.nõ existimo.ff.de admi.tuto.& melius in l.quoties.§.non tantùm,ibidem.Et tunc cessat exceptio nõ numeratæ pecuniæ, etiam ante biennium,quia non est verisimile quòd scripsisset se accepisse,si verum nõ esset.arg.l.fi.C.arbit.tutel.laſ.& Purpur.in l.singularia. ff.si cert. pet.scripsi in tract.de chirograph.recognit.in j.tomo.si autẽ clàm recipiat, prædo dicitur,& teneretur ad restitutionem,& in pœnam incideret.argu.l. Pomponius.§.ex facto.ff.de acquir.pos.vbi Ang.no.& glos.in l.actio. & in l.actione.& l.si tutor.ff.de tutel.& ratio.distr.Soci.consil.cclix. in præsenti. col.iij.versi.quarto.in ij.vol.vide doct.in d.l.singularia.

Curateurs,Gardiens: Baillistres.

GLOSSA IX.

Baillistre & gardien quis dicatur.

LICET ista vocabula videantur synonyma, tamen ex consuetudine aliquarum prouinciarum,bail,respicit nobiles. nam cùm nobili defertur tutela sui consanguinei , ipse vocatur communi idiomate,Baillistre,quia solent isti tutores nobilium in pluribus locis facere fructus bonorum pupilli suos , postquam eum aluerint , debitáque soluerint. Et sic consuetudo vocat bailliſtres per effectũ sequentẽ,quòd ex ipsis multi pupillos suos *bellistres* & pauperes faciant, vt quidã dicunt.Multi alij vocant *gardiens*,hoc pro consuetudine locorum.

Garde quid

melius cognoscitur:nam.Paris.Guarde,vocatur inter patrẽ & matrem,auũ, auiam,& superiores,in recta linea:inter verò collaterales dicitur,bail,vnde, frater dicitur *baillistre,ou frere*,& idem in patruis & aliis , & inter extraneos tutor:tamen quo ad effectum omnes isti sunt tutores,& hoc,vt dixi, intelligitur,& accipitur pro diuersitate locorum,vt docet Chass. in consuetud. Burgund.in rubr.*des enfans de plusieurs lits.*§.iiij.gl.*baillistre* , & donatio facta istis,vel alicui ipsorum prohibetur hìc.

Custodiens personã non valet donare.

Imò per hoc verbum *gardiens*,dixi etiam custodi personæ nõ valere donationem factã à custodita persona:vnde cùm in c.cùm locum. de sponsal. dicatur,quando agitur super matrimonij fœdere,debet custodiri mulier in loco tuto,si ista filia minor custodita daret custodi, nõ valeret per hũc tex. quia ratione metus videretur facere.l.j.§.quæ onerandæ.ff. quarũ rer. actio non detur.idẽ si carceri mancipatus daret cõmentanensi,quia custodi à custodito nõ valet facta donatio hìc:quod est notandũ,nec etiã valeret,si custoditus

ſtoditus daret apparitori,eũ cuſtodienti.doct.in l.qui in carcerem.ff. quod met.cauſ.per.iſtũ tex.*gardiens*.& quia rationes prædictæ in his locũ habent.

Et autres leurs adminiſtrateurs.

GLOSSA IX.

1 SIVE ſint adminiſtratores perſonæ, ſiue bonorũ:cùm hic tex. loquatur de adminiſtratoribus indefinitè, & indefinita æquipollet vniuerſali,l.ſi pluribus.ff.de leg.ij.c. vt circa. de elec. in vj. & iura loquentia in tutore, habent locum in quolibet adminiſtratore,quando in illis eſt eadem ratio: vt probatur in l. ſi emptione. §. fi.de contr.emp.Bart.& alij in l. ſingularia. ff. ſi cer.pet. & Alexand. in l. principalibus.vij.fallent.ibidem.doct.in l.præſes. C. de tranſact. & verbum miniſtrer ſeu adminiſtrator comprehendit omnem gubernatorem. Archi. in c. præſenti.in fi.de offi.ord.doct.in cle.j. de reſcript. *De quibus miniſtratoribus intelligenda hæc conſtituta.*

2 Regula ergo eſt non valere donationem vel aliam diſpoſitionem minoris factam ad vtilitatem tutoris, vel curatoris, ſeu alterius adminiſtratoris, per rationes in gloſſ.ij.ſcriptas ſuperius. *Regula vt non valeat donatio cũ limitationibus & ampliat.*

3 Idem in teſtamento,donatione cauſa mortis,legatis, & fideicommiſsis, vt ſuperius dixi in gloſſ. iij.

4 Idem in procuratore, qui mandato domini adminiſtrat.l.j.ff.de procur. quia rationes ſupradictæ, vel ſaltem vna illarum habet locũ in iſtis,& quia adminiſtratores vocantur. *Donatio procuratori facta, an valeat.*

5 Idem declaratur in ordinatione Imperatoris, in donatione facta filiis, vel filio adminiſtratoris, ſeu viſtrico, nouercæ,vel concubinæ iſtius adminiſtratoris, & multò fortius ſi illius vxori.arg.l.pen.C.de in ius voc.& quia maritus & vxor dicuntur vna caro.l.aduerſus.C. de crimi. expil. hæred. & idem ſi per interpoſitam perſonam vtilitas proueniret ad tutorem vel adminiſtratorem, vt in gloſſ.v.ſuperius docui. *Vxori tutoris cõcubina vel filio tutoris nõ poteſt donari à pupillo.*

6 Idem dicerẽ ſi daret famulo tutoris in cõpenſationem ſeruitij facti à tutore ipſi pupillo, quia domino dare videtur,ſi tantũ haberet de ſalario ſoluere: & breui nõ valet donatio in omnibus perſonis per quas emolumentũ ſentiret tutor, vel adminiſtrator. † Et habet locũ hæc ordinatio tam in donatione bonorũ mobiliũ quàm immobiliũ : quia per immobilia peruenire poſſet pupillus ad paupertatẽ, & quia pecunia donaretur, quæ omnes res æſtimat,l.ſi ita.ff.de fide iuſſ.ideo habent locũ rationes præſcriptę,quãuis Imperator in d.ſua ordinatione loquat de bonis immobilibus,& in terris Imperij prohibetur donatio immobiliũ, facta à pupillo tutori, & alteri adminiſtratori,ſed non donatio mobiliũ. Diuerſum eſt in iſta ordinatione, quæ generaliter loquitur,*toutes diſpoſitions*, ergo generaliter intelligetur. l.j. §.& generaliter.ff.de leg.præſt.& bonorũ nomine cõprehẽduntur tã mobilia,quam immobilia.l.bonorum.vbi dixi,& in l.mobilium. ff.de verb. ſig. *Donatio facta famulo tutoris in cõpenſationem ſeruitiorum, non valet.*

8 Etiã ſi donaret in præſentia amicorũ,cùm hîc generaliter prohibeatur: & præſentia amicorũ tollit ſuſpicionẽ,quæ aliâs eſſet.l. tranſactionẽ. C. de tranſac.Sed nõ tollit prohibitionẽ,imò nec poſſet donare tutori,vel alij hîc prohibito,etiã in præſentia iudicis,& cùm hîc prohibeatur, non poteſt iudex huic articulo derogare,quia inferior non tollit legem ſuperioris, ma- *Etiam ſi donatio facta ſit in præſentia amicorũ nõ magis valet.* *Iudex non permittit donare tutori à pupillo.*

ximè prohibitiuam.l.j.C.ne fideiussor. dotium dentur. cle. ne Romani. de elect.aliàs nunquam haberent locum constitutiones,vel ordinationes prohibentes aliquid fieri,contra l.nemo.vbi doct. ff. de leg.j. nisi iudex ex magna causa approbaret,quia fortè esset vtile pupillo,vel aliàs,vt in l.si hominem.ff.manda. vide infrà in vj.limitat.

Limitationes adhanc ordinationē quibus casibus valeat donatio patris.

Limitarem non procedere,quando finita cura, & eo existente maiore donaret,cùm hîc prohibearur donare administrarori:& nunc ille non administrat.Et qualitas iuncta verbo, debet intelligi secundum tempus verbi. l. in delictis.§.si detracta.ff.si de noxal. Alioqui officium esset alicui damnosum,conrra l.si quis ex signatoribus.ff.quemadmod. testa. aperiant. & cessat ratio huius constirutionis:vt scripsi suprà,in glo.quod est verum ex interuallo:vr superius scipsi. †Secundò, non procedit in patre substituente tutorem pupillo:vt superius dixi in gloss.v. 10 11

Tertiò,quando vtile esset pupillo,vt superius docui in glóss.vij. 12

Quartò,quando factus maior approbaret.Dixi in gl.ij.suprà. 13

Quintò,non haberet locum in maiore donante suo administratori, nisi aliàs reprobarerur à lege, vtpore si æger donaret medico durāte infirmitare,non valeret.l.medicus.ff.de var.& extraor.cognitio.vel si esser prodigus furiosus,vel demens,tunc non valeret donatio illorum,non quòd hic prohibeatur,sed à iure:nam hæ personæ de bonis suis disponere non possunr. l.is cui bonis.ff.de verb. obli. & idem in aliis qui curatorum ope iuuantur. l.Fulcinius.§.planè.ff.quib.ex caus.in possess.eatur. 14

Donatio cū authoritate iudicis facta administratori an valeat.

Sexrò, non procederet text.quando hoc fieret cum authoritate iudicis ex aliqua causa,vt probat Io.Durant,in tract.de arre testandi cautel. j. arg. l.si furiosi.C. de nup. vbi Bal.sed hoc vt superius dixi in hac gl. ex maxima causa,& iuri cōueniēte.non aliàs:nā regulariter non potest minori donare, etiā cū decrero.l.fi.vbi etiā Bal.C.si maior fact. alienat.quē tex. singul. not. Barb.consl.lx.illud.co.xv.ij.versi.capio aliud dubium.in iij.vol. vbi dicit dictā donationē nullā,etiam si minor iurauerit, & idem firmar in consil. lxix. illud.col.v.ibidem.vbi allegat Bal.in l.j. C. si aduers. donat. & idem Barba. consi.xlj. immortalitatem.in iiij. volumi. consuluit de statuto prohibente minori contrahere,vt non possit donare,etiam cum authoritate iudicis. 15

Administrator, & tutor pupillo donare possunt.

Septimò,non procedit econrrariò:nam tutor vel alius administraror potest donare suo pupillo,quia pupillus & minor prohibetur tantum,ne rem suam faciat deteriorem.§.j.de authori.turor. sed meliorem facere porerit. Ideo porerit tutor donare suo pupillo:quia non prohibitum, ergo permissum.l.cùm prætor.ff.de iudic.& superius dixi in glo.vij. 16

Octauò,non habet locum si filius iussu patris donauerit, aut illius voluntate,quia tunc pater donare videtur.l.Modestinus.§.quod filiusfamil.ff.de dona.Soci.consi.cxiiij.in fi. vol. j. quod est verū si ex bonis patris donaret: secus si filius bona donaret aduētitia:nā illa donatio re probaretur hîceadē rariōe. †Nonò,iste rex.nō haberer locum in filio donāre patri, quia cessant rationes supradictæ,& nō minus debetur à natura filiorū hæreditas patribus,quā patrū filiis.l.nā & si parētibus.ff.de inofficio.testa. nū etiā quia pater nō dicitur propriè administrator filij,sed parer,& lex tribuit ei admiaistrationē bonorū aduētitiorū filij.l.cū oportet.C.de bo.quæ libe.& nō est 17 18

Anà pupillo donatio patris facta valeat.

risimile quòd pater eum cogat donare, vel quòd velit spoliare suum filiũ, cùm eum ditare cupiat, licet multi inhumani patres hoc faciant.

19 Vnde licet doct. sint in hoc contrarij, quando filius donat causa mortis patri, an pater ei consentire possit? & dicunt generaliter hoc posse, dando ei potestatẽ donandi, quibus velit, tunc & patri donare poterit: diuersum est, si consentiret tantùm, vt eidem patri donaret, tunc nõ valeret. & ita consuluit Deci. consil. 255. in causa. col. 2. & allegat Soci. idem tenere consilio 112. multùm abundè colum. 2. in tertio volumine. & Corneus consilio 242. circa primum. col. ij. in quarto volumi. sed non faciunt dubium an filius dare patri possit? & dicerem ex causa emancipatum filium posse. Sed quando rationes, vel vna ex supradictis rationibus haberent locum in eo, tunc annullandam donationem maximè inter viuos per identitatem rationis, vt doct. dicunt in authen. quas actiones. C. de sacrosanct. eccles. *Pater filio sibi donanti an possit cõsentire.*

20 Decimò non procedit in minore 25. annis, sed maiore 14. qui si donauerit pio loco, dum ibi custodiebatur professionis voluntariæ faciẽdæ causa, tunc valebit. glos. in l. si quis Titio. ff. de lega. 2. Bald. in l. generali. C. de sacrosanct. eccles. Panormit. & alij per illum text. in ca. relatum. j. de testamen. & Alex. consi. 105. viso. col. 3. in 4. vol. plenè Lud. Roma. in repet. authent. similiter. C. ad legem Falcid. *Donatio minoris facta loco pio valet.*

21 Vndecimò, non procedit in negotiorum gestore, qui administrat negotia sine. mandato domini, per totum tit. ff. de neg. gest. quia bona fides non debet ei obesse in administrando negotia obsentis, secus si præsentis administrasset negotia, & sic sciente pupillo: quia tunc posset habere locum aliqua ratio ex prædictis, quod non habet quando ignorantibus minoribus administrant: alioqui nullus vellet illorum negotia gerere, & officium illorum qui gererent esset eis damnosum, & pupilli bona periclitarentur. Ideo vtile est in hoc casu, quòd possit donare tanquàm alteri extraneo. *An negotiorum gestori donatio facta valeat.*

22 Duodecimò, non comprehenderetur præceptor, qui nõ administrat negotia domini, sed docet & instruit. l. quibus. ff. de verb. sign. Tamen ratio videtur esse in eo scilicet metus, & libera debẽt esse iudicia, & dispositiones. l. j. C. de sacros. eccl. Procuraret enim præceptor, vt pupillus valetudine affectus ei omnia bona donaret, & priuaret parentes & cõsanguineos bonis, ob id res esset mali exempli: vnde putarẽ non valere: quia hic tex. dicit *gardiens*, & ꝑceptor custodit & tuætur personã pupilli, ob id & res illius custodire debet consanguineis, ad quos lege peruenturæ sunt, nisi disponeret ꝙ vult præceptorẽ suum compensare de tali re, arbitrio tamen boni viri: nam præceptor iustè est cõpẽsandus. l. Aquilius Regulus. ff. de do. cũ in officiis charitatis primo loco illis teneamur obnoxij, à quib' beneficiũ nos cognoscimus recepisse. c. cũ in officiis. de test. glo. in l. fi. C. si maior factus. Ob id arbitrio iudicum relinqueretur in hoc casu, vt ratione moderatæ compensationis donatio approbetur. per d. l. Aquilius. & §. cadẽ. quib. ex cau. manumit. lic. l. cùm plures. §. fin. ff. de administr. tut. & donatio remuneratoria est quoddam genus permutationis. l. sed & si lege. §. consuluit. ff. de pet. hęred. *Præceptori donari non potest à minore.*

Vltimò, limitarem quando pupillus ditissimus modicum tutori donaret: de modicis enim non curat prætor. l. scio. ff. de in integr. rest. dict. l. cùm plures. in fi. de admi. tut. alias limitationes poteris hîc addere. *Modici donatio facta valet à pupillo.*

GLOSSA VLTIMA.

Confirmata donatio non retrotrahitur.

ET sic istæ minorum dispositiones sunt nullæ & nullius effectus & valoris, adeò quòd confirmatæ posteà non prodessent: quia quod nullius est valoris, approbari non potest: regul. non firmatur. de reg. iur. in 6. & ideo dixi suprà in glo. 2. tutorem nō lucrari fructus, ex illa donatione nulla: sed verum est quòd non trahitur retro ad diem donationis, sed valebit à die confirmationis tantùm & approbationis, per l. fi. C. si maior factus.

Praxis ad donationem hanc annul landam vel declarandā nullam.

Quæro cùm iste contractus sit nullus, quomodo agi debet? Respon. videtur quòd coram iudice, ad declarandum illum actum nullum: vt dicetur in l. & eleganter. ff. de dolo.

Sed contrariū seruat praxis Franciæ, videlicet, vt pupillus impetret literas Regias à cancellaria. in quibus narret se dedisse talē rem suo tutori, vel administratori id temporis quo erat minor, & is erat eius curator & administrator, ideo supplicat vt concedatur ei petere declarari dictam donationem nullam, & quatenus de facto processit, cassari, & annullari, & rem donatam sibi restitui: hoc Rex ei concedit, & literæ diriguntur iudici Regio domicilij vtriusque, si eius sint: vt dixi in tract. de rescision. contract. vbi alia vide.

Alia nunc, vt reliquas ordinationes prosequar, missa faciā, de his tamen Deo Optimo Maximo gratias agens immensas. Amen.

TRACTATVS DE DONATIONIBVS INSINVANDIS.

Que toutes donations seront insinuées.

1 VM HIC de insinuationibus loquamur, videndum est, quid sit insinuatio? Respond. quantum ad materiam attinet, est donationis, factæ & scriptæ coram iudice competēte ritè facta exhibitio, seu intimatio, licet de Canaro in tract. de insinuatio. aliter definiat. Et aliam definitionem dedi insinuationi nominationū in tract. de nominatio. q. 14. †Primò in defini- *Insinuatio. Quid.*

2 tione dicitur donationis, quia de iure cōmuni donatio vltra quingentos aureos facta solùm insinuationem requirit, per l. sancimus. C. de donatio. Et sic ista ordinatio est partim secundum ius commune, partim præter ius, videlicet quia consuetudo inualuerat in Francia contra ius commune, eò quòd nulla insinuabatur donatio quantumcunque magna. Ideo etiam multæ clandestinę fiebant donationes, & posteà res donatæ vendebantur, & emptor sic fraudabatur: vnde necesse fuit per hanc constitutionem prouidere, qua statuitur vt non solùm donationes excedentes quingentos aureos insinuentur, sed omnes donationes, vt dicitur in prin. huius ordinat. *Toutes donations.* De hoc verbo dixi in §. j. in gl. j. tract. de liter. obligator. in j. Tomo constit. Regiar. *Insinuatio. Quæ de iure requirantur.*

3 *Facta*, in definitione scribitur, quia ea quæ non est, insinuari non potest Ideo requiritur quòd facta sit, arg. l. decem. ff. de verborum obligatio. §. seruus. de capit. diminut. in instit. & quòd sit perfecta, l. nominis. in fi. ff. de verborum significatio. *Donatio vt quæ sit scripturam.*

4 *Scripta*, etiam ponitur, quia in donatione hac insinuanda requiritur scriptura: vt inferius dicetur artic. ij. & tertio, cùm in acta redigi debeat. l. sancimus. & l. penul. C. de donatio. quod nō posset fieri nisi esset scripta, licet de iure nō requiratur, quia sufficit pacto nudo donare. l. si quis argentum. §. penulti. C. donat. & §. fin. vbi glo. in authen. vt fiant pignor. colla. quinta. nec crederetur parti donationem factam asserenti, si de ea nō constaret, nec donatio posset per testes probari: cùm illius instrumentum registrari debeat, 5 hic, & ideo requirit scripturam. Bald. in l. 2. C. de edendo. †Si tamen aliquis coram testibus donauerit alicui præsenti bona sua, tunc is donatarius poterit vti praxi conscripta in capitu. significauit. de testib. vt citetur donans coram iudice, & interrogetur, si donauerit: & si dicat se donasse, conscribetur sua donatio, & donatarius petat eā sic insinuari, & in acta redigi, vt probet: vt ibi. vel citabūtur testes, & donatarius petet vt audiantur, & de hoc fiet instrumētum ad æternam rei memoriā, & iudex audiet testes, & rediget in monumenta, & in scripturam publicam. Et tunc poterit insinuari, quia iam est in registris posita. Vel si semel sit facta donationis scriptura, & ea insinuata, si posteà amissa fuerit, poterit posteà per testes probari, per text. in l. testium. in fi. C. de testibus. & doc. in authen. si quis in aliquo. de edendo. *Donatio nō scripta insinuari quomodo potest.*

Insinuatio partis nõ requirit præsentiam.

Coram iudice, ergõ coram apparitore vel notario fieri non potest insinuatio, quia non dicitur iudex, vt in cap. fotus. de verb. sig. nec requiritur citatio partis ad faciendam istam insinuationem, cùm ea etiam inuita fieri possit, ergo & absente, & non vocata. l. qui inuitis. ff. de reg. iu. Bald. in authentica eodem cursu. in prin. C. de donation. ante nupt. & in l. illud. col. 3. C. de sacrosanct. eccles.

Competens iudex quis dicatur.

Competente. Quis dicatur iudex competens? respon. de iure in vrbe Rom. Magister census, in ciuitatibus aliis defensor ciuitatis. l. consulta. l. testamenta. & l. omnium. C. de test. l. repetita. de episc. & cle. l. in hac. eod. dicam art. j. & dico competente, quia iudex competens adiri debet. l. j. ibi, aditus iudex competens. C. de præd. min. l. bonorum. qui admitti. & quamuis Bart. in l. Modestinus. de don. dicat insinuationem posse fieri apud quemcunque iudicem, etiam cui non subest donator, nec res donata: tamen contrarium est verum per tex. in l. secundum diui. C. de don. Imol. in dict. l. Modestinus. & Guid. cons. 57. omissa. tex. in auth. vt non fiant pigno. §. illud. vbi glo. coll. 5.

Ritè facta, quia in iudicio fieri debet, & alia solennia interuenire, quæ inferius tractabo.

Exhibitio. ergo donatio intimari debet, & exhiberi coram iudice: & ista exhibitio vocatur insinuatio, de qua in hoc tract. dicetur. & text. iuncta glo. in l. sancimus. C. de diuer. rescr. dicit originalia insinuentur, & glos. exponit, idest, in iudicio ostendantur & publicentur: alia inferius dicentur. hactenus de prima quæstione.

Articulus primus.

Nous voulons que toutes donations.

GLOSSA PRIMA.

Insinuationem quare quærant.

QVÆ requirant insinuationem? hic tex. respondet, *toutes donations.* donationis enim verbum simpliciter loquẽdo, omnem donationem comprehendere videtur, siue mortis causa, siue non mortis causa fuerit. l. alienatum. §. j. ff. de verb. signif. vbi multa scripsi. Sed non hîc mortis causa donationes comprehenduntur, vt inferius dicetur. 1

Rationes cur donationes insinuari debeant.

Rationes quatuor describit Ioannes Andreas in additio. ad Speculat. in titul. de instrument. edition. §. porrò. versicul. donatio. quare hæc insinuatio fieri debeat. 2

Prima est, vt inter insinuationẽ & donationem possit deliberare donãs, an sibi expediat donationem perficere. text. in authent. de appell. post prin. vers. vt liceat. coll. 4. ergo ante insinuationem non est perfecta donatio. 3

Secunda, vt iteratio actus ostendat mentis perdurationem. C. de plus petitio. l. vna. Sicut dicitur de geminato actu, in l. Balista. ff. ad Tre. & Corse. plura scribit in trac. suo de geminatis. sub tract. de potest. Reg. 4

Tertia, vt tollatur deceptionis suspicio. l. si decipiendi. ff. ad Velleia. nam sicut præsentia amicorum tollit suspicionem fraudis: ita & præsentia iudicis. l. transactionem. & l. siue apud. C. de transact. Guid. Pap. consil. 57. omissa. colum. secunda. 5

Quarta, vt occurratur falsis probationum modis. l. fi. C. de fideicõ. Bart. in l. 6

in l.Modestinus.duas addit,videlicet ne si clàm fiant,homines fraudentur, vt l. data. C. de donatio. Et quia in magnis quantitatibus magna exigitur obseruatio.l.fi.& authent.ibi posita.C.si certum petatur.Anto.de Cana. in tract.de insinua.quæstio. ix. dicit has rationes magistrales nec necessarias, dempta illa quæ ponitur in l.data.C.de donatio.vbi dicitur, causa fraudis euitandæ inuentum esse. Et quia reipub. interest, ne quis re sua malè vtatur,§.fi.in insti.de his qui sunt vel alieni iuris.

6 Item ad vitandum falsum inuenta est insinuatio. Nam donatarius poterit post mortē alicuius prætendere donationem sibi esse factam, quod non fecisset in vita donantis,ob id bona est insinuatio ad hoc vitandum, sicut de testamento dicitur in l.fina.C.de fideicom.Et vt omnis via malignandi præcludatur,ibidem,& propter incognitam hominum infidelitatem,equū est quòd publicentur ad perpetuam,& irrefragabilem memoriam. l. gesta. C.de re iudic.ac propter fidem sinceram.§.nulla.in authen.de defensorib. ciuit.coll.iij.Hoc docet Bald.consil.clxxxiiij. municipale. colla.penult.in v. vol.& vt quod actum est facilius probari possit,l.contrahitur.in fi.ff.de pignor.nam poterit volens emere talem domum, videre an donata prius sit necne in curiæ regestis. *Insinuatio inuenta ad vitandum falsum.*

7 Et sic iste tex.generaliter loquens *toutes donations* habebit etiam locū in creditore,qui remisit pratum,vel domum sibi debitam, quia remissio donatio est,l.si mulier.ff.de condict.causa data. Et in remissione facta causa donationis requiritur insinuatio.gloss.Dec.& Caignol. in l. si quis obligatione.ff.de reg.iur.Bar.in l.Modestinus.de dona.& Bal.in l.pactum. q. xvij. C.de colla.& est communis opinio secundum Alexan.& Dec.in l.creditorib.C.de pac. & consilio cxxxvij. in causa. circa fin. in ij. volumi. & Barba. consi.xlj.colum.j.in j.vol.& hoc verum quando quis rem vel debitum remittit liquidum,tunc requiritur insinuatio.doct.in l.j. ff. de transactio. & l. contra.§.fi. de pact.nisi odio vsurarum:dicta l.Modestinus.Feli.in c.veniēs. j.de testi.Iaf.in d.l.si mulier. *Remissio an dicatur donatio.*

8 Siue donatio facta fuerit extraneis,siue coniunctis. Bal. in l. data opera. C. de dona. quia eadem ratio & maior videtur inter coniunctos, vt dicit Barba.consilio xxiij.sapientissimus.col.iiij.numer.14.in ij.volumi. *Donatio nam extranei quam coniuncti facta est insinuanda.*

9 Idem in donatione reciproca,licet de iure secus,l.Aquilius.ff. de donatio.Alexand.consilio xx. ponderatis. colum. ij. in iij. volumi. tum propter text.generalitatem,tum etiam vt iste tex.iuri aliquid addat,vt dicunt doct. in l.iiij.§.prætor.ff.de damno infecto. *Donatio reciproca insinuanda.*

10 Item procedit in donatione perfecta, quia anteà nihil censetur actum quando aliquid supereſt agendū.l.fi.C.de his quib.vt indig. Ideo oportet q donatio sit scripta,munda,& absoluta, aliàs non potest insinuari. l. contractus.C.de fide instr.vt Anto.de Canaro testatur, quæst. ij. in suo tract.

11 Et ab ista insinuatione non possunt consanguinei donantis appellare, quia non grauātur.l.j.in princip.ff.de appellatio.recipien.nam quilibet potest liberè de re sua disponere.l.in re mādata.C.māda.etiam abutēdo. l.sed & si lege.§.cōsuluit.ff.de petit.hæredit.& iudex ex illa ostensione donationis nihil cōtra partē agit,ergo non videtur eā grauare:ideo cessabit appellatio,& qui appellaret, perperā appellasse diceretur. Nec donans appellabit, *Appellandum non est ab insinuatione.*

bit,quia donãdo consensit.l.generaliter.§.j.C.de reb.credi.Canar.q.x.in fi.

Donatio simplex insinuanda.

Præterea donatio simplex,quæ ea mente fit,vt statim velit donans accipientis fieri,nec vllo casu ad se reuerti,& propter nullã aliam causam facit quàm vt liberalitatem & munificentiam exerceat,& hæc propriè donatio appellatur.l.j.l.Aristo.& l.hoc iure.§.j.ff.de donat.Ideo insinuanda est. 12

Donationes pura & in diem ac sub cõditione sũt insinuanda.

Siue fiat purè,siue in diem vel sub cõditione.l.sancimus. C.de donatio. vbi gl.& in authen.vt fratrũ filij.§.illud.iuncta gl.vlt.colla.ix. l. donatio. C. de donat.†.Vnde sponsalitia largitas,id est donatio quam sponsus sponsæ facit,vel è contrario:licet tacitè intelligatur, si matrimonium sequatur, l. si extraneus.ff.de condict. caus. dat. & dicta l. j. in fi. tamen insinuationem requirit. Canar.q.xxxv. per hoc verb.*toutes*. si in rebus consistat immobilibus,quod rarum est,vt inferius dicetur. 13 14

Sponsalitia largitas insinuanda.

Tacita donatio est insinuanda.

Idem in donatione tacita,vt si sciens soluero indebitum,etenim donare videor.l.j.ff.de condi.indeb.l.cuius per errorem.de reg.iur.vbi dicit,donatio est. Et hic tex. dicit omnes donationes insinuandas. Sic & ista, alioqui posset fierit fraus huic cõstitutioni:& qui nõ potest donare, diceret se soluere,intellige quãdo soluitur indebitum omni iure vtroque sciente, secus si debitum naturaliter,tunc non videtur propriè donatio, & sic nec requiritur insinuatio. l. hoc iure. §.si quis seruo.ff.de donatio. & Idẽ si recipiens causam putabat subesse.Ia.in l.cùm quis.C.de iuris & facti.ignoran. 15

Idem, si soluam tuo creditori animo donandi, per text. in l. fina. C. de iure dot.l.si quis delegauerit.ff. de nouatio. Ista tamen inferius limitabo in mobilibus,in quibus non requiritur insinuatio. 16

Simplex & ob causam donatio insinuatur.

Item,quia tex.dixit,*toutes donations*, ergo intelligitur tam de donatione simplici, quàm ob causam:licet donatio ob causam propriè non dicatur donatio. l. j. ff. de donatio, tamen ratione generalitatis comprehendetur in hoc text.videbimus tamen declarationem Henrici super hoc. 17

Vnde in quibus casibus valet donatio inter virum & vxorem, erit tunc insinuanda. l. donationes quas parentes. C.de dona.inter vir. & vxor.quia in illis debet esse æqualitas,authen.æqualitas.C.de pact. conuen. ideo debet hoc iudici notificari,an ita sit,& insinuari,sicut olim insinuabantur hæ donationes,si excedebant quantitatem.d.l.donationes. Sic & hodie, licet non excedant per istum text,Ioan.Lupus in repeti.cap.per vestras. in fi.tamen rubri.de dona.inter virum & vxor. 18

Dotis donatio an sit insinuanda.

Limitemus non procedere in dote l.fi.§.j.C.de iure dotium. l. fi.de dona.ante nupt.& hoc fauore dotis statutum est,sicut multa alia,in l.j.ff. solu. matrim. hodie tamen declaratum fuit per Regem Henricum hanc etiam donationem fauore matrimonij, vel in tractatu matrimonij factam esse insinuandam,anno 1549.in mense Februa.vt in edicto eius patet:quod inferius describetur,saltem quantum ad hanc pertinet materiam. 19

Quid in donatione propter nuptias

Secundò,nõ procedit in donatione propter nuptias,quæ non est minoris fauoris,quàm dos.d.l. fi.C.de donatio.ante nupt. Imò dicitur ꝙ in substantia nil distat à dote,& facit authen.eo decursum. ibid.ita cẽsuit senatus Paris.in magna camera, videlicet vt donatarius sine insinuatione gauderet re donata donatione propter nuptias quo ad vsumfructum, per text.in authent.vt sponsalit. largitas.in princip. colla. ix. licet de iure C.esset insi- 20

nuanda,

manda,si ſummam à iure taxatam excedebat.l.ſancimus.C.de dona. & l.fina.de donatio.ante nuptiac l.donationes.de dona.inter vir.& vxor. Guido Pape in deciſ.cccxxv.hodie etiam per dictam declarationem Regis inſinuari debet,vt proximè ſcripſi.

21 Tertiò,vitiatur in donatione in feudũ,vt ſi Rex vel alius det caſtrũ, aut aliam rem in feudũ,valebit ſine inſinuatione,teſte Bald.in c.peruenit.ij. de iureiur.idem in alia donatione à principe facta.l.illud.C.de ſacroſanc.eccl. l.penul.de donatio.§.fi.in authent.vt non fiant pignora.colla.v.quia multa priuilegia imperialibus donationibus præſtita ſunt, dignum incrementum & his conferre dignata eſt noſtra clementia, vt ſcribit Imperator in l. cùm multa.C.de bonis quę lib.vt enim Imperialis fortuna omnes ſupereminet, ita oportet & principales liberalitates culmen habere præcipuum.ibidem. *Donatio in feudum nõ inſinuatur, nec quando à principe ſit.*

22 Quartò,non procedit in donatione remuneratoria, & mutua.l. ſi pater. in fi.& l.Aquilius.vbi etiã gl.ff.de dona.l.fi.vbi gl.& Ang.C.de iure dotiũ. quia vim permutationis habet.l.ſed & ſi lege.§.conſuluit.ff.de petit.hęred. & non ſubiicitur regulis donationis,nec reuocabitur prætextu ingratitudinis.d.l.ſi pater.in fi.ff.de donatio.Et donatio remuneratoria valet inter patrem & filium.in l.ſi donatione. C.de collatio. & inter virum & vxorem. l. quod autem.§.ſi vir.de dona.inter virum & vxor. hoc docet Anto. Capit. in deciſ.Neapolita.quæſtio.cciij.in iij.dubio. *Remuneratoria donatio & mutua.*

23 Item nõ reuocatur per natiuitatem liberorum.Bal.& alij in l.ſi vnquàm. C.de reuocan.donat.& alienata ob remunerationem etiam ſi in fraudem, non reuocantur.l.vnius libertus.ff.ſi quid in fraud.patro.Iaſ.in l.ſi non ſortem.§.libertus.col.v.ff.de condictio.indeb.& bona quæ veniunt ad fiſcum propter remunerationẽ poſſunt alienari.l.diui. ff.de pœnis.& res eccleſiæ. l.iubemus.C.de ſacroſanct.eccl.c.cùm in officiis.de teſt.c.quicunque.in ij. &c.eccleſiaſticis.xij.q.ij.Benemerita tamen debent eſſet vera,non ficta,aut aſſerta.l.etiam.§.ex præterito.ff.de manumiſ.vind.& iuxta ſeruitij meritum valet donatio nõ vltra,c.cùm ex officij.& c.requiſiſti.de teſt.probatio ergo meritorum eſt neceſſaria donatario.Bald.in l.j.C.ne liceat potentior.Doct. in d.l.ſi donatione.Nec probarentur benemerita per inſtrumentum etiam inſinuatum,quicquid dicat Bald.in c.edoceri.nu.7.de reſcrip. *Remuneratoria per naturitatem liberorum nõ reuocatur.*

24 Tamen cùm hic tex.generaliter loquatur,*Toutes*,putarem hanc comprehendi,tum quòd rationes prædictæ ſaltem aliquæ in eadem videntur habere locum.Nam in his donationibus fieri ſolent maximæ fraudes, præcipuè inter perſonas coniunctas merita nominantur, etiam ſi non interuenerint. l.data.C.de don.& aſſertio meritorum non probat merita, niſi aliter probẽtur.gl.& doct.in l.ſi donatione.C.de colla.Bar.in l.ſi fortè.ff.de caſtr.pecul. Alioqui ſemper poſſet fieri fraus huic legi,adiiciendo quòd propter benemerita donauit:vt docet Ludouic.Rom.in l.Aquilius.ff.de donatio. Sic cõſuluit Barba. conſi. ij. illud. in tertio volu. vbi agitur de ſimili ſtatuto,quia donatarius nihil habet detrimenti ſequendo legem. Vnde ſibi debet imputari,ſi illam neglexit: hodie habemus declarationem Henrici Regis factam anno 1549.in menſe Februario,vbi iſtam donationem remuneratoriam vult eſſe inſinuandam,alioqui non valebit.

25 Quintò nõ procedit in bonis donatis in teſtamẽtis:quia donationis nomine *Donatio in teſtamento facta nõ inſinuatur.*

mine non venit testamentum.l.alienatum.§.fin. ff. de verborum significat. & sic institutus in testamento non tenetur insinuare,licet si testamenta facta sint coram Curato,& testibus,iuxta c.relatum.& capit.cùm esses.de testam.oporteat quòd publicentur, & in publicam redigantur formam, ad hoc vt probent.text.in l.publicari. C. de testament. tamen hîc non agitur de illa publicatione,nec de illa quæ ad aperturam testamentorum fieri solebat.l.j.& ij.ff. quemadmod. test. aperian. vnde si lex Regia diceret istam donationem insinuandam, alàs non valere,& curia ecclesiastica statueret, quod donationes istæ exequerentur,licet non sint insinuatæ,non exequentur.Nam postquàm hoc statutum est bonum & æquum, & est sanctio sancta, ideo seruanda etiam in foro conscientiæ. Et ideo curia ecclesiastica si diceret,sine insinuatione valere, abuteretur, vt consuluit pulchrè Baldus consilio clxxxxiiij. municipali.in v.vol.licet Cana. q. lvj. dicat statutum de insinuatione non ligare clericos, nec ecclesiasticas personas. Sed hoc est falsum,vt etiam docet Alex.consil.lxv,quoniam.nu.16.in vj.vol. prout scripsi in procem.constit.Regia.in primo tomo.

Declaratur l. publicari. C. de test.

Sextò,limitatur inl. vna. in fin. C,de plus petitio,ibi siue insinuatæ sint, 26
siue non.

Septimò,non procedit in contractibus,qui donationis nomine nõ con- 27
tinentur.Ideo venditio & alij contractus non insinuantur.l.Labeo. §. contractum.ff.de verb.sig.vbi plenè scripsi.

Donatio causa mortis non indiget insinuatione.

Octauò,in donatione causa mortis.tex.in l.fina.C, de don. caus. mortis. 28
vbi hæc donatio omnes effectus sortitur, quos vltimæ habent voluntates. Ibidem.Et hoc docet Gui.Papa decis.ccccccx.item etiam.& quæst. cccxv. potest.& ita declaratum fuit per Regem Henricum secundum, siue donando causa mortis,vel legando, quia legatum donatio est & causa mortis. §. legatum.de leg.in instit.

Donatio mobilium non insinuatur.

Nonò,non habet locum in rebus mobilibus donatis.vilis enim & abiecta est illarum possessio.l.si rem.ff.de acqui.poss. & regulariter minimi sunt emolumenti.Ideo de his nõ videtur lex ista scripta.l.scio.ff.de in integ.rest. & quia fortè plus in insinuatione interdum exponeretur, quàm res esset.l. mediterraneæ.C.de ann.& trib. lib.x.& quia ordinatio dicit faciendam insinuationem in ea iurisditione,in qua res sitæ,sunt,quod non diceret in rebus mobilibus,ideo de illis noluit intelligere.& ita accepi,vt dicit text.in l. si negotium.ff.de priuile.cred.vbi de Ripa notat doctorem habere facultatem interpretandi iura & extendendi.scripsi in proœ.ord.in j.Tomo. 29

Renunciatio successionis non acquisitæ non indiget insinuatione.

Decimò,si filia renunciet futuræ successioni,non requiritur in hoc insinuatio,secus si iam esset quæsita hæreditas,& filia remitteret,quia tunc donatio est.Bal.in d.l.illud.C.de sacrosanct.eccles. Cana.q.xlix. & q.ij.& superius scripsi. Idem si fiat pactum, quòd vnus succedet alteri. l. licet. C. de pact. quia potius dicitur contractus,quàm donatio.ob id non requiritur insinuatio.Io.Andr.in d.§.porrò,in add.ad Spec.& plenè Canar.q.lij.

Confessio an insinuationem requirat.

Vndecimò,confessio facta in iudicio animo donandi insinuationem nõ 30
requirit.l.quidam in iure,ff.de don.vbi Bart.& Bald.in dicta l. illud. quæst. viij.C.de sacrosan.eccles.quia pro insinuata habetur,postquàm in iudicio facta est l.cura.C.de omni agro deserto.lib.xj.Cana.q.xlvjij. ego tamẽ huic 31

deci

decisioni facilè non acquiescerem:quia ad vnum finem inducta, non operantur alium effectum.l.legata inutiliter.ff.de leg.j.Sed ista confessio fit animo donandi,ergo ad donationem tantùm valere poterit, sed non ad insinuationem de qua non fuit dictum,nec cogitatum. arg.l.mater.ff.de inoffi. testa. vnde qui confitetur animo donandi debere prædium alicui, licet in iudicio fiat si aliâs non insinuetur:nisi per hanc confessionem,dicerem hãc donationem non valere:quia iudex falli potest, credens fortè ex venditione vel ex alio contractu debitam rem,ideo nullam super hoc facit inquisitionem ad insinuationem necessariam nec interrogationem:ergo pro insinuata non habebitur.

32 Duodecimò,limitatur in lucro,quod quis acquirit, ex legis vel consuetudinis dispositione:vnde si maritus lucretur ex consuetudine, vt Tholosæ omnia bona vxoris dotalia,si prædecedat vxor:nõ requiritur in hoc aliqua insinuatio.Bal.in authent.eodem cursu.in fin. C. de donat.ante nupt. quia vxor non donat,sed lex.Et iste tex.dicens *donations*,debet intelligi de donationibus ab homine factis,non à iure,quanuis in §.illud.in authenti. vt fratrum filij,colla.ix.dicatur hoc lucrum requirere insinuationem. quod fortè est verum,quando ex solo pacto veniret:secus si à lege,vel consuetudine. *Lucrum ex lege prouenies non requirit insinuationem.*

33 Ideo dum vxor lucratur mediam partem conquæstuum, in illa acquisitione non requiritur insinuatio:quia ipso iure acquiritur vi cõsuetudinis. si tamen maritus donaret vxori inter viuos dimidiam illam partem conquæstuum,non poterit ob hoc grauari vxor insinuatione:quia donationem mariti non acceptabit:sed legis id est consuetudinis. itaque debent esse cauti hi matrimonium contrahentes,ne aliquas donationes recipiant,de quibus lex disponit:alioqui insinuatione indigerent, si sola donatione hominis iunanrentur.

34 Decimotertiò,limitatur si donatio facta esset coram iudice:quia eo ipso videtur insinuata,l.omnium.vbi doct. C. de testa. l. sancimus. C. de dona. Bartol.in l.Modestinus.ff.de donatio.& doctor. in l.fina. C. de prædiis curial.lib.x.Alexand.consi.xx.ponderatis,col.ij.in tertio vol.& an si iudex donet coram se,possit insinuatio fieri.vide Bart.& alios in l.si consul.ff.de adoptio.& Anto.Capit.in decis.Neapol.quæstio.cciij.in quarto dubio, & seq. dicas tamẽ vt proximè dixi non esse ob hoc insinuationem factam, si nulla solennia interuenerint. *Donatio coram iudice an insinuationem requirat.*

35 Decimoquartò,si insinuationi fuerit renunciatum cum iuramento valebit,vt Bar.& alij videntur tenere,in l.si quis pro eod.ff.de fideiussor. & ibi scripsi.& doct.in c.cùm contingat.de iureiuran.Guido Papæ in decis. cccl. vtrum renunciatio.Hoc tamen non probarem : quia legi inducenti solennitatem renunciari non potest.l.nemo potest.ff.de lega. j.Bald. in dicta l.illud.quæstio.v.nec valeret donatio non insinuata,quantuncunque esset renunciatum insinuationi,cui non est liberum partibus renunciare, vt ibi, & gloss.docet in c.j.de verbo.signi.in sexto,vt dixi inferius nu.41. *Renunciari an possit insinuationi.*

36 Decimoquintò,non habet locum in donatione facta in redemptionem captiuorum.l.si quis pro redemptione.C.de donatio.facit l.sancimus.C.de sacrosanc.eccle.Etiam pro redemptione eorum,qui sunt intra carceres pro malefi.gl.in c.sacrorum.xij.q.ij.Bal.in l.illud.col.j.C.de sacrosan. eccle. *Pia donatio non insinuatur.*

Idem si relinquatur ecclesiæ, vel aliis piis locis dicta l. illud. nam cùm 37
ista ordinatio non sit fauorabilis ecclesiis, nec piis locis, quoad hoc non
recipitur.c.ecclesia.de consti.vnde docet Panor.in c.clericis.col.iij.de foro
competen.quòd statuta de insinuationibus requirentia certas solennitates
non seruantur in causis ecclesiarum, etiam in foro ciuili. refert & sequitur
Anto.Capit.in decis.Neapol.quæstio.ccj.Sed non præsumitur relictum ad
pias causas,nisi probetur quòd relictum sit pauperi, vel religioso, vel aliâs
congruæ personæ.gloss.in l.si quis Titio.ff.de lega.ij.vbi multa addidi,Bal.
in d.l.illud.vbi etiam dicit relictum fraternitatibus esse pium,per illum tex.
scripsi in tractatu de confratr.

Cõfirmatio principis vim insinuationis habet.

Decimosextò limita, quando princeps non obstante hac constitutione, 38
confirmaret donationem non insinuatam,tunc valeret,vt consuluit Panor.
consi.lxxxiiij.illud in summa,in j.vol.vbi consuluit rescriptum principis ex
certa scientia confirmans donationem nõ insinuatam valere, etiam in præ-
iudicium filiorum,quibus erat ius quæsitum spe probabili:quia ista insinua
tio est solennitas quædam de mero iure positiuo introducta: quamobrem
est in arbitrio principis,Alex.in l.quanquàm.C.de testa.mili.probat Alcia.
in tract.præsump.reg.iij.in xj.præsump.& doct.in rubr. de confirma.vtil. &
per totum illum titu.quia cessant rationes supradictæ post confirmatio-
nem ex certa scientia factam.

Iurata donatio etiam insinuatur.

Decimoseptimò limitant quidam in donatione iurata,vt Ioan. Andr. in 39
additio.ad Spec.in titu.de instru.editio.§.porrò.versi.donatio. Et hanc sen
tentiam plenè prosequitur Io.Imol.in c.cùm contingat.de iureiurã.in de-
cimo membro.& Soci.consi. lxxvij. & alij multi:Sed tamen ego in contra-
rium inclino, vt non valeat donatio etiam iurata, si non sit insinuata, tum
quòd dicat,*toutes.*†Secundò,quòd iuramentum ad hoc vt aliquid operetur 40

Iuramẽtum tria requirit.

requirit tria.Primò,quòd persona sit habilis,vel per iuramentum habilite-
tur.Secundò,quòd sit generalis forma obseruata. Tertiò, quòd res non sit
prohibita,l.si quis inquilinos,in fi.ff.de lega.j.Bal.in l.illud.C. de sacrosan.
eccles. Sed quando insinuatio omittitur, generalis forma huius legis non
seruatur,ergo non valet,siue simpliciter iurauerit super contractu, siue iu-
rauerit tenere ratam non obstante insinuatione: quia in vtroque casu re-
quiritur insinuatio.

Primò,quia non potest renunciari legi disponenti insinuationem esse fa 41
ciendam:quia non est introducta in fauorem donantium, sed in odium re-
cipiẽtium clãdestinas donationes,& ne quis prodigaliter sua substantia vta
tur.argu.l.Imperator.ff.ad Trebel.Et legi ponenti solẽnitates nõ potest re-
nunciari.l.nemo potest,vbi plenè doct.ff.de lega.j.Bartol.in l. si qui pro eo,
de fideiuss.& ibi scripsi,& multos hinc inde adducit Bertrã.cõs.xxx.ex casu.
colum.ij.in iij.vo.ex nouis editio.plus dicẽs.colum.iiij.quòd si quis pluries
donauerit vnam rẽ, valebit donatio sine insinuatione:quia sic iterata caret
omni fraude,& suspitione allegat l.si mulier.C.ad Velleia.& glo.in l.in con
tractibus.§.illo.C.de non num.pecu.multa poterat alia adducere quæ Ias.
scribit in l.iurisgentium §.sed cùm nulla.ff.de pact.& per Corset.in tract.de
gemina.Ego verò puto,quòd si donator repeteret centies donationem, &
eam non insinuarẽt,quod nõ ob hoc donatio valeret:aliâs esset in potesta-
te do

te donatoris tollere legem iterãdo actũ.& ſic nõ poteſt expreſsè,nec tacitè renunciare legi,videlicet per actus iterationem,alioqui fieret fraus legi, & nunquam inſinuatio fieret,quod reprobat l.fraus. ff. de legib.& alia multa iura:& quotidie fieret vna donatio, ſicut impij ordinarij collationes beneficiorũ opimorum faciũt, vt abũdè ſcripſi in praxi beneficia.in prima parte.

Qui ſeront faites cy apres.

GLOSSA II.

ERGO factæ ante iſtam ordinationem valent ſine inſinuatione, ſiue ſint in magna quantitate, ſiue in parua, ratione conſuetudinis Franciæ,quæ nõ requirebat inſinuationẽ.Et ſine hoc verbo idem dici debebat:quia lex nõ extẽditur ad ꝓterita,ſed ad futura.l.leges futuris.C.de leg.& c.fi.de cõſt. *Donationes non inſinuatæ valẽt ante hãc ordinationem falla.*

Par & entre nos ſubiets.

GLOSSA III.

IGITVR ſi exterus donaret hîc Pariſ. bona ſita Mediolani, valeret donatio:quia hîc tantùm vult donationes inſinuari,quę à ſubditis fiunt,& inter Regis ſubditos. ſubditos autem hîc voco ratione domicilij,vt dicit glo.ſing.in clem.vna.de foro competet id eſt omnes qui in regno degunt: quia legibus Regni ſubüci debent: quod eſt verum in bonis ſitis in Regno,ſed ſi alibi ſita ſint,ſeruabũtur quo ad hoc leges ſitæ in illo loco,vbi res ſunt,per ea quæ tradit Bartol.& alij in l.j.C.de ſumma trinita.& Panor.in ca.quod clericis.de foro competen. Itẽ hæc verba addita ſunt ad tollendum dubium à docto.motum, quòd teſtamentum,vel donatio debeat inſinuari, & regiſtrari, aliàs non valeat: tunc includit etiã exteros,& forenſes in loco ſtatuti donantes,vel teſtantes:quia talis inſinuatio concernit ſolennitatem actus illius loci,in quo fit:ideo adeſſe debet etiam quo ad extraneos.l.ſi fundus.ff.de euictio.l.ij.C.quemadmodum teſtamen.aperian.Barto.& alij in l.cũctos populos.C.de ſumma trini. hoc enim fit,vt fraus euitetur, & ſpectat ad officium eius in cuius territorio inſtrumentum conficitur,vt fraus non adſit.arg.l. congruit. ff. de offic. præſi.Et quando conſuetudo vel ſtatutum reſpicit ſolennitatem, debet ſeruari in loco in quo actus geritur.l.j.C.de emancipa.l.ſi non ſpeciali.de teſt. l.iij.in fin.ff.de teſtib.non enim debent exteri violare ſtatuta, & leges ciuitatis.c.quo iure,& ca.quæ contra.viij.diſtinctio.Sic plenè conſuluit Panor. conſil.lij.in quæſtione j.dubio.volu.ij.& Barba.conſil.ij.illud. colum. vj. in tertio volu.Ego tamen dicerem per hæc verba,*entre nos ſubiects*, bíc poſita, non eſſe de mente condentis,vt ligaret exteros ad hanc inſinuationem, ſi bona non ſint in regno ſita.Ergo lex non debet extendi contra volũtatem ſtatuentis,quicquid doct.teneant,quæ poſſunt intelligi,quãdo Rex ſimpliciter ſtatuiſſet,non adiectis his verbis:& ſic conciliabuntur diuerſæ ſententiæ:vel quando inſtrumentum contractus eſſet tantùm inſinuandũ, ſed hic ſtatuit inſinuandum in loco vbi res ſitæ ſunt,ergo nõ comprehendit extraneos extra regnũ bona habentes,ſed bene ipſos ſubditos in Anglia:vel alibi extra regnũ bona in regno uta donantes.itaque ſi Italus bona in hoc re- *Bona ſita extra regnum donanti etiam ſine inſinuatione poſſunt. Subditus quis. Exteri an donationem inſinuare debeant.*

gno sita donaret,requireretur insinuatio per hunc text.quia subditus dicitur respectu bonorum,quæ in regno habet. Bald.in cap. cùm venissent. de eo qui mittitur in possess.causa rei seruan.diuersum putarem si donaret bona extra regnum sita.

Soyent insinuées ou enregistrées.

GLOSSA IIII.

Registrari cur donatio nes debeant

ET SIC donationes non solùm debent in iudicio ostendi & insinuari: sed & registrari, & in actis curiæ describi. alioqui non valent,vt hic.fiunt enim hæ scripturę,vt quod actum est,facilius probari possit.l.contrahitur,in fine. ff.de pignor. Per librum enim registri validior & efficacior fit probatio,quàm per aliud probationis genus.l.census.ff.de probatio. Ludouic.Roma.consilio ccxv.duo,& vt volens rem emere, possit perquirere curiæ libros,& sic videre an sit alteri donata necne,& vt sibi prouideat.

Insinuatio à quo petenda sit.

Sed quis hanc petere debeat insinuationem? Resp.is cuius principaliter interest.l.de vnoquoque. ff. de re iudica.§.legatarius.de testamen.in institut.facit l.si quis nec causam.ff.de rebus creditis. Ideo donatarius eam petere debet:quia sua principaliter interest,vt donatio valeat:alioqui nil consequi ex ea poterit. Et si is omittat, potest quilibet prætendens interesse eã petere insinuationem,vt docet Barto.in l.si res.ff.quibus modis pignus soluit. Vnde si insinuatio testamenti non fuerit ab hærede facta in casibus,quibus fieri debebat,nocebit substitutis & legatariis,qui eam debebant petere,vt probat Alexand.consilio lxv.quoniam,nume. 28. in sexto volum. & facta his proderit,& aliis ius ex testamento prætendentibus. l. fin. §. simili modo.C.de iure dotium.l.in hac.de donatio.

Item donator insinuationem petere poterit.l.in hac,ibi,donator habeat liberam facultatem donationis rerum suarum vbicunque positarum, &c. prout maluerit publicare.C.de donatio.§.illud.in authentic.vt fratrum filij succedant.collatio.nona,etiam donatario absente:quia nemo potest impedire,ne quis volũtatem suam declaret,l.Lucius.in fine.ff.de legatis primo, Bald.in l.prima.C.de litis contestatio.

Et ipse testator insinuationem testamenti petere poterit,in quibus casibus requireretur,dum viuit.l.omnium,& ibi Bald.C.de testamen. non autem hæres viuente testatore:quia nil adhuc iuris habet eo superstite, cùm deambulatoria sit vltima voluntas vsque ad extremum vitæ exitum, l. prima.C.de sacrosanctis ecclesiis.& testamentum morte confirmatur. l. cùm hic status.ff.de donatio.inter virum & vxorem.cap.cum marte.de celebratio.missarum.

Excommunicatus non potest insinuationem.

Excommunicatus tamen insinuationem coram iudice petere non potest,nec iudex ei assidere,teste Bald.in cap.cùm inter.in fine.de exceptio.vt scripsi in rubric. de excommunica. vitand. in trigesimoseptima pœna excommunicatorum.Si tamen peteret insinuationem, non esset ob hoc nulla,sed iudici datur facultas illum repellendi, quando præsentabitur ab excommunicato,vt docto.docent per illum textum, in cap. intellcximus. de iudiciis.

En nos

En nos cours & iuriſdictions ordinaires des parties & choſes donnees.

GLOSSA V.

1 STE tex. declarat coram quo iudice inſinuatio fieri debeat: & primò dicit in curiis noſtris, *en nos cours.* ergo coram iudicibus Regiis, & ſic non valeret inſinuatio facta coram iudicibus Baronum, vel aliorum dominorum, licet quidam interpretes dicant, quòd inſinuatio poſsit geri coram quocunque iudice: etiam ſi non ſit iudex partium, rei vel loci, per l. data. C. de donatio. l. in hac. ibidem. & §. illud. in authentica vt fratrum filij. colla. ix. ibi, aut apud quos omnia talia documenta fieri poſſunt, quoniam inſinuatio eſt actus voluntariæ iuriſdictionis, qui fit inter volẽtes. §. nulla. in authen. de defenſor. ciuita. coll. iij. & ibi gl. & ita tenet Ioan. Andr. in additio. ad Specul. in tit. de inſtrumen. editio. §. porrò. Bald. in cap. fina. in fin. de ofic. iudic. quem refert & ſequitur Guido Papæ conſil. xxiij. viſo facto. col. v. & q. cccxxv. tamen ad euitandas opiniones hîc ſtatuitur, quòd coram iudicibus Regiis. Et hodie eſt contentioſæ iuriſdictionis, quia poterunt opponere conſanguinei dicentes donantem eſſe furioſum, tempore quo donauit. Quanuis Cana. contra. q. xij. nec valeret niſi donatio ſit inſinuata coram iudicibus Regiis. *Inſinuatio coram quo iudice fieri debeat.*

2 Et ſic ex hoc tex. habes requiſita. Primò, requiritur quòd donatio facta ſit. Secundò, quòd capaci, aliàs non valeret etiam cũ inſinuatione: vtpote ſi facta eſſet extero, qui ſine literis naturalitatis bona ſibi in Regno acquirere non poteſt, vt ſcripſi in tract. de liter. naturalit. Tertiò, quòd inſinuata ſit donatio, ibi *inſinuees.* Quartò, quod coram iudicibus Regiis illius loci, vbi res ſita eſt, vt ſuperius dictum fuit. Quintò, requiritur q̃ ſit iudex ordinarius, vnde ſi Pariſ. donet rem, quæ ſit in iuriſdictione Pariſ. ſita, debet inſinuari Pariſ. coram iudice Regio, qui erit dominus partium & rerum, id eſt, ſi ſit res ſita in bailliua, & domicilium, etiam non poterit fieri inſinuatio coram alio iudice, quàm ordinario iudice caſteleti. Imò non ſufficeret ſi eſſet iudex, niſi ſit ordinarius loci: ergo iudex appellationum, aut conſeruator, aut iudex criminum non poſſet approbare; & approbatio non valeret per hoc verbum, *iuriſdictions ordinaires.* Etiam non ſufficeret, ſi eſſet iudex ordinarius, niſi ſit itidem iudex ordinarius partium, vt hîc *des parties.* & iudex ordinarius dicitur, qui iure ſuo; vel principis beneficio vniuerſaliter iuriſdictionem exercere poteſt. l. more, & ſeq. ff. de iuriſd. omn. iud. Spec. in tit. de offic. ordi. *Requiſita in hoc tex.* *Iudex ordinarius partium & rerum quis dicatur.*

3 Nec valeret prorogatio partiũ in alium iudicem: tum quia hoc datur hic pro forma, quæ ſi nõ ſeruetur, vitiat actum. l. cùm hi. §. ſi prætor. ff. de tranſactio. cap. cum dilecta. de reſcript. tum etiam quia in hoc Regno iuriſdictiones ſunt patrimoniales, ob id non facilè prorogantur, vt ſcripſi in tit. de cauſis in concord. & aliis iudex ignorare poſſet conditionem donantis: nec requireret vtrum donans fuerit deceptus necne, aut dolo inductus ad donandum, teſte Guid. Papæ in deciſ. cccxxv. poteſt fieri.

4 Sed ſi Pariſ. ciuis rem vendat Aureliæ ſitam, debet inſinuatio fieri Aureliæ. quia ille iudex eſt iudex partium & rerum quo ad illam rem: & ſic

quo ad insinuationem, vt per totum titulum C. vbi in rem actio exercerī debeat.

Duplex insinuationis est faciēda. Nec refragatur, quod quidam dicunt faciendam esse insinuationem & 6
Aureliæ,vbi res est sita:& Paris.vbi est domicilium, per istum text. cui repon.verum esse,quando res est sita in loco domicilij,tunc opus est vt insinuetur coram iudice partium & rerum.diuersum est,si res sit alibi sita:quia tunc sufficit quod in loco, in quo res est sita, insinuatio fiat coram iudice Regio illius loci. Nam ille iudex dicitur quo ad hoc iudex partium & rerum, nec iste text. adstringit nos ad duplicem insinuationem. Imò hodie declaratum est per Regem Henricum insinuationem esse faciendam in iurisdictione Regia,vbi bona donata sita sunt,& sic sufficit.

Insinuatio in iudicio fit. Sextò requiritur,quòd fiat in curia,& in iudicio,ibi, *en nos cours & iurisdictions ordinaires*,& sic domi facta nō valeret: quia non esset facta in curia, & non conuenit constitutioni,vt scripsi in §.cùm verò.de colla. in concor. 7

Instrumentum donationis ad verbum in iudicio conscribi debet & in actis redigi. Septimò requiritur, quòd instrumentum donationis sit in actis curiæ 8
conscriptum,& ad verbum,ibi,*enregistrees*, si tamen aliquod verbum omissum esset,non vitiaretur ob hoc insinuatio, per not. in l. edita actio. C. de edendo. Et eo ipso quod iudex est præsens. & approbat donationem, ex ipsa insinuatione ius donatario acquiritur: per istum text. & probat Canar.q.iiij.debet tamē iudex eam suscipere.l.secundum diui. C. de donatio.

Iudex insinuationē recusans quomodo puniatur. aliàs non sufficeret præsentia, si nihil diceret. Sed si dicat eam in actis describendam,eo videtur illam recipere,teste Bal.in l.ilud. C. de sacros.eccl. etiam sufficit si dicat,Recipimus dictam donationem, si & inquantum de iure valet,& recipi debet.† Et si nollet recipere, posset pars à denegatione 9
appellare, & iudex appellationis reciperet: vel cogeret primum iudicem ad recipiendū.Imò posset illum ad mulctam condemnare, si absque causa recusaret,& duplum parti resarcire ille iudex teneretur.§. & hoc peruenit. in authen.vt nulli iudic.colla.ix.Canar.q.xv.& effectus computaretur à die insinuationis perperam denegatæ, vt in glo. seq. Nam quod per me non stat,mihi non est imputandum.l.in iure ciuili.ff.de reg.iur.

Autrement seront reputees nulles.

GLOSSA VI.

Donatio est imperfecta ante insinuationem. PRIMVM hic annullatur donatio sine insinuatione, pro batur in l.sancimus.in princ. ibi, sed hoc pro non scripto, vel intellecto esse credatur. C. de donatio. Et in effectu donatio ante insinuationem est imperfecta, & non completa, ac pro non facta.l.fin.C.de donatio.ante nupt. Ideo nullum effectum habet ante insinuationem,sed ab eo die incipit effectum habere, quo insinuatur, vel recusatur sine causa,vt superius scripsi: vnde non poterit donans cogi ad ad petendum insinuationem cùm donatio non habeat effectum, & non sit

Donatio secunda ante insinuationē an valeat. perfecta nec completa antèa: † Imò poterit donans posteà alteri donare, cùm pro non scripta sit,& non perfecta donatio ante insinuationem:etiam rem traditam repetere condictione sine causa.gl.& doct.in l. j. ff. de donatio.& in l.contractus.C.de fide instrumento. Ego teneo, quòd per donationem,& traditionem dominium est in pendēti.arg.§.si filiusfam.ff. quib. mod.

mod.ius pat.pot.ſoluit.Quamuis Can.q.xxvj.teneat transferre dominium, ſi res tradatur:quia talis donatio non eſt contra legem.l.non dubium.C.de legib.Sed fac eſſe,tamen quia pendet an inſinuatio fiet, vel non, interim non poteſt transferri dominium:quia ſi non fiat inſinuatio, donatio habebitur pro non ſcripta,ideo interim dominium non transfertur.

Non refragatur l.traditionibus.C.de pactis.quia loquitur quando præceſsit cauſa habilis ad transferendum dominium.doct.ibi. ſed iſta donatio non inſinuata non eſt cauſa habilis ante inſinuationem:ergo non transfert dominium.Et quia ipſo iure hic annullatur, ideo dominium interim transferri non poteſt irreuocabiliter.Bar.& alij in l.ſi ita quis.§.ea lege.ff.de ver. obl.& in l.cũ lex.de fideiuſſ.Bal.in l.ij.qui.C.de appel.& in l.vniuerſa.C.de precib. Imper. offer. Nã ſicut ex imperfecto teſtamento nil debetur etiam Imperatori.l.ex imperfect.ff.de leg.iij.l.ex imperfecto. C. de teſta. Sic nec ex donatione imperfecta,nec ex ipſa venditione.l.j. ff.de peric. & commo. rei vend.Ideo dicit hîc text. *autrement ſeront reputees nulles, & ne commenceront à auoir leur effect,que du iour de ladite inſinuation,* vt ſequitur.

Et ne commenceront à auoir leur effect,que du iour de ladite inſinuation.

GLOSSA VII.

SECVNDVM eſt,quòd effectus donationis ab inſinuatione incipit.ergo anteà, ſi res fuerit donata alteri valebit cũ inſinuatione : quia prima donatio non habet effectum ante inſinuationem:ideo ſi tradita ſit ſecundo cum inſinuatione in eum dominium transfertur,per l.quoties.C.de rei vend. *Donare quis an poſſit ſecundo ante inſinuationem.*

Tertiò, non lucratur fructus donatarius ante inſinuationem : quia donatio non habet anteà effectum : per iſtum tex. & haberet effectum donatio,ſi interim donatarius lucraretur fructus, nec ex imperfecta donatione & nulla,poteſt quis aliquid emolumenti conſequi.capit. ad diſſoluendum. de deſpon.impuber. *Lucretur an donatarius fructus ante inſinuationem.*

Quartò,ſi interim donãs obliget omnia ſua bona,videtur iſtam rem donatam non inſinuatã obligare : quia dominus remãſit ante inſinuationem, ideo præfertur habẽs hypothecã donatario poſterioris, per reg. qui prior. *Obligare res donata an poſſit ante inſinuationẽ*

Quintò,ſi donatarius illam rem donatam vendiderit ante inſinuationẽ, vel obligauerit,& donans moriatur non facta inſinuatione, nulla eſt donatio:ſic & venditio,& hypotheca : quia reſoluta donatione ex defectu inſinuationis,& emptio reſoluta cenſetur,vt docet Bar.& Bal.in l.ij. C. de reſcinden. venditio. q. xiij. facit l.ſi domus. §.ſi fundus.ff.de lega. j. & l.vxor patrui.C.de lega.l.lex vectigali.ff.de pigno.Bal. & Alex. in l. ſi res. de lega. j.Et iſtud tenendum eſt,quando voluntas eius qui non inſinuauit,non fuit ad hoc directè ordinata,vt donatio reſolueretur,vt non inſinuare, vel non ſoluere canonem,tunc reſoluitur:alioqui contra, vt not. Bar. in l. in diem. ff.de aqua pluuia arc. Anto. Neguſ. in tract. de pignor. in primo membro quintæ partis,nu.45.diuerſum in pignore ſcribit Bar.in l. ſi res. ff. de pign. & Alex.conſi.lxv.quoniam.nu 20. *Videtur anteto inſinuationem an valeat.*

Sextò,ſi donauerim alicui rem, nec tradidero, tamen ille cui donaui nõ tradita poſſeſsione in eo loco ædificauerit me ſciente : & cùm ædificauerit

Ædificantis in loco donato ante insinuationem quomodo succurratur.

nactus sim ego eam possessionē, & petat à me rem donatam, & ego excipiam, quòd supra legitimum modum facta est, & non insinuata, de dolo replicandū est dolo enim feci: quia passus sum eū ædificare, & non reddidi impensas. l. pure. §. si donaui. ff. de doli exceptio. Ideo teneor vel donationem perficere, vel expensas ædificiorum reddere. l. infundo. ff. de rei vendi.

Et ce quant aux donations faites en la presence des donataires, & pour eux acceptees.

GLOSSA VLTIMA.

ET HIC finis declarat præcedentia, ad donationes factas 1
in præsentia donatariorum, videlicet donationes factæ in præsentia illorum, & acceptatæ non habeant robur, nec effectum ante insinuationem: quia ex donatione imperfecta non potest acquiri: & imperfecta dicitur ante insinuationē: vt superiùs probatum fuit: etiam si fuerit acceptata, de qua acceptatione multa scripsi in tract. de Regia accepta. in concord.

Insinuatio intra quod tempus fieri debeat.

Sed intra quod tempus debeat ista donatio insinuari? Respon- 2
det hîc non apponitur tempus, ergo est in electione partis, ideo etiam ex interuallo fieri poterit. l. fi. §. similíque modo. C. de dona. ante nupt. & authen. ibi posita. Ludo. Roma. consi. ccxv. duo sunt. quia est meræ facultatis, & voluntariæ iurisdictionis, quandiu tempus insinuationis durat, tex. iuncta gl. in §. nulla. in authent. de defenso. ciuit. coll. iij. Ideo intra triginta annos fieri poterit. l. licet. C. de iure delib. l. cùm acutissimi. C. de præscript. xxx. anno. Et sicut donare à principio est voluntarium. l. sicut. C. de actio. & oblig. sic & insinuare: nam donatarius agere potest contra donantem, vt tradat rei donatæ possessionem, vsque ad triginta annos. Bal. in d. l. illud. q. vij.

Aliqui verò dicebant in hoc regno insinuationem esse faciendam in- 3
tra decem annos per ordinationem Regiam, & quia obliuio præsumitur per decē annos. l. peregrè. ff. de acq. poss. Ego dicerem insinuationem donationis inter viuos fieri posse, quādiu donans viuit, & in eadem perseuerat volūtate: quia omnia sunt integra, probatur in d. §. similíq; modo. Sed post mortem fieri insinuatio nō poterit: quia nec donatio, & sic post mortem duo extrema nō sunt habilia, vt docet Bar. in l. si is qui. ff. de vsucap. & bonū esset constituere tempus ad hanc insinuationē faciendam. † nec est 4
necesse reuocare donationē: quia sine insinuatione in isto text. annullatur: sed impedire potest donans, ne notarius instrumentum donationis donatario tradat, si eū pœniteat, & posteà insinuari non poterit, & si notarius cōueniatur, & ab eo petatur donationis instrumentū, tunc donans declarabit nolle donationē perficere. hoc probatur per doct. in c. ex parte decani. de rescrip. & in cle. vna. de renunc. donatio verò causa mortis, nec ante mortem nec post est insinuanda: vt superius scripsi. & ita declarauit Rex Henric. vt in sua declaratione patet. si tamen donans eam reuocauerit, valet reuocatio in casibus vbi potest reuocari: quia si facta esset fauore matrimonij, reuocare eam non posset donans facto matrimonio, vt censuit senatus in publica prouincia natiuitatis do. anno 1551. sed insinuatio fieri poterit, quandiu viuent partes.

Donatio an reuocanda sit ante insinuationē.

Si nullus sit iudex eo loco vbi insinuatio fieri debeat.

Si tamen fuerit impedita insinuatio, fortè ad bellum nullus erat iu- 5
dex,

dex,tunc poterit insinuatio fieri,quando ius reddetur,argumen. l. facta. §. bonorum.ff.ad Trebellia.vel coram superiore illius iudicis fieri poterit,aut in proximo loco,in quo ius dicitur,licet res non sit in eo loco, vel si donatarius non petierit putans statim iudicem ius redditurum,forte à Rege releuaretur,etiam si non petiisset intra tempus à statuto præstitutum, vt ibi. vidi tamen,& melius est,tempore quo bellum erat Bologniæ, insinuationem fieri in iurisdictione proxima locorum, impetratis tamen literis Regiis, in quibus hoc permittebatur. Et quòd ita valeret sicut si esset facta in eo loco,in quo bona erant sita.

Idem putarem in minore,qui nō petiit insinuationem,vt restitui ex hoc possit,vt consuluit Alexan.consi.lxv.quoniam,in sexto vol. quem sequitur Maurit.in tract.de restit.c.clix.Nam regula est, quòd restitui minor potest si sit læsus,& per suam facilitatem,vt hìc.l.nam posteà.§.si minor.ff.de iure iuran.scripsi in tract.de restitu.artic.j.supra. *Minor releuari potest ab insinuatione omissa*

7 Qualiter fiat insinuatio?Respon. Ioann.Andr.in dicto §.porrò.oportere quòd subscribatur donatio,& publicetur coram iudice, nec requiritur alia scriptura.Etiam non requiritur decretum,teste Bartol.per l.Modestinus.ff. de donatio.quia iura hoc non requirunt:sed quod in præsentia iudicis ostē datur.pro hoc est text.in l.fin.C.de prēd.curial.lib.x.licet Guliel.de Cuneo teneat contrà,in l.illud.C.de sacrosanct.eccle.per glos.in §.fi.in verbo nisi, in authen.vt non fiant pignora.colla.v.& idem docet Alfon. de Montaluo in foro Regal.rub.*de las mandas*. in l. xiij. Et hæc opinio est vera, & tutior: quid dixerit Bar.vt docet Guido Papæ in decis. Delphina. quæst. cccxxv. potest fieri,& consil.xxiij.viso facto.nume.6.vbi plus dicit, quòd si decretum fuerit appositum, per decreti appositionem insinuatio facta dicitur, per l.primam.C.de prædiis curial.lib.x. *Qualiter insinuatio fieri debeat.*

8 Alij dicunt,quòd necesse est donationē fieri in præsentia iudicis,vt Bar. in dicta l.Modestinus. ff.de donatio.& de Cana.in tracta.de insinua.quæst. ij.Ego arbitror hoc non esse necesse,imò coram duobus notariis in hac patria fieri poterit,extra iudicis præsentiam, & in aliis locis coram notario & testibus,& posteà donationis instrumentum iudici præsentabitur, & petetur vt eā approbare dignetur,vel supplicatio adiungetur donationis instrumento,& iudex præcipiet scribæ seu grapherio, vt illud instrumentum legat:demum cùm nulli sint opponentes,interrogabit donantem,qua de causa donet,an dolo inductus sit,vel fraude.Et si respōdeat nō se esse inductū, iudex approbabit,& recipiet dictam donationem sine præiudicio alterius, & hæc approbatio etiam in actis describitur,locus,tempus, annus, & dies: & ad verbum debet inseri donatio in actis. & sic dicitur registrari, & facilior erit probatio ex dictis actis volentibus donationem habere. *Praxis insinuationis faciendæ.*

Et oportet quòd hæc insinuatio probetur per scripturam: alioqui non credetur insinuationem factam,etiam si donans, & donatarius confiterentur,teste Ioan.Fabr.in l.final. §. primo. C.de donatio. ante nupt. Nam vbi oportet quòd solennitas interueniat,non sufficit confessio solennitatis,sed ipsa solennitas opus est quòd probetur:vt plenè Feli.docet in c.cum dilect. de rescrip.alioqui donās & donatarius possent legē circūuenire, cōfitendo *Confessio partium nō probat insinuationem.*

insinua

inunuationem factam.ſicut dico de collatoribus,vt nõ credatur illis ſuper inſinuatione nominatorum,aut graduatorum:quia multi iniqui collatores, vt non perderent collationem,dicerent inſinuationem factam eſſe, quanuis hoc verum non eſſet.§.teneantur.de colla.in concord.vbi ſcripſi.

Citatio in inſinuatione non requiritur. Et quando fit inſinuatio,non requiritur,quòd aliquis citetur, nempe in agnitione bonorum aduerſarij non requiritur citatio:quia actus non conſiſtit in cõtradictione.Bar.in l.in hac.C.de donatio.Bal.in l.fi.C.qui admitti. Cana.quæſtio.iiij.nemo enim impedire poteſt,vt quis voluntatem ſuã non declaret.glo.in l.Lucius.in fin.ff.de leg.j.& l.fin.de cura.fur.Bal.in l.j.C.de litis conteſta.etiam quia nulli fit præiudicium niſi donanti: ergo ſufficit illius habere conſenſum.l.ſi auia.C.de donatio.Bald.in dicta l.illud. 10

Cauſæ cognitio an in inſinuatione requiratur. Et ideo non requiritur cauſæ cognitio in inſinuatione:quia indonantis facultate conſiſtit,& ſic quolibet die & loco fieri poterit.l.in hac.C.de donat.etiã extra territorium,cùm ſit voluntarię iuriſdictionis.l.emancipari.ff. de adop.& poteſt iudex eam non admittere, ſed ſi abſque cauſa recuſaret, faceret litem ſuam, per §.& hoc peruenit.in authen. vt nulli iudi. colla. ix. Oldra.conſil.ccliij.factum tale.Ego cõtrarium teneo:quia requiritur, quòd fiat in curia,ergo nõ extra,nec in quolibet loco,nec domi,vt ſcribit Oldra. & ſuperius tractaui. 11

Feriatis diebus an inſinuatio fieri poſſit. Item non poteſt fieri die feriata,in qua omnes clauduntur actus.l. fi. C. de feriis,quanuis Cana.quæſtio.vj.contrà teneat,& Oldra.vbi ſuprà.Et iudex poteſt eam inſinuationem recuſare, ſi videat donantem fortè dolo inductum, & blanditiis bonis ſuis ſpoliarum. Ideo iudex debet interrogare donantem de cauſa,quare donat,vt Bald.dicit in l.ſi conſul.ff.de adop. arg. l.penult.in fin.C.de præd.curial.lib.x.alioqui cur præſentia iudicis requiretur,ſi non poſſet eam recuſare ? Certè lex Regia iſtam non introduxiſſet inſinuationem ſine effecto,ſcilicet vt quilibet poſsit ſcire, an res pertineat ad donantem,ex rationibus ſuperius adductis. 12

Scribere in ſinuationẽ iudex non poteſt. Et ſic poteſt iudex etiam eſſe tabellio,cùm hic actus ſit voluntarię iuriſdictionis,& in quibus de plano proceditur, poteſt quis eſſe & iudex & tabellio.l.iubemus.§.his quoque.C.de ſacroſan.eccle.docet Bald.in dicta l.ſi cònſul.quæſtio.vij.Cana.q.viij.Quod non puto verum:quia officia nõ debent commiſceri,& ſcripta donatio debet iudici inſinnuari,& Iudici nõ datur,ratione officij,vt ſcribat,ſed ſcribam habere debet. c. quoniam contra. de proba.Ideo ipſe debet authoritatem ſuam interponere,quam ſcriba,ſeu Grapherius aut actuarius rediget in acta,& donationem, & alia coram iudice facta in regeſtum deſcribet,quæ non poſſet iudex,imò notarius ſeu grapherius poſſet contradicere:quia ſuum vſurparet officium. 13

Opponi quid poſſit contra inſtrumentũ inſinuatum Vltimò an contra inſtrumentum inſinuatum poſsit opponi, & quid? Reſpon.Cùm in inſinuatione nullus vocetur,ideo poſteà non tollitur facultas opponendi cõtra inſtrumẽtum,vnde poterit opponi quòd eſt falſum,quòd in fraudem fiſci factum,vel ſimulatum.Bald.in l.illud.q.vij.C.de ſacroſ. eccle.Cana.quæſtio.lx.& alia quæ contra inſtrumentum opponi poſſunt,ſcribit Nepos de mõte Alba.in ſuo tract.in forma oppoſitio. cõtra inſtrumẽta, vel quòd ſit facta hæc donatio à prodigo,cui bonis interdictũ erat. l.is cui. ff.de verborum obligatio.vel ab infante,& furioſo, & aliis,qui donare non 14

poſſunt

possunt.l.filiusfamil.ff.de dona.l.si quæramus.de testa.alia iusta opponi poterunt,si competant:alioqui caue animæ tuæ ne opponas,quod verum nõ est,vel probare non potes,& tutiùs facies,si te inanibus sumptibus,vel partem tuam non vexes.l.j.ff.de inoffi.testa.

Et quant à celles qui seront faites en absence desdits donataires: les notaires stipulans pour eux, commenceront leur effect, du temps qu'elles auront esté acceptées par lesdits donataires en la presence des donateurs, & des notaires, & insinuées comme dessus: autrement elles seront reputées nulles.

Articulus secundus.

GLOSSA I.

1 SVPERIVS dictum fuit omnes donationes insinuandas, alioqui nullas existere. hæc de donationibus intelliguntur, quæ in presentia donatariorum fiunt:sed nunc decidit, quid in donationibus,quæ fiunt in absentibus,vt in l.absenti.ff.de donatio.& dicit habere effectum à die quo fuerint acceptatę & insinuatæ,& non antè. *Requisita vt donatio absentis valeat.*

2 Et sic sequentia est isto text.requisita eliciuntur.Primum,quòd donatio fuerit facta,ibi *qui seront faites.*si ergo quis promiserit donare,non habet locum iste tex.quia non est donatio, sed promissio de donando, & aliud est promittere donare,& aliud est donare.l.j.C.de pact.pigno. doct. in l. aliud est vendere.ff.de reg.iur.

3 Secundò requiritur,quòd donatio fuerit facta absenti,per l.absenti.ff.de dona.alioqui si præsenti,haberet locum præcedens articulus.Absentem eũ reputamus,si non adsit in loco,in quo est donans,etiã si in hortis sit,quanuis ille aliquando dicatur præsens.l.præsens. ff. de procur. Absentem eum etiam dicimus,qui nescierit donationem sibi fieri:& sic dormiens,furiosus, & alij id genus absentes dicuntur.l.absentem.vbi dixi.ff.de verb.sig. & curator eorum acceptare donationem poterit,vt inferius dicetur. *Absens quis dicatur quo ad donationẽ.*

4 Tertiò,requiritur,quòd notarius stipuletur pro absentè, ibi, *les notaires stipulans.* Alioqui non valeret.nam publica persona,vt notarius,alteri stipulari potest.§.alteri.de inutil.stipu.in instit.& l. stipulatio ista. §. alteri. ff. de verbo.oblig.Sed qualiter debet concipere verba,vel Promittis mihi stipulanti nomine talis,vel Promittis mihi quòd dabis illi, primum frequentius est,vt Barto.docet in l.nõ aliter.ff.de adoption.& in l. ij.rem pupilli saluam fore,abundè Anto.Capit.in decis.Neapol.q.lxxiij. *Notarius stipulando alteri qualiter verba cõcipere debeat.*

5 Quartò,donatio debet acceptari,& anteà nõ habet effectum. nam beneficium non acquiritur absenti,donec is acceptauerit,vt suum dici valeat,c. si tibi absenti.de præben. in vj. Et qui non acceptat aduersarij verba, non potest se illis iuuare,vt docet Bal.in l.iij.C.de repub.hæred.& renunciatio non nocet renuncianti,si non fuerit per partem acceptata. Bar. & Ias. in l. postquàm liti.C.de pac.& Ias.in l.error.col.ij.de iuris & fac.ign. plura scripsi de acceptatione in rubri.de Regia acceptatio.in concor. *Acceptari donatio debet & quomodo.*

Quintò requiritur, quòd hæc acceptatio fiat in præsentia donantis, & notario

notariorum ibi, *en la preſence des donateurs & des notaires*. Hoc tamen eſt declaratum artic.ſeq.quod hæc donatio poſsit acceptari per donatarium, vel per ipſius procuratorem ſpecialem.

Praxis donationē acceptandi.

Item ſufficit acceptatio facta in præſentia donantis, vel procuratoris 7
ipſius ſpecialiter ad hoc cōſtituti.Sed declarauit Rex Hēricus anno 1549. in mēſe Febuario,quòd donatarij poſſunt acceptare donationes, etiam in abſentia donatoris, dummodò fiat acceptatio coram notario & teſtibus: aut coram duobus notariis,& quod fuerit acceptata ſuperſtite donante, & quòd inſtrumento acceptationis inferatur ad verbum donatio ſibi facta, & notarius ſcribat,quòd tali anno & die fuit facta donatio tali, qui certior factus de ea per inſtrumentum donationis in præſentia ſua eam acceptauit: donationis tenor talis eſt, tranſcribat donationem, & dicat talem donatarium acceptaſſe talem donationem,& omnes eius qualitates, & clauſulas. Poterit etiam hęc acceptatio fieri in iudicio,dum inſinuatur:nempe abſens cui fuit donatio facta, poterit inſtrumentum donationis oſtendere iudici, dicens ſibi fuiſſe factam donationem abſenti,quam nunc acceptat, petítq; eam inſinuari,& in actis deſcribi, & iudex eam recitari coram ſe faciet, & approbabit: demum actuarius annum & diem inſinuationis & acceptationis ſcribet,donationíſque inſtrumētum & actum in iudicio dicet,& poſteà parti iſta tradentur:& ſic erit facta & inſinuatio & acceptatio.

Acceptatio donationis fieri poteſt coram quibuſcunque notarijs.

Etiam vult artic.ſequens,quòd hæc acceptatio fiat coram notariis, qui 8
confecerunt donationem,vel coram aliis, ſeu tabellionibus aut perſonis publicis, etiam per interpoſitam perſonam donatio conſummari poteſt. Pomp.in l.etiam.ff.de donatio.

Effectum nō habet donatio ante acceptationē.

Sextò,requiritur quòd donatio ſit inſinuata, ibi *& inſinuées comme deſſus,* 9
vnde ſi donatio facta ſit abſenti,non dubium eſt de iure valere,l.abſenti.ff. de donatio. Tamen non habet effectum ante acceptationem. & ſic ſi interim vendatur illa res donata,dominium tranſit in emptorem facta traditione,cùm interim non habeat effectum,per iſtum tex.†Item cùm hic tex.di- 10
cat acceptationem & inſinuationem neceſſarias, quæ nam iſtarum præcedere debeat?Reſpon.cùm hic tex.nō dicat,poteſt quis acceptare, & poſteà inſinuare,vel contrà,per tex.in l.j.in fi.ff.de vulg. vbi ordo non neceſſarius

Coram iudice vel ſedē te pro tribunali fieri poteſt inſinuatio.

omitti poteſt,& inſinuando acceptare poteſt,vt ſuperius dixi. † Iſta tamen 11
inſinuatio ſufficit,quòd fiat in iudicio corā iudice,ſeu eius locum tenente: nec requiritur quòd ſedeat pro tribunali,ſicut quando iudex tractat cauſas iuriſdictionis contentioſæ,vt in l.j.ff.de iudic.

Poſthumus quomodo acceptare poterit.

Quomodo poſthumus acceptabit? Reſp. curatorem ventri conſtituendum,qui poſthumi nomine acceptet,& idem in furioſo,prodigo, & ſimilibus:vt patet per totum tit.ff.de curato.bonis dando. Et ſi non fuerit datus curator,poterit poſthumus poſteà per reſtitutionem petere inſinuationē, & acceptare.Nam ſilentium his perſonis imputari non poteſt.l.ſi hæres. in fi.ff.famil.erciſcun.Et poteſt quis ſtipulari filiis etiam naſcituris,Bartol.in l. quod dicitur.ff.de verborum obligatio.Guido Papæ quęſtione cclxvij.pactum,& Deci.conſilio ccxlv.in cauſa.Et notarius poterit illis ſtipulari,gloſ. in l.huiuſmodi.ff.de legatis primo.Bartol.& alij. in l. ſi pupillus rem pupilli ſaluam fore.Bertrand.cōſilio cxxxviij.ex themate.column.j.in ſecundo volu. ex

lumi.ex noua editione.& consil.cxl. num.17. ibidem. Et sic per istum text. oportet vt curator vel constituatur, vel mater aut consanguineus acceptet, & insinuet nomine infantis, aut posthumi: & curator nomine furiosi, prodigi, aut dementis.

Quæro quando ista acceptatio fieri debeat? Respon.gloss. in l.consensu. ff.de act.& oblig. & in l.j.de contr. emp. quam sequitur Panorm.in c.dilectus.de sponsa. & Hipp. Marsi. in pract. sua criminal.§. postquàm. nu.29.& seq.vbi dicunt acceptationem fieri debere eo tempore, quo fit renunciatio,vel donatio,sed contrariũ est verum, vt in art.seq.patet, & per l.etiam per interpositam.ff.de donatio. Et superius abundantius scripsi artic.j.glo. vlti. potest enim fieri quamdiu viuit donans, & in eadem perseuerat voluntate, poterit etiam hæc acceptatio donatarij fieri per procuratorem specialem in absentia donantis. Nam ea quæ per nos facere possumus, & per alios fieri possunt, nisi à iure prohibeantur.§.j. de his per quos agere possumus. in instit.hîc cum non prohibeatur,ergo sic fieri poterit. *Acceptatio quando fieri debeat.*

Encores que par les lettres & instrumens d'icelles y eust clause de retention d'vsufruict.

GLOSSA II.

HIC declaratur l.quisquis.C.de donatio. vbi si donans rem retineat sibi illius rei vsumfructum, videtur eam tradere: & transfertur dominium, & possessio in donatarium, non tamen hîc, nisi donatio fuerit acceptata, & insinuata, cùm iste textus hoc prohibeat.Licet aliàs donans domum,vel aliam rem Titio cum retentione vsusfructus, videatur rem tradere & possessionem, adeò quòd donatarius potest vti interdicto vti possidetis,& dicere se saisitum,teste Masuer. in sua pract.rubric.de possessio.§.item cùm quis dat rem immobilem, sed hodie non per istam legem Regiam, antequàm sit acceptata, tradita & insinuata alij,dicam in tract.de mater.posse.in iij.Tomo consti.Regiar. *L. quisquis declaratur.*

Ou constitution de precaire.

GLOSSA III.

1 NOTANDVM est, quòd donans pratum, vel aliam rem alteri, si in instrumento constituat se illud possidere nomine precarij donatarij, transfertur possessio in donatarium.l. in rebus.ff.de precario. Nam quod meo nomine possideo, possum & alieno nomine possidere, nec enim muto causam possessionis, sed desino possidere, & alium possessorem ministerio meo facio: nec idem est possidere, & alieno nomine possidere: nam is possidet, cujus nomine possidetur.l.quod meo.ff.de acquir.poss. *Constituto precary an transferat possessionem & quam.*

2 Sed videtur obstare l. & habet.§.eum qui precario.ff.de prec. vbi rogatus & qui rogat vterque possidet. Ergo non transfertur possessio.respond. aliquando quis rogat me vt precario concedam ei domum, si concedam, possidet naturaliter & corpore, vt dicit ille §. & ego ciuiliter animo. nec enim concedendo admitto possessionem ciuilem.l. clàm possidere. §.j.ff. *Noua declaratio in constituto ne precarij contra dec.*

de acquir.poſſeſſ.ſed ſi donem domum alicui,& conſtituam me poſsidere precario nomine ipſius,tunc & naturalis & ciuilis poſſeſsio in donatariũ tranſfertur.ratio eſt in hoc vltimo caſu,quia conſtituendo me precario nomine ipſius poſsidere, illam poſſeſsionem naturalem quam habebam tranſfero in illum, & ſic confiteor me poſsidere ſuo nomine, tam naturaliter quàm ciuiliter.l.non ſolùm. in fi.ff.de vſuc. diuerſum eſt,quando meam domum concedo, non præcedente titulo, alicui nomine precario,quia tunc ipſe quamdiu voluero poſsidet naturaliter, & mea voluntate, & ego ciuiliter. Et ita videtur dicendum: quamuis doct. non animaduerterint, licet tradant differentiam, an quis conſtituat ſe poſsidere nomine alterius, an nomine precario alterius, quia conſtituendo ſe poſsidere nomine alterius, tranſfertur poſſeſsio vtraque, ſi nomine precario naturalis tantùm. dixi hoc non eſſe verum: quamuis D. Tiraq. in ſuo tract. de iur.conſtit.poſſ. multos ad hoc adduxit comites. Sed non aduerterunt: quia ſiue quis ſe conſtituat nomine alterius poſsidere ſimpliciter, ſiue precario nomine, is qui ſic conſtituit, non poſsidet, ſi præceſſerit titulus habilis. alioqui eſſet contrarietas in eodem ſubiecto, quòd quis poſsideret per ſe, & nomine alterius, quod non poteſt eſſe.d.l. quod meo. Ergo illa doct. doctrina non eſt vera: ſed eſt intelligenda, vt ſuperiùs diſtinxi. Nam ſi abſque titulo rogem, vt des precario, & dederis, vterque noſtrũm poſsidet; ſi verò rem à te mihi donatam precario poſsides, vtraque poſſeſsio eſt apud me dominum rei: quia ille qui habet, mihi, & non ſibi poſsidet, dicta l.quod meo.& l.non ſolùm.§.fi.de vſucap.

Effectus ſingulares conſtituti.

Notandi ſunt effectus ſingulares conſtituti. Nam is in cuius fauorem 3
fuit conſtitutum, poteſt ingredi poſſeſsionem ſua authoritate, quod aliàs non faceret, niſi vellet eſſe prædo.l.ſi ex ſtipulatione.ff.de acquir. poſſ. vbi Vinc.Hercula. & alij. hoc notant.

Etiam eſt vtile, quia ſi hic inueniat reſiſtentes in capienda poſſeſsione, 4
poterit eos repellere, ſuam defendendo poſſeſsionem per conſtitutum acquiſitam, ſecus ſi data fuerit tantùm facultas poſſeſsionem apprehendendi.Bart.in l.creditores.C.de pign.Aret.in d.l.ſi ex ſtipulatione. Alexan. d.conſil.lxxxij.perſpectis.col.ij.in ij.volum.

Item vtile eſt ad hoc,vt ſi debitor cõſtituat ſe omnia bona ſua tenere,& 5
poſsidere nomine creditoris,vel nomine precario dicti creditoris,tũc ſi poſtea debitor alienet aliquã rem ſuam, poterit creditor agere contra poſſeſſorẽ nulla excuſsione debitoris præcedente: & aget non hypothecaria, ſed condictione ex l.ſi.C.de acq.poſſ. doct. in authen. hoc ſi debitor.C.de pign. Cæpol. cautel. xxxj. regulariter. Ang. in §.item ſi quis in fraudem. col.v.dẽ actio.in inſt. Alexan.conſil.lxxxv. ponderatis. col.j.in vj.volu.ideo

Cautela pro creditore.

ſis cautus; vt in inſtrumento obligatorio facias apponere iſtam clauſulam, quòd dictus debitor conſtituit ſe tenere omnia bona ſua, & ſingula nomine creditoris precario, vſque ad plenam debiti ſatisfactionem & integram. Sed contrarium conſuluit Bart. conſil. xxvij. ſcripſit belliſsimè. in primo volum. has opiniones conciliat Io.Cret.in repet.l.ſi is qui pro emptore.col.lxv.verſi.tertiò quæritur.ff.de vſuc.vbi tres caſus diſtinguit, vide illos inibi. Plura non ſcribam nunc,ſed reiicio ad tract. de mater. poſſeſſor.

in iij.

in iij.Tomo conſt.Regiar.vbi alia multa,ſi per Deum liceat, & vtilia quotidiana conſcribam in hac poſſeſſoria materia.

Dont ne s'enſuyura aucun effect,ſinon depuis que leſdites acceptations,ou inſinuation aurot eſté faites comme deſſus.

GLOSSA III.

ERGO aliquis effectus donationis factæ abſenti, non habet locum ante acceptationem,& inſinuationem:nec obeſt iſte text.dicens, *ou.* quia ſæpe alternatiua ponitur pro coniuncta,& contra,vt in l.ſæpe.ff.de verb.ſign fic.vbi abundè ſcripſi,vel poſſumus dicere alternatiuam propriè poni: ſed vult text.dicere nõ valere donationẽ, niſi & acceptatio & inſinuatio interueneritnec habet effectũ ante acceptationem, quia antè nõ acquiritur dominiũ,per cap.ſi tibi abſenti.de præben.in vj.ſed facta acceptatione dicunt quidam acquiri dominiũ,licet inſinuatio nõdum facta ſit.quę ſi poſteà fiat, à die acceptationis fructus debentur, tanquàm à tempore litis conteſtatæ in ſtricti iuris iudiciis.l.cùm fundus.ff.ſi cert.pet.tamen ego dicerem duo copulatiuè eſſe neceſſaria,& acceptationem & inſinuationem:quod ſi alterum deſit,non transfertur dominium nec fructus acquirit donatarius,per ea quæ ſuperius ſcripſi.

An in eccleſia itidem procedat,multa dixi.in j.To.in proœ.& ſuperius ſcripſi de iure locum nõ habere,tamen anno 1543.in vigilia Aſſumptionis fuit prolatum Areſtum etiam in eccleſia hanc conſtitutionem ſeruandam. *Eccleſia an inſinuare teneatur. Areſtum.*

FRANCOIS *par la grace de Dieu Roy de France, à tous ceux qui ces preſentes lettres verront, ſalut. Comme par les articles cent trentedeuxième, & troiſième des ordonnances par nous dernierement faites, ſoit expreſſement dit que quant aux donations qui ſeront cy apres faites par & entre nos ſubiets en l'abſence des donataires, les notaires ſtipulans pour eux, elles ne commenceront leur effet, ſinon du temps qu'elles auront eſté acceptées par leſdits notaires en la preſence des donateurs & des notaires, & inſinuées en nos autres cours & iuriſdictions ordinaires des parties, & des choſes données: autrement elles ſeront reputées nulles, encores que par les lettres, & inſtrumens d'icelles y euſt clauſe de retention d'vſufruit, ou conſtitution de precaire, dont ne s'enſuyura aucun effet: ſinon depuis que les dites acceptations, ou inſinuations auront eſté faites comme deſſus. Et pource qu'à l'interpretation dudit article lon pourroit mettre en doubte, ou difficulté ſi nous auons entendu que la preſence des notaires ſoit requiſe auſdites acceptations d'icelles donations,ſans ce que tel acte ſe puiſſe faire par procureur.* Articulus tertius.

GLOSSA I.

REX declarat articulum præcedentem in quibus casibus procedat.

A ceste cause voulans esclaircir l'intelligence du contenu en iceluy article, affin que en l'aduenir l'on n'en soit en peine, auons dit, declairé, & ordonné: Disons, declairons, & ordonnons, que les donations faites despuis la publication de nosdites nouuelles ordonnances

GLOSSA II.

ET SIC hæc constitutio cùm sit declaratoria iuris, trahitur etiam ad præterita, vt doct.no.in c.fi.de constit.

Et qui se feront apres.

GLOSSA III.

ETIAM declaratio ad futura extenditur, vt hîc, sicut constitutio.l.leges futuris.C.de legib.

Valent & ayent leur effect du iour qu'elles auront esté, & seront acceptées par les donataires en personne, ou par procureur pour eux.

GLOSSA IIII.

HIC addit ad articulum quòd acceptatio possit per procuratorem fieri: & tamen in articulo præcedenti dicebatur per donatarium fieri debere. Sed potest quis per alium, quod potest facere per seipsum, reg.iur.potest quis.de reg.iur.in vj.

Specialement fondé.

GLOSSA V.

Procurator specialis requiritur in acceptatione donationis.

Procurator debet mitti mãdatum exhibere procuratorij.

ET SIC non sufficeret procurator generalis, cùm hîc dicat *specialement fondé*, id est specialiter constitutus. item oportet quod de mandato illius procuratoris constet, alioqui acceptatio facta per eum non valebit, nec alius actus, vt docet Bar.in l.si quis inficiatus.ff.depositi.in decisio.Neapol.q.cccxvj.Galiotus.nu.3.& in acceptandō debet procuratorium exhiberi, etiam si non petatur ab aduersa parte, teste Bald. in rubr.C.depositi. quæstio. iiij. & hoc in actu extraiudiciali: aliâs quis non constituitur in mora, vt docet Alexand.consil.lxxviij.viso colum.ij.volumi.v.& in acceptatione bonum est, quòd ad verbum inseratur instrumentum procuratorij, sicut de instrumento donationis dicitur in declaratio.Henric. sequent. & dixi in tract. nominatio. q. xiiij. Et debet esse procuratorium in publicam formam redactum, teste Alexand. in additio. ad Bart. in d.l.si quis inficiatus.facit cle.causam.de elect.Anto.Canar.quæstio.xxiiij.& Hippol.in l.si quis ne.ff.de quæstio.& hoc iure vtimur.

Item

Item debet(vt dixi)esse procurator specialis ad acceptandum rem donatam,nec sufficeret generalis. Nam qui generale mandatum habet, & gerit actum requirentem speciale mandatum,dicitur falsus procurator, vt dicit Bal.in c.nonnulli. col.j.de rescr.Fel.in c.ex parte decani.col.iij.ibidem.Ias.in l.iij.§.si procurator.col.ij.in v.not.ff.quod quisq; iuris.& casus requirentes speciale mandatum describunt Bald.& Ang.in tit.de his per quos agere possumus,in instit.& ego xlviij.congessi in itul.de elect.derog.in fi.concord.

Poterit tamen donatarius acceptationem factam per non habentem potestatem ratam habere: & ab illo tempore donatio habet effectũ, teste Chas.in consuet.Burg. in rub.*des droits*,§.quinto.gl.*sans procuration.* Quia ratihabitio retrotrahitur, & mandato comparatur. reg. ratihabitionem. de reg.iur.in vj. quod est verum, si viuo donante fieret,& in eadem perseuerante voluntate. argu.l. bonorum.ff.rem ratam ha. quia duo extrema tunc sunt habilia.de quibus Bar.in l.si is qui.ff.de vsucap. *Ratam possis habere acceptationem.*

En la presence des donateurs, ou du procureur pour eux specialement fondé quant à ce.

GLOSSA VI.

ETIAM declaratur articulus præcedens in hoc,dum volebat, vt in præsentia donantium acceptatio fieri debeat. Nam ea etiam fieri poterit in præsentia procuratoris illius ad hoc constituti, vt superius dictum fuit. *Acceptatio fieri potest etiã in præsentia procuratoris donãtis.*

Et des notaires qui auront passé lesdistes donations, ou autres notaires tabellions.

GLOSSA VII.

ET SIC ostendit hîc istam donationis acceptationem fieri posse etiam per alios notarios, nempe si illi qui donationem conscripserunt mortui erant, vel non inueniebantur, cur acceptatio fieri per alios non possit,ob id optima est declaratio.Et antequam vidissem declarationem,ista scripseram in l.detestatio. de verb.signific. *Acceptatio potest fieri coram quibuscunque notariis.*

Ou personnes publiques.

GLOSSA VIII.

ETIAM potest fieri acceptatio coram personis publicis, id est, iudicibus, si notarij non inueniantur, & quando appellatio fieri non potest coram iudice à quo est appellatum, poterit fieri coram personis publicis.l.vt perfectius. C.de anna. except. & sic ista acceptatio, *Coram publicis personis acceptatio facienda est & quæ dicantur personæ publicæ*

si non inueniretur notarius posset fieri coram quocunque iudice, etiam ecclesiastico, dummodo is per suum scribam & Grapharium acceptationem scribere faciat, & instrumenti donationem inserere, & alia facere quæ notarius fecisset, per hunc text. *Personnes publicques*, & ista acceptatio facta in quocunque loco, quocunque die, etiam feriata valebit, quia non est actus iurisdictionis contentiosæ, sed voluntariæ, quæ diebus etiam festis exerceri potest. l. ij. & l. actus. C. de feriis. & publicæ personæ dicuntur quæ munere funguntur publico. l. pupillus. §. munus. ff. de verbo. signifi. vbi abundè scripsi.

Si donnons en mandement à nos amez & feaux, les gens de nos cours de parlement, Baillifs, Seneschaux, Preuost, Iuges, ou à leurs lieutenans, & chacun d'eux endroit soy, & si comme à luy appartiendra, que nos presents declaration, & ordonnance ils entretiennent, gardent, & obseruent: facent entretenir, garder, & obseruer, lire, publier, & enregistrer, auec nos dessusdites autres ordonnances. Car tel est nostre vouloir, & plaisir: nonobstans quelconques autres ordonnances, restrictions, mandemens, ou defences à ce contraires. Et en tesmoing de ce nous auons fait mettre nostre séel à cesdites presentes. Donné à Noyon le viij. iour de Mars: l'an de grace mil cinq cens trenteneuf, & de nostre regne le xxvj. Ainsi signé sur le reply, par le Roy en son conseil. Bayard. Et scellé sur double queue de cire iaune.

HENRY II. *des publiées 1549.*

Articulus quartus.

Nous declairons & ordonnons que sous le nom de donation seront comprinses & subiectes à insinuation les donations faites entre vifz, combien qu'elles ne soient simples, ains remuneratoires, ou autrement causées: & non les donations faites pour cause de mort, qui se peuuent reuocquer par le donateur iusques à la mort: lesquelles ne seront subiectes à aucune insinuation. Et en ce que ledit article porte que les donations seront insinuées es cours, & iurisditions des choses données, nous entendons que ladite insinuation se face à la iurisdition Royalle des lieux, ou lesdites choses seront assises, sans preiudice toutesfois des proces pendans, & indecu sur l'intelligence & interpretation de ladite ordonnance.

ISTA est noua Henrici Regis declaratio, quam superiùs eludaui: non vult tamen quòd ad præterita extendatur, sicut nec lex solet. l. leges futuris. C. de legib. vide ipsius aliam declarationem sequentem.

Idem.

Articulus quintus.

Et quant aux six vingttrezieme article touchant encores lesdites donations, Nous voulons & ordonnons, en interpretant, & modifiant ledit article, que les donations

nations faictes à personnes absentes, se puissent accepter par les donataires en l'absence du donateur, pourueu que icelle donation soit acceptée du viuant dudit donateur. & que icelle acceptation soit faite en presence des personnes publiques & tesmoings ou de deux notaires, & que l'instrument de la donation soit inseré en la note, acte & instrument de ladite acceptation.

ISTE articulus addit ad præcedentes, vt donatio posit etiam in absentia donatoris acceptari, quamuis per artic. ij. suprà non posset, alia ibi scripsi. Nec alia donare lector benevole nunc decrevi: ista autem (si lubet) boni consula, & ego Deo optimo maximo de præmissis gratias agam immensas. Amen.

TRACTATVS, VT CONTRACTVS, TESTAMENTA, SENTENTIAE, ET ALII OMNES ACTVS Gallicis concipiantur verbis.

Que contracts, testamens, sentences, & tous autres actes seront faits en Françoys.

Articulus primus.

FRANÇOIS *des publiées 1539. artic.cxj.*

Et pource que incertitude, & ambiguité sont souuentesfois aduenues sur l'intelligence des mots latins contenus es arrest, & autres actes, nous voulons doresnauant.

GLOSSA PRIMA.

Ratio constitutionis.

QVEMADMODVM olim Apollo, vt poëtæ fingunt, Deus Latinum recusabat oraculum: & Tiberius Cæsar militem Græcè testimonium interrogatũ, nisi Latinè respondere vetuit. Imò ipse quanquàm sermone Græco aliâs promptus & facilis: non tamen vsquequaque vsus est, abstinuítq; maximè in senatu: adeò quidem vt monopolium nominaturus, veniam prius postularit: quòd sibi verbo peregrino vtendum esset, vt refert Suet. in vita Tiberij, de peritia sermonis Græci. Sic & hic Rex ppter ambiguitates & obscuritates vitandas, quæ in sermone Latino erãt, tum q̃ multis modis vnũ & idem verbũ aceiperetur, tum etiã quòd Latinè loqui volentes, & elegãter, totã obtenebrabant sententiam, verbũ aliò tendens cõscribentes: adhæc q̃ etiam quidam veterani iudices linguæ Latinæ obliti, vocabula iuxta Gallicum sermonẽ sibi consingebant, & illa nõ intelligebãtur, quòd nõ essent Græca. Latina, nec vulgaria: ideo sup interpretatione istorũ verborũ diu litigabatur: ob id Rex hic statuit. vt deinceps verbis vulgaribus patriæ concipiantur tam contractus, processus, sententiæ, Aresta: quàm alia omnia, vt in tex. scribitur. † *en langage maternel.* & sic vernaculo & materno idiomate, vnde Galli Gallicis verbis debent cõscribere instrumenta: Occitani verbis vulgaribus, & idiomate cõmuni patriæ, alioqui si Gallicis verbis ibidẽ instrumenta concipi deberent, maior esset obscuritas. Quia Vascones multi, & alij rustici sub senatu Burdeg. degentes, & Tholosano, nõ intelligerent illud idioma Gallicum. Et si sic instrumẽta cõcipi debetent, nõ tolleret hæc ordinatio ambiguitates, sed potius induceret. Igitur quæ inducta sunt ad tollendum ambiguitates, eas inducerent, contra l. legata. ff. de leg. j. vnde Rex statuit quòd vulgari sermone & patrio hæc cõficiantur, ideo dicit, *Maternel Françoys*, quia non Italo sermone, vel Hispano: nam mater cõmuniter est nata in Francia, ideo maternum sermonẽ vocat, quo vtitur patria: sed dicit *Maternel Françoys*, non simpliciter, *Françoys*, vt declaret nolle astringere quemcunque vti Gallico sermone, sed vulgari patriæ, prout ea Regio Galliæ vtitur, in qua regione ista instrumenta, & alia fiunt. declaratur in rub. *des informations*. art. q. fi. ibi. *en vulgaire & langage du pays*, & inferius dicam.

1

De Tiberio Cæsare.

Lingua vernacula & materna quæst.

2

Linguarum varietas nõ semper vitio ciit diuina.

Deus enim aliquãdo in pœnã gentis induxit idioma diuersum, & confudit,

3

fudit,vt in turri Babel patet Geneſ.xj.& Hierem.v.ſcribitur, Adducam ſuper vos gentem de longinquo,cuius ignorabitis linguam, nec intelligetis quid loquatur.Et Deuter.c.xxviij. Adducet Dominus ſuper te gentem de longinquo,cuius linguam intelligere non poſsis.

4 Ob id vt iſtud euitaret pontifex ſummus,voluit vt nulli conferretur ecclesia parochialis,qui non intelligeret idioma,& loqueretur,vt prædicare poſsit.c.ſit rector.xliij.diſt. alioqui collatio non valebit.regu. Cancell. xix.quomodo enim is eoncionari,& populi confeſsiones audire poterit, vt tenetur,qui idioma non intelligit,nec loquitur eap.inter.de offi.ordi. eo enim ſermone vti debemus,qui notus eſt nobis:vt ait Cicero,de offic. *Nulli conferendum beneficium curatum niſi idioma intelligenti.*

5 † Vnde Albinum à Catone deriſum legimus, quòd cùm Latinus eſſet,& inter Latinos hiſtoriam eõſcriberet, Græcè tamen ſcribere conatus fuiſſet,vt Plutarch.& alij referunt: & de Albutio idem quidam cenſent, q ui eùm à Scæuola proprio eſſet idiomate ſalutatus Athenis, Græcè tamen reſpondit,vt refert Cicero de finib.bonor.& malor. *De Albino.* *De Albutio*

6 Itaque proclamationes,quæ apud vulgus fiunt.verbis debent fieri vulgaribus.l.ſed & ſi.§.proſcribere.ff.de inſtitor.actio.Et clericus,quãdo agit contra laicum, vulgariter loqui debet. gl.in c.odi.xxiiij. q.j.& leges quæ dantur populis ſub vſitato eiuſdem populi idiomate dictari, & publicari debent,vt & magis intelligantur, placeant,& obſeruentur.§.alienationis. in auth.de non alienand.rebus eccleſiæ.colla.ij.ibi, propterea hanc proponimus legem,& protulimus,& non paterna voce,ſed hac communi & Græca,vt omnibus ſit nota propter facilem interpretationem.facit §.fi. in auth.vt præponatur nomen Imperator. colla.v. & doct.in l.j.in fi.ff.de verb. oblig.& Feli.rubr.de conſtitu.Bened.in repet.c.Raynutius.in verbo & vxorem.nu.230.de teſtamen. *Proclamationes ſeruare paterna fieri debent & latina.*

Que tous Arreſtz.

GLOSSA II.

ARESTVM dicit Budæ. eſſe placitum: vt ſeripſi in tract.de liter. ciul. in princ. primi Tomi ordi. Regiar. ſed diligentius intuens vix hoc ſequendum arbitror: quia placitum non magis cõuenit parlamentis,quàm curiis inferioribus: vnde etiam ſententiæ inferiorum iudicum Areſta, id eſt placita dici poſſent, niſi per Antonomaſiam dicas,ſed ita de omnibus rebus dici poſſet, quòd citatio, litis cõteſtatio,& omnia quæ parlamentis & curiis eõueniunt, per antonomaſiam de parlamẽtis intelligerentur. Quamobrem verius dici arbitror Areſtũ eſſe Gallicum vocabulũ, & duplici R.eonſcribendũ,quia poſtquã prolatũ eſt ibi ſiſtendũ eſt. *là ſe faut arreſter.* vel fortè à Græco ἀῤῥαιστον, quod ſignificat incorruptum,inuiolatum: q ex illis ſupremis curiis ſententiæ incorruptæ exeant & inuiolatæ maneant, nec appellatione infirmari poſsint,cum ſint ſupremæ ſententiæ l.j.ff.à quib.app.non licet.iſta ergo decreta ſenatus Gallico ſermone ſcribi debent,ne quid incertitudinis,aut ambiguitatis in illis remaneat,quãuis decreta à prætoribus Latinè olim interponi deberẽt: per l.decreta.ff.de re iud.vbi gl.ait decreta inter Latinos debere Latinè proferri,& inter alios,eorũ linguã,& hoc pro *Areſtum quæ, & vnde dicatur.*

cuiuſ

cuiuſq; fori cõſuetudine, dicit ibi Bar. & alij. Sed in Francia per hãc legem Regiam, omittitur in curiis ſupremis, & Seneſchallorũ ac bailliuorũ foris Latinus ille vſus primæuus. Et quælibet curia ſermone Gallico pro viri-

Rom. vſus quo ad ſermonem latinum.

li vtitur per hunc tex. † Prædicta ratione incertitudinis vitandæ, nõ verò 2 propagandę linguę gratia: ſicut olim Romani, qui nec Græcis vnquã niſi Latinè reſpõſa dabant, cùm etiã ipſa linguæ volubilitate poſtquàm plurimum valent excuſſa, per interpretem loqui cogebant, non in vrbe tantùm, ſed etiã in Græcia & Aſia, vt ſcilicet Latinæ vocis honos per omnes gentes venerabilior diffunderetur, teſtis eſt Vale. lib. ij. inſti. ant. c. cxlv.

Sententia quibus verbis proferatur.

Et ſic limitatur l. iudices. C. de ſent. vbi iudices tam Latina, quàm Græca 3 lingua ſentẽtias proferre poſſunt: quod eſt verũ apud Græcos & Latinos, ſed in Frãcia vulgari ſermone patriæ vel Gallico ſentẽtia pferetur, vt hîc.

Stipulatio quibus verbis concipitur.

Stipulatio etiã fieri Græcè, Latinè, Hebraicè, & quibuſcunq; ver bis po- 4 teſt. dummodo partes ſe intelligant per ſe, aut per interpretem. l. j. in fi. ff. de verb. oblig. in Francia tamen ſi conficiatur inſtrumentum à notariis Regiis, materna lingua conficietur, alioqui notarius puniri debet, quia facit contra hanc legem quamuis olim omnia inſtrumenta notarij conficere ſolerent verbis Latinis, incultis & barbaris, quæ ne ipſi quidem intelligebant, ſed erant tanquàm pica, pſittacus, & gallus, qui loquuntur in palatiis dominorum, ſine intellectu, vt dicit Rom. ſing. lj. quid operatur.

Proceſſus criminales lingua patria fieri debet.

Item Lud. xij. ſtatuit proceſſus criminales communi patriæ idiomate 5 concipiendos eſſe, vt defenſio relinquatur captis, & in carcere detentis, & accuſatis, quam habere non poſſent, ſi non intelligerent, vt patet in rub. *des informat.* art. vlt. nec per iſtum tex. corrigitur ille text. in ſpecie loquens. Imò declaratur per hunc text. generaliter loquentem, vt doct. not. in c. j. de conſti. in vj. & c. j. c. paſtoralis. §. fi. de reſcript. ſcripſi in procœ. ordi. in j. Tomo, in gl. v. nu. 128.

Atteſtationes ſermone patrio concipi debent.

Etiam ſtatuit idẽ Rex ibidem, vt omnes teſtificationes, teſtimonia, atte- 6 ſtationes, tam in ciuilibus, quàm in criminalibus, verbis vulgaribus, & cõmuni idiomate patriæ fiant, vt teſtes poſsint intelligere quæ deponũt, ne poſteà falſi arguantur. l. eos, ff. de falſ. & illa ordinatio vult. q; aliter factæ nullius ſint effectus, & roboris. hic tamen nõ annullat acta in cõtrarium: ideo dicerem teſtamentũ, ſententiã, areſtum, vel alia acta nõ eſſe nulla. ſi aliâs quàm hic ſtatuatur, ſcripta ſint, ſed illum puniendũ, qui illa fecit, & ſeruabitur art. annullans in ſuis caſibus tantùm, videlicet in informationibus, & atteſtationibus, & proceſsibus criminalibus. vide tamẽ ſuper hoc Bart. in l. cùm lex. ff. de fideiuſſ. Bal. & Iaſ. in l. non dubium. C. de legibus.

Libellus qua lingua concipi debeat.

Hic nihil dicitur de libello, quibus verbis debeat cõcipi, & offerri. vnde 7 tex. ait, literis vtrũ Græcis, an Latinis, & puto fieri ſecundũ loci cõditionẽ ne quis excuſari poſsit ignorãtia literarũ. l. ſed & ſi pupillus. §. proſcribere. ff. de inſt. ac. Nã poſtquã de ſequẽt. ſtatuit, videlicet de areſtis, & ſententia, igitur & ita antecedẽtia eſſe voluit. l. ad rem. & l. ad legatum. ff. de proc. ideo cõſuetudo fori eſt inſpiciẽda. l. iij. in fi. ff. de teſtib. doc. in l. j. ff. de edẽd. & in c. j. & ij. de libel. oblatio. Et quia inferius dicit, *toutes procedures.* ergo & in libello, *qui eſt de la procedure iudiciale*, & qui totũ dicit nihil excipit. l. à pcuratore. C. mãd. vnde libellus vulgari ſermone patriæ, vel Gallico inter Gallos

los concipi debet in parlamentis Gallicè, idem in curiis bailliuorum, in aliis eo sermone quo vtuntur.

Ensemble toutes autres procedures, soyent de nos cours souueraines ou autres subalternes & inferieures.

GLOSSA III.

ADDIT prædictis, aresta non solùm concipienda verbis Gallicis, sed etiam omnes processus, siue fiant in parlamentis siue in aliis curiis quibuscunque, videlicet subalternis, à quibus immediatè appellatur ad curiam: siue etiam sint aliæ inferiores, vt hîc probatur. Et hîc nomine processus veniunt omnes scripturæ, & actus tam partis, quàm iudicis a citatione vsque ad sententiam. Bal. in c. consuluit. col. iij. de offic. dele. scripsi in tract. nomi. q. vlt. & sic tam illæ scripturæ partium, quàm iudicis vulgari sermone concipi debent, & cum hîc non loquatur *de nos cours subalternes & inferieures*, in omnibus aliis iudicibus etiam dominorum procedet, nisi dicas illud verbum, *nos cours*, superiùs adiectum repetendum. Sed de communi vsu curiarum secularium, baronum, & aliorum dominorum est, vt etiam vulgari sermone vtantur. Et sic minimè mutanda sunt, quæ certam interpretationem habuerunt, l. minimè. ff. de legib.

Processus quibuscunque verbo.

Processus nomine hîc quæ veniat.

Non tamen habebit locũ in iudicibus ecclesiasticis, quibus legem conditor hîc imponere non potest, vt not. doct. in c. ecclesia. de consti. dixi in procem. suprà in j. Tom. vnde omnes scripturæ coram illis Latinè conficiuntur. item in curiis conseruatoris apostolici, in quibus hæc ordinatio etiam nõ est recepta, nec inferior potest tollere legem Papæ superioris. cle. ne Romani. de elect. ideo valebunt insinuationes mandatorũ & nominationum Latinis aut Gallicis cõceptæ verbis, vt etiam scripsi in tract. nomin. q. xiiij. nu. 57. q. viij. in fin. vidi in curiis ecclesiasticis attestationes, quas inquestas dicunt, vulgari sermone fieri, & in hoc consuetudo fori est inspicienda.

Hæc cõsuetudo in foro ecclesiastico locum non habet.

Potest tamen dici habere locũ non solùm in parlamentis sed etiam in omnibus aliis curiis supremis, per hoc verbũ *souueraines*, de quibus scripsi in procem. cõcor. in verb. summas & sic habebit locũ in cõsilio Regis priuo & intimo, & suo magno cõsilio: ac in curiis generalium iustitiæ, computorum, & aliis supremis, quæ normam parlamentorum sequuntur.

In omnibus curiis habet locum hæc ordinatio.

Soyent de registres, enquestes.

GLOSSA IIII.

EXEMPLA tradit eorũm, quæ generaliter dixerat, videlicet vt omnis processus debeat Gallicè confici, siue sint Regesta, & acta diurna curiæ. Est autem Regestum libet, in quo acta publica conscribuntur ad memoriam publicam, & perpetuam, & posteritati ostendendam, vt ait Bud. in annotat. in Pand. & hic liber qui in curiis fit, debet dictari Gallicè, vt hîc.

Regestum quid.

Vnde si semel produxero literas tonsuræ, vel alias, & fuerint perditæ, posteà potero eas habere ex Regesto, & facient fidem, quia de actis processus videntur, pro quo l. j. ff. si tab. testa. nullæ extab. l. publicati. C. de testam. & l. gesta. de re iudic. Bald. in l. fin. C. de edic. diui. Adr. tollend. refert & seq

Litera tonsuræ extractæ ex aliis probant.

& sequitur Guido Papæ in statuto, Si quis.in verbo,per literas,versi.quæro obtinui,allegat Inno.in c.j.de probation.

Contrats.

GLOSSA V.

Contractus nomen quomodo hic capiatur.

CONTRACTVS hîc generaliter accipimus non solùm pro actu vltro citroque obligatorio, sed etiam pro quasi contractu & distractu, vt sunt transactiones, quæ hîc etiam comprehenduntur per hæc verba, *& autres quelconques actes*, licet regulariter distractus non veniat contractus nomine, per l.Labeo.§.contractum, vbi scripsi.ff.de verb. sign. per illum text. Item notarij postquàm contractum conscripserint in scheda, siue protocollo, debent illum partibus recitare coram testibus, aliâs non valeret contractus, nec actus, per gloss.sing.in l.fideicommissa.in prin.ff.de leg. iij.

Recitare debet notarius actum coram eo gestum.

Commissions.

GLOSSA VI.

Delegationes & mandata iudicum vlgariter scribi debent.

ETIAM delegationes & mandata iudicum vulgariter scribi debent,& sub hoc verbo continentur:siue constituantur commissarij, seu conquisitores pro audiendis testibus, vt in l.iudices. cum authen.ibi posita.C.de fide instru.siue audiant partes, siue in curia suprema. vel in aliis curiis inferioribus. de his scripsi in tract. de inquisit. seu commis.in iij.Tomo Comment.in has consti.Regias.

Comprehenduntur hac ordinatione

Sentences.

GLOSSA VII.

Appellatione sententiæ quid hic veniat.

QVAMVIS appellatione sententiæ veniat definitiua per antonomasiam,l.quod iussit.ff.de re iudi.tamen hîc comprehenditur etiam interlocutoria. Nam quando est eadem ratio, vel maior,in interlocutoria,quam indefinitiua, tunc sententię nomine comprehenditur etiam interlocutoria. gloss. in l.j.in verb. noui iuris. ff.quod quisque iuris.Pan.in ca.causam matrimonij.de offic.deleg.& Ias.in rubr.ff.de re iudi.scripsi in rep.l.quod iussit.in vlt.not.& ibi sustinui appellatione sententiæ non venire definitiuam, nec interlocutoriam: quid ergo veniat ibidem videre licet, quia ibi triginta conclusiones conscripsi, quas sustinui publicè,dum apud Bitur. d.Alcia. & ego ad munus Regentiæ fuimus recepti: ipse me præsente interpretatus fuit perdoctè, & acutissimè l. quinque pedum.C.fini. regun. & in crastinum itidem ego eo præsente,& alia innumerosa multitudine illam l.quod iussit.professus sum, & omnibus argumentari volentibus respondi.eámque interpretationem euulgaui anno 1531.

Testamens.

GLOSSA VIII.

Testamenta vulgari sermone debêt concipi.

ET SIC testamenta vulgaribus confici debent vocabulis, vt ea testator intelligere possit, & hoc ideo expressit, quia appellatione cõtractus nõ venit testamentũ.l.verba cõtraxerunt.ff.de verb.sign.vbi scripsi.& p hoc verbũ intelligemus etiam codicillos, donationẽ causa mortis,& quãlibet aliam vltimam

vltimam voluntatem,de qua in l.licet. per gloſſam. C. de pactis , quamuis teſtamentum iſta non comprehendat: ſed quia eadem ratio eſt in alia vltima voluntate:& ſi conditor interrogatus fuiſſet,idem reſpondiſſet , ſic & nos:vt dicit text.in l.Titius.§.Lucius.ff.de liberis & poſth. gloſſ. in l.tale pactum , in fin. de pactis. ac ſatis apparet per verba ſequentia generalia vt ſequitur.

Et autres quelconques actes & exploits de iuſtice.

GLOSSA IX.

ACTVS verbum generale eſt , ſiue verbis quid agatur , vt in ſtipulatione,ſiue re, vt in numeratione pecuniæ.l. Labeo.ij. ff. de verb.ſignific.vbi abundè ſcripſi:ideo hic quicunque actus intelliguntur,adeò quòd locationes , & omnes , tam iudiciales , quàm extra iudiciales actus ſic concipientur. vnde dicit Paul. in l. ſed & ſi §.de quo.ff.de inſtito. actio. quòd in curia Regis Franciæ omnia acta ſunt in vulgari ſermone , & verum dicit ſecundum hanc hodiernam conſtitutionem. *Actus nomine quid veniat.*

Exploitz de iuſtice, dicuntur executiones,ab explendo,quæ etiam per apparitores verbis conſcribi debent vulgaribus. de his ſcripſi in primo Tomo cõment.in conſti.reg.tract.de ſenten.execut. art. vij. Ideo quæcunque executiones,quæ fiunt ſiue à conſiliariis , ſiue à iudicibus , vel apparitoribus,ſic vulgariter dictari & conſcribi,vt intelligantur,debent. *Exploits quid.*

Ou qui dependent.

GLOSSA X.

NEGOTIVM, vel actus dicitur dependens, quãdo aliquid habet acceſſorij , aut qualitatis ad alium actum , vt plenè declarat Signo.de Homed.in conſil.ſuo , quod tranſcribit Boër. poſt conſuet.Bituricen.Quia idem iudicium debet eſſe de rebus dependentibus,tangentibus,& connexis,quod de principali , per tex. in clem.diſpendioſam.de iudr. Et quod in vno connexorum ſtatuitur , extenditur ad reliquum, cap.tranſlato.vbi plenè iuriũ interpretes docent. de conſtit. Et ſic omnia connexa & acceſſoria ad ſupradictos actus vulgariter conficiuntur:quia acceſſorium ſequi debet naturam principalis,l.cùm principalis.ff.de reg.iur.& regu.acceſſorium.in vj. *Actus dependẽtis quid dicatur.*

Soyent prononcez,enregiſtrez,& deliurez aux parties en langaige maternel François , & non autrement.

GLOSSA VLTIMA.

VERBVM, *prononcez*,refertur ad areſta,& ſentẽtias,l. pronũciatum,vbi ſcripſi.ff.de verb.ſignifi.& in rubri.de ſenten. quæ pro eo quod intereſt proferuntur,vbi etiam ſcripſi : ergo iſta & ſcribi & proferri vulgariter debent , & moris eſt vt areſta ita proferantur à præſidibus, & ſententiæ à iudicibus.Sit tamen intermedia quædam fuerint verba Latina, non ob hoc contrauentum eſt huic ordinationi:quia ſufficit quòd plura ſint Gallica , quàm Latina. Et vt pluri- *Areſta Gallicè pro ſerenda.*

mùm Gallica,arg.c.ſignificatum.de preben.& in l.j.ff.de contrah.emp. vbi Græca Latinis immiſcentur à iure conſulto,& alibi ſæpius.

Et ideo ponderaui tex.in glo.vlt.dictæ l.quod iuſsit.de re iudic. ff. in eo quod ſicut verbis vulgaribus ſententia debet proferri,vt hìc, ita contrario Imperio reuocari. Et ſic reuocatio etiam fieri debet vulgaribus verbis, quibus concepta eſt,vt ibi ſcripſi,& ita ſeruatur.

Verbum enregiſtrées, ad quid referatur.

Item verbum *enregiſtrées* referri poteſt, tam ad ea quæ in iudicio fiunt, quàm quæ extra iudicium: omnia enim debent deſcribi in commentariis, ſeu regeſtis, gallicè aut vulgaribus verbis,ſiue ſint teſtamenta, cõtractus, necnon etiam alia omnia acta, vt intelligantur faciliùs, prout ſuperiùs eſt expreſſum.

Prætereà etiã vult iſte text.quòd ſic concedantur partibus,ibi, *deliurées*, videlicet vulgariter,tam ea quæ in iudicio fiunt,quàm quę extra iudicium: ideo tam acta,quàm ſententiæ, & aliæ curiæ ſcripturæ, ita partibus expediri debent.Et idem in contractibus, & teſtamentis. Quod eſt notandum.

Regula religioſis vulgariter exponenda.

etiam regula religioſis vulgariter exponi debet, vt ipſi eam intelligant. clemen.ne in agro.§.ſanè.j.de ſtatu monacho. Nam Cicero ait lib. v. Tuſcul.quæſt.in his linguis,quas non intelligimus, ſurdi profecto ſumus. ex quo dicunt doct.notarium non debere in inſtrumento referre præſentem illum,qui non intelligit.l.diem proferre.§.coram.ff.de arbitr. & ſcripſi in l. coram,de verb.ſignific.

An hæc conſtitutio ſit localis?quòd videtur per verba ordinationis dicentis,*en langaige maternel François*, ergo vbi lingua materna eſt, Galligus ſermo ibi locum habebit,& nõ alibi.Contrarium arbitror, vt generalis ſit: quia leges in dubio generales eſſe videntur,l.iij.C.de legib.

Sermo Gallicus multiplex.

Nec refragatur hìc: quia cauſam declarationis expreſsit. nam multiplex eſt Gallicus ſermo,videlicet ſermo Gallicus Pariſ. inter curiales exactus,inter populares non ita:apud Pictones,Xantones,Normannos, & Picardos eſt Gallicus vſus,ſed aliquantum rudis,ob id iſte text. elucidat ſufficere actum conceptum eſſe vulgaribus verbis,ſecundum ſermonem maternum,& ſufficit quòd ſit maternus,licet non Gallicus.Sed tex.dicit *Maternel François,non François*, ſimpliciter,quia in tota Francia, Aruernia, Vaſconia,& lingua Occitana homines loquuntur *François Maternel,non Eſpagnol Maternel, ne Anglois Maternel*, vt ſuperius dixi. Et ita intelligetur hæc ordinatio.

Vltimò etiam mercatores volentes reuocare ſuos inſtitores, in Francia vulgaribus verbis vti debent,ſecundum loci conditionem.l.ſed & ſi.§.proſcribere.ff.de inſtito.actio.aliſque omnes actus ſic fieri debent. & cum his finem faciam,de his gratias Deo agens. Amen.

TRACTATVS DE CONSTITVTIONIBVS REDITVVM, ET VT NON POSSINT NISI A quinquennio peti.

Des constitutions des rentes à prix d'argent, & que l'on ne les pourra demander que de cinq ans. Articulus primus.

LOYS *xij. artic.lxxj. des pub. 1512.*

Item la pluſpart de nos ſubiets au temps preſent vſent d'achapts, & ventes de rentes.

GLOSSA PRIMA

1 AN EMPTIO iſtorum reditum ſit approbata, olim concertabatur, hodie verò non eſt dubium poſt declarationem Martini quinti, olim Pontificis maximi: cuius declarationem ſecutus eſt Calixtus, vt patet in extrauagan. j. & ij. de emptio. & vendi. in communib. vbi dicit hos contractus licitos, & approbatos, & cogendos venditores redituum, ad ſoluendũ reditus, ob id de hoc alia non dicam, cùm ibi etiam approbentur, quamuis appoſitum ſit pactum de retrouendendo dictos reditus, quoties venditor offerret pre-

Emptio reddituum an ſit approbata.

2 tium, quod ab emptore recepit. † Hodie Franciſcus Franciæ Rex edicto cauit, vt omnes reditus impoſiti ſuper domibus ciuitatum ſui regni, redimi poſsint, pro eadem pecunia qua fuerunt conſtituti, quòd ſi non appareat, ad rationem quindecim pro vno redimentur, quod dicunt *au denier quinze*. Et quamuis in Germaniæ finibus hoc fieret, tamen etiam in Francia frequentantur hi reditus, maximè in patria conſuetudinaria, rarò tamen in patria iuris ſcripti, quamuis iure fieri poſsit poſt Papæ declarationem. Et ſic

Reditus hodie ſuper domibus impoſiti redimi poſſunt.

3 concludit Panor. in cap. in ciuitate. in fine. de vſur. † Et tria ſolent iſtum cõtractum vſurarium reddere. Primò ſi pactum de retrouendendo appoſitũ ſit modicitas pretij, & quòd pars ſit conſueta fœnerari. doct. in cap. ad noſtram. de emp. Quartò, etiam ſi non poſsit redimi intra ſex vel ſeptem annos, ſeu aliud tempus, per illum text. alia poſſunt videri in tract. de ſimula. contract. per Cæpol.

Tria faciũt contractum vſurarium.

4 Super hoc tamen notandũ eſt, quòd conſuetudo non poteſt aliquid cõtra ius diuinum diſponere. c. fin. de conſuetud. l. eos. §. j. in verbo conſuetudinis. C. de vſuris ideo non valet conſuetudo, nec ſtatutum, vel lex diſponens cõtra ipſum ius. cap. quia in omnibus. de vſur. & ſic communis vſus, vel obſeruãtia non facit licitam vſurarum exactionem, quæ à iure diuino prohibita eſt. Bald. in tit. de pace Conſt. in verſicul. nos Romanorũ. etiam in vno nummo. Bald. in rubr. de conſuetud. colum. iij. numero 24. Si ergo conſuetudo, quæ vim legis habet, non hoc poteſt, ſic nec princeps. Alex. in cõſil. cvij. pro inueſtigatione. col. j. in ſecundo volum. Imò omnes leges permittentes vſuram non valent: quia ſunt contra legẽ Dei, & inferior non

Conſuetudo non poteſt vſuras permittere nec princeps.

potest legi superioris derogare.clemen.ne Romani.de electio. gloss. in authent.adhæc.C.de vsuris,Panorm. in cap. cùm sit generale. col.vj. de foro compe.& Ambross.de Vignate in repet.cap.salubriter.nu. 31. cum seq. de vsur.dicam in tract.de vsuris.vbi opportunum erit.

Que les aucuns appellent rentes à pris d'argent les autres rentes volans pensions, hypotheques,ou rentes à reachapt,selon la diuersité des lieux & pays ou se font iceux contrats.

GLOSSA II.

Reditus multis vocatur nomi nibus.

QVO nomine vocetur reditus,Galli, *rente:* Veneti, *pension*, & Lugdun.vel alio nomine, non est curandum:sed pertinacibus relinquendum est,vt dicit gl.in rubr.ff. solut. matrimo. & Imperator ridet eos, qui non sensum, sed vana nominum vocabula amplecti desiderant,in l.ij.circa finem. C. de consti. pecu. pensio tamen est nomẽ generale siue pro censu perpetuo, siue pro locatione temporali,vel alia ex causa debeatur.l.ædc.cùm aliis. C. loca. scripsi in trac. de pacifi.possesso.interdum vocatur pensitatio, quæ propriè dicitur census, siue tributum quod principi præbetur, maximè si adiiciatur publica: vt in tit.C.si propter publ.pensita.Et est triplex,vnũ dicitur ca. non, quod Domanium vocat Budæ.in annota.ad Pandect.in l.vna.ff. de offic. quæsto. vt vectigalia,& portoria,quæ tamen non possunt vocari domanium:quia iure regaliorũ debentur,& non domanij.c.vno.quæ sint regal.in feud.Oblatio dicitur pensitatio,quæ auxilia,*aydes*,Gallicè dicimus:vt octaua vini heminatim diuenditi,& vicesima eius, quod cupatim,culeatímque venit: & pensio quæ de mercibus recipitur. Et de istis generales iustitiæ cognoscunt,vt dicam in tit.*des aydes*.Item indictio,quam taliam vocamus,antiqui collationem,vt in tit.de colla.donato. & releua. lib. xj. alia vide per glo. & doct.in rub.C.de anno.& tribu.lib.x.dicemus in titulo,*des aydes*.

Pensiopensitatio cañ & alia nomina.

A cause desquels contrats plusieurs sont mis à paouretè,& destruction.

GLOSSA III.

CAVSAM impulsiuam ordinationis faciendæ declarat. Nam ex his contractibus plures fiunt pauperes, & omnibus destituti bonis.Sed cessante hac causa non cessabit effectus:& vt in l.j.§.sextũ. ff.de postulan.sed quare sic pauperes fiebant,posteà tradit,vt sequitur.

Pour les grans arreraiges, que les acheteurs laissent courir sur eux:qui montent souuent plus que le principal.

GLOSSA IIII.

Paupertas ex reliquis reditũ fiũ homini, & debanũ est ne plures anni cumulentur.

DECLARAT vnde veniat paupertas ista: quia emptores reditum permittunt longum tempus labi, & quòd illa cumultio redituum plus interdum ascendit, quàm debitum principale: ideo opus est, vt debitores omnia vendant bona ad soluendũ istos reditus,& pẽsiones,ac reliqua,quæ *arreraiges* vocantur

vocantur:ideo bonum in his esset statuere, vt nõ possent duo anni cumulari, nisi debitor post petitionem esset in mora,quæ semper nocere debet. l.mora.ff.de vsur.& l.quod te si certum petatur.

Pour le payement desquels faut vendre, & distraire tous leurs biens, & tombent eux,& leurs enfants en mendicité,& misere.

GLOSSA V.

ECCE incõueniens ex parte debitoris,quod venit in paupertatem,miseriam,& mẽdicitatem, & cogitur omnia bona sua vendere, vt reliqua soluat, & si non possent plures cumulari anni hoc nõ esset.Et in quibusdam pactis matrimonialibus vidi conuentum,vt nunquam duæ solutiones possent congeri, quod procedit quando summa nõ fuit à creditore petita, sed post petitionem sic.l.lecta.& l.eius.ff.si certum petatur.

Ex qua causa possunt isti reditus constitui?Respon.in extrauag. regimini.disponitur, quòd ex pecunia recepta, quæ si non interuenerit contractus est nullus:ideo allegatur arestum de Rollequin, per quod fuerunt reditus reprobati, constituti propter merces receptas, quia mercatores duplex haberent lucrum.Primò,lucrum venditarum mercium, & redituum. quod est prohibitum in l.bona fides. ff. de reg. iur. Et talis constitutio redituum est vera emptio,quæ exigit pretium. l. j. ff. de contrah. empt. & in his reditibus constituendis est vsus patriæ obseruandus. d. extrauag. regimini.Secundò,quòd consensus vtriusque partis interueniat. Tertiò, quòd sit ibi prætium,non merx sola: vt videtur decidere Guido Papæ quæstio. ccccxvj.an per confessionem.

Reditus ex qua causa constituantur.

Arestum.

Ex mercibus reditus non debent constitui.

Item ex reditibus redituum, seu ex reliquis imponi reditus nõ possunt, imò dicitur improbum fœnus. l. improbum. C. ex quibus causis infami. irroga.& quotidie à Senatu solet annullari sic impositus reditus: vt audiui sæpius pronuntiari.

Reditus ex reliquis imponi non potest.

Non valet etiam reditus impositus in mutui cõcessione,si tale mutuum mihi in festo natiuitatis non redideris,cõstituis mihi talem reditum, quem nunc emo: quia emptio est in fraudem vsurarum, vt palliet vsuram, ergo non valet,& sic iudicauit Senatus anno 1533. die viij. Decemb. in magna inquisitionum camera.

Arestum.

Et auſsi souuent les acheteurs perdent leur principal & arreraiges.

GLOSSA VI.

ECCE aliud inconueniens ex parte creditoris: quia interdum ipse perdit debitum principale, id est pecuniam, quam dederat pro reditibus emendis, & etiam amittit reliqua sibi debita. rationem reddit text.in sequentibus.

Pource que leur vendeur au parauant auoit vendu à plusieurs autres semblables rentes, & les payemens desquels & des arreraiges surmontent les biens du vendeur,

GLOSSA VII.

VIDES qua de causa creditor amittit debitũ,& reliqua: quia debitor constituerat alios reditus super suis bonis, & priores creditores præferri debent,vt sequitur, etiam tam super principali,quàm super reliquis,l.Lucius.ff. qui pot. in pig. hab. & inferiùs dicetur in regu.ampliat.

Et le dernier perd son principal & arreraiges.

GLOSSA VIII. 1

Regula qui prior,cũ ampliat. & limitationibus.

NAM qui prior est tempore, id est, cui prius obligata sunt bona, is potior est iure, & præfertur aliis:per reg. qui prior. de regul. iur. in vj.verùm quia hæc materia est vtilis, & in forensi iudicio frequentissima,in oréque omnium pragmaticorum,ideo ponam regulam cum ampliationibus,& limitationibus, insequens Anto. Negusan. in tracta. de pigno. in secundo membro quintæ partis,regula ergo est. *Qui est prior in tempore,potior est iure*, l. qui balneum.& l.potior.ff.qui potior.in pignor.habean.& l.quoties vtriusque. de regulis iuris. 2

Extende procedere non solùm agendo,& opponendo:sed & excipiendo,vel replicando.tex.in l.creditor.in princ.ff.qui potior.in pign. hab. Vnde si prior creditor possideat rem sibi hypothecatam, & à secundo creditore petatur:is poterit excipere:vel si non possideat,agere poterit. 3

Secundò, præfertur prior creditor in re etiam empta ex pecunia secundi creditoris,l.quod quis.ff.de priuileg.creditor.auth. quo iure. C. qui potio.in pigno.habean. 4

Tertiò, procedit etiam si secundus creditor mutuasset ad rem emendã, vel reficiendam,tunc mutuans habentibus actionẽ personalem præfertur, sed non quo ad hypothecam,quam non habet,nisi expressè hoc dicatur,l. creditor.ij.ff.si cert.peta.l.interdum.qui potio.in pign.habean. vbi Bart. & dicta l.quod quis.& ista communiter tenetur, teste Salice. in dicta authen. quo iure.licet contrarium ibi teneat glos.quæ reprobatur. Nam mutuando etiam ad refectionem, non possum derogare iuri iam acquisito tertio per hypothecam,ergo ille secundus non præferetur, etiam in illa re, nisi quo ad actiones personales,vt dicta l.creditor. 5

Quartò,etiam si res fuisset tradita secundo,adhuc is, qui est primus præfertur.l.si prior.§.fi.ff.qui pot.in pig. habean. quia res cum sua causa transit.l.alienatio.ff.de contrahen.emptio. 6

Quintò, etiam si prior hypothecam habeat ex scriptura priuata trino teste notata,alter verò ex instrumento publico,per l.scripturas.C.qui poti. in pign.hab.scripsi arti.fin.de chirograph. recogn. in primo Tomo commenta.in consti.Regias.quia vndecunque sit hypotheca, dummodo valeat,attenditur. 7

Sextò etiã præfertur,& in sorte,& in vsuris.text.in l. Lucius. ff. qui pot. in pig.hab.sed cùm hodie non exigantur vsuræ in reliquis, quæ *arreraiges*, vocant,præfertur prior creditor.plenè Soci.consi. xlj. in præsenti. volu.iiij. & de Ripa in l.priuilegia.ff.de priuileg.credi.

Sept

8 Septimò,etiam ſi hypotheca cõſtituta ſit à nõ domino, qui illam rẽ bona fide emerat,adhuc prior præfertur:ſecus ſi à diuerſis non dominis, quia tũc poſſeſſor melioris eſt conditionis,per l.ſi nõ dñs.ff.qui pot. in pig.hab.

9 Octauò,etiam habet locũ in creditore conditionali:quia poſt euentum conditionis hypotheca trahitur retro ad diem cõtractus, l.qui balneum. §. j.& l.potior.§.j.ff.qui pot.in pig.hab.Idem in dote ſcribit Alex. in l. ſi conſtante.§.j.ff.ſolu.mat.& Bald.nouel.in trac.dotis.in x.parte princ. in xvj. limita.quod procedit in conditione caſuali, vel miſta, ſecus in poteſtatiua: quia in hac non ſubeſt æquitas,cùm pars implere eã ſtatim poſsit, c.ſi propter.de reſcri.in vj.vbi Io. And. Nam contractus non videtur ſolidus ante conſenſum partis:ſecus in cõditione caſuali.l.j.& ibi glo.& doc. ff.qui pot. in pig.hab.& l.pen.quæ res pignori obligari poſſunt. Alex. & Iaſ. in l. ſi filius,in prin.ff.de verb.obl.& Soci.in conſi.xlj.in præſenti.col.j. vol.iiij. Sed in legatis non trahitur retro,ſicut nec in conditione poteſtatiua.l. ſi mater. §.eandem. ff. de excep.rei iud. Iaſ. in l.ſi is qui in materia fictio. tranſla. de vſuc.vbi alia videri poterunt,& per Anto.de Fano in tract. de pigno. in ij. membro quintæ partis.nu.9.Vnde ſi conſtitui procuratorem ad recognoſcendũ & cõfitendũ tale debitum,& ad obligandũ bona mea:ſed antequã procurator recognoſceret,& obligaret bona mea, ego ea alienaui, vtrum poſteà procurator potuerit ea obligare bona.& Bald. in rub.de ſum. tri. & fide cath.col.iij.in decret.firmat potuiſſe,ſi dominus in inſtrumento procurationis promiſerat habere ratũ ſub hypotheca bonorũ ſuorum geſtum per procuratorẽ:quia poſteà bonorũ alienatio facta per dominum non nocuit ei, qui prius de hypotheca conuenit. † Nam retrotrahitur quod iam hypothecæ vinculo continetur.vinculũ enim cõtractus eſt,nõ poſſe pœnitere in præiudiciũ alterius.l.j.& ij.C.quãdo lic.ab em.diſcede.l.ſicut. C.de act.& obl.vinculũ etiã obligationis actionem parit.l.licet.§.ea obligatio. ff. de proc.Et ſic ex cõtractu naſcũtur duo ligamina,teſte Bal. in d.rub.vbi dicit diuerſum eſſe,ſi non conuenit de hypotheca tẽpore mandati.Idẽ in eo, qui conſtituit procuratorẽ ad reſignandũ corã Papa, vt interim non poſsit coram ordinario reſignare,teſte Boër.in deciſ. Burdega. q. ccvij.ad ſecundam.ſcripſi in §.j.de nominat.Reg.in verb.etiam,in concord.Franc.

Conditio multiplex.

Vinculum contractus quid ſit.

11 Nonò præfertur creditor anterior in hypotheca : etiã fiſco poſteriori.l. ſi pignus.& l.fi.in fin.vbi Bart.ff.qui pot.in pig.hab.& l.ſi fundũ. vbi gloſſ. C.illo tit.& in l.iij.C.de remiſ.pigno. vbi ius priuati non læditur per obligationem fiſco poſteà factam.

Fiſco præfertur creditor anterior.

12 Nonò etiam procedit in duabus dotibus reſtituendis, vt prior præferatur poſteriori.l.fi.C.qui potio.in pign.habean. quia dos licet ſit priuilegiata, tamen non vtetur priuilegio contra aliam dotem auth. quas actiones.C.de ſacroſanct.eccle.

13 Decimò habet locum etiam ſi prior haberet generalẽ hypothecam ſuper omnibus bonis,& poſterior ſuper vna domo:in illa autẽ domo etiam prior præfertur ratione prioris hypothecæ generalis, quamuis ex cæteris pecuniam ſuam redimere poſsit.l.ij.ff.qui pot.in pig. hab. l. ſi generaliter. vbi etiam doct.C.illo tit.Nam ius ex prima obligatione priori acquiſitum, ſine ſuo facto à ſe auelli non poteſt.l.id quod noſtrum.ff.de regu.iur.

Creditor generalis prior præfertur ſpecialibus poſteriori.

Vndecimò, quando nouetum esset debitum cum repetitione expressæ hypothecæ,tunc censetur esse repetita cum priuilegio prioritatis. Bar. per illum text.in l.iij.ff.qui potio.in pignor. hab.

In bonis post obligationem quæsitis præfertur prior.

Duodecimò creditor prior, cui omnia bona sunt obligata præsentia & futura, præfertur etiam in bonis post obligationem quæsitis à debitore, vt dicit Bar. in l. si is qui. & l. fin.ff. qui potio. in pigno.habean.per l.hac edictali.§.omnibus.C.de secun.nupt.Bald.illum text.dicit sing.ad hoc. Et cõmunis hæc opinio est,ac veritas,licet ibi Salic. contra asserat, quod prior & posterior concurrunt in bonis quæsitis post obligationem, quod non videtur verum. Nam vna res non debet diuerso iure censeri. l. eum qui ædes.ff.de vsucapio.Ideo ista obligatio præsentium & futurorum non censebitur diuerso iure,& ad contraria Salicet.Respond.Neguisan.in tract. de pigno.in secundo membro quintæ partis nu. 39. & seq. quæ limitantur in fisco qui præfertur priuato in bonis post obligationem quæsitis, dicta l. si is qui.ff.de iure fisci.& inferius dicam. 14

Emptor pro suo hypotheca anteriores rem potest retinere.

Décimotertiò habet locum etiam si prior creditor emit rem hypothecatam à debitore, vt posteà si hypothecaria conueniatur à creditore secundo,possit rem retinere pro sua anteriori hypotheca, quæ non censetur quo ad effectum sublata,nec cõfusa per acquisitionem rei.l.j.in fi. C. si antiquior creditor.Alberic.in l. j. C. de his qui in prio. loco succedunt. vide Bal.consi. xxv. q. v. in primo volu.& Mathe. Affli ct.in decisi.Neap.quæst xvj.fuit in relatione.& Ant.Capit.decisi.xliij.Paul.in l. debitor. ad Trebel.. gloss.& doct.in l.qui à debitore.ff.quibus modis pignus soluitur. & in l. libera.C.de senten. 15

Casus in quibus posterior priori præfertur.

Limitatur,quando secundo creditori obligata essent bona, priori verò non.Nam tunc secundus habens hypothecam præfertur priori.l. creditor. §. si primus.ff.qui potior.in pigno. habeant. nam cùm primus nihil iuris habeat in re,non præferetur secundo habenti hypothecam: ideo facias tibi semper res obligari,si præferri velis. 16

Mutuans ad res refectionē præfertur creditori prior, si eadem res fuerit obligata.

Secundò limita,quando quis mutuasset ad domus refectionem, vel nauis,vel alterius ædificij,seu pro alimẽtis nautarum:quia tũc posterior præfertur priori in illa re sibi hypothecata,etiam si prior expressam habeat hypothecam.l.interdum.cum l.seq. ff. qui potior. in pigno. habeant. l. creditor qui ob refectionem.ff.si cert.pet.facit l.licet. C. qui potio. huius enim mutuantis pecunia saluam facit totius pignoris causam. l. huius.ff. eodem. etiam si fuerit factum mutuum pro reparatione ædificiorum rusticorum, tum quòd eadem videatur ratio in illis, sicut in prædiis vrbanis, vt dicta l.interdum. quæ loquitur in naui. & l. huius. ibidem. ergo etiam habebit locum in stabulo, & aliis prædiis rusticis: quia hæc pecunia saluam fecit rem.quamuis contrarium teneat Dec.in d. l.creditor. si cert. petat. dicens hoc priuilegium fauore publico introductum, videlicet vt publicus aspectus ciuitatis reparetur,quæ ratio in rusticis cessat,l.ij. C. de ædificiliis priuat.Sed non est ista ratio sed illa quam superius dixi, dicta l.huius, & huius sententiæ est de Ripa in l. j. colum. ij. ff. in quibus causis pignus. quod est verum, si pecunia ad refectionem expressè fuerit mutuata, & expressè res hypothecata: secus si simpliciter pecunia fuerit numerata 17

sine

ſine hypotheca:tunc non haberet priuilegium prælationis.text.in l.procuratoris.§.planè.ff.de tributor.actio.ibi,niſi fuerint creditori pignoratæ. l. ſi ventri.§.in bonis.de priuileg.credito.

19 Etiam requiritur,quòd pecunia ſit in illa re impenſa, aliàs ceſſaret ratio dictæ l.interdū.ibi,ſi in iſtam rem conſeruandam impenſum eſt, quatenus fuit pecunia neceſſaria pro dicta refectione. Nam quod ſupereſt nullum habet priuilegium.arg.l.vlt.in fi.ff.de exercito.actio.& hoc docet Ant.Neuiſan.in tract.de pign.in ſecundo membro quintæ partis.nu.15.facit c. relatum.ibi,iuxta ſeruitij meritum,de teſta.c.quod quibuſdam. de fideiuſſo.

20 Et ſic quo ad pœnam appoſitam in contractu,non haberet locum,vt in ea poſte rior præferri debeat priori,cùm tacita eſſet hypotheca. & ſic prælationis priuilegium.Paul.in l.ideo.per illum text. ff. de compenſa. & idem ſi ad voluptatem magis,quàm vtilitatem impenſum eſt.l.iij.§. ſed & ſi mutua.ff.de in rem verſo.

21. Item quando alter creditor eſſet priuilegiatus inter perſonales actiones,vt eſt fiſcus.glo.& Salic.in d.l.interdum.quia tunc duo concurrunt, & priuilegium, & tempus:ob id mutuans in refectionem non præfertur:quia priuilegiatus,&c.authen.quas actiones.C.de ſacroſ. eccl.vel quando concurreret cum vxore repetente dotem.l.aſsiduis.C.qui potio. in pign. hab. quia in ambiguis pro dote melius eſt reſpondere. l.in ambiguis. ff. de iure dotium.quia mulier habet cum hypotheca priuilegium prælationis, & eſt priuilegiata:ergo hic creditor illi non præferetur.Iaſ.in d.l.creditor.quamuis multi contrarium teneant.& de Ripa in d.l.j. ff. ex quibus cau. num. 9. col.iij.Et hæc hypotheca durat quandiu res extat,diutius non,text. iuncta gl.in l.fi.ff.de ceſsio.bono.Iaſ.in d.l.creditor.ff.ſi cert.pet.Anch.in c. quod quibuſdam.in fi.de fideiuſſor.

An mutuãs in refectionem ſi ſit præferatur.

22 Tertiò vitiatur regula in re empta ex pecunia pupilli.ea enim erit hypothecata pupillo cum priuilegio prælationis, & qui prior eſt tempore, non erit potior iure. l. idémque.vbi gl. & doct. ff.qui potior. in pigno.habean. quod eſt verum,ſi ab alio quàm tutore:quia ſi à tutore empta ſit, tunc electio datur pupillo quo ad hypothecam,vel poteſt rem ſuam pecunia emptam vendicare.l.curator.C.arbit.tutel.l.ij.ff.quando ex facto tutor.

In re empta pupilli pecunia ipſa præfertur.

23 Idem in milite ſtatutum eſt obtentu militiæ.in l.ſi vt proponis.C.de rei vendicatio.

24 Etiam idem in militia empta ex pecunia: quia licet non fuerit ſpecialiter appoſitum pactum,quod ſit ſpecialiter obligata,tamen iure hypothecata erit,& præfertur aliis creditoribus in illa militia.l.fi. & authen. ibi poſita.C.de pignor.& authent.quo iure.qui potior.in pignor.habeant. †licet regulariter res empta ex pecunia mea non ſit mihi obligata, niſi expreſsè obligetur.l.licet. qui potior. dicta l. ſi vt proponis. C. de rei vend. & dicta l. quamuis. & in ſocio omnium bonorum, vt teneatur communicare ſuis ſociis rem emptam ſuo nomine. probat l. ſi quis ſocietatem. ff. pro ſocio. Iaſo.in l.ſi ſocius,in fine.ſi cert.pet.& Alex. conſi. xlix. mature. primo volumine.

25

Res empta pecunia mea non eſt mihi obligata.

Mutuãs ad emptionem res an illam rem habeat obligatam.

26 Quartò non procedit,quando quis mutuaret ad rem emendam hoc expreſſo, vt illa res empta ſit ei ſpecialiter pro illa pecunia obligata. Tunc iſte

iſte creditor in illa re præfertur aliis creditoribus, habentibus etiam priorem hypothecam generalem,per l.licet.C.qui potior. & Matthe. de Affli-ctis in deciſi.Neap.q.ccvj.vir & vxor.

Etiam de dote dicit Cæpol,cautel,cxxiiij.vulgaris, quia res iſti eſt affe- 27
cta, ergo etiam dotis anteriori præfertur, vt dicit Neuiſan. vbi ſuprà, licet Bart.contrarium teneat in d.l.interdum, adhærendo gloſſ. in §. hic conſequens,in auth. de æquali,dotis, cui opinioni non ſubſcriberem, eò quòd iſte ſua pecunia rem acquiſiuit,ob id niſi ille mutuaſſet, res non fuiſſet acquiſita:ideo ſibi proſpicere potuit.Nec poteſt dos cõquiri:quia illam rem non habebat,antequàm is mutuaret,qui ſibi mutuauit,& ſibi prouidit,nec eſt quod ſibi imputari debeat.

Cautela pro vendente rẽ habita fide de pretio & empto.

Nota tamen,quòd ſi vendas rem habita fide pretij,debes apponere pa- 28
ctum,vt dicta res ſit tibi obligata pro pretio; & tunc eris potior in illa re vendita,ſecus ſi illam traderes ſine hoc pacto, per dictam l.licet. hoc dicit Alber.ibidem.Nam tranſlatum eſt dominium per rei traditionem, §. venditæ.de rerum diui,in inſti.l.procuratoris,§.ſi dedi. ff. de tribut. actio. Erit tamen tutior cautela,vt ſi res tradatur,quòd venditor ex conſenſu emptoris retineat rei illius dominium, & emptor rem illam poſsideat nomine venditoris,donec integrum fuerit ſolutum pretium.

Etiam quando emptor dubitat de re empta, ne euincatur, vel ſuper ea 29
moleſtetur,poteſt in ſolutione pretij dicere,quòd pretium conuertatur in emptionem aliorum bonorum, quæ erunt prius obligata pro defenſione rei venditæ, & tale pactum valebit. Alex. in l.ſi fideiuſſor. §. ſi neceſſaria. col.j.ff.qui ſatiſ.cog.& ſi res poſteà empta fuerit, in illa præferetur emptor alterius rei, dummodo probetur emptam illa pecunia à me data: quod difficile eſt.

Filij in rebus datis dotibus prioribus præferuntur.

Quintò limitatur in duabus dotibus. Nam filij vel alij repetentes res do 30
tales,in illis datis præferentur aliis dotibus etiam prioribus.text.in l.fi.cum authen.ibi poſita.C.qui pot.in pig.habeant.vbi plenè Bal.& alij.

Sextò,non procedit in pluribus miſsis in poſſeſsionem fundi, vel alte- 31
rius rei ex iudicato,tunc illi ſunt æquales,vt per Alex. & alios in l. ſi finita. §.ſi plures.ff.de damno infecto.

Septimò non habet locum in debito primipili.Nam fiſcus omnibus cre 32
ditoribus in hoc caſu antefertur,quantumcunque prioribus.l.ſatis notum. C.in quibus cauſis pign.l.penul.de primipilo.lib.duodecimo.Anto.Capit. in deciſi, Neap. q.cxxix,in tertio dubio, vbi dicit intelligi primipilum, id eſt,generalem Theſaurarium principis,dico abundantius infrà.

Octauò perdit officium regula in creditore priore poſsidente rem de- 33
bitoris,qui ſi conuentus neget rem debitoris eſſe, transfertur poſſeſsio in poſteriorem creditorem, & ipſe prior propter mendacium, ſua priuatur poſſeſsione,quæ in poſteriorem creditorem transfertur, authentic. item poſſeſſor.C.qui potior, in pignor. facit l.fin. C. de rei vendicatio. propter mendacium enim quis perdit beneficium.l.ſed hoc ita. in fine. ff. de re iudic.facit auth.contra qui propriam.C.de non numerata pecun. & ſic conſuluit Bald.conſil.clxxxix.dominus,col.iij.in ſecunda quæſt.volu.iij.parum tamen conuenit regulæ hæc limitatio.

Nonò

34 Nonò in expenſa funeris præfertur is,qui eam fecit, etiã omni æri alieno.l.fi.§.in cõputatione.C.de iure delib.& præfertur omni creditori,etiam in dote habenti tacitam hypothecam.l.at ſi quis.§.ſed & ſi res , & l. pen.ff. de relig.& ſumpt.fune.ſed non habenti expreſſam.gl.in dicta l.pen.Bart. in l.j.iiij.col.iiij.oppoſi.ff.ſolu.matri.vide tamen quæ ſcripſi in præfa.ad tracta. de ſent.prouiſional.in primo Tomo comment.in conſt.reg.gallic. *Creditor funerũ præfertur aliis.*

35 Decimò quando ſecundus creditor ſoluit,vel offert ſoluere priori,& ſignat debitum primi,tunc efficitur anterior.l.j.C.qui potio.in pigno.habeã. & l.potior.in fi.illo tit.ff.& idẽ dicimus in tertio reſpectu ſecundi.l. ſi prior. §. à Titio. ibidem. vnde cogi poteſt primus creditor tradere rem obligatam ſecundo creditori ſic ſoluenti,niſi primus itidem creditor offerret ſoluere ſecundo.Et ita iudicatum fuit Neapo.vt Matthe.Afflictus ſcribit deciſ.cclix.per text.in l.Paulus,in fin.ff.quib.mod.pignus vel hypoth.ſol.qui text.ſingul.eſt ſecundum Ange.& Iaſ.in §.item ſi quis in fraudem.in gloſſ. vlt.de actio.in inſti. *Soluẽs prior in eius locum ſubrogatur.*

36 Vndecimò ſi ex voluntate primi creditoris obligetur ſecundo , tunc ſecundus erit potior,& priori præfertur:quia ius ſuum videtur illi remiſiſſe, l.creditor.§.fi.vbi Bar.ff.qui potior.& cùm ille text.loquatus de voluntate, requiritur voluntas expreſſa,& ſic ſola præſentia non ſufficeret.l.ij.§.volũtatem,vbi doct.ff.ſoluto matrimo.

37 Duodecimò,quãdo primus eſt creditor ex chirographo non ſubſcripto tribus teſtibus:tunc creditor poſterior ex publico inſtrumento præfertur. fertur.l.ſcripturas.C.qui potior.in pign.habeãt.Quod non procedit hodie ex lege Regia,ex qua poſt recognitionem habent hypothecam, quæ retro trahitur ad diem contractus,vt ſcripſi in tract.de chirograph.recog. arti. ij. in primo Tomo conſtit.Regia.quia ille articulus non requirit ſubſcriptionem:ergo non eſt in hoc Regno expetenda.vide Iacob.in l.in re.ff.de fide inſtrumentorum. *De creditore chirographario.*

38 Decimotertiò limitatur in obligatione fructuũ, quos ſi debitor vendat, & emptor recipiat,in illis præfertur priori creditori.l.j. §.cùm prædium. ff. de pigno.& l.Paulus.§.j.ibidem.l.potior.§.ſi de futura.qui potior. quia mobilia non habent ſequelam,teſte Boër.in §.ij.de conſuetud.hypoth. in conſuetud.Bitur.ſcripſi in primo Tomo commenta.in conſtit.Reg.tract. de liter.obligat.artic.iiij.gloſſ.ſecunda. *Emptor fundum alijs præfertur.*

39 Decimoquartò,non procedit in fiſco,qui licet ſit tempore poſterior,tamen in bonis acquiſitis poſt obligationem ſuam , & creditorum præfertur alij creditoribus,etiam anterioribus,quibus fuerunt bona generaliter obligata,præſentia & futura.text.in l.ſi is qui.ff.de iure fiſci.vbi gloſſ.Bar.& Alberi.& plenè Bald.conſi.clix.dominus.in tertio volumi.Niſi primus creditor eſſet priuilegiatus,vt pupillus pro debito tutelæ:nam is fiſco præfertur, ſi prior ſit,etiam in bonis poſteà quæſitis,l.fin.vbi gloſſ.C.qui potior. in pigno.habean.Nam priuilegiatus non debet vti priuilegio contra priuilegiatum.l.priuilegia.ff.de priuileg.credi.vbi plenè de Ripa.Ant.Capit.in deciſ. Neapol.quæſtio.cxxxix.in tertio dubio. *Fiſcus in bonis quæſitis poſt obligationem præfertur.*

40 Limitatur in primipilari adminiſtratione , in qua fiſcus omnibus præfertur,per l.vtilitas,C.de primipi.li.xij.l.ij.de priuil. fiſ. vnde etiam Reginã *Primipili officium.*

præfer

præferendam in bonis Thesaurarij generalis,concludit idem Capit. in dicta decisio.in tertio dubio,quia secundum eum primipilarij dicuntur primi administratores.l.solita.& l.ordinariorum.C.de cohortal.lib.xij. gl. in l. officiales. C. de episcop. & cleri. licet aliis possint etiam exponi modis, vt per eum.& in rubr.ad illius tit.iurium interpretes sic exponunt.

Obligans secundo debet prædicere.

Decimoquintò,qui res suas iam obligarunt,& alij secũdo obligant cre- 41
ditori,vt effugiant periculũ,quod solent pati , qui sæpius easdem res obligant,prædicere solēt alij nulli rem esse obligatā , quàm fortè Lucio Titio, vt in id quod excedit priorem obligationem,res sit obligata. vt sit pignori hypothecęve id,quod pluris est , aut insolidum cum primo debito liberata res fuerit.l.& quæ nondum.§.fi.ff.de pigno.per quem text.datur regula, Quod obligans rem suã duobus , debet prædicere secundo,& si non prædixerit,crimine stellionatus tenetur.l.iij.ff.de crimi.stellio.gl.in d.§.fi.quod intelligerem verum,si debitor interrogatus esset, alioqui non.aliâs magna pars hominũ,qui res suas obligant passim hoc tenerentur crimine , quod non est dicendum:vnde bonum esset, si creditor timet rem alij prius fuisse obligatam,vt interroget tempore contractus debitorem,& tunc si per calliditatem aliquid fecerit,tenebitur,vt habetur in dicta l.iij.

Obligans vē secundo qua obligare cēseniur.

Item datur regula,quòd dum quis obligat rem diuersis tēporibus,duo- 42
bus , vel pluribus:siue dixerit eam obligatam , siue non, censetur secundo obligare, quod supereſt detracto primo debito , ideo prius debet distrahi primum debitum.l.si debitor.ff.qui potio. in pigno. habeant. Siue obligetur vna tantum res,siue omnia bona,vt in l.fi.C. quæ res pign. oblig. possunt.Sed si obligata res sit duobus eodē tempore , vt Lucio & Titio obligo res meas:tunc pro dimidia vtrique obligatæ censentur.l.si fundus. §. si duo.ff.de pig.Si verò in diuersis instrumentis,& diuersis personis facta sit obligatio,eodem tamen die,nec apparet cui prius , tunc melior erit occupantis cōditio.Bart.& alij in d.§.si duo. facit l. si quis à multis. ff. de noxa l. per dictam l.si debitor.doct.in l.priuilegio.ff.de priuileg.credito.

Debita & credita in re diuidun- tur inter hæredes non hypotheca.

Decimosextò,licet debita & credita pro hæreditariis portionibus diui- 43
dantur à iure respectu actionis personalis.l.j. C.de rebus creditis. & l. j. de hæredit.actio.& l.j.C.si vnus ex plurib.hæredib.vnde his verbis ait Imperator,quæ in nominibus sunt, non recipiunt diuisionem , cùm ipso iure in portiones hæreditarias , ex lege duodecim tabularum diuisa sunt , in l. ea quæ. C. famil.erciſc.Tamen actio hypothecaria remanet communis apud quemlibet hæredem,& contra quemlibet datur insolidum , nisi diuidatur inter hæredes.l.iij.& l.si pignori.ff.fami. erciſ. vbi Bart.& Flo. vide Franc. de Ripa in l.priuilegia.ff.de priuil.credi.vbi xxvj.limitationes conscribit.

Prioritatē quis probare debeat.

Quæro quis prioritatem probare debeat? Respond. is , qui se priorem 44
dicit,& sic qui agit,l.ei qui.& l.quoties.§.qui dolo. ff. de probatio. Bart. in d.l.si is qui.

Limitatur in fisco , contra quem si quis agat,is debet probare acquisi- 45
tionem factam,priusquàm cum fisco esset contractum. argu. l. quoties. C. de rei vendicatio. Sed si fiscus agat , debet ipse probare suam acquisitionem,vel obligationem priorem,per l.qui accusare.C. de edendo. l. mater. C.de rei vendicat.Bart.& alij per illum textum,in l.j. C. de iure fisci. libro

x.Idem

decimo. Idem dicendum in creditore agente contra emptorem, qui emit ipso die, quo res creditori obligata fuit, vt ipse creditor probare prioritatem debeat, alias succumbet, per l. de rebus. C. de dona. ante nupt. Cors. in singul. incipient. actio hypothecaria. Barba. in repet. rub. qui admitti. colum. ij.

46 Etiam si creditor conueniretur, quia ipse creditor fundat se in tempore: videlicet quòd ipsi prius sit obligata, quàm empta, ergo illam qualitatem probare debet. l. non solùm. §. sed vt probari. ff. de noui oper nunciat. l. eum actum. de negot. gest. Baldus hoc expressè docet. C. de probat. in l. matrem. vbi etiam Paulus & Salicetus ac Barbat. in addit. ad Bal. in l. cùm res. C. de probationib.

Quæro, quomodo ista prioritatis probatio fieri debeat? Respond. hoc probari ex instrumentis obligatoriis. Nam si quilibet diem suæ obligationis tradat & producat: ex tali productione colligetur prioritatis, & posterioritatis ratio, & probatio. l. in re. ff. de fide instrumentorum. & ibi Iacobus. sed si duo vel plures reperiantur eiusdem diei, in hypotheca melior erit conditio rei. l. fin. C. de rei vendic. nisi per actorem prioritas probetur ratione horæ, vel alterius temporis, vel ex libro notarij, in quo suum instrumentum est prius conscriptum. argu. l. si seruus communis. vbi Bal. ff. de stipul. seruo. & Bal. in l. aduersus. C. de furt. Felin. plenè in cap. pastoralis. & c. Rodulphus. de rescr.

Prioritas quomodo sit probanda.

47 Limitatur in causa priuilegiata, pro qua præsumitur, vt in dote. l. in ambiguis. ff. de reg. iur. & l. j. vbi doctor. soluto matrimonio. & idem in causa pia. Roma. in authent. similiter. in decimotertio priuileg. C. ad leg. Falcid. & idem in aliis causis priuilegiatis, vt studij, prout scripsi in scholastico. priuilegio. sed si vnus creditor probet de die suæ obligationis: possessor autem nihil probat de tempore suæ acquisitionis, quia fortè videt alium priorem, probat tamen emisse, sed quo die, non: tunc is qui probat diem obligationis obtinebit, quia certiur probat, vt docent Cyn. & Bald. in l. de rebus. C. de dona. ante nupt. & doct. in l. j. ff. solut. matrimo. plura scripsi in tract. de pacifi. poss. in xvij. limit.

Probans diē obligationis aliis præfertur.

Vltimò notandum est, quòd actio hypothecaria nunquàm tollitur nisi secuta solutione, etiam si super debito fuerit iudicatum. l. grege. §. etiam. ff. de pignor. l. quamuis. ij. C. illo titu. tamen. si aliquis obtinuerit sententiam super appreciatione quorundam bonorum captorum, non poterit variare: & capere alia bona, donec visum fuerit an bona electa sufficiāt. Nam postquàm lis est contestata super aliquibus bonis, non poterit creditor variare, per l. si quis stipulatus sit Stichum. ff. de verbor. oblig. facit text. in in l. j. §. fin. ff. si famil. furtum fecisse dic. Bart. in l. eum qui certarum. §. j. col. iij. ff. de verb. oblig. sic fuit iudicatum Neapoli, vt refert Anto. Capit. in decisi. xxxiij. & xlj. & xlvj. in fin. Et sic habetis hanc regulam planè & diffusè expeditam. Laus Deo.

Hypotheca-ria ante so-lutionē non tollitur.

Moyennant lesquels contrats se font plusieurs fauses ventes, fraudes & tromperies.

GLOSSA IX.

IS ENIM qui nouissimè vendit reditus, non inuenit facilè emptorem, nisi repetito die vendat, id est si hoc anno l. vendat, fiet instrumentum, q̃ vendiderat anno vigesimo. l. repetita. ff. de fid. instru. explicui in l. quos nos. §. j. ff. de verb. sig. Et sic venditio falsa est, & aliæ innumeræ fraudes & deceptiones fiebant. Et quamuis hæc venditio non valeret, quia venditio falsa, venditio non est. l. Paulus. vbi scripsi. ff. de verb. sig. tamen quia hoc ignorabatur, pro venditione habebatur, donec talis declarata fuerit.

Reditus quando possunt.

Dubium est, postquàm isti reditus sunt constituti, vtrum possint alteri vendi? Respon. sic prout immobilia, inter quæ computantur. cle. exiui. §. cumque. de verb. sig. l. commodis. ff. de re iud. & speciale est in ecclesia, vt hos vendere non possit, ergo aliis permittitur. l. iubemus. C. de sacrosan. eccle. sic consuluit Bal. cons. ccx. quæritur. in iij. vol.

Desquelles sortent plusieurs proces, tant criminels, que ciuils.

GLOSSA X.

Processus ciuilis & criminalis ex vno facto oriri potest quid sit.

EX VNO facto processus criminalis, & ciuilis oriri potest. Primò ex illa venditione repetita die facta, idest vt practici dicunt, ex antidata, & sic falsa oritur processus criminalis: quia falsum est ipsa immutatio veritatis. §. j. in authen. de instr. caut. & fid. §. j. coll. vj. Ideo si procurator Regis concludat, vt illius bona publicentur fisco, & vt ipse corporaliter puniatur, vel ad emendam Regi applicandam condemnetur, tunc dicetur criminaliter agere, vt inferius dicetur.

Secundò, etiam processus ciuilis oritur, videlicet vt emptori soluantur reditus præteriti, & ad perpetuò soluendum futuros condemnetur. Et sic dicitur processus criminalis, quando agitur de puniendo crimine, siue in pœna corporali, siue in pœna fisco applicanda consistat. gloss. sin. in l. iij. in verb. aureorum. ff. de sepulchr. viola. & in l. venia. C. de in ius voc. Bald. in ver. causa. in Marg. ij. q. Ang. in tract. de malef. in gloss. necnon ad querelam. col. iij. doc. in rub. de iud. Ciuilis quando agitur de ipsa re, vel de pœna parti applicanda. gloss. in l. aut damnum. in prin. ff. de pœnis. & l. iij. C. de sepulchr. viol. Barb. in repet. cap. testimonium. in iij. parte. in prin. de testib. & consil. xj. col. ij. in iiij. vol. & Gaspar. Valaç. in repet. l. Imperium. col. ij. ff. de iurisdom. iud.

Et sic vides, quòd per hos processus consumit quis ea, quę habet, & per lites quis efficitur pauper. tex. & ibi glo. in authen. vt differ. iud. coll. ix. Plura de hoc scripsi in glos. lites. & seq. in proœ. concor. & in prœ. harum cõst. Regiar. in fi. in j. To. ibidem quilibet videre, si lubet, potest.

Pource nous desirans pourueoir à l'indemnité de nos subiets.

GLOSSA XI.

Princeps in demnitati subditorum laborare debet.

PRINCEPS quãtum potest indemnitati subditorum laborare debet, vt patet in prin. vol. de hær. & Fal. & in j. const. C. ac in proœm. Decr. & sexti. Et hodie quidã optimè verbis quidẽt, sed de facto, an

&o,an hoc fiat,videat qui poteſt.

Conſiderans tels & ſemblables contrats eſtre odieux & à reſtaindre.

GLOSSA XII.

ESTI ergo contractus odioſi ſunt,ergo reſtringendi:nam odia reſtringi,& fauores cõuenit ampliari.l.cùm quidam.ff.de libe.poſth. & regul.odia.de reg.iur. in vj.& ſic iſti contractus, & quæſtiones ſuper eiſdem ſuſcitatæ reſtringentur:quod ſeruiet ad ſequentia.

Sed nunquid venditio ſit odioſa? Reſpon.non de ſe,ſed ratione rei, vt ſi res ematur ſacra,etiam ſi adiiciatur, dum fiet prophana. l. inter ſtipulantem.§.ſacram.ff.de verb.obli. *Venditio quando odioſa dicatur.*

Vel ſi ematur reditus ſuper bonis alicuius, hoc eſt odioſum: quia pecunia non poteſt párere pecuniam, nec emi pecunia debet:ideo quando emitur odioſus eſt contractus, vt hîc dicitur, & in l.rogaſti. §. ſi tibi. ff. ſi certum petat.

Auons ordonné & ordonnons que les acheteurs de telles rentes.

GLOSSA XIII.

HIC ſtatuit Rex, ne emptores redituum petant reliqua, niſi quinque annorum, quæ vocat, *les arrerages de cinq ans.* de quo ſtatim dicetur,& hic vocat reditus,ſiue hypothecam,quia obligantur bona debitoris ad ſoluendum ſingulis annis reditus impoſitos,vt ſequitur.

Et hypotheques.

GLOSSA XIIII.

1 ET NOTANDVM eſt, quòd hypotheca nihil aliud eſt quàm bonorum obligatio. & tradidi differentiam inter pignus & 2 hypothecam in l.plebs.§.inter.ff.de verb.& rer.ſign.†Et quædam eſt expreſſa, quædam verò tacita. Expreſſa eſt quæ partium conuentione inducitur. Tacita autem,quæ ex legis diſpoſitione,ſtatuti, ſeu conſuetudinis,vt per totum titul.ff.in quib. cauſ. pignus. Expreſſa quædam eſt generalis:altera ſpecialis. *Hypotheca quid.* *Hypotheca expreſſa altera tacua.*

3 Expreſſa generalis eſt, quãdo generaliter omnia bona obligantur, tam præſentia quàm futura,quod fieri poteſt.l.fin.C. quæ res pign. oblig. poſſ. quod nõ eſt in donatione omnium bonorum, ſub qua non comprehenduntur bona futura,quia eſt magni præiudicij.doc.in l.fi. C.de pact. & dixi alibi.Specialis ſeu expreſſa eſt quando vna res ſpecialiter obligatur. gl. in verb.recepta.l.j.in prin.ff.de pig. vel quando plures res in ſpecie obligantur,non tamen omnes:Bart.in l.licet.ff.in quib.cauſ. pig. vel. quando obligantur bona præſentia tantùm,non futura.l.quæ nondum. §. j. ff. de pign. vbi gloſſ.& doct. *Generalis hypotheca & ſpecialis.*

4 Et eſt differentia: quia res non poteſt ſpecialiter obligari, quæ non eſt mea tempore obligationis ſpecialis, ſed in hypotheca generali etiam ve- 5 niunt futura. l. j. in princ.ff.de pign.& d.l.& quæ nondum.ibid.& ibi Bart. *Differentia inter hypothecam generalem & ſpecialem.*

post gl.& l.fin.C.quæ res pign.oblig.possunt.

Rem hypothecatam non debitor suã probare debet.

Secundò differunt, quia post obligationem generalem potest debitor excipere illam rem de qua agitur,nõ esse vel fuisse suam,sed alterius quem nominare debet,pro quo possidet: & sic creditor debebit probare rem illam esse debitoris,secus si agatur de speciali hypotheca:quia debitor illam rem non debebat hypothecare si sua non erat. nam sic conuincetur de mendacio,si dicat nunc non esse suam.l.si inter colonum.§.j. ff. de pign. & l.rem alienam.de pignorati.actio.Sali.in l.cùm res. col. pe.C.si res ali.pign. data sit.Alex.in l.si pignore.§.j.ff.de pign.actio.in additio.ad Bar. 5

Tertiò differunt, quia donatio facta vxori non confirmatur morte, si post donationem maritus eam rem obligauit specialiter. l. iij. & ibi not.C. de lega.l.cùm hic status.§.si maritus.ff.de donatio. inter vir. & vxor. secus est si obligauerit suas res generaliter: quia post illam non reuocatur præcedens donatio.Bar.in d.l.rem legatam.in fi.ff.de alimen. lega. Bald. in l. si non virum.C.de donat.inter vir.& vxor.Iaſ.in d.l.iij.in ij.limitatione: quia obligatio generalis non ita afficit rem,sicut specialis.arg.l.est differentia.ff. in quib.caus.pignus.gl.in l.licet.ibidem. 6

Quartò, hypotheca specialis plus afficit, & plus iuris transfert, quàm generalis. gl. in auth.de non alienan.in §.nos igitur. in fi. colla. ij. nam debitor potest manumittere mancipia generaliter obligata, sed si specialiter obligata sint,non l.iij.C.de ser.pign.dat.manu.l.licet.& l.penult. ff.in quib. caus.pig.vel hypothe.tacitè contrah.faciunt nota.in gloss.cap. quanquam. xxiij.dist. vbi numerantur casus in quibus operatur plus prouisio specialis, quàm generalis.& per Iaſ.in l.cùm quid.ff.si cert.pet. 7

Quintò,pactum de non alienando, seu conuentio reddit nullam alienationem,quando res specialiter obligatur,secus si generaliter.text. sing.in l. si creditor.§.fi.ff.de distra.pign.vbi hoc etiam tenent Bart. & Bal. in l. si ita quis.§.ea lege.de verb.oblig.& ibi Iaſ.& in l.filiusfamiliâs.§. diuj. in iij. q. de lega.j.quia postquàm exorbitat à iure communi,ideo non debet extendi ad generalem hypothecam,licet multi contrarium teneant. 8

Prælatus bona eccles. sic non obligas specialiter.

Sextò prælatus non potest res ecclesiæ specialiter obligare, secus in obligatione generali.c.nulli. & ibi doct.de rebus eccles. non alienand. Panormi.in cap.iij.de precar.glo.in §.nos igitur.in verbo specialis.in auth. de non alienand.reb.ecclesiæ.colla.ij.Alex.consil.cxviij.col.pe. ver.insuper. in v.volu.& ista est magis communis,teste Neguſan.in tract.de pign.ij. parte. &in princ. quamuis hodie mala pars prælatorum non solùm obliget, sed & alienet,& consumat,& deglutiat. 9

Emptor quando locatum facta stare teneatur. Arestum.

Septimò,si dominus locauerit domum ad triennium, & eam specialiter pro illa locatione obligauerit,si interim vendat domum,emptor tenebitur stare locationi, secus si generaliter essent obligata omnia bona.Bart.in l. emptorem. C. loca. & in l.si filiofa.vbi Alex. ff. sol. mat.sic censuit senatus Parisi.anno 1543.die ix.ante Paſcha.in solita pronuntiatione arestorum. aliæ sunt multæ differentiæ quæ hîc poterunt addi. 10

Casus in quibus tacita contrahitur hypotheca.

Notandi sunt tamen casus,in quibus tacita hypotheca contrahitur iure ipso,sine expressa obligatione. 11

Prim⁹ ergo casus,in quo à iure tacitè cõtrahitur pignus,est ininuectis,& illatis. 12

illatis,vt l.certi iuris.C.loc.§.item Seruiana.inſtit.de act.de quibus abundè ſcripſi in tract.de lit.oblig.art.iiij.in j.Tomo conſtit.Regiar.in comment.

12 Secundò, hypotheca tacitè contrahitur in re refecta, vel conſtructa ex pecunia mutua,& creditori datur in hoc priuilegium exigendi.l.j.ff.in qui. cauſ.pig.& l.creditor.ij.ſi cer.pet.l. j. de ceſſ.bon.idem in naui.l. interdum. ff.qui pot.in pig.hab.Alex.conſi.ccxvij.viſo.vj.vol.

13 Tertiò,res empta pecunia pupilli eſt tacitè hypothecata pupillo, etiam priuilegio prælationis pro reſtitutione pecuniæ. l. idémque. ff. qui pot. in pig.hab.& ibi Bart.& alij.quod eſt verum, vt in actione perſonali tantùm præferatur in dictis rebus aliis creditoribus non priuilegiatis, ſolam actionem perſonalem prætendentibus.l.quod quis.& ibi glo.ff.de priuileg.creditor.Bald.in l.quamuis.C.de pig.& in l.licet. qui pot. in pig. hab. Salic.in authent.quo iure.q.ij.ibidem, reprobando gloſſ. contrarium tenentem.& Alex.in l.ſi cùm dotem.§.fi.col.pe.ff.ſol.matrim.quod intellige quando res fuit empta per alium,quàm per tutorẽ,quia ſi per tutorem, tunc eſt in pupilli electione,an velit rem,vel pecuniam ſibi reſtitui. Bald. in l.ſi tutor. C. de ſeruo pigno.dato manumiſſ.gl.in l.ij.C.quando ex fact.tutor.l.ſi vt proponis.de rei vend.vbi doct.diſtinguunt,dixi ſuperius in gl.viij. *Res empta pecunia pupilli ipſi eſt tacitè obligata.*

14 Quartò,res empta pecunia militis, eſt ei tacitè hypothecata pro illius reſtitutione.gl.in l.quamuis.C.de pign.& ibi Bart.& alij.Salic. in l. licet. in j.& ij.oppoſit.C.qui pot.in pign.hab.

15 Quintò,militia empta pecunia mutua,eſt tacitè hypothecata mutuanti cum priuilegio prælationis.l.fi. C.de pign. & præfertur iſte creditor etiam vxori repetenti dotem,vel filiis, quando dos eſſet poſterior: aliàs habebit locum regula,qui prior,vt in authen.poſita.in d.l. fi.& Bald. nouell.in trac. de dote in x. parte, xiij. limit. & ille qui ſpecialiter mutuauit ad emendam domum,habet in illa priuilegium.l.quod quis.vbi Bar. ff.de priui. cred.ſecus ſi pecunia ſit in genere credita.l.procuratoris.§. planè. ff. de tribu. act. Bart.in l.interdum.qui pot.in pig.hab.de Ripa,in l.Sabinus. §. ſi quis cùm tutor.nu.15.de priuileg.creditorum.dixi ſuperius in gl.octaua, quãdo eſſet ſpecialiter obligata.

16 Sextò,bona tutorum & curatorum, necnon eorum, qui ſe gerunt pro tutoribus, vel curatoribus ſunt tacitè obligata pupillo pro mala adminiſtratione & negligentia,ab eo die quo incipit eſſe tutor, vel gerere negotia.l.pro officio.C.de adminiſtr.tuto.& ibi gl.Bart.& alij in d.l. Sabinus. §. fi.cum l.ſeq. vbi de Ripa. ff. de priuil. cred. idem in curatoribus ad lites.l. properandum.§.fi.C.de iudic.& in actoribus datis,& curatoribus, vel tutoribus.Bart.in l.actor.col. ij.ff.rem ratam hab.Fallit in actore dato à iudice loco tutoris,vel curatoris.Barto.vbi ſuprà.& Iaſ.in d.§.final.l.properandum.vbi etiam non procedere in bonis hæredum tutorũ aſſerit.& Cuma. conſi.lviij.quæritur.Neguſantius in iiij. membro ij. partis, tract.de pigno. Etiam in tacita hypotheca erunt bona pro tutoris. gloſſ. in l. dabimus. in verb.priuilegio.ff.de priui.cred.non enim debet eſſe melioris conditionis hic pro tutor, qui nulliter adminiſtrat, & qui non eſt tutor, quàm ille qui. verè eſt,vt in c.eum qui.de præbend. in vj. Aret. conſilio xxix. diligenter col.j.& in c.deciſi.cxxix.nu.3. *Bona tutorum ſunt tacitè obligata pupillo.*

Bona patris male administrãtis bona filij sunt tacitè obligata.

Septimò inducitur tacita hypotheca in bonis patris administrantis bo- 17
na filij fraudulenter, vel malè alienantis, in casu quo est legitimus adminis-
strator.l.cùm oportet.§.fi.C.de bonis quæ liber.quod secus est, si bona fi-
lij malè sua culpa, non tamen polo administrauerit, quia tunc non tenetur
§.non autem. ibidem. De his verò quæ gessit non tanquam legitimus ad-
ministrator tenetur reddere rationem administrationis filio, & reliqua.
Bald.in l.filiæ cuius.C.famil.erciſc.Soci.cõsil.xxxiiij.prosequendo. col. vlt.
in primo vol.& tunc sunt bona tacitè obligata.Bal. noüell. in tract. de do-
te.in j.parte.viij. priuileg. & incipit, hæc tacita hypotheca à die inchoatæ
administrationis.gl.Bar.& alij in d.§.fin.

Nec refragatur quòd hypotheca non possit nasci ante principalem obli 18
gationem.l.si debitor. C. de priuileg. fisci. quia duplex potest considerari
obligatio:vna generalis,ac primæua, qua pater simul atque incipit admi-
nistrare, tenetur & obligatur res filij saluas facere, & absque dolo,& frau-
de administrare,& ista præcedit hypothecam. Altera est obligatio specia-
lis & secundaria,quæ nascitur ex mala administratione patris. l. j. §. est au-
tem.& §.si apud. & l.si duo. ff. depositi. & licet ante istam secundam oria-
tur hypotheca,tamen satis est quòd non oriatur ante primam generalem.
Bal.& Salic.in d.§.fi.d.l.officio.

Vitrici bona sunt tacitè obligata pro vxoris administratione.

Octauò in bonis vitrici, quando non reddita ratione mater & pupillo- 19
rum tutrix illi secundo nupsit, tunc pro tutelæ redditione, & restitutione
reliquorum,bona secundi mariti sunt tacitè obligata filiis primi matrimo-
nij siue priuignis. l.penult. C. in quibus caus.pignus vel hypothec. & hoc
dicit Soci.in consi.clxxx.diligenter.col.ij. vol.ij.

Bona transeuntis ad secundas nuptias quãdo sunt specialiter obligata.

Nonò inducitur tacita hypotheca in bonis paternis,quando pater tran- 20
siuit ad secunda vota,tunc pro lucris & aliis bonis peruentis ad patrem ex
primo matrimonio,& dolosa administratione illorum bonorum,filij habẽt
in bonis patris tacitam hypothecam.l.si quis prioris.§. in illo. C. de secun.
nup.& ibi doct.& Soci.d.consi.xxxiiij.in j. vol.

Idem in matre transeunte ad secundas nuptias, vt bona eius sint filiis 21
primi matrimonij obligata tacitè pro conseruandis lucris, & aliis bonis,
quæ ad eam à primo marito deuenerant. l. hac edictali. §. omnibus. C. de
secund.nupt.

Fiscus quãdo tacitè habeat bona obligata.

Decimò in fisco:nam maior emens rem à fisco, tacitè obligat bona sua 22
fisco pro pretio rei.l.ij.C.de priuileg. fisci. nam fiscus semper habet ius pi-
gnoris.l.aufertur.§.fiscus.ff.de iure fisci. secus in minore contra maiorem:
quia tunc sola res empta minori obligatur.l.j.in fi.iuncta.glos.in verb.eme-
rit.ff.de rebus eor.Ias.in repeti. l.si constante.in ij. q. iij. partis principal. ff.
solut. matri. & præfertur fiscus priuato habenti expressam, etiam anterio-
rem,in bonis quæsitis post obligationem contractam.tex.& ibi Bart. in l.si
is qui.ff.de iure fisci:vt superius scripsi in gl.octaua.

In delictis bona quando sint fisco tacitè obligata.

In delictis verò communis est opinio, q; ante inchoatum iudicium cri- 23
minale fiscus nullam habet hypothecam in bonis delinquentis: nec etiam
post iudicium inchoatum ante sentẽtiam.l.ex iudiciorum.ff. de accus. post
sententiam.sic Bal.& Alexander in l.rescripto.in prin. ff. de pact. sed Ang.
Fulg.& Paul.tenent quòd à die litis contestationis incipit ista hypotheca,

quia

quia ab illo die quasi contrahitur. l. iij. §. idem scribit. ff. de pecul. & pro quasi contractu fiscus habet tacitam hypothecam.d.l.aufertur. §. fiscus. ff. de iure fisci, & hæc hypotheca in delictis non nocet creditoribus ex alia causa,sed solùm operatur contra delinquentes,vel tertios possessores sine tit.Alex.in d.l.tertia.§.idem scribit. Hodie dicerem esse tacitam hypothecam à die manus iectionis,id est ab eo tempore, quo res saisitæ sunt: vt solet in Francia fieri, si posteà delictum probatum fuerit, etiam si lis contestata non sit.& in quibus casibus res delinquentis non saisiuntur ante sententiam,tenemus opinionem Ang. & Fulg. vt à die litis contestatæ incipiat ista tacita hypotheca.

24 Item contrahens cum regina etiam tacitè videtur obligare illi res suas pro contractu, sicut fisco. l. ij. C. in quibus causis pignus tacitè contraha. quæ licet loquatur tantùm in fisco, tamen etiam in Augusta locum habebit,quia princeps dat ei,quæ habet priuilegia.l.princeps.ff.de legi. l.j. in fi. ff.de iure fisci.& hoc probat Cap.in decis.Neap.q.cxxix.& ann. 1549. hoc Rex Henricus cauit suo edicto : vt eisdem priuilegiis Regina vteretur quibus Rex. *Regina eisdem priuilegia quibus Rex vti intr.*

25 Vndecimò tacitè inducitur hypotheca in decimis: nam prædia, pro quibus debent solui,sunt tacitè obligata pro illis:vt docet Io. And. & Panormi.in c.cùm homines.& cap.pastoralis.de deci.arg.l. Imperatores.ff.de publica.Feder. consi. lxxxj. latius sumendo argu. decimarum ad collectas, de quibus statim dicetur.& ego scripsi in tract.de decim. *Bona pro decimis & collectis sunt tacitè obligata.*

26 Duodecimò,pro collectis soluendis bona sunt tacitè hypothecata.glos. in l.j.C.in quibus causis.& ibi Bar.& in l.fi.C.sine censu vel reliquis. & nisi soluantur collectæ,possunt illa bona vendi. gl.in verbo, distrahatur. in l. j. C. de vendend. rebus ciuita.l ibro vndecimo. etiam poterunt vendi pro pœnis impositis contra non soluentes. Alexander. in additio. ad Bart. in l. creditor.in prin.ff.de act.emp.Alexander,& Ias.in l.apud Iulianum. §. hæres.ff.de leg.j.Soci.in consi.ccxliij.col.ij.in ij. vol. & perfecta venditio non

27 retractabitur posteà.Bald.in l.j. C.si propter publ.pensita. †Pro canone tamen debito non sunt obligata bona emphyteotica,teste Bart.in l.fin.C.de iure emphyteo. Tum quia hoc non reperitur cautum, etiam si esset emphytheosis ecclesiastica:tum quia etiam pro canone alio prouidetur modo,vt per amissionem rei,in d.l.ij.& cap.potuit.de locato.Ergo non erant bona tacitè hypothecata. & ita tenet Ang. in l. vniuersas. C. ne rei domi. vel templo.post Anto.& Imol.in dict.cap.potuit.Alex. in l. quod dicimus. col.viij.versi.& sic ex prædictis patet.ff.de verb.oblig.licet Bal.teneat contrà,in authent.si quas.C.de sacros.eccles.& in l.certi iuris. locati. quæ opinio fortè posset procedere, quando res essent inuectæ in prædiũ emphyteoticarium,aliâs obligatæ tacitè non censentur. *Bona emphyteuta nõ sunt pro canone tacitè obligata.*

28 Decimotertiò,bona delinquentis,vtpote furis, sunt tacitè hypothecata pro restitutione rerum ablatarum, etiam contra hæredes delinquentis, vel contra quemcunque alium bona rei possidentem. Et hoc ex æquitate iuris canonici tenet Bal.& Sali.in l.furti.C.de furtis. arg. c. parochiano. de sepul.licet de iure ciuili non inueniatur hæc obligatio,vt scribit Neguſan.in tract.de pig.in iiij.memb.ij.partis,in ix.casu.nu. 124. sed hoc parum *Furis bona sunt tacitè obligata pro restitutione.*

prodeſt,quia regulariter nihil vel parum habentes furantur,& ſic nil obligare poſſunt,cùm nil habeant.

Scabinorũ & cõſulum bona ſunt tacitè obligata.

Decimoquartò,conſulum bona,Scabinorum, & aliorum adminiſtratorum ciuitatis ſunt pro mala adminiſtratione tacitè ciuitati hypothecata. l. fi.C.quo quis ord.conuenia.lib.xj.& l.ij,de debitor. ciuit. ibidem. Alex.& Iaſon in l.j.§.ſi hæres.ff.ad Trebel. licet ciuitas non habeat tacitam hypothecam in bonis ſui debitoris,qui bona ciuitatis non abminiſtrauit. l.ij. C. de iure reipub.eod.lib, 29

Prælati bona ſunt eccleſiæ tacitè obligata.

Decimoquintò bona prælati pro mala adminiſtratione bonorum eccleſiæ,ſunt tacitè eccleſiæ obligata inſtar tutoris. gl. in c.ex literis. de pig. Panormit.in cap.epiſcopus.de præbend. Panormit. Felin. in c.cùm deputati.de iudic.Alex.conſil.ciiij.plura.in fin.vol.vj.& l.ſi filiofamiliâs. §. final. col.iij,ff.ſolut.matr.quod hodie nobis vſui eſſe poteſt contra noſtros prothonotarios deſtructores epiſcopatuum, abbatiarum. & prioratuum, & alios prælatos:quod eſt dolendum, quòd ad deſtructionem mala pars tendat.bonam enim partem illam niſi pro maiori non audeo appellare, nec iſti prælati habent hæredes,quia in vita bona ſua & aliena conſumpſerunt: & vix inuenitur qui eos ſepulturæ traderé velit, tanta eſt in prælatis hodiernis infelicitas. 30

Decimoſextò,bona hoſpitalarij, ſeu orphanotrophi ſunt tacitè obligata pro mala adminiſtratione,quia tutoribus æquiparãtur.l. orphanotrophos. C.de epiſc.& cler.Bal,in l.ſi quis presbyter.in princ.ibid, 31

Decimoſeptimò,bona vſurarij pro vſurarum reſtitutione. Bal. in l. pen. C.de ſeruo pign.datò manumi,& in l.executorem.col.j. de execut. rei iud. per cap. cum tu.de vſuris, &c. quamquàm.illo tit.in vj. contrarium tamen tenent cõmuniter doct.in dicto c.quamquàm.& Anto.in c. tua nos.de vſuris.Panormit.& alij in d.c.cum tu.Ambroſ.de vignat.in rep.cap.ſalubriter. nu.23 1.de vſur, 32

Decimooctauò,in clerico coniugato obligato eccleſiæ. Nam bona eius ſunt ipſi eccleſiæ tacitè hypothecata.l.fi. C.de ſacroſ.eccleſ.Vital.de Cam. in tract.clauſul.Clauſul.& ſpecialiter obligauit. in fin. videte Panormit. in conſi. lxxxix.ij.volu. 33

Bona teſtatoris pro legatis ſoluendis tacitè obligata.

Decimononò,in bonis teſtatoris,quæ ad hæredẽ perueniunt,inducitur tacita hypotheca pro legatis ſoluendis:etiã quãdo ſolùm competit iudicis officiũ.l.j.C.communia de leg.etiam ſi teſtator obligauerit expreſsè vnam rem.Bal.in d.l.j.col.iij.verſi.quæro ſi teſtator.etiã in rebus, quæ non erant teſtatoris,ſed ad hæredem peruenerunt:quia hypotheca legalis bene contrahitur in alienis rebus.l.ſatis notum.C.in quib.cau.pignus tacitè contrahat.Bal.in l.cum res. in fi.ſi res aliena data ſit pign.& hæc hypotheca in rebus teſtatoris procedit, non in rebus: legatis, cùm legatorum dominium tranſeat in legatarium à morte teſtatoris.l.à Titio. ff. de fur. & res ſua non poteſt eſſe hypothecata.l.neque pignus.ff.de reg.iur.gl.in d.l.j. & ibi Bart. & gl.in §.noſtra.in verb.hypothecaria.inſt.de leg.& ſic hypotheca cõpetit cõtra quemlibet hæredẽ.Bar.in d.l.j.licet aliæ hypothecæ contra quemlibet inſolidũ dentur.l.j.C.ſi vnus ex plur,hære.cre.& pro minima pecunia tota res remaneat obligata.l.ſi reſiduum.& l.quandiu. C.de diſtr.pign. 34

Tamen

35 Tamen res hæredum non ſunt tacitè obligatæ, teſte Ang. in §. j. in iij. nota. inſtitu. de lega. ſed ſi poſt ſex menſes hæres non ſoluerit legatum à die aditæ hæreditatis, tunc fieri poteſt immiſsio ad inſtantiam legatarij in bonis etiam hæredis pro tali legato, & per talem immiſsionem conſtituitur pignus prætorium.l.certa.C.vt in poſſeſ.legator.doct.in d.l.j.quod non vidi ſeruari.

36 Et hanc tacitam hypothecam teſtator remittere poteſt. gl. in l.ſecunda.ff.vt in poſſeſ.legator.Bart.& Alex. in l. nemo poteſt. de lega. j. nec iſta hypotheca habebit locum pro rebus donatis etiam cauſa mortis,cùm non reperiatur expreſſum. Alex. & alij in d. l. ij. Ang.in §.j.inſtit.de donatio.in prin. licet regulariter æquiparentur, in l.ij. ff. de leg.j. ſed hoc in caſibus à iure expreſsis.

37 Vigeſimò bona tranſigentis,& non ſeruantis trãſactionem quando non erat inducta nouatio, remanent tacitè hypothecata pro illa veteri & primæua actione.l.fi.& ibi Bar.ff.in quib. cauſ. pignus. licet glo. & malè contrarium teneat ibi.idem quando tranſactio fuit facta animo nouandi, ſed tranſigens dolo non ſeruat tranſactionem, tunc agetur prima actione in odium committentis dolum.l.actione.C.de tranſactio.& bona illius doloſi erunt tacitè obligata,teſte Bart.in d.l.fi.& Neguſan. in tract. de pig. in iiij. membro.ij.partis tract.de pign. *Tranſigentis bona quãdo ſint tacitè obligata.*

38 Vigeſimoprimò quando res aliqua deſignatur pro alimentis præſtandis, vel pro alia annua præſtatione, tunc illa res ſpecialiter deſignata cenſetur ad illud onus ſpecialiter,& tacitè obligata.Bart.in l.Lucius. ff. de alimen.& cibar.lega.l.ij.illo tit.Bar.in l.fundus.de annuis lega. & l. codicillis. §.inſtitũto.ff.de legat. ij. Guido Papæ quæſtio. xxij. in fin. Corne.conſilio ccxcvj.in primo volumi.licet Ludouic.Roma.conſi.ccclxxxviij.in caſu. dicat ſpeciale eſſe in alimentis.

39 Vigeſimoſecundò bona teſtatoris,qui reliquit minus legitima filio,ſunt tacitè ei hypothecata pro legitimæ ſupplemento iuxta terminos. l. omni modo.C.de in officioſ.teſtamen.quia quod debet ſuppleri, cenſetur relictum.Bar.in l.hac edictali.col.iij.verſ.& j.quæro. C. de ſecund. nup. & pro relictis ineſt tacita hypotheca.l.j.C.communia de leg. ergo & pro iſto ſupplemento.ſic concludit Dec.conſil.ccxxxv.in caſu.in vlti. col. Licet ſecus quando legitima fuiſſet relicta:vt docet Alex.in l. in quartã.ff. ad l. Falc. & in cõſi.lxxviij.clariſsimè.in iij.vol.col.ij.& cõſil.cxvij.viſo.nu. 18. in vj. vol. & conſi.cliij.in vij.vol.ſed fortè idem erit vtroque caſu:vt alibi oſtendam. *Bona patris pro legitima ſunt tacitè obligata.*

40 Vltimò iſtam tacitam hypothecam habet mulier pro dote data, ſiue ſit aduentitia,ſiue profectitia.l.vna.§.& vt plenius.C. de rei vxo. actio. Etiam ſi res dotalis ſit euicta.d.§.& vt plenius.& ex iſta hypotheca tranſit ad quẽcunque actio de dote.Bart.in l.j.in j.priuilegio.ff.ſol.matr.per tex.in §. fuerat.in fi.inſtit.de actio.etiam in extraneum hæredem, vel in ceſsionarium, per l.ex pluribus.ff.de adminiſtrat.tutor. quia quicquid eſt tranſmiſsibile, eſt ceſsibile.Alexander in l.ſi verò.ff.ſolu.matri.Etiam competit tacita hypotheca pro alienatione rerum alienatarum per maritum, & pro pretio illarum:in quibus caſibus permiſſa erat alienatio, puta in vtilitatem vxoris.l.ſi conſtante.§.finali. de iure dotium. Aretin. in l. j. columna tertia. ff. *Pro dote mulier habet tacitam hypothecã.*

ſoluto

soluto matrim. Bar. consil. cxxiiij. videte etiam de tacito pignore text. in l.ij.C.de captiuis.

Effectus tacitæ hypothecæ qui.

Notandum est quòd effectus tacitæ hypothecæ non est minor quàm 41
expressæ.Dyn.in reg.qui prior. de reg. iur. in vj. Bart. in l. is qui.ff. de iure fisci.& in l.vna.C.rem alienam gerent. facit gl. in l. item quia. in fine. ff.de pact.& in l.ij.in fine.de rebus cred.

Emptor quando pretium soluere nõ tenetur

Item quando quis emit rem hypothecatam alteri, non tenetur emptor 42
soluere pretiũ venditori,etiã si res fuerit sibi tradita, nisi res prius obligatione liberetur.tex.& ibi Bar.Bal.& alij in l.ex prædiis. C.de euic. Imò poterit agere quantum sua interest alteri nõ fuisse obligatam. l. si rem meam. & ibi Bart.ff.de solutio.Ang.& Alex.in l.j.§.si hæres.ad Trebellian.

Vxor quando executionẽ in bonis mariti rumpere potest.

Item poterit vxor impedire executionẽ factam in bonis mariti,proban- 43
do virũ vergere ad inopiam.l.si cõstante.ff.sol.matr. Bal. nouel. in tract. de dote.in vij.parte priui.xviij.in fi.& priuil.xxiiij.etiam antequàm egerint, & discussérint bona mariti debitoris,nonobstante auth.hoc si debitor. C. de pign.quæ loquitur quando quis vellet agere contra tertium possessorem, secus si vellet se opponere.Imol.in l.à Diuo Pio §.sed illud.ff.de re iudic.

Hypotheca per successionẽ non confunditur.

Nec possent creditores hoc casu offerre dotem in pecunia,& relaxatio- 44
nem bonorum petere.Bart.in d.l.si constante. vij. q. iij. partis. & in l. cùm tibi.C.qui potio. in pig.hab.Socy.consi.cxj.visa.in iij. vol. sed poterit vxor vnam prædium ex melioribus eligere vsque ad concurrentem æstimationem dotis.l.creditoris.ff.de distract.pig.Bar.& Alex.in d.l.si constante.

Item licet creditor succedat debitori,tamen hypotheca non confundi- 45
tur.l.debitor.& ibi Bart.& Alex.ff.ad Trebel.l.cùm quis.§. fi. iuncta ratione gl.de solut.quia hypothecaria durat donec debitum sit solutum. l. grege.§.etiam.ff.de pigno.facit l.ex sextante. §.Latinus. de excep. rei iud. & l. Vranius.ff.de fideiussorib.

Item sicut is,qui expressam habet hypothecam, habet ius persequendi 46
rem sibi hypothecatã expressè:ita & qui habet tacitã,d.§.item Seruiana.

In tacita hypotheca habet bonum regula qui prior.

Prætereà sicut in expressa hypotheca,qui prior est tẽpore,est in iure po- 47
tior:reg.qui prior.de reg. iu. in vj. ita in tacita prior præfertur posteriori.l. hac edictali.§.his illud.C.de secun.nup.& ibi Bal.col. vl. etiã in rebus post tacitã obligationẽ quæsitis,vt ibi dicit Bal.& præfertur habens tacitam hypothecã anteriorẽ,ctiã fisco posteriori,vt l.j.C.rem alienã gerent. Dyn. in d.reg.qui prior.Neguſan.in ij.memb.v.partis.nu.9.intellige in quæsitis,ante hypothecam fisci,secus si post.Bart.in l.is qui.& l.fin.ff.de iur.fisci,prout superius scripsi in gl.viij.& in hac tacita concludi debet,sicut in expressa.

Tacita hypotheca nõ auguatur per arestum ante executionem.

Vltimò notandũ est,q̃ post arestum latum,vel sententiam non induci- 48
tur hypotheca ante executionẽ,ad hoc vt obtines arestũ possit dicere bona debitoris sibi à tẽpore sentẽtiæ obligata,& hypothecata, ideo executio facienda est.l.nõ est mirum.ff. de pign.act.doct.in l.à Diuo Pio. de re iud. vide Ant.Neguſ.in tract.de pign.in ij.membro iij. partis. & doct. in c. cùm aliquibus.de re iud.& de his hactenus,ne vltra mortem solitum sim prolixior, postquàm dixero, q̃ exterus tenetur in Regno respondere super hypothecaria, licet non super actione personali, vt censuit Senatus contra March.Salutiarũ,vt refert Aufre.in sty.parla.aresto lxvij. item dictum fuit,

Ne

Ne pourront demander que les arrerages.

GLOSSA XV.

RELIQVA, quæ nos *arrerages* vocamus: nempe reliquum dicitur debitum reſtans, ſiue ex cenſu, vt in rub. ſine cenſu vel reliq. fundum compa. non poſſ. vbi in l. ij. maximè prohibetur, ne quis emat fundum ea conuentione, ne cenſum & reliqua præſtet: quia ſine cenſu fundus comparari non poteſt, quando fundus eſt cenſualis, ſecus ſi alaudialis eſt, & francus, tunc poteſt emi fundus ſine cenſu. De hoc verbo reliqua, & reliquatores ſcripſi abundè in l. poteſt reliquorum. ff. de verborum ſign.

Rubr. ſine cenſu &c. hic elucidatur.

An reditus per modum prouiſionis ſolui debeant pendente proceſſu? Reſpon. ſic, ſi erant conſueti ſolui, & de his erat obligatorium inſtrumentum, alioqui non, vt fuit deciſum anno 1513. die xix. Iulij in hoc ſupremo ſenatu Pariſ. etiam probat Aufr. in ſtyl. parl. areſto cccLxviij.

Reditus pendente proceſſu pro prouiſione ſunt ſoluendi.

Et ſic is cui reditus debetur, debet eum petere ſingulis annis, alioqui non poterit petere, niſi reditus quinque annorum, etiam ſi plures anni fuerint debiti, per iſtum text. & per rationes poſitas ſuperiùs in prin. huius ordin. Ideo ſi ſolutio petatur pro quinque annis, debet reus probare ſoluiſſe: alioqui ad iſtos quinque annos condemnabitur per l. j. ff. de exce. & l. j. C. de prob. nec ſufficeret probare ſe exoluiſſe pro tribus annis, quia adhuc alij duo anni poſſent peti nouiſsimi, nonobſtante l. quicunque. C. de apoch. pub. libr. x. qui docet ſe ſoluiſſe pro tribus annis proximis, præſumitur ſoluiſſe pro anteriore tempore trium annorum, ſed non poſteà: vnde qui probaret ſoluiſſe tribus annis proximè præteritis, præſumitur quòd ſoluit etiam pro aliis annis lapſis ante tres annos: quia non eſt veriſimile, quòd creditor acceptilationem nouiſsimorum annorum dediſſet, ſi non fuiſſet anteà pro illis annis ſolutum, vt etiam docet Iaſ. in l. ij. nume. 135. C. de iur. emphy. quod eſt verũ, ſi probaret ſe ſoluiſſe tribus ſeparatis annis, ſecus ſi acceptilatio facta eſſet ſimul pro tribus annis, vt docet Bald. in l. j. C. de dot. promiſ. refert Franciſ. Crem. ſing. lxxviij. tu ſcis. & Ioan. Franciſ. Balb. in tract. de præſcript. in iij. parte. quæſt. x. colum. xj.

Arreſtum. Reditus quinque annorum petendus.

L. quicunque. declaratur.

Et ſi outre iceux cinq ans, aucune année des arrerages eſtoit eſcheüe, dont n'euſſent fait queſtion ne demande en iugement, ne ſeront receus à la demander, ains en ſeront deboutez par fin de non receuoir.

GLOSSA XVI.

ERGO à contrario ſi quis probet in iudicio ſe petiiſſe illos reditus, debebit etiam in pluribus annis obtinere: alioqui etiã ſi extra iudiciũ petiiſſet non recipitur, vt hîc: licet interdũ extra iudicialis petitio proſit, vt ſcripſi in tract. de mer. min. ven. in fi. ff. eo. lib. non prodeſt hîc. Quid in conſcientia? ſcripſi in trac. de fam. ſalar. glo. x. Secũdò non procedit, ſi pendente iudicio ſuper ſolutione vnius anni debita aliorum annorum cedant & veniant, tunc peti poterunt, etiam ſi per decem annos non fiũt petita, quia ſufficit interpellatio iudicialis illius anni, per hunc text. & tunc

Caſus in quibus vltra quinquennium reditus peti poſſunt.

& tunc ſemper tenetur vſque ad diem ſupremi iudicij, quia dicitur eſſe in mora,vt in l.eùm fundus. vbi Iaſ.ff.de rebus ered. etiam ſi fuiſſet conuentum quòd ſolutiones cumulari non poſsint,vt ſcripſi ſuprà.

Petens ab vno ex duobus reis debendi an ab altero petere poſſit.

Quid ſi duo erant rei debendi,qui eoſdem reditus promiſerant, ab vno creditor petiit,vtrum ab alio,ſi hic ſoluendo non ſit,vel aliâs, petere poſſit?tex.in l.ſi.C.de duob.reis.reſpondet poſſe,eùm ex vno fonte vnus effluxit contractus,vel debiti cauſa ex eadem actione apparuit. facit quod ſcribit Iaſon in l.ij.q.xvij.nu.57.& ſeq.C.de iur.emphyt.

De exceptione ad fines non recipiendi, & quid differat ab exceptione peremptoria,plenè ſcripſi in tract.de except.

Et en ce ne ſont comprinſes les rentes foncieres portans directe ou cenſiue.

GLOSSA XVII.

Reditus ſũt in duplici differentia

NOTANDVM eſt quòd reditus in duplici conſtituuntur differentia:quidam ſunt reditus fundatarij,quos vulgus *Rẽtes foncieres* vocat,à fundo dicti. Olim enim domini locorum videbant fundos ſteriles,& incitabant ſubditos,vt eos colerẽt, & paruo cenſu dominos recognoſcerent,& in ſignum protectionis illis aliquid ſoluerent,vt in c.receepimus.de priui.Boër.in §. xvij. de cõſue.in feu.in cõſue.Bitur.& hi domini cõmunitèr cẽſum percipiũt minutum,non magnã penſitationẽ,ſeu reditum,vt decem vel duodecim librarũ ſingulis annis,ſed capones vel alias res paruas,vtpõte denarios aut ſolidos pro annuo cenſu. Ex quantitate ergo pretij cognoſcitur, vt docet gloſ. in verb.agendo.in l.j.ff.de ſuperficie.Barb. in l. cotem ferro. §. qui maximos. de pub.& Soc.eõſ.cclxvj.in cauſa.col.iiij.verſ.nec videtur obſtare.in ij vol. 1

Alij ſunt magni reditus,& hi cauſa neceſsitatis inuenti ſunt. cùm enim multi olim pecuniis, vt nunc, indigerent, & neminem inuenirent, qui eis mutuaret,nec bona ſua vendere erat in animo, hypotheeæ dare ſuas domos & fundos, ac alia bona coacti ſunt, & ſuper illis reditus conſtituere, vtpote quindecim libris receeptis vnam:& ſuper triginta, duas conſtituunt ſingulis annis ſoluendas,donec pecunia ſortis reſtituta fuerit.Et inter iſtos reditus multæ ſunt differentiæ. 2

Differentia inter reditus fundiarios & alios.

Prima eſt,quia fundiarius reditus eſt paruus, hic verò emptitius magnus,pro quantitate pecuniæ receeptæ,vt in extrauag. Regimini. de empt. vt in prin.ſuperius dixi, 3

Secunda,æſtimatur vnus ſolidus reditus fundiarij triginta, alter verò emptitius,quindecim,per d.extrauag.Regimini. & Molin. plenè docet in tract.ſuo commer.& vſurarum. 4

Tertia differentia hunc cenſum minutum imponit regulariter dominus loci,iuſtitiã obtinens:aliũ verò quilibet habẽs bona, & illorum adminiſtrationem,cùm quilibet de re ſua diſponere poſsit.l.in re mandata. C. mand. 5

Quarta ex non ſolutione cenſus fundiarij debetur emenda domino, idque variè ſecundum conſuetudines locorum,ſed non ex altero ,vt ſcribit Pyrrhus in conſuet.Aure.rub.de cenſib.c.ij.& c.v.Chaſin §.ij.& iij.in gl.j.titul.*des cenſes*,,in conſuet.Burg. 6

Non ſoluto cenſuum non privatur re.

Quinta ſi is qui debet cẽſum,illũ nõ ſoluerit per trienniũ,nõ cadit iure ſuo. 7

ſuo gl.in c.conſtitutus.de relig.domib.Alex. conſi. xiiij. col.iij. in ſecundo vol.Do.Capit.in deciſ.Neapol.quæſt.cxcvj.Soci.d.conſ.cclxvj.col. iiij. ſed de cõſuetudine eſt,quòd priuetur ſicut in emphyteoſi,vt aſſerit Io.Fab. in §.adeò.col.vlt.de locato.in inſtit.vt refert Boër.in §.xxiiij.de conſuet.feud. Ego tamen vidi contrariam conſuetudinem,vt non priuetur ſaltem in multis locis, & maximè in Montepeſſulano propter ſtatutum hoc diſponens, de quo ſcribit patruus meus magnus in l.fundi.C.de fund. patrimonia.lib. vndecimo.

8 Sexta,dominus fundiarius poteſt apparitorem habere, qui colligat hos cenſus,& compellet ſua authoritate ſoluere:alius non,niſi per iudicem, vt docet Chaſſa.vbi ſuprà.§.iij.in glo.j.quia eſt contra ius, vt quis ſua authoritate ius ſibi dicat.l.extat.ff.quod metus cauſa.

9 Septima,Laudimia habet hîc dominus cenſus,non alius.l. fi. C. de iure emphyt.l.j.de fund.patrimo.lib.xj.Boër.in §. xxij. de conſue. feud. in conſuet.Bitur.recipit etiam *faiſines & deſaiſines*,vt vulgus dicit,niſi in fiſco, qui pro alienatione rei cenſualis recipit duplũ cenſus,& non alia laudimia,vt ſi quis debeat quinque denarios fiſco ſingulis annis pro domo ſua, ſi illã alienet,duplum cenſus dabit emptor pro laudimio,id eſt decẽ denarios primo anno,vt teſtatur Boër.in §. xvij. de conſue. feu. non vult enim princeps ex ſubditorum præiudicio ditari.quod vtinam bene obſeruarẽt eius miniſtri. *Laudimia dominus fũdiarius habet.*

10 Octaua differentia,dominus qui habet minutũ cenſum, recipit mulctas & emendas,licet alter dominus habeat magnos reditus: quia paruus cenſus dicitur capitalis,& reſpicit fundum,& non ædificium.l.iij.cum ſeq.ff.de cenſib not.in §.illud.de prohibita feudi alienat.per Federic. *Habens minutum cenſum mulctas capit.*

11 Nona,dominus fundiarius non perdit cenſum ſuum,licet ſe non oppoſuerit venditioni rei per præconia factæ:ſecus in alio habente reditus emptios:quia paruus cenſus eſt onus paruum,& ab ipſa rei inſtitutione impoſitum,ideo ſic tranſit ad alium,ſed magnus non:quia eſt magni præiudicij. Ideo oportet quòd is opponat,& declaret ſuum magnum cenſum, vt hîc, & ſuperius dictum fuit,& abundè in tract.de præco. *Dominus fundiarius non perdit ius.etiam ſi venditioni rei non ſe oppoſuerit.*

12 Decima,dominus fundiarius rẽ liberã facere poteſt,&(vt dicũt) *amortir* etiam ſine cõſenſu alti iuſtitiarij,& hoc quantum ad ſuum redituum:quod non facit is, qui habet hos magnos reditus emptos, & poſt iſtam liberationem & admortiſationem eccleſia illum fundum poſsidere poterit perpetuò.aliâs extra magnum teneretur intra annum ponere.c.vno.de reli.domib.in vj.dicam in rub.*des amortiſſemens*.vidè Aufr.in ſtylo parlamen.areſto ccxcix.ordinatum,& ſeruatur quòd dominus compellit intra annum extra manuum ponere,poſteà non:niſi à Rege qui ſemper compellit. *Admortizare rem quis poſſit.*

13 Vndecima,fundiarius non poteſt prohibere dominum,ſi domum demoliri velit,& ibi hortum facere,ſecus eſt in eo qui habet magnos reditus ſuper domo.nam ſua magis intereſt:quia fortè ſibi poſteà non poſſet exolui reditus ex illo viridario:vt doct. in c. commiſſum. de decim. dicunt de eo, qui habet vineam,an poſsit eam in prædium mutare ſine curati conſenſu. ſcripſi in tract.de decimis.q.vj. in fin. *Fundiarius non prohibet dominũ vtilem ſi domum demoliri affectet.*

Duodecimò,differunt ſi res in annuum cenſum cõcedatur,dominus nõ debet aliquid exigere pro ingreſſu,vt ſcribit Boër.in §.xvij.in fi.de conſue. *Dominus quando pro ingreſſu aliquid exigere poſſit.*

feu. in consuet. Bitur. & allegat multa,sed corruptè,secus in emptitio cēsu,In cuius constitutione & ingressu præcipuum interuenerit pretium.hodie tamen etiam pro illo minuto censu imponendo solent aliquid domini recipere,saltem capones,& id quod possunt extorquere à subditis.

Ius prælationis do. habet Decimotertiò,dominus fundiarius habet ius prælationis pro eodē pre- 15
tio.l.fi.C.de iure emphy.etiam si inferior dominus venderet reditum, quē dominus superior poterit pro eodem pretio retinere, vt fuit dictū pro do. *de Montmorenci* contra viduam *Arnaudi deffriches*.ann.1528.die vij. Septēb.

Arrestum.

Irrequisito domino res vendita quā do amittatur. Decimoquarto,censuarius vendens rem irrequisito domino non priua- 16
tur illa re:qui postquam translatum est etiam directum dominium in eum, liberè potest de re sua disponere.l.in re mandata.C. mandat. Bartolus in l. j.§.j.ff.de public.c.q.ciij.& Carol.Ruyn.consi.xlij.promittitur.col.uj.in primo volu.Dec.consi.clxiiij.non fuisset.quicquid dicat Aret.in §.adeò.loca. in insti.& Bar.in l. j.§.quid autem. ff. de superficieb. qui intelligi debent in superficiario,qui habet vtile tantum dominium,secus hic in censuario,qui etiam directum habet dominium.

Præterea non omittendum,si quis vendat rem censualem pro libera,ad 17
id quod interest tenetur.l.j.in fi.ff.de actio.emp.vide quę habentur in constit.reg.rub.de nota.art.xüj.vbi statuitur vt contrahens vendens rem, hoc habeat exprimere sub pœna perditionis rei.ibi dicam.

Manus iniectio & saisimentū ad quē do. spectat. Interdum hic dominus fundiarius habet censum cum iurisdictione & 18
mero imperio:interdum nō habet,sed alius habet merum Imperium,id est altam iurisdictionem,& tūc ad altum iustitiarium pertinet manus iniectio: vnde si non solutus fuerit census, non potest fundiarius capere rem, & eam ob non solutum censum proclamare, sed iustitiarium altum in hoc requirere debet.

Item non potest conuenire censitos ad soluendum reliqua,& dimitten- 19
dum fundos,vt vulgò dicitur,*vfjin de garnir ou quitter.*

Altus iustitiarius requiri debet. Præterea in aliis casibus ad se non pertinētibus debet requiri dominus 20
altus iustitiarius,& hoc vidi seruari ex consuetudine.

Differentia inter contractum Emphyteoticū & cē sualem. Doctores constituunt differentiam inter contractum censualem,& em- 21
phyteoticum,& feudalem.Nam censualem dicunt, quando translatum est vtrunque dominium,& directum & vtile in accipientem,& quicquid iuris habebat concedens, retento sibi tantùm censu. In emphyteosi autem & feudo concedens,retinet sibi directum dominium.text.& ibi gl.in c.constitutus.de religio.domib.l.j.& ij.ff.si ager vectig.vel emphyteo.peta. Bart.in l.j.§.j.ff.de public.Imol.in c.ad audientiam.de reb.eccl. non alienan. Alex. consi.xiiij.col.iij.in ij.vol.Ias.in l.j.col.vij.& seq.C.de iure emphyt. nu. 48. & seq.& consi.lxüj.vidi motiua.col.j.& ij.in primo volu.

Ex consuetudine fundiarius habet directum dominium. Ideo si dominus dicat concedendo rem,Quicquid iuris in tali re habeo 22
concedo,etiā si dicat in emphyteosim do:tamen erit contractus censualis, non emphyteoticus,per tex.sing.in d.c.constitutus.Barba.in c. ad audientiam.not.iij.de reb.eccl.non alienan.& Ias.in d.l.j. in Francia tamen dominus fundiarius & censualis retinet de consuetudine directum dominium, & dominus directus vocatur,vt docet Io.Fab.in §.adeò.in fin.de locato.in insti.& Boër.in dicto.§.xxiiij.de consuet.feud.in consuet. Bitur. & Chassa.

in §.

in §.j.gl.*Seigneurie*.tit.*des censes*.in consue.Burgun.& in §. iij.in gl. j. ibidem. Et in dubio præsumitur potiùs contractus censualis, quàm emphyteuticus.gl.& doct.in dicto c.constitutus.Soci.consi.cclxvj.in causa.col. iij. ver. sed in contrarium.in secundo volu. Chassa. in consuet. Burgund. in rubri. *des censes*. Et vide differentias inter contractum censualem, emphyteoticum,libellarium,precarium,& alios per Iaſ.in l. j. C. de iure emphyt. post Ioan.Raynaud.in §.j.de prohibit.feud.alienat.per Feder.& Felin.in c. cæterum.de iudic.

23 Item omnes reditus constituti pecunia possunt hodie redimi ea pecunia,qua fuere constituti,per ordinat. Reg. Francisci positam in rubric. *des rachapts des rentes*.in ordina.Pariſ.& si non appareat de pecunia,pro qua fuerunt constituti, redimentur habita ratione vnius ad quindecim iuxta dict. extrauag. regimini. facit l. si quis argentum. §. sinautem donator. C. de dona. *Redimi possunt omnes reditus pecunia cõstituti,etiam si aliud à partibus conuẽtum fuerit. Arelian.*

Imò plus censuit Senatus anno 1549. die ij. Aprilis ante paſcha in publica pronunciatione, reditus non fundiarios posse redimi, etiam si partes in constitutione dixerint non posse redimi: quia nemo potest facere quin leges habeant locum in sua dispositione, l. nemo. ff. de leg. j. quod non procedit in ecclesia,vel in pia causa, quia mens donantis est, vt perpetuò illius ecclesiæ sint,vt docet Ioan.Pyrrhus in consuetud.Aurelia. tit. de retrahen.vendi.cap.fin.dic vt in edicto Regio Francisc. quod hîc duxi transcribendum.est enim in ordinat. Reg. Pariſ. in rubric. *des rachapts des rentes*.

EDICT DV ROY FRANCOYS SVR LE RACHAPT DES RENTES.

FRANCOIS *par la grace de Dieu Roy de France, à tous presens & aduenir, salut. Comme nous soyons bien & deuement informez & aduertis, qu'en plusieurs bonnes & grosses villes de nostre Royaume & fauxbourgs d'icelles,y a plusieurs maisons, manoirs & edifices,lesquels sont demourez & demourent inhabitez & en ruine,places vuides & vacans,à cause des rentes,dont elles sont chargees, & qui de long temps ont esté constituees sur icelles, & que à ceste cause,tant pour les arrerages qui en sont deus,que pour lesdites rentes, qui excedent, & pourroyent exceder sur les aucunes les louages d'icelles, ne se trouuent aucuns qui les veulent acquerir, bastir n'edifier,à la grande ruyne,diminution desdites villes & deterioration d'icelles, interest, preiudice & dommaige de nous, & de la chose publique de nostre Royaume.*

SAVOIR faisons, que nous voulans à ce pouruoir, & obuier à la decadence & euersion desdites villes, desirans singulierement la conuersation, entre-

tenement & accroiſſement d'icelles: pour ces cauſes, & autres bonnes & grandes conſiderations à ce nous mouuans, auons par l'aduu & deliberation des gens de noſtre conſeil priué, par edit ſtatut & ordonnance irreuocable, dit, ſtatué & ordonné, & par ces meſmes preſentes nous diſons, ſtatuons & ordonnons, que toutes rentes conſtituees ſur les maiſons & places des citez, villes & fauxbourgs de noſtredict Royaume, pays, terres & ſeignouries, quels qu'ils ſoyent, ſoit à gens d'Egliſe ou autres, ſoyent rachaptables à toutes perſonnes pour le priu qu'elles auront eſté conſtituees, s'il en appert, & s'il n'en appert, au priu du denier quinze: auquel cas ſeront leſdites rentes eſteintes & admorties, en rembourſant pour le rachapt d'icelles au feur & ainſi que deſſus eſt dit: ſauf & excepté toutesfoys es villes & lieux qui ont priuilege ou couſtume: contenant la forme, maniere & le priu pour lequel ſe deuroit faire ledit rachapt autrement que par ce preſent edit: par lequel nous n'entendons aucunement deroger à leurſdits priuileges ou couſtumes.

SI DONNONS en mandement par ces meſmes preſentes, à nos amez & feaux les gens tenans nos cours de parlemens, & à tous nos autres Iuſticiers & officiers qu'il appartiendra, ou à leurs lieutenans, que nos preſens edit, ſtatut & ordonnance ils facent lire, publier & enregiſtrer, en leurs greffes & iuriſditions, & icelles entretenir, garder & obſeruer inuiolablement & ſans enfraindre: en contreignant & faiſant contraindre à ce faire & ſouffrir tous ceux qu'il appartiendra, & qui pour ce ſeront à contraindre, par toutes voyes & manieres deües & raiſonnables: car tel eſt noſtre plaiſir.

ET affin que ce ſoit choſe ferme & ſtable à touſiours, nous auons à ceſdites preſentes fait mettre & appoſer noſtre ſeel, ſauf en autres choſes noſtre droit, & l'autruy en toutes.

Donné à Compiegne au moys d'Octobre, l'an de grace mil cinq cens trenteneuf,
Et de noſtre regne, le vingtcinquieme.

Sic ſignatum ſupra plicam:
Par le Roy en ſon conſeil.
Bochetel.

Viſa, lecta, publicata & regiſtrata, audito procuratore generali Regis hoc requirente, ſublimitationibus tamen, reſtrictionibus, modificationibus & declarationibus contentis en regiſtro publicationis harum præſentium literarum, Pariſijs in parlamento, quinta die Februarij, anno Domini milleſimo quingenteſimo triceſimonono.

Sic ſignatum,
Du Tillet.

MODI

MODIFICATIONS DE LA COVR, SVR LE RACHAPT DES DESSVSDITES RENTES constituees.

Des publiées mil cinq cent trenteneuf.

CE ſont les modifications, reſtrictions & limitations, que la cour a ordonné eſtre enregiſtrees au greffe d'icelle, faites ſur la verification de l'edit du Roy, touchãt les rẽtes conſtituees ſur les maiſons aſsiſes es villes & fauxbourgs de ce Royaume, conformeement en la plus part, aux limitations & modifications contenues aux anciẽs regiſtres de ladite cour, ſur le priuilege du rachapt deſdites rentes, ottroyé par les Roys predeceſſeurs à la ville de Paris.

PREMIEREMENT,

Qu'es rachapts deſdites rentes ne ſeront comprinſes les rentes deüement admorties.

Item ſi aucun proprietaire veut rachapter rentes appartenans à Egliſes, colleges, hoſpitaux, hoſtels Dieu & maladeries, margueilleries, communautez ou autres perſonnes qui ne ſeroyent admorties, le proprietaire ſera appeller pardeuant les Iuges deſdites Egliſes, colleges & autres deſſuſdits (ſi la rente appartient à benefice intitulé) le detenteur de ladite rente, auec le patron ou collateur, & (ſi ledit benefice n'eſt intitulé) le donateur, ou ceux qui de luy auront cauſe: ſi commodeement, & ſans trop grands frais (eu regard à la rente rachaptable) y peuuent eſtre conuenuz & adiournez, ſinon par edit fait en l'auditoire de iuge, par quatre iours, & ſignifié au lieu dudit benefice, pour aduiſer en quoy l'argent deſdites rentes pourra eſtre conuerti & employé: & s'ils ne comparent, ledit proprietaire conſignera en main de iuſtice, & en ce faiſant demourera deſchargé de ladite rente. Et auſsi s'aucun proprietaire veut rachapter rentes appartenans à colleges & hoſpitaux, hoſtels Dieu maladeries, margueilleries, confrairies, ou autres communautez, qui ne ſeroyent admorties, ledit proprietaire ſera ſemblablement appeller pardeuant ledit Iuge les gardiens, gouuerneurs ou maiſtres deſdits colleges, hoſpitaux, hoſtels Dieu, maladeries, confrairies ou autres communautez, & auſsi le donateur de ladite rente, ou ſes ayants cauſe,

ſi commodeement, & ſans trop grands fraiz, eu regard à la valeur de ladite rente rachaptable, y peuuent eſtre conuenus & adiournez: ſinon par edit general fait comme deſſus, & ſignifié au lieu deſdits colleges, hoſpitaux, hoſtels Dieu & maladeries, margueilleries, confrairies & communautez, pour eſtre aduiſé en quoy l'argent deſdites rentes rachaptables pourra eſtre conuerti. Et ſi iceux appellez ne comparent par deuant leſdits Iuges, ledit proprietaire conſignera ſon argent en main de iuſtice, & demourera en ce faiſant deſchargé de ladite rente: & leſquels deniers procedans du rachapt deſdites rentes ſeront employez (appellez leſdits fondateur, donateur, patron, collateur, gardiens, gouuerneurs, & maiſtres deſſus nommez, ſi aucuns y comparent, & en leur defaut ſeront par les Iuges ordinaires des lieux, appellez le procureur du Roy, & deux notables perſonnages eccleſiaſtiques) en autres rentes, au proffit deſdites Egliſes, colleges, hoſpitaux, hoſtels Dieu, maladeries, margueilleries, confrairies, & communautez deſſuſdites, le plus commodeement que faire ſe pourra, ſans ce que leſdits deniers prouenants du rachapt deſdites rentes, puiſſent eſtre deliurez ni baillez aux titulaires deſdits benefices.

ET affin que leſdits deniers puiſſent eſtre bien employez, & qu'ils ne ſoyent perdus, ni eſgarez, ſeront mis par ledit Iuge ordinaire entre les mains de quelque bon & notable Bourgeois, bien reſeant, & ayant immeubles ſuffiſans, pour la ſeureté deſdits deniers, qui s'obligera comme depoſitaire de Iuſtice, & obligera pareillement, ſpecialement & generalement tous & chaſcuns ſes biens immeubles & meubles, pour leſdites ſommes, leſquelles ſeront employees en la maniere deuant dite, & le plus toſt quil ſera poſſible.

ET ou on ne les pourroit employer promptement en fons d'heritage, ou en rente fonciere, ſeront employez (affin que les deniers ne demeurent oyſeux, & que les ſeruices des fondations puiſſent eſtre entretenus) en rentes conſtituees rachaptables, ou non rachaptables, ainſi que plus commodeement faire ſe pourra: & le ſemblable que deſſus ſera gardé, pour le regard des rentes, qui appartiendront aux enfans mineurs d'ans, ou autres perſonnes, ou qui doiuent eſtre ſous la charge de tuteurs & curateurs

ET ſeront les deniers prouenans des rachapts d'icelles baillez auſdits tuteurs & curateurs, pour les employer en la maniere deuant dite: ce qu'ilz ſeront tenus faire.

PAREIL

PAREILLEMENT les rentes qui appartiendront aux femmes mariees, si elles estoyent rachaptables de leur nature, & qu'elles fussent propres ausdites femmes, les deniers prouenans du rachapt d'icelles, seront baillez & deliurez au mari, pour les employer, le plus tost que faire se pourra, en acquisition d'heritage de semblable qualité & nature.

Fait en parlement le cinquieme iour de Feburier, mil cinq cens trenteneuf.

Ainsi signé, Du Tillet.

1 ADVERTENDVM est, quòd omnis solutio census est præscriptibilis. l. plures. C. de fide instrumen. glo. in cap. tua. ij. de decimis. nisi quæ datur in signum subiectionis, quando subiectio non est præscriptibilis. Panormit. in cap. cùm contingat. col. iij. de foro competen. & in cap. ad audientiam. vbi Felin. nu. 20. de præscript. & Panormit. in cap. significauit. de censibus. per text. in dicto capitulo constitutus. de religio. domib. vbi census in signum subiectionis debitus non præscribitur. Boër. in §. iiij. de præscript. in consuetud. Bitur. Cuma. consil. cxlix. in quodam. & Fulgosi. consil. clxvj. in quæstione col. ij. Ioan. Francis. in secunda parte quintæ partis quæstione prima. tractat. præscr. ac Paulus Paris. consi. xiij. circa. columna vltima in iiij. vol. Chassa. 2 in tit. *des censes*. §. ij. in consuet. Burgund.

Census omnis præscriptibilis nisi in certis casibus.

Hodie census qui datur principi supremo. c. magnum. xj. quæst. j. non præscribitur, per l. comperit. C. de præscripti. xxx. ann. Nempe apud Romanos census erat æstimatio facultatum cuiuslibet ciuis Romani, quantum quisque bonorum haberet, vt inde pro modo facultatum viritim tributum penderetur: huic rei præerat censor, de quo per Feneſtellam in tract. de magistra. Roma. & in tit. de censib. ff. ac etiam per Budæ. & sic accipiendo censum, non differt à tributo & publica pensitatione, vt in l. ætatem. ff. de censib. gl. & Bart. in l. j. de publica. l. ij. C. de censibus. lib. xj. & hoc datur principi in signum subiectionis & recognitionis, & in locum huius 3 collectæ, quas taleas dicimus, successerunt.

Multiplex census, & qui nō præscribatur.

Interdum verò census est pensio, quæ debetur etiam priuato annuæ præstationis titulo, ob fundos in censum ab eo acceptos aut ecclesiæ, aut ciuitati: est enim reale onus rei causa debitum, resque incumbens. l. j. C. sine censu vel reliq. & iste census qui aliis datur, quàm Papæ, aut aliis non 4 recognoscentibus superiorem, præscribi potest, vt superiùs scripsi.

Quæro an si aliquis semel recognouerit tenere fundum à tali domino, an illa recognitio sola probet illum dominum. Respon. duas ex hoc facto pendere quæstiones. Prima an ista recognitio prosit domino, adeò vt sola probet eum dominum directum: & non prodesse solam ad dominij translationem, scribunt iuris interpretes, per illum text. in c. peruenit. de censib. Berber. in viator. iuris. tit. de loca. §. quia solet. Sed agendo possessorio manutenebitur in possessione percipiendi prouentus, si aliquot anteà percepisset. c. querelam. de elect. & Aufre. in decis. Thol. q. lix. & si concurrat præscriptio, tunc probabitur dominium directum. ar. l. litibus. C. de agri. & censi. lib. xj. alioqui non.

Recognitio sola an probet.

Etiam si venditor dixerit rem teneri sub tali censu annuo à tali domino,non tamen ex hoc instrumento probabit dominus directũ dominum, l. fin.in fi. ff. de contrah. emp. quia nudis conuentionibus dominia rerum non transferuntur in aliquem,l.traditionibus.C. de pact.Et sic istẽ emptor non tenebitur recognoscere, nisi dominus probet:quia alteri per alterum non quæritur obligatio.l.stipulatio ista.§.alteri.ff.de verb. oblig. l.j. C. per quas personas. Berber. vbi supra. §. quæritur. etiam nisi aliis adminiculis probetur dominium.Benedic.in repeti.cap.Raynutius. in verb.& vxorem. nu.1006.de testamen.cum seq.Sed quamuis etiam Guido Papæ in decisi. cclxxij.vtrum dominum. dicat ex tali recognitione non transferri dominium per prædicta,tamen ex ea inducitur probatio dominij.l.censualis. C. dedonatio.Sicut in confessione extra iudiciali, quæ probationem inducit, per l.publia.in fi.ff.depositi.& gl.in l. j. de interrogato. actio. vide eundem Guid.q. cccxv. sed iuxta. & seq. & consi. cxlvij. consilium. col. ij. & consi. clxxvij.nobilis.ac sing.Dcccclxxvj. 6

Praxis illius qui per errorem recognou.

Tamen ista assertio venditotis sola non sufficiet, imò si is qui recognouit se errasse in illa confessione, impetret literas. vt talis recognitio erronea ei non noceat: non poterit se iuuare dominus illa recognitione facta per censuarium,sed aliis debet probare modis dominium,l.cùm res. C.de proba.& hoc solet exerceri in Francia. 7

Recognitio an noceat recognoscenti.

Secunda quæstio est, an vna recognitio noceat recognoscenti: & non nocere concluditur,si non sint duæ,vel alia concurrant adminicula, vt solutio census longæua,l.cùm scimus.C. de agricol. & censit. lib. xj. & doct. suprà adducti. 8

Etiam recognitio facta aliter,quàm solitum esset, non valet, nec nocet ipsi,nec quidem posteris: quia per errorem,& impressionem extorta censetur,nisi esset ex certa scientia,teste Bal.in cap.j.in fi.tit.de feudo guardiæ, refert Iacob.in tract.de feudis.in verbo dictiq; vassalli.ti.col.v. versic. item in materia recognitionis. 9

Recognitio vni facta nõ nocet domino.

Item recognitio facta vni non nocet vero domino, allegatur l. in concedendo.in princ. ff. de aqua pluuia arcenda. Panormi. & alij in c. verum de foro compet.& in c.cæterùm.de iudi.Bart.& alij in l.j. §. & post operis. ff.de noui oper.nuncia.Chassa.in §.iij.rubri.*des fences.* 10

Si tamen emphyteota vel vassallus possit, illis duobus dominis, quos recognouit, satisfacere tenetur:& illa nouissima recognitio valebit quantum ad obligationem personalem,sed nõ quantũ ad realem: quia cum hic sit homo vnius,non potest esse alterius, sed soluet pensionẽ quã recognouit secundo,teste Iacob.vbi suprà.versi.dubitatur etiam.quia duo non possunt esse domini insolidum,per l.si vt certo.§.si duobus.ff.commoda. 11

Probare quis debeat dominum an emphyteota.

Quid si dominus agat contra emphyteotam, & is negat se emphyteotam,vel censuarium, dicens se nullum alicui debere censum, an dominus probare debeat,& ostendere ex qua causa?Respon.tenetur, non verò emphyteota,qui est possessor,& nemo tenetur ostendere titulum suæ possessionis.l.cogi.C.de petitio.hæredit.Boër.in §.duodecimo.de consuet.feud. & §.xiiij.ibidem.diuersum esset si is confiteretur se vassallum, vel emphyteotam,vt doct.probant in c.cæterùm.de iudic. 12

Sed si

13 Sed si dominus erat in possessione exigendi,& censuarius neget debere,interim dominus in possessione remanebit, & cogetur censuarius ad soluendum per modum prouisionis : quia ista quæstio, vt ostendatur, ex qua causa census debetur, est magis petitoria quàm possessoria, ideo in fine reseruatur.

14 Item non valeret præceptum Baronis, vel alterius domini præcipientis singulis subiectis,vt recognoscerent terras omnes, quas in territorio habent:quia fortè sunt francæ,& alaudiales, vt per totum tit. de alaud. & omnis res præsumitur libera,l.altius,C.de seruit.& aqua.prob. c. nimis.de iureiuran. vbi Panorm. & alij dicunt Reges non habere fundatam intentionem de iure communi super rebus sitis in eorum iurisdictione, quod plenè probat Iacobi.in tract.de feud.in verb.dictíque vasalli. ij. col.iij. ver. subsequenter.Boër.in §.xxiiij.de consuet.feud.in consue.Bitur. in fi. & ego hoc pleniùs tradidi in tract.de cong.portio.in fi.vbi etiam hoc iure diuino probaui.ibi quilibet videre poterit,ne plura. *Præceptum domini vt omnes recognoscant nõ valet.*

Alia multa essent hîc de reditibus prosequenda, verùm quia ista materia diffusè est tradita per Chassa.in titul. *des censes.* & per Molinæ. in suo tract. commerciorum & vsurarum : ideo ad eos te reiicio, ista ratus nunc sufficere,gratias Deo Optimo Maximo agens.

TRACTATVS DE PRÆ-CONIIS, LICITATIONIBVS, ET SVB-HASTATIONIBVS.

Rubri. Des criees,& ſubhaſtations.

Præconium quid & præconis officium.

SCIENDVM eſt in hac materia plures eſſe terminos, quos Budæ.in Foren. tradit. Primò præconium eſt inclamatio.Galli *criees* vel *encant*,vocant.† Et præco eſt,qui hæc programmata inclamat: cuius etiam officium eſt leges, edicta Regis,& præcepta magiſtratuum publicare:& maximè citare ad tres(vt dicunt)breues dies,per l.inter.ff. de publi.iudi.l.fi.C.de feriis.ſcripſi in tract.de citatio.in præfa.nu.67.& ſeq. 1 2

Proſcriptio

Proſcriptio idem eſt, quod præconium in l. creditor. ij. C. de diſtract. pign.licet alibi accipiatur aliter,vt in tit.de bonis proſcripto. 3

Programma quid.

Secundò,programma dicitur edictũ publicum, vt in rub. comminatio. epiſtolas, programmata, ſubſcriptiones authori.rei iudi.non habere. & l. programma.ibidem.vbi gloſ.dicit,Programa eſt præcedens ſcriptura,quæ per plures prouincias,& loca deſtinatur: vel quãdo idem diuerſis traditur libellis:vel ſcriptura publicè in albo poſita, ſeu inſcriptio alicuius rei vænalis.l.pen.ibid.etiam programata vocant ea, quæ per compita publicantur:*attachés par les carrefours,& lieux publies*,Gallicè vocamus. 4

Auctio vnde & quid.

Ita habemus auctionem quæ ab augendo deducitur, & dicitur interdũ venditio in publico,ac celebri loco facta, & aliquando idẽ penè ſignificat licitatio.l.licitatio.ff.de public.& vectig.& dicitur propriè *l'enchere*, & licitari,*encherir*.† Subhaſtatio etiam vocatur illa vẽditio in publico loco facta quia olim ea quæ publicè vendebantur, veteres haſtæ ſupponebant:& haſta in auctionibus ponebatur,ob id vocata eſt ſubhaſtatio, & fortè eo poni ſolebat ad terrorem debitorum, quorum bona vendebantur, ne vendere ea impedirent:& idem fiebat,quando illa ad fiſci vtilitatem venundabãtur, vel bona debitorũ fiſci,vt in tit.C.de fid.inſtr.& iure haſtæ fiſ. † Licitator, qui pretiũ in licitatione auget,& offert,vulgò *encheriſſeur* vocamus.l. licitatio.§.j.ff.de pub.in antiq.exemplaribus, licet in nouis aliter legatur. † Auctionem vincere, ſuperare, eſt maius pretiũ in licitatione offerre. Bud. in Foren.† Promulgare auctionem,eſt publicare,vulgare,& moribus proſcribere,*crier & publier par attaches,ſelon les vs & couſtumes du pays*. † Auctionis caput,ſeu inſtitor dicitur is,qui præconia ꝓſequitur, *le pourſuiuant en criees*. 5 *Subhaſtatio quæ.* 6 *Licitator quis.* 7 *Auctionẽ vincere.* 8 *Promulgare auctionẽ.* 9 *Auctionis caput ſeu inſtitor.* 10

Auctionem facere,eſt vendere plus offerenti. 11

Auctionarij.

Auctionarij interceſſores,qui ſe præconiis opponũt. *les oppoſans en criees*. 12

Trinundino auctio inclamata.

Quartò trinundino auctio inclamata,& ad iuſtos dies proſcripta, *Criees à iour de marché deuement faites & publiees*. 13

Seruande conſuetudines in ſubhaſtatione.

Ego quantũ potero inſequar cõmunes terminos pragmaticorũ Galliæ, & paſsim iſtis terminis vtar,ne verbis obſcurioribus vtẽdo, materiã ipſam obſcuram & confuſam reddam,ſi lubet lector beneuole,boni conſules. 14

Notãdũ eſt,ꝙ in ſubhaſtationib.& licitationi.cõſuetudines & ſtatuta locorum

eorum ſunt ad vnguẽ ſeruandæ,tã in tempore,quã in forma.Bal.in l. ordo. C.de executio.rei iud.Et primò, in hac materia ad ſtylũ curiarum recurritur.Secundò,ad cõſuetudines. Tertiò,ad iuris diſpoſitionẽ.Barber. in viat. iuris rubr.de iud.verſi. quicquid tamen ſit. & quia ſic vendere res non eſt leuis ſolẽnitas.gl.in l.j.C.de fide inſtru.lib.x.Quppe auctiones factæ nõ ſeruato ordine,& forma inducta à lege,conſuetudine,ſtatuto, ſeu ſtylo ſunt ipſo iure nullæ.Nec improba alienatio ius pprietatis auferret.l. ſi reſiduũ. C.de diſtract.pigno.auth.hoc ius porrectum.C.de ſacroſ.eccle.Ludo.Roma.conſil.cciij.quo ad primum.col.j.Nec etiam mala fides creditoris vendentis rem nocebit emptori,ſi ipſe non fuerit fraudis conſcius. l. creditor. ij.& l.ſi ceſſante.C.de diſtract.pig.& l.j.ſi vendi.pign.aga.

15 Imò ordo propriè non eſt ordo,ſi poſsit prætermitti.Nam ordo eſt propriè ductio alicuius rei ad ſubſtantiam ſuam ſecundum prius & poſterius, quia nihil cõſtat ſine ordinis compoſitione.Et eſt duplex ordo, ſcilicet permanens,& ordo coniunctionis formæ,& materiæ:& ordo trãſiens.vtor ver bis Bal.in l.ordo.C.de execu.rei iudic. *Ordo quid, & quotuplex.*

16 Itaque factũ contra ordinem & formam dicitur per iniuriã fieri,l.ait prętor.§.permittitur.ff.de mino.& præſumitur dolus in iudice, qui authoritatem ſuam interponit contra legis authoritatẽ.l.j.C.de fide inſt.lib.x. Bal.in c.cũ dilecta.in prin.de reſcrip.& propter nullitatem condemnabitur creditor,qui in auctionibus ordinem non ſeruauit.quanti ea res erit, vt dicit Imber.in inſtitu.Foren.§.cùm autẽ.lib. j. & iſta eſt praxis Regni,quã præſcribere hîc oportet,poſtquam dixero vobis,quid antiqui ſuper his ſtatuerint. *Factum cõtra ordinẽ eſt nullum.*

17 Theophraſtus ſic ait,ſunt qui per præconẽ rem vendi iubeant,& plures anteà dies pronũciari. Alij apud magiſtratum aliquẽ, vt Pittacus apud Reges & principẽ,alij prius vendittonem futurã deſcribi apud magiſtratũ curant,ante dies non pauciores quàm ſexaginta,vt Athenis:& qui emit,centeſimã prctij partẽ deponere ſolet,vt ei qui voluerit cauſam agere, & proteſtari liceat,& is qui iuſtè rem emit, ex impenſis manifeſtè cognoſcatur. Quibuſdam in locis antequã cõfirmetur cõtractus,quinque dies cõtinuos per præconem diuulgari iubent,ſi quis fortè obſiſtat,aut poſſeſsionem, do múmve ſibi vendicet.Similiter in pignoribus accidit, vt apud Cyzicenos. Thuriaci verò iſta omnia negligunt,neq; in foro ſicut alij præcipiunt, ſed tribus proximus vicinis paruum aliquod numiſma vnà dari iubent memoriæ teſtimoniſque cauſa.Itaq; neceſſariũ fit his vicinos, illis magiſtratũ incuſare,ſi rem non acceperint,aut bis ab eodẽ acceperint,aut habentes non eſſe de rebus emptis dicãt.Alia licet videre per Stobæum in tit.de legib.& conſue.ſerm.xlij.Et ex iſtis ſumpta eſt praxis Galliæ, vt inferiùs apparebit. *Quid antiqui ſeruabant in auctionibus.*

18 Nec poſſunt hæ ſolennitates præconiorum à partibus remitti: tum quia publici iuris ſunt,quæ à partibus remitti nõ poſſunt,l.nemo.ff.de leg. j.& l.ius publicum.de pact.Tum quia iſta ſolennitas eſt introducta in fauorem & vtilitatem omnium & ſingulorum creditorum. l. ſi eo tempore. C. de pact.ſic nec epiſcopo matrimoniorum præconia tradita in c. cum inhibitio. de clan. deſpon. vt alibi abundantius dicam. *Solemnitas in actione remitti non poteſt, nec in matrimoniis.*

19 Hodie apparitor debet in præconiis declarare, ad cuius petitionem bona capta ſint, & cuius bona, & pro qua ſumma, & vbi bona ſita ſint, cum duobus vicinis confinibus *Apparitor in auctionibus officium.*

finibus,iuxta l.forma. ff. de cenſib. & is nunciare debet: quòd ſi fuerit aliquis volens offerre vel opponere,veniat ad eum,& ipſe eos recipiet: & in fine hoc eſſe pro primo præconio,& nunciauit diē ſecundi tertij & quarti. Iſta eſt praxis quam viator ſeruare debet,ſi ſapit,alioqui programmata,ſeu inclamationes non valebunt.alia dicentur in ſeq.

FRANÇOYS *premier Artic.76.des publiés 1539.*

Articulus primus. *Que par faute de payement des moyſſons de grain, ou autres eſpeces deües par obligation,ou iugemens executoire,l'on pourra ſaiſir & faire criées.*

GLOSSA PRIMA.

Inſtrumentum ſignatū Regio ſigillo eſt executorium.

SCIENDVM eſt, quod inſtrumentum ſigillo Regis ſignatum 1
executionem habet,vt dixi ar.j.& ij.in tract.de lit.obliga.in primo Tomo commen.in conſti. reg. Idem ſi quis ſit condemnatus, & non appellauit.Nam in quibus caſibus executio fieri poteſt,tunc executor præcipit parti,vt ſoluat, quæ ſi recuſet, tunc bona mobilia capit. De quorum ſoma venditionis dixi in d.tra.de lite.oblig.& de ſen.executo. Verum quia interim,dum bona vendebantur mobilia,debitor repetita die, id eſt cum antidata vendebat,ſeu alio modo diſtrahebat immobilia,ob id ſtatuitur hic,vt capi etiam immobilia poſsint, quæ tunc debent ſubhaſtari, & per commiſſarios regi,vt dicit gl.in l.j.C.de fide inſt.& iure haſtæ fiſca. lib. x.vbi dicit in harum venditione rerum primò requiri,quod debitum ſubſit ſecundò,quod ſit à ſolutione ceſſatum,facta prius coram præſide interpellatione.l.ij.& ſeq.C.ſi propter publ.penſita.alia dicentur inferius. & venditionem non poteſt impedire debitor,vt patet in rubr.debitorem venditionem pignoris impedire non poſſe. Etiam quia interdum res mobiles non ſunt,vel non ſufficiunt debito,& tunc apparitor capere,& manum iniicere in res immobiles & ſaiſire poterit,& proclamata facere:ſed antè debet de-

Proclamata debitori nunciāda. nuuciare debitori,quo die quóve loco præconia incœpturus ſit, & quòd alia octauo,vel alio quoque die celebraturus ſit, vſque ad quartam inclamationem,ſi tot requirantur,& illis factis,licitator vltimo offerenti plus ſe rem addicturum.l.creditor.ij.C.de diſtrac.pigno.vt debito vel ſoluat interim,vel cum creditore conueniat.debet etiam ſeruiens denunciare debitori ſingula præconia,& pretium pro re licita oblatum,vt probatur. in l.j. C. de fide inſtru.lib.xj.

Quis hos præconia exequatur. Et ſi hæc præconia facienda ſint ex curiæ ſupremæ mandato,vel execu- 2
tione,tunc fiet per curiæ apparitorem,quem *huiſſier* vocamus, vel per aliū apparitorem Regium.Idem ſi executio fiat in vim literarum de debitis,vel ex ſententia iudicis Regij,ſed ſi fiat ratione ſententiæ latæ per iudicem Baronis,vel alterius domini,fiet executio per ſeruientem eiuſdem domini, & loci,& incepta per vnum debent perfici per illum,& non eſt alius quærendus ſi ille hoc facere poſsit.text.in l.j.C.de ſportul.& ibi doct.

Solutio facta ex pluribus cauſis eſt in electione ſolventis. Itē ſi quis debebat ex pluribus ſummis,& ſoluerit ſimpliciter, poteſt eli 3
gere in quā velit ſummam ſoluere, l.j. ff.de ſolutio. Ideo ſi æſtimatio vnius rei creuerit,poterit in illa cōputari,l.iij.& ſeq.ibi.Sitamē debitor tradiderit fundū creditori pignori,ſi creditor ex fructibus debitū cōſecutus eſt, fundus diſtrahi non poterit,l.j.C.de diſtrac.pig.& in dubio res præſumitur potius

tius data in pignus,quàm in ſolutum : quia non videtur quis iactare ſuum, l. cùm de indebito. ff. de probat. Sic concludit Matth. de afflictis in deciſ. Neap.ccclxxiij.fuit determinatum:quia in obſcuris quod minimum eſt ſequimur,l.ſemper in obſcuris.ff.de reg.iur.facit l. atqui. C.de diſtract. pign. vbi ſi creditor per interpoſitam perſonam ſemper poſſederit rem captam per executorem : tamen niſi emptio probetur res vendicari poterit. quod eſt bene notandum:quia vidi aliàs hanc quæſtionem in foro, in patre debitore, qui conuenerat vt creditor poſſideret talem fundum, quem poſt quadraginta annos filij vendicabant, & fuerunt admiſsi impetratis literis Regiis,& non obſtante aliqua præſcriptione. *In dubio res videtur pignori data.*

Etiã clericus fructus ſui beneficij licitare poteſt, ſi ex re ſua eſſe videat, vel eccleſiæ:tum quia ibi multoties vitatur fraus,cùm publicè fiat. arg. l.fi. ff.de ritu nuptiar.hoc probat gl.in extrauag. j. in verbo nulla ſubhaſtatione,de elect.in extrauag.Io.xxij.vbi in illo caſu prohibetur:ergo in aliis permittitur.arg.l.ius ſingulare.ff. de legib.& quod non prohibetur, permittitur.l.ſtatuas. C.de religioſ.l.præcipimus. C.de appellatio. *Clericus potest fructus ſuos beneficij licitare.*

Encores qu'ils n'y aye point eu appreciation precedente : laquelle ſe pourra faire auſsi bien apres leſdites ſaiſies & criees,comme deuant.

GLOSSA II.

1 TET SIC res poteſt capi antequàm ſit æſtimata,& vt dicũt appretiata,quæ æſtimatio & appretiatio fieri poterit, etiam poſtquàm res capta erit,& ſayſita.Nam ſi quis debebat decem ſextaria frumenti per inſtrumentum Regio ſignatum ſigillo,ſi non ſoluat, fieri poterit executio, licet non appareat de valore frumenti,quia poſteà apparere poterit.

2 Ex quo infertur quòd executor poteſt manum iniicere in res debitoris immobiles, & eas viris probis publicè poſsidendas tradere, tempore quo præconia fient,ne debitor eas alienare vel fructus diſsipare interim poſsit, arg. l. Imperator. ff. ad Trebellia. & vt ex fructibus debitum exolui poſsit, quos deuoraret debitor. *Executor res ſayſitas tradit cuſtodiendas.*

3 Secundò ſi dominus ſit abſens, debet ei hæc manus iniectio, ſeu ſayſimentem intimari, & ſignificari. Nam omnis actus in abſentia partis factus illi debet intimari,cuius intereſt.c.ſi tibi abſenti. vbi Peruſ. de prebend. in vj.Bar.in l.pe.ff.de iureiur.Bal.in Leos.§.apoſtolos.C. de appellatio. ſcripſi in tract.nominatio.q.xiiij.nu.2.ſi tamen iſta denuntiatio non interuenerit, venditio non erit nulla, ſed venditor ad id quod intereſt tenetur, l.creditor.C.de diſtract.pig.Bar.in l.fi.col.j.ff. illo tit. ego verò putarem ſaltem de iure Galliæ nullam eſſe venditionem.quia forma data eſt, vt domino venditio nuntietur,ergo omiſsio formæ reddet actum nullum, l. cum hi. §. ſi prætor.ff.de tranſactio. *Domino abſenti ſayſimentum denuncian dum.*

4 Tertiò apparitor debet partibus diem dicere coram iudice, ad conueniendum de appreciatoribus, qui iudex, ſi abſque partium conſenſu appreciatores dederit, nõ valebit appreciatio:vt cenſuit ſenatus anno 1534. die xij. Maij. vbi etiam eodem areſto appreciatio fuit reprobata de bonis mobilibus, quæ fuit de duobus annis facta pro ſimili pretio. Nam pretia *Apparitor diem dicit partibus,vt conueniant de appreciatoribus. Areſtum*

rerum variantur ex tempore,l.pretia rerum.ff.ad l.Falcid.

Arestum. Et anno 1523.die xix.Nouembris, cùm quidam post rei suæ interpositum decretum appellasset,offerens pretium soluere:senatus ex gratia eum appellantem recepit,& fuit ei data facultas intra certum tempus rehabēdi suam rem ex decreto iam venditam, si tamen restituerit vltimo licitanti pretium rei,& expensas in præconiis factas.Quamuis regulariter post venditionem factam,si pars offerat pretium,non audietur, etiam si duplum offerret.l.non est probabilis. C. de rescinden. vend. secus si ante venditionem oblatū fuerit pretium,& nihilominus res fuerit vendita, venditio erit nulla,per text.in l.si priusquàm.C.de distract. pigno. si tamen vnus hæres rei proclamatæ partem pretij soluerit,venditio tamen totius rei non impedietur,per text.in l.vnus ex multis.C.de distract.pign. 5

Oblatum pretium ab vno non præiudicat.

Inclamationes vbi fieri debeant. Et sic istæ inclamationes debēt fieri eo loci,vbi res sitæ sunt.nā verisimile est,quod ibi facilius inuenient emptorem, quàm alibi ,ppter affectiones vicinorum,quia sæpe confines fundos,etiā supra iusta æstimationē interest nostra acquirere.l.si cui.ff.de lega.ij.l. j. §. sed si alij. ff. si quid in frau. patr. 6

Inclamatio super fundo fieri debet in ciuitate. Non tamen intelligo quòd super fundo,vel re inclamata debeat prœconium fieri:sed in ciuitate & loco proximo,ac cōsueto.l.vna.in fi.ibi, edictis ex more propositis.C.de Iustin.Cod.confir.& in locis frequentioribus ciuitatis,per text.in l.iubemus.ibi,in frequentioribus ciuitatum locis proponendi.C.de defensorib.ciuita.Ang.in §.hoc etiam.in auth. de alienatio. & emphyteo.collat.ij.Barb.in cle.causam,col.xiij.de elect.Fely.in c. ij. vlt. de consti.vt in populi notitiam venire possit. c. vlt. de elect. in vj. sed si locus ciuitatis publicus esset peste impeditus, in alio proximo loco fieri debet prœconium,& multiplicari,vt doct.not.in l.j.§.si iusserim. ff. de acq. possess. quæ enim proximè sunt,inesse videntur.l.lecta.ff.si cer.pet. 7

Inclamatores iurare debent. *Arestum.* Quartò requiritur,quòd isti æstimatores iurent, quòd bene & fideliter æstimabunt,& referent,aliàs nō valebit æstimatio, vel relatio eorū:vt censuit senatus anno 1534.die xvj.Iulij:quod probatur in l. hac edictali. §. his illud.C.de secund.nup.vbi doct.vnde si res mobilis sit, quæ vendi debeat, dicitur dies debitori ad vendendū illas res in foro publico,& in loco consueto.l.septem.C.de erogat.militar.anno.li.xij.l.& si fine.§.quæsitum.ff. de minorib. Bald. in l. j. C.si propter public. pensita. scripsi in interpretatio.l. vnicæ.C.de senten.quæ pro eo quod interest profer.in gl.subtilitatem. 8

Qui commissarij eligi debeant. Quintò dubitari potest,qui cōmissarij eligi debeāt?Respō. non ministri Regis:quia ab illis vix recepta extorqueri possent,etiam si aliàs idonei sint, sed alij probi viri,vt conscripsit Aufrer.in stylo Parla.rub.de sequestra. per ordinatio.ij.quæ est Philippi vj. editā ann.1438. in hæc verba. Cùm bona vel res aliquas ad manū nostrā,ad instantiam procuratoris nostri, vel alterius cuiuscunque,aut propter partium debitū poni cōtigerit,ordinamus & præcipimus,ea nō officiariis,ministris,aut seruien.nostris,vel eorum alteri, sed alicui probo viro priuato tradi custodienda,& regenda,cōpetenti salario mediante,qui de eisdē debeat loco,& tempore reddere rationem , deductis rationabilibus expēsis:& si quis officiarius,minister, seu seruiēs noster ea recipere præsumpserit,etiā partium accedente consensu, recipientem compelli iubemus ad restituendum leuata absque salario, & expensis. 9

Sextò

10 Sextò,non possunt permittere hi commissarij, vt altera pars illa re capta fruatur, velut apud alteram partem sit res saisita, alioqui fieret fraus præcepto,& executioni:& ita fuit iudicatum à senatu, & præceptum factũ commissariis sub pœna arbitraria, vt hoc seruarent anno 1536. die ix. Ianuarij in magna camera.etiam filij debitoris, nepotes & conductores solent reiici de consuetudine,vt ista his non tradantur.& an vendens ex necessitate decreti vnam domum, possit sibi reseruare ius hauriendi aquam ex fonte,vel aquam, vt fluat in alias domos, plura scribit Anto. Capit. nil concludens in decis.Neap. q. clxxxvij. Sed videtur posse cum authoritate iudicis,& quando sic fuit à iudice decretũ,per l.binas.ff.de serui.vrba.prædio.& l.j.de serui.lega. *Commissarij non debent alterã partem re capta sine re uti. Arestum.*

11 Septimò, quot eligi debeant sequestri seu commissarij, non aperit text. hîc, sed ad vitendos sumptus sufficiet vnus. cle. vna. de sequestra. pos. & fruct.sci ipsi plenè in l.sequester.ff.de verb. sign. nisi bona in diuersis essent locis,tunc duo dari poterunt,vt ibi dixi:sed quanta locorũ debeat esse distantia,antequam plures dentur?Respon.in consue. Biturg. nouis dicitur, quòd per sex leucas.Ego verò relinquo arbitrio iudicis, qui hanc distantiam æstimabit, & an vnus possit regere hæc bona in diuersis sita locis, & in hoc exquiret consensum sequestri.arg.l.j.ff.de iure deliber. *Commissarij quot dari debeant.*

12 Octauò, si cõmissarius datus alleget iustam excusationis causam, quòd nõ solent in recipiendo facere:executor alium dare debet: sed si apparitor nullum alium inueniret, diem dicet isti coram iudice ad dicendũ excusationis causas:qui si iustas allegauerit,& probauerit,excusabitur:& alius dabitur, sicut dicitur in tutore se excusante, per totum tit. de excusatio. tutor. alioqui si non comparear, defectus concedetur còntra eum, & remanebit in officio,vt in consue.no.Biturig.scribitur artic.lxxviij.eo.tit. *Sequester excusans po test.*

13 Nonò,iste seruiens,qui sequestros præfecit ad bonorum regimen, te- *Apparitor*
14 netur,si soluendo nõ sint,per l.j.ff.de magistratib. conue. † testes verò qui *pro commissarijs à se datis tenetur.*
dixerint commissarios sufficientes, non tanquam certificatores tutorum, *Certificatores quando*
sed tantùm in subsidium tenentur.l.cum ostendimus. ff. de fideius.tuto. & *teneantur.*
sic censuit Senatus ann. 1524. die xj. August. in magna camera. vide quæ *Arestum.*
scripsi in tract.de sent.exec.artic.j.gl.xvj. in j. Tomo Comment. in constit. Regia.De his certificatoribus,seu affirmatoribus, vt vocat eos iureconsul. in d.l.cùm ostendimus. in fine.& primò hi certificatores tenentur, quàm apparitor vel magistratus,vt dixi.

15 Decimò,quamuis de iure,vt Io.Fab.firmat in l.si eo tẽpore.C.de remis. pig.pretiũ possit debitor tradere apparitori executori, per l.à diuo Pio. §. sed si emptor.ff.de re iudi. & si ipse illud acceperit, liberatus est debitor, per l.quæsitũ.ff.de distrac.pig.sed apparitor creditori tenetur.l. si pignora. de euictio.Tamen per hunc text.seruiens potestatem habet eligendi commissarios, qui recipiant pecuniam,non ipse:& ideo non liberaretur pars illi soluens:quia ad hoc non est præpositus:nam de manibus illorum non posset quispiam aliquid eripere.habent enim manus κεμωνλας,& aduncas. *Pecuniam non debet soluere debitor apparitori, sed cõmissario.*

16 Vndecimò, si dominus velit præconiis pendentibus rem inclamatam vendere,hoc ex permissu curiæ debet agere,non aliâs, nec dicitur res esse litigiosa.l.ij.C.de distr.pign.& rei venditæ debet pretiũ tradere commissa- *Præconiis pendẽtibus an res subhastata vẽdi possit.*

riis vel apud actuarium deponere,seu Grapharium,prout aliâs decreuit ſenatus in quodã debitore,qui volebat vẽdere ligna nemorum pendentibus proclamatibus:& curia eidem permiſit:ita tamen vt pecuniam traderet cõmiſſarijs,& interim præconia ceſſabunt,& adiudicatio rerum proclamatarum,vt cenſuit idẽ ſenatus pro domino Antonio de Mailli contra Robertum de Mailli proclamata proſequentem,ann. 1518.die iij.Martij:quia nullum fit creditoribus præiudicium, cùm pecuniam rei ſubhaſtatæ habeant, imò expenſæ vitantur,& finis litibus imponitur: vt habetur in ſtylo parla. areſto ccccxxiiij.† Etiam ſi dominus rei proclamatæ ſoluere velit debitum, 17 ceſſabunt præconia,quamuis non ſoluat expenſas, quas poteris poſteà creditor per viam actionis petere, & tenebitur reus ſoluere eas expenſas factas in præconiorum proſecutione, ſed non tenebitur ſoluere expenſas, quas contra opponentes creditor fecit hoc caſu:ſecus ſi res fuerit per decretum adiudicata, vt inferius ſcripſi. Et hoc vidi in quibuſdam curiis ſeruari, quamuis regulariter tota res vendi poſsit, quamdiu nondum integra ſoluta eſt pecunia.l.quamdiu.& l.quæ ſpecialiter. C. de diſtra. pigne. Soci. conſi.ccxxiiij. in ij. volu. † Sed ipſi commiſſarij recipere fructus poterunt, 18 vel aliis ſi expedierit,locare,per l.in venditione.§.ſi quis fructus. ff. de bonis authori. iudi. poſsidend. quia per alium recipiens perinde eſt ac ſi ipſe reciperet. l.j.§. videor.ff. de vi & vi ar. debet tamen iſta locatio iudicis authoritate fieri,& vocatis domino,& licitatore, & quorum intereſt: atque plus offerenti tradi, & adiudicari non ſuſpecto nec fauorabili alteri parti: vt cenſuit ſenatus: de quo in ſtylo parlamenti areſto ccccxxvij.† Item ſi 19 commiſſarij ſint à ſenatu deputati, in curia poſſunt conueniri finita lite. Bart.in l.ſi oleum.ff.de dolo.tam pro rei reſtitutione, quàm pro reddendis rationibus, & reliquis. Et in illa curia reſpondere tenentur, à qua habent rem, & cuius authoritate adminiſtrationem receperunt. Et ſi condemnati fuerint ad reſtituendum reliqua, non obſtante appellatione exequentur per perſonæ prehenſionem: & ſi nolit commiſſarius rationem reddere trino edicto monitus,ſi contumax exiſtat,nullis ſumptibus deductis, & nulla etiam recepta mercede rationem reddere compelletur, vt curia ſuprema ſtatuit:prout refert Imber.in inſti.foren.§.atque venundatis. vbi plus affirmat,teneri iurare,à libro rationum,fraudem,dolũ,malúmque abeſſe, & ita inualuit vſus ſecundum eum:ſed de expenſis minutis, ſtabitur iuramento commiſſarij,per l.ſi quis.§.vlt.C.de dona.vbi doct.plenè ſcripſi in l. boues. §.inter.ff.de verb.ſign. poteſt tamẽ probari contrarium per aduerſam partem,quicquid dicat Imbertus:vt plenè ſcribo in art.iij. trac. de fruct. in iij. Tomo Cõment.in cõſti.reg.& hoc ſeruatur in curiis Franciæ,ſed ſi ſequeſter dilationẽ petierit ad probandũ,& probare non poterit, poterit tamen ex æquitate petere vt iuramentum eidem deferatur,arg. l. ſi quis iuſiurandum.C.de rebus creditis.Feli.in rub.de prob.in fi.† Prætereà ſi commiſſa- 20 rij ſint deputati à iudice laico ſuper beneficio litigioſo, ſi poſteà archidiaconus dicens ſe habere fructus primi anni, alios cõmiſſarios dederit, fuit iudicatum à ſenatu abuſiuè proceſſum,ann. 1534. die xj. Februarij contra Archid.Bleſen.quia impediuit iuriſdictionẽ ſecularem,ſed debet Archidiaconus vel alius appellare, vel opponere contra dationem illorum commiſſario

Areſtum.

Præconia debitor facis ceſſare offerẽdo debitum.

Vocari ra ſaſita poteſt.

Areſtum. Sequeſter coram quo rationẽ reddere cogatur.

Areſtum.

Iuramento commiſſarij an ſtandum ſit.

Datis ſemel commiſſarijs alij an dari poſſint

Areſtum.

20 missariorũ.†Item si plures sint sequestri seu cõmissarij, quilibet insolidum tenetur.nam sic solent obligari in prima receptione, & si simpliciter essent obligati,adhuc tenerentur insolidum, cùm ex munere publico teneantur: alioqui contra.tex.in l.j.§.fi.ff.de exerci.actio.& Bart.in §.si plures.ibidem. *Commissarij insolidũ tenentur.*

Idem, *article* XXVII.

Que toutes choſes criees ſeront miſes en main de iuſtice, & regies par commiſſaires, qui ſeront commis par le ſergent executeur deſdites criees, lors qu'il commencera à faire leſdites criees, nonobſtant les couſtumes contraires. Articulus ſecundus.

GLOSSA VNICA.

1 IN ſuperiore articulo dictum fuit res debitoris capi, & ſayſiri poſſe pro executione etiam ante appretiationem, ſed non dixit,quid poſteà faciendum ſit.Ideo hîc ſtatuit, quòd illa bona in manu iuſtitiæ ponantur, & per commiſſarios regantur, qui ab apparitore committi debent:& hoc fieri ab initio præconiorum debet,

2 non obſtantibus conſuetudinibus contrariis. †Vnde ex hoc tex.ſequentia eliciuntur, primum quòd ſtatim vbi res debitoris capta & ſayſita eſt per executorem, debet poni in manibus iuſtitiæ,& ſequeſter ſeu curator bonorum captorum dari, quem hîc commiſſarium vocat: & hoc iuſtè introductum eſt: quia debitor poſtquam res erat capta interim recipiebat fructus,& differebat quantum poterat, & interdum repetita die vendebat, & multos qui his præconiis obſiſtebant inducebat,vt art.j. dictum fuit. Prætereà fuit ſtatutum,vt res ſequeſtretur, & apud commiſſarios deponatur, licet regulariter ſequeſtratio ſit de iure prohibita. l. vna. C. de prohib. ſequeſ.pecu.ſcripſi abundè in l.ſequeſter.ff.de verb.ſignific. & in tract.de ſeque.in ord.Reg.in iij.Tomo Comment. *Sayſita res ab apparitore debet poni in manibus iuſtitiæ.*

3 Et ſic,quãuis de iure ſequeſtratio fieri nõ debeat,ſi detur idonea cautio. l.ſenatuſconſulto.in fi.ff.de offic.præſi.& l.fi.de ord.cogn.C.ac in l.litibus. C.de agri.& cenſit.lib.xj.tamen hîc non obſtante quacunque idonea cautione oblata fiet ſequeſtratio:quia lex ſeruanda eſt,l.leges.C.de legib.Etiã poſt ſententiam ſatiſdatio non releuat.gl.in l.fi.C.qui ad liber. procla.non licet.Bart.& alij in l.ſi cum dotem.§.ſi verò. ff.ſolu. mat. & hîc fit executio poſt ſententiã,vel poſt obligatorium inſtrumentum, quod vim ſententiæ habet:vt plenè ſcripſi in tract. de lite. oblig.in primò Tomo conſtitu. Regia.ne obligationes ex obligationibus fiant,l.iiij.§.ait prætor. ff. de re iud. *Sequeſtro locus eſt, licet offeratur idonea cautio.*

4 Secundò decidit hic text.à quo debeat commiſſarius dari, videlicet per apparitorem executorẽ præconiorũ, ibi, *qui ſeront commis par le ſergent executeur deſdites criees,*& ideo cùm ab ipſo cõmittatur,ſi ſoluendo non ſint cõmiſſarij dati,tenetur hic ſeruiens,vt ſuperius art.j.diximus, quia interdum pecuniam ob hoc multi recipere ſolent,quæ eis in perniciem eſſe debet. *Apparitor dat commiſſarium.*

5 Tertiò quando debeant hi commiſſarij eligi?Reſpondet hic text. ſimul atque apparitor inchoabit proclamata & præconia, ibi, *lors qu'ils commencera à faire leſdites criees,* & hoc propter rationes quas ſuperius adduxi. *Cõmiſſarij quando dentur poſt rem ſayſuam.*

6 Quartò reprobat tex.cõſuetudines cõtrarias,ibi,*nonobſtant couſtumes contraires.*Et ſic non videtur tolli conſuetudo,niſi de ea fit mentio:quia eſt facti:& princeps ea quæ facti ſunt,ignorare cenſetur, ca.j. de conſt.in vj.Niſi *Conſuetudines an princeps cenſeatur tollere.*

consuetudo esset incerta in iure, vt consuetudines feudorum, tunc censentur sublatæ, etiam non facta illarum mentione, sicut ius, quia eas scit princeps. Bald. in c. cum ordinem. col. v. nu. 17. de rescrip. Perus. & alij in d. c. j. & Ias. in l. ij. col. ij. C. si contra ius. Idem dicunt doct. in consuetudine notoria, vt mortuus sayse viuum, cum eam princeps scire præsumatur. c. scribam. & c. quanto. de præsumpt. Bald. in l. ij. in fin. C. quæ sit long. consue. Ias. in l. ij. col. j. C. si contra ius. Feli. in c. super literis, col. iiij. de rescri. & in c. fin. col. j. de iudi. & in c. à nobis. in prin. de excep. facit quod not. Ioã. Fabr. in §. j. de offic. iudic. vbi non valet sententia lata contra consuetudinem notoriam, quia iudex eam ignorare non præsumitur. alias limitationes vide per doct. in c. j. de const. in vj. & quæ scripsi in trac. de consuet. in iij. de Tomo Commenta. in const. reg. † Et ideo dicit hic text. *contraires:* quia si consuetudines sint conuenientes, eas non vult tollere, sed seruare. c. fi. de consuetu. in vj. cle. dudum. §. penul. de sepul. scripsi in forma mand. in verb. contrariis, in concord. Franciæ, 7

Idem, articulo lxxviij.

Articulus tertius,

Et defendons aux proprietaires & possesseurs sur lesquels se feront lesdites criees, & tous autres, de non troubler, ne empescher lesdits commissaires, sur peine de priuation de drost & autre amende arbitraire, à l'arbitration de iustice.

Vis sequestro fieri non debet.

HIC prohibetur ne sequestro vis fiat sub pœna priuationis iuris, 1 quod probatur in cle. vna. de sequest. pos. & fruct. & facit rub. ff. ne vis fiat ei. Sed ista verba text. *sur peine,* magis denotant quandam comminationem, quàm iuris priuationem. glos. in c. vno. de sagittar. vnde apparitor cum denuntiat condemnato bona in executione capta, præcipere debet vt ab earum rerum possessione abstineat, & commissariis vim non faciat, quominus his rebus fruantur: qui si opponat, vel appellet, eo non obstante, administrationem sequestri recipient, quia viator non habet causæ cognitionem, vt dicit Imber. fuisse in Senatu iudicatum. lib. j. §. atque venundatis. Ideo isti commissarij, si eis vis inferatur, debent denuntiare creditori in iudicio: & ipse creditor debet à iudice petere, vt pro qualitate personarum impedientes, condemnentur: si verò fuerit pars inobediens, ad id quod partis interest, & ad mulctam condemnabitur: & si magnam iudex inueniat in parte proteruiam, & inobedientiam, iure eam priuabit: vt hîc & in l. j. & per totum. ff. ne vis fiat ei. † Si tamen domi- 2 nus anteà locasset rem captam ad tres annos, executor non poterit ab illo conductore remouere, dummodo soluendo sit, & non sit facta vltra triennium, nec in fraudem: sed is conductor tenebitur reparationes necessarias facere, & pecunias dare commissario per iudicem dato, vt est in consuet. not. Bitur. art. lxxij. † Item si domus sit indiuidua, est licitanda, vel vni adiudicanda. §. eadem. de offi. iudi. in instit. ideo si is qui habet partem alteram 3 ex licitatione emat, non tenetur laudimium soluere ex illa parte, quia ex necessitate res vendita fuit. arg. l. Cæsar. ff. de publica. & l. nauigia. C. de fur. & ita censuit senatus, & hoc publicè protulit die Mercurij hebdomadæ

Conductor rei cõductæ sayse sitne an possit expelli, & ad quid teneatur.

Laudimium non soluitur ex emptione necessaria facta.

sanctæ

ſanctæ Do.à ſancto Andrea,præſes excellẽs Pariſ. anno 1538. ante Paſcha
4 contra procuratorem Regium in camera Theſauri. † Imò quando domus eſt plurium,& non poſſunt ſimul inibi commodè morari, debet locari domus per præconium,& plus offerenti tradi,& illa pecunia ſingulis dominis pro rata dari,vt fuit in ſenatu iudicatum anno 1542. die xxvj. Septembris.

Idem, *articulo* LXXIX.

Que le pourſuyuant criees ſera tenu incontinent apres icelles faites, les faire certifier bien & deuement,ſelon nos anciennes ordonnances, & faire attacher la lettre de la certification à l'exploit des criees, & ſous le ſeel du Iuge, qui l'aura faite,au parauant que s'en pouoir ayder, ne faire aucune pourſuitte deſdites criees:& ce ſur peine de nullité d'icelles. Articulus quartus.

GLOSSA VNICA.

1 EX HOC text. ſequentia habemus. Primò quòd auctionis caput factis præconiis, & proclamatibus, ea denuntiat iudici pro tribunali ſedẽti, dicítque ſe compleuiſſe omnes auctiones, *& toutes les criees & autres ſolennités requiſes,* quæ inclamationes non debent communiter die dominico fieri.l.fi.C.de feriis. *Principalis pars proſequens præconia quomodo debeat procedere.*

2 Secundò,debet pars requirere,vt hæc præconia certificentur debitè facta eſſe,& ſecundum iuris & cõſuetudinis ſcita,& debet iudici tradere vel graphario ea videnda:& iudex præcipit, vt legantur in iudicio coram eo, & pragmaticis,vt ipſi dignoſcere poſsint,an ritè facta ſint.

3 Tertiò,facta auctionũ lectione,is qui ea proſequitur præconia, vel eius aduocatus debet poſtulare à iudice,vt declaret præconia ritè concepta, & ſolennitates aſſuetas interueniſſe : qui iudex ſigillatim pragmaticos interrogabit an rite abſoluta, & facta ſint : qui ſi rite facta reſpondeant, & ſecundum conſuetudinem,& ſtylum in illa curia ſeruari ſolitum, & ſecundum ord.Regias : tunc iudex confirmabit has auctiones, & declarabit eas eſſe debitè & ritè factas.& hæc ſententia facit ius, l. ingenuum. ff. de ſtatu homi. *Iudex præconia ritè facta declarat.*

4 Quartò, oportet illis præconiis certificationem iudicis adiungere ſub iudicis ſigillo certificantis ea debitè facta : alioqui ſunt nulla, nec illis poterit creditor iuuari:vt in hoc tex.patet. Et ſi ſemel fuerint certificatæ iſtæ inclamationes, non poteſt contrarium probari, videlicet, quòd non ritè conceptæ ſint, niſi pars aduerſa appellaret ab illa ſententia certificationis. ita ſenatus cenſuit ann.1520. die xix.Iulij. *Probari an poſſit contra ſimentiam certificationis iudicis. Arelium.*

5 Quintò,quòd ſi plures ſint proſequentes,primus præfertur, & quandiu primus proſequitur,ſecũdus nõ poteſt.Sed ſi primus ceſſet à proſequutione,ſecũdus perſequi eas auctiones poterit : debet tamẽ facere ſe ſubrogari in locũ primi,alioqui non recipietur, niſi negligentia adſit, vel niſi ſoluat ex penſas factas à primo, Sic cenſuit ſenatus pro magiſtro Martio Fuſet, contra magiſtrum Ioannẽ Ragueneau, anno 1354. die xj. Decembr. & ſi *Primus proſequens auctiones præfertur.*

secundus desistat, poterit tertius sic prosequi, & is qui desistit, tenetur dare processum verbalem, & omnia quæ seruiunt ad prædictam executionem, aliàs *criees sur criees ne valent rien*. Nempe si quilibet creditor vellet præconia rei facere, plus exponeretur, quam res esset, ob id postquam res semel inclamata est ad instantiam vnius, alter crediror se opponere poterit, & nõ facere nouũ præconiũ: nisi, vt dixi, primus cesset, quia tunc secũdus prosequi poterit, & cessante secundo tertius, & deinceps hoc fieri solet, impetrãdo literas Regias subrogationis, vt vidi fieri in curia. † Item si prosequens 6
Primo negligente pro sequi præconia quid agendum.
præconia negligens, vel tardus sit ad prosequendũ, opponentes, vel aliquis ipsorũ poterit petere, vt assignetur ei terminus ad prosequendũ, & finiendum dicta præconia: & iudex illi assignabit terminũ competentem, & idem secundo subrogato, vel tertio, ac præcipietur ne colludant cum proprietario: imò dicetur, q̃ si perfecta intra tale tẽpus nõ fuerint præconia, q̃ secundus subrogabitur: & ista seruari solent in iudicio forensi, quæ sunt notãda pro his facit l. mancipiorum. ff. de opti. leg. & c. si tibi absenti. de præb. in vj.

Auctionis primum & omnium recuperantur expensæ.
Sextò, auctionis caput, qui prosequutus est auctiones, in primis debet 7
auctionum expensas recuperare, & posteà ad contributionem cum aliis venire, l. fin. versi. quid enim. C. de bon. auth. iud. possid. Iab. in l. si eo tempore. C. de remiss. pign. & si prior tempore fuerit in hypotheca, omnibus præfertur, per regu. iur. qui prior est tempore, in vj. quam ampliaui & limitaui in tract. de consti. redituum.

Verùm quia super his solennitatibus, & certificationibus quotidie nouæ oriebantur dubia, ob id curia suprema Paris. ita super his decreuit. 8

Ordinatio curiæ vtilissima solennitates omnes auctionum breuiter perstringens.

La cour a ordonné, & ordonne, que desormais, quand aucunes criees seront presentees pour certifier à aucuns iuges, ils seront tenus les faire lire en iugement, en iour de plaids, & durant iceux, & icelles ainsi leües, par l'aduis, & deliberation des practiciens estans esdits: plaids, certifiẽt, si elles sont bien & deuement faites, selon les vs & coustumes des lieux, ou les choses criees sont situees, & assises, ou nõ: & de tout ce sera faite mẽtion en l'acte de ladite certification: sans ce que pour faire ladite certification, lesdits iuges & practiciens prennent aucune chose des parties poursuiuans lesdites criees, si n'est le Greffier, raisonnablement, pour son salaire: & à ce que cy apres aucuns n'en puissent pretendre ignorance, la cour ordonne que ceste presente ordonnance sera enuoyee, & publiee es sieges des Baillifs, Seneschaux, preuosts, & autres iuges de ce Royaume. Faict en parlement le iuy. iour de Ianuier l'an 1512. 9

Requisita ad præconia ritè per agenda.

PTIMVM senatusconsultum describens requisita ad cer- 10
tificandum præconia, an sint ritè concepta nécne. Primò requiritur quòd anteà facta sint præconia: aliàs quomodo posset ea iudex ritè concepta declarare? arg. cap. ad dissoluendum. de despon. impu. † Sed quot requirantur? pro consuetudine & stylo locorum hoc 11

Inclamationes tres vel quatuor pro locorum diuersitate.
sciri potest, videlicet tria vel quatuor: nec debent singula certificari præconia, sed omnia simul facta, ne impediatur auditorium super his.

Secundò

12 Secundò, requiritur q̃ illa præconia sint scripta: saltem apparitor debet scribere se fecisse, nec sufficeret solo verbo referre curiæ licet aliàs actus tantum valet sine scriptura, quantum cũ scriptura, l. pactũ quod bona fide. C. de pact. verũ quia apparitor, vel pars posset postèà contradicere, ob id scribenda sunt, vt dicitur de contractu emphyteotico, in l. j. C. de iure emphyteo. alioqui præsentari, & in iudicio legi non possent, si non essent scripta. l. j. ff. de his quæ in testa. delent. & tamẽ iste tex. vult vt in curia legãtur.

13 Tertiò requiritur, quòd præsententur iudici, & offerantur dicta præconia approbanda, ibi, *presentees pour certifier*: ergo pars præsentando debeat ea offerre ad certificandum. & ista est causa finalis propter quam præsententur. de qua in l. fi. ff. de hæred. insti.

14 Quartò requiritur quòd iudici præsententur, nec sufficeret, quòd scribę vel Graphario præsentarentur, quia nõ est iudex. & hic text. dicit *à aucuns iuges*. ergo sufficit præsentare iudici illius curiæ, à qua emanat executio. l. à diuo Pio. ff. de re iudi. vbi doct. siue sit iudex primarius, vel eius locum tenens, seu ad uocatus antiquior, dummodò pro tribunali sedeat: vt inferius dicetur: & id temporis quo præconia præsentantur.

15 Quintò, quòd in iudicio legantur, ibi, *en iugement*: multa enim valent in iudicio facta, quæ aliâs non valerent. l. siue apud acta. C. de transactio. vbi Iason adducit sex casus: & probatio nobilitatis in iudicio fieri debet, quo ad gradus & nominationes. §. cùm verò. de collatio. in concord. vbi scripsi.

16 Sextò requiritur, quòd legantur eo die, quo causæ agitantur. ibi, *en iour de plaids*, & eis durantibus, ibi, *& durant iceux*. quia possent legi tempore quo nullus adesset: vnde hoc tollit tex. ipsius placiti senatus. quare si delecta essent vel superinducta, non probarent. l. j. ff. de his quæ in testa. delent. *Quo tempore præconia inducenda legi debeant.*

17 Septimò, quòd in iudicio ista proclamata legantur tota, quia indefinita æquipollet vniuersali. l. si pluribus. ff. de leg. ij. sufficit tamen verba substantialia lecta fuisse, licet alia verba parum ad rem pertinentia omissa fuerint.

18 Octauò roquiritur, quòd ea quæ leguntur, intelligantur, l. j. vbi doct. ff. de verb. oblig. & hoc solet iudex testari sic, *Auons fait lire de mot à mot, à haute voix en iugement, durant les plaids de ladite preuosté, & en expediant les causes d'icelle, par tel greffier iuré d'icelle preuosté, en la presence des maistres tels & tels, &c. aduocats & practiciens audit siege, &c.*

19 Nonò lectis præconiis iudex debet petere sententiam aduocatorum, & pragmaticorum, qui audierunt dicta proclamata, & eos integrare, an ritè, & debitè facta sunt, vel non, & secundum vsum, stylum, & consuetudinem patriæ & regionis, in qua facta fuerunt, & vbi res sitæ sunt, ibi, *par l'aduis, & deliberation des practiciens*: & coguntur aduocati & practicantes dicere, & consulere iudici, per tex. iuncta gl. vbi etiam Rebuf. & alij in l. iij. C. de proximis sacro. scrinior. li. xij. Panor. in c. in veteri. nu. 13. de elect. & dicit, *estans esdits plaids*: ergo si non sint ibi, eos ad hoc non conuocabit, nec ad hoc expressè tenerentur venire, cùm nil lucri habeant.

20 Decimò, debent aduocati & practici dicere præconia esse ritè & debitè facta, & secundum vsum & consuetudinem patriæ locorum, vbi bona sita sunt, nécne, ibi, *certifient si elles sont bien & deüement faites, selon les vz & tousiumes des lieux, ou les choses sont situees & assises, ou non.*

Vndeci

Vndecimò, quòd in instrumento certificationis ista contineri debent 21
ibi, *& de tout ce sera faite mention en l'acte de ladite certification.* Ideo de præmissis iudex debet facere mentionẽ, videlicet quod dicti curiæ practicantes, postquam audiuerunt lecta in iudicio præconia, dicunt esse debitè facta, secundum vsum & consuetudinem patriæ, in qua bona sita sunt, imò etiam ipsi certificant bona esse sita in iurisdictione iudicis: quod dicunt patere ex nominatione locorum, & ex vicinis, l. forma. ff. de censib.

Vbi certificatio fieri debeat.

Duodecimò, iudex debet declarare illa bona licitata esse sita in sua iu- 22
risdictione, & quòd ideo ad eum spectet hoc certificare, & decretum interponere: sed si in diuersis iurisdictionibus sita sint, in vtraque iurisdictione certificari debent. Et sic solet iudex dicere, *Nous au rapport desdits practiciens certifions lesdites cruees estre bien & deuement faites selon les vz & coustumes des pays, & telles que sur icelles on peut interposer le decret, & adiudication, dont ledit tel comparant nous a requis ces pesentes: que luy auons otroyées, signees de nostredit greffier, & seellees du seel de nostre preuosté, pour luy seruir,* &c. *donné.* &c.

Decimotertiò, quod iudices & pragmatici nihil debẽt pro his certifica- 23
toriis accipere à parte prosequẽte dictas inclamationes certificari, vt hic:

Arestum.

& sic etiam cẽsuit Senatus ann. 1524. die xij. Aprilis, ante Pascha. facit glos. sing. in l. in sacris. iij. in verbo ex dispositione. C. de proxi. sacro. scrinio. vbi dicit quòd iudex nihil debet accipere, quando extraordinariè agitur. probat Corset. in sing. incip. libellus. in ij. quod est bene notandum, licet non sit gratum iudicibus, nec pragmaticis, qui ad lucrum non claudicant.

Iudex quãdo nil accipere debeat.

Quamuis iudex, & pragmatici nihil pro his certificationibus recipere 24
debeant, actuarius tamen siue grapharius poterit iustum salarium recipere: quia nemo suis stipendiis militare debet cap. precariæ. x. q. ij. & rationabile ob id dicit: quia hi solent excedere metas rationis in exigendo, vt Papa testatur, in cap. statutum. §. notarium. de rescrip. in sexto.

Decimoquartò, si præconia fiebant ex aresto curiæ supremæ, his præ- 25
missis factis pars prosequens inclamationes, impetrabit literas Regias, ad citandum dominum rei proclamatæ, & ad videndum interponi decretum super re licitata.

Item opponentes citabuntur ad dicendum causas oppositionum, & ad 26
fines distrahendi.

Impediri potest interpositio decreti.

Adhæc auctionarius etiam in ius vocabitur ad tradendum pretium 27
oblatum, & vt dicunt, *faut adiourner lencherisseur pour vuyder ses mains des deniers de l'enchere.*

Decimoquintò, parti solent dari duæ dilationes ad impediendum de- 28
cretum, & ad dicendum causas, ob quas decretum impediri debet. idem in opponentibus ad dicendum causas oppositionis, tradendum literas & titulos quibus iuuari volunt.

Decimosextò, si parlamentũ vel alius iudex videat pattem opponentem 29
nõ posse iure impedire, quin res ista vendatur, dicet præconia rectè & ritè facta, & non obstantibus in contrarium allegatis, quæ reiicit, pronuntiabit decretum adiudicandũ plus offerenti, & condẽnabit illã partem contradicentem in expensis. Si verò iustã habeat causam pars rea, dicetur ꝙ iustè se opposuit, & decreti adiudicationẽ impediuit, & ꝙ iniustè actor illã requisiuit

ſiuit,ob id illum actorem condemnabit ad impenſas, damna, & intereſſe, ratione executionis præcedentis:ſic ſeruant iuſti pragmatici. Bartol. in l. ſi aleum.ff. de dolo.

30 Decimoſeptimò,ſi error,vel omiſsio inueniatur in his auctionibus, qui non interueniat ex perſona debitoris,ſed executoris, vel alterius, poterit pars per literas Regias releuari:ſolet tamen adiici in literis regiis, *Et faiſant pour le pourſuiuant vne criee d'abondant.* Si verò ex perſona actoris proſequentis hæc præconia, defectus euenerit, pronuntiabuntur nulla cũ expenſis,& dicetur denuo præconia facienda. *Error in ſolẽnitate quo modo purgetur.*

31 Decimooctauò, de iure requiritur quòd res viginti diebus publicè venalis ſit.gl.in l.j.C.de fide inſtru.quod obſeruari in rebus eccleſiæ, & fiſci debet,& ciuitatũ,& minoris.Bart.in l.licitatio.ff. de public. nec poteſt minui,nec augeri hoc tẽpus.Bal.in auth.hoc ius porrectũ. C.de ſacroſ. eccle. col.iij.Ego tamen vidi augeri & minui ſecundũ conſuetudinem curiarum. Et in his rebus fiſcalibus tria præcipuè requiruntur. Primò, quòd conſtet de debito.Seçúdò,quòd in ſolutione fuerit ceſſatũ.Tertiò, quòd venditio fiat ſolenniter,& iuſto pretio.l.quicũque.vbi Io.de Platea. C.de fide inſtr. lib.x.gl.in l.fi.ſi aduerſus fiſcũ,& in §.pe. de vſucap. in inſtit.in rebus verò priuatorũ tempus ſubhaſtationis eſt in arbitrio iudicis,teſte Luca de Penna in rub.C.de decre.decurio.lib.x. quod eſt verum ſi per conſuetudines, ſtatuta vel ſtylos curiarum non ſit expreſsè ſtatutum. Et hodie tam in rebus publicis quàm priuatis eſt certum ex ſtylo præſtitum tempus, & illud ſeruandum eſt,& aliæ ſolẽnitates ſtatutæ in illis curiis,in quibus hæc fiunt præconia.Lud.Roma.conſil.cciij.quo ad primum. *Tria requiruntur in rebus fiſcalibus.*

32 Decimononò in locationibus nõ requiritur ſubhaſtatio. gl.in l. quãuis, in verbo prædij.C.de vendit.rer.ciuita.li.xj.& l.iij. in verbo licitatio. C.de fund.patrimo.libr.xj.quod eſt verũ in rebus priuatorum, ſecus ſi locentur res publicæ,teſte Bertach.in tract.de gabell.in ij.parte.q.vj.& ſeq.per l.penes.C.de vectig.& commiſ. quod patet in rub.*des eaux & foreſts*, in his ordinatio. Etiam in rebus priuatorum commiſſarius quando fructus locat, plus offerenti debet tradere,vt ſuprà dictum fuit.

33 Vigeſimò,etiã quolibet tempore recipitur quis ad plus offerendũ, donec decretum fuerit interpoſitum,& ſigillatum.l.fi.C.de fide inſtr.lib.x. & ſic cenſuit ſenatus Pariſ.vt citat Io.Gallus in q.ij.poſteà non, niſi à decreti interpoſitione fuerit appellatum, quia appellatio extinguit iudicatum, l.j. in fin. ff.ad Turpill.ideo interim recipitur pars offerens debitum cum expenſis.Capit.in deciſ.Neap.q.ccij.vbi plenè diſputat.eum vide,ſi lubet. *Decreto interpoſito nullus recipitur ad licitandum. Areſtum.*

34 Tamen poſtquàm aliquis pecuniam certam obtulerit, etiam præconi obligatur,teſte Bart.in l.licitatio. ff. de publica. & Bertach. in tract. de gabell.in ij.parte.quæſtio.x.

35 Vigeſimoprimò,is qui oppoſuit,non recipitur ad licitationem, nec ad augendum pretium rei captæ & ſayſitæ,per l.ij.C.ſi in cauſ. iudic.& ſic iudicauit ſenatus anno 1537. die xxix.Nouembris, hodie tamen permittitur,vt inferius dicetur. *Areſtum.*

Vigeſimoſecundò,poſtquã vna res capta & ſayſita eſt pro vno debito, debitor offerẽdo aliã rem pto eodem debito nõ liberat iſtã rem captã, niſi

pecu

pecuniã offerat.probatur in l.iiij.§.ait prætor.ibi, pecuniam ſoluat. ff. de re iudi.l.ſi rem.in fi.cũ l.ſeq.de pigno. actio. Pet. Ferra. in practica ſua in forma reſpon.libelli.in actio.hypotheca.in gloſ.ſatisfaccre. alia dicentur artic. ſeq.ſolennitates in rebus minorum docet curiæ placitũ, quod tranſcripſi, in tract.de liter.oblig.artic.xj.gl.iiij.ibidem,videlicet ne plura.

Idem artic.8o.

Articulus quintus,

Tous oppoſans calomnieuſement à criées deboutés de leurs oppoſitions, ſeront condamnés en l'amende ordinaire telle que du fol appel en nos cours ſouueraines, & de vingt liures Pariſis ès autres iuriſdictions inferieures, & plus grandes à la diſcretion de iuſtice, ſi la matiere y eſt trouuee diſpoſee, & autant enuers les parties.

GLOSSA VNICA.

Requiſita vt per eum mulctam opponẽs mulctetur.

QVIA nullus debet iniuſtè opponere prœconiis ne retardẽtur, 1
ſed citò fiant, & ne ex litibus lites oriantur. l. iiij.§.ait prætor. ff.de re iudi.& quia id quotidie exercebatur, ideo ſtatuit mulctam opponentibus per calumniam. Et nota requiſita in hoc text. vt ſcilicet per calumniam opponens mulctetur.

Primò requiritur quòd quis ſe opponat,& poteſt ſe opponere per ſe aut 2
per procuratorem habentem ad hoc ſpeciale mandatũ. Et in hanc incidet mulctam etiam opponendo ſe per alium. facit l.& hab et.§.j. ff de precar.& reg.iur.ſed ſi aliquis opponeret ſe ſine mãdato,is eſſet ad mulctam cõdemnandus nomine proprio, non alius cuius nomine ſe oppoſuit, ſi ratam oppoſitionem non haberet.c.cùm quis.& ibi doct.de ſenten.excõmunic.in vj.

Secundò quòd ſe opponat actionibus, ſcu ſubhaſtationibus, ibi *à criees*, 3
ſecus ſi opponeret alteri actui, cum in aliis oppoſitionibus non ſit ſtatuta mulcta,ideo imponi non debet.l.ſi quis ſepulchrum.§. funus.ff.de religioſ. ibi,nullam eſſe huius rei pœnam:& quia pœnæ ſunt reſtringendæ,non extendendæ.l.interpretatione.ff.de pœnis.

Calumnioſè ſe oppoſuiſſe præconus quis dicatur.

Tertiò quòd per calumniam ſe oppoſuerit,ibi,*calomnieuſement*,præſumi- 4
tur calumnię cauſa hoc feciſſe,ſi de iure ſuo nõ oſtendat,& ſuccumbat.arg. 5
l.eum quem temere.ff.de iud.niſi iudex videret eũ fuiſſe deceptũ,& iuſtam habuiſſe cauſam,vt pote quia teſtes,qui promiſerant de ponere, ſunt mortui,vt dicit gl.in c.j.in gl.vlt. de elect.in vj.vel quia oſtẽderet publicum inſtrumentum.Sed acceptilatio fuit producta,quam pars ignorabat,quia erat hæres,quia ignorare præſumitur facta defuncti.l.eius.ff.de rebus cred.in alieno enim facto tolerabilis eſt error,l.fin.ff.pro ſocio.

Quartò requiritur quod repulſus ſit ab oppoſitione per ſententiã,vel a- 5
reſtum,ibi,*deboutez de leurs oppoſitions*. Si ergo deſiſteret ante ſententiã, non cõdemnaretur per hunc tex.idẽ ſi in parte repelleretur,fortè quia oppoſuit pro centũ aurcis,& poſteà probatũ fuit quinquaginta tantũ debitos: tunc 7
nõ cenſetur calumnia, maximè ſi ſucceſsit in locũ alterius,& poſteà oſtẽſa eſt eidem acceptilatio partis,quam neſciebat.l.qui in alterius.ff.de reg. iur.

Appellantium perpetuam emẽdã ordinariam curiis ſupremis.

Quintò condẽnabitur in curiis ſupremis ad mulctam ordinariam teme- 6
re appellantium,quæ eſt ſexaginta librarũ in parlamentis, & in magno cõcilio,& ideo in illis condemnabitur ad illam ſummam:quia illa eſt emenda

ordinaria

ordinaria temere appellantium in illa curia, & in dimidia ſumma quo ad partẽ,quã ſuis moleſtauit oppoſitionibus.Nã clauſula in fine poſita refertur ad præcedẽtia,l. talis ſcriptura.in fi.ff.de leg.j.c.ſecũdo requiris.de app.

7 † Sextò,in curiis inferiorũ opponẽs per calumniã, quia à ſua oppoſitione repulſus fuerit,cõdemnatur ad viginti libras Pariſ.Regi applicandas,& viginti parti,& ad plus ſecũdum diſcretionem iuſtitiæ:ideo quia diſcretioni relictum eſt,ab iſta cõdemnatione poterit appellari, nõ ſi dixiſſet cõſcientiæ eius relinquitur.gl.in c.ſtatutum.§. notarium. de reſcr.in vj.vbi addidi.

8 Si tamen iudex videat leuiorem culpã,ad minus condemnabit,licet hîc non dicatur:quia tantũ operatur propoſitũ in propoſito, quantũ oppoſitum in oppoſito.l.fin.ff.de leg.iij.& bonum eſt argumentum de augmento ad diminutionem, & quia diſcretioni iudicis relinquitur & hoc ſeruatur. *Iudex an poſſit minorem multã imponere.*

9 Septimò debet citari debitor ad videndũ interponi decretum, & rẽ adiudicari licitatori, niſi procurator oppoſuerit nomine domini: tunc ſufficiet procuratorem citari, vt eſt ſtyl.Bitur.pro quo facit text. in l. ſeruum. §.æquum prætori viſum eſt,eum qui alicuius nomine vt procurator experitur, eundem etiam defenſionem ſuſcipere,& §. prætor ait.ff.de proc.& l. qui procuratorem.ibidem.& qui habet mandatum ad excipiendum & opponendum, contrà electionẽ poteſt litem conteſtari, & omnia facere quæ tangunt electionem,teſte Spec. in tit. de proc.§. ratione autem formæ. in prin.hîc.& qui poteſt opponere,tenebitur ſuper his defendere. *Procurator an debeat citari, an dominus.*

10 Octauò, omnes admitti debent ad oppoſitionem ante iudiciũ & ſentẽtiam diſcuſsionis,poſteà non,vt fuit ordinatum per curiam ann. 1492. die vij.Ianuarij.In hæc verba: *La cour a ordonné, q̃ nul ne ſera receu à ſoy oppoſer à aucunes criees faites par l'ordonnance d'icelle cour,ou en executant les arreſts d'icelle, apres ce qu'elle aura cogneu,& diſcutẽ des oppoſitions miſes en icelles criees, & de la priorité & poſteriorité. Mais ſera l'on receu ſeullement à encherir uſques à ce que le decret des criees ſoit ſeellé.* Et poſteà areſto fuit cõfirmata hæc ordinatio ann. 1522. die vj.Iunij pro Io. *de la Roche* contra Renatũ *Souleau*.facit tex.in l.ſi priuſquàm.C.de diſtract.pig. vbi etiam doct. *Opponens non recipitur poſt ſententiã diſcuſſionis. Ordinatio curiæ. Areſtum.*

11 Nonò,iudex procedit ad iudiciũ diſcuſsionis ſic:diſquiret priùs an preconia & incantus ritè facti ſint. quòd ſi iuſtè omnia facta inuenerit, ſtatuet hæreditatem,vel rem captam vendendam per decretum, & adiudicandam amplius offerenti, & tunc diſquiretur de ſingulis creditoribus, qui locabuntur pro antiquitate temporis,& ſecundum illorum ordinem: nam qui prior erit tempore,priorem & potiſsimam obtinebit prærogatiuam, per regulam qui prior. de qua ſcripſi.in tract.de conſti. red.in hoc Tomo. *Diſcuſſionis ſententia quomodo ſeruetur.*

12 † Et ſi ſemel fuerit ſigillatum decretum,non recipietur aliquis opponens, etiam augere volens pretium,nec quidem prætextu cõſuetudinis per Regem nõ approbatæ,vt cenſuit Senatus ann. 1533.die j.Febr.inter Io. Burgalet,& Petr.Charuerie,ac Benedictum Martinet.idem cenſuit ann.1547. die vij.Iunij, facit l. ſi priuſquàm. C.de diſtr.pig. & ibi doct. *Decretum ſigillatum impedit oppositionem. Areſtum.*

13 Decimò,ſi quis augere pecuniã velit,debet dicere actuario ſeu Graphe-rio curiæ, in qua augetur pretiũ,& poſteà illa auctio deſcribetur,& in auditorio promulgabitur, ac debitori executor nũciare debet, atque affigitur curiæ illius iudicis, cuius authoritate res venduntur, & per quidecim dies *Augendi pecuniã in licitatione modus.*

debet sic remanere,vt dictum fuit,& posteà obtinebitur decretũ, sed non antequàm is,qui maius obtulerit pretium, de posuerit pecuniã apud Grapherium,l.vlti.C.de bon.autho.iudi.possid.quã si differat, vel nolit deponere intra tempus præstitutum, potest compelli per suæ prehẽsionem personæ,& si adhuc differat tradere,recipietur secundus, qui pretium obtulerat,& pro pretio oblato à se,si velit,alioqui alius. Et iste primus stolidus & temerarius licitator condemnabitur tam parti ad reliquum pretium, quàm ad emendam ratione abusus commissi,nisi repentina successisset illi causa, vt videlicet ignis, si combusta fuerit eius domus præcipua:vbi erant vtensilia pretiosa,argentũ,& alia mobilia, vel si alia iusta causa subsit,per quam excusationẽ mereatur,vt censuit Senatus ann.1517. die xiij.Iulij:condemnauitque eũ,qui maius obtulerat pretiũ, ad illud dandũ & tradendum intra mensem,alioqui ad mulctam centũ librarũ Regi applicandam,& ad expensas,damna & interesse partis,vt patet in stylo Parl.arresto cccxcvij.

Arrestum.

Procuratorium ad offerendũ pretiũ quæ continere debeat.

14 Ideo notandum est non recipiendum licitatorem offerentem pretium per alium, nisi procuratorium speciale miserit, in quo continebuntur sequentia.Primùm annus & dies cõstituti procuratorij, sicut in aliis instrumentis.l.generali.C.de tabul. lib.x.

Auctionarium quæ debeat declarare ad augendũ pretium.

15 Secundò,debet licitator,siue auctionarius declarare locum suæ habitationis, vt alibi dicam in rub.*des nota.*Nam plerunque natio prouocat, aut deterret.l.quòd si nolit.§.qui mancipia.ff.de ædil.edic.

16 Tertiò, statum & qualitatem suæ personæ:quia sunt quidam prohibiti, ob id oportet habitationem inferere,vt id sciamus,an is offerre prohibitus sit,& an frugi vir sit,nécne,l.j.ff.de ser.fug.

Proprietarius fraudulenter instigãs aliquẽ, ad licitandum.

17 Quartò, iudex interrogabit vltimum auctionariũ, si fraude vel malitia fuit instigatus per proprietarium, vel alium ad offerendum hoc pretium: quia dolus & fraus non debet alicui patrocinari,cap.sedes.& seq.de reseri.

18 Quintò, si pecuniam præsentem habeat ad satisfaciendum pretio iam oblato:quia executor non potest habere fidem de pretio, vt artic. vlti. inferiùs dicetur.

Auctionarius an integram pecuniam deponere teneatur.

19 Sextò,non tenetur pecuniam, quam in præconiis obtulit deponere integram,sed potest retinere sibi debitam,& reliquum tradere, vt in consue. Bituricen.§.lxix.rubr. *des executions,* & compensare sibi debitum potest, vt patet in tit.de compens.

Liberaretes in præconiis quando per decretum dari censeatur.

20 Vltimò,res sic per decretum adiudicata, libera tradi solet ab omni ære alieno,ab hypotheca,& alio iure:quia res libera præsumitur, nisi probetur seruitus constituta,l.altius.C.de seruit.& aqua. quod non fuit in præconiis probatum:ob id libera res remanebit: vel nisi fuerit per sententiam adiudicationis reseruatum aliquod ius, vel si fuerit reale, & iuris directi dominij reseruatum censetur,etiam si dominus non opposuerit:quia est rei affixum,& res transit cum sua causa. l.alienatio. ff. de contrah. empt. Sed reditus ex nummis prouenientes,solet iudex decernere redimendos, ex pecunia rei subhastatæ,si sufficiat.

Opponens nullus recipitur post decretũ interpositum.

21 Vndecimò,hæc adiudicatio per decretũ ita firma existit, vt nullus post decretũ recipi possit:quia pignus remittere videtur,quando non se opponit.l. si eo tempore.C. de distract.pign.aliàs ista forma, & solennis conuocatio

catio esset superflua,& inutilis,vt etiam no.Paul.in l.vlt.C.si aduer.fiscum. doct.in auth.si omnes.C.si minor se ab hæred.abstineat.

Idem, *article* *LXXXI.*

Que pour les oppositions à fin de distraire, ne sera retardé à l'adiudication par decret, s'ils ont esté six ans au parauant que d'intenter leurs actions, sur lesquelles ils fondent leurs distractions: à commencer depuis le temps que prescription aura peu courir: & neantmoins en verifiant leurs droits seront payez de leursdits droits sus le pru de l'enchere, selon leur ordre de priorité & posteriorité. Articulus sextus.

GLOSSA VNICA.

1 DVOBVS modis opponi præconiis potest.Primò, vt res nõ vendantur:quia prætenditur esse vel tota, vel pars opponentis.Et tunc is debet probare rem suã esse,si eam nõ possideat, l.fi.C.de rei ven. dicenti enim incumbit onus probandi,l.ij.ff. de prob.& huic opponenti debet exemplum auctionũ dari, & inclamationum,vt possit præcidere & notare, quam rem, quámve partem vult separare à licitatione:† & hæc oppositio dicitur ad fines distrahendi, id est, separandi.Verùm quia iudices olim ad oppositionem istius differebant rem adiudicare,& interponere decretũ,ob id statuitur,ne retardetur, nec differatur decreti adiudicatio,si steterit sex annis ad petendum:qui anni computantur à die quo præscriptio currere potuit. ergo si stetit per decem annos,& nouem annis fuit minor,illo tempore non est inchoata præscriptio, nec currit.l.j.& per totum.C.de temp.in integr.restit.peten. *Opponere præconijs quo multis modis potest.*

2 *In oppositione ad finem distrahendi quomodo procedatur.*

3 Secundò,si quis opponit,eo quòd res est sibi hypothecata, vt debitum sibi exoluatur,his opponentibus non datur exemplum, sed dilatio datur pro distantia locorum ad tradendum causas oppositionis:quia eorum non interest,vt res vendatur,imò ad hoc tantùm tendunt,vt ipsis soluatur,quibus potest prosequens subhastationes respondere, & opponentes replicare, & prosequens subhastationes respondere, & opponentes replicare, & prosequens duplicare intra octo dies ex curiæ ordinatione, postea datur dies ad producendum, & ad dicendum ius, sed in hoc consuetudinem fori serues. *Opponentibus vti debitum eis exoluatur non datur exemplum sed dilatio.*

4 Tamen his opponentibus,si ostendant ius se habuisse opponendi, soluetur illis ex pretio auctionis pro ordine suo, vt qui prior erit tempore, iure sit potior,per reg.iur.vt superiùs dictum fuit.

5 Item si plures sint opponentes, non tamen ob hoc iudex cessabit à rei licitatæ venditione,& adiudicatione,per l.fi.C.de iur.dom.impetr.quando res venditur ex causa iudicati,vt in l.à diuo Pio.§. quod si res. in fi.ff.de re iud.aliàs erit superfedendum,& res tradenda primo creditori, nisi secundus offerat.l.diuersis.C.qui pot.in pig.hab.Io.Fabri. in l.si eo tempore. C. de remiss.pig.alia poteris hìc addere bone lector,quæ tibi grata erunt.

Idem, *article.85.des publiées* *M.CCCCCXXXIX.*

Que les arrests ou sentences de adiudication de decret ne seront d'oresnauant inserez les exploits des criées, ni autres pieces, qu'on a accoustumé par cy deuant Articulus septimus.

d'y estre insereés: mais seulement faire vn recit sommaire des pieces necessaires, comme il se doit faire és arrests, & sentences données en autres matieres.

GLOSSA VNICA.

Summaria recitatio in decreto fieri debet, & quomodo.

OLIM solebant notarij omnia præconia, executiones, oppositiones,& alia in decreti sententia inscribere, sed hic prohibetur, sed solùm debet fieri quædam recitatio summaria, vt in sententia, vel arresto fieri solet: sic, Viso instrumento obligatorio talis, & oppositione sua,& chirographo Titij,& eius oppositione, ac deinceps præconiis quadrinundinis siue quatuor,& certificatione,ac aliis,&c.& multis auctionibus:& quia nobis constitit talem alios in licitatione vicisse: per nostram sententiam illi adiudicamus talem rem,&c. 1

Minori nec ecclesiæ succurritur post decretum.

Item post interpositum decretum nulli succurritur, etiã minori. L quæcũque.C.de fide instr.& iur.hastæ fiscą,&c.li.x.vel ecclesiæ, quæ ius suum non deduxit, nec quidem per literas Regias: quia amissum non potest restitui,l.qui res. §.aream. ff.de solutio. & quia ex consensu pignus remisisse videntur,dicta l.si eo tempore.C.de distract.pigno. 2

Minor aliquando restituitur ob decretum de re sua venditam interpositum.

Si verò bona minoris sic vendita fuerint, restitui à principe aliquando vidi, quod probatur per l. j. C. de prædijs mino. & hoc literis impetratis à Rege,quando authoritate Senatus: sed si à iudice inferiore decretũ interpositum fuerit, tunc liberum est ab illa decreti interpositione appellare, & curia probata re sua, vel pretij exiguitate, sine aliis literis restituendum eum pronunciabit, & rem ei reddendam soluto pretio, quod receperat cum expensis legitimus: non tamen solet in curia condemnare minorem ad expensas huius causæ appellationis,& anno 1525. die ij. Maij post venditionem per decretum factam curia certum tempus minori ex gratia concessit. 3

Arestum

Decretum à quo iudice interponatur.

Item decretum solet is iudex interponere,in cuius iurisdictione res sita est,l.cùm vnus.§.qui possidet.ff.de bonis author.iudi.possiden. Io. Gallus in q.per aresta.q.cxxxij. Item per arestum, Quod est verum, si vendatur ex obligatione instrumenti Regio sigillo signati secus est si ex sententia iudicis fiat distractio,tunc is qui sententiam dixit rem licitare potest, & decretum interponere,licet non sit res in eius territorio: ad eum enim pertinet suam exequi sententiam,l.ij.C.si in causa iudica.pignus captum sit.Io.Fab. in l.j. ibidem.& superiùs dictum fuit. 4

Locorum diuersitas in omni quomodo attenda.

Debent tamen præconia fieri in eo loco, vbi res sitæ sunt, vel in proximo:& si in pluribus locis sitę sunt,in quolibet loco,& in ecclesia parochiali dictorum locorum die dominico, vel festo post exitum missæ, secundum locorum consuetudines, & stylum curiarum, quando in pago fiunt: quia aliàs ignorarentur præconia,cùm rustici non soleant conuenire nisi diebus dominicis, & festis:sed in ciuitatibus & oppidis hæ inclamationes die dominico non solent,nec debent fieri,per l.fi.C.de feriis. 5

Decretum nõ debet interponi cum onere impẽsarum.

Præterea decretum nõ debet interponi super aliqua re cum onere impensarum,*à la charge des despens*.Sed potest dici, *à la charge des droits seigneuriaux*,vt in consuet.Bituri,no.statutum fuit rubric. *des executeurs*, artic. lxx. Imò purè debet decretum adiici, si possit, & non cum pacto de retro 6

venden

vendendo, vt iudicauit Senatus, prout refert Aufrer. in ſtylo Parlamen. areſto ccclxix.

Areſtum. Inducias rei inducit licitationē.

7 Inſuper, quando res nō recipit commodam diuiſionē, vt molendinum, tunc deueniendum eſt ad licitationem, & is in licitando obtinebit, qui maiorem habet partem, ſi æquale offerat pretium, l. ſancimus. §. ſinautem. vbi glo. C. de dona. l. ij. quando & quib. quarta pars debe. lib. x. l. ij. de metalla. lib. xj. Pet. de Vbal. in tract. ſocieta. in xij. parte quæſtio. xij. Et ſi creditores hinc inde ſint æquales, prævalebit numerus perſonarum, l. maiorem. ff. de pact. Aret. conſi. clvij. col. iij. ac Ant. Capit. in deciſ. Neap. q. xxxvj. Hic. tamen obtinere debet, qui plus offert, & qui licitationē vicerit, vt dicit l. licitatio. in prin. ff. de publica. & vectig. niſi fuerit leno vel meretrix, qui non ſunt recipiendi, vt ex decreto Senatus conſtat anno 1544. die x. Februarij contra *Marion du Tron*: quia expelli poſſunt, quando inhabitant, l. ſi qua. C. de ſpecta. lib. xj. vbi Rebuffi, multò minus recipiendi ſunt ad inhabitandū: quia turpius eiicitur, quàm non admittitur hoſpes, l. quemadmodum. de iureiur. quod eſt verum in domibus, ſecus in pratis & fundis, vt ſcripſi in l.

Qui repellēdi ſunt ab auctione. Areſtum.

8 Maſſurius. ff. de verb. ſigni. † Colligere ex hoc titulo poſſumus ſequentia. Primò, quòd antequàm perueniamus ad hæc præconia, & ſubhaſtationes, requiritur eſſe debitum. gl. in l. j. C. de fide inſtrumen. lib. x.

Requiſita antequam præconia fieri poſſint.

9 Secundò requiritur, quòd illud debitū ſit executoriū, vtpotè ex inſtrumento obligatorio, vel ex iudicato. Nam ſi quis eſſet debitor chirographarius, ante recognitionem cedulæ, & condemnationem à iudice factam non poſſet executio fieri, vt ſcripſi in tract. de chirograph. recogni. in primo Tomo ordin.

Apparitor quomodo debeat habere poteſtatem capiendi rē debitoris.

10 Tertiò, opus eſt vt apparitor à iudice poteſtatē capiendi rem debitoris, & iniiciendi manus habeat, alioqui ad ſolam partis requiſitionē rem debitoris capere, & ſaiſire non poteſt. l. non eſt ſingulis. ff. de reg. iur. l. ij. C. ſi in cauſa iudic. & ibi Cyn. & alij & in l. iuſtè. ff. de acq. poſſ. & l. meminerint. C. vnde vi. Et tunc habet poteſtatem, quando debitum eſt executorium, & ſententia in forma, vel inſtrumentum obligatorium ſigillatum præcedit.

11 Quartò, hæc res capta debet commiſſariis tradi, qui eligentur ab ipſo apparitore & executore, vt arti. ij. ſuperiùs dictum extitit.

12 Quintò, præcipitur parti, vt hos ſequeſtros non impediat, nec turbet, ſub pœna amiſsionis cauſæ, vt ibidem ſcripſi.

13 Sextò, ſi pars ab hac manus iniectione appellet, vel opponat, non ceſſabit viator ab executione, quominus tradat rem curatoribus bonorum, ſeu commiſſariis, vt docet Imber. in inſti. foren. libr. j. §. atque venundatis. vbi adducit areſtum.

Denūciāda quomodo ſint præconia achi-tura.

14 Septimo, hæc facta manus iniectio rei debitoris debet denunciari ipſi debitori, & quo die, quóve loco præconia incepturus ſit, & quod illa octauo quoque trinundino, vel alio tempore celebraturus ſit, vſque ad quartam inclamationē, & illis factis apparitor referet ſe victori in his præconiis, qui maius pretium offeret, ſe rem addictutum, vt dictum fuit.

15 Octauò, factum primū præconium debet denunciari debitori, illiq; ſe profiteri, ad ſecundum venturum tali die, & ſequentibus, & in locis ſolitis, vt debitor curet interim habere pecuniam, ex qua creditoribus ſoluat.

Debet etiam eidem debitori nunciare, quantum pretij pro re licitata oblatum sit, vt super eo deliberet. probat l. creditor. C. de distract. pign. & idem docet Guido Papæ in decis. Delph. q. cccxxix. de iure creditor. & superiùs dictum etiam fuit.

Executor testamentarius vendendam hæreditatem denunciare debet.

Idem in executore vltimæ voluntatis, vt debeat denunciare hæredi, 16
quando vult rem vendere hæreditariam, aliàs in mala fide diceretur, & clàm faceret, l. clàm possidere. ff. acq. possess. l. prohibere. §. clàm quod vi aut clàm, etiam si eidem tributa esset libera vendendi facultas. l. j. §. cùm dicitur. ff. si cui plus quàm per leg. Falcid. tum quòd hæredis præsentia poterit executores trahere ad vendendum aliam rem argum. l. si in tres. ff. de arbitris. Bart. in d. l. creditor. & in l. alio. col. v. versic. quæro an hæres. ff. de alimentis. Soci. in tract. de dilatio. artic. v. q. viij. vide Decium in l. qui potest inuitis. ff. de regu. iur. quicquid dicat Bal. in l. id quod. q. xviij. de episc. & cleri. & Alex. consil. ccxv. ponderatis. vol. vj. col. penulti. vbi dicunt nullam venditionem. quibus acquiescerem, nisi ex stylo contrarium dicatur. vt hîc.

Opponenti data dies ad allegandum causas oppositionis

Si aliquis opponat, dies ei dicenda est, ad allegandum suæ oppositionis 17
causas, quo die si compareat, audietur, & dabitur ei modica dilatio ad tradendum eas: quas si non tradiderit, nisi iudex alteram ei det dilationem, excludetur à iudice, & iudex pronunciabit eum reiiciendum, & non obstante sua oppositione ad iudicationem rei licitatæ procedendum. Si verò non compareat, ab oppositione repelletur. vide quæ Imber. scribit in lib. instit. Foren. primo. §. sed quia sæpius.

Offerenti plus rei licitata adiudicatur.

Item plus offerenti dari res licitata debet, per text. in authen. hoc ius 18
porrectum. C. de sacrosanct. eccle. l. si tempora. C. de fide instrumen. libr. x. vbi Bartol. dicit illa verba inducere obligationem præcisam, adeò quod in hoc non sit gratificationi locus. Idem docet Bertach. in d. tract. de gabel. in ij. parte q. ix. facit gl. in verbo fauere. c. venerabilem. de elect.

Ecclesia an possit gratificare iusto pretium offerenti.

Ecclesia tamen poterit ei gratificare, qui iustum pretium dat, licet alius 19
plus offera: quia plus iusto vendere non debet, gl. in ca. ea enim. §. hoc ius. x. q. ij. quàm no. Rom. sing. cccl v. tu scis quod res ecclesiæ, & Barb. in cap. Raynaldus. colum. cxiij. de testamen. ac Calderic. in repetitio. l. ij. colum. xxxviij. C. de rescinden. venditio. Domi. Tiraquel. in tract. de legib. connubial. fol. 90.

Ego tamen putarem, quòd administrator ecclesiæ malè faceret, si non 20
daret plus offerenti: quia illud censetur esse iustum pretium, quod liberaliter offertur à sciente rei conditionem, l. mortis causa capimus. vbi gloss. ff. de donatio. causa mortis. doct. in c. dilecti. de emptio. & venditio.

Offerēs primus an liberetur per oblationem secundi.

Item primus offerens est liberatus, si secundus amplius obtulerit, per 21
tex. in l. Valerianus. ff. de præto. stipulatio. & l. stipulatus es. de fideiussor. & l. cùm plures. §. lege dicta. locati. & hoc valde singulare dicit esse Francisc. Cremen. sing. xl. tu scis quod forma. vbi refert Bal. ex eo fuisse centũ lucratum ducatos: quia per secundum actum ante rem perfectam à primo videtur recessum. §. posteriore. quibus modis testamen. infirmen, & nouissimè factum præualet, l. pacta nouissima. C. de pactis. sed Bart. in l. licitatio. ff. de publica. tenet contrarium, per text. in l. Sabinus. ff. de in diem adiectio.

alia

alia etiam adduci possent. Sed ego conciliando dicerem, quòd si secundus plus offerens fuerit acceptatus, tunc primus est liberatus si verò simpliciter obtulerit, & nulla fuerit partis acceptatio, tunc primus non est liberatus. Nam quod est parti à primo acquisitum, sine facto suo ab ipsa non potuit diuelli: ergo requiritur acceptatio eius, l. id quod nostrum. ff. de reg. iur. etiam antequàm quis dicatur plus offerre, non solùm requiritur maius precium, sed quod offerens sit idoneus, vtilis, & facilè possit conueniri, l. eum qui emit. §. fi. ff. de in diem adiectio. Bal. consi. cccxxviij. modus. in ij. vol. facit quod scribit Bar. in l. ij. ff. qui satisd. cogan. alioqui fraus fieri posset. Nam is qui plus iusto licitasset, supponeret pauperem, qui eum liberaret, quod est absurdum, in l. cùm hi. §. si cùm lis. ff. de transact. sic consuluit Bal. consi. cxcj. factum super quo. in iij. vol. & Alexand. in additio. ad Bart. in d. l. licitatio.

22 Nec potest fides haberi de pretio, sed pretium offerri & consignari in iudicio ad impediendum pignorum distractionem debet. gloss. in l. si post. C. de distractio. pign. & in l. si in rem. in fi. ff. de distract. pigno. §. propterea. ibi, vt qui plus præbet. in auth. de alien. & emphyt. collatio. ix. l. res quæ. ff. de iure fisci. l. quicunque. §. si institor. ibi, pecunia præsenti. de institor. Bar. in l. fin. C. de fi. inst. Petr. de Ferrar. in sua practica in forma executio. sententia. in verb. publico nuncio. versic. post hæc. doct. in d. l. singularia. ff. si cert. petat. & in c. de precariis. de precario. & suprà dixi.

Fides de precio non sufficit ad impedendam pignorũ distractionẽ.

23 Quæro, quia vendere rem cum subhastatione non est leuis solennitas, glo. in l. j. C. de fide instru. lib. x. & glo. in authen. de fideiuss. in principio, in verb. sumat. collat. prima. Bal. in l. ordo. col. iij. C. de execut. rei iudic. Alex. in d. l. licitatio. quis debeat probare solennitates interuenisse? Respond. Si instrumentum dicat solennitates interuenisse, & alius dicat contrarium: tum pro instrumento præsumetur, l. cum precibus. C. de probatio. Ideo is qui dicit solennitates non interuenisse, probare debet si verò instrumentum nihil diceret de solennitatibus, & emptor eas allegaret, probare teneretur, l. ei qui. ff. de probatio. Bart. Ioan. de Platea, & Rebuff. in d. l. j. vbi est gloss. singula. quòd vbi est decretum in aliquo actu interpositum, solennitates præsumuntur interuenisse, & mala fides censetur abesse. Tho. Ferrar. cautel. lx. Rebuffus, & alij in l. j. C. de decret. decur. libro decimo. Cæpol. caut. clxxx. semper. Alexand. consil. liij. visis. nume. 18. in iij. volumi. & consi. lxxx. visis. & consi. xcij. viso. in quinto volu. & consil. clxxv. visis ac ponderatis. in septimo lib. Aret. consi. lxix. Barba. consil. xviij. clementissimi. col. vj. in j. volu. & consil. j. col. v. & consil. xlj. immortalitatem. col. v. & consil. vlti. col. iiij. in iiij. lib. Deci. consi. cccxlj viso puncto. col. v. plenè Ias. in §. item si quis in fraudem. nu. 45. insti. de actio. plenissimè per Albert. Brun. in tractat. de forma & solennit. actus rub. de potentia & effectu formæ. versi. septimus effectus.

Solemnitatis in re vẽdita per literationẽ an præsumatur, & quis probare teneatur.

24 Igitur instrumenta debent testari de quolibet actu, scilicet quando, & qua die actus factus est, & quo in loco, coram quibus testibus, dispositiuè, non enunciatiuè: & sic solennitates non probantur per instrumentum vẽditionis, sed requiritur aliud instrumentum. Alex. & Moder. in l. sciẽdum. ff. de verb. oblig.

Summaria recitatio in res assuetas decreto probat.

Ista tamen summaria recitatio facta in decreto præsentibus partibus, & non contradicentibus probat acta sic facta, saltem donec fuerit contrarium probatum, vt docet Bart. & alij in auth. si quis in aliquo. in fin. C. de edēdo. & doct. in clemen. vna de probatio. Cassador. in decis. vlti. de procurator. & decis. j. de præsumptio. 25

Pars quando possit impedire decretum in preconijs.

Nota tamen, quòd si post duas vel tres proscriptiones vel incantus, oferat debitor pretium cum expēsis, poterit impedire ne amplius subhastetur, text. not. in l. ij. C. debito vendi pign. impedi. non posse. l. si rem. §. fi. ff. de pign. actio. Masuer. in rubr. de executio. & subhasta. §. item si debitor. l. si priusquam. C. de distract. pigno. superiùs dictum fuit. 26

Relatio apparitoris quomodo debeat fieri.

Item relatio apparitoris sic fieri soletis enim referre debet se de mandato iudicis talis N. Præpositi aut alterius, ad petitionē talis N. creditoris, præconia voce alta, & intelligibili, & ad sonum tubæ, si habebat tubam, clamasse, per loca & quadriuia consueta ciuitatis Bituricen. & in vico talis debitoris, aut alterius, qualiter talis domus Titij, intra tales confines (quos ponat) debet distrahi, & vendi pretio x. aureorum: quare si quis velit dictam domum emere, & plus offerre, compareat hinc ad talem diem, & plus offerenti dabitur. Spec. docet in tit. de citatio. §. sequitur. versi. cæterùm, & Ioan. Andr. ibidem Bald. d. consi. cxcj. vol. iij. ac Soci. in tract. de dilatio. artic. xiij. in fin. 27

Lexij. C. de rescinden. vend. an habeat locum in decreto.

Postremò si res fuerit vendita per subhastationem, adhuc competet remediū, l. ij, & l. si quos. C. de rescindend. venditio, Bar. in l. j. C. de præscrip. xxx. annor. vide gl. in l. j. in verbo magni pretij. ff. de iure fisci, & in l. si minori pretio. C. illo tit. lib. x. vbi Bar. & ibi Platea. ac Bal. cōsi. cccl xxv. casus. in j. volu. & Barba. consi. v. colum. xiiij. in iiij. volu. Soci. in tract. fallem. reg. ccxxxvj. & reg. ccccxxxvj. Vincē. & alij in l. pretia rerum. ff. ad l. Falc. Ant. de Burgos in c. cum causa. col. ix. de empt. & vend. Calder. in repet. l. ii. col. xxvj. in viij. limita. C. de rescin. vend. Bald. consil. cccccxiij. iudex. vol. v. vide quæ scripsi in tract. de rescis. contract. glo. xv. & in tract. de sequestr. & commissa. in iij. Tomo. alia multa essent hîc dicenda, quæ nunc missa facio, ista ratus sufficere, gratias Deo Optimo Maximo ago perpetuas. Amen. 28

TRACTATVS DE CESSIONIBVS ACTIONVM, ET TRANSportibus, in iudiciis quotidie agitatus.

Des cessions, ou transports.

CHARLES V. artic. iiij.

Item pource qu'il est venu à nostre cognoissance, que plusieurs de nos subiets de ce Royaume ont esté moult greuez & endommagez par transports & cessions faites.

GLOSSA I.

TRANSFERRE actiones & cedere, idem pene significant, vt probat text. in l. penul. & fin. C. manda. vbi text. vtraque dictione vtitur. & quia Gallicus vsus vocat has cessiones actionum, *transports.*, ob id conscripsi in rubr. de cessio. actionum, & transportibus. *Cedere & transferre actiones dic.*

2. Transferre autem ius in alium, est de vna persona in alteram commutare, dicit l. non solùm. ij. ff. de noxal. ibi, sed huic necesse est ius suum ad actorem transferre, perinde ac si damnatus fuisset.

3. Transferre litem, in litem, in fi. cum l. seq. ff. de alienatio. iud. mutan. cau. fact. & alia multa de hoc scripsi in l. vinaria vasa. ff. de verb. signifi. itaque cessio seu transportus hic vocatus Gallicè se nobis offert pertractandus.

Et in primis legislator recitat subiectos suos grauatos admodùm fuisse, multáque damna ex his cessionibus pertulisse.

4. Primò grauantur subditi ob cessiones in expensis, quas maiores oportet fundere extra prouinciam, quàm si in prouincia litigarent. Nam procuratores & aduocati incogniti maiora accipiunt stipendia, & quandoque litem redimunt, l. litem. C. de procur. *Grauamina ex cessionibus prouenientia.*

5. Item labores sunt maiores ad accedendum extra prouinciam, & ad locum remotum, quàm ad proximum, vt probat text. in cap. dispendia litium. de rescriptis. in sexto. iuncta clementi. pastoralis. §. vt illud. de re iudicata. Longiores sunt lites, & dilationes, l. j. C. de dilatio.

6. Item litigantem extra Prouinciam in loco remoto oportet sua deserere negotia, & bona inculta, vt lites prosequatur, adeò quòd ob id multi pauperes fiunt. tex. auth. vt frat. filij succedant. collatio. nona. alia damna, & inconuenientia scripsi in procem. concordat. in verb. sumptibus. & in procem. constit. Regiar. circa finem. Et plures propter lites miserè mortuos scio, mortuos dico alios ciuiliter, alios naturaliter, qui superstites fortè essent, si in quiete vitam duxissent, & lites non amassent. Maledictus ergo qui lites quærit, & eas amat ac suscitat, nisi coactus fuerit propter aduersarij malitiam. Qui se defendit, si componere non possit, prudens

prudens est,& amandus.

Itaque prohibetur hic alienatio causa mutandi iudicij. Nam si velis 7
me petere centum,& cedas scholastico,procuratori,vel alteri personæ, de quibus inferiùs dicetur,hæc cessio prohibetur in isto text.& in tit.de alienatio.iudic.

Requisita in titul. de alien.iud.

Notandum est,quòd in illo edicto de alienatio. iud. sequentia sunt ne- 8
cessaria.Primò,quòd quis dolo malo alienet,vel in fraudem, l. j. ff. de alie. iud.& l.item.ac l.nō solum.§.j.ibidem.vbi si quis ob valetudinem litem in alium transtulerit,non habet locum edictum illud, vel propter occupationes : quia non dolo facit. Præsumitur autem dolus & fraus ex scientia, si suspicabatur conueniendum habito colloquio ab aduersa parte de conueniendo eum,l.in summa.ff.de pecu.l.Fulcinius.§.ij.quib.ex cau.in poss.eat. Bal.in rub.de re iudic.in decreta l.col.j.Et quando fit in potentiorem præsumitur fraus,& in vij.casibus conscriptis per Aret.in l.fina. C. ne lice. potentio.Alioqui regulariter contra.& qui eam allegat,probet, l. quoties. §. qui dolo.ff.de probatio.

Secundò,in hoc edicto de alienat.&c.requiritur,quod iudicium moue- 9
ri debeat,& lis super illa re,l.non solùm.§.j.& §.ad iura.ff.eod. 1

Tertiò,quòd alienans illam rem nonobstante cessione habere eam ve- 10
lit,sed litis prosecutionem tantùm in alium transfert, vt molestum & durum aduersarium pro se subiiciat,l.item.in fi.eodem, de alienat. iud. iuncta l.fin.ibi.Et per hoc iterum ipse recipiat,&c.

Quartò,quòd interfit aduersarij,& deterior fiat eius causa, dicta l.j.& l. 11
non solùm. §. hæc actio. ibidem. & hoc interesse attenditur circa quatuor quæ trado in gl.seq.

Quintò,quòd iudicium sit futurum, nondum tamen cœptum, alioqui 12
res litigiosa ex alio capite alienari prohiberetur, vt per tot. tit. C. de litigi. probatur & in l.ex hoc edicto.§.ait prætor.de alien.iud.

Sextò requiritur,quòd alienatio ista non sit reuocata : aliâs si fuerit re- 13
uocata,non tenetur hoc edicto alienans, d. l. ex hoc. §. si quis alienauerit. Sicut de emphyteota dicimus alienante absque domini permissu,& postea reuocante,vt non priuetur re alienata, teste Ias. in l.fin. quæstione vigesima.C.de jure emphyteo.quia redhibita re omnia retrotrahuntur,l. quia.ff. de alienat.iudic.

Vltimò requiritur,quòd res alienata superfit:cæterum si sine culpa alie- 14
nantis defecerit,non tenebitur alienans,d. l. non solùm. §. hæc actio. Alia vide per Rofr.in tract.libell.in hoc tit.

A personne plus puissante.

GLOSSA II.

Potentior quis dicatur.

POTENTIOR persona dicitur ratione fori, vt clericus, vel scholasticus, vt hic. Et de clerico ex primit Collect. in c.j. in fi.de alien. iud. dicens Cancellariā eos potentiores reputare : quamuis contrarium teneat Hosti. in summa rubr. de cess. actio.§.j.dicens laicum potentiorem clerico.per c.fi.de reb.eccle. non alie.

ibi

ibi,laicæ poteſtatis,& laici ſunt magis terribiles.c.laici.ij.q.vij. niſi clericus eſſet potens ratione ſuæ domus,& nobilitatis, vt docet Gomeſ. in reg. de ſubro. collitig. q.j.quod non approbo: imò dico potentiorem clericum etiam pauperem laico diuite ratione fori: quia clericus conueniet laicum coram ſuo Epiſcopo: & ſic mutabit forum laicorum. Sed hodie in Francia quia laici vſurparunt totam penè iuriſdictionem eccleſiaſticã, ac deuorarunt, quod eis malè vertet, non dicitur clericus potentior laico. Imò laicus de facto eſt clerico potentior, licet de iure contrarium ſit: & qui fuêre iuriſdictionis eccleſiaſticę peruerſores,in fin.videmus eos ſuis perire artibus, ne plura. Et quis dicatur aliis modis potentior, inferiùs ſcribam in gloſſ. quinta.

Notandum eſt,quòd intereſſe attenditur circa perſonam in quam res eſt alienata,vt hîc, vt potè quia eſt potentior, aut quia eſt malicioſus aduocatus fortè,aut procurator,tanquàm vulpes annoſa. de quibus Bart. in l.omnes populi. ff. de iuſt. & iur. & in l.ij. qui ſatiſd. cog. *Intereſſe poteſt conſiderari multis modis.*

Secundò,ratione loci,vt ſi quis alienauerit homini alterius iuriſdictionis,& prouinciæ,vt in gl.proxima ſcripſi.l.iij.ff.de alien.Spec.eo.tit.verſic. vt autem.§.j.

Tertiò. cauſa attenditur,vt ſi hominem quem petere volebam, manumiſeris,deterior mea cauſa facta fuit. Ideo agam ad id, quod intereſt, d.l. iij. §. j.

Quartò,inſpicitur locus, vt ſi fortè alienaueris locum in quo opus feceras, propter quod volebam agere interdicto quod vi aut clam, aut de noui ope.nunc.quia poſt nunciationem erat ædificatum, & ſic demoliendum,l j.ff.de noui oper.nunc.vnde ſi tu poſsideres, tuis expenſis tollcres: nunc alio poſsidente meis tollam impenſis, ob id mea intereſt,d.l. iij. §. item.& ſeq. ibidem.Rofr.in tract. libell.in tertia parte in hoc tit.

De l'accord & conſentement de trois eſtats auons ordonné & ordonnons, qu'aucuns ne facent tranſport, ou ceſsion.

GLOSSA III.

VIDES hîc,quòd iſte bonus Rex promulgabat de ferebat leges ex conſenſu trium ſtatuum, & bonum eſſet, quòd hodie ſic fieret. Nã tres ſtatus vicem populi repræſentant, qui dum non poteſt ſimul conuenire, ſaltem vice populi conſulendus eſſet ſenatus,vt dicit text.in §.ſenatuſconſultum. de iur.nat. in inſtit. vide quæ ſcripſi in prooem.primi Tomi in gl.j.in conſtit.Reg. Tres ſtatus ſunt eccleſiaſticus,nobilium,& plebis.& in Prouincia Narbon. adhuc ſingulis annis congregantur, ſed an vtilitatem populi hi ſtatus hodie faciant, ipſi ſciunt, aliquando reddituri rationem Deo altiſsimo, ſi id non exerceant. bene enim nos cognoſsimus, quod cum veſtro conſilio fuerit ordinatum, id ad beatudinem noſtri Imperij, & ad noſtram gloriam redundare. l. humanum.in fi. de legib.C.& bonum eſſet,quòd princeps in lege condenda ſeruaret illa, quæ ibi ſtatuta ſunt, vt ſcripſi in prooem.ordin. in primo Tomo, & regnum floreret. *Leges ex conſenſu triũ ſtatuũ facta.* *Tres ſtatus ſunt.*

Rescriptū cōtra legem cōsilio procerum factum etiam nō valet.

Nota non vakere rescriptum contra legem consilio procerum factam: etiam cum clausula nonobstante, nisi specialis illius legis fieret mentio, teste Bal. in l. humanum. C. de legib. facit. c. cum te, vbi gloss. & doct. de ætate & qualit. & in c. penul. de capel. mon. Clau. Sessel. in l. j. col. iij. ff. de legib. Et sic nullus in potentiorem cedere potest, alioqui quilibet, qui obligari potest cedere poterit. l. si nomen. & l. nomina. ff. de hæred. vel action. vendit. & postquàm prohibetur cedere potentiori, ergo alteri non prohibetur. arg. l. cùm prætor. ff. de iudi. Sed is qui obligari non potest, nec poterit cedere: quia est alienare, quæ alienatio prohibita est minori. qui rem suam deteriorem facere non potest. §. j. instit. de author. tuto. l. j. ff. de verb. obligat. idem in furioso, demente, & prodigo, l. is qui bonis. ff. de verb. obligat. & ibi doct. l. j. C. ad Trebellian. l. in contrahendis. ff. de regu. iur. Ioan. de Grassis in tract. de cessio. §. viso

Quilibet potest nisi potentiori.

De debte.

GLOSSA IIII.

Cessio debiti non prohibetur Aretium.

STATVIT hic legislator, quòd aliquis non faciat debiti cessionem. Et sic non prohibetur cessio rei, vt cōstat Senatus ann. 1543. die xviij. Febr. vbi declarauit cessionem à consanguineo factam procuratori Regis *d'Abeuille* bonam contra bailliuum dicti loci: quia hic tātùm cessio debiti prohibetur. Ideo si domus cedatur non dicitur debitum, quòd est tertia bonorum species, vt in l. à Diuo Pio. §. in venditione. ff. de re iud. Et iura loquentia in debito, non extenduntur ad rem. §. j. de act. in insti. & scripsi in l. creditores, cum l. seq. ac in l. mobilium. ff. de verb. sign. & rubr. C. ne liceat. potent. non loquitur de cessione rei, licet titulus de alien. iud. etiam in rei alienatione intelligatur, vt Azo in summa, & alij ibidem scribunt.

Cessio facta à clientē pro curatore nō valet, nec aduocato seu iudici. Nec litem cōtestatam cessio fieri non potest.

Cessio tamen facta procuratori à sua parte, quam defendebat, fuit nulla declarata à Senatu ann. 1542. die iij. Decembris, per l. item. C. de procur. siue de debito, siue de re. quid de beneficio? dixi in praxi benefic. & idē in aduocato & iudice alibi scripsi.

Et quamuis in masculino loquatur aliquis, *aucun*, tamen etiam habebit locum in fœminis: quia verbum aliquis, tam masculos quàm fœminas complectitur, l. j. vbi plenè scripsi. ff. de verb. signifi.

Item non potest cessio fieri post litem contestatam. Et si fiat, condemnabitur cedens ad mulctam: & remittitur causa ad iudicem, coram quo lis fuit contestata. Ita censuit Senatus Paris. ann. 1529. die iij. Iunij pro d. *Areus de vesge*, contra Magistrum Claudium *de ligni* Scholasticum, & Ioan. *de ligni* fratrem. dixi in tract. de effect. litis contest.

En plus puissante personne.

GLOSSA V.

Potentior minus dicitur meus.

ERGO minori, vel personæ æquali à cōtrario hic nō prohibetur cedere, potētiori sic. nā potētiores parcs esse non possimus, l. iij. ff. de alie. iud. vbi gloss. etiā scribit: cōtra maiorē nemo præsumat honorē, nēpe quilibet de re sua libere disponere potest, l. in re mandata. C. manda. Potentior

Potentior quis vocatur ratione priuilegij,vt ſunt Scholaſtici,de quibus dicetur inferiùs in glo. *ne ſemblablement*,gloſſ. ix.Dicitur etiam quis potentior ratione fori, vt clericus, de quo ſuperiùs dictũ fuit in glo. ſecunda.itidẽ etiam omnes, qui cauſas ſuas commiſſas habent in aliqua curia, præter ordinariam, vt aduocati, & procuratores, conſiliarij ac magiſtri libellorum.

Item ratione diuitiarũ,§.primo.& §.ſi verò neque.in authenti.vt omnes obediãt iudic,Prouin,coll.v. Alberic.in rubri,C.ne liceat potentior.facit l. prima.ibi,quàm potentiorum dominorũ opibus. ibidem, Nobilium enim inſtar ſunt patrimonio ditiores,l.nobiliores.C.de commerc.& mercator.& Eccleſiaſti.viij. c. Non contendas cum viro loçuplete, ne fortè contra te conſtituat litem.

Item gratia officij potẽrior dicitur quis,vt Iudex,Conſul,Senator,Præſes aut alius: de quo infrà in glo.*ne en aucun des officiers, &c.*glo.viij.

Etiam nobilitatis & ſublimitatis ratione, l. prima. C.de digni. vbi doc. Eccleſiaſt. ca.octauo: Non litiges cum homine potẽte, ne fortè incidas in manus illius.

Potentior etiam dici poteſt,qui eſt alium vexaturus,vt impudens apparitor:hi enim apparitores & Deum,& homines vexant.l.ſecunda.ff.de alienat.iudi.l.defenſionis.& l.prohibitũ.C.de iure fiſci.libro decimo. & eccleſiaſtic.vbi ſuprà: Non litiges cũ homine linguato, & non ſtrues in ignem illius ligna.Ratio eſt,quia potentiores opprimere ſolẽt inferiores,& publicè intereſt ne hoc fiat.l.j.C.ne liceat potentio.& l.j.de cenſib.libro vndecimo.Et potẽtes regulariter ſunt voraces,l.fi.C.ne liceat potẽtior,Solẽt enim deuorare tenuiores:& Xenophon ait,ſi diuites,& potentes in ciuitate præualuerint,breuiſsimum tempus populitImperium durabit.quapropter bonos ignominus afficiunt,pecuniis exuunt,expellunt,& occidũt:malos autẽ promouent.Item ſunt crudeles inferiobus.l.tertia.ibi,potentis crudelitate. ff.de donatio.cauſa mortis.quem text.ad hoç adducit Alberic.in l.iij. ff. de alienatio.iudic. *Potẽtes minores opprimunt.*

Item putãt omnes inferiores ſibi ſubditos eſſe,& ab eis exigere ſeruitia & dona iure ſuo poſſe,vt patet Lucæ xvj. de diuite malo. Ideo non coeas cum homine potente,dicit Sapiẽs, ne te cõculcet. vnde cùm in vniuerſum omnium & præcipuè tenuiorũ interſit,dict. l.prima.C. ne liceat potentior. & etiam prohibentur hæ ceſsiones,quia ex fonte cupiditatis videntur procedere,& prædam quis ex huiuſmodi commercio conſequi vult.capi.ij.de alienatio.iudic.& quanuis gl. & doct. intelligãt illum titulum de alienatio. in potentiorem ratione officij,tamen hic tex. intelligi poteſt, etiam de alia potentia,vt inferiùs dicetur:*priuilegié ne autrement*. Ergo nec aliâ fieri poteſt ceſsio in potentiorem:ergo & de quacunque potentia intelligetur, vt ſuperiùs dixi.

Imò Bal.& Areti.ſcribunt etiam procedere in familiaribus, & cohabitantibus in domo Regia, vel cum illuſtri,& excelſo viro: vt hi quo ad hoc potentes dicantur ratione dominij. Et pro hoc facit l.penult.in fin.C.quod metus cauſ.

Par donation.

GLOSSA VI.

Cessio donationis vel alia ex causa fit.

EXPRIMIT donationem: quia cessio interdũ fit donationis gratia, vt in l.penul.ff.eo.&l.fi.C.manda.glos.in verb. opprimere, in ti.de cau.in pragma. siue sit donatio inter viuos, siue causa mortis: quia donationis nomine omnis donatio cõtinetur, l.alienatum.§.donationis.ff.de verbo.significatio. Et sic patet cessionem non valere, nisi fiat ex causa, vt hîc, videlicet donationis, venditionis, vel alia, per tex.in l. per diuersas.& sequen.C. mãda. Nam sicut in corporalibus nuda traditio regulariter non transfert dominium, l. nunquam nuda.ff. de acquiren. rerum domi.l. traditionibus. C. de pact. ita nuda traditio debiti in incorporalibus non transfert actionem. Bar.in l. in causæ.§.ex parte.ff. de procura. Angel.in §. prætereà. ij. colum. xxiij. versi. contra ergo. de exceptio. in insti. quia difficiliùs incorporalia acquiruntur, l. j. & seq. ff. pro socio. nisi debitor tempore cessionis esset præsens, qui si tunc non contradiceret, non posset posteà, teste Baldo in l. cùm esset. §. fina. ff. de seruitu. rustico. prædiorum. Hippoly. singula. xlvj. tu scis quòd cessio,

Vendition que autrement.

GLOSSA VII.

Venditionis causa & ex pacto cessio fit.

ERGO si quis vendiderit scholastico debitũ, vel alteri potentiori ratione iudicij mutandi, non valet illa venditio, nec alia alienatio.l.j.ac l.ex hoc edicto.iuncta l.fin.ff. de aliena.iudic.& hos duos exprimit titulos text.in c.ij de aliena.iudic. Siue quis alienauerit per se, siue per alium, vt per tutorem, aut procuratorem.l.nam & si obligatus. ff.de alienatio. iudi.

Item hæc cessio fit interdũ ex pacto, vt docet Specu. in tit.de ces.actio. §.j.versi.cæterùm.& an præsumatur simulata.Spec. ibidẽ. versi.si verò dubitatur.& per doct.in l.penulti.& vlti.C. manda. & formas istarum cessionum conscribit idem Specu.eo.tit.§. consequenter.

Pretium requiritur in cessione per venditionem facta.

Notandum est, quòd in cessione facta per venditionem requiritur, quòd pretium interueniat, numeretur, & tradatur, nec sufficit cõfessio de pretio l.ab Anastasio.& seq.vbi doct.C.manda. Nam nõ sufficit tunc cõfessio, vbi requiritur vera pretij numeratio, & traditio.glos. in verbo date. in l. final C.qui pot.in pig.habean. Guido Papæ in decisio. Delph. quæstio. cccccclxij. an cõpensatio. etiã dicens cedentem posse fidem habere de pretio, sicut in alia venditione.§.venditæ.de rerum diui.in insti. Cõmunis tamen practica hoc obseruat, vt sufficiat cõfessio pretij recepti, vt docet Bald.in l.ij. col.ij. C.ne liceat potentior.& Fulg.consi.ccv. Raynaldus. col.j. & consi. ccxvij. viso exemplo.in vlti.quæstio.& Iacob.in l.singularia. in fi.ff.si certum peta.

Vasal. in fine domini consensu cedere possit.

Sed an vasallus possit sine consensu domini cedere. vide in c. Imperialẽ. de prohi.feud.aliena.per Fede.& plenè per Anto.Capit.in decis. Neapolita.quæstio.clvj.vbi concluditur, non valere cessionem iuris, cùm sit alienatio, quæ de iure prohibita censetur diuersum est in cessione litis. Etiã prohibetur

hibetur omnis alia cessio per hoc verbum *autrement*, siue titulo solutionis, vel dationis in solutũ, vt dicit Io. de Grassis in titu. de cessio. §. j. siue causa permutationis, vt per totum tit. de rerũ permu. vel transactionis, aut societatis, seu alia ex causa prohibetur hic, si in potentiorem fiat. *Cessio omnis prohibetur.*

N'en aucuns des officiers de nostre tresche Seigneur, & pere, & des officiers de nostre mere, ou d'autres.

GLOSSA VIII.

HIC declarat personas potentiores, videlicet officiales patris, & matris Regis. sed non prohibet hîc suos expressè, sed tacitè: dum dicit *ou d'autres*. Nam maior est ratio: quia potentia maior est in officialibus Regiis: ergo & dispositio etiam in illis locum habebit. §. porrò. quæ fuit prima cau. benefi. amit. Et in quibusdam ordinationibus inueni, *de nos officiers, de nostre tresche Seigneur, &c.* Et quod prohibeatur cessio ratione officij, probatur in l. j. C. ne lice. poten. & in l. si per impressionem. & l. fin. C. quod metus causa. quia impressio fieri potest à magistratu, vt l. vna. C. si quacũque prædit. potesta. & l. vna. C. si rector prouin. & superiùs dictum fuit. Et cùm Regina gaudeat eisdem priuilegis quibus Rex, l. princeps. ff. de legib. & hoc edicto sanxit Rex Henric. an. 1549. Ideo officiales Reginæ etiã potentiores dicuntur, ideo cessio illis facta non valet, cùm supradictæ rationes in illis locum habeant. *Officiales Reg. patris & matris sunt potentiores: ideo illis cessiones fieri non possunt.*

Nota autem quòd antequàm iste tex. locũ habeat, requiruntur sequentia. Primò, quòd cessio facta fuerit.

Secundò, quòd potentiori fuerit facta. non ergo haberet locum, si inferiori, vel æquali facta cessio fuerit cessante ratione: quia inferioribus, & æqualibus pares esse possumus: sed superioribus nõ, l. iij. ff. de alienatio. & suprà dixi. Et ista potentia debet considerari respectu rei cõuenti, vt non cedatur in aliquem, qui reo sit potentior: quia per hoc vexaturus est illum l. j. & ij. ff. de alienatio. iudic. mutand. non ergo noceret cessio debiti facta ab agricola doctori contra episcopum, qui est maior doctore. Et ita vidi iudicari de cessione facta procuratori Regio *ville Abbeuille* contra locum tenentem, qui erat procuratore Regio potẽtior. Et hoc allegauit aduocatus Regius insignis do. Marilliacus, quanuis Specu. in tit. de cessio. dicat inspici personam cedentis, in tit. de cess. actio. §. j. ver. quid si aliquis. *Requisita ad cessionis prohibitionem.* *Potẽtia quo modo sit cõsideranda.*

Tertiò requiritur, quòd de debito fiat cessio: secus ergo si de re, vel iure reali, vt superiùs scripsi in glo. iiij. licet de iure secus, l. non solùm. §. ad iura. & l. j. & l. ex hoc. §. ait prætor. ibidem. Tamen si facta fuerit consanguineo potentiori, non facilè reprobari solet: quia facta dolo non præsumitur, sed ratione sanguinis. l. si fortè. vbi Bar. ff. de castren. pecul. l. merito. pro socio. doct. in l. si donatione. C. de colla. hoc tamẽ dicetur articul. sequen. de quibus intelligatur.

Ne semblablement à personne priuilegee, à cause de scholarité ou autrement.

GLOSSA IX.

Priuilegiario nulli vel alteri cessio fieri non potest.

ETIAM elucidat quę ſuperiùs dixerat in perſonam potentiorem ceſsionem non eſſe faciendam, ſi perſona ſit priuilegiata, aut officij aut priuilegij ratione: vt ſcholaſticus, de quo in arti. ſeq. Sed non exprimit de clerico, ſed idem dicerem: cùm ratione fori potẽtior dicatur, vt ſuperiùs dictũ extitit. Idem in alio priuilegiario, qui cauſas ſuas trahere ad curiam aliquam poteſt, vt etiã hîc comprehendatur, ibi *ou autrement*. Idem ſi fuerit miles, l. cùm miles. ff. de alienatio. iudi. Nam hi ſunt priuilegiati. l. j. & per totum de re milita. ff. & in titu. de priuileg. eor. qui in ſacro pala. milit. lib. xij.

Mais generallement defendons tous tels transports, ou cessions: & iceux decernons & reputons nuls, & de nulle valeur.

GLOSSA X.

Cessio in potentiorem nulla, limitatur infra.

REGVLA generalis ponitur, quòd ceſsio in potentiorem facta eſt nulla. Idem diſponitur in ſtylo Parlamenti rubric. de alienatio. iudi. mutan. cauſa facta. in ord. Reg. probatur in toto titul. C. ne liceat potentior. & aliis iuribus ſuperiùs adductis: Etiam quo ad tranſlationem poſſeſsionis: vt in l. ex hoc edicto. ff. de aliena. iudic. Ideo ceſsionarius cauſam poſſeſsionis nouitatis, vel aliam mouere non poſſet. Item locum habet tam. in actorę quàm in reo, & tam ante litem conteſtatem, quàm poſt, vt dicit Alberic. & alij in l. j. C. ne liceat potentior. Imò etiam haberet locum iſte text. ſi quis cederet poſt ſententiam durãte appellatione, vel exccutione: quia hîc generaliter ceſsionem prohibet in potentiorem, & ſic omnẽ: Et quia rationes ſuperiores ſaltem aliquæ locum habent in hoc caſu: & quia integer debet eſſe ſtatus appellantis, l. j. ff. nil nou. appella. penden. Albericus in dicta L. prima, colũ. iij. ne liceat potentior. Licet titulus de litigioſis habeat locum, quando quis cedit in non potentiorẽ, hîc verò in potentiorem, vt docet Specu. in titu. §. j. ver. ex præmiſsis, & c. Ergo dicerem tunc demum habere locum tit. de litigioſis, quãdo res litigioſa, & in iudicium deducta ceditur, & in alium transfertur, ſiue in potentiorem ſiue in aliũ, vt vult l. j. & totus titulus. ff. & C. de litigio. Sed titulus ne liceat potentior. habeat tantùm locum, quando quis rem in potentiorem transfert, ſiue ante litem conteſtatam, ſiue poſt: cùm hîc generaliter conſtituatur.

Intellectus ad titulum de litigio. & ne liceat potens.

Limita, quando quis ſolueret, quod debet. l. nam & ſi obligatus ſoluero, quod à me potere velles, huic edicto locus nõ erit. ff. de alienatio. iudi. mutan. vnde ſi cùm velles à me petere domum, eam legario ſoluero, non incido in edictum de alienatio. iudi. nec in pœnam iſtius artic.

Secundò, nõ procedit iſte tex. quando quis alienaret rem, quia hic art. loquitur in debito, vt ſuperiùs ſcripſi in glo. *de depte.*

Tertiò, quando rehabuiſſet rem alienatam, l. ex hoc edicto. in fin. cum l. ſeq. ff. eo. & hoc reſpicit titulum de alienat. iudi. non iſtum. §.

Quartò, quando hæredem inſtituendo, vel legando rem alienaret, dicta l. ex hoc edicto. verſicu. ſed hæredem. quia alienatio eſt neceſſaria, quę non prohibetur,

prohibetur,quãdo alienatio eſt prohibita.l.j.ff.de fundo dota.non alienan. & hoc quo ad titu.de aliena.iudi.

Quintò,ſi res alienata petierit, non habet locum text.in l. non ſolùm.§. hæc actio.ff. eodem.

Sextò,contra alienantem datur actio,ſed contra hæredem,vel bonorum poſſeſſorem non datur,dicta l.non ſolùm.in fi. cum lege ſeq. Sed nec poſt annum datur, l. vel poſt annum. ibidem : quia pertinet ad rei perſecutionem, vt ibi.

Septimò,quando quis rem ſuam non poſſet recuperare, tunc permitteretur eam etiã potentiori cedere,vt docet Barba.in rubri. de reſcri.col.xix. & ſeq.verſicul. idem dicendũ erit. quia tunc licet rem alienam furari æqui valentẽ,quando rem meam recipere non poſſum, vt plenè docet Hippol. ſingul. clxxvij. malitiis, &c. de quo alibi ſcripſi in tractat. de famulo. ſala.

Octauò,idẽ ſi quis omittat rem,ne ſæpius ſuper ea re litiget: quia verecunda cogitatio eius, qui execratur lites, non eſt vituperanda,l.item:in fine.ff.eodem.

Vltimò,ſi paratus eſt reus ſuſcipere iudicium.l.iij.§.fin.ff.eod.Specul.eo. tit.de ceſsio.actio.§.j.verſicu.ceſſat autem.Et plures limitationes reſpiciunt ad titu.ff.de aliena.iudi. & non ad iſtũ articu.qui de debito tantùm loquitur: & quando valet alienatio lite pendẽte,donatarius debet petere ſe ſubrogari in locum donantis,& nõ agere ad reaſſumendum proceſſum,vt quidam dicunt.quod vidi obſeruari.

Et voulons & ordonnons, que ceux qui feront leſdites ceßions, ou tranſports, perdent leur action.

GLOSSA XI.

PRIMA pœna ſuperiùs deſcripta fuit, quòd ceſsio eſt nulla, ſi nullitas pœna dici poſsit. de quo ſcripſi in §. monemus. de collatio.in concor. *Cedẽs actionẽ amittit.*

Secunda pœna eſt hîc,videlicet vt cedens amittat actionẽ, ſcilicet per ſententiam,non ipſo iure,in l.j.& ij.C. ne liceat potentio. capitul.ij.illo titul.Et ſic non habet locum,quando quis donaret rem,quia tex. diceret amittat rem,ſed dicit perdat actionem. Et ſic loquitur in cedente actionem, & debitum,non autem rem : quia actionis verbo non venit res, l.actionis.ff. de actio.& obli. ſcripſi in l. pecuniæ. ij.§. actionis. de verborum ſignificatio. Vnde cùm non valeat ceſsio,ceſsionarius agere non poterit: nec etiam cedens: quia amiſit actionem cedendo. Cui ergo applicabitur? reſpon.Fiſco.ſi iudex hoc illi adiudicauerit.quod non vidi fieri : ſed ſolet annullari ceſsio,& conuentus remitti ad ſuum iudicem, ſi pars opponat ceſsionem non valere.& hæc eſt praxis regni. *Praxis Regni in ceſſionibus factis in potentiorem.*

Quæro nunquid poſteà poteſt petere minor reſtitutionẽ? Reſpon.doc. non poſſe: quia hoc videtur delictum,& aduerſus delictum minor non reſtituitur,l.auxilium.ff.de mino.& C.ſi aduer.delict. *Minor cedens an ſit reſtituẽdus.*

Idem in eccleſia concludit Spe.tit.de ceſſ.act.in §.j.verſi.quid ſi minor,ſi prælatus & capitulum id fecerint. Alioqui ſi conſenſus omnium non in-

teruenisset,posset ecclesia restitui.c.cũ venerabiles.de exceptio.c.si Episcopus.xvj.quæstio.vj.

Minor in delictis restituitur. Ego verò tenerem minorem, & ecclesiam restituendos hoc casu: quia delictum personæ non debet nocere ecclesiæ,per regu.iuris.& dict.c.si episcopum. & quamuis minores non restituantur in delictis, quæ sunt contra ius diuinum,vel naturale,seu gentium,tamen bene restituuntur in delictis, quæ sunt à iure ciuili: vt est in ista cessione contra ius facta, & hoc probat Iurisconsul.in l.si ex causa.§. nunc videndum. & d.l. auxilium. ff. de mino. hoc docet expressè Ias.in l.j.§.nunciatio.j.nu. 10. ff. de noui oper. nuncia. Franc.Mar.decis.lxxiiij.& Mauric.in tract.de restit.c.cliij. Sed hoc casu minor debet petere restitutionem ex capite ignorantiæ,nec debet narrare se deindustria hoc fecisse:aliàs non restitueretur,vt no.doct.in authen. sacramenta puberum.C.si aduer.venditio.

Ordinationes & consuetudines ligant minores. Et ideo licet regulariter statuta, & hæ ordinationes ligent etiam minores,l.si sine.§.Lucius.ff.de administra.tuto.c.cõstitutus. de in integrum restitu.Bart.in prima consti.C.Idem Bart.& Bal.in l.fina.in quibus caus.in teg.resti.non est necess.Alexan.consil.xxxvj. in quarto volumi.vnde statuta super gabellis edita ligant,d.c.minores.Bart.in l.Imperatores.ff.de public. Ias.in l.ij.ff.de offic.eius.

Idem in consuetudine dicit Innocen.in c.grauem.de sen.excom.& Cardina.in clemen.j.in tertia oppositio.de in inte.rest.Tamen hoc non procedit quando dispositio esset odiosa,vt docet Bart.in l.j.C. quando Imperator inter pupillos.

Idem si ordinatio esset specialis,tunc non ligat minorem,si non sit fundata super lege speciali,c.ij.de delict.puero.Bald.in l.si ex causa.§.si in commissum.ff.de mino.Albert.in tract.statut.in verbo minor.q.50.

Item constitutio loquens de maioribus, non ligat minores. Bald.in l. si quis maior.C.de trãsa.& l.pe.ex quib.cau.infa.urro,vide quæ scripsi in proœm.ordinatio.in primo Tomo.

Et les receuans de tels dons, & transports punis d'amende arbitraire.

GLOSSA XII.

Cessionarius ad multam condemnatur. ALIA pœna adiicitur cessionario recipienti cessionem: videlicet vt mulcta arbitraria puniatur. probatur in l. j. C. ne liceat potentio.vbi etiam doct. & c.ij.de alienatio.iudi. Specu.in tit.de cess.act. §.j. versicul.cæterùm.

Et à rendre tous coustz frais & despens à partie aduerse, que pour ce aura encouru, eu & soustenu.

GLOSSA XIII.

Expensas cessionarius refundit. ITA SIC cessionarius debet condemnari ad omnes expensas, quas passus est conuentus, & ad damna. Probatur in l. iij. §. ex quibus. dẽ alienatio. iudi.ibi, fortè si quas impensas fecerit, aut si quam aliam incommoditatem passus erit, alio aduersario substituto. intellige siue sint impensæ in iudicio factæ, siue extra iudicium, vt in eundo

ad

ad iudicium, stando & redeundo: vt in c. statutũ. §. proferendo. de rescrip. in sexto. & in cap. quia diuersitatem. de concessio. præben. l. properandum. §. sinautem alterutra. C. de iudi. hîc materiam impensarum iudicialium non tractabo, sed in tertio Tomo in tracta. de impen. damn. & interesse. Expensas autem extraiudiciales pertracto in l. impensæ. ff. de verborum significatio.

Sed quid si pater & filius fuerint simul condemnati ad expensas, an pater teneatur ad omnes expensas? Respon. nõ: quia expensæ sunt personales, & intelliguntur pro dimidia. Ideo is qui in executione petebat, vt executio insolidum fieret cõtra patrem, fuit reiectus à Senatu anno 1534. die xv. Iulij, magna inquisit. camera: nisi pater esset in mala fide: tunc esset ad omnes expensas condemnandus. si tamen in condemnatione non esset expressum insolidum, in executione hoc fieri non posset. quod est bene notandum.

Condemnatis ad expensas pro parte tenetur.

Arrestum.

Et si aucuns transports, ou cessions sont ia faites, desquels la question ne soit encores faite, ou determinee: nous les cassons & rapellons, & mettons du tout au neant: & les decernons estre nuls, & de nulle valeur, en quelque estat que le proces soit.

GLOSSA VLTIMA.

HIC annullat omnes futuras cessiones post istam ordinationem, etiam anteà factas, super quibus processus non est inceptus, vel nondum est finitus tempore huius articuli, quomodocunque causa sit, & in quo statu, siue in causa principali, siue in causa appellationis. Et quia hoc dictum fuit, ideo ad præterita pendentia per appellationẽ extenditus, alioqui non regulariter, cle. ij. de iudi. doct. in c. fin. de rescript. Alia hîc non scribam, his nunc contentus.

Annullat hic cessiones.

LOYS *xij. arti. iij. des priuileges des escholiers.*

Item pource que souuentesfois se font plusieurs transports à aucuns vrais escholiers, lesquels sont feints & frauduleux, dont aduiennent plusieurs inconuenients.

Articulus secundus.

GLOSSA I.

MVLTAE fiunt cessiones veris scholasticis, sed illæ sunt fictæ, id est simulatæ vel fraudulentæ: quia scholasticus debitum tantùm persequitur, non ad suam vtilitatem, sed cedentis: ob id statuitur, vt quis non possit cedere nisi in his casibus.

Nous voulons & ordonnons que doresnauant lesdits escholiers ne puissent sous couleur de leur dit priuilege tirer aucuns hors des metes de sa iurisdiction, par vertu d'aucun transport à luy fait.

GLOSSA II.

Regula de cessione scholasticis pro hibita.

REGVLA ergo est, quòd cessio facta scholasticis non valet quo ad hoc, vt scholasticus possit coram suo iudice conuenire debitorẽ; quia legitimæ & canonicæ sanctiones has litium cessiones prohibẽt, & iactura causæ afficiunt illos, qui sibi potentiorum patrociniũ aduocare præsumunt, l.j. & per totum. C. ne liceat poten. l. penulti. & fi. C. mãda. & odiosæ iudicãtur, quòd ex fonte cupiditatis procedere videantur. c. vlti. de alienatio. iudic. mutãd. cau. facta. Bald. in rubri. de re iudica. in decretal. Et quia potẽtior quis dicitur ratione priuilegij, vt scripsi superiùs articul. primo. tamen in hoc articul. non annullãtur cessiones scholasticis factæ, sed prohibet scholasticis, ne in vim illius cessionis trahant debitores ad suos iudices

Sinon qu'il se fist de pere à fils.

GLOSSA III.

Pater filio suo scholastico cedere potest.

PRIMA limitatio est, vt pater possit cedere filio suo scholastico debitum, vel debita. Et is filius poterit debitores pater nos coram conseruatoribus conuenire. Et ita describit Angel. in l. prima. ff. soluto matrimonio. & Ioan. de Grassis in tracta, de cessio. faciẽn. §. hoc loco. 1

Rationes cessionis permissæ.

†Ratio est fauor studij, vt faciliùs studere possit, & emere sibi libros. & alia studio necessaria, sine quibus studere non posset. Nam dicitur, *Haud facilè emergunt, quorum virtutibus obstat. Res angusta domi*, de quibus plura scripsi in Scholastic, priuileg. Etiam in his personis videtur cessare fraus, tum quia filius sine cessione est bonorum paternorum quasi dominus. l. in suis. ff. de libe. & posth. Et sic propria bona videtur persequi: ob id fraus cessare videtur. Et pater & filius censentur vna persona, l. fi. C. de impube. 2

Sed quando fit cessio extraneo, fraudulenter fieri præsumitur: quia nemo videtur iactare suum. l. cùm de indebito. ff. de probatio. Et stultus videtur, qui donat, vt perdat, l. filius fami. ff. de donatio. Ideo hîc reprobãtur cessiones, nisi de patre in filium. 3

Pater naturalis nõ prohibetur cedere.

Amplia siue pater fuerit naturalis & legitimus, siue naturalis tantùm: quia filius & pater sunt nomina naturalia. l. tutelas. ff. de capitis diminutio. l. parentes. de in ius vocand. Bartol. in l. pronunciatio. de verborum significatio. Nam sicut naturalis filius admittitur ad accusandum, & vindicãdum mortem patris naturalis occisi, Barto. in l. ij. per illum tex. de accusatio. ff. & in l. hos accusare, §. fi. eo. Bal. in c. de cætero. deteslib. ita cessio naturalis tãtùm filio fieri poterit, 4

Spurii à patre cessio fieri potest.

Imò etiã locũ habebit in spuriis: Ideo sacerdos pater poterit suo spurio cedere: quia naturali vocabulo est pater & filius. Et in vocabulis naturalibus nõ debet attẽdi rigor iuris ciuilis. Nã hos etiã ius canonicũ recipit, & alere disponit, postquã in lucẽ emissi sunt, c. cùm haberet. in fin. de eo qui dux. in matr. Nã si filij non teneãtur soluere gabellas, naturales etiã nõ soluent, vt cõsuluit Bar. cõsi. ccxxix. cauetur. Quia filiorũ appellatione veniũt à nobis progeniti, etiã sine nuptiis. l. j. §. ius naturale. ff. de iust. & iu. §. j. de iure natur. 5

in

in inſtitutio.

6 Hodie valet donatio facta filio, vel filiæ naturali, etiam in vtroque foro. Et fuit legatum factum à Domi. de Preſsi confirmatũ à Senatu anno 1528. in menſe Decembris, quanuis fuiſſet allegatum ius ciuile diſponens nihil poſſe ſpurio donari: authẽti. ex cõplexu. C. de inceſt. nupt. & authenti. licet. C. de natural. liber. Nam quãdo agitur de filij fauore & commodo, vt hîc, filij nomine cõprehenditur etiam naturalis, l. Lucius. §. finali. ff. de legatis ſecundo. Alexand. in l. ex facto. §. ſi quis rogatus, numero 16. ff. ad Trebellianum. Et quia fauor ſtudij hoc iuuat, qui poteſt eſſe etiam in naturali, & ſpurio. *Spurio donari poteſt. vt teſtum.*

Et publicè vtile eſt vt & ipſi naturales ſtudeant, ne vitia parentũ ſectentur. c. vndecunque. & c. naſci. lvj. diſtin. Et ſic fuit (vt fertur) ſæpius in Senatu iudicatum pro baſtardis. *Fauor ſtudij baſtardis tribuit.*

7 Secundò procedit tam in patre & eius filio in poteſtate adhuc conſtituto, quàm emancipato: quia vterque filius & pater eſt, & naturalia iura immutari non poſſunt. §. ſed & naturalia. de iure natural. in inſtitu. Nam donatio facta filio ſtudenti valet, ſiue ſit in poteſtate, ſiue emancipatus: ergo cùm donatio valeat, ceſsio etiam illi facta valebit, teſte Angel. & Iaſ. in l. j. ff. ſoluto matrimonio Iacob. in l. j. col. penultima. C. ne liceat potẽtior. ſcripſi etiam in Scholaſtic. priuileg. ſexageſimo. & ſeq. vbi dixi patrem eam reuocare non poſſe. *Ceſsio filio in poteſtate facta valet.*

8 Tertiò, extendo etiam ad auum. iuſta enim interpretatione patris appellatione auus continetur. l. iuſta. ff. de verbor. ſignificatio. vbi ſcripſi. & in fauorabilibus. Bartol. in l. liberorum. in fine. ibidem. Sed hoc eſt fauorabile reſpectu nepotum: ergo valebit, ſecus in odioſis. l. lege Iulia. §. hoc capite. ff. de ritu nuptiarum. l. patri. de adulter. more enim ſcripturæ auos & deinceps patres appellamus, capitulo ſecundo. de verborum ſignificatio. Albericus in tracta. ſtatutorum, in ſecunda parte, quæſtione cvij. item an ſtatutum. *Auus filio ſtudenti cedere non prohibetur.*

9 Quartò, idem in auia, cùm ſit idem iudicium, & aui nomine auia contineatur. l. prima. ff. de verborũ ſignificatio. Bal. in l. Neſennius. columna prima, ff. de nego. geſt. Bartol. in l. ſecunda. §. videndũ. ff. ad Tertul. Alex. conſ. cxcviij. perſpectis. numero 4. volumine. vj. & Dec. cõſilio Dclvj. iuridicam. in principio. *In auia quid.*

10 Quintò, etiam ad matrem extenditur, vt filio ſtudenti cedere poſsit: tum quòd ſit eadem ratio in matre, quæ in patre. Et vbi eſt eadem ratio, diſpoſitio loquens in patre, etiam procedit in matre, l. prima. C. de reſcindenda venditione. l. ſi pater. de curatore furioſ. Et ſicut fratris nomine venit ſoror, l. tres fratres. ff. de pactis. ſic & patris nomine mater, & ſi de hoc Rex fuiſſet interrogatus, ita vt arbitror reſpondiſſet, ſic & nos reſpondere debemus. l. Titius. §. Lucius. ff. de liberis & poſthuius. quod procedit in fauorabilibus vt hîc: ſecus in odioſis. Albertus Brunus in tracta. ſtatuto. in verbo pater. quæſtio. xxxij. verſicul. in ſtatuto. gloſſ. & ibi Bald. in l. quiſquis. C. ad legem Iul. maieſta. Ange. in §. interdum. in fin. de hæredi. quæ ab inteſta. defer. *Mater filio ſtudenti cedere poteſt.*

Filius patri ſubſtituitur.

11 Sextò, extende etiam procedere contrariò: quippe ſi filius vellet cede-

re patri ſcholaſtico,vt hoc poſſet,tum quia bonum eſt argumentum à correlatiuis.l.fina.C.de indicta viduita.Et quod eſt ſtatutum in vno correlatiuorum,etiam in alio locũ habet,l.j.& ij. C. de cupteſ. lib. vndecimo. vnde iuriſconſul.ait:Nam & ſi parentibus non debeatur filiorum hæreditas propter votum parentum,& naturalem erga filios charitatem: turbato tamen ordine mortalitatis,nõ minus parentibus,quàm liberis piè relinqui debet. l.nam & ſi.ff.de inoffic.teſta. Sic vidi de quodã notario, qui vſque ad quadrageſimum ferè annum artẽ notariatus exercuerat. Poſteà Tholoſæ dum ibi iura profitebar,ſtuduit,& à ſuo filio facta fuit eidem patri ceſsio ratione ſtudij.Et dixi valere per prædicta,& alia quæ id temporis ſcripſi.Nam quãdo aliquid ſtatuitur ratione frequentioris vſus in vno, tamen habet locum in alio,non tam frequenti,vt in authen.caſſa. C.de ſacroſanct.Eccle. ſcripſi in quæſtio.v.tract. nominatio.

Abbas & conuẽtus an ſuo religioſo cedere poſſint.

Septimò,abbas & conuentus poſſunt cedere religioſo ſcholaſtico illius cõuentus: quia tunc pater dicitur cedere filio.Et talis ceſsio fuit probata à Senatu anno 1520.die vij.ſi bene recordor,Iulij,quanuis nõ exprimatur in hac ordinatione. 12

Patrinus, rector, & adoptiua vitrici non cedunt ſcholaſticis.

Primò limita non procedere in patre ſpirituali, quem patrinum vulgus vocat: is enim ſuſceptor & patrinus non cedet filio ſtudẽti,quem de ſacro fonte leuauit. Quia iſtud verbum pater,intelligi debet de patre naturali,& non de ſpirituali.l.patre furioſo.ff.de his qui ſunt ſui vel alieni iuris.doct.in rubri.de cognatio.ſpiritual.Et iura inducẽtia ſucceſsionem,retractũ & alia in filiis,non habent locũ in filiis ſpiritualibus,teſte Bened.in repe.c.Raynutius.in verb.& vxorem.nume.761.de teſtamen. 13

Secundò,in patre ſcientiæ.præceptor enim non poteſt cedere ſuo diſcipulo,licet pater & filius inuicẽ vocẽtur,l.prima.C. de excuſatio. artific. libro decimo,quia hic intelligitur in patre naturali,tum quia eſt quaſi dominus bonorũ paternorum,vt ſuperiùs dixi,tum quia vna perſona. l. final. C. de impuber.quod non eſt in præceptore. Bauer.in §. pater.col.ij. de teſtamen.in inſtit. 14

Tertiò,fallit in patre adoptiuo.filij enim adoptiui non ſunt ſui,nec inter ſuos computantur.§.cùm autem.§.at ij.& ſequen. de hæredita. quæ ab inteſta.defer.in inſtitu.l.adoptiuum. vbi doct. ff.de in ius vocand. & iura loquentia in patribus & filiis, non extenduntur ad adoptiuos, vt alibi plenè probaui, 15

Vitricus & nouerca plus prodigo obſunt quã proſint. Nouercale dictum.

Quartò, non procedit in vitrico,id eſt in marito matris, nec in nouerca, tum quòd nec vnus eſt pater,nec altera mater,de quibus loquitur hæc ordinatio.Nec patris nomine venit vitricus. † Et iſtæ perſonæ plus ſolent priuigno obeſſe,quàm prodeſſe,& plus auferre quàm dare,& ſic nec comprehenduntur,per tex.in l.prima,in fine.ff.de poſtul.vbi ſub generali parẽtum nomine non comprehenduntur:quia potius inimici ſunt,quàm amici, vt dicebat Euripi.hoſtis nouerca eſt antè natis liberis,nihilóque mitior nocente vipera. Inde inoleuit adagiũ,Odium nouercale:propterea quòd nouercis ferè omnibus innatũ ſit fatale quoddã & irrecõciliabile odiũ in priuignos,vt docet Eraſm.in Chilia.Et ſtatim cõtracto matrimonio ſolẽt iſtæ nouercæ corrũpere patrẽ delinimẽtis nouercalibus, vt filium pater exhæ- 16 17

det,l.non

l.non eſt.ff.de inofficio.teſt.& bona priuigni ſubtrahere.l.j.C.in quib. cauſis ceſſat longi tempo.præſcri.Imò etiam ipſa pupilli mater ſolet dare vitrico res pupilli,l.ſi vineæ.C.de præſcrip. long.tempo.

18 Quintò non procedit iſte text.in patre,qui vult filio cedere priuilegiario, non tamẽ ſtudenti: quia iſte text. loquitur in ſcholaſtico, ergo ſecus in alio.arg.l.cum prætor vnũ dicit,aliud prohibet.ff.de iudi. Vnde fuit deciſum pro do.Bulliol,Senatore huius Parlamen.cõtra patrem,qui ceſſerat filio ſuo Regis protectori,vulgò *Archier de la garde*, quorum cauſæ ſunt conſeruatori ſanctæ Genouefæ commiſſæ,quòd ceſsio fuit nulla pronunciata, & cauſa remiſſa ad ordinariũ,anno 1538.die vij.Ianuarij in magna camera.

Pater non cedit filio priuilegiario.

Arreſtum.

De frere à frere.

GLOSSA IIII.

1 PERMITTIT autem hæc ordinatio ceſsionẽ,quæ fit à fratre fratri ſuo ſcholaſtico,tam fauore ſtudij,quàm neceſsitudinis:ſiue ſit frater vtrinque coniunctus, ſiue ex vna parte tantùm. qui conſanguineus dicitur, vel vterinus: quia iſti omnes fratres ſunt,& ſic vocantur in rubric.de conſang. & vteri. fratrib.in authent.colla.vj.& in l.iuriſconſultus.§.ſecundo gradu.& §.cognationis.ff.de gradi.affini.Bartol.& alij in l.ex facto.ff. de vulg.l.penult. C. de impub.Bald.conſil.ccxviij.ſtatuto.col.j.in ſecũdo volu.Roma.cõſil.ccccxj. quatuor.col.ij.& Soci.conſil.j.volu.primo.

Frater cedit fratri ſcholaſtico, & eius limitationes.

2 Secundò, procedit etiam in ſorore,cùm fratris nomine ſoror contineatur,l.tres fratres.ff.de pac.l.Lucius.famil.erciſ.Et hoc etiam ex cõmuni vſu loquẽdi,teſte Ancha.conſi.clxxxviij.apud me.refert Feli.in procem.decreta.nu.8.tamen ego putarem,quòd ex cõmuni vſu Franciæ loquendi fratris nomine non veniret ſoror: quia alio nomine vocamus *freres*, alio *ſeurs*, nec vulgus vocat *les ſeurs,freres*.Sed ſi Rex fuiſſet interrogatus,idẽ dixiſſet,ideo ex veriſimili intentione hoc dico.

Soror cedere poteſt fratri ſcholaſtico.

3 Tertiò,etiam in fratre naturali baſtardo,& vt in proxima gl.ſcripſi.

4 Limitatur in fratre adoptiuo:quia naturaliter frater non eſt,ſed iuris fictione.l.j.& l.ſi arrogator.& per totũ.ff.de adop.ſcripſi ſuperiùs in gl.prox.

5 Secundò limita,vt ceſsio nõ poſsit fieri religioſo mendicanti etiã à fratre naturali:quia tolli poſſet ſic mendicitas.Idẽ ſi in ſtudio ſunt,ratione ſtudij,nõ litiũ,& illis dicitur in Euangelio,Si quis petierit in iudicio à te pallium,da ei & tunicã,clemen.exiui.de verb.ſignifi. †Vnde anno 1541.die 6 x.Maij cenſuit Senatus ceſsionem factam mendicanti Dominicano à fratre ſuo naturali & legitimo,non valere quo ad illum,licet eſſet doctor Theologus: ſed fuit actio monaſterio reſeruata,vt coram iudice ordinario debitoris agere poſſet,quia nihil eſt,quod alienet tantum ſpiritum à ſciẽtia,& cõtemplatione, proceſſus.

Religioſo non fit ceſsio.

Arreſtum.

Proceſſus abeunt ab ſtudio & contẽplatione.

7 Tertiò,nõ procedit in fratre ratione militiæ tantùm, qui licet frater vocetur,& multa ob hoc habeat priuilegia:tamen debitũ cedere non poterit alteri.l.licet.C.de pac.l.cùm allegas.vbi Lucas.C.de caſtren.pecu.li.xj.quia ſecundum naturam hîc intelligimus, & communem loquendi modum.

Areligioſo ceſsio quando fieri poſſit.

8 Quartò,in fratre religioſo,qui ſi nõ ſit naturali cõiunctione iunctus,non

poterit alteri religioso cedere, licet omnes religiosi fratres vocẽtur in Christo.c.ad mensam.xj.q.iij.si tamen vnus monachus habens beneficium vellet cedere suo fratri naturali & legitimo sibi debitum, hoc poterit, nec impugnabitur hæc cessio, quòd sine abbatis vel superioris licẽtia facta fuerit: quia de cõsuetudine regni religiosi possidentes beneficia quasi emancipati habẽtur: ideo administrant fructus beneficiorum, de hisque disponunt inter viuos, etiam sine abbatis & superioris consensu. Quia abbas præbẽdo consensum ad antecedens, id est ad acceptandum beneficiũ, videtur etiam dedisse ad consequens, & secundum patriæ consuetudinem. text. in l. ad legatum. & l. ad rem. ff. de procurat. Sic iudicauit Senatus Pariũ. anno 1527. die septima Martij

Arestum.

Quintò, canonici regulares, siue vt nũc multi sunt irregulares, vel secula- 9
res, licet inter se vocentur fratres, c. nouit. & seq. de his quæ fiunt à præla. non poterunt tamen sibi inuicẽ cedere, vt Matth. de Afflic. docet in consti. Neapolit. rubri. de fratrib. oblig. part. feud.

Vxor fratris non censetur frater mariti.

Sextò, nõ procedit in vxore fratris, nec in marito sororis: tum quòd non 10
sit frater, & soror, de quibus iste text. loquitur: tum etiã quòd non sint mihi consanguinei, sed affines. §. affinitatis. de nupt. in instit. l. nõ facilè. §. affines. ff. de gradib. affini. Adhæc quòd nec ex verbis, nec ex mente cõprehenduntur hic. Etiam de communi loquendi vsu nomine fratris non venit sororis maritus, nisi cum adiuncto: & quod cum adiuncto prefertur, non est propriè, l. j. ff. de donatio. Ias. in l. j. col. vl. ff. si ex noxal. causa agat. & in rubri. de re iudica. Et omnes vxoris consanguineos solemus non simpliciter, sed cum adiuncto vocare pulchros: quia dum maritus pulchrã inuenit vxorem, aliâs eã non accepisset, & eius consanguineos: ideo cõsanguinei mariti vocant consanguineos vxoris, *beau fils, beau frere, belle sœur, belle mere, beau pere.*

Vxoris consanguineos pulchros vocamus; & quare.

Et quòd talibus cessio non possit fieri censuit Senatus anno 1528. die xiiij. Decembris, contra Sarde. Bituricen. qui cessionem à marito sororis Bicart, vocato receperat. & idẽ iudicauit pro Renato Nuseau Andegauen. Contra Ioan. Conte.

Arestum.

Permitteretur tamen si vterque cederet, tam frater naturalis quàm eius 11
vxor vel maritus, & eius vxor & soror scholastici tunc enim de rebus communibus hoc sustineri posset, arg. l. si partem. ff. quemadmod. serui. amit.

Frater patruelis cedere debitum scholastico non potest.

Septimò, nõ procedit in fratre patrueli, qui frater simpliciter nõ dicitur, 12
vt plenè scripsi in verb. fratri. in forma mand. in princip. per tex. in §. quarto gradu. de gradib. in instit. & Barba. in c. in præsentia. de probatio. & quia vulgò *le cousin*, non vocatur frater, de quo hæc ordinatio loquitur. Et si cõditor voluisset de hoc fratre patrueli intelligere, expressisset, c. ad audientiam. de decim.

Et d'oncle à neueu.

GLOSSA V.

Patruus, auunculus, amita et matertera cedere possit.

INTELLIGE patruũ posse nepoti scholastico cedere, nec nõ auunculũ: cũ vno nomine, *oncles*, vulgò vocentur. Et hic tex. loquitur *d'oncles*, ergo de vtroque: quia gallicus loquendi vsus nullã facit discrepantiam inter vnum & alterum: nec diuidit,

nec

nec ſepara t:nec ego.

Idem dicerem ecõtrario:quia hoc permittitur tam ratione cognationis,quàm ſtudij fauore: quæ omnia concurrunt,etiam ſi nepos cedat patruo vel auunculo, vt ſuperius ſcripſi de filio cedente patri.

13 Idem dicendum eſt in amita & matertera,cùm maſculeum comprehendat fœmineum.l.j.ff.de verb.ſignific.& eadem eſt in iſtis ratio,quæ in maſculis patruis,facit l.iuriſconſultus.§.auunculus.ff. de gradib.& amita ac matertera vocant nepotem *neueu* vulgò, ergo hîc comprehendentur, etiam ſi vno gradu nepos,vel patruus iunctus eſſet:vtpote vterinus, vel conſanguineus. Bald.conſil.ccxviij.ſtatuto.in ij.vol.vt ſuperius de fratre dixi in gloſſ.proxima.

Idem putarem in patruo magno ex conſuetudine loquendi. quamuis de iure aliquid ſit dubij.Nam patrui nomine non venit patruus magnus, §.quarto gradu.de gradib.affinit.in inſtit.tamen quia ex communi loquendi vſu Galliæ,patruus magnus vocatur *oncle*,& nepos vocatur *neueu*, ideo verba legis conueniunt iſti:ſic & diſpoſitio l.iiij.§.prætor.& §.toties. ff.de damno infecto.c.indemnitatibus .§. ſupradicta.de elect.in vj.& quia in dubiis reſpondendum eſt pro ſtudio.doct.in l.j.ff.ſolu.matr.& l.in ambiguis.de reg.iur.

Et quamuis de communi vſu loquendi nepotis appellatione veniat filius fratris,etiam de iure.§.quarto gradu.de gradib.affinit.in inſtit.& in §. ſimiliter.quib.mod.feud.amitta.& hoc probat Barba.in repet.l.cùm acutuſsimi.col.xvj.C.de fideicom.tamen idem eſt in aliis,quos prædixi.& vide Bart.& ibi in additio.ad eum in l.ſi inſtituta.§.ſi de inofficioſo.ff.de inofficioſ.teſta.& Alex.conſi.xlix.in j.vol.

Auquel cas celuy qui cedera, & l'eſcholier, à qui ladite ceſſion ſera faite, ſeront tenus de iurer ſolennellement deuant le iuge.

GLOSSA VI.

1 NOTARE debemus hîc præcipua requiſita in ceſsione facienda ſcholaſtico. *Requiſita ad validam ceſſionem.*

Primò requiritur,quòd cedens ſit pater,frater,aut patruus, vel de perſonis ſuperius enumeratis in proxi.gloſſ.

2 Secundò requiritur,quòd is cui fit ceſsio ſit ſcholaſticus:ergo ſi ſit ali-
3 ter priuilegiarius, illi non fit ceſsio,vt ſuperius dictum fuit. † Et ſufficit quòd ſit ſcholaſticus, cuiuſcunque ſit facultatis,etiam ſi ingrammatica: *Doctoribus licentiatis, & baccalaureis ſit ceſſio.*
4 vt declarauit ſenatus Pariſ. † intelligerer tamen debemus ſcholaſticos largè,vt etiam comprehendantur doctores, quibus poteſt fieri ceſsio: tum quòd ſcholaſtici ſunt,id eſt,libro matriculæ adſcripti:tum etiã quia propter vnumquodque tale,& illud magis, authen. multo magis. C.de ſacroſ. eccleſ.c.cauſam,& ibi doct.de reſcri. & idem in baccalaureis, & licentiatis ſtudentibus, vel legentibus, cùm ſcholaſticorum priuilegiis gaudere debeant.authen. habita. vbi plenè ſcripſi.C.ne filius pro patre, & in tract.nominat.quæſt.xj.nu.15.

5 Tertiò requiritur,quòd hic cui fit ceſsio,ſit verus ſcholaris, non fictus, & pſeudo ſcholaſticus:alioqui non gauderet priuilegiis:vt in procœ.ſexti *Scholaſticis verũ & non fictis ceſſio poteſt.*

Decretal. patet. Et ego plenè ſcripſi in Scholaſtic. priuil. & dicitur fictus, quando propter iſtam ceſsionem fuit deſcriptus in libro, non quòd velit ſtudere, ſed fingit ſe velle, vt conueniat debitores coram conſeruatore.

Quartò requiritur quòd hæc ceſsio facta ſit, antequàm ſcholaſticus cõueniat debitores coram conſeruatore, aliâs poſteà facta non valeret: quia qualitas iuncta verbo debet intelligi ſecundum tempus verbi, l.in delictis. §.ſi detracta.ff.de noxal. ideo noua citatione, & nouo iudicio opus eſſet poſt ceſsionem.l.non quemadmodum.ff.de iudi.l.j.de vſur. 6

Ceſſio debita ante citationem fieri debet. Arreſtum. Quintò requiritur, quòd cedens faciat ceſsionem antequã ipſe conuenerit debitorem, aliâs poſteà nõ valeret ceſsio: vt iudicauit ſenatus Pariſ. anno 1521. die xviij. Martij, de ceſsione facta poſt citationem factam coram Præpoſito Pariſ. & anno 1529. die iiij. Iunij, ceſsio ſic facta fuit annullata, & cedens ad mulctam & expenſas condemnatus, quia res per citationem eſt facta litigioſa, ideo non debet in alium transferri, c. quia res. xj.q. & l.vl.C.de litigio.gl.in c.tenor. de re iudica. Et quando quis poſt cauſam incœptam cedit, non obſtante ceſsione ſcholaſtico, vel alij priuilegiario facta, primus iudex, qui cœperat cognoſcere ratione litis pendẽtis cognoſcet: vt iudicauit ſenatus ann. 1521. die xv. Aprilis poſt Paſcha, & ſic quo ad hoc lis dicitur pendere per citationem.cle.vl.vt lite penden. 7

Arreſtum.

Solenniter iurari quãdo dicatur. Sextò requiritur, quòd tam cedens, quàm ſcholaſticus, cui fit ceſsio, iurent, vt hîc: & hoc iuramentum purgat fraudem, quam poſſet fortè debitor allegare, l.per diuerſas.C.mand. & quãuis iſte text. adſtringat tantum ad iurandum, quando ceſsio fit à patruo nepoti, non tamen in aliis, videlicet quando fit à patre, vel à fratre nam hîc dicit, *auquel eas*: poſtquã tres enumerauit, ergo in hoc caſu tantum iuramentum præſtari vult: verùm quia praxis recepit etiam in aliis caſibus iuramentum, ob id conſuetudo fori eſt ſequenda, l.minimè.ff.de legibus. 8

Septimò requiritur, quòd partes ſolenniter iurent. Et ſic non valeret ſi clàm iurarent: & ſolenniter hîc dicuntur iurare quando iurant coram iudice pro tribunali ſedente. ibi, *deuant le iuge.* facit iext.in l.ij.C.de decurio. lib.j.c.quia propter.in fin.de electio.ibi, ſolenniter publicentur.c.ex tenore.de teſt. Sed coram quo iudice præſtari debeat hoc iuramentũ? Reſpon. cedentes coram iudicibus ordinariis eorum: ceſsionarij verò ſcholaſtici coram ſuis cõſeruatoribus: vt patet in declaratione curiæ, in fine illarum ordinatio. *des priuileges des eſcholiers.* 9 10

Octauò requiritur, ſi minor cedat actionem ad rem immobilem competentem, quòd decretum iudicis interueniat, ſicut regulariter in tali alienatione requiritur. Bar. in l.poteſt.ff.de authorit. tutor. & in l.j. & per totum. C.de præd. minor. quia ceſsio actionis ſpecies eſt alienationis: vt docet Socy.conſil.xxxvij.quidam Nicolaus.col.vlt.in iiij.volum. 11

Que ladite ceßion eſt vraye, & reale ſans fiction.

GLOSSA VII.

Iurari debet ceſſionẽ veram non ſimulatam, & que dicatur vera.

NON debent iurare ceſsionem eſſe verã, non ſimulatã, nec fictã. Et ſic indefinita hîc excludit omnem fictionẽ.c. vt circa. de elect. in vj. & in ſimili dicit iuriſconſult. in l.j.§.fin. ff.de iuſti. & iure. dicens

cen s,ius noſtrum veram eſſe non fictam vel ſimulatam Philoſophiam, veram intelligere poſſumus, quòd debitum ſit verum,nõ autem ſolutum, vel non contractum per vſuram,vel aliâs iniuſtum : aliâs cedi non poſſet, arg.l.quod ſeruus.ff.de acquir.poſſeſ.

Vel fideicommiſſarius ante reſtitutam hæreditatem cedere non poſſet: quia adhuc non debetur ei l.ſi mulier.§.ex aſſe.ff.de iure dotium.Bal.in l. ſancimus.C.ad Treb.ſed in hoc Regno cùm mortuus ſaiſiat viuũ,& conſuetudo ponat eum in poſſeſsione etiam ante reſtitutionem,valeret ceſſio , quantum ad effectum:ſed ceſsionarius agere non poſſet, antequàm fideicommiſſarius bona cum effectu haberet.

Contra ceſſionem compenſatio opponi poteſt.

Item dictam ceſsionem veram oportet eſſe,adeò quòd ſi debitor opponat compenſationem cõtra cedentem , admitti debet,teſte Io. Fabr.in l.procurator. in fi. ff.rem ratam haberi. Bal. & hæred.§.nos autem , in fi. ff.de pact. & ſic iudicauit ſenatus Delphin. vt refert Guido Papæ q.ccccclxvij.an compenſatio , quia ceſsionarius tunc eſt imago cedentis. dicit Bal. in c.ad noſtram.ij.col.ij.de iureiur.ideo ſi cedens tantum debebat,non poterat exigere,& ſic nec cedere:quia compenſatio loco ſolutionis habetur,l. ſi conſtat.C.de compenſat. Bar. in l.procurator.§.fin.ff.rem ratam haber.

Vera etiam dicitur de tota ſumma,vt inferius dicetur. Vera etiam dici poteſt , quando conſtat de debito. Iacob. in l.j.col.v.num.30. C.ne liceat potentior. Nam id quod non eſt, cedi non poteſt , nec dari,l.ſi vniuerſæ. vbi Bart.C.de lega. & de his quæ non ſunt,& non apparent, idem eſt iudicium , l.duo ſunt Titij.ff.de teſta.tutel.

Decimò requiritur , quòd ceſsio ſit realis, id eſt facta de illa re,quæ debetur. Vnde ſi quis debeat mihi decem, & ego cedam ſcholaſtico domum illius debitoris , aut aliam rem mihi pro dictis decem affectam, non valebit ceſsio : quia vera oportet quòd ſit, & realis, de re debita , ac ſine aliqua ſimulatione. nam plus debet valere quod agitur , quàm quod ſimulatè concipitur,l.j.C.plus valer. quod agitur.&c. Et multas ſpecies ſimulationis conſcribit Cæpol.in tract.ſimula.per totum. Alia vide in gl.ſeq.

Et pour tourner du tout au proffit dudit eſcholier.

GLOSSA VIII.

Ceſſio in ſcholaſtici vtilitatem tendere debet, & quãdo vtilitas dicatur.

VNDECIMO requiritur, quòd illa ceſsio ad vtilitatem ſcholaſtici tendat, alioqui non valeret, ibi , *& pour tourner au proffit*,&c.quia aliâs facta eſſet cauſa iudicij mutandi,quæ reprobatur in rubr.ff.& C.de alienatio.iudi.mutand.cauſ.facta. Et dicitur conuerti in vtilitatem ſcholaſtici , etiam ſi per eum ad alterum peruenerit,l.peruenisſe.ff.de verb.ſignific.ideo ſi monachus in vtilitatem monaſterij proſequatur,valebit,vt quia abbas,& conuentus illi religioſo ceſſerunt:vt ſuperius dixi.

Duodecimo oportet,quòd vtilitas tota peruenia ad ſcholaſticum,ibi, *pour tourner du tout*, &c.vnde ſi cõuentio fuerit facta inter cedentem & ceſſionarium , quòd dimidia pars debiti pertineat ad cedentem & dimidia ad ceſsionarium , non valebit illa ceſsio : quia non tendit ad vtilitatem totam ſcholaſtici. vnde cedens non oportet q; ex hac ceſsione conſequatur vtilitatem,intellige pecuniariã , vt in l.ſi fideiuſſor.in fin.ff.de leg.l.ab eo. vbi

doct.C.de fideic.& quãuis cedens satis lucretur,si voluntatẽ suam expleat, gl.in l.fi.ff.de condict.caus. data: & sic dum cessionarius obtinuerit:tamen hoc lucrum non attenditur: imò totum censetur conuerti in vtilitatem scholastici, si cedens nullum aliud habeat lucrum.

Et auſsi que ledit tranſport ſe fait de la totalité de la ſomme, & choſe deüe, & pretendue par le cedant.

GLOSSA IX.

Ceſſio de tota re debita fieri debet.

DECIMOTERTIO, quòd cessio fuerit facta de tota summa,vel de tota re debita: ne pro vna re debitor coram diuersis iudicibus conueniatur:vt in rubr.ff.quib. rebus ad eundem iud.eatur.c.ex tenore.de rescrip.c.dispendia.illo tit. in vj. & ne causæ cõtinentia diuidatur,l.nulli.de iud.C. ideo fuit cessio declarata nulla à Senatu,quæ fuerat facta de dimidia parte census, ann. 1537.die vij. Februarij.Et quando pro parte venditur res,& pro parte donatur,cessio simulata præsumitur.l.fi.C.mand.Io.deGrassis in tract.de cessio.col.ij.

Arestum.

Recepter Regu vel alium debitũ ea causa cedere nõ potest.

Decimoquartò requiritur,quòd res vel summa sit cedenti debita, aliâs nonvaleret cessio:vnde si receptor Regius,vel alterius cedat debitũ Regis scholastico,non valebit cessio:vt fuit pronuntiatum in magna camera Parisi.anno 1538.die xxiij. Maij, nisi receptor omnia emisset debita, tunc illi deberentur,& ea cedere posset:vel nisi ob negligentiam imputatum eidem fuisset aliquod debitum l.periculum.ff.si cert.pet. & sic iste articulus explicat præcedentem,qui in debito generaliter loquebatur,quod scilicet secundum hunc articulum nedum intelligatur de debito pecuniario,sed & in quacunque re debita:vt in domo,prato,vinea & alia re,quæ cedi potest scholastico:dummodo fiat secundum huius text. decisionem: vt dicit iste tex. *Et choſe deüe & pretendue.*

Arestum.

Debitum in diem cedi potest.

Quæro,an cessio fieri possit de eo quod in diem debitũ est?Respõ.posse:quia in diẽ debitor,debitor est.Ideo solutũ ante diẽ non repetitur.arg. l.in diem.ff.de cõdi.indeb.& creditor dicitur ante diem l.creditores.ff.de verb.sign.debebit tamen scholasticus expectare diem antequam agat: alioqui si antè experiretur,duplicarentur inducię temporis restantis, per §.sed hodie. de except. in insti. licet hodie non soleat illud tempus restans duplicari. Sed actor ad expensas solet condemnari, & reus ad obseruatione iudicij absolui, quia temere litigauit actor.§.fin.instit. de pœnà temer.litigant.l.eum quem temere.ff.de iudic.scripsi in procem.ordin.in j.Tomo.

Post literas annales etiã debitum cedi potest.

Potest cedi debitum, etiam si debitor impetrauerit literas annales, vel quinquennales: sed scholasticus ante tempus agere non poterit,iuxta l. quotiens.C.de precibus Imperator. offerend. abundè scripsi in tract. de liter.dilator. annal. & quinquennal. suprà in hoc tomo, sed solet hæc cessio parui esse emolumenti.itidem potest cedi, si per litis contestationem deberi possit:vt in popularibus,l.j.& per totum.ff.de popular.actio.l.creditorum.de verb.signific.vel in si Titius.ff.de verb.oblig.

Conditionale debitũ cedi nõ potest. Debitũ an post § cedentis.

Sed debitum conditionale cedi non potest: quia ante conditionem existentem non dicitur propriè debitum, l.creditores.ff.de verb. signifi.l.creditores conditionales. ibidem, vbi docui. notandum est quòd post istam

cessio

ceſsionem non poteſt debitor ſoluere cedenti. Et ſi ſoluat, non eſt liberatus: quia nihil apud eum remanſit. Et quamuis directæ actiones regulariter apud cedentem remaneant l.iij.C.de nouatio. Tamen in iſta ceſsione ſolenniter facta directæ remanent inefficaces apud cedentem, cũ omnino remiſerit quicquid iuris haberet. Ideo exigere ſummam, quam ceſsit, non poteſt: Et ita vidi ſæpius iudicari: ideo conuentus à cedente poterit exceptionem opponere aduerſus cedentem, quòd ipſe ceſsit: vt dicit Bar. in l.facta.§.ſi hæres.ff.ad Trebel. refert, & ſequitur Guido Papæ in Deciſ. Delph.q.ccccxxx.qualiter.& Cæpol.clxxxix.tu habes.

Etiam ne ſolutio fiat cedenti poſt ceſsionem, praxis eſt, vt inſtrumentum ceſsionis inſinuetur debitori, & ei præcipiatur ne ſoluat cedenti arg.l. ſi fundum.C.de rei vendi. vel poteſt dari ſupplicatio iuncta ceſsionis inſtrumento iudici: in qua ceſsionarius petat inhiberi debitori, ne ſoluat cedenti, & iudex hoc concedet: poſteà apparitor prohibebit illi iudicis mandatum inſequens: & ſi poſteà debitor cedenti ſoluat, non erit liberatus, teſte Manſuer.in pract.ſua rub.de ſolutio.§.item ceſsionarius.& hæc vltima eſt magis tuta. vide quando tranſactio, vel confeſsio cedentis noceat ceſsionario, per Alex.conſi.xlvj.in v.volu.& Aufrer.in q.cxix. Baldus conſil.xxxvij.in v.volu. *Praxis ne cedenti ſoluatur.*

Sans en rien reſeruer, ne tenir.

GLOSSA X.

DECIMOQVINTO requiritur hîc, quòd cedens nil ſibi de re ceſſa reſeruauerit, vel retinuerit. Nam reſeruare ſibi dicitur, ſi partem aliquam in cedendo, vel aliquid iuris ſibi reſeruet, quãdo partem cedit, & partem ſibi habere vult: quia tunc ceſsio nõ eſt facta de tota ſumma: ideo non valet, vt ſuperius dictum fuit, & probatur in l.per diuerſas. vbi no.C.mand. vel ſi ceſsionarius habita cauſæ victoria debeat ei qui ceſsit aliquid præſtare, tũc hæc reſeruatio annullat ceſsionem, vt hic: facit de hoc verbo reſeruare l.filium.ff.de auro & argen.lega. *Reſeruare nil ſibi debet cedens de re ceſſa.*

Alia etiam inueni in cõſti.Hiſp. neceſſaria: videlicet, quod pater & filius iurent debitum ceſſum eſſe verum, & q; ceſsio nõ eſt facta in fraudem, nec cauſa moleſtandi debitores: ſed pro filij ſuſtentatione: & quod pater nihil de hoc debito conſequetur directè, nec indirectè, nec fratres ſcholaris. Et quòd ſcholaſticus recepta ſolutione nihil fratribus dabit, vel reſtituet, nec illi computabitur in ſua parte: iurabit etiam pater, quod non miſit principaliter filium ſuum ad ſtudium huius ceſsionis gratia: vt inueni in dictis cõſtit.Hiſp.& ſcripſi in ſcholaſticor.priuileg.clxxvij.Alia ibi videre licet. *Alia neceſſaria in ceſſione ex cõſtitution. Hiſpa.*

Auquel cas ledit eſcholier iouyra dudit priuilege tout ainſi comme des droits, & actions qui luy competent, & appartiennent de ſon chef.

GLOSSA VLTIMA.

HIC ERGO patet, ceſsionem valere, quando ſeruata ſunt ſuperius expreſſa, alioqui in §.præcedent.annullatur: ſed quia hic §. eam non annullat, ideo ſeruant curiæ Franciæ, vt iſtas ceſsiones non pronuncient nullas: ſed remittant debitores *Ceſſio an ſit nulla non ſeruatis requiſitis.*

tores coram conseruatoribus,& aliis iudicibus priuilegiatis conuentos, ad suos iudices ordinarios cum expensis, ad quas condemnant scholasticos actores, doct. in c.fin. de alienatio. iudi. dicunt alienationem in potentiorem bona fide factam,valere,per l.qui stipendia.C.de procur.Specul.in tit. de cessio.§.j.versic.quod autem. quia ille titulus requirit dolum, l.non solum.§.j.ff.de alienatio.iudic.mutand.& superius dictum fuit. vnde ex coniecturis de bona fide apparere potest,teste Iacob.in l.j. col.iij. C. ne liceat potentior.Tamen in Francia putarem eam nullam, per §.præceden. idem si non sint seruata ea, quæ hîc statuta sunt, vt in §.j.dictum fuit, licet non soleat pronuntiari nulla, vt proximè dixi.

Delegatio debiti an sine solennitate fieri possit.

Vltimò non licet cedere nisi requisitis his de quibus suprà:nunc quæro an fieri possit delegatio debiti sine hac solennitate,etiam in potentiorem?quod non videbatur:quia cessio generalitet prohibita est,tam hic, quàm à iure:vt superius dictum fuit. Respond.contrarium existimarem: quia aliud est cessio,aliud delegatio:delegare est vice sua aliũ dare reum creditori,vel cui iusserit l.delegare.ff.de nouatio. Nam cessio fit non debitori,id est,ei cui nihil debeturdelegatio verò fit creditori,cui debetur vt d.l.delegare.

Item fit hæc delegatio debiti vel per stipulationem,vel per litis contestationem d.l. delegare.Alex.consi.x.in ij.vol.& consi. clxxiij.in vj. vol.ac Deci.consil.ccccx xj.in fin.& ista delegatio non præsumitur fraudulenta, quia videtur necessaria;& alienatio necessaria permittitur,licet aliâs alienatio prohibeatur l.j.ff.de fund.dotal.non alienand.

Delegatio quando fieri possit.

Vnde si scholastico quis debeat decem, illum scholasticus conueniet coram conseruatore.Et ille dicet se in manu non habere pecunias,& verè debere illam pecuniam, vt patet per tale instrumentum: sed rogat illum vt velit accipere talem debitorem, qui in pari summa est dicto debitori obligatus: tũc scholasticus cum authoritate iudicis poterit accipere istum debitorem, & debitum: & posteà conueniet illum debitorem sibi delegatum coram conseruatore: sed requiritur quòd debitor consenserit huic delegationi,l.j.C.de nouatio.Sed nec habebit iurare, vt hîc:nec requiritur quòd is qui delegauit sit consanguineus: quod est notandum. Alia vide per Spec.in tract.de cessio.& Petr.Iacob.in rub.de actio.in rem. quæ competit ex cessione.Et per doct.in l.penult.& vlt.C.mand.

Oppona quæ possint contra cessionem.

Vltimò quæro, quid possit opponi contra cessionem? Respon. primò, quòd cedens non potuit cedere, quia furiosus, infans, aut minor, qui non possunt alienare,nec cedere,vt superius scripsi: & sic impugnari cessio potest ratione personæ cedentis. gloss. & Bartolus in l.potest. ff. de authorit. tutor.

Impugnari etiam cessio potest ratione potestatis,vtpote quia in potentiorem facta fuit,vt in tit.C.ne liceat potentior.& superius dixi art.j.

Solet etiam impugnari cessio, si titulus donationis vel alius in instrumento cessionis non sit descriptus. gl. & doct. in l.j.C.ne liceat potentior. & Panor.in c.fin.de alienatio.iudic.

Adhæc impugnari cessio potest ratione iuris, vtpote quia fideicommissarius cessit ante restitutam hæreditatem, quod non potest, l.si mulier.§

lier.§.ex asse.ff.de iure dot.vbi Iacob.post Bal.in l.sancimus.C.ad Trebel. dixi suprà in gloss.vj.

Item ratione fraudis & simulationis impugnari potest, vt si minori actio sit vendita,l.Anastasio.C.manda. debet tamen haberi ratio expensarum litis,gl.in l.per diuersas.ibidem.Bart.in l.j.ff.de impens. dotal. fact.refert Iacob.in d.l.j.C.ne liceat potentior. superius etiam de fraude & simulatione dixi,maximè in gloss.vij.quia res litigiosa, vel quæ esse debet, non tantum valet,sicut alia.arg.cap.cùm Ioannes.de fide instru.

Etiam ratione cessionarij impugnatur cessio. authen. minoris. C.qui dari tutor. possunt. Nam tutor non potuit cessionem à pupillo accipere: nec pater potest acceptare cessionem contra filium, nec filius contra patrem,nisi in casibus,in quibus inter eos obligatio contrahi potest,per text. iuncta gl. in l.si pater.§.quæ debitorem.ff.de iure dot.l.omnes. de actio.& obligatio. Iacobi. ind.l.j.alia poterunt colligi ex ibi not.& in l.pe.& fi.C. mand.& cum his finem faciam, Gratias Deo optimo maximo semper (vt opus est) agens. Amen.

Spes mea Christus.